R. P.

ANTONII RVVIO RODENSIS,

DOCTORIS THEOLOGI,

SOCIETATIS IESV,

Sacræ Theologiæ Professoris,

COMMENTARII IN OCTO LIBROS Aristotelis de Physico Auditu, seu Auscultatione: Vnà cum Dubiis & Quæstionibus hac tempestate agitari solitis:

NVNC SECVNDO IN GALLIA EDITI, cum duplici Indice; quorum vnus quæstiones in ea discussas continet; alter res omnes considera-tione dignas comprehendit.

IHS

LVGDVNI,

Sumptibus IOANNIS PILLEHOTTE, sub signo nominis IESV.

M. DC. XVIII.

CVM PRIVILEGIO.

FLORENTISSIMÆ TOTOQVE ORBE CELEBERRIMÆ Academiæ Complutenſi,

Pater Doctor ANTONIVS RVVIO, *Societatis* IESV *Theologus*, S.

PHYLOSOPHICA Commentaria, Digniſſime & ſapientiſſime Rector, Patres literis, & virtute conſpicui, quæ elapſo anno ſub tutela iſtius clariſſimæ literārum officinæ in lucem dederam ipſius Academiæ viris, literarum, & virtutis ſplendore ornatiſſimis, quibus eorum doctrinam examinandam commiſiſtis, probata ſunt: at cùm me iidem, quorum ſumma auctoritas apud omnes plurimum ſemper valuit, vt illa ipſa in breuem ſummam redigerem, idque maximo iſtius ſcholæ alumnis (quibus ſemper breuitas cordi fuit) emolumento futurum prudentiſſimè monuiſſent: viſum nec immeritò eſt, meam ſententiam tantorum hominum iudicio aggregare, atque hæc noſtra opera, quibuſdam velut breuitatis cancellis

coarctare. Quamobrem, cùm hæ alteræ ingenuarum disciplinarum nobilissimæ Athenæ, tam accenso studio, tamque inusitata humanitate, beneuolentiaque hæc nostri qualiacunque ingenij monumenta faueant, mihique ipse sub illarum patrocinio non mediocrem vtilitatem compararim: meis profectò commodis inseruire minimè viderer, si non iterũ nouum hunc & veterem, nouum dispositu, compositu veterem, velut mentis partum illarum nomini consecrarem. Cape igitur Academiarum nobilissima; cape inquam, & carpe hunc tuæ, tuæ, tuis scilicet saluberrimis sapientiæ fontibus irrigatæ arboris fructum paruum, fateor; ad gustum certò scio; vosque lectissimi ac fœlicissimi, lectissimæ ac fœlicissimæ parentis filij, breue illud Physiologiæ (vt nuper Logicæ) compendium apertis (vt aiunt) vlnis accipitote. Vt ita cùm sua Doctores sapientissimi vota, vestros nempe in hac literaria palæstra fructus, tum hæc optima optimorum ingeniorum mater, illustre nomen, summum decus, immortalémque gloriam apud posteros consequantur.

Vale sapientiæ lumen clarissimum.

IOAN

IOANNES A RIBERA, *Dei & Apostolicæ Sedis gratia, Patriarcha Antiochenus, Archiepiscopus Valentinus, Regiusque Consiliarius, &c. Tenore præsentium licentiam & facultatem concedimus typis mandandi in hac Valentina ciuitate, & Diœcesi librum hunc (Commentariorum in octo Aristotelis Physicorum libros, Autore P. Antonio Ruuio Societatis Iesu S. T. D. Cuius examen Patri Hieronymo Villanoua eiusdem Societatis S. Th. Professori commisimus, & nil Religioni Christianæ repugnans in eo contineri: immò vtilem & necessarium omnibus huiusmodi facultati operam dantibus fore indicauit. Dat. Valentiæ die 9. Mensis Septembris M. DC. VI.*

Patriarcha Archiepiscopus Valentinus.

De mandato Illustrissimi Domini mei Patriarchæ,

Michaelis Ioannis Yuorra Not. pro Secret.

TRADITI sunt mihi, ex Illustrissimi & Reuerendissimi Domini, Domini Ioannis à Ribera Patriarchæ, Antiocheni & Archiepiscopi Valentini, præcepto, hi Patris Doctoris Antonij Ruuio nostræ Societatis IESV, in octo Aristotelis Physicos, Commentarij inspiciendi. Quos sanè & inspexi libenter, & probaui libentiùs. Dum in eis Catholicæ fidei stabiliendæ multa, Theologiæ capiendæ plura, & omnia denique Aristotelis textui, & menti maximè consona comperi. Quare meritò insignis Academia Complutensis eos denuò typis mandari ab auctore petit. Cùm ex eis fructus non exiguus scholis

coarctare. Quamobrem, cùm hæ alteræ ingenuarum disciplinarum nobilissimæ Athenæ, tam accenso studio, tamque inusitata humanitate, beneuolentiaque hæc nostri qualiacunque ingenij monumenta faueant, mihíque ipse sub illarum patrocinio non mediocrem vtilitatem compararim: meis profectò commodis inseruire minimè viderer, si non iterū nouum hunc & veterem, nouum dispositu, cómpositu veterem, velut mentis partum illarum nomini consecrarem. Cape igitur Academiarum nobilissima; cape inquam, & carpe hunc tuæ, tuæ, tuis scilicet saluberrimis sapientiæ fontibus irrigatæ arboris fructum paruum, fateor; ad gustum certò scio; vósque lectissimi ac fœlicissimi, lectissimæ ac fœlicissimæ parentis filij, breue illud Physiologiæ (vt nuper Logicæ) compendium apertis (vt aiunt) vlnis accipitote. Vt ita cùm sua Doctores sapientissimi vota, vestros nempe in hac literaria palæstra fructus, tum hæc optima óptimorum ingeniorum mater, illustre nomen, summum decus, immortalémque gloriam apud posteros consequantur.

Vale sapientiæ lumen clarissimum.

IOAN

IOANNES A RIBERA, *Dei & Apostolicæ Sedis gratia, Patriarcha Antiochenus, Archiepiscopus Valentinus, Regiusque Consiliarius, &c. Tenore præsentium licentiam & facultatem concedimus typis mandandi in hac Valentina ciuitate, & Diœcesi librum hunc Commentariorum in octo Aristotelis Physicorum libros, Autore P. Antonio Ruuio Societatis Iesu S. T. D. Cuius examen Patri Hieronymo Villanoua eiusdem Societatis S. Th. Professori commisimus, & nil Religioni Christianæ repugnans in eo contineri: immò vtilem & necessarium omnibus huiusmodi facultati operam dantibus fore iudicauit. Dat. Valentiæ die 9. Mensis Septembris M. DC. VI.*

Patriarcha Archiepiscopus Valentinus.

De mandato Illustrissimi Domini mei Patriarchæ,

Michaelis Ioannis Yuorra Not. pro Secret.

TRADITI sunt mihi, ex Illustrissimi & Reuerendissimi Domini, Domini Ioannis à Ribera Patriarchæ, Antiocheni & Archiepiscopi Valentini, præcepto, hi Patris Doctoris Antonij Ruuio nostræ Societatis IESV, in octo Aristotelis Physicos, Commentarij inspiciendi. Quos sanè & inspexi libenter, & probaui libentiùs. Dum in eis Catholicæ fidei stabiliendæ multa, Theologiæ capiendæ plura, & omnia denique Aristotelis textui, & menti maximè consona comperi. Quare meritò insignis Academia Complutensis eos denuò typis mandari ab auctore petit. Cùm ex eis fructus non exiguus scholis

cunctis sit expectandus. Quam ob causam meo iudicio prælo debent in commune commodum committi. Valentiæ in nostro Collegio D. Pauli Societatis IESV, secundo Idus Septembris, 1606.

Hieronymus Villanoua Societatis IESV,
Theologiæ Professor.

EGO Ludouicus Guzmanus, Prouincialis Societatis IESV *in Prouincia Toletana, potestate ad id mihi facta à Reuerendo admodum P. Claudio Aquauiua, Præposito nostro Generali, facultatem concedo, vt typis mandentur Commentarij in octo libros Physicorum Aristotelis à P. Antonio Ruuio, Doctore Theologo Societatis* IESV, *& sacra Theologiæ Professore compositi, & grauium doctorúmque hominum iudicio nostræ Societatis approbati: in cuius rei fidem has literas manu nostra scriptas, sigillóque nostro munitas dedimus* 19. *Ianuarij, Anni* 1604. *in nostro Collegio Complutensi.*

Ludouicus Guzman.

FACVL

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS Societatis IESV, *in Prouincia Lugdunensi.*

EGo Bartholomeus Iacquinotius, Prouincialis Collegiorum Societatis IESV, in Prouincia Lugdunensi, iuxta Priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. die 10. mensis Maij, anni 1583. & Henrico IV. vigesima Decembris 1606. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque illorum permissione imprimant, permittit Ioanni Pillehotte, Lugdunensi Bibliopolæ, vt, *R. P. Antonij Runio Rodensis, Commentarios in octo libros Aristotelis de Physico Auditu, seu Auscultatione*, &c. ad sex proximos annos imprimere, ac liberè diuendere possit. Datum Lugduni die 7. Iulij 1618.

B. Iacquinotius.

† 4 IN

INDEX TRACTATVVM, ET QVÆSTIONVM, QVÆ IN HIS OCTO LIBRIS Aristotelis de Physico Auditu, seu Auscultatione continentur.

QVÆSTIONES PROOEMIALES.

QVÆSTIONES ex I. libro.

An

Quod

Quæst.

QVÆSTIONES
ex III. Libro.

Quæst.

QVÆSTIONES.
ex V. Libro.

QVÆSTIONES.
ex VI. libro.

QUÆSTIONES
ex VII. Libro.

QUÆSTIONES
ex VIII. Libro

Quæst.

de aliis minùs perfectis, in quibus radix est motus: & de hac agere nos incipimus, hos libros Physic. Arist. aggredientes.

De primis inuentoribus Philosophiæ.

PRimam Philosophiæ inuentionem tribuit Aristoteles Græcis 1. lib. Meta. summa 2. c. 1. præsertim Thaleti, ex septem 2
sapientibus huius Nationis celebratis primo. His autem sapientibus non sic est tribuenda inuentio Philosophiæ, vt propria industria, aut labore eam inuenerint, sed ab Hebræis, & Chaldæis edocti, vt grauissimi, & antiquissimi historiographi testantur. Diogenes lib. 8. Iosephus 1. lib. contra Appionem. Euseb. lib. 10. de Præparatione Euangelica. Et Berosus lib. 3. suæ historiæ. Lumen namque Diuinæ Sapientiæ infusum fuit à Deo primo omnium parenti Adamo, & per traditionem communicatum, ac deriuatum in posteros ab eo descendentes, vsque ad Noë, qui Armenos docuit, & vsque ad illos sanctissimos Patriarchas Abraham, & Moysen, qui in Ægyptum peregrinantes, Ægyptios ipsos docuerunt, ad quos prædicti Græci discendi causa peruenientes eruditi ab eisdem fuêre. Præter prædictos historiographos docuit D. Hieronymus in Epist. ad Paulinum de omnibus Diuinæ Scripturæ lib. Hoc autem possibile fuisse dubitari non potest: nam cùm septé Græci sapientes ab Olympiade, 58. vsque ad 50. sexcentis annis ante aduentum Christi floruerint, multò antea edocti fuêre. Armeni à Noë, & Ægyptij ab Abrahamo, & Moyse, à quibus Græci instrui potuerunt. Vnde fit prædictos septem sapientes, vt bene annotauit Themistius Græcus author, & antiquus Aristotelis interpres, Philosophiæ inuentores appellatos fuisse, non tam quòd primi eas inuenerint, quàm quòd post magnum illud diluuium Thessalicum, quod sub Deucalione deleuit totam Græciam; Philosophiæ studium in Græcia instaurauerint ab Ægyptiis instructi, vt ex antiquissimis historiis deductum est.

An Philosophia naturalis sit vera scientia.

PRima opinio fuit antiquorum Philosophorum Heracliti, & 3
Cratyli, negantium, quòd vera sit scientia, vt testantur Plato in Theeteto, & Aristo. 1. lib. Met. text. 5. vbi eam desumpsisse ab eisdem philosophis Platonem, & Socratem eius Magistrum docet, & ab eodem Platone Academicos docuit D. August. 1. lib. aduersus Academicos, c. 7. Probatur, quia scientia est de necessariis, & eodem modo se habentibus semper, & ideò certa notitia, cui nō potest subesse falsum: sed Philosophia est de corruptibilibus, & motui subiectis, quæ per sensus percipiuntur; ergo nō potest esse vera scientia. Probatur consequentia, quia corruptibilia nunquam

nunquam permanent in eodem statu, sed passim variantur sicut motus; & sensus, per quos percipi debent, vt eorum notitia perueniat ad intellectum, sæpe decipiuntur; ergo non erit necessaria, nec certa notitia eorum, sed sæpe falsa: quare non poterit esse scientifica.

Secunda sententia *vera, & tenenda* asserit Philosophiam naturalem esse verã scientiam. Ita Arist. 1. lib. de partibus animalium, c. 1. lib. 2. Met. c. 3. tex. 3. & lib. 4. c. 5. tex. 23. vbi oppositam stultam esse docet. Ita etiam vniuersa schola. Et probatur ex definitione scientiæ ab Arist. tradita 1. lib. post. c. 2. & ab omnibus recepta. Scientia est euidens cognitio rei per propriam causam, aut etiam per propriũ effectum: sed Philosophia est euidens cognitio rerum naturalium per proprias causas, atque etiam per proprios effectus: ergo est vera scientia. Probatur minor, quia Philosophia probat per euidentem demonstrationem corpora moueri, quia habent naturam à qua procedit motus, tãquam à vera causa; corpus etiam esse diuisibile, quia est continuum; & animam esse formam corporis, quia est principium effectiuum operationum eius, vt sensationum ac motus progressiui.

4 Oppositam verò sententiam non est credendum tenuisse Platonem, nec Socratem, sed solùm sensisse difficile admodum esse certam, & euidentem notitiam assequi de his rebus mutabilibus. Sed ad argumentum eius distinguenda est minor, quia res corruptibiles, & motui subditę duobus modis considerari possunt, in vniuersalibus & in singularibus, & primo modo consideratæ necessariæ sunt. Certa est etiam, atque euidens notitia earum, quia certum, & euidens est; & proinde necessarium, corruptibiles esse, & principium motus habere; & hoc modo versatur Philosophia circa illas, ac propterea vera scientia est. Si verò accipiantur in singularibus, contingentia potiùs reputantur, & ideò non potest esse de illis scientia. Quod verò percipiantur per sensus, negare non possumus: sed licèt sensus decipiantur sæpè, dum circa obiecta, nec debitè approximata, nec disposita versantur; circa sensibilia verò propria in debita distantia, ac dispositione posita non decipiuntur, sed certam notitiam rerum possunt subministrare intellectui, ex qua ipse certam, & euidentem notitiam earundem rerum in vniuersali deducere potest, quæ verè, & propriè scientifica est, vt probauimus.

An Philosophia naturalis sit scientia speculatiua, vel practica.

5 PRactica scientia est, quæ ordinatur per se ad efficiendum, vel dirigendũ opus. Speculatiua verò, quæ solam contemplationem veritatis habet pro fine. Quærimus ergo an Philosophia

naturalis numeranda sit inter practicas, vel inter speculatiuas scientias. Et videtur probari, quòd sit scientia practica, hoc argumento: Philosophia tradit notitiam primæ causæ; ergo excitat voluntatem nostram ad amorem eius: sed cognitio, quæ ordinatur ad amorem, est practica: cùm amor sit operatio nostræ voluntatis; ergo Philosophia erit scientia practica. Quod probari etiam potest ex parte quadam eius, quæ appellatur Meteorologica, in qua docet Aristoteles, quonam modo fiant mixta quædam corpora in media regione aeris, vt grando, & nix; ergo docet quonam modo operatio naturalis fiat, quod ad practicam scientiam pertinet.

Veritas nihilominus est, quòd naturalis Philosophia sit scientia speculatiua, & non practica. Ita D. August. 8. lib. de ciuitate Dei, cap. 4. Aristoteles 6. lib. Meta. textu 2. & 3. & libr. 11. Summá 2. cap. 2. Et probatur hoc argumento euidenti; Scientia practica per se ordinatur in opus à se faciendum, vt Dialectica in syllogismum, vnde & præcepta tradit efficiendi tale opus: sed Philosophia non ordinatur in opus aliquod à se faciendum, nec dirigendum, neque vllum præceptum operandi tradit, sed solùm contemplatur naturam entis mobilis, & partium eius, vt consideranti euidens erit; ergo non est practica, sed speculatiua scientia.

Ad argumentum verò in contrarium distinguendum est consequens primæ consequentiæ, quia excitare ad amorem, aut inclinare ad opus, dupliciter contingit, directè & per se; vel indirectè, & quasi per accidens; & primo modo debet scientia inclinare ad opus, vt practica sit. Philosophia verò solùm inclinat secundo modo, ostendendo pulchritudinem obiecti, cuius naturam contemplatur, quod etiam facit Metaphysica, & quæcunque alia scientia, de qua dubitari non potest, quòd speculatiua sit: quare non sufficit, vt inter practicas scientias numeretur. 6

An Philosophia sit vnus habitus simplex, & vna scientia, vel multiplex secundùm speciem.

EAdem quæstio nunc est de Philosophia, an sit vnus habitus simplex, & vna scientia, quam agitauimus de Dialectica in principio nostrorum Commentariorum Dialecticorum, & eadem opinionum diuersitas. Nam quidam pro singulis partibus Philosophiæ singulos habitus multiplicant specie diuersos, ita vt vnus sit habitus pro his octo libris Physicorum, alter pro libris de cœlo, & singuli etiam distincti pro libris de Generatione, & de Anima. Sicque pro reliquis, ex omnibus tamen quasi vnum totalem habitum componi, propter ordinem, quem inter sese habent, & ad commune obiectum, communiáque principia,

cipia, ideoque vnam vocari scientiam, & vnam Philosophiam. Quod etiam eodem modo probant, quia diuersa sunt obiecta harum partium, diuersásque definitiones habent, quibus pro principiis vtuntur partes ipsæ; ergo diuersos producentur habitus per conclusiones eodem modo diuersas.

7 Nos verò sicut de vnitate Dialecticæ locuti sumus, sic de vnitate Philosophiæ loquimur, asserimúsque cum D. Thom. & cæteris, quos ibidem citauimus, Philosophiam esse vnum habitum simplicem, & non compositum ex multis habitibus partialibus, & ideo vnam simplicem scientiam, & non multiplicem. Quod ex principiis eiusdem Aristotelis 1. libro de posteriori resolutione, cap. 24. probamus. Quia principia cuiuslibet scientiæ, sunt ratio formalis assentiendi conclusionibus eius; ergo ex vnitate principiorum sumenda est vnitas conclusionum, & habitus, qui ex eis generatur: sed principia totius Philosophiæ naturalis, & omnium partium eius sunt eadem formaliter; ergo & conclusiones erunt eiusdem speciei, idémque habitus secundùm speciem per eas producetur. Minorem probo, quia principia sunt eadem apud Aristotelem si ex aliis fiant, aut ex alterutris, id est, si ex communibus fiant omnia, vel particularia ex particularibus; fieri autem vno, aut alio modo non est materialiter componi ex terminis aliorum, sed ea essentialiter præsupponere, vt ibidem docet Aristoteles: sed principia particularia omnium partium Philosophiæ essentialiter præsupponunt communia de ente mobili, & principia vnius partis essentialiter etiam præsupponũt principia alterius, vt principia librorum de Cœlo, principia Physicorum; & principia librorum de Generatione, principia librorum de Cœlo; sicque de cæteris partibus per se ordinatis, & per se se præsupponentibus; ergo principia totius Philosophiæ naturalis eadem sunt formaliter, & secundùm speciem; & ex consequenti conclusiones, ex quibus non multi habitus specie diuersi, etiam partiali producentur, sed vnus, & idem simplex, & non compositus ex multis habitibus specie diuersis, sed solùm ex partibus integrantibus intensionis, & extensionis, quemadmodum componitur albedo, quæ est in pariete vt copiosè explicatum à nobis est in 3. quæst. Procem. Dialect.

Ex quibus intelligitur obiecta singularum partium Philosophiæ, & definitiones eorum in ordine ad integram scientiam, solùm differre materialiter, aut in esse rei: formaliter verò, aut in esse scibili, esse eiusdem rationis, & speciei; & hac distinctione soluitur argumentum alterius opinionis.

An obiectum Philosophiæ naturalis sit ens mobile.

PRiusquam diuersas opiniones afferamus, quædam sunt præsupponenda tanquam certa, & ab omnibus opinantibus concessa. Primum pertinet ad conditiones obiecti, quas admittunt omnes, & nos tradidimus in vltima quæstione proœmiali Dialect. nec putamus hac in parte repetendas esse, sed solùm ad memoriam reuocandas. 8

Secundò certum est, ens mobile non sumi secundùm eam vniuersalitatem, qua transcendit omnia, quibus vno, vel alio modo potest conuenire motus, hoc est, tam partes integrantes, quàm essentiales sed pro ente completo, & ex materia, & forma composito, cui per se primò, & adæquatè conuenit habere naturam, & secundùm eam principium motus.

Tertiò certum est (*mobile*) in hac parte non accipi pro formali aptitudine, vel potentia ad motum, quæ est qualitas superaddita naturæ, sicut risibile accipitur pro potentia formali ad ridendum, sed accipitur pro radice, à qua procedit talis potentia, vel aptitudo formalis ad motum. Hæc autem radix mobilitatis formalis est ipsa natura substantialis rei composita ex materia, & forma: nam ab hac procedit formalis aptitudo. Et ratio huius est manifesta: quia talis potentia, vel aptitudo formalis demonstratur à priori de ente mobili in Philosophia; ergo non pertinet ad obiectum. Probatur euidenter consequentia, quia nec obiectum, nec formalis ratio eius demonstrari potest in scientia à priori; sed præsupponenda est, tanquam fundamentum omnium conclusionum, & totius scientiæ. Sensus igitur quæstionis erit, an ens naturale compositum ex materia, & forma, prout habet radicem motus, sit obiectum naturalis Philosophiæ.

Certum est quartò Corpus tribus modis accipi, pro Mathematico, pro Metaphysico, & pro Physico, vel Naturali. Corpus mathematicum est tertia species quantitatis continuę, diuisibilis secundùm trinã dimensionem longitudinis, latitudinis, & profunditatis. Corpus metaphysicum est prima species subalterna prædicamenti substantiæ composita ex supremo genere substantiæ, & differentia, corporeum, & appellatur prædicatum, corpus. Corpus verò physicum, aut naturale est substantia composita ex materiã, & forma, vt lignum, vel lapis. Quas acceptiones corporis adducimus, vt intelligatur quorundam opinio, quæ asserit corpus naturale esse obiectum Philosophiæ, accipiens corpus in tertia acceptione, non pro corpore metaphysico, vel mathematico.

Ex his quatuor certis sequitur aliud non minus certum apud omnes, nempè eandem rem esse, & ad conuertentiã dici, ens mobile, ens naturale, corpus mobile, corpus naturale, substantiã mobilem. 9

bilem,& substantiam naturalem,si propriè sumantur,quia omnia hæc significant substantiam compositam ex materia,& forma,nō tamen conuertuntur cum his,ens sensibile,corpus aut substantia sensibilis, quia licèt significent substantiam compositam ex materia,& forma,non vt talem, sed vt accidentibus sensibilibus affectam,per quas obiectum sensus esse potest. Dicimus autem sex illa conuerti, si propriè sumantur:nam si ens mobile non solùm illud significet,quod in se habet naturam,quæ est principiū motus;sed quodcunque aliud,cui potest conuenire motus,vniuersalius erit cæteris, cùm etiā dicatur de substantiis spiritualibus, de Angelis,quibus aliquo modo potest cōuenire motus,nō tamē ita proprio,sicut conuenit corporibus.Et ideò propriè sumptum ens mobile nō est vniuersalius cæteris, vt quidam ex discipulis Scoti impropriè satis loquentes dixerūt,qui propterea refutandi sunt.

His suppositis, de nomine ferè videtur quæstio, an vnum, vel alterum ex illis sex sit obiectum huius scientiæ, cùm ferè solo nomine differre videantur,si ergo de re sit, in hoc tantùm potest consistere opinionum diuersitas, an magis propriè conueniat vni quàm alteri esse obiectum propter aliqualem diuersitatem significationis, cui ratio obiectiua propriùs videtur conuenire: licèt autem multiplex sit de hac re opinio, ad tres celebriores reducemus omnes.

Quarum prima est Auicennæ cap.1.suæ sufficientiæ,Algazelis in lib.de scientiarum diuisione, Alberti Magni 1.lib. Phys.tract. 1.cap.3.Ægidij Romani, & Linconiensis in proœmio Physicorum; asserentium corpus mobile, aut naturale potius quàm ens mobile esse obiectum. Probant primò,quia illud est magis propriè subiectum scientiæ,cui primò conuenit ratio obiectiua, sub qua considerantur omnia à tali scientia;sed esse principium motus,quæ est ratio obiectiua, primò conuenit corpori, & ratione eius enti:ergo potiùs erit obiectum corpus naturale, quàm ens mobile. Probatur minor, quia corpus est, quod primò, & per se mouetur;ens verò,non nisi ratione corporis,& ideò quasi remotè;ergo esse principium motus primò & per se conuenit corpori,enti verò remotè.

Secundò,illud est obiectum scientiæ,cuius partes considerantur in ea, & cuius passiones probantur;sed partes corporis naturalis;quæ sunt materia, & forma, considerantur per se primò in Philosophia, & passiones eiusdem probantur, vt quòd moueri possit, & esse in loco:nam hæc non nisi remotè pertinent ad ens; ergo corpus mobile,potius quàm ens mobile erit obiectum.

Tertiò,quia si ens mobile sit obiectum,sequitur quòd Philosophia naturalis non sit distincta scientia à Metaphysica; vel si distincta sit, quòd ei sit subalternata: sed vtrunque est falsum

apud omnes;ergo ens mobile non potest esse obiectum.Probatur minor:nam ens mobile immediatè inferius est respectu entis;ergo vel est inferius quidditatiuè, eo modo, quo species est inferior genere, & tunc eadē erit scientia de ente quæ est Metaphysica,ac de ente mobili,quæ est Philosophia, sicut eadē est scientia de genere,& specie:si verò sit inferius accidentaliter, distincta quidem erit scientia hæc à Metaphysica,sed ei subalternata, quia addit supra obiectū eius solam conditionem accidentalem, sicut addit perspectiua supra Geometriā, cui ideò subalternatur.

Secunda sententia tenet neque ens mobile,neque corpus mobile,sed ens naturale esse obiectum,ita Tolet.in procem.huius operis. Probatur primò quia subiectum debet exprimere passiones; quas de eo demonstrat sciētia:sed ens naturale formaliùs exprimit passiones,quàm duo alia;ergo hoc potius quàm illa erit obiectum.Probatur minor,quia naturale denotat id,quod habet naturam,& cum natura sit principium motus:ens naturale formaliter significat id, quod habet principium motus, & præterea ens naturale dicit naturam, quæ non solum est principium motus, sed etiam quietis; ergo exprimit vtramque passionem, cùm tamen ens mobile vnam tantùm exprimat, nempe mobilitatem.

Tertia sententia est D.Tho.1.lib.met.l.2.lib.4.l.5.lib.6.l.19. 11 & in procem. huius operis,quod ens mobile sit obiectum Philosophiæ; & *hæc videtur nobis probabilior.* primò quia expressa est apud Arist.6.Met.text. 1. his verb. *Naturalis speculatiua quædam profectò est, sed speculatiua circa tale ens, quod possibile moueri.*

Secundò probatur, quia illud pro obiecto alicuius scientiæ potius designatur,quàm alia,quod formaliter & expresse continet rationem formalem,sub qua considerentur omnia, quæ pertinent ad talem scientiam:sed id habet ens mobile; ergo magis propriè obiectum huius scientiæ erit,quàm ens naturale,aut corpus naturale.Probatur minor,quia ratio formalis obiectiua, sub qua considerantur omnia à Philosophia naturali, est, quòd aliquo modo habeant in se principum motus,vt omnes concedunt; sed ens mobile formaliter atque distinctè importat id,quod habet principium,vel radicem motus,quam non nisi virtualiter, & quasi confusè dicit ens naturale, vel corpus naturale; ergo potiùs erit obiectum ens mobile.

Ad primum argumentum primæ opinionis distinguenda est maior,quòd illud potius,quàm aliud sit obiectū, cui primò conuenit ratio obiectiua scientiæ.Nam duobus modis potest primò conuenire alicui,nempe tanquam ei à quo primò procedit; aut tanquam notissimo, cui attribuitur, & in primo sensu verum est quòd primò conueniat corpori,quàm enti:sed in secundo primò conuenit enti mobili, quàm corpori mobili; & quia obiectum debet

debet eſſe notius nobis,quantũ fieri poteſt,ideò ens mobile omnibus notiſſimum conuenientiùs deſignatur pro obiecto, quàm corpus mobile. Et eodem modo reſpondendum eſt ad ſecundum, quia materia,& forma etiam ſunt partes entis mobilis;& paſſiones, quæ probantur in hac ſcientia, ei etiam conueniunt, imò tam partes, quàm paſſiones attribuuntur ei,tanquam notiſſimo, & propterea magis propriè obiectum eſt, quàm corpus mobile.

12 Ad 3. neganda eſt conſequentia, quòd ſi ens mo[illegible]t obiectum huius ſcientiæ,non diſtinguatur à Metaphyſi[illegible]t cùm dicitur ens mobile eſſe inferius quidditatiuè reſpectu entis,vel ſolùm accidentaliter. Reſpondeo eſſe inferius quidditatiuè,eo modo,quo ſpecies ſe habet reſpectu generis. Sed ex hoc non ſequitur eandem eſſe ſcientiam de vtroque:quia non eſt eadem ſcientia de genere & ſpecie, niſi quando vtrunque continetur ſub eadem abſtractione à materia;ſi verò ſub diuerſa contineantur,neceſſe eſt ad diuerſam quoque ſcientiam pertinere,& ita eſt,quòd ens,vt eſt obiectum Metaphyſicæ, continetur in ſupremo gradu abſtractionis à materia;abſtrahit enim,non ſolum à materia ſenſibili,ſed etiam ab intelligibili:ſed ens mobile continetur in infimo gradu,quia ſolum abſtrahit à materia ſingulari, non à materia ſenſibili, quam manifeſtum eſt reſpicere, cùm motus ſit ſenſibilis per ſe:vt docet Ariſtot.2.li.de Anim. Et exemplum huius habemus in quantitate,quæ cùm ſit inferior quidditatiuè reſpectu entis,ad alias ſcientias pertinet à Metaphyſica diſtinctas, nempè ad Mathematicas diſciplinas, propter diuerſum modum abſtrahendi à materia;non enim abſtrahit à materia intelligibili,ſicut ens,ſed solùm à materia ſenſibili.

Ad argumentum ſecundæ opinionis diſtinguenda eſt etiam maior, quia non eſt neceſſarium, obiectum ſcientiæ exprimere omnes paſſiones,quæ de illo demonſtrantur in ſcientia, ſed ſatis eſt exprimere præcipuam ab omnibus participatam,cæteras verò virtualiter continere;& ita eſt, quòd ens mobile præcipuam exprimit,videlicet mobilitatem,quam omnia, de quibus agit Philoſophia,participant;& hanc non ita expreſsè dicit ens naturale, vt ex ſe patet, ſed magis confusè: quies verò minùs principalis eſt:cùm conſiſtat in priuatione,& quam non omnia participant, & ideò non eſt neceſſarium,quòd in obiecto exprimatur.

De ordine quem habet Philoſophia naturalis cum cæteris ſcientiis.

13 Dignitas ſcientiarum,ex duobus accipienda eſt, ex dignitate obiecti,& ex certitude demonſtrandi:ſed illa eſt eſſentialis, hæc verò accidentalis, cuius hæc eſt ratio, quia ſpecies ſcientiæ ex obiecto accipitur; ergo illa ſcientia perfectiorem habebit

speciem, atque essentiam, quæ perfectius habet obiectum: maior verò, aut minor certitudo non tam ex obiecto, quàm ex maiori, aut minori abstractione à materia prouenit, ideò non pertinet ad essentialem dignitatem scientiæ, sed accidentalis est. Ex quo deducitur sic esse ordinandas scientias secundùm dignitatem essentialem, vt speculatiuæ præcedant practicas, inter speculatiuas verò Metaphysica sit omnium prima, ex his, quæ per lumen naturale intellectus haberi possunt. Post metaphysicam verò collocatur Philosophia naturalis, & infimum locum tenent mathematicæ disciplinæ. Quod colligitur euidenter ex doctrina Aristotelis 6. lib. Met. cap. 1. text. 3. vbi docet, quòd si nulla esset substantia spiritualis, prima omnium scientiarum esset naturalis Philosophia, sicut nunc prima est Metaphysica. Et probatur ratione: nam dignitas essentialis scientiæ sumitur ex dignitate essentiali obiecti, sed Metaphysica habet perfectius obiectum, cùm de substantiis spiritualibus secundùm proprias essentias disserat; & post hanc perfectius obiectum habet naturalis Philosophia, quàm Mathematicæ, nam illa de substantia rerum naturalium agit, istæ verò de quodam eius accidente, quod est quantitas; ergo Philosophia secundum locum tenet ordine dignitatis, quam tamen excedunt Mathematicæ disciplinæ quadam accidentali perfectione ex certitudine demonstrandi desumpta: nam Mathematicæ ex vna parte magis abstrahunt à materia, & ex alia agunt de accidentibus magis notis secundùm sensum nempe de lineis, figuris, atque numeris, & ideò ex vtroque sequitur certiores esse Philosophia naturali secundùm se propter primam rationem, & etiam quoad nos propter secundam. Sed Metaphysica solùm sunt certiores quoad nos, propter secundam rationem. Metaphysica verò ex natura rei considerata certiores habet demonstrationes Mathematicis, quia magis, quàm illæ, abstrahit à materia, sed quia faciliùs percipiuntur à nobis demonstrationes Mathematicæ, quia circa accidentia magis sensibilia, & propterea nobis notiora versantur, propterea certiores sunt Mathematicæ eadem Metaphysica quoad nos.

Sed quantum ad modum quo nobis traduntur scientiæ, diuersum, & quasi oppositum ordinem habent: nam prius tradendæ sunt Mathematicę disciplinæ, deinde Philosophia naturalis: postea Moralis, & tandem Metaphysica. Ita docet Aristoteles, quem sequuntur omnes 1. lib. Ethic. cap. 1. & lib. 6. cap. 8. cuius rationem reddit, quia licèt Philosophia naturalis versetur circa motum, quem sensu percipimus, & ex hac parte notior nobis foret, ex altera verò ab effectibus ferè semper procedit, & ideò experientiæ innititur, quam cùm non habeant iuuenes, nec sint tam capaces addiscendi eam; facilè autem Mathematicas addiscunt 14

discipli-

disciplinas, quæ de accidentibus notioribus agunt, nec experientiæ innituntur, sed demonstrationibus à priori, quas in eisdē accidentibus constituunt. Post naturalem verò Philosophiam tradendam esse Moralem probat Aristoteles, quia de virtutibus agit ad sedandas passiones requisitas, quare quietum requirunt animum & à perturbatione passionum liberum, quē iuuenes non habēt, sed nimis perturbatum ab eisdem passionibus in ea ætate insurgentibus, prius ergo tradenda est eis naturalis, deinde quietū iam per ætatem habentibus animum, moralis Philosophia.

Quòd verò vltimo loco Metaphysica, probat, quia de altissimis rebus, & à sensibus remotissimis (quales sunt intelligentiæ) agit, quarum cognitio dispositū requirit intellectū per alias scientias.

De vtilitate naturalis Philosophiæ.

Quatuor præsertim vtilitates habet inter alias naturalis Phi-
15 losophia. nam 1. vtilis est ad cognoscendam primam causam, nempe Deum verum, & eius vnitatem, vtrunque enim demonstrat ex ordine causarum, & effectuum: in quibus cùm non sit procedendum in infinitum, necesse est ad vnam primam causam deuenire, à qua cæteræ participent virtutem operandi, & producendi suos effectus. Quam vtilitatem explicuit Paulus ad Rom. 1. illis verbis: ***Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas.*** Secundò, vtilis est ad percipiendos sensus Scripturæ sacræ, in qua multa continentur, quæ ex proprietatibus, atque effectibus rerum naturalium intelligenda sunt. Vtilis est tertiò ad consequendas cæteras scientias, quæ post eam tradendæ sunt, vt moralem Philosophiam, Metaphysicam, & Medicinam, imò etiā Diuinam Theologiam, quæ de rebus Diuinis, & supernaturalibus agit, in quibus producendis, atque ordinandis, naturis, & proprietatibus rerum sese accommodat Deus, & propterea ex his maximè dependet notitia earum. Vtilis tandem est propter semetipsam, quia cū sit scientia speculatiua, per se expetenda est, & procuranda, tāquam maximum quoddam bonum perficiens nostrum intellectum, cuius quasi pabulum iucundum, ac suaue esse docuit Tullius in lib. 2. Academicarum quæstionum.

Generalis totius Philosophiæ naturalis diuiso.

Philosophia naturalis, vt nobis est tradita ab Aristotele, iuxta naturam sui obiecti adæquati, quod est ens mobile, sic diuidenda est: Ens mobile sex modis considerari potest. Primò, in communi, prout continet principia, causas, & proprietates rerum naturalium, & de eo sic accepto agunt octo libri Physicorū.

Secun

Secundò conſideratur, vt continet principium motus localis, & circa illud hoc modo ſumptum verſantur libri de Cœlo & Mũdo, in quibus de compoſitione totius vniuerſi, ex corporibus ſimplicibus, & mixtis, motibuſque eorum localibus agitur. Tertiò conſideratur prout habet in ſe principium motus ad formam, per quem corpora generantur, & corrumpuntur, augentur, & alterantur, & de eo ita accepto diſputant libri de generat. & corrupt. Sed quia inter corpora naturalia quædam ſunt mixta imperfectæ compoſitionis: quæ non ex omnibus elementis, ſed ex quibuſdam tantùm fiunt, nec in omni loco, ſed certo quodam, ac determinato, & propterea appellantur Meteorologica, ideò ſpeciale, ac diſtinctum opus de his edidit Ariſtoteles, quod Meteora nuncupauit quatuor libris contentum. Quarta conſideratio entis mobilis eſt pro digniori eius parte habente principium vitæ (quam vocant Animam) de qua compoſuit tres libros. Conſideratio quinta, prout continet principia quarundam affectionum corporum viuentium: de quibus quædam alia opuſcula edidit (parua Naturalia nuncupata) vt de ſenſu, & ſenſibili, de ſomno, & vigilia, de iuuentute, & ſenectute, ac de vita, & morte. Vltima tandem conſideratio entis mobilis eſt, in quantum continet 16
ſpeciale principium generationis animalium, ad quã conſiderationem pertinet diuerſitas partium, ex quibus componuntur. De horũ igitur generatione, & quaſi ſtructura, aut cõpoſitione egregium opus compoſuit Ariſtot. in tres partes diſtributum. His nominibus nuncupatum, *de hiſtoria animalium*, *de generatione animalium, & de partibus animalium.* Totam autem hanc doctrinam de animalibus, *libros octoginta talentorũ* Græci vocant, vt referunt Plinius lib. 8. hiſt. natur. cap. 6. & Budæus lib. 2. de aſſe. Eo quòd tot talenta impenderit Magnus Alexand. ad obſeruationẽ eorũ, quæ in eis pertractãtur, ſumma diligentia quærens diuerſa, atque exquiſita genera animalium, & aſportare faciens, ad præſentiam eiuſdem Ariſtotelis. Ad hanc vltimam partem Philoſophiæ reduceretur opus de plantis, quod Ariſtot. ipſe promiſit in initio Meteororum, & quod ſe edidiſſe teſtatur, lib. 5. de hiſtoria animalium, cap. 1. ſed temporis etiam iniuria periiſſe credimus. Nam qui circunfertur ſub nomine Ariſtotel. diuerſum longè ſtylum, & loquendi phraſim habere videtur, & ideò ex eius officina non prodiiſſe: Et ecce totam Philoſophiam naturalem ab Ariſtotele traditam, & in ſcholis explicari ſolitam in ſex partes diſtributam iuxta ſex conſiderationes entis mobilis.

Speciale, ac breue prooemium in octo libros de Physica auscultatione.

17 INscriptio horum librorum *de Physico auditu, seu auscultatione* iamdiu in schola recepta est. Cuius rationem vt redderent grauissimi authores, nempe Plutarch. in vita Alexand. Clemens Alexandrinus lib. 5. stromatum. Tullius lib. 5. de finibus, & Simplicius in prooemio huius operis, duorum scriptorum genera edidisse Aristot. referunt, vnum quod Exotericum vocauit, hoc est extraneum, quod cùm faciliorem, & minùs elaboratam scribendi rationem contineret, & vulgi captui magis esset accommodatum, minùs requirebat magistri, aut interpretis vocem. Alterum Acromaticum subtilioris Philosophiæ doctrinam continens, & à vulgari philosophandi genere valde remotum, quod præterea Auscultatorium nuncupauit, eo quòd ab auditoribus maiori studio, & attentione audiri, seu auscultari, & à præceptoribus accuratiùs enarrari postularet. Huius generis scriptorum meminit Arist. ipse in epist. ad Alexandrum, quam retulit Gellius lib. 20. cap. 4. addens morem fuisse Aristoteli Acromaticam doctrinam explicare matutino tempore, vt potè ad difficilia percipienda aptissimo. Exotericam verò vespertino potiùs minùs attentioni accommodato. Et quia Acromatica doctrina continet Metaphysicam & totam naturalem Philosophiam, (cuius pars est opus hoc Physicorũ,) ideo de Physica auscultatione inscribitur. Quod nomen licèt toti doctrinæ Acromaticæ tribuendum esset, his libris specialiter attributum est, quia quasi caput eius est, cõtinens prima, atque vniuersalia fundamenta ad cætera intelligenda, quæ in reliquis Philosophiæ partibus, & in tota Metaphysica traduntur valde necessaria. Metaphysica verò, & reliquæ partes eiusdem Philosophiæ particularibus inscriptionibus gaudent.

Ordo horum librorum respectu aliarum partium Philosophiæ talis est, vt primum locum inter omnes teneant, tanquam prima totius Philosophiæ pars secundùm communem sententiam omnium interpretum; quod & Aristoteles ipse in eorum prooemio testatur dicens, statim sibi differendum esse de principiis naturalibus.

De modo procedendi.

MEthodum verò procedendi in eis à se seruandam proposuit idem Aristoteles in eodem prooemio, dicens communia priùs à se tractanda esse, perinde particularia suis propriis locis, quod patet ad methodum diuisionis, & resolutionis pertinere; & hoc idem in principio 1. lib. de partibus animalium repetit.

De sub

De subiecto huius operis.

Svbiectum huius operis idem ens mobile est, quod pro subiecto totius Philosophiæ naturalis designauimus, diuersa tamen ratione consideratum, nempe in communi, & vt abstractum ab inferioribus. Duobus enim modis considerari potest ens mobile. Primò, in communi, & quasi abstractum à particularibus, in quantum solùm dicit principia communia motuum sub nomine naturæ comprehensa, quæ sunt materia, & forma, ex quibus ens naturale completum componitur. Secundò consideratur, non solùm, vt communia hæc principia motus continet; sed particularia etiam huius, & illius entis mobilis, nempe localiter mobilis, aut secundùm formam, vel vitæ principium. Et primo modo est obiectum horum libr. de Physico auditu, sub secunda verò consideratione est obiectum adæquatū totius Philosophiæ naturalis. 18

Generalis diuisio huius operis.

Opus hoc in octo membra, vel libros diuiditur. Primus agit de tribus principiis rerum naturalium, Materia, Forma, & Priuatione. Secundus de natura, & causis rerum naturalium. Tertius de motu, & infinito. Quartus de loco, vacuo, & tempore. Quintus de vnitate, contrarietate, atque speciebus motus. Sextus de diuisione motus in partes, & principia, ex quibus componitur. Septimus, & octauus de primo motore, eiusque attributis, aut proprietatibus. Sed quare omnes dicantur de principiis, cùm duo tantùm priores de principiis differant? Respondeo meritò hos omnes libros de principiis vocari, quia cùm obiectum eorum sit ens mobile pro radice, seu origine motus; radix autem, seu origo motus sit materia, & forma, quæ non possunt intelligi, nisi intellecto, aut explicato motu, sicut potentia, aut virtus quælibet non potest intelligi, nisi per suum actum: hinc est, ad doctrinam eorundem principiorum pertinere tractatum de motu, & consequenter de loco, & tempore: in quibus natus est fieri. De vnitate etiam, contrarietate, & speciebus eius in communi saltem consideratis, nec non de partibus, ac principiis, ex quibus componitur, & tandem de primo motore à quo fit.

LIBER

LIBER PRIMVS DE PHYSICO AVDITV, seu auſcultatione.

CAPVT PRIMVM de ordine procedendi.

TEXT. ARISTOT.

Quoniam intelligere, ac ſcire contingit circa omnes ſcientias, &c.

Breuis expoſitio textus.

19 PRIMVM cap. quaſi proœmium eſt totius operis, in quo duo agit Ariſtoteles. Primò proponit ea de quibus in toto ipſo opere præcipuè agendum eſt. Secundò proponit methodum à ſe ſeruandam in eorundem notitia tradenda. Materia, à qua incipiendum eſt in his libris, docet eſſe principia rerum naturalium, & ſimul probat hac ratione: in tradenda cognitione cuiuslibet rei habentis principia, cauſas, & elementa, à notitia harum incipiendum eſt, ex qua dependet notitia eiuſdem rei cognoſcendæ: ſed res naturalis cuius cognitio in hoc opere intenditur, habet principia, cauſas, & elementa, ergo ab his inchoanda eſt tractatio eius. Quid autem per principia, cauſas, & elementa intelligat Ariſtot. bene explicat D.Tho. quem ſequuntur ferè omnes interpretes, aſſerens, tria hæc ſe habere, tanquam ſuperius & inferius, ita vt principium ſuperius ſit, & eo inferius cauſa, infimum verò elementum, quod ſignificat primum, ex quo componitur res. Principium itaque dicit illud à quo res quomodocunque incipit, ſiue tanquam à cauſa, ſiue ſolùm tanquàm à termino à quo. Vnde priuatio etiam comprehenditur ſub nomine principij, ſed cauſa addit influxum, ita vt cauſa ſit principium, à quo res habet eſſe per influxum: vnde à ratione cauſæ priuatio excluditur, quia neque in generationem rei, neque in eius eſſe influxum habet. Elementum verò influxum dicit, ſed addit eſſe primum, ex quo componitur res, vt littera dicitur elementum orationis. Et reſpectu rei naturalis ſola materia dicitur propriè elementum, quia ſola illa eſt primum, ex quo fit res, nam forma ex potentia eius educitur: & & ideò non eſt primum, nec propriè elementum. Quidquid igitur elementum eſt, etiam eſt cauſa, & quidquid eſt cauſa, eſt etiam principium: ſed non omne principium eſt cauſa, vt de pri-

uatione

uatione constat; neque omnis causa est elementum, vt patet de efficiente, & forma: bene ergo Aristot. procedendum esse in tradéda cognitione rei naturalis à principiis, causis & elementis docuit, vt his tribus vocibus omnia comprehenderet, ex quorum cognitione, notitia eius dependet.

In 2. parte proponit methodum obseruandam in tradenda cognitione horum, nempe ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia, & à confusis ad distincta procedendum esse. Quod etiam probat hac ratione: Insitum nobis est à natura, vt in tradendis disciplinis ab his procedamus, quæ nobis sunt notiora, vt per hæc possimus assequi cognitionem aliorum, quæ minus nota nobis sunt: sed vniuersaliora & magis confusa sunt nobis notiora; ergo ab his incipiendum est. Minor euidens est. Sed eam probat Aristoteles tribus exemplis. Primò quidem totius sensibilis, quod prius nobis occurrit sub quadam confusa ratione, quàm partes, & ideò prius à nobis cognoscitur cognitione confusa. Deinde ex toto intelligibili, quod est vniuersale prædicatum, priùs etiam nobis occurrente in progressu cognitionis intellectiuæ, quàm particularia. Vt prius corpus, quàm animal, vel homo. Et tandem exemplo puerorum, qui prius vocant omnes patres quadam confusa ratione, quàm speciali nomine alicuius vtantur, ex quibus sequitur ab vniuersalioribus procedere quamlibet notitiam rerum. Per confusa autem, & vniuersaliora, non diuersa, sed eadem intelligit Aristoteles secundùm expositionem D. Thom. à pluribus probatam. 20

Dubium vnicum circa textum expositum.

Dvo asserit Aristot. in hoc breui cap. quæ videntur sibi contraria. Primum, quòd in tradenda rerum naturalium scientia, à principiis, causis, & elementis earum sit procedendum, cùm ex notitia horum dependeat illarum scientia. Secundum asserit in eisdem principiis tradendis à notioribus nobis procedendum esse, quæ sunt vniuersaliora, atque confusa. Hæc autem contraria esse, probatur in eadem Philosophia: in qua ab effectibus sæpè proceditur, tanquam nobis notioribus, vt per eos cognoscamus causas, & principia, atque elementa rerum naturalium. Non ergo semper ab his incipiendum est. Quod etiam patet in primis inuentoribus eiusdem Philosophiæ: qui ex effectibus cœperunt cognoscere causas, & principia rerum, quare non inceperunt ab his, vt incipiendum esse docet Aristoteles. 21

Huic dubio respondent Conimbricenses, duabus viis comparari scientiam, videlicèt propria inuentione, vel industria Magistri; & dum propria inuentione comparatur, non esse necessarium à principiis, causis, atque elementis procedere, sed procedi potest ab eff-

ab effectibus nobis notioribus. Si verò comparetur ſcientia induſtria Magiſtri, neceſſe eſt ab illis procedatur. Et quia Ariſto. in his lib. aliis tradebat ſcientiam: hoc modo ſibi eſſe procedendum docuit. Primi ergo inuentores ab effectibus potuerũt procedere, quin huic regulæ Ariſt. fuerint contrarij. Hæc tamen ſolutio non poteſt dubio ſatisfacere. Quod ſic probo; non ſolùm primi inuentores Philoſophiæ proceſſerunt ab effectibus, ſed etiam Ariſtoteles ipſe in tradenda nobis Philoſophia ſæpè ab eiſdem procedit, & raro à cauſis: vnde ferè ſemper procedit per demonſtrationes, *quia*, & nunquam ferè per demonſtrationes *propter quid*; ergo neque in vno, neque in alio modo aſſequendi, vel tradendi ſcientiam neceſſe eſt per principia, & cauſas à priori demonſtrare, ſed in vtroque poſſumus procedere ab effectibus per demonſtrationes *quia*.

22 Alio igitur modo ſoluendum eſt dubium: quia aliud eſt in tradenda ſcientia rerum naturalium incipiendum eſſe à principiis, cauſis, & elementis earum; aliud per demonſtrationes à cauſis procedendum eſſe. Primum eſt, quod Ariſtoteles docuit in præſenti cap. & hoc ſemper fieri debet procedendo à notioribus nobis, ſiue notiora nobis ſint effectus, ſiue cauſæ. Itaque vtroque modo demonſtrandi à priori, & à poſteriori vti poſſumus in aſſequenda, vel tradenda ſcientia rerum naturalium, ſiue propria inuentione eam aſſequamur, ſiue eam aliis tradamus; ſemper tamen in aſſequenda, vel tradenda à priori, vel à poſteriori, hoc eſt, ſiue per cauſam, vel effectum demonſtrando, incipiendum nobis eſt à principiis, cauſis, & elementis earundem rerum naturalium: cùm ſemper earum notitia, quomodocunque aſſequenda, vel tradenda ab eis dependeat.

23 Secundum verò, quòd per demonſtrationes à cauſis, vel ab effectibus procedendum ſit in tradenda, vel aſſequenda ſcientia earundem rerum, nec docuit Ariſtoteles, nec docere potuit, quia nec verum eſt, nec neceſſarium, ſed vtroque modo procedi poteſt, dummodo à notioribus nobis ſemper procedatur. Itaque duo hæc ſimul, & ſemper obſeruanda eſſe docuit Ariſtoteles, nempe in tradenda, vel aſſequenda ſcientia alicuius rei, à principiis, cauſis, & elementis eius incipiendum eſſe, quia ex horum notitia dependet. Et rurſus ad cognoſcenda hæc incipiendum eſſe à notioribus nobis, hoc eſt ab vniuerſalioribus, & confuſis, ſiue per viam effectus à poſteriori demonſtrando procedatur, ſiue per viam cauſarum demonſtrando à priori, de quo nihil prorſus præcepit, ſed liberum reliquit. Et ita potuerunt primi inuentores Philoſophiæ procedere ab effectibus, vel cauſis, in ſuis demonſtrationibus, & Ariſt. etiam in tradenda nobis ſcientia rerum naturalium. Semper tamen illi, & ſemper etiam iſte, inceperunt à

principiis, causis, & elementis rerum naturalium, & in horum cognitione assequenda, vel tradenda ab his, quæ sibi erant notiora, siue effectus essent, siue causæ. Ex his etiam solutum esse constat argumentum, pro ratione dubitandi propositum, duasque regulas ab Arist. traditas nihil contrarietatis continere.

QVÆSTIO I.

An necesse sit ad perfectam rei notitiam omnes causas eius cognoscere.

COgnitionem cuiuslibet rei habentis principia, causas, & 24
elementa, ex horum notitia dependere docuit Aristoteles, & ideò à notitia earundem incipiendum esse in tradenda scientia eiusdem rei. Quærimus ergo, an ad perfectam cognitionem eius requiratur cognitio omnium causarum, vel sufficiat aliquas cognoscere. Vt autem intelligatur quæstio; distinguenda est imprimis cognitio in quidditatiuam, seu essentialem, & accidentalem. Quidditatiua est, per quam essentia rei cognoscitur: Accidentalis, per quam solùm cognoscuntur eius accidentia. Et de Accidētali non procedit quæstio, sed de Quidditatiua: quæ adhuc est duplex, nam alia est simplex (quam definitiuam vocant) quia ex incomplexis, atque essentialibus prædicatis, per quæ res solet definiri, resultat: & talis est cognitio hominis, quæ habetur, per hæc prædicata, substantia, corpus, viuens, animal, & rationale. Alia est cognitio complexa, & scientifica, quæ habetur de obiecto alicuius scientiæ per passiones, quæ de illo demonstrantur, vt de homine per risibilitatem; admirationem, & capacitatem disciplinæ: nam licèt passiones sint accidentia rei, per essentiam tamen; à qua procedunt, demonstratur ei conuenire, & ideò essentia ipsa est, quæ scientifico modo cognoscitur. Sed vtramque tandem diuidunt in perfectam simpliciter, aut in certo genere, vel secundùm quid. Et perfectam omnes ferè vocant eam, per quam res cognoscitur, quantum cognoscibilis est essentialiter, quare cum comprehensiua conuerti asserunt, & ita est: quia cùm perfectum simpliciter sit, cui nihil deest, ex his, quæ nata sunt ei conuenire; perfecta cognitio rei erit ea tantùm, cui nihil deest: & talis esse non potest, nisi per eam cognoscatur res, quantum apta est cognosci, vel quantum cognoscibilis est. Et hoc idem est, atque comprehendi. Cognitio verò perfecta rei in certo genere, aut ordine est ea per quam cognoscitur res, quantùm cognoscibilis est in illo genere, vt si homo cognoscatur sub consideratione, vel ordine entis naturalis, quantum sub tali consideratione cognoscibilis est, dicetur cognosci quidditatiuè, sed imperfectè, quia aliis modis cognosci potest.

Caus.

25 Causa etiam duplex est, per se, & per accidens. Per se est illa, à qua per se dependet effectus, vt causa per se statuæ est statuarius. Causa verò per accidens, à qua non per se, sed per accidens dependet, vt musicus dicitur causa per accidens statuæ, quia accidit, vt musica coniungatur statuario, à quo per se dependet. Et quidem de causa per accidens non intelligitur quæstio; quia cùm res non accipiat per se ab ea suum esse, certum est quidditatiuam eius cognitionem non dependere ab ea. Solùm ergo intelligitur de causa per se, quæ est quadruplex, finalis, efficiens, formalis, & materialis: & ideò sensus eius est: An ad cognitionem quidditatiuam, atque perfectam rei, necesse sit cognoscere omnes has causas, vel satis sit aliquas cognoscere. Et quia in omnibus ferè conueniunt authores, dicemus breuiter ea, quæ tenenda sunt ex consensu omnium, vno, aut alio verbo significantes, id in quo vnus, aut alter dissentiat ab aliis.

Quod, vt clariùs fiat, aliud notandum est, nempe ad quidditatiuam rei cognitionem duobus modis aliquid esse necessarium, vel tanquam aliquid ei essentiale, aut tanquam id, sine quo essentialia non possunt intelligi, vt ad cognitionem quidditatiuam relatiui, necesse est cognoscere terminum: quia licèt non sit de essentia eius, non tamen potest essentia relationis intelligi, nisi cognito termino.

26 His suppositis duabus conclusionibus respondetur propositæ quæstioni. Prima est, Ad quidditatiuam cognitionem rei, siue definitiuam, siue scientificam non perfectam simpliciter, aut non comprehensiuam, sed solùm perfectam secundùm quid, hoc est in aliquo genere, aut consideratione, non requiritur cognitio omnium prædicatorum essentialium, quæ sub quacumque consideratione habere potest, nec etiam causarum omnium, sed sufficit cognoscere de ea prædicata essentialia Physica, Physicas proprietates eius, & etiam quatuor genera causarum, vt in Physica considerantur. In hac conclusione conueniunt omnes, præter Tholetum, qui hanc cognitionem rei vocat perfectam simpliciter, contra communem eorum consensum, & contra rationem perfecti simpliciter, cui nihil deesse debet in vllo genere. Et ratio eius est manifesta: quia si hæc de re aliqua cognoscantur, cognoscetur, quantùm cognoscibilis est in ordine, vel consideratione philosophica; ergo talis cognitio eius perfecta erit in tali genere. Probatur minor, quia cognitio quidditatiua incomplexa eius solùm dependet ex prædicatis essentialibus; quæ sub tali modo abstractionis à materia considerari possunt de ea: & scientifica solùm ex proprietatibus Physicis, & causis intrinsecis quidem, vt materiali, & formali: ex quibus componitur, tanquam partibus essentialibus Physicis; atque etiam ex causis

extrinsecis, quæ sunt efficiens, & finalis; quæ licet non pertineant ad essentiam, non possunt essentialia eius intelligi, nisi eis sub tali ordine cognitis. Sed non est hoc intelligendum de quacumque causa efficienti, aut finali, etiam Physica, sed solùm de prima efficiente, & vltimo fine, qui est Deus; quia licèt etiam ab aliis dependeat, vt filius à patre, non tamen essentialiter, nisi à solo Deo, à quo solo constat produci posse cessantibus aliis, à quibus non nisi per virtutem liberè communicatam à Deo producitur. Quòd verò à Deo dependeat essentialiter, probatur euidenter: quia esse cuiuslibet rei naturalis essentialiter est participatum à Deo, tanquàm à primo eius fonte; ergo essentialem dependentiam ab eo includit, tanquam à primo efficiente, à quo deriuatur: atque etiam, tanquam ab vltimo fine. Quia homo (gratia exempli) essentialiter est capax beatitudinis, quæ cùm in solo Deo, tanquam in vltimo fine consequendo consistere possit, essentialem dicit ordinem ad Deum, vltimum eius finem. Vnde sequitur non posse essentiam eius perfectè cognosci, etiam in tali ordine physico, nisi cognito Deo, vt primo eius efficiente, & vltimo fine.

Secunda conclusio, ad cognitionem rei simpliciter perfectam, aut comprehensiuam, siue incomplexam, aut definitiuam, siue complexam, aut scientificam necesse est cognoscere omnia prædicata essentialia, quæ sub quacumque consideratione ei possunt conuenire; omnes passiones, omnes potentias, aut virtutes, omnes etiam perfectiones, atque etiam omnes causas, non solùm intrinsecas, sed extrinsecas, cuiuscumque generis, aut ordinis, à quibus essentialiter dependet. In hac etiam conueniunt omnes. Et ratio eius est manifesta: quia cognitio rei simpliciter perfecta talis esse debet, cui nihil desit, ex his, quæ in quocunque genere, vel consideratione habere potest; ergo vt talis sit, debet per eam cognosci res, quantum est cognoscibilis, quod est esse comprehensiuam, sed per illa omnia cognosci potest; ergo omnia requiruntur ad cognitionem eius simpliciter perfectam, aut comprehensiuam. 27

Sed aduersus hanc conclusionem est difficile argumentum: quia si vera est, sequitur ex ea non posse perfectè cognosci, aut comprehendi potentiam, nisi cognoscantur omnia, quæ sub obiecto eius continentur: vnde non poterit comprehendi intellectus, nisi cognoscantur omnia entia existentia, & possibilia: nec potentia visiua, nisi cognoscantur omnes colores possibiles, nec tandem materia prima, nisi cognoscantur omnes formæ etiam possibiles. Probatur consequentia, quia licèt obiectum non sit de essentia potentiæ, nec forma de essentia materiæ, ordo tamen ad obiectum, vel ad formas essentialis est vtrique: sed ordo non

potest

potest intelligi sine termino, cum sit relatio; ergo nec potentia, nisi cognitis his, quæ continentur sub eius obiecto: aut materia sine cognitione omnium formarum.

Huic argumento, quantum pertinet ad comprehensionem materiæ, conantur respondere Conimbricenses, sed tandem visum est eis solui non posse, sed concedendum esse, quod intendit, videlicèt materiam non posse ab aliqua creatura comprehendi: cùm nulla sit, quæ cognoscere possit omnes formas possibiles, saltem virtute naturali, nam per supernaturalem reuelationem Dei cognosci poterunt. Et eadem ratione concedunt nullam creaturam posse virtute naturali comprehendere continuum, quantumuis minimum: quia partes proportionales actu infinitas, quas habet, non potest cognoscere.

28 Hæc tamen solutio videtur mihi contraria communi sententiæ totius ferè scholæ. Probatur, quia omnes concedunt superiores angelos naturaliter comprehendere hominem, & etiam omnes angelos inferiores. Et ratio huius est manifesta, quia superiora alicuius ordinis ex propria natura comprehendere debent omnia inferiora sui ordinis. Vt patet in corporibus, nam aër comprehendit aquam, Ignis aërem, primum cœlum ignem & alia elementa, & superiores cœli comprehendunt inferiores, & quod in corporibus contingit secundùm comprehensionem materialem, contingere absque dubio debet in spiritibus secundùm comprehensionem formalem cognitionis: at secundùm hanc solutionem impossibile hoc est. Quia si intellectum hominis, aut angeli inferioris non possunt naturaliter comprehendere superiores angeli, nec poterunt comprehendere animã, vel substantiam angeli, cuius virtus, & potentia est. Quia ad comprehensionem rei, necessaria est comprehensio omnium virtutum, & potentiarũ eius, vt nos probauimus, & ipsimet concedũt.

Pro solutione igitur argumenti explicandum est in particulari, quid requiratur, & sufficiat ad comprehensionem quidditatiuam rei. Dicimus autem illud requiri, & sufficere, vt cognoscatur quantum cognoscibilis est essentialiter, aut quidditatiuè. Ad hoc verò requiritur quidem, atque etiam sufficit cognitiõ eorũ, ex quibus magis cognoscibilis quidditatiuè redditur, vel certè nouo modo cognoscibilis, & cùm in tantùm sit res cognoscibilis, in quantum est ens, illa necessariò cognoscenda sufficient ad comprehensionem; ex quibus entitas rei, aut ratio formalis eius aliquo modo crescit, vel perfectior fit substantialiter.

29 Ex quibus colligitur non esse necessarium ad comprehensionem rei substantialem ea cognoscere, ex quibus purè accidẽtaliter, aut extensiuè, vel per solam denominationem extrinsecam magis perficitur, magis aut nouo modo cognoscibilis redditur.

Probatur euidenter, quia sine his potest cognosci, quantum cognoscibilis est substantialiter. Quare non erit necessarium ad comprehendendam potentiam cognoscere omnes actus, quos producere potest circa diuersa obiecta materialia, numero, aut specie diuersa; imò neque obiecta ipsa materialia. Probatur consequentia, quia nihil horum pertinet ad perfectionem essentialem potentiæ. Quod enim plura entia, vel pauciora contineantur sub obiecto intellectus, aut plures species coloris sub obiecto visus: quòd plures etiam actus circa ea possint exercere, non variat essentialem rationem harum potentiarum, quæ ex ratione formali obiectiua solùm accipitur, non ex obiectis materialibus, sed ad quandam extensionem accidentalem pertinent; quare non erit necessarium ad substantialem comprehensionem ea in particulari cognoscere, sed satis est, si cognoscatur rationem formalem veri, aut intelligibilis, seu visibilis ad quæcumque entia, & ad quoscumque colores extendere se posse, & quoslibet actus posse circa ea exercere has potentias. Et eadem ratione non pertinet ad essentialem perfectionem materiæ, quòd plures possit formas recipere, sed maxima imperfectio eius est, & adhuc imperfectio hæc non crescit substantialiter ex eo, quòd plures possit, vel pauciores recipere, numero, aut specie diuersas, sed solùm extensiua quadam ratione, & accidentali; quare non est necessarium omnes cognoscere ad comprehensionem substantialem materiæ, sed sufficit cognoscere, in communi, quòd potest recipere omnes formas admissibiles, ex quo distinguitur specie à materia Cœlorum. Nec tandem ad comprehensionem continui cognoscere infinitas partes proportionales distinctè & in particulari, quia hæc non pertinent ad perfectionem essentialem eius, sed extensiuam, & quasi accidentalem, cùm materiale prorsus hoc sit. Sed satis est cognoscere in communi, quòd infinitas partes actu habeat. Et ex hac doctrina luce clarius constat solutum esse argumentum, cui neganda est consequentia, quòd hæc omnia non possint comprehendi à creatura aliqua.

QVÆSTIO II.

An qualibet scientia demonstret suas conclusiones per omnia genera causarum.

OCcasionem sumpsit quæstio hæc ex eo, quod Arist. docuit cap. præsenti, nempe in tradenda scientia cuiuslibet rei à principiis, & causis eius esse procedendum. Si enim à causis, meritò dubitatur, an ab omnibus demonstret scientia qualibet proprietates sui obiecti, vel solùm per vnam, vel alteram demonstrando procedere sufficiat, hoc est, per formalem, aut materialem,

rialem, & quia tres sunt gradus speculatiuarum scientiarum, de quibus quæstio procedit, secundùm triplicem abstractionem à materia, de singulis specialiter loquendum est.

Quid sit sentiendum de modo demonstrandi metaphysicè.

30 IN primo gradu collocatur Metaphysica, quia omnimodo abstrahit à materia. De qua primò dicendum est, an omnibus generibus causarum vtatur in suis demonstrationibus, vel quibusdam tantùm. Et quòd tribus generibus, videlicet formali, finali, & efficiente vtatur, certum est apud omnes, vt testantur Comm. lib. 2. Meta. Commen. 6. Albert. Mag. lib. 3. tractat. 3. cap. 1. & lib. 12. tract. 1. cap. 3. P. Pererius 3. lib. cap. 5. sed præcipuè D. Tho. lect. 1. horum Commentariorum his verbis: *Metaphysica demonstrat per causam formalem, & finalem præcipuè, & etiam agentem.* Et huius ratio manifesta est, quia de primo ente agit, quod est primũ efficiens, & vltimus finis: & rerum omniũ essentias considerat secundùm proprium modum abstrahendi à materia, docétque per genus & differentiã, tanquam per partes essentiales esse definiendas. Definitio autem formale genus causæ continet respectu definiti; ergo negari non potest, quin his tribus generibus causarum in suis demonstrationibus vtatur.

31 Solùm de materiali potest esse dubium, quia Metaphysica abstrahit, non solùm à materia sensibili, sed etiam intelligibili; ergo pugnat cum proprio modo abstrahendi à materia consideratio causæ materialis. Probatur consequentia, quia causa materialis non est aliud ab ipsa materia. Hoc tamen non obstante, sentiunt omnes tam antiqui, quàm moderni, aliquo modo considerare causam materialem: quo autem modo possibile hoc sit, non omnes eodem modo explicant.

Priùs tamen, quàm diuersos modos explicandi referamus, duo sunt reiiciendi, tanquam apertè falsi. Primus eorum, qui Metaphysicam in duas scientias diuidunt, ita vt vna sit, quæ de prædicamentis per se agat. Sub quibus certum esse aiunt collocari materiam, & materialia omnia: alioqui non possent constare coordinationes prædicamentales ex communibus prædicamentis rerum materialium, & immaterialium factas. Alia scientia Metaphysica est, quæ agit de solis entibus spiritualibus, vt de Deo, & intelligentiis; quæ licèt non possit per causam materialem demonstrare, potest tamen prima.

32 Alij verò quos citat P. Franciscus Suarius Tomo 1. suæ Metaphy. disput. 1. sectio. 4. ad finem licèt non distinguant duplicem scientiam metaphysicam, distinguunt tamen duplicem considerationem eiusdem. Nam primò consideratur, vt particularis

scientia distincta à cæteris: Secundò vt vniuersalis ars, quo pacto cæteris scientiis, & artibus præest, & omnium domina, atque regina vocatur, vt docet Aristoteles primo post. textu 23. & in principio Metaph. Et sub prima consideratione non potest considerare causam materialem, bene tamen sub secunda.

Vtraque autem hæc sententia est contra Aristotelem, & contra rationem: nam Aristoteles 3. lib. Metaph. textu 2. & lib. 6. textu 3. expresse docet Metaphysicam esse vnam scientiam, & non multiplicem: cuius ratio euidens est; quia vnitas scientiæ ex vnitate sui obiecti accipienda est, sed ens sub omnimoda abstractione à materia, quæ est ratio formalis obiectiua eius, comprehendit non solùm prædicamenta, sed etiam spirituales substantias, vt per se est manifestum; ergo non potest distingui in duplicem scientiam, quare falsa est prior sententia. Et ex consequenti secunda, quia si sub ratione vnius scientiæ distinctæ ab aliis non potest materialem causam comprehendere; ergo nec etiam sub ratione vniuersalis artis. Probatur euidenter consequentia, quia ars quælibet determinatum obiectum, & determinata principia debet habere, & scientifica quidem, si ars sit liberalis: sed non potest habere Metaphysica aliam rationem obiectiuam, nec alia principia scientifica in ratione artis, diuersa ab his, quæ habet in ratione scientiæ: cùm ratio artis, si eam haberet, in eadem ratione scientiæ deberet esse fundata; ergo si in ratione scientiæ non potest se extendere ad considerandam causam materialem, nec etiam in ratione artis. Præterquam, quòd nullus vnquam dixit Metaphysicam esse artem; cùm constet non ordinari ad aliquod opus efficiendum, vel dirigendum; ergo falsum supponit secundus modus dicendi.

His opinionibus refutatis, est opinio alia modernorum, asserentium Metaphysicam considerare per se substantias separatas 35 à materia: materiales verò, & materiam ipsam, ex qua componuntur, non per se, sed solùm, in quantum notitia earum necessaria est, vt ab eis separentur spirituales substantiæ, & hac sola ratione agitur in Metaphysica de prædicatis essentialibus substantiæ materialis, nempe de eo quòd sit ens per se, composita ex materia, & forma, quòd sit vnum, & verum. Quod solùm est considerare materiam, & materiales substantias, in quantum eis conueniunt prædicata transcendentalia.

Vera tamen sententia colligitur euidenter ex Arist. 2. li. Met. Sum. 2. cap. 1. vbi substantiam materialem, atque etiã materiam, & formam ex quibus componitur per se, considerari docet à Metaphysica, & Philosophia naturali, diuersa tamen ratione: nam Metaphysica eam considerat, vt est quid compositum ex potentia, & actu reali, tanquam ex partibus: quod patet non habere

substan

ſubſtantias ſpirituales:materiam verò,& formam,vt ſunt potentia, & actus realis componentes eandem ſubſtantiam. Sed naturalis Philoſophia eandem ſubſtantiam corpoream conſiderat, non ſolùm vt compoſitam ex his, ſed vt habet radicem motus, materiamque, & formam,non ſolùm,vt eam componentes, ſed vt ſunt primæ radices motus,& hoc eſt conſiderare illam,vt habet naturam,vel vt eſt ens naturale:materiam verò, & formam, vt partiales naturæ eam componentes.Et vt vno verbo mentem, atque ſenſum Ariſtotelis explicemus, dicimus Metaphyſicam conſiderare materialia,& materiam ipſam,non modo materiali, quia non in ordine ad motum,ſed abſtrahendo ab illo,& ex conſequenti à modo materiali.Naturalem verò Philoſophiam conſiderare materiam, & materialia, materiali etiam, ac ſenſibili modo; cùm ea conſideret in ordine ad motum. Et ideò vtraque conſiderat cauſam materialem,vtraque ea vtitur in ſuis demonſtrationibus: illa quidem modo non materiali, ſed abſtrahendo ab illo,hæc verò materiali modo. Ex quibus conſtat non pugnare duo hæc inter ſe, videlicet Metaphyſicam abſtrahere omnino à materia,& nihilominus materiam, & materialem ſubſtantiam conſiderare, quia abſtractio omnimoda à materia ſolùm tollit modum materialem eam conſiderandi, non conſiderationem eius, quam habere poteſt modo non materiali iuxta proprium modum abſtractionis, & iuxta eundem poteſt per ſe conſiderare formalem,& materialem cauſam, eiſque vti in ſuis demonſtrationibus, & non ſolùm, vt diſtinguat ſpirituales ſubſtantias à corporeis. Et ex his conſtat ſolutum eſſe argumentum.

Quibus generibus cauſarum vtantur mathematicæ diſciplinæ in ſuis demonſtrationibus.

34 PRima opinio tenet nullam cauſam propriè conſiderare, ſed demonſtrationes earum per quaſdam rationes priores procedere veris cauſis ſimiles.Quemadmodũ demonſtrationes,quibus vtitur Metaphyſica ad probandum aliqua attributa Deo conuenire per alia;vt eſſe indiuiſibilem,quia eſt intellectualis;& eſſe vnum, quia eſt primum ens; & etiam ſolet probari, quòd ſit æternus;quia eſt immutabilis. Et nihilominus demonſtrationes iſtæ,atque etiam mathematicæ veræ ſunt, & potiſſimæ. Ita Niphus,& Venetus cap.præſenti,& Burida.in proœm.Met.quos ſequuntur aliqui ex modernis addentes mathematicas diſciplinas non eſſe propriè ſcientias,ſed certam quandam notitiam numerorum,& figurarum tradere,nec per cauſam nec per effectum.

Probant teſtimonio Ariſtotelis 2. lib. Moralium ad Eundemum, cap.7. vbi aſſerit ſolùm vti quibuſdam principiis initio ſcientiæ præſuppoſitis ad inferendas concluſiones, quibus

sublatis necesse est omnes demonstrationes tolli.

Probant deinde ratione;primò quia Mathematicæ abstrahunt à motu,cùm abstrahant à materia sensibili;ergo ab omni genere causæ. Probatur consequentia, quia omnes causæ habent necessariam connexionem cum motu, materia tanquam subiectum; efficiens, vt vnde procedit motus; finis, vt cuius gratia res mouetur; & forma vt per eundem motum acquisita, tanquam terminus eius.

Secundò, quia Mathematicæ agunt de quibusdam accidentibus,vt de linea,& numero;sed accidentia carent materia, & forma,ex quibus componantur, vt ex se est manifestum: ergo impossibile est aliquid de eis demonstrare per causam materialem, & formalem;& ex consequenti,per duo alia genera causarum,ad quæ ordinantur materialis,& formalis.

Secunda opinio,solam causam,formalem eis concedit,ita Alexander,& Auerroes cap. præsenti, quos videtur sequi D. Thom. 35 lectione 1. horum Commentariorum. Vbi sic ait, *Mathematica non demonstret,nisi per causam formalem.* Et videtur probari, quia veras habent demonstrationes à priori,in quibus negari non potest, quòd principia sint ratio formalis assentiendi conclusionibus, ergo nec potest ab eis excludi causa formalis.

Tertia opinio, non solùm formalem, sed etiam materialem causam considerare docet, ita Toletus cap.præsenti, quod probat hoc argumento: Mathematicæ aliquando demonstrant, quòd figura sit diuisibilis in duas partes,quod habet ratione partium integrantium linearum, ex quibus tanquam materia constat,ergo etiam demonstrant per causam materialem.

Nostra sententia duabus conclusionibus explicatur in doctrina Aristotelis expressè contentis:prima est, Mathematicæ disciplinæ per veras causas demonstrant suas conclusiones, hanc docet Arist. 6. lib. Meta. in principio his verbis: *Mathematicorum quoque principia,elementa,& causæ sunt. Et simpliciter omnis intellectualis scientia, siue aliquo modo intellectu participans circa causas, & principia, aut certiora, aut simpliciora est.* Et probatur ratione, quia in vera demõstratione à priori necesse est principia esse veram causam conclusionis, vt docet Aristoteles 1.lib.post.cap.2. Definiens demonstrationem. *Quòd procedat ex primis,veris,notioribus, causisque conclusionis.* Sed de Mathematicis disciplinis nemo dubitat, quin veras demonstrationes à priori habeant: ergo necesse est per veras causas demonstrare suas conclusiones. Nec soluitur argumentum si dicatur esse rationes quasdam causis similes, vel esse causas non essendi, sed cognoscendi, quia rationes illæ, per quas demonstrant, ex natura rei sunt priores effectibus, aut conclusionibus demonstratis, & non tantùm per intell

intellectum. Veris etiam definitionibus vtuntur aliquando, quibus negari non potest causalitas formalis: Vnde sequitur non esse causas cognoscendi tantùm, sed etiam essendi suo modo, quod nõ reperitur in attributis Diuinis, de quibus communis est scholæ sententia, non distingui, nisi per nostrum intellectum.

36 *Secunda* conclusio, Mathematicæ disciplinæ demonstrant per causam formalem, & materialem tantum. Hæc etiam continetur in doctrina Aristotelis: nam quòd demonstret per causam formalem docet expresse 2. lib. Physicorum, textu 58. his verbis: *Aut enim ad ipsum quid est, reducitur ipsum propter quid vltimum in immobilibus, vt in Mathematicis: ad definitionem enim recti, aut commensurabilis, aut alius cuiuspiam reducitur vltimum.* Per quid est autem, seu per definitionem constat intelligi causam formalem, non solùm ex hoc loco: sed ex textu 70. eiusdem libri, vbi in eadem re coincidere docet aliquando finalem causam, & formalem, seu quod quid est, his verbis: *Veniunt autem tres in vnam plerumque, ipsum enim quid est, id cuius gratia vna est.* Materiali verò etiam Mathematicum vti docet expresse 2. lib. post. text. 11. Exemplo anguli in semicirculo facti, quem rectum esse demonstrat: quia est dimidium duorum rectorum, quod est demonstrare per partes integrantes, in quas diuiditur, partes autem integrantes respectu totius integralis, quod componunt: materialem causam continere docet idem Arist. 2. lib. Physic. tex. 31. vbi exemplum causæ materialis in eis ponit.

Et ratione probatur, quòd vtraque causa vtatur Mathematicus, nam euidens est definitione vti, & etiam est euidens definitionem esse formam definiti, & causam formalem respectu illius continere. Euidens est etiam multa probare per diuisionem angulorum in partes integrantes, nec est minus euidens diuisionem in partes integrantes esse materialem, cùm partes integrantes sint materialis entitas totius, vt patet de medietatibus lineæ vel superficiei, & de capite, brachio, & pedibus hominis.

37 Quòd verò non vtantur Mathematicæ finali, & efficienti, causa euidens est in doctrina Arist. De causa quidem finali id docet 3. lib. Met. text. 3. asserens de immobilibus differere, nihilque de bono, aut malo considerare, finis autem per se bonus est; ergo nihil de fine considerant. Vnde sequitur nihil etiam de efficiente considerare, quia efficiens nihil operatur, nisi motum à fine.

Vt autem veritas nostræ sententiæ melius intelligatur, & argumenta primæ opinionis facilius solui possint, notandum est, quamlibet scientiam per vnum, vel alterum genus causæ demõstrare secundùm modũ propriæ abstractionis, ita vt Philosophia naturalis, quamlibet causam consideret in ordine ad motum, & sensibilia;

sensibilia;materialem quidem,& formalem, vt sunt primæ radices motus; efficientem, vt id à quo procedit motus;& finale, vt cuius gratia mouet efficiens. Metaphysica verò non sic: sed materialem, & formalem, vt sunt actus,potentia, ex quibus componitur ens corporeum. Efficientem verò, vt est firmum quid, & immobile,à quo cætera dependent in esse,& finalem,vt id cuius gratia eodem modo dependent,& ab eo accipiunt esse. Et eadem ratione Mathematicæ considerant causam materialem, & formalem secundum propriam abstractionem à motu, & materia sensibili: & cum non versentur circa substantiam,sed circa accidentia, quæ non componuntur ex materia, & forma, non considerant causam materialem, aut formalem, quæ sint partes substantiæ,aut principia motus,sed quæ in tali modo abstractionis rationem habent materiæ & formæ:quod sufficit,vt vera causa materialis, & formalis dicantur in tali scientia; licèt non sint materia,& forma naturalis. Et certè in ordine ad demonstrationem, eo habent perfectiorem rationem causarum, quo minus materiales sunt quia certiores longè demonstrationes efficiunt. Vnde in hoc videntur decipi aliæ opiniones, asserentes Mathematicum non vti aliquo genere causæ, vel non materiali, quia non considerat causas modo naturali,aut Physico, seu materiali, quæ ratio insufficiens est: nam alioqui, nec Metaphysica posset considerare aliquam causam;veras igitur causas essendi,& demõstrandi considerat Mathematicus, sed nõ naturales,aut physicas. Quia non modo materiali,hoc est,non in ordine ad motum, aut sensibilia accidentia,sed abstrahendo ab his. Et vt vno verbo dicatur, considerat quidem materiam, non sensibilem cùm ab hac abstrahat,sed intelligibilem, sub qua agit de omnibus.Hanc doctrinam accepi ex D.Tho. 2. lib. posteriorum, lect. 9. ante medium,cuius dilucida verba habes in hac eadem quæstione copiosiùs agitata in primis nostris Comment.

Et ex ea facilè soluuntur argumenta aliarum opinionum. Et 38
testimonium Aristot. pro prima, difficultate caret, quia solùm negare vult Mathematicum considerare causas naturales, aut naturali, vel materiali modo.

Ad primum concesso antecedenti, distinguendum est consequens quòd Mathematicus abstrahat ab omni genere causæ:nam si intelligatur ab omnibus causis abstrahere, vt respiciunt motum, verum est; si verò, eas non considerare secundùm modum propriæ abstractionis,falsum.

Ad secundum concessa maiori,& minori,eodem modo distinguendum est consequens: nam materialem, & formalem causam, vt dicunt partes naturalis substantiæ, in qua est radix motus,non considerat Mathematicus, neque vt dicunt materiam,&

formam

formam naturalem, & sensibilem, sed vt dicunt materiam & formam intelligibilem secundùm modum propriæ abstractionis, sub qua veram rationem causæ habent. Argumenta aliarum opinionum pro nostra faciunt, & ideò non sunt soluenda.

An per omnia genera causarum demonstret Philosophia naturalis.

39 Expressa est sententia Aristotelis quòd Philosophia naturalis per se consideret quatuor genera causarum, eisque vtatur in suis demõstrationibus, quod ex tota eius Philosophia euidenter constat. Sed paucis verbis id docet 2. lib. Physic. textu 70. sic inquiens: *Cùm autem causæ quatuor sint, de omnibus est Physici cognoscere, & ad omnes reducens ipsum propter quid, assignauit Physica materiam, formam, ipsum mouens & id cuius gratia, &c.* Et probatur euidenti ratione, quia euidens est Philosophiam naturalem de rebus naturalibus per se agere, atque adeò de natura earum, quam definiuit Aristot. 2. lib. Physic. sed natura dicitur primò, & per se de materia, & forma, tanquàm de principiis radicalibus motus; ergo per se cõsiderat causam materialem, & formalem. Euidens est etiam naturam agere propter finem; vt in eodem lib. 2. demonstrat Aristo. Nec minus euidens est eandem naturam in suis operationibus dirigi à primo eius authore, tanquàm à primo efficiente, à quo sicut esse causatum naturalium procedit; sic etiam omnes earum motus; ergo euidens est Philosophiam considerare, causam finalem, & efficientem, atque adeò omnia quatuor genera causarum.

QVÆSTIO III.

An magis vniuersalia sint nobis notiora cognitione actuali confusa.

40 Vt intelligatur quæstio, notandum est, duplicem esse cognitionem, simplicem, & complexam. Simplex cognitio est, per quam simplicia cognoscimus: vt hominem, aut Petrũ. Complexa per quam cognoscimus orationem, vel propositionem; & sub hac comprehenditur cognitio principiorum, & conclusionum, atque adeò totus processus scientificus, vt per hæc cognoscantur conclusiones; sed de ea non procedit quæstio, quia certum est in processu scientifico, de quo præcipuè agit Arist. cap. præsenti à principiis esse incipiendum, ex quibus deducuntur conclusiones, sed principia sunt vniuersaliora conclusionibus; quia plures conclusiones continentur in eodem principio; & eadem ratione sunt notiora conclusionibus; ergo certum erit ab vniuersalioribus esse incipiendum. Solùm ergo procedit quæstio de cognitione simplici, an in cognoscendis simplicibus sit incipiendum

dum ab vniuersalioribus tanquam à nobis notioribus. Sed in eadem cognitione simplicium duplex comparatio fieri potest. Prima solùm inter vniuersalia prædicata, quorum cognitio proximè deseruit scientiæ: nam de singularibus non datur scientia. Secunda inter vniuersalia,& singularia,& primò agendum est de vniuersalibus: de quibus certum est agere Aristotelem: deinde de comparatione horum cum singularibus. Et ideò duplicem partem habebit quæstio, & sensus primæ erit:an dum incipimus cognoscere vniuersalia prædicata, primum cognitum à nobis sit vniuersalius,vel minus vniuersale.

Prima pars quæstionis de cognitione prædicatorum vniuersalium.

Sed quia vniuersalia habent rationem totius, & partis diuerso modo considerata:adhuc distinguenda est cognitio eorum; nam quædam est actualis, per quam cognoscitur totum actuale, vt cognitio, per quam cognoscitur species infima, vel subalterna: quia totum actuale est compositum ex genere, & differentia. Alia est cognitio potentialis, per quam cognoscitur totum potentiale, vt cognitio, per quam cognoscitur animal, vt contrahibile per rationale,& irrationale,hoc enim modo totum potentiale dicitur. Deinde cognitio actualis, alia est distincta, alia confusa; actualis distincta est, per quam cognoscitur totum actuale distinctè, hoc est, cognitis distinctè partibus, ex quibus componitur, vt cognitio per quam cognoscitur homo, cognita eius definitione. Actualis verò confusa, per quam cognoscitur totum actuale,non distinctè, sed confusè, vt cognitio per quam cognoscitur homo, non cognitis distinctè partibus definitionis eius. Cognitio etiam potentialis, alia est distincta, per quam cognoscitur totum potentiale distinctè, nempe cognitis partibus potestatiuis eius,quæ sunt species; vt cognitio qua cognoscitur animal,vt totum potentiale est cognitis speciebus, hominis, equi, leonis, ac cæteris. Alia verò est cognitio potentialis confusa, per quam cognoscitur totum potentiale confusè, hoc est non cognitis distinctè partibus potestatiuis, vt animal, non cognitis speciebus. 41

Inter has autẽ cognitiones talis est ordo ex natura rei,vt confusa semper præcedat distinctam eiusdem rationis,nempe confusa actualis distinctam etiam actualem, & confusa potentialis distinctam potentialem,quod his verbis docuit Aristo,cap. præsenti; *Sunt autem primùm nobis dilucida, ac manifesta confusa magis: posterius autem ex his nota fiunt elementa, & principia his, quæ diuidunt hæc.* Et ratio est manifesta, quia prius se nobis offert id, quod confusum est,vt totũ, quàm cognoscamus distinctè partes; ergo 42

ergo prius illud cognoſcimus cognitione confuſa, pòſt verò cognitis partibus diſtinctam notitiam eius conſequimur. Quod adeò neceſſarium eſt, vt repugnet confuſam ſimul, ac diſtinctam notitiam habere eiuſdem rei.

His explicatis, quædam ſunt in hac re certa. Primum eſt, notitia actuali diſtincta vniuerſaliora prius à nobis cognoſci, quàm minus vniuerſalia. Probatur euidenter, quia notitia actualis diſtincta, eſt illa, per quam cognoſcitur totum actuale diſtinctè, hoc eſt, cognitis eius partibus: ſed vniuerſaliora ſunt partes totius actualis, vt genera ſuperiora partes ſpeciei; ergo impoſſibile eſt diſtinctè cognoſcere illud, niſi per hæc; atque adeò neceſſarium, quòd hæc priùs cognoſcantur: vt ad cognitionem actualem diſtinctam hominis neceſſe eſt prius cognoſcere animal, viuens, corpus, & ſubſtantiam, ex quibus tanquam ex partibus componitur.

Secundum eſt certum eadem ratione, quòd cognitione potentiali diſtincta prius ſint nobis cognoſcenda minus vniuerſalia, quia ſunt partes poteſtatiuæ eius, & ideò non poteſt diſtinctè cognoſci, niſi eis prius cognitis, vt ſi velimus cognoſcere animal, vt eſt totum contrahibile, & potentiale, neceſſe eſt prius cognoſcamus hominem, equum, & leonem, cæteraſque eius ſpecies: de quibus conſtat eſſe minus vniuerſales.

43 Tota igitur difficultas quæſtionis conſiſtit in cognitione actuali confuſa; & potentiali etiam confuſa, an primum cognitum in his cognitionibus debeat eſſe magis vniuerſale. Et quia frequentior eſt vſus cognitionis actualis confuſæ, quàm potentialis, & magis ſcientiis accommodata, quæ ſemper agunt de toto aliquo actuali, tanquam de proprio obiecto, ideò ad actualem confuſam reducitur quæſtio, & ſenſus eius eſt: An inter vniuerſalia prædicata cognitione actuali confuſa cognoſcenda, primum, quod à nobis debet cognoſci ſemper, ſit magis vniuerſale, vel minus vniuerſale. Cognitio autem actualis confuſa ad omne illud extenditur, quod vel totum actuale eſt, vel modum, aut ſimilitudinem totius actualis habet, qualia ſunt ſuprema genera prædicamentorum, quæ licèt non componantur ex partibus, quaſi compoſita cenſentur noſtro modo intelligendi, ex entitate, & modo intrinſeco particulari, vt ſubſtantia ex entitate, & modo per ſe, ſicque de cæteris. Imò & ens ipſum, & accidens, quaſi compoſita cenſentur, ex modis omnibus intrinſecis prædicamentorum, quos actu ſaltem confuſo videntur includere: ideò quaſi per modum totius actualis apprehenduntur à nobis, & cognitio eorum, per quam cognoſcuntur non cognitis diſtinctè his, ex quibus quaſi compoſita cenſentur, vocanda eſt actualis confuſa, ſicut cognitio aliorum prædicatorum

vniuer

vniuersalium, & de omnibus procedit prima pars quæstionis.

Circa quam est prima opinio Scoti 1. lib. Meta. q. 10. & in 1. d. 3. q. 2. asserentis primum cognitum à nobis cognitione actuali confusa non esse vniuersalius prædicatum sed potius speciem specialissimam, vt in cognitione actuali confusa hominis, prius à nobis cognosci hominem ipsum, quàm aliquod ex superioribus prædicatis, & magis vniuersalibus, ex quibus componitur, vt priùs quàm corpus, substantiam, vel ens, hæc verò posteriùs, ac difficiliùs à nobis cognosci. 44

Probat testimonio Arist. 1. lib. posteriorum, cap. 2. textu 5. & 1. lib. Metaph. cap. 2. quibus locis asserit, illud esse nobis notius, quod propinquius est sensibus: quia omnis nostra cognitio à sensibus incipit, & per eos peruenit ad intellectum res cognoscenda. Ex quo sic arguit: species atoma propinquior est sensibus cæteris prædicatis vniuersalibus; ergo inter vniuersalia prædicata primò à nobis est cognoscibilis. Antecedens probatur, quia species atoma propinquior est singularibus, in quibus sunt accidentia sensibilia; ergo propinquior est sensibus; cætera verò prædicata, quò vniuersaliora, eò sunt à sensibus remotiora; ergo difficiliùs à nobis cognoscuntur. Ex hoc deducitur aliud in confirmationem, quia vniuersalia intelliguntur à nobis per abstractionem à singularibus; ergo illud erit primum cognitum, quod magis ad singularia accedit, quod est species atoma.

Probat etiam ratione, quia causa naturalis non impedita nobilissimum effectum quem potest, producit, quia secundùm totam virtutem, & modo naturali ex determinatione ad vnum, operatur; sed intellectus est causa naturalis, & etiam potentiæ sensitiuæ, & phantasmata, cum eo concurrentia; ergo si non impediatur, producet statim perfectissimam cognitionem, sed hæc est cognitio speciei infimæ: cùm constet hanc esse perfectiorem omnibus prædicatis vniuersalioribus in sua essentia inclusis; ergo hæc erit primò cognita ab intellectu inter vniuersalia prædicata. Scotum sequuntur Mayronius, Lichetus, & Bargius in 1. d. 3. q. 2. Antonius Andræas. 1. lib. Met. q. 10. Aquilinus 1. lib. suæ Physicæ, Frascatorius 1. lib. de intellectione. ad finem. Eandem sequuntur plures moderni, sed hoc modo eam explicant. 45

Prima intellectio nostra duobus modis fieri potest. Primò positis quibusdam impedimentis, vt maxima distantia ex parte obiecti, vel indispositis potentiis sensitiuis, per quas ad intellectum peruenire debet. Et si ita fiat, nõ producet statim intellectus perfectissimam operationem, sed priùs imperfectam, & ideo non statim cognoscet speciem atomam, sed priùs vniuersaliora prædicata, quorum cognitio imperfecta est: sed si fiat debita approximatio obiecti, & nulla sit indispositio in sensibus, primum quod

cogno

cognoſcit via originis, id eſt, prima cognitio, quam ſimpliciter habet, eſt ſpeciei infimæ, poſt eam verò cognoſcit vniuerſaliora prædicata. Et hoc modo intellectam opinionem Scoti (vt verè ab eo intelligitur) veram eſſe aiunt. Sed ne videantur loqui contra D. Thom. addunt, quòd quando D. Thom. aſſerit primum cognitum à nobis eſſe prædicatum magis vniuerſale, loquitur cognitione facta primo modo, non ſecundo, ideò non eſt contrarius Scoto.

46 Secunda ſententia, eſt D.Thom. in proœmio huius operis, in opuſculo de ente & eſſentia, cap.7. & 1. part. q.85. art.3. quibus locis aſſerit primum conceptum vniuerſalem, quem de quacumque re formamus non eſſe infimæ ſpeciei, ſed entis, non in tota ſua vniuerſalitate, quia cùm noſter intellectus pro ſtatu, quo anima eſt in corpore, nihil intelligat, niſi per ſenſus, & ſenſus nihil præter corpora per ſe percipiat, nihil etiam intellectus, niſi corporea per ſe intelligit, ſpiritualia verò per ſpecies corporum. Ideò primum conceptum vniuerſalem, quem per ſe format de re quacunque, eſt conceptus entis corporei, vel corporis in communi. Quam ſententiam aliis verbis obſcurioribus explicare ſolent alij, dicentes, primum cognitum à nobis cognitione actuali confuſa eſſe ens concretum quidditate ſenſibili, quod clarius dicitur eſſe ens corporeum, vel corporis, quod eſt ſecundum prædicatum prædicamenti ſubſtantiæ. Cum D. Thom. ſentiunt omnes præter Scotum, & qui eum ſequuntur, Auicen. 2. lib. ſuæ Meta. cap. 1. Simplicius cap. præſenti. Themiſtius in ſua paraphraſi ſuper 1. libro Phyſic. cap. 4. Rich. in 2. d. 24. art. 3. q. 4. Alenſis in Commentariis primi, & quinti lib. Meta. Capreol. in 1. d. 35. quæſt. 2. ad 7. Gregorij, Ferr. 1. lib. contra gent. cap. 48. Venetus, Niphus, & Iauellus cap. præſenti. Soncinas 6. Metaph. q. 12. Caie. opuſc. de ente, & eſſentia, in principio. Scotus 1. lib. Phyſ. q. 2. Ægidius 7. lib. Met. q. 1. Caietarienſis 1. Phyſ. q. 5. Vicomercatus in proœmio huius operis. Zimara, c. præſenti, *& eſt communis in ſchola, & tenenda.*

Probatur teſtimonio Ariſtotelis cap. præſenti, vbi expreſsè docet in tradendis diſciplinis, imò in cognoſcenda quacunque re, ab vniuerſalioribus prædicatis, quæ eis conuenire poſſunt incipiendum eſſe: vt per hæc poſſimus ſpecialia cognoſcere; quod adeò neceſſarium, & naturale eſſe docet, vt non ſolùm in cognitione noſtra ſenſitiua, & intellectiua, probetur verum, ſed exemplo puerorum qui primò omnes vocant patres, deinde eos tantùm, à quibus geniti ſunt: ergo priùs vniuerſaliora cognoſcunt, & magis confuſa, deinde ad particularia deſcendunt.

Probatur deinde ratione, quia natura in ſuis operationibus procedit ab imperfectioribus, vt per hæc ad perfectiora perue-

niat. Vt constat in generatione hominis, in qua non statim introducitur anima rationalis in corpus. Sed prius aliæ formæ imperfectiores, & vniuersaliores, vt forma embrionis, cùm dispositionibus etiam imperfectioribus, & sibi conuenientibus: vnde prius viuit corpus vita sensitiua, quàm rationali: sed imperfectiores operationes sunt vniuersaliores; ergo ab vniuersalioribus procedit semper: sed intellectus est potentia naturalis, atque etiam sensus, quibus mediis obiecta ad ipsum perueniunt; ergo sic etiam procedet in suis operationibus, vt primò imperfectiores efficiat, vt per eas ad perfectiores perueniat. Imperfectiores autem sunt, per quas vniuersalia, & magis confusa intelligit, cum hæc sint imperfectiora prædicata: perfectior verò operatio est, per quam intelligit speciem atomam; ergo hæc non potest esse primum cognitum ab eo, sed vniuersaliora prædicata.

Vt autem veritas huius sententiæ melius intelligatur, & argumenta oppositæ commodiùs soluantur, notandum est, intellectum nostrum, quamdiu est in corpore, nihil cognoscere, nisi per sensus, & cùm sensus solùm percipiant corporea, nihil nisi corporeum per se cognoscit; & per corporea, cognoscit spiritualia. Itaque adæquata, & propria eius ratio obiectiua est entitas corporea, & adæquatum, atque proprium obiectum, quod est corpus. Vnde sequitur illud prædicatum prius cognoscere, cuius accidentia prius, ac fortius mouent sensus, & cuius singulare prius ab eis percipitur; sed fortius, & prius mouent sensum accidentia corporis, & prius singulare corporis percipitur ab eis, quàm accidentia speciei atomæ, vel singulare eius; ergo primum cognitum ab intellectu est vniuersale prædicatum corporis, quàm atoma species. Probatur minor, quia vel successiuè applicatur obiectum sensui, ita vt prius remota fiat applicatio, deinde proxima, & aliquod est impedimentum ex parte sensus, & tunc euidens est prius mouere vniuersaliora accidentia, quàm minus vniuersalia, quod patet, dum rem videmus à longè, quam primò cognoscimus esse corpus, deinde viuentem per accidentia motus, mox cognoscimus esse animal, & tandem hominem. Vel statim fit perfecta applicatio obiecti, & nullum est impedimentum ex parte sensus, & tunc etiam non est minus euidens, quod prius, & fortius moueant sensum accidentia vniuersalioris prædicati: nam licèt statim sensibus se offerat homo vel Petrus, sed prius eum mouent magnitudo & color eius, quàm specialia accidentia, & prius sensus percipit esse corpus, quàm hominem, vel Petrum, prius quidem non tempore, aut certè breuissimo, atque imperceptibili, sed prius natura: cùm sint accidentia magis notiora, & quæ vniuersaliùs mouent; ergo primò saltem natura, vel tempore breuissimo cognoscit intellectus singulare corporis,

ris, quàm hominis;& cùm vniuersalia cognoscat per abstractionem à singularibus, priùs natura, vel tempore cognoscet vniuersalius prædicatum, quàm speciem atomam.

48 Et in hoc videtur mihi consistere deceptionem oppositæ sententiæ: quæ ideò putat primò cognosci speciem,quia statim offeruntur sensibus accidentia eius, & statim percipitur aliquod singulare eius, ita vt nullum obiectum magis vniuersale prius ei obiiciatur. Quod apertè falsum est, quia repugnat accidentia speciei,& singulare eius obiici sensibus quin prius tempore, vel natura in eisdem accidentibus eius, & in eodem eius singulari obiiciantur accidentia corporis,vt magnitudo, aut quantitas,& etiam singulare corporis, vt dum Petrus statim obiicitur visui, prius in eo obiicitur corpus singulare, & accidentia eius, quàm singularis homo, vel eius accidentia; ergo necesse est,priùs saltem natura intelligi, quòd sit hoc corpus, quàm hic homo, vel Petrus, & ex consequenti priùs intelligitur corpus in communi, quàm homo in communi, & hoc est,primum cognitum à nobis semper esse vniuersalius prædicatum, quàm speciem atomam. Quod ita verum est, vt non semper sit necessarium intellecto corpore, priùs post corpus intelligi viuens, deinde animal, & tandem homo,sed statim potest vnum,vel alterum intelligi,aut etiam species atoma secundùm modum applicationis obiecti.Et ratio huius est,quia priùs debet percipi à potentia adæquata ratio sui obiecti, atque etiam obiectum eius adæquatum vt quod; si,vt quod, possit eam statim mouere, quàm cætera obiecta, vel rationes inadæquatæ, inter quas nullus debet ordo seruari, nisi applicationis ad potentiam; sed ratio obiectiua adæquata intellectus pro hoc statu est ratio corporis, & obiectum etiam adæquatum,quod percipit, est etiam corpus; ergo primò debet corpus;& singulare corpus percipere, quàm cætera prædicata, inter quæ non est alius ordo necessariò seruandus, nisi secundùm modum applicationis obiecti,& expeditionis potentiarum.

49 Ex quibus patet iam veritas communis sententiæ. Et ad testimonium Aristot. pro Scoto concedendum est id asserere,sed negandum, quòd species infima propinquior sit sensibus, sed propinquius absque dubio est corpus, cuius accidentia propinquiora sunt,& fortius,ac prius mouent sensum,vt de magnitudine ac cæteris probatum est, & ideò prius per sensum percipitur hoc corpus,quàm hic homo,vel Petrus, & ex consequenti priùs percipitur ab intellectu; & cùm vniuersale cognoscat intellectus per abstractionem à singularibus, priùs vniuersale corporis, quàm hominis cognoscit.

Ad argumentum verò neganda est maior, quòd causa naturalis non impedita, statim producat effectum perfectissimum,

quem potest. Cùm oppositum constet experientia; nam primò producit ignis imperfectas dispositiones, deinde perfectiores, vt tandem ad perfectissimam perueniat, quas forma introducenda sequitur: & eodem modo procedunt cæteræ causæ naturales in productione fructuum, & aliorum effectuum vitalium.

Secunda pars quæstionis de cognitione vniuersalis cum singulari comparati.

PRobato iam, quòd in processu cognitionis vniuersalium prædicatorum primum cognitum sit vniuersalius prædicatum, potius quàm atoma species, restat aliquid dicere de cognitione vniuersalium comparata ad singularia. Ideò quærimus, quod sit primò cognitum ab intellectu, vniuersale, an singulare, & videtur esse vniuersale, quia absolutè docuit Aristot. ab vniuersalioribus procedere cognitionem nostram, tanquam à nobis notioribus; ergo sentit vniuersale prædicatum prius semper debere cognosci quàm minus vniuersale, atque etiam quàm singulare. Et ex natura intellectus videtur probari, qui dum est in corpore, non cognoscit directè singularia corporis, quæ non sunt ei proportionata; cùm sit potentia spiritualis; sed solùm vniuersalia, quasi spiritualizata per abstractionem à singularibus, & cognitis vniuersalibus per quandam reflexionem procedit ad cognoscenda singularia, quæ ideò posteriùs, quàm vniuersalia cognoscit. Et ita tenet prima opinio multorum, quos modò non refero, quia quæstio hæc maximè dependet ex alia de modo, quo intellectus singularia cognoscit, quam disputant 3. lib. de Anima, & propterea ibi referendi sunt pro hac opinione omnes qui tenent singulare materiale non cognosci directè ab intellectu, sed per reflexionem; nunc verò satis sit opinionem eorum referre. 50

Secunda opinio asserit primam omnium cognitionum, quas habet intellectus noster esse rei singularis, & ideò facta comparatione inter vniuersale, & singulare, primum cognitum ab eo esse singulare. Hæc est iam communis ferè sententia scholæ, pro qua nullum etiam authorem refero, quia in eodem 3. lib. de Anima referendi sunt. Nam omnes, qui tenent singulare materiale directè cognosci ab intellectu, asserunt prius cognosci quàm singulare, *& hac sententia videtur nobis probabilior, & sequenda.* 51

Probatur vnico argumento, vniuersale cognoscitur ab intellectu per abstractionem à singularibus, & abstractio ipsa est operatio intellectus, per quam cognoscit rationem communem in eisdem singularibus existentem, non consideratis singularitatibus, per quam contracta est; sed repugnat cognoscere rationem commu-

communem in singularibus existentem, nisi priùs cognitis singularibus; ergo repugnat cognoscere vniuersale, nisi post cognitionem vnius, vel plurium singularium, à quibus abstrahitur. Quare primum cognitum ab intellectu erit singulare.

52 Ad testimonium Aristotelis respondetur, solùm loqui de cognitione vniuersalium: quia hæc est, quæ proximè deseruit cognitioni scientificæ de qua ipse agebat cap. præsenti, in quo constituere voluit ordinem procedendi in tradendis disciplinis, quæ non sunt de singularibus, sed de vniuersalibus. Quare non comparat cognitionem vniuersalium cum cognitione singularium, sed solùm cognitionem vniuersalium prædicatorum inter sese, in qua docet ab vniuersalioribus incipiendum esse.

Ad argumentum verò negandum est antecedens, quod intellectus, dum est in corpore, non cognoscat directè singularia; quia si ea non cognoscit directè, sed per reflexionem ex cognitione vniuersalis, non videtur, quomodo possit vniuersale cognoscere non cognito priùs singulari, à quo illud abstrahere debet. Directè igitur illud cognoscit, & ideò priùs, quàm vniuersale, vt ex eo possit vniuersale abstrahere, & abstractum cognoscere: nam vniuersale prædicatum non est aliud, quàm ratio communis abstracta à singularibus.

QVÆSTIO IV.

An eadem sint notiora nobis, & notiora natura vel diuersa.

53 QVæstio hæc proponitur propter diuersa testimonia Aristot. in quibus videtur vtrumque asserere, nempe eadem esse notiora natura, & notiora nobis, atque etiam diuersa. Et imprimis, quòd non sint eadem, sed diuersa docet cap. præsenti his verbis: *Non enim sunt eadem, & nobis nota, & simpliciter.* Per simpliciter nota intelligens nota secundùm naturam, & 1. lib. poster. text. 5. ita ait: *Priora verò sunt, & notiora bifariam, non enim idem prius natura, & ad nos prius, neque notius, & nobis notius.* Quòd verò eadem sint notiora secundùm naturam, & nobis, colligitur euidenter ex duobus locis. Primus est cap. præsenti, vbi asserit vniuersaliora esse nobis notiora, atque etiam notiora esse secundùm naturam docet 1. lib. poster. cap. 2. asserens nobis notiora esse, quæ sunt propinquiora sensibus: notiora verò secundùm naturam, quæ magis ab eis remota sunt: & ideò vniuersaliora: quia magis à sensibus remota sunt, notiora esse secundùm naturam; singularia verò notiora nobis, quia sensibus sunt propinquiora.

Circa sensum horum testimoniorum, & circa quæstionem ipsam diuerso modo loquuntur interpretes Aristot. quorum

sententias non refero, quia tam variæ sunt, vt rem potiùs confundere videantur, quàm eam explicare, sed ex eadem doctrina Aristotelis, & D.Tho.quæst.soluenda est. Notandum est igitur, priora, & notiora secundùm naturam multis modis accipi apud Arist.& D.Th.Primò illud dicitur prius,& notius secundùm naturam,quod est generatione prius.In qua acceptione literæ priores,& notiores sunt syllabis, & vniuersaliter partes notiores toto ex eis composito, & vniuersaliora minus vniuersalibus, quæ ex illis componuntur, vt animal prius, & notius est homine in hac acceptione. Ita docet expressè Aristoteles 6.lib. Top. cap. 1. loco 18.& 2.lib. de generatione animalium,cap.3.vbi imperfectiores formas, à quibus vniuersaliora prædicata accipiuntur, priores & notiores natura esse ait:quia prius ordine naturæ generantur, vt forma vegetatiua prior est sensitiua, & hæc prior,& notior anima rationali.

In 2. acceptione dicuntur priora, & notiora secundùm natu- 54
ram,quæ sunt posteriora generatione, & hoc modo totum priùs est, & notius partibus, & minùs vniuersalia notiora etiam sunt vniuersalioribus, quia perfectiorem habent entitatem, & essentiam,& magis sunt intenta à natura ipsa. Hanc acceptionem ponit expresè Arist.2.lib.de partibus animalium,cap.3.& eandem simul cum præcedenti D.Th.1.p.q.85.art.3.ad 1.Ex quibus colligitur idem esse prius & notius natura altero, & etiam posterius,& minùs totum natura diuersa ratione,vt partes sunt priores,& notiores natura toto,in quantum priùs,quàm totum fiunt, & etiam in quantum totum ab eis habet esse,& per eas cognoscitur.Et vniuersaliora sunt notiora minùs vniuersalibus,quia priùs etiam fiunt, & partes eorum sunt, à quibus eorum cognitio dependet:sed totum prius,& notius est partibus, & minus vniuersalia priora & notiora vniuersalioribus, quia partes ordinantur ad totum,tanquàm ad finem,propter quem fiunt à natura,& vniuersaliora ad minùs vniuersalia: totum etiam perfectiorem essentiam habet, quàm singulæ partes,& minùs vniuersalia, quàm vniuersaliora. Vt homo perfectior est essentialiter animali, & hac ratione prior,& notior eo secundùm naturam.Et ex hoc intelligitur has duas acceptiones non esse contrarias,sed diuersas, propter diuersos titulos,vel considerationes,quas habent.

Tertio modo dicuntur notiora secundùm naturam, quæ ma- 55
gis distant à materia,à corpore, & à sensibus. In qua acceptione Deus, & Angeli dicuntur notiores secundùm naturam substantiis corporeis, & ex prædicatis vniuersalibus, vniuersalissima, quæ abstrahunt à corpore, notiora sunt minùs vniuersalibus, vt ens cum suis passionibus notius est corpore, & cæteris prædicatis corpore inferioribus. Hanc acceptionem posuit expresè Arist.

1.lib. poster.cap. 2. per maximè vniuersalia ea intelligens, quæ abstrahunt à corpore. De Deo autem, & intelligentiis loquitur 2. lib. Met. vocans has substantias immateriales manifestatissima naturæ, ad quæ percipienda, ait se habere intellectum nostrum, sicut oculi vespertilionum ad lumen solis: ad significandam difficultatem, quam habet intellectus noster ad eas cognoscendas, ex eo prouenientem, quod sicut abstrahunt à materia, ita etiam à sensibus, à quibus remotissima esse dicuntur.

Notiora autem nobis explicuit Arist. 1.lib.post.cap.2.text. 5. his verbis: *Dico autem ad nos quidem priora, & notiora, quæ sunt propinquiora sensui.* Et idem docuit cap.præsenti, dum asseruit notiora nobis esse vniuersaliora, & confusa. Per vniuersaliora, non quæcunque intelligens, sed solùm corporea, hoc est, corpus vniuersaliter sumptum, & cætera prædicata eo inferiora, vt viuens, animal, homo, ac similia, quæ non alia ratione nobis notiora vocari possunt, nisi quia proximiora sunt sensibus, ex eo, quòd singularia eorum facilè mouent sensum. Et propter eandem rationem principia quædam vniuersalissima, quæ in ordine ad scientias vocantur Dignitates, notissima sunt nobis, quia termini eorum facilè percipiuntur ex sensibilibus, vt in Mathematicis: *Omne totum maius esse sua parte.* Et *Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent, sunt æqualia.*

56 His expositis, tribus conclusionibus respondemus quæstioni propositæ secundùm mentem Arist. & D. Tho. Prima est, sæpe contingit non solùm in Mathematicis, sed etiam in Physica eadem esse notiora secundùm naturam, & etiam nobis. Probatur hoc testimonio Arist. 2.lib.de Generatione animalium, cap.3.& 6.lib.Top.cap.1.quibus locis vniuersaliora docet esse natura notiora: quia priùs à natura generantur: per vniuersaliora solùm corporea intelligens, quia hæc sola sunt generatione priora, non alia, quæ abstrahunt à corpore, vt per se est manifestum. De eisdem autem vniuersalioribus corporeis loquens cap.præsenti, docet esse nobis notiora. Et probatur euidenti ratione: quia sensibus sunt propinquiora; ergo sunt nobis notiora. Sunt etiam partes inferiorum prædicatorum, vt corpus; est pars viuentis. Viuens, & animal partes hominis; ergo sunt notiora secundùm naturam eisdem inferioribus. Probatur consequentia, quia cognitio totius ex natura rei dependet ex cognitione partium; ergo ex natura rei partes sunt notiores toto.

Secunda conclusio, non semper sunt eadem notiora secundùm naturam, & nobis, sed maiori ex parte diuersa. Hæc etiam colligitur ex testimoniis Arist. citatis. Et probatur euidenti ratione: quia substantiæ spirituales sunt notissimæ secundùm naturam vt Deus, & Angeli, propter perfectissimas essentias earum, & tamen

non sunt notiores nobis:sed difficilè cognoscuntur, quia remotissimæ sunt à sensibus:& eadem ratione vniuersalissima prædicata, quæ abstrahunt à corpore, minùs sunt nobis nota, & notiora secundùm naturam. Et ex alia parte effectus sensibiles,& sensibilia prædicata nobis sunt notiora, quia proximiora sensibus; ergo non sunt eadem notiora natura,& nobis, sed sæpe diuersa.

Tertia conclusio, ex diuersis causis prouenit, quòd res sint notiores secundùm naturam, & nobis, & ideò non repugnat, quòd eadem res simul sit notior natura, & nobis. Probatur hæc, quia diuersæ causæ possunt concurrere in eadem re, ita vt propter vnam sit notior secundùm naturam, & propter aliam sit notior nobis, ergo nõ repugnabit simul habere vtrumque. Gratia exempli, in partibus respectu totius, concurrunt duæ rationes. Prima, quòd sint priores generatione, ita vt prius generentur, quantum ad executionem, quàm totum, ex quo habent, quòd sint priores natura,& ideò natura notiores. Concurrit etiam in eis alia ratio nempe, quòd per illas sit cognoscendum à nobis totum, ex qua habent, quòd nobis sint notiores. Et eodem modo minus vniuersalia sunt notiora natura; quia perfectiora,& magis ab ea intenta: cùm sint quasi finis vniuersaliorum prædicatorum, & ex alia parte sunt propinquiora sensibus & ex hoc sunt notiora nobis v.g. prædicatum corpus perfectius est prædicato substantiæ: cùm sit species ex eo composita, tanquàm ex genere, & ideò notius est secundùm naturam: & ex alia parte propinquius est sensibus quia corporea accidentia eius sunt eis propinquiora, quàm accidentia substantiæ, quæ abstrahunt à corpore, ex quo habet vt sit nobis notius; ergo non repugnat, quòd idem sit vtroque modo notius: nempe natura,& nobis diuersa ratione. 57

Duo tantùm explicanda sunt, quæ continentur in testimoniis Aristot. in principio adductis, & videntur contraria. Primum est, quòd capite præsenti asserit vniuersaliora esse nobis notioria, & ideò ab illis esse incipiendum in tradendis scientiis, ex alia verò parte primo post. text. 5.& 2. Met. tex. 1. asserit vniuersaliora difficilimè à nobis cognosci, quia sunt remotissima à sensibus; ergo simul asserit vniuersaliora esse nobis notiora, & ignotiora quod repugnat. Respondeo vtrumque asserere, non tamen de eisdem vniuersalioribus; sed de diuersis. Nam vniuersaliora duplicia sunt: quędam corporea, qualia sunt prædicatum corporis; & alia eo inferiora, vt viuens, animal, homo. Alia sunt superiora corpore, & quæ à corporeis & incorporeis rebus abstrahunt, & hæc dicuntur vniuersalissima, vt substantia, & ens. Dum ergo Aristot. asserit vniuersaliora esse nobis notiora, de corporeis solum loquitur, de quibus verum est: quia sensibus sunt propinquiora, & etiam sunt partes prædicatorum minus 58

vniuer

vniuersalium, per quas debet cognosci à nobis. Sed dum dicit vniuersaliora difficillimè à nobis cognosci, de his postremis tantùm loquitur à corpore abstrahentibus. Probatur euidenter ex ratione per quam id probat, nempe, quia sunt remotissima à sensibus, hoc enim solum de his verum esse potest, non de vniuersalibus corporeis; de quibus notum est potius esse sensibus propinquiora. Cùm ergo vtrunque dictum ab Aristot. intelligatur ab eo, de diuersis vniuersalioribus, nihil contrarietatis continet.

59 Secundum, quod asserit hoc loco, est, vniuersaliora esse nobis notiora, quàm minus vniuersalia, vel quod idem est, quàm singularia, sed primo posteriorum, cap. 2. textu 5. affirmat vniuersaliora difficilè à nobis cognosci, singularia verò esse nobis notiora; ergo de singularibus affirmat esse nobis notiora, & ignotiora, quod repugnat. Respondet D. Thom. capite præsenti, non loqui Aristotelem de eisdem singularibus in his locis, sed de diuersis. Ita vt cap. præsenti singularia pro minus vniuersalibus accipiat eiusdem ordinis corporei, cum vniuersalioribus; & ita sensus eius sit, vniuersaliora corporea notiora nobis esse minus vniuersalibus etiam corporeis: quod verum est, ac necessarium, vt probauimus. In alio verò loco de veris singularibus sensibilibus loquitur: cum quibus comparat vniuersaliora, non quæcunque, sed quæ abstrahunt à corpore, de quibus ignota nobis esse docet: quia à sensu remotissima: singularia verò sensibilia nobis notiora, notita sensitiua, quia sensui propinquiora.

Secundò respódere possumus in vtroque testimonio loqui de cognitione intellectiua, & in vtroque etiam singularia accipere, non pro indiuiduis: sed pro minus vniuersalibus corporeis, qualia sunt species atomæ; sed cap. præsenti de vniuersalioribus corporeis tantùm loqui, quæ considerantur in Philosophia naturali; in alio verò loco de vniuersalissimis abstrahentibus à corpore, quia dicit esse à sensibus remotissima. Sensus igitur vtriusque loci est, inter vniuersaliora, & minus vniuersalia corporea, illa esse notiora, & ideò ab eis esse incipiendum, sed inter vniuersaliora à corpore abstrahentia, & minus vniuersalia corporea, hæc esse notiora nobis quia sensibus propinquiora: illa verò valde ignota, quia à sensibus remotissima, & ideò nihil contrarium est in his testimoniis bene intellectis.

CAPVT II.

De principiis aduersus Parmenidem, & Melissum.

60 IAm incipit Aristoteles agere de principiis rerum naturalium, & primò errores aliorum philosophorum qui suo

tempore circunferebantur, reiicit, deinde veram, ac propriam doctrinam proponit, procedēs in hoc ad modum a gentium naturalium, quæ primò expellunt à materia oppositas dispositiones,& formam, deihde introducunt propriam. Et cap. præsenti incipit ab errore Parmenidis, & Melissi, quem refutare intendit. Diuiditur autem caput in duas partes: nam primò ostendit tot fuisse antiquorum Philosophorum opiniones de principiis rerum naturalium, quot possibiles erant; deinde proponit opinionem Parmenidis,& Melissi, asseritque indignam esse, quæ à Philosopho naturali refutetur,quia de principiis rerum naturalium, non loquitur naturaliter,hoc est, non secundum principia naturalis Philosophiæ;sed tandem iam reiicit duplici argumento. Opinio igitur Parmenidis, & Melissi fuit principium rerum naturalium vnum tantum esse, & immobile:sed Parmenides dicebat esse finitum, Melissus verò infinitum; & propter vtramque conditionem asserit, non loqui de principiis rerum naturalium naturaliter,hoc est, nō secundùm principia naturalis scientiæ necessariò præsupponenda. Ideò non esse Philosopho naturali disputandum contra illos, quia contra negantes principia propria alicuius scientiæ,non potest scientia illa disputare, cùm ad eam non pertineat probare propria principia, sed fortè ad vniuersaliorem, qualis est Metaphysica, aut Dialectica:particularis verò scientia præsupponit propria principia tanquam certa, quia vtraque conditio destruit principia Philosophiæ naturalis. Quod hac ratione probat, de prima:nam apud hos Philosophos,principium ex quo aliquid fit, & id quod fit ex eo,vna,& eadem res sunt secundùm substantiam; idem est ergo ponere vnum principium rerum omnium naturalium, ac dicere omnes res naturales vnam, & eandem esse:quod contrarium est cuidam principio naturalis Philosophiæ, nempe principium,& id quod ab eo procedit, res esse distinctas; quia relatio realis debet esse inter ea;procedentis,& eius à quo procedit,quæ appellatur relatio originis;relatio autem realis non potest esse,nisi inter res distinctas. Probat etiam de secunda conditione,nempe immobilitate,quòd sit contra principi- veræ Philosophiæ;quia in ea principium per se notum est, motum dari in rerum natura, sed qui dicit principium rerum naturalium vnum esse,& immobile,tollit prorsus motum,& consequenter principia veræ Philosophiæ, ergo contra principia rerum naturalium loquitur. Quare indignum est,vt à Philosopho naturali refutetur.

Sed tandem refutat eandem opinionem duplici argumento. 6
Primò, quia si principium rerum naturalium vnum tantum est, vel dicit substantiam cum quantitate, vel sine illa; si cum quantitate; ergo non est vna res, sed multiplex: quia quantitas

res

res est distincta à substantia. Si verò dicit substantiam sine quantitate, ergo nec est finitum, nec infinitum. Probatur consequentia, quia finitum, & infinitum propria passio quantitatis est. Secundò, quia si vnum est, vel est diuisibile, & tunc iam erit plura, saltem in potentia: vel indiuisibile, & ita non erit quantum, nec proinde finitum, nec infinitum, vt asserunt.

CAPVT III.

Refutata opinione Parmenidis, & Melissi cap. præcedente, intendit Arist. in præsenti respondere rationibus eorum. Diuiditur autem in duas partes. In prima, respondet argumento Melissi. In secunda argumento Parmenidis. Argumentum autem Melissi non proposuit Arist. in litera, sed ex solutione quam ei tribuit, colligunt omnes interpretes tale fuisse: Quod genitum est, habet principium; ergo quod non est genitum, non habet principiũ. Sed ens non est genitum, ergo nõ habet principium: & ex consequenti non habet finem: quia quod caret principio, necesse est etiam fine careat. Probat minorem, quia si ens esset genitum, aut ex nihilo, aut ex aliquo: non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit: sed nec ex aliquo: quia si ex aliquo fieret, priùs esset, quàm fieret, quia in eo saltem, à quo fieret aliquo modo esset, priusquàm fieret: esse autem aliquid antequam fiat, impossibile est. Vlterius, quod caret principio, & fine, est infinitum: ergo ens est infinitum, quare erit immobile, & vnum. Respondet Aristot. vitiosam esse primam consequentiam: quia procedit ab inferiori ad superius negatiuè: vt si ita arguatur: est homo: ergo est animal: non est homo: ergo non est animal. Probatur sic procedere: quia vel principium sumit pro principio, à quo accipit suum esse, vel pro principio durationis aut pro principio magnitudinis: non primo modo, quia dum Philosophus iste ponebat principium infinitum, non sumebat infinitum pro infinito duratione: sed pro infinito in magnitudine, aut essentia: quo supposito non sequitur, non habere principium, à quo procedat; ergo esse infinitum: cùm Cœlum apud eosdem Philosophos non esset genitum, & tamen esset finitum. Nec sumit principium pro principio durationis: quia minus bene sequitur: non habet principium durationis: ergo est infinitum magnitudine, vel essentia. Sumit ergo principium pro principio magnitudinis, & tunc euidens est habere principium, non conuerti cum eo, quod est esse genitum: sed superius esse, habere principium, cùm eidem cœlo conueniat: cui ex sententia eorundem Philosophorum non conuenit esse genitum: ergo consequentia sic procedẽs, non est genitum: ergo non habet principium, vitiosa erit ab inferiori negato ad superius etiam negatum procedens, daturque in

eodem cœlo, antecedens verum, & consequens falsum; cum verum sit de eo enuntiare, quod non sit genitum; falsum verò, quod non habeat principium magnitudinis.

Argumentum Parmenidis sic procedebat, vt colligitur ex eodem Aristot. 1. lib. Met. in principio, vbi opinionem horum Philosophorum etiam tangit, & ex solutione eius: Quidquid est præter ens, est non ens; sed non ens est nihil; ergo quidquid est præter ens, est nihil: ens autem est vnum; ergo quidquid est præter vnum, est nihil, & ex consequenti omnia sunt vnum ens, nec plura principia sunt ponenda. Vlterius, quod solum est, licèt finitum sit, non habet à quo moueatur, immò nec habet, quò tendere possit, aut moueri: ergo illud vnum erit immobile. Hoc autem argumentum vitiosum quoque esse probat Arist. quia vtitur termino æquiuoco: aut saltem analogo absque distinctione eius, nempè, ente: quod multis modis dicitur de substantia, & accidentibus, & etiam vtitur eo æquiuocè, hoc est, diuersa ratione sumpto in vna, & altera consequentia eiusdem discursus. Vnde licèt bonus sit primus syllogismus sumpto ente pro substantia, & accidenti, falsa tamen est minor statim subsumpta, nempè, ens est vnum, non est enim vnum, sed multa, quia substantia, & accidentia multa sunt. Si verò dicatur ens sumi vtrobique aut pro sola substantia aut pro solo accidenti, tunc falsum erit consequens secundi syllogismi: ergo quidquid est præter ens, est nihil, cùm accidens sit præter ens sumptum pro sola substantia, & substantia sit præter ens sumptum pro solo accidenti. 62

QVÆSTIO I.

An totum distinguatur realiter à suis partibus.

Aristoteles cap. presenti hoc argumento vsus est ad probandum contra Parmedinem, & Melissum, quòd principium rerum naturalium non sit vnum. Principium illud est totum: ergo habet partes, ex quibus componitur: sed partes distinguuntur à toto: nam si ab eo non distinguerentur: ergo nec inter se possent distingui: ergo non esset vna res, sed plures, nempe totum & partes. Propter hanc rationem Arist. ab omnibus interpretibus, tam antiquis, quam modernis excitatur quæst. de distinctione totius à partibus, an sit realis, vel solùm rationis. Pro cuius intellectu explicandæ sunt diuersæ acceptiones totius. Totum vnum est per se: aliud per accidens. Totum per se est illud, quod resultat ex potentia per se, & actu per se, vt homo ex corpore, & anima. Totum per accidens, quod continet multa casu, aut per accidens concurrentia, vt cumulus, vel album, quod ex substantia, & accidenti per accidens conuenientibus constat. Totum 63

Totum per se diuiditur, Secundò in potentible: quod constat multis partibus potestatiuis, quale est genus respectu specierum, & differentiarum. Et in actuale, quod ex multis partibus actualibus per se vnitis constat, vt lapis, vel lignum. Et hoc totum actuale diuiditur: Tertiò in Physicum, Metaphysicum, & Integrale. Physicum est, quod componitur ex materia, & forma naturaliter vnitis, vt homo ex corpore, & anima. Metaphysicum, quod componitur ex genere & differentia, vt animal ex viuenti, & sensibili. Integrale, quod constat ex multis partibus integrantibus entitatem eius substantialem, vel accidentalem, vt linea ex multis partibus quantitatiuis, & aqua ex multis partibus substantialibus aquæ. Quod totum integrale tandem diuiditur in homogeneum, cuius partes sunt eiusdem rationis, vt aqua: & in heterogeneum, habens partes diuersæ rationis, vt homo constans capite, brachio, & pede.

64 His acceptionibus expositis priusquam diuersas opiniones referamus, proponenda sunt ea, in quibus opinantes conueniunt. Primò igitur certum est apud omnes totum per accidens atque etiam totum potestatiuum, & totum Metaphysicum non distingui realiter, nec ex natura rei à partibus eius, sed ratione tantum. Cuius ratio est manifesta, quia totum per accidens non dicit vnam aliquam naturam resultantem ex partibus, imò neque aliquam vnionem earum, sed solùm entitates earum simul concurrentes: ergo nec potest continere aliquam entitatem, præter entitatem partium. Totum autem potentiale, & actuale Metaphysicum non est compositum ex partibus realiter distinctis, sed solùm est conceptus obiectiuus, ex pluribus etiam conceptibus obiectiuis ab eadem entitate reali desumptis compositus: ideò non est res distincta à qualibet eius parte, nec ab omnibus simul, sed solum per intellectum, à quo fit compositio vtriusque vt species non est res distincta à genere, & differentia, ex quibus componitur, nec genus à differentiis, & speciebus sub se contentis.

Solum ergo procedit quæstio de toto Physico, & integrali, de quibus etiam est certum, quòd à qualibet parte per se sumpta distinguantur realiter, distinctione quidem reali includentis, & inclusi: quia cùm partes sint res distinctæ, necesse est totum includens omnes distinctam entitatem includere præter singulas per se sumptas: nempe entitatem aliarum: ergo necesse erit distingui realiter hoc genere distinctionis à singulis per se sumptis. Certum est etiã, adhuc ab omnibus simul sumptis realiter distingui. Probatur euidenter: quia fieri potest, vt partes omnes simul sint, & quia non sunt vnitæ, nõdum est totum etiam realiter, vt anima rationalis, & corpus etiam si simul sint, si

tamen

tamen anima non sit corpori vnita, non sunt homo etiam realiter: sed homo, qui ex eis iam vnitis per generationem resultat, alia res distincta ab eis est. Solum ergo est quæstio de partibus simul sumptis, & vnitis: Quæ adhuc vnitæ duobus modis sumi possunt, collectim, & diuisim, & hoc secundo modo accipiuntur, dum dicitur materiam informatam, seu vnitam formæ constituere totum, atque etiam ex hac medietate cum illa copulata termino communi totum continuum resultare. Hoc etiam modo dicitur partes vnitas origine, aut causalitate antecedere totum, esséque causam eius materialem, & formalem: si totum sit essentiale Physicum, vel omnes esse causam materialem, si sit totum integrale. Collectim verò sumuntur non solùm, vt sunt sub vnione, sed quasi sub vna, eadémque collectione, in eo sensu quo dicere solemus, tres vnitates ordinatas constituere numerũ ternarium, aut corpus, & anima vnita constituere hominem, & in primo sensu distinguuntur realiter à toto, quia videntur sumi, vt sunt sub vnione in fieri, & non in facto esse. Difficultas igitur quæstionis reducitur ad sensum collectiuum, an partes, vt vnitæ, sint eadem entitas realis cum toto, vel totum sit alia entitas præter entitatem earum.

Et est prima opinio Scoti 3. Meta. q. 4. & in 3. d. 1. quæst. 1. art. 1. tenens totum Phys. esse tertiam quandam entitatem distinctam ab entitatibus materiæ, & formæ, atque etiam totum integrale ab entitatibus duarum medietatum. Quam tenuit Auic. 3. Meta. c. 4. & sequuntur Capr. 3. d. 2. q. vnica, art. 1. & ibidem Duran. Caie. 3. part. q. 6. art. 5. ad 1. Ferr. 4. contra gent. c. 81. Herueus in 3. d. 2. 14. Fons. 5. Met. c. 2. q. 2. sect. 2. & Conimb. 1. Phys. c. 1. q. 1. art. 5. 65

Probatur testimoniis Arist. 2. lib. de Anima, text. 27. Meta. c. 5. text. 7. quibus locis substantiam corpoream diuidit in tria membra, materiam videlicet, formam, & compositum, asserens tres esse substantias, & 5. Meta. cap. 14. text. 19. ait sex non esse bis tria, sed semel sex, & lib. 7. cap. 17. text. vltimo: *Vbi syllaba, inquit, non est ipsa elementa, nec idem, quod, b, & a, nec caro ignis, & terra. Dissolutis námque hac quidem amplius non sunt, vt caro & syllaba: elementa verò ignis, & terra sunt. est ergo syllaba aliquid, non solùm elementa, vocalis, & muta, sed etiam aliquid aliud, & caro non solùm ignis, & terra, aut calidum, & frigidũ, sed etiam aliquid aliud.* Et lib. 8. text. 15. *Omnium namque quæcunque plures partes habent, & non est totum quasi coaceruatio, sed ipsum totum est aliquid aliud præter partes, est aliqua causa.* Ex quibus hoc argumentum colligitur, totum est aliquid præter partes ex mente ac verbis Aristotelis, & non potest esse aliud præter vnitatem substantialem, ad quam ordinatur vnio earundem partium; ergo est aliquid aliud

aliud præter partes, adhuc, vt vnitas. Probatur consequentia, quia id, quod ad aliud ordinatur, distinctum est ab eo, sed partes vt vnitæ ordinantur ad vnitatem ex eis resultantem: ergo hæc distincta erit entitas ab eis, & cõsequenter totum per ipsam. Et certè si non esset alia entitas præter partes, nullum esset discrimen inter totum per se, & per accidens, cùm hoc sit idem realiter cum suis partibus: consequens verò expressè contrarium est verbis Aristo. Probatur etiam ratione, primò, quia partes simul sumptæ, imò etiam vnitæ, sunt vera causa realis totius: ergo distinguuntur realiter ab eo. Euidens est consequentia, quia inter causam realem, & eius effectum est relatio realis: ergo distinctio realis: sed probatur antecedens, quia partes non causant totum, nisi media vnione, vt forma non causat, nisi media informatione, nec materia, nisi media receptione; ergo verum est quòd etiam, vt vnitæ, sint causa realis totius, atque adeò distinctæ realiter ab eo.

66 Secundò generatio non terminatur ad partes etiam vnitas, quæ solùm dicunt entitatem incompletam, sed ad completam entitatem totius, neque corruptio ad non esse earum, sed ad non esse completæ entitatis totius, & ex hac entitate procedunt passiones, cui etiam attribuuntur operationes, & nihil horum partibus vnitis: ergò entitas completa totius distincta est à partibus. Probatur tandem ex vnione Verbi diuini cum integra humanitate, quæ in morte eius dissoluta fuit, & nihilominus perseuerauit vnio cum partibus: ergo distincta fuit hæc ab illa, & proinde tota ipsa humanitas distincta à partibus, per aliam vnionem vnitis: vnde in Concilio Constantiensi sect. 8. inter errores Ioannis Hus. damnatur iste: *Duæ naturæ, diuinitas, & humanitas sunt vnus christus.* Error autem non esset, sed vera propositio, si totum non distingueretur à partibus; nam in sensu saltem identico de eis prædicaretur.

Secunda opinio asserit totum non esse tertiam entitatem distinctam à partibus, vt vnitis, sed alium modum realem includere præter illas, & vnionem, ratione cuius distinctum modum essendi habet ab eis: cùm sit entitas completa, & ei attribuantur plura quæ non possunt attribui partibus, & ideò licèt non distinguatur ab eis distinctione reali, quæ versatur inter duas res distinguitur distinctione modali, quæ vocari solet ex natura rei. Hanc retulit P. Franciscus Suarius, tom. 2. suæ Met. disp. 36. sect. 3. nu. 5.

Tertia opinio negat omninò totum includere tertiam entitatem præter partes, vt vnitas, aut modum realem, & ideò negat distingui ab eis distinctione reali, aut modali, vel ex natura rei, sed solùm distinguitur distinctione rationis ratiocinatæ, haben-

nis

tis fundamentum in re. Hæc est D.Thom.4. lib. contra gentes, cap.81.& 1.part. q.77. art.1. quam sequuntur Græci omnes interpretes cap.præsenti. Philopo. Simplicius, Alexand.Eudemus, & ibidem Ægidius, Themistius in sua paraphrasi super 1. lib. Physic.Grego.in 1.d.24.Sotus 1.lib.Phys.q.3.Vallesius, controuersia 4. ad Tyrones, Toletus q.6.huius lib.& P.Franc. Suarius vbi suprà, & videtur *nobis probabilior, & tenenda*. Colligitur ex Symbolo Athanasij, vbi dicitur, sicut anima rationalis, & caro vnus est homo, ita Deus, & homo vnus est Christus. Et ex D. Aug.9. lib. de ciuitate Dei, c.3. vbi Varronem laudat, quia hominem, nec animam solùm, nec solùm corpus, sed animam simul, & corpus esse docebat. Probatur duplici argumento. Primò, quia si totum esset tertia entitas distincta à partibus, sequeretur non esse totum: consequens est falsum; ergo etiam antecedens. Probatur consequentia, quia ea quæ distinguuntur aliqua distinctione non se includunt secundùm sensum eius, vt si distinguantur ratione formali, non possunt formaliter se includere; ergo ea quæ distinguuntur realiter, non possunt realiter se includere: si ergo totum distinguitur realiter, aut ex natura rei à partibus vt vnitis; ergo realiter: aut ex natura rei eas non includit, & ex consequenti non erit totum sic distinctum: quia totum non potest esse realiter sine partibus.

Secundò probatur, quia partes vt vnitæ includunt omnem 67 entitatem, & omnem modum realem excogitabilem in toto; ergo non distinguitur ab eis realiter, nec modaliter. Probatur antecedens, quia partes vt vnitæ includunt, non solùm materiam, formam, & vnionem, sed omnem effectum formalem, & materialem vtriusque, quem euidens est præstare eo ipso, quòd vnitæ sunt: nam forma vnita materiæ informat eam, & materia recipit formam, & per informationem, & receptionem præstant omnem effectum formalem, & materialem, quem possunt: sed quæcumque entitas totius, & quicumque modus eius est effectus formalis formæ, & materialis materiæ: ergo includitur in partibus vt vnitis: quare non potest ab eis realiter, aut ex natura rei distingui. His accedit nunquam esse multiplicandas entitates reales, aut modales sine vrgenti necessitate: sed nulla vrget necessitas multiplicandi tertiam entitatem realem, aut modalem totius, præter entitatem partium: ergo non est multiplicanda. Probatur minor: quia per solam distinctionem rationis verificari possunt de toto ea, quæ non verificantur de partibus formaliter, sed solùm in sensu identico, vt quòd totum operetur formaliter, quòd ab eo procedant passiones, & cætera. Et ideò sufficit distinguere totum à partibus distinctione rationis cum fundamento in re, vt intelligamus illud sic distinctum dicere vnitatem

par

partium, modum essendi completum, entitatem completam, & terminum completum generationis, quæ non dicunt formaliter partes vt vnitæ, licèt dicant realiter.

68 Pro solutione argumentorum notandum est totum, præter omnes partes includere entitatem realem ab eis distinctam, non solùm relatiuam, sed substantialem, & absolutam, quæ est ratio fundandi relationem vnionis earum. Hæc entitas realis est vnio realis, & substantialis, quæ per generationem producitur, & est modus realis per quem vniuntur partes ad constituendum totum, imò eo ipso quòd vnitæ sunt per talem modum vnionis censentur totum constituere, quare præter partes, & vnionem, nullà alia entitas, vel modus intelligi potest, quem totum includere dicatur: nam vnitas non est res distincta ab vnione, sed quasi vnio ipsa in facto esse; & ideò modus essendi completus totius, quem habent partes ratione vnitatis etiam includitur realiter in partibus vt vnitis: quia sicut non est alia entitas, etiam modalis ab vnitate distincta, sic etiam, nec distincta ab vnione, quamuis secundùm rationem formalem distinguantur, vnio, vnitas, & modus idem completus essendi totius.

Et ex his patet iam sensus, quem tenuit Aristoteles in omnibus illis testimoniis: loquitur enim de partibus simul sumptis, cum quibus totum comparat, asserens aliquid aliud esse præter illas, quod verum est, cùm includat modum vnionis realem & substantialem; quem non includunt partes, sed non loquitur de partibus vt vnitis, vt verba eius facilè ostendunt. Et ratione eiusdem vnionis per se, quam includit totum præter partes vera esse ait D. Thomas quæ in vltimo testimonio dicuntur, de distinctione totius per accidens, à toto per se: nam cùm totum per accidens (si de casuali loquamur vt de cumulo,) nullam includat vnionem partium, sed eas solùm simul concurrentes, non est vnum per se, sed per accidens. Totum verò per accidens, (si de accidentali loquamur, vt de albo) non includit vnionem substantialem, aut per se, sed accidentalem tantùm: vnde non resultat ex rebus vnitis vna aliqua natura per se, quæ possit explicari per vnam definitionem: ex partibus verò per se vnitis, ratione eiusdem vnionis resultat vna natura, & vnum ens per se definibile. Vnde sequitur differentiam inter hoc totum, & cumulum esse: quòd iste nihil prorsus dicit præter partes, simul sumptas, nam cùm non vniantur, non potest totum includere vnionem, nec ideò aliam entitatem realem præter illas, totum verò per se aliquid reale distinctum est, præter partes simul sumptas, propter modum vnionis realem, quem includit, quem non includunt partes; & hæc eadem est differentia, quam inter ipsum, & cumulum posuit Aristoteles, realem quidem, cùm tamen inter

totum per se, & totum accidentale, solùm sit distinctio form lis vnius per se, & per accidens, ita D. Tho. expresfè in Com huius loci.

69 Ad 1. argumentum respondent plures distinguendo antec dens, quod partes causent totum, quod de illis simul sump concedunt, negant tamen de eisdem vnitis: quia hoc mo sumptas asserunt iam esse ipsum totum potius quàm causa eius. Sed cum partes non causent, nisi dum vniuntur, non pot omninò negari, quòd adhuc stantes sub vnione sint causa t tius. Quare dum dicitur partes, vt vnitas esse causam totius, al modo distinguendum est, quia partes vnitæ duobus modis co siderari possunt, diuisim, vel copulatim. Diuisim sumuntu dum vna accipitur in ordine ad alteram, vt si dicamus mat riam, vt informatam, vel vt vnitam formæ causare totum, vel formam, vt informantem materiam, vel vt ei vnitam, aut in ea receptam, & hoc modo veram habent causalitatem, non tamen simul acceptæ sub vnione: quia licèt simul tempore, vel in eodem instanti causent, non simul acceptæ, sed quælibet per se, vt vnita alteri propriam causalitatem exercet, hoc autem modo sumptæ etiam, vt vnitæ distinguuntur realiter à toto, quod eas simul, & vnitas continet, & non vnam vt vnitam alteri, quod certè non est aliud, quàm totum distingui à qualibet, vt vnita alteri: hoc etiam modo sumuntur: vt vnitæ in fieri, non in facto esse, hoc est, vt vniuntur, non vt sunt vnitæ. Si verò sumantur, vt vnitæ copulatim, negandum omninò est, quòd sint causa totius, quia iam sumuntur; vt vnitæ in facto esse, quo pacto non causant, sed tanquam terminus factus, & quasi causatus ab eisdem diuisim sumptis, & sub vnione intelliguntur, & ideò tanquàm totum ipsum, sub quo includuntur: quare non distinguntur ab eo realiter.

Ad 2. distinguendum est antecedens; nam si de termino reali loquamur, negandum est, quòd generatio non terminetur ad partes vt vnitas: nam cùm totum nullam entitatem realem præter partes, & vnionem dicat, idem est realiter terminari ad partes vt vnitas, & ad totum; si verò de ratione formali termini sermo sit, negandum est, quòd generatio terminetur ad partes, vt vnitas: quia partes vt vnitæ non habent modum vnius completi terminantis generationem: hoc tamen non probat distinctionem realem inter totum, & partes, sed formalem tantùm, vel rationis ex diuerso modo, quo concipiuntur ab intellectu factam, quæ etiam sufficit, vt dicatur totum operari, & non partes vt vnitas, & ab eo procedere proprias passiones, & non à partibus, quamuis vera etiam sint hæc de partibus vt vnitis realiter vel identicè loquendo. 70

Ad

Ad 3. neganda est consequentia, quòd distincta vnione fuerit vnitum Verbum diuinum toti humanitati & partibus, sed eadem fuit vnitum, cum mediis partibus assumpta fuerit ab eo humanitas, eadem autem vnio in principio facta perseuerauit in triduo mortis Christi in partibus, dissoluta vnione earundem partium inter sese, & consequenter desinente humanitate ipsa per separationem animæ à corpore. Ex quo solùm potest colligi, quòd humanitas distinguatur realiter à partibus separatis, non vt vnitis, quia quamdiu vnitæ fuerunt inter se, eadem vnio integra in principio facta cum tota humanitate, & partibus eius perseuerauit. Error autem Ioannis Huss non processit ex identitate totius, & partium simul vnitarum, quia natura diuina, & humana Christi, non componebant personam eius, tanquam partes: sed tanquam naturæ completæ, in quibus subsistebat, sed fortè error eius fuit asserere Christum sic esse humanitatem, & diuinitatem, quasi non esset persona in vtraque natura subsistens: vel certè Christum esse humanitatem, & diuinitatem ponebat quasi confusa quadam ratione in eo esset vtraque natura permixta alteri, vt antiquiores hæretici posuerunt damnati ab Ecclesia.

QVÆSTIO II.

An materia, vel substantia ex ea, ac forma composita habeat à se partes integrantes, vel solùm à quantitate eas recipiat.

71 ALia ratione impugnauit Aristoteles opin. Parmenidis, & Melissi de vnitate principij, cap. præsenti, quia illud vnum principium, quod ponebat, non poterat non esse totum diuisibile in partes, & ideò plura saltem in potentia. Circa quam rationem aliam quæstionem excitant moderni; an principium materiale, de quo loquitur Aristoteles, vel substantia ex eo composita habeat ex se partes integrantes, vel solùm à quantitate eas accipiat, ex se verò prorsus sit indiuisibilis.

Et prima opinio negat omninò materiam, vel substantiam ex ea compositam habere partes integrantes, sed eas à quantitate accipere intelligit, & sine ea esse prorsus indiuisibilem. Ita Capr. in 2. d.19. q.vni. ad 1. Caiet. 1. p.q.51. art.1. Ferr. 1. lib. Phys. q.4. Sonci. 5. Met. q.1. Iauel. 7. Met. q.1. Niph. 5. Met. disp. 9. cap.3. Sotus cap. de Quantitate, q.2. Tol. q.5. huius 1. lib. Duran. in 1. d.34. q.1. Alb. Mag. 1. Phys. q.6. & videtur eam sequi D. Thom. in 2. d.3. q.2. art.1. & 4. lib. contra gentes, cap. 65. Vbi ait substantiam remota quantitate esse omninò indiuisibilem secundùm Arist.

Probatur testimonio Aristot. c. præsenti, vbi sic arguit contra Melissum: Si vnicum est principium rerum naturaliũ infini-

tum; ergo illud erit quantum, quia finitum, vel infinitum non conueniunt substantiæ, nisi ratione quantitatis: quòd si quantum sit, non vnum, sed duo, erit quia substantia, & quantitas duæ res sunt. Ex quo argumento sumitur aliud in fauorem huius sententiæ, hoc modo: Si substantia haberet à se partes, & non à quantitate; ergo vna substantia ex se esset maior alia atque adeò finita, vel infinita, quare nihil probaret argumentum Aristot.

Sed probatur ratione, quia extensio, & diuisibilitas sunt essentia, & propria passio quantitatis; ergo substantia sine quantitate, nec erit extensa, nec diuisibilis, sicut non erit alba sine albedine; erit igitur indiuisibilis secundùm rationem integralem, & ex consequenti partibus integrantibus ex se carebit, & à sola quantitate eas accipiet. 7

Secundò, si substantia habet partes integrantes sine quantitate, ponamus separatam à quantitate diuidi, & tunc partes eius separatæ permanebunt, & vna extra alteram, imò extra locum alterius; habebit igitur substantia ex se partem extra partem, & erit loci occupatiua, quod est habere extensionem partium inter sese, & in ordine ad locum, & non à quantitate, quod repugnat.

Secunda opinio tribuit materiæ, atque substantiæ proprias partes integrantes non acceptas à quantitate. Ita Scotus in 2.d. 12. q. 1. parag. Respondeo. Maior. in 4.d. 12.q.1. Henricus quodl.1.q.4. Marsil.in 2. q.49. art.2. Ægidius theorem. 30. Venetus in Summa Metaphysicæ, cap.12.& 13. Basolius in 4.d.12. q.1.art,1, Astud.1.Physic.q.3. Fonseca 5. Meta.cap.13. q.2.sect. 3. Conimbricenses 1.lib.Physic.cap.2.q.2.art.3. & moderni ferè omnes, quare iam videtur communis in schola, *& nobis videtur probabilior, & tenenda.*

Vt autem eam simul explicemus, & probemus, notandum est, quid habeat ex se quantitas, & quid possit tribuere substantiæ, vt ex eo constare possit, quid etiam recipiat substantia à quantitate, & quid habeat ex propria natura. Propria igitur ratio quantitatis est extensio partium secundùm magnitudinem, & molem occupatiuam loci. Ita vt toti quantitati debeatur tantus locus, & singulis partibus secundùm magnitudinem cuiusque debeatur tantus locus distinctus ab eo, qui debetur alteri parti. Itaque quantitas ex propria ratione habet molem, & magnitudinem, per quem apta est extendi in loco, eúmque occupare, & aliam ab eo expellere, ita vt non possit simul cum alia occupare eundem locum, vel eandem partem eius. Et hinc procèdit, quòd non sit naturaliter possibile duas quantitates se penetrare in eodem loco: nam penetratio est occupatio eiusdē loci. Hinc etiam procedit, quòd esse impenetrabilem formaliter, sit propria passio

quanti

quantitatis, & esse impenetrabilem radicaliter, sit essentia eius, quæ non est aliud, quàm extensio molis, & magnitudinis: quam solent explicare dicentes extensionem quantitatis esse habere partem extra partem.

73 Secundò, notandum est, habere partem extra partem duobus modis contingere, aut secundùm molem, & magnitudinem iam explicatam, aut secundùm entitatem, & vtroque modo conuenit quantitati, quia si habet vnam partem distinctam ab alia secundùm molem, hoc est, distinctæ partis loci occupatiuam, cùm hæc sit entitas earundem partium quantitatis, atque eiusdemmet quantitatis ex eis compositæ, sequitur etiam habere vnam partem extra aliam, aut distinctam ab alia secundùm entitatem; quia sicut magnitudo, & moles vnius partis distincta est à mole, & magnitudine alterius, sic etiam entitas, quæ non est alia ab eadem mole, & magnitudine. De substantia verò certum est quòd ex se non habeat hanc extensionem partium secundùm molem, & magnitudinem loci occupatiuam, & ex consequenti, nec ex se habet impenetrabilitatem, quia hæc ex illa prouenit. Vnde si ex se illam non habet, nec ex se habebit hanc: sed vtramque ei communicat quantitas ei inhærens, & accidentaliter quidem sicut albedo communicat ei esse album. Tota igitur difficultas quæstionis est, an substantia habeat ex se vnam partem extra aliam secundùm entitatem, vel indiuisibilis prorsus sit secundùm partes integrantes entitatiuas, & substantiales, & si dicatur non indiuisibilem esse secundùm partes integrantes entitatiuas, & substantiales, euidens est, numquam posse eas habere: quia quantitas non tribuit ei partes entitatiuas substantiales, sed solùm partes extensionis accidentales. Quare si ex se non habet illas, nec à quantitate eas habebit, immo contradictionem implicabit eas habere; cùm in eo genere sit indiuisibilis.

Et prima opinio asserit indiuisibilem esse, ita vt tales partes ex se non habeat, nec omnino habeat alias partes integrantes, nisi secundùm molem & extensionem, quas accidentaliter ei tribuit quantitas. Et vt vno verbo sensum eiusdem opinionis explicemus, nullam compositionem substantialem, aut entitatiuam ex partibus integrantibus tribuit substantiæ, quam ex se habeat, vel à quantitate recipiat; sed solùm accidentalem ex partibus extensionis secundùm molem, quam ei tribuit quantitas. Secunda verò opinio admittit quidem substantiam ex se non habere partes extensionis secundùm molem, nec esse loci occupatiuam, aut penetrabilem, vel impenetrabilem cum alia: sed hoc totũ habere accidentaliter communicatum sibi à quantitate. Asserit tamen habere ex se partes integrantes substantiales, & entitatiuas, & vnã extra aliam, hoc est, distinctam ab alia secundùm entitatem,

& esse diuisibilem in easdem partes,atque etiam continuam substantialiter; quia tales partes substantiales non posse vniri arbitratur ad componendam substantiam in ratione totius integrantis, nisi per indiuisibilia substantialia similia indiuisibilibus quantitatis,quæ appellantur puncta.

Quam sententiam sic explicatam probo primò; quia in qualibet substantia corporea extensa per quantitatem, necesse est ponere vtrasque partes integrantes,nempe partes extensionis secundùm molem, & partes etiam integrantes secundùm entitatem,& substantiam:sed has non potest accipere à quantitate,sed solùm illas accidentaliter; ergo habebit eas ex se. Maior euidens est; quia non solùm in brachio est alia pars quantitatis distincta à parte quantitatis, quæ est in pede, sed etiam alia pars substantiæ,& entitatis,alioqui eadem substantia indiuisibilis secundùm entitatem esset in brachio,& in pede, nec plus entitatis substantialis esset in toto corpore, quàm in paruo digito: quod est absurdum. Et probatur euidenti ratione distinctam habere entitatem,& substantiam;quia si tales partes diuidãtur,distincta entitas substantialis, & entitatiua erit in vna, & in alia, quam certum est non acquisiisse per diuisionem; quia diuisio non potest producere substantiam; ergo distinctam habebat priùs, quamuis non haberet diuisam, sed continuatam. Minor verò, quòd has partes integrantes substantiales non possit recipere à quantitate, non minus euidens est, quia quantitas est accidens substantiæ; ergo nihil substantiale potest ei tribuere, sed solùm accidentale; quare nec potest ei tribuere partes integrantes substantiales, vel entitatiuas, sed accidentales tantùm secundùm extensionem, & molem: quòd non est aliud,quàm partes integrantes substantiales,& entitatiuas,quas habet extendere secundùm molem loci occupatiuam,vel eis hanc extensionem,& impenetrabilitatem accidentaliter tribuere, sicut albedo tribuit eidem substantiæ esse album accidentaliter.Quòd si tales partes substantiales non potest ei tribuere quantitas, habebit eas ex se, & à se;& non à quantitate. 74

Quòd probatur 2. quia dum quantitas recipitur in materia, aut in substantia composita ex materia, & forma, vel tota quantitas recipitur in tota substantia, & pars in parte,sicut tota albedo recipitur in tota,& pars albedinis in parte, vel recipitur tota quantitas in tota substantia, & tota etiam in qualibet parte: sicut recipitur tota anima rationalis in toto corpore, & tota etiam in qualibet parte:hoc secundum est impossibile: nam ex eo sequeretur quantitatem habere modum indiuisibilem informandi substantiam, quod pugnat cùm natura eius. Et prætereà brachium non extenditur per quantitatem capitis, vel pedis, 75

sed per aliam partem quantitatis ab eis distinctam; ergo in brachio non recipitur tota quantitas corporis; sed quædam eius pars distincta ab aliis; ideò necessarium est secundum, quòd tota quantitas recipiatur in toto corpore, & partes eius in partibus substantiæ. Ex quo efficaciter colligitur, receptioni quantitas in substantia præsupponi partes eiusdem substantiæ, quos constat non posse à quantitate recipere: quia quantitas nihil ei potest tribuere, nisi per informationem; ergo non potest tribuere ei partes, informationi eius præsuppositas in eadem substantia, sed sicut necessarium est præsupponi informationi eiusdem quantitatis; sic est necessarium eas habere substantiam à se, & non à quantitate.

Probatur tandem ex consecratione Eucharistiæ: in qua certum est sacerdotem posse consecrare medietatem hostiæ determinatam, vel designatam à se, & non aliam medietatem: & tunc substantia panis, quæ erat in medietate Hostiæ consecrata, desinet esse ad præsentiam corporis Christi, substantia verò panis alterius medietatis permanet, ergo substātia vtriusque medietatis non erat eadem indiuisibilis ante consecrationem, sed distincta realiter, non distinctione totali: ergo partiali: habebat igitur substantia panis partes integrantes substantiales, præter extensionem earum, quam recipit à quantitate.

76 Ad testimonium Aristotelis respondeo, solum negare, quòd substantia non habeat partes extensionis secundùm molem à se; sed solum à quantitate. & ideò in hoc genere sentit esse indiuisibilem ex se. De partibus verò integrantibus entitatiuis aut substantialibus eius non loquitur; quia sensus iste nihil efficere poterat ad propositum refutandi opinionem Melissi, sed solùm prior. Cuius ratio est manifesta; quia substantia non dicitur maior, vel minor, nec finita, vel infinita nisi ratione extensionis molis, quam accipit à quantitate, de hac igitur sola loquendum erat, vt posset probari aduersus illum, quòd principium rerum naturalium non potest esse vnum, & infinitum; quia si infinitum esset, non solam substantiam, sed etiam quātitatem habere debebat, & ideò non esset vna res, sed plures; quia substantia, & quantitas plures res sunt. In eodem etiam sensu debet explicari D. Thomas dum asserit substantiam ex se non habere partes, sed eas accipere à quantitate; sine qua in hoc genere partium extensatum secundùm molem indiuisibilis prorsus erit.

Secundum argumentum concedendum est totum, quia solum colligit secundum extensionem molis indiuisibilem esse substantiam, & eandem extensionem à sola quantitate recipere, & ex consequenti partes integrantes secundùm eandem extensionem non habere à se, sed ab eadem quantitate, omisit autem alias

partes integrantes, substantiales, & entitatiuas, quas substantia habet ex se, & ideò quantitati præsupponuntur, & ab ea recipiunt extensionem molis accidentalem iam explicatam.

Ad 2. admitti debet, quòd substantia separata à quantitate diuidatur, vt in antecedenti assumitur, à Deo quidem super naturaliter, nam ab agente naturali certum est diuidi non posse. Facta autem diuisione dicimus partes eiusdem substantiæ non solùm distinctas permanere distinctione substantiali, aut entitatiua: nam hoc etiam habebant ante diuisionem, sed diuisas in hoc genere, non tamen in eadem parte loci, nec in diuersis: quia sine quantitate non possunt esse in loco, vel occupare locum: sed in hoc genere haberent modum prorsus indiuisibilem & hoc sibi voluerunt authores antiqui asserentes, partes substantiæ remota ab eis quantitate fluere ad punctum non de fluxu materiali per motum loquentes, sed hoc solum dicere volentes, quòd remota quantitate haberent modum essendi indiuisibilem (quantum ad locum pertinet) nihilominus per simplicem præsentiam, id est, non localem, quælibet pars eiusdem substantiæ correspondéret partibus loci, quas ante diuisionem ratione quantitatis, quam habebant, occupare dicebatur, sed de hac re in 4. & 6. lib. copiosius dicetur. 77

CAPVT IV.

De principiis contra naturaliter loquentes.

TEXT. ARIST.

Vt autem Physici dicunt, duo modi sunt: hi enim vnum facientes, quod est corpus, *&c.*

Breuis expositio Texts

Refutata iam opinione Parmenidis, & Melissi, qui de principiis rerum naturalium non naturaliter loquebantur, hoc est, non secundùm principia veræ Philosophiæ: sed contra illa, intendit Arist. cap. præsenti refutare alios Phylosophos, qui naturaliter de illis loquebantur, hoc est admissis principiis naturalis Philosophiæ: quia nõ auferebant motum; sed illum admittebant. Diuiditur autem caput in duas partes. In 1. refert opiniones eorum. In 2. reiicit eam, quæ ponebat infinita principia sub nomine Anaxagoræ. 78

Philosophos igitur, qui naturaliter loquebantur de principiis; quasi in duas sectas diuisos fuisse asserit: nam quidam dicebant vnum esse principium, vt aërem, aquam, vel ignem; (terram namque nullus eorum pro primo principio posuit) & præter hoc vnum principium primum ponebant contrarietatem raritatis & densitatis, ratione cuius, res ex eo generari possent, quia principia veræ Philosophiæ esse putabant, quodlibet fieri

ex

ex suo contrario, & ita ex illo per rarefactionem, & condensationem multa fiebant.

Alij verò, vt Empedocles, Anaximander, & Anaxogoras, plura ponebant principia, & etiam contraria, quæ dicebant contineri, & quasi claudi in infinito quodam receptaculo, quod vocabant Chaos. Et Empedocles quidem pro principiis ponebat quatuor elementa contenta in illo Chao. Quod, vt ea continens dicebat esse primum principium, & ideò vnum potius principium ponebat, quàm multa. Alij verò duo non tam Chaos illud, in quo continebantur, principium vocabant, quàm contenta in eo, quæ cùm plura essent, plura potius, quàm vnum ponebant. Hæc autem principia dicebant esse infinitas quasdam particulas rerum omnium, vt carnis, ossis, sanguinis, lapidis, ligni, &c. adeò minimas, & indiuisibiles, vt propterea eas vocarent Atomos, ex quibus aliquid semper extrahebatur iuxta naturam rei generandæ, ex quo fieret: vnde principia rerum naturalium dicebant esse infinita.

79 Hanc vltimam opinionem Anaxagoræ reiicit Aristot. in 2. parte cap. duobus argumentis. Primò, quia infinitum est incognoscibile, sed principia rerum naturalium si sint infinita; ergo non sunt cognoscibilia, quare res naturales ex parte principiorum erunt incognoscibiles. Secundò, quia res quælibet generanda determinatam quantitatem postulat, sub qua possit membra certæ magnitudinis habere, vt petunt propriæ operationes, quas per ea debet exercere, vt in viuente ossa, nerui, & caro certam quantitatem habere debent, vt ex eis possint membra, etiam certæ magnitudinis fieri ad operandum; nam tam magna, vel tam parua excogitari poterunt, vt non sint apta ad exercendas vitales operationes, falsum igitur est, quod ex minimis, atque indiuisibilibus particulis fieri possint.

TRACTATVS DE TERMINIS RERVM naturalium secundùm magnitudinem, & paruitatem in duas quæstiones diuisus.

80 Agens Aristot. cap. præsenti contra Anaxagoram præsupponit carnem, & cæteras partes viuentium determinatam quantitatem postulare, sub qua generentur, & sub qua existant vt apta esse possint ad exercenda opera vitæ. Verba autem Aristotelis hæc sunt: ***Carnis autem determinata est quantitas, & magnitudine, & paruitate, manifestum est, quòd ex minima carne nullum segregabitur corpus, erit enim minor minima.*** Ex quibus occasionem desumpserunt eius interpretes disputandi de terminis rerum naturalium, quamuis plures moderni hanc di-

sputationem ad 6. lib. referant, vbi de partibus magnitudinis; eiúsque indiuisibilibus agitur; sed iis est proprius locus eius, vt autem vniuersalis sit disputatio, hunc tractatum instituimus, in quo duplicem quæstionem agitabimus. Prima, de viuentibus, an terminos magnitudinis, tam intrinsecos, quàm extrinsecos habeant. Secunda, de corporibus vitæ expertibus.

QVÆSTIO I.

An corpora viuentia habeant terminos suæ magnitudinis, & paruitatis intrinsecos, vel solum extrinsecos.

VT intelligatur quæstio, primò explicandi sunt termini ma- 81
gnitudinis, & paruitatis, tam intrinseci, quàm extrinseci. Terminus igitur magnitudinis duplex est, intrinsecus, & extrinsecus: intrinsecus est illa quantitas, sub qua ita potest generari, vel esse substantia, vt sub maiori non possit generari, aut esse, & ideò hunc terminum vocant maximum quod sic, vt si homo possit habere magnitudinem quinque cubitorum, & non maiorem, illa erit terminus intrinsecus. Et maximum quod sic suæ magnitudinis. Terminus extrinsecus est quantitas illa, quam non potest habere, bene tamen quamcunque minorem, & ideò vocatur terminus iste, minimum quod non, quia est minima quantitas, ex his, quæ non potest habere corpus, vt si leo non possit habere quantitatem sex cubitorum, sed quamlibet minorem, illa erit terminus extrinsecus & minimum quòd non, suæ magnitudinis. Terminus etiam paruitatis est duplex, intrinsecus & extrinsecus, & intrinsecus est illa quantitas, sub qua potest esse res, & non sub minori, vocatúrque minimum quod sic, quia est minima quantitas, quam habere potest, ita vt non possit esse sub minori; vt si homo possit generari sub quantitate vnius palmi, & non sub minori, hæc erit terminus intrinsecus paruitatis generationis eius. Terminus verò extrinsecus paruitatis est quantitas illa, sub qua non potest esse corpus, bene tamen sub qualibet maiori, & ideò vocantur maximum quod non, quia est maxima quantitas, ex his quæ non potest habere.

Secundò paucis explicari debent modi incipiendi, & desinendi rerum: nam copiosior eorum explicatio, & tractatio pertinet ad lib. 6. Duo sunt modi incipiendi, & duo alij desinendi. Primus modus incipiendi intrinsecus est, & appellatur primum esse rei, quæ incipit. Quia est instans temporis, in quo verum est dicere, nunc est & immediatè antè non erat, & propterea vocatur intrinsecus; quia in eo res habet esse, vt instans illud, in quo anima rationalis introducitur in corpusculum

formatum in vtero matris, dicitur primum esse hominis, quia verum est dicere in eo, nunc primò est homo, & immediatè, hoc est, in tempore, quod fuit immediatè ante idem instans, non erat. Modus incipiendi extrinsecus vocatur vltimum non esse rei incipientis, & est instans, in quo verum est dicere, nunc vltimò res ista non est, & immediatè, hoc est, in tempore, quod statim sequitur post hoc instans erit: vt si aliquid incipit moueri in hoc instanti, verum erit dicere, nunc non mouetur, & immediatè post mouebitur, & tunc non est motus, & immediatè post hoc erit. Vocatur autem extrinsecus motus incipiendi; quia in illo adhuc res non est, sed erit in tempore proximè sequenti. Modi desinendi etiam sunt duo, vnus vocatur Vltimum esse rei, quæ desinit, & est instans temporis, de quo verum est dicere, hoc est vltimum instans, in quo res ista habet esse, & in tempore proximè sequenti, iam non erit, & propterea potest vocari modus intrinsecus desinendi; quia res tunc videtur intrinsecè desinere, quandò vltimò est. Quando verò iam non est, potius dicetur extrinsecè desinere, & ideò secundus modus desinendi, qui vocatur Primum non esse, potest appellari extrinsecus, & est instans illud in quo primò res non habet esse; sed in tempore proximè præcedenti fuit. Vt instans illud in quo peruenit corpus, quod mouetur, ad locum in quo quiescit: dicitur primum non esse motus eius, quia quia verum est dicere in eo, nunc primò non est motus, & immediatè antè fuit.

82 His expositis, quædam sunt tanquam certa præsupponenda, in quibus conueniunt omnes opinantes. Primum est, respectu diuinæ omnipotentiæ nullum terminum habere res naturales intrinsecum, nec extrinsecum. Nam præter punctum versus paruitatem, sub quo certum est non posse consistere vllo modo corpus, & præter infinitam actu molem versus magnitudinem, quam probabilior opinio tenet dari nullo modo posse etiam per potentiam Dei absolutam; quamlibet finitam habere non repugnat; quia possibile est hominem effici à Deo maiorem toto cœlo, & etiam sub qualibet minima generari potest, & conseruari, etiam per diuinam potentiam. Solum ergo procedit quæstio naturaliter: in quo sensu adhuc est certum in tota corporum multitudine dari aliquod ita maximum, vt supremum cœlum, vt nullum detur maius, & aliquod etiam ita minimum, quale inuenitur in specie aliqua rerum viuentium, aut non viuentium, vt nullum detur minus, licèt illud determinatè non cognoscamus. Difficultas ergò quæstionis est de possibili secundum naturam, an res naturales cuiuslibet speciei petant determinatam magnitudinem, versus maximum, & minimum, ita vt sub minori esse non possint, neque etiam sub maiori, & id quidem vi-

ger-

generationis, & augmenti, vt homo determinatam quantitatem postulet, in qua generetur, ita vt non possit sub minori generari naturaliter, & ad tãtam magnitudinem possit peruenire per viam augmenti, vt non possit naturaliter crescere, vel maiorem magnitudinem habere. Vel extrinsecè tantum designari debeant ei termini, hoc est minima quantitas, sub qua non possit generari, bene tamen sub qualibet minori. Et versus maximum aliqua etiã sit designanda, quam non possit habere, bene tamen minorem quamcunque, ex his enim constabit, quid sit dicendum de eisdem terminis quantum ad conseruationem.

Et de viuentibus quidem (de quibus solùm procedit quæstio præsens) est prima opinio Veneti cap. præsenti, qui negat viuentia vllum terminum intrinsecum habere, hoc est nec minimum quod sic, sub quo generari debeant; nec maximum quod sic, vltra quem non possint crescere. Probat vtrumque hoc argumento: si datur maximum quod sic, vel minimum quod sic, designetur vnus homo, qui iam sit sub primo, & alter, qui sit genitus sub secundo: & tũc certum est posse primum per tumefactionem crescere: & alteri potest opposita infirmitas superuenire, per quam membra eius contrahantur, & minora fiant; & tunc inquirendum est, an possint breui aliquo tempore sub tali dispositione viuere, vel statim perire debeant. Et si primum concedatur, euidens est vtrumque excedere terminum intrinsecum magnitudinis, aut paruitatis: si verò non permaneant sub tali dispositione, sequitur euidenter desinere vtrunque per vltimum sui esse. Probatur cõsequentia, quia tumefactio primi, & condensatio secundi, motus alterationis sunt successiui, qui incipiunt per vltimum non esse: verum igitur erit dicere, nunc non est tumefactio, neque condensatio, & immediatè post hoc erunt, etsi sub eis non permanent duo illi homines, sed statim moriuntur, verum quoque erit de vtroque dicere in eodem instãti, quod est vltimum non esse condensationis, & tumefactionis, nunc non est homo iste, sed tempore immediatè præcedenti hoc instans fuit, quod est desinere per vltimum esse, & hoc est absurdum: nam ex eo fieret dari materiam sine forma, vel duo instantia immediata, vt probatur in 6. lib. ergo non sunt ponendi termini intrinseci in viuentibus. 83

Secunda opinio est huic omnino opposita, tenens, viuentia habere terminos intrinsecos magnitudinis, & paruitatis, nempe, minimum quod sic, sub quo generari petunt, ita vt non possint generari neque esse sub minori quantitate, & maximum quod sic, ita vt non possint vltra illum crescere. Ita Comment. Philop. Them. & Alex. cap. præsenti, D. Thom. 1. lib. Phys. lect. 9. lib. 2. de Anima, lect. 8. in 2. d. 13. q. 1. art. 1. ad 4. & d. 10. q. 2. art. 2. & 1. par. q. 7. 84

q.7.art.3.Scot.5.Meta.q. 9.& in 2. d.2.q.9.ante medium. parag. ad ista arg.Rich.quodlib.3.q.5.Duran.in 2.d.18.q.1. Greg. in 1. d.17.q.2.art. 3. Capre. & Hisp. in 2.d.19.q.1.Caiet.1.par.q.17. artic.3.Ferr.1.lib.Phys.q.7.Soncin.8.lib.Meta.quæst.3.

Tertia opinio est media inter has duas extremas, quam tenent plures moderni asserentes viuentia in bono statu naturali genita, vel existentia vtrumque terminum intrinsecum magnitudinis, & paruitatis postulare; sed in malo statu genita, vel si per infirmitatem tēdant in corruptionē, non terminari terminis intrinsecis, sed posse illos excedere, ita vt possint generari in minori quantitate, minimo quod sic, eis designato, vel per infirmitatē ad minorem etiam quātitatem eodem minimo peruenire. Quod aliis verbis explicare solent, dicentes viuentia via generationis, aut in bono statu terminos intrinsecos habere, sed via corruptionis, aut in malo statu solùm extrinsecos, ita vt sub aliqua minima quantitate generari non possint, vel vsque ad illam diminui, vel minora fieri, bene tamen sub qualibet maiori, & aliquam etiam quantitatem determinatam habere non possint, etiam via corruptionis, bene tamen quamlibet minorem. Et hanc secundam partem suæ opinionis probant 1. argumentum Veneti 2. ex Gigantibus, de quibus asserit Scriptura sacra in lib. Gen. longè superesse magnitudinem cæterorum hominum: ergo maiorem longè habuerunt magnitudinem ea, quam pro termino intrinseco petat humana species: quia geniti fuerunt extra statum naturalem, & congruentem humanæ naturæ.

85 Nostra verò sententia hac conclusione explicatur, viuentia tam via generationis, aut in bono statu, quàm via corruptionis, aut in malo statu petunt terminos intrinsecos magnitudinis, & paruitatis, quos non possunt, nisi per miraculum excedere. Hanc conclusionem tenet secunda opinio, & omnes authores pro ea citati. Et est expressa sententia Aristotelis 4. lib. de Generatione animalium, cap.5. his verbis; *Perficiendi cuiusque animalis certa est magnitudo, tum ad maius, tum ad minus, quem terminum non supergrediuntur, vt vel maiora, vel minora euadant, sed in medio magnitudinis spatio, excessum, defectúmve inter se capiunt.* Et cap. præsenti, *Manifestum est igitur, quòd impossibile est carnem, autos, aut aliquid aliud, quantumcunq; magnitudine. aut in maius, aut in minus,* Et tandem 2. libr. de Anim. text. 41. *Natura autem constantium omnium terminus est, & ratio magnitudinis. & augmenti, hac autem anima sunt, & rationis magis quàm materia.*

Ex quibus testimoniis colliguntur duo argumenta ad probandum viuentia vtrunque terminum intrinsecum petere. Primum probat terminum intrinsecum paruitatis, sub quo generari petunt, ita vt sub minori non possint generari, nec esse, ex natura animæ,

animæ, vt inquit Aristot. & hoc modo formandum est: *Anima est actus corporis physici & organici potentia vitam habentis*, vt definit ipsemet Aristot.1.lib.de anima; ergo postulat corpus habẽs partes, & instrumenta diuersa,& accommodata ad diuersas operationes vitæ exercendas, quæ tantæ magnitudinis esse debent, & non maioris. Quod probatur euidenter ex arte qualibet, quæ ex propria natura postulat instrumenta tantæ magnitudinis, vt commodè possint deseruire ad operationes, & effectus proprios præstandos,ita, vt si maiora sint, vel minora inepta prorsus censeantur, vt docet etiam expresè Aristot.7.lib. Politic.c.4.Multò ergo maiori ratione anima ad exercenda opera vitæ, & præstandos vitales effectus postulabit instrumenta corporis, imò & corpus ipsum tantæ magnitudinis, ita vt si maiora sint, vel minora, inepta prorsus censeantur ad talem finem consequendum, corpus namque ex eisdem instrumentis compositum est, tanquam ex partibus, vt ex capite, brachiis, pedibus, ac cæteris: si autem partes debent habere determinatam magnitudinem, ita vt maiores,aut minores esse non possint, eandem postulabit corpus,ita vt in minori generari non possit, nec postquam genitum est ad minorem peruenire.

Secundum argumentum ad probandum terminum intrinsecum magnitudinis colligitur etiam ab Aristotele ex natura eiusdem animæ,hoc modo: Corpus augetur virtute animæ,quæ vtitur potentiis vitalibus actiuis, vt nutritiua,& augmentatiua ad ipsum augendum: tantùm igitur, & non plus illud augere poterit anima, quanta fuerit virtus harum potentiarum, sed omnes potentiæ actiuæ ex sua natura habent terminum intrinsecum magnitudinis in ordine ad suos effectus producendos, ita vt tantùm possint producere effectum, & non maiorem, vt docet idem Aristot.1.lib.de Cœlo text.116.& experientia notum est in omnibus potentiis; ergo corpus viuens ad tantam magnitudinem potest peruenire virtute naturali, vt maiorem non possit habere, quod est terminum habere intrinsecum versus magnitudinem. Et his testimoniis, & argumentis probatur nostra sententia, & communis aduersus primam opinionem Veneti. 86

Sed probatur aduersus,tertiam opinionem modernorũ, quòd hos terminos habeant,non solùm via generationis, aut in bono statu,sed etiam via corruptionis & in malo, ita vt nec eos excedant,nec excedere possint,nisi per miraculum.Primò eisdem testimoniis Aristotelis, qui absque dubio sciebat hominem posse tumefieri, vel condensari, aliáve infirmitate contrahi, & nihilominus expresè asserit non posse viuentia hos terminos excedere;ergo sentit non posse ad maiorem, vel minorem quantitatem peruenire per infirmitatem,vel via corruptionis.

Pro

27 Probatur deinde ratione, quia per tumefactionem, condensationem, vel quamlibet aliam infirmitatem, non potest viuens acquirere maiorem quantitatem, quam habebat acquisitam per virtutem augmentatiuam, neque aliquam deperdere ex ea, in qua fuit genitum; ergo etiam via corruptionis, vel in malo statu nõ poterit excedere terminos intrinsecos, quos petit naturaliter. Probatur antecedens, quia tumefactio, & condensatio alterationes quædam sunt, per quas adquiruntur qualitates quædam, nempè tumor, & densitas: sed per alterationem non potest adquiri quantitas, vt ex se euidens est, sed per solam augmentationem: quia illa terminatur per se ad qualitatem, hæc ad quantatem; ergo per easdem infirmitates, vel similes non acquirit corpus nouam quantitatem, nec deperdit aliquam ex ea, quam habebat, & consequenter nec fit maius, nec minus, nec excedit terminos intrinsecos magnitudinis & paruitatis sibi à natura dèsignatos. Sed solùm quantitas, quam habebat ab extrinseco extenditur, vel contrahitur, vt maiorem, vel minorem occupet locum ratione qualitatis contrariæ per tumefactionem, vel vel condensationem adquisitæ. Quemadmodum quando rarefit aqua præ nimio calore, vel liquefit cera, licet videantur maiores fieri, nullam prorsus acquirunt quantitatem, nec verè fiunt maiores, sed ab extrinseco dilatantur per raritatem alteratione acquisitam, & maiorem locum, vel minorem, quàm prius occupant: non quidem propter maiorem quantitatem, vel minorem, sed propter eandem dilatatã, vel contractam ab extrinseco ratione qualitatis contrariæ acquisitæ. Et hoc decepit planè modernos authores tertiæ opinionis, falsò putantes, per has infirmitates aliquam quantitatem acquiri, vel deperdi, & ideò excedere terminos intrinsecos viuẽtia, & solùm habere extrinsecos in malo statu, & in via corruptionis.

Quod argumenta eorum non probant, nam ad primum negandum est antecedens, quod tanquam certum præsupponitur, nempe viuentia per tumefactionem maiora fieri, vel per contractionem minora: quia licèt videantur maiorem quantitatem acquirere vel aliquam deperdere, falsum hoc est, sed solùm acquirunt qualitatem quandam aduersam, ratione cuius quantitas quam habebant, dilatatur, vel contrahitur, & maiorem locum sic dilatata occupat, vel minorem sic contracta. Et propterea sensu iudicantur maiora, vel minora fieri, sed intellectus ratione potius, quàm apparentia ductus contrarium cognoscens, sensum hac in parte corrigit.

Ad secundum de Gigantibus duo dicimus, primum, quod in statu naturali geniti sint, nam sicut natura vno tempore valdè longiorem vitã, quàm aliis tribuebat hominibus, eodem modo,

tali tempore, tali loco,& ex talium hominum cum talibus mulieribus coniunctione, homines longè maioris magnitudinis producebat,& id quidem naturaliter, quia intra latitudinem totius naturæ, & naturalium causarum ad tantam magnitudinem eis tribuendam potest se extendere, sicut etiam ad tantam durationem. Secundò dicimus Gigantes non excessisse terminum magnitudinis naturæ humanæ debitum, quia terminus iste, quem vocant maximum quod sic, non consistit in indiuisibili; sed magnam habet latitudinem se extendētem ad totam illorum quantitatem. Quod efficaciter probatur ex eo, quòd Gigantes illi conuenienter exercebant opera vitæ; ergo membra illorum, & integra corpora erant conuenientia instrumenta pro eisdem operibus vitæ exercendis, sed in ordine ad eiusmodi opera assignatur terminus intrinsecus; ergo hunc non excesserunt. Ex quibus ad argumentum negandum est totum quod assumit,& ita censetur facilè solutum.

QVÆSTIO II.

An corpora non viuentia habeant terminos intrinsecos magnitudinis, & paruitatis, vel solùm extrinsecos.

CIrca quam cōueniunt omnes opinātes, quòd eiusmodi corpora vtrunque terminum extrinsecum habeant, quia neque possunt versus paruitatem generari, aut esse in puncto; neque versus magnitudinem habere quantitatem actu infinitam; ergo pro termino paruitatis extrinseco saltem habebunt punctum indiuisibile, vel minimam aliquam quantitatem, sub qua esse non possint, & pro termino magnitudinis infinitam quantitatem. 88

Conueniunt secundò, quòd secundùm propriam naturam considerata versus magnitudinem non habeant terminum intrinsecum. Cuius ratio est manifesta, nam quantum ex propria natura, non repugnat in infinitum crescere, vt de igne docet expressè Arist. 2. lib. de Anima, text. 41. vbi in infinitum crescere posse ait, si infinita ei apponantur combustibilia. Probatúrque euidenti ratione; nam quantumlibet magnum ignem excogitemus, euidens est posse conuertere stupam sibi applicatam, & consequenter maiorem fieri, quare nullus potest designari ei terminus, vltra quem non possit crescere, & quod de igne probatum est, de cæteris potest eodem modo probari. Nec est eadem ratio de his, ac de viuentibus, quantum pertinet ad augmentum. Propter duo: Primò, quia viuentia propriè augentur, videlicet per intus sumptionem, & virtutem caloris naturalis, qui sicut conuertit alimentum in substantiam aliti, sic etiam consumit partes eiusdem viuentis, & multis modis impediri potest virtus eius ab internis 89

internis diſpoſitionibus eiuſdem corporis viuentis, ne poſſit tantum alimenti conuertere. Nec ſolùm calor naturalis limitatur in ſuo effectu; quia eſt virtus actiua, ſed ex parte finis: in quem ordinatur operatio eius, qui eſt augmentum viuentis, & membrorum eius determinatam magnitudinem poſtulantium ad exercendum opera vitæ, quare non plus augeri poſſunt virtute caloris naturalis, quàm petit proportio magnitudinis requiſitæ ad tales operationes exercendas. Secundum eſt, quòd calor naturalis non creſcit ab extrinſeco, ita vt ei adueniat noua pars caloris naturalis, cum noua parte ſubſtantiæ, quam cõuertit, & hoc ideò, quia calor naturalis non eſt diſpoſitio pro forma viuentis introducenda, ſed purum inſtrumentum animæ. In non viuentibus verò diuerſæ omnino conditiones reperiuntur. Nam primò non augentur propriè, hoc eſt per intus ſumptionem; ſed per iuxta poſitionem nouæ materiæ, nec calor elementaris impeditur ab aliqua alia diſpoſitione ignis, ſed nec auget ignem, aut partes eius, tanquam inſtrumenta vitalium operationum, nec eſt purum inſtrumentum ignis, ſed ſimul diſpoſitio pro introductione formæ eius in nouam materiam, & ideò operando creſcit, quia cum nouis partibus materiæ, quas conuertit, adueniunt nouæ partes caloris, tanquam diſpoſitiones formæ ignis. Propter hæc igitur omnia augmentum viuentium habet terminum intrinſecum, augmentum verò non viuentium nulla ex parte limitatur, ſed in infinitum creſcere poſſunt, & conſequenter non habent terminum intrinſecum magnitudinis ex propria natura, ſed ſolùm extrinſecum.

Si verò conſiderentur eadem corpora ſecundùm ordinem totius vniuerſi, terminum intrinſecum magnitudinis habent: quia natura ſic diſpoſuit corpora, quæ ſunt partes vniuerſi, vt non poſſint terminos aliorum pertranſire, ignis enim non poteſt creſcere, niſi vſque ad concauum lunæ, neque aër, niſi vſque ad contrarium ignis, ſicque de cæteris.

Tota igitur difficultas quæſtionis conſiſtit in termino intrinſeco paruitatis, qui vocatur, minimum quod ſic, an ſicut conceditur viuentibus, ſic etiam non viuentibus debeat concedi, & ita ignis, vel aqua certam quantitatem poſtulent, in qua generari debeant, vt in minori non poſſint generari, nec etiam ad minorem peruenire per diminutionem poſtquam genita ſunt.

90 Prima opinio concedit eis, minimum quod ſic, via generationis, non minus quàm viuentibus. Ita tenent omnes quos citauimus quæſtione præc. pro minimo intrinſeco viuentium, præter eos, quos referemus ſtatim pro ſecunda opinione. Probántque duobus teſtimoniis poſtremis, quos pro minimo viuentium adduximus quæſtione præc. ſed ex eis nihil prorſus

colligi potest: cùm expressis verbis loquatur in eis Arist. de viuentibus.

Sed probant ratione. Primò, quia ad generationem corporis non viuentis, vt ignis, vel aquæ requiruntur certæ, ac determinatæ dispositiones in materia: in qua introducenda est forma substantialis pro tali generatione; vt determinatus gradus caloris, & siccitatis, sed inter dispositiones requisitas vna est quantitas; ergo hæc etiam requiritur determinata, ita vt tanta sit, & non minor; ergo talis quantitas erit, minimum quod sic, ad generationem eorum requisitum.

Secundò, natura producit rem quamlibet etiam non viuentem propter aliquam operationem ab eadem re exercendam. Vt docet Arist. 2. lib. de cœlo, cap. 3. tex. 17. & 1. Ethic. cap. 7. nullum ergo producit corpus nisi in ea quantitate in qua possit præstare proprias operationes. Probatur consequentia, quia tam parua potest esse res, vt operari non valeat, sed statim ac producta est, pereat, determinatam ergo requirunt quantitatem; in qua generentur, & sint. Et si dixeris sufficere determinatam extrinsecè, probatur quòd sit necessaria intrinsecè terminata; nam si designetur minima quantitas, sub qua non possit ignis esse, & eam augeamus, deueniemus ad aliam, in qua primò esse possit, & non in minori, & hæc erit minimum quod sic, necessarium ad generationem eius.

Secunda opinio negat non viuentia habere minimum quod sic, solum eis concedit maximum quod non, quam tenent Scotus & Venetus locis citatis quæstione præcedenti, quos sequuntur Ocham in 2. dist. 28. & Vallesius controuersia 5. ad Tyrones, & maior modernorum pars, ita vt ferè communis sit iam in scholis. *Et videtur mihi probabilior, & tenenda.*

Probat Scotus multis rationibus, ex quibus hæc sola efficax est, & propter quam ego semper secutus sum sententiam eius. Si corpora non viuentia postulant minimum quod sic, ad sui generationem, sit minima quantitas ad generationem ignis requisita digitalis, & hæc applicetur igni. Tunc sic arguo, omne agés naturale applicatum passo, prius & fortius agit in primam medietatem eius (cùm sit diuisibile) quàm in secundam, quia hæc est proximior; ergo prius imprimit ei ignis dispositiones necessarias pro introductione formæ substantialis, quàm parti secundæ, sed in puncto in quo habuerit vltimam dispositionem requisitam introducetur in ea forma substantialis; ergo prius generabitur ignis ex medietate, quàm ex toto; quare tota quantitas, quæ pro minimo designata est, non est necessariò requisita, sed in minori potest introduci forma ignis, quod est non habere terminum intrinsecum.

Hoc

91 Hoc argumentum conantur soluere moderni, admittentes quidem principium illud, omne agens naturale applicatum passo prius agit in proximiorem partem eius, quàm in remotiorem, quia euidens est in Philosophia: distinguentes tamen modum agendi eius, quantum ad dispositiones, & formam substantialem, concedéte$sque omnes gradus caloris introducere ignem in proximiori parte illius quantitatis digitalis, (quæ pro minimo quod sic, designatur) prius quàm in remotiori, non tamen formam substantialem ignis, quousque ad reliquas partes totius eandem vltimam dispositionem extendat. Vnde non sequitur, quòd ignis generetur in minori quantitate minimo quod sic, pro generatione eius designato. Et rationem huius solutionis assignant alij, quia non introducitur forma substantialis cum vna tantum dispositione vltima, quousque adsint omnes necessariæ; sed vna ex necessariis ad generationem ignis est digitalis quantitas, ita vt in minori non possit non generari; ergo licèt vltima dispositio caloris prius sit in dimidia quantitate, non introducetur forma substantialis ignis quousque se extendat per totam, vt ita sint simul omnes dispositiones requisitæ.

Sed hæc ratio eiusdem solutionis manifestam petitionem principij continet, quia supponit id, quod probandum est, & de quo est tota quæstio, videlicet minimum quod sic, esse dispositionem necessariam ad generationem ignis. De hoc est enim tota controuersia, quod etiam non probatur, sed supponitur; ergo non potest pro ratione afferri sine vitio petitionis principij. Qua refutata, sic impugno solutionem: nam si ignis prius producit calorem, vt octo, in prima medietate minimi, quàm in postrema; ergo prius etiam introducit siccitatem vt octo, & cæteras dispositiones in eodem gradu vltimo requisitas, & sufficientes ad introductionem formæ substantialis; sed vltimas dispositiones naturaliter, & necessariò consequitur introductio formæ; ergo prius etiam introducetur forma in prima medietate, & prius ex ea generabitur ignis, vel expectandum est tempus in quo easdem dispositiones extendat ignis ad aliam medietatem. Ex quo sequuntur hæc absurda. Primum, quòd pro illo breui tempore agens naturale agat in partem remotiorem, & non in sibi proximam. Secundum, quòd agens debitè approximatum passo non imprimat ei proprium effectum, pro quo est sufficienter, & vltimatè dispositum.

92 Ad 1. argumentum alterius opinionis distinguenda est minor, quòd determinata quantitas sit vna ex dispositionibus necessariò requisitis ad introductionem formæ, & de determinata intrinsecè neganda est, sed de determinata extrinsecè concedenda.

Ad 2. eodem modo est distinguendum consequens; determinata enim quantitas requiritur ad generationem non viuentium, quia tam minima esse possunt, vt non possint exercere suas operationes, non tamen determinata intrinsecè, sed extrinsecè sufficit, quia operationes eorum non sunt ita perfectæ, sicut vitales, nec determinata instrumenta requirunt, sed homogeneæ sunt, & per quamlibet partem corporis eodem modo, ac per alias possunt exerceri, ideò nec requirunt partes ita determinatæ magnitudinis, sicut viuentia, nec etiam totum corpus, minimo quod sit, determinatum. Dum autem additur, designandam esse quantitatem, quo termino extrinseco eis sufficit, designari admittimus, eámque esse sub qua non possunt generari, bene tamen sub quacunque maiori. Vnde etiam si augeatur non peruenietur ad eam, sub qua primò generari possunt, cum sub qualibet maiori possint generari, vt est satis manifestum.

CAPVT V.

Quòd principia rerum naturalium sint contraria.

TEXTVS ARIST.

Omnes igitur contraria principia faciunt, & qui dicunt, quòd sit vnum omne, & immobile, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum Arist. c. præsenti est, quandam conditionem principiorum rei naturalis proponere, & probare, vt ex ea colligat in sequenti certum numerum eorundem principiorum. Et hoc solum præstat in toto capite, videlicet conditionem ipsam proponere, & probare authoritate omnium Philosophorum, & vnica ratione. Conditio principiorum est, quòd sint contraria, quam vno vel alio modo posuerunt omnes Philosophi: nam siue vnum, siue plura, vel etiam infinita posuerunt principia, aliquam contrarietatem in eis posuerunt: nempe rari, & densi: calidi, & frigidi: vacui, & pleni: & quamuis per vias, & modos dissimiles contrarietatem eorum posuerint, omnes tamen necessariò ponendam esse ratione naturali conuicti docuerunt. Ratio autem naturalis, qua probatur principia rerum naturalium debere esse contraria, sic formanda est: Principia talia esse decent, quæ nec fiant ex aliis, nec ex alterutris, sed omnia fiant ex ipsis, sed talia sunt prima contraria; ergo prima contraria sunt principia, & per conuersionem simplicem, prima principia erunt prima contraria. Maior euidens est, quia si principia fierent 93

rent

rent ex aliis, non essent prima, vt ex se est manifestum: & eadem ratione, si fierent ex alterutris, hoc est si vnum ex alio fieret: quòd verò ex eis fiant cætera, patet ad rationem primorum principiorum pertinere. Vt autem probet minorem, præsupponit contraria duplicia esse, prima, & secunda. Prima contraria sunt primæ qualitates, vt calidum, frigidum, humidum, & siccum: contraria secunda sunt secundæ qualitates, quæ ex mixtione primarum fiunt, vt album, & nigrum. Itaque contraria quasi secundaria ex aliis, nempe ex primis contrariis fiunt, sed prima contraria ex eo, quòd sunt prima, non fiunt ex aliis contrariis, alioqui procederetur in infinitum, & nulla darentur prima. Hoc supposito probat minorem, quòd prima contraria non fiant ex aliis, nec ex alterutris, sed omnia fiant ex ipsis. Nam ex eo quod prima sunt, non fiunt ex aliis, nec ex alterutris, hoc est, neque vnum ex altero. Nam etsi calidum fiat ex frigido, in quantum subiectum, quod nunc est calidum, prius fuit frigidum, sed calor ipse nunquam ex frigore fit. Quòd verò ex eis fiant omnia, probat: nam quidquid fit, per actionem, & passionem fit: sed nihil agit per se nisi in suum contrarium, vt calidum non agit per se, nisi in frigidum; ergo quidquid fit, ex suo contrario fieri debet, quare omnia debent fieri ex primis contrariis. Quod intelligitur proximè, vel remotè, in quantum ex primis contrariis fiunt, vel ex his deriuantur secundaria, ex quibus proximè fiunt alia.

QVÆSTIO VNICA.

An prima contraria sint principia rerum naturalium.

94 Ratio Aristotelis, qua probauit principia rerum naturalium esse contraria, examinanda est, vt intelligamus, quam habeat efficacitatem ad id probandum. Constat autem duplici parte, nempe maiori, & minori vnius syllogismi. Maior est definitio principiorum. Minor verò applicatio eiusdem definitionis ad prima contraria. Vtraque autem examinanda est, & ideò in duas partes diuiditur quæstio. In 1. examinabitur definitio principiorum. In 2. an eadem definitio conueniat primis contrariis, & ita prima contraria sint prima principia, & ex consequenti prima principia rei naturalis sint prima contraria, hæc est enim conclusio intenta ab Aristotele.

Vt autem definitionem in prima parte examinemus, vnum, aut alterum proponemus argumentum aduersus eam, vt ex eorum solutione constet esse legitimam. Prima particula definitionis est, quòd principia non fiant ex aliis: quòd sic, probatur falsa. Materia, & forma sunt in prædicamento; ergo habent genus, & differentiam, ex quibus componantur. Habent etiã partes

integrantes, cùm materia diuisibilis sit, & ferè omnes formæ; ergo componuntur ex partibus essentialibus generis, & differentię, atque etiam ex integrantibus, quare ex vtrisque fieri dicentur.

Secunda particula est, quòd non fiant ex alterutris, hoc est vnum non fiat ex altero, quæ sic impugnanda est: Forma fit ex materia, de cuius potentia educitur, & ex materia habente priuationem eius, alioqui non fiet ex contrario, quia materia non est contraria formæ, nisi ratione priuationis; ergo etiam fit ex priuatione: quare non potest negari, quòd vnum principium fiat ex alio.

Sed probatur tandem, quòd ex principiis non fiant cætera: nam vel particula (ex) dicit partem componentem, vel solùm terminum à quo: si dicat primum, excludenda est priuatio, quæ non est pars componens, vt ex se patet. Si verò dicat secundum, excludenda est materia, quæ non est pars componens, sed solùm terminus à quo; ergo definitio non est bona, quia non conuenit omnibus principiis, immò nullis videtur conuenire. Quod sic probari potest; quia ex principiis aquæ sola aqua fieri potest, & ex principiis ignis solus ignis; ergo non dantur aliqua principia, ex quibus fiant omnia, quare nullis principiis in particulari potest conuenire definitio; nec ex consequenti principiis in communi, quia repugnat conuenire aliquid prædicato communi, & repugnare particularibus sub eo contentis.

Pro explicatione definitionis, & argumentorum solutione notanda sunt duo. Primum est, quòd principium & causa se habent, tanquàm superius, & inferius prædicatum: nam principium superius quid est, cùm significet omne illud ex quo aliquid est, vel fit, aut incipit, causa verò addit influxum & dependentiam eius, quòd fit ab ea. Vnde sequitur de pluribus dici principium, & non solùm de causis: dicitur enim de puncto, à quo incipit linea, & de termino, à quo incipit motus; in quibus nulla est ratio causæ respectu lineę, vel motus. Quidquid ergo est causa, principium est; sed non quidquid est principium, est causa: & ideò licèt priuatio non sit causa generationis naturalis, principium eius vocari potest. Materia verò, & forma non solùm principia sunt rei naturalis, sed etiam causæ, materialis, & formalis verum influxum habentes in compositione eius. Quare in ratione principij conueniunt cum priuatione, & in ratione causæ distinguuntur ab ea. Conuenire autem in ratione principij non vniuocè, sed analogicè intelligendum est; quia cùm priuatio non sit entitas positiua, solùm ab ea incipit generatio, tanquàm à negatione formæ in materia apta eam suscipere; materia verò, & forma principia sunt per positiuas entitates, & ideò ratio principij simpliciter eis conuenit, priuationi verò, non nisi secundùm

quid.

quid. Quod verò Arist. 12. Met. tex. 12. dixit, materiam, formam, & priuationem esse tres causas, & tria principia rerum naturalium, non de causa secundùm propriam significationem accipitur, sed secundùm vulgarem: quo pacto, quidquid ad aliud quomodocunque necessarium est, causa eius solet appellari.

95 Secundò notandum est, ter esse repetitam particulam (ex) ab Aristot. in definitione, diuersis autem modis in vno, & alio loco sumere eam docent plures ex interpretibus, videlicet in vno pro sola habitudine partium essentialium componentium, in alio prout excludit causam efficientem, alij verò in aliis etiam significationibus. Nos verò cum maiori parte eorum dicimus semper sumi in eadem significatione, alioqui, si in diuersis sumeretur, æquiuocè ea vteretur Aristot. in eadem definitione, quod magnum inconueniens est. Significatio verò quam habet semper, est communis ratio principij abstrahens à rationibus particularibus causæ, & solius principij, aut à ratione partium componentium, vel solius termini à quo. Vnde sensus definitionis est, omnia fieri ex principiis, tanquam ex partibus componentibus, vel tanquam ex termino à quo, quibus modis principia ipsa, nec ex aliis, nec ex alterutris fiunt. Excluduntur etiam omnia corpora naturalia, quæ ex his principiis fieri constat, ita Ægidius Romanus, & Conimbricenses cap. præsenti. Et ita per primam particulam, *quæ neque fiunt ex aliis*, excluduntur omnes causæ extrinsecæ, vt finalis, efficiens, atque exemplaris, quia propriè loquendo nihil dicitur ex eis fieri, sed finalem esse id, cuius gratia cætera fiunt, efficientem à qua effectiuè producitur, & exemplarem ad cuius imitationem fit. Principium verò rei naturalis, aut generationis eius est, ex quo aliquid constat, aut ex quo procedit generatio eius. Per secundam verò, *quæ neque fiunt ex alterutris*, excluduntur quatuor elementa, quæ ex se inuicem generari dicuntur, vt ignis ex aqua, aut ex aëre. Per tertiam denique, *sed omnia fiunt ex ipsis*, excluduntur omnia accidentia, & omnes etiam negationes, ex quibus nihil propriè dicitur fieri ex altero, ratione subiecti, in quo vtrumque recipitur, vt calidum ex frigido.

Ex his respondetur ad 1. arg. concedendo, quòd materia, & forma sint in prædicamento, saltem reductiuè sub genere corporis, cuius partes sunt, & ideò aliquo modo fieri, aut componi ex genere, & differentia; hoc verò non est in genere naturali, sed metaphysico: quare non tollit, quin in proprio genere naturali, in quo sunt principia, non fiant ex aliis, quo pacto sumuntur verba in definitione: vnde verum est, principia rerum naturalium, in eo genere, in quo sunt principia non fieri ex aliis, hoc est tanquam ex principiis essentialibus Physicis, qualia sunt

materia ipsa, & forma, quasi dicatur non fieri ex aliis eo modo, quo cætera fiunt ex ipsis, quam conditionem non tollunt partes ipsorum integrantes, cùm non sint principia essentialia, vt constat.

Ad 2. negandum antecedens, quòd forma fiat ex materia aut priuatione: nam secundùm proprietatem Physicam, forma, nec generatur, nec fit, sed compositum, vt docet expresse Arist. 1. lib. Phys. text. 64. his verbis: *Quare manifestum est ex dictis, quòd omne quod fit, semper esse compositum.* Et D. Tho. in eorum expositione. Et probat hæc ratio, fieri rei ordinatur ad esse eius; ergo eius tantum est fieri, cuius est esse; forma verò non est, sed solum dicitur ratio essendi composito; quod propriè dicitur esse; ergo forma non fit, sed compositum. Quod si non fit, ergo nec fit ex materia; nec ex priuatione; sed compositum dicitur ex vtraque fieri ratione formæ, à qua habet esse, & cuius principia sunt materia, forma, & priuatio. Educi autem de potentia materiæ, non est per se fieri; sed in actum exire, tanquam rationem essendi compositi, quod per se generatur, & fit.

Tertium argumentum solutum est iam ex doctrina tradita, quia particula (ex) non dicit particularem aliquam habitudinem, seu generalem principij, sub qua comprehenduntur partes essentiales componentes & etiam terminus, à quo generatio eiusdem rei naturalis incipit, & ideò nec priuatio excludenda est, nec materia, vel forma. Quod verò additur de principiis particularibus, difficultate caret. Nam vltima particula definitionis (*quòd omnia fiant ex ipsis*) secundùm distributionem accommodam intelligenda est, ita vt sensus sit, omnia fiunt ex principiis in communi acceptis, & ex eisdem acceptis in particulari omnia etiam sui generis, vel speciei.

Secunda pars quæstionis.

IN secunda parte examinandum est, an definitio principiorum conueniat primis contrariis, & ita prima contraria sint prima principia, & per simplicem conuersionem prima principia rei naturalis sint prima contraria. In quo duo continentur: Primum, quòd prima principia sint contraria. Secundum, quòd sint prima contraria. 96

Vtrunque autem videtur falsum. Primum quidem, quia materia, & forma sunt substantiæ: substantiæ verò nihil est contrarium, vt idem Arist. docet in prædicamento substantiæ; ergo materia, & forma contrario carent. Præterea contraria vt docet idem Arist. 5. Meta. cap. 10. text. 16. duplicem conditionem habere debent, nempè quòd sub eodem genere distinguantur specie, & quòd non possint simul esse in eodem subiecto, sed vtraque

que conditio eis repugnat: quia materia, & forma non solum specie non differunt, sed eandem speciem componunt; & in eodem composito permanent; ergo contrariæ esse non possunt.

Et multò minus possunt esse prima contraria, quia vera contrarietas in solis qualitatibus reperitur mutuò se expellentibus ab eodem subiecto, ergo prima contrarietas in solis primis qualitatibus, quæ propterea vocantur primæ, quia ex eis fiunt cæteræ omnes, falsum est ergo, quod Aristoteles asserit prima contraria esse prima principia rei naturalis, & prima principia esse prima contraria.

His tamen non obstantibus probatur, quòd principia rei naturalis sint contraria, hac ratione: Generatio est mutatio de non esse ad esse; ergo illud dicitur generari, quod nunc est, cùm prius simpliciter non esset. Vnde infero quodlibet fieri ex sui non esse, vt ignis ex non igne, & homo ex non homine, non tamen fit ex pura negatione sui, sed ex eo, quod cùm non habeat suum esse, potest illud habere, vt ignis non fit ex quocunque non igne, sed ex materia proximè disposita pro forma eius. Quod exemplo artificialium probatur. Nam artifex non inducit formam statuæ in lignum quodcunque, sed dolatum, & paratum iam aptúmque ad suscipiendam talem formam. Eodem igitur modo agens naturale non inducit naturalem formam in quamlibet materiam non habentem illam, sed in eam tantum, quæ pro ea suscipienda disposita est, & aptitudinem habet eam suscipiendi; sed negatio formæ in subiecto apto suscipiendi illam est priuatio; ergo quodlibet fit ex priuatione suæ propriæ formæ, tanquam ex termino à quo incipit generatio eius: forma autem, & priuatio sunt opposita: cùm se excludant ab eadem materia, nec simul in ea vllo modo esse possint; ergo principia rei naturalis contraria sunt.

Secundò generatio, & corruptio rerum naturalium fit per actionem, & passionem, sed actio, & passio sunt inter contraria, quia nihil agit, nisi in suum contrarium, nec patitur, nisi ab eo, non enim agit calidum in aliud calidum, sed in frigidum, nec patitur ab alio calido, sed à frigido; ergo principia generationis naturalis contraria sunt.

Vt autem intelligamus quonam modo contraria sunt, notandum est contrarietatem duobus modis sumi, vt docet Aristot. 5. lib. Met. cap. 12. text. 16. Primò strictè, & propriè pro oppositione eorum, quæ mutuò se expellunt ab eodem subiecto, & hoc modo solùm reperitur in primis qualitatibus. Secundò sumitur minus propria pro oppositione et simili eorum, quæ licèt actiuè, & passiuè non se expellant ab eodem subiecto, habent tamen rationes oppositas, & repugnantes in ordine ad

illud:& ideò non possunt simul in eo esse. Et ita se habent forma, & priuatio in ordine ad materiam, vel subiectum. Et propterea pro contrariis accipiuntur ab Aristotele qui etiam de hac contrarietate loquitur 10.lib.Met.text.23. asserens in quolibet genere reperiri vnam contrarietatem, quæ vocatur habitus, & priuationis. Idque probat, quia quodlibet genus diuiditur per duas differentias oppositas inæqualis perfectionis, quarum imperfectior significatur nomine habitus; perfectior verò nomine priuationis, & vna includit priuationem perfectionis alterius, vt animal diuiditur in rationale, & irrationale, quod tanquam imperfectius caret perfectione rationalis, & ideò hoc significatur nomine habitus, aut formæ, illud verò nomine priuationis.

Secundò notandum est, hanc contrarietatem esse primam omnium, propter duo. Primum, quia includitur in quacunque alia contrarietate etiam propriissima: nam propriissima contraria, ita se habent, vt vnum sit perfectius altero, vt calidum est perfectius frigido, & propterea includit priuationem perfectionis eius, & nomine priuationis significatur; perfectum verò, vt calidum nomine formæ, vel habitus. Secundum, quia hæc contrarietas, & non alia reperitur in substantia, quæ est primum prædicamentum & omnium perfectissimum; ergo meritò vocatur prima, ad quam reducitur omnis alia, etiam propriissima. Vtrumque docet Aristoteles 10.lib.Metaph.cap.3.text.15.his verbis: *Prima verò contrarietas habitus, & priuatio est, non tamen omnis priuatio, sed quæcunque perfecta sit.* Et post pauca: *Omnis namque contrarietas habet alterius contrariorum priuationem.* Et cùm principia rerum naturalium sint principia substantiæ, & substantialis generationis, vt materia, forma & priuatio, meritò appellantur ab Aristotele prima contraria, quia primam contrarietatem ad quam reducuntur omnes, habent; & eadem prima contrarietas primò eis conuenit, & ab eis deriuatur ad cætera contraria.

Quia sicut substantia est prima omnium entium, non solum naturâ, sed tempore, & dignitate, ita contrarietas habitus, & priuationis, vel formæ in principiis eius reperta, meritò vocatur prima, & propter eandem eius principia non solum vocantur contraria, sed iure vocantur prima contraria. Et ecce tria simul explicata, & probata, nempe principia rei naturalis esse contraria, quomodo eis contrarietas conueniat, & quàm sit rationi consonum, quòd appellentur ab Aristotele prima contraria.

Ad 1.argumentum distinguenda est minor, quòd substantiæ nihil sit contrarium: nam de stricta contrarietate verum est, falsum verò de oppositione priuatiua, quæ appellatur prima contrarietas.

Secun

Secundum argumentum concedendum est, quia solum probat materiam, & formam non esse principia contraria, quod verum est, non enim dixit Arist. omnia principia rerum naturalium esse contraria: sed indefinitè locutus est, quare ad veritatem sententiæ illius sufficit aliqua principia esse contraria, nempe formam, & priuationem. Quamuis etiam dici possit materiam esse contrariam formæ, non ratione sui, sed ratione priuationis, & ideò omnia principia quodammodo esse contraria.

Ad vltimum distinguendum est antecedens: nam si veram contrarietatem pro stricta accipiat, concedendum est: si verò pro oppositione prima, ad quam reducitur stricta etiam contrarietas, falsum est, quòd solùm in primis qualitatibus reperiatur, imò in substantia, & principiis naturalibus generationis eius primò reperitur, & ab ea deriuatur in strictam contrarietatem, vt expositum est.

CAPVT VI.

Quo numerus principiorum inquiritur.

TEXT. ARIST.

Consequens autem erit dicere vtrùm duo, aut plura sint, *&c.*

Breuis expositio Text.

8 INtentum Arist. est probare numerum principiorum, nempè, quòd tria sint, ita vt nec plura, nec pauciora, & hoc tantum præstat in toto capite, quare non indiget diuisione. Probat igitur principia esse tria hoc discursu. Principia rerum naturalium sunt contraria; ergo sunt plura, & non vnum tantùm Antecedens supponit iam probatum capite præcedente, sed consequentiam probat, contrarietas versatur inter duo extrema; quia idem non est sibi contrarium; ergo si principia contraria sunt, plura esse debent. Vlterius, principia non sunt infinita, nec tantùm duo, nec plura tribus: ergo erunt tria, ita vt nec plura, nec pauciora. Consequentia euidens est, sed antecedens habet triplicem partem sigillatim probandam. Probatur ergo primo pars, quòd principia non sint infinita, quia scientia alicuius rei ex cognitione principiorum eius dependet, sed infinita principia non possunt cognosci: ergo si principia rei naturalis infinita sunt, non erunt cognoscibilia, & ex consequenti nec res ipsa naturalis erit per scientiam cognoscibilis: quod patet esse falsum. Probatur secunda pars antecedentis, quòd principia non sint tantùm duo.

Quia

Quia vnum contrarium non transmutat aliud, nec in tertium conuertit, sed illud expellit ab eo eodem subiecto, circa quod vtrumque versatur, vt calidum non destruit frigidum, illud conuertens in aliud, sed expellendo frigiditatem ab eodem subiecto, circa quod versatur vtrumque vt ab aqua, gratia exempli. Quod ex definitione contrariorum euidenter colligitur: nam contraria sunt, quæ ab eodem subiecto mutuò se expellunt; ergo quælibet contraria postulant commune subiectum, circa quod se transmutent, ac destruant, quare præter duo contraria principia requiritur necessariò tertium, circa quod se expellant, ac destruant, & per expulsionem, ac destructionem eorum circa subiectum generentur, & corrumpantur omnia, & ideò plura duobus esse debent, vt ita vt præter formam, & priuationem ponenda sit materia tanquam commune subiectum, circa quod priuatio expellat formam, & corrumpatur compositum præexistens, & rursus forma alia expellat priuationem præexistentem, & generetur aliud compositum, & ita tria ad minus poni debeant principia. Sed probatur tandem, quòd non sint plura tribus: quia pro vna contrarietate tantùm ponuntur duo extrema, & vnum subiectum, sed in vno prædicamento tantum est vna contrarietas; ergo in substantia solùm est vna contrarietas, quæ versabitur inter principia eius, & ideò vnum tantum subiectum, quod est esse tria, ita vt nec sint plura, nec pauciora.

CAPVT VII.

Quòd principia rei naturalis re sint duo, ratione verò sint tria.

TEXT. ARISTOT.

Sic igitur nos dicamus primò de omni generatione aggredientes, *&c.*

Breuis expositio Text.

INtentum Aristotelis in hoc capite est rursus confirmare conclusionem in capite præcedente positam, quòd principia rerum naturalium tria sint, eáque distinguere, & magis explicare. Diuiditur autem cap. in duas partes: in prima id probat ratione simul, & inductione in omnibus mutationibus omnium prædicamentorum: in 2. distinguit principia inter sese, ex quibus colligit quodammodo esse duo, & quodammodo esse tria. Probat igitur principia esse tria hac ratione; in omni mutatione dantur duo termini, vnus, à quo incipit mutatio, & alter in quem tendit, & præter duos terminos datur subiectum, quod ab vno in alterum transit, vtrumque in se successiuè recipiens;

ergo

ergò tria sunt principia in quacunque mutatione; sed generatio rei naturalis est mutatio substantialis: ergo dabuntur in ea terminus, à quo incipiat, qui est priuatio, & terminus in quem formaliter tendat, qui est forma, & commune subiectum, quod ab vno in alterum mutetur, vtrumque in se successiuè recipiens, & hoc est materia, quam simul cum termino à quo, vel etiam cum termino ad quem sumere possumus ad explicandum, quid per mutationem fiat, dicemusque ex nõ homine fieri hominem, hoc est ex materia existente sub priuatione animæ rationalis, per coniunctionem cum eadem forma fieri hominem. Per nudum verò subiectum explicari non potest, quid per mutationem naturalem fiat, sed solum quid fiat per artificialem: non enim dicimus hominem fieri ex materia, aut album ex homine, bene tamen quòd Cathedra fiat ex ligno.

Hæc autem tria principia, nempè Priuatio, Forma, & Subiectum quod est materia, sic distinguit in 2. parte cap. in omni genere mutationis, ait, vt priuatio non faciat numerum realiter cum materia, sed solum secundùm proprias rationes formales, per quas distinguuntur. Forma verò numerum simpliciter efficiat cum vtraque, & ratio huius manifesta est. Quia accidens non facit numerum cum subiecto, sed pro eadem re computatur realiter cum eo, sed solùm secundùm rationem formalem, & essentiam, quam habet ab eo diuersam, non enim dicimus hominem, in quo est albedo, & album duo esse, sed vnum; priuatio verò quasi accidens est materiæ nullum esse substantiale ei tribuens: ergo non facit realiter, & simpliciter numerum cum ea, sed pro eadem re computantur, faciunt tamen numerum, si secundùm rationes formales accipiantur, quas constat esse diuersas. Forma verò numerum facit cum materia, quia non est accidens eius, sed alia pars substantialis rei naturalis à materia diuersa: nec etiam est accidens priuationis, sicut nec priuatio est accidens eius, sed cùm contraria sint, numerum simpliciter efficiunt. Ex quibus sequitur principia rerum naturalium quodammodo esse duo, hoc est secundùm numerum realem, propter materiam, & priuationem numerum realem non efficientes, & quodammodo esse tria, quia secundùm rationes formales diuersas quas habent, numerum efficiunt.

QVÆSTIO VNICA.

An prima principia rerum naturalium sint tria, ita vt nec plura, nec pauciora.

99 NOn oportet varias antiquorum Pilosophorum opiniones repetere, de numero principiorum, sed ad tres classes eas reducere possumus. Nam quidam vnum tantùm posuerunt. Alij

Alij infinita, alij denique plura, sed non infinita. Aristoteles verò refutatis omnium sententiis, tria posuit, ita vt nec plura sint, nec pauciora. Loquitur autem de principiis substantiæ, & ideò de primis solùm, quia cùm substantia sit primum ens, & fundamentum cæterorum, tantum principia eius vocantur prima, & ex consequenti de solis principiis rei naturalis: quia sola substantia ens naturale est, non ergo de principiis accidentium, vel generationis eorum: quia nec accidentia sunt entia naturalia, sed ad summum vocantur entia secundùm naturam, tanquam aliquid substantiæ, quare nec productio eorum vocatur simpliciter generatio. Ideo non oportet quærere principia eius, nec etiam aliarum productionum substantialium, quæ primam generationem præsupponunt, sed principia horum omnium regulanda sunt per principia rei naturalis, & generationis eius, quæ prima vocantur. De his ergo solùm docet Aristoteles tria tantùm esse. Nempè, Materiam, Formam & Priuationem.

Quòd autem non sint tria, sed plura, hoc argum. probatur: quia res naturalis non solum dependet ab his tribus, sed etiam à causa efficienti, à qua generatur, & à causa finali, cuius gratia generatur, tanquam à principiis propriis: ergo plura erunt principia tribus. Et si dicas, principia quidem hæc esse, sed extrinseca, Aristotelē verò solum de intrinsecis loqui. Contra hoc est; quia licèt respectu rei naturalis, quæ generatur, extrinseca sint, sed respectu generationis intrinseca. Nam generatio naturalis quædam actio est. Actio verò intrinsecum dicit respectum ad agens, à quo procedit, & ex consequenti ad finem in quem ab eodem agente ordinatur: ergo erunt principia generationis intrinseca, & plura efficient si addantur materiæ, formæ, & priuationi.

Quòd verò pauciora sint tribus, probatur. Primò, quia forma, & priuatio non possunt esse principia: ergo solùm restabit materia, & ita vnicum erit principium. Probatur antecedens de forma, quæ ideò est principium generatiouis, quia terminus eius est, in quem tendit, vt docuit Aristoteles, sed terminus esse non potest: ergo nec principium. Probo minorem. Nam terminus generationis est, quod fit per generationem, vel quod generatur, sed forma nec fit, nec generatur, sed totum compositum ex forma, & materia: ergo hoc tantum est terminus generationis, & non forma. Probatur deinde de priuatione, quia principia vt docet expressè Aristot. cap. præsenti, textu 56. oportet semper manere: sed priuatio non permanet, sed expellitur à forma adueniente: ergo non est principium Et etiam si principium esset, non potest esse principium per se, sed per accidens, vt docet Aristot. tex. 66. huius cap. his verbis: *Quod fit non secundùm accidens ex ipso hoc est, ex subiecto fit, priuatio autem, &*

contrarietas accidens, Et probat hæc ratio: Si priuatio est principium generationis, maximè est quia ab ea incipit generatio, sed hoc etiam conuenit formæ expulsæ per generationem nouæ: ergo etiam erit principium, quod nemo concedit. Probatur minor: nam ideò generatio incipit à priuatione, quia materia appetit nouam formam, quam non habet, quare necessariò præsupponitur generationi ea priuata, sed quamdiu priuata est forma futura, necesse est informari antiqua per eam expellenda: ergo sicut necesse est generationem incipere à priuatione, ita etiam à forma expellenda, quæ etiam erit principium, si priuatio ponatur principium generationis.

Conclusio tamen responsiua huic quæstioni est, veram esse sententiam Aristotelis: quòd prima principia rerum naturalium tria sint, ita vt nec plura, nec pauciora, & ita vt rei naturalis, quæ generatur, sint duo, nempe materia, & forma, generationis verò tria quia eisdem additur priuatio pro termino à quo eiusdem generationis. Quæ licèt pluribus sit probata rationibus ab eo, hoc breui argumento probatur: Generatio est mutatio de non esse ad esse, non quidem de puro non esse, quia purum esse est nihil, ex nihilo autem nihil generari potest: (licèt possit aliquid per creationem fieri) ergo procedit generatio ab eo, quod non est, sed esse potest, & talis est materia cum priuatione, non habens formam per generationem inducendam, sed tamen habere potens. Tria igitur concurrunt necessariò, & per se ad generationem naturalem, nempè forma, & præter illam materia, & priuatio in ea existens, tanquam principia eius: nec aliud principium est necessarium, vt iam probauit Aristoteles; ergo tria sunt principia, ita vt nec plura sint, nec pauciora.

Ad primum argumentum negandum est antecedens, quòd principium efficiens, & finale sint intrinseca generationi: nam generatio dupliciter consideratur, vel sub ratione formali generationis, quo pacto essentialiter est mutatio: aut sub ratione materiali actionis, & passionis, & sub prima consideratione intrinsecum ordinem dicit ad terminum à quo, & ad quem: qui sunt forma, & priuatio: agentem vt sic non respicit, sed sub ratione actionis, quasi materialiter inclusa in ea, & ideò agens non est principium intrinsecum generationis naturalis, vt generatio est, sed actionis tantum & ex consequenti principia generationis intrinseca tantum sunt tria ab Aristotele designata: nam quod de principio efficienti dicitur, de finali est etiam intelligendum.

Ad secundum negandum est antecedens, quòd forma, & priuatio non sint principia: quòd verò de forma colligitur non esse terminum generationis, sed compositum: distinguendum est, nam duplex est terminus, quo, & quod, seu formalis, aut totalis, atque

atque completus; & forma quidem terminus generationis formalis est, & vt quo tanquam id, quo compositum est; compositum verò est terminus completus, qui fit, habens esse per formam. Vnde forma est terminus tanquam principium essendi; compositum verò tanquam principiatum, & hoc modo intelligitur formam esse principium, quia est terminus, in quem tendit generatio, licet non fiat per generationem, sed hoc solùm conueniat composito; quare forma potius, quàm compositum principium est.

Aliud verò, quod in eodem argumento primò dicitur de priuatione, nempe, quòd principia debent permanere: distinguendum est. Nam principium quoddam est rei naturalis, aliud generationis eius, tantum, & principia rei permanere debent quia sunt partes componentes: quod verò solius generationis principium est, vt priuatio, transit cum generatione ipsa. Aristoteles ergo loquitur de principiis rei, dum illam conditionem assignat, non de principio solius generationis, quod ideò non necessariò permanere debet. Et idem est sensus aliorum verborum, quibus docet per accidens se habere priuationem, & contrarietatem ad rem naturalem, materiam verò per se, quasi dicat ad constitutionem eius per accidens se habere priuationem; quia per se solùm componitur ex duobus principiis, quæ sunt materia, & forma. Quòd verò materia fuerit sub priuatione formæ per accidens est ad talem compositionem, sed respectu generationis per se; quia per se incipit à priuatione, tanquam à termino à quo. Vnde sequitur quòd licèt priuatio sit principium per accidens rei naturalis, generationis verò sit per se.

Ad rationem denique distinguenda est minor, quia duobus modis potest intelligi necessarium esse, quòd materia quamdiu est sub priuatione, sit informata forma expellenda: etsi intelligatur necessarium esse ad generationem, falsum est, quia non minus posset generari ignis ex ligno, si materia ligni sine vlla esset forma, ac si sit sub forma ligni: solum ergo est necessarium propter imperfectionem materiæ, quæ non potest esse sine vlla forma saltem naturaliter. Quòd verò materia sit sub priuatione, necessarium est per se ad generationem, quia priuatione sublata aufertur appetitus materiæ ad formam: materia verò non appetens formam ad eam non tenderet, & cùm tendentia materiæ in formam sit per generationem, impossibilis esset generatio naturalis sublata priuatione, quare per se ad illam requiritur, & per se est principium eius.

CAPVT

CAPVT VIII.

Quo opinionibus antiquorum respondetur, & ratio materiæ aperitur.

TEXT. ARIST.

Quod autem vnico modo sic soluitur, & antiquorum dubitatio, &c.

Breuis expositio Text.

1 POstquam Arist. egit de principiis in communi, & errores antiquorum circa ea exortos refutauit, rationibúsque eorum respondit, incipit iam agere de eisdem principiis in particulari & cap. præsenti de materia, sequenti verò (quod est vltimum huius libri) de priuatione.

Cap. igitur præsenti refert quendam errorem antiquorum Philosophorum circa principium materiale, & illum reiicit, argumentóque illorum, quo ab eisdem probatur, respondet. Et hoc est intentum huius cap. quod non indiget alia diuisione.

Error igitur fuit eorum, qui putabant, generationem substantialem esse impossibilem, sed solùm dari mutationes accidentales, per quas vnicum principium materiale, quod est ens actu diuersis modis, hoc est secundùm diuersa accidentia transmutatur, nempè secundùm raritatem, densitatem, calorem, frigiditatem; quare cætera omnia, quæ fiunt, accidentaliter solùm ab eo differunt, licèt sensus iudicent differre substantialiter. Probabant hoc argumento, si aliquid de nouo fit per generationem substantialem, aut fit ex ente, aut ex non ente; ex non ente fieri repugnat; quia non ens est nihil, & ex nihilo non potest aliquid fieri; sed etiam repugnat fieri ex ente, quia quod iam est, non fit, sed ens iam est; ergo non potest fieri.

2 Respondet Aristoteles huic argumento, sic esse intelligendum aliquid substantialiter de nouo fieri, vt secundùm aliquid præsupponatur, quòd per se sit ens in potentia, & per accidens est ens actu, atque etiam per accidens non ens actu, & hoc est materiale principium, ex quo fiunt omnia, quæ generantur. Itaque materia per se solùm est ens in potentia (loquimur autem de ente completo) per accidens autem contingit in ordine ad rem generandam, quòd sit ens actu, quod habet per aliam formam sub qua præsupponitur, & etiam per accidens, est quòd sit non ens, quod habet ratione priuationis, sub qua etiam præsupponitur. Et ratio vtriusque est manifesta, quia res generanda ex sola, & nuda materia cum forma componitur; nec minus sufficienter esset eis composita, si in materia nulla forma, nec vlla priuatio præcessisset; ergo respectu rei generandæ, & com-

positionis eius, per accidens est, quòd materia, ex qua componitur, sit informata alia forma, per quam est ens actu, aut ens simpliciter vel solam priuationem habeat, per quam est non ens actu; nam cùm priuatio opponatur formæ, quæ dat esse rei, simpliciter, dicitur non ens, & materia per illam dicitur non ens actu; solum ergo postulat compositio rei generandæ materiam secundum se, quæ est ens in potentia, & per accidens componitur ex ea, vt est ens actu per aliam formam, & etiam vt non ens actu per priuationem. Ad formam igitur argumenti respondet, quod res, quæ generatur, non fit per se ex ente actu, vel simpliciter, nec ex non ente actu, vel simpliciter, sed per se solum fit ex ente in potentia, & secundùm quid, quod est materiale principium, ex quo tanquam ex altera parte essentiali componitur.

CAPVT IX.

Quòd materia, & priuatio ratione differant.

TEXTVS ARIST.

Tangentes igitur, & alij quidam fuerunt, ipsam, sed non sufficienter, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum huius capitis est refutare errorem quendam Platonis, & scholæ eius circa priuationem, quam ponebant quidem in materia, vel materiali principio, sed ea nullo modo distinguebant. Diuiditur autem caput in tres partes, in primo proponit errorem cum suis fundamentis, in secundo illud reiicit duplici ratione, in tertio docet materiam per se ingenerabilem esse, & incorruptibilem, per accidens verò quadam ratione generari, & corrumpi. 1

Asserebat igitur Plato cum suis, priuationem formæ dari in materia, sed nullo modo distingui ab illa. Et probabat primò, quia quidquid est præter ens, est non ens, sed materia est præter ens cùm non sit ens actu, sed solùm in potentia; ergo absolutè est non ens, & consequenter idem cum priuatione, quæ absolutè etiam vocatur non ens. Secundò, quæ sunt idem numero, atque idem subiecto, sunt idem secundùm rationem, secundùm potentiam, & virtutem, cùm eadem sit potentia, & virtus eorum, quorum est eadem ratio; sed priuatio est idem subiecto cum materia, cui inest, & consequenter eadem numero; ergo est eadem secundùm rationem, secundùm potentiam, & virtutem, & ideò nullo modo ab ea distincta.

Hanc

Hanc sententiam falsam esse asserit Aristoteles, quia materia, & priuatio in generatione rerum naturalium diuersa habent officia, & quasi opposita, ergo essentialiter distinguuntur. Probatur antecedens, quia materia suo gremio suscipit formam, & cum ea concurrit ad generationem compositi, sicut mater suscipit semen, & cum eo concurrit ad generationem prolis: priuatio verò nihil horum habet, sed omninò opposita; quia non solùm non recipit formam, sed ea adueniente excluditur, nec solùm cum forma non concurrit ad constitutionem rei, sed eiusdem rei constitutæ per formam quasi intendit corruptionem; nam eo ipso, quòd priuatio aduenit materiæ, incipit appetere nouam formam, & ab appetitu incipit tendentia in illam, quæ tendentia est generatio nouæ formæ, & expulsio antiquæ. Vnde sequitur diuersas esse, & oppositas rationes formales priuationis, & formæ, & ideò necessariò esse distinguendas.

4 In tertia parte capitis docet Aristoteles materiam ex propria natura esse ingenerabilem, & incorruptibilem, & ideò non per se, sed per accidens generari, & corrumpi. Probat primùm hoc argumento, impossibile est prius aliquid esse, quàm fiat, si autem materia generaretur, esset prius quàm fieret; ergo impossibile erit eam generari. Probatur minor, quia generationi intrinsecum est, quòd ei præsupponatur subiectum, ex quo fiat, id quod generaretur; ergo si materia generaretur, ex alio subiecto deberet fieri, sed materia ipsa est primum subiectum ex quo generantur omnia; ergo materia ipsa præsupponeretur propriæ generationi, essétque prinsquam fieret. Et eodem modo probatur esse incorruptibilem per se; quia si corrumperetur, permaneret postquam corrupta esset, quod repugnat. Probatur consequentia, quia quod corrumpitur, resoluitur in materiam sub vtroque termino corruptionis permanentem; ergo permaneret materia adhuc in termino ad quem corruptionis; qui est non esse rei, quæ corrumpitur, & consequenter postquam corrupta est.

Probat secundum, quod per accidens generetur, & corrumpatur hoc modo; priuatio fit in materia absente forma, & desinit esse in ea forma adueniente; & propterea est quasi accidens materiæ, quæ in ea incipit, & desinit esse, sicut calor in aqua; sed dum incipit calor in aqua, dicitur aqua quodammodo generari; & dum desinit esse in ea, dicitur quodammodo corrumpi, non secundùm substantiam, sed solùm ratione accidentis in ea facti, vel corrupti, & ideò non per se, sed per accidens; ergo dicetur etiam materia per accidens generari, dum in ea fit de nouo priuatio; & corrumpi, dum eadem priuatio desinit esse in ea. Quamuis per se, & secundùm propriam entitatem, & substantiam, nec possit generari, nec corrumpi.

TRACTATVS I.

De materia, quæ est primum principium rerum naturalium.

CIrca hæc duo postrema capita, in quibus de principiis rerum naturalium in particulari disputat Aristoteles, agendum est à nobis de singulis, vt naturā eorum intelligamus, quod vt commodius fiat, singulos tractatus de singulis instituemus, in quibus propriis quæstionibus disputabuntur omnia, quæ ad singulorum naturam pertinent. Et primus tractatus erit de materia, de qua nouem quæstiones disputabuntur. Prima, an detur primum principium materiale rerum naturalium. Secunda, quidnam illud sit, pura potentia, vel aliquem actum in sua essentia includens, Tertia, habeátne propriam existentiam partialem à se, vel non nisi à forma eam accipiat. Quarta, an habeat etiam propriam subsistentiam partialem. Quinta, an possit materia existere in rerum natura sine vlla forma, saltem per potentiam Dei absolutam. Sexta, an potentia, & appetitus ad formam sint essentiales materiæ. Septima, an materia sit pars essentialis substantiæ completæ. Octaua an materia sit vna specie, & numero. Nona, quot, & quæ sint proprietates materiæ. 5

QVÆSTIO I.

An detur primum principium materiale, & simplex rerum naturalium.

DE principiis rerum naturalium generabilium, & corruptibilium agit Aristoteles in hoc opere, quod probat numerus ternarius eorum ab eo constitutus, materiæ, formæ, & priuationis: nam de principiis corporum cœlestium (in quibus non videtur priuatio locum habere) specialem tractatum composuit sub nomine librorum de Cœlo, & Mundo, quem propediē (Deo dante) nostris Commentariis illustrabimus. Solum ergo de principio materiali rerum generabilium agimus etiam nos in præsenti tractatu, quod Philosophi omnes posuerunt, licèt non eodem modo. Nam quidam vnum, alij plura, sed finita, alij demum infinita posuerunt: omnes tamen decepti putauerunt materiale principium rerum naturalium esse ens actu. Et ratio huius deceptionis communis, etiam fuit communis ratio: quia non videntur cognouisse generationem substantialem, sed transmutationes solùm accidentales (quas nos vocamus alterationes) per quas materiale principiū, vnum, vel plura diuersas alterationes patiebatur, & per easdem res diuersæ solùm accidentaliter fiebant, quāuis sensu appareat fieri diuersas secundùm substantiam, 6

& per

& per substantiales generationes;& cùm alterationibus præsupponatur subiectum pro materiali principio iam constitutum in actu substantiali,& proinde,quòd sit ens actu, propterea putauerunt omnes principium materiale debere esse ens actu (ex vna deceptione aliam incurrentes) & tale illud posuerunt.

7 Solus Arist. & primus cognoscens naturalem generationem hanc veritatem assecutus est. Quod primum principium rerum naturalium non potest esse ens actu, neque completum, sed ens in potentia,atque incompletum,& partiale,vt ita possit cum altero principio (quod est forma) rem naturalem completam essentialiter componere. De hoc igitur principio quærimus nos, an detur in rerum natura. Nec necesse est opiniones referre, quia opiniones Philosophorum, qui Aristotelem præcesserunt, iam ab eo relatæ sunt,& impugnatæ in præcedentibus capitibus: post eum verò nemo contrariam sententiam tenuit, sed principium materiale, vt ab eo positum omnes recipiunt, ideo tribus conclusionibus respondebimus quæstioni, quibus simul probabitur dari tale principium,& natura eius explicabitur.

Prima conclusio, necessariò ponendum est primum principium materiale rerum naturalium permanens in omnibus generationibus & ex quo res omnes naturales componuntur, tanquam ex altera parte essentiali.

Probatur duplici ratione, prima procedit ex continua transmutatione rerum naturalium: nam euidenti experientia constat corpora sublunaria continuis transmutationibus subiecta esse, non solùm accidentalibus, sed etiam substantialibus, ita vt vnum corrumpatur substantialiter, & aliud substantialiter etiam generetur numero, aut ètiam specie diuersum; nam ex aëre generatur ignis, & ex aëre aut vaporibus aqua,& in viuentibus videmus hominem, & cætera animalia passim de nouo generari: cùm prius non essent, atque etiam corrumpi, & desinere esse per mortem: sed generatio substantialis essentialiter est mutatio: & mutatio omnis postulat commune subiectum,quod per eam mutetur manens sub vtroque termino eius à quo, & ad quem, (hoc enim solùm mutari propriè dicitur) vt in mutationibus accidentalibus euidens est, ergo dum aliquid substantialiter corrumpitur, & aliud substantialiter ex eo generatur, vt ex aëre ignis: necesse est designare commune subiectum, quod verè mutetur: cùm euidens sit non mutari genitum, neque corruptum, sed vnum simpliciter desinere esse, & aliud simpliciter incipere; cùm prius non esset. Vlterius: vel hoc subiectum commune dimittens vnam formam, & suscipiens alteram dependet ad alio subiecto priori,vel non:si non dependet,erit primum, vltra quod non sit aliud:si verò dependet ab altero priori,

vel deueniendum est ad vnum, quod ab altero priori non dependeat, & illud erit primum, vel procedendum in infinitum.

Secunda ratio procedit ex modo, quo res fiunt per generationem substantialem, per quam euidens est non fieri totam substantiam, nec per corruptionem totam substantiam desinere; alioqui productio cuiuslibet substantiæ ex nihilo fieret, & corruptio eiusdem in nihilum desineret, esſétque illa creatio, & hæc anihilatio; vel si vna totaliter desineret in alteram, inceptio vnius, & desitio alterius esset conuersio substantialis vnius rei in alteram: & vtrumque patet esse falsum; necesse est ergo dum substantia corrumpitur, aliquid eius permanere, ex quo simul cum forma adueniente fiat integra substantia, quæ generatur. Et hoc permanens sub vtraque forma successiuè, vocatur primum subiectum, atque commune generationis, & corruptionis substantialis, vocatur prima materia, & primum principium materiale rerum naturalium. 8

Secunda conclusio; Hoc principium materiale vnum est, & non plura. Hanc probauit Aristoteles cap. 6. huius libri, quia vna est contrarietas in vno prædicamento, ergo vna tantum erit in prædicamento substantiæ inter principia generationis eius reperta, quæ sunt forma, & priuatio, sed pro vna contrarietate sufficit vnum subiectum, circa quod se expellant contraria, & per mutuam expulsionem generentur & corrumpantur res naturales: & hoc subiectum est materia, aut materiale principium; ergo hoc tantum est vnum. An verò sit vnum specie, & numero inferius disputabitur.

Tertia conclusio, primum principium materiale non est substantia completa, aut composita ex materia, & forma, sed simplex, & incompleta componens completam substantiam simul cum alio principio, quod est forma. Probatur hoc argumento, primum principium materiale ponitur pro subiecto primæ contrarietatis, cuius extrema sunt forma, & priuatio, quæ mutuo se expellunt ab eo; ergo neutram ex se habere potest, ita desitio vnius sit corruptio, & inceptio alterius generatio: nam si vnam ex propria natura haberet, non posset alteram suscipere, quia neutra suscipitur, nisi per expulsionem alterius; impossibile est ergo quòd materiale principium sit substantia habens formam, sed quod non habet formam non est ens completum, aut compositum essentialiter in genere Phys. ergo principium materiale simplex, atque incompletum, vt ita possit simul cum principio formali componere ens naturale completum.

QVÆ

QVÆSTIO II.

An materia essentialiter sit pura potentia, vel intra essentiam includat aliquem actum.

9 QVæstio hæc ad quidditatem materiæ pertinet, quam vt meliùs intelligamus, afferendæ sunt duæ definitiones, quibus eam definiuit Aristoteles, atque etiam explicandæ. Primam definitionem assignauit Aristoteles cap. vltimo huius lib. text. 82. his verb. ***Materia est primum subiectum, ex quo fit aliquid, cùm insit, non secundùm accidens, & si corrumpitur, in hoc abibit vltimum.*** Prima particula huius definitionis secundùm debitum sensum eius, est, ***subiectum***, in quo conuenit materia cum substantia completa, quæ subiectum etiam dicitur accidentium, sed differt ab eadem per secundam, qua dicitur materiam esse subiectum ***primum***, hoc est formæ substantialis, quæ est prima forma, primusque actus, substantia verò completa potius dicitur secundum subiectum, quia non est subiectum primæ formæ, sed secundarum, tales enim vocantur accidentales, imò & substantia eadem completa materia secunda vocari solet. Per secundam & per eandem excluditur forma quæ non est subiectum, sed actus, quem primum subiectum in se recipit. Per sequentem particulam, ***Ex quo fit aliquid,*** excluduntur omnes causæ extrinsecæ, vt efficiés, & finalis, ex quibus nõ dicuntur res fieri, sed ab efficiente procedere, & gratia finis fieri. Per particulam, ***cùm insit,*** excluditur priuatio, ex qua licèt fiat res naturalis, non tamen tanquam ex eo, quod inest, quia non tanquam ex parte componente, sed tanquam ex termino à quo, qui per formam expellitur. Reliqua verba maioris explicationis gratia addita sunt ab Aristotele, vt ex eis intelligatur materiam esse ingenerabilem, & incorruptibilem. Alia definitione definiuit Aristoteles materiam, 7. lib. met. cap. 3. tex. 8. per negationem omnium prædicamentorum, dices: ***Materia non est quid nec quantum, nec aliorum, quibus ens determinatur.*** Quasi dicat, non esse actu substantiam, neque aliquod aliud determinatum ens, sed solum in potentia.

10 His definitionibus expositis notandum est, actum duplicem esse, physicum & metaphysicum; actus physicus est, per quem constituitur res in specie physica, & talis est forma substantialis cuiusque rei. Metaphysicus verò per quem constituitur in specie metaphysica, & talis est differentia. Deinde actus rei vnus est essentialis, per quem constituitur essentia rei, alius substantialis, per quem essentia, vel natura dicitur esse extra causas, & actus iste vocatur existentia, qui extra essentiam quidem est, sed per eum dicitur esse essentia ipsa extra causas, hoc est actu in rerum natura, & non solum in potentia causarum, vt res

quæ hodie fit, heri non erat extra suas causas, sed solum in potentia earum, hodie verò iam extra illas est, & actum in rerum natura, quia heri non habebat existentiam, hodie eam habet, & ratione eius dicitur esse extra causas. Tertiò diuidunt alij actum, in vniuersalem, vel transcendentem, quem vocant entitatiuum, & essentialem, quem res quælibet habere dicitur intra suam essentiam, eo ipso, quòd entitas realis est.

Et de actu quidem formali physico certum est apud omnes, 11
eum non habere materiam intra essentiam, quia essentialiter distinguitur à forma, imò realiter; ergo eam nec in sua entitate reali, nec in sua essentia includit. Probatur euidenter consequentia, quia ea quæ distinguuntur, vt sic distincta non se includunt. Quæstio igitur non procedit de actu formali, nec de actu existentiæ, quem omnes sentiunt extra essentiam creaturæ esse (licèt non sit certum, an distinguatur ab ea realiter vel ratione tantùm) & ideò existentia materiæ, siue à se illam habeat, vel à forma, certum erit non pertinere ad eius essentiam. Solum ergo procedit quæstio de actu vniuersali, & transcendentali, quem plures ponunt in singulis rebus præter formalem physicum, & metaphysicum, atque etiam de actu metaphsyco, qui est differentia, an aliquem horum, vel vtrumque habeat materia intra suam essentiam. Vnde sensus quæstionis est, an materia ita sit pura potentia, vt nullum prorsus includat actum essentialiter, vel potentia quidem sit non ita vt pura, quin aliquem ex his duobus vltimis actibus essentialiter includat.

Et prima opinio tenet non sic esse puram potentiam essentialiter, quin intra suam essentiam includat actum entitatiuè. **Ita** Henr. quodlib. 1. q. 10. & quodlib. 4. q. 16. Scotus in 2. d. 12. q. 1. Rich. ibidem art. 1. q. 4. ad 2. Gab. & Greg. cum cæteris Nominalibus, P. Pererius lib. 5. cap. 13. & Toletus 1. lib. Phys. q. 11. eandem sequuntur moderni quidam, addentes, præter actum entitatiuum, habere etiam formalem metaphysicum, qui est differentia.

Præcipua ratio huius sententiæ, quę probat habere actum entitatiuum, hæc est: Materia est ens reale incompletum, & partiale actu, & extra causas, componens simul cum forma completam substantiam tanquam realis, & actualis pars eius; ergo essentialiter includit actum entitatiuum. Probatur consequentia, quia realis, & actualis entitas non est intelligibilis sine reali actu entitatiuo, nec realis, & actualis pars substantiæ, sine actu reali, & substantiali incompleto, quem nemo potest materiæ denegare.

Secundò probatur, quòd actum essentialem metaphysicum habeat, quia materia est substantia; ergo pertinet ad prædicamentum

mentum substantiæ, sed quidquid pertinet ad prædicamentum excepto supremo genere, componitur ex genere, & differentia; ergo materia habet proprium genus, & propriam differentiam, & consequenter actum essentialem metaphysicum, qui appellatur differentia, quam habere necesse est: cùm distinguatur specie materia rerum corruptibilium à materia Cœlorum, & omnis distinctio specifica sit per differentiam.

12 Secunda opinio negat materiam vllum prorsus actum essentialem habere, sed esse omnino puram potentiam. Ita D.Tho. de potentia, quæst.4.art.1.quodlib.3.art.1. & 1.p.q.66.art.1.Comment.2.lib.Phys.Com.12.Auicenna 2. Met.cap.3.Capreol.in 1. d.12.q.1.Ferr.3.lib. contra gentes c.4.& 20.Caiet.tom.3. opusc. tract.7.q.8.Soncin.7.Met.q.17. Iauellus ibidem q.5.Sotus 1.lib. Phys.q.6.art.1.Duran. in 2.d.12.quæst.3.Fons.1.lib. Met. cap.7. q.3.sect.8.& Conimbricenses 1. libr. Phys.in cap.9.q.3.art.1.& 2. *hæc est probabilior, & tenenda.*

Probatur testimonio Aristot. qui vbicunque de materia loquitur, nullum ei tribuit actum, sed puram potentiam esse docet, præsertim 1.lib.de Gen. tex.12.his verbis: *Dico autem, vt nunquid erit quantum, aut quale, aut vbi, id quod potentia solum est hoc, & ens, simpliciter autem non hoccine neque est ens.* Quibus non solum asserit materiam non esse ens actu alicuius prædicamenti, sed neque in communi esse ens actu, sed solum in potentia. Quare non solum ei denegat actum formalem, sed etiam entitatiuum, quem ponit prima opinio, non solum asserens esse non substantiam, aut non qualitatem, sed non ens actu, quod omnem prorsus actum excludit. Vnde neque in definitionibus eiusdem materiæ vllum verbum posuit, ex quo colligi possit aliquis actus eius.

Probatur etiam ratione, quòd non habeat actum entitatiuum. Primò, quia actus entatiuus, quem ponunt in materia, non potest esse verus, sed apparens tantum; ergo nec in materia nec in re alia admitti debet. Probatur antecedens, quia talis actus entitatiuus, & transcendens realis est, sed non est dabilis extra causas actus realis in communi, nisi determinatus per aliquem actum in particulari, sicut non est dabilis potentia in communi, nisi determinata per aliquam potentiam particularem; materia verò non habet aliquem actum particularem per quem determinetur talis actus in communi; cùm actus particularis sit à forma; ergo nec datur actus entitatiuus, qui non sit actus particularis alicuius speciei; quemadmodũ, nec datur entitas in communi, nisi determinata per entitatem particularem alicuius speciei. Fingitur ergo actus entitatiuus materiæ; cùm ei denegetur particularis alicuius speciei, per quem determinari possit.

Secundò ideò ponitur in materia actus realis entitatiuus, quia 13 est entitas realis actualis extra causas, sed hæc ratio est insufficiens; ergo non est ponendus in ea. Probatur minor. Primò, ratione præterita, quia non datur entitas realis in communi extra causas, nisi determinata per entitatem talis speciei realis, sed materia non habet entitatem actualem alicuius speciei realis ex se: ergo neque actum entitatiuum. Probo iterum minorem, quia entitas realis non habet determinatam ac realem speciem, nisi per formam, vt euidenti inductione constat in omnibus rebus: sed materia ex se non includit actum formalem, vt concedit eadem sententia; ergo nec entitatem realem alicuius speciei. Et si dicas habere entitatem realem potentiæ, quæ specifica est, ratione cuius materia est in genere & in specie prædicamentali. Contra hoc est: quòd entitas realis potentiæ substantialis ex se est incompleta, non habens speciem realem, & Physicam, nisi per ordinem ad formam, cum qua componere potest completam substantiam; ergo ex se non dicit actum realem alicuius speciei, & ex consequenti, nec actum entitatiuum in generali includere potest. Probatur. 2. eadem minor, quia entitas realis extra causas abstrahit ab entitate reali, quæ est actus, & ab entitate reali, quæ est realis potentia, vt docet expresse Aristot. 5. Met. tex. 14. & lib. 9. text. 1. quibus locis ens reale prima diuisione diuidendum esse ait in actum, & potentiam, sub ente in potentia enumerans passiuam materiæ, quam affirmat esse principium totius transmutationis; ergo non bene infertur de re aliqua, ex eo, quòd sit entitas realis actualis, vel extra causas, quòd aliquem actum realem habeat intra suam essentiam, quia potentialitas eius, per quam apta est recipere formam, & informari ab ea, entitatis realis est, non quæ sit actus, sed quæ sit potentia. Quòd verò hæc entitas realis potentiæ substantialis sit actualis, & extra causas, non habet per actum essentialem, sed per actualem existentiam, quæ extra essentiam cuiuslibet rei est; ergo non bene infertur ex eo, quòd sit entitas realis, & actualis extra causas, quòd actum realem, & essentialem habeat, sed entitas realis est potentiæ, aut potentialis essentialiter: actualis verò, & extra causas per actualem, ac realem existentiam, non pertinentem ad essentiam eius.

Probatur tandem, quòd nec habeat actum metaphysicum: 14 Quia materia ex se non est substantia completa, sed partialis: partes verò non habent per se genus, nec speciem in prædicamento: imò nec ad prædicamentum per se pertinent, nisi indirectè, aut reductiuè ad genus, & speciem totius completi, cuius sunt partes; ergo nec per se habent differentiam, quæ est actus formalis Metaphysicus: sed sola substantia completa ex eis

composita per se,& propriè habet genus, & differentiam: quam participat quælibet pars secundùm propriam naturam, & modum componendi totum,quem habet; materia quidem tanquam potentia substantialis, forma verò tanquam actus Physicus eam informans. Ex quibus intelligitur primò materiam reductiuè tantum esse in prædicamento substantiæ sub genere supremo substantiæ,& sub specie subalterna corporis, cuius differentiam participat,tanquam pars eius,quæ est potentia realis, & intrinsecum ordinem dicit ad actum realem, qui est forma: & sub eodem genere corporis etiam reductiuè collocatur materia Cœli, à qua distinguitur specie materia sublunaris, non quidem specie completa,sed incompleta, & partiali, nec per actum, sed per ordinem ad actum, hoc est, per ordinem ad diuersas formas, quas respiciunt. Secundò intelligitur materiam non habere genus, nec differentiam, sed solùm esse partem eius, quòd habet genus,& differentiam,& partem quidem potentialem, cuius intrinseca ratio non est esse actũ,sed potentiam includentem ordinem ad actum, & secundùm hanc rationem reductiuè, etiam & indirectè dicitur habere differentiam, ex quo non sequitur habere actum etiam metaphysicum, sed esse partem essentialem eius, quod illum habet, & per diuersam rationem essentialem partis distingui specie partiali ab alia materia.

15 Ad primum argumentum de actu entitatiuo, concesso antecedenti,quòd materia sit entitas realis, & actualis extra causas, neganda est consequentia, quòd habeat actum entitatiuum intra essentiam: nam entitas realis in actum, & potentiam diuiditur ab Aristotele, & ideò non valet consequentia à diuiso ad vnum membrum sumptum per se,sicut non valet, est animal; ergo est rationale; materia igitur est entitas realis, quæ est realis, & substantialis potentia receptiua formæ, actualis verò,aut extra causas,non per essentiam, quia nulla res creata id habet per suam essentiam: sed per actualem existentiam, quam habet à se, vel accepit à forma,vt inferiùs dicetur.

Secundum argumentum de actu metaphysico iam solutum est per vltimum argumentum nostrum, & ad formam eius distinguenda est maior & minor, nam dupliciter est aliquid in prædicamento,atque in genere,& specie,propriè, & per se, vel impropriè,& reductiuè. Primo modo genera tantùm, & species sunt in prædicamento. Secundo modò partes speciei, quæ ideo non dicuntur habere genus,& differentiam per se, aut in recto, sed solùm ratione speciei, cuius sunt partes, & in obliquo, vt constat de partibus integrantibus,vt de capite, & brachio. Et multò minus dicuntur habere genus, & differentiam partes essentiales, nam illæ suo modo componuntur ex materia, & forma; istæ

verò potius sunt materia ipsa, & forma primò componentes speciem.

Et si dicas materiam esse in specie potentiæ. Respondeo non dari per se genus, nec speciem potentiæ substantialis: quia ex propria natura est quid incompletum, & pars, ideo solùm reductiuè pertinet ad speciem corporis, cuius est intrinseca pars, nec habet per se, aut in recto genus, nec differentiam, sed solùm in obliquo quod est esse partem speciei habentis illa per se, & in recto. Potentia verò accidentalis genus, & differentiam habet per se in prædicamento qualitatis, quia ens completum est in genere accidentali.

QVÆSTIO III.

An materia habeant propriam existentiam ex se, vel solùm eam accipiat à forma.

EXistentia secundùm communem sententiam scholæ est actus substantialis naturæ, vel essentiæ substantialis, per quem actu est in rerum natura, & extra suas causas, quem hoc modo intelligere debemus, vt priusquam res fiat, non sit ens actu in natura rerum, sed solùm ens in potentia, nec habeat esse extra suas causas, sed intra eas, hoc est, in earum potentia. Ita se habet rosa in in hyeme, & cæteri fructus arboris. Dum verò res fit, vt dum fructus ab arbore procedunt, iam sunt actu entia, & dicuntur habere esse extra suas causas, qui iam ab eis exierunt, & habent esse distinctum realiter ab eisdem, cùm prius illud non haberent, sed solùm distinctum quasi virtualiter. Hoc autem esse actuale, & extra causas habent per actum, non quidem essentialem, quia si essentialis esset, prius illud haberent, nec per actum accidentalem, quia ad complementum substantiæ pertinet, sed per actum substantialem, quem vocamus existentiam. Et si aliqui ex antiquioribus vocarunt actum accidentalem, non de actu verè accidentali id intellexerunt, sed secundùm vulgarem modum locuti sunt, quo accidentia appellari solent omnia, quæ sunt extra essentiam rei. iam verò in schola propriùs loqui debemus, distinguentes tres actus, essentialem videlicet, accidentalem, & substantialem, asserentesque substantialem, quasi medium esse inter essentialem, & accidentalem. De hoc igitur actu substantiali, (quem vocant existentiam) quærimus, an eum habeat materia à se & ideò proprium, vel à forma recipiat. 16

Et prima opinio asserit materiam non habere propriam existentiam se, sed eam accipere à forma, vel composito, cuius est pars, Ita Duran. in 2. d. 12. q. 2. Caiet. de ente & essentia, c. 5. q. 8. Ferr. 1. lib. contra gentes, cap. 4. & 1. lib. Phys. q. 11. Soncin. 7. 17

lib.

lib.Met.q.17,& lib.8.q.1.Iauel.5.Met.q.3.& lib.8. q. 1. Sotus 1. lib.Phys.q.5.dub.2.Vall.Controu.7.ad Tyron.& videtur expressa apud D.Tho.multis suæ doctrinæ locis, sed præsertim 1. p. q. 7.art.2. ad 3.vbi ita ait: ***Materia prima non existit in rerum natura per seipsam: cùm non sit ens actu, sed potentia tantùm: vnde magis est aliquid concreatum, quàm creatum.*** Et q. 4. de potentia art. 1. ***Quidquid in rerum natura inuenitur, actu existit, quod quidem non habet materia, nisi per formam, qua est actus eius: vnde non habet sine forma in rerum natura inueniri.***

18 Probatur testimonio Arist.4. lib. Met. cap. 4. text. 15. vbi ita loquitur: *Materia est potentia, quia progredi potest ad formam : cùm verò actu sit, tunc in forma est.* Quibus verbis asserit materiam actu esse in rerum natura per formam, sed actu est per existentiam: ergo existit per formam, & non ex se, vel à se ex mente Aristot.

Probatur etiam ratione, quia actus existentiæ est substantia procedens ab essentia tanquam à causa; ergo si materia habet ex se actualem existentiam, procedet ab eius essentia, tanquam à causa, sed essentia materiæ est pura potentia nullum includens actum: & existentia est actus, qui ex sua natura est nobilior potentia; ergo non potest procedere à materia tanquam à causa, alioqui effectus nobilior esset sua causa, quare materia cùm sit pura potentia, non potest habere à se actualem, ac propriam existentiam.

Secundò, materia est primum principium materiale, atque simplex, quod propterea vocatur primum elementum rerum naturalium, & ideo prima potentia passiua, ergo non potest esse composita ex potentia, & actu, sed tota erit potentia, vel tota erit actus, constat autem non esse purum actum: ergo erit pura potentia nullum habens actum. Probatur hæc vltima consequentia, quia si habeat actu existétiæ, ex eo, & propria ratione potentiæ composita erit.

19 Secunda opinio concedit materiæ propriam existentiam actualem, quam à se habet, & non forma, nec à composito. Ita Henricus quodlib.1.quæst.10.& quodlib.4. quæst. 16. Scotus in 1.d.12.q.2.quem ibidem sequuntur Gab.Greg. & cæteri Nominales, Themist.1.lib.Phys.textu 61. Peretius libro quinto, capite 13. Toletus 1. lib. Phys. quæst. 13. Fonseca 1. lib. Meta. cap. 7. quæst.3.sect.3.Franc.Suarius Tom.1.suæ Meta. dist. 13. Sect. 4. ***& hæc est probabilior, & magis conformis doctrinæ Aristotelis.*** Sed vt eam probemus simul, & explicemus, notandum est, duplicem esse existentiam, totalem, & completam: atque incompletam, & partialem, quam distinctioné colligo, ex D.Thom.1. part. quæstio. 75. artic. 2. vbi diuidit ita subsistentiam, est autem eadem ratio

ratio de exiſtentia, quantum ad hoc, cùm vtraque ſit actus ſubſtantialis naturæ. Exiſtentia completa eſt, quæ conuenit naturæ completæ, incompleta verò quæ conuenit naturæ partiali. Et quemadmodum natura completa cõponitur ex naturis partialibus materiæ,& formæ,tanquam ex partibus realibus,& eſſentialibus,ita exiſtẽtia completa eius componitur ex partialiabus, ac ſimplicibus exiſtentiis formæ, & materiæ, cuius ratio eſt, quia exiſtentia iuxta probabiliorem ſentẽtiam, & magis communem in ſchola, idem eſt realiter cum eſſentia, vel natura cuius eſt,& ideo ſi entitas ſpecifica naturæ componitur ex entitatibus materiæ,& formæ,conſequenter fatendum eſt componi exiſtentiam completam eiuſdem naturæ ex partialibus exiſtentiis earum.

Sic explicata ſecunda ſententia probatur primò, ex princi- 20
piis Ariſtotelis qui tria docet habere materiam ex ſe, & independenter à qualibet forma, & compoſito. Primum quòd ſit entitas realis, & actualis extra cauſas diſtincta à quocunque compoſito,& forma.Secundum,quòd ex propria eſſentia ſit primum ſubiectum omnium generationum. Tertium, quòd deſtructis compoſitis,& formis eadem perſeueret,& ideò ſit ingenerabilis, & incorruptibilis; ſed hæc omnia poſtulant actualem exiſtentiam, quam à ſe habeat; ergo ei tribuenda eſt. Probatur minor, quia ſicut per ſe agere præſupponit neceſſariò exiſtentiam agẽtis, ita per ſe pati præſupponit exiſtentiam paſſi, ſed materia per ſe, & ſine dependentia à quocunque compoſito,& forma patitur: ergo per ſe habet exiſtentiam. Probo iterum minorem, nam deſtructo hoc compoſito, & deſtructa hac forma, ſubditur materia actioni agentis naturalis:ergo patitur ab eo,ſine dependentia ab eis, cùm ſit ſubiectum corruptionis eorum, & nouæ eductionis formæ de propria potentia, atque à Deo nouæ generationis, in qua ſicut non poteſt dependere à forma præſenti, quæ educitur,neque à nouo compoſito, quod per talem eductionem generatur, multo minus poteſt dependere à forma expulſa, & compoſito corrupto. Probatur conſequentia, quia in inſtanti nouæ generationis iam non ſunt:ergo nec ab eis dependere poteſt,ſed ſubiectum generationis, & corruptionis ex ſe,& à ſe eſt, ſine dependentia ab vlla forma, aut ab vllo compoſito, quod non poteſt habere, niſi à ſe habeat exiſtentiam, ſine dependentia ab eis.

Probatur etiam ratione, primò, quia vel exiſtentia eſt eadem 21
entitas realis cum eſſentia, vel diſtincta: Si primum concedatur (quod longè probabilius eſt) euidens eſt materiam habere propriam exiſtentiam à ſe: cùm ſit euidens habere propriam entitatem realem à ſe,& non forma, per quam componit ſubſtantiam, tanquam pars diſtincta realiter à forma. Si verò exiſtentia ſit

entitas

entitas distincta ab essentia: probatur adhuc, eam à se habere, quia non est intelligibile aliquid esse entitatem realem extra causas, quia intelligatur esse actu existens, nam per actualem existentiã est actualis entitas extra causas, sed materia est actualis entitas extra causas, sine depẽdentia à forma, & cõposito quocunque: ergo erit etiam actu existens sine dependentia ab eis: quod est à se habere existentiam, & non ab eis. Probatur minor: quia priusquam hoc compositum, & hæc forma essent, materia erat actualis entitas extra causas; & erit etiam post corruptionem vtriusque: ergo sine dependentia ab eis. Et eadem ratione probatur quod sine dependentia à quibuscunque compositis, & formis præcedentibus, cùm post eorum corruptionem perseuerauerit cum eadem entitate actuali extra causas, quam habebat, dum eis erat coniuncta.

Secundo quia si materia accipit existentiam à toto, vel à forma, sequitur tot mutare existentias, quot mutantur composita, vel formæ. Probatur consequentia: quia si ab eis habet existentiam, dependebit illa eadem existantia in conseruari ab eisdẽ, & illis destructis destruetur, & succedet noua alia existentia à noua forma, & composito. Quod imprimis non potest sustineri, si existentia sit eadẽ entitas realis cũ essentia, nam permanente essentia materiæ, nõ poterit non permanere existentia. Sed etiã si sit entitas distincta, falsum est, quòd tot varientur existentiæ: nã si variarẽtur, esset materia diuersum existẽs nũc, & priùs & toties diuersum, quoties corrumpitur cõpositum, quod est absurdum.

22 Pro solutione argumentorum notandum est, existentiam materiæ non solùm esse imperfectam, quia partialis est & incompleta, sed quia in hoc genere partialis debilissima, iuxta debilitatem, & imperfectionem naturæ eiusdem materiæ, & propter vtramque imperfectionem non potest sustentare materiam, nisi adiuncta sit composito, & formæ, à quibus foueatur.

Ad testimonia igitur D. Tho. & Aristotelis respondetur, materiam ex se non habere existentiam determinatam ad aliquam speciem, nec per quam possit actu existere saltem naturaliter, nisi per formam, à qua fouetur, & per cuius existentiam reducitur existentia materiæ ad determinatam speciem, & in hoc sensu intelliguntur verba eorum, ita vt non velint denegare materiæ illam suam imperfectissimam existentiam, quam ei concedunt, vt ex aliis locis deduximus.

Ad 1. argumentum negandum est antecedens, quòd existentia procedebat ab essentia, tanquam à causa: nam cùm sit eadem entitas realis cum essentia, nulla potest causalitas realis intercedere: sed solùm per intellectum eas distinguentem intelligigitur essentia prior, & per existentiam, tanquam per actum ab ea

pro

procedentem terminata, sine reali tamen processione, nam existentia adeo est intima essentiæ actuali extra causas existenti, vt sine ea non possit vt sic intelligatur sine illa secundùm sua prædicata essentialia. Et etiam si realiter distingueretur ab ea, à qua procederet tanquam à causa, non sequitur causam nobiliorem esse suo effectu: quia licèt in ratione actus, & potentiæ nobilior sit existentia, sed secundùm entitatem, & essentiam nobilior esset essentia, quia quidquid perfectionis habet materia, & quæcumque præstat in generatione rerum naturalium, habet, & præstat ratione essentiæ. Et potest esse exemplum in substantia completa, & accidentibus eius quæ in ratione potentiæ, & actus perfectiora sunt, sed simpliciter longè imperfectiora consideratis absolutè rationibus essentialibus, atque entitatibus eorum.

Ad 2. eodem ferè modo respondendum est, distinguendo consequens primi enthimematis, nam si de essentialibus materię loquamur, tota est potentia; si vero de his quæ sunt extra essentiam eius, aliquem habet actum substancialem, qui est existentia, & nihilominus non est composita ex potentia, & actu: quia cùm actus existentiæ non distinguatur ex natura rei à potentia materiæ, quæ est eius essentia, non potest efficere compositionem realem cum ea. Si verò distingueretur, compositionem efficeret, non tamen essentialem, sed substantialem ex natura, & modo substantiali eius, qui est extra essentiam, quæ compositio non tolleret simplicitatem essentialem materiæ, nec tolleret quin essentialiter esset sola, & plura potentia, quod sufficit vt primum principium materiale esse possit. 23

QVÆSTIO IV.

An materia habeat propriam subsistentiam partialem.

NOn est modò disputandum, an subsistentia sit modus positiuus naturæ, vt tenet communis sententia scholæ, vel in negationibus consistat, vt singulariter tenet Scotus. Nec etiam an distinguatur realiter, vel ex natura rei ab existentia, aut eam præcedat, vel sequatur, quia quæstiones istæ ad metaphysicam pertinent. Hoc sufficiet nobis præsupponere ad intelligendam præsentem quæstionem, quòd subsistentia est modus substantialis naturæ distinctus ab ea ex natura rei, per quem constituitur in supposito, si sit natura substantialis, vel etiam in persona, si sit natura rationalis, vnde subsistentia idem est, quod suppositalitas, vel personalitas, & in his omnes opinantes conuenire debet. Et hæc quidem de subsistentia completæ naturæ vera sunt. Sed præter hæc præsupponendum est, subsistentiam diuidi in totalem, & partialem, seu in completam, & incompletam: quæ diuisio 24

com

communi ferè consensu totius scholæ recepta est, & necessariò recipienda, vt suo loco ostendetur. Desumitur autem ex D. Tho. 1. p. q. 75. art. 2. ad 2. & quæstio præsens non procedit de subsistentia completa, vel totali, quam certum est non habere ex se materiam, cùm sit quid incompletum, sed solùm de incompleta, & partiali, de qua quærimus an concedenda sit materiæ sicut ei concessimus partialem existentiam: quam quæstionem solùm disputant moderni.

25 *Et prima* opinio negat materiam habere ex se partialem subsistentiam, ita P. Molina. 1. p. q. 29. art. 2. disp. 3. Fonseca 9. Met. cap. 8. q. 5. sect. 4. & alij ex modernis. Et probatur testimoniis D. Thom. 3. p. q. 4. artic. 2. ad 3. vbi docet per vnionem naturæ humanæ non esse destructam propriam personalitatem eius, sed impeditam, ne flueret ab ea; si verò materiæ concedatur propria subsistentia, destructa erit in eadem vnione diuini Verbi: cùm sit certum, quòd non permaneat. Et q. 6. art. 4. ad 3. docet materiam, seu corpus humanitatis Christi prius naturâ vnitam esse animæ, quàm verbo, cuius rationem reddit, quia ex vnione cum anima habet caro Christi, quòd possit vniri Verbo: sentit igitur materiam non esse vnibilem Verbo ex se, sed per animam, & ex consequenti, quòd non habeat ex se subsistentiam, quia vnio verbi cum humanitate fit per subsistentiam. Et 1. p. q. 95. art. 1. ad 2. asserit propriè, & per se illud tantum subsistere, quod neque est pars, neque accidens, aut forma materialis.

Probatur etiam ratione. Primò, quia si materiæ concedenda est subsistentia partialis: tribus tantum de causis ei concedi potest. Primò, vt sit incommunicabilis (hic enim est effectus subsistentiæ.) Secundò, vt in se, & per se subsistat destructo composito, & forma. Tertiò, vt simul cum subsistentia partiali formæ componat completam subsistentiam naturæ, sicut componere diximus completam existentiam eius per propriam, sed propter nullum horum debet ei concedi: ergo non habet illam. Probatur minor: quia materia ex propria natura est pars ordinata ad compositionem totius; ergo ex se communicabilis est: & ideò repugnat ei incommunicabilitas, & ex consequenti subsistentia per quam res fit incommunicabilis. Sed nec est ei necessaria subsistentia vt in se, & per se subsistat, quia vnica subsistentia totius sufficit, vt per eam subsistant partes; ergo sufficit completa subsistentia naturæ, vt per eam subsistat materia; quare non debet ei concedi propria, quia frustra per plura fiunt, quæ possunt fieri per pauciora. Nec minus repugnat, quòd ei concedatur propter compositionem subsistentiæ totalis, quia formæ materiales, vt inferiùs probabitur, non habent partiales subsistentias, cum quibus materia possit completam subsistentiam naturæ

componere; ergo si ei concedatur propria: inutilis prorsus, & otiosa permanebit, nihil componens; cùm tamen partialis sit, & ideò sua natura ordinata ad componendum: sed natura nihil otiosum permittit; ergo non concessit materiæ propriam subsistentiam. Ex quo etiam aliud argumentum desumi potest, quia formæ substantiales materiales longè perfectiores materia sunt, sed certum est his non concessisse naturam proprias subsistentias partiales; ergo multò minus eam concessit materiæ.

Secunda opinio asserit materiam habere propriam subsistentiam partialem. Ita tenet P. Franc. Suarius to. 2. suæ Met. disp. 24. sect. 5. n. 3. & 3. p. disp. 14. sect. 4. pro qua citat Genebr. lib. 2. de Trinit. pag. 93. & 94. & eam sequūtur ex modernis plures, videtúrque mihi probabilior, & magis conformis doctrinæ D. Tho. 26

Quod vt probemus, & explicemus simul, duo sunt notanda in doctrina D. Thom. expressè contenta 1. part. quæst. 75. artic. 2. Primum, quòd subsistentia, atque subsistens diuidenda est in totalem, & partialem. Secundum, quòd subsistentia partialis solum excludit inhærentiam accidentis, & formæ materialis. Ita docet in solutione ad primum eiusdem articuli. Et ex primo sequitur, quòd partibus potest concedi partialis subsistentia, vt ipse concedit brachio, capiti, quare ex hac parte non repugnabit materiæ, ex eo quòd sit pars compositi. Ex secundo verò infero materiæ esse concedendam ex mente D. Tho. Quod sic probo, materia, nec inhæret subiecto sicut accidens, nec etiam materiæ, sicut forma materialis, imò repugnat ei quælibet inhærentia; ergo propriam habebit subsistentiam ex mente D. Thom. Et ex his autem duobus infero tertium, nempe quid requiratur, & sufficiat, vt aliquid subsistat per se. Requiruntur enim & sufficiunt duo. Primum, quòd non inhæreat alteri, vt subiecto dependenter ab illo: defectu cuius, nec accidentia, nec formæ materiales possunt subsistere. Secundum, quòd non sit in alio, tanquam in supposito per vnionem substantialem, defectu cuius humanitas Christi non habet subsistentiam propriam, sed subsistit per subsistentiam Diuini Verbi, cui vnita est substantialiter. Et cùm materia habeat vtrumque, vt ex se est manifestum, sequitur ex mente D. Thom. ei esse concedendam partialem subsistentiam.

Probatur 2. ex doctrina eiusdem D. Tho. 1. p. q. 66. art. 1. & 4. & q. 45. art. 4. ad 3. nam in 1. loco docet, quòd licèt materia non fuerit creata prius tempore, quàm formæ fierent, sed creatam fuisse prius origine, & natura formis. In secundo autem loco docet expressè solis subsistentibus conuenire creationem, & ideò accidentia non creari, quia non subsistunt; ergo ex vtroque infertur materiam habere propriam subsistétiam, per quam 27

terminare

terminare potuit creationem. Probatur consequentia: quia quod prius est, non dependet à posteriori; ergo quod creatur prius natura altero, non creatur dependenter ab illo; sed materia fuit prius natura creata, quàm forma, & ex consequẽti, quàm compositum; ergo creata est independenter ab eis. Vnde sequitur per se terminasse creationem, quod non potest fieri, nisi per subsistentiam, vt dicitur expresse in secundo loco. Et tandem 3. p. q. 6. art. 3. asserit D. Thomas quod licèt in eodem instanti assumpserit Verbum Diuinum naturam humanam cum suis partibus, quæ sunt materia, & forma, tamen prius natura, ordine executionis assumpsit partes. Ex quo ita arguo, executio assumptionis incepit à partibus; ergo si prius natura fuerunt assumptæ in hoc ordine, sine dependentia à toto assumptæ fuerunt: sed assumptio fit per communicationem subsistentiæ; ergo partes prius natura, & sine dependentia à toto, fuerunt capaces diuinæ subsistentiæ: & nihil est capax alienæ subsistentiæ, nisi sit capax propriæ: quia vnio est subrogatio alienæ subsistentiæ loco propriæ; ergo partes ex se sunt capaces propriæ subsistentiæ, & ideò eam habebunt ex mente D. Thomæ.

28 Sed probatur ratione. Primò, quia anima rationalis saltem à corpore separata habet propriam subsistentiam partialem; quæ non potest ei concedi, si materiæ denegetur; ergo non est deneganda materiæ. Prima pars antecedentis communi consensu Theologorum conceditur, & ex principiis fidei efficaciter deducitur hoc modo: Fides docet, quòd anima rationalis Christi in triduo mortis eius fuit vnita Verbo Diuino; ergo certum est in fide, quòd tunc habuerit subsistentiam Verbi, sed nihil est capax alienæ subsistentiæ per vnionem, nisi sit capax propriæ, quia vnio est subrogatio alienæ loco propriæ; ergo negari non potest, quòd anima rationalis Christi fuerit capax propriæ subsistentiç, quam proinde haberet, si non assumeretur à verbo, & eadem est ratio de quacunque anima rationali, cui necessariò concedenda est propria subsistentia partialis.

Secunda verò pars eiusdem antecedentis, quòd non possit materiæ denegari subsistentia propria, si conceditur animæ, sic probatur; Nam vel materiæ denegatur, quia est in alio per inhærentiam, vel quia est pars; primum patet esse falsum: & secundum non tollit, quin concedatur animæ rationali; ergo nec tollere potest, quin concedatur materiæ.

Secundò materia existit per se, vt ex superiori quæstione patet, & non est in alio per inhærentiam, nec sustentatur ab alio; ergo est subsistens per se.

29 Pro solutione argumentorum alterius opinionis notandum est quòd licèt materiæ concedatur propria subsistentia, imper-

fectissima tamen hæc est: non solùm quia partialis, & incompleta, sed quia est rei imperfectissimæ, cuius essentia est esse puram potentiam, & receptaculum formæ.

Ad testimonium D. Thomæ respondeo, verum esse, quòd per vnionem Verbi Diuini non fuit destructa subsistentia propria humanitatis, sed impedita ne procederet ab ea, & eodem modo fuit impedita propria subsistentia materiæ, ne ab ea procederet, & non destructa ex quo solùm sequitur, quòd eam non habuerit, non tamen, quòd non esset eam habitura, si non assumeretur ad vnionem assumpta humanitate. Vnde nec sequitur, quòd eam non habeat in cæteris corporibus.

Ad 2. testimonium respondetur in eo loqui D. Thomam de subsistentia completa, à qua excluduntur partes. Probatur euidenter, quòd de ea tãtum loquatur ex alio loco eiusdem à nobis citato in eadem 1. p. q. 75. art. 1. ad 1. vbi expresse docet à subsistentia completa excludi partes, non ab incompleta.

Ad 1. argumentum respondetur propter tres illas causas concedi materiæ subsistentiam, sed ad primam dicendum est per 30 solam subsistentiam completam fieri rem omnino incommunicabilem, quia illa sola est vltimus, & completus terminus naturæ: per incompletam verò fit incommunicabilis in ordine tãtum ad vnionem subsistentiæ, cum altero: non tamen ad vnionem compositionis, per quam constituit naturam completam, & ideò non conceditur animæ partialis subsistentia, vt fiat incommunicabilis hoc secundo modo, sed tantùm primo, cum quo patet stare posse, vt se communicet formæ, & composito. Secundam causam necessariam esse dicimus; quia materia est primum subiectum generationis, & corruptionis independenter à forma, & composito, quibus etiam destructis permanet: & ideò non potest subsistere per subsistentiam totius, vel formæ, sed necessariò est ei concedenda propria. Tertiam causam etiam dicimus esse necessariam, & ita concedi materiæ partialem subsistentiam, vt componat totalem simul cum subsistentia partiali formæ, quam compositionem potest in quibuscumque compositis facere, quantùm est ex se, & eam facit semper in homine, cuius forma habet etiam partialem subsistentiam, quòd verò in aliis compositis non efficiat compositionem subsistentiæ, per accidens est, ex defectu aliarum formarum, quæ non habent proprias susistentias. Quare hoc non tollit, quin per se ordinetur propria subsistentia materiæ ad compositionem, nec facit otiosam permanere, cùm in multis compositis eam efficiat: & ex se possit eam in omnibus facere: & cùm aliæ duæ causæ propter quas conceditur materiæ, semper maneant, etiam si non semper componat. Vnde sequitur non esse verũ, nec tenendum, quod

quod moderni quidam asserunt, materiam per propriam subsistentiam semper componere subsistentiam completam cuiuslibet compositi substantialis; nam licèt formæ materiales non habeant partiales subsistentias, cum quibus componant, habent tamen modos quosdam substantiales inhærentiæ in eadem materia, ex quibus simul cum subsistentia partiali materiæ, componi potest totalis, & completa naturæ substantialis. Hoc tamen dicimus non esse verum, nec tenendum. Quod probatur hoc argumento, ex ente per se, & in alio non potest componi tertium ens per se, quia ens in alio non potest esse pars substantialis entis per se; ergo subsistentia per se completa non potest componi ex vna subsistentia partiali per se, & ex modo inhærendi alteri: qui licèt sit substantialis, non est modus subsistendi, sed potius inexistendi, & intrinsecè dependens ab alio tanquam à subiecto: quod repugnat subsistentiæ: repugnabit igitur componi subsistentiam completam, ex modo inhærendi formarum materialium. Sed circa has tres causas ponendi subsistentiam in materia, vno verbo dicimus, secundam esse potissimam, & quæ sufficeret, etiam si non essent aliæ, quia materia ex se est primum subiectum: ex quo habet duo. Primum quòd non possit fieri, nisi per creationem & cùm creari sit subsistentium, indiget propria subsistentia. Secundum habet, quòd permaneat destructis quibuscumque compositis, & formis, & sine dependentia ab illis subiiciatur agenti naturali, ad eductionem formarum, cuius actionem sustineat, & à quo patiatur, quæ non potest præstare materia, sine subsistentia partiali, quæ ideò concedenda est ei: cæteræ verò causæ quasi secundariæ sunt, & ideò sufficit vno, vel alio modo concurrere.

31 Quod denique de formis materialibus dicitur in eodem argumento difficultate caret, quia licèt sint longè perfectiores materiæ secundùm entitatem, & essentiam, sed quantum ad modum essendi in subiecto, imperfectiores sunt, quia materia non est in subiecto, sed potius est primum subiectum, ex quo debetur ei propria, & partialis subsistentia.

QVÆSTIO V.

An possit materia existere sine forma per potentiam Dei absolutam.

CErtum est apud omnes, quòd etiam si materia habeat propriam existentiam partialem, atque etiam propriam subsistentiam, non possit naturaliter existere, nisi coniuncta alicui formæ, quia propria existentia, vel subsistentia debilissima est, & per quam non potest sustentari. Ideo solum proponitur quæstio an fieri possit per potentiam Dei absolutam, sicut

potest fieri, quòd accidens existat sine subiecto.

Et partem negatiuam tenent imprimis omnes illi, qui tenuerunt q.3. materiam non habere propriam existentiam, sed eam recipere à forma. Et præter illos D. Bon. in 2.d.12.art.1.q.1. Ægidius cap.1.& 2.sui Exameron, Heru.quodlib.6.q.1.Iand.1.lib. phys.q.26.Zimaratheo 15. Hugo Victor.2.lib. de Sacramentis, p.1.ca.4.& eiusdem sententiæ videtur esse D. Thomas 1.p.q.66. art.1.vbi ita ait: *Terminus creationis est ens actu, ipsum autem, quod est actus, est forma: dicere igitur materiam præcedere sine forma, est dicere ens actu sine actu, quod implicat contradictionem.*

Et probatur ratione, quia repugnat aliquid esse in rerum natura sub determinato genere, quin sit sub determinata specie, vt quòd sit animal, quin sit rationale, vel irrationale: sed contrarium sequeretur, si materia daretur sine vlla forma; ergo impossibile reputandum est. Minorem probo, quia si daretur nuda materia, esset sub genere substantiæ, sicut est modo cùm sit ex se pars substantiæ, sed non asset sub aliqua specie, quia species cuiuscunque rei prouenit à forma; ergo esset sub genere, & non sub aliqua specie. 31

Secunda opinio tenet posse materiam conseruari à Deo sine vlla forma per potentiam supernaturalem. Sic Rich. in 2.d.12. qu.4. Scotus qu.2.& ibidem Lychetus, Mayronius, Basolius, atque Greg. Gab. verò q.1. Marsi. in 2.q.8. quam etiam videtur tenere Sotus 1.lib. Phys.q.6.& est communis inter modernos. *Et videtur nobis probabilior*, supposito, quòd ex se habebat propriam existentiam.

Probatur, quia existentia materiæ non dependet à forma neque à composito secundùm genus causæ intrinsecum, nempè materiale, vel formale; ergo talis dependentia potest suppleri à Deo. Euidens est consequentia, quia euidens est genus causæ extrinsecum posse suppleri à Deo. Sed probatur antecedens, quia entitas materiæ, atque essentia eius non dependet à forma, quæ potius est effectus materiæ: cùm ex potentia eius educatur; ergo nec dependebit eius existentia, quæ eadem entitas est, quare sicut entitas realis materiæ præsupponitur naturaliter formæ, ita etiam existentia eius, ideò non potest ab ea in genere causæ materialis, nec formalis dependere, & consequenter, neque à composito, quia materia non dependet à composito, nisi media forma, à qua informatur. Solum ergo dependebit à forma, tanquam ab actu concomitante: cum quo naturalem habet connexionem, & sine quo non potest naturaliter existere propter debilitatem propriæ existentiæ. Hanc autem concomitantiam certum est posse suppleri à Deo per infinitam eius efficientiam, sicut suppletur dependentia à subiecto respectu accidentis.

Secun-

33 Secundò quia si materia non posset existere sine forma, ideò esset, quia existentia est actus substantialis essentiæ: & omnis actus est à forma: sed hæc ratio insufficiens est; ergo falsum est, quòd non possit conseruari à Deo sine fôrma. Probatur minor, quia duplex est actus, formalis, atque completus, & essentialis tribuens speciem rei completæ. Alter est actus substantialis extra essentiam rei, per quem dicitur entitas actualis extra causas. Et ille quidem à forma procedit in genere causæ formalis, & ideò non nisi media forma potest à Deo tribui materiæ. Iste verò non prouenit à forma in his rebus, quarum entitas, vel essentia non componitur ex ea, sed ab eodem, à quo entitas ipsa prouenit, cum qua identificatur realiter: & talis est existentia materiæ, quæ non potest prouenire à forma, sicut nec entitas eiusdem materiæ, sed à solo Deo, à quo facta est materia per creationem; ergo potest Deus conseruare illam sine forma, sicut eam dedit materiæ, sine dependentia necessaria ab illa.

34 Ad testimonia D. Thom. respondetur loqui de creatione secundùm communem ordinem rerum, & vt postulat natura rei creatæ, quo pacto nihil creatur, nisi in specie aliqua, & indiuiduo, sicut nec producitur aliquod accidens, nisi in determinato subiecto. Vnde si in prima creatione rerum creatur materia prius tempore, quàm forma, & compositum fierent, esset ens actu in specie, & indiuiduo, & sine forma, à qua cùm species rerum procedat, & consequenter actuale esse indiuiduorum, tanquam ab actu formali, daretur ens actu sine actu, quod repugnat. Itaque de actu essentiali, & specifico loquitur D. Thomas qui à forma procedit, & cum quo deberet creari materia secundùm communem ordinem rerum, quare si nuda crearetur ante formam, & compositum esset in actu essentiali, & specifico, atque indiuiduali, vt postulabat creatio eius, & sine illo, cùm esset sine forma. De actu verò existentiæ non loquitur D. Thomas cùm dicat formam esse actum, & certum sit apud ipsum formam non esse actum existentiæ, quare nec ex verbis colligi potest, quòd sine forma existere repugnet per potentiam supernaturalem, ex mente ipsius.

Ad arg. distinguenda est maior de ente completo, & incompleto, nam ens completum non potest dari sub genere, quin detur sub aliqua specie, & atoma quidem, quia si sit ens completum existens in rerum natura, erit indiuiduum, & omne indiuiduum debet esse sub aliqua specie atoma: de ente verò incompleto, quale est materia, non est id necessarium; quia nec ex se est indiuiduum, sed pars eius, & non quæ sit actus, sed potentia: quare neque ex se habet speciem atomam determinatam, sed

est in potentia, vt reducatur ad omnes per diuersas formas quas potest recipere. Solum ergo habet ex se esse partem generis, aut speciei subalternatæ, nempe corporis, ad quam reductiuè, aut indirectè pertinet: ad species verò subalternas non pertinet, nisi ratione particularium formarum, quas recipere potest. Si igitur Deus materiam sustentaret sine vlla forma, non sequeretur dari aliquod indiuiduum in rerum natura sub genere, quod non esset sub specie, sed solum daretur quædam pars speciei subalternæ corporis ad eam actu pertinentis per reductionem, & ad omnes species atomas in potentia, sed ad nullam actu, quod non est inconueniens.

DVBIVM.

Sed quæret aliquis, quid esset necessarium efficere Deum ad conseruandam materiam sine forma, & an conseruaret eam cum sola existentia, & subsistentia partiali nullum nouum modum ei tribuens, vel necessarium esset, quòd aliquem nonum modum subsistentiæ ei tribueret, vt posset esse in rerum natura, sine vlla forma. Et respondeo, non opus esse, quòd nouum aliquem modum ei tribueret, sed eo ipso, quòd corrumperetur compositum, impediret Deus successionem nouæ generationis, & nouæ formæ, & remaneret materia nuda cum sola propria existentia, & subsistentia partiali, per quas illam conseruaret supplendo per modum efficientis dependentiam, quam habebat à forma, & composito. Quod constat esse possibile, quia licèt repugnet Deum concurrere in genere causæ formalis, vel materialis ad aliquem effectum, propter intrinsecam imperfectionem harum causarum, non tamẽ repugnat in genere causæ efficientis præstare quod causæ istæ præstant in propriis generibus causandi, dummodo id non sit primarius effectus formalis, aut materialis, quos constat præstari non posse, nisi recipieudo, vel informando, qualis non est conseruare materiam sine forma, & composito; cùm ad eum non requiratur informatio formæ, nisi per quandam concomitantiam naturalis connexionis, quam habent partes istæ inter sese, & hanc supplere Deus in genere re causæ efficientis concurrendo, sicut supplet concursum materialem subiecti in conseruatione accidentis. Sed ad supplendum vtrunque necesse est Deum maiorem præstare concursum efficientem, quàm præstabat conseruando illam medio subiecto, aut forma: quia se solo præstaret, quod his mediis causis præstabat, quod absque dubio nouam postulat virtutem. 35

Et si dicatur, Deum non conseruare accidens sine subiecto; vt quantitatem Eucharistiæ, nisi tribuendo ei modum aliquem perseitatis, qui licèt non sit subsistentia: quia hæc est modus 36

sub

substantialis, qui non videtur capax accidentalis naturæ, est tamen ei valde similis: cùm verum sit, per eum quantitatem esse per se; ergo nec poterit conseruare materiam, sine nouo aliquo modo.

Respondeo, non esse cum primis certum, Deum conseruare accidens per nouum modum perseitatis ei concessum, sed posse etiam probabiliter dici, conseruare eam solùm per extrinsecum concursum efficientem, ita vt nec haberet modum actualis inhærentiæ, quem habebat, dum erat in substantia, quia de essentia talis modi est actu vnire accidens subiecto, & ita repugnat permanere in accidenti separato, nec etiam loco huius datus sit ei modus perseitatis, sed cum sola existentia permanere, & cum ea conseruari per solam extrinsecam efficientiam Dei. Nihilominus probabilius mihi est Deum conseruare quantitatem per modum perseitatis ei concessum loco actualis inhærentiæ: quia per se esse in rerum natura, hoc est sine actuali dependentia à subiecto, modus est essendi formalis naturæ, valdè diuersus ab eo, quem habebat in subiecto, & qui aliquid addit supra communem existentiam extra causas, & cùm sit formalis non videtur esse posse solus extrinsecus concursus efficientiæ, sed aliquid in natura ipsa de nouo ei concessum. Sed tamen ad conseruationem materiæ sine forma non requiritur: quia iam habet præter partialem existentiam, modum proprium subsistentiæ, per quem conseruari potest à Deo per solam efficientiam extrinsecam, sine alio nouo modo materiæ concesso, quem tamen ponerent fortè illi, qui concedentes materiæ propriam existentiam, denegant ei subsistentiam partialem; & asserunt nihilominus posse à Deo conseruari sine forma, hi enim dicent eodem modo conseruandam esse à Deo, quo conseruatur quantitas Eucharistiæ per nouum modum perseitatis ei tributum, nisi velint cum primo modo dicendi circa conseruationem accidentis dicere, sine tali modo posse conseruari à Deo.

QVÆSTIO VI.

An potentia ad formam sit de essentia materiæ.

CVm certum sit in materia esse potentiam ad formam recipiendam, quærimus, an sit de essentia materiæ, vel accidens ei superadditum: nec intelligitur de potentia actiua, quam non habet materia, vt docet expresè Aristo. 1. lib. de Generatione, textu 55. & lib. 2. tex. 53. atque etiam D. August. in lib. de natura boni aduersus Manichæos, cap. 8. his verbis: *Neque enim illa materies, quam antiqui hylem dixerunt, malum dicenda est, sed sylua Gracè dicitur, quod operantibus apta sit, non vt ipsa aliquid faciat, sed vnde aliquid fiat.* Sed de sola passiua.

De qua tenet prima opinio, quòd non sit essentialis materiæ, sed accidens ei superadditum. Ita Auerroes 1. lib. physic. Comm. 99. Themistius digressione vltima eiusdem libri. Iandunus quæst. 25. quam simul defendit, & explicat Tolet. q. 12. huius libri hac distinctione: Potentia dupliciter sumitur, primò pro aptitudine proxima ad agendum, vel recipiendum, in qua acceptione dicimus grauitatem esse potentiam actiuam lapidis ad motum deorsum, & aptitudinem substantiæ ad recipienda accidentia potentiam passiuam eius. Secundò sumitur pro radice huius aptitudinis à qua procedit. Et potentia primo modo sumpta accidens est superadditum: sed sumpta secundo modo est essentia rei, à qua tanquam radice procedunt omnes potentiæ. Si ergo potentia materiæ accipiatur pro aptitudine, per quam immediatè tendit ad recipiendam formam, non pertinet ad essentiam materiæ, sed accidens est ei superadditum, & quasi propria passio eius: si verò pro radice talis aptitudinis, est essentia eiusdem materiæ, à qua eadem aptitudo oritur. Quemadmodum de risibilitate passim dicunt logici, esse propriam passionem hominis sumptam pro aptitudine ad ridendum, & ideò accidens ei superadditum. Si verò pro radice talis aptitudinis est ipsa essentia hominis.

Probatur primò; quia omnis potentia alicuius esset debet, & ordinem ad actum dicere; ergo potentia materiæ aliquid eius est, eique attribuitur, & intrinsecum ordinem dicit ad proprium actum, qui est forma; ergo præsupponit materiam ipsam ordine naturæ, tanquam id cuius est, & ipsamet potentia est subiectum talis ordinis, vel relationis ad actum, & ex vtroque sequitur esse accidens superadditum. Probatur consequentia, quia si materiam præsupponit; ergo essentiam eius: quare extra illam erit; etsi relationem dicit intrinsecam ad actum, non potest esse substantia, cuius essentia est absoluta, sed erit accidens, ratione cuius materia fundat talem relationem.

Secundò, omnis potentia ordinata ad actum desinit esse, & 38 quasi extinguitur adueniente actu: sed potentia materiæ ordinatur ad formam tanquam ad proprium actum; ergo adueniente forma desinet esse, quare si ponatur essentialis materiæ, desinet materia adueniente forma, quod est absurdum. Quare dicendum est esse accidens eius, cùm possit adesse, & abesse sine corruptione eius.

Secunda opinio asserit potentiam passiuam materiæ non esse accidens ei superadditum, sed ipsammet essentiam materiæ. Ita D. Thom. expressè 1. part. quæst. 115. art. 1. ad 2. his verbis: ***Actus ad quem est in potentia materia prima, est substantialis forma, & ideo potentia materiæ nõ est aliud quàm eius essentia.*** Et est

commu

communis sententia scholæ; quam sequuntur omnes moderni, *& videtur nobis vera, & necessariò tenenda in doctr.* Aristotelis.

Probatur quòd sit vera hoc argumento deducto ex verbis eiusdem D. Thom. hoc modo: Potentia sumit suam speciem ab actu, ad quem per se ordinatur, vt docet. Aristoteles 2. libr. de anima, cap. 4. ergo talis est potentia, qualis est eius actus: sed actus, ad quem per se ordinatur potentiæ materiæ, est substantialis: cum sit ipsamet substantialis forma: ergo potentia ipsa etiam sumpta pro aptitudine proxima, & non propria passio eius, vel accidens superadditum, vt asserit prima sententia.

Probatur 2. necessariò tenendum esse in doctrina Aristotelis quòd etiam pro aptitudine proxima sit substantialis materiæ, ex lib. 8. Meta. tex. 15. vbi cùm rationem quæsisset, propter quam homo est vnum per se, substantiale, ex materia, & forma compositum, his verbis respondet: *Quòd si quemadmodum dicimus, hoc quidem materia, hoc verò forma est, & hoc quidem potentia, hoc verò actu, profectò non videtur amplius dubitatio esse, quod quaritur.*

Ex quibus tale argumentum colligo: Ideo asserit Aristoteles hominem esse per se vnum substantialiter, quia componitur ex potentia, quæ est materia, & ex actu, qui est forma: ergo materia est potentia substantialis ex mente ipsius, & forma actus substantialis: quare in doctrina eius non potest sustineri, quòd potentia materiæ per quam recipit formam, & componit totum, sit accidentalis, etiam si sumatur pro aptitudine proxima: quia per hanc recipit formam, & componit cum ea compositum substantiale.

39 Sed vt clariùs constet veritas nostræ sententiæ, & deceptio oppositæ, faciliúsque argumenta soluantur, vnum est notandum nempe superadditas potentias substãtiis necessarias esse ad actus accidentales præstandos: quia substantia creata operatur medio actu accidentali, & non per seipsam, sicut operatur substantia increata, & ideò non est immediatè operatiua per se, sicut increata, sed indiget quibusdam virtutibus superadditis (quas vocamus potentias) ad tales actus accidentales producendos, sed materia prima per se ipsam est receptiua formæ; tanquam actus substantialis, quare non indiget potentia, quæ sit accidens superadditum ad eam recipiendam. Imò nec eam potest recipere media potentia accidentali. Probatur euidenter: quia si eam reciperet media potentia accidentali, actus ipse recipiendi, aut receptio ipsa accidentalis esset, quia actus, & potentia eiusdem ordinis sunt, receptio autem accidentalis, vel est accidentalis vnio; vel infert accidentalem vnionem: ergo materia, & forma vnirentur accidentaliter ad compositioné totius. Et ex vnione accidentali partiũ non potest resultare, nisi totũ accidentale, ideò cõpositio

ex ma

De qua tenet prima opinio, quòd non sit essentialis materiæ, sed accidens ei superadditum. Ita Auerroes 1. lib. physic. Comm. 99. Themistius digressione vltima eiusdem libri. Ianduinus quæst. 25. quam simul defendit, & explicat Tolet. q. 12. huius libri hac distinctione: Potentia dupliciter sumitur, primò pro aptitudine proxima ad agendum, vel recipiendum, in qua acceptione dicimus grauitatem esse potentiam actiuam lapidis ad motum deorsum, & aptitudinem substantiæ ad recipienda accidentia potentiam passiuam eius. Secundò sumitur pro radice huius aptitudinis à qua procedit. Et potentia primo modo sumpta accidens est superadditum: sed sumpta secundo modo est essentia rei, à qua tanquam radice procedunt omnes potentiæ. Si ergo potentia materiæ accipiatur pro aptitudine, per quam immediatè tendit ad recipiendam formam, non pertinet ad essentiam materiæ, sed accidens est ei superadditum, & quasi propria passio eius: si verò pro radice talis aptitudinis, est essentia eiusdem materiæ, à qua eadem aptitudo oritur. Quemadmodum de risibilitate passim dicunt logici, esse propriam passionem hominis sumptam pro aptitudine ad ridendum, & ideò accidens ei superadditum. Si verò pro radice talis aptitudinis est ipsa essentia hominis.

Probatur primò; quia omnis potentia alicuius esset debet, & ordinem ad actum dicere; ergo potentia materiæ aliquid eius est, eique attribuitur, & intrinsecum ordinem dicit ad proprium actum, qui est forma; ergo præsupponit materiam ipsam ordine naturæ, tanquam id cuius est, & ipsamet potentia est subiectum talis ordinis, vel relationis ad actum, & ex vtroque sequitur esse accidens superadditum. Probatur consequentia, quia si materiam præsupponit; ergo essentiam eius: quare extra illam erit; etsi relationem dicit intrinsecam ad actum, non potest esse substantia, cuius essentia est absoluta, sed erit accidens, ratione cuius materia fundat talem relationem.

Secundò, omnis potentia ordinata ad actum desinit esse, & 38 quasi extinguitur adueniente actu: sed potentia materiæ ordinatur ad formam tanquam ad proprium actum; ergo adueniente forma definet esse, quare si ponatur essentialis materiæ, desinet materia adueniente forma, quod est absurdum. Quare dicendum est esse accidens eius, cùm possit adesse, & abesse sine corruptione eius.

Secunda opinio asserit potentiam passiuam materiæ non esse accidens ei superadditum, sed ipsammet essentiam materiæ. Ita D. Thom. expressè 1. part. quæst. 115. art. 1. ad 2. his verbis: *Actus ad quem est in potentia materia prima, est substantialis forma & ideo potentia materia nō est aliud quàm eius essentia.* Et est commu

communis sententia scholæ; quam sequuntur omnes moderni, *& videtur nobis vera, & necessariò tenenda in doctr.* Aristotelis.

Probatur quòd sit vera hoc argumento deducto ex verbis eiusdem D. Thom. hoc modo: Potentia sumit suam speciem ab actu, ad quem per se ordinatur, vt docet. Aristoteles 2. libr. de anima, cap. 4. ergo talis est potentia, qualis est eius actus: sed actus, ad quem per se ordinatur potentiæ materiæ, est substantialis: cum sit ipsamet substantialis forma: ergo potentia ipsa etiam sumpta pro aptitudine proxima, & non propria passio eius, vel accidens superadditum, vt asserit prima sententia.

Probatur 2. necessariò tenendum esse in doctrina Aristotelis quòd etiam pro aptitudine proxima sit substantialis materiæ, ex lib. 8. Meta. tex. 15. vbi cùm rationem quæsisset, propter quam homo est vnum per se, substantiale, ex materia, & forma compositum, his verbis respondet: *Quòd si quemadmodum dicimus, hoc quidem materia, hoc verò forma est, & hoc quidem potentia, hoc verò actu, profectò non videtur amplius dubitatio esse, quod quæritur.*

Ex quibus tale argumentum colligo: Ideo asserit Aristoteles hominem esse per se vnum substantialiter, quia componitur ex potentia, quæ est materia, & ex actu, qui est forma: ergo materia est potentia substantialis ex mente ipsius, & forma actus substantialis: quare in doctrina eius non potest sustineri, quòd potentia materiæ per quam recipit formam, & componit totum, sit accidentalis, etiam si sumatur pro aptitudine proxima: quia per hanc recipit formam, & componit cum ea compositum substantiale.

9 Sed vt clariùs constet veritas nostræ sententiæ, & deceptio oppositæ, faciliúsque argumenta soluantur, vnum est notandum nempe superadditas potentias substãtiis necessarias esse ad actus accidentales præstandos: quia substantia creata operatur medio actu accidentali, & non per seipsam, sicut operatur substantia increata, & ideò non est immediatè operatiua per se, sicut increata, sed indiget quibusdam virtutibus superadditis (quas vocamus potentias) ad tales actus accidentales producendos, sed materia prima per se ipsam est receptiua formæ; tanquam actus substantialis, quare non indiget potentia, quæ sit accidens superadditum ad eam recipiendam. Imò nec eam potest recipere media potentia accidentali. Probatur euidenter: quia si eam reciperet media potentia accidentali, actus ipse recipiendi, aut receptio ipsa accidentalis esset, quia actus, & potentia eiusdem ordinis sunt, receptio autem accidentalis, vel est accidentalis vnio; vel infert accidentalem vnionem: ergo materia, & forma vnirentur accidentaliter ad compositionẽ totius. Et ex vnione accidentali partiũ non potest resultare, nisi totũ accidentale, ideò cõpositio

ex ma

ex materia,& forma esset accidentalis, & compositum ex ea resultans totum accidentale,quod patet esse falsum.Quare dicendum,est,materiam esse suammet potentiam,& per se ipsam recipere formam, non per aptitudinem, vel potentiam superadditam,vnde distinctio illa potentiæ, pro aptitudine proxima, vel pro radice eius, non habet locum in materia, sed solum in potentiis accidentalib. pro actibus etiam accidentalibus producendis concessis naturis substantialibus.

Ad primum argu.distinguendum est antecedens,nam duobus modis contingit potentiam esse alicuius, & ordinem dicere ad actum: primò alicuius per ipsammet potentiam substantialiter constituti,& talis est potentia materiæ, quæ ordinem intrinsecum ad formam dicit,tanquam ad actum substantialem, & ex vtroque intelligitur esse substantialem. Secundo modo dicitur esse alicuius,tanquam extra eius essentiam, & ideò ordinem dicere ad actum,non essentialem,sed accidentalem,& talis potentia præsupponit illud,cuius est, tanquam subiectum, & ideò est eius accidens,& relationem dicit accidentalem ad actum, etiam accidentalem,& tales sunt potentiæ superadditæ substantiis, sed cùm potentia materiæ constituat materiam ipsam essentialiter nostro modo intelligendi (nam ex natura rei potius est ipsamet materia) negandum est,quod infertur, potentiam materiæ præsupponere materiam ipsam tanquam subiectum; vel respectum dicere ad formam,tanquam ad actum accidentalem.

Ad secundum negandum est antecedens, quòd potentia desinat esse,vel extinguatur per actum,sed remanet eum eó, non tamen subesse imperfecto quod habebat sine actu, sed perfecta per ipsum, ideò potentia materiæ non extinguitur per aduentum formæ, sed perfecta potius per eum permanet,licèt non permaneat sub esse imperfecto, quod habebat, dum carebat forma, & ea priuata dicebatur, sed priuatio cessat, & potentia materiæ perficitur.

QVÆSTIO VII.

An materia habeat appetitum ad formam.

TRia sunt explicanda de appetitu materiæ ad formam, An sit, Quid sit, Et quonam modo distinguatur à meteria. Ex 40
quorum explicatione soluentur quædam aliá dubia scitu dignissima de eodem appetitu. Circa primum fuit prima opinio Auicennæ 1.lib.suæ sufficientiæ, negantis omnino appetitum aliquẽ in materia: quod videtur etiam tenere Alber. Mag.1. lib. Phys. tract.3.cap.7. Et probatur testimonio Aristo. 1. lib. Magnorum moral.cap.11.& 12.vbi tres tantũ enumerauit species appetitus, Cupi

Cupiditatem, Furorem, & Voluntatem, & omnes docuit præsupponere aliquam cognitionem boni, quia omnis appetitus debet versari circa bonum: sed constat in materia nullam esse cognitionem: neque vllus erit appetitus. Etsi dicas non loqui Aristotelem de appetitu naturali, sed de elicito, qui sequitur formam apprehensam, & ideo non tollere appetitum materiæ, qui est naturalis. Contra hoc est, expressum testimonium D.Tho. 1.par. q. 87. art. 4. asserentis appetitum naturalem procedere à forma naturali, sicut appetitus elicitus procedit à forma apprehensa, sed materia ex se nullam habet formam: ergo nec habebit naturalem appetitum.

Sed probat Auicenna hoc argumento: materia non apperit formam, quia ea careat: cùm semper habeat aliquam formam; nec etiam appetit alteram diuersam ab ea, quam habet: quia tædio afficiatur erga hanc: cùm æqualiter hanc, & omnes respiciat: sed neque ab aliquo impellitur, vt in aliam formam tendat: ergo nulla est ratio, quare appetat habere alias formas, nec ideo dabitur in ea aliquis appetitus.

Secundò probatur: quia appetitus debet esse alicuius boni, cùm malum, vt tale, non sit appetibile: sed si ponatur appetitus in materia, erit circa malum: ergo non debet poni. Probatur minor: quia nemo appetit bonum, quod iam habet: ergo materia non appetit formam, quam habet, sed quam non habet, sed hanc non potest habere, nisi per expulsionem eius, quam habet, & consequenter per corruptionem huius compositi: & corruptio est malum, non solùm eiusdem compositi: & formæ præsentis, sed ipsiusmet materiæ, quæ per corruptionem amittere debet esse specificum, quod accipit ab hac forma, & aliquando loco eius acquirere aliud esse minus perfectum, si forma adueniens imperfectior sit: ergo repugnat, quod ponatur appetitus in materia, quin sit circa malum, non solùm alterius, sed proprium, imò circa malum totius naturæ, quia appetitus iste erit principium omnium corruptionum, & sine illo permanebunt omnia, eruntque perpetua: perpetuitas verò est maximum bonum totius naturæ, & continua corruptio rerum naturalium maximum malum, quare non debet poni in materia.

41 Secunda opinio est expressa apud Arist. in hoc 1. lib. text. 81. vbi asserit materiam appetere formam, sicut turpe appetit pulchrum, & apud D.Th. 1.part. q. 59. art. 2. quos sequuntur cæteri omnes interpretes huius loci, *& hæc est vera, & tenenda.*

Probatur hac ratione deducta ex eodẽ testimonio Aristo. Vnũquodque appetit naturaliter bonum sibi proportionatum, atque conueniens, quod ex se non habet, & illud habere maxima perfectio eius est; sed forma est quasi diuinum quoddam bonum,

bonum, cùm afferat secum speciem,& essentiam completam, ac determinatam,per quam res assimilatur Deo, quibus bonis constat carere materiam,& esse sibi valde proportionata,atque conuenientia : ergo naturali appetitu dicetur appetere formam, vt dum eam recipit, dicere possit, *venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.*

Quid sit appetitus materiæ, & quomodo ab ea distinguatur.

SEd vt sententia Aristo. & communis meliùs intelligatur, & argumenta faciliùs soluantur,duo alia explicanda sunt,nempe,quidnam sit appetitus materiæ, & quomodo ab ea distinguatur. Et vtrumque intelligere possumus ex doctrina D. Thom. 1. part. q. 80. art. 1. vbi ait appetitum cuiuslibet rei à forma eius procedere : & ideo secundùm diuersitatem formarum distinguẽdos esse diuersos appetitus : sed forma duplex est, Naturalis, & Intentionalis.Naturalis dicitur Physica tribuens rei speciem, vt anima rationalis est forma Physica hominis. Intentionalis verò est principium cognitionis, per quod potentiæ cognoscitiuæ cognoscunt sua obiecta. Cognitio autem duplex est, Sensitiua, & Intellectiua, & ideo forma intentionalis vna est,sensitiua, vt species coloris, per quam visus eum cognoscit. Alia est intellectiua : vt species intelligibiles Petri, vel hominis, per quam intellectus eum cognoscit, dicitur forma intentionalis intellectiua.Secundùm hanc igitur distinctionem formarum, distinguendi sunt appetitus, & ideò vnus est naturalis, qui procedit à forma naturali, vt appetitus, quem habet lapis ad centrum procedens ex propria eius forma substantiali, naturalis dicitur. Alter est appetitus cognitionis,qui est potentia, per quam tendimus in bonum supposita cognitione eius. Et est duplex, sicut cognitio ipsa,quam præsupponit,& sequitur.Vnus est sensitiuus,per quem tendimus,& desideramus bona sensibilia.Alter est rationalis,per quem tendimus, & desideramus bona intelligibilia : & appetitus iste rationalis est voluntas existens in anima rationali, tanquam potentia eius,cùm appetitus sensitiuus, in aliqua parte corporis ponatur,tanquam potentia sensitiua,atque corporea. 42

43 Relicto autem appetitu cognitionis : quia non pertinet ad præsentem tractatum:Naturalis diuiditur in totalem, atque cõpletum, qui sequitur naturam completam:& talis est grauitas in lapide per quam inclinatur in centrum,& illud dicitur appetere. Et appetitus iste completus, vnus est accidentalis, qui sequitur naturam completam essentialiter, & substantialiter, & ideo ordinatur in bonum accidentale, vt appetitus lapidis in centrum. Alter est substantialis : quia procedit à natura quidem completa essentialiter, non tamen substantialiter, & ordinatur in

bonum

bonum ſubſtantiale, per quod completur ſubſtantialiter. Appetitus ſubſtantialis dicitur, quem habet natura totalis,& completa eſſentialiter,ad proprium terminum ſubſtantialem, per quem completur ſubſtantialiter, vt inclinatio cuiuſlibet naturæ compoſitæ ex materia, & forma, vel etiam ſpiritualis ad propriam ſubſiſtentiam, per quam completur ſubſtantialiter, & conſtituitur in ſuppoſito,vel perſona:nam licèt completa ſit eſſentialiter, incompleta cenſetur ſubſtantialiter, quouſque per ſubſiſtentiam conſtituatur.

44 Appetitus autem iſte ſubſtantialis non eſt accidens ſuperadditum eidem naturæ,ſed eſt ipſamet natura eſſentialiter completa, quæ per ſe ordinatur in proprium bonum ſubſtantiale, per quod ſubſtantialiter completur. Alter eſt appetitus incompletus, qui ſequitur naturam incompletam,& iſte eſſentialis vocatur: quia in complementum eiuſdem rei ad eſſentiam pertinens ordinatur,& talis eſt appetitus materiæ ad conſtituendum compoſitum, tanquam ad finem, & vt formæ coniungatur, tanquam ad medium, nam vnio materiæ cum forma in eum finem ordinatur à natura, vt conſtituatur per eam compoſitum ſubſtantiale, per cuius ſpeciem materia etiam perficiatur in ea conſtituta, quam ex ſe non habebat. Similémque appetitum habet forma vt coniungatur materiæ & conſtituat compoſitum, licèt ex diuerſa cauſa procedat quia non tam ex indigentia boni, quam vt proprium bonum communicet eidem materiæ, & ſuo modo compoſito.Et licèt iſte appetitus Incompletus,ex propria ratione incompleta habeat, vt non ſemper procedat à forma, ſed ſemper ab eſſentia procedit, quæ quaſi forma rei eſt, & ideò ſuo etiam modo à forma procedere dicitur.Nec eſt accidens ſuperadditum naturæ, vel eſſentiæ rei,quia non habet pro termino aliquid accidentale,ſed eſt ipſamet natura, & eſſentia rei incompletæ, atque imperfectæ eſſentialiter, & ad propriam perfectionem, & complementum eſſentiale ordinata.

45 Ex quibus ſequitur, quonam modo diſtinguatur appetitus materiæ ab eadem materia, non enim diſtinguitur realiter, nec ex natura rei,ſed ſola ratione, ſicut dicebamus de potentia eiuſdem materiæ. Quod hoc modo probandum ſimul, & explicandum eſt:Talis eſt appetitus, quale eſt bonum illud, in quod ordinatur. Sed appetitus materiæ non ordinatur in bonum accidẽtale, ſed eſſentiale: ergo non eſt accidentalis, ſed eſſentialis; & conſequenter non eſt accidens, aliquod ſuperadditum eſſentiæ eiuſdem materiæ: ſed ipſamet eius eſſentia vt inclinata & propenſa in proprium bonum, & complementum eſſentiale: quare non erit entitas realis diſtincta ab eadem eſſentia materiæ, ſed ſolùm diſtinguetur ratione, ſicut potentia, imò ſola ratione ab

ipſamet

ipsamet potentia, ita vt eadem essentia materiæ in quantum receptaculum est formæ, sit potentia:sed in quantum in eandem formam, quam potest recipere, inclinatur, & propensa est, sit appetitus ad formam. Sed prius intelligimus potentiam in materia,quàm inclinationem, & ideò priùs potentiam, quàm appetitum, imò appetitum intelligimus quasi potentiam consequi: & ideò dicimus appetitum consequi materiam, aut potentiam eius. Quæ secundùm rationem intelligenda sunt, non secundùm consequentiam realem,vel naturalem, cùm nulla sit distinctio realis, vel ex natura rei inter essentiam materiæ,potentiam eius,& appetitum.

Secundò notandum est appetitum secundùm se non respicere rem absentem, nec præsentem, sed ab vtraque conditione abstrahere, & solùm ex se dicere inclinationem, & propensionem in bonum;quòd si absens fuerit, desiderium vocabitur idem appetitus;si verò præsens, dicetur complacentia, siue complacentiæ appetitus. Itaque appetitus rei absentis imperfectus est, & ideò nomine desiderij imperfectionem non habiti significantis vocatur: appetitus verò rei præsentis perfectus est, & ideò perfecto nomine complacentiæ significatur, sed eadem est essentialis ratio appetitus,significata his tribus nominibus, & solùm distinguitur accidentaliter, quia, quòd sit boni absentis, aut præsentis, accidentia sunt respectu eiusdem appetitus abstrahentis ab vtraque. Cuius hæc est ratio, quia sicut absentia, & præsentia, non sunt differentiæ essentiales boni, sed accidentales, ita nec essentialiter distinguunt desiderium, & complacentiam ab appetitu, sed solùm accidentialiter,& hoc non realiter, sed secundùm rationem.

Ex his respondeo ad testimonia Aristotelis & D. Thomæ 46 quòd Aristo. solùm loquitur de appetitu cognitionis, non de Naturali,qualis est appetitus materiæ, & D. Tho. loquitur quidem de Naturali, sed solùm de completo, qui sequitur veram formam,per quam constituitur res completa, non verò de appetu materiæ,qui incompletus est, & ideò non necessariò sequitur formam,necessariò tamen essentiam rei, similem formæ,& ideò sub naturali consequente formam fortè comprehenditur à D. Tho. Nihilominus licèt de eo non loquatur, expresè eum ponit in materia alio loco à nobis citato.

Ad primum argumentum, negandum est antecedens, quòd materia appetat formam propter aliquam ex illis tribus causis, sed quia proprius actus eius est,& proprium bonum, quo medio proprio finem consequitur, qui est constitutio compositi, ad quod tam materia,quàm forma ordinantur à natura,itaque materia in omnes formas æqualiter inclinatur, æqualitérq; omnes appe

appetit, sed quas non habet appetit appetitu desiderij, & quas habet appetitu complacentiæ.

47 Pro solutione secundi notandum est, quòd cùm materia omnes formas æqualiter respiciat, & in omnes æqualiter inclinetur, nulla est quantumcumque perfecta, etiam si perfectiones cæterarum eminenter contineat, vt continet anima rationalis, quæ possit totaliter satiare appetitum eius, hoc est intensiuè, & extensiuè: nam licèt intensiuè satiare forte posset, non tamen extensiuè: quia non omnes extensiuè continet. Vnde, etiam dum habet animam rationalem, cæteras omnes formas appetit. Et ratione huius appetitus principium est perpetuitatis rerum naturalium, atque etiam corruptionis earum diuersa ratione: nam hoc secundum habet respectu particulatium, primum verò in ordine ad totam seriem, aut vniuersitatem earum, illud etiam conuenit ei per accidens hoc verò per se. Nam cum materia appetat omnes formas, consequenter appetit dispositiones proprias earum, quæ sæpè contrariæ sunt; & cum multa etiam sint agentia contraria, quæ eas conantur introducere pro introductione formarum, fit vt materia subdita his omnibus agentibus, à contrariis sæpè patiatur, & ab agente maioris virtutis intensiores dispositiones suscipiat, & tandem formam, quam introducere intendit, quam cùm non possit recipere sine expulsione eius quam habet, & corruptione compositi passim sequuntur corruptiones plurium rerum naturalium: sed per accidens, hoc est, respectu materiæ, cuius appetitus non tendit per se in corruptionem, sed in formam, & compositum, à quibus perficiatur. Et ecce quomodo appetitus materiæ est causa corruptionis rerum in particulari per accidēs. Sed cùm per se appetat omnes formas, per se etiam tendit appetitus in nouam formam, nouúmque compositum: ita vt non destruatur hoc, nisi per nouam generationem alterius, & hoc est materiam per se appetere nouas generationes rerum, per quas perpetua efficitur series, & vniuersitas earum: quæ non fieret perpetua, si materia non appeteret semper nouas formas, non enim succederent nouæ generationes: sed per continuas corruptiones tandem consumerentur omnes res naturales.

Ex quibus ad formam argumenti distinguenda est minor, quòd si appetitus ponatur in materia, ordinabitur in malum, nam per se falsum est, cùm semper ordinetur in nouā formam, & compositum, quæ sunt bona ipsius materiæ, & ex qua ordinatione maximum bonum commune resultat; per accidens verò concedi potest, quòd in malum tendat rerum particularium, & aliquando etiam in malum proprium, vel in minus bonum, quamuis hoc vltimum nunquam contingat; nam licèt per ad-

uentum nouæ formæ imperfectioris,perfectionem amittat,permanet tamen in ea appetitus ad eandem, quam amittit; per quem naturaliter potest consequi alteram eiusdem perfectionis, sed siue hoc contingeret, siue non, semper appetitus materiæ per se tendit in bonum totius naturæ, tanto excellentius proprio,vel alieno, quanto vniuersalius.

I. DVBIVM.

An sit in materia, non solùm appetitus ad formam, sed etiam desiderium.

SEd restant quatuor dubia breuiter soluenda pro complemento huius materiæ de appetitu, & est primum, An non solùm ponendus sit in ea appetitus ad formam, sed etiam desiderium. Et ratio dubitandi est ex vna parte, quia desiderium alicuius boni videtur præsupponere cognitionem eius, quæ cùm non sit in materia,nec videtur esse posse desiderium. 48

Ex opposita verò parte, quòd desiderium habeat, docet expressè Aristoteles text. 81. huius lib. vbi de materia appetente formam ait: *Aliud autem, quod natura aptum est appetere, & desiderare ipsum secundùm suam naturam.* Et ratione probatur, quia si appetitus sit boni non habiti,vocatur desiderium,sed materia appetit plures formas,quas non habet; ergo talis appetitus erit desiderij.

Et ita tenent omnes moderni interpretes, sed non omnes eodem modo, nam quidam asserunt materiam non habere appetitum ad formas particulares, sed solùm ad formam in communi. Quod probant primò, quia desiderium fundatur in appetitu,& rationem eius sequitur,sed materia nō appetit formas in particulari, sed solùm communem rationem formæ amissibilis, sicut visus non tendit in colores particulares, sed solùm in communem rationem visibilis; ergo nec desiderat aliquam in particulari. Secundò, quia desiderium versatur, circa bonum non habitum, cuius carentiam præsupponit in desiderante, sed materia nulla forma in particulari caret, cùm semper habeat aliquam in qua continetur communis ratio formæ amissibilis, quæ est proprium obiectum appetitus eius: ergo nec aliquam desiderat in particulari. Et certe, si aliquam desideraret in particulari, violenter detineretur sub eius opposita, vt si desideraret formam ignis, violenter detineretur sub forma aquæ, quod est falsum, quia materia sub nulla forma potest detineri violenter, sed potius in quacunque complacet, tanquàm in bono sibi proprio ac proportionato.

Mihi tamen non placet hæc sententia, sed assero materiam habere appetitum, non solùm ad formam sub ratione communi amis- 49

ni amissibilis, sed etiam ad quascunque in particulari. Quod probo primò, quia euidens est materiam habere potentiam non solùm respectu formæ in communi, sed etiam respectu particularium, quas constat recipere posse naturaliter; sed potentiam naturaliter sequitur inclinatio, & propensio, in quibus consistit ratio formalis appetitus; ergo habet etiam appetitum ad omnes in particulari: & appetitus, si sit de re non habita, est desiderium; ergo habet etiam desiderium respectu omnium. Secundò, quælibet forma in particulari est actus perficiens materiam; ergo est maximum bonum eius, sibique proportionatum, & quod naturaliter potest consequi; sed res quælibet naturaliter appetit bonum sibi proportionatum, quod potest naturaliter consequi; ergo materia appetit omnes formas in particulari.

Sed notandum, diuerso modo appetere eas sub ratione communi formæ amissibilis, & sub ratione particulari, nam primariò, & adæquatè respicit communem rationem formæ amissibilis, quæ est adæquata ratio obiectiua appetitus: particulares verò inadæquatè quidem, quia nulla forma particularis, vt talis, est adæquata ratio obiectiua, sed inadæquata, quia aliquid est rationis communis sub ea contentum, atque etiam secundariò, & ex consequenti, quia potentia primò respicit communem rationem sui obiecti & consequenter, ac secundariò rationes particulares sub ea contentas. Et ita appetitus materiæ, & ex consequenti desiderium ordinatur ad formas in particulari, non quidem simul habendas, sed successiuè.

Ad primum argumentum distinguenda est minor, quòd materia non appetat formas in particulari, nam primariò, & adæquatè verum est: secundariò & inadæquatè falsum: & eodem modo tendit ad illas per desiderium. Et eodem modo soluitur secundum, distinguendo minorem de carentia primaria, & adæquata, vel secundaria, & inadæquata, & de prima concedenda est, de secunda verò neganda.

Aliud tandem, quod dicitur, si materia desideraret formam contrariam ei, quam habet, violenter sub ea detineretur; negandum est, quia licèt appetat formam contrariam, non quidem vt contrariam, sed vt continetur sub ratione communi amissibilis formæ, quæ est adæquata ratio obiectiua desiderij, ad quod per accidens se habet contrarietas, sicut ad sensum tactus per accidens se habet contrarietas caloris, & frigiditatis, quas non respicit vt contrarias, sed vt conueniunt in communi ratione qualitatis tangibilis, sub qua continentur, tanquàm sub adæquata ratione obiectiua talis sensus.

VLT. DVBIVM.

Quomodo se habeat priuatio respectu appetitus.

54 COmmuniter dici solet priuationem se habere ad appetitum, tanquam causam eius. Quod mihi videtur falsum, propter hoc argumentum: Priuatio non est entitas positiua, sed quædam negatio in tali subiecto, sed appetitus est entitas positiua; ergo priuatio non potest esse causa eius. Probatur consequentia, quia negatio non potest habere causalitatem realem, & si eam haberet circa positiuum, effectus esset nobilior sua causa.

Pro solutione huius dubij notandum est, appetitum solum dicere inclinationem, & propensionem in bonum, & ideò abstrahere à bono absenti, vel præsenti, & ex consequenti à desiderio, & complacentia; nam desiderium est de bono absenti, aut nondum habito; complacentia verò de bono præsenti, quod iam possidetur: & cùm priuatio dicat carentiam vel absentiam boni, sequitur appetitum abstrahere à priuatione, sicut abstrahit à bono absenti, vel non habito, & ideò priorem esse priuatione secundùm rationem, quia quod abstrahit ab aliquo, vniuersalius est eo, & consequenter prius secundùm rationem; ergo priuatio appetitum sequitur; & eum non præcedit, & ita non potest esse causa eius vllo modo, eadem tamen priuatio, quæ sequitur appetitum, præcedit desiderium; nam cùm desiderium sit de bono non habito, præsupponit carentiam eius in subiecto, & ideò præsupponit priuationem in carentia consistentem: medium igitur tenet appetitum, & desiderium, ita vt sequatur illum, & præcedat hoc, sed licèt præcedat desiderium, non potest esse causa illius, etiam secundùm rationem, quia non potest intelligi, quòd negatio habeat causalitatem circa entitatem positiuam: sed ratione prioritatis, quam respectu desiderij habet, quodammodo illud excitat, hoc est, non tanquam causa illud efficiendo, sed occasionaliter: nam carentia boni occasio quædam est fortius appetendi bonum illud, in quod res inclinatur: cùm appetitus rei absentis sit desiderium, verum est priuationem occasionaliter excitare desiderium; & quia excitatio hæc, licèt non sit causalitas, tamen habet similitudinem cum causalitate; quadam saltem impropria ratione per similitudinem dicitur priuatio causa desiderij, quod cùm sit appetitus rei absentis, dicitur in eodem sensu causa appetitus; non vt appetitus est abstrahens à desiderio, & complacentia, sed vt est appetitus desiderij, vel rei absentis, aut non habitæ: & ecce explicatum, quomodo se habeat priuatio respectu appetitus, & in quo sensu vera esse potest vulgaris locutio, Quòd priuatio sit causa appetitus.

QVÆSTIO VIII.

An materia sit vna specie, & numero, vel plures.

DE sola materia rerum corruptibilium (quam sublunarem vocant) procedit quæstio: nam de materia Cœlorum in libris de Cælo agendum erit, vbi disputabitur, an specie distinguatur vna ab altera, & de sola vnitate specifica, & numerica, non de vnitate generica, quia certum est omnes materias in genere conuenire corporeæ substantiæ, sub quo collocantur, sed an sub eo distinguatur specie vna materia ab alia vt materia ignis, à materia aquæ, & quælibet harum à materia hominis, & leonis; & rursus, an distinguantur numero, vel vna numero dicatur tota materia rerum corruptibilium: de hoc est præsens quæstio, in qua primò agendum est de vnitate specifica, deinde vnitate numerica, & ita duplicem partem habebit. 55

Circa primam de vnitate specifica, videtur non omnes materias sublunares esse eiusdem speciei, sed distingui specie pro diuersitate specifica formarum: quia forma tribuit speciem cuicunque rei; ergo si aliquam habet speciem materia, à forma sumi debet, vel per ordinem ad illam, sed materia reperitur sub formis specie diuersis, vt per se est manifestum; ergo materia, quæ est sub forma ignis, erit specie distincta ab ea, quæ est sub forma aquæ, sicque de cæteris. Secundò compositum quodlibet Physicum componitur essentialiter ex materia, & forma, tanquam ex partibus, & ab illis constituitur in sua specie; ergo partes ipsæ pertinent ad speciem totius; quam componunt, sed dantur composita diuersarum specierum, ergo partes eorum debent distingui specie: & de formis manifestum est distingui, vt forma hominis à forma leonis; ergo non est minus necessarium distingui materias, & ita non erit vna specie materia rerum sublunarium, sed plures.

Dicendum tamen est esse vnam speciem: ita tenet expressè Aristoteles, atque etiam D. Thom. quos sequuntur cæteri omnes, Aristoteles quidem in hoc 1. lib. text. 69. his verb. *Vnum quid igitur principium est, non sic vnum existens, neque sic vt hoc aliquid, vnum autem secundùm quod ratio.* Per rationem, essentiam seu definitionem intelligens, vt solet ipse, & exponunt interpretes. Et D. Thomas 1. p. q. 69. art. 2. & in 2. dist. 12. qu. 1. art. 1. ad 5. 56

Et probatur hac ratione, quælibet potentia sumit speciem ab actu, & obiecto, non quocunque sed adæquato, vt potentia visiua à colore, non hoc aut illo, sed ab eis secundùm communem rationem coloris, aut visibilis, quæ est adæquata ratio

obiectiua

Dicendum tamen est materiam etiam pro tempore, quo habet nobiliorem formam, appetere minus nobilem. Probatur primò, quia dum habet nobiliorem, habet potentiam recipiendi minus nobilem; sed potentiam sequitur inclinatio, quæ est appetitus: ergo appetit ignobiliorem. Secundò quia si eam non appeteret, non posset naturaliter amittere nobiliorem, & consequenter non poterit naturaliter corrumpi compositum, quod cum nobiliori forma constituit, & ita homo erit naturaliter incorruptibilis, quod est absurdum. Non est tamen intelligendum minus nobilem appetere, dum nobiliorem habet, simul cum ea recipiendam, sed successiuè.

52 Ad argumentum respondetur negando maiorem, quòd minus bonum comparatione maioris sit malum simpliciter, non est enim nisi malum secundùm quid ex parte imperfectionis: sed simpliciter bonum: & ideò potest in illud tendere appetitus, etiam in comparationem minoris boni. Vel secundò etiam responderi potest, appetitum materiæ non discernere inter maius, & minus bonum, sed naturaliter, & absque vlla differentia tendere in vtrumque, & ideò æqualiter, quia non præsupponit cognitionem boni, & ideò materia non minus appetit formam minus nobilem, dum nobiliorem habet, quàm hanc, dum habet illam. Diuersa igitur ratio est de electione voluntatis, quæ præsupponit consilium intellectus, quo medio discernit inter maius, & minus bonum, & vnum præfert alteri, sicut prælatum est per consilium. Quamuis probabilius mihi sit posse voluntatem eligere minus bonum in comparatione maioris propter suam libertatem, vt alibi ostenditur. Ad aliud denique de humanitate Christi, respondeo diuersam esse rationem de illa ac de materia: quia non appetit plures, vel omnes personalitates, sicut materia prima appetit omnes formas, sed determinatur appetitus eius ad personalitatem propriam, & cùm habeat aliam, in qua continetur perfectius propria, quàm vt est in se, satiatus est appetitus eius, & propterea non appetit propriam: materia verò appetit omnes formas, quare non potest satiari appetitus eius per vnam quantumcumque perfectam, quia non continet extensiuè omnes.

IV. DVBIVM.

An materia appetat etiam formas, quas iam amisit.

53 Respondent aliqui sub hac distinctione, appetitus potest sumi strictè, & propriè, pro inclinatione in rem possibilem, quam naturaliter potest consequi habens ipsum, & hoc modo non appetit materia easdem numero formas, quas semel habuit, quia repugnat naturaliter easdem iterum recipere: cùm

plures, fieri posse aliam materiam respicientem formas vnius, aut alterius speciei tantum, & non alias, & hanc fore alterius speciei infimæ, respectu materiæ, quæ modò est. Mihi tamen videtur non esse possibilem aliam speciem imperfectiorem materiæ. Primò, quia si talis daretur, eo ipso, quòd posset recipere formas vnius speciei, posset etiam recipere omnes, quia non potest aliquid esse capax vnius contrarij, quin etiam sit capax alterius. Secundò, quia eo ipso quòd esset materia corruptibilium, esset eiusdem speciei, non enim variat speciem plures aut pauciores formas posse recipere, dummodo eas quas recipit, amissibiliter respiciat. Nam iam respicerent hæc, & illa materia eandem rationem amissibiliter informandi, à qua haberent vnitatem specificam.

Secunda pars quæstionis de vnitate numerica materiæ.

59 CIrca vnitatem numericam materiæ certum est materiam sublunarem aliquo modo esse vnam numero, quia id docet expresé Aristoteles in hoc 1. lib. textu. 60. his verbis: *Oportet semper aliquid subijci, quod sit: & hoc etsi numero est vnum, at forma quidem non vnum.* Et cum eo omnes interpretes, qui diuerso modo vnitatem numericam eius explicant.

Primus modus eam explicandi fuit aliquorum asserentium duobus modis aliquid esse vnum numero, positiuè, & negatiuè. Illud est vnum numero positiuè, quod habet positiuam rationem, à qua indiuiduatur, vt Petrus hanc materiam, & hanc formam, à quibus accipit vnitatem numericam. Aliud est vnum numero negatiuè, quod ex se non habet distinctionem numericam. Et hoc modo materia dicitur vna numero, non primo: quia ex se nullam prorsus habet distinctionem numericam, sed eam accipit ex formarum diuersitate. Et ita videtur loqui D. Tho. 1. p. q. 16. art. 7. ad 2. vbi ait; *Materia prima dicitur esse vna, non quia habet vnam formam, sicut homo est vnus ab vnitate vnius formæ, sed per remotionem omnium formarum distinguentium.* Vt autem mentem Aristotelis, & D. Thomæ explicemus vnum est notandum, quod sicut de vnitate specifica materiæ diximus non esse cõpletam, sed incõpletam, & partialem, quia materia ipsa essentialiter est pars, sic de vnitate numerica eius est certum non esse completam, sed incompletam, & partialem. Præterea sicut species eius, quædam est propria, intrinseca, atque inuariabilis, quam habet ex se, quia est pars corporis, & non ex vnione cum hac, vel illa forma, quia illam haberet, si nuda crearetur à Deo. Eodem modo vnitas numerica eius duplex est, vna intrinseca, & sibi propria, atque inuariabilis, quam habet ex propria entitate reali; & quam haberet, si nuda crearetur: altera quasi extrinse-

extrinseca,& aduentitia,quam accipit à forma,cui coniungitur quæ pro diuersitate formarum variatur.

His suppositis,tribus conclusionibus respondemus. Prima est, 60
ex propria ratione materiæ, non habetur, quòd tota sit vna numero, nec etiam quòd sint plures materiæ numero distinctæ, sed vtrunque habere potest, per diuisionem, sicut aqua potest esse vna numero, & plures: vna, si continuata producatur, vel postquam producta est diuisa,continuetur.Hæc est satis manifesta,quia materia potest esse continua, vel diuisa, & si continua sit,erit vna numerò,si diuisa, plures: non quòd continuatio efficiat vnitatem numericam eius;sed quia per propriam entitatem est vna numero:diuisio verò,aut continuatio occasionaliter efficit, vt entitas diuersa eius modum totius, vel partis habeat, & ideò eadem sit, vel diuersa per modum partis, vel per modum totius, & dum est eadem per modum totius, simpliciter est vna numero per propriam entitatem habentem modum totius:dum verò diuisa est, distincta numero censetur simpliciter, quia vna distinguitur ab alia per propriam entitatem habentem modum totius, cùm prius,dum coniunctæ erant, solùm distinguerentur numero secundùm quid; hoc est quasi partiali. Et quia materia diuiditur substantialiter per diuersas formas, quibus informatur, quasi occasionaliter est diuersa numero per diuersas formas: & cùm ex se nullam habeat formam nec diuisionem, in hoc sensu potest dici vna nùmero negatiuè, in quo loquuntur authores illi,& etiam D. Thomas.

Secunda conclusio, materia,in qua succedunt diuersæ formæ, 61
permanet eadem numero per propriam entitatem, à qua habet quælibet portio materiæ diuisa ab alia tanquam à ratione intrinseca,& non à forma,vel composito,quòd sit in se vna numero, & distincta etiam numero à quacunque alia positiuè, & non solùm negatiuè. Probatur hac ratione; quælibet talis materia est vna numero sine dependentia à forma,& cōposito,aut à quocunque alio extrinseco: ergo ex propria entitate tanquam ex ratione positiua, & intrinseca habet propriam vnitatem, ac distinctionem numericam.Probatur antecedens,quia etiam si materia per possibile,vel impossibile, destructo hoc composito, & hac forma, non recipiat aliam, sed sine vlla permaneat, erit eadem, ac si noua forma informaretur, & nouum compositum constitueret,& si crearetur sine vlla forma, esset eadem numero ac fuit creata sub forma, nec minus distingueretur numero à quacunque alia, à qua diuisa est,si nuda crearetur, aut permaneret,ac distinguitur,dum est sub distincta forma, & composito: non habet vnitatem numericam à forma,& composito, aut alio extrinseco; sed à propria entitate. Et quòd hæc sit sufficiens

ratio

obiectiua eius; in qua conueniunt omnes, sed omnes materiæ sublunares tanquam potentiæ substantiales respiciunt eundem actum adæquatum, ergo sunt eiusdem speciei. Probo minorem, quia materia cuiuslibet corporis potest recipere formam cuiuscunque alterius diuersæ speciei, proximè, vel remotè, secundùm modum, quo disponuntur ab agentibus naturalibus ex vno corpore generantibus aliud; ergo qualibet respicit omnes, & singulas formas eiusdem, vel diuersæ speciei sub ratione formæ amissibilis, ex modo informandi desumpta, quod est eundem actum adæquatum respicere, à quo specificam habebunt vnitatem. Itaque licèt diuersæ sint formæ secundùm speciem: conueniunt tamen in eodem modo informandi, quia sic omnes, & singulæ informant materiam, vt amitti ab ea possint, & ex hoc habent vnitatem specificam, quia sub hoc modo formali respiciuntur à materia.

57 *Vt* autem hæc veritas meliùs intelligatur, & faciliùs solui possint argumenta, duo notanda sunt. Primum quòd materia respicit quamlibet formam huius, aut illius speciei, nòn tanquam actum adæquatum, sed inadæquatum, sicut potentia visiua respicit colores diuersæ speciei tanquam inadæquata obiecta. Præterea sicut diuersi colores possunt sumi secundùm proprias essentias, vel vt conueniunt in eadem ratione visibilis, sub qua respiciuntur à potentia visiua, & illæ rationes sunt quasi obiectiuæ materiales, hæc verò formalis, à qua sumitur vnitas potentiæ visiuæ, & sub qua diuersæ rationes materiales habent vnitatem formalem obiectiuam, specificam, & atomam obiectiui ordinis. Eodem modo formæ substantiales diuersæ speciei possunt sumi secundùm proprias essentias, vel secũdùm modum informandi materiam amissibiliter in quo conueniunt omnes. Et prima consideratio quasi materialis est in ordine ad potentiam materiæ: secunda verò formalis; & sub prima respiciuntur à materia tanquam actus inadæquati, & quasi materialiter diuersi: sub secunda tanquam vnus actus adæquatus vnitate formali adæquata, à qua sumit vnitatem specificam potentia materiæ, quam non potest tollere diuersitas specifica formarum quasi materialis, & inadæquata. Exemplum esse potest in materia sublunari, & cœlesti, quæ non distinguuntur specie propter diuersitatem formarum specificam, quam habent formæ secundùm proprias essentias, quia quasi materialis est hæc in ordine ad potentiam materiæ, sed propter diuersum modum informandi, qui formalis est, nam formæ sublunares informant amissibiliter, formæ verò cœlorum modo inamissibili. Ex opposito ergo, cùm omnes formæ sublunares eundem modum habeant informandi materiam, habebunt ex consequenti vnam rationem for-

ratio vnitatis, & distinctionis numericæ probatur, quia materia habet propriam entitatem actualem extra causas distinctam ab entitate formæ, & compositi, per quam est primum, ac perpetuum subiectum omnium generationum, & corruptionum, & cum qua permanet inuariata destructis omnibus formis, & compositis, quam entitatem, ex consequenti non recipit ab eis, nec habet dependenter ab eis: ergo per eandem est vna numero, & distincta etiam numero à quacumque alia materia, & à quocunque composito, & forma, & positiuè quidem: cùm eadem eius entitas realis, & positiua sit.

62 *Vltima* conclusio, materia accipit quandam vnitatem, & distinctionem numericam à forma, cui coniungitur, & à composito, quod cum ea constituit extrinsecam, & quasi aduentitiam & accidentalem, quæ variatur pro diuersitate formarum, & compositorum, ita vt ab ea dicatur diuersa numero successiuè, secundùm successionem diuersarum formarum. Et variatio hæc probat euidenter extrinsecam esse hanc vnitatem numericam, quia propria, & intrinseca indiuiduatio cuiuslibet rei inuariabilis esse debet. Sed quòd sit accidentalis probatur ex proprio modo se habendi ad materiam: nam licèt materia nihil accipiat à forma, quòd sit verum accidens, hæc tamen vnitas, vel distinctio numerica, quam ab ea accipit, adest, & abest ei, salua identitate numerica sibi propria, atque intrinseca, per quam dicitur eadem numero permanere sub diuersis formis: ergo habet modum accidentalem: quare ex ea non dicitur materia vna numero, vel diuersa simpliciter, sed ex propria, & intrinseca.

QVÆSTIO IX.

An materia habeat proprietates, & quæ sint illæ.

63 EXplicatis his, quæ ad essentiam specificam, & indiuidualem materiæ pertinent, explicandæ sunt proprietates vt rationé eius (quantum possibile est) intelligamus. Est autem certum nullam habere proprietatem completã, quia proprietates rei sequũtur naturam eius, sed materia ex propria natura est quid incompletum essentialiter, ergo proprietates eius incompletæ erunt. Secũdò certum est proprietates eius non esse accidentia realia ei superaddita, quæ appellentur propriæ passiones, quia cùm materia nullam efficientiã habeat, neque vllas operationes, nõ sunt ei concessæ à natura potentiæ, vel virtutes accidentales ad eas efficiendas. Solum ergo sunt rationes quædam quas extra essentiã eius intelligimus, quasi ex ea procedentes, & ideò posteriores secundùm rationem, per quam distinguuntur ab ea, & non à parte rei, quemadmodum dicimus ens habere suas proprietates,

quæ

quæ sunt verum, bonum, & vnum. Proprietates autem materiæ duplices sunt, nam quædam sunt communes materiæ sublunari cum cœlesti, quas primò explicabimus, aliæ vero particulares materiæ sublunaris de quibus in secundo loco agendum erit.

Enumerantur proprietates materiæ in communi.

INter proprietates autem communes materiæ prima numeratur quòd sit ingenerabilis, & incorruptibilis. Hanc proprietatam tribuit Aristoteles materiæ ca. 9. huius lib. simul probans quòd ei conueniat his verbis: ***Incorruptibilem, & ingenitam necesse est ipsam esse, si enim fiat, subijci aliquid oportet primum, ex quo inexistente fiat: hoc autem est ipsius natura: quare erit, antequam fiat.*** Quibus tale argumentum constituit, si materia fieret per generationem, necessariũ esset aliud subiectum præsupponi, ex quo fieret: sed repugnat aliud subiectum præsupponi productioni eius: ergo repugnat per generationem fieri. Probatur maior ex duobus, ex primo quidem, quia generatio est mutatio præsupponens subiectum, quod sit sub vtroque termino eius, à quo, & ad quẽ. Ex secũdo verò, quia si ex nullo præsupposito fieret, ex nihilo diceretur fieri, & ideò non per generationem. Probatur etiam minor, quia si generationi materiæ præsupponeretur aliud subiectum, vel alia materia, aut illa esset generabilis, vel non: si dixeris esse ingenerabilem, iam sequitur materiam, quæ est primum subiectum ingenerabilem esse; si verò generabilis esset, alia deberet præsupponi, ex qua fieret: & sic in infinitum: daretur ergo processus in infinitum: qui cùm non sit admittendus, necessario admittendum est, quòd materia sit ingenerabilis. Et eodem ferè modo probatur esse incorruptibilem, quia subiectum generationis permanere debet post corruptionem, alioqui si totaliter desineret, in nihilum cederet quod corrumpitur, hoc autem pugnat cum ordine naturali rerum, secundùm quem corruptioni vnius succedit alterius generatio. Hanc sententiam Aristotelis tanquam veram & necessariam sequitur vniuersa schola. Et ideò de hac proprietate materiæ nemo dubitat.

Secunda proprietas materiæ est perpetuam durationem ei deberi, quod sic probatur: materia non est producibilis ab aliqua causa secunda, sed solùm à prima per creationem: ergo ab ea solùm conseruatur efficienter, quare solùm potest desinere per substractionem concursus eiusdem, sed constat primam causam non substrahere suum concursum, nisi aliqua secunda causa talem substractionem postulante, non est autem aliqua secunda causa talem substractionem postulans, cùm à nulla dependeat in fieri, neque in conseruari: ergo non subtrahetur talis concursus naturaliter, & ideò nec materia potest naturaliter desinere, sed perpe

perpetua duratio ei debetur.

54 Si autem aliquis obiiciat aduersus has duas proprietates, ex eis sequi, quòd materia sit nobilior forma, & composito, quae passim corrumpuntur. Neganda est consequentia, quia maior, vel minor nobilitas essentialis rerum non colligitur ex duratione earum perpetua, vel temporali, sed ex nobilitate formae aut naturae:& quia materia imperfectissimam naturam habet in pura potentia consistentem, minus nobilis est essentialiter forma, & composito, licet nobilitatem quandam accidentalem habeat ex perpetua permanentia, per quam nobilior est vtroque accidentaliter.

Tertia proprietas est, quòd materia nullam habet ex se actiuitatem, sed solùm pati posse ab agente. Quam proprietatē tribuit ei Aristoteles 2. lib. de Generatione, cap. 9. textu. 53. his verbis: *Pati námque, & moueri materia est, agere vero, & mouere alterius potentia.* Et probatur, quòd ei conueniat, hac ratione: agere prouenit ab actu, sed materia est pura potentia, nullum ex se includens actum essentialiter: ergo nullam potest habere actiuitatem, nec ab ea potest procedere vlla actio. Haec autem proprietas materiae non tollit, quin ab eius essentia naturaliter emanet subsistētia partialis, si eam habet, atque etiam relationes incompletae partis, & materialis causae. Nam emanatio haec nō est propria efficientia, nec ad eam requiritur actiuitas, quae denegatur materiae: nam haec ordinatur ad perficiendum alia à se, emanatio verò quasi interna est, & ad se perficiendū & non alia ordinatur.

55 Quarta proprietas est, quòd semper sit coniuncta alicui formae, cum qua actu componat totum. Et ratio eius est, quia materia ex se est pura potentia, & ideò imperfectissimum esse habet, natumque dependere à proprio actu, qui est forma, ideò nón potest, nisi ei vnita conseruari naturaliter.

Quinta proprietas materiae numeratur appetitus ad formam Sed si pro inclinatione accipiatur (quae propriè appetitus dicitur) ad essentiam materiae pertinet, ideò hoc modo acceptus appetitus, non potest proprietas vocari, quia proprietates extra essentiam rei esse debent formaliter. Si verò accipiatur pro appetitu formae absentis, quem vocamus desiderium, non potest conuenire omni materiae, nam coelestis non potest recipere aliam formam ab ea, quàm habet, & propterea nec desiderium absentis formae vnquam habebit. Solùm potest esse proprietas materiae, si accipiatur pro appetitu complacentiae actualis, qui sequitur ex actuali vnione cum forma, & conuenit omni materiae.

56 Sexta proprietas materiae est, quòd non sit cognoscibilis, nisi per formam. Et ratio huius proprietatis manifesta est, quia

materia

materia essentialiter est potẽtia receptiua formæ, tanquàm proprij actus: ergo essentialem dicit ordinem ad actum, quare non potest, nisi per eum cognosci. Sed duobus modis cognoscitur materia per actum. Primò positiuè per positiuum ordinem ad actum, quem includit. Secundò negatiuè, per negationem cuiuslibet essentialis actus. Et vt vtrumque modum cognoscendi materiam significaret Aristoteles, duplici definitione eam definiuit, quarum prima explicat materiam, vt subiectum formæ, ex quo simul cùm forma sit compositum, in quibus positiua ratio eius consistit. Secunda verò datur per negationem cuiuscunque actus, dum dicitur: *Materia non est quid, neque quantum, neque quale.* Et vterque iste modus cognoscendi materiam potest appellari intrinsecus, præsertim primus: cùm sit per potentiam essentialem ordinatam ad actum: atque etiam suo modo secundus: cùm in eadem ratione essentiali puræ potentiæ contineatur negatio actus: nam negationes aliorum, ad essentiam cuiuscunque pertinent. Præter hos autem modos intrinsecos alterum posuit Aristoteles extrinsecum in hoc lib. 1. text. 69. vbi asserit materiam esse cognoscibilem per quandam Analogiam, vel similitudinem ad materiam rerum artificialium, hoc modo intelligendam, vt sicut se habet lignum, vel lapis ad formam statuæ quam ei inducit artifex per artem, & de potentia eius educit, & cum qua componit statuam, ita se habet materia naturalis ad formam naturalem suscipiendam, quam agens naturale de potentia eius educit, & cum qua in se suscepta componit rem naturalem completam vt ignem, lapidem, vel hominem.

Sed dubitari solet in hac parte, an materia sit cognoscibilis 67
conceptu quidditatiuo, distincto, & comprehensiuo, non quidem à Deo, de quo nemo potest dubitare, quin eam perfectissimè cognoscat, sed à creatura. Et de Angelo videtur etiam certum, quòd cognoscat eam quidditatiuè, atque distinctè, cùm distinctè cognoscat omnia prædicata eius essentialia. Sed de conceptu comprehensiuo iam superiùs dictum est à nobis, duobus modis posse rem comprehendi, essentialiter, aut intensiuè; vel accidentaliter, & extensiuè, & comprehensio essentialis habetur ex omnibus prædicatis essentialibus, & proprietatibus ab essentia dimanantibus distinctè cognitis. Accidentalis verò, & extensiua ex omnibus accidentibus, aut ex tota extensione, quam res habere potest. Illa vocatur notitia simpliciter, quæ est comprehensiua, accidentalis verò eam perficit accidentaliter, & secundùm quid. Et primam diximus habere posse Angelum virtute naturali. Secundam verò non nisi per supernaturalem virtutem, quia ad illam non requiritur cognitio distincta omnium formarum, quas recipere potest adhuc virtute agentium naturalium, quas

quas recipere potest adhuc virtute agentium naturalium, sed sufficit quasdam distinctè cognoscere, reliquas verò confuse, ex eo quòd cognoscatur ex potentia eius educi posse omnem formam amissibiliter informantem, ad quam recipiendam essentialiter ordinatur. Ad comprehensionem verò accidentalem requiritur cognitio distincta omnium formarum, quæ de potentia eius educi possunt naturaliter, quas non videtur posse Angelum cognoscere virtute naturali, sed solùm per diuinam reuelationem, & ideò nec naturaliter, sed supernaturaliter tantùm posse materiam extensiuè comprehendere.

58 De cognitione verò nostra etiam dicimus, posse nos quidditatiuè cognoscere materiam, quia probabile est, quidditatiuè eam definisse Aristotelem, sed non potest quidditatiuè definiri, nisi quidditatiuè cognoscatur; ergo possumus eam quidditatiuè cognoscere. Non tamen distinctè sicut Angelus, sed confusè, quia per ea quæ magna ex parte negationem dicunt, atque etiam communes quasdam rationes, quas habet cum materia rerum artificialium, vt ex definitionibus ab Aristotele designatis est manifestum; per conceptus autem negatiuos, & communes non habetur distincta notitia rei, & ideò nec nos distinctam habere notitiam materiæ existimamus, & ex consequenti, neque comprehensiuam, quia hæc distinctam includit, aut præsupponit, & cognitionem omnium proprietatum addit, quas nos non cognoscimus de materia, vt ex se est manifestum, & hæc de materia dixisse sufficiat.

TRACTATVS II.

De Forma.

1 DE Forma hæc disputari possunt; An sit, Quid sit, & Quotuplex. Quomodo fiat in rerum natura, hoc est per eductionem de potentia materiæ, vel alio modo, & quatuor hæc eadem quæstione explicabuntur. Secundum, an formæ materiales in prima rerum conditione eductæ fuerint de potentia materiæ. Tertium, an formæ accidentales educantur de potentia subiecti. Quartum, an formæ materiales habeant proprias subsistentias partiales. Quintum an eam saltem habeat anima rationalis. Sextum, an ex forma & materia fiat vnum per se. Vltimò, an plures formæ substantiales possint simul informare eandem materiam. In septem ergo quæstiones diuiditur tractatus secundus.

QVÆSTIO I.

An forma substantialis educatur de potentia materiæ.

TRia sunt præsupponenda, in quibus non habet locum disputatio, vt ad illud, quod quærimus disputandum, perueniamus; An forma sit, Quid sit, & Quotuplex.

Et quòd forma substantialis detur in rerum natura præter materiam, vix, aut nullo modo probari potest authoritate alicuius Philosophi Aristotele antiquioris. Sed id docuit expressis verbis Aristoteles in toto hoc 1. lib. & etiam in 2. cap. 1. lib. 7. Meta. cap. 4. & lib. 2. de Partibus animalium, cap. 1. vt omittamus libros de Anima; in quibus de anima, tanquàm de forma rerum viuentium, vt de proprio obiecto disputat, quod tanquàm euidens in Philosophia naturali recipit schola Peripatetica.

Sed his rationibus euidenter probari potest, vt res certa notior fiat. Prima, ex cōstitutione naturalium substantiarum quas constat non esse compositas ex sola materia; & accidentibus, ex quibus neque aliquid substantiale, neque aliquid per se vnum fieri potest, quia solùm possunt vniri materiæ vnione accidentali; ex vnione autem accidentali non potest resultare, nisi vnum accidentale; ergo ex eis solis vnitis materiæ non poterit constare naturalis substantia, sed necessaria est alia forma, quæ vniatur eidem materiæ substantialiter, vt ex vtraque possit fieri vnum quid substantiale.

Secundò probatur ex distinctione specifica earundem substantiarum, ex qua necessitatem formæ probauit Aristoteles text. 24. huius libri. Nam materia eiusdem rationis est in omnibus; ergo per illam non possunt distingui specie: sed euidens est dari substantias naturales specie distinctas, vt hominem, equum, & leonem; ergo euidens est etiam dari aliud principium intrinsecum præter materiam, per quod distinguantur essentialiter. Et hoc est forma, cuius propria ratio est, distinguere specie res à se constitutas.

Tertia ratio procedit ex proprietatibus earundem substantiarum, quæ vocantur propriè passiones. Nam multa sunt accidentia, quæ conueniunt solis rebus huius, aut illius speciei, valde diuersis ab aliis, quæ conueniunt rebus aliarum specierum, vt probant capacitas disciplinæ, admiratio, & risibilitas solis hominibus attributæ. Sed à materia cùm sit eiusdem rationis in omnibus, non possunt procedere tales proprietates specie diuersæ; ergo datur aliud principium naturalium substantiarum, ratione cuius ab eis procedant. Et hoc est forma, quæ sicut substantias ipsas distinguit specie, ita etiam est radix distinctarum proprietatum.

Probatur

Probatur tandem ex generatione naturali, per quam euidens est non produci materiam ex propria natura ingenerabilem: nec producuntur sola accidentia, quia productio accidentium non est generatio substantialis, sed quædam alteratio, ergo quid aliud substantiale necessariò ponendum est, quod de nouo fiat, vel certè ex quo simul cum materia componatur substantia ipsa naturalis, quæ est terminus per se factus per generationem. Ex his satis constat formam esse.

3 Quid autem sit, per definitionem ostenditur: & licèt plures definitiones formæ assignari soleant; hæc videtur nobis breuis, & clara. Forma est, ***actus substantialis vnum per se constituens cum materia.*** In qua pro genere ponitur, ***actus.*** Per quem excluditur materia, cuius propria ratio est esse potentiam. ***Substantialis*** verò dicitur, vt excludantur accidentia, quæ sunt accidentales actus. Per cæteras particulas significatur formam esse actum incompletum, & partialem, non per se solùm, sed simul cum materia constituentem substantiam naturalem, vt excludantur substantiæ spirituales, atque etiam corporeæ ex eadem forma simul cum materia constitutæ, nam licèt tam istæ, quàm illæ sint actus completi, tamen nihil substantiale vlterius constituentes cum alio.

Quotuplex autem sit forma, deducitur ex variis locis Aristotelicæ doctrinæ. Nam imprimis vna est naturalis per quam constituitur res naturalis, alia artificialis, quæ producitur per artem, vt forma domus, vel statuæ. Deinde forma naturalis, vna est substantialis, alia accidentalis. Tertiò, forma substantialis vna est assistens, alia informans. Assistens est, quæ per extrinsecam assistentiam mouet corpus, vt substantiæ spirituales mouentes corpora cœlestia. Informans est, quæ per informationem materiæ constituit compositum substantiale, vt forma ignis vel aquæ. Et tandem forma informans vna est, separabilis à materia, vt forma hominis, quæ dicitur anima rationalis, alia inseparabilis ab ea, quæ destructo composito desinit esse cum eo, & hæc quatuor gradus habet: in primo, & imperfectissimo collocantur formæ elementorum. In secundo formæ mixtorum non viuentiũ, vt lapidum. In tertio formæ plantarũ. In quarto formæ animalium.

4 Multis solet nominibus vocari forma, quibus diuersa eius officia, diuersæque excellentiæ significantur. Dicitur enim Vnum, quia confert vnitatem rebus; Mens propter similitudinem, quam habet cum diuina mente, à qua procedit esse omnium rerum; Pulchrum, quia confert rebus omnem pulchritudinem; Optimum, Finis, Diuinum quid, Species, Ratio. Quod quid erat esse, Exemplar, Actus, Continens, Terminus, Character, & Forma.

His hoc modo præsuppositis, tanquam certis, quæstio procedit de modo quo fiat forma, cuius sensus est, An dum generatur compositum, fiat etiam forma de nouo, vel prius fuerit in materia, per generationem verò vniatur materiæ, & ex vnione vtriusque resultet compositum, est autem certum formam non esse, quod fit per generationem, sed ad summum fieri posse, tanquam rationem constitutiuam compositi, quod per se, & simpliciter fieri dicitur.

Et prima opinio tenet, quòd priusquam generetur res natu- 5
ralis præexistebat forma eius actu in materia. Sed non omnes qui hoc tenent, loquuntur eodem modo: nam quidam dixerunt formas omnium rerum præexistere in quibusdam atomis indiuisibilibus, ex quibus res omnes fiunt. Et sic sensit Anaxagoras, vt in hoc lib. docuit Aristoteles. Alij verò quos citat D. Thom. 1. p. q. 4. art. 8. dixerunt formas esse actu in materia, priusquam generētur res, non tamen appetere, sed quasi sub confusione potentiæ eius latitare, per generationem verò manifestas fieri: ita vt illud esse actuale, quod quasi absconditum habebant priùs, non incipiat per generationem, sed per eam incipiat fieri manifestum. Alij asseruerunt formam ante generationem habere esse actualem in materia, imperfectum quidem & quasi inchoatum, per generationem verò incipere secundùm esse perfectum, & consummatum. Et ad hos reduci possunt illi, quorum sententiam citauit Durandus in 2. d. 18. q. 2. asserentes formas præexistere in materia ante generationem secundùm quasdam inchoationes, aut possibilitates, secundùm quas non manent post productionem compositi per generationem. Deinde reduci possunt alij, qui dixerunt formam præexistere in materia secundùm aliquam sui partem, & per generationem totaliter fieri, aut incipere. Quod videtur docuisse Aristoteles de formis artificialibus 7. lib. Metaphysic. textu 29.

Secunda opinio asserit, formam ante generationem non præ- 6
existere vllo modo in materia, nec actu, nec potentia, sed solum in virtute, & potentia cuiusdam superioris agentis, à quo producuntur, sed ab agente immediato vniuntur materiæ. Itaque dum generatur ignis ex ligno, forma eius non præexistebat in materia actu, nec potentia, sed materia ipsa disponitur ab alio igne, per calorem, & siccitatem in ea productam: & in materia sic ab igne disposita producitur forma ignis à quadam intelligentia: & sic ab ea producta vnitur materiæ per actionem ignis, & fit generatio noui ignis, eo ferè modo, quo nos dicimus contingere in generatione hominis, in quà homo generans per virtutem seminalem disponit, & organizat materiam, sic autem disposita materia fit anima rationalis à solo Deo,

vnitur autem materiæ per eandem virtutem seminalem ab homine procedentem, & ita dicitur homo generare hominem, ita vt anima, nec actu, nec potentia fuerit in materia, sed solum in potentia, aut virtute Dei eam producentis. Ita formæ secundùm hanc opinionem nullo modo præcedebant in materia sed solum in potentia, aut virtute actiua illius intelligentiæ, à qua producebantur. Hanc opinionem attribuere solet Platoni, qui in Phædone dixit formas induci in materia ab ideis separatis. Sed eam tenuit Auicenna 1. lib. suæ sufficientiæ, cap. 4. & 9. Metaph. cap. 4.

7 Probatur hoc argumento, nam vel forma, ante generationem erat actu in materia, vel solum in potentia, vel nullo modo. Sed primum, & secundum impossibilia sunt; ergo necessarium erit tertium, quòd nullo modo fuerit in materia, sed solum in potentia superioris agentis, à quo producitur disposita materia à generante immediato. Probatur minor, quòd non fuerit forma actu in materia, quia si sic in ea erat ante generationem; ergo erat ei vnita. Probatur consequentia, quia repugnat actu esse in ea, & esse ab ea separatam, sed ex materia, & forma actu existentibus, & vnitis resultat compositum; ergo etiam erat compositum, & ideò nihil nouum fit per generationem, quod est falsum. Quòd verò non fuerit solùm in potentia; Probatur, quia esse in potentia materiæ, nihil aliud est, quàm esse potentiam materiæ ante generationem, & hoc non est præexistere vllo modo formam, sed solum materiam capacem formæ; ergo concedendum est absolutè, quòd ante generationem non præexistat vllo modo forma, sed solùm materia potens eam recipere, quod de anima etiam rationali verum est, ante cuius productionem datur materia potens eam recipere.

8 Tertia opinio est Aristotelis & totius scholæ peripateticæ. Quæ duo asserit aduersus duas has opiniones extremas. Primum est quòd forma ante generationem rei naturalis non præcedit actu in materia, contra primam. Secundum, quòd præcedat in potentia materiæ, & non solùm in virtute agentis contra secundam, per generationem verò educi de potentia materiæ, & incipere esse actu, cùm ante generationem non præcessisset actu vllo modo, sed solum in potentia passiua materiæ & actiua agentis à quo producitur. Intelligitur autem hæc sententia ab Aristotele & tota eius schola solum de formis materialibus, & non de anima rationali.

Probatur autem vtraque pars huius sententiæ contra vtranque sententiam extremam duobus argumentis. Primò contra primam sententiam, quòd forma ante generationem non præexistat actu vllo modo in materia, quia quocunque modo

dicatur,actu præcedere,in ea tollitur prorsus generatio substantialis,hanc autem tolli repugnat,ergo repugnat etiam,quòd forma præcedat vllo modo actu in materia. Probatur prima consequentia,videlicet,quòd tollatur ex eo generatio substantialis, quia generatio substantialis ponitur,vt per eam fiat compositum substantiale,quod ante illam non erat,sed non potest fieri compositum substantiale per generationem , si forma præcedat aliquo modo actu in materia ; ergo non præcedit. Probo minorem,quia non potest intelligi, quòd forma præcedat actu in materia,nisi tanquam actus in sua potentia , sed actus est in potentia per informationem ; ergo præcedit informando materiam: & ex forma informante materiam , & materia ipsa informata constituitur compositum substantiale ; ergo hoc etiam præcedit generationem;quare non fit per illam de nouo,sed cessat necessitas generationis.

Probatur secundò , quòd forma saltem debeat præcedere in potentia materiæ contra secundam positionem;quia si non præcedit actu,nec potentia, vt asserit , sed solum in potentia actiua agentis,euidenter sequitur omnes formas substantiales materiales verè , & propriæ creari , non minus quàm anima rationalis: consequens patet esse falsum ; ergo positio ipsa apertè falsa est. Probatur consequentia , nam quod formæ sint in potentia actiua superioris intelligentiæ ante generationem , non tollit creationem earum , nec etiam quòd fiant ab eo in materia iam disposita per actionem agentis proximi , nam vtrumque contingit in anima rationali, quæ ante generationem est in potentia actiua Dei , à quo non fit quousque materia sit disposita ab agente naturali proximo,& his non obstantibus verè creatur;ergo etiam creabuntur formæ materiales , si nullo modo præcedunt in materia,sed solum in potentia actiua agentis. 9

Sed cùm præcedat forma in potentia materiæ , asserit Aristoteles de potentia eius educi per generationem , & ita incipere esse actu , cùm ante generationem solum præcesserit in potentia passiua materiæ , & actiua agentis. Vtrumque autem explicandum est , nempe quidnam sit formam præcedere in potentia materiæ : & quid etiam educi de potentia eius. Esse autem in potentia materiæ , non est aliud , quàm præcedere potentiam materiæ , à qua forma nata est dependere in fieri , & in esse, ita vt secundùm propriam naturam, sicut non potest esse de separata à materia , sic etiam non potest extra eandem materiam fieri.

Quid sit autem formam educi de potentia materiæ explicuit 10
D.Thom.1.p.quæst.90.artic.2.ad 2.asserens includere. Primum, quòd forma fiat in actu , cùm prius solùm esset in potentia.

Secun

Secundùm, quòd dependeat in esse, & fieri à materia. Et per primam conditionem excluditur prima sententia secundum omnes modos, quibus ponit formam actu præcedere in materia. Nam si per eductionem de potentia materiæ incipit esse actu; cùm prius esset solum in potentia; ergo non præcessit actu vllo modo in materia. Secundam verò conditionem, quòd dependeat in esse, & fieri à materia, hoc argumento probo, ex modo operandi cuiuscunque rei, colligitur euidenter modus essendi eius: cùm operationes sint proximi effectus à natura eius procedentes, sed forma materialis nullam habet operationem per se, sed omnes dependenter à materia, quia forma ignis non calefacit separata à materia, sed in ea existens est ratio operandi toti composito; cui solum conuenit per se operari; sicque de cæteris; ergo neque habebit esse independens à materia, sed ab ea dependebit proprium eius esse: sed fieri ordinatur ad esse; ergo eodem modo se habebit res ad proprium fieri, sicut se habet ad proprium esse: esse autem formæ habet intrinsecam dependentiam à materia, vt probauimus; ergo eodem modo dependebit à materia in fieri, & ideo educetur de potentia eius.

11 Ad argumentum verò secundæ sententiæ, in quantum contendebat probare, quòd forma non præcedat in materia adhuc in potentia, neganda est maior, quòd formam præcedere in potentia materiæ solùm sit præcedere potentiam materiæ, sed est præcedere potentiam materiæ, à qua nata est dependere forma in fieri, & in esse, sicut actu dependet, quando actu educitur de potentia eius, vt explicatum est.

QVÆSTIO II.

An formæ Cœlorum, & elementorum eductæ fuerint de potentia materiæ in prima mundi conditione.

QVamuis vniuersaliter determinatum sit omnes formas materiales educi de potentia materiæ in continuis generationibus rerum naturalium, habet tamen specialem difficultatem, an in prima creatione mundi eductæ fuerint formæ cœlorum, & elementorum, propter duo. Primum, quia tam corpora cœlestia, quàm elementaria dicuntur creata à Deo in principio temporis, Gen. 1. sed formæ non producuntur per se, sed ad productionem compositorum; ergo si creata sunt corpora cœlestia, & elementa, per eandem creationem productæ erunt formæ eorum, & ideò ex nihilo, & non eductæ de potentia materiæ: quia talis eductio repugnat creationi, vt omnibus est

manifestum. Secundum, quia eductio formæ de potentia materiæ eadem est actio realis, cum generatione totius compositi; ergo repugnat formam educi de potentia materiæ quin generetur compositum, quod constituit, sed corpora cœlestia non possunt fieri per generationem: cùm ex propria natura sint ingenerabilia; & incorruptibilia; ergo nec formæ eorum educi potuerunt de potentia materiæ, sed concreatæ fuerunt ad creationem totius compositi, ita vt totalis creatio terminata fuerit ad compositum; materia verò, & forma factæ fuerunt per creationes partiales distinctas.

Quod confirmari potest, quia eductio formæ de potentia materiæ debet fieri per actionem agentis circa materiam ipsam, & per dispositiones inductas in ea per quas determinetur ad recipiendam hanc formam potius, quàm illam, cùm ex se sit indifferens: ergo debet præcedere materia sub diuersa forma, vel saltem sub priuatione formæ educendæ, alioqui non poterit moueri ad eam recipiendam: cùm ex priuatione moueatur materia ad receptionem nouæ formæ, vt docet experientia in quibuscunque generationibus rerum naturalium, sed materia cœlorum, nec potuit præcedere sub diuersa forma, quia nulla forma potuit præcedere primam creationem rerum, nec potuit præcedere sub priuatione formæ educendæ; quia nullius priuationis est capax: imo nec potuit recipere dispositiones, quæ cùm sint accidentia, valde probabile est non subiectari in materia, sed in composito; ergo omni ex parte repugnat, quòd tales formæ eductæ fuerint de potentia materiæ. Et ita tenent hoc tempore moderni plures non vulgaris authoritatis. 12

Secunda opinio tenet omnes has formas eductas tunc fuisse de potentia materiæ, & non factas ex nihilo per partiales creationes, aut concreatas ad creationem compositorum. Ita Molina, & Gabriel Vasques 1. part. quæstio 45. artic. 1. & cum eis maior modernorum pars, *& nobis videtur probabilior, & tenenda.* 13

Probatur primò, ex doctrina D. Tho. tradita quæst. præcedenti circa eductionem formæ de potentia materiæ, quam duplicem tantum conditionem includere ait. Primam, quòd forma fiat actu in rerum natura, cùm solùm esset in potentia materiæ. Secundam, quòd dependeat in esse, & fieri à materia, sed vtramque conditionem habuit productio formarum cœlestium; ergo fuit vera eductio earum de potentia materiæ. Probatur minor, nam constat tunc actu incepisse, cùm prius non fuerint actu, constat etiam dependere in esse, & fieri à materia: in esse quidem, quia non possunt esse extra materiã, aut ab ea separari, sicut nec possunt habere vllam operationem, nisi dependentem ab eà, ex quo euidenter sequitur, quòd dependeant in fieri, quia fieri

fieri ordinatur ad esse, & ideò, quòd eductæ fuerint de potentia materiæ.

14 Secundò, quia formæ Cœlorum non potuerũt naturaliter produci ex nihilo per creationem totalem, nec partialem; ergo non potuerunt creari, neque cõcreari, sed præter creationem non datur actio alia, per quam fieri potuerint, nisi eductio de potentia materiæ, vt est satis manifestum; ergo de potentia materiæ fuerunt eductæ. Probatur primum antecedens, ex duobus, ex primo quidem, quia fieri ex nihilo est fieri independenter à materia, vel subiecto, sed formæ cœlestes non potuerunt fieri, nisi dependenter à materia, sicut in esse dependent; ergo nec potuerunt fieri ex nihilo, vel creari. Ex secundo verò, quia creari, vt docet expresse D. Thom. 1. part. quæst. 45. artic. 4. non est nisi per se subsistentium; ergo sicut creari per creationem totalem completam non potest, nisi subsistens completum, ita creari per creationem partialem, & incompletam non potest, nisi subsistens partiale, & incompletum, sed formæ cœlorum non habent subsistentias, etiam partiales, vt fatentur omnes, & ostendetur inferiùs ergo repugnat, quòd per creationem vllo modo producantur seruata natura earum, quare necesse est produci per eductionem de potentia materiæ, sola ergo materia potuit produci per creationem partialem, aut incompletam, quia subsistens incompletum est, vt probauimus. Et quod de formis cœlorum dicimus, intelligendum est de formis elementorum, de quibus concedit prima opinio, quòd eductæ fuerint de potentia materiæ.

15 Circa solutionem 1. arg. multa asserunt moderni de creatione, vt eam distinguant ab eductione formæ de potentia materiæ, & consequenter à generatione, & cæteris actionibus: nos verò pauca dicemus, quia non pertinent ad præsentem considerationem, nec multa necessaria sunt ad talem distinctionẽ intelligendam.

Creatio tres habet acceptiones, omissis aliis. Prima est vniuersalissima pro quacunque productione noui esse, siue ex aliquo præsupposito, aut ex nihilo, huius acceptionis meminit D. Augu. lib. de fide, & Symbolo cap. 4. & ea vtitur Scriptura sacra Eccles. 24. vbi de diuina sapientia dicitur: *Ab initio, & ante sæcula creata sunt*. Et solet accommodari filio Dei, qui est sapientia patris, non quidem ex nihilo facta, sed genita. Secunda acceptio creationis minus vniuersalis est pro ea productione, quæ proximè, aut remotè procedit ex nihilo, in quantum res per eam producta ex nihilo fit, vel certè ab aliquo dependet, quod ex nihilo productum est, in qua acceptione, quælibet res extra Deum vocatur creatura, quia vel ex nihilo fit, vel ab aliquo dependet, quod sit factum ex nihilo, vt à materia, vel alio

simili. Tertio modo accipitur creatio propriè pro ea tantum productione, qua res fit ex nihilo.

In qua acceptione sic definitur ab Aug. 1. 2. lib. de Ciuitate 16
Dei, cap. 15. *Creatio est productio rei ex nihilo*, & hanc definitionem recipit vniuersa schola. Sic autem explicanda est, vt particula, *ex*, solum excludat aut materiam, aut materialem causam, à qua dependenter fiat res, quæ creatur, non efficientem, vel formalem causam, quia propria significatio eiusdem particulæ ad solam materialem causam determinatur, & ita creationi solum repugnat, quòd res fiat dependenter à materia, aut subiecto præsupposito, non à virtute efficientis causæ. Hoc autem modo accepta, ac definita creatio duobus modis sumitur, completè, & incompletè: completa creatio dicitur productio rei completæ ex nihilo, vt productio angeli. Incompleta verò productio rei incompletæ ex nihilo, vt productio animæ rationalis, vel materiæ primæ. Et concreatio quoque dupliciter sumitur. Primò vniuersaliter pro quacunque actione, quæ simul est cum creatione, vel eam immediatè consequitur, siue talis actio sit ex nihilo, vel non. Et hoc modo potentiæ animæ, vt intellectus, & voluntas dicuntur concreari, quia naturalis emanatio earum ab anima simul est cum creatione eius. Secundò accipitur magis propriè pro partiali productione ex nihilo facta, licèt coniuncta sit cum alia creatione, vel eam proximè sequatur, in qua acceptione non possunt dici concreatæ formæ materiales, quamuis secundùm primam concreatæ dici possint, quia verè non fiunt ex nihilo, sed ex præsupppsito subiecto: simul autem fuit productio earum cum creatione materiæ, quòd sufficit, vt dicantur concreatæ secundùm primam acceptionem.

Ex quibus respondendum est ad locum Scripturæ sacræ, om- 17
nia dici creata à Deo in principio temporis secundùm vniuersalem acceptionem creationis, in quo Scriptura id intendit, quòd omnia, & singula acceperint esse à Deo in principio temporis: cùm priùs neque illud habuerint neque aliquid præcesserit, ex quo facta sint. Vnde sequitur totam mundi machinam ex nihilo factam esse, sed rem quamlibet particularem per actionem conuenientem suæ naturæ, nempe angelos, animam rationalem, & materiam primam per creationem propriè sumptam; cæteras verò formas per eductionem de potentia materiæ, per quam facta etiam fuere composita, vt statim explicabitur. Itaque ad fidem pertinet nouum esse mundi in initio temporis ex nullo subiecto aut aliquo alio præsupposito, præter potentiam agentis: productio verò rerum particularium creatio quoque dicitur, secundùm vnam, vel alterã acceptionem creationis,

quod

quod sufficit, vt omnia dicantur creata, cui non repugnat formas materiales eductas esse de potentia materiæ,

18 Pro solutione 1. argumenti notandum est primò, quòd ad productionem corporis cœlestis, aut cuiuslibet elementi, duæ actiones realiter distinctæ fuerunt requisitæ, & sufficientes, prima fuit partialis creatio materiæ ex nihilo: secunda verò eductio formæ de potentia eiusdem materiæ. Et illa præcessit hanc, non secundùm tempus, vel instans temporis, sed secundùm naturam vel rationem nostram, quia prius intelligimus subiectum esse, ex quo educenda est forma, quàm formam ipsam, vel eductionem eius, & sicut concursus passiuus materiæ ad eductionem formæ, prior natura est eductione ipsa, atque forma: cùm sit causa vtriusque, ita productio materiæ ex nihilo prior natura est eductione ipsa, & forma in ordine materialis causæ. Per eductionem autem formæ, simul exiuit forma de potentia materiæ ad actum, & vnita est eidem materiæ, & cùm ex vnione formæ cum materia resultet compositum, per eandem actionem realem, quæ dicitur eductio formæ, tria acceperunt esse de nouo. Forma, Vnio, & Compositum, quamuis, neque forma, neque vnio dicantur simpliciter fieri, sed solum compositum.

Notandum est secundò hanc vnam actionem non fuisse veram generationem, quod probatur ex definitione generationis tradita ab Aristotele 1. lib. de Gener. cap. 4. nempe Generatio est ***mutatio huius totius in hoc totum, nullo sensibili permanente.*** In qua pro genere ponitur mutatio, sed productio corporis cœlestis, aut elementi non fuit mutatio; ergo nec fuit generatio.

Probatur minor, quia mutatio dicit transitum, alicuius subiecti ab vna forma in alteram; vel à priuatione saltem formæ, quæ est terminus à quo ad formam ipsam; sed materia cœlorum, vel elementorum non transiuit ab vna forma in alteram, cùm nulla forma in ea præcesserit, nec etiam à priuatione, sub qua nunquam fuit, quia in eodem puncto, in quo creata est, habuit propriam formam; ergo non potuit esse subiectum mutationis, nec proinde generationis, sed solius actionis substantialis, quæ non est mutatio, nec generatio, sed eductio formæ, & productio totius compositi.

19 Si autem dixeris satis esse ad rationem mutationis, quòd materia, licèt in eodem instanti temporis, prius secundum rationem intelligatur à nobis sine forma: deinde verò sub illa: nam vt intelligitur terminare creationem partialem, per quam fit, intelligitur sine forma: ergo intelligetur sub priuatione eius. Probatur hoc antecedens primò, quia ratione sui, & non vt coniuncta formæ terminat creationem. Secundò quia vt, est terminus creationis, intelligitur esse subiectum eductionis, circa quod operatur

operatur agens ad educendum formam, ergo vt sic non intelli-
gitur cum forma, sed sine illa, & intelligitur potens eam habere:
ergo priuata: & deinde intelligitur cum forma de potentia eius
educta eodem instanti temporis; ergo intelligi potest, tanquam
subiectum, quod mutatur in eodem instanti a priuatione ad for-
mam, qui sunt terminus à quo, & ad quem generationis.

Respondeo hæc solùm esse vera in imaginatione, non in re,
& ideò non satis esse ad veram, & realem generationem, sed so-
lùm ad imaginariam. Quod hoc argumento (nisi ego fallor)
euidenter probatur. Nam vel in primo instanti, in quo creata
est materia cœli, aut elementi & cœlum ipsum, aut elementum
factum, verè, & realiter materia fuit sine forma, vel solùm ap-
prehenditur fuisse sine illa, Primum implicat contradictionem:
nam cùm euidens sit in eodem instanti eam habuisse, euidenter
etiam sequeretur in eodem instanti eam habuisse, & non habuis-
se, quæ sunt duo contradictoria, solum ergo fuit sine forma in
apprehensione, sed vera priuatio est vera, & realis carentia for-
mæ: ergo nunquam habuit materia horum corporum veram pri-
uationem, nec verè fuit sub illa, sed solùm in apprehensione. Ex
quibus euidenter etiam infertur non fuisse subiectum veræ, ac
realis mutationis, sed solùm mutationis apprehensæ, aut exco-
gitatæ. Et ex hoc apertè etiam sequitur in eodem instanti non
fuisse veram generationem, sed solùm excogitatam, quia cum
mutatio se habeat ad generationem tanquam genus, etiam est
euidens consequentia à superiori ad inferius negatiuè, quod vbi
non est vera mutatio, non potest esse vera generatio.

Propterea notandum est tertiò, ad generationem omnino ne- 20
cessarium esse, quòd materia prius tempore sit sub priuatione
formæ, quàm sub eadem forma compositi de nouo geniti: & cùm
naturaliter non possit esse sine vlla forma, necessariũ quoque est
ex consequenti, quòd prius tempore sit sub forma cõpositi, quod
corrumpitur. Necessarium ex consequenti dico esse hoc vltimũ,
quia ad rationem generationis non pertinet per se, quòd materia
sit sub alia forma, sed solùm, quòd sit sub priuatione, sequitur
autẽ illud ex hoc supposito ordine naturali successionis forma-
rum in eadem materia. Probatur autem primum, quia implicat
contradictionem, quòd materia in eodẽ instanti sit sub priuatio-
ne vnius formæ, & etiam cùm eadem forma; ergo necesse est vt
in alio instanti, sit sub vtraque, sed non dantur duo instantia tẽ-
poris immediata; ergo necesse est etiam dari tempus inter illa,
in quo etiam est necessarium materiam non esse sub forma, cum
in secundo instanti, quod sequitur post illud tempus interme-
dium, incipiat esse sub ea, & ideò erit sub priuatione toto illo
tẽpore. Ad motum verò successiuum nõ requiritur, quòd mobile

prius

prius tempore, quàm moueatur, sit sub termino à quo, sed potest corpus productum in instanti, incipere motum in eodem, vt contingit in cœlo. Et ratio huius differentiæ est manifesta, quia mutatio est in instanti, motus verò non nisi in tempore, ideò potest fieri, quòd corpus incipiat moueri in instanti, & non moueatur in eo, sed in tempore sequenti, id autem quod mutatur, in eodem instanti, in quo incipit mutari, etiam mutatur: repugnet verò mutari, & esse sub termino à quo mutationis in eodem instanti.

21 Ex tota hac doctrina colligitur, quòd licèt in rebus generabilibus conuertatur eductio formæ de potentia materiæ cum generatione, atque etiam realiter cum corruptione, quia eadem actio, quæ est eductio, realiter est generatio vnius compositi, & corruptio alterius, sed eductio absolutè sumpta, & secundum se, abstrahit à Generatione & quasi superior est ea, quare potest esse sine illa, sicut quodlibet superius sine suo inferiori determinato, & verè reperta est separata à generatione in prima productione corporum naturalium, sed coniuncta cum alio inferiori, hoc est cum productione substantiali eorundem corporum, quæ non est generatio, vt probatum est, sed productio substantialis prima non habens speciale nomen, habens tamen specialem rationem substantialis productionis distinctæ à generatione, & corruptione solum fortè ratione accidentali, vel etiam essentiali, si hæc non solum à termino ad quem, sed etiam à quo sumenda est.

22 Si autem inquiras, quid habeat pro termino à quo hæc mutatio substantialis, si non habet priuationem. Respondeo, quòd in quantum est eductio formæ de potentia materiæ, habet pro termino à quo esse formæ in potentia materiæ, & pro termino ad quem, esse actuale, atque extra causas eiusdem formæ. Si verò sumatur, vt productio substantialis totius compositi, habebit pro termino à quo solam negationem eiusdem compositi; quia est prima productio, quam nec præcessit aliud compositum, neque eius corruptio. Itaque cœlum ex non cœlo factum est; & aqua ex non aqua; quæ puram, & solam negationem dicunt. Aristoteles verò, quia non putauit dari primam productionem substantialem, sed vnum fieri ex altero per generationem, ita vt generationem vnius antecedat corruptio alterius, in infinitum: ideò putauit omne quod fit ex priuatione sui fieri debere, & non ex pura negatione, & per generationem, non per alteram mutationem. Nos verò fide supposita de inceptione mundi, necessariò debemus ponere corpora quædam esse primò facta, ita vt productionem eorum non præcesserit aliorũ corruptio, sed omnino nihil. Hæc verò prima corpora, si iuxta eorum naturam

facta

facta sunt (quod tanquam certum suppono) non potuerunt fieri per creationem propriam, ita vt per vnicam actionem creationis totalem & completam factum fuerit integrum corpus ex nihilo tanquam primarius terminus eius, sicut factus fuit Angelus: quia præcipua eorum pars, quæ est forma materialis, fieri debuit dependenter à materia, sicut dependet in esse: ergo non ex nihilo per creationem, sed per eductionem de potentia materiæ; ergo iam creatio non potuit primò terminari ad totum, cùm repugnet parti, & ideò non potuit totum fieri primò per creationem, sed sola materia: totum verò per productionem substantialem, quæ realiter est eadem actio cum eductione formæ, & vnitione eius cum materia: sed vt est eductio, atque vnitio intelligitur tanquam incompleta, vt productio totius tanquam completa: & iste est modus probabilior, quo fieri debuerunt prima corpora. Nam quod alij moderni excogitauerunt facta esse per quandam productionem substantialem completam, atque totalem, compositam tamen ex duplici actione partiali, & incompleta, nempè ex partiali creatione materiæ, & ex eductione formæ de potentia eius: non potest sustineri secundùm principia veræ Philosophiæ: quia creatio materiæ, & eductio formæ de potentia eius sunt actiones specie distinctæ; non solùm propter terminos ad quos formaliter diuersos, sed etiam propter modos diuersos formaliter, & quasi oppositos: cùm vna sit ex nihilo, & alia ex præsupposito subiecto, quare repugnat ex tam diuersis, & oppositis actionibus componi tertiam, per quam fiat compositum, sed per eandem eductionem formæ habentem modum completum, & ratione distinctum factum est, vt iam diximus.

Ad primum ergo argumentum, distinguendum est antecedens, quòd eductio formæ de potentia materiæ sit eadem actio realis cum generatione: nã in rebus generabilibus, & corruptibilibus verum est, sed secundùm se sumpta, vt ab his abstrahit falsum: quia necessariò ponenda est eductio, vbi repugnat generatio, vt in eadem productione prima corporum probauimus. 24

Ad secundum; Respondeo dispositiones formæ introducendæ duplices esse, quasdam antecedentes introductionem eius, & alias eam consequentes in eodem instanti; antecedentes sunt calor, & siccitas, quas inducit ignis in materiam ligni (siue recipiantur in sola materia, siue in toto ligno,) consequentes verò, quas secum adducit forma ignis genita, (has enim necessariò distinguunt ab illis, qui tenent in toto composito recipi accidentia, & non in sola materia) antecedentes autem necessariæ sunt pro expulsione cõtrariarum, atque etiam formæ substantialis, quarum necessitas cessauit, prorsus in prima productione corporum, in qua,

in qua, nec alia forma expellenda, nec aliæ diſpoſitiones præceſſerunt, ſed ſecundùm ordinem naturalem primæ productionis à primo agente determinanda fuit materia ad talem formam ſine vllis diſpoſitionibus, & ſimul educenda forma de potentia eius, & vnienda materiæ per eandem actionem realem, & ſubſtantialem, per quam factum eſt etiam totum corpus. Quare negandum eſt, quòd ſemper debeat præcedere materia ſub priuatione formæ, vt fiat totum compoſitum, vel à priuatione moueri ad formam: ſed hoc in ſolis formis generabilibus, & poſt primam productionem corporum verum eſt. In prima verò, nec fuit neceſſarium, nec naturaliter poſſibile. Vnde nec ſequitur ex eductione harum formarum de potentia materiæ, quòd corpora cœleſtia facta ſint per generationem, vt probatum eſt.

QVÆSTIO III.

An formæ accidentales educantur de potentia ſubiectorum.

25 SVbiectum ſe habet reſpectu accidentis, quod in ſe recipit tanquam materia, & propterea quæritur, an de potentia eius educatur. Sed non diſputamus modò, an ſubiectum accidentium ſit ſola materia, vel totum compoſitum, quia quæſtionem hanc tangit Ariſtoteles lib. 1. de Generatione, cap. 4. vbi diſputatur ab eius expoſitoribus, & ideo in eum locum referendam cenſemus.

Vt autem meliùs intelligatur difficultas quæſtionis, notandum eſt triplicem eſſe formam accidentalem, naturalem, ſupernaturalem, & artificialem. Naturale accidens vocatur illud, quod naturaliter ineſt ſubſtantiæ, vt albedo, & quantitas. Supernaturale verò, quod à Deo, vt agente ſupernaturali infunditur animæ, vt gratia per quam iuſtificatur homo, & charitas, cum cæteris donis, & virtutibus ſupernaturalibus, quæ ſemper comitantur eandem gratiam. Forma verò artificialis eſt, quæ per artem inducitur, vt forma ſtatuæ, vel domus. Accidentia naturalia adhuc ſunt duplicia: nam quædam non ſolùm ſunt realia, ſed realem, & naturalem denominationem tribuunt ſubiectis, vt calor, & color. Alia quamuis realia ſint, quoddam eſſe diminutum habẽt, & ideò non denominant ſubiectum in quo inhærent: & hæc dicuntur intentionalia; qualia ſunt ſpecies ſenſibiles productæ ab obiectis in aëre, atque etiam in ſenſibus, & intellectu; vt ſpecies viſibiles, quas colores, & lux producunt in aëre, atque etiam in oculo, vt videantur.

26 Et de accidentibus naturalibus, quæ producuntur per diſtinctæ acti-

actionem à subiectis, conueniunt omnes, quòd educantur de potentia subiecti, qualia sunt calor, & frigus & omnia accidentia communia. Quod hoc argumento probatur, nam educi de potentia materiæ non est aliud, quàm dependere in esse, & fieri ab ea, tanquàm ab eo, quod subditur actioni naturalis agentis, per quam producitur forma; recipiendo tam actionem ipsam quàm formam in se; sed subiectum subditur actioni agentis naturalis, per quam producit hæc accidentia, & eam simul cum accidenti producto in se recipit: ergo educuntur de potentia eius. Probatur minor, nam in productione caloris lignum subditur actioni ignis, eam simul cum calore in se recipiens, quod est suum concursum præstare ad productionem eius: & ideò accidens ipsum dependere in esse & fieri ab eodem ligno, quia nec extra illud naturaliter esse potest, nec fieri. De accidentibus verò, quæ non fiunt per distinctam actionem à subiecto, sed virtute eiusdem actionis naturaliter ab eo emanant (vt de propriis passionibus sentiunt multi) certum est etiam cum hac opinione, non propriè educi de potentia eius: quia cùm non fiant per nouam actionem, nec nouum concursum materialem præstat subiectum ad productionem eorum quare non videntur dependere ab eo in fieri, tanquam à causa materiali, nec ex consequenti educi de potentia eius. Educuntur tamen secundùm opinionem aliorum valdè probabilem, quòd per distinctam actionem fiunt ab ea, per quam producitur subiectum, vt risibilitas per distinctam actionem accidentalem à generatione substantiali, per quam producitur homo.

27 *Solum* igitur procedit quæstio, de triplici alio genere formarum, nempè de intentionalibus, de artificialibus, de supernaturalibus, & de singulis proponemus singula argumenta ad probandum, quòd non educantur de potentia subiectorum, vt occasione eorum breuiter dicamus, quid alij sentiant, & quid sentiendum sit.

Probatur ergo primò, quòd species intentionales non educantur de potentia subiectorum, in quibus recipiuntur. Nam eductio formæ de potentia materiæ, aut subiecti fit per transmutationem ipsius, & forma ipsa iam educta licèt dependeat in fieri à causa efficienti, à qua producitur, non tamen in conseruari. Exempli gratia, calor educitur de potentia ligni per calefactionem, quæ est vera alteratio eius, & ideò vera transmutatio: sed per species intentionales non transmutatur aër, neque oculus, in quibus producuntur, imò nec aer lumen (quod ab aliquibus vocatur forma intentionalis) transmutatur cœlum, in quo producitur à sole, & omnia hæc accidentia postquam producta sunt, dependent à sua causa efficienti, nempè ab obiecto in conser

conseruari,quia absente obiecto statim pereunt,vt species coloris eo sublato;ergo non educuntur de potentia subiecti.

Probatur secundò de artificialibus, nam quod non fit per se, aut per propriam actionem, sed consequitur ex actione, per quam producitur aliud, non educitur de potentia materiæ; sed istæ formæ non fiunt per se, imò nec per propriam actionem, sed per accidens resultant ex motibus localibus instrumentorum,vt excisione,& dolatione, aut expolitione, quæ sunt motus quidam locales,per quos mouentur instrumenta ipsa, & tali modo approximantur partes materiæ,vt ligni, vel lapidis: ex motione verò instrumentorum,& approximatione partium materiæ resultat per accidens figura domus, vel statuæ sine aliqua noua actione; ergo formæ istæ non educuntur de potentia materiæ.

28 Probatur tandem accidentibus supernaturalibus: quia eductio formæ de potentia materiæ præsupponit potentiam naturalem eiusdem materiæ,per quã possit concurrere ad productionem formæ, recipiendo actionem agentis, per quam producitur, & simul formam ipsam, quæ producitur, vt ostendimus in eductione coloris, & caloris; sed in anima non datur potentia naturalis ad recipienda accidentia supernaturalia, vt gratiam & charitatem, sed supernaturaliter infunduntur ei à Deo; ergo non educuntur de potentia materiæ.

Circa formas intentionales, de quibus procedit primum argumentum tenet prima opinio, quòd non educantur de potentia subiectorum. Ita Soncinnas 7.Meta.q.8. Ægidius in 2.d.13. q.2. Alexan. Alensis 8. Meta. textu 13. Argentinas ibidem art. 3.Cartusiensis q.1. qui idem sentit de lumine, cum eodem Soncinnate propter idem argumentum propositum.

Secunda opinio est Richardi in 2.d.13.artic.2. quæst.1. Herueci d.18.qu.1. artic.2. & quodlib. 7. quæst.20. quam sequuntur Conimbricenses nostri 1. lib. Phys. cap. vltimo q.12. art. 7. & P. Suarius tom.1.suæ Meta.disp. 16. sectio. 2. dub.1. & est iam communis ferè inter modernos, videtúrque nobis probabilior, & tenenda.

Probatur hoc ex definitione eductionis à nobis tradita ex doctrina D. Thom.ab omnibus recepta, hoc modo:Formam educi de potentia materiæ est dependere in esse,& fieri à materia, sed species intentionales, atque etiam lumen dependent in esse, & fieri à subiecto, quia nec possunt esse extra illud, nec ex consequenti extra illud fieri: cùm fieri ordinetur ad esse:ergo verè, & propriè educuntur de potentia subiecti. Aliæ enim conditiones, quas addit opposita sententia,non sunt necessariæ.

29 Ideò ad argumentum eius, Respondeo, negando maiorem

ex ea parte, qua dicit necessarium esse ad eductionem, quòd forma non dependeat in conseruari à causa efficienti, à qua producitur. Hoc enim impertinens prorsus est. Et distinguendo aliam conditionem de transmutatione subiecti, per quam ait fieri debere eductionem. Nam transmutatio duplex est, Vna per quam subiectum disponitur ad corruptionem; Alia per quam mutatur quidem accidentaliter, per receptionem actionis ab agente, & eiusdem formæ productæ per illam: sed non disponitur ad corruptionem, quia forma educta, & recepta in eo non habet contrarium. Et de prima transmutatione negandum est esse necessarium, quòd eductio fiat per eam: concedendum verò de secunda, quia etiam est impertinens ad eductionem, quòd forma educenda habeat contrarium, vel non.

Secundum argumentum tangit formas artificiales, & propter illud tenet prima opinio, quòd non educantur de potentia subiectorum. Ita sentiunt Conimbricenses vbi suprà.

Sed secunda opinio aliorum modernorum asserit educi de 30
potentia eorum, *quæ videtur nobis probabilior.* Sed vt meliùs intelligatur, notandum est, duplicem esse potentiam passiuam materiæ aut subiecti ad recipiendas formas: vna Naturalis, altera Obedientialis. Naturalis est illa, quæ respicit potentiam naturalem agentis, per quam talis forma produci potest, & induci in eadem materia vel subiecto, vt potentia passiua ligni ad recipiendum calorem dicitur naturalis, quia respicit potentiam actiuam naturalis agentis, per quam naturaliter produci potest calor in eodem ligno. Potentia verò Obedientialis dicitur ea, quæ respicit virtutem, & actionem non agentis naturalis, aut eiusdem ordinis, sed agentis superioris, atque alterius ordinis, cui subditur in ordine ad formam, etiam superioris ordinis, per eam producendam, & talis est potentia ligni, vel lapidis ad formam statuæ. Talis est etiam potentia animæ ad gratiam, & dona supernaturalia recipienda, & per hanc potentiam Obedientialem concurrit lignum passiuè ad recipiendam actionem artificis, & formam statuæ, per eam producendam: ex cuius concursu passiuo dependet productio eiusdem formæ, quia sine eo non potest produci secundùm communem ordinem in rebus constitutum, sicut nec potest esse in rerum natura, nisi ita tali subiecto inhæreat. Et eodem modo, per potentiam Obedientialem concurrit passiuè anima ad actionem Dei, vt agentis supernaturalis per quam producitur gratia, ex cuius concursu passiuo dependet productio eius, quia sicut non potest esse extra subiectum secundùm communem ordinem rerum supernaturalium, ita non potest extra subiectum produci.

Hoc

Hoc supposito, probatur nostra sententia, quia formæ artificiales dependent in esse à subiectis, cùm extra illa non possint esse, vt forma statuæ extra lignum, aut aliud subiectum, & dependent in fieri ex concursu eiusdem subiecti per potentiam obedientialem, ita vt nisi per eam concurrat ad recipiendam actionem artificis, per quam producitur eadem forma, atque etiam ad recipiendam formam ipsam, non possit produci; ergo educuntur de potentia eius. Secundò, quia si non educantur, vt asserit sententia opposita, sequitur produci ex nihilo, hoc est, non ex præsupposito subiecto necessariò concurrente, & ideò per creationem. Probatur consequentia, quia creatio est productio rei, ex nullo præsupposito subiecto concurrente ad talem productionem. Creari verò tales formas absurdum est: cùm fiant ab artifice, tanquam à causa principali proxima, & non à solo Deo.

31 Ad argumentum verò pro eadem opinione positum; Resp. negando minorem, quòd istæ formæ non fiant per actionem distinctam à motu locali instrumentorum, & approximationis partium: nam licèt actio artificiosa, per quam fiunt, petat illos motus locales, quasi pro dispositionibus, quas necessariò sequitur, eo ferè modo, quo generatio substantialis petit approximationem agentis, & passiui præcedentem, quæ est motus localis, & alterationem præuiam, per quam producuntur dispositiones, & hanc sequitur naturaliter: nihilominus actio distincta est, quæ illos naturaliter sequitur, & consecutione quidem, non per accidens, sed per se: & ideò non tollitur, quin ex potentia Obedientiali subiectorum educantur formæ istæ, quia eodem modo dependent in esse, & fieri ex concursu passiuo subiectorum per eam, ac dependent naturalia accidentia ex concursu passiuo subiectorum per potentiam naturalem.

32 Tertium argumentum procedit de formis accidentalibus supernaturalibus. Propter quod Conimbricenses 1. lib. Physic. cap. vlt. q. 11. artic. etiam vlt. sequuntur antiquam sententiam Scoti, negantis tales formas educi de potentia animæ, sed creari, vel concreari. Secundam nihilominus sententiam D. Thom. quòd verè educantur de potentia obedientiali animæ, sequitur P. Suarius tomo 1. suæ Met. dispu. 15. sect. 2. *& est iam communis ferè in schola, & vera.* Probatur eodem ferè argumento, quo probatum est de formis artificialibus, nam gratia, & charitas dependent ab anima in esse, cùm constet esse accidentia ei inhærentia, quæ extra subiectum esse non possunt, secundùm propriam naturam. Et etiam dependent in fieri ex concursu materiali eiusdem animæ per potentiam obedientialem, sine quo non possunt fieri in rerum natura, seruata conditione

propria accidentium; ergo educuntur de potentia obedientiali eius,& non creantur,nec concreantur.Probatur hæc vltima consequentia, quia creatio propria, aut concreatio pugnat cum dependentia in fieri à subiecto.

Ad argumentum verò contrariæ opinionis neganda est minor; quòd eductio formæ de potentia materiæ, aut subiecti necessariò præsupponat potentiam passiuam naturalem eius: nam licèt hoc verum sit in accidentibus naturalibus,non in supernaturalibus; in quibus sufficit potentia obedientialis præsupposita, quæ eiusdem ordinis est cum forma supernaturali educenda, & cum actione supernaturali, per quam fit; nam per talem potentiam concurrere potest anima ad recipiendam eandem actionem, eandémque formam per eam productam, & sine tali concursu non potest fieri, sicut nec potest esse extra eandem animam secundùm potentiam Dei ordinariam. 33

QVÆSTIO IV.

An formæ substantiales materiales habeant proprias subsistentias partiales.

FOrma substantialis duplex est, materialis vna,omnino dependens à materia, & ideò de potentia eius educta; & spiritualis altera, quæ nec dependet à materia, nec de potentia eius educitur, & hæc est sola anima rationalis: cæteræ autem omnes præter illam sunt materiales, de quibus quærimus an habeant proprias subsistentias partiales, vel non, de anima verò rationali idem erit disputandum q.sequenti. De formis autem materialibus non dubitamus, an habeant proprias, & partiales existentias, quia supposito, quòd existentia non est alia entitas ab essentia actuali extra causas: cum habeant proprias essentias partiales extra causas, habebunt quoque partiales existentias: sed de subsistentia procedit quæstio, quæ vt alibi diximus, est modus vltimò terminans naturam, & faciens eam subsistere, sine dependentia ab aliquo subiecto, à quo sustentetur. Est autem duplex, vt docet expressè D. Thom. 1.p.q.75. art. 2. & 3. completa, & totalis; vel incompleta, & partialis. Completa est, quæ terminat naturam completam, & eam constituit in supposito, vel persona: vnde idem est, quod suppositalitas, vel personalitas. Incompleta verò, & partialis est vltimus terminus partialis naturæ, non constituens eam in supposito, vel persona, quia vtrumque horum dicit subsistens completum: sed solum per se subsistentem partialiter, & incompletè, & talis est subsistentia, quam ponimus in materia. De qua sola procedit quæstio, An tribuenda sit formis materialibus, vel non: nam 34

subsiste-

subsistentiam completam certum est non esse eis concedendam. Sed adhuc subsistere incompletum duobus modis sumitur, vt, quo, & vt, quod; subsistere vt quo, non est esse per se, sed esse rationem, qua aliud habet esse per se. Subsistere verò, vt quod partiale, est esse quod partialiter subsistit. Et vt exemplo D. Thomæ vbi suprà vtamur, brachium, vel caput habet subsistentiam partialem, vt quod, quia est id quod subsistit partialiter. De subsistentia igitur, vt quo, non potest dubitari, an tribuenda sit formis materialibus: quia cùm sint rationes formales constituentes naturas, & essentias rerum, quibus conuenit subsistentia, necesse est conuenire eis subsistentiam, vt, quo, eo modo, quo dicimus animam rationalem esse corpoream, vt quo, quia est forma constitutiua naturæ corporeæ. Difficultas autem quæstionis est, an forma materialis sit, quod subsistit partialiter, eo modo, quo subsistit materia, aut brachium, vel caput.

35 Et licèt nullus sit, qui tales subsistentias partiales ei concedat, his duobus argumentis videtur probari, quòd illas habeant. Primò, quia esse per se, & esse in alio opponuntur immediatè; ergo non datur medium inter vtrumque modum essendi: sed esse in alio per inhærentiam est proprius modus accidentium, & esse per se proprius modus substantiarum; ergo necessaria erit, & immediata consequentia de re quacumque, quod si non sit in alio per inhærentiam, erit per se subsistens, & de formis materialibus non est verum, quòd sint in alio per inhærentiam; ergo erunt per se subsistentes, sicut formis potest conuenire, quare non potest eis denegari propria subsistentia partialis, nisi dicatur esse accidentales formas inhærentes subiecto.

Secundò existentia actualis non est vltimus terminus naturæ, sed quasi communis naturæ substantiali, & accidentali, quia eo ipso, quòd quælibet earum est entitas realis extra causas, actu existit; ergo formis materialibus concedendus est alius terminus vltimus, per quem essentia earum vltimò terminetur, sicut conceditur formis accidentalibus præter actualem existentiam inhærentia actualis, per quam natura accidentalis vltimò terminatur, sed præter modum actualis inhærentiæ accidentalis, non est excogitabilis alius modus ei conueniens, nisi subsistentiæ per se: ergo iste erit eis concedendus, qui videtur eis debitus, cùm materiæ debeatur: nam hæc potentia est, illæ sunt actus, quibus magis debetur modus essendi per se, quàm potentiæ.

36 Communis tamen sententia tenet has formas non habere proprias subsistentias partiales. Ita D. Thomas expressè 1. p. q. 45. art. 4. q. 90. art. 2. q. 100. art. 2. & q. 75. art. 2. & 3. Caietanus eisdem locis. Ferra. 2. lib. contra gentes, cap. 18. §. *quantum ad*

secundum. Molina 1.p.q.29.art.2.ad 3. Fonseca, 5. Meta.cap.8.q.5. Suarius Tomo 2. Metap. disput. 34. sect.5. num.14. Gabriel Vazquez 1.part.disp.125.capit.4.& est vera,& tenenda. Probatur primò, quia per se subsistere dicit subsistere sine dependentia à subiecto, à quo aliquid sustentatur per inhærentiam, sed forma materialis dependet in suo esse à materia, tanquam à subiecto, in quo inhæret, & à quo sustentatur; ergo non conuenit illi subsistere per se, etiam partialiter.

Secundò, modus operandi sequitur modum essendi; sed forma materialis non operatur per se, sed dependenter omninò à materia, vt per se est manifestum; ergo nec habet modum essendi independentem à subiecto, quod est non habere modum perseitatis, qui est modus subsistentiæ, sed modum actualis inhærentiæ ei oppositum.

Pro solutione argumentorum explicandum est, quem modum essendi sibi proprium habeant formæ substantiales materiales, in quo tria mihi videntur certa. Primum est præter actualem existentiam alium modum essendi esse eis concedendum distinctum ex natura rei ab earum essentia, vel natura, per quem vltimò terminetur eadem natura partialis. Probatur hoc, quia talis modus conceditur accidentibus, quem vocamus actualem inhærentiam in subiecto. Secundò certum est, hunc modum formarum materialium non esse modum perseitatis. Probatur, quia perseitas essendi repugnat inhærentiæ in alio, sed istæ formæ actu inhærent materiæ, & in ea sunt, tanquam in subiecto, in quo sustentantur, & extra quod non possunt naturaliter sustentari; ergo non habent modum perseitatis. Tertiò certum est tale modum inhærentiæ non esse realiter accidentalem, sed substantialem. Quod sic probo, quia modus iste essendi eorum est terminus naturæ, sed natura eorum est substantialis; ergo modus iste secundùm entitatem substantialis esse debet, & non accidentalis. 37

Sed cùm sit actualis inhærentia in materia explicandum est, an differat formaliter ab actuali inhærentia accidentis, & in quo: nam esse entitatem substantialem & non accidentalem, sicut inhærentia accidentis, materialis differentia est non formalis. Et dicendum est hunc modum inhærentiæ valde similem esse inhærentiæ accidentium, in hoc tamen ab eo differre, quòd inhærentia formæ substantialis est per informationem substantialem, per quam confertur subiecto esse substantiale, & qua media constituitur totum per se, & substantiale. Inhærentia verò accidentium est per informationem accidentalem, per quam confertur subiecto esse accidentale, & constituitur compositum accidentale. Ex quibus facilè intelligitur non solùm differre 38

per

per entitatem substantialem, vel accidentalem, sed per rationem formalem; ita vt licèt conueniant formaliter in eo, quòd vterque modus est inhærentiæ actualis; sed conuenientia hæc vniuersalis est, sub qua distinguuntur formaliter vnus, & alter modus inhærendi, nam actualis inhærentia accidentis, non solùm est inferioris ordinis secundùm entitatem, sed secundùm propriam rationem formalem iam explicatam.

39 Ex his respondetur ad formam primi argumenti, concedendo, quòd esse per se, & esse in alio sunt quasi immediatè opposita, & ideò necessaria est consequentia in quacunque re: quod si non sit in alio per inhærentiam, erit per se subsistens; sed cùm dicitur de formis substantialibus non esse verum, quòd sint in alio per inhærentiam, distinguendum est: quia non est verum, quòd sint in alio per inhærentiam accidentalem, & modo accidentali; bene tamen quòd sint in alio per inhærentiam substantialem, & modo substantiali, hoc est per informationem substantialem, vt explicatum est.

Et si dicatur modum per se conuenire substantiis, ex propria natura: & modum inhærendi accidentibus & proinde repugnare substantiis. Respondetur, repugnare quidem substantiis modum inhærendi accidentalem, non solùm materialiter sumptum, sed etiam formaliter: & modum etiam inhærendi quemcunque repugnare substantiis completis; sed modus inhærendi per informationem substantialem, non repugnat substantiis incompletis, quales sunt formæ. Vnde nec valet in eis consequentia, quòd si sint in alio, non sint substantiæ, quamuis sequatur non esse substantias completas: nec etiam, quòd si sint in alio, eo ipso sint accidentia: quia non sunt in alio per inhærentiam accidentalem, quæ sola conuertitur cum accidentibus.

40 Ad secundum neganda est minor, quòd præter modum inhærentiæ accidentalis nō sit possibilis alius modus conueniens formis materialibus, nisi modus subsistendi per se, quia possibilis est modus inhærendi substantialis per informationem substantialem iam explicatum, qui medium quodammodo tenet inter subsistentiam, & inhærentiam accidentalem. Et iste conuenit eisdem formis, tanquàm vltimus terminus naturæ, vel essentiæ earum, sicut actualis inhærentia accidentalis conuenit formis accidentalibus.

Ad aliud verò, quod de materia additur, dicimus subsistentiam non deberi materiæ, vt potentiæ; sed vt primæ potentiæ, primóque subiecto, cui repugnant fieri, nisi per creationem: cùm præsupponatur formis omnibus ex natura rei, & ex consequenti compositis ex ea constituendis: atque etiam cum subiici debeat

omni transmutationi substantiali, & sub diuersis transmutationibus substantialibus permanere destructis comp[...]tis, atque formis. Propter hæc itaque debetur materiæ partialis subsistentia, & non propter perfectionem. Vnde non sequitur, quòd debeatur formis substantialibus.

QVÆSTIO V.

Vtrùm anima rationalis, adhuc informans corpus, habeat propriam subsistentiam partialem.

DVplicem statum habet anima rationalis: Primum in corpore, illud informando: Secundum iam ab eo separata post mortem. Et quamuis de hoc postremo pauci dubitent, an in eo habeat subsistentiam propriam, quidam tamen moderni negant, quòd separata à corpore subsistat, sed dicunt habere quendam modum perseitatis, qui non est subsistentia. Et potissimum fundamentum eorum est, quòd subsistentia dicit modum essendi completum, per quem fit res omnino incommunicabilis: vnde idem est, quod suppositum, vel persona, & sic loquuntur de ea sancti Patres; ergo non potest esse partialis, aut conuenire parti: quia pars non est incommunicabilis, sed communicatur toti; & cùm anima rationalis separata à corpore sit incompleta substantia, non potest habere subsistentiam completam: sed non datur incompleta; ergo non habebit veram subsistentiam, sed modum quendam perseitatis similem subsistentiæ. 41

Hæc tamen sententia difficilis est, propter hoc argumentum: Certum est in fide Catholica, quòd anima Christi in triduo mortis eius, dum erat separata à corpore, erat vnita Verbo, non minus, quantùm erat in corpore; sed vnio fiebat per communicationem diuinæ subsistentiæ; ergo subsistebat per subsistentiam Verbi, capaxque illius erat, sed id quod est capax alienæ subsistentiæ debet esse capax propriæ, si, vt in se est, relinquatur; ergo anima rationalis Christi capax erat subsistentiæ propriæ, quam haberet, si dimitteretur à Verbo, vel non esset ab eo assumpta, & cùm sit eiusdem speciei cum nostris; sequitur omnes habere proprias subsistentias partiales. Probatur minor secundi syllogismi, quia verò personalis non est aliud, quàm subrogatio alienæ subsistentiæ loco propriæ; ergo illud, quod est capax alienæ sibi communicatæ per vnionem, capax erit propriæ; eamque habebit, si dimittatur, vel non assumatur.

Secundò, per se operari non conuenit, nisi per se subsistenti, 42
quia operari præsupponit rem esse in suo esse perfectam, sed anima rationalis separata per se operabatur, cùm per se intelligeret,

geret, & vellet; ergo erat perfecta in suo esse: quod non haberet, nisi per subsistentiam partialem & sibi propriam. Et hæc argumenta efficaciter probant intentum: modúsque perseitatis, quem habere dicunt, vera subsistentia est, quamuis non velint eum appellare subsistentiam; nam si per illum dicitur esse anima per se, & independenter à subiecto, nihil amplius præstare potest subsistentia, & ideò concedentes ei modum perseitatis, reipsa concedunt ei subsistentiam, & solo nomine eam negant. Tenendum igitur est cum communi sententia totius scholæ, quòd anima rationalis separata habeat propriam subsistentiam partialem.

Ad argumentum verò eorum negandum est, quod subsistentia dicat ex se quid incompletum, nisi sumatur pro totali, & completa, quemadmodum nec substantia, sed sicut hæc diuiditur in completam, & partialem, ita subsistentia, vt docet expresse D.Thomas 1.p.qu.75.art.2.& 3. & sancti Patres de completa loquuntur, pro qua simpliciter accipienda est, & ideò asserunt conuerti cum supposito, aut persona, & de sola completa verum est, quòd faciat rem omnino incommunicabilem: partialis verò, cum sit imperfecta atque incompleta, relinquit naturam partis per se etiam communicabilem toti. Sed adhuc eam facit incommunicabilem per vnionem, quia anima rationalis, separata non est assumptibilis ad vnionem, nisi destruatur propria subsistentia.

43 Quæstio igitur principaliter procedit de anima rationali coniuncta corpori, An etiam in eo habeat propriam subsistentiam partialem.

Et prima opinio tenet non habere illam: probatur, quia esse per se, & in alio sunt modi essendi oppositi; ergo repugnat eidem rei simul conuenire, sed anima rationalis est in corpore per veram, & realem inhærentiam, non minus quàm cæteræ formæ materiales; ergo habet modum essendi in alio, quare repugnat simul habere modum essendi per se, qualem tribuit subsistentia. Quod præsertim videtur necessarium; quia non alia de causa negatur propria subsistentia materialibus formis, nisi, quia inhærent materiæ eam informantes; ergo cum anima rationalis inhæreat per informationem eidem materiæ, non poterit ei concedi simul cum inhærentia subsistentia propria. Si autem dicatur informare corpus, non dependenter ab eo, sicut informant materiales formæ: in contrarium est, quod siue informatio sit dependens, vel independens, non potest intelligi sine actuali inhærentia, sed actualis inhærentia ex se opponitur modo subsistendi per se, & non ratione dependentiæ; ergo etiam si independenter informet, non potest habere subsisten-

tiam. Hanc opinionem tenent moderni quidam, etiam ex his, qui concedunt animæ separatæ propriam subsistentiam, dicunt enim eam non habere in corpore;quia licèt ex vi suæ creationis sit ei debita,atque etiam propter operationes, quas habet independentes à corpore, impeditur tamen ne eam actu habeat in corpore per informationem, quæ cùm dicat actualem inhærentiam, non compatitur secum subsistentiam per se. Creationem verò sufficienter terminare, atque etiam esse sufficiens principium,quod,propriarum operationum per existentiam actualem, quam habet independentem à corpore, & per aptitudinem habendi subsistentiam, cessante impedimento informationis. Et si rursus eis obiicias D. Thomam expresè asserentem creationem esse subsistentium, & animam rationalem esse creatam, & ideò subsistere debere, & tandem, quòd etiam in corpore sit subsistens. Respondent sensum eius esse, quòd creatio fit subsistentium actu, vel aptitudine: quando verò asserit esse subsistentem in corpore, subsistentiam sumere pro actuali existentia independenti, quam solùm vocat subsistentiam comparatione inhærentiæ accidentium,& formarum materialium.

Secunda opinio est expressa D.Thomæ 1.p.q.75.art.2.& q.90. art.2.quòd anima rationalis,etiam in corpore habeat subsistentiam partialem,quam sequuntur Caiet.ibid.Fer.2.contra gentes c.68.Palud.in 3.d.2.Molin.1.p.q.29.art.1. Fonseca 1.Meta.cap. 8.q.5.sect.4.Suarius tom.2.suæ Meta.disput.34.sectio.5.num.3. Probat D. Thomas duobus argumentis efficacissimis. Primum est,quia modus operandi proportionatur modo essendi, sed anima rationalis in corpore operatur per se, vt quod, cum sit, quæ intelligit, & vult, & omnino independenter à corpore;ergo habet modum essendi per se omnino independens à subiecto, qui est subsistentia. Nec satisfacit huic argumento solutio modernorum asserentium animam esse sufficiens principium operarionum per aptitudinem subsistendi, & actualem existentiam independentem, quod sic probo: Prius est rem esse perfectam, aut completam in suo modo essendi;& essentiam eius vltimò terminatam,quàm operari:quia complementum substantiale pertinet ad modum essendi substantialem eius, & esse vltimò terminatam, est esse perfectam substantialiter: actu verò operari accidentale, & extrinsecum est; ergo prius est esse animam substantialiter in se perfectam,atque vltimò terminatam per subsistentiam,quàm operari independenter:quare non potest habere proprias operationes,quin prius intelligatur habere propriam subsistentiam:nec sufficit habere actualem existentiam,& subsistentiam in aptitudine; cùm constet per has non esse vltimò terminatam,nec substantialiter completam. 44

Secundum

45 Secundum argumentum D. Thomæ est, creatio terminatur ad esse: ergo quod per se creatur, per se habet esse, quod est subsistere, sed anima rationalis creatur per se, licèt creetur in corpore; ergo est per se subsistens. Nec satisfacit huic argumento solutio modernorum, nempe sufficere ad terminandum per se creationem, quòd anima rationalis habeat actualem existentiam independentem simul cum aptitudine subsistendi, quia res completa, quæ generatur, habet ex vi generationis, non solum actualem existentiam, sed etiam subsistentiam actualem, quia hæc pertinet ad complementum substantiale eius, tanquam vltimus terminus: & etiam res completa, quæ creatur, vt Angelus eandem, & propter eandem rationem habet ex vi suæ creationis: sed non minus pertinet ad complementum substantiale animæ rationalis partialis substantia actualis, nec minus est vltimus terminus naturæ eius: ergo non minus eam debet habere ex vi suæ creationis.

46 Probatur tandem, quia vt D. Thomas docet 3. p. q. 50. art. 3. ad 2. & 4. & art. 4. ad primum in morte Christi, nihil nouum accidit corpori, & animæ eius, quantum ad vnionem Verbi diuini pertinet: sed in eadem vnione, quam habuerunt à principio, perseuerarunt, & solum habuerunt aliquid nouum, quantum ad vnionem inter se, quæ cessauit per separationem animæ à corpore, in qua consistit mors: ergo eodem modo fuit vnita anima eius Verbo iam separata à corpore, & à principio, ac dum fuit assumpta cum corpore, sed iam separata habuit subsistentiam verbi, & ideò fuit capax propriæ: ergo etiam à principio, habuit eandem, & fuit capax propriæ, quam proinde haberet, si non assumerétur, & quam proinde habebunt aliæ, dum sunt in corpore: cùm non sint assumptæ ad vnionem.

Vt autem veritas nostræ sententiæ melius intelligatur, & argumentum oppositæ commodiùs solui possit, notandum est, totam huius rei difficultatem in eo esse positam, an duo hæc repugnent simul in anima rationali, nempè subsistere, vt quod partiale, & informare. Quod autem non repugnent, sed simul stare possint, ex eminentia, ac perfectione animæ rationalis colligi debet, quæ cùm sit forma perfectissima non educta de potentia materiæ, sic informat corpus, vt prius intelligatur habere suũ esse per creationem à solo Deo: quare prius intelligitur esse terminum creationis, vt quod creatur, quam informet: & cum creatio terminetur formaliter ad esse rei, prius intelligitur animã habere esse per se, tanquàm id quod est, ex vi suæ creationis, quã intelligatur informare corpus, & cùm modus operandi proportionetur modo essendi, prius intelligitur posse operari per se, & vt quod operatur, quàm informet corpus. Et hinc est, quòd præcipuus

puas operationes,quas habet ex gradu rationalitatis,ei soli conueniant per se primò, vt quod, corpori verò per communicationem ab anima, ita vt verum sit, quia anima intelligit, & vult,homo cuius eadem anima est pars essentialis, intelligit, & vult.

Et ex his intelligitur res quædam scitu digna pertinens ad excellentiam animæ rationalis: nempè simul esse in corpore, id quod est, & id quod operatur, & id quo aliud est, & quo aliud operatur, videlicet homo ipse per eam constitutus: & prius secundùm rationem esse, quod est; & quòd operatur, quàm quo aliud est,& quo aliud operatur, licèt vtrumque habeat in eodem instanti temporis: cùm tamen aliæ formæ solùm sint id, quo aliud est,& quo aliud operatur. 47

Et ex his etiam intelligitur id,quod D. Thomas vbi suprà docuit,nempé ad excellentiam eius pertinere, quod superet materiam, & eam comprehendat sub se:cùm tamen aliæ formæ à materia ipsa comprehendantur.Superare autem,& comprehendere materiam dicitur,quia ita ei cõmunicat esse, & operari,vt prius illud habeat in se,& à se,tanquam sibi proprium, & sine vlla dependentia à materia,quàm illud ei communicet, aliæ verò formæ non habent hæc in se, & à se, sed esse habent quodammodo virtute eiusdem materiæ, de cuius potentia educuntur, à qua etiam in communicatione eius dependent, & eodem modo virtutem operandi, quam composito etiam communicant dependanter omnino à materia; ergo anima rationalis per suam eminentiam in vtroque se eleuat supra materiam, ita vt nunquam sub ea fit per dependentiam; cæteræ verò formæ nullo modo eleuentur,sed sub ea semper,& in omnibus sint.

Intelligitur tandem,id quod desiderabatur, videlicet non repugnare duo hæc in anima rationali in corpore existenti, esse id, quod per se est, & indepenter à subiecto, vel materia, & simul inhærere eidem materiæ per informationem independentem.Et cùm modus essendi per se,vt quod, independenter omnino à materia,& subiecto & ab alio sustentante sit, subsistere per se,negari non debet,nec potest, quod simul habeat anima rationalis in corpore existens, & subsistere, tanquam quod partiale, & informare materiam. Sed quia opposita opinio excellentiam animæ rationalis, ex qua prouenit, duo hæc non repugnare,non satis intellexit, ideò ei denegauit propriam subsistentiam partialem in corpore, quam extra corpus aliqui ex opinantibus eidem concesserunt. 48

Ad argumentum verò eiusdem opinionis distinguendum est antecedens, quod esse per se, & in alio sint modi oppositi, nam esse in alio dependenter ab illo eo modo,quo conuenit acciden- 49

tibus

tibus & formis materialibus, opponitur modo essendi per se, sed esse in alio eo modo, quo conuenit animæ, non opponitur modo essendi per se, sed simul cum eo esse potest, præsertim respectu eminentioris formæ. Cuius ratio est manifesta, nam ea, quæ in inferioribus dispersa sunt, & sæpe repugnantia, simul & vnita reperiuntur in superioribus, vt patet in eadem anima rationali, in qua esse corpoream formaliter, vt quo, & esse spiritualem formaliter etiam, vt quod, reperiuntur simul, licèt in inferioribus formis reperiri non possint, & virtutes calefaciendi & infrigidandi, emoliendi, & indurandi, quæ in inferioribus causis simul esse non possunt, reperiuntur vnitæ. Et in superiori tandem modus operandi necessariò, & liberè, hoc est ex determinatione ad vnum, & ex indifferentia oppositi & repugnantes reperiuntur in eadem voluntate nostra, vt per se est manifestum.

QVÆSTIO VI.

An ex materia, & forma fiat Vnum per se.

50 VT intelligatur quæstio notandum est, vnum multis modis sumi, vt docet Arist. 5. Met. tex. 13. nam aliud est vnum per se, aliud vnum per accidens: vnum per se, quod habet vnam naturam, aut essentiam, atque vnam speciem prædicamentalem per vnam definitionem explicabilem: vnum per accidens, quod non vnam, sed plures, vt album, vel musicum, quæ simul naturam substantialem corporis, & accidentalem albedinis continet, & ideò non potest in vno prædicamento collocari, vel vna definitione explicari. Quo relicto vnum subdiuiditur in simplex, quale est Deus, & compositum, quale est Angelus, qui ex esse, & essentia, atque ex genere, & differentia, componitur. Et de vno simplici non procedit quæstio, cum euidens sit ex duabus distinctis rebus, & adeò diuersis non posse constare, quod simplex est, sed si vnum per se ex eis fit, compositum esse debere. Et de hoc est quæstio, an ex forma, & materia fiat vnum compositum substantiale per se, vel solùm per accidens.

1 Et quòd non possit fieri vnum per se, probatur duplici argumento: primò, quia materia, & forma non solùm sunt diuersæ entitates, sed diuersam rationem formalem habent, actus, & potentiæ; ergo non videntur ita posse coniungi, vt ex eis fiat per se vnum, nam si coniungi possunt, vel medio aliquo accidenti coniungi debent, vel media aliqua substantia, vterque modus coniunctionis est impossibilis; ergo vniri non poterunt, nec facere vnum per se. Probatur minor de accidenti, quia qualis est modus vnionis, talis est vnio, si ergo sit accidentalis, vnio etiam accidentalis erit: vnde si materia, & forma vniuntur per modum

vnionis accidentalis, vnum tantum accidentale constituent, & & ideò vnum per accidens, sicut album, aut musicum, & non per se. Quod verò non vniantur per modum vnionis substantialem, sic probari potest: Talis modus substantialis, vel est eadem entitas cum materia & forma, vel diuersa; si eadem sit, iam materia, & forma vnientur seipsis, & non per medium reale, quod videtur impossibile; si verò sit entitas distincta ab vtraque, & quasi actus esse debeat, cum sit nexus vtriusque, sequitur non posse ex eo simul cum forma, & materia resultare vnum per se. Probatur consequentia, quia ex tribus entitatibus distinctis, & duplici actu cum vna tantùm potentia, non potest resultari vnum per se.

Secundò, quia si vniuntur per aliquem modum, cum distinctæ sint partes realiter, distinctus etiã debebit esse modus vnionis ex parte materiæ, & formæ, & ideò ad minus erunt ponendi duo modi vnionis, quod præsertim videtur necessarium in vnione animæ rationalis cum corpore: nam cum hæc sit spiritualis, non poterit eam attingere modus vnionis corporeus, sed per incorporeum vnietur: materia verò modum corporeum petit: ergo duo erunt necessariò ponendi, quia repugnat eundem esse spiritualem, & corporeum, & ita componetur homo ex quatuor entitatibus realibus, quod nec videtur possibile, nec conueniens tot entitates reales multiplicare.

Veritas huius rei est, quod ex forma, & materia fit vnum compositum substantiale, & per se, ita tenet expressè Aristo. 2. lib. de anima c. 1. tex. 7. & 8. Met. tex. 15. vbi sic ait: ***Quid est quod hominem facit vnum, quod si quemadmodum dicimus, hoc quidem materia, hoc verò forma est: & hoc quidem potentia; hoc verò actu, profectò non videtur amplius dubitatio esse, quod quæritur.*** Ita etiam D. Tho. 1. p. q. 75. art. 2. & cum eo omnes Interpretes Arist. & vniuersa schola. Probatur vnica ratione deducta ex verbis eiusdem Arist. hoc modo: Potentia per se ordinatur ad actum, & potentia substantialis per se ad actum substantialem, sed materia est potentia substantialis; ergo per se respicit actum substantialem, qui est forma, & respicit illum, tanquam receptaculum eius; ergo per se recipit illum, & per se actuatur ab eo, sed talis receptio, & actuatio dicit vnionem per se: ergo per se vniuntur, & ex tali vnione per se necesse est vnum etiam per se resultare. Quod præsertim necessarium est: cùm forma sit potentia substantialiter incompleta, & forma actus etiam incompletus substantialiter. Ex quo necessariò sequitur ita vniri formæ, vt eam quasi substantialiter compleat, quod non potest intelligi, nisi ex vtraque, tanquam ex incompletis fiat vnum per se completum substantiale.

An forma, & materia vniantur immediatè per se, vel per aliquem modum vnionis medium.

53 VT autem melius intelligatur, quonam modo vniantur materia, & forma ad constitutionem vnius compositi per se, & argumentum contrarium facilius soluatur, tria sunt explicanda de vnione. Primum an vniãtur per aliquem modum vnionis, vel immediatè per se. Secundum quid nam sit modus ille vnionis. Tertium quotuplex sit; hoc est, an vnus tantum, vel plures.

Circa primum tria sunt præsupponenda, tanquam certa. Primum est, quod forma, & materia non solùm vniantur secundum locum, vt aliqui falsò dixerunt putantes non esse aliud vniri, quàm in eodem collocari loco, quod patet esse falsum, quia materia, & forma vniuntur ad constituendum compositum secundùm esse substantiale; ergo debent vniri secundùm substantiam, sed vnio secundùm locum est accidentalis, & prorsus extrinseca; ergo falsum est, quod solùm vniantur secundum locum. Secundò, quia anima rationalis, & corpus possunt separari secundùm esse, ita vt moriatur homo, & non separari secundùm locum, quia non est necessariò animam locum mutare, sed potest à Deo in eodem conseruari loco; ergo vnio formæ cum materia ad constituendum totum, plusquam localis debet esse. Nec sufficit illud, quod quidam addiderunt vnioni locali, dicentes, non solùm vniri secundùm locum, sed etiam secundùm dependentiam vnius ab altera.

54 Nam hoc imprimis apertè est falsum, quia non est intelligibilis actualis dependentia inter materiam, & formam, nisi intercedente informatione: nam si forma non informat materiam, non dependebit actu ab ea secundùm aliquod esse substantiale, vel accidentale, nec etiam materia ab ipsa; cum nullum esse ab ea recipiat: ergo fictitia est talis dependentia, & non vera. Et rursus sine illa possunt constituere compositum, vt patet in anima rationali, quæ vnitur corpori, & cum eo constituit hominem, sine vlla prorsus dependentia ab eo. Ac tandem licèt vera posset esse dependentia, cum sola vnione locali, non sufficeret, quia per illam non vnirentur secundùm esse; ergo nec constituerent vnum secundùm esse.

55 Secundò, certum est, non solùm vniri formam, & materiam per relationem, vt falsò putauerunt Scotus in 1. d. 30. q. 4. & Duran. in 3. d. 5. q. 2. dicentes vnionem esse relationem inter partes vnitas, quia statim ac vniuntur, dicuntur ad aliquid, cum tamen ante vnionem nullam relationem haberent: nam hæc relatio

vnio

vnionis consurgens inter partes vnitas accidens est: ergo si per solam relationem vniuntur, non vniuntur substantialiter, sed solùm accidentaliter: per vnionem autem accidentalem non possunt constituere vnum substantiale, sed,solum accidentale.

Tertiò, certum est, non solùm vniri materiam, & formam mediis dispositionibus: quas agens in eam inducit ad expellendam formam contrariam, & inducendam propriam: nam si istæ recipiantur in toto composito præcedente, tanquam in subiecto, euidens est non permanere in instanti,in quo forma introducitur, & ideò non posse concurrere ad vnionem realem eius cum materia. Si verò sint in sola materia, permanere poterunt, sed cum sint accidentia, solùm possunt vnionem accidentalem facere,& per illam non poterit constitui, nisi vnum accidentale. Deinde fieri potest per potentiam Dei absolutam, vt forma vniatur materiæ absque vllis dispositionibus præcedentibus, quod fatentur omnes, tunc ergo remanet difficultas; per quid vnirentur.

Supposito ergo, quod in nullo horum accidentium consistat 56
vnio formæ cum materia, quia substantialiter vniri debent ad constituendum compositum substantiale, quæstio est, an vniantur substantialiter per proprias entitates, & substantias immediatè, vel per aliquem modum substantialem à propriis entitatibus distinctum.

Prima opinio tenet sine aliquo modo vniri, ita moderni quidam, & videtur imprimis colligi ex Aristo.8.lib.Metaph. text. 15.ex D.Tho.3.contra gentes c.70.quibus locis asserunt,actum, & potentiam sine medio vniri,quod præsertim verum est in prima potentia,& primo actu,quales sunt materia, & forma: nam per se immediatè se respiciunt; ergo per se immediatè vniuntur. Vnde idem Aristot.2.lib.de Anima, text.2.agens de corpore,& anima constituentibus compositum, ait triplicem esse substantiam in tali compositione,materiam, formam, & compositum, sentit ergo ad generationem substantialem non concurrere quartam. quæ sit modus substantialis, quo vniantur materia, & forma.Et ratione probatur: quia si detur modus substantialis, quo vniantur,ab eis distinctus, non poterit eas vnire, quin eisdem ipse vniatur: tunc ergo, vel vnitur eis per se,vel per alium modum vnionis,ex hoc secundo sequitur processus in infinitum; ex primo verò sequitur non esse necessarium: quia sicut ipse potest per se,& sine alio modo vniri partibus, poterunt etiam partes vniri per se immediatè sine illo; ergo non est ponendus aliquis modus vnionis,quo vniantur.

Secunda opinio est communis inter modernos, quod materia, 57
& forma vniantur per aliquem modum substantialem distinctũ

ab

ab eis ex natura rei. Itaque præter vnionem secundùm locum, vel propinquitatem præter actionem agentis, per quam effectiuè vniuntur, præter relationem vnionis consurgentem in vtroque extremo, de quibus certum est necessariò intercedere in vnione materiæ, & formæ: ponendus est modus substantialis de nouo productus, per quem substantialiter vniantur,& modus iste productus est per actionem agentis, & præcedit ordine naturæ relationem vnionis inter materiam, & formam, tanquàm fundamentum eius.

Quam, vt simul probemus, & explicemus, notandum est vnionem tribus modis sumi. Primò,pro actione per quam materia, & forma vniuntur effectiuè ab agente, quæ ideò vnitio potius, quàm vnio vocari debet. Et non est aliud realiter à generatione totius compositi, vt procedit ab agente. Secundò,accipitur vnio pro relatione inter partes vnitas, quia eo ipso, quòd vniuntur, consurgit in eis relatio, à qua denominantur formaliter vnitæ, denominatione tamen accidentali, quia relatio de nouo consurgens inter extrema quæcunque accidentalis est. Tertiò,accipitur vnio pro termino eiusdem vnitionis formali, & fundamento vnionis pro relatione, & hoc est,quam diximus necessariò esse ponendam præter relationem partium, tanquàm vnionem substantialem,in qua fundatur relatiua.

58 Probatur primò,quia materia, & forma non sunt vnitæ substantialiter per proprias entitates,quas constat habere, dum separantur,& habere posse,etiam si postquàm actu sunt, in rerum natura non vniantur; ergo impossibile est, quòd de nouo sint vnitæ formaliter, & substantialiter, quin vtraque vel altera saltem aliter se habeat nunc ac prius per aliquid substantiale, ratione cuius dicatur formaliter, & substantialiter vnita: cùm prius vnita non esset:probatur consequentia,quia denominatio vnitæ non est extrinseca, neque accidentalis tantùm, sed formalis, & substantialis, quare necesse est ponere vnionem substantialem à partibus distinctam, per quam vniantur.

Secundò,impossibile est consurgere de nouo relationem realem in extremis,nisi mutatione facta in vno,vel altero eorũ per nouũ aliquid reale,quòd sit fundamentum proximum relationis insurgentis, sed in materia, & forma consurgit noua relatio vnionis,quam non habebant prius; ergo ratione alicuius realis, quod de nouo producatur in altero, in quo fundetur noua relatio, quod non potest esse aliud, nisi substantialis vnio, in qua fundatur accidentalis relatiua. Quod etiam probat efficaciter actio ipsa, per quam vniuntur ab agente, quæ vocatur vnitio,& quæ necessariò debet habere aliquem terminum formalem, & substantialem, quæ sit vnio substantialis earundem partium.

Ad testimonium Aristotelis & D. Thomæ dicimus, materiam,& formam per se immediatè vniri, hoc est, non per aliam materiam, & aliam formam, nec per medium aliquod accidentale,non tamen ita per se,& immediatè,vt excludatur vnio substantialis, quæ modus quidam substantialis est, ratione cuius vniuntur secundum proprias entitates, & essentias, & non per alias. Nec ex hoc multiplicantur substantiæ, quas in re genita posuit Aristoteles, sed verum est tantùm esse materiam, formam, & compositum: nam vnio non est substantia, sed modus, quo vniuntur duæ substantiæ, ad constituendam tertiàm,à quolibet,imò ab vtraque distinctam,quæ est totum. Vnde non multiplicatur quarta substantia. 59

Ad primum argumentū neganda est minor,quòd talis modus substantialis vniatur eisdem partibus per alium modum, sed per se vnitur: ex quo non sequitur, quòd partes ipsæ vniantur per se:nam partes,cùm sint res,quæ vniuntur,non possunt, nisi media vnione coniungi:vnio autem ipsa cùm non sit res vnita, sed ratio, vel modus vnionis, non per aliam vnionem, sed per se vnitur partibus,sicut punctum, quia est modus quo continuantur partes lineæ, non vnitur per alium modum eisdem partibus: quod concedunt omnes supposito,quòd sit modus, & non res.

Quid sit vnio substantialis, & in quo subiecto.

Circa quidditatem vnionis conueniunt ōmnes eam ponentes, quod sit modus substantialis, entitas realis distincta ab entitatibus materiæ, & formæ, & ideò, quòd distinguatur ab eis realiter, non sicut vna res ab alia, sed sicut modus à re: quam distinctionem vocant ex natura rei, & probatur hac ratione, quia est aliquid de nouo productum per actionem; ergo est noua entitas realis distincta ab eis, non quidem completa, quia nec materia, & forma,quas vnit, completæ entitates sunt; nec est natura aliqua, sed modus pro vnione partium ad constituendam naturam in eis productus,modus verò incompleta entitas est, & etiam entitas corporea. Quod sic probatur, quia ab agente corporeo producitur, & pro vniendis materia, & forma, quæ sunt partes substantiæ corporeæ,& tandem officium eius ad constituendam substantiam corpoream ordinatur, quas conditiones habere non potest, nisi sit modus substantialis corporeus. Quod verum esse existimamus, etiam de vnione animæ rationalis cum corpore, quia licèt anima sit spiritualis,satis est, quòd materiæ vniatur, pro constituenda substantia simpliciter, atque essentialiter corporea, vt vnio ipsa simpliciter censeatur ordinis corporei,nòn minus quàm in cæteris compositis ex materia,& materialibus formis. 60

Quid

61 Quid autem in particulari sit, à nemine ferè explicatur: dicendum tamen est non esse aliud, quàm inhærentiam formæ substantialis materiæ per informationem, quod sic explico: forma accidentalis vnitur subiecto per actualem inhærentiam accidentalem in eo, ita vt vnio accidentalis eius cum subiecto non sit aliud, quàm modus ipse actualis inhærentiæ, nec possit excogitari, quid aliud sit: ergo forma substantialis vnitur materiæ per actualem inhærentiam substantialem in ea, & ita non videtur excogitari posse, quid aliud sit actualis, & substantialis vnio cum ea, nisi modus actualis, & substantialis inhærentiæ; qui in quantum se tenet ex parte formæ, vocatur etiam informatio, & actuatio eiusdem materiæ. Ex quibus iam intelligitur, in quonam subiecto sit, est enim in eodem cum forma, nempè in materia. Probatur, quia in eodem subiecto, in quo recipitur forma, recipitur etiam inhærentia eius, per quam in subiecto dicitur recipi, & in eodem subiecto, in quo recipitur forma, recipitur etiam informatio, vel actuatio eius: nam ideò recipitur in subiecto, vt hæc officia in eo faciat, sed forma recipitur in materia, tanquam in subiecto substantialis inhæsionis; ergo in eodem cum ea recipitur substantialis ipsa inhæsio, quæ dicitur vnio, in quantum coniungit eam cum materia, informatio, in quantum illa media forma, quasi se tribuit materiæ, & actuatio, in quantum potentiam materiæ reducit ad actum. Hæc enim tria nomina eundem modum realem vnionis diuerso modo conceptum à nobis significant.

62 Et sicut recipitur in materia tanquam in subiecto formæ, ita de potentia eiusdem materiæ educitur. Quod sic probo, nam educi de potentia materiæ est exire in actum dependenter à materia; sed modus vnionis exit in actum dependenter à materia; cum prius solum esset in potentia; ergo educitur de potentia eius. Minor per se est manifesta in formis materialibus eductis de potentia materiæ, in quibus simul, ac formæ ipsæ exeunt in actum, fit etiam inhæsio earum in materia: & cum eodem modo necessariæ dependentiæ à materia ipsa, sed in vnione animæ rationalis cum corpore, licèt anima ipsa non educatur de potentia materiæ, actualis tamen inhærentia eius in materia fit per actionem agentis naturalis quæ non est alia, quàm generatio hominis: nam ideò dicitur homo attingere generationem hominis, quia attingit vnionem animæ cum corpore; attingere verò idem est, quod facere; ergo per eandem actionem eam facit, & facit dependenter à materia, tanquam à subiecto, circa quod operatur: ergo educit eandem vnionem de potentia eius.

63 Et si dicatur, ergo anima rationalis, licèt non educatur de potentia materiæ; quia non dependet ab ea in esse, neque in

fieri, saltem erit verum, quod vniatur materiæ dependenter ab ea, quod non videtur admittendum. Probatur consequentia, quia si actualis vnio eius cum materia educitur de potentia materiæ; ergo dependet ab illa in fieri, & in esse; etsi vnio dependet, necessariò sequitur, eandem animam vniri corpori dependenter ab eo, & quod amplius est, concedendum erit, quòd anima ipsa, vt vnita corpori dependeat ab ipso. Respondeo, quod in hac re non audent moderni quidam concedere, quòd anima rationalis inhæreat materiæ: fortassis quia eo ipso, quod actu inhærere concedatur, videtur eis concedenda dependentia eius à materia. Mihi verò non placet hæc sententia, quia intelligo non esse possibile animam informare materiam sine actuali inhæsione in ea. Quod sic probo, anima rationalis informat corpus, illúdq; actuat, ergo recipitur in corpore sicut actus in potentia receptiua, sed recipiens, vt recipiens, est subiectum; ergo anima est in corpore tanquam in subiecto informationis, sed esse in alio, tanquam in subiecto informationis non est intelligibile, nisi per actualem inhærentiam informatiuam; ergo negari non potest, quòd anima rationalis inhæreat corpori inhærentia actuali substantiali. Deinde negari non potest, quòd hæc actualis inhærentia animæ sit effectiuè producta ab homine generante, alioqui non poterit esse causa efficiens generationis: nam cum certum sit non efficere animam vllo modo, nec materiam, si non efficit vnionem substantialem eius cum illa, nihil substantiale producit; nam organizatio corporis ad dispositiones præcedentes pertinet, & ideò non erit causa efficiens compositi substantialis, nec dicetur illud generare, quod absurdum est. Si verò vnionem animæ cum corpore producit, certum est de potentia materiæ eam educere, alioqui efficeret ex nihilo per creationem. Deinde si vnionem educit de potentia materia: ergo dependet eadem vnio à materia in esse, & fieri, quia hoc idem est educi.

Ex hoc autem non sequitur, quòd anima vllam habeat dependentiam à materia, aut à corpore, in esse, aut in fieri, vel in operari, quia actualis inhærentia, quam habet in materia, omnino independens est, cum sit per informationem substantialem independentem, sicut anima ipsa in esse, & fieri, & in modo informandi independens est. Nec etiam dependet in eo, quod est esse vnitam: quia licèt vnio ipsa dependeat à materia, sed anima independenter vnita est: nam etsi non possit esse vnita, nisi vnio fiat à generante dependenter à materia, & nisi ab vnione ipsa attingatur eadem anima sed non ex eo, quod attingitur, dependet, sicut nec ex eo, quod informat materiam, & recipitur ab ea, & per receptionem attingitur, dependere dicitur. 64

Vnio

65 Vnio denique non est in forma, tanquam in subiecto, nec educitur de potentia eius quia vtrumque vt minimum, esset impossibile in vnione animæ rationalis. Sed solùm dicitur esse in forma per adhæsionem, cuius exemplum potest esse punctum continuatiuum quantitatis, quod est in substantia per inhæsionem, sed in eadem quantitate solùm per adhæsionem ad partes, quas continuat.

Quotuplex sit vnio inter materiam, & formam.

PRima opinio modernorum duplicem ponit, vnam ex parte materiæ, & alteram ex parte formæ. Primò quia vnio videtur esse causalitas harum partium, quia quælibet exercet suum genus causæ circa alteram, & compositum per vnionem, sed causalitas formalis,& materialis sunt diuersæ, sicut ipsamet genera causarum: ergo diuersa erit vnio. Secundò, quia vnio substantialis est fundamentum vnionis pro relatione, sed fundamentum relationis distinctum est in vtroque extremo, vt patet in albedine fundante relationem similitudinis: ergo distincta debet esse vnio ex parte materiæ, & formæ, vt fundare possit relationem vtriusque. Tertiò, quia saltem in partibus hominis, nempe, corpore,& anima necesse est distinctas ponere, ita vt spiritualis sit vna, & corporea altera, alioqui, si vna tantum ponatur,& corporea sit, non poterit attingere animam, & si spiritualis, non poterit attingere corpus.

66 Secunda opinio vnam tantum ponit, & illam ordinis corporei. Ita P. Franciscus Suarius in 1.tom. Metaph. disp. 13. sect.9. num.13. & plures moderni, videtúrque nobis probabilior. Probatur 1. ex propria natura ipsius vnionis, quæ est esse nexum, aut vinculum plurium: ergo vna cum sit, plura attingit extrema: ergo pro duobus extremis sufficit ponere vnam. Secundò, quia si plures ponantur, neutra poterit esse, aut vocari vnio. Probatur consequentia, quia non potest aliquid vnire extrema, nisi ea attingat, sed si ponantur singulæ vniones pro singulis extremis, neutra attinget aliud extremum, in quo est, sed proprium tantum, & eadem ratione non attinget vnionem alterius extremi, cùm in eo non sit cum illa: ergo non vniet vllo modo vtrumque, & ideò, nec vnio vocari potest. Tertiò, quia vnio partium ordinatur ad vnitatem compositi per generationem, efficiendi, tanquam ad finem, hanc autem vnicam esse constat: ergo vnio partium vnica erit, in hoc enim casu verum est commune illud axioma, non sunt multiplicandæ entitates reales sine necessitate.

67 Ad primum argumentum concessa vtraque parte antecedentis, neganda est consequentia, quia eadem entitas realis diuerso

modo considerata potest esse causalitas diuersarum causarum, vt eadem actio est causalitas finis,& agentis,diuerso modo sumpta.Et ratio huius est,quia per eandem entitatem realem potest vtraque causa suum genus causandi exercere, vt in 2.lib.probabitur; eadem igitur vnio, quæ est actualis, & substantialis inhærentia formæ in materia, in quantum dependet à materia, & in ea recipitur, est causalitas eius, & in quantum est informatio,& actuatio formæ, est causalitas eiusdem formæ:nam actuare,& actuari eadem res sunt,sicut actio,& passio.

Ad 2.distinguendum est minor,quia duobus modis potest intelligi fundamentum esse distinctum in vtroque extremo, per inhæsionem,vel per attingentiam,& satis est vno,vel alio modo esse distinctum iuxta naturam relationis insurgentis:distinctum autem censetur per attingentiam eo ipso quòd attingit vtrumque extremum, licèt non sit distinctum in eis per inhæsionem, sicut albedo in vtroque simili. Relatio verò vnionis solùm postulat distinctionem eius secundùm attingentiam, quia hæc est natura eius, & ideò sufficit vnionem, quæ est fundamentum relationis esse distinctam,hoc modo, ex parte materiæ, & formæ, quamuis non sit distincta secundùm entitatem, vel inhæsionem. Exemplum huius habemus in puncto, qui est modus vnionis duarum partium lineæ,& vnus cùm sit secundùm entitatem, fundat relationem realem vnionis inter partes, quia vtramque attingit realiter, & ideò censetur distinctus in eis secundùm attigentiam,quamuis non sit distinctus secundùm entitatem. 68

Ad tertium negandum est antecedens,quòd in partibus hominis sit ponenda duplex vnio,corporea,& spiritualis,sed vna sufficit,quæ cum inhæreat materiæ, attingit animam, non per inhæsionem, sed per adhæsionem : ad similitudinem puncti, qui cum vtramque partem lineæ attingat, neutri inhæret,sed adhæret vtrique & hoc sufficit, vt vtramque coniungere possit.

QVÆSTIO VII.

An plures formæ substantiales possint simul informare eandem numero materiam.

De formis substantialibus quæritur, an possint plures simul informare eandem materiam; quia de accidentalibus certum est, plures simul recipi in eodem subiecto, vt de colore, calore, & cæteris, quia cùm plura simul accidentia requirantur ad ornatum eiusdem substantiæ, plurium etiam simul recipiendorum capax est: nam capacitas accidentalis maiorem habet extensionem.Sed de substantialibus diuersa est ratio;cùm quælibet tribuat materiæ esse simpliciter, ac determinatam in certa specie, & indiuiduo, ideò meritò de eis dubitatur, an plures simul 69

possit

possit recipere eadem materia. Duobus autem modis se habere possunt diuersæ formæ substantiales: nam vel subordinatæ sunt, & vna est quasi superior respectu alterius, eáque imperfectior, & ideò quasi disponere videtur ad aliam, quo pacto se habere dixerunt nonnulli in viuentibus formas partiales membrorum, vt capitis, & brachij, ad formam totius, quæ est anima, quas posuerunt simul cum ea in eisdem membris corporis, vel etiam formam totalem corporeitatis, quam in singulis viuentibus posuerunt, vt gradum substantiæ, & corporis tribuat materiæ, eam disponens, ad perfectiores alios recipiendos ab anima. Sed de his formis modò non loquimur, quia specialis est de eis disputatio in libris de anima. Alio modo se habere possunt; ita vt nullum ordinem inter se se habeant, sed quasi disparatæ sint, vt forma equi, & leonis; forma ligni, & lapidis. Et de his procedit quæstio præsens; An possint plures eandem materiam informare. Et conueniunt omnes naturaliter esse impossibile. Cuius ratio satis est manifesta: quia quælibet forma tribuit materiæ esse completum in determinata specie, & indiuiduo, sed esse simul in duplici specie, & indiuiduo naturaliter repugnat, non solùm, quia sufficienter actuatur materia per vnam formã, ideò superflueret alia, nec solum, quia diuersæ formæ postulant diuersas dispositiones, & magna ex parte contrarias: quas ideò non potest simul recipere ab agentibus, quæ mutuò se impedient in eis imprimendis, sed, quia natura determinauit quamlibet portionem materiæ ad constituendum vnum tantum indiuiduum, & in vna determinata specie, quod per vnam formam fit, & ideò secundùm ordinem naturæ repugnat plures simul recipere. Propterea quærit titulus quæstionis, an possibile hoc sit per potentiam Dei supernaturalem, quam absolutam vocant.

70 Et prima opinio quorundam modernorum tenet, implicare contradictionem, & ideò per nullam potentiam posse fieri, cuius potissimum argumentum sumitur ex capacitate materiæ hoc modo: Materia recipit formam per potentiam, aut capacitatem, quam habet ad illam: sed non habet potentiam ad recipiendum simul plures formas: ergo repugnat eas simul recipere. Minorem probant, quia si talem haberet potentiam, vel esset naturalis, vel obedientialis; non naturalis, quia si naturalis esset, nec sufficienter actuata diceretur per vnam, nec vlla esset repugnantia, quin naturaliter posset simul recipere plures. Probatur consequentia, quantum ad primum, quia si habet potentiam naturalem ad plures, non potest compleri talis potentia per vnam. Quantum ad secundum verò, quia omnis potentia passiua naturalis respicit actiuam etiam naturalem, à qua possit actuari, & perfici; ergo si materia habet potentiam passiuam naturalem

ad plures formas simul recipiendas, dabitur virtus naturalis actiua, per quam simul possint induci.

Secundo, quia materia, & forma mutuò se respiciunt, & mutuam habent proportionem, sed eadem forma non potest simul informare plures, ac distinctas materias, propter multa absurda, quæ ex eo sequuntur. Nam imprimis sequitur, quòd constitueret plura composita numero distincta, vt plures homines, vel leones; deinde, si posset simul informare duas, posset etiam infinitas; ergo non minus repugnabit, quòd eadem materia possit plures formas simul recipere. Probatur consequentia, quia non minora absurda sequerentur, nempe, quòd eadem materia esset sub pluribus speciebus disparatis: & consequenter, quasi chimæra, vel hircoceruus. Deinde, quod ex tali coniunctione, nec constitueretur vnum numero compositum, nec plura, aut simul vnum, & plura, quia propter indentitatem materiæ esset vnum, & propter diuersitatem formarum plura. 71

Secunda opinio asserit per potentiam supernaturalem posse plures formas simul informare eandem materiam. Ita Greg. in 1.d.12.quæst.3.artic.2.Palud.in 3.d.15.q.2. Fonseca 5.Met.cap. 4.q.4.sect.5.Suarius tom.1.Met.disp.15.sect.10.num.60. & moderni ferè omnes, *& nobis videtur probabilior.* Sed ad illam probandam supponendum est, quod materia dum informatur vna forma, habet potentiam ad recipiendam quamcunque aliam. Probatur, quia hac forma, quam habet expulsa, potest recipere aliam; ergo expulsa illa habet potentiam recipiendi aliam: sed hæc potentia, nec data est ei de nouo ab aliquo agente, nec dari potest: quia potentia materiæ ad recipiendam quamlibet formam ad substantiam, & essentiam eius pertinet prorsus inuariabilem; ergo non potest ei de nouo aduenire, aut ab aliquo agente de nouo tribui, vnde sequitur eam habuisse à principio. Et si dicas semper habuisse, & habere potentiam, sed limitatam ad recipiendam vnam formam, quæcunque illa sit, & ita dum habet vnam, non habere potentiam ad habendam aliam, sed satiatam esse omnino per illam, & ita non relinquere in ea capacitatem ad illam. Contra hoc est: quod potentia, quam habet materia ad hanc formam, non destruitur per aduentum eius, sed potius perficitur, & perfecta manet; ergo nec destruitur potentia, quam habet ad cæteras formas per aduentum vnius, vel alterius, sed dum informatur vna, habet potentiam ad recipiendam aliam quamcunque ab ea distinctam; alioqui, dum eam recipit hac expulsa, reciperet etiam potentiam respectu illius, quod probatum est falsum. 72

Hoc supposito fundamento solum potest esse difficultas in simultate recipiendi vtramque. Probatur autem non esse impossibi- 73

possibilem hoc modo: In materia habente vnam formam est capacitas recipiendi aliam; ergo ex parte materiæ non repugnat eam recipere, sed solùm propter impedimentum alterius formæ, & ita potest aliam recipere per expulsionem huius: sed Deus potest inducere aliam formam, & impedire expulsionem huius, sicut potest introducere vnum contrarium in eodem subiecto, in quo est aliud, impediendo naturalem expulsionem eius: ergo poterit vtramque simul conseruare.

74 Secundò probatur ex simultate duorum corporum in eodem loco hoc modo: in quocunque loco repleto vno corpore remaneat capacitas naturalis recipiendi aliud, & hoc à nemine negatur; quia hoc excluso potest naturaliter eundem locum occupare, & hanc potentiam non recipit de nouo; & ideò colligimus eam semper habuisse; sed quod non possit naturaliter recipere aliud, dum habet hoc, solum prouenit ex naturali impedimento dimensionum extensarum in ordine ad locum, quem propter eandem extensionem non possunt occupare aliæ, sine expulsione huius, quia quælibet dimensiones ex propria natura sunt impenetrabiles cum aliis. Deus autem potest introducere aliud corpus in eodem loco impediendo expulsionem huius, & ideò efficere, vt ambo simul sint in eodem loco per penetrationem dimensionum; ergo poterit etiam inducere aliam formam in materia informata hac, & simul impedire expulsionem huius, & ita efficiet vt ab vtraque simul informetur. Probatur efficaciter consequentia à paritate rationis in omnibus: nam si in loco repleto vno corpore est capacitas ad recipiendum aliud: etiam in materia habente vnam formam erit capacitas ad aliam, ergo sicut solum repugnat duo corpora simul replere eundem locum propter impedimentum dimensionum, ita solùm repugnabit duas formas simul informare eandem materiam propter impedimentum informationis eius, quæ actu informat, non enim potest alia introduci naturaliter sine expulsione eius, sed Deus potest impedimētum simultatis tollere in corporibus, introducendo alterum, & simul impediendo expulsionem huius; ergò etiam poterit introducere aliam formam in eadem materia impediendo expulsionem huius, & ita efficere, vt ab vtraque simul informetur.

75 Ad 1. argumentum neganda est minor, quòd materia non habeat capacitatem recipiendi aliam formam, dum informatur hac: & dum quæritur, an talis capacitas sit naturalis vel obedientialis: Respondendum est cum distinctione; nam ad recipiendam aliam formam naturalem habet potentiam, dũ informatur hac, sed ad recipiendum vtramque simul, nõ naturalem, sed obedientialem: quia simultas dicit impedimentũ naturale præexistentis

formæ, quod non potest vinci, nisi à potentia supernaturali. Quo supposito, etiam est distinguendum consequens, quantum pertinet ad vtrumque illatum, nempe, quòd non sit sufficienter actuata per vnam, & quòd possit recipere plures naturaliter: quantum ad primum quidem: quia esse sufficienter actuatam duobus modis intelligi potest, intensiuè, & extensiuè, & primo modo sufficienter actuata est, per quamlibet formam, sed per nullam secundo modo. Quantum ad secundum verò, quia si recipere aliam formam absolutè intelligatur, potest quidem materia naturaliter eam recipere, si verò simul cum alia, repugnat propter impedimentum alterius formæ, quod tamen vincere potest supernaturalis potentia primi agentis, vt probatum est.

Secundum argumentum petit, an eadem forma possit informare plures materias simul per diuinam potentiam: nam secundùm ordinem, ac virtutem naturalem agentium manifestum est non posse. Sed quod etiam repugnet per potentiam supernaturalem probatur hoc argumento, virtus cuiuslibet formæ ad suum effectum formalem præstandum limitata est, cum sit ipsamet substantia formæ, nec potest eleuari ab agente superiori, vt possit plus, quàm sit virtus eius: quia eleuari instrumentorum est ad genus causæ efficientis pertinentium, non ad causam formalem, quare non plus poterit forma in ordine ad informandum per supernaturalem potentiam, quàm per propriam virtutem naturalem, sed per hoc constat non posse simul informare plures materias; ergo nec poterit per illam. 76

Probabilius tamen nobis videtur, id non repugnare; quia forma habet proportionem cum qualibet materia, quam non informat; ergo ex parte eius non repugnat, quin possit successiuè informare plures materias, si à Deo conseruetur, sed solum ex parte simultatis, quam potest Deus efficere possibilem, quia nulla in hoc apparet aperta repugnantia, vt constabit ex solutione argumenti, quare non est denegandum diuinæ omnipotentiæ. Nam ad 1. respondeo quod si eadem forma informaret plures materias, vnum numero compositum simpliciter constitueret, quia identitas numerica compositi, aut à sola forma, aut ab ea præcipuè sumitur; solum ergo essent distincta secundùm quid ex parte materiæ. Quod autem dicitur, si potest informare plures, posse etiam infinitas: concedendum est de infinitis in potentia, hoc est non tot, quin pluribus, quia informare vnam, vel plures ad virtutem extensiuam pertinet, non terminatam termino intrinseco: non ad intensiuam, quæ completur per informationem vnius materiæ, negandum verò de infinitis actu, quia repugnat dari materias actu infinitas. 77

Ad secundum, distinguenda est minor, quòd forma non possit

possit eleuari ad informandum vltra propriam virtutem: nam eleuati dupliciter contingit; vel ad efficiendum, & hoc solum conuenit instrumentis, vel per modum applicationis ad causalitatem exercendam, vel proprium effectum præstandum, & ad hoc possunt quoque eleuari forma, & materia à primo efficiente, ita vt per eleuationem fiat, quod possint proprios effectus circa plura simul præstare, propriasque causalitates exercere. Et ad hoc eleuaretur forma, & per eleuationem posset plures materias simul informare, quod non posset, quantum ad simultatem propriâ virtute: nam applicari ad vnam, vel plures non ad se pertinet, sed ad efficientem causam propriam. Ideò negandum est, quantum ad simultatem; quod non plus possit per virtutem supernaturalem, quàm propriam, quamuis verum sit, non plus posse, quantum ad substantiam informationis.

TRACTATVS III.
de Priuatione.

QVinque sunt explicanda de priuatione, An sit, Quid sit, & Quomodo distinguatur à generatione, & hæc tria sub vnica quæstione. Quartum quotuplex sit, quæstione alia. Quintum, An sit principium per se naturalis generationis à materia distinctum.

QVÆSTIO I.
An sit Priuatio in rerum natura, & in quo consistat essentia eius.

1 PRiuationem posuerunt in rebus naturalibus Plato in Dialogo de morte, non longè à principio, & eum eo cæteri Philosophi Aristotele antiquiores, & Aristot. ipse in toto hoc 1. lib. vbi eam inter principia rerũ naturaliũ enumerauit, atque etiã in postprædicament is ca. de oppositis, asserens vnũ ex quatuor generibus oppositionis realis esse habitum, & priuationem, & lib. 5. Met. ca. 22. Et præter Philosophos sancti Patres, August. lib. de decem Categoriis c. 18. & in imperfecto de Genesi ad literã c. 5. Epiphanius in libello quodam aduersus Amonæorum hæreses post medium, qui habetur to. 1. lib. 3. Isidorus in lib. de summo bono. Anselmus lib. de casu diaboli cap. 41. & lib. de cõceptu virginali cap. 5. Damasc. in sua dialectica ca. 58. & ca. 2. suæ Philosophiæ, imò & sacræ literæ in principio Genesis, vbi docent, quòd antequam Deus lucem faceret, tenebræ erant super faciem abyssi, tenebrarum nomine priuationem lucis intelligentes, secundùm expositionem interpretum, præsertim August. vbi supra, ita asserentis: *Aliud est lux, aliud illa priuatione lucis*

lucis, quas in contrariis tenebris ordinauit Deus. Et probatur euidenti ratione in rebus esse, ex significatione eiusdem nominis: nam priuatio significat carentiam alicuius, sed in rebus naturalibus reperitur carentia naturalis formæ, vt visus, quam appellamus cæcitatem,& auditus,quam appellamus surditatem: ergo in rebus naturalibus reperitur priuatio.

Quo tanquam certo præsupposito,quærimus, Quidnam priuatio sit. Et circa quidditatem priuationis fuit prima opinio asserens priuationem ex se,nec ens reale esse,nec ens rationis, sed purum nihil,quadam autem ratione accidentali denominari ens rationis, vt cognitam ab intellectu. Probatur authoritate, & ratione. Authoritate Arist. qui in hoc 1.lib.tex. 75. docuit priuationem esse non ens simpliciter, sed non ens simpliciter est nihil,sicut ens simpliciter est aliquid; ergo sentit Aristoteles priuationem nihil esse. Quod D. August. vbi suprà expresse asserit his verbis: *Non enim Deus fecisse tenebras dictus est, quoniam species ipsas Deus fecit,non priuationes,quæ ad nihilum pertinent.* 2

Ratione verò sic probatur, res quælibet habet esse per formam,sed priuatio tollit formam, vt cæcitas visum; ergo tollit esse, sed quod tollit esse, vt tale non potest esse ens reale, quia quodlibet ens reale, dicit aliquo modo esse; ergo priuatio non est ens reale: sed nec est ens rationis: quia ens rationis non habet aliud esse, quàm cognosci ab intellectu, & ideò ante operationem eius non datur,sed dantur priuationes ante operationem intellectus: nam homo cæcus dicitur formaliter, etiam si nunquam ab intellectu cognoscatur: ergo priuatio formaliter non est ens rationis,sed postquam in rebus est, cognoscitur ab intellectu, & ideò habet esse cognitum ab eo, ex quo denominatur ens rationis,quod patet esse ei accidentale.

Secunda opinio ex directo opposita est,quod priuatio non solùm detur ante operationē intellectus, sed quod sit entitas realis positiua. Huius opinionis mentionem fecit Greg. in 2. d. 24. qu.art. 1.& eam tenere videtur Ægidius in 2. d.34.qu.1.artic. 3. ad 4. In explicanda autem hac sententia non conueniunt, qui eam sequuntur. Sed quidam priuationem esse dicunt relationem realem distinctionis, per quam subiectum distinguitur à forma, qua priuatur, vt cæcitatem esse relationem realem, per quam distinguitur homo à potentia visiua, qua priuatur. Alij verò dicunt priuationem esse aptitudinem realem, quam habet subiectum ad formam, qua caret, vt eadem cæcitas aptitudinem realem, quam habet homo cæcus ad visum, quo caret. Alij denique priuationem vnius formæ dicunt esse formam contrariam, vt priuationem frigoris esse calorem.Et probatur, quia in sacris literis inuitantur priuationes ad diuinas laudes, vt in cantico 3

triun

trium puerorum, cum dicitur: Benedicite lux, & tenebræ Domino. Et ab Aristotele dicitur priuationem maleficam esse, malúmque machinari in hoc 1. lib. text. 80. & in 2. de Anima textu. 138. quæ omnia præsupponunt priuationem habere entitatem realem per quam & Deum laudare possit, & vim nocendi habere, malumque machinari.

4 *Tertia* sententia, quasi media inter hæc extrema, asserit etiam priuationem duobus modis considerari, formaliter, aut ratione fundamenti, & hoc secundo modo esse aliquid reale positiuum, nempè subiectum cum aptitudine habendi formam, qua priuatur: formaliter verò nihil reale dicere in recto, sed solam negationem formæ, bene tamen in obliquo, nempè aptitudinem subiecti, per quam distinguitur à negatione: sed quia aptitudo hæc quasi extrinseca est ei, cum sit potius in subiecto, quàm in ea, ideò priuatio formaliter, & quidditatiuè accepta nihil reale est, nec ponenda in rebus ante operationem intellectus, sed ens rationis habens esse cognitum ab intellectu, & solùm, dum actu ab intellectu cognoscitur denominans subiectum, ita Gabr. in primo. d. 24. qu. 1. dub. 3. Soncinnas 6. lib. Meta. qu. 18. & lib. 10. quæst. 15. & Sotus primo lib. Phys. quæst. 8. Probatur testimonio D. Thom. quæst. 21. de veritate. art. 1. vbi ait: *Cæcum addit aliquid supra hominem, scilicet cæcitatem, quæ non est aliquod ens in natura, sed rationis tantum, secundùm quod ens est comprehendens priuationes.* Et ratione: quia recepta est in schola generalis illa diuisio entis rationis, in negationem, priuationem, & relationem quam tetigit D. Tho. ibidem, cuius diuisum, non solùm conuenit membris diuidentibus, sed essentiale est eis: cum sit transcendens: ergo priuatio, quæ alterum membrum est, non minus erit formaliter, & essentialiter ens rationis, quàm relatio & negatio.

5 Secundò, priuatio nihil addit supra puram negationem, nisi connotationem subiecti apti habere formam, sed aptitudo subiecti non pertinet ad essentiam priuationis, sicut nec subiectum in quo est, quemadmodum subiectum, & aptitudo, aut potentia eius non pertinet ad essentiam aliorum accidentium: sed extrinsecè prorsus se habet: ergo priuatio formaliter, & essentialiter non distinguitur à negatione, & de hac constat esse formaliter ens rationis: ergo priuatio quoque erit ens rationis formaliter.

Pro solutione huius quæstionis notandum est primò, priuationem quatuor modis sumi, vt docet expresè Aristoteles 5. Metaphys. ca. 22. Primò accipitur pro negatione formæ, quam aliquid habere aptum est, in quantum participat rationem entis vniuersalissimam, in qua acceptione planta dicitur cœca, quia caret

visu, quem habere potest, non vt planta, sed vt ens est. Secundo modo accipitur pro negatione formæ, quam aliquid habere potest, non ratione suæ speciei, sed ratione generis. Et secundum hanc acceptionem talpa dicitur cœca, quia apta est habere visum, non vt talpa, sed in quantum animal. Tertio modo accipi- 6 tur pro negatione formæ, quam aliquid habere potest secundum propriam rationem, non tamen pro tali tempore, vt catulus ante nouum diem suæ natiuitatis dicitur priuatus visus, quia eum habere aptus est ex propria natura, sed non pro tali tempore, & istæ tres acceptiones sic se habent, vt prima sit impropriissima. Secunda minus, impropria. Et tertia adhuc minus, sed omnes sunt simpliciter impropriæ (ait Aristoteles) quia secundùm nullam earum dicitur aliquid simpliciter priuatum, sed solùm secundùm quid. Ideò quarto modo accipitur priuatio propriè, pro negatione formæ, quam quis habere aptum est secundùm propriam naturam, & tali tempore, vt homo dicitur priuatus visu, quia vt talis eum potest habere, & hoc etiam tempore. Et priuationem sic acceptam definiuit Aristoteles hoc modo, priuatio est, *negatio formæ in subiecto.*

Quam definitionem vt intelligamus notandum est secundò 7 in quo differat priuatio à negatione. Negatio duplex est, vna, quæ nullum habet fundamentum in rebus, quibus attribuitur, vt dum dicimus chimæram, aut hircoceruum esse non hominem. Altera habet in re fundamentum, vt non hinnibile respectu hominis; & vniuersaliter in re quacunque negatio diuersæ naturæ, quæ habet fundamentum in natura propria. Et cùm vtraque negatione primò conuenit priuatio in prima particula definitionis, quæ ponitur pro genere; per secundam verò, qua dicitur esse negationem formæ, distinguitur à negationibus non habentibus fundamentum, & per eandem adhuc conuenit cum aliis, quæ fundamentum habent, cum quibus secundò conuenit in eo, quòd tam priuatio, quàm hæc negatio de formali solùm dicunt remotionem formæ à subiecto. Tertiò conuenit, quod vtraque est extremum alicuius oppositionis realis, hoc est, ante operationem intellectus existentis, negatio quidem oppositionis contradictoriæ, priuatio verò oppositionis priuatiuæ. Quarto conueniunt, quod vtraque prædicatur realiter de subiecto: nam de homine verum est, quod realiter non est hinnibilis, & quod realiter caret visu, si sit cæcus. Quintò conueniunt, quod neutra cognoscitur per se, sed per formam, qua priuat, aut per speciem eius. Quod adeò verum est, vt Deus non habeat propriam ideam negationum, aut priuationum, nec eas cognoscat, nisi per ideam formarum, vel rerum positiuarum. Et propter has conuenientias communis est eis secunda particula definitionis. Sed separantur

rantur per vltimam, qua dicitur; *Priuationem esse negationem formæ in subiecto apto*, nam fundamentum vtriusque subiectum est, sed negationis, solùm, vt non habet formam, priuationis verò, vt etiam aptum est habere illam.

8 An verò formalis, & essentialis sit hæc differentia, vel non. Quidam non formalem, sed materialem esse affirmant, quare dicunt non differre essentialiter priuationem à negatione, sed solum accidentaliter. Mihi tamen videtur formalem esse, & ideò formaliter, & essentialiter, differre; primò quia illa particula *in subiecto apto* pro differentia ponitur ab Aristotele, & non est, à quo per illam differre possit, nisi à negatione; ergo differt ab ea essentialiter. Secundò quia licèt subiectum, & aptitudo eius secundum se extrinseca sint priuationi, & solùm per eam connotentur, ordo tamen ad tale subiectum cum aptitudine, intrinsecus est priuationi, & omninò formalis, & essentialis: ergo formaliter, & essentialiter distinguit eam à negatione. Et ex hac differentia procedit, quòd negatio potest esse de essentia subiecti, vt non esse equum est de essentia hominis, priuatio verò non potest pertinere ad essentiam eius, sed semper est accidentalis: nam, quòd subiectum careat forma, quam habere natum est, repugnat pertinere ad essentiam eius, sed per modum accidentis semper de eo prædicatur.

9 Notandum est vltimò ex doctrina D. Tho. q. 1. de malo. art. 1. ad vltimum bene explicata à Caiet. 1. p. q. 48. art. 2. priuationem, & negationem dupliciter considerari posse, primò, secundum rationem propriam, & essentialem, qua remouet formam realem à subiecto, & hoc modo certissimum est dari in rebus ante operationem intellectus, vt cæcitas, & surditas, de quibus non potest negari quòd sint in hominibus, etiam si nunquam intelligantur. Secundò consideratur, non secundùm propriam rationem remotionis, sed in quantum attribuitur rebus in propositione per modum formæ positiuæ eisdem inhærentis, vt cum dicimus hominem esse cæcum, vel habere cæcitatem, non prædicamus de eo cæcitatem per modum negationis remouentis formam, sed potius per modum formæ quam habere dicimus. Et priuatio hoc modo sumpta non est in rebus, sed solùm obiectiuè in intellectu, & ideò, nec realis est, sed ens rationis. Et ratio est manifesta, quia modum formæ positiuæ non habet, nisi ab intellectu sic eam concipiente ad similitudinem formarum. Hæc etiam ratio accidentalis est priuationi secundùm se sumptæ, vt est satis manifestum.

10 Quibus sic expositis, nostra sententia quatuor conclusionibus explicatur. *Prima est*, priuatio adhuc in ordine entium realium aliquid est, & non purum nihil, vt falsò asserit prima sententia,

Proba

Probatur testimonio Arist. & ratione. Nam Aristoteles posuit priuationem principium generationis naturalis, tanquam terminum à quo ens, sed generatio realiter non est ex nihilo: quia apud ipsum ex nihilo nihil fit, & apud nos si esset ex nihilo, esset creatio; ergo euidens est apud Arist. priuationem in ordine entium realium aliquid esse, & non purum nihil. Probatur etiam ratione, quia purum nihil in ordine reali est pura negatio entitatis, sed priuatio non est pura negatio, sed dicit realem aptitudinem in subiecto, quod sub eadem ratione aptitudinis realis ab intrinseco respicit; ergo non est purum nihil.

Secunda conclusio, priuatio non est entitas realis positiua. Hæc est aduersus secundam opinionem. Probatur hac ratione, si priuatio esset entitas realis positiua, vel esset relatio realis distinctionis per quam distinguitur materia à forma, qua priuatur, vel realis aptitudo, quam habet ad illam, vel denique forma, quam habet opposita ei, qua priuatur, (hi enim sunt tres modi defendendi, quod priuatio sit entitas realis positiua, vt vidimus) sed neutrum horum esse potest; ergo vera est nostra conclusio, quod non sit entitas realis positiua: & falsa secunda sententia. Probatur minor, primò de relatione: nam distincta sunt genera oppositionum, relatiua, & priuatiua, vt docet expresse Aristoteles in postprædicamentis cap. de oppositis; ergo priuatio non potest esse relatio formaliter: nam iam coinciderent duo hæc genera oppositionum. Secundò, quia adueniente forma desinit esse priuatio in materia, sed manet in ea eadem relatio distinctionis ab eadem forma adueniente, qua antea erat priuata, à qua certum est, non minus distingui realiter, dum est præsens, quàm dum erat absens; ergo falsum est, quòd priuatio sit talis relatio. Probatur deinde de aptitudine, quia priuatio opponitur formæ, cui non opponitur aptitudo materiæ, sed potius ad eam, tanquam ad proprium finem ordinatur. Secundò quia adueniente forma destruitur priuatio, non tamen aptitudo, sed potius manet perfecta per formam. Probatur tandem eadem minor de forma, quia priuatio formaliter est negatio, seu carentia formæ in subiecto apto, sed forma positiua non potest esse negatio, vel carentia sui in subiecto, vt ex se est manifestum: ergo nec potest esse priuatio formaliter.

Tertia conclusio: priuatio formaliter, & essentialiter non est ens rationis. Hæc est expressa apud D. Thomam 5. Metaph. libro nono, quæstione prima, de malo, artic. 1. ad vlt. 3. contra gentes cap. 9. ad finem, vbi eam etiam tenet Ferra. & 1. p. q. 48. arti. 2. ad. 2. Vbi etiam Caiet. Probatur testimonio Arist. qui priuationem ponit principium generationis naturalis. Ex quo sic arguo: generatio rei naturalis, est mutatio realis non dependens 11

ab

ab intellectu, sed ante operationem eius existens à parte rei: sed priuatio est principium eius, tanquam terminus à quo procedit; ergo non dependet ab operatione intellectus, sed ante illam datur, & ideò non est ens rationis. Probatur consequentia, quia non potest dari generatio realis ante operationem intellectus, nisi dentur eius termini, à quo, & ad quem: sed terminus à quo est priuatio; ergo sine hac non datur, & propterea necessariò dabitur hæc ante operationem intellectus. Si autem respondeas, Aristotelem non posuisse priuationem formaliter sumptam pro altero principio generationis, sed sumptam materialiter pro materia ipsa cum aptitudine ad formam. Et hoc modo datur ante operationem intellectus, non illo, sed formaliter ens rationis est.

12 Probatur euidenter hoc esse falsum, primò quia Aristoteles posuit duo principia generationis naturalis, (quæ sunt duo termini eius à quo, & ad quem, & sunt priuatio, & forma) opposita esse, & mutuo se excludere à materia, & ita vt vna adueniente expellatur altera: sed materia cum aptitudine ad formam, nec opponitur formæ; cum ad eam potius ordinetur tanquam ad finem, nec excluditur per aduentum eius, sed perfecta potius manet; ergo non sumpsit Aristoteles priuationem materialiter pro ea, sed formaliter pro carentia formæ, quo pacto opponitur formæ, & per eam excluditur. Secundò, quia oppositio priuata est realis, sicut reliqua genera oppositionum; ergo extrema eius sunt realia, & dantur ante operationem intellectus, sed alterum extremum eius est priuatio, non materialiter, sed formaliter sumpta pro carentia formæ, quia sic & non aliter opponitur formæ, & excluditur per eam à materia; ergo formaliter non est ens rationis, sed datur ante operationem intellectus. Et tandem, quia ratio formalis priuationis consistit in remotione formæ realis à subiecto, sed ante operationem intellectus datur remotio formæ realis à subiecto, vt visus ab homine, & frigiditatis ab aqua; ergo datur priuatio formalis: quare non potest esse ens rationis secundùm propriam essentiam, sed si ens rationis est, hoc habet accidentaliter, in quantum concipitur ab intellectu per modum formæ positiuæ, & ita concepta attribuitur rebus, tanquam ab eis habita.

13 Vltima conclusio accepto ente reali pro entitate positiua, priuatio non est ens reale, sed accepto pro fundamento veræ compositionis ens reale vocari potest. Prior pars huius conclusionis continetur in secunda conclusione nostra iam probata aduersus secundam opinionem. Secunda verò tenet expresse D. Thomas 5. Metaph. lect. 9. 1. p. q. 48. artic. 2. ad 2. & ibidem Caiet. & 3. contra gentes cap. 9. & ibid. Ferr. & colligitur cui-

denter, simúlque explicatur ex doctrina Aristotelis 5. Metaph. tex. 14. vbi docet ens reale duobus modis accipi, strictè, & propriè pro natura, & essentia rei: in qua acceptione positiuam entitatem significat, & diuiditur in 10. prædicamenta. Secundò minus propriè, prout est fundamentum reale veritatis, quæ reperitur in propositione, per quam enuntiamus aliquid esse tale, in qua significatione non solùm comprehendit entitatem positiuam, sed etiam reales negationes, & priuationes, de quibus manifestum est, esse fundamentum veritatis: nam sicut essentia hominis est fundamentum huius veræ compositionis, homo est animal rationale, ita negatio hinnibilitatis suo modo est fundamentum reale huius veræ compositionis, homo non est hinnibilis, & priuatio visus est reale fundamentum huius, homo est cæcus. Quod patet ex eo, quòd docuit Aristoteles in prædicamento substantiæ: ab eo, quòd res est, vel non est, propositio dicitur vera, vel falsa; ergo in rebus est fundamentum veritatis propositionis, positiuum quidem, aut negatiuum, seu priuatiuum secundùm naturam prædicati, quod enuntiatur de subiecto. Et vt hoc verbo hæc declaremus, ens reale, (vt bene adnotauit Ferr. vbi suprà) prima diuisione diuiditur in positiuum, negatiuum, & priuatiuum, ita vt positiuum sit, quod habet essentiam realem positiuam; negatiuum verò sit negatio realis formæ, aut entitatis habens fundamentum in re positiua, & priuatiuum negatio etiam realis esse, aut realis formæ in subiecto habente realem aptitudinem ad illam.

Et si dicas etiam in entibus rationis dari veras propositiones, & entia ipsa rationis esse fundamentum veritatis earum, vt dum dicimus genus esse vniuersale, aut etiam speciem: quare non sequitur aliquid esse reale ex eo, quòd sit fundamentum veræ propositionis. Respondeo, non quodcunque fundamentum veræ compositionis vocari ab Aristotele & D. Tho. ens reale, sed illud solum, quod est in rebus, sine dependentia ab intellectu, & ideò ante operationem eius, & talis est realis negatio, realísque priuatio, vt probatum est. Entia autem rationis non sunt fundamentum veritatis, quod in rebus sit, sine dependentia ab intellectu, sed per operationem eius facta, & ideò nihil infertur aduersus nostram sententiam ex eo, quòd sint fundamenta aliquarum propositionum, quæ ex eis constituuntur. 14

Ad testimonium Aristotelis pro prima sententia; Respondeo, quòd loquitur de non ente, prout dicit negationem entis realis & positiui, quod significauit, dum dixit priuationem esse non ens simpliciter, id est, non ens, sumpto ente pro ente simpliciter, quod est ens reale positiuum, & id quidem verum est, sed cum eo stare potest, quòd sit ens reale minus propriè, atque vniuer- 15

vniuersalius sumpto ente, vt explicatum est. Et in eodem sensu loquitur D. Augustinus dum priuationes dicit nihil esse. Ad argumentum eiusdem sententiæ distinguenda est minor: nam de ente positiuo vera est, quòd habeat esse per formam, non de ente negatiuo, ac priuatiuo, cuius entitas realis potius consistit in reali remotione realis formæ.

Testimonium verò adductum pro secunda sententia egregiè exponit D. Augustinus vbi suprà, dicens sensum eius esse, quòd ex consonantia, & harmonia positiuarum rerum, ac priuationum specialis quædam pulchritudo vniuersi resultat, Deum mirabili quodam modo laudans, & propterea ad diuinas laudes vtraque entitas, tam positiua, quàm priuatiua inuitatur.

Quòd verò Aristoteles maleficam vocat priuationem, hanc Metaphoram continet, quòd materia propter priuationẽ, quam habet absentium formarum, quas appetit, actum formæ præsentis, cui quasi matrimonio coniungitur, repudiat, & ideò similitudine mulieris adulteræ maleficium committere dicitur, & in eodem sensu dicitur machinari malum, ad hæc autem verificanda patet non esse necessariam entitatem realem positiuam, sed sufficere remotionem realem formæ realis.

Testimonium D. Thomæ adductum pro tertia sententia manifestum habet sensum, & ex aliis testimoniis à nobis citatis, in quibus docet priuationem secundùm se esse ens reale priuatiuum, non dependens ab intellectu; esse tamen ens rationis modo quodam accidentali, in quantum concipitur ab intellectu per modum formæ positiuæ, & sic concepta attribuitur rebus in propositione, quasi ab eis habeatur, sicut habentur formæ positiuæ. Et hoc etiam modo connumeratur inter entia rationis illa generali diuisione.

QVÆSTIO II.

An vnica sit priuatio in materia pro omnibus formis, vel diuersa sint ponenda priuationes in ea pro diuersitate formarum.

16 POstquam determinatum est in præcedenti quæstione priuationem esse in rerum natura, & quid sit, optimo ordine quæritur de vnitate, ac distinctione eius, hoc est, an vna sit in materia ponenda pro omnibus formis, vel distinctæ pro diuersis. Possumus autem considerare in priuatione triplicem vnitatem, sicut in cæteris rebus genericam, specificam, atque numericam: & de generica, atque specifica certum est materiam, nec vnitatem, nec distinctionem genericam, aut specificam habere à se, sed à forma, ad cuius genus, & speciem reductiuè pertinet, sicut etiam ad prædicamentum formæ reducitur, & in

ſtelis eſſe, quod priuatio ſit idem ſubiecto cum materia, hoc eſt pro eadem re vtraque numeretur, non propter identitatem realem, de qua dicemus quæſtione ſequenti, ſed propter rationem vniuerſalem accidentium quorum ſimilitudinem tenet, de quibus idem Ariſtoteles aſſerit 6. lib. Top. cap. 1. quòd omnia, quæ ſunt in eodem ſubiecto, cenſentur eſſe eadem numero cum eo, his verbis: *Tertiò quando ab accidente, vt ſedens, vel muſicum Socrati, omnia enim hac vnum numero volunt ſignificare.* Quibus certum eſt apud omnes, non de identitate numerica in rigore loqui, cum diuerſa accidentia ſecundùm ſpeciem ſimul exiſtentia in eodem ſubiecto, numero diſtinguantur inter ſeſe, & ab eo. Sed hoc tantum vult, quod pro eadem re ſecundùm numerum computentur ſemper ſubiectum & omnia eius accidentia in communi modo loquendi, ſolùm numerante diſtinctas res ſubſiſtentes pro diſtinctis numero. Alia autem ratio eſt de identitate numerica in rigore ſumpta, vt modò loquimur de vnitate, ac diſtinctione priuationum numerica, quam verba Ariſtotelis non tollunt, ſed in ſua natura relinquunt; ſicut nec tollunt vnitatem, & diſtinctionem numericam accidentium vtcunque vel à quocunque accipiendam. Poterat autem dubitari hac in parte an materia ſit priuata, non ſolùm formis, quas nondum ſuſcepit, ſed his etiam, quas habuit, de quibus ſpecialis eſt ratio dubitandi; cum non poſſit eaſdem numero iterum habere modo naturali. Reſpondetur, non minus his priuari, quàm cæteris: quia quantum eſt ex ſe pote. .iam habet ſuſcipiendi illas, reſpectu quarum non amiſit naturalem capacitatem, & proportionem; quòd verò iterum non poſſit eas recipere, non prouenit ex defectu potentiæ paſſiuæ eius, ſed actiuæ agentium naturalium, qui ſicut non poſſunt inducere in materiam eaſdem numero diſpoſitiones præteritas, ita nec eandem numero formam, quare impoſſibilitas hæc naturalis non tollit, quin priuata ſit materia eiſdem formis, ſicut cæteris, quemadmodum non tollit potentiam, aut capacitatem earum. Hoc verò ſic intelligendum eſt, vt materia nunquam habeat proximam, aut diſtinctam priuationem formæ iam habitæ, ſicut nunquam eſt diſpoſita pro ea, ſed ſolum remotam, atque indeterminatam, aut quaſi genericam, ſicut habet reſpectu aliarum formarum: pro quibus non eſt diſpoſita, haberet tamen proximam, atque diſtinctam priuationem cuiuſlibet formæ amiſſæ, ſi Deus ſupernaturaliter eam diſponeret pro tali forma ſuſcipienda: quia licet medium, aut modus eam diſponendi eſſet ſupernaturalis, potentia tamen naturalis eſt, ſicut naturalis proportio, & ideò naturalis eſſet carentia in ea fundata.

QVÆSTIO III.

An priuatio sit principium per se naturalis generationis, distinctum realiter à materia, vel sola ratione.

23 DVo quærit titulus quæstionis suo ordine disputanda. Primum, an priuatio sit principium naturalis generationis. Secundum, an, & quomodo sit distinctum à materia. Et vt melius intelligatur primum, notandum est, quamlibet rem naturalem generabilem, & corruptibilem duobus modis sumi. Primò in fieri, hoc est, prout fit per generationem naturalem, & in facto esse, id est, prout iam facta, & constituta est. Et si hoc secundo modo accipiatur, certum est apud Aristotelem & omnes solum habere duo principia per se, & intrinseca, nempe materiam, & formam; priuationem verò non esse principium eius per se, sed solum per accidens. Ita docet expressè Aristoteles text. 75. huius libri his verbis: *Nos autem & ipsi dicimus, fieri quidem nihil simpliciter ex eo, quod non est, sed tamen fieri ex eo, quod non est, vt secundum accidens ex priuatione, quæ est per se non ens, non ex eo quod inest, fit* sed de eadem re naturali prout in fieri difficultas est, an solum habeat eadem duo principia per se vel eis addenda sit priuatio, tanquam principium per se, & dicendum tria habere principia per se. Et quia fieri rei naturalis, est eius generatio, idem est quærere, an priuatio sit principium per se generationis naturalis cum materia, & forma.

24 *Et* prima opinio tenet non esse principium per se, sed per accidens, pro qua referuntur Commentator capite præsenti, & cum eo Albertus Magnus lib. 1. Physicorum tractatu 3. ca. 9. Iandunus ibidem quæst. 23. qui solum dicere videtur, priuationem non esse principium generationis per se primò, sed quasi per se secundò, & ideò aliquo modo per accidens. Probatur testimonio Aristotelis, qui tria docet de priuatione in hoc libro 1. quod sit per se non ens, textu 75. Secundum, quòd sit contraria formæ textu 64. Tertium, quod interitum rei naturalis semper machinetur: hæc autem tria pugnant cum ratione principij. Primum quidem, quia non ens, non potest esse principium entis: sed res naturalis non solùm in facto esse, sed etiam in fieri est verum ens; ergo priuatio non potest esse principium eius. Secundum verò, quia res naturalis etiam in fieri non componitur ex contrariis; ergo nec ex priuatione, quæ contraria est formæ. Tertium tandem, quia principium alicuius ad esse illius ordinatur, non ad non esse, si ergo priuatio machinatur interitum rei naturalis, non poterit esse principium eius; sed destructio potius principiorum.

25 Probatur etiam ratione, quia principium substantiæ in facto esse,

nec poteſt propriè dici vnum, vel multiplex ſecundùm ſpeciem, aut numerum, quia vnitas ſpecifica, & numerica determinatæ ſunt. Solùm conſideramus in materia quaſi priuationem quandam genericam, eo modo, quo genus abſtractum à ſpeciebus priuationem quandam remotam, indeterminatam, atque confuſam omnium differentiarum habere dicitur; quia ſicut genus confuſa quadam ratione, & indifferenti reſpicit ſpecies, ita vt non reſpiciat magis vnam, quàm alteram, ſit materia reſpicit confuſa quadam ratione formas, ita vt non potius vnam, quàm aliam, & ideò confuſam quandam, & remotam carentiam earum habere dicitur, quàm carentiam, nec vnam numero, aut ſpecie, nec diuerſam propriè vocare poſſumus quia quod non eſt proximum, nec determinatum, aut diſtinctum, nullam vnitatem, aut diſtinctionem ex his habere poteſt; quare huius remotæ, atque confuſæ, & generalis priuationis non eſt habenda ratio in vnitate, vel diſtinctione priuationis aſſignandæ: ſed tanquam generica, & indeterminata ad numerum, & ſpeciem, & determinanda per priuationes proximas, ac determinatas reliquenda eſt, & de his dicendum, quam vnitatem, ac diſtinctionem habeant, quia de his ſolis procedit quæſtio propoſita.

19 Et de vnitate, ac diſtinctione ſpecifica earum prius, ex qua magna ex parte dependet vnitas, & diſtinctio numerica. Dicimus ergo primò, in materia non eſſe ſimul diſtinctas priuationes proximas, ac determinatas ſecundùm ſpeciem, ſed vnam tantum; ſucceſſiuè autem plures habere ſpecie diſtinctas. Probatur vtrumque hoc argumento: priuatio ſecundùm ſe non habet ſpeciem, ſicut nec poſitiuam entitatem vel rationem formalem, ſed reducitur ad ſpeciem formæ, quam remouet à materia; ergo neque habet vnitatem, aut diſtinctionem ſpecificam, niſi ſecundùm vnitatem, aut diſtinctionem formarum, ſed repugnat eſſe proximè, aut determinatè priuatam diuerſis formis ſecundùm ſpeciem; ergo non poteſt ſimul habere diſtinctas priuationes ſecundùm ſpeciem. Probatur minor, quia non cenſetur proximè aut determinatè priuata materia, niſi ſolum ea forma, pro qua eſt diſpoſita, quia nec ad aliam determinatè ordinatur, ſolùm ergo habebit priuationem eius ſpeciei, cuius fuerit illa forma, & non aliam, & ideò vniuerſaliter verum eſt, materiam non poſſe ſimul habere plures priuationes ſpeciei diſtinctas: ſed vnam tantum ſecundùm ſpeciem.

20 Quòd verò diſtinctas ſecundùm ſpeciem ſucceſſiuè habere poſſit, & actu habeat, non minus euidenter probatur: quia euidenti experientia conſtat materiam ſucceſſiuè recipere formas diuerſarum ſpecierum in continuis generationibus, & corruptionibus rerum naturalium, ita vt eadem materia, quæ modò

29 Ad testimonia Aristotelis pro opinione opposita concedimus tria illa docere de priuatione: sed negamus, quòd pugnent cum ratione principij; & cum dicitur, quod non ens non potest esse principium entis, distinguendum est, de non ente, quia non ens potest sumi, vt negat vniuersalissimam rationem entis comprehendentem, nō solùm entitatem realem positiuam, sed etiam negatiuam, vel priuatiuam, vel vt negat solùm entitatem positiuam, & si primo modo sumatur, verum est, quòd non ens non potest esse principium entis vllo modo; si verò sumatur non ens in secunda acceptione, negandum est, quòd non ens non possit esse principium entis, prout in fieri, quia potest esse terminus, à quo incipiat eius fieri, quòd est generatio. Et sic est priuatio principium generationis, quod est esse principium eius in fieri. Quando verò Aristoteles asserit priuationem esse non ens per se, aut simpliciter, loquitur de non ente in prima acceptione; vnde non negat, quòd in secunda possit esse principium entis, saltem in fieri: nam vt sit principium, tanquam terminus à quo, non est necessarium vt habeat influxum in ens, prout in fieri, sed satis est, quòd ab eo incipiat fieri eius, quod est eius generatio. Nec obstat, quòd priuatio sit contraria formæ, & machinetur malum, quia hæc non repugnant termino à quo generationis, & ideò nec repugnant principio rei naturalis in fieri.

30 Ad primum argumentum, distinguenda est minor, quòd priuatio non sit substantia, quia licèt non sit substantia positiua, est tamen priuatiua: cum sit remotio formæ substantialis, & hoc sufficit, vt sit principium substantiæ, prout in fieri. Ad 2. neganda est minor, quòd terminus à quo non sit intrinsecus mutationi, & cum dicitur à principiis intrinsecis sumi speciem mutationis, distinguendum est; nam aliud est principium eius, tanquam finis in quem tendit, aliud à quo incipit: & cum species sumatur à fine, sumitur à termino ad quem, & non à quo, quamuis, etiam alij dicant sumi à termino ad quem, cum respectu ad terminum à quo, & ideo suo modo ab vtroque. Itaque dicendum est non sumi speciem à quocunque principio intrinseco, sed solum à formali: cum constet speciem rei naturalis non sumi à materia, sed solum à forma, & ideò species mutationis sumitur à solo termino ad quem, qui est formalis, & non à termino à quo, qui potius est quasi materialis.

Quonam modo distinguatur priuatio à materia, & forma.

Circa 2. de distinctione priuationis à materia, notandum est, quòd sicut ens reale in tota sua vniuersalitate diuiditur in positiuum, & negatiuum, ita distinctio realis diuiditur in

positi

positiuam, & negatiuam; & distinctio realis positiua est quæ versatur inter entitates positiuas, vt inter Petrum,& Ioannem: Distinctio realis negatiua, quæ versatur inter entitatem positiuam,& realem negationem, aut priuationem eius, & hæc dicitur esse inter ens, & non ens, vt inter Petrum, & patrem eius mortuum.

Hoc supposito; Respondeo, priuationem distingui à materia, atque etiam à forma distinctione reali, non positiua, sed negatiua. Probatur primò, quòd distinguatur à materia realiter negatiuè, quia ea, quæ sunt entia realia, & vnum potest separari ab altero, distinguuntur realiter; sed materia, & priuatio sunt entia realia, illa quidem ens reale positiuum, hæc negatiuum, vt superius probaui;& hæc separatur ab illa: quia per aduentum formæ excluditur à materia:& permanet materia sine illa: ergo distinguuntur realiter. Secundò entitas priuationis consistit in reali remotione formæ à materia, sed materia per suam entitatem recipit potius in se formam: ergo distinguuntur realiter. Probatur consequentia, quia repugnat eandem entitatem realiter remouere, & realiter recipere eandem rem. Et si obiicias Aristot. cap.7. huius lib. asserentem materiam, & formam non distingui numero, ex quo videtur inferri non distingui realiter. Respondeo non loqui de identitate numerica in rigore, sed solùm de identitate subiecti, & sensum eius esse, quod pro eadem re numerentur in communi modo loquendi, sicut pro eadem re numerantur subiectum, & omnia accidentia eius: cum tamen numero distinguantur à subiecto, & inter se, hoc igitur non tollit realem distinctionem priuationis à materia, sicut non tollit realem distinctionem accidentium à subiecto. 31

Quod verò distinguatur à forma, probatur primò, quia oppositio realis necessariò debet versari inter extrema realiter distincta, sed oppositio priuatiua realis, cum sit vnum ex quatuor generibus realis oppositionis enumeratis ab Aristotele in postprædicamentis cap. de oppositis, & versatur inter priuationem, & formam: ergo distinguuntur realiter. Secundò, quia repugnat eandem entitatem realem seipsam remouere realiter, sed forma remouet realiter, & ante operationem intellectus priuationem à materia:& priuatio etiam remouet formam ante operationem intellectus: ergo repugnat esse eandem entitatem realem. Et hæc de primo libro.

esse, vel in fieri debet esse substantia, sed priuatio non est substantia, cum nō sit ens per se, imò nec vllam habeat entitatem positiuam, sed potius sit expulsio formæ positiuæ; ergo non est principium generationis. Secundò, si priuatio est principium generationis, maximè, quia est terminus à quo incipit, sed terminus à quo, non est intrinsecus mutationi; ergo nec priuatio erit principium intrinsecum generationis. Probatur minor, nam species mutationis debet sumi extrinsecis principiis eius, sed non sumitur ex termino à quo, quia diuersi motus, aut mutationes secundum speciem possunt habere eundem terminum à quo, vt ab eodem aere potest incipere motus deorsum terræ, & motus sursum ignis; ergo terminus à quo non est intrinsecus mutationi, & ideò nec priuatio erit intrinsecum principium generationis, quæ est mutatio in substantiam.

26 *Secunda* opinio est Aristotelis in hoc 1. lib. à textu. 57. vsque ad 70. & 12. Meta. à textu 22. vsque ad 29. & omnium Interpretum eius, tam Græcorum, quàm Latinorum; tam antiquorum, quàm modernorum, totius scholæ Philosophicæ, Quòd priuatio sit principium per se rei naturalis in fieri, vel (quod idem est) generationis naturalis, per quam fit. Vt autem veritatem eius ostendamus duo probanda sunt. Primum, quòd terminus à quo sit principium intrinsecum mutationis, & ex consequenti generationis, quæ mutatio quædam substantialis est. Secundum, quòd priuatio sit terminus à quo generationis, & ex vtroque colligendum, quòd sit principium intrinsecum eius. Vt autem vtrumque probetur in memoriam reuocandum est, quod superius ex doctrina D. Thomæ ab omnibus recepta attulimus, nempe, principium, superius esse respectu causæ, & hanc addere supra illud influxum in effectum, ita vt quidquid est causa alterius, principium quoque eius sit, sed non quidquid est principium, sit causa: quia principium solum dicit, quod res ab eo quomodocunque incipiat, causa verò, quod ab ea verè influente incipiat. Vnde sequitur posse esse aliquid principium alterius, & intrinsecum quidem, etiam si nihil circa illud influat, dummodo ab eo incipiat, quemadmodum punctum est principium lineæ nullum influxum habens in eam, sed quia longitudinem eius terminat, aut ab eo incipit.

27 Hoc supposito probatur primum, quòd terminus à quo motus, aut mutationis sit ei intrinsecus ex propria natura vtriusque, nam motus, vel mutatio nihil aliud est, quàm via inter duos terminos à quo, & ad quem; ita vt ab illo incipiat, & in hunc desinat, eo ferè modo, quo linea finita, est longitudo duobus punctis, aut terminis clausa, vno tanquam principio, alio tanquam fine: sed via inter duos terminos non potest, sine vtroque

IN LIBRVM SECVNDVM ARIST. DE PHYSICO AVDITV,

BREVE PROOEMIVM.

1 ARIST. in 1. lib. tradidit nobis principia entis naturalis, quæ sunt Materia, Forma, & Priuatio, & singulorum rationes. In secundo verò intendit agere de ipsomet ente naturali, ex eis genito, & composito; & quia ens naturale idem est, quod habens naturam, tradit imprimis definitionem naturæ, atque etiam causarum omnium naturalium, tam intrinsecarum, quàm extrinsecarum, à quibus cognitio eius dependet. Possumus autem diuidere integrum librum in quatuor partes. In quarum prima, quid natura, quid ens naturale, & quid ens secundùm naturam sit, docet. In secunda Physicum à mathematico distinguit. In tertia genera causarum explicat, eisque adiungit casum, & fortunam, & tandem exponit, quonammodo conuenit naturæ agere propter finem.

CAPVT I.

TEXTVS ARIST.

Eorum, quæ sunt, alia quidem sunt naturalia: alia verò propter alias causas.

Breuis expositio Text.

INtentum Aristotelis in hoc 1. cap. est, explicare rationem entis naturalis. Diuiditur autem in duas partes. In prima præsupposita quadam diuisione entis, colligit ex ea definitionem naturæ. In secunda docet, & probat conuenire materiæ, & formæ per se, & quodammodo posse accommodari priuationi.

Diuisio

Diuisio generalis est hæc, entia duplicia sunt, quædam naturalia, quæ ab ipsa natura habent esse: alia quæ habent esse ab aliis extrinsecis causis, nempè ab arte, vt ignis ens naturale est, statua verò per artem potius habet esse, quàm per naturam. Et hanc esse differentiam inter hæc, & illa asserit, quòd entia naturalia habent intra se principium sui motus, vt ignis habet intra se principium, à quo mouetur sursum. Quæ verò habent esse per alias causas, non habent in se principium, quo moueantur; sed sicut ab extrinsecis causis sunt, ita ab eis mouentur, vt statua nullius motus in se principium habet, sed ab artifice, vel alio agente extrinseco moueri potest. Ex hac diuisione colligit definitionem naturæ hoc modo: Si entia naturalia sunt, quæ habent intra se principium motus, definitio naturæ talis erit: *Natura est principium motus eius, in quo est primò, ac per se, & non secundùm accidens.* Quasi dicat naturam esse principium internum proprij motus, quem res naturalis habet, non motus alterius; nam alia mouere potest per artem, se autem non potest mouere, nisi per naturam. Per se autem, & non per accidens natura est principium motus. Per quas particulas distinguitur natura ab arte: nam fieri potest, vt medicus, qui infirmatur, seipsum moueat ad sanitatem per artem medicinæ, hoc tamen non contingit per se, sed per accidens, quia casu accidit, quòd in eo esset ars medendi, per quam moueretur, vnde non est principium sui motus per se, sed per accidens, natura verò principium est per se proprij motus eius, in quo est.

Hanc autem definitionem naturæ duobus ait conuenire per se, nempè materiæ, & formæ: & de materia quidem probat ex communi consensu omnium Philosophorum, qui materiam vocabant naturam, cum quibus conuenit in hoc, sed differt ab eis, quia illi materiam posuerunt integram, & completam naturam, sicut completam substantiam, Aristoteles verò incompletam, & partialem, & ideò asserit secundò, non soli materiæ conuenire definitionem naturæ, sed etiam formæ, imò perfectius longè, quàm materiæ. Quod probat hoc argumento, naturale est cuicunque rei generare sibi simile, & maximè naturale, sed generat sibi simile per formam potius, quàm per materiam, vt homo hominem, ratione animæ; ergo formæ conuenit per se, & principaliter ratio naturæ, & consequenter asserit conuenire aliquo modo priuationi per similitudinem formæ, quia respectu materiæ, per modum formæ se habet quodammodo ei inhærens. 3

QVÆ

QVÆSTIO I.

An definitio naturæ sit bona.

4 VT definitionem hanc meliùs intelligamus, explicandæ sunt diuersæ acceptiones naturæ, & entis naturalis: & natura quidem primò accipitur pro conceptu, seu ratione propria cuiuslibet rei, siue sit ens, vel non ens, in quo sensu dicere solemus, hanc, vel illam esse naturam negationis, vel entis rationis. Secundò sumitur pro vera quidditate, aut essentia rei, vt dum dicitur definitionem explicare naturam rei, qua acceptione vsus est Aristot. 5. lib. Met. cap. 4. circa medium, & August. lib. 2. de moribus Monach. cap. 2. Tertiò accipitur quasi collectiuè pro tota vniuersitate creaturarum, in quo sensu dici solet, aliquid fieri, vel esse in rerum natura. Quartò sumitur pro ordine causarum naturalium, quæ secundùm inclinationes, & virtutes naturales operantur. In quo sensu hæc axiomata circumferuntur in schola, & ab omnibus recipiuntur, tanquam vera. Primum, *miraculosum opus esse illud, quod totius naturæ vires excedit.* Et habetur apud D.Thom. 1. p. q. 105. art. 7. Secundum, quòd, *Deus, & natura nihil faciunt frustra.* Quod reperitur apud Arist. 2. lib. de cœlo, cap. 5. text. 24. Tertium, quòd *natura semper facit optimum, quod potest.* Et habetur apud Aristo. lib. de Iuuent. & Senect. cap. 2. Quartum, quòd *natura nihil superfluum faciat.* Quod posuit Arist. 2. lib. de Gener. anim. cap. 4. & his solemus addere alia, nempè naturam nunquam deficere in necessariis, naturam nihil otiosum permittere, & ideò nunquam permittere vacuum, & opus naturæ esse opus intelligentiæ, id est primæ mentis, à qua naturales causæ disponuntur, & ordinantur. Quinta acceptio naturæ est pro natiuitate, quæ est generatio viuentium, & est valde propria, quia procedit ex eiusdem nominis Etymologia, dicitur enim natura à nascendo, vt quasi nascitura. Qua acceptione vsus est Aristot. cap. præsenti ad probandum formam esse naturam. Et quia generatio viuentium procedit à principio eorum intrinseco, deriuatum est nomen naturæ ad significandum principium intrinsecum motus. Et naturam sic acceptam definiuit Aristo. præsenti definitione dicens, *esse principium, & causam motus eius, in quo est, primò ac per se, & non secundùm accidens.* Et istæ sunt acceptiones naturæ pro rebus creatis, nam postremò accipitur pro sola mente diuina rerum omnium effectrice, ac parente, qua acceptione vsus est Socrates 4. lib. de Officiis, asserens, nihil aliud esse naturam, quàm Deum, & D. August. 15. lib. de Trinitate, cap. 1. his verbis: *Deus est natura, non creata, sed creatrix.*

Aliis etiam modis accipitur naturale, primò, prout opponitur supernaturali, in quo sensu naturale dicitur, quod per vires naturæ fit ab agente naturali, aut morali. Secundò pro eo, quod fit sine consilio, & deliberatione, & hoc modo vocantur naturales operationes animæ vegetatiuæ, & sensitiuæ, atque etiam rationalis libertate carentes. Tertiò pro re, quæ non solùm fit sine consilio, & deliberatione, sed eodem modo semper, & hoc modo opponitur ei, quod fit ab anima, etiam sine deliberatione, non enim fiunt operationes animæ semper eodem modo, sed sæpè diuerso, vt patet de motibus animati, qui non fiunt eodem modo semper, sicut fiunt motus Elementorum, sed modo sursum, modo deorsum, aut in circulo, vel aliis modis. Quartò accipitur naturale, prout opponitur voluntario, hoc est, non solùm prout ex determinatione ad vnum, sed sine cognitione; nam voluntarium est, quod fit à principio intrinseco cum cognitione, siue fiat ex consilio, & deliberatione, aut sine his, in qua acceptione motus lapidis sursum dicitur naturalis, non tamen actiones brutorum, nec sensitiuæ nostræ. Quintò accipitur pro eo, quod procedit ex intentione agentis naturalis, & dicitur semper euenire, vel vt plurimùm, & distinguitur contra casuale, aut fortuitum; nam illud dicitur per se euenire, hoc verò per accidens. Postremò accipitur propriissimè pro eo, quod habet in se principium intrinsecum sui motus, & distinguitur ab artificiali, quod tali principio per se caret, & in hac acceptione sumit naturale Arist. cap. præsenti. Quod est illud sumere pro habente naturam.

His expositis tria argumenta propono contra definitionem 6 naturæ, vt eorum occasione melius explicentur partes eius; primum est aduersus primam particulam, quia natura rei est eius substantia, sed principium motus non est substantia, sed accidens; ergo falsum est, quod natura sit principium motus, Probatur minor; quia substantia creata non est immediatè per se operatiua, sed per potentias superadditas, quæ sunt accidentia, mouetur enim per potentiam motiuam, & sentit per potentias sensitiuas: ergo principium motus non est substantia, nec proinde natura. Secundò; quies est priuatio, sed priuatio non fit per se; sed sequitur per accidens semper: ergo non potest esse principium per se eius. motus etiam, & quies opponuntur, sed repugnat idem esse principium oppositorum: ergo falsum est, quod natura sit principium motus, & quietis Quod etiam ex eo probatur, quia plura sunt corpora naturalia; quæ vel non habent principium motus, nec quietis, vt cœlum Empyreum, quod nunquam mouetur, vel saltem non habent princium quietis, licèt moueantur, vt cætera corpora cœlestia, quæ semper mouentur,

& nun

& nunquam quiescant. Tertiò naturale est viuentibus, & non viuentibus generare sibi simile, sed dum generant sibi simile, nō mouentur, sed mouent alia, vt dum ignis generat ignem, non se mouet, sed lignum, in quo introducit propriam formam: ergo falsum est dicere, quòd natura sit principium motus, & quietis, eius in quo est. Quod ex eo etiam ostendi potest, quòd corpora grauia, & leuia, vt ignis, & terra, non mouentur à se, dum sursum tendunt, sed à generante, vt docet Aristot. 8. lib. Phys. ergo non habent in se principium sui motus, sed ab extrinseco motore mouentur; & tamen sunt entia naturalia, vt per se est manifestum; ergo definitio naturæ non est bona. His tamen non obstantibus definitionem Aristotelis recipiunt omnes, quod non debet argumentis probari, quia definitiones non probantur, sed præsupponuntur in scientia, exactam verò esse constabit ex solutionibus argumentorum.

7 Ad primum argumentum concessa maiori distinguenda est minor, quia principium motus duplex est. Formale, & proximum, aut radicale, & quasi remotum, & hoc est principale, illud verò quasi instrumentale. Gratia exempli, anima sensitiua est principium sensationis principale, & radicale; potentia verò sensitiua quasi formale, & instrumentale, & ideò dum definitur anima, quòd sit principium, quo mouemur, sentimus, & intelligimus, de principali, & radicali intelligitur definitio. Et eodem modo substantia corporis naturalis est principium motus radicale, & principaliter; potentia verò motiua, quæcunque illa sit quasi formale, & instrumentale. Dum autem dicitur in definitione naturæ, quòd sit principium, & causa motus, & quietis, de principio radicali, & principali intelligitur, quod est substantia rei, vel materia, & forma, non de formali, & quasi instrumentali, quod est accidens ei superadditum.

8 Ad primum, quod dicitur in secundo argumento de priuatione, hac distinctione respondeo: quies dupliciter sumitur, primò pro priuatione motus, secundò pro permanentia positiua in loco naturali, aut sub aliqua forma; & de quiete primo modo accepta concedimus non dari principium per se in re naturali, sed quietis secundo modo acceptæ, principium per se est natura. Et de hac intelligitur definitio. Ad secundum verò de oppositione motus, & quietis ex eadem distinctione, respondetur motum, & quietem primo modo sumptam opponi, & ideò non posse procedere per se ab eodem principio, sed motus cum quiete secundo modo sumpta non opponitur, sed ordinatur: ad illam tanquam ad finem, & ideò possunt procedere ab eodem principio, quod est natura.

9 Tertium verò, quod in eodem argumento continetur, op-

ponebat corpora cœlestia, de quibus explicandum est, an, & quomodo habeant principium motus, & quietis, & imprimis de cœlo Empyreo, quod est primum omnium, & quod Arist. non cognouit, dicendum est, non solùm non moueri, sed nec habere principium motus, sed prorsus esse immobile. Ita D.Th. 1.p.q.66.art.3.& qu.102.art.2. & communiter scholastici Doctores in 2. d. 2. Et ratio huius sumitur ex fine, cuius gratia à Deo factum est, qui non est propagatio vniuersi; sed esse quasi sedem propriam, & domicilium beatorum, quorum status, sicut est prorsus inuariabilis, sic postulabat immobilem locum. Non est igitur ens naturale, de quo agit Arist. licet habeat materiam, & formam, quia longè diuersæ sunt, non solum à materia, & forma sublunarium corporum, sed aliorum etiam Cœlorum,& ideò non conuenit ei definitio naturæ.

Cæteris autem corporibus cœlestibus quæ semper mouentur, adhuc sentiunt plures non conuenire definitionem naturæ 10
per quam solùm voluit Aristot. definire sublunaria corpora, in quibus est principium motus, & quietis copulatiuè, quo carent cœlestia corpora. Ita Plutarchus lib. de placitis Philosoph.ca.1. Albert. Magn.1.lib. Phys.tract.1.ca.3. & Themistius c. præsenti. Quod probant, testimonio Aristot. qui sicut in 1. lib. solum se explicare docuit principia rerum generabilium, & corruptibilium, ita in hoc secundo solum agit de natura eorum, quod expresè etiam docuit 8. lib. Metaph. text.9. his verbis: *Naturam etenim solam profectò quis ponet eam, qua in corruptibilibus est substantia.*

Secunda opinio opposita est, quod non solùm conueniat his corporibus definitio naturæ, sed quod eis conueniat copulatiuè sumpta, de principio motus, & quietis, nam vtrumque principum habere sentiunt. Ita moderni plures, qui asserunt Aristot. eis non tribuisse, nisi principium solius motus, quia deceptus fuit putans primam causam, non liberè, sed ex necessitate naturæ agere, & ex eadem necessitate applicuit singulis cœlis singulas intelligentias, à quibus etiam ex necessitate mouentur. Vnde omni ex parte determinati sunt ad perpetuum motum, absque aliqua inclinatione ad quietem. Sed veritas tenet Deum liberè applicuisse intelligentias ad mouendum corpora hæc, & liberè ab eis moueri, in eis verò non esse principium motus actiuum sed passiuum tantum, principium autem passiuum de se indifferens est ad vtrumque, nempe, vt ab actiuo moueatur, aut non moueatur, & ideò indifferenter habent principium motus, & quietis, quare definitio Aristot. etiam copulatiuè sumpta verè eis conuenit, & consequenter asserit hæc opinio, quietem, quam habitura sunt cœlestia corpora

pora post diem iudicij, non minus esse naturalem, quàm motum. Quod probant, quia sicut naturale est cuicunque corpori moueri ad proprium locum naturalem, sic etiam in eo quiescere: nam quies motum consequitur: ergo corpus, quod habet principium motus, habebit etiam principium quietis, & oppositum videtur impossibile.

11 Tertia opinio tribuit corporibus cœlestibus principium solius motus, & non quietis, & ita asserit motum eorum ex propria natura consideratum esse perpetuum, quamuis cessare possit per voluntatem primi agentis. Vnde quies futura, quam per hanc voluntatem habebunt post diem iudicij, non fore eis naturalem, sed præter naturam, quia ab agente vniuersali, cui omnia tenentur obedire. Hanc sententiam quantum ad primam eius partem tenet expressè Aristot. 1. lib. de cœlo & mundo cap. 3. & lib. 2. text. 2. etiam 9. lib. Metaph. cap. 4. textu 17. & etiam quantum ad cætera est communis sententia Simplicij, Philoponi, Toleti, & Soti cap. præsenti, Alexand. 2. lib. naturalium quæst. cap. 18. & eam tenet Pererius 7. lib. de natura cap. 9. ad finem, & est vera. Probatur efficaci ratione, ex fine, in quem cœlestia corpora facta sunt à Deo, qui non est consecutio loci naturalis, nec motus ad illum, imò nec assecutio alicuius alterius perfectionis, quæ sibi desit, vel necessaria sit, cum sint corpora perfectissima: sed per communicationem suarum virtutum medio motu, esse causam generationis sublunarium corporum, quam possunt perpetuam facere, quantum ex se: quod Diuus Thomas docuit expressè in 4. d. 48. q. 2. art. 2. & concedunt omnes: ad hunc autem finem consequendum, non solùm non est necessaria quies, sed ei apertè repugnat, & necessaria est perpetuitas motus, saltem ex parte sua: ergo non habent principium quietis: sed solius motus. Secundò quia ideò in eodem corpore potest dari principium motus, & quietis, quia motus ordinatur ad quietem, hoc est ad consecutionem loci naturalis, & permanentiam in eo: nam vt oppositi sunt, non possunt procedere ab eodem principio, sed motus cœli non ordinatur ad quietem, vt probatum est: ergo non potest dari in eo principium quietis.

12 Ad primum argumentum concedenda est maior, quod in cœlo non detur principium motus actiuum, sed passiuum tantum, non quidem ex parte solius materiæ, (vt quidam falsò asserunt) sed ex parte totius corporis. Minor tamen neganda est, quod potentia passiua sit ex se indifferens ad habendum, & non habendum actum, sed ex se est determinata ad illum habendum aut recipiendum ab agente, & ita se habet potentia passiua cœlestis corporis de se inclinata ad recipiendum motum, mini-

mè ad non recipiendum, quod probat inter alia figura circularis eius aptissima ad motum potius, quàm ad quietem. Secundum argumentum concedendum est, quia solum probat dari principium quietis in corporibus, quæ mouentur naturaliter ad consequendum locum naturalem, sed corpus cœleste non mouetur propter hunc finem, sed propter alterum longè diuersum, cui repugnat quies. Et ideò non sequitur, quod si habet principium motus, habeat etiam principium quietis.

Testimonium autem Aristotelis pro prima opinione adductum, de solis generalibus, & corruptibilibus naturam dici asserit secundùm vulgarem, & magis vsitatam acceptionem eius, nobísque notiorem, non excludens cœlestia corpora, quibus aliis locis statim citandis veram rationem naturæ attribuit.

Iuxta nostram igitur sententiam dicendum est, definitionem 13 naturæ conuenire corporibus cœlestibus, etiam si principium quietis non habeant, quia sensus illorum verborum, *motus*, *&* *quietis*, licèt sit copulatiuus, non contingit ponere in quocunque corpore principium vtriusque, sed talis est, omnis motus, & omnis quies vbicunque, & quomodocunque reperiantur, siue in eodem corpore, vel in diuersis à natura, tanquam à principio intrinseco procedere debent, & cum motus cœli procedat à natura eius, tanquam à principio intrinseco, verè, & propriè conueniunt illi hæ particulæ, etiam copulatiuè sumptæ. Exemplum habemus in definitione animæ tradita ab Aristot. 1. lib. de Anima in principio, his verbis: Anima est principium, quo mouemur, sentimus, & intelligimus. Habent ea verba & sensum copulatiuum, sed non talem vt necessarium sit in quolibet corpore animato has omnes operationes ponere; nam neque in plantis est principium sentiendi, neque in animalibus principium intelligendi, sed copulatiuus eius sensus talis est: vbicunque reperitur intellectio, sensatio, aut localis motus vitalis, ab anima debet procedere, tanquam à principio, sic ergo debet intelligi definitio naturæ secundùm copulatiuum sensum, & sic intelligendam esse docent, D.Th. Sotus, Toletus, cap. præsenti, & P.Pererius lib. 7. cap. 10. & ita solutum est omninò secundum argumentum in principio positum.

Tertium verò duo opponebat, primum, quod non solùm 14 natura sit principium motus eius, in quo est, sed motus etiam existentis in alio, vt ignis est principium naturale calefactionis, alterius ignis à se geniti, quod concedendum est, sed diuersa ratione, nam primò respicit motum proprium eius, in quo est, quia res quælibet primò intendit se perficere, quàm alia, postquam verò in se perfecta est, intendit se communicare aliis, & ea perficere, ideò natura definitur per principium mo-

tus

tus eius, in quo est, tanquam per primum; sed non excludit secundum, ideò nec excluditur, quòd motus, vel actiones, quæ ordinantur ad perficiendum alia, sint, & dicantur naturales,& aliquando maximè naturales, quia maxima perfectio naturæ est, vt postquam perfecta est in se, aliis se communicet, eáque perficiat. Ad aliud denique de motu grauium & leuium concedimus,quòd procedat à generante, nihilominus in ipsismet grauibus, & leuibus datur principium,non solùm passiuum (vt quidam falsò putant) sed etiam actiuum proximum, quod est eorum forma,& natura; quamuis passiuum solùm sufficeret, vt eis conueniret definitio naturæ, vt constat in cœlo, & in materia prima,quæ solùm est principium passiuum.

Solum restabat explicandum, quare supra principium motus addita fuit causa, videtur enim superflua hæc particula post aliam, cum sufficiat ad rationem naturæ esse principium motus intrinsecum.Respondeo diuersas esse de hac re expositiones,sed placet expositio Alberti Magni, vtramque particulam positam esse secundùm propriam significationem. Principium quidem, vt vniuersalius, causa verò tanquam inferior addens influxum supra principium: fuit autem necessarium vtramque ponere, vt significaretur naturam in diuersis rebus diuersò modo esse principium motus.

QVÆSTIO II.

An definitio naturæ conueniat soli formæ substantiali, vel etiam materiæ, & priuationi.

EXposita definitione naturæ optimo ordine sequitur disputandum, an conueniat singulis principiis rerum naturalium, & quomodo eis conueniat. Et primò dicendum est de materia, circa quam duplex est opinio; prima tenet materiam non esse naturam simpliciter, sed secundùm quid, per quandam Analogiam, aut similitudinem cum forma. Ita Vallesius controuersia 11. ad Tyrones,quem sequuntur etiam plures moderni. Probat testimonio Aristot. qui ad finem huius capitis, & 5. Metaph. cap. 4. videtur naturam conuertere cum forma, materiam verò solùm esse naturam, quia receptaculum formæ est, imò in secundo loco asserit omnem aliam substantiam per Metaphoram dici naturam comparatione formæ; ergo ex mente eius solùm materia est natura per attributionem ad formam, & ideò non vniuocè, nec simpliciter, sed analogicè, & secundum quid. Probat etiam ratione ex definitione naturæ, quæ est principium, & causa motus,sed materia non est principium, & causa motus: ergo non est natura. Probatur minor, quia licèt aliquo modo principium sit,non potest esse causa:quia causa

dicit influxum in effectum, sed materia præter receptionem formæ, nullum prorsus influxum habet ad constitutionem rei naturalis, & longè minus ad motum: receptio autem formæ influxus non est; ergo nec materiæ conuenit esse causam motus. Et si dicas primò, esse principium materiale. Probat hoc esse falsum, quia esse principium materiale idem est, ac esse materiam, sed materia non est materia motus, licèt sit materia rei naturalis; ergo nec principium motus dicenda est. Et si dicas secundò, esse principium motus, quia est principium rei naturalis, ex qua sequitur motus. Contra hoc etiam arguit, quòd ex hoc solùm habeatur, quòd materia per se sit principium rei naturalis, motus verò non nisi ex consequenti, & ideò per accidens, quare non erit natura per se.

Secunda opinio tenet materiam, verè, & propriè, intrinsecè 16
& formaliter, & ideò vniuocè esse naturam cum forma, licet forma propter specialem eius rationem longè perfectiorem, longè etiam perfectior natura sit. Ita sentiunt antiqui interpretes, Porphyr. Auer. Philop. Themist. atque Simpl. & D. Thom. in Commen. huius capitis, & cum eis omnes ferè moderni expositores, & hæc est expressa sent. Arist. & vera. Probatur primum, ex tex. 4. huius cap. vbi ita ait: *Vno igitur modo natura sic dicitur prima vnicuique subiecta materia habentium in seipsis motus principium, & mutationis, alio autem modo forma, & species.* Et 5. Meta. cap. 4. *Natura verò hæc prima materia, & hæc dupliciter, aut qua ad ipsum prima aut simpliciter prima.* Probatur 2. quòd sit vera, quia materia simpliciter, formaliter, atque essentialiter est principium rei naturalis, ex quo componitur, atque etiam generationis eius, & vtraque ratio est propria naturæ; ergo formaliter, atque simpliciter est natura. Maior euidens est apud Aristot. & omnes, sed probatur minor, quia substantia completa ex materia, & forma composita perfectissima natura est, vt docet Arist. 5. lib. Met. cap. 4. & ideò vtraque pars ex qua componitur, nempe materia, & forma propriè etiam naturæ partiales erunt. Præterea esse principium generationis idem est, ac esse principium motus: cum generatio motus sit, vt in hac definitione sumitur; ergo cum materia propriè sit generationis principium, propriè etiam erit principium, motus, & propriè natura. Forma etiam educitur de potentia materiæ; ergo materia concurrit ad eductionem eius, tanquam materialis causa, sed eductio formæ de potentia materiæ, in formis saltem corruptibilibus est realiter generatio, & motus; ergo materia est principium intrinsecum motus, quod est esse naturam.

Sed vt hæc veritas intelligatur, & faciliùs soluantur opposita argumenta, notandum est, quod principium, & causa motus 17
in

in definitione naturæ, vt bene D. Thom. cap. præsenti, in communi accipiuntur, prout abstrahunt à quacunque ratione principij, & causalitatis particularis, huius aut illius generis, & ideò æquè conueniunt cuicunque principio, & causæ motus, siue sit actiuum vel passiuum. Et ideò cum materia, propriè, formaliter, & simpliciter sit principium motus, & causa materialis eius recipiens in se generationem quæ verè motus est, vt hac in parte sumitur, & materialem concursum ad illam præbens, atque etiam sit principium, & causa intrinseca substantiæ compositæ (quæ perfectissima natura est) sequitur formaliter, atque simpliciter ei conuenire definitionem naturæ, licet formæ perfectius conueniat, propter particularem rationem suæ causalitatis longè perfectioris, quod non tollit, quin vniuocè conueniat vtrique, sicut non tollit vniuocationem generis, quod natura eius perfectiùs conueniat alicui speciei ratione perfectioris differentiæ.

18 Ad testimonia pro alia opinione negandum est, quod Aristoteles conuertat naturam cum forma: cum expressè in eisdem locis dicat materiam esse naturam absque vllo addito diminuente, sed solum dicit priuationem esse naturam, quia est quasi quædam forma. Negandum est etiam, quod asserat omnem substantiam, præter formam esse naturam per Metaphoram, non enim loquitur ibi de forma, sed de substantia completa, & specifica ex materia, & forma composita, quam dicit esse perfectissimam naturam, ita vt omnis alia substantia per Metaphoram dicatur natura respectu illius, quod asserit propter artificialia, quæ, si aliqua ex parte dicuntur natura, solùm est propter materiam, vel subiectum, quæ est aliqua substantia completa, vt per se est manifestum.

Ad argumentum neganda est minor, quòd materia non sit causa motus: cum euidens sit esse causam materialam generationis, atque eductionis de potentia materiæ. Imò & omnium aliorum motuum naturalium materialis causa est, saltem partialis, cum sit materialis causa entis naturalis, à quo procedunt, quod non est esse principium motus per accidens; sed satis per se. Nec sequitur esse materiam motus, sed materialem causam, quia causa materialis non est materia quomodocúnque sumpta, sed vt præbens suum concursum ad effectum.

Quomodo conueniat formæ definitio naturæ.

19 CErtum est apud omnes formam esse naturam, & perfectiori modo quàm materia, quia vtrumque asserit expressè Arist. eisdem locis citatis, & ratio euidenter probat, cum sit perfectior pars entis naturalis (in quo est perfectissima ratio naturæ) tribuens ei speciem, atque etiam sit principium generationis,

& aliorum motuum præcipuum. Solum potest esse dubium de modo, quo ei conueniat definitio naturæ, nempe vt principio, & causæ materiali, vel efficienti. Et prima opinio tenet solum ei conuenire, vt principio passiuo, & non vt actiuo. Ita Simplicius capite præsenti post elucidationem textus; qui putat naturam non definiri ab Aristot. vt conuenit viuentibus, quæ habent principium actiuum motus, sed solum, vt conuenit non viuentibus, quæ solum vocantur hac in parte entia naturalia, & cum non moueantur à principio intrinseco actiuo, sed à generante, solum habent in se principium passiuum suorum motuum, quare sicut tota ipsa natura eorum solum concurrit ad motum passiuè, & tanquam materialis causa, ita etiam vtraque pars eius, nēpe materia, & forma solum est principium passiuum motus, & solum conuenit ei ratio, atque definitio naturæ, vt principio passiuo. Simplicium sequitur Scotus in 2. d. 18. qu. vnica. §. *Ad aliud de definitione naturæ dico, &c.*

Probant testimonio Arist. 8. lib. Phys. textu 23. & 28. vbi expressè docet non viuentia non moueri actiuè à se; sed ab eo, quod ea genuit: sed quod mouetur actiuè ab alio extrinseco, non habet principium intrinsecum motus, sed solum passiuum, quia solum est receptiuum motus; ergo materia, & forma harum rerum passiua solum principia motus esse possunt. Probat Scotus ratione, quia natura est intrinsecum principium motus, non intrinsecum, vt actiuum, quia omne principium intrinsecum esset actiuum; ergo est principium intrinsecum, vt passiuum, quare formæ conueniet, vt principio passiuo, & meritò quidem, quia sicut per formam constituitur res naturalis in suo esse specifico, ita constituitur tanquam receptiua motus, & si per formam receptiua est; forma quoque ipsa suo modo erit principium receptiuum, seu passiuum. Hæc tamen sententia expressè est contra Arist. atque etiam contra rationem. Contra Aristot. quidem, quia in principio huius cap. docet naturam præcipuè conuenire animalibus integris, & partibus eorum, his verbis: *Natura quidem sunt animalia, & partes ipsorum.* Ergò falsum est fundamentum Simplicij, quòd non definiatur ab Aristot. natura viuentium. Falsum est etiam quòd colligit, nempe formam solum esse posse principium passiuum motus: cum euidens sit, & ab eo concessum, formam in viuentibus esse actiuum principium motus. Quod verò sit contra rationem probo, quia motus vitalis est à principio intrinseco actiuo secundum Aristot. & omnes, vt nutritio, & augmentatio probant; ergo datur in viuentibus principium actiuum motus, quod non potest esse, nisi ratione formæ: cum à materia nulla possit efficientia prouenire. Atque etiam in non viuentibus sublunaribus datur semper principium [illegible] a[illegible],

actiuum,vt grauitas,& leuitas, quæ cum potentia naturalis sit à natura grauis effectiuè procedens, non potest non procedere effectiuè à forma eorum, & eius virtute concurrere effectiuè ad motum; quare forma ipsa principaliùs,quàm grauitas erit actiuum principium motus.Quod verum est ac necessarium,etiamsi moueantur à generante, sed in hoc solum potest esse differentia, quòd si moueantur à generante, forma, & grauitas solum erunt principia actiua instrumentalia motus; si verò moueantur à se, forma erit principium actiuum principale vt,quo,grauitas verò instrumentale.

21 Communis igitur sententia, & vera tenet, principium, & causam in definitione naturæ abstrahere, à principio actiuo, & passiuo, & indifferenter conuenire vtrique, sed formam in corporibus sublunaribus semper esse principium actiuum; materiam verò semper passiuum, in cœlestibus verò vtramque esse principium passiuum,sicut totum ipsum cœlum ex vtraque compositum passiuum tantum principium est. Ita D.Thomas lectione prima horum commentariorum, quem sequuntur cæteri interpretes Aristotelis. Ad testimonium Arist. Respondeo, quod licet non viuentia moueantur à generante ex mente eius, falsum est, quod solum habeant principium passiuum intrinsecum motus; nam verè habent actiuum saltem instrumentale,quod est forma simul cum grauitate, & leuitate. Ad argumentum Scoti concedenda est prior pars minoris, quod natura non sit principium motus;vt actiuum,sed neganda posterior, quòd sit principium motus,vt passiuum;nam si ita esset in viuentibus,non esset natura,nec essent entia naturalia,sed natura est principium motus,vt abstrahens ab actiuo,& passiuo,& ita vtrique conueniens, sed actiuo perfectiùs propter specialem rationem eius longè perfectiorem.

An, & quomodo priuatio sit natura.

22 DE priuatione tandem vtrumque dubitamus,an sit natura & quomodo ei conueniat definitio. Et prima opinio negat priuationem vllo modo esse naturã. Ita Sotus capite præsenti, & Pererius lib.7. de natura cap. 4. probatur 1. ex definitione naturæ, quæ est *principium, & causa motus, & quietis*. Sed licèt priuatio sit aliquo modo principium motus, nempe generationis, non potest esse vllo modo causa, cum non possit habere influxum circa illam, nec potest esse vllo modo principium quietis: cum desinat esse per mutationem, cuius principium est; ergo nec potest esse vllo modo natura. Secundò, quia natura rerum est substantia earum, sed priuatio non est substantia, imò neque habet vllam entitatem positiuam, sed per se, & simpliciter

est non ens,& respectu materiæ potiùs se habet ad modum accidentis,ergo non est natura.

Secunda opinio est opposita, quòd priuatio sit natura. Ita Themistius in sua Paraphrasi, super lib. 2. Phys. 15. Simplicius,Albertus Magnus,Villap.Toletus;& Conimbr.cap.præsenti. Et probatur ex Aristotele, qui ad finem huius capitis postquam probauit formam esse perfectiorem naturam,quàm materiā,subiunxit,priuationem etiam esse naturam,cum sit quodammodo forma, his verbis : ***Forma itaque natura est, sed forma, & natura dupliciter dicitur, etenim priuatio forma quodammodo est.*** Sed exponunt Autores oppositæ sententiæ hæc verba dupliciter. Primò de forma accidentali. Secundò de forma substantiali generanda, quam dicunt priuationem ponere in materia : cùm sit principium generationis eius. Sed neutra expositio quicquam valet ; non prima, quia expressè loquitur Aristoteles : de forma, quæ est natura ; & hanc diuidit in formam positiuam, & priuationem ; quam appellat quodammodo formam:sed forma, quæ est natura, est substantialis ; ergo non habet locum expositio de forma accidentali. Nec aliquid valet secunda expositio, quia priuatio non ponit per se formam in materia, sed per accidens ; alioqui si per se eam poneret, cum per eius aduentum destruatur, per se intenderet propriam destructionem, quod repugnat. Et licèt per se eam poneret, non possunt verba Aristotelis de forma intelligi, sed necessariò de priuatione,quia asserit esse quodammodo formam ; forma autem quam ponit, simpliciter forma est.

Probatur deinde ratione, quia priuatio est principium generationis per se,& generatio est motus, ergo est principium motus per se, vt dicitur in definitione naturæ, quare erit etiam natura. Et si dicas id non sufficere, quia non est causa. Contra hoc est primò,quod non requiritur esse causam,sed satis est esse principium : nam licèt copulatiuè accipiantur verba, sensus eorum est,vt vidimus, naturam esse principium motus secundùm se, & aliquando etiam esse causam, si addat influxum, & tunc perfectiorem habere rationem naturæ. Sed ad rationem naturæ absolutam sufficit esse principium. Secundò, quia licèt priuatio non sit causa generationis est tamen causa corruptionis : cum sit terminus, ad quem,eius,qui habet rationem finis,& formæ, & ideò suo modo in eam influit, quamuis non positiuè, sed negatiuè, quia nec corruptio positiua mutatio est,sed negatiua. 23

In hac re nostra sententia est, priuationem non esse naturam vniuocè cum forma,& materia, sed analogicè : & ideò non simpliciter, sed secundum quid, quod verba Aristotelis citata probant, cum non dicat esse formam, aut naturam simpliciter, sed

sed quodammodo, quod absque dubio additum diminuens est. Et natura ipsa priuationis, quia solum potest habere rationem naturæ, in quantum est forma, sed non est propriè forma, sed impropriissimè, & per quandã similitudinem, quare sicut est forma solùm per similitudinem, ita solũ per similitudinem est natura,& propterea non vniuocè,sed analogicè,& secundum quid. Et argumenta primæ opinionis solùm probant non esse naturam simpliciter,substantiam,vel ens,sed priuatiuè, quod tamen sufficit, vt ad speciem, & prædicamentum formæ substantialis reducatur.

24 Nec obstat, quòd se habeat ad materiam per modum accidentis, quia eundem ferè modum habet forma, & non ideò desinit esse substantia; nec etiam priuatio suo modo. Et etiam argumenta secundæ opinionis non probant alio modo esse naturam quàm per Analogiam, vt per se est manifestum: nam cum natura per se dicat positiuam entitatem, etiam simpliciter dicit positiuum principium motus,& solum priuatio in hoc sensu potest esse principium secundum quid. Nec obstat, quod simpliciter sit enumerata inter principia naturalis generationis, quia principium generationis, vniuersaliorem rationem dicit, quàm natura,& ideò imperfectiorem: natura verò simpliciter sumpta addit substantiam,& essentiam rei, quæ de sola entitate positiua simpliciter dicuntur; per quam res est principium motus, ideò plus requiritur, vt priuatio sit simpliciter natura, quàm vt sit simpliciter principium generationis.

QVÆSTIO III.

Vtrùm definitio naturæ conueniat animæ, præsertim rationali.

25 FOrmæ substantiales sunt in duplici differentia, quædam inferioris ordinis, quæ non sunt principia vitæ, sed composita, quædam substantialia vitæ expertia constituunt, quæ ad vnam operationem, vel alteram determinantur, easque eodem modo semper exercent, & ideò omnes partes corporis eiusdem rationis habent, quæ propterea homogeneæ vocantur. Aliæ formæ sunt ordinis superioris, quarum superior, ac perfectior virtus in eo ostẽditur, quòd natæ sunt informare corpora vitâ prædita, ac diuersarum partium,& membrorum, in quibus, non vnius aut alterius tantùm operationis principia sunt, sed diuersarum, nec eodem modo semper exercent omnes, sed quasdam diuersis modis, & istæ dicuntur animæ, de quibus præcipuum quoddam opus Philosophus edidit Arist. quod de anima vocauit, in cuius principio duplici definitione definit animam. Prima talis

est:

est: *anima est actus corporis Physici organici potentia vitam habentis.* Secunda verò ita habet: anima est *principium, quo mouemur, sentimus, & intelligimus.* Anima autem triplex est, vegetatiua; quæ est principium nutritionis in plantis; sensitiua, quæ est principium sensationis in animalibus; & rationalis, quæ est principium ratiocinandi, atque intelligendi in hominibus. Et ita se 26 habent, vt secunda includat omnes perfectiones primæ, & aliquem gradum perfectiorem supra eas addat, & tertia perfectionem duarum, supra qua addit gradum perfectiorem, vt anima sensitiua habet perfectionem vegetandi, & supra eam addit aliū maiorem sensitiendi, & ideò vtriusque operationis principium est, & alterius etiam, quæ vocatur motus localis progressiuus. Et anima rationalis habet perfectiones vegetandi, & sentiendi, & addit aliam longè maiorrem, nempe gradum rationalitatis, & ideò principium est vegetandi, sentiendi, mouendi localiter, & ratiocinandi, hoc est intelligendi, & volendi. Quia ergo formæ istæ altioris ordinis sint, videntur excedere rationem naturæ definitæ ab Aristotele, quæ solùm inferioribus formis conuenire videtur, quasi natura, & naturale, modum essendi, & operandi ad vnum determinatum significent. Propterea dubitatum est, an formæ istæ præsertim rationalis longè perfectiores sint naturâ, cui definitio verè, & propriè conueniat.

Et propterea prima opinio excludit omnes à ratione, & de- 27 finitione naturæ. Ita Auicenna lib. 1. suæ sufficientiæ c. 5. Simplicius cap. præsenti, & Albertus Magnus 1. lib. Phys. tract. 1. cap. 2. & lib. de origine animæ ca. 4. probatur testimonio Aristotelis. 4. lib. de partibus animalium cap. 1. vbi plures animas excludit à ratione naturæ his verbis: *Constat igitur non de anima differere omni oportere: quondoquidem non omnis anima natura est, sed aliqua eius pars, vna, aut etiam plures.*

Et deinde ratione. Primò, quia forma naturalis hæc habet sibi intrinseca, vt educantur de potētia materiæ, ab eaque intrinsecè dependeat vt sit terminus generationis, & quasi finis eius, vt expresè docet Aristoteles capite præsenti, & propterea dicit formam esse perfectiorem naturam, quàm materia, & cum ex dependentia in esse oriatur dependentia in operando, hinc prouenit, vt sit principium operationum ab eadem materia dependentium, sed anima rationalis nihil horum habet: neque enim educitur de potentia materiæ, sed ex nihilo creatur à Deo, & ideò non est forma materialis sed purè spiritualis. Neque dependet à materia in esse, neque in præcipuis operationibus, quarum principium est, vt sunt intelligere, & velle, vnde, nec est terminus generationis, sed creationis; ergo non est forma naturalis,

nec

nec conuenit ei definitio naturæ.

Secundò, natura est principium motus, sed anima rationalis, saltem secundùm vltimum gradum rationalitatis non est principium motus; ergo saltem, vt rationalis non est natura. Probatur minor; quia vt rationalis est, solùm est principium intelligendi, & volendi, sed intelligere, & velle, non sunt motus, sed operationes quædam spirituales, & purè immateriales, quæ ideò non recipiuntur in corpore; ergo non est natura.

28 Secunda opinio animam vegetatiuam, & sensitiuam asserit esse naturam, atque etiam rationalem secundùm gradus vegetandi, & sentiendi, quos continet, non tamen secundùm gradum rationalitatis, secundùm quem naturalia excedit, & ideò, vt rationali non conuenire definitionem naturæ. Huius opinionis meminit Toletus quæst. 2. Proœmiali in lib. de Anima. Alij denique, quos ibidem refert, animam rationalem secundùm vltimum gradum rationalitatis dupliciter considerari aiunt. Primò, vt est principium intellectionis dependentis à phantasmate, per quam corporalia intelligit. Secundò, vt est principium alterius intellectionis, quam habet in corpore, sine dependentia à phantasmate, per quam seipsam, & Angelos intelligit, & sub prima consideratione esse naturam, quia est principium motus, nempè intellectionis dependentis à phantasmate, quæ motus Physicus est sub communi ratione, qua sumitur motus in definitione naturæ, sub secunda verò consideratione non esse naturam, quia nullius motus principium est: nam cum intellectio illa non dependeat à sensibus, nec motus vocari potest.

29 *Vera* autem doctrina, & *omninò tenenda*, his conclusionibus explicatur. Prima est de anima vegetatiua; & sensitiua. Vtraque hæc anima verè, & propriè est natura, cui conuenit definitio naturæ ab Aristotele designata. Hæc habetur apud Aristotelem 1. lib. de partibus animalium cap. 1. & lib. 1. de Anima textu 1. quibus locis de Anima in vniuersali, & in particulari de anima sensitiua, quæ simul est vegetatiua, docet naturam esse, & ideò per se pertinere ad Philosophum naturalem, considerationem eius. Et ita sentiunt omnes interpretes Aristotelis, tam antiqui, quàm moderni, non solùm cap. præsenti, sed etiam libro 1. de de Anima in principio. Et probatur euidenti ratione. Quia vtraque anima est principium motus, vegetatiua quidem nutritionis, & augmentationis, sensitiua verò motus localis, (quem vocant progressiuum) & omnium sensationum, quæ veri motus sunt sub generali ratione: sub qua consideratur motus in definitione naturæ; sunt enim mutationes quædam corporeæ, & materiales, per quas mutantur potentiæ sensitiuæ: ergo vera ratio naturæ

conue

conuenit his formis. Et quod de eis dicimus, de anima rationali intelligendum esse secundùm eosdem gradus vegetandi, & sentiendi, quos continet. Per quos euidens est esse principium eorumdem motuum naturalium.

Secunda conclusio, anima rationalis etiam secundùm vltimum gradum rationalitatis, non solùm est natura, sed perfectissima natura, & ei conuenit eadem definitio naturæ tradita ab Arist. Ita sentiunt D. Tho. Alex. Simpl. cap. præsenti. Tolet. q. 2. procemiali in lib. de Anima. Conimb. etiam cap. præsenti. Suar. tom. 1. disp. 1. sect. 2. n. 17. Vt autem probemus hanc conclusionem, supponendum est tanquam fundamentum certissimum, quòd anima rationalis, vt rationalis, est vera forma corporis. Hoc est certum in fide catholica, quia definitum ab ecclesia in Concilio Lateranensi sub Leone 10. & in Concilio Viennensi sub Clemente 5. & habetur definitio in Clementina vnica de summa Trinitate, & fide Catholica. Et probat. euidenti ratione, quia anima rationalis secundùm gradum rationalitatis constituit hominem specie distinctum à cæteris animalibus, sed repugnat essentiam, vel speciem hominis resultare ex vnione animæ ad corpus per solam assistentiam extrinsecam motoris ad mobile, sed omninò requiritur informatio materiæ, & vnio substantialis cum ea, per quam fiat ex vtraque substantiale compositum talis speciei; ergo anima rationalis, vt rationalis, est vera forma corporis. Ex quo intelligitur, positionem Platonis, quam refert D. Tho. 1. p. q. 76. art. 3. asserentis animam intellectiuam non esse formam corporis, sed solùm ei assistere ad motum, cæterasque operationes, sicut gubernator assistit naui, errorem esse non solùm contra fidem Catholicam, sed etiam aduersus principiã veræ Philosophiæ naturalis. 30

Ex hac igitur veritate colligitur primum argumentum ad probandam conclusionem nostram, hoc modo: Anima rationalis est vera, & naturalis forma corporis, constituens cum eo compositum naturale quod vocatur homo; ergo est vera natura. Probatur consequentia, quia natura, vt docet expresse Aristoteles cap. præsenti de materia, & forma, dicitur propriè, tanquam de partibus integræ naturæ, ex vtraque compositæ. Secundò ex definitione naturæ, quæ est principium motus, anima rationalis non solùm secundùm gradus vegetandi, & sentiendi est principium motus nutritionis, augmentationis, localis, ac sensationis sed etiam secundùm gradum rationalitatis est principium admirationis, actus ridendi, flendi, & loquendi, qui omnes procedunt ab homine, vt homo est, & consequenter ab anima, vt rationali, à qua etiam procedit, vt operationes sensitiuæ quæ veri motus sunt, ordinentur ad intelligendum, est etiam principium 31

cipium intellectionis dependentis à phantasmate, & sensibus quæ ideò mutatio Physica est,& motus etiam Physicus, prout sumitur in definitione naturæ:ergo verè,& propriè est natura, cui definitio conuenit.Colligitur etiā nostra conclusio euidenter ex doctrina Aristot.qui in 3.lib.de anima,agit ex professo de anima rationali, vt est principium intellectionis dependentis à phantasmate cui non solum intellectum cognoscentem tribuit, sed etiam agentem ad productionem specierum intelligibiliū mediis phātasmatibus:ergo agit de illa,vt intellectiua,& rationalis est,sed libri de anima sunt præcipua pars Philosophiæ naturalis; ergo senrit consideratione animæ rationalis,vt talis,per se pertinere ad Philosophiam naturalem. Ex quo sequitur euidēter ex mēte eius esse naturam,quod etiam docuit cap.sequenti,vbi duplicem eius statum insinuat;primum, quem habet in corpore,& hoc modo ad naturalem Philosophiam,tanquam veram,& naturalem formam corporis, veramque proinde naturam pertinere docet.Secundū,separationis à corpore, in quo non est principiū alicuius motus,sed solius intellectionis,& volitionis,non dependentium à sensibus, quia in eo statu non intelligit per species acceptas à rebus mediis sensibus, sed naturaliter infusas à Deo: nam tales debentur illi statui naturali, & ideò secundum hunc statum non esse actu formam, quare nec esse naturam, nec eius considerationem pertinere ad Philosophum naturalem, sed ad primum,qui est Metaphysicus. Et hæc doctrina verissima est, & recepta ab omnibus autoribus citatis pro nostra sententia.

32 Ad testimonium Aristot. adductum pro prima opinione respondeo intelligendum esse ex his, quæ modo dicebamus, docere Aristot.de anima rationali cap.sequenti, nempe, quod licèt anima rationalis secundum vltimum gradum rationalitatis pertineat ad considerationem Philosophiæ naturalis: non tamen secundum vtrumque statum informationis materiæ, & separationis ab ea,sed solum secundum primum, quia in eo statu officium veræ formæ naturalis exercet:& principium plurium mottuum naturalium est,& ideò verè,& propriè natura,cui definitio conuenit. In statu verò separationis, nec officium formæ exercet,nec principium motus est, & ideò secundum eum non est natura,nec ei conuenit definitio, nec pertinet ad considerationem Philos. sed Meta. quemadmodum aliæ substantiæ spirituales independentes à materia.

33 Ad 1.arg. negandum est, quòd illa omnia,quæ enumerantur, pertineant ad rationem formæ Physicæ, vt talis, sed potius sunt imperfectiones eius,à quibus concedimus animam rationalē liberam esse,ex hoc tamen non sequitur eam non esse naturam:sed potius quòd sit natura perfectissima,habens quæcunque pertinēt ad ra

ad rationem formæ, seclusis imperfectionibus formarum purè materialium. Quòd verò non sit terminus generationis distinguendum est, nam secundùm suum esse ita verum est, sed secundum informationem materiæ, vel vnionem ad corpus verè terminat generationem, & ideò finis eius est, in quem ordinatur. Atque etiam est distinguendum, quod dicitur non esse corpoream, sed purè spiritualem: nam corporeum dupliciter sumitur, vt quod, & vt quo, & illud est corporeum primo modo, quod habet partes, ex quibus componitur corpus, vt homo, vel leo; corporeum verò, vt quo, est illud, quod tribuit alteri esse corporeum, licèt corpore, & partibus careat, vel in se sit spirituale; & hoc modo anima rationalis corporea est, & materialis tribuens materiæ, aut corpori esse corporeum, & hoc est esse corpoream tanquam formam, & ideò tanquam veram naturam, cui definitio conuenit.

QVÆSTIO IV.

An ars possit efficere opera natura.

MVlta de rebus artificialibus adducit Aristot. cap. præsenti. 34
Vt differentiam inter artem, & naturam constituat, ex eáque colligat illa, quæ per artem fiunt, non habere in se principium motus intrinsecum, sicut habent naturalia, atque etiam definitionem naturæ in eo consistentem, quòd sit principium intrinsecum motus, ideò vt meliùs definitionem naturæ intelligamus, disputandum est, an naturalia adeò sint perfectiora his, quæ fiunt per artem, vt nunquam possint hæc perfectionem naturalium attingere. Quod vt meliùs fiat, duo sunt prius explicanda, primum, in quibusnam conueniant artificialia cum naturalibus, & in quibus ab eis differant. Secundum an naturalia sint perfectiora artificialibus.

Explicatur in quibus assimilentur artificialia naturalibus, & in quibus ab eis differant.

INter multa in quibus artificialia assimilantur naturalibus, hæc sunt præcipua: primum, quòd sicut naturalia procedunt à suis agentibus per modum cuiusdam similitudinis, ita vt similem formam inducat agens in materiam, ei, per quam ipsum habet esse, & virtutem operandi; ita artifex producit effectum artificialem similem formæ, aut exemplari præconcepto, quod habent in mente, prius namque fabricatur domum apud se, deinad similitudinem exemplaris in mente formati, eam fabricatur extra. Secundò assimilantur in modo agendi, quia sicut agens naturale, non statim, neque vno (vt aiunt) ictu producit effe-

ctum secundum vltimam perfectionem, sed prius sub esse imperfecto, paulatim eum perficiens, quousque vltimam perfectionem ei tribuit: principio enim embrionem quendam vix formatum, membrisque distinctum natura producit, quem paulatim sub altiori forma perficit, & tandem sub vltima perfectione specifica hominis, aut alterius animalis in lucem edit: ita artifex prius præconceptum opus leuiter adumbrat; post verò perfectioribus delineamentis illud perficit, ac tandem perfectam speciem artis ei confert. Et hanc similitudinem tradit Aristoteles 2. libr. de Generatione animalium capite quarto, post medium.

35 Tertiò, similitudo etiam in modo operandi consistit, quia sicut agens naturale non producit effectum, nisi præsupposita materia, quam prius disponit, ac determinata ad talem formam cùm ex se indifferens esset: ita artifex materiam præsupponit, vt lignum aut lapidem, eam expolit, aptáque efficit ad talem formam artificialem suscipiendam, quam inducere intendit: cum prius rudis, & inepta esset, atque indifferens ad suscipiendas plures. Conueniunt quartò in eo, quod sicut in rebus naturalibus contingunt aliquando monstra, vel ex defectu, aut superabundantia, vel indispositione materiæ, vel propter contrariam causam impedientem, à qua vincitur agens; ita in operibus artis contingere solent monstra. Assimilantur tandem in modo operandi, sine deliberatione, imò ex determinatione naturali ad vnum, quem habet semper natura, & quem imitantur quædam artes, vt docet Aristoteles 3. lib. Ethc. cap. 3. quæ per certa quædam, atque statuta media attingunt finem, cuiusmodi sunt ars saltandi, atque formandi litteras, & similes, non enim consultat nec deliberat faber lignarius, verum prius secandum sit, aut dolandum. Sed media determinata, modo quasi naturali assumit, vt per ea inducat formam artis.

36 Licèt autem in his, & aliis assimilentur, in multis aliis differunt. In primo quidem, quia natura est ipsamet substantia rerum: Ars verò non pertinet ad substantiam artificis, sed accidẽs quoddam est ei superadditum ad prædicamentum qualitatis, & speciem habitus pertinens. Vnde sequitur, quod natura sit principium motus intrinsecum effectiuum, vel saltem passiuum, ars verò directiuum tantum, præsupponit enim naturales motus membrorum eosque dirigit, modum constituens, quo exercendi sunt. Ex quo fit, quod si aliquem motum naturalem sursum, aut deorsum solent habere artificialia, non ab arte, tanquam à principio procedat, sed à natura earum rerum, quæ materia eiusdem artis sunt. Secundò differunt, quod omnes partes, & principia rei naturalis sunt à natura, vt de partibus, & principiis

animalium docuit Arist. in principio huius cap. vt materia, forma, caput, brachium, & pedes. In artificialibus verò, licèt effectus fiat per artem, non tamen principia omnia, & partes eius, vt patet in domo, quæ licèt sit ab arte; principia tamen, & plures eius partes sunt à natura, vt ligna, lapides, & multa alia. Differunt tertiò ex parte materiæ, quæ in naturalibus est incompleta substantia, in artificialibus verò completa, vt lignum, aut lapis. Quartò ex parte formæ, quæ in naturalibus substantia est, & vnũ substantiale cum materia constituens: in artificialibus verò quoddam accidens superadditum, cõstituens cum materia compositum accidentale. Quintò differunt, quod forma artificialis in sola superficie materiæ consistit vlterius non transiens, naturalis verò materiæ viscera penetrat. Postremam differentiam posuit D. Thom. 2. lib. contra gentes cap. 76. quòd forma inducta per artem non consequitur virtutem artis, hoc est virtutem producendi aliam formam similem per actionem artis, sicut formæ naturales productæ per alias, vt plurimùm consequuntur virtutem producendi alias similes, vt forma ignis producta potest alteram similem ligno imprimere.

Quòd natura sit perfectior arte simpliciter, sed minus perfecta secundùm quid.

EX his facilè colligi potest, naturam esse simpliciter perfectiorem arte, probatur duplici ratione. Prima, quia natura est substantia rerum, ars verò accidens eis superadditum, sed substantia est perfectior accidente; ergo natura est perfectior arte. Secundò, quia natura est, quasi finis artis, tanto enim excellentior est ars, & opus eius, quanto magis imitatur naturam, sed finis est perfectior medio ad illum consequendum ordinato; ergo natura est perfectior arte. Simpliciter autem perfectiorem esse dicimus, quia secundùm quid ars est perfectior: sicut substantia simpliciter est perfectior accidentibus; sed hæc sunt perfectiora secundum quid, in quantum substantia ipsa perficitur ab accidentibus, tanquam proprio, ac naturali ornatu, ita natura perficitur per artem, & opera eius, & quasi illustratur, atque eleuatur, & longè perfectior apparet, in quo sensu verum est illud axioma satis tritum, *ars perficit naturam*, & ex hoc videmus, quasi nouum quendam mundum vel innouatum certè, & maximè perfectum processisse ex vsu diuersarum artium, vt existimari possit in rerum naturalium conditione, quasi prima huius mundi fundamenta iecisse Deum, per diuersarum verò artium opera, ad perfectum vsque eum perduxisse. Tribus igitur modis comparare possumus naturalia cum artificialibus. Primò, si accipiamus naturam vt perfectam per artem, & hoc modo cer- 37

tum est perfectiorem esse seipsa simpliciter sumpta. Secundò, si accipiamus artificialia vt includunt naturalia, tanquam materiam, & hoc etiam modo est certùm perfectiora esse naturalibus: perfectior est enim statua secundum omnia, quæ includit, rudi ligno, quia sub tali consideratione perfectionem simul naturæ, & propriam continent. Tertiò accipi possunt ita, vt non se includant, sed vt sint diuersi ordinis, & hoc est ea comparate simpliciter, quo pacto natura perfectior est arte; & naturalia perfectiora artificialibus, vt probauimus.

38 His suppositis, ad quæstionem propositam procedendum est, an ars possit aliquando producere opera naturæ; aut naturalia. Et videtur posse, primò, quia Ægyptiorum sapientes, aut Magi, vt Scriptura sacra docet in lib. Exod. contendentes cum Moyse, magnos quosdem serpentes ediderunt per artem magicam, non solum apparentes, sed veros. Vt asserit Origenes hom. 13. in Marcum, & ex sanctis patribus August. 3. lib. de Trinitate, cap. 7. & lib. 83. qq. q. 76. & D. Thom. q. 6. de potentia art. 5. ex quo facto colligitur artem posse attingere effectus naturæ. Deinde per artem chimicam fiunt aurum, & argentum, ex commixtione aliorum metallorum, & verum quidem, vt tenent multi graues autores, Albertus Mag. lib. 3. de mineralibus cap. 1. Henricus quodlib. 5. q. 3. Antonius Mirandulanus lib. 9. de euersione singularis certaminis, sectio. 7. Zimara in tract. de differẽtiis naturæ, & artis. Quorum sententiam videtur probasse D. Thom. secunda secundæ q. 77. art. 2. Et tandem quia virtute quarundam aliarum artium producuntur non solum naturales effectus, sed quasi miraculosi, & quos natura ipsa non potest attingere, vt probatur annulorum exemplo, & quarundam imaginum Astronomicarum, quæ sub certo astrorum situ, atque aspectu compinguntur, quarum virtute multa supra consuetum ordinem naturæ fieri testantur Porphyrius, quem citat D. August. 10. lib. de ciuitate Dei cap. 11. Plato in Dialogo de Iutio, & Plotinus lib. 4. Enneadis 4. cap. 4. & in horum confirmatione referunt Plato in Menone, & Arist. 1. lib. Politicorum cap. 3. & 1. lib. de anima cap. 3. tex. 44. de statuis Dædali, quod huc, & illuc ambulantes discurrebant, & de columba Architæ volasse, refert Gellius lib. decimo, noctium Atticarum cap. 12. atque Sphæra quadam vitrea Archimedis habetur, apud Ciceronem lib. 2. de natura Deorum proprios quosdam motus habuisse. Ex quibus efficaciter videtur colligi artem non solum attingere opera naturæ, sed ea superare.

39 Veritas huius rei hac conclusione explicatur, ars non potest attingere opera naturæ, eáve efficere propria virtute, aut tanquam causa per se, sed solum tanquam causa sine qua non,

applicando actiua passiuis? Prima pars expressa est apud Arist. cap. præsenti, vbi docet artificialia non habere in se principium motus intrinsecum, imò neque vllam agendi virtutem. Et ita sentiunt omnes eius interpretes. Intelligitur autem de artificialibus formaliter, & vt distincta sunt à naturalibus & ratione sui, aut virtute propria; nam vt ea tanquam subiecta includunt, attingere poterunt opera naturæ: sed hoc non erit ratione sui, nec propria virtute, sed ratione, vt virtute eorundem naturalium. Probatur hoc argumento: artificialia, vt talia sunt, non sunt substantiæ, sed accidentia quædam, & quæ non procedunt à substantia, sed ab aliqua causa extrinseca, nempè ab arte per quam inducta sunt; ergo non habent virtutem, per quam possint efficere opera naturæ, nec principium motus intrinsecum. Probatur consequentia, quia opera naturæ perfectiora sunt artificialibus; ergo non possunt ea attingere virtute propria, alioqui effectus erit perfectior propria causa, nec virtute substantiæ, à qua cum non procedant, nec eius instrumenta esse possint, ideò nullo modo ea poterunt attingere. Secundam verò partem, quod possint ea attingere, tanquam causa, sine qua non, applicando actiua passiuis docet expresse D. August. 10. lib. de ciuitate Dei cap. 11. asserens dæmonum industria plures effectus naturales fieri, & aliquando præter communem cursum naturæ, cuius rationem reddit, quia cum per scientiam naturalem, quam habent perfectissimam, virtutes rerum naturalium euidenter cognoscant, sciunt quoque sic actiua passiuis applicare, vt applicata tales effectus edere possint.

Ita etiam docet D. Thom. ex eodem August. 2. 2. q. 77. art. 2. ad 1. & est communis sententia totius scholæ Philosophicæ. 49
Probatur euidenti experientia in arte Medicinæ, per quam ita bene solent applicari virtutes naturales lapidum, herbarum, & radicum humanis corporibus, vt nòn solùm sanitatem naturalem eis conferant, sed aliquando mirabilem, & quæ videtur quasi præter communem cursum naturæ inducta. Et in rebus familiaribus videmus pullorum generationem fieri per solam gallinæ applicationem, cuius calore quasi fouetur sementina virtus in ouis existens & pullos edit, quem effectum efficere etiam solet humana industria per quam eis applicantur quædam alia corpora calida, & si alia diuersa eis applicarentur, non procederet talis effectus, quia causam per se eius non iuuaret. Itaque quotiescunque effectus naturales videntur ab arte procedere dæmonum, vel hominum à virtute rerum naturalium, quæ ad illos applicantur, procedunt, tanquam à causa per se, ab arte verò solùm vt ab applicante, & quia approximatio, seu applicatio agentis ad passum est causa, sine qua nō fieret ab eis effectus,

ideò

ideò dicitur causa sine qua non, & hunc solùm modum causalitatis circa opera, vel effectus naturæ possunt habere artes dæmonum vel hominum. Et præter hunc modum causalitatis habent alium, non circa substantiam operum naturalium, sed circa modum, quo fiunt, vel exercentur, vt in arte canendi, & saltandi videmus, quibus moderantur operationes, aut motus mébrorum, atque instrumentorum naturalium, vt eleganter, numerosè, atque concinnè exerceantur.

41 Ex quibus non est iam difficile tria illa explicare, quæ prò contraria parte opposita sunt, & ad primum de serpentibus Magorum, dicendum est animalia esse in duplici differentia, quædam perfecta, quæ solum ex semine generari possunt, vt equi, aut leones; alia imperfecta, quæ semper, vel saltem aliquando generantur sine semine ex materia putrida per applicationem causarum naturalium ad illam: & tales sunt ex reptilibus multa, & ex minutissimis aliis animalibus, & hæc possunt generari arte dæmonum per applicationem actiuorum ad passiua; ex quibus arbitror esse ranas, muscas, atque serpentes, illa verò solum possunt generari à causis per se; per virtutem seminalem. Nunc ergo dicimus Magos illos arte dæmonum edidisse serpentes illos (quos concedimus veros fuisse) non per virtutem artis, sed per virtutem causarum naturalium, quas applicabant ad tales effectus producendos: artem verò solum concurrisse, tanquam causam sine qua non.

42 Et si dicatur possibile fuisse, quod serpentes fierent per applicationem actiuorum ad passiua, parui quidem, quales solent fieri in prima sui generatione, sed à principio ita magnos fieri non fuit possibile per virtutem naturalem causarum, & ideò nec vlla dæmonum arte, quare si veri fuerunt, necesse est dicere diuina virtute adiuuante fuisse factos, quod videtur non solùm absurdum, sed planè impium; nam cum fierent in confirmationem falsi, & ad decipiendum populum, sequeretur Deum sua virtute opera illa fecisse, vel certe suum concursum præstitisse, ad facienda propter hos fines. Respondeo, argumentum conuincere, quod si veri fuerunt, non potuerunt fieri virtute naturali, sed diuina adiuuante. Quod verò ita sint facti, nihil falsitatis, nihil impietatis continet, sed dicendum est, suum concursum præstitisse Deum, non propter illos fines, sed propter bonum, nempe, vt mirabilior appareret serpens à Moyse factus, qui tam magnos serpẽtes Magorũ deuorauit, & huius rei gratia sua virtute iuuisse naturales causas, vt eos posset ita magnos efficere à principio.

Ad secundum de arte chimica dicendum est ad effectum efficiendi verum aurum, & argentum, vanam, ac delusoriam esse, neque vnquam verum efficere; sed semper apparens, & fucatum

ita sentiunt Ægidius, quodlib. 3. qu. 8. pro qua etiam refert. Auicennam. Conciliator differentia 209. Cardanus lib. 17. de subtilitate. Pererius 8. lib. de causis cap. 19. D. Thom. in 2. d. 7. qu. 3. art. primò, & q. 6. de potentia art. primo, quàm sententiam non mutauit 2. 2. q. 77. art. 2. ad primum, vt nonnullis videtur, sed in eam potius videtur inclinasse. Et ratione probatur, quia in naturalibus illud iudicatur simpliciter impossibile, quod nunquam potuit reduci ad actum, sed nunquam visum est, quod verum aurum fuerit factum per hanc artem, quin potius, vt referunt rerum metallicarum peritissimi, experientia compertum est triplicem habere defectum tale aurum, primum quòd vim ignis sustinere non potest; sed consumitur ab eo. Secundum, quod facilè amittit colorem.

Tertium, quod non est ductile in tenuissimas laminas, quas 43 proprietates habere verum aurum nullus ignorat; ergo tale aurum verum non est, sed sophisticatum. Ideò vsus huius artis damnatus est ab Ecclesia in extrauaganti, *spondent*, in qua etiam damnatur venditio talis auri pro vero, & declaratur teneri illud vendentes ad restitutionem in integrum. Quod verò alia via fieri possit verum aurum, vel argentum applicando actiua passiuis, non est improbabile, vt docet D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 2. ad 1.

Ad vltimum negandum est, quod illa opera artis, vt talia vllum vnquam effectum, aut motum naturalem ediderint virtûte propriâ, vel tanquam causæ per se, sed si aliquos effecisse videntur, non veros fuisse, sed solum apparentes.

Sed, an formæ artificiales distinguantur realiter à re naturali, cui imprimuntur, vt forma statuæ à ligno, vel non. Moderni quidam tenent non distingui; quia solum sunt modi quidam rerum naturalium, per quos taliter se habent, vt forma domus non est, nisi ligna, & lapides sic se habentes. Mihi tamen videtur distingui realiter, quia naturalia, & artificialia habent causas per se distinctas realiter nempè naturam, & artem: ergo sunt effectus realiter, vel saltem ex natura rei diuersi. Quod verò sint modi rerum naturalium non probat identitatem realem cum eis, vt per se est manifestum.

CAPVT II.

Quid inter Physicam, & Mathematicam differat.

TEXT. ARIST.

Quoniam autem determinatum est, quot modis natura dicitur, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum Arist. in præsenti cap. est distinguere Philosophiam 44 naturalem, cuius pars est opus hoc a cæteris facultatibus, præsertim

præsertim à Mathematicis displinis cum quibus maiorem videtur affinitatem habere. Diuiditur autem caput in duas partes. In prima ostendit necessitatem separationis; eamque à prædictis facultatibus separat. In secunda probat Philosophum non de sola materia agere, sed præcipuè de forma.

Necessitas separandi has facultates consistit in hoc, quod videtur eandem esse scientiam naturalem Philosophiam cum mathematicis disciplinis; si ergo non assignetur ratio separationis, confundentur scientiæ, ex propria natura diuersæ, & omnium naturam nos ignorare probabitur, si nesciamus eas separare. Quod autem videantur eandem esse facultatem; probat hac ratione, quia scientiæ distinguuntur per obiecta, quorum naturam considerant, sed idem est obiectum ab his facultatibus consideratum; ergo non erunt distinctæ. Probatur minor: nam Mathematicus considerat plana, solida, longitudinem, & puncta, quæ sunt accidentia corporis naturalis; etiam à Philosopho necessariò consideranda, quia ad eundem pertinet scientem rem aliquam, & eius accidentia considerare. Separat igitur has facultates Aristoteles dicens hæc eadem, quæ in argumento assumuntur considerari ab his facultatibus, sed diuersa ratione; nam Philosophus ea considerat, vt sunt accidentia, ac termini corporis naturalis, atque sensibilis, mathematicæ verò absque tali ordine ad corpus naturale aut sensibile, quia ex propria natura abstrahunt facultates istæ à materia sensibili, quam Philosophus considerat per se. Itaque ex diuerso modo considerandi easdem res, separantur facultates istæ, quod est separari per diuersa obiecta formalia & conuenire in eodem obiecto materiali quod sufficit, vt diuersæ censeantur essentialiter: nam distinctio essentialis scientiarum, non ex obiecto materiali, sed ex formali desumenda est. Mathematicus enim formas considerat, non considerata materia sensibili, cuius sunt affectiones, vel accidentia. Philosophus verò non solam formam, sed materiam quoque sensibilem, in qua est, & de cuius potentia educitur, contemplatur, quod in secunda parte capitis ex communi consensu Philosophorum probat, qui non solam formam, sed magis ex professo materiale principium considerarunt. Deinde triplici ratione. Prima, quia sicut se habet ars ad artificialia, ita Philosophia ad naturalia; sed artes non solum formam, quam in materia inducunt, considerant, sed ipsam quoque materiam; ergo Philosophus non solam formam naturalem, sed etiam materiam contemplatur.

45 Secundò, quia eiusdem facultatis est considerare finem, & ea quæ ordinantur ad finem, sed forma est quasi finis materiæ: cum huius rei gratia mutetur materia per generationem, vt

formam consequatur, ergo Philosophus formam considerans, materiam quoque cōtemplatur. Tertiò, quia ad facultatem considerantem vnum relatiuum pertinet consideratio alterius: cum relatiua sint simul cognitione, & definitione, ita vt vnum sine altero non possit cognosci, sed materia habet intrinsecum respectum ad formam; ergo non potest hæc considerari in Philosophia, quin illa etiam consideretur.

CAPVT III.

De causis.

TEXTVS ARIST.

Determinatis autem his, considerandum est de causis, & quæ, & quot numero sint, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum huius cap. est agere de causis rerum naturalium, nam si scientia est cognitio rei per suam causam, ad Philosophiam agentem de ente naturali, pertinebit causas eius explicare, ex quibus naturam, & rationem eius melius intelligere possit. Diuiditur autem caput in quatuor partes. In prima diuidit causam rerum naturalium in quatuor genera. In secunda tradit tria documenta, quibus docet, quonam modo se habeant causæ inter sese, atque etiam in ordine ad effectus. In tertia ostendit, quatuor alias diuisiones causarum contineri in omnibus, & singulis membris primæ diuisionis. Et tandem duo alia documenta tradit ad plenè intelligendam habitudinem causarum ad effectus, & effectuum ad causas.

Causa diuiditur in quatuor genera, in materiale, formale, effi- 46
ciens, & finale: incipit autem enumerare illa à materia, tanquam omnibus notissima. Et inquit genus causæ materialis esse, *ex quo fit aliquid, cum insit*, vt ex ære statua. *Cum insit*, addit, vt excludatur priuatio, ex qua quidem fit aliquid, tanquam ex termino à quo, sed nön tanquam ex causa materiali, quia non permanet in composito, nec ei inest sicut materia quæ pars eius est. Secundum genus causæ est formale, quod sic definit: *Est forma, atque exemplar, ratióque eius, quod quid erat esse*, exemplar vocans formam, quia vt agens naturale sibi simile producat per generationem, propriam formam sibi assumit, tanquam exemplar, ad cuius similitudinem operetur. Asserit etiam formam esse rationem eius, quod quid erat esse, hoc est definitionis, & essentiæ rei, quia forma tribuit speciem, & definitionem rebus naturalibus. Tertium genus causæ efficiens est, cuius talem definitionem assignat. Efficiens est; *à quo primo incipit motus, & quies.*

quies. Vt consultor dicit, est causa operis & pater filij, quia opus faciendum à consultore primo incipit, & filius generandus à patre, sed primò incipere ait, vt excludantur cætera, à quibus hæc incipiunt, sed non primò. Postremum genus causæ finis est; sic definiendum, causa finalis est, *cuius gratia cætera fiunt:* nam efficiens à fine mouetur ad operandum, & eius gratia adhibet media pro eodem fine consequendo per suam operationem, vt finis generationis est effectum sibi similem producere, & gratia finis omnia fiunt ab agente.

47 In 2. p. tradit tria documenta, vt intelligatur ordo causarum inter se, & ad effectus. Et est primum, *eiusdem effectus possunt esse plures causæ per se,* non quidem eiusdem generis, sed diuersorum: vt causa efficiens statuæ, est statuarius, materialis æs. Secundum, *vna causa potest esse effectus alterius*, quod aliis verbis dici solet, *causæ sunt sibi inuicem causæ.* Quod etiam intelligitur de diuersis generibus causarum, non de eodem, vt medicina, cum sit effectus sanitatis in genere causæ finalis, est causa efficiens eiusdem sanitatis. Tertium, *eadem causa diuerso modo se habens potest causare effectus contrarios.* Vt gubernator præsens incolumitatem nauis causat, absens verò submersionem.

In 3. p. docet quatuor alias diuisiones causarum reperiri in omnibus, & singulis generibus, nam in quocunque genere vna est causa prior, hoc est, vniuersalior, alia posterior, hoc est, minus vniuersalis, vt in efficientibus sol est causa vniuersalis hominis, & homo particularis. Secunda causa vna est per se, alia per accidens; causa per se est, *à qua, vt tali, procedit effectus*, per accidens verò, *quæ coniungitur accidentaliter causæ per se*, vt statuarius est causa per se statuæ, musicus verò est causa per accidens, quia ex accidenti coniungitur musica statuario. Tertia causa cuiuslibet generis, alia est causa actu, alia potentiâ. Causa actu vel actualis est, *quæ actu operatur*: causa in potentiâ: *quæ cum agere possit, nihil actu operatur;* Vnde infert Aristot. quod causa in actu simul est cū effectu, vt statuarius cum dormit, est causa in potentia, dum verò ligna dolat, est causa actu. Quarta diuisio, causa vna est simplex, quales sunt prædictæ omnes in quocunque genere, alia composita ex duorum coniunctione, vt statuarius est causa simplex statuæ, & statuarius musicus causa composita.

48 Duas tandem regulas tradit obseruandas inter causas, & effectus; prima est, ad consequendam perfectam scientiam alicuius rei non esse sistendum in qualibet eius causa inuenta, sed summa quærenda est, hoc est causa per se, & proxima, ex hac enim perfecta scientia debet procedere, talis causa est statuarius respectu statuæ. Secunda regula, in assignandis causis quorumlibet effectuum talis ordo seruari debet, vt singularis effectus

singularis designetur causa; vniuersalis verò, causa quoque vniuersalis; & effectus per se, causa etiam per se, & non per accidens: effectus etiam in actu, causa in actu; & effectus in potentia, vt hæc statua in statuarium referenda est, & statua in statuarium, & non in musicum; & pro causa motus debet assignari mouens, pro causa verò motus possibilis, non nisi mobile.

CAPVT VII.

Quod Physica per omnes causas demonstret.

TEXTVS ARIST.

Quòd autem sint causæ, quòd tot numero, quod dicimus manifestum est.

Breuis expositio Text.

Disputationem de causis, quasi interruptam nobis tradidit Aristot. interpositis tribus capitibus. 4. 5. & 6. de casu & fortuna, & in 7. eam prosequitur & absoluit, & ideò necesse est cap. hoc 7. statim post tertium exponere, vt integram rationem causarum simul explicatam melius intelligamus. Et intentum huius cap. est, confirmare quaternarium numerum causarum, probaréque non esse plures, nec pauciores, & hoc probat in prima parte; in secunda, probat omnes has quatuor causas considerari per se in Philosophia, & eis vti in suis demonstrationibus, & hæc est diuisio capitis.

Probat igitur in prima parte quod quatuor sint genera causarum, ita, vt nec plura, nec pauciora, hoc argumento: quia tot sunt causæ, quot sunt interrogationes, propter quid aliquid fiat, vel sit; cum interrogationes propter quid sit aliquid, vel est, ordinentur ad cognoscendam causam: sed interrogationes propter quid de re quacunque, sunt quatuor, ita, vt nec plures sint, nec pauciores; ergo quatuor tantum sunt causarum genera. Minorem probat, quia vel de re aliqua inquiritur propter quid sit talis & respondemus per causam formalem; quia talem habet formam: vel à quo habeat esse, & respondemus per causam efficientem: vel cuius gratia fiat, aut sit; & respondemus per finem; aut tandem ex quo sit facta, & respondemus per materiam; nec excogitari possunt plures interrogationes præter istas, vel quæ ad eas non reducantur. 49

Deinde vt probet in 2. part. quòd hæc omnia genera causarum per se pertineant ad considerationem Physicam, præsupponit duo fundamenta. Primum est quòd ex causis ad generationem concurrentibus tria genera concidunt in eadem re, nempè forma, 50

forma, efficiens, & finis: sed forma, & finis in eadem re numero: causa verò efficiens cum eis, non nisi in eadem re secundùm speciem. Gratia exempli; In generatione ignis, forma ignis geniti continet genus causæ formalis, in quantum informat materiam, & per informationem constituit compositum cum ea, sed eadem forma est finis, ad quem generatio ordinatur: non tamen potest esse causa efficiens sui, & ideò non coincidit efficiens cum fine, & forma in eadem re numero, sed solùm in eadem specie; quia causa efficiens est forma ignis generantis, quæ est eiusdem speciei. Sed adhuc hoc asserit intelligendum esse in causis vniuocis; nam si æquiuocæ sint, formam habent diuersæ speciei ab ea, quæ fit per generationem: quare in generationibus, quæ immediatè fiunt à causis æquiuocis non possunt coincidere forma, & finis cùm efficiente in eadem re numero, nec specie, vt per se est manifestum. Secundum fundamentum pertinet ad causam efficientem, quia triplex est, Mouens immota, qualis est prima causa; Mouens mota, sed incorruptibilis, qualis est causa vniuersalis præter primam, vt cœlum; Mouens mota, sed corruptibilis, qualis est ea, cuius forma imprimitur, vt ignis. Et consideratio primæ causæ petit specialem scientiam, à qua consideretur, nempè Metaphysicam: vniuersalis verò, & incorruptibilis petit aliam facultatem, quæ est pars Philosophiæ naturalis, nempe libri de Cælo: Mouens verò corruptibile pertinet ad aliam partem Philosophiæ, nempe ad libros de Gener. & corruptione.

51 His suppositis, probat omnia quatuor genera causarum pertinere ad considerationem Philosophicam hoc argumento: Ad tandem scientiam ad quam pertinet considerare generationem alicuius rei, pertinet etiam considerare causas per se concurrentes ad talem generationem; sed Philosophus per se contemplatur generationem rei naturalis: ergo etiam causas ad eam per se concurrentes; Ad generationem autem rei naturalis per se concurrunt quatuor genera causarum: ergo per se pertinebunt omnes ad considerationem Philosophicam.

Probatur hæc vltima pars minoris; quia in generatione inuenitur forma introducenda, cuius gratia fit generatio; ecce formam, & finem: inuenitur subiectum de cuius potentia educitur, & hoc est causa materialis, & tandem causa efficiens, cuius virtute educitur forma de potentia materiæ, & inducitur in eadem materia: ergo per se inueniuntur omnia quatuor genera causarum.

Quod denique omnibus vtatur Philosophus in suis demonstrationibus probat, quia aliquando reddit causam efficientem, ostendens hoc ab illo fieri: vt quòd longiores sint dies: quia sol

propiùs

propiùs ad nos accedit. Aliquando materialem, vt quòd ignis fiat ex aëre. Plerumque verò formalem, vt quod talis sit essentia propter talem formam. Et finalem tandem ostendens talem fieri generationem, quia gratia huius vel illius finis fit, &c.

TRACTATVS I.
De causis rerum naturalium in communi.

Circa vniuersalem rationem causarum quinque sunt breuiter explicanda. Primum, quidnam propriè significet causa. Secundum, an sit certum causas esse in rerum natura. Tertium, quid sit causa in communi. Quartum, quotuplex sit, hoc est, an diuisio causarum in quatuor genera ab Aristotele tradita sit sufficiens: ita vt nec plura sint, nec pauciora: & quonam modo distinguantur inter se. Et tandem, an quatuor istæ causæ sint species atomæ, vel genera, ita vt alias species sub se habeant, quibus explicatis ad particulares causas explicandas procedemus. 52

Duobus modis accipitur causa, primò communi quadam acceptione pro omni eo, à quo aliud quomodocunque procedit; in qua acceptione conuertitur cum principio, & colligitur acceptio hæc ex Aristot. 5. Meta. text. 1. qua etiam vsus est ipse lib. 12. cap. 2. text. 12. vbi non solùm materiam, & formam causas rerum naturalium appellauit; sed etiam priuationem. Huius etiam acceptionis fecit mentionem D. Thom. 1. p. q. 33. art. 1. & ea docet vsos fuisse aliquando Græcos patres de diuinis loquentes, asserentesque Patrem æternum, esse causam Filij, & patrem, & Filium causam Spiritus sācti, sed hanc acceptionem impropriam esse, & qua non est vtendum in diuinis: quia causa, & causatum intrinsecam dicunt imperfectionem dependentiæ. Ideò secundò accipitur propriè pro sola re positiua, quæ suum esse communicat alteri cum dependentia, in qua significatione non conuertitur cum principio. Vnde licèt verum sit, & propriè dictum in diuinis personis, quod Pater sit principium Filij, non tamen, quod sit causa: & in naturalibus, quod priuatio sit principium naturalis generationis; sed non causa. Et hoc vltimo modo causam accipit Aristot. in hoc libro, eámque diuidit in quatuor genera; cuius definitio inuestiganda est.

Quid sit causa in communi

Qvædam definitio causæ adduci solet ex libro de causis, quæ ita habet; *Causa est id, ad quod aliud sequitur*, sed neque in lib. de causis reperitur, nec propriam rationem causæ explicant. Quod sic probo: Nam aut verbum (sequitur) denotat 53

solam

solam consecutionem per modum illationis, vel secundùm esse. Si solùm denotat primum: ergo non solùm causis, sed quibuscũque effectibus adæquatis respectu suarum causarum conueniet definitio: quia non minus necessariò ex eis inferuntur causæ, quàm ipsi ex causis; si verò denotat consecutionem secundùm esse, conuenit omni principio: ad quod patet aliud sequi secundùm esse; vt ad priuationem generatio: sed causa vt omni principio conuenit, non accipitur propriè; ergo nec secundùm propriam acceptionem definitur per talem definitionem: quare nec talis definitio acceptanda est.

Propterea moderni alias definitiones causæ assignant, quæ suis difficultatibus non carent; sed quas non intendimus reiicere. Eis igitur omissis, nostra definitio breuis, ac dilucida talis est: Causa est *principium per se influens in effectum*, in quâ *principium* ponitur pro genere, sed per *influxum* excluduntur ea, quæ cum sint principium aliorum, perfectionem tamen causæ non attingunt, vt priuatio; per particulam (*in effectum*) non comprehenduntur hac definitione diuinæ personæ, nam licet Pater influat esse in Filium, & Pater, & Filius in Spiritum sanctum, non vt in effectum; quia cum nec Filius, aut Spiritus sanctus sint facti, non possunt dici effectus. Et licèt verbum diuinum communicet suũ esse humanitati, non est factum tale esse, nec communicatur tanquam effectus, ideò nec per modum causalitatis.

Quotuplex sit causa.

54 IDem est, ac si inquiramus, an diuisio Aristotelis; qua diuidit causã in quatuor illa genera, Materialis, Formalis, Efficientis, & Finalis, sufficiens sit, ita vt nec plura sint causarum genera, nec pauciora. Circa numerum causarum diuerso modo locuti sunt antiquiores Philosophi, nam communis fuit Stoicorum consensus, quod sola efficiens sit vera causa, vt testatur, & approbat Seneca lib. 8. Epistola 66. reliqua verò, quæ ad effectum solent concurrere, non tam causas, quàm conditiones requisitas vocari debere, alioqui (inquit) penè innumeræ causæ multiplicandæ essent, vt tempus, locus, motus, sine quibus non fit effectus, eandem quoque sententiam videntur secuti, Plato in Dialogo de pulchro, & D. Aug. lib. 83. quæstionum q. 28. his verbis: *Qui quærit, quare voluerit Deus mundum facere, causam quærit voluntatis Dei, sed omnis causa efficiens est: omne autem efficiens maius est, quàm id, quod efficitur, nihil autem maius est voluntate Dei, non ergo causa eius quærenda est.* Et probari potest hac ratione, Causa, vt causa refertur ad effectum, vt effectum, & causare est aliquid producere, a ut efficere; sed effectus non dicitur nisi respectu efficientis, quod solùm etiam dicitur efficere, vt

verbo

verba sonant, ergo sola efficiens causa ponenda est.

Secunda opinio solum ponit causam finalem, quam videtur etiam probasse Plato, & cum eo Socrates in Phœdone: nam tota 55
inquiunt causa rei, est id, cuius gratia fit, cui signum quod ad interrogationem factam propter quid res est, plenè videtur satisfacere sola responsio per causam finalem, vnde cætera ad effectum requisita solùm sunt conditiones. Alij verò solam materiam pro causa rerum naturalium posuerunt. Cui alij addiderunt efficientem. Alij verò etiam formam, ita vt tria dicerent genera causarum sufficere, nempe Deum pro efficiente, materiam ex qua omnia fiant, & formam, à qua speciem recipiant. Et saltem de forma non videtur posse esse veram causam, quia repugnat eandem rem simul esse causam, & effectum respectu eiusdem actionis. Sed forma producitur per generationem naturalem; cùm educatur per eam de potentia materiæ: ergo effectus generationis naturalis est, quare nullam potest exercere causalitatem respectu illius.

Ex opposita verò parte videntur esse plures, nam præter alias causas posuerunt Platonici Idæas, vt testatur Seneca in eadem Epistola 66. siue separatas à rebus, siue in mente Diuina existentes, quibus non videtur neganda vera causalitas, & valde diuersa à cæteris causis, nempe exemplaris, pro quibus alia saltem videtur multiplicanda causa. Alij etiam octo genera causarum multiplicant, vt refert Antonius Mirandulanus lib. 5. de examine vanitatum.

Nihilominus sententiam Aristotelis & eius diuisionem in 56
quatuor genera: ita vt nec plura, nec pauciora sint: sed ad illa reducantur quæcumque vocari possunt aliquo modo causæ, receperunt omnes post ipsum, tanquam certissimum Peripateticæ Philosophiæ principium. Quod vnico argumento probatur: Nam quidquid efficitur, duas tantum causas intrinsecas habere potest, nempe potentiam, ex qua fit, & actum, per quem habet esse: nam præter potentiam, & actum, nihil intrinsecum excogitari potest, & potentiam vocamus causam materialem, actum verò formalem. Duabus etiam extrinsecis causis indiget, efficiẽte à qua fiat, quia nihil potest producere se ipsum: efficiens autem, nec temerè, nec casu agit, alioqui, nec ordinatè neque constanter; quare necesse est, vt aliquem sibi finem præstituat, qui sit quasi scopus, in quem dirigatur eius operatio, & cuius gratia fiat, à quo etiam non recedat. Et præter has duas causas extrinsecas non est excogitabilis altera, quæ ita sit necessaria, vt ad vnam, vel alteram earum reduci non possit. Et ecce tibi quatuor causarum genera, à quibus nullam etiam auferre licet, vt ex solutionibus argumentorum fiet manifestum.

Et

57 Et pro solutione eorum breuiter notandum est, quòd influxus causæ efficientis excellentior est, à qua tanquam à fonte videtur emanare effectus: ex quo factum est, quod nomen causæ ab ea sit deriuatum, atque impositum. Vnde considerata nominis impositione, atque Etymologia, sola efficiens vocatur causa: & in hoc sensu videntur loqui Plato, Seneca, & D. Aug. causam conuertentes cum efficiente, sed considerata significatione, & proprietate rei significatæ ad tria alia genera se extendit nomen, & eis propriè conuenire communem rationem causæ censendum est: secũdum quam quaternarium numerum causarũ posuit Arist. à quo non recessit D. Augustinus: Plato verò, & eius discipuli exemplarem videntur addidisse pro Idæis, sed quonam modo ad vnam ex quatuor reducenda sit, videbimus in tractatu proprio de causa exemplari.

Ad arg. igitur ex Seneca adductum, negandum est imprimis, quod cætera, quæ concurrunt necessariò ad effectum, solum sint conditiones. Nam cum verum influxum habeant circa esse illius, Materia, Forma, & Finis, verè etiam causæ vocari debent. Negamus etiam ex hoc sequi, quòd plures debeant multiplicari, vt locus, tempus, & motus, quia vel hæc, & similia nullum habent influxum; vel si quem præstant ad productionem effectus, ad vnum ex quatuor generibus reduci debent. Aliud arg. de relatione causæ ad effectum, ac de nomine effectus quod solum significat id, quod procedit à causa efficienti, eadem distinctione soluitur: nam si de effectu loquamur considerata Etymologia nominis, & id solùm, à quo nomen impositum est, concedi potest, si verò significatio eiusdem nominis, & res significata, negari debet: nam hoc modo ad omnes quatuor causas refertur effectus, & respectu omnium propriè effectus vocatur. Ad argumentum Socratis negandum est, quod ad quamlibet interrogationem propter quid, de effectu, satisfactum sit per solam causam finalem, sed alia tria genera adhiberi debent, vt plenè satisfiat.

58 Ad argumentum denique de forma distinguendum est antecedens, quia res, quæ fit per aliquam actionem, duobus modis considerari potest. Primò, respectu efficientis, à quo totus effectus procedit. Secundò, respectu eiusdem effectus, quem constituere potest, & his duobus modis consideratur forma, quam concedimus esse effectum causæ efficientis, à quo educitur de potentia materiæ, sed comparata ad compositum, quod

consti

constituit, & cui tribuit speciem, atque essentiam, vera causa formalis est, & finalis etiam, in quantum est formalis terminus generationis, gratia eiusdem formæ factæ. Et ecce quo pacto non repugnat eandem formam diuerso modo consideratam, atque in diuerso genere causandi, & in ordine ad diuersa, simul esse effectum, & causam. Ad argumentum Platonicorum de Idæis iam respondimus.

Circa distinctionem verò membrorum huius diuisionis, quæ sunt quatuor genera causarum, notandum est duobus modis considerari posse, secundum rationes causandi, aut secundum entitatem realem in qua fundatur: & prima consideratio essentialis est, atque formalis. Secunda verò materialis vocari potest. Secundum primam igitur semper, & necessariò distingui debent: materialiter verò aliquando possunt in eadem re coincidere, diuersa ratione, aut respectu diuersorum effectuum; diuersa quidem ratione: nam forma, vt dat esse materiæ & cum ea 59
constituit compositum, causa formalis est, sed in quantum terminus formalis generationis, ad quem ordinatur & cuius gratia fit; habet rationem finis, facti quidem, non præsuppositi, vt in tractatu de causa finali explicabitur. Respectu etiam diuersorum effectuum diuersa genera causarum coincidunt in eadem re, vt ostendit anima rationalis, quæ respectu corporis, cui tribuit esse, & compositi, quod constituit cum eo formalis causa est: Respectu suarum potentiarum ab ea procedentium, nempe intellectus, & voluntatis est causa efficiens: Respectu operationum vitalium, sentiendi, & intelligendi, quæ ad eam perficiendam ordinantur, est finis. Et respectu earundem potentiarum, & operationum propriarum: vt in ea recipiuntur tanquam actiones immanentes, habet rationem causæ materialis. Membra igitur huius diuisionis semper distinguuntur formaliter, & essentialiter, quod requiritur, & sufficit ad bonam diuisionem, sed non semper distinguuntur realiter, neque talis distinctio necessaria est cũ sit materialis, vt probatur in generali diuisione boni ab omnibus recepta in honestum, delectabile, & vtile, cuius membra patet semper distingui formaliter, & essentialiter, sed non semper realiter cum aliquando coincidant in eadem re, vt in virtute.

An causa diuidatur immediatè in quatuor genera tanquam in species atomas.

AD vtrumque respondeo negatiuè, nam hæc diuisio impri- 60
mis non potest esse immediata; cum aliæ possint proximiores excogitari: sub quibus hæc quatuor membra contineantur.

tur. Immediatiores enim sunt illæ, quas adduxit Aristoteles c. 3. nempe causa alia est actualis, alia potentialis, sub cuius membris, imò sub quolibet eorum patet contineri omnia genera causarum, & ideò quodlibet continere communem quandam rationem, ab eis abstractam, quæ proximior est respectu communissimæ rationis diuisi, quàm rationes particulares singulorum generum. Propterea proximius potest diuidi causa in internam, & externam: & interna rursus in materialem, & formalem: externa verò in efficientem, & finalem; & tandem in vniuersalem, & particularem: in quibus diuisum communis est ratio abstracta à membris alterius, & ideò magis immediatum respectu vniuersalissimæ rationis causæ, quæ diuiditur in quatuor genera.

61 Ad secundum verò, negatiuè etiam respondeo, quòd membra huius diuisionis, non sunt species atomæ, sed subalternæ, quod probatur; quia sub quolibet continentur diuersæ species, non solùm materialiter, sed etiam formaliter in ratione formali causandi, vt sub efficienti distinguuntur in ratione causandi causa prima, & secunda, atque etiam causa æquiuoca, & vniuoca, sicque suo modo sub materia distinguuntur prima, & secunda, quæ est completa substantia: nam illa est potentia substantialis, hæc accidentalis, & sub forma, etiam substantiali, formæ diuersæ speciei, atque etiam sub fine, vt est manifestum, vnde sequitur diuisionem hanc esse generis in species subalternas. Si autem dicas non esse vniuocam, sed analogam, & ideò non generis in species, sed analogi in analogata. Respondeo parum referre, quod vnum vel alterum dicatur, ego verò vniuocam esse teneo, & ideò generis in suas species, quia abstrahibilis est ab omnibus ratio communis, in qua omnes videntur conuenire absque vlla attributione, quod verò vna sit perfectior alia ex parte rationum particularium videtur se tenere, quæ cum non includantur in ratione communi, non tollunt vniuocationem, nec faciunt analogiam. Si verò aliquis velit plures diuisiones horum membrorum analogas esse, vt diuisio causæ efficientis in primam & secundam, & causæ materialis, & formalis in substantialem, & accidentalem & ideò non omnia membra esse genera, vel species subalternas. Respondeo hoc non tollere vniuocationem diuisionis, sed solum efficere, vt non omnia membra sint species subalternæ, sed quædam atomæ, quæ analogicè possunt subdiuidi, vt contingere solet in rebus aliis, nam homo qui est species atoma diuisionis animalis in eum, & cæteras species, analogicè subdiuiditur in hominem viuum, & pictum.

TRACTATVS II.
De causa materiali.

DE natura, ratione, & officio materiæ disputauimus in 1. 62
lib. ideò solùm restat modo explicandum de illa, quod sibi commune est, cum cæteris causis, nempè, quo modo, & per quid dicatur causa rerum naturalium: & cum quælibet causa duobus modis consideretur, videlicet tanquam potens causare, & tanquam actu causans, vel tanquam causa in potentia, & causa in actu: certum est materiam esse causam in potentia, per suam essentiam, vel potentiam, per quam est receptiua formæ, & constitutiua compositi. Quæstio ergo solùm est de causalitate actuali, per quam dicitur actu causa, de qua ex opposito non est minus certum, quòd non sit essentia, vel potentia eius: nam si hæc esset, euidenter sequeretur, quod repugnaret omninò non esse aliquando actu causam: cum semper habeat propriam essentiam, & potentiam: consequens autem falsum est, quia licèt semper sit actu causa, quia semper est coniuncta alicui formæ, cum qua componit totum: sed si à Deo separaretur ab omni forma, non esset actu causa, sed solùm in potentia; ergo non est actu causa per suam essentiam, vel potentiam: sed aliud quærendum est ab ea distinctum realiter, vel ex natura rei, quod causalitas eius appelletur, & per quod dicatur, & sit causa actualis. Et certum est hoc non posse esse effectum ipsius materiæ: quia effectus præsupponit ordine naturæ causam actu, à qua, vt tali procedit; ergo non potest esse causalitas eius, per quam constituatur actu causa. Sed nec relatio causæ ad effectum, quæ consurgit in materia actu causante, potest esse causalitas eius: quia relatio fundatur in re ipsa, quæ est causa secundùm actualem rationem causæ: ergo ordine naturæ præsupponit materiam, vt actu causam, tanquam subiectum, in quo recipitur: quare repugnat per eandem relationem causæ constitui materiam in esse actualis causæ, & ideò repugnat etiam relationem esse causalitatem eius, sed aliud est quærendum præter hæc.

Et prima opinio duo asserit, primum causalitatem in sola 63
causa efficiente esse rem aliam, quasi mediam inter causam, & effectum ab vtroque distinctam. Secundum, in cæteris causis præsertim intrinsecis, quales sunt materia, & forma solum esse modum quendam, distinctum quidem ab eis distinctione modali, quæ non tam realis vocatur, quam ex natura rei. Primùm probant, quia cum causæ istæ sint partes substantiales compositi, seipsis immediatè vniuntur, ita vt materia per seipsam immediatè recipiat formam, & etiam forma per seipsam imme

immediatè informet materiam, sicut vtraque per seipsam constituit compositum; ergo neque ad mutuam causalitatem exercendam, neque ad proprias in ordine ad compositum indigent re aliqua media, quæ sit vnius, aut alterius, vel vtriusque causalitas, sed sine illa intelliguntur sufficienter concurrere ad proprios effectus. Secundum verò, quòd necessariò requiratur talis modus ex natura rei distinctus ab eis, ostenditur, quia quando aliqua ita se habent, vt vnum sine altero non solum intelligi, sed existere potest, distinguuntur ex natura rei: sed tam materia, quàm forma possunt existere sine sua causalitate; ergo hæc aliquid esse debet ex natura rei distinctum ab essentia, & entitate cuiusque. Probatur minor, quia anima rationalis existit separata à corpore sine sua causalitate, quia tunc non est causa actu, & materiam potest Deus conseruare sine vlla forma, & erit etiam sine sua causalitate, cum ita separata à forma non sit actu causa.

64 Vt autem quid sit tenendum, explicemus: tanquam certum præsupponendum est causalitatem materiæ, non solum considerari respectu compositi, sed etiam respectu formæ: quod probatur euidenter hac ratione: tam forma, quàm compositum dependet per se à materia: ergo respectu vtriusque exercet propriam causalitatem. Euidens est consequentia, quia dependentia actualis vnius ab alio semper, & necessariò est coniuncta cum causalitate. Sed probatur antecedens de composito, quia materia est pars essentialis compositi, & compositum dependet per se à suis partibus: ergo totum necessariò dependet à materia. Probatur deinde de forma, quia educitur de potentia materiæ: ergo pendet ab ea in esse, & fieri, quia in hac dependentia consistit ratio eductionis, vt superiùs probauimus.

65 Secundò notandum est causalitatem materiæ, tam respectu formæ, quàm compositi duobus modis considerari, in fieri, & in facto esse: considerari in fieri respectu formæ, est considerari respectu eductionis eius de potentia materiæ: nam hæc est eius fieri: considerari verò respectu eiusdem in facto esse, est considerari respectu illius, vt iam factæ, & per eam informatæ & quasi actuatæ. Considerari verò in fieri respectu compositi, est considerari respectu generationis: nam generatio est fieri compositi: & considerari in facto esse respectu eiusdem est considerari, vt iam componit illud simul cum forma.

His suppositis duabus conclusionibus explicatur nostra sententia. Prima est, causalitas materiæ respectu formæ in fieri, & respectu compositi etiam in fieri eadem est realiter, & solùm ratione distincta: nempè actio substantialis, per quam forma educitur, & compositum generatur, non quidem vt egreditur

ab eodem agente, sed vt recipitur in eadem materia; tanquam in passo, quo pacto non actio sed passio vocatur. Et quod hæc sit causalitas materiæ respectu vtriusque in fieri considerati. Probatur, quia illa dicitur causalitas cuiuslibet causæ, per quam suum concursum præbet ad productionem effectus, tanquam actualis causa; sed materia sustinendo actionem agentis, vel patiendo ab illo, præstat suum concursum ad eductionem formæ, & generationem compositi; ergo passio est propria causalitas eius. Probatur minor; quia proprius concursus causæ passiuæ, qualis est materia, est pati ab agente, & pati non est aliud, quàm actionem eius recipere, & receptio ipsa est passio; nec est aliud excogitabile, per quod materia possit constitui in ratione causæ actualis in fieri.

Probatur etiam secundum, quòd causalitas materiæ respectu vtriusque sit eadem realiter; quia eadem actio realis, per quam educitur forma corruptibilis de potentia materiæ: est generatio totius compositi; ergo eadem erit passio realiter, vt recepta in materia, & per eam præstabit suum concursum, & exercebit propriam causalitatem respectu vtriusque, prout in fieri considerantur, & meritò quidem: cum eademmet actio realis diuerso modo considerata, sit fieri vtriusque. 66

Secunda conclusio, causalitas materiæ in facto esse considerata, tam respectu formæ, quàm compositi, est vnio substantialis cum eadem forma, & hæc vnio non est aliud, quàm substantialis, & passiua receptio formæ. Quam vt simul explicemus, & probemus, notandum est per eandem actionem substantialem agentis in materiam ad generationem hominis tria simul, atque in eodem instanti fieri, nostro modo intelligendi sic ordinata; educitur forma de potentia materiæ; vnitur eidem materiæ substantialiter; & ex vnione resultat compositum, quod generatur: & hæc tria sic ordinantur, vt primum præcedat secundum, ad illúdque ordinetur, & primum simul, atque secundum præcedant tertium, etiam tanquam finem, in quem ordinantur: nam prius est formam educi de potentia materiæ, quàm ei vniatur, sed eductio ordinatur ad vnionem, eductio verò, & vnio præcedunt compositum, sed ad illud ordinantur, & secundum diuersas considerationes vnum est prius, atque posterius altero: nam ordine intentionis, qui est prior simpliciter, compositū est prius natura, quàm eductio: & vnio, quia est finis earum, & inter vnionem, & eductionem, hæc est prior, ad quam certum est ordinari eductionem, tanquam ad finem. Sed ordine executionis prior est eductio, & hāc sequitur vnio, & vtramque sequitur compositum, tanquam posterius: nam priora in intentione sunt posteriora in executione, sed priora simpliciter, & posteriora secundum 67

quid,

quid, quia ordo intentionis absolutè prior est ordine executionis, quamuis iste sit prior secundum quid. Ex his autem tribus per eandem actionem substantialem factis cōsequitur actio ipsa triplicem denominationem: nam in quantum per eam educitur forma de potentia materiæ, vocatur eductio: In quantum forma educta vnitur eidem materiæ, vocatur vnitio: Et in quantum fit per eam compositum resultans ex vnione, vocatur generatio: & quia materia, & forma educta vniuntur substantialiter, necesse est per eandem actionem, vt est vnitio earum, produci vnionem substantialem, qua vniantur: ex natura rei distinctam ab vtraque parte vnita, & quæ sit terminus formalis vnitionis: hæc autem vnio substantialis est fundamentum relationis consurgentis in partibus vnitis, quæ etiam appellatur vnio, sed accidentalis, cum sit relatiua; ne autem confundantur tria hæc ex natura rei distincta, si eodem nomine vnionis significentur, necesse est nomina ipsa distinguere: ita vt vnio pro actione, non nisi vnitio appelletur; pro relatione verò vnio relatiua, vel accidentalis; pro vnione verò substantiali vnio absolutè, & sine addito vel modus vnionis.

68 De hac igitur vnione, vel modo vnionis notamus tria se tenere tam ex parte materiæ, quàm ex parte formæ, quidquid moderni quidam velint, solum se tenere ex parte formæ: nam cum vna, & eadem sit, & non plures pro vnienda forma; & materia vtramque debet attingere, formam quidem quasi vnientem sibi materiam, & hanc vt subiectum ex cuius potentia, tam forma, quàm vnio educuntur, recipiens eandem formam, & vnionem. Ex quo intelligitur non esse aliud, vt se tenet ex parte formæ, nisi inhæsionem eius in materia, vel informationem, seu actuationem: his enim nominibus diuersa ratione considerantur: nam in quantum forma seipsam tribuit materiæ dicitur informare illam, & in quantum potentiam eius quasi complet, dicitur eandem actuare, sed in quantum per vtrumque eam cum eadem materia copulat, dicitur vnio. Ex parte verò materiæ receptio, seu actuatio passiua, atque etiam vnio non qua vniat sibi formam sed qua eidem formæ vniatur: vnde in quantum se tenet ex parte formæ, modum habet quasi actiuum: & in quantum se tenet ex parte materiæ, modum quasi passiuum, quia vtramque partem debet attingere secundum naturam vtriusque: Et si hoc velint intelligere moderni, dum dicunt vnionem solum se tenere ex parte formæ, tanquam vnientis sibi alterum quasi actiuè, & non ex parte materiæ, quæ non vnit sibi formam, sed vnitur ei, verum est.

69 Ex quibus intelligitur iam veritas nostræ conclusionis, quod causalitas materiæ in facto esse, tam respectu formæ, quàm

compositi sit vnio substantialis cum forma: quæ non est aliud quàm passiua receptio eius, & quasi passiua actuatio potentiæ ipsius. Quod hac ratione probatur, materia est vera, & actualis causa in generatione rei naturalis; ergo aliquid reale assignari debet, per quod dicatur, & sit actu causa in facto esse: hoc non potest esse sola eius entitas, vel substantia, alioqui ex se, atque essentialiter esset actu causa, quod est falsum; ergo aliquid assignandum est nouum, & superadditum substantiæ eius; quæ sit eius causalitas respectu formæ, & compositi: cum respectu vtriusque exerceat propriam causalitatem, hoc superadditum, & nouum non potest esse actio ipsa substantialis, per quam educitur forma de potentia materiæ; & generatur compositum, non solùm, quia est accidens, & repugnat formam & materiam ad constitutionem compositi substantialis vniri medio accidenti; sed quia actio habet modum fieri, & ideò non potest esse causalitas materiæ in facto esse, sed solum in fieri, tanquam passio, vt superius probauimus, nec nouum hoc, & superadditum materiæ potest esse vnio accidentalis pro relatione, tum quia etiam est accidens, tum etiam; quia ordine naturæ præsupponit materiam vnitam formæ substantialiter, & ex consequenti constituentem compositum; quod est eam præsupponere actu causam respectu vtriusque in facto esse: præter hæc autem nihil aliud de nouo productum in materia, eique superadditum intelligi potest, per quod sit actu causa; nisi modus vnionis, qui ex parte eius est receptio formæ, & passiua actuatio eius, & modus substantialis; ergo in eo consistit causatio materiæ. Quod secundò probatur; quia materia exercet causalitatem propriam circa formam, & compositum in facto esse, in quantum vnitur formæ substantialiter, & per talem vnionem est pars substantialis, & actualis compositi; ergo vtrumque præstat per vnionem, & consequenter, per eam, & non per aliud est causa actu, quod est vnionem esse causalitatem eius. Et prima opinio hoc modo fortasse intendit explicare causalitatem materiæ, quamuis in particulari non explicet, in quonam sit ponenda: quare argumenta eius non sunt contra nos, & propterea non est necessarium ea soluere, sed ad causam formalem discutiendam statim procedere.

TRACTATVS III.

De causa formali.

CVm disputatum sit iam de natura, & ratione formæ in 1. libro, solùm restat in hoc 2. agere de illa, tanquam de causa formali: ad quam intelligendam, quatuor sunt breuiter explicanda;

canda; primum quænam sit virtus, per quam forma dicitur potens causare. Secundò quæ sit causalitas eius, per quam dicitur actu causa. Tertium, quis sit effectus formalis eius. Quartum an possit propria virtute vniri materiæ iam pro ea dispositæ, vel non nisi ab agente vnienda sit.

Quænam sit virtus, per quam forma potest causare.

70 AGentes de materia in 1. li. quæsiuimus, an potentia eius, vel aptitudo ad recipiendam formam esset aliquid superadditum substantiæ eius, vel ipsamet eius substantia; & idem quærimus modo de forma, an aptitudo ad informandam materiam, vel actualiter causandum sit aliquid superadditum substantiæ, aut essentiæ eius, vel per hanc sit potens informare, & potens causare. Et quia in sola anima rationali verum esse potest, quòd actu sit, & non sit causa actu; vel actu non informet, sed solum sit apta ad informandum; in ea possumus exemplum nostræ quæstionis assignare, inquirentes, an aptitudo ad informandum aut causandum, quam habet sine actuali informatione, aut causatione, sit aliquid superadditum substantiæ eius; sicut intellectum dicimus esse ei superadditum ad intelligendum; vel non, nisi eius substãtia: sicut aptitudo materiæ ad recipiendam formam, & causandum est ipsamet eius substantia, & non accidens superadditum.

Et videtur esse aliquid superadditum, quia cum forma sit actus, & materia sit potentia: summa quædam distantia reperitur inter vtramque: ergo non possunt per se immediatè vniri, sed necesse est ponere, ex parte formæ aliquam aptitudinem accidentalem ei superadditam, quæ minus distet à materia, per quam forma ipsa, quasi ei approximata vniri possit, sicut ponuntur dispositiones ex parte materiæ. Et hoc præsertim videtur necessarium ex parte formæ substantialis, quia substantia non est per se causatiua; ergo indiget accidenti superaddito, tanquam aptitudine ad informandum, & causandum.

71 Veritas nihilominus est, formam per suam substantiam, & essentiam, & non per aliquod accidens ei superadditum posse informare, & causare, sicut de materia dictum fuit. Ita Comment. 2. lib. de anima c. 8. textu etiam 8. & 8. Meta. c. 8. text. 15. D. Tho. 2. lib. contra gentes c. 8. & 1. p. qu. 76. art. 7. Scotus in 2. d. 12. qu. 1. Duran. quæst. 2. & cæteri scholastici ibidem. Et probatur testimonio Aristot. qui eisdem locis asserit compositum substantiale esse vnum per se; quia ex actu substantiali, qui est forma, & ex potentia substantiali, quæ est materia secundum se, & per se vnitis constat; ergo sentit formam per se immediatè informare materiam, & hanc per se eam recipere, & vtramque per se

posse informare, recipere, & causare. Probat etiam D. Thom. hoc argumento satis efficaci, si forma vniretur materiæ, per solam assistentiam extrinsecam, sicut motor vnitur mobili, indigeret aliqua potentia superaddita, per quam ei vniretur, sicut intelligentia mouens cœlum non vnitur ei immediatè per suam substantiam, sed per potentiam motiuam qua illud mouet: sed anima non vnitur corpori, tanquam motor extrinsecus, sed ad constituendum compositum substantiale, & ideò vnione substantiali, ergo non medio accidenti superaddito vnitur, sed immediatè per se, & ideò per seipsam informare, & causare potest. Probatur consequentia, quia sicut potentia substantialis per suam naturam, & essentiam respicit actum substantialem, & ideò per suam naturam, & essentiam potest ei vniri, & causare: eodem modo actus substantialis per suam naturam, & essentiam respicit potentiam substantialem; ergo per seipsam ei vnitur, & causare potest.

Ad argumentum, concedendum est antecedens, quod actus & potentia maximè distent, sed cum hæc distantia inter materiam, & formam sit eiusdem proportionis, atque eiusdem ordinis substantialis, non indigent accidenti superaddito, vt vniantur: sed sicut per se immediatè se respiciunt, & per se immediatè sibi correspondent, per se immediatè possunt vniri, & causare, alioqui, si medio accidenti vnirentur, non esset substantialis earum vnio, sed accidentalis. Dispositiones verò ex parte materiæ non sunt medium vnionis, sed ponuntur ad expellendam formam oppositam, & determinandam materiam ad suscipiendam hanc potius, quàm aliam, forma verò non indiget determinante, sed cùm sit actus, ex propria natura determinata est. Et tandem licèt substantia non sit operatiua per modum efficientis, nisi medio accidenti: informatio verò, & causatio formæ non consistit in aliqua efficientia, sed in eo, quod est substantialiter actuare materiam, & constituere cum ea compositum, ad vtrumque verò est forma apta per se, cum sint officia propria substantialis actus, quare non indiget accidenti superaddito, nec per illud potest ea exercere. 72

Quanam sit propria causalitas formæ.

CErtum est in hac re causalitatem formæ non esse substantiam ipsius, sed aliquid ei superadditum, alioqui semper, & necessariò causaret, cùm semper adsit ei propria substantia, imò causatio esset ei essentialis: & vtrumque probatur falsum euidenter in anima rationali, quæ nec semper, nec necessariò causat, vt per se est manifestum. Aliquid ergo superadditum ponendum est, per quod sit actu causa, & hoc non potest esse effe- 73

ctus eius, nec actio substantialis, cùm per hanc educatur de po tentia materiæ, nec relatio vnionis propter easdem rationes, quibus probauimus, nihil horum posse esse causalitatem materiæ. Sed valdè notandum est maximum quoddam discrimen inter materiam, & formam, quantum ad proprias causalitates, quod causalitas materiæ, (vt probauimus) respectu formæ, & compositi consideratur in fieri, & in facto esse: causalitas verò formæ circa materiam, & compositum non potest considerari in fieri, sed solùm in facto esse. Et ratio huius differentiæ est natura vtriusque: nam materia est primum subiectum naturaliter præsuppositum formæ, & composito, de cuius potentia educitur forma, vt compositum generetur ex vtraque. Vnde sequitur materiam habere causalitatem circa vtrumque in fieri, & in facto esse, quia ad fieri formæ & cõpositi per actioné agentis necessariò concurrit in suo genere materialis causæ, hoc est recipiendo actionem eius, per quam forma educitur, & compositum generatur. Forma verò, & compositum non possunt vllo modo, neque in vllo genere causæ concurrere ad proprium fieri; quia sicut nihil potest seipsum producere; ita non potest actu concurrere tanquam causa sui in fieri, cum talis causatio præsupponat esse causæ. Et ideò causalitas formæ solùm potest considerari in facto esse, quia solùm potest esse actu causa: postquam educta est, & postquam per eductionem iam habet esse: solùm ergo quærenda est causalitas formæ respectu materiæ, & compositi in facto esse.

74 Quam dicimus esse modum vnionis substantialem, per quem vnit sibi materiam, vt agentes de causalitate materiæ dicere cœpimus. Hæc autem vnio ex parte formæ non est aliud, quàm inhæsio eius in materia, vel informatio, seu actuatio eiusdem materiæ, per quam vnionem sit pars formalis, & actualis compositi, & dicitur etiam suam causalitatem formalem partialem exercere circa illud, quod eodem argumento probari potest, quo vsi sumus ad probandum eandem vnionem esse causalitatem materiæ, nam forma exercet propriam causalitatem circa materiam, & compositum, in quantum vnit sibi materiam eam informando, actuando, & tribuendo ei esse specificum, & per eandem vnionem fit pars formalis compositi ex eadem vnione resultantis; ergo verum est dicere, quod per talem vnionem actu causet, & ex consequenti eadem vnio vt ex parte eius se tenet, erit propria eius causalitas.

75 Sed aduersus hanc doctrinam de causalitate formæ, & materiæ duo argumenta satis difficilia propono. Primum, quia materia, & forma sunt causæ distinctæ realiter; ergo sicut per entitates proprias distinctas realiter sunt causæ in potentia, ita

debent constitui actu causæ per causalitates distinctas realiter, sed modus vnionis, per quem vniuntur substantialiter est idem realiter ex parte vtriusque, præsertim apud nos, qui non ponimus duplicem vnionem, sed vnam tantum, per quam materia, & forma vniuntur; ergo falsum est, quod sit causalitas vtriusque.
Respondeo diuersas causas, diuersas entitates postulare, per quas tanquam per virtutes proprias sint potentes causare, sed per eandem entitatem realem diuersa ratione formali consideratam possunt esse actuales causæ. Quod probari potest ratione, & exemplo. Ratione quidem, quia causalitas non est entitas, vel virtus, per quam causa concurrit ad effectum, sed via, aut medium, quo tendit in effectum; sed diuersæ causæ concurrunt, & conueniunt ad producendum eundem effectum; ergo per idem medium reale, ratione tamen formali distinctum conuenire possunt. Exemplum verò habemus in causa efficienti, & finali, imò, & materiali, quæ per eandem actionem concurrunt ad productionem eiusdem effectus, tanquam per causalitatem omnium; in quantum diuersa ratione considerata pertinet ad singulas. Exempli gratia, ad eundem calorem producendum concurrunt simul finis, à quo mouetur calidum, & idem calidum, à quo efficienter producitur, & lignum tanquam subiectum, in quo producitur, & concurrunt per eandem calefactionem diuerso modo eis attributam tanquam per causalitatem omnium; nam in quantum procedit ab agente, est causalitas eius: in quantum gratia finis procedit, est causalitas finis: & in quantum sustinetur, & recipitur in ligno, est causalitas eius, vt materialis causæ: Magis autem distinguuntur istæ tres causæ, quàm forma, & materia, & possunt omnes causare per eandem actionem realem diuersa ratione consideratam; ergo poterunt etiam forma, & materia causare per eundem modum vnionis substantialis diuersa ratione formali consideratum, vt iam à nobis explicatum est.

Secundum argumentum est, quia per causalitatem constituitur causa in actu; ergo sicut effectus ordine naturæ præsupponit causam in actu, ita præsupponere debent causalitatem, sed modus vnionis est effectus materiæ, & formæ; ergo non potest esse causalitas earum. Probatur minor; quia modus vnionis producitur ab agente, media materia, de cuius potentia educitur, & etiam media forma, cuius actualis inhærentia est, sicut inhærentia actualis accidentalis formæ, est effectus eius. Respondeo materiam, & formam prius comparari ad vnionem, quàm ad compositum; cum per vnionem illud constituant, & ideò diuerso modo, & per diuersam causalitatem vtrumque causant, ad vnionem quidem comparantur, vt sunt sub agente, & virtute eius, 76
per

per quam vniuntur secundùm proprias entitates, per quas simul concurrunt cùm eo in propriis generibus causatum: certum est enim prius secundùm rationem intelligi, quòd forma sit educta de potentia materiæ, quàm quòd sit vnita formæ: cum primum ergo intelligitur educta: intelligitur etiam informare, & actuare materiam per se immediatè,& materiam recipere actuationem eius, quam actuationem, & receptionem per se causant; in quantum per proprias entitates vna actuat, alia recipit actuationem, ita vt actuatio, & receptio effectus earum per proprias entitates concurrentium sit: in actuatione verò, & receptione consistit ratio vnionis, & ideò effectus earum est, ad quem concurrunt per proprias entitates cum agente, ita vt causalitates earum in ordine ad vnionem non sint aliæ à propriis entitatibus,vt ordine naturæ præcedentibus actuationem, receptionem, & vnionem: respectu autem totius compositi non solùm præintelliguntur secundùm proprias entitates, sed etiam vnitæ, & ideò per vnionem tanquam per propriam causalitatem vtriusque diuersa ratione formali consideratam concurrentes ad constitutionem eiusdem compositi. Neque obstat, quod composi-
77 tum non distinguatur à materia forma,& vnione simul sumptis: quia satis est,vt distinguatur à qualibet, vt vnita alteri, quo pacto causæ eius sunt, quamuis non distinguantur ab eo, vt simul sumptę cum vnione:hoc est enim sumi vt vnitas copulatim,illud verò sumi,vt vnitas diuisim: & licèt illo modo sumptæ non possint,esse causæ compositi, quia non distinguuntur ab eo ex natura rei, bene tamen sumptæ hoc modo, quo & distinguuntur, & veræ causæ sunt: & ecce semper effectus præsupponit causam actu,& causalitatem eius, & nunquam dicuntur esse causas actu, & formaliter per effectum; quamuis ad id intelligendum necessaria sit maxima distinctio rationum formalium,& prioritatum, vt constat.

78 Ex his intelligitur, quisnam sit effectus formalis huius causæ: quem suo ordine debemus considerare respectu materiæ, & compositi, & diuerso modo secundùm ordinem intentionis, & executionis; nam secundùm ordinem executionis primus effectus formæ est informatio,& actuatio materiæ,per quam confert illi esse formale, & specificum: secundus est vnio substantialis in ipsamet actuatione consistens, & sola ratione ab ea distincta; in quantum prius intelligimus formam actuare materiam, quàm illam sibi vnire: cum actuationem intelligamus, tanquam viam ad vnionem; aut tanquam vnionem in fieri. Postremus effectus est totum ipsum compositum, quòd duos priores complectitur, & est effectus adæquatus formæ, cum illi sint quasi inadæquati;est effectus in esse completo, & perfecto, cum

incom

incompleti sint illi,& imperfecti, & quasi via ad istum, qui ordine intentionis primus est, tanquam finis aliorum, & post eum sequitur vnio, post vnionem vero informatio, seu actuatio materiæ.

Sed contra hoc, est argumentum difficile; quia videtur compositum non posse esse effectum formæ; nam effectus non potest esse nobilior sua causa; sed compositum est nobilius forma: cum entitatem eius contineat,& insuper materiam,& vnionem, quæ sunt entitates ab ea diuersæ. Deinde esse completum habeat, atque perfectum; forma verò incompletum, atque imperfectum, & tandem primo sit à natura intentum; forma verò propter ipsũ: ergo non potest esse effectus formæ vt à nobis determinatum est. Huic argumento respondent aliqui negando minorem, quod compositum sit nobilius forma, nam potius putant formam esse nobiliorem, propter quoddam testimonium Aristotelis 7. Meta. textu 7. vbi id expressè asserit his verbis: *Quare si species materia est prior, & magis ens, & ipso, quod ex vtrisque prius erit, propter eandem rationem*: quibus per speciem constat intelligere formam, & hanc ait propter eandem rationem, qua est perfectior materia, esse perfectiorem composito, ex vtraque constituto. Et videtur efficaciter probari, quia tota perfectio compositi emanat à forma, in qua tanquam in simpliciori quodam, ac puriori elemento imperfectionibus compositionis, & materiæ noninfecto continetur. Ita sentiunt Commen. 2. lib. Physic. Comment. 4. & Zimara. theoremate 10. Hæc tamen solutio falsa est; quia ea quæ in argumento assumuntur, euidenter probant contrarium. Et testimonium Aristotelis diuersis modis exponitur à diuersis: Sed vera solutio est mendosam esse translationem antiquam in hac parte, in qua illis verbis continetur: quæ non solùm falsum sensum efficiunt: sed satis lubricum vixque intelligibilem, & qui occasionem dedit illis expositoribus falsò opinandi, & aliis, variis modis exponendi illud, vt veritatem defenderent: & ideò non esse ei standum: sed posterioribus, tanquam correctioribus, præsertim translationi Bessarionis natione Græci, & Cardinalis doctissimi in qua ita habetur, *vnde si forma prior materia est, & magis ens, illud quoque, quod ex ambobus est, prius erit ob eandem rationem.* Neque argumentum aliorum aliquid probat, sed negandum est, quod tota perfectio, quam habet compositum, proueniat à sola forma: cum notum sit, aliquo etiam modo prouenire à materia, & vnione. Falsum est etiam quod perfectio, quam forma communicat composito, perfectiori modo in ea contineatur: nam licèt simplicior sit composito, multis tamen modis imperfectior, propter incompletam rationem partis, ex qua omnes proueniunt. 75

An

An possit forma propria virtute vniri materia iam pro ea disposita.

80 DVplex est forma substantialis, materialis vna, quæ educitur de potentia materiæ,& alia spiritualis, quæ nec educitur, nec dependet à materia: & de illis certum est apud omnes, quòd non possint vniri materiæ etiam dispositæ virtute propria; sed virtute solius agentis,à quo per eandem actionem,qua educuntur de potentia materiæ,vniuntur eidem materiæ:de sola ergo anima rationali,quæ non educitur,sed creatur à Deo,& postquam creata est,vnitur etiam independenter à materia, dubitari potest,an propria virtute vniatur materiæ: iam dispositæ, & organizatæ,vel non nisi virtute agentis.

Et prima opinio tenet, quod postquam materia disposita est per virtutem agentis, anima rationalis quasi naturali impetu vnit se materiæ, suammet vnionem efficiens absque alio agente necessariò requisito,ita Henricus quodlib. 11. qu. 14. Aureolus apud Capreolum in 4.d.43. qu. 2. quam, vt probabilem defendit Richar.ibidem artic.3.quæst. 2. & nouissimè eam amplectuntur Conimbricenses primo lib.Phys.cap.9. qu. 9.arti, 3. addentes, quod si Deus per miraculum corpus iam extinctum iterum disponeret, statim anima separata ab eo per mortẽ propria inclinatione, & virtute se ei vniret. Et per talem vnionem reuiuisceret homo mortuus. Probant hoc argumento: corpus organizatum, & dispositum est proprium perfectibile animæ:ergo naturaliter inclinatur ad illud perficiendum,quare poterit se facere ei intimè præsentem, sicut potest se facere præsentem tali loco, in quo continetur corpus, sed anima intimè præsens corpori vltimatè disposito, nullum habet impedimentum à quo naturalis eius inclinatio ad informandum impediatur; ergo poterit statim, ac propria virtute informare corpus, nullo agente expectato.

81 *Secunda* opinio tenet non posse animam propria virtute vniri corpori, etiam vltimatè disposito, sed per virtutem agentis debet vniri, non solùm postquam à corpore separata est, sed etiam,dum creatur à Deo, corpore iam organizato:vnde semper ad generationem hominis vnitur virtute agentis, & non propria:neque hoc est naturaliter possibile.Ita Scotus in 4. d. 43. q. 3.Capr.ibidem q.2.artic.3.licèt pro alia opinione citentur. Suarius Tomo 1.Met.disp.15.sect.6.num.9.Et hæc est probabilior, & tenenda.

Probatur testimonio Arist. qui in hoc 7.c.text. 71. docet expressè causam formalem, & finalem respectu eiusdem effectus posse

posse coincidere in eadem re numero; sed formalis, & efficiens nullo modo; sed solùm in eadem secundùm speciē: si autē anima rationalis propria virtute posset se vnire corpori disposito, sine adminiculo agentis, propriam vnionem efficiens; sequitur euidenter simul esse causam formalem, & efficientem suæ vnionis, & ideò coincidere in eadem re numero formalem, & efficientē causam, quod Aristò. impossibile reputat. Sed probatur ratione id esse impossibile, primò, quia licet causa quælibet naturalis sit naturaliter inclinata ad præstandum suum effectum in proprio genere causæ, ita vt ad propriam causalitatem exercendam, non indigeat alia causa eiusdem generis, nihilominus, vt talis eius effectus fiat in rerum natura, necessarius est concursus aliarum causarum, ita vt talis causa non possit exire in actum, nisi aliis concurrentibus simul cum ea in propriis generibus causandi, ergo licèt anima rationalis propria virtute possit suum effectum formalem tribuere corpori disposito, ad vniendum se illi, quantum pertinet ad genus causæ formalis requisiti ad vnionem, non indigeat virtute, vel adminiculo alterius causæ: vt tamen effectus iste informationis, vel vnionis extra causas fiat, indiget concursu, non alicuius causæ, sed omnium, quæ ad talem effectum concurrere debent, & ideò non poterit propriam vnionem efficere, sine concursu agentis, sicut nōn potest eum efficere, sine concursu finis, & materiæ; falsum igitur est, id quod dicitur posse animam se vnire corpori disposito propria virtute, sine concursu agentis. Exemplo aliarum causarum ostendetur eui- 82
dentia huius rationis hoc modo: De qualibet re naturali, vt de igne, & aliis elementis, verum est propria virtute posse generare sibi simile, & naturalem habere inclinationem ad talem effectum producendum, non tamen est minus verum, nec minùs necessarium, quod id non possit efficere, sine concursu aliarum causarum in propriis generibus, hoc est sine concursu formæ in genere causæ formalis, & materiæ in genere causæ materialis; ergo licèt anima rationalis propria virtute possit se vnire materiæ dispositæ, quantum pertinet ad proprium genus causæ, quod est posse eam informare, hæc tamen informatio, vel vnio non potest ab ea sola præstari, nisi concurrentibus aliis tribus causis in propriis generibus: quare nō sine concursu agentis.

Probatur hoc vltimum euidenter, quia certum est non posse vnire se materiæ, aut eam informare, sine concursu primæ causæ, nam cum vnio sit effectus aliquis in rerum natura, non potest non procedere ab illa, ergo sicut propria virtus animæ, & propria inclinatio ad informandum corpus non excludit concursum primi agentis, vt exeat in actum necessarium, nec etiam excludit concur

concursum agentis proximi, probatur euidenter, quia agens primum non concurrit ad effectus naturales; nisi mediis agentibus proximis.

83 Secundò probatur, nam si anima rationalis propria virtute se vnit corpori disposito, ita vt propriam vnionem efficiat sine concursu agentis, euidenter sequitur generans non concurrere ad vnionem eius, & ex hoc non sequitur minus euidenter, non esse causam generationis substantialis. Probatur consequentia, quia non attingit productionem animæ, neque vnionem eius cum corpore, in quibus potest consistere generatio substantialis: quod etiam dispositiones præcedentes inducat, quæ accidentia sunt, ad solam alterationem pertinet, non ad substantiam generationis. Vnde non erit verum, quòd homo hominem generet. quod patet esse falsum.

84 Argumentum verò eiusdem sententiæ ex primo nostro solutum est, concedimus namque corpus dispositum esse proprium perfectibile animæ, atque etiam animam naturaliter inclinari ad illud informandum; sed distinguimus minorem, quod anima propria virtute possit facere se intimè præsentem corpori; nam duplex est præsentia animæ respectu corporis. Prima indistantiæ, quam vocare solent localem, vel vbicalem; Alia est præsentia informatiua, quam habet anima per informationem. Et neutram potest acquirere anima sine auxilio causæ efficientis: primam quidem, sine auxilio primi agentis: secundam verò, sine auxilio primi, atque etiam immediati, quia non præbet suum concursum ad vniendam animam agens primum, nisi medio generante quod est proxima. Deceptio itaque alterius opinionis in eo consistit, quòd putat sufficere virtutem causæ formalis, & inclinationem eius ad informandum, vt possit actu informare: sine concursu aliarum causarum: quod tamen ostenditur falsum, quia cum actualis informatio & actualis vnio animæ cum corpore sit effectus realis in rerum natura, non potest fieri sine concursu omnium quatuor causarum, vt de aliis effectibus notum est: non ergo sufficit virtus vnius, nec naturalis inclinatio eius, vt talis effectus fiat extra causas, licet sufficiat ad concursum præstandum in suo genere causandi, & ideò, vt idem effectus fiat, concurrentibus aliis causis.

TRACTATVS IV.

De causa efficiente.

1 CAusa efficiens præcipua est, & natura eius plura continet scitu ac discussione digna: ideò nouem quæstiones de his quæ ad eam pertinent, hoc ordine disputabimus. Prima erit, quid

quid sit, & quotuplex, & quæ sit causalitas eius. Secunda, an secundæ causæ veram efficientiam habeant. Tertia, an instrumenta veram habeant causalitatem, & quomodo eleuentur ad illam. Quarta, an accidētia possint attingere productionem substantiæ, tanq-am instrumenta. Quinta, an vnum accidens sit causa propria alterius similis in specie, vel solum instrumentum. Sexta, an substantia solum concurrat ad proprios effectus per suas potentias, vel accidentia, ei superaddita, vel præter concursum potentiarum habeat alium distinctum. Septima, an prima causa per se immediatè concurrat cum secundis ad quamcunque operationem earum. Octaua, quidnam sit concursus, quo prima causa concurrit cum secundis ad proprias actiones, & effectus. Nona, quonam modo prima causa proprium concursum tribuat secundis.

QVÆSTIO I.

Quidnam sit, & quotuplex causa efficiens, & quæ eius causalitas.

PRæsupposita existentia causæ efficientis in rerum natura, 3
quam in primo tractatu ostendimus, sequitur explicandum quid sit. Et propriam definitionem eius colligere possumus ex his, quæ de natura eius docet Aristoteles in his capitibus huius 2. lib. iam expositis, & lib. 2. de Generatione text. 55. & li. 5. Met. cap. 2. erit autem talis: *Causa efficiens est primum principium per se, à quo procedit actio, vel motus atque effectus.* In qua *principium* ponitur pro genere, cætera verò pro differentia, ita, vt per particulam *per se* excludantur omnes causæ per accidens. Per particulam, *à quo*, tria alia genera causarum: materia quidem, quia non est à qua, sed ex qua procedit motus, & effectus; nec forma est, à qua fit, sed in quam tendit. Finis verò non nisi cuius gratia procedit ab agente, actio vel motus, aut effectus: quia media mutatione, vel actione, aut modum actionis habente, procedit effectus à quacunque causa efficiente. Particula autem, *primum*, non ponitur ad excludenda instrumenta, vt quidam voluerunt, quibus potius suo modo hæc definitio conuenit: cum sint causæ efficientes instrumentales, sed ad ostendendam dignitatem, & excellentiam huius causæ supra formalem, & materialem in eo consistentem, quod sicut finis est primum ordine intentionis, à quo incipit actio, vel motus, ita efficiens est primum à quo incipit ordine executionis; nam est prior concursus eius, quàm formæ, & materiæ, non prioritate temporis, sed tantum naturæ: hoc modo probanda; vera est causalitas hæc, quia efficiens agit, materia patitur, & forma educitur de potentia materiæ, & vnitur ei per informationem ad constitutionem compositi, opposito autem

autem modo falsa; quia materia patitur, aut recipit, & forma informat, & ei vnitur, efficiens agit;ergo prior natura est concursus causæ efficientis. Probatur consequentia, quia prioritas causalitatis est perfecta prioritas naturæ. Vnde sequitur causam efficientem esse primam, à qua procedit motus, propter duo, primum, quia prioritas vnde motus dicit ordinem executionis in quo prima est omnium causarum. Secundum, quia satis est esse primam respectu materiæ, & formæ, vt sit prior à qua incipiat motus; nam finis,non est à quo,sed cuius gratia.

Quotuplex sit causa efficiens.

4 Causam efficientem primò diuidit Aristoteles in causam per se, & per accidens. Causa per se est, *à qua,vt tali procedit effectus*. Vt statuarius est causa per se statuæ. Causa per accidens,est, à qua, vt tali,non procedit effectus, sed quæ per accidens cõiungitur causæ per se.Vt musicus,vel albus,est causa statuæ, quia musica, vel albedo coniungitur statuario. Causa per accidens, (vt eam statim omittamus) subdiuiditur in eam, quæ dicitur talis ex parte causæ; vel ex parte effectus; Et ex parte causæ dicitur talis, quando concursus accidentalis duarum causarum se tenet ex parte eius, quod causat: Vel ex parte virtutis, per quam causat, vt dum dicimus musicum ædificare,vel aquam calefacere. Causa per accidens ex parte effectus dicitur quando coniunctio accidentalis fit ex parte effectus, quia effectui per se aliquid coniungitur accidentaliter, vt effodiens, vel effossio dicitur causa per accidens inuentionis thesauri ex parte effectus, quia effossioni ipsi per se procedenti ab effodiente per accidens coniungitur.

5 Causa per accidens omissa, subdiuiditur causa per se in Physicam & moralem, & Physicam vocamus, vt distinguitur, contra moralem omnem illam, quæ habet influxum realem in effectum, necessariò, aut liberè:nam Deus liberè concurrit cum causis secundis ad suos effectus, & etiam artifex ad opera artificialia, & tamen non sunt causæ morales, sed in hoc sensu vocantur Physicæ. Moralis verò causa illa dicitur, quæ licet, vt talis non influat realiter in effectum,ita se habet in ordine ad mores, ac si realiter influeret, quia non minus imputatur ei ad meritum, vel culpam effectus, qui sequitur, ac si per realem influxum eum produceret:& tales causæ sunt consulentes, præcipientes, atque etiam non impedientes: cum possint, & teneantur. Vnde sequitur, vt id,quod in genere naturæ est causa per accidens, in genere naturæ moris possit esse causa per se, vt absentia, vel incuria gubernatoris in genere naturæ est causa

per accidens submersionis nauis, sed in genere moris est causa per se. Aristoteles autem vtramque causam tam moralem, quàm naturalem intellexit sub nomine efficientis causæ. Causa naturalis (prætermissa morali) vna est principalis, & alia instrumentalis: principalis est, *qua per propriam virtutem, quam non excedit effectus, influit in eum.* Instrumentalis, verò, quæ eleuatur ad effectum, quem non potest attingere propria virtute, vt calor naturalis est instrumentum animæ ad opera vitæ, nempe nutritionis, & augmentationis, quas constat excedere virtutem eius.

Causa principalis subdiuiditur in primam, & secundam. Causa prima est, *A qua dependent omnes, ipsa verò à nulla.* Subdiuiditur deinde principalis, in æquiuocam, & vniuocam. Æquiuoca est, *qua producit effectum diuersæ speciei.* Vt sol est causa æquiuoca hominis, atque etiam Deus. Causa vniuoca, *qua producit effectum eiusdem speciei.* Vt homo hominem, & leo leonem. Hæc est autem differentia inter æquiuocam, & vniuocam, quòd illa semper est perfectior essentialiter suo effectu, hæc verò nunquam, sed semper eiusdem perfectionis essentialis, vnde causa æquiuoca non continet formaliter suum effectum, alioqui esset eiusdem speciei cum illo; vniuoca verò continet eum formaliter, & propterea semper est eiusdem speciei, vt sol non continet formaliter calorem, quem producit, sed eminenter, leo verò formaliter continet perfectionem leonis à se producti. Aliæ etiam subdiuisiones continentur sub prædictis, vt causæ in liberam, & naturalem, siue in operantem ex determinatione ad vnum, vel ex indifferentia: & præterea in operantem per motum, & sine illo, sed isti potius sunt diuersi modi operandi causarum, quàm diuersæ causæ, ideò prætermittuntur. 6

Vltima diuisio est instrumentalis causæ in coniunctam, & separatam. Instrumentum coniunctum vocatur illud, *Quod coniungitur causæ principali secundum esse aut secundum operationem.* Secundum esse, vt calor est instrumentum ignis ad producendum alterum ignẽ, & coniungitur illi secundùm esse per actualem inhærentiam, & penicillus coniungitur pictori solùm secundùm operationem: cum non possit operari, nisi actu moueatur ab eo. Instrumentum separatum dicitur, quod neutro modo coniungitur causæ principali, sed separatum omninò ab ea potest operari, & sine actuali concursu eius, sed vocatur instrumentum, quia tanquam virtus propria eius operatur, vt calor existens in ferro est instrumentum ignis separatum, dum producit ignem in stupa. Et ex his diuisionibus colligere possumus, omnes causas Physicas, aut ad modum Physicarum operantes ad tria membra reduci posse, nempè ad primam omninò independenter operantem: ad secundam, quasi mediam inter primam, 7

mam,& effectum, & ad instrumentalem, qua tanquam adminicula vtitur vna, vel altera ad operandum. De quibus hoc ordine agendum erit, vt primò rationem, & modum secundarum causarum explicemus, quia medium tenent inter primam, & instrumentalem: nam à prima dependent, & ab eis instrumenta. Deinde agemus de instrumentis, quæ aliquid earum videntur esse, & tandem de causa prima. Prius tamen de causalitate eius omnibus communi disputandum est.

Quænam sit causalitas efficientis causa.

8 Causalitas est, per quam aliquid actu causat, ex quo intelligitur primò, causalitatem efficiētis non esse entitatem, vel essentiam eius, quia cum semper eam habeat, semper esset actu causa, quod patet esse falsum: nam dum aqua non infrigidat, non est actu causa, & habet totam suam entitatem, vel essentiam. Secundò intelligitur; potentiam, seu virtutem causandi non esse causalitatem, quia sæpè contingit hanc habere aliquid, & non esse actu causam, vt ignis semper habet calorem, quæ est virtus calefaciendi, & non est causa actu in ratione calidi, nisi dum calefacit, per virtutem ergo, vel potentiam solùm est aliquid causa in potentia. Sed neque effectus potest esse causalitas efficiētis: quia effectus præsupponit ordine naturæ causam actu, qua posterior est; ergo non potest constituere causam actu, quod est esse causalitatem eius. Et eadem ferè ratione non potest esse causalitas relatio causæ, per quam refertur ad effectum: quia hæc solùm confert causæ denominationem relatiuam præsupponentē causam actu secundùm denominationem absolutam, in qua fundatur. Si ergo causalitas efficientis non est entitas propriæ causæ, nec virtus agendi, nec effectus productus, nec relatio consurgens in ea, ex causalitate actuali, quærimus, in quonam ponenda sit causalitas eius.

9 *Et prima* opinio tenet, actionem non esse causalitatem efficientis causæ. Ita Soncinnas 5.Met.q.4. Iauel. ibidem, & Fonseca quæst.13. sect.3. à quibus si quæsieris, in quonam ponenda sit causalitas, si non ponitur in actione. Respondet Fonseca causalitatem efficientis sicut aliarum causarum esse easdem causas, prout actu concurrunt ad effectus. A quo si rursus quæsieris, quidnam sit concursus iste? Respondet, quod vel causa comparatur ad primum, atque immediatum effectum, qui est actio, vel ad mediatum, qui est terminus actionis, & comparatione ad effectum mediatum est causa actu per actionem, sed respectu eiusdem actionis, nihil reale intrinsecum addit causalitas supra entitatem causæ, sed solam denominationem extrinsecam dependentiæ effectus ab ipsa.

Sed probant iam actionem non eſſe cauſalitatem agentis duplici argumento, primò quia eſt effectus agentis, à quo non poteſt conſtitui actu cauſa, cum effectus ordine naturæ ſit poſterior cauſa actu, eámque præſupponat. Et quod ſit effectus agentis probant, quia actio egreditur ab agente, & procedit ab eo cum dependentia, in quo conſiſtit propria ratio effectus. Secundò, quia cauſalitas, nec poteſt eſſe entitas diſtincta à cauſa, nec exiſtens in alio ſubiecto ab eadem cauſa diſtincto: nam cum ſit actus cauſæ, à quo denominatur, in ea eſſe debet, ſed actio habet vtrumque: cum non permaneat in agente, ſed tranſeat ad paſſum: ergo non poteſt eſſe cauſalitas agentis.

Secunda opinio affirmat actionem eſſe cauſalitatem agentis, 10
ita Conimbricenſes ſecundò libr. Phyſ. q. 6. art. 2. Suarius Tomo primo diſp. 18. ſect. 10. num. 5. & hæc eſt vera: quam probo teſtimonio Ariſtot. & D. Thom. & ratione. Ariſtoteles enim 5. Meta. cap. 15. docet, quaſdam eſſe relationes, quæ fundantur in actione de præſenti, vt ſecantis ad id, quod ſecatur, & calefacientis ad calefactum, & omnino agentis ad paſſum, ſed agens dicitur tale ab actione, vt per ſe eſt manifeſtum, ergo per actionem conſtituitur agens, vel cauſa actu, quare ex mente Ariſtotelis actio erit propria cauſalitas eius, & D. Thom. in Commentariis eiuſdem capitis idem docet his verbis: *Efficiens eſt cauſa in quantum agit*, ſed agit per actionem: ergo per hanc eſt actu cauſa, & ideò hæc erit eius cauſalitas.

Sed probatur ratione, primò, quia cauſalitas alicuius cauſæ eſt illud à quo denominatur actu cauſa, ſed efficiens dicitur actu cauſa ab actione: ergo actio erit cauſalitas eius: probatur minor: nam agens, & efficiens eandem rem ſignificant, ſed agens aliquod dicitur agens actu ab actione: ergo etiam efficiens actu: quare actio erit cauſalitas efficientis. Secundò quia cauſalitas eſt illa, qua poſita aliquid denominatur cauſa actu, & qua ſublata quibuſcumque aliis poſitis non denominatur, ſed poſita actione denominatur aliquid cauſa efficiens actu, & ea ſublata denominari repugnat: ergo actio erit cauſalitas efficientis. Probo minorem, quia actione poſita repugnat non vocari actu cauſam illud, à quo egreditur, & ſi non ſit actio, à nullo alio poteſt vocari.

Tertiò, non eſt aliud, à quo denominari poſſit efficiens actu 11
cauſa præter actionem, ergo ab hac denominatur, & hæc erit cauſalitas eius. Antecedens ſic probatur: nam ſi aliud ponatur, à quo denominetur, vel illud eſt actione prius, & ideò medium quid inter agens, & eandem actionem, vel eſt poſterius actione, & medium quid inter ipſam, & effectum: non eſt enim aliud excogitabile præter actionem, quod non habeat vnam ex

his

his conditionibus; sed neutrum horum esse potest: ergo causalitas nihil est præter actionem. Probatur minor, quia ab eo quod sit posterius actione non potest denominari primo agens actu: cum prius denominetur ab actione illud præcedente: & rursus: cum actio immediatè attingat terminum, repugnat dari aliquid medium inter ipsum, & actionem, sed neque ab eo, quod sit actione prius: quia præter entitatem agentis, quæ non potest esse causalitas eius, nihil aliud præcedere potest actionem ex parte agentis, præter virtutem, aut potentiam agendi, à qua immediatè egreditur actio, vel potiùs est egressio ipsa effectus, sed virtus agendi non est causalitas: cum per eam non sit causa actu, sed solum potentia: restat igitur, vt sola actio sit propria eius causalitas, vt asserit nostra sententia.

Ad primum argumentum alterius negandum est antecedens; quòd actio sit effectus agentis, quia actio non fit, ideò nec factum dicitur, nec proinde effectus, sed est medium, quo effectus procedit ab agente. Ideò, nec propriè dependet ab eo, sed est medium potius, quo effectus dependet.

12 Ad secundum, respondent autores pro nostra sententia citati, hoc est proprium efficientis causæ, vt per entitatem realem à se distinctam, & inhærentem alteri dicatur actu causare: nam cæteræ duæ causæ, nempè materia, & forma, per aliquid sibi intrinsecum, nec realiter distinctum constituuntur actu causæ. Ego verò necessarium puto causalitatem cuiuscunque causæ esse entitatem realem, saltem modalem ab ea distinctam ex natura rei, & ideò ei extrinsecam, quod in materia, & forma tenentur concedere: quarum causalitatem dicunt esse vnionem substantialem, de qua euidens est, quòd sit modus ex natura rei distinctus ab vtraque: à materia quidem, de cuius potentia educitur, à forma verò, quia non repugnat ab ea separari, eam conseruante Deo separatam à materia, & in anima rationali euidentius apparet: cum vnio eius cum materia producatur à generante, & anima ipsa à solo Deo per creationem: & rursus, cùm ab ea actu separetur per mortem.

13 Et si est entitas realis distincta ex natura rei ab eis, etiam erit hac ratione eis extrinseca. Respondeo igitur ad argumentum, negando antecedens, quod causalitas habere debeat duas illas conditiones, quin potiùs necessarium puto, quod distinguatur causalitas ex natura rei saltem à causa, & ideò, quod in hoc sensu sit ei extrinseca, aut etiam non inhæreat actu: non est enim denominatio actualis causæ necessariò formalis, sed potest esse extrinseca, dummodo sit ab aliquo reali nouo, ac medio inter causam, & effectum, & ideò ab vtroque distinctum ex natura rei. Ex quo infero, quàm necessarium sit distinguere

natura rei actionem à termino; vt vera esse possit hæc sententia; si enim sola ratione distinguatur, euidenter sequitur efficientem esse actu causam per terminum; qui est effectus eius, quod falsum reputo, cum necesse sit affectum ordine naturæ, & ante operationem intellectus præsupponere causam in actu, & ab ea procedere: imò realiter ad illam referri, relatio autem præsupponit necessariò distinctionem realem extremorum, ergo necesse est effectum distingui realiter à causa in actu, & ex consequenti à causalitate eius, per quam constituitur actualis causa.

QVÆSTIO II.

An secundæ causæ veram efficientiam habeant.

Circa efficientiam secundarum causarum tres positiones 14 Philosophorum refert D. Thom. in 2. d. 1. quæst. 1. artic. 4. 3. contra gentes c. 69. & 1. part. quæst. 105. art. 5. primam eorum, qui dixerunt creaturas nihil prorsus efficere in productione effectuum; sed solùm Deum esse veram causam efficientem, à qua procedunt, sed quia non nisi ad præsentiam earum, quasi ex pacto à se constituto concurrit ad productionem eorum, dicuntur quodam modo causæ; quia saltem secundum apparentiam videntur aliquid agere. Hæc sententia attribui solet Petro Aliacensi in 4. d. 1. quæst. 1. art. 1. quamuis non videatur eis denegare omnem causalitatem, eam tamen, vt probabilem defendit Gabriel in 4. d. 1. quæst. 1. art. 3. vbi quædam congerit testimonia ex sacra pagina in confirmationem eius; quale est illud 1. ad Corinth. 15. *Deus operatur omnia in omnibus*, & illud 1. ad Corinth. 3. *Non quod simus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.*

Et probatur ratione, quia diuina virtus non solùm est infinita ad operandum, sed proximè attingit quemcunque effectum: 15 ex quibus primò intelligitur, quod omnes modos operandi, omnes virtutes, omnes causalitates eminenter apud se contineat, & nobiliori modo, quàm sint in creaturis; ergo non solùm per se potest omnia efficere, sed longè perfectius, quàm per causas secundas; quia si istæ possent aliquid efficere, non nisi per virtutem agendi ab eo participatam, sicut participant esse, quod habent, & per actualem dependentiam, sed melius est dependere à causa per se operante, & per virtutem non acceptam ab alio, ac sine vlla dependentia, quàm à causa operante per virtutem alienam, cum actuali dependentia ab alio; ergo perfectiorem modum procedendi habebunt effectus à solo Deo facti, quàm per causas secundas.

Secundò intelligitur Deum non indigere secundis causis ad

ad operandum, nec esse vllo modo necessarias, quare cum nihil ipse faciat in rebus naturalibus superfluum, existimandum non est, quod eis dederit aliquam virtutem operandi, per quam habere possint causalitatem circa effectus.

Secunda sententia non omninò tollit efficientiam secundarum causarum, sed creaturis spiritualibus eam concedit, negat verò vllam habere corporeas, quam D. Thom. affirmat tenuisse Auicembron in lib. Fontis vitæ, vbi fatetur nullum corpus habere actiuitatē aliquam, sed omnes actiones corporeas, omnésque effectus, qui videntur fieri à corporibus, procedere à quadam virtute spirituali, aut intelligentia eis intimè præsenti. Probátque vnico argumento; quia actio vnius rei in aliam petit intimam præsentiam eius, ita vt agens substantiam passi penetret, & ideò præsens sit internis partibus eius, non minus quàm externis, sed hæc intima præsentia, repugnat corporibus propter eorum dimensiones, ergo repugnat eis agere circa alia, vel aliquem corporeum effectum circa ea producere, quod videtur asseruisse D. August. 5. lib. de ciuit. Dei cap. 9. his verbis: *Corporea causa non debent inter efficientes connumerari.*

16 Sed tollere efficientiam ab omnibus causis, vel etiam à corporeis, vt tollunt duæ istæ sententiæ, error est non solùm in fide Catholica, sed in vera Philosophia: probatur 1. quia ex verbis Scripturæ sacræ euidenter colligitur Deum dedisse creaturis corporeis virtutem producendi alias; & ideò agendi circa illas, vt ex illis verbis Genes. primo, *Germinet terra herbam virentem*, & rursus: *Producat terra animam viuentem.* Matthæi 4. *Terra fructificat primùm herbam, deinde plenum frumentum*, & Lucæ 21. *Videte ficulneam, & omnes arbores, cum producunt iam ex se fructus, scitis, quia propè est æstas.* Probatur etiam secundum, quod vtraque sit error circa veram Philosophiam euidenti experientia, quia videmus solem illuminare; ignem calefacere, & aquam infrigidare, & hoc per contactum sensibilem, in quo nulla potest esse deceptio, ergo euidens est has causas secundas agere, & producere hos effectus circa corpora. Quod enim à solo Deo fiant ad eorum præsentiam, vel à virtute spirituali occulta, cum eadem experientia pugnat ostendente, quòd per sensibilem contactum ab eis procedant. Et aduersus positiones tam absurdas non sunt alia argumenta afferenda, nisi ea, quæ per experientiam sensuum procedunt, vt ex sensibus conuincantur hi, quos naturale lumen intellectus non conuincit, & intelligatur irrationabiles prorsus esse in hac re.

17 Primum autem testimonium Pauli, quod Gabriel pro prima illa positione affert, difficultate caret, quia solùm probat Deum immediatè operari circa omnia, & immediatè attingere

omnes effectus, quod non tollit efficientiam secundarum causarum, quam habent acceptam, & dependentem ab eo, & per quam à Deo simul, & ab eis prouenimunt. Secundum autem testimonium loquitur de operibus supernaturalibus virtutum, per quæ homines se disponunt ad recipiendam gratiã, aut augmentum eius simul, & gloriam merentur, quas certum est non posse hominem propriis viribus præstare, sed gratia, & auxilio diuino, ac supernaturali ad ea indigere.

Ad argumentum verò eiusdem sententiæ concedimus Deum omnia continere, omnem virtutem operandi, & omnem etiam modum, & ideò per se posse efficere omnia, nec indigere adminiculo secundarum causarum: decebat tamen diuinam bonitatem maximè se communicare creaturis, non solùm quantum ad esse, quod eis contulit, sed etiam quantum ad virtutem operandi, vt in vtroque eas sibi similes efficeret, & id honoris eis tribueret, vt possent alias sibi similes producere, & quia corruptibiles sunt: per continuas ac nouas generationes possint se conseruare, si non in indiuiduo, saltem in specie: incorruptibilibus verò dedit virtutes agendi, per quas perficere, atque con- 18
seruare possent alias, & ita demum inferiores cum superioribus copulauit, vt per influxum harum circa illas, illarumque operationes bonum totius vniuersi consisteret. Hoc autem non solùm diuinam autoritatem, & potentiam non minuit, sed potiùs auget, & Deum ipsum illustriorem efficit in suis creaturis, cum per talem modum eas maximè perficiat, & semetipsum in eis. Non ergo censetur superfluus concursus creaturarum, sed licèt non necessarius, valde tamen conueniens. Ad argumentum verò alterius sententiæ distinguendum est de penetratione: nam quædam est corporea, & materialis, quæ repugnat corporibus; sed hæc non requiritur ad agendum, sed sufficit esse contigua, aut se tangere, alia est virtualis, qua vnum dicitur penetrare aliud: quia per propriam virtutem intimè præsens est ei, & hæc penetratio requiritur, & sufficit ad agendum circa internas partes corporis, hanc habet ignis circa lignum, cuius partes penetrat virtute sui caloris, & per eam potest in eas, quantumuis internas agere, sicque de cæteris corporibus intelligendum est. Verba autem D. August. nihil probant: quia in illo loco agit de causis liberis; quæ se ad agendum applicare possunt, & suarum actionum dominium habent, inter quæ non sunt enumerandæ corporeæ: quia non se applicant ad agendum, sed ab extrinseco agente applicantur.

Tertia sententia non tollit omnem efficientem à causis se- 19
cundis etiam corporeis, sed aliquam habere concedit, non tamen circa substantiam, sed solùm circa accidentia, ita vt ignis possit

calorem

calorem producere, non alterum ignem, ſed hunc à quadam ſubſtantia ſpirituali produci, atque etiam reliquas ſubſtantias. Itaque ſecundæ cauſæ habent propriam efficientiam circa diſpoſitionem materiæ, quam per quaſdam alterationes determinant ad recipiendam formam, ſed materia diſpoſita ceſſat actio earum, & inducitur forma ſubſtantialis in materiam, producitúrque integra ſubſtantia per actionem ſpiritualis ſubſtantiæ, hanc tribuit D. Thomas Auicennæ lib. primo ſuæ ſufficientiæ cap.10.& lib.4.ſuæ Metaphyſicæ ca.4.& 5.quibus locis ſic ait eſſe diſpoſitum ordinem rerum naturalium, vt à prima cauſa vna ſola ſubſtantia ſpiritualis perfectiſſima immediatè procedat, & ab ea procedat ſecunda, & ab hac tertia vſque ad infimam, hæc verò infima intelligentia inducit omnes formas ſubſtantiales in materiam à cauſis corporeis diſpoſitam, & ita ab ea fiunt omnes corporeæ ſubſtantiæ.

20 Probat primò, quia ſubſtantiæ corporeæ non ſunt per ſe immediatè operatiuæ, & ideò data ſunt eis quædam accidentia, per quæ operatur, vt igni calor,& aquæ frigus, vt aliquam dignitatem operandi conſequantur: hoc igitur ſolum poterunt quod poſſunt eorum accidentia, ſed hæc non poſſunt producere ſubſtantiam,cum ſint inferioris ordinis reſpectu illius,& longè imperfectiora; ergo corporeæ ſubſtantiæ non poſſunt alias producere,ſed ſola accidentia. Secundò,experientia conſtat plures ſubſtantias corporeas generari non habentes cauſas efficientes proximas, vt animalia quædam ex putrefactione terræ; neceſſe eſt ergo aliquam ſubſtantiam ſpiritualem ponere, quaſi ſemper paratam ad inducendas tales formas pro exigentia materiæ pro eis diſpoſitæ à cauſis particularibus; eadem ergo erit ratio de cæteris ſubſtantiis,quamuis ab aliis videantur produci.

21 Hæc tamen ſententia,licèt non ſit tam falſa,quàm præcedentes,quia aliquam efficientiam tribuit ſecundis cauſis,etiam corporeis:ſed in eo imprimis, quod aſſerit creaturas omnes procedere immediatè ab illa intelligentia, & non à Deo,veritati fidei apertè repugnat & erronea cenſenda eſt:cum fides doceat omnes creaturas in principio temporis à Deo immediatè proceſſiſſe;& euidens etiam ſit vnam creaturam ſpiritualem non poſſe producere aliam, quia creatura ſpiritualis per ſolam creationem produci poteſt: repugnat verò, quod vlla creatura habeat virtutem creandi. Aliud etiam, quod de efficientia ſecundarum cauſarum circa ſola accidentia affirmat, aliquo modo contradicit verbis Scripturæ ſacræ citatis:nam terram herbam germinare, arbores ſuos fructus producere, non ſolius accidentis productionem ſonat, ſed ſubſtantiarum. Contradicit etiam experientiæ, quæ ſicut euidenter conuincit ignem calefacere: ita etiam ſtupam

consumere, & eam in se conuertere, quod non potest fieri sine corruptione & generatione substantiali; ergo negari non potest, quod etiam circa productionem substantiarum veram habeant efficientiam secundæ causæ.

Veritas ergo Philosophica diuinæ fidei consentanea, tenet 12 secundas causas veram habere virtutem operandi communicatam à primo efficiente, verámque causalitatem ab eodem dependentem, non solùm circa accidentia, vel dispositiones materiæ; sed circa inductionem formæ substantialis, & eductionem eius de potentia materiæ, ac tandem circa generationem totius substantiæ, ex materia, & forma compositæ. Ita tenuit semper communis consensus Philosophorum, præsertim Aristoteles 7. libro Physicorum à textu 29. vsque ad 39. & 5. libr. Metaphys. c. 2. & 1. lib. Meteororum cap. 1. & Plato quem citat Damasc. c. 9. suæ Philosophiæ, & cæteri Philosophi vtroque antiquiores, qui tanquam certum præsupponentes causas secundas aliquid efficere, quæsierunt, ex quonam materiali principia omnia producantur, quam etiam veritatem profitetur Magnus Trimegistus in Dialog. 9. Vbi docet mundum esse instrumentum Dei, & ab eo quasi semina accepisse, hoc est effectiuam virtutem ad rerum omnium propagationem. Et hos Philosophos secuti sunt sancti Patres, & scholastici Doctores. Vnde factum est, vt iam sit principium in schola receptissimum, cui innituntur quamplurimæ, veritates Philosophiæ: *Causas secundas, atque proximas veram habere efficientiam circa generationem substantiarum participatam à primo efficiente.*

Ad primum argumentum Auicennæ distinguendum est, primum antecedens, quod substantiæ non sint immediatè operatiuæ: nam si intelligatur nullam habere virtutem operandi præter accidentia sibi superaddita, falsum est, quia forma substantialis, quæ est eis ratio formalis essendi, est etiam virtus operandi, quod significauit Arist. sic definiens animam, *Anima est principium, quo mouemur, sentimus, & intelligimus.* Et principium quidem substantiale, ex quo tanquam ex radice procedunt accidentia, aut potentiæ, quibus mediis operatur. Et sicut accidentia ab ea procedunt, ita virtus operandi eorum, quæ non est aliud ab esse, ergo in anima non solùm est virtus essendi substantialis sed etiam substantialis operandi, sed imperfecta, & quæ sicut non potest operari, nisi per actionem, quæ sit accidens, ita nec potest attingere passum, nisi medio accidenti; quod tanquam virtus eius attingit, & ideò anima ipsa principaliùs, & non accidentaliter, sed substantialiter. Et in hoc sensu, verum est non esse immediatè operatiuam, sed ex quo non bene infertur, nihil per se operari, cum operetur principaliter illud idem, quod

acci

accidentia tanquam virtutes eius, & ideò substantialiter, quia in virtute eius operantur, non tantùm possunt alia accidentia producere sibi similia, sed etiam substantiam; tanquam instrumenta eiusdem substantiæ, vt postmodum dicetur.

Ad secundum concedendum est antecedens, sed neganda consequentia, quod pro illis formis substantialibus inducendis in materiam dispositam, deputanda sit infima intelligentia; sed ad prouidenriam primæ causæ pertinet supplere omnes defectus secundarum, & ideò ab ea immediatè inducuntur; nam nec vlla intelligentia habet virtutem inducendi formam in materiam, præsertim substantialem, vt suo loco pobabitur.

QVÆSTIO III.

An instrumenta veram causalitatem habeant, & quomodo eleuentur.

24 VT intelligatur quæstio, tria sunt genera instrumentorum distinguenda, Naturalia, Supernaturalia, & Artificilia. Instrumentum naturale dicitur quod à natura ipsa institutum est, pro aliquo effectu naturali producendo, vt calor naturalis est naturale instrumentum animæ ad opera naturalia vitæ. Supernaturale verò dicitur illud, quod à Deo assumitur, vel instituitur ad effectus supernaturales præstandos. Instrumenta denique artis, quæ ab artifice assumuntur ad opera artis perficienda, vt penicillus, vel serra. Et de primis duobus generibus non est dubium quin vera sint instrumenta, & verè effectiuè attingant effectus.

25 De instrumentis verò artis, non solùm dubitant Moderni quidam, sed negant esse vera instrumenta, sed talia vocari ex eo solùm, quia per quosdam motus locales, quos ab artifice suscipiunt, eum iuuant ad effectus artis præstandos, sed respectu motus localis non possunt esse instrumenta: cum motus localis non excedat virtutem eorum; ergo nec sunt vera instrumenta artis. Nihilominus vera instrumenta censeri debent, & verum concursum instrumentalem præstare ad opus artificiosum. Quod sic probo; Instrumenta artis non mouentur ab artifice, sicut ab alio quocumque mouerentur, sed tali modo, per se dependente ab arte, & ideò per se dependente ex actuali coniunctione cum artifice operante, vt artifex est, & hoc est moueri motu quodam artificioso excedenti naturam eorum, & per talem motum attingunt opera artis, & concurrunt efficientes ad illa, tanquam mota, & eleuata ab artifice; quia ad illud res eleuatur, quod excedit naturalem virtutem eius, & hoc est esse vera instrumenta. Negandum est igitur, quod solùm habeant motum localem,

localem, sicut cætera corpora: per quem acquirāt simplex quoddam *vbi*, sed habent motum cum tali modo, & acquirunt quoque *vbi* speciali modo, ac distincto ab eo, quod acquirunt corpora per motum naturalem.

Supposito ergo, quod tria illa genera sint vera instrumenta, quærimus quonam modo eleuentur, vt veram causalitatem instrumentalem habere possint, hoc est, an per aliquam actionem sibi propriam, & quasi præsuppositam actioni principalis agentis, per quam assumantur; vel sine illa, ita vt eleuatio non sit aliud, quàm operari simul cum agente principali ad effectum altioris ordinis.

Et prima opinio tenet, quod quamuis aliqua instrumenta propriam operationem habeant, per quam eleuantur, vt ignis, & etiam instrumenta artis, vt serra; hæc tamen non est necessaria, sed sine vlla prorsus operatione propria eleuari possunt, præsertim à Deo. Ita Scotus in 4.d.1.q.1. Duran. in 2.d.1.q.4. num. 12. quam Moderni non pauci sequuntur, & explicant hoc modo: quælibet creatura respectu Dei habet potentiam obedientialem, per quam ei subditur ad quamcunque operationem, vel effectum & hæc potentia obedientialis sufficit, vt ea vti possit, tanquam instrumento, quando, vbi, & quomodo ei placuerit absque alia operatione propria, vel proportionata effectui: per hanc etiam potentiam, & non per aliud dicunrur eleuari; & instrumenra effici, verúmque concursum instrumenralem præbere ad productionem effectus naturalis, supernaturalis, vel cuiuscunque ordinis: nam ad omnes producendos possunt eleuari indifferenter à Deo. Et vt paucis explicent, quidnam eleuatio sit, asserunt non esse aliud eleuari instrumentum, vel vt tale ad quemcunque vsum assumi, quàm Deum efficere, vt secum concurrat ad eandem actionem, per quam Deus ipse operatur, ad eundem effectum, quem per eam producit; ex hoc enim habebitur ab vtroque procedere actionem, & effectum, à Deo vt principali; à creatura verò, vt instrumento, & hoc siue sit ad vnam, vel alteram operationem, aut effectum: quia respectu diuinæ omnipotentiæ eadem est ratio de omnibus: non enim indiget determinatis, aut proportionatis instrumentis ad determinatas operationes, vel effectus, sed quibuscunque & quomodocunque vti potest ad quemlibet effectum aut operationem. 26

Probant primò in instrumentis naturalibus, quia phantasma est instrumentum intellectus agentis ad producendam speciem intelligibilem in intellectum possibilem: & species visibilis instrumentum coloris, ad producendam visionem sui simul cum potentia visiua: & probabile est etiam calorem productum in ligno 27

ligno ab igne esse instrumentum eiusdem ignis ad producendam formam substantialem ignis in ligno,& tamen nihil horum habet operationem sibi propriam, per quam eleuetur: cum neque phantasma possit ex propria virtute operari circa intellectũ possibilem, nec species visibilis operetur aliquid circa oculum, aut calor receptus in ligno circa idem lignum; ergo nihil proprium requiritur ex parte instrumenti, vt eleuetur, vel vt assumatur,vt instrumentum, sed sine illo assumi potest. Secundò, in instrumentis supernaturalibus, qualia sunt sacramenta, nulla operatio propria eorum designari potest, per quam eleuentur; cum ipsa potius in operatione consistat, vt in ablutione, in peccatorum confessione, aut aliorum verborum prolatione; operatio autem non operatur, sed per seipsas absque alio requisito assumuntur operationes istæ à Deo, tanquam instrumenta gratiæ,& eo ipso,quod simul cum eis operatur Deus, dicuntur eleuari,& instrumenta fieri.

28 *Secunda* opinio est aliorum Modernorum huic opposita, asserens non quamlibet rem posse assumi à Deo, tanquam instrumentum ad aliquem effectum,sed eam tantùm, quæ habere possit ex se, hoc est propria virtute, aliquam operationem proportionatam, per quam eleuetur, vel certè aliquid efficere possit in effectu ipso propria virtute; & cum hæc operatio quasi præsupposita sit eleuationi; præuia vocatur, & sine illa non potest esse instrumentum. Exemplum proferunt in clara visione Dei, ad quam eleuari potest intellectus creatus ex eo,quod aliquid in ea correspondet propriæ virtuti: nempè ratio generica intellectionis,vel cognitionis non excedens propriam virtutem,& ideò ad specificam, & supernaturalem rationem claræ visionis propriam virtutem excedentem eleuari potest: quod si nihil horum habeat neque efficere aliquid poterit in ordine ad effectum superioris ordinis, sed totum effectum efficiet solus Deus.Ex quo inferũt nullam creaturam ordinis naturalis posse eleuari à Deo, tanquam Physicum instrumentum ad effectus supernaturales, circa quos constat nihil ex propria virtute posse efficere: ideò neque sacramenta, neque passionem Christi esse instrumenta Physica gratiæ,sed solum moralia.

Tertia sententia est aliorum Modernorum, qui non quodcunque sufficere in instrumento ponunt, vt eleuetur, præsertim ad effectus supernaturales,sed necessarium esse, quòd virtus aliqua, vel potentia realis ponatur in eo eiusdem ordinis cum effectu, vt per eam fiat aptum formaliter ad talem eleuationem recipiendam, & ideò ponunt in sacramentis qualitatem quandam supernaturalem eis impressam, per quam eleuentur ad effectus gratiæ. Quod probant, quia illud quod assumi debet tanquam instrumen

instrumentum debet præsupponi assumptioni aptum, vt assumatur, quia per assumptionem non fit aptum: sed cum iam sit aptū, eleuatur ad effectum superioris ordinis, alioqui nulla esset differentia inter instrumenta, si per eleuationem apta fierent, nec vnum esset magis accommodatum, quàm aliud, cum eleuatio sit æqualis in omnibus; sed instrumentum inferioris ordinis non potest esse aptum, vt assumatur ad effectum superiorem; ergo necesse est aptum fieri, vt assumi possit: fieri autem aptum, est cōstitui in eodem ordine cum effectu, ergo hoc est necessarium, quod constat fieri non posse ante eleuationem, nisi per aliquid ei additum pertinens ad eundem ordinem cum effectu, & hoc debet esse qualitas aliqua, quia principia operationis superaddita substantiis qualitates sunt.

Postrema sententia est Caiet. 1.p.q.45.art.5. duo asserentis, pri- 29
mum, aliquid esse necessarium in instrumento, quod vel sit operatio, vel aliquid saltem, ratione cuius ei correspondeat aliquo modo effectus: hoc verò proprium, quod habere debet, non esse realiter distinctum ab operatione principalis agentis, sed sufficit distingui ratione, ita vt actio, vel effectus sub aliqua ratione tribuatur instrumento, & ei correspōdeat. Hoc etiam proprium quod debet habere instrumentum, non semper debet esse proportionatum actioni, vel effectui, nisi vbi effectus ad quem eleuatur, ad eundem ordinem essendi cum instrumento ipso pertinet, ita vt sit ordinis naturalis, si naturale sit instrumentum, & ordinis supernaturalis, si instrumentum sit supernaturale: & ita eleuari posse instrumentum naturale ad effectus supernaturales, quia licet non sit proportionatum, quia non est eiusdem ordinis, sed per eleuationem pertinet ad eundem ordinem cum effectu, & fit ei proportionatum. Vnde ad supernaturales effectus sufficiet qualiscunque contractus instrumēti, vt eleuari possit à Deo, & effectiuè attingere effectum. Quia contactus aliquid proprium est, virtute cuius ratio aliqua communis potest ei correspondere in effectu; & effectus sub eadem ratione communi ei attribui, & vt eleuato attribuetur sub ratione speciali. Hæc est 30
sententia D.Tho. 1.p. q. 45. art. 5. vbi aliquid proprium asserit esse necessarium in instrumento, vt eleuari possit, & ideò non posse eleuari creaturam, vt sit instrumentum creationis, quia non potest habere propriam operationem circa nihil, imò neque illud tangere. Hoc autem proprium sic intelligit, vt explicat Caiet. & ex aliis eius locis deduci potest. Et hæc videtur nobis probabilior sententia: Sed vt eam probemus ex impugnatione aliarum, singulas conclusiones aduersus eas constituemus.

Prima conclusio aduersus primam sententiam, Non est possibile

sibile aliquid assumi, vt instrumentum per solam potentiam obedientialem. Hanc probo duplici argumento, primum est, potentia obedientialis nullam virtutem confert instrumento, per quam possit effectiuè concurrere ad effectum; nec etiam eleuatio, si nihil proprium habeat, per quod eleuetur: ergo falsa est hæc sententia: primam partem antecedentis sic probo: potentia obedientialis est passiua, vt notum est de quacunque alia, sed concursus instrumenti debet esse actiuus: ergo potentia obedientialis non confert instrumento virtutem per quam possit effectiuè concurrere ad effectum.

31 Sed nec eleuatio, probatur, quia eleuatio nihil ponit in instrumento, nec per modum permanentis, nec per modum transeuntis: ergo per illam nullam habebit virtutem, per quam possit effectiuè concurrere ad effectum. Antecedens quantum ad rem permanentem concedit eadem opinio: sed quantum ad rem per modum transeuntis, probatur primò, ex eadem opinione, quæ asserit, eleuari instrumentum nihil aliud esse, quàm Deum facere, vt secum concurrat ad operationem, & effectum: vel ergo facere, quod secum concurrat est ponere aliquem concursum in eo, vel actionem per quam aliquid dicitur concurrere, actio autem, vel concursus nihil ponit in agente: sed agere, vel concurrere solum est, quod ab eo egrediatur actio, vel concursus: ergo talis eleuatio nihil in eo ponit, per quod possit agere, tanquam instrumentum. Probatur consequentia, quia nihil potest agere vllo modo, quin actio egrediatur ab eo, tanquam à principio, nec egredi potest ab eo actio, tanquam à principio, nisi ratione alicuius virtutis actiuæ in eo existentis, sed potentia obedientialis non confert instrumento talem virtutem actiuam, nec etiam eleuatio, quam ponit hæc opinio: ergo repugnat actionem ad quam eleuatur ab eo egredi, & ex consequenti repugnat, quod actiuè concurrat ad illam, vt postulat ratio instrumenti.

32 Secundò, quia si eleuari instrumentum solum dicit potentiam obedientialem ex parte eius, & eleuatio non est aliud, quàm, Deum facere, vt secum concurrat instrumentum, sequitur creaturam quamlibet indifferenter posse esse instrumentum Dei. Probatur consequentia, quia hæc duo æqualiter conueniunt omnibus, vt ex se est manifestum, quod si ita est, poterit Deus assumere creaturas pro instrumentis ineptas prorsus ad agendum, vt quantitatem, relationem, imò & materiam primam: consequens autem falsum est: ergo falsa etiam est sententia ex qua sequitur. Sed probo minorem, quod falsum sit consequens, quia vt instrumentum concurrat actiuè, necesse est aliquo modo egrediatur ab eo actio, sed egressio actionis ab agente dicit influxum eius

circa

circa illam: quare repugnat aliquid esse instrumentum, nisi actu influat in effectum per actualem egressionem ab ipso, sed hæc non possunt actu influere ex se, cum inepta sint prorsus ad talem influxum: nec per eleuationem, quæ nihil in eis ponit: ergo neque alia creatura potest esse instrumentum eo modo quo prima illa opinio ponit.

Secunda conclusio, vt aliquid sit instrumentum (Dei præsertim) non est necessarium, quod habeat præuiam operationem proportionatam effectui ex propria virtute. Hæc est contra secundam opinionem, & probatur, quia si talis operatio requiritur, sequitur nullam prorsus creaturam posse assumi à Deo, tanquam instrumentum ad aliquem effectum supernaturalem, præter intellectum, & voluntatem, & solum in ordine ad claram visionem Dei, & amorem. Probatur consequentia, quia talem operationem proportionatam ex propria virtute non potest habere aliqua creatura, præter has potentias, vt per se est manifestum, sed consequens est falsum, & præter omnium opinionem: nemo enim hac vsque negauit posse Deum quamlibet creaturam assumere vt instrumentum ad opera supernaturalia prout sibi placuerit. Et de humanitate Christi, & sacramentis concedit maior pars totius scholæ cum D. Thoma esse instrumenta gratiæ, & verbum ipsius Christi, vel etiam contactum habuisse modum Physici instrumenti ad miracula patranda. 33

Secundò, quia licet aliquid proprium sit necessarium ex parte instrumenti, (quod concedimus) sed proportio non potest esse necessaria respectu diuinæ omnipotentiæ, quæ omnem proportionem supplere potest, ergo sine aliqua vrgenti ratione coarctatur ad proportionata instrumenta. 34

Tertia conclusio, non est necessaria, nec possibilis qualitas superaddita eiusdem ordinis cum instrumento, vt asserit tertia sententia. Probatur primò, quòd necessaria non sit; quia operatio, & effectus ad quem eleuatur instrumentum, ex propria ratione instrumenti debet excedere propriam virtutem eius; & ideò debet esse altioris ordinis respectu instrumenti: quod ideò indiget eleuatione, vt possit attingere operationem, & effectum se superiorem; ergo non est necessarium, quod qualitas ei superaddatur ante eleuationem, vel vt eleuari possit, nec est necessarium, vt eleuetur, vel vt sit instrumentum, quod sit eiusdem ordinis cum operatione, aut effectu producendo. Quin potius inferioris ordinis debet esse, & solum per eleuationem actualem debet fieri eiusdem ordinis, frustra ergo ponitur talis qualitas. Probatur consequentia, quia eleuatio instrumenti solum est per modum actionis, aut concursus, quare non potest actionem præcedere, vt ponitur ab hac opinione, vel si dicit per qualitatẽ

eleuari,

eleuari, non bene intelligit eleuationem, quæ modum actus, aut concursus dicit; non potentiæ vel virtutis. Quòd verò non sit possibilis talis qualitas superaddita instrumento, probatur: quia si per illam constituitur in eodem ordine cum operatione, aut effectu ad quem eleuatur, sequitur non esse instrumentum, sed propriam causam vtriusque. Probatur consequentia: quia virtus, vel potentia proportionata ad aliquem effectum propria causa eius est: cum effectus non exeedat illam, sed sint in eodem ordine; ergo efficiet etiam rem, cui additur, proportionatam causam, quare non instrumentalem, sed propriam, aut principalem.

36 Ex his ergo conclusionibus, per quas refutantur tres illæ opiniones, sequitur à sufficienti diuisione tenendam esse sententiam D. Thomæ vt explicatur à Caietano, dicendúmque, aliquid proprium requiri in instrumento semper, sed non semper proportionatum effectui, quo potius debet esse inferius: vt locum habeat eleuatio, præsertim respectu Dei potentiæ supplere omnem proportionem. Vnde respectu illius contactus sufficit, qui cum aliquid sit ex parte instrumenti, sufficiet, vt ei possit correspondere aliqua ratio saltem communis in eo, & specialis per eleuationem. Gratia exempli: Phantasma est instrumentum intellectus agentis ad productionem speciei intelligibilis, quod licet non habeat operationem ex propria virtute proportionata eidem speciei, & intellectui possibili, quia materialis est, & corporeum: habet tamen ex propria virtute posse efficere cognitionem sui, licet inferiorem; quod sufficit, vt eleuari possit ad efficiendum principium cognitionis superioris, vel habet ex se, quod possit vtrumque imprimere speciem sui, & eleuatur, vt possit eam imprimere in potentia superiori cui subordinatur, idque satis est, vt ei possit correspondere talis species sub aliqua saltem ratione communi.

Ad 1. argumentum primæ opinionis concedendum est, phantasma esse instrumentum intellectus agentis, & species visibilis instrumentum obiecti ad causandam visionem: negandum tamen, quod nihil habeant ex propria virtute; nam licet non habeant operationem distinctam à principali, habent tamen rationem distinctam, nempe eandem operationem secundum aliquam rationem communem eis correspondentem, vt phantasma posse imprimere speciem sui, vt sic in communi; & species sensibilis repræsentationem obiecti, & quasi præceptionem eius per modum principij: ratione cuius potest eleuari ad concursum cum potentia vitali, per quem producatur præceptio actualis eiusdem obiecti, quæ est sensatio.

De calore verò existente in ligno omninò negandum est,

quod sit instrumentum ignis ad expellendam formam ligni, vel introducendam formam eiusdem ignis, vt suo loco probabitur.

Secundum argumentum procedit de sacramentis, de quibus non est certum, quòd habeant modum instrumentorum naturalium; sed in opinione positum, an solum sint instrumenta moralia. 37

Nihilominus aliquid proprium habent, ratione cuius possunt eleuari à Deo, vt sint instrumenta supernaturalia; nam ablutio habet contractum totius corporis directum, & indirectum animæ, & verba sunt sonus quidam significantes effectum, ad quem eleuantur, qui ex se possunt per sensus percipi, & etiam per intellectum ratione significationis, quæ licèt non sit aliquid reale formaliter, satis est ratione materialis, in quo fundatur aliquid proprium habere, quod vt minimum est contactus, ratione cuius potest eisdem verbis correspondere aliqua ratio communis in effectu.

Ad argumentum tertiæ opinionis distinguenda est maior, quod instrumentum debeat præsupponi aptum; nam si per aptitudinem intelligat, quod debeat esse eiusdem ordinis, falsum est, vt probauimus: si verò, quod aliquid proprium habeat, licèt ordinis inferioris, verum est, & concedendum; ad hoc tamen non requiritur qualitas superaddita, vt ex se est manifestum, quare frustra ponitur ab illa opinione.

QVÆSTIO IV.

An accidens possit concurrere ad productionem vnius substantiæ tanquam instrumentum alterius.

SVbstantiæ corporeæ non possunt operari ad productionem sibi similium, nisi mediis accidentibus eis superadditis, vt ignis medio calore, sed in generatione sibi similium duo sunt, nempè accidentia, quæ producuntur in materia, tanquam dispositiones eius ad recipiendam formam substantialem per alterationes præcedentes: & eductio formæ substantialis de potentia materiæ: atque etiam vnio eiusdem cum materia, quæ est generatio totius substantiæ. Quærimus ergo, an calor ignis, sicque de cæteris accidentibus, quæ sunt virtutes agendi superadditæ substantiæ, solùm concurrant effectiuè ad producendas dispositiones, vel etiam ad productionem substantiæ, tanquam instrumenta eiusdem substantiæ generantis, cuius sunt accidentia. 38

Prima opinio tenet non solùm ad productionem accidentium, sed etiam substantiæ concurrere efficienter: nec solùm vt instrumentum substantiæ: sed tanquam propriam causam 39

eiusdem

eiusdem substantiæ, quæ producitur. Ita videtur tenere Ioannes Maior in 4. d. 12. q. 3. & probatur testimonio Arist. lib. de Sensu & sensibili, cap. de Sapore, vbi ait ignem non agere, vt ignem, sed, vt calidum; ergo non producit alterum ignem, nisi vt calidum, quod est eum producere per calorem: & ideo caloré esse ei rationem agendi principalem ad generandum sibi simile, & non instrumentum. Probatur etiam ratione, quia ad eandem causam pertinet disponere materiam, pro introductione formæ substantialis, expellere formam contrariam, & introducere propriam, sed accidentia disponunt materiam virtute propria, atque etiam expellunt formam contrariam, vt calor disponit materiam ligni, & expellit formam eius; ergo propria etiam virtute introducit formam ignis generandi, eritque præcipua causa eius, & non instrumentum.

40 Secunda opinio omninò opposita est, negat enim vllo modo posse attingere productionem substantiæ, hoc est, nec vt præcipuam causam: neque vt instrumentum, neç virtute propria, neque virtute substantiæ. Ita Scotus in 1. d. 37. q. vnica, & in 4. d. 12. q. 3. Duran. in 2. d. 1. q. 4. & in 4. d. 12. q. 2. Ocham in 2. qu. 23. Iandunus in 1. lib. de anima, quæstione octaua. Probatur 1. quia impossibile est rem inferioris ordinis ascendere ad ordinem superiorem, vt corpus ad ordinem spiritus, sed accidens est res inferioris ordinis respectu substantiæ: ergo non potest ascendere ad ordinem substantiæ, sed semper in proprio ordine permanebit: sicut substantia corporea respectu spiritualis, quare nec poterit attingere productionem substantiæ. Probatur hæc vltima consequentia, quia causa debet esse in eodem ordine cum effectu, alioqui si inferior sit, perfectior erit effectus, quàm causa. Et si dixeris accidens in ratione essendi esse inferioris ordinis; sed in ratione operandi esse eiusdem; non quidem per propriam virtutem operandi, sed ratione substantiæ, in cuius virtute operatur. Contra hoc est, quòd virtus operandi sequitur esse rei, sed in ratione essendi semper accidens est inferioris ordinis; ergo semper etiam erit inferioris ordinis in ratione operandi, & ideò non poterit attingere productionem substantiæ, sicut corporea substantia; nec virtute propria, nec virtute spirituali potest producere substantiam spiritualem, quia semper est inferioris ordinis.

41 Secundò, accidens non potest attingere productionem substantiæ virtute propria, nec virtute substantiæ: ergo nec tanquam propria causa: nec tanquam instrumentum. Probatur antecedens: quia cum propria virtus sit inferioris ordinis, sicut proprium esse, non potest attingere productionem substantiæ: quia semper causa erit imperfectior effectu; quod repugnat.

Quod verò non possit virtute substantiæ, probatur; nam esse virtutem substantiæ, aut in virtute eius operari, est vel aliquid superadditum entitati accidentis, vel nihil; si nihil superadditum sit, remanebit semper in ordine inferiori, & ideò, nec virtute substantiæ poterit producere substantiam; si verò sit aliquid superadditum, vel erit accidens, & ideò non eleuabit accidens ad ordinem superiorem, sed inferiori relinquet: substantia autem esse non potest, quia substantia non potest esse in accidenti, & ideò, nec esse ei additum, ergo non potest accidens virtute vnius substantiæ attingere productionem alterius.

Tertia opinio, quasi media est inter hæc extrema, & ideò vtrique contraria, negans quidem accidens propria virtute posse attingere productionem substantiæ, & ideò tanquam causam propriam, contra primam opinionem; sed concedens, quòd virtute substantiæ cuius est accidens, possit attingere productionem alterius substantiæ, & ideò tanquam instrumentum, vt calor ignis virtute eiusdē ignis potest producere alterum ignem, & ideò tanquam instrumentum eius. Ita D. Thom. 1. p. q. 45. art. 1. ad 2. & 3. q. 77. art. 1. ad 3. & 4. quæst. 115. art. 1. ad 5. & 3. p. q. 77. art. 1. Henricus quodlib. 17. q. 1. Ægidius quodli. 3. q. 1. ad 2. & 2. p. Exame. cap. 11. Herueus quodlib. 3. q. 12. Capreol. in 1. d. 3. q. 3. artic. 2. & in 4. d. 12. q. 1. artic. 3. Ferra. 4. contra gentes cap. 66. Caiet. 1. p. q. 53. art. 3. Paludan. in 4. d. 12. q. 4. Argent. ibidem, q. 5. Hispalen. q. 1. art. 3. Albert. Mag. in 2. d. 12. art. 12. Richar. in 4. d. 12. artic. 3. q. 2. & est iam communis in schola, quam & nos tanquam veram sequimur. Probatur testimonio Aristot. 2. lib. de anima text. 10. lib. 7. Metaph. text. 31. & 3. lib. de Generat. animal. cap. 1. quibus locis expresè asserit semen esse instrumentum, quo vnum animal efficienter generat aliud. 42

Sed probatur rationibus aduersus duas alias sententias. Aduersus primam quidem, quod accidens non producat substantiam virtute propria, aut tanquam propria causa: quia omnis causa propria, aut est æquiuoca, aut vniuoca, sed accidens, nec potest esse causa vniuoca, nec æquiuoca substantiæ; ergo non potest eam producere, tanquam causa propria. Probatur minor quia causa æquiuoca nobilior esse debet essentialiter suo effectu, vt superius ostendimus: cum non contineat eum formaliter, sed eminenter. Causa verò vniuoca debet esse eiusdem perfectionis essentialis, vel eiusdem speciei, sed accidens, nec est perfectior essentialiter substantiâ, nec eiusdem perfectionis, vel speciei, ergo nec potest producere substantiam, tanquam causa æquiuoca, nec tanquam vniuoca, & ideò, nec tanquam causa propria. 43

Pro

44 Probatur deinde aduersus Scotum, quod virtute substantiæ, & tanquam instrumentum eius possit producere substantiam: primò, quia sol producit aurum, & argentum in visceribus terræ: luna, & stellæ producunt alios effectus substantiales circa inferiora corpora, imò causæ istæ vniuersales producunt simul cum particularibus proprios illarum effectus substantiales, vt cum igne ignem, & cum vaporibus aquam, sed ad hos effectus non concurrunt per suam substantiam immediatè: cùm non sint præsentes, sed per suas virtutes, nempe lumen, & alias influentias, de quibus constat esse accidentia: ergo hæc accidentia virtute suarum substantiarum, & tanquam earum instrumenta producunt substantias.

Huic argumento solum potuit respondere Scotus, has substantias non produci ab accidentibus, sed ab eisdem substantiis per seipsas concurrentibus, nempe à sole, & luna: nam licet præsentia non sit, tanta est vis, & efficacia horum corporum, vt loca etiam distantia attingere, & penetrare possint virtute suarū formarum substantialium, & in eis alias substantias producere sine vllo adminiculo instrumentorum. Hæc tamen solutio expressè contradicit principiis Philosophiæ, quibus decernitur agentia naturalia non posse agere, vbi præsentia non sunt per se vel per suam virtutem, ita docet Arist.7.lib.Phys.cap.2. & 1.lib. de gener. ca.6. approximationem agentis ad passum & cōtactum eius omninò necessarium esse ad agendum, ita vt nisi præsens sit agens per se, vel per suam virtutem, non possit vllo modo agere, quod recepit vniuersa schola. Contradicit etiam communi sententiæ sanctorum Patrum in Scriptura sacra insinuatæ, qui omnes colligunt intimam præsentiam Dei in creaturis ex immediata operatione, quam circa illas per seipsum habet, hoc autem argumentum nullius momenti esset, si agens potest per se immediatè operari, vbi non est per se præsens vt concedit Scotus; ergo falsa est solutio eius.

45 Secundò probatur nostra sententia: quia semen est instrumentum animalis, cuius virtute producit substantiā sibi similem, vbi nō est animal ipsum per se præsens, & calor naturalis est instrumentum substantiæ, per quod producit substantiā ex alimento, vt docet expressè Aristoteles primo lib. de gener.c.5.& 7.& calor ignis producit ignem ex stupa, vbi ignis non est præsens per se: sed virtus seminalis est accidens, & etiā vterq; calor: ergo negari nō potest, quod accidentia virtute suæ substantiæ, & tanquā instrumentū eius attingāt productionē alterius substantiæ. Negat Scotus de semine, quod sit instrumentum animalis ad generationem substātiæ, in 4.d.43.q.3.art.3. quia cū virtus eius sit accidentalis, & inferioris ordinis, non potest attingere productio-

nem substantiæ. Hoc tamen negari non potest: Quod sic probo, animal non attingit per se ipsum immediatè formationem fœtus in ventre matris, nec etiam vnionem animæ cum corpore organizato, ergo attingit vtrumque per virtutem seminalem, quæ proinde erit instrumentum eius: vel si per illam attingere negat Scotus, sequitur nullo modo esse causam eius, probatur euidenter consequentia; quia non est causa per seipsum, nec per propriam virtutem, quare nec erit causa generationis, nec erit verum vnum animal, vel vnum hominem generare alterum, nec sequetur relatio paternitatis, & filiationis in vno, & altero homine: cum hæc fundetur in generatione, per quam vnus procedit ab altero, tanquam à causa effectiua eius, quæ omnia non solùm principiis Philosophiæ ab Aristotele traditis repugnant, sed communi consensui totius Scholæ, & veritati.

Ad testimonium Aristotelis pro prima sententia; Respondeo 46 sensum eius esse, quòd ignis non agit, nisi medio calore, id est non attingit passum per suam substantiam, nisi interueniente calore, quia substantiæ creatæ non sunt alio modo actiuæ, nisi per accidentia, ex quo non sequitur, quòd earum accidentia operentur principaliter respectu effectus substantialis, sed solùm ad eum concurrunt virtute eiusdem substantiæ. Ad argumentum verò eiusdem sententiæ distinguenda est maior, quia eiusdem agentis est disponere materiam, expellere formam contrariam, & introducere propriam, sed non eodem modo operantis: nam cum dispositiones sint accidentales, & inferioris ordinis, has inducit, in quantum est tale per formam accidentalem similem dispositionibus, tanquam per causam propriam, expulsionem verò formæ substantialis, & introductionem propriæ, cùm sint effectus substantiales, non facit; vt tale per accidentia, sed per formam substantialem, vtitur tamen accidentibus ad eosdem effectus, tanquam instrumentis.

Pro solutione argumenti Scoti notandum est, quod acciden- 47 tia, quæ sunt virtutes substantiæ, vel potentiæ eius ad operandum, duobus modis considerantur; vel præcisè in ratione accidentium, vel vt à natura conceduntur substantiæ, tanquam virtutes operandi: & vtroque modo sunt aliquid substantiæ, sed hoc posteriori modo speciali ratione sunt aliquid eius, & computantur cum ea pro eodem integro agente: vnde ad ordinem eius aliquo modo pertinent, licèt sub prima consideratione inferioris ordinis sint.

Ad primum igitur argumentum, negandum est antecedens, quod nullo modo possit accidens attingere virtutem substantiæ; & cum dicitur esse inferioris ordinis secundum esse, & ideò etiam, vt est virtus operandi, negandum est etiam: quia licèt, vt

est

est entitas accidentalis, sit inferioris ordinis, sed vt concessa substantiæ in ordine ad talem finem, ad eundem ordinem superiorem cum ea pertinet, tanquam aliquid eius speciali ratione, ideò potest attingere effectum superioris ordinis instrumentaliter, vt explicatum est, quod non habet substantiá corporeá respectu spiritualis: quia, cum non sit aliquid eius eodem modo, nec potest esse eiusdem ordinis, sed inferioris omnibus modis.

Ad secundum, respondeo quod operari in virtute substantiæ non est aliquid superadditum accidenti: sed sola eius entitas, tanquam virtus eius, quo pacto considerata eiusdem ordinis, quodammodo est, & ideò potest attingere productionem alterius substantiæ, vt instrumentum propriæ.

QVÆSTIO V.

An vnum accidens ad productionem alterius similis in specie concurrat tanquam instrumentum, vel tanquam causa propria.

48 SEnsus quæstionis est, an dum ignis producit calorem, vel ferrum candens calefacit manum; calor in vtroque existens, sit causa propria, tanquam quo, eiusdem caloris producti, eo modo, quo forma substantialis eiusdem ignis est præcipua causa quo, alterius ignis producti, vel solum sit instrumentum, ad productionem caloris, sicut ad productionem ignis. Et prima opinio tenet solùm esse instrumentum. Ita Fonseca 5. Met. c. 2. q. 6. sect. 6. & Conimbr. 2. lib. Phys. c. 7. q. 8. art. 3. ad finem. Probatur hoc argumento, quia instrumentum est, quod non operatur virtute propria, sed alterius causæ, & propria causa, quæ operatur virtute propria, sed calor non operatur virtute propriá ad productionem alterius caloris, sed virtute ignis, ergo non tanquam causa propria, sed tanquam instrumentum. Probatur minor, quia à quo aliquid habet esse, ab eodem habet virtutem operandi, sed accidentia hæc habent esse à substantia, à qua emanare constat, & cuius aliquid sunt, vt calor ab igne, ergo ab eodem habebunt virtutem operandi: vnde sicut dependent ab ea in esse, ita etiam in operando: verum igitur est, quod in virtute substantiæ operentur, & dependenter ab ea, quæ sunt propriæ conditiones instrumenti. Et si dicas, etiam secundas causas operari in virtute primæ, à qua accipiunt virtutem operandi, sicut accipiunt esse, & nihilominus non sunt instrumenta. Contra hoc est, quod secundæ causæ non sunt aliquid primæ, eo modo, quo accidentia sunt aliquid substantiæ: cum sint res distinctæ ab ea, & per se subsistentes, nec ab ea emanent, tanquam virtutes, vel potentiæ operatiuæ eius, quæ cum habeant accidentia, non possunt dici, quòd virtutem operandi propriam habeant, sed potius,

quod sint virtutes operandi substantiæ, quare in virtute eius dicuntur operari, non sicut causæ secundæ virtute primæ, sed sicut instrumenta virtute principalis causæ.

Secunda opinio asserit, non esse instrumenta ad tales effectus, sed principales causas. Ita Scotus in 4.d.12.q.3. Ægidius, quodlib.3.& Theor.43. Palud.in 4.d.12.q.4.concl.2. & hanc sequuntur iam ferè omnes Moderni, *& videtur mihi probabilior altera.* Probatur primò, quia certa regula instrumentorum est, quod effectus excedat virtutem eorum, & huius ratio est manifesta: nam propterea indiget instrumentum eleuatione; quia virtus eius inferior est, sed per eleuationem potest attingere effectum superioris ordinis, sed dum vnum accidens producit aliud, effectus non est superioris ordinis, nec excedit virtutem causæ, sicut non excedit speciem eius; ergo non est instrumentum, sed erit propria causa. Et si dicas excedere virtutem eius, quantum ad modum operandi, quia cum sit virtus substantiæ operatur dependenter ab ea, & ideò non virtute propria, sed alterius, quia virtus, quam habet, non est propria, sed à substantia accepta, sicut entitas ipsa ab eadem substantia accipitur. Contra hoc est, quod talia accidentia etiam separata à substantia producunt eosdem effectus absque vlla dependentia ab eis cum non minus eos possint producere, etiam si substantia sit extincta, quàm si permaneat; ergo etiam operantur virtute propria, quantum ad modum operandi, & ideò non erunt instrumenta. 49

Secundò probatur, quia ignis non calefacit, vt ignis, sed vt calidus: nam calor effectus calidi est, vt talis, & quodlibet aliud corpus calidum producit calorem, etiam si non sit ignis; sed calidum est causa propria caloris: quia operatur per virtutem intrinsecam, & formalem, atque eiusdem perfectionis cum effectu; ergo non est instrumentum, nec proinde calor cuius virtute operatur. Et tandem, quia sola causa propria diuiditur in æquiuocam, & vniuocam, non instrumentum, quo indifferenter se habet ad vtramque & eodem prorsus modo; sed vnum accidens est causa vniuoca alterius, cum producat illud intra propriam speciem; ergo causa propria est, & non instrumentum. 50

Vt autem hæc sententia meliùs intelligatur, & argumentum alterius faciliùs solui possit; notandum est accidentia hanc habere imperfectionem intrinsecam, vt à substantia accipiant esse, & consequenter virtutem operandi, & semper ab ea dependeant; non quidem in actuali concursu ad operandum: cùm in absentia eius operentur, sed in eo, quod naturaliter non possunt esse per se, sed in substantia: ideò nec per se separata à substantia. Vnde sequitur, quod licèt sint propriæ causæ, imperfectissimæ tamen in hoc ordine, & aliquo modo instrumentis similia,

similia, ex quo occasionem sumpsit deceptio oppositæ sententiæ existimantis, esse instrumenta, cum tamen proprias conditiones habeant causæ principalis, licèt in modo imperfectissimo essendi, & operandi fundatas: quare potius vocari debent propriæ causæ imperfectæ, quàm instrumenta. Igitur ad argumentum alterius opinionis distinguenda est maior, quod instrumentum non operatur virtute propria:nam duplicem sensum efficere potest propositio hæc, primus est, quòd non operetur per formam, aut virtutem, sed potentiam in se existentem: sed in principali causa; & in hoc sensu intelligitur in communi modo loquendi, *& est vera*, quia si instrumentum operaretur per virtutem, aut formam in se existentem, non esset instrumentum, sed propria causa: cum effectus non excederet virtutem eius. Secundus sensus est, quod instrumentum non operetur per virtutem, quam per se habeat, hoc est non acceptam ab alio: licèt in se eam habeat, & hoc non pertinet vllo modo ad instrumentum, sed solùm dicit imperfectionem accidentis, cuius virtus operandi, sicut entitas ipsa procedit à substantia, & ab ea accipitur: quare solùm arguit imperfectionem harum causarum, quæ cum accidentia sint, semper habent attributionem ad substantiam, & aliquid eius censentur: non tamen arguit rationem causandi instrumentalem, quæ repugnat cum propria virtute intrinseca, & proportionata effectui. Nam, quod causa sit per se subsistens, vel inhærens, aut quod sit substantia, vel accidens, non pertinet ad virtutem causandi, nec etiam ad modum causandi, sed solùm ad modum essendi perfectum, vel imperfectum eiusdem causæ, & ideò non facit eam instrumentum, si talis sit, quòd effectus non excedat perfectionem eius, ex quo desumenda est ratio causæ principalis, vel instrumenti.

QVÆSTIO VI.

An secundæ causæ solùm operentur per suas potentias, aut virtutes accidentales, vel præter earum efficientiam propriam, ac distinctam habeant.

51 Causæ secundæ concurrunt ad productionem suorum effectuum per virtutes agendi; quæ sunt accidentia quædam, vel potentiæ eis superadditæ, vt ignis per calorem, & anima intelligit medio intellectu, atque etiam vult media voluntate. Quærimus ergo, an præter concursum, quem præstant per has potentias, vel virtutes accidentales, præstent alium per formas substantiales; ita vt ignis ad generationẽ alterius ignis, non solùm concurrat per concursum caloris, sed alium etiam præstet per formam substantialem, & anima rationalis ad intellectionem, & alias operationes vitales, non solùm per intellectum, &

cæteras potentias;sed præter concursum,quem per eas præstat, alterum distinctum præstet per se. Si enim solùm præstet concursum per accidentia,non erit ipsa principium formale & proximum operationum,sed radicale,& quasi remotum; si verò alterum præstet concursum, per se formale, & proximum erit, & vt tali attribuentur ei operationes.

Prima opinio est Scoti,vbi supra,asserentis solam substantiam per substantialem formam concurrere per se,formaliter, & immediatè ad generationes:accidentia verò, aut potentias,seu virtutes nullo modo eam attingere. Sed alij ex Modernis,qui accidentibus concedunt instrumentalem concursum, quantum ad hoc sequuntur Scotum:quia præter concursum, quem accidentia præstant, proprium, ac distinctum,aiunt habere substantiam virtute formæ substantialis. Probatur testimonio Arist. 2. lib. Phys. cap. 7. vbi triplicem causalitatem tribuit formæ substantiali, formalem,finalem,& efficientem:sed primam,& secundam exercet per se; ergo etiam tertiam, quod verum esse non potest, nisi distinctum concursum præstet per se, ab eo, quem præstat per accidentia. Vnde 2. lib. de Gener. tex. 54. & 55. reprehendit eos, qui efficientiam formarum negabant, dicentes eam solùm præstare per accidentia, tanquam per instrumenta his verbis: *Amplius autem, & potentias attribuunt corporibus, propter quas & generant, vt valdè instrumentaliter auferentes eam, quæ secundum formam, causam.* Quibus apertè docet, non esse confundendam efficientiam, quam præstat substantia per formam substantialem propriam,cum ea, quam adhibet per accidentia,sed distinguendam: quia principalis est, & causæ propriè conuenit, illa verò, quam præstat per accidentia,solùm instrumentalis. 52

Probant deinde ratione primò, quia forma substantialis est principium formale essendi composito; ergo est etiam ei principium formale operandi, quia modus operandi sequitur modum essendi. Vnde Aristo. 1. lib. de anima in principio, vtramque rationem tribuit animæ in duplici definitione, per quam eam definit; nam primò dicit esse actum substantialem corporis, quod est esse ei principium formale essendi; deinde, quòd anima sit principium, quo mouemur, sentimus, & intelligimus; si verò solùm adhiberet concursum per accidentia,non esset principium formale operandi; sed radicale tantùm; imò nec accidentia concurrere possent, tanquam instrumenta eius ad generationem, probatur efficaciter; quia instrumentum non potest concurrere nisi eleuetur à causa principali; sed eleuari non potest instrumentum, nisi per actualem concursum eiusdem causæ principalis cum eo, ergo necesse est substantiam distinctum adhibere concursum per formam substantialem, ab eo, quem 53

adhibet

adhibet per accidentia, alioqui neque hunc adhibere poterit, & ideò nullo modo erit causa efficiens generationis.

54 Secundò generatio est actio substantialis distincta ab alteratione; ergo requirit distinctum principium efficiens substantiale, à principio eiusdem alterationis accidentali, & ex consequẽti distinctam virtutem, & distinctum concursum actualem: sed per accidentia est principium alterationis, & per eadem concurrit ad illam, non per se: ergo necesse est alium concursum distinctum per se præstare, alioqui non erit principium actuale, nec actualis causa efficiens generationis.

Sed quia statim aduersus hanc opinionem se offerebat grauis quædam difficultas plurium generationum substantialium, ad quas non potest concurrere per se substantia: nec per propriam formam substantialem adhibere proprium concursum, ac distinctum ab eo, quem adhibet per accidentia, quales sunt generationes auri, & argenti in visceribus terræ, ad quas non potest concurrere sol per se ipsum: quia non est præsens, sed solùm per suas virtutes accidentales, quales sunt lumen, calor medio lumine productus, & aliæ: & præterea generationes plantarum, & animalium, ad quas plantæ ipsæ, vel animalia non possunt per se concurrere, sed solùm per virtutem seminalem, ob defectum eiusdem præsentiæ. Moderni, qui eam sequuntur, dixerunt in his omnibus casibus primam causam supplere efficientiam secundarum, quam adhiberent, si præsentes forent. Itaque Deus supplet concursum solis, hominis, & aliorum animalium, quem non possunt per se adhibere: quia non sunt præsentes generationi per se istæ causæ: vnde nec sunt causa proxima eius, neque effectus, vel substantiæ per eam productæ, sed remotæ tantum, & ideò remota quadam ratione, & valdè impropria attribuitur eis generatio atque effectus productus per eam, qui est substantia genita: Deus autem solus est proxima, & propria causa generationis, & rei genitæ, cui vt tali attribuitur vtraque. Imò apud hos Modernos, nullo modo homo est causa generationis hominis, nec eiusdem hominis, quia tenent virtutem seminalem, non attingere vnionem animæ rationalis cum corpore: quia spiritualis est hæc, & illa corporea, corporea verò substantia non potest attingere productionem substantiæ spiritualis, etiam vt instrumentum.

55 *Secunda* opinio tenet substantiam solùm concurrere ad generationem alterius mediis accidentibus, ita vt præter concursum: quem per illa præstat, nullum alium præstet per se, aut per formam substantialem; neque illum esse necessarium, sed sufficere, quod substantia concurrat per accidentia, tanquam per instrumenta propria, quæ eius virtute operantur, vt ei verè & propriè

propriè tribuatur generatio, & effectus, tanquam causæ proximæ. Ita Ægidius Theor. 48. de Eucharist. Zimara Theor. 114. Caiet. 1. p. q. 53. art. 3. & plures Moderni. *& videtur probabilior, & tenenda*, licet in primis nostris Commentariis, medium quoddam tenuerimus, asserentes substantiam, non solùm per accidentia concurrere ad generationem: sed etiam per formam substantialem præbere distinctum concursum; quando præsens est, in absentia verò solùm concurrere per accidentia.

Vt autem hanc sententiam explicemus simul, & probemus 56
aduersus oppositam, notandum est, Modum agendi proximarum causarum triplicem esse; nam quædam sunt, quæ agunt immediatione virtutis simul, atque suppositi; aliæ immediatione solius suppositi, & non virtutis; aliæ tandem immediatione solius virtutis, & non suppositi. Illa causa agit immediatione virtutis, & suppositi, quæ per proprium suppositum præsens est passo, & per virtutem propriam illud contingit, & hoc modo concurrit ignis dum agit in lignum ei approximatum. Immediatione suppositi, & non virtutis agit illud, quod per se præsens est passo; illud tamen non attingit per propriam virtutem sed per alienam, & hoc modo operatur instrumentum: nam serra per se præsens est ligno, sed non operatur circa illud modo artificioso per propriam virtutem sed per virtutem artificis, à quo mouetur. Immediatione tandem virtutis, & non suppositi operatur, quod per se non est præsens, sed per virtutem propriam attingit passum, quo pacto agunt corpora Cœlestia in hæc inferiora.

Secundo notandum est instrumentum duplex esse, coniun- 57
ctum, & separatum. Instrumentum coniunctum est illud, quod non potest agere, nisi sit coniunctum causæ principali, & talis est calor naturalis, qui solum coniunctus animæ potest concurrere ad productionem substantiæ viuentis ex alimento. Instrumentum separatum est, quod etiam separatum à principali agente, potest concurrere ad altiorem effectum; vt calor ignis, qui in ferro cadenti producit ignem ex stupa, instrumentum separatum censetur. Et ex his instrumentis quædam sic separata sunt, vt coniuncta esse non possint, & tale est semen arborum, & animalium. Alia, quæ separata possunt esse: atque etiam coniuncta, vt calor ignis, & cæteræ qualitates elementorum. Et sicut distinguuntur instrumenta, ita etiam distinguuntur causæ propriæ: nam quædam sunt, quæ per instrumenta tantùm coniuncta agere possunt, aliæ, quæ tantùm per separata, vt animalia ad generationem, alia denique possunt per coniuncta, & separata, vt elementa.

His adnotatis, nostra sententia duabus conclusionibus expli- 58
catur

catur. Prima est, causæ secundæ solum concurrunt ad generationem per suas virtutes, & potentias, ita vt præter concursum, quem per illa præstant, non habeant aliud, siue instrumenta ipsa sint eis actu coniuncta, siue separata: vnde aliquando operantur per instrumenta coniuncta, aliquando per separata. Probatur hæc in omnibus generationibus viuentium, atque etiam in generatione metallorum in visceribus terræ, in quibus causæ ipsæ non sunt per se præsentes, sed solùm per suas virtutes: ergo solùm per illas concurrere possunt, per se verò nullum concursum præstabunt. Huic argumento dupliciter respondent autores alterius sententiæ, primò Scotus negans præsentiam causarum esse necessariam; vt causæ secundæ per se agere possint, sed absentes posse per se, per proprias formas substantiales agere. Sed hanc solutionem refutauimus q. 4. tanquam expressè contrariam doctrinæ Aristot. & principiis veræ Philosophiæ. Ideò respondent Moderni, qui Scotum sequuntur, quod in his omnibus generationibus Deus per se immediatè supplet concursum secundarum causarum, & ideò ei attribuuntur generationes. Sed hæc etiam solutio plura videtur habere incommoda; primum est, quòd generationes non fiant à secundis causis, quia non concurrunt ad illas, nisi tanquam causæ remotæ, & ideò non tribuantur eis, quia causæ remotæ non tribuitur generatio, neque effectus, vt patri qui genuit filium, non tribuitur generatio, per quam idem filius generat alterum: quare non dicentur animalia, nec plantæ sibi similia generare, quod est contra omnem Philosophiam: sed in hominibus probatur efficaciùs, quia apud hos autores homo non concurrit per se immediatè ad generationem hominis, cum non sit præsens, & ideò Deus supplet efficientiam eius, nec etiam concurrit per virtutem seminalem tanquam per instrumentum, quia virtus seminalis apud eos, cum sit corporea, non attingit vnionem animæ rationalis cum corpore, quæ est spiritualis, ergo nullo modo est causa generationis, vel hominis geniti. Nec verum est vllo modo sibi simile generare. Ex quo etiam graue aliud sequitur inconueniens: quòd non sit relatio paternitatis, & filiationis inter homines. Probatur consequentia, nam relationes istæ apud Aristotelem in prædicamento ad aliquid, & etiam apud omnes, fundantur in processione vnius hominis ab altero per generationē, & vnus dicitur pater (inquit Aristot. eodem loco) quia genuit, atque produxit filium, tanquam efficiens eius causa: alter filius, quia genitus ab eo, sed vnus homo non procedit ab alio apud hos autores, nec generatur ab eo; ergo neque vnus habet relationem paternitatis, nec alter relationem filiationis; illa enim fundatur in generatione actiua, hæc in passiua,

siua, sublatis igitur his fundamentis, non consurgent relationes. Sed nec verum erit, quod Aristoteles asseruit, & recepit vniuersa schola, nempè *sol, & homo, generant hominem*: quæ satis difficilia sunt. Et tandem nulla erit generatio vniuoca in viuentibus, sed omnes erunt æquiuocæ. Probatur consequentia, quia nulla fit à causa eiusdem speciei, sed diuersæ; nempè à Deo, ergo nulla erit vniuoca. Propterea hoc supplementum causalitatum secundarum causarum à prima, difficile mihi videtur, & argumentum pro nostra sententia factum, vix, aut nullo modo solui posse.

Sed probatur secundò, quia substantiæ creatæ propter suam imperfectionem non possunt agere immediatè per se, sed mediis accidentibus, propter indigentiam concessis eisdem à natura, vt illis mediis possint attingere passum, & effectum, ergo ex propria imperfectione habent non posse præstare suum concursum; nisi mediis accidentibus. Ex quo infero nullum per se præstare distinctum ab eo: quem præstant per accidentia; & probo consequentiam, quia si præter illum præstarent alterum, per se immediatè illum præstarent, & non mediis accidentibus, alioqui duos præstarent concursus mediis accidentibus ad eundem effectum, quod repugnat. Et tandem, quia omnes generationes viuentium fiunt sine tali concursu, per solum eum, quem per accidentia præstant; ergo in cæteris generationibus, & operationibus non erit necessarium ponere alterum, quem immediatè præstent per formas substantiales; quia si generationes illæ omnium perfectissimæ sine tali concursu fiunt per virtutem seminalem tanquam per instrumentum separatum, melius fieri poterunt aliæ, & ideò frustra, & sine vlla necessitate poneretur. 61

Secunda conclusio; potentiæ, vel virtutes agendi quæ sunt instrumenta causarum secundarũ, siue sint instrumenta coniuncta, vel separata, non indigent actuali motione, vel eleuatione: sed ex eo solùm censentur eleuata, & operari, tanquam instrumenta earum, quia virtutes earum sunt in hunc finem eis concessæ à natura, vt per eas possint propriam virtutem effectiuam exercere circa productionem suorum effectuum. Hæc non indiget probatione, sed declaratione, cum valde sit consona principiis veræ Philosophiæ, ex quibus habemus duos esse modos operandi per instrumenta coniuncta & separata, duos etiam modos concurrendi immediatè causarum secundarum: nempè immediatione virtutis, & suppositi, aut solius virtutis, & ideò, dum operantur per instrumenta separata, concurrunt immediatione solius virtutis, dum verò per coniuncta, immediatione virtutis, & suppositi, & dum virtutes eorum sunt instrumenta separata: euidens 62

est non

est non indigere, imò neque habere posse actualem motionem, vel eleuationem, sed ex eo solùm censeri ab eis eleuata, eo quod virtutes sunt, & vt tales operantur ad effectum superioris ordinis, ad quem constat ex propria virtute non posse concurrere; sed non minus est certum non indigere, nec habere aliam eleuationem, dum sunt instrumenta coniuncta, quia nullam actionem habet ignis circa proprium calorem, vt possit per eum, tanquam per instrumentum agere, sed eo ipso censetur eleuatus: quia virtus propria est sibi naturaliter coniuncta, vt per eam concurrat ad generationem substantialem.

63 Ad testimonium Aristotelis pro prima sententia respondeo illos contra quos eo loco agit, falsò negasse efficientiam formis substantialibus, asserentes nullam prorsus habere, nec per se, nec per instrumenta: Nostra tamen sententia veram causalitatem eis concedit, non tamen per se exercitam; sed per virtutes proprias, quæ ideò attingunt effectus substantiales, quia virtutes sunt, atque instrumenta formarum substantialium, quos proinde non possent attingere propria virtute, vnde eorum causalitas in easdem formas substantiales refertur, tanquam in radicem eius.

Ad primum concesso antecedenti, neganda est consequentia, quia sicut forma non agit, tãquam forma, hoc est in genere causæ formalis, ita non dicitur principium formale efficiendi, sed principium efficiens, quod concedimus esse: quia tota virtus efficiendi accidentium ab ea emanat, & ei attribuitur, quare verum est esse principium proximum radicale, cui attribuitur efficientia instrumentorum, potiùs quàm accidentibus, & ideò ei etiam attribuitur generatio, & effectus eius, qui est res genita. Aliud, quod dicitur non posse concurrere accidentia ad generationem, nisi per eleuationem, nec eleuari posse, nisi per actualem motionem, distinguendum est: nam duplex est eleuatio, vna naturalis, & quasi per modum habitus, quam habere censentur accidentia absque vlla motione actuali, ex eo solùm, quod sunt virtutes substantiæ in talem finem à natura ei concessæ. Alia est eleuatio actualis, quæ fit per actualem motionem, vt dum serra eleuatur ab artifice, & hæc non potest fieri, nisi per actualem motionem: sed hac non indigent accidentia, vel potentiæ: nam sufficit eis prima: vt vera sint instrumenta substantiæ, & vt talia operentur virtute eius.

64 Ad 2. concesso antecedenti, distinguendum est consequens de distincto concursu: quia non requiritur distinctus concursus formalis, aut distinctus realiter, sed sufficit distinctus virtualiter, & secundum rationem. Itaque generatio requirit distinctum principium efficiens, & illud habet, nempe formam

subſtan

substantialem; sed hoc principium radicale est, non per se concurrens, sed per accidentia. Concursus tamen accidentium dupliciter consideratur, vno modo, vt solùm attingit alterationem, & alia accidentia per eam producta, & hoc modo procedit ab accidentibus secundum propriam virtutem, quam habent ex sua specie. Alio verò modo, vt etiam attingit generationem substantialem, & hoc modo, non ab eis secundum propriam virtutem, sed vt sunt virtutes substantiæ, quibus mediis generat aliam sibi similem: vnde concursus ita consideratus non est eorum, nec eis attribuitur, sed substantiæ ratione suæ formæ substantialis, cui generatio, & res genita attribuuntur, & non accidentibus, & hoc modo perit, & habet generatio distinctum principium, distinctam virtutem, & distinctum concursum ab alteratione, & non alio.

QVÆSTIO VII.

An prima causa per se, & proximè concurrat cum secundis, ad quamcunque earum operationem.

EXplicata natura, & modo agendi secundarum causarum, & 65
instrumentorum: agendum est iam de prima causa, à qua hæc, & illæ dependent, & de modò, quo concurrit cum eisdem causis secundis ad suas operationes. Præsupponit autem quæstio tanquam certum, quod aliquo modò saltem virtualiter concurrit cum eis ad omnes suos effectus, & quærit de actuali, & immediato concursu, an per se immediatè, & actu cum eis concurrat, quod est concurrere immediatione virtutis, atque suppositi, & non solum tanquam causam remotam, aut solum per aliquam virtutem.

Et circa hanc quæstionem fuit quædam positio tempore D. Augustini, asserens Deum à principio hunc modum produxisse ex nihilo: & postquam creaturis dedit esse, & virtutem operandi, commisisse eisdem propagationem, & multiplicationem eiusdem mundi per generationem aliarum rerum sibi similium; ita vt post primam rerum creationem nihil amplius operetur Deus per se; sed per creaturas, & ideò non sit causa proxima operationum earum, atque effectuum, sed remota tantum, ex eo, quòd eisdem causis dedit à principio esse, & cum eo virtutem, per quam operantur, & hoc est non concurrere cum eis immediatè per se ad suas operationes.

Hanc positionem refert, 5. lib. de Genesi ad literam cap. 20. 66
his verbis: *Sunt qui arbitrentur tantummodo mundum ipsum factum à Deo, cætera iam fieri ab ipso mundo, sicut ille ordinauit, & iussit, Deum autem ipsum nihil operari post.* Eandem retulerunt Albert. Magnus

Magnus in 1.dist.37. artic. 1. & Henricus quodlib.14. quæst.3. quam postea secutus est Duran.in 2.dist.1.q.5.& d.37. q.1. Probatur testimonio Scripturæ sacræ, statim in principio Genesis, dicentis: *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum* : & paulò inferius: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram.* Quibus multiplicationem omnium rerum videtur Deus committere prorsus creaturis, postquam eis tribuit potestatem, & virtutem sufficientem ad illam, sicut solet Rex, per suas litteras communicare Proregibus suam potestatem administrandi regna; sed data eis hac potestate, non concurrit amplius Rex ipse per se ad speciales actus gubernationis: sed à solis Proregibus efficiuntur: nec talis concursus Regius est amplius necessarius; ergo postquam Deus dedit creaturis virtutem, & potestatem operandi & præcepit eis suo verbo, vt operarentur ad multiplicationem rerum, & conseruationem totius mundi, non amplius concurrit cum eis ad particulares operationes, nec talis concursus est necessarius.

67 Probatur etiam ratione, primò, quia duæ causæ eiusdem ordinis non requiruntur ad eundem effectum: nisi quando vna nō habet sufficientem virtutem ad illum producendum, sed operari debet virtute alterius, & ab ea adiuuari, ex hoc enim requiruntur causæ secundæ præter instrumenta: quia hæc non possunt per solam virtutem propriam effectum attingere, & ideò indigent adminiculo causarum secundarū, quarum virtute operantur, ex hoc etiam applicantur plures causæ partiales ad eundem effectum, quia virtus singularum non est sufficiens: sed causæ secundæ habent sufficientem virtutem producendi quascunque alias creaturas, vt per se est manifestum: ergo non indigent adminiculo primæ causæ, nec eius concursu ad eas producendas, & si eo indigerent, solùm concurrerent tanquam instrumenta eius, & non vt causæ propriæ, & principales, vel certè tanquàm partiales causæ, quod constat esse falsum.

68 Secundò, quia certum videtur, posse Deum tam perfectas facere creaturas, vt per se, & absque nouo concursu eius possint producere suos effectus: quod si ita est, quis negare poterit tales eas fecisse? & si tales fecit: non indigebunt nouo concursu eius, sed superfluus omninò erit: quia duæ causæ principales, & proximæ eiusdem ordinis efficientes non possunt esse necessariæ ad eundem effectum, & ideò nec possibiles: quia Deus nihil facit superfluum, sicut nec sunt necessariæ duæ causæ aliorum generum pro eodem effectu, vt duæ materiæ, duæ formæ, aut duo fines.

Secunda sententia asserit concurrere Deum, cum secundis causis immediatè, non quidem immediatione suppositi, ita vt

per se ipsum concurrat, sed solùm immediatione virtutis, in quantum sua virtute conseruat esse, & virtutem earum, vt ita agere per hæc possint, Ita Ferra. 3. lib. contra gentes capit. 7. Probatque hoc argumento: agere immediatione suppositi, est attingere passum, aut effectum nullo alio medio supposito, quod attingat etiam eundem effectum: quo pacto dicitur Deus agere immediatione suppositi, dum aliquid creat ex nihilo: quia talem effectum non attingit medio alio supposito, sed effectus, quos producit per secundas causas, non attingit, nisi mediis earum suppositis, de quibus euidens est per se attingere passum, atque effectum: ergo non attingit tales effectus immediatione suppositi, sed solius virtutis, per quam esse earum, & virtutes operandi conseruat.

Tertia sententia affirmat causam primam per se immediatè concurrere ad omnes actiones, & effectus secundarum causarũ, contra primam sententiam: & ideò non sola immediatione virtutis, & suppositi, contra secundam. Et quantum ad primam partem eam recipiunt sancti Patres, & scholastici Doctores, tanquam contentam in sacris litteris, & ideò sententia Duran, erronea reputatur in schola. Vnde D. August. postquam eam retulit, *hæc verba addidit, contra quos profertur illa sententia Domini, Pater meus vsque modo operatur, & ego operor: deinde, quia non solum magna, & præcipua, verum etiam illa terrena, & infima ipse operatur, vt dicit Apostolus, tu nudum granum seminas, Deus autem dat illi corpus sicut vult, & vnicuique proprium corpus, hæc D. August.* Et Paul. actuum 17. *In ipso viuimus, mouemur, & sumus:* & epistola prima ad Corinth. *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus:* eandem professi sunt antiquissimi Philosophi; Trimegistus in Dialogo Crater, dicens, *Deum vbique præsentem agere omnia*; & Plato apud Damasc. cap. 9. suæ Philosophiæ, adeò certum esse existimauit, vt secundas causas vocaret instrumenta primæ, & Aristoteles expressè docuit 7. lib. Phys. cap. 1. & lib. 8. cap. 5. & lib. 2. Metaph, cap. 2. inferiorem causam non posse agere sine influxu superioris, sed in lib. de causis, qui ab Aristotele, vel à Proclo grauissimo Philosopho, censetur conscriptus propositione prima, his verbis grauissimis continetur: *Causa prima adiuuat secundam causam super operationem suam, quoniam omnem operationem, quam causa efficit secunda, prima etiam causa efficit eam, vetumtamen efficit eam per modum altiorem, & sublimiorem.* 69

Et probatur ratione, primò, quia quidquid entitatis est in rebus, pendet à Deo in conseruari; ergo esse causarum secundarum, virtus operandi, actualis concursus, & operatio earum. Probatur euidenter consequentia: quia hæc omnia sunt 70

enti

entitates reales, & eo ipso quod dependent in conseruari, dependent in esse, quia conseruatio est continuatio in esse recepto: sed Deus non facit, neque conseruat hæc, per alias causas, sed per se immediate: alioqui daretur processus in infinitum: sequitur ergo non dari vllum concursum causæ secundæ, nullámque operationem: cum quo & ad quam non concurrat Deus per se immediatè, & consequenter ad omnes effectus. Secundò, sancti Patres, & Scriptura ipsa sacra colligunt intimam præsentiam Dei in creaturis ex operatione, quam habet in eis, vt superius vidimus, sed secundum sententiam Durand. nihil modo in eis operatur: ergo nec præsentia in eis colligi potest ex operatione.

71 Secunda verò pars nostræ sententiæ, quòd prima causa concurrat ad operationes, & effectus secundarum, per se immediatè, & ideò non solum immediatione virtutis, sed suppositi, probatur contra secundam sententiam Ferra. hoc modo. Concurrere ad aliquam actionem, vel effectum immediatione virtutis, & non suppositi, non est aliud, quàm concurrere per virtutem a se emanantem: non tamen per proprium suppositum, eo modo, quo concurrit sol ad generationem auri, vel argenti: ergo solum hoc modo concurrit Deus cum secundis causis: consequens est falsum: ergo, & opinio ipsa falsa est. Probatur minor, quia Deus concurrit ad conseruandas virtutes operandi causarum, concursus earum, & operationes, non solum immediatione virtutis, sed etiam suppositi: cum per se ipsum immediatè conseruet omnia, nec possit hæc conseruare per alias creaturas, vel per aliquam virtutem: ergo nec possunt causæ secundæ operari, nec concurrere ad suas operationes: & effectus; nisi Deo per se immediatè vtraque immediatione cum eis concurrente.

72 Secundò, quia si Deus concurrit cum eis per solam immediationem virtutis, quæritur, per quam virtutem concurrat, creatam, vel increatam; si per virtutem creatam, hæc non potest esse alia à virtute earundem causarum: cum illæ solum operentur per se ad tales effectus, & tunc concurrere Deum hoc modo, non erit aliud, quàm concurrere, quia concurrunt secundæ causæ, quod est remotè concurrere, & non proximè, vt Durand. asserit, quare hoc erit incidere in sententiam eius, iam refutatam, tanquam erroneam. Si verò concurrit per virtutem increatam: ergo etiam immediatione suppositi: probatur euidenter consequentia, quia virtus increata non potest esse, nisi in supposito diuino: ergo nec per illam poterit Deus operari, quin concurrat per proprium suppositum.

Ad testimonia scripturæ pro prima sententia, respondeo,

Deum quidem commisisse creaturis multiplicationem, tribuens eis virtutem producendi alias similes, sed virturem creatam, & ideò à se dependentem, sicut dependet quodlibet esse creatum ex propria natura, quare non possunt operari per eas, nec actualem præbere concursum, nisi dependenrer è prima causa actu conseruante virtures ipsas, concursus, & operationes; & ideò, nisi actu cum eisdem creaturis concurrente, & quidem per se immediatè, quia repugnat alio modo eas conseruare. Et rursus cum concursus, & operationes earum sint entitates reales extra causas, non possunt in actum exire, nisi à Deo ipso procedant, quia quodcunque esse reale creatum debet procedere à Deo actu illud efficiente, atque immediatè, & per se, sicut immediatè conseruante, quia conseruatio non est aliud, quàm continuata productio.

Circa primum argumentum dubitari posset, an prima causa, & secunda respectu eiusdem effectus sint partiales, & inadæquatæ, vel quælibet sit totalis, & adæquata. Cui respondent Moderni quidam, ex parte effectus totales esse, & adæquatas: cum quælibet producat totum effectum, & cuilibet inreger correspondeat, & non partialiter: sed ex parte causæ partiales vocari posse, quatenus nec secunda sine prima, nec prima sine secunda operantur. Et rursus, quia si Deus solus produceret effectum, maiorem concursum deberet adhibere, quàm dum producit eum cum secundis causis: ergo non viderur habere modum totalis causæ cum eis concurrens. Nobis tamen videtur, quod licet dubium hoc, quasi in solo modo loquendi consistat: non tamen est vrendum modo loquendi partialis causæ respectu Dei, propter intrinsecam imperfectionem in tali modo concurrendi necessariò inclusam: sed dicendum est esse totales, & completas in suo ordine, quia concursus, quem adhibet quæcunque, totalis est, completus, & sufficientissimus in suo ordine primæ, vel secundæ causæ ad productionem effectus, & ideò nec in re, nec in modo concurrendi habent rationem partialium causarum. Nec obstat, quod maiorem deberet concursum præstare Deus, si solus concurreret: quia tunc concurreret alio modo: ad concurrendum verò eo modo, quo nunc concurrit, hoc est cum alia causa sibi subordinata, completè, & totaliter concurrit: causæ verò partiales non adhibent vllo modo sufficientem concursum, vt per se notum est, & ideò non habet locum ratio causæ partialis respectu Dei, nec secundarum causarum. 73

Ad formam autem argumenti respondetur distinguendo maiorem, nam duobus modis intelligitur sufficiens virtus causæ ad producendum effectum, vel omninò sufficiens, ita vt sine 74

admi

adminiculo, aut dependentia ab altera possit producere effectum: aut sufficiens in suo ordine causæ secundæ, & virtus secundæ causæ primo modo non est sufficiens: cum nec possit sola, nec sine dependentia à prima producere effectum, est tamen sufficiens secundo modo, & ideo necessarius est concursus primæ, vt possit producere effectum: causa autem partialis, & instrumentalis, nec omninò sunt sufficientes, vt constat: nec in ordine secundarum, quem nullo modo attingit instrumentum cum sit inferioris longè virtutis, nec partialis causa, nisi cum illa imperfectione intrinseca, qua caret secunda, vnde nec sequitur ex necessario concursu primæ cum secundis quod sint partiales causæ, vel instrumenta.

Ad secundum, negandum est antecedens, quod factibiles sint à Deo creaturæ tantæ perfectionis, vt non dependeant in suis operationibus ex immediato concursu eius: nam cum dependentia hæc in ratione intrinseca creaturæ essentialiter sit inclusa, repugnat fieri creaturam, quæ sine tali dependentia possit operari. Quod euidenter probo hoc argumento, implicat contradictionem, quod fiat aliqua creatura à Deo, quæ non dependeat in esse: & conseruari ab eo: ergo etiam implicat talem fieri, quæ non dependeat in operari. Probatur consequentia, quia modus operandi sequitur modum essendi.

QVÆSTIO VIII.

Quidnam sit concursus, quo prima causa concurrit cum secundis ad proprias actiones & effectus.

75 NOn intelligitur quæstio de omnibus secundis causis, sed solum de naturalibus: nam concursum eiusdem cum causis liberis explicare, agereque de modo, quo eis tribuatur, ad Theologiam pertinet, ideò Theologis hæc libenter relinquo, & solùm disputo de concursu cum causis naturalibus, quærens, quid ille sit, vel in quo consistat.

Et prima opinio tenet concursum diuinum esse aliquid reale impressum à Deo causis secundis, actioni earum præsuppositum, non secundum prioritatem temporis: quia in eodem instanti in quo operantur, eis imprimitur, sed solum secundum prioritatem naturæ, ita, vt sit quasi principium actionis, vel saltem tanquam conditio necessaria ad agendum, non tamen habens modum permanentis in causa secunda, sed impressi per modum transeuntis cum ipsa operatione: his enim diuersis modis loquuntur diuersi, qui ponunt concursum primæ causæ esse aliquid impressum secundæ ab ea, præcedens ordine naturæ actionem, vt testantur Conimbricenses hoc loco, & Suarius Tomo 1. suæ Metaph. disp. 22. sect. 2. asserit

itaque hæc sententia, secundam causam esse in actu primo ad agendum per naturalem virtutem, vt ignis per propriam formam, & calorem, non tamen omninò completè, & sufficienter, sed aliquid ei deficere, quod sit quasi complementum suæ virtutis, vt agere possit, vel saltem conditio, sine qua non potest agere.

Et hoc esse aliquid impressum ei à prima causa, quod appellatur concursus eius cum secunda, & ita hæc dicitur agere dependenter à prima, mota à prima, & determinata ab ea. Hæc eadem videtur esse sententia Fer. 3. lib. contra gentes cap. 70. vbi duplicem virtutem agendi distinguit in agentibus creatis, vnam firmam, & permanentem, quæ est propria, & naturalis, aliam vero quasi incompletam, quam asserit non conuenire eis, nisi quando actu operantur, tanquam instrumenta diuinæ virtutis, & eam vocat intentionem diuinæ virtutis, id est, qualitatem quandam, vel modum quodammodo diminutum & habentem quasi esse quoddam intentionale ad modum specierum intentionalium, per quas obiecta concurrunt cum potentiis ad operationes. Hanc etiam attribuunt Moderni quidam D. Thomæ 1. p. q. 105. 12. q. 109. art. 1. & q. 3. de potentia artic. 2. quibus locis aliquid etiam impressum à Deo secundis causis prius natura operatione earum ponere videtur, sed quid sentiat D. Tho. in hac re statim dicemus. 76

Probatur hæc sententia hac ratione, circa modum concurrendi primæ causæ cum secundis hæc omnia axiomata recipiuntur communi consensu totius scholæ: *Causa secunda applicatur ad operandum à prima. Causa prima excitat secundas ad operandum. Causa secunda determinatur à prima, & sine tali determinatione non potest operari. Causa secunda non agit, nisi mota à prima. Causa secunda subordinatur primæ, vt instrumentum subordinatur artifici.* Quæ non possunt esse vera, nisi ponatur concursum diuinum esse aliquid impressum secundis causis, actioni earum præsuppositum secundum prioritatem naturæ per modum principij, vel necessariæ conditionis ad operandum; ergo necessariò ponendum est. Probatur minor: quia non potest causa secunda applicari ad operandum à prima, nec excitari ab illa; vel ab ea determinari, nisi per aliquid ei impressum; nam si nihil nouum in ea ponatur, quod prius non habebat, nec dicetur determinari, nec applicari, vel excitari ad operandum de nouo; sed eodem modo se habebit, quantum ad hæc omnia, nunc, & prius. Et illud, quod necessariò ei debet imprimi, debet etiam præcedere operationem eius secundum prioritatem saltem naturæ; quia excitatio ad operandum, determinatio, & motio, prior natura est operatione; ergo id per quod excitatur, 77

mouetur,

mouetur, & determinatur ad operandum, prius debet esse operatio ipsa.

78 Hæc tamen sententia falsa est, quod duplici argumento probatur; primò quia si concursus diuinus est aliquid reale impressum secundæ causæ, operationem eius præcedens, vel per talem impressionem censetur concurrere prima causa cum secunda, ita vt nihil aliud præter impressionem faciat; vel præter impressionem illam concurrit postea tribuens ei auxilium per modum actus, si primum dicatur; sequitur non concurrere ad operationes, & effectus creaturarum immediatione suppositi, sed solius virtutis, quod probauimus falsum q. præcedenti. Probatur consequentia, quia operatio sequitur impressionem illam, ergo si nihil aliud facit prima causa præter impressionem, non concurrit actu, & per se ad operationem sequentem, sed solùm per illam virtutem impressam, quod est sola immediatione virtutis, & non suppositi concurrere. Si verò dicatur secundum, quod præter impressionem illam concurrit per modum actus cum secunda causa ad operationem; vel concursus iste superfluus est; vel superflua est impressio. Probatur hoc modo, concursus primæ causæ consistit in illa impressione præcedente operationem; ergo facta illa impressione censetur concurrisse prima causa ad operationem secundæ; non est igitur necessarius concursus alius, sed omninò superfluus. Et si adhuc dixeris esse necessarium, sequitur superfluam esse impressionem. Probatur consequentia; quia causa secunda naturalis sufficienter est in actu primo per suam formam, & virtutem operandi, quam non excedit operatio; vel effectus; ergo nihil aliud requiritur, vt sit sufficienter in actu primo, quare frustra ponitur, aliquid ei impressum. Probatur consequentia, quia non requiritur, vt secunda causa sit sufficienter in actu primo; nec etiam, vt prima concurrat cum ea in actu secundo, cum talis concursus ponatur post impressionem; ergo necesse est impressionem, vel actualem concursum esse superfluum.

79 Secundò probatur, quòd illud impressum non sit conditio necessaria ad actionem creaturæ; quia si illud, quod imprimitur, est concursus diuinus, & solum est conditio necessaria ad agendum, sicut approximatio agentis ad passum: cum per talem concursum dicatur concurrere prima causa ad operationem, atque effectum secundæ; sequitur concurrere, tanquam causam sine qua non, & non tanquam causa per se, quod patet esse falsum.

Secunda opinio *est vera, & tenenda*, quod concursus primæ causæ cum secunda nihil sit impressum ei à prima, præcedens actionem; sed esse ipsammet actionem secundæ causæ, prout prouenit à prima. Ita Suarius vbi supra, & Conimbr. 2. Phys.

S 4

cap.7.quæst.13.art.1.& 2.& Moderni ferè omnes. Et hæc absque dubio est sententia D.Thomæ *vera*, 1.p.qu.14.artic.13.& q. 19.art.8.vbi, explicans illud axioma: *Causa secunda non agit, nisi mota à prima.* Ait intelligendum esse, non de motione præuia, sed de motione intrinsecè cooperante actioni: motio autem cooperans actioni creaturæ simultanea est; quare nihil aliud esse potest impressum, eidem actioni præuium, (vt ponit prima sententia) ex mente D.Thomæ, sed est actio ipsa, vt à prima causa procedens, quod tenuit etiam expresse Scotus in 2.d.12.q.1.ad vltimum, vbi causam secundam agere in virtute primæ non esse, quod aliquid ab ea recipiat, sed, quòd vtraque actu agente, secunda subordinetur primæ, his verbis docet: *Ex his patet, quod concursus causa prima in causam secundam, non est influentia noua, qua fit productio alicuius inhærentis causa secunda; sed influentia est determinatus ordo istarum causarum in agendo effectum communem.*

Idem sentiunt Almianus 1. Moral.cap.1. Greg.in 2.d.28.q.1. art.3.ad 12.Capreol.ibidem, qu.1.artic.3.ad 12.contra 2.concl. Gab.in 2.d.37.art.5.dub.2.

Et probatur ratione, primò, quia posito concursu diuino actuali, repugnat non sequi actionem naturalem; vt per se est manifestum, sed posita quacunque impressione præuia actioni, potest Deus actionem suspendere; posito autem, quòd actio secundæ causæ procedat à prima, repugnat suspendi; ergo concursus Dei actualis non potest esse aliquid impressum secundæ causæ præcedens actionem, sed est actio ipsa prout à Deo procedit. Probatur minor, quia impressio illa, quæ ponitur pro actuali concursu, est prior natura actioni; ergo non repugnat, quòd ea posita suspendatur actio, quia non repugnat Deum posito aliquo priori suspendere posterius, quod ex eo sequitur distinctam realiter, sed constat impressionem illam natura priorem actioni, esse rem distinctam ab actione, tanquam principium efficiens eius; ergo impressione posita potest actio suspendi à Deo. Quod verò non possit, non sequi actio secundæ causæ, supposito, quòd procedat à prima, euidentius est, quia supposito, quod prima operatur per secundam, repugnat actionem, vel effectum non procedere à prima, procedens autem ab vtraque simul non potest suspendi; ergo concursus actualis primæ causæ in sola actione secundæ causæ consistit, vt ab ea procedente. 80

Secundò, quia bene sequitur, concursus primæ causæ cum secunda ad suum effectum est aliquid reale non præcedens actionem, neque consequens illam; ergo est ipsamet actio secundæ causæ, prout procedens à prima. Consequentia euidens est, quia nihil reale excogitari potest, præter actionem ipsam, quod eam non præcedat, tanquam principium; vel eam non sequatur, vt effectus. 81

effectus. Maior verò certissima est; nam si prima causa realiter concurrit cum secunda, aliquid reale erit concursus eius. Sed probatur minor, quia iam vidimus talem concursum primæ causæ non esse aliquid præuium actioni secundæ, sed quod non sit consequens magis notum est, quia si concursus primæ causæ esset aliquid posterius actione, euidenter sequitur non concurrere ad illam: nam si actio præsupponitur concursui eius, sine illo erit facta à secunda. Et ideò verum erit, quod ad eam non concurrat. Restat igitur concursum primæ causæ esse actionem ipsam, vt ab eo procedentem, quia nihil potest esse simul cum ipsa actione per modum actus, quod realiter non sit ipsamet actio.

82 Sed vt veritas nostræ sententiæ melius intelligatur, & facilius solui possit argumentum, notandum est, actionem secundæ causæ, & primæ cum ea concurrentis ad effectum, eandem esse, vt docuit expresè D. Thomas 1. part. quæst. 105. artic. 5. ad secundùm, his verbis: *Vna actio non procedit à duobus agentibus eiusdem ordinis, sed nihil prohibet, quod vna, & eadem actio procedat à primo, & secundo agente.* Et cum eo Capreol. in 2. d. 1. quæst. 2. artic. 3. & Ægidius ibidem quæst. 2. artic. 6. & probatur hac ratione; quia si diuersis actionibus concurrerent prima, & secunda causa ad productionem eiusdem effectus, vel actio secundæ causæ esset ab ea sola, & non à prima, vel prima agens per distinctam actionem adhuc concurreret cum secunda ad propriam: vtrumque esset falsum; ergo necesse est dicere, quod per eandem actionem realem concurrant ad effectum. Probatur minor, quia si actio creaturæ ab ea sola procederet, non concurreret ad eam prima, sed solum diceretur concurrere ad propriam: ita, vt verum esset, simul efficere proprias actiones, neutra tamen efficere actionem alterius, & hoc esset incidere in sententiam Durandi iam refutatam, quod prima causa non concurrat per se immediatè cum secundis ad suas actiones, & effectus. Si verò adhuc prima causa agens per distinctam actionem concurrit ad actionem secundæ; ergo concursus eius erit ipsamet actio secundæ causæ: nam si esset alia, non diceretur ad eam concurrere, sed simul ac distincta actione agere cum causa secunda; quod patet esse falsum.

83 Supposito ergo, quod eadem sit actio primæ, & secundæ causæ, notandum est secundò, duplicem esse actionem primæ causæ, Immanentem, & Transeuntem. Immanens est actus voluntatis diuinæ, per quem vult effectum extra fieri, & actionem secundæ causæ, per quam fit, ab eadem secunda causa procedere; & actio hæc non est aliud ab essentia diuina, vt fundamentum relationis rationis ad creaturas. Alia est actio Transiens, & hæc non est in Deo, sed in creatura, non quidem in ea, quæ

causa secunda est effectus, qui producitur, sed in altera circa quam ista operatur, vt in ligno, circa quod operatur ignis, nisi forte eadem actio, quæ respectu Dei vocatur transiens, sit immanens respectu creaturæ, à qua procedit; tanquam à causa secunda, vt sunt intellectiones, & volitiones nostræ: nam tunc actio Dei in eadem secunda causa reciperetur: cum sit etiam actio propria, & immanens respectu eius, sed respectu Dei diceretur transiens, quia extra ipsum est, & respectu causæ secundæ immanens, quia manet intra ipsam.

Ex quibus intelligitur, Deum concurrere cum secunda causa, 84
vt cum igne ad productionem caloris, nihil aliud esse, quàm efficere eandem eius actionem: nam eo ipso, quòd eam ipse efficit, simul efficit concursum ignis, qui est eadem actio, vt ab eo procedens, & ideò concursus primæ causæ non est aliud, quàm actio ipsa, vt procedens ab ea: sic autem intelligitur eandem actionem, quæ est concursus vtriusque causæ, ab vtraque procedere; vt à prima procedat absolutè, hoc est sine dependentia ab aliquo, à secunda verò cum intrinseca dependentia à prima, & ideò licèt in eodem momento temporis procedat ab vtraque, sed priùs natura à prima; quam prioritatem efficit dependentia ipsa: nam dependentia causalitatis, prioritatem naturæ includit apud Aristotelem, & omnes. Vnde sequitur causalem hanc consequentiam veram esse, & propriam; quia effectus, vel actio procedit à causa prima, procedit à secunda, non tamen oppositam, quia procedit à secunda, procedit à prima. Sed argumentum erit à posteriori, si dicamus, calor procedit ab igne; ergo procedit à Deo, euidens tamen, ac necessarium, quia necesse est, si causa secunda operatur, primam concurrere cum ea: & cum concursus primæ sit eadem actio secundæ, vt ab eadem prima procedens, necessarium est etiam, quod si actio, vel effectus procedit à causa secunda, procedat etiam à prima.

Ad argumentum alterius opinionis concedenda est maior, 85
quod omnia illa axiomata de concursu primæ, & secundæ causæ probata, sint vera; sed neganda est minor, quod non possint esse vera, nisi concursus primæ causæ sit aliquid impressum secundæ, præuium actioni eius: nam multò melius saluatur veritas eorum, nihil tale admittendo, sed ponendo potius, quod concursus primæ causæ cum secunda sit eadem actio secundæ, vt procedit à prima, sicut concursus secundæ, non est aliud, quàm eadem actio, vt procedens ab eadem secunda. Ex eo enim, quod eadem actio procedit ab vtraque, sed prius natura à prima per dependentiam intelligitur, quòd prima causa moueat, & excitet secundam ad operandum, & hæc operetur vt mota, & excitata à prima, atque etiam virtute primæ; intelligitur tandem, quod

quod prima determinet secundam ad operandum: sed determinatio duplex est, quo ad specificationem, & exercitium, & primo modo secunda causa determinat primam: probatur euidenter, quia determinatio, quo ad specificationem in eo consistit, quòd actio, & effectus producendus à causa secunda cum concursu primæ, vel à prima per secundam sit huius vel illius speciei, sed actio & effectus talis sunt speciei: quia talis est forma secundæ causæ, per quam operatur; ergo per secundam causam determinatur concursus primæ quantum ad specificationem. Determinatio verò, quoad exercitium est determinatio ad hunc effectum numero, aut hanc numero actionem, sed causa secunda est indifferens ex se ad producendum hunc, vel illum effectum, per hanc, vel illam numero actionem: ergo determinari debet à prima, vt hunc effectum potius, quàm alium producat, & per hanc numero actionem: potius quàm per aliam, quæ determinatio sufficienter saluatur per solam prioritatem naturæ; quia eadem actio, idemque effectus, prius procedit à prima causa, quàm à secunda vt expositum est. Hoc exemplo placet vtramque determinationem explicare, vt effectus procedens ab igne, & Deo simul concurrentibus, sit calor & non frigus, vel res alterius speciei vt actio, per quam eum producunt, sit calefactio, & non actio alterius speciei, ab eiusdem ignis natura prouenit, in ordine ad quam specificatur actio, & quæ ad hunc effectum, & non aliũ iuxta propriam speciem producendum inclinatur, à qua determinatur Deus, vt suum concursum ei præstet ad eandem calefactionem, & calorem producendum; & non ad actionem, & effectum alterius speciei. Sed vt ignis iste in hoc tempore, & loco, circa hoc subiectum, & cum aliis circumstantiis operetur, & hunc concursum, & non alterum præstet; & ita iste numero calor producatur, & per hanc numero calefactionem, non ab eodem igne, sed à Deo illum sic mouente, & determinante prouenit.

QVÆSTIO IX.

Quonam modo prima causa præstet suum concursum secundis.

1 SPecialem difficultatem continet quæstio præsens, suppositis his, quæ in præcedenti determinata sunt, videlicet concursum primæ causæ nõ esse aliquid impressum secundis, actionibus earum præuium, sed actionem ipsam secundæ causæ, prout ab eadem prima prouenit. Quod si ita est, difficilis apparet modus, quo talem concursum eis tribuat: & ratio difficultatis est: quia si primam causam concurrere cum secunda non est aliud, quàm

quàm simul ab vtraque procedere eundem effectum, eandémque actionem, à quonam coniunguntur. non enim coniunguntur ad operandum, vel producendum eundem effectum naturaliter; quia prima causa non naturaliter, sed liberè tribuit proprium concursum causis secundis, etiam naturaliter operantibus: neque coniunguntur per aliquam vnionem, vel coniunctionem, quam prima producat circa secundam, per quam eam sibi coniungere dicatur, quia nihil ei imprimere probauimus eidem actioni præuium: per ipsam verò actionem, quæ est concursus vtriusque; non videntur coniungi posse: quia concursus primæ, non est productio alicuius circa secundam, vt per illud eam sibi coniungere dicatur: quare non apparet, per quidnam coniungi possint, & cum concursus ex coniunctione dependeat, vel sit coniunctio ipsa, non apparet, quonam modo tribuatur secundæ à prima, nisi aliquis dicat ab aliquo tertio coniungi distincto ab vtraque: quod pugnat cum summa dignitate, & libertate primæ causæ, quarum ratione cogi non potest ab aliquo ad talem concursum præstandum; in hoc est posita tota difficultas huius quæstionis potius, quam in diuersitate opinionum, aut difficultate aliorum argumentorum.

Cui respondemus, ex dignitate, vniuersalite, libertate & efficacitate primæ causæ prouenire modum, quo sibi coniungit secundas, concursum eis præbens ad effectus, & operationes naturales. Nam cum per intellectum, & liberam voluntatem operetur, quidquid extra se operatur, & à propria determinatione, quam semel habet, sit omninò immutabilis, ita, vt neque ab alio, neque à se mutari ab ea possit, ab æterno decreuit has res, non alias producere per has causas secundas, hoc ordine, hoc tempore, hoc loco, his motibus, aut actionibus, & non aliis, tantóque concursu, & non maiori, vel minori, ac postulat natura specifica, & indiuidualis earum. Ex efficacitate autem huius determinationis prouenit, quod per se coniungantur prima, & secunda causa, & per se vna cooperetur alteri suum concursum præstans, aut recipiens ad operandum: ita vt coniunctio ex virtute, & voluntate primæ fiat, secunda tamen non resistente, sed potius ex naturali inclinatione cooperante, nam cum habeat esse participatum à prima, atque etiam virtutem operandi, per se dependet in agendo, ex concursu eius, & per se inclinatur ad operandum ex illo. 2

Quare non est necessaria alia motio, vel impresio, vt duæ istæ causæ, quasi in vnum conueniant; sed sufficit æterna voluntas Dei prædefinientis, præparantis, & quasi offerentis determinatum concursum ad determinatam actionem, & effectum; & ex virtute æterni decreti temporalis exhibitio eiusdem concursus 3

cursus tali tempore, & cum determinatis circumstantiis, vt secunda causa naturaliter subordinata primæ, eidem coniungatur, & ex concursu eius agere dicatur, quidquid agit, & quandocunque agit.

4 Ex quibus infertur primò, concursum Dei, non esse vnum, & eundem, cum omnibus secundis causis, sed diuersum iuxta diuersitatem earum specificam, aut numericam, ita vt concursus quem tribuit igni ad generandum ignem, specie distinctus sit ab eo quem tribuit equo, aut leoni ad generandum alterum sibi similem: & concursus, quem tribuit huic igni ad generandum hunc ignem diuersus numero sit ab eo, quem tribuit alteri igni. Probatur primò, quia si concursus primæ causæ non est aliud, quàm actio ipsa, ab eo proueniens, pro diuersitate specifica, aut numerica actionis diuersus numero, aut specie erit concursus. Secundò, quia causa prima in tribuendo concursum secundis, se accommodat naturæ, & indigentiæ earum, sed qualibet petit diuersum concursum ab alia, numero, aut specie pro diuersitate naturæ, aut conditionis propriæ, sicut actio eius numero, aut specie diuersa est; ergo diuersum eis præbebit concursum iuxta earum diuersitatem.

5 Secundò infertur alio modo Deum influere in effectum, dum solus eum producit, ac dum simul cum secunda causa, vt dum aliquid creat ex nihilo, vel cum secunda causa concurrit ad generationem: nam dum solus operatur, adhibet totum concursum requisitum, & sufficientem ad productionem effectus, sed dum concurrit cum causis secundis, minorem tribuit; quia minor requiritur, & sufficit ad producendum effectum simul cum secunda causa, quàm sine illa. Quod sic probo, quia dum Deus operatur cum secunda causa, quasi partitur concursum sufficientem ad producendum effectum inter se, & secundam causam: quare non adhibet ipse totum; solus autem operans totum adhibet: ergo absque dubio maiorem, quod non sic intelligendum est, vt prima, & secunda causa simul operantes partiales concursus præstent, sicut plures trahentes nauim; nam si ita esset, partiales, & incompletæ causæ forent, sed totalem, & completum præstant, quia totum requisitum, & sufficientem ad effectum in suo ordine causandi: nempe prima totum, quod ex parte primæ requiritur, & secunda totum etiam, quod requiritur ex parte secundæ; sed talis concursus primæ minor est, quam tribueret, si sola operaretur: concursus autem partialis causæ, nec absolutè est sufficiens, nec in ordine secundæ causæ, sed insufficiens etiam in hoc ordine, & qui sine alio, vel aliis eiusdem ordinis non sufficit ad productionem effectus.

6 Ex quibus intelligitur, quod licet prima causa sola possit producere

ducere effectum quem producit cum secunda, non tamen, nisi adhibendo maiorem concursum, quem præstat operans cum secunda, probatur, quia sola operans supplere debet concursum quem præstaret secunda, quod non potest fieri, nisi præstando maiorem.

TRACTATVS V.

De causa finali.

PRopter ignorantiam finalis causæ testatur Aristoteles veteres Philosophos in multos errores incidisse cap. 8. huius lib. 1. lib. de partibus animalium cap. primo, & lib. 1. Meta. cap. 3. nam cũ sit primum principium totius progressus agẽtium, graue periculum errandi in multis incurritur per ignorantiam finis: & propterea necesse est naturam huius causæ diligenter inuestigare, vt eam perfectè cognoscere possimus. Sex igitur quæstiones circa eam disputabimus. Prima erit, an finis sit vera, ac realis causa naturalis. Secunda, quæ sit ratio obiectiua, per quam constituitur in ratione causæ finalis. Tertia quænam sit causalitas eius. Quarta, an esse cognitum sit cognitio necessaria, sine qua non potest actu causare. Quinta, an finis moueat agentem per bonitatem, quam habet extra, vel per esse cognitum, quod habet ab intellectu. Sexta, an vltimus finis concurrat immediatè cum fine particulari quocumque, sicut prima causa efficiens cũ quocunque particulari efficiente.

QVÆSTIO I.

An finis sit vera causa realis, & Physica.

VT meliùs intelligatur quæstio quædam sunt explicandæ diuisiones finis; & prima est, finis alter, est finis, cuius; alter finis, cui: finis cuius, dicitur res illa, propter quam consequendam mouetur aliquis ad operandum, vt sanitas est finis, cuius: quia propter illam assequendam sumit infirmus medicamenta omnia: finis, cui; vocatur res illa, cui volumus eandem rem quæ vocatur finis, cuius: vt homo est finis: cui volumus eandem sanitatem, non enim eam intendimus, nisi vt nobis, vel alteri eam acquiramus. 7

Secunda diuisio est, finis aut operatio, aut res ex operatione resultans; operatio dicitur finis, si propter se intendatur, hoc est non propter alium finem intrinsecum, & permanentem ea transacta, in quem per se ordinetur. Gratia exempli, contemplatio est operatio quædam propter se appetibilis, & quæ non intenditur propter alium finem, in quem necessariò sit ordinanda,

tanquam

tanquam in rem permanentem post ipsam, licet extrinsecum finem habere possit, vt delectationem, vel aliquid aliud: & licet proprium terminum intrinsecum habeat in eodem intellectu cuius proprius actus est; non tamē permanentem post ipsam; sed qui cum ea transit. Finis verò, qui est res ex operatione resultans, est sanitas acquisita per curationem. Hanc diuisionem affert Aristoteles primo lib. Ethic. cap. 1. & primo li. Magnorum moralium cap. 3.

8 Tertiò diuiditur finis in finem operationis, rei factæ, seu genitæ. Primum membrum huius diuisionis tetigit Aristoteles 2. lib. de cœlo cap. 3. vbi dixit quamlibet rem esse, & fieri propter suam operationem; vt ignis propter calefactionem, membrum verò secundum tetigit in hoc 2. lib. cap. 7. asserens formam esse finem generationis, quod intelligitur, tanquam res facta, non tanquam operatio. Sed dum in primo membro dicitur, finem alium esse, tāquam operationem, non intelligitur nuda operatio, sed res cuius est operatio: vt perfecta per ipsam. Gratia exempli, ignis non est propter calefactionem nudam sed propter illam, tanquam id, quo perficitur: nam si nudè consideretur: erit effectus ignis, sed finis nullo modo. Nomine etiam rei factæ non intelligitur nuda forma, sed quatenus componit rem completam, hæc est enim res facta simpliciter: forma verò non facta, sed quo aliud fit.

9 Quarta diuisio finis est, vnus est formalis, alter obiectiuus. Formalis, est operatio, per quam consequimur aliquod obiectū, aut notitiam eius, & finis obiectiuus est obiectum ipsum cuius notitiam assequimur, vt visio clara Dei vocatur finis formalis, & Deus ipse clarè visus finis obiectiuus. Et iuxta hanc diuisionem diuidunt etiam Theologi beatitudinem in formalem, & obiectiuam; formalem vocantes visionem claram Dei: & Deum clarè visum, beatitudinem obiectiuam.

Quinta diuisio finis est in finem per operationem factum, & in finem eidem operationi præsuppositum. Et finis factus est res illa vel operatio facta, vt sanitas est finis factus per operationem; sed finis præsuppositus est homo, qui præsupponitur sanitati, & non fiet per curationem: sed intenditur, tanquam perfectus per finem factum. Et hanc diuisionem tetigit Aristoteles, capite tertio & septimo, huius libri quinti, Metaphys. ca. secundo; & libro duodecimo, textu 36. atque etiam secundo lib. de Cœlo, textu 64. & D. Thomas 3. lib. contra gentes, c. 18.

10 Vltima diuisio finis est in proximum, & vltimum. Vltimus finis est in quem ordinantur omnia, vt bonum sub ratione boni sumptum, vel summum bonum, quod est Deus. Finis proximus est, in quem proximè tendit intentio, vel actus agentis: vt bonum

bonum temperantiæ est proximus finis temperatè comedendi, sed finis proximus semper ordinatur in vltimum, vel saltem ordinabilis est. Hæc etiam diuisio sumitur ex Aristot.2.Met.ca.2. atque etiam ex locis proximè citatis.

His explicatis, tria dubia proponemus, quibus solutis, soluta etiam erit quæstio. Est autem primum circa primam diuisionem finis, in finem cuius, & finem cui: quisnam illorum propriè sit finis. Et multi tenent finem cui, propriè esse finem: non verò finem cuius. Ita Gab. in 2. d.1. q.5. Ocham in 2.q.3. art.3. quod videntur desumpsisse ex Henr.quodlib. 2. q.1. probántque quia solum habet rationem finis illud, in quo sistit intentio agentis, sed in solo fine cui, sistit intentio agentis: imò illum solum videtur intendere: nam sanitatem, quæ est finis, cuius, nemo intenderet: nisi propter finem, cui, nempe, quia bonum hominis est, cui eam volumus. Alij verò Moderni, vtrumque habere veram rationem finis sentiunt; quia diuisum debet conuenire cuicunque membro: Sed veram solutionem huius dubij attulit D.Thom. prima secundæ q.1.art.8.q.2.art.7. & q.11. art.3.ad 3. quibus locis, præsertim vltimo, ait finem, cuius, & finem, cui, non esse duos fines, sed ex vtroque fieri vnum, eo ferè modo, quo ex obiecto materiali, & formali alicuius scientiæ, vel potentiæ fit vnum obiectum completum, tanquam ex obiecto, & ratione formali obiectiua, quare finis cuius (inquit D.Thom.) non habet rationem finis, nisi vt coniungitur fini, cui; vt sanitas non habet rationem finis, nec appetitur à voluntate, nisi quia bonum hominis est, nec scientia, nisi quia est perfectio eiusdem, nec visio Dei; nisi quia eidem homini est assecutio vltimi finis, nec finis, cuius, habet rationem finis, nisi vt est id, cui volumus finem, cuius; vt homo non est finis curationis, nisi vt perfectibilis per sanitatem, sicque de cæteris, si ergo ratio finis non conuenit vtrique, vt condistincto, aut separato ab alio, sed vt cum alio constituit vnum, eundemque finem, sequitur non esse comparabiles in ratione finis, nec diuisũ esse finem in eos, vt in membra completa, sed quasi incompleta, ex quibus vnus, idemque finis completus constituitur, neque aliud probat ratio primæ opinionis.

Secundò, dubium est circa vltimam diuisionem, qua diuiditur finis in proximum, & vltimum; quia non videtur dari posse finem proximum, sed tantùm vltimum. Probatur hoc argumento, finis, vt finis, est per se appetibilis, & non propter alterum, sed omnis finis proximus ordinatur ad alterum, vel saltem ad vltimum; ergo non est propter se appetibilis: sed propter alterum, hoc est propter vltimum, in quem tandem ordinantur omnia, quare non erit finis. Probatur hæc vltima consequentia, ex 11

disse

differentia inter medium, & finem: nam finis est, quem propter se appetimus; medium verò, non nisi propter finem consequendum; sed omnes fines præter vltimum appetuntur propter alterum, hoc est, propter eundem vltimum, in quem ordinantur: ergo respectu illius omnes sunt media, & ideò non bene diuiditur finis in vltimum, & proximum.

Huic dubio diuersæ adhibentur solutiones difficultatibus plenæ. Et propterea vera solutio ex doctrina D. Thom. desumenda est, qui 1.2.q.13.artic.3. annotat sic se habere finem respectu voluntatis, sicut se habet principium respectu intellectus: vnde sicut contingit in demonstrationibus, vt quod est principium in vna, ex quo infertur conclusio, sit conclusio illata in altera ex alio principio, & ita procedatur vsque ad vnum primum principium, ex quo inferuntur omnes, & ipsum non infertur ex altero, sed ei assentitur intellectus habita solùm notitia terminorum.

12 Ita in actibus voluntatis datur finis particularis vnius intentionis, vel actionis, qui propter se diligitur, & propter ipsum alia, quæ assumuntur ad consecutionem eius, & nihilominus, quia finis ille non est summum bonum per essentiam, sed particulare, & per participationem summi boni, potest alio actu eligi, tanquam medium, & ordinari in summum bonum per essentiam, vel in vniuersalem rationem boni apprehensam. Quod etiam contingit in bonis particularibus: nam sanitas habet rationem finis, & ideò non cadit sub consultatione medici, sed ad illam ordinat medicamenta omnia: sed quia sanitas, sicut cætera bona corporis, inferior est respectu bonorum animæ, potest per alium actum ad illa ordinari, & in tali actu non erit iam finis, sed medium. Et excedantur fines particulares, & proximi præter vltimum, veram habentes rationem finis in actibus, vel intentionibus particularibus, in quibus non ordinantur actu in vltimum, licèt ex se sint ordinabiles.

Ad formam igitur argumenti concedenda est maior, quod finis sit per se appetibilis, sed minor distinguenda: quod omnis finis particularis ordinetur ad vltimum: nam de actuali ordinatione neganda est, de potentiali verò, aut aptitudinali concedenda: quæ non tollit eos esse per se appetibiles in actibus particularibus, & propter alterum, ad quem actu ordinentur, quod satis est, vt ab vltimo distinguantur, & ideò finis in vtrumque, tanquam in membra distincta potuerit diuidi ab Aristotele.

13 Tertium dubium est, quod quæstio ipsa proposuit, an finis sit vera causa realis, & Physica, & videtur non esse, propter hæc duo argumenta, primum, quia principium est quid superius

respectu causæ; ergo bene sequitur, quòd si aliquid non est principium, non sit causa: sed finis non est principium: ergo neque causa. Probo minorem, quia principium, & finis opponuntur: ergo pugnat cum ratione finis ratio principij, & ideò non potest ei conuenire. Secundò, quia esse actu causam præsupponit actualem existentiam, quod enim non est, non potest esse actu causa; sed finis, dum mouet, & causat, non habet actualem existentiam: ergo non potest esse causa realis, & Physica, sed ad summum erit moralis. Probo minorem in sanitate, à qua mouetur infirmus, tanquam à fine & cuius gratia sumit medicamenta, dum adhuc non est, & dum aliquando, nec futura est; ergo non potest esse causa realis, & Physica, & dum iam est, potius est effectus causæ efficientis, quàm causa: cum tamen ratio effectus pugnet cum ratione causæ, præsertim finalis, quæ est omnium prima vt videbimus.

Conclusio tamen vera, & tenenda est, quòd finis sit vera causa, 14
non solum moralis, sed realis, & Physica, ita Aristot. expressè 2. lib. Phys. cap. 3. & 2. lib. Met. cap. etiam 3. Ita etiam Plato in Phœdone secutus in hac re Socratem, quem ipse refert, ita etiam vniuersa schola. Et probatur ratione, primò; quia agens Physicum, & reale, non temerè, neque casu agit, sed gratia alicuius: ergo proprius effectus eius alicuius gratia productus erit, quare sicut realiter, & per se respicit causam efficientem, & per se dependet ab illa: sic realiter, & per se respiciet illud, cuius gratia productus est, per seque dependebit ab illo; sed id, à quo per se & realiter dependet effectus, est causa realis, & per se eius; ergo id cuius gratia effectus fit ab agente est causa realis, & Physica eius, & hoc est finis, vt patet ex definitione eius, ab Aristotele tradita, nempe, *cuius gratia aliquid fit*; ergo finis est vera causa realis, & Physica. Secundò, probatur euidenter experientia in agentibus liberis: homines enim humano modo operantes aliquem finem sibi præstituunt, in quem dirigunt proprias operationes; vt patet, dum quis infirmatur, vel ad conseruandam salutem aliquid facit; in vtroque enim casu plura adhibet media ad consequendam vel conseruandam sanitatem; ergo verè: & realiter mouetur ab illa; cum gratia illius hæc omnia faciat. Probatur consequentia; quia hæc motio, & hæc tendentia, non est Phantastica, vel imaginaria, sed vera, & realis; ergo sanitas, cuius gratia mouetur, & operatur, veram, & realem causalitatem finalem habet.

Et ad primum argumentum distinguenda est minor quòd 15
finis non sit principium: nam finis duobus modis accipitur, in intentione, vel apprehensione, & hoc modo ita est primum, vt efficientem ipsum præcedat ordine naturæ: cum illum moueat, & exci

& excitet ad agendum. Secundo consideratur in executione, & hoc modo posterior est omnibus causis; quia omnes causalitates earum terminat: & ex his duabus rationibus finis, prior est potissima eius: & ex hoc habet esse principium: & primum respectu aliarum causarum,& ex eodem habet esse causam. Quare ratio causæ non tollitur per rationem effectus, quam habet aliquando, vt consideratur in executione, hanc tamen rationem effectus propriè, & formaliter loquendo tantum habet finis cuius,non finis,cui; vt ex præcedentibus diuisionibus est manifestum.

Secundum argumentum de solo fine, cuius difficultatem habere potest: nam finis cui, semper præsupponitur existens, vt homo respectu curationis, & Deus respectu nostrarum operationum. Finis verò cuius, effectus esse solet per actionem efficientis productus, & ita mouet, non vt est in re, sed in apprehensione, vel intensione: sed existentia duobus modis consideratur, vt in actu,vel vt in potentia, & finis,cuius,dum mouet efficientem, & propriam exercet causalitatem, non habet existentiam actualem, sed solùm in potentia, quæ sufficit, vt sit actu causa finalis, realis, & Physica, quamuis non sufficiat, vt aliquid sit causa efficiens, materialis, aut formalis. Et ratio huius differentiæ est, quia secundum modum causandi requiritur modus essendi causæ, ad modum autem causandi efficienter, cum sit per actualem actionem actu egredientem ab agente, tanquam ab actuali principio, requiritur actualis existentia: cum non egrediatur realis actio, nisi à principio habente actuale esse. Et longè clarius est de materia, & forma cum sint partes essentiales, & actuales compositi. Modus autem causandi finalis causæ valdè diuersus est; non est enim per actionem actu, & proximè à fine egressam; sed solùm procedentem ab eo, tanquam mouente, & excitante efficientem causam, à qua proximè egreditur, & id quidem per apprehensionem; ad excitandum verò hoc modo non requiritur actualis existentia, sed sufficit virtualis, cum reali apprehensione actualis secundum esse possibile; nam, vt iam existens actu mouere non posset, cum non moueatur infirmus ad consequendam sanitatem iam existentem; sed possibilem, vt patet. Et cum modus iste agendi sit realis, licet alterius rationis à modo agendi causæ efficientis sufficit ad constituendum finem verum realem, Physicam, & actualem causam.

QVÆSTIO II.

Quænam sit ratio obiectiua constituens finem in ratione finalis causæ.

DVobus modis considerari potest causa, vt in potentia, vel, 16
vt in actu: aut in actu primo, vel, vt in actu secundo: nam actum primum vocauit Aristoteles rationem, seu virtutem operandi, actum verò secundum operationem ipsam 1. libro de anima in principio. Et in quibuscumque generibus causarum distinctæ rationes ponuntur, per quas causa illius generis dicatur talis in actu primo, & in actu secundo, vel in potentia proxima, & in actu Gratia exempli. In efficiente, vt in igne ponitur potentia, seu virtus calefaciendi: qui est calor, per quam dicitur causa calefactionis in actu primo: vel in potentia proxima, & deinde actio ipsa calefaciendi, per quam dicitur causa in actu secundo, & ideò hæc vocatur causalitas, & illa potest vocari causabilitas (vt sic loqui liceat) & in cæteris causis præter finem manifesta est ratio causabilitatis, & solum disputatum est de causalitatibus, in quibusnam ponendæ sint. In causa verò finali neutrum est manifestum; sed de vtroque disputandum est, & primo de ratione causandi eius in potentia proxima, seu in actu primo, hoc est de causabilitate in hac quæstione, in secunda verò de ratione causandi in actu secundo quæ vocatur causalitas, & quia causalitas finis exercetur per se primò circa voluntatem, quæ dicitur appetitus rationalis, & appetitus mouetur à fine per modum obiecti apprehensi, vel cogniti à potentia cognoscitiua, ratio causandi finis in actu primo, siue causabilitas obiectiua est, & vocari potest appetibilitas: quærimus, quæ sit ratio appetibilitatis in fine, ratione cuius mouere potest appetitum, vel voluntatem, & sub qua appetitus ipse in eundem finem tendit; nam actus appetitus tendentia vocatur propriè, cum in obiectum tendat per modum inclinationis, ac si de obiecto intellectus quæramus, quæ sit ratio obiectiua, per quam aliquid dicitur intelligibile, & mouere potest intellectum, ratio entitatis, aut veritatis.

17 Triplex autem ratio appetibilitatis potest considerari in fine. Prima vniuersalissima, & quasi communis bono, & malo, atque vtrumque comprehendens. Secunda minus vniuersalis, non communis bono & malo, quia malum fortè, vt malum non est appetibile: sed communis tantùm bono, & indifferenti. Tertiò magis adhuc specialis, quæ conuertatur cum bono, ita vt finis dicatur appetibilis, & motiuus voluntatis per bonitatem.

Et iuxta has tres considerationes appetibilitatis tres sunt opiniones. Prima tenet rationem obiectiuam, per quam finis est cau

est causa in actu primo, esse appetibilitatem communem bono & malo, quam videtur tenere Scotus in primo d. 1. q. 4. & in 2. d. 43. quaest. 2. quibus locis asserit voluntatem non solùm tendere in bonum sub ratione boni: sed etiam in malum, sub ratione mali, quod si ita est, ratio communis, & adæquata, per quam mouet voluntatem: erit ratio appetibilis vtrique communis. Quod tenuit etiam Ochamus in 3. q. 13. dub. 3. Probatur primò, quia eadem est potentia contrariorum, sicut eadem scientia, vt eadem potentia visiua versatur circa album, & nigrum, sed bonum & malum sunt contraria: ergo eadem voluntas, quæ versatur circa bonum, debet etiam versari circa malum: vnde ratio obiectiua adæquata finis erit appetibilitas vniuersalis comprehendens bonum, & malum. Secundò, quia duplex est actus voluntatis, amor, & odium, & ille versatur circa bonum: iste verò circa malum, ergo vtrumque comprehenditur sub obiecto adæquato voluntatis, quod est finis; quare ratio obiectiua eius erit appetibilitas, communis bono & malo. Quod præsertim verum esse intelligitur, si consideremus, peccata quædam fieri ex ignorantia, alia ex passione, & alia ex malitia. vt docet D. Thom. 1. 2. q. 76. 77. & 78. & cum eo omnes. Peccatum verò ex malitia illud vocari, quod committit homo videns obiectum, circa quod peccat, esse malum: ergo in tali peccato tendit voluntas in malum sub ratione mali: quare obiectum eius adæquatum erit appetibile, vt commune bono, & malo: & hoc etiam appetibilitas vniuersalis vtrumque comprehendens, erit ratio obiectiua finis per quam dicitur causa in potentia proxima, vel in actu primo.

18 Secunda opinio tenet hanc rationem motiuam voluntatis in fine non comprehendere malum, sed bonum tantùm, & indifferens: quia putat malum sub ratione mali non esse appetibile. Probatur hoc argumento, non solùm dantur fines boni & mali, sed etiam indifferentes, vt si aliquis velit exire in agrum, non intendens in hoc aliquid bonum, nec malum, sed obiectum hoc, vt secundum se est indifferens: sed malum, vt malum non est appetibile, nisi sub aliqua ratione apparentis boni, vel indifferentis: ergo appetibilitas finis solum comprehendit bonum, indifferens. Maior euidens est apud omnes, quod dentur actus indifferentes secundum speciem, & plures tenent, etiam dari in exercitio, ita vt aliquis hunc, vel illum actum exercere possit, qui non habeat bonitatem, vel malitiam, sed indifferens sit, etiam in indiuiduo. Minorem verò probo, quia in malo, vt tali cognito, nulla datur ratio conuenientiæ, respectu appetitus, vel appetentis, sed omnibus modis est disconueniens, sed appetibilitas præsupponit conuenientiam, vt ex

se est manifestum; ergo malum, vt malum nullam habet appetibilitatem, nec proinde potest comprehendi sub ratione obiectiua finis.

Tertia opinio communis est & vera. Quòd ratio appetibilis, per quam finis dicitur motiuus voluntatis, & per quam constituitur, vt causa finalis, in actu primo, non sit communis bono & malo: nec bono, & indifferenti, sed cum bonitate conuertatur, imò sit ipsamet ratio bonitatis. Hæc est expressa sententia Arist. in hoc 2.lib. Phys. cap.3.tex.31.5.Met.cap.2. & 1. Ethic. cap.7. quibus locis affirmat finem & bonum conuerti, imò esse idem. Et D.Thom.1.2.quæstione quinta, art. 4. Alensis etiam 1.p.quæst.12.Memb.3.& q.34.Memb.1. quos sequitur tota ferè schola. Probatur aduersus primam sententiam ex communi illo axiomate; *Nemo intendens ad malum, operatur.* Quod tanquam verum, & necessarium recipiunt sancti Patres, Dionys. de diuinis nominibus cap. 4. D. August. 2.lib. Confess. cap.6.& 8. Greg.Nissen.lib.de Opificio hominis cap.20.Damas. lib.2.fidei cap.21. & omnes ferè Scholastici, in 2. d.42. illúdque acceperunt ex Aristotele, primo lib. Ethic. cap. 1. Ex quo euidenter sequitur,quòd nemo appetat malum sub ratione mali, nec vt tale sit vllo modo appetibile, quare appetibilitas, per quam mouet finis, non comprehendit malum, vt asserit prima opinio. Secundò quia voluntas est potentia cæca, & ideò non potest tendere, nisi in illud, quod sibi proponitur cognitum ab intellectu; sed intellectus non potest ei proponere malum sub ratione mali; ergo nec voluntas potest illud, vt tale appetere. Probatur minor, quia inter potentiam, & obiectum, euidens, & necessaria reperitur correspondentia conuenientiæ, ita, vt obiectum sit conueniens potentiæ; verum enim conueniens est intellectui, & visibile conueniens visui, sicque de cæteris: sed malum, vt malum non potest esse conueniens voluntati, imò nulli potest esse conueniens; ergo nec potest tendere in illud tanquam in obiectum, & ideò nec erit in eo vlla prorsus ratio appetibilitatis, per quam mouere possit voluntatem, nec comprehendentur sub ratione finis obiectiua, per quam sit causa in actu primo. 19

Probatur deinde contra secundam opinionem, quod nec ratio obiectiua finis possit esse appetibilitas comprehendens indifferentia; quia appetitus naturaliter procedit ab essentia aut natura ipsius rei, tanquam à principio, ergo non inclinat nisi in illud, quod est conueniens eidem naturæ: sed, id quod est indifferens, nullam habet conuenientiam respectu eiusdem naturæ: quia indifferens vt tale, nec est conueniens, nec disconueniens; ergo nec habet vllam rationem appetibilis: probatur euidenter 20

non sequentia; quia appetibilitas oritur ex conuenientia. Secundum, quia sicut intellectus se habet ad verum, & falsum, sic voluntas ad bonum, & malum: sed intellectus non potest operari circa obiectum indifferens ad verum, vel falsum, quia nec potest habere assensum, nec dissensum circa illud, nam veris solis assentitur, falsis verò dissentitur; ergo nec potest habere rationem obiectiuam intellectus, & consequenter nec rationem obiectiuam voluntatis illud, quod indifferens est ad bonum, & malum.

21 Ad primum argumentum respondetur distinguendo maiorem, quod eadem potentia sit contrariorum, nam duplici ratione possunt se habere contraria in ordine ad potentiam; quia vel vtrumque dicit rationem positiuam conuenientiæ, & ideò positiuè conueniunt sub ratione vniuersali obiectiua eiusdem potentiæ; quæ ideò per actum positiuum tendit in vtrumque tanquam in sibi conueniens, & tunc non sunt formaliter contraria respectu eiusdem potentiæ, sed solum materialiter, vt album, & nigrum respectu visus. Alio modo se habent tanquam opposita formaliter respectu eiusdem potentiæ; quia non dicunt conuenientiam respectu illius, vel naturæ, à qua procedit, sed vnum eorum est ei conueniens; alterum verò disconueniens, & ita se habent verum & falsum respectu intellectus, & bonum & malum respectu voluntatis, à quibus non respicitur vtrumque per actum positiuum; quia non habet vtrumque positiuam conuenientiam respectu potentiæ; sed vnum tantum; nempe verum respectu intellectus, & bonum respectu voluntatis; sed quod conueniens est tantùm: circa illud verò, quod est disconueniens, solum versatur potentia per negationem, vt intellectus circa falsum, per dissensum, & voluntas circa malum, non per actum appetendi, aut volendi illud, sed per negationem, quam ideò vocamus nolitionem vel fugam. Ex quo intelligitur potentiam non versari circa vtrumque contrarium, quia positiuam rationem sui obiecti contineat; sed circa vnum tantùm eorum; circa aliud verò solùm refugiendo illud, tanquam sibi disconueniens, & ideò non sequitur, quod ratio obiectiua adæquata eius vtrumque comprehendat; sed vnum tantum, aliud verò non contineri sub ea, sed solùm ab ea respici ratione contrarietatis formalis, & ideò non per respectum positiuum, sed quasi per negationem conuenientiæ, cum quo stare potest, quod conuertatur simpliciter cum altero; & solùm illud dicatur respicere, & ita appetibilitas finis, per quam motiuus est voluntatis, & causa finalis in actu primo, cum bonitate conuertitur, & illam tantùm respicit.

22 Ad secundum respondetur distinguendo etiam antecedens,

quod duplex sit actus voluntatis, nempè amor, & odium, nam vterque non est actus appetitionis, aut volitionis, nec tendentiæ in obiectum; sed solus amor, odium verò potius vocatur fuga, aut nolitio, & ideò quasi negatiuus actus est, non positiuus, vnde ex eo non sequitur, quod malum comprehendatur positiuè sub obiecto voluntatis, aut quod ei conueniat ratio obiectiua finis, sed solùm, quòd per quandam negationem disconuenientiæ.

Ad argumentum secundæ opinionis, etiam est distinguenda, maior, quia ratio boni dupliciter sumi potest. Primò pro vniuersalissima comprehendente bonitatem naturalem, & moralem, & bonitas naturalis sumitur ex conuenientia cum natura, bonitas verò moralis ex conuenientia cum recta ratione. Secundò potest sumi pro sola bonitate morali, & hoc secundo modo sumpta bonitate, dantur obiecta indifferentia, quæ nec bona sint, nec mala moraliter, & ex consequenti actus, ex sua specie indifferentes, & etiam in indiuiduo (vt Scoto, & aliis placuit) quamuis secundùm opinionem D. Thomæ longè probabiliorem, non possint in particulari exerceri, sine bonitate, aut malitia morali: sed sumpta bonitate primo modo non datur aliquid indifferens; quia non videtur possibile obiectum abstrahi ab aliqua conuenientia saltem naturali, vtilis, aut delectabilis. Quod si aliquis velit adhuc abstrahi posse, tunc dicendum est obiectum sic abstractum non posse mouere voluntatem, quia non continet vllam rationem appetabilitatis, sicut neque continet vllam rationem conuenientiæ.

Et si aliquis dicat actum voluntatis alium esse intentionis & 23
alium electionis, & illum versari circa finem, hunc verò circa media; tunc ergo, vel electio versatur circa bonum, vel non: & si versari circa bonum concedas, cum non versetur circa finem, sed circa media, non conuertetur bonum cum fine, nec bonitas cum ratione finis obiectiua: si verò non versatur circa bonum, iam erit vniuersalior bonitate ratio obiectiua volantatis. Respondeo electionem imprimis versari circa vtile formaliter; quod bonum saltem naturæ est, deinde etiam versatur circa bonitatem finis deriuatam ad media, quæ non appetuntur, nec sub electione cadunt, nisi, vt participant bonitatem finis, & ideò etiam electio pertinet suo modo ad finem, vt ratio boni semper cum fine conuertatur, atque etiam cum appetibilitate, & hæc sit adæquata ratio obiectiua finis, per quam est motiuus voluntatis, & causa finalis in actu primo, aut in proxima potentia.

QVÆ-

QVÆSTIO III.

Quænam sit causalitas finis.

IAm inquirimus quid sit illud, per quod finis est causa actualis, hoc enim vocatur causalitas in titulo quæstionis.

Prima opinio est Caiet. qui tria distinguit in fine, sicut in agente. In agente quidem datur ratio, seu virtus agendi, per quam dicitur agens in actu primo, vt in igne calor in se existens, datur effectus ab eo procedens, nempè calor productus ab eo in ligno, & datur tertium, quod est quasi medium inter vtrumque, nempè actio, per quam constituitur actu causa. Ita in fine datur ratio obiectiua finalizandi, per quam mouet voluntatem, quæ est bonitas, datur effectus gratia finis productus ab agente & datur finalizatio actualis, per quam est causa finalis actualis: & duo priora distinctè cognoscuntur à nobis, sed finalizationem non cognoscimus distinctè, sed solùm eam nominamus confusa quadã ratione, dicentes, esse id cuius gratia aliquid fit. Et ideò nec distinctè cognoscimus, quid illa sit, vel in quo sit ponenda, sed hoc in particulari ignoramus. De hac tamen sententia, non est curandum, quia cum in particulari non explicet, quæ sit causalitas finis, de qua procedit quæstio, nec pro vera eam possumus recipere, nec pro falsa refutare, sed omittenda est.

Et ad secundam opinionem procedendum, quæ asserit causalitatem finis præcedere actionem agentis, qui est voluntas & consistere in motione metaphorica, qua bonum quasi allicit ad se voluntatem, & attrahit, vt in ipsum tendat: vocatur autem hæc motio metaphorica: quia non fit per aliquid reale, & physicum impressum voluntati ante actionem eius, sed in eo solùm consistit, quod est finem apprehensum se exhibere præsentem voluntati, & quasi offerre ei bonitatem propriam, & quasi inuitare, & allicere illam ad amorem: vnde nomine attractionis vocari solet, non veræ, & realis, sed quasi affectiuæ, & ideò metaphoricæ. Ita Conimbricenses in hoc lib. cap. 7. q. 21. Ab aliis verò defenditur hæc sententia alio modo; quia per hanc motionem, aut excitationem voluntatis ponunt aliquid reale, saltem intentionale imprimi voluntati à fine: & in hac impressione, siue in reipsa impressa actionem voluntatis præcedente consistere causalitatem finis. Et probatur testimonio Aristot. 1. lib. de Gener. cap. 7. D. Tho. 1. 2. q. 1. art. 1. quibus locis videntur explicare causalitatem finis per actualem motionem, & excitationem agentis.

26 Sed probatur ratione; primò, quia bonitas finis apprehensa statim, ac representatur voluntati, excitat illam, & ad sui amorem attrahit, hanc autem attractionem, & excitationem

sequitur actualis amor, qui est propria actio ipsius agentis: nempè voluntatis: ergo attractio ipsa præcedit actionem ordine naturæ: cum sit excitatio ad illam; sed repugnat intelligere finem actu excitantem, & attrahentem ad se voluntatem, quin intelligatur actu causare amorem, quantum est ex parte sua, & ideò quin intelligatur actu finalizare, & causare: in tali igitur excitatione, & attractione præcedente actionem ponenda erit causalitas finis. Secundò, quia duo solùm officia habet finis circa agentem, nempè mouere ipsum ad agendum, & terminare actionem eius: sed causalitas finis non potest esse terminatio posterior actione: ergo erit motio, eadem actione prior. Probatur minor, quia officium terminandi est posterius natura actione, quod adeò verum est, ac necessarium, vt finis secundum rationem terminandi sæpè sit effectus productus per actionem, ergo est posterius causalitate eiusdem finis. Probatur euidenter consequentia, quia actio procedit à causa actuali: ergo præsupponit illam, & ex consequenti causalitatem eius, per quam constituitur actu causa.

Hæc tamen sententia in vtroque sensu videtur contraria doctrinæ Aristot. & D. Thom. atque etiam rationi. Probo primum, 27 quia Aristot. expressè ponit causalitatem finis, circa actionem ipsam agentis versari, sed hæc sententia ponit eam in aliquo præcedente actionem, non solùm ordine naturæ, sed etiam tempore, quia fieri potest, & sæpè fieri videmus, voluntatem etiam excitatam à fine, non moueri, neque exire in actum amoris: ergo causalitas finis secundum hanc sententiam non est circa actionem agentis: cum sæpè ponatur, non posita vllo modo, nec subsecuta actione. Et D. Thom. quæst. 5. de Potentia artic. 1. & quæst. 22. de veritate artic. 2. causalitatem finis expressè ponit actione ipsa voluntatis his verbis: *Sicut influere causa efficientis est agere, ita influere causa finalis est appeti, seu desiderari.* Hæc autem opinio in vtroque sensu ponit eam præcedentem actionem, & aliquando sine illa, ergo in doctrina D. Thom. non videtur posse sustineri.

Sed probatur ratione non esse veram in primo sensu, quia cum 28 finis sit causa realis, & non semper sit actu causa, per aliquid reale nouum, & ab eo distinctum debet constitui actu causa, & ideò causalitas eius aliquid reale nouum esse debet, quod nunc habeat, dum est actu causa: & prius non habebat, dum actu non causabat: sed nihil reale nouum potest ponere hæc sententia in primo sensu intellecta, ergo nec vera esse poterit. Minorem sic probo: vel hoc reale nouum est in voluntate à fine impressum, vel in ipso fine: impressum voluntati non admittit primus sensus, sed nec potest esse in ipso fine; nam finis dum actu

actu excitat voluntatem, nihil reale nouum habet, præter esse cognitum per quod est præsens voluntati, quod est sola denominatio extrinseca, de qua euidens est, quod non sit causalitas eius. Et si dicas hoc nouum habere, quod est exhibere propriam bonitatem voluntati, & eam allicere, aut attrahere ad sui amorem, quod antea non præstabat: Nihil valet: quia eodem modo procedit contra hoc argumentum; nam totum hoc non est aliud, quàm præsentia eius obiectiua, nihil prorsus addens supra bonitatem eius apprehensam, & ex consequenti præter potentiam proximam causandi: ergo non est aliquid reale nouum per quod possit esse actualis causa. Probatur consequentia; quia quousque voluntas obiectiuè inuitata & attracta elicit actum intentionis, nullum actualem concursum adhibet finis, quare neque ante actionem poterit esse causa in actu secundo; sed solùm in actu primo, quemadmodum neque agens ex eo, quod est præsens passo, dicitur actu causa: sed solùm dum actu operatur circa idem passum.

29 Secundò si præsentia obiectiua finis, per quam excitat voluntatem ad sui amorem, est causalitas finis, cum possit præcedere actum voluntatis, non solùm natura, sed tempore, vt contingit quando voluntas non elicit actum amoris, vel illum suspendit pro aliquo tempore, sequitur dari causam actu, sine effectu, & finalizare finem, dum nihil gratia eius fit, quod patet esse falsum, quare repugnat causalitatem finis præcedere actionem voluntatis.

Probatur deinde falsam esse eandem sententiam secundo modo intellectam, de impressione actuali in voluntate actionem præcedente, in qua consistat causalitas finis; quia si causalitas finis sit aliquid impressum voluntati ante actionem eius, vel illud imprimitur ei à fine, vel à seipsa; vtrumque est impossibile: ergo talis impressio impossibilis erit. Probatur minor, quia non potest fieri talis impressio, nisi per aliquam actionem: cum id quod imprimitur, sit aliquid reale nouum, quod necesse est produci per aliquam actionem realem, & ab aliquo agente reali, sed voluntas nullam habuit actionem: cum talis impressio ponatur prior natura actu eius: ergo non potest voluntas sibi illud imprimere ante actionem propriam: imo neque vllo modo, quia cum omnis actus voluntatis sit tendentia in obiectum, nihil circa seipsam directè, & per se operatur, sed nec potest illud esse impressum à fine, quia vt finis non agit, sed est id cuius gratia operatur agens, alioqui finis vt finis esset causa efficiens per veram & realem actioné, quod repugnat. Probatur consequétia: quia talem impressionem non potest causare, nisi sub ratione finis: cum per eam constituatur in ratione actuali finalis causæ.

Secun

Secunda igitur sententia est communis & vera, quod causalitas finis non sit aliquid præcedens vllo modo actionem voluntatis, hoc est, nec tempore, nec natura, nec etiam sit aliquid consequens actionem, & ideò posterior illa, sed esse actionem ipsam in quantum gratia finis elicita, aut producta à voluntate. Ita expressè D. Thomas vbi supra, cuius verba citauimus aduersus primam opinionem vtroque modo intellectam; Auicenna 6. lib. Met. trac. 5. cap. 5. Alber. Mag. 5. Meta. trac. 1. cap. 3. Alensis 1. p. q. 17. Memb. 3. Herueus quodlib. 2. q. 1. & q. 8. §. ad rationes. Soncinas 5. Meta. q. 2. Ochamus in 2. q. 3. art. 2. Et probatur ex refutatione alterius opinionis hoc modo: causalitas finis debet esse aliquid reale nouum, atque distinctum ab eo, & à voluntate: cum constet vtrumque dari; sine causalitate, dum finis non mouet actu voluntatem, sed hoc reale nouum non potest esse aliquid præcedens actionem eiusdem voluntatis: quia ante actionem nihil est factum gratia finis; neque etiam fit, vt probatum est aduersus aliam opinionem vtroque modo intellectam; ergo repugnat, quod ante actionem voluntatis præsupponatur finis, vt actu causa. Neque potest esse aliquid posterius actione voluntatis: cum hæc præsupponat finem vt actu causam, cuius gratia elicita est à voluntate: ergo debet esse aliquid simultaneum actioni, nihil autem simul cum actione intelligi potest ab eadē actione distinctum: ergo causalitas finis erit actio ipsa, prout gratia finis elicitur. 30

Sed aduersus nostram sententiam potest sic arg. finis mouet, & attrahit voluntatem ad sui amorem, & hæc attractio est realis, & præcedens amorem eius, vt ex se est manifestum, nec potest fieri, nisi à fine, vt ab actuali causa; ergo ante actionem voluntatis intelligitur finis, vt causa actualis, & ex consequenti causalitas eius, quare nō potest in actione consistere. Quod præsertim verum est, ac necessarium, quia finis est prima causa omnium, ergo causalitas eius præcedit omnes causalitates aliarum ordine naturæ, quare prior erit actione, quæ est causalitas agentis, falsum igitur erit, quod actio eadem sit causalitas finis, sed distinctæ causalitates his causis adeò diuersis tribui debent, quia repugnat diuersas causas actuales constitui per eandem causalitatem. His autem respondeo, veras esse omnes has locutiones, quod finis moueat voluntatem, quòd eam attrahat, eam alliciat, & inuitet ad amorem, sed per eas non significari aliquam actionem, vel impressionem eiusdem finis circa voluntatem, sed solum obiectiuam motionem, & attractionem, & vt sic loquamur, non significant motionem, & attractionem in actu secundo, sed solum in actu primo, & quasi in suo principio, proximo tamen respectu conuersionis eius per amorem. Hæc autem motio & 31

attractio

attractio obiectiua, & in actu primo, quæ principium est actualis attractionis per actualem amorem, solum consistit in ostensione bonitatis eiusdem finis. cuius gratia voluntas obiectiuè ab ea attracta & quasi allecta mouetur ad amorem, & elicit actum eius, vnde nihil reale est præter finem ipsum cognitum, & per
32 cognitionem ostensum voluntati. Et ex hoc intelligitur hanc motionem, & attractionem, nec esse aliquid procedens à fine nec impressum voluntati: sed nec procedens ab ea, vt ab actuali causa; imo nec præsupponere illam, vt actu causam; sed solùm vt causam in actu primo, ex qua tamen proximè sequitur actus secundus: qui est actio ipsius voluntatis excitatæ, & attractæ, obiectiuè ab eadem bonitate, vt ei ostensæ per cognitionem: à qua actione, in quantum gratia eiusdem finis facta, constituitur idem finis in ratione actualis causæ, prius tamen natura, quàm constituatur efficiens, vt actu causa ab eadem actione: quia prius est, quod actio fiat gratia finis allicientis, quàm quod procedat effectiuè ab agente; nam vera est causalis hæc; quia finis mouet voluntatem, & eam attrahit obiectiuè, voluntas ipsa producit effectiuè actum amoris, è conuerso verò falsa: quia voluntas elicit actum amoris, mouetur, & attrahitur obiectiuè à fine: ergo hoc potius est causa illius, & ideò prius natura est, quod actio procedat à voluntate, vt mota à fine, quàm vt à causa efficiente: & ita eadem actio, vt procedens à fine, prior natura est seipsa, vt procedente à causa efficiente, cum hoc, quod est procedere à fine, sit causa procedendi ab efficiente: quod sufficit, vt causalitas finis sit prior natura cæteris causalitatibus aliarum causarum. Nec tandem repugnat; quod diuersæ causæ constituantur actu causæ per eandem rem diuerso modo consideratam: sicut non repugnat, quod idem effectus realis procedat ab eis sub diuersis considerationibus, & omnes simul concurrant ad illum producendum, per modos causandi adeò diuersos. Neque aliquis vnquam negauit, quod causa efficiens, & finalis concurrant ad eandem actionem per suos modos causandi diuersos.

33 Et si tandem dicatur actionem esse effectum finis: cum verum sit ac necessarium gratia eius esse factam, & ideò non posse esse causalitatem eius; quia effectus præsupponit causam actu & ex consequenti causalitatem eius. Respondeo actionem non fieri, nec esse effectum propriè loquendo: sed medium per quod effectus fit, & quasi fieri eius, quare eum præcedit ordine naturæ. Ideò potest esse causalitas finis, sicut potest esse causalitas efficientis, & effectus cum sit posterior natura eadem actione, potest præsupponere finem constitutum per eam in ratione actualis causæ.

Adte

Ad testimonium Aristotelis, & D. Thom. Respondetur vtrumque explicare causalitatem finis per actualem motionem, & excitationem agentis, quæ est actio ipsa voluntatis, in qua verum est consistere causalitatem finis.

Ad primum argumentum concedenda est maior, quod bonitas finis apprehensa statim ac repræsentatur voluntati, excitet illam ad amorem obiectiuè, & tanquam in principio ipsius amoris, & ideò verum est, quod hanc excitationem obiectiuam sequatur amor actualis, quem excitatio ipsa præcedit, sed neganda est minor, quod repugnet intelligi finem excitare voluntatem ad amorem, quin sit actu causa: nam ad excitationem obiectiuam, & in actu primo, atque proximo: respectu actionis voluntatis satis est esse etiam causam in actu primo, nec requiritur in actu secundo, quia non intelligitur finis actu finalizare, nisi dum actu appetitur, ac desideratur, vt expressis verbis asseruit D. Tho. & ideò nec intelligitur actu causa, nisi per actionem amoris, vel desiderij elicitam ab eadem voluntate vt efficiente gratia eiusdem finis. Ad secundum neganda est consequentia, quod actio procedat à fine, vt à causa actuali: sed procedit ab eo, vt causa in primo & constituit eum causam finalem in actu secundo, sicut etiam diximus procedere ab efficiente primo modo, & constituere eum actu causam secundo modo.

QVÆSTIO IV.

An esse cognitum sit conditio necessaria, sine qua finis nullo modo possit propriam causalitatem exercere.

IN duabus quæstionibus præcedentibus definitum est bonitatem esse rationem obiectiuam finis; per quam mouet voluntatem: & causa finalis est in actu primo & actionem eiusdem voluntatis in quantum fit ab ea, gratia eiusdem finis, esse causalitatem eiusdem per quam constituitur in ratione actualis causæ: nunc autem quærimus, an esse cognitum ab intellectu sit conditio necessaria ad exercendam propriam causalitatem: ita vt incognitus non possit mouere voluntatem, neque hanc in eum tendere. Sed potest habere duplicem sensum quæstio: primum, an naturaliter hoc sit possibile: secundum, an saltem possit fieri per potentiam Dei absolutam, & in primo sensu omnes conueniunt, finem non posse mouere voluntatem nisi cognitum per intellectum: neque hanc in eum tendere. Quod docuit expressè D. August. 10. lib. de Trinitate cap. 1. & 2. his verbis. *Prorsus incognitum amare nullus potest.* D. Greg. lib. 5. moralium cap. 23. & lib. 23. cap. 1. D. Bernar. lib. 12. de interiori 34

domo

domo cap. 18. & 19. & lib de gratia & lib. arbitrio, in principio, D. Ansel. in monologio cap. 48. idem sentiunt Scholastici omnes, præsertim D. Tho. 1. p. q. 82. art. 4. & prima secundæ q. 3. art. 4. ad 4. & q. 9. art. 1. à quibus vulgatum illud recipitur: *Nihil volitum, quin præcognitum.* Et probatur ex natura voluntatis duo habentis, nempe, quod sit cæca potentia, & quod sit appetitus rationalis, & ratione vtriusque petit, vt à fine apprehenso, vel cognito moueatur. Nam si cæca potentia est, non poterit in suum obiectum tendere; nisi ei ostendatur, ostendi autem est per cognitionem ei repræsentari: ergo natura eius postulat vt in finem cognitum tendat. Præterea, si appetitus rationalis est, ratione duci debet in suis actibus, sed ratione duci, est, quòd in obiectum cognitum per rationem feratur: ergo cognitio necessaria conditio est vt finis eam moueat, & propriam causalitatem circa eos exerceat.

35 In secundo autem sensu, an per potentiam Dei absolutam fieri possit, vt voluntas tendat in finem: non conueniunt omnes, sed prima opinio tenet possibile esse, quod voluntas in incognitum tendat, & ab illo moueatur. Ita sentit Palud. in 4. d. 49. quæst. 1. art. 2. num. 29. quem videntur sequi Greg. ibidem, & Ochamus q. 77. ar. 7. & 15. & nonnulli ex misticis Theologis asserentibus eos, qui altissimæ contemplationi dediti sunt, ad eum peruenire statum posse, in quo voluntas, sine præuia cognitione bonum diligat. Probatur hoc argumento: finis non mouet voluntatem, nec actus eius finalizat per cognitionem, tanquam per rationem formalem obiectiuam, vt quæstione sequenti ostendetur: cognitio verò solum est conditio necessaria, vel causa sine qua non, sicut ex parte causæ efficientis approximatio eius ad passum, sed probabile est hanc conditionem approximationis supplere posse Deum in causa efficiente, ita vt operetur circa passum distans: ergo eandem supplere poterit in causa finali, ita, vt voluntas tendat in finem incognitum, quod est quasi tendere in obiectum non approximatum. Et vniuersaliter videtur concedendum posse Deum supplere omnes conditiones, sine quibus non fit aliquid: quia istæ non essentiales ad agendum. Communis tamen, & vera sententia tenet contradictionem implicare, quod voluntas tendat in bonum prorsus incognitum, quam videtur insinuare D. Thom. vbi supra, & eam expressè tenet Henric. quodlib. 1. quæst. 15. Gab. in 2. d. 52. quæst. 1. art. 3. Dionysius Cartusiensis in lib. de laudibus vitæ solitariæ art. 26. & 37.

36 Et probatur ex intrinseca conditione voluntatis, quæ appetitus rationalis est: sed quemadmodum intrinsecum est rei naturali agere per formam naturalem, & sine illa agere implicat contra

contradictionem, eodem modo intrinsecum est appetitui agere, per formam apprehensam, hoc est per conceptum ex cognitione causarum, qui quasi forma eius est repræsentans ei obiectum, à quo moueatur, & in quem tendat: quare implicat contradictioné ferri in incognitum, sicut repugnat operari sine forma sibi conueniente. Cum enim sit cæca potentia, repugnat moueri, vel excitari à bono, aut in illud tendere: nisi ei ostendatur, ostendi autem non potest, nisi per cognitionem. Secundò probatur: quia finis in quem tendere debet voluntas per amorem, aliquando non est in rerum natura, vt de sanitate constat, ad quam mouetur infirmus, ergo non poterit mouere voluntatem, neque hanc in eum tendere, nisi sit in apprehensione intellectus, per quam repræsentetur voluntati, vt possibilis: repugnat igitur fieri voluntatem in incognitum.

Ad argumentum verò distinguenda est maior, quod cognitio finis tantùm sit conditio eius ad causandum requisita; nam duplex est conditio, vna quæ se tenet ex parte causæ pertinens ad substantiã eius, & hæc cẽsetur intrinseca; altera, quæ nec substantiam agentis, nec passi attingit, & hæc censetur extrinseca. Intrinseca conditio est actualis existentia agentis, sine qua agere repugnat, etiam per potentiam Dei absolutam: nam si causa efficiens non habeat entitatem realem actualem, repugnat, quòd ab ea egrediatur realis actio, & realis effectus: repugnat quòd realem, & actualem influxum præstare possit: & sicut se habet respectu efficientis realis existẽtia extra causas, sic se habet respectu finis realis, & actualis existentia in cognitione, sine qua etiam implicat contradictionem excitare, aut mouere voluntatem, & ex consequenti finalizare actus eius, & esse id cuius gratia ab ea procedant. Nisi enim ostendatur voluntati bonitas finis; ita se habebit, ac si non esset, quantùm pertinet ad voluntatem, vt in eam tendat, ergo conditio hæc intrinseca nullo modo suppleri potest. De conditione verò extrinseca, qualis est approximatio agentis ad passum, non est certum, quod suppleri possit, sed valde probabile, quòd non possit, vt libr. 7. probabitur. 37

Supposito igitur, quòd necessariò requiratur cognitio; statuendum est, qualis requiratur, & sufficiat. Et imprimis certum est, non sufficere habitualem, quia nisi actu repræsentetur finis voluntati, nec eam mouere potest, nec voluntas in eum tendere, vt patet in dormientibus. Et probatur ex natura habitus, quæ consistit in inclinatione ad obiectum medio actu; ergo cognitio habitualis deseruire non potest ad mouendam voluntatem, nisi media actuali, quæ ideò necessaria omninò censetur. Sed actualis duplex est, speculatiua, & practica: speculatiua est, per quam non proponitur obiectum sub ratione conuenientis, 38

sed

sed solùm cognoscitur secundum propriam naturam, & nudam veritatem, quam ex ea habet, & talis est cognitio huius veritatis, *totum est maius sua parte.* Cognitio verò practica est, per quam cognoscitur res per modum conuenientis, & illa non mouet voluntatem, quia vt Aristot. docet 3. lib. de anima cap. 9. textu 42. cognitio practica nihil dicit de prosequendo aut fugiendo, & ideò non est motiua voluntatis. Sed nec sufficit cognitio practica in communi, qualis est de communissimo illo obiecto, *bonum est prosequendum, vel malum fugiendum*, quia vt alibi etiam asserit Aristoteles, sermones in communi non mouent: necesse est ergo, vt in particulari proponatur obiectum voluntati, hoc est hic, & nunc, & cum his circumstantiis prosequendum, vel fugiendum, vt ab eo moueatur, & talis cognitio est conditio necessaria, vt propriam causalitatem exerceat finis circa actus voluntatis.

QVÆSTIO V.

An finis moueat voluntatem secundum esse reale, vel secundum esse cognitum.

39 Explicantes in superioribus proprium modum causandi finalis causæ, diximus, non semper esse necessarium, vt finis habeat actualem existentiam extra causas, sed satis esse, vt habeat esse possibile; quod esse possibile, nunc extendendum est ad apprehensionem, ita vt necessarium sit, quòd habeat esse possibile secundum veritatem rei, vel vt tale apprehendatur. Hoc enim secundum sufficere probat euidenter experientia: cum videamus moueri hominem, non minus efficaciter ad procurandam sanitatem, nec minus efficaciter applicare media curationis ad illam consequendam; dum naturaliter est impossibilis, ac si possibilis foret: ex eo solùm, quòd vt possibilis ab eo apprehenditur; nam si apprehendatur, vt impossibilis; non poterit mouere voluntatem ad absolutam, & efficacem intentionem eum assequendi; sed ad summum poterit voluntas quosdam actus simplicis complacentiæ circa illum exercere, satis est ergo, finem apprehendi, vt possibilem, vt possit mouere voluntatem, & propriam causalitatem exercere circa actus eius. Quod cum ita sit, quæritur, an finis moueat voluntatem ratione bonitatis, vel ratione apprehensionis; ita vt cognitio, vel apprehensio sit ratio formalis obiectiua, per quam moueat voluntatem, vel solùm conditio, sine qua mouere eam non possit; & ratio formalis mouendi sit entitas realis, vel realis bonitas.

40 Et prima opinio asserit cognitionem, vel apprehensionem, non solùm esse conditionem necessariam ad mouendum, sed rationem formalem, per quam mouet, potius quàm bonitatem

realem, vnde formaliter mouebit, vt cognitum, potius quam vt bonum realiter. Ita Auicenna 6. lib. suæ Metaphys. cap. 5. Capreol. in 2. dist. 25. quæstion. 1. articul. 3. ad argumentum Gregorij, Soncin. 5. Metaphys. quæst. 3. Medina 1.2.q.1. artic. 1. Probant testimoniis D. Thom. 1.p.q.80. art. 2. 1.2. q.30. artic. 3. ad 2. & quæst. 31. art. 3. ad 1. quibus locis duo asserit. Primum est, quod appetitus rationalis, & sensitiuus sunt specie diuersi, propter diuersas apprehensiones, quas sequuntur: nam rationalis (qui est voluntas) sequitur apprehensionem intellectus; sensitiuus verò apprehensionem sensus: sed potentiæ distinguuntur specie, per diuersas rationes formales obiectorum: ergo apprehensiones: per quas distinguit has potentias, erunt rationes formales obiectiuæ: per quas bonum mouet diuersum appetitum, & non conditiones tantùm. Secundum, quod asserit, est idem obiectum diuerso modo apprehensum causare diuersos actus in voluntate: vt si apprehendatur bonum absolutè, causat amorem: si vt absens, causat desiderium: si vt præsens, gaudium, vel delectationem: sed actus voluntatis non distinguuntur specie, nisi per diuersa obiecta formalia: ergo apprehensio, vel cognitio ratio formalis obiectiua est, & non solum conditio.

Sed probatur ratione: quia illud, quod semper finis postulat ad finalizandum, & sine quo non potest propriam causalitatem exercere, censetur potius ratio formalis obiectiua finis, quàm aliud; quod non est semper necessarium, sed sine illo potest eam exercere: sed cognitio semper est necessaria ad finalizandum, & sine bonitate reali potest finis id præstare: ergo apprehensio potius erit ratio formalis mouendi, quàm realis bonitas. Probatur minor: quia bonitas realis finis aliquando non est in rerum natura, imò aliquando non est possibilis; ergo non potest finis ratione illius mouere voluntatem, sed ratione apprehensionis.

Secunda opinio tenet, quod quando finis habet actualem existentiam, vel saltem possibilem in suis causis, bonitas eius apprehensa est ratio formalis finalizandi, quando verò prorsus est impossibilis, sed tanquam possibilis apprehenditur, potius mouet, & finalizat ratione apprehensionis, quàm ratione bonitatis, itaque apprehensio in hoc casu est ratio formalis mouendi voluntatem: sed in illis solum est conditio. Ita nonnulli ex Modernis. Probatur primò, quia dum finis verè est impossibilis, nullam habet veram, & realem bonitatem, per quam possit mouere voluntatem, nisi quam tribuit ei apprehensio: ergo sola apprehensio erit bonitas formalis eius, per quam mouet, & ideò non solùm conditio: sed ratio formalis mouendi.

uendi. Secundò quia dum finis est impossibilis, nihil reale permanet præter apprehensionem, qua apprehenditur possibilis, per quod possit mouere voluntatem, & esse id cuius gratia operatur agens: ergo vel sola apprehensio tunc est ratio mouendi, vel finis non erit causa realis. Probatur consequentia: quia causa realis esse non potest, nisi ratione alicuius entitatis realis.

41 Tertia opinio affirmat bonitatem realem finis possibilem vel actu existentem, veram, vel solum apprehensam esse rationem formalem mouendi voluntatem: apprehensionem verò semper esse conditionem tantùm. Ita D. Thom. 1. lib. contra gentes cap. 75. & 1. par. quæst. 80. artic. 1. ad primum. Scotus in 2. d. 25. quæst. 2. Gabr. in 1. d. quæst. 5. art. 1. notab. 5. Caiet. 1. 2. quæst. 1. artic. primo, & 1. p. q. 1. artic. 4. Ferrar. lib. contra gentes cap. 44. Iauellus 5. libro, Meraph. q. 15. Sotus 2. lib. Phys. q. 3. Tolet. q 14. Perer. libr. 8. q. 4. Fonf. 5. Meta. cap. 2. q. 11. Conimb. 2. lib. Phys. cap. 7. q. 23. Suar. tom. 1. Meta. disp. 23. sect. 8. *& hac est vera, & tenenda.* Probatur primò ex definitione finis tradita ab Aristot. *Finis est cuius gratia agens mouetur ad operandum, & cuius gratia operatur.* Sed agens non operatur gratia cognitionis, vel apprehensionis: sed bonitatis, quæ est in fine, vel apprehenditur in eo: ergo hæc est ratio mouendi, & finalizandi, non illa.

42 Probatur etiam ratione: quia illa est ratio formalis finalizandi ad quam diligendam inuitatur, & attrahitur voluntas, sed non inuitatur voluntas, neque attrahitur ad diligendam apprehensionem, sed bonitatem potius apprehensam: ergo hæc potius est ratio finalizandi, quàm illa. Probatur minor: quia infirmus non mouetur, neque inuitatur ad apprehensionem vel cognitionem sanitatis: sed ad sanitatem ipsam, vt ex se est manifestum: ergo hæc est ratio formalis, per quam mouetur: illa verò solùm conditio. Secundò, quia secundum eam rationem formalem mouet finis agentem ad operandum: secundum quam satiat appetitum eius post consecutionem, & qua obtenta quiescit: sed nec satiat appetitum agentis apprehensio bonitatis, nec ea habita quiescit, & vtrumque habet bonitas apprehensa: ergo hæc est ratio formalis, per quam finis exercet propriam causalitatem, & non illa.

43 Sed specialius probatur contra secundam opinionem duabus aliis rationibus. Prima, quia ratio formalis obiectiua cuiuscunque potentiæ semper est eadem, & inuariabilis: cum ab ea sumat suam speciē: ergo ratio formalis obiectiua, per quam finis mouet voluntatem, semper est eadem. Probatur euidenter consequentia: quia ab illa sumit suam speciem voluntas,

ſicut cæteræ potentiæ à propriis rationibus obiectiuis. Quare falſum eſt, quod aſſerit ſecunda ſententia, nempe in quibuſdam actibus bonitatem finis eſſe rationem formalem mouendi, & finalizandi, in aliis verò, non bonitatem, ſed apprehenſionem eius.

Secundò, quia illa eſt ratio formalis finalizandi, cuius gratia operatur agens, & ad quam aſſequendam mouetur, ſed nunquam agens operatur gratia apprehenſionis, nec ad hanc aſſequendam mouetur: etiam ſi finis ſit impoſſibilis, dummodo vt poſſibilis apprehendatur; ſed ſemper gratia bonitatis apprehenſæ; ergo bonitas apprehenſa ſemper eſt ratio formalis obiectiua finis; ſiue poſſibilis ſit, vel impoſſibilis, & apprehenſio ſemper eſt conditio tantùm. Quod expreſsè docuit Ariſtot. in 2. lib. text. 32. & 5. Meta. text. 3. aſſerens nihil referre; an finis ſit verè bonus, aut verè poſſibilis; vel ſolum ſecundum apparentiam, aut apprehenſionem intellectus.

Pro ſolutione autem argumentorum aliatum opinionum, in 44
quibus ſoluendis tota difficultas huius quæſtionis conſiſtit, notandum eſt, ex doctrina D. Thom. 1.2. q. 1. art. 1. ad 5. bonitatem finis tribus modis conſiderari: primò, ſecundum ſe, & hoc modo eſt ratio formalis cauſandi, quæcunque cauſat finis: ſed petit pro conditione neceſſaria exiſtentiam, quæ duplex eſt, vera, & realis à parte rei, aut in apprehenſione intellectus reali; & hæc vocatur exiſtentia intentionalis: quia eſt in intentione, & apprehenſione agentis: & ſecundum hos duos modos exiſtentiæ, duo præſtat officia ſibi propria finis: nam per exiſtentiam intentionalem mouet cauſam efficientem, nempe voluntatem, & ideò per eandem dicitur eſſe primum in intentione, & vera cauſa finalis, cuius gratia agens mouetur, & operatur: ſed ſecundum exiſtentiam actualem à parte rei terminat actionem agentis, & eſt quaſi vltimum complementum totius proceſſus, eiuſdem agentis incipientis ab intentione, & terminari per conſecutionem: & etiam ſecundum hanc exiſtentiam actualem dicitur finis vltimum quid in executione. Per illam denique exiſtentiam intentionalem, finis eſt principium deſiderij in voluntate: & per realem, eſt principium delectationis. Ex quibus intelligitur, quòd etiam ſi non habeat exiſtentiam realem: ſed impoſſibilis ſit per intentionalem quam habet in apprehenſione agentis eſt vera cauſa realis.

Quod, vt melius intelligatur, notandum eſt ſecundò, quod 45
dum finis eſt impoſſibilis, non habens bonitatem, quam de eo apprehendit intellectus, in hoc tantum decipitur intellectus eum apprehendens, vt poſſibilem, quòd huic rei, quam apprehendit tanquam finem, tribuit bonitatem in ſe, vel in cauſis, quam

quam à parte rei non habet: vnde licet finis apprehensus non sit aliquid reale à parte rei: nec habeat existentiam realem in rebus, actualem, nec possibilem, habet tamen entitatem, & existentiam intentionalem: quæ suo modo realis est: sed vocatur realis intentionalis, per additum diminuens: quia est conceptus obiectiuus realis bonitatis, & realis existentiæ, saltem possibilis, non quidem ex eo falsus: quia non sit reale, quod apprehenditur, sed solùm ex eo, quòd non conuenit rei cui attribuitur, quod nihil refert ad motionem, & finalizationem. Et ratio huius accipitur ex natura voluntatis, & intellectus, quæ hoc modo moueri postulant, vt intellectus per actum realem voluntatis: quæ virtutem habet mouendi intellectum quantum ad exercitium, vel applicationem, propter naturalem subordinationem, & sympathiam harum potentiarum: licet nihil reale in eodem intellectu ponat: voluntas verò per realem actum intellectus mouetur, quantùm ad specificationem, virtute obiecti per eum apprehensi sub ratione boni, & conuenientis: non est enim apta moueri alio modo: cum nec possit in proprium obiectum tendere, nisi ab intellectu proposito, & sub ratione, qui ab eo proponitur.

46 Ex quo intelligitur satis esse, vt finis sit causa realis, quod apprehendatur, per actum, & conceptum realem intellectus, ex quo solo dicitur habere esse reale intentionale in eodem intellectu, per quod mouere potest voluntatem: cuius actus licet non terminetur, nisi ad finem secundum esse reale extra causas, sed causatur ab eo secundum esse reale intentionale. Quod ita esse probatur euidenti experientia, videmus enim finem verè impossibilem, ex eo solum, quòd tanquam possibilis apprehenditur mouere voluntatem ad actus reales intentionis, consilij, & electionis, propter realem conceptum formalem, in quo verum est habere esse reale obiectiuum non repræsentatum, quod est esse reale intentionale: licet illud non habeat à parte rei illud, cui tale esse attribuitur. Gratia exempli: Non minus efficaciter intendit infirmus sanitatem verè impossibilem: sed vt possibilem apprehensam, nec minus eam procurat medicus, quàm si esset possibilis, nec minus talis sanitas causat actus reales, & Physicos, intentionis, consilij, & electionis mediorum: ergo non minus realiter mouet, realiter finalizat: ergo non minus est causa realis & Physica.

47 Sed difficultas hoc intelligendi procedit ex eo, quòd motionem finis, & causalitatem eius intelligimus ad modum aliarum causarum modo materiali causantium: cum tamen causa finalis valdè diuersa sit, & valde diuersum modum causandi realem habitura sit, vt postulat natura voluntatis, quæ est efficiens

causa ab eo mouenda,& circa quam propriam causalitatem debet exercere:voluntas verò non est apta moueri modo materiali; sed intentionali; hoc est ab obiecto apprehenso ab intellectu, & modum intentionalem habente, quod reale quidem est, sed diminutum, & quasi metaphoricum, sufficientem tamen, vt finis dicatur causa realis, & Physica; quia per hoc esse reale intentionalè, & per hunc modum mouendi intentionalem mouet voluntatem ad veros actus reales,& Physicos,& sub motu naturali comprehensos,quales sunt,actus intentionis,consilij,& electionis; qui licèt habeant esse voluntarium,in quantum procedant à voluntate,tanquã à principio intrinseco cum cognitione eiusdem finis, & ètiam esse morale, in quantum libere procedunt ab eadem voluntate, & consoni sunt, vel dissoni rectæ rationi; etiam habent esse naturale, & physicum. Vnde sequitur negari non posse; quin voluntas causa moralis, simul & Physica eorum sit, & consequenter finis, cuius gratia fiunt, etiam sit causa moralis, & verè Physica. Et propter hoc esse intentionale, & modum intentionalem mouendi vocauit Aristoteles causalitatem finis Metaphoricam,& quasi translatitiam; atque etiam, quia desiderium causat in voluntate; quòd motus quidam Metaphoricus est; sed simul realis,& Physicus,& ideò realis etiam, & Physica causalitas finis,& finis ipse realis,& Physica causa, per modum tamen diuersum causandi respectu aliarum causarum, quantùm ad rationem mouendi, & causandi materialem, & naturalem, sed verè consonum naturæ finalis causæ illum postulantis. Et ideò finem debemus appellare causam realem,& Physicam finalem.

Tertiò notandum est, vt bene Caiet. prima secundæ q.1.art. 1.causalitatem finis à motione voluntaris incipere:in intentione,& electione exerceri,& in actu terminandi compleri. Itaque cum primum proponitur volunrati, incipit eam excitare, & quasi ad se attrahere obiectiuè, & hæc attractio obiectiua, non est causalitas eius, sed solum causalitatis principium: quam sequitur actus intentionis: & virtute intentionis sequuntur consilium, & electio, & omnes gratia finis,qui iam est actualis causa finalis per actionem, & tandem dum iam voluntas coniungitur actu fini adepto (quæ coniunctio vocatur assecutio eius) incipit finis exercere aliud officium terminandi;nam vsque ad assecutionem solùm exercuit officium mouendi.Et terminatio est, quasi complementum causalitatis eius, sine qua incompleta, & imperfecta permaneret, & frustra laborasse agentem dicitur; dum labor eius assecutione finis priuatur; nihilominus veram habuit causalitatem finis, in actuali intentione agentis, in consilio,& electione mediorum,ad quam sufficit fuisse in apprehensione 43

sione reali eius, licet non habuerit veram existentiam, nec possibilem; sed ad officium terminandi, non satis est in apprehensione existere; sed necessaria est realis existentia eius, secundum quam ei coniungatur agens realiter.

49 Itaque duo includit causalitas finis, nempe motionem agentis, per quam actualis est causa intentionis, desiderij, consilij & electionis; & terminationem, quam non præstat nisi in actuali consecutione, in qua realiter ei coniungitur agens; & ex his duobus primum pertinet ad essentiam eiusdem causalitatis; secundum non ad essentiam, sed ad perfectionem eius; quasi substantialem, eo modo, quo integritas in partium integrantium pertinet ad substantiam rei, sed non ad essentiam; quæ sine illa saluari potest, vt sine brachio, vel pede essentia hominis. Et ad essentiam quidem causalitatis sufficit bonitas finis apprehensa; quæ dicitur realis intentionalis; sed ad terminationem non sufficit: sed vera requiritur: quia si finis sit verè impossibilis, nihil consequetur agens: ergo actio eius non erit realiter terminata: neque perfecta, sed quasi suo fine frustrata, & nihilominus vera erit actio, vera intentio, verum desiderium: quia actualis terminatio non pertinet ad eius essentiam, sed solum aptitudinalis, quam habet per apprehensionem finis ex se sufficientem perducere agens ad realem assecutionem finis: quia per accidens priuatur propter realem impossibilitatem eius præter intentionem euenientis, licèt reipsa sit necessaria.

50 Ad testimonia igitur D. Thomæ pro prima sententia respondetur verum esse vtrumque: primum quidem, quod appetitus rationalis, & sensitiuus distinguantur per bonitatem apprehensam per sensum & intellectum, ex quo non sequitur, quod apprehensiones diuersæ sint rationes formales distinguendi eos; sed solùm sunt conditiones: rationes verò formales sunt bonitates diuersæ: quæ apprehenduntur: nam vna sumitur ex conuenientia ad naturam rationalem: alia ex conuenientia ad naturam sensitiuam, & ex hoc habent diuersitatem formalem, quam comitantur diuersæ apprehensiones, per sensum & intellectum, tanquam conditiones congruentes naturæ earum. Verum est etiam secundum, quod actus appetitus distinguantur specie per obiecta diuerso modo apprehensa, sed ratio formalis eos distinguens non est, nisi bonitas ipsa præsens, vel futura, quod verò vt talis apprehendatur, conditio tantùm.

Ad argumentum eiusdem sententiæ distinguenda est minor, quod sine bonitate reali possit finis exercere propriam causalitatem; nam bonitas duplex est, intentionalis existens in conceptu reali intellectus, & existens extra causas, & vtraque est realis, hæc quidem simpliciter, & perfectè: intentionalis verò,

V 4

non nisi cum addito diminuente. Sed quod realis sit suo modo, patet: cum sit conceptus obiectiuus realis bonitatis, & realiter repræsentatus per formalem mouens, quæ ad actus voluntatis Physicos & reales, quamuis attribuatur talis entitas realis, vt possibilis realiter ei, quod non est eam habiturum, in quo consistit deceptio intellectus, & ratione cuius deceptionis priuatur agens assecutione finis, & finis ipse priuatur officio terminandi pertinente ad perfectionem substantialem causalitatis eius, quamuis non ad essentialem, vt explicatum est.

Ad primum argumentum secundæ opinionis distinguendum est antecedens, quod finis, dum est impossibilis, nullam habeat bonitatem, nisi quam tribuit ei intellectus, quia bonitas finis secundùm se considerata abstrahit à bonitate existente extra causas, & solùm habente esse intentionale in apprehensione intellectus: determinatur autem per hos modos essendi, tanquam per diuersas conditiones, quarum neutra est præcisè necessaria ad finalizandum. Sed hæc vel illa sufficit, vt docuit expresse Aristoteles textu 32. huius libri, & 2. lib. Meta. text. 3. asserens nihil referre, an finis sit verè bonus; aut verò possibilis, vel solùm secundùm apparentiam. Negamus igitur, quod intellectus tribuat bonitatem fini impossibili, ex eo, quod vt possibilem eum apprehendit, sed solùm tribuit modum essendi intentionalem, requisitum quidem necessariò, tanquam conditionem; quia nullo modo potest finis mouere voluntatem, nisi habens esse intentionale, quantumlibet sit possibilis, vel etiam actu existens extra causas: bonitatem verò ex sua ratione essentiali, quæ concipitur, habet, non ex ipso conceptu: nam cum constet obiectum priùs habere essentiam, quàm secundùm eam concipiatur; non potest intellectus eam illi tribuere. 51

Itaque finis secundùm essentialem bonitatem apprehensam mouet, & finalizat; quia secundùm eam appetitur, & secundùm eam est id cuius gratia mouetur agens, sed tanquam conditionem necessariam modum essendi intentionalem petit, sine quo non potest mouere voluntatem: quod verò hunc modum essendi solùm habeat, vel præter eum habeat etiam modum essendi extra causas ad solam conditionem pertinet, & ita pertinet ad conditionem, vt cum qualibet indifferenter possit mouere, & finalizare; sed non cum qualibet terminare; sed cum solo modo essendi extra causas; sed cum terminatio non pertineat ad essentiam causalitatis finalis, sed solùm ad quandam perfectionem substantialem, intelligitur, ita essentialiter causare finem non existentem, nec possibilem, ac si verè existeret, aut possibilis foret, sed non ita perfectè; quia si primo modo se habeat, non terminat; & ideò non finalizat completè, & perfectè, 52

fectè, existens verò extra causas perfectam præstat causalitatem finalem.

Ad secundum negandum est antecedens, quod dum finis est impossibilis, nihil reale permaneat præter apprehensionem, per quam causare possit, permanet enim bonitas realis apprehensa; quæ est conceptus obiectiuus realis, & essentialis bonitatis apprehensæ, & licèt habeat modum essendi intentionalem ab apprehensione, non tamen habet ab ea essentiam realis bonitatis apprehensæ, secundùm quam mouet: apprehensio verò, & modus intentionalis, quem per eam acquirit, solùm est conditio necessaria, sine qua nec mouere, nec finalizare posset.

QVÆSTIO VI.

An omnes operationes agentis sint effectus causæ finalis.

53 Explicata iam natura, & modo agendi causæ finalis, aliquid de effectibus eius dicendum est in hac vltima quæstione; ex quibus meliùs adhuc intelligetur natura eiusdem causæ. Agens autem, quod gratia finis operatur, duplex est, naturale, & intellectuale: naturalia agentia sunt omnes causæ naturales, vt elementa mixta, & etiam suo modo corpora cœlestia. Intellectuale verò est voluntas sub qua comprehenditur appetitus sensitiuus; quia aptus est ab ea moueri: & effectus quidem agentium naturalium determinati sunt; cum quælibet causa naturalis, siue cognoscitiua sit, vt sensus, siue cognitione careat, vt inferiora corpora in vnum aliquem finem sit à natura ordinata, cuius gratia propria operationes elicit. De operationibus igitur agentis naturalis dubium esse non potest, quin sint effectus causæ finalis, vt in fine huius libri ostendetur; ideò solùm procedit quæstio de operationibus agentis intellectualis, quod est voluntas, an omnes sint effectus causæ finalis. Sunt autem actus voluntatis in duplici differentia, quidam proprij eiusdem voluntatis, qui dicuntur ab ea eliciti, aut facti, vt intentio finis, & electio mediorum. Alij sunt, quos voluntas sua virtute causat in cæteris potentiis, vt intellectu, aut sensibus, vel etiam in membris externis, & isti dicuntur imperati à voluntate; quia fiunt, quasi per imperium, & authoritatem eius, per quam mouentur cæteræ potentiæ. Et primò dicendum est de actibus elicitis: deinde de imperatis; nam de omnibus procedit quæstio. Actus autem proprij multi sunt: sed isti, qui sequuntur, præcipui, sub quibus intelliguntur cæteri. Primus est simplex amor finis, quem sequitur intentio eiusdem finis: intentionem verò sequitur electio; per quam præcedente consilio (qui est actus intellectus, per quem media quæruntur) voluntas eligit medium, quod sibi magis placet pro consecutione finis. Electionem verò

sequitur alius actus voluntatis, qui dicitur vsus, virtute cuius mouentur membra corporis ad exequendam electionem. Et hi omnes actus præcedunt consecutionem finis. Sunt tamen alij, qui post consecutionem eius habentur à voluntate, & versantur circa finem iam possessum, vt fruitio, gaudium, delectatio. Ad tria itaque genera possumus reducere omnes actus elicitos voluntatis. Primum genus est eorum, qui versantur circa finem nondum obtentum, vt amor, & intentio. Secundum, eorum, qui versantur circa media, per quæ obtinendus est, vt electio, & vsus. Tertium eorum, qui versantur circa finem iam adeptum. Et de his, quæ versantur circa media, certum est apud omnes, quod sint effectus causæ finalis, cuius ratio euidens est; quia electio mediorum, & vsus, per quem mandatur executioni, procedunt ex amore finis ad cuius consecutionem ordinantur: ergo gratia finis dilecti, atque intenti eliciuntur à voluntate, ac propter consecutionem eius: quare necesse est, quod sint effectus finalis causæ. Quæstio igitur solùm est de actibus, qui versantur circa finem, & consecutionem eius antecedunt, atque etiam de his, qui sequuntur post consecutionem.

Et prima opinio tenet, nullum actum qui versatur circa 55 finem, siue præcedentem consecutionem eius, vel subsequentem, esse effectum causæ finalis: neque in aliquo eorum exercere finem propriam causalitatem, sed solùm in actibus, qui versantur circa media, vt in electione, & vsu. Itaque nec primus amor finis, nec intentio eius, nec fruitio, gaudium, vel delectatio sunt effectus causæ finalis, sed solùm causantur à fine, tanquam ab obiecto voluntatis effectiuæ, sicut actus aliarum potentiarum, non finaliter. Ita tenent Moderni quidam. Et quantum ad simplicem amorem, qui est primus actus voluntatis, idem sentit Ferra. 1. libr. contra gentes, capit. 75. probátque testimonio Diui Thomæ ibidem asserentis, causalitatem finis in eo consistere, quòd propter ipsum alia desiderentur: sed desiderari propter finem, est desiderari propter eum iam dilectum: ergo omnis actus, qui exercetur gratia finis, præsupponit alterum, per quem finis diligatur, & ideò pugnat cum modo agendi causæ finalis: quòd primus actus dilectionis sit effectus eius. Sed probatur etiam de intentione finis à modernis hoc modo: causalitas finis consistit in eo, quòd gratia eius fiat aliquid: gratia autem finis idem est, quod ex intentione eius fieri: sed solùm fiunt ex intentione finis actus, qui sequuntur intentionem, non intentio ipsa: alioqui daretur processus in infinitum in intentionibus, cum omnis intentio fieret ex alia, ergo de intentione saltem videtur necessarium, quòd non procedat à causa finali.

Sed

Sed probatur etiam de aliis actibus, qui sequuntur possessionem finis, vt delectatio, fruitio, & gaudium: primò, ex Aristotele, 1. lib. de generatione textu 55. vbi docet adepto fine cessare actionem, & processum agentis; quæ ad consecutionem finis terminatur; nam obtento termino, non procedit vlterius motus; sed primum non esse mobilis in eo est primum non esse Motus. Ex quo ita arguunt: causalitas finis, & agentis est actio, in quantum procedit ab vtroque secundum proprios modos causandi, sed cessante actione cessat causalitas agentis, ergo cessabit etiam causalitas finis, quam ideò non poterit exercere circa alios actus, qui sequuntur post adeptionem finis: quales sunt tres illi numerati, si actus quidem sunt: nam potius videntur habere rationem quietis in adepto fine; quies verò priuationem cuiuslibet actus importat. Et hæc præsertim videntur necessaria: quia post adeptionem finis, nihil iam fit gratia eius: ergo non amplius exercet propriam causalitatem.

57 Secunda opinio est D. Thomæ 1.2. quæst. 1. artic. 1. asserentis omnes actus humanos siue circa finem, vel circa media versentur, siue ante consecutionem finis eliciantur, vel post eam, esse propter finem, & ideò effectus causæ finalis. ita etiam tenet Henricus 2. p. summæ art. 46. quæst. 6. propriè quidem, & non secundum rationem impropriam, vt de intentione tenuerunt Gabriel in 2. d. 38. notab. 3. Greg. quem idem Gab. retulit, & ex modernis nonnulli. *Et hæc videtur nobis probabilior, & tenenda.*

Sed vt eam simul explicemus, & probemus, notandum est primò, quid propriè sit agere propter finem, aut gratia finis; non est enim agere propter finem iam amatum, vt volunt moderni; sed vniuersalior est significatio eius; nempe à propria bonitate finis moueri, & allici, & ab ea motum & allectum operari; tunc enim censetur moueri aliquis, & operari gratia finis abstrahendo à quocunque amore eius præcedente, aut conditione amati, quod probat amor charitatis, quo diligimus Deum, quem nemo vnquam negauit nos diligere, tanquam vltimum finem supernaturalem. Ex quo patet primum amorem simplicem voluntatis, quem circa finem primò allicientem, & excitantem habet, esse gratia finis, & effectum causæ finalis; quia eum simul cum voluntate producit finis, non obiectiuè tantùm sicut obiecta aliarum potentiarum; sed finaliter cum eius gratia moueatur.

58 Secundò notandum est, finem triplicem habere statum, vel consideratonem: nam primò consideratur secundum se, in quantum per se bonus est, & appetibilis. Secundò, vt absens est, secundum esse reale, quod habet; vel habiturus est extra causas, &

præ

præsens tantùm in esse cognito. Tertiò, vt præsens vtroque modo habet esse perfectissimum in voluntate: quia non solùm per apprehensionem ei coniungitur; sed secundum esse reale, & actuale, quod habet extra. Et sub prima consideratione habet formalem rationem finis, sub aliis verò duabus specialem quandam rationem addit; nam dum absens est, causat in voluntate desiderium, & intentionem; atque etiam electionem, & vsum, quæ versantur circa media; per quæ eum intendit consequi voluntas: sed in omnibus his actibus imperfecta quadam ratione causat finis, cum solùm causet tendentiam voluntatis in se: dum autem res tendit, & ad assecutionem non peruenit, imperfectè operatur. Sed post assecutionem perfectissimè causat, vt perfectiores actus ostendunt, quos gratia eius, vt iam possessi, elicit voluntas, nempè fruitio, delectatio, & gaudium. Perfectè autem operari tunc voluntas gratia finis dicitur; quia non iam vt tendens operatur, sed vt possidens, ideò firmiores, atque stabiliores actus elicit, vt eidem fini perfectè coniuncta. Ex quo intelligitur decipi eos, qui putant finem iam obtentum nihil in voluntate causare; quia solùm considerant modum imperfectum, quem habet in ordine ad voluntatem, quam ad tendentiam; & consecutionem mouet, quasi imperfectas solum operationes habere possit voluntas circa eum: non considerantes perfectissimum statum, secundum quem perfectissimè etiam vnitur voluntati, & voluntas ipsa perfectissimè ei vnita, perfectissimas quoque operationes gratia eius elicit, de quibus dubitandum non est, quòd sint effectus eius, vt causæ finalis perfectissimè causantis.

Quibus expositis probat D. Th. propriam sententiam in eodem articulo hac ratione: Omnes actiones, quæ procedunt ab 59 aliqua potentia, causantur ab ea secundum rationem obiecti: vt omnes actiones intellectus causantur ab eo sub ratione veri: quod est obiectum eius, & omnes actus videndi causantur à visu secundum rationem visibilis, seu obiectum voluntatis est finis sub ratione finis: ergo omnes actiones voluntatis causantur ab ea gratia finis: quare sicut actiones aliarum potentiarum procedunt ab obiectis earum sub ratione obiectum efficienti, ita omnes actiones voluntatis procedunt à fine sub ratione finalis causæ. Secundò, principium causalitatis finis est allicere, & attrahere voluntatem obiectiuè ad sui amorem, & à tali attractione, & excitatione incipit moueri ad amorem, & intentionem eius: ergo actus isti procedunt à fine propter bonitatem eius allicientis, & attrahentis, quod est gratia eius fieri: & ab eo procedere, tanquam à causa finali.

Probatur tandem de actibus subsequentibus adeptionem finis; quia

quia non minus mouet voluntatem bonitas finis adepti, sed longè perfectius, quam nondum adepti, cum hæc sit secundum se absens, illa secundum se præsens, & ideò perfectiùs vnita voluntari. Vnde hæc causat actus imperfectos, vt desiderium, & cæteros; illa verò perfectissimos, vt fruitionem, delectationem, & gaudium. Vnde sequitur hos actus perfectissimè procedere à bonitate finis, & gratia eius iam præsentis elici quod est procedere à causa finali perfectissimè causante, & perfectissimo modo esse effectus eius.

60 Ad testimonium D. Thomæ pro prima sententia respondeo non loqui de causalitate finis vniuersaliter sumpta, sed in particulari de ea, quam habet circa media. Ad argumentum Modernorum de intentione finis distinguenda est maior, quod causalitas finis consistat in eo, quod gratia eius fiat aliquid, nam gratia finis aliquid fieri, non solum significat aliud distinctum ab ipsamet intentione finis; sed etiam ipsammet intentionem eius, quia gratia finis operari est voluntatem motam, & excitatam obiectiuè à bonitate finis sibi proposita, moueri actu ad amorem, aut intentionem eius, vel ad quid aliud propter consecutionem eiusdem finis efficiendum, vnde omnis actus quem voluntas elicit, mota, & excitata à fine, siue sit amor simplex, siue intentio, vel quicunque alius dicitur elici ex amore finis, & gratia eius, & ideò omnes sunt effectus causæ finalis verè & propriè. Cum quo tamen stat, vt in electione mediorum expressiùs voluntas dicatur propter finem agere: cum electio sit actus distinctus aliquo modo ab intentione, & supponat iam finem dilectum per simplicem amorem, & desideratum per intentionem, ad quam ordinatur electio ipsa, & propter quam media adhibentur per illam. Et in hoc fortè decipiuntur, qui putant in sola electione exercere finem propriam causalitatem, quia expressiùs, ac distinctiùs in ea cernitur, sed verè eam ex eo cum intentione, & amore simplici, quia nec operari propter finem solùm & propter finem iam dilectum per alium actum præsuppositum, vt verè prius putauit Ferrar. sed etiam ex motione, & attractione finis obiectiua pro illo putaui.

61 Ad aliud argumentum de actibus, qui sequuntur post adeptionem finis: distinguenda est maior de cessatione actionis: nam duplicem statum habet voluntas, atque etiam finis, vt eam mouet; imperfectum, quamdiu est in motu, & tendentia ad finem consequendum: & perfectum post consecutionem eius: Et secundum vtrumque statum habet diuersum modum operandi circa finem: Imperfectum in primo: & Perfectum in secundo: nã in primo operatur circa finem absentem, & nondum sibi per esse reale extra causas vnitum, sed solùm secũdum esse intentionale: in secun

in secundo verò circa finem sibi perfectè vnitum. Vnde perfectiores longè actus gratia eius elicit, & finis ipse perfectius longè propriam exercet causalitatem. Aristoteles ergo cessare actionem agentis adepto fine docet, de Imperfecta, quæ est tendentia in finem nondum adeptum, intelligens, non de ea, quæ versatur circa illum iam possessum, & ideò solum cessat causalitas imperfecta finis, sed perfecta manet, à qua procedunt actus illi perfectissimi, fruitionis, delectationis, & gaudij: qui non in priuatione consistunt, licet à voluntate iam quiescente in fine adepto eliciantur: nam quiescere voluntas solum dicitur in hoc sensu, quod iam non tendit ad consequendum finem, nihilo minus circa finem iam adeptum operari non desinit, quin potius in operatione circa eum sibi perfectè vnitum consistit fœlicitas eius. Consecutio igitur finis terminus est tendentiæ voluntatis, & ideò per illam cessat motus iste, sicut cessant alij motus in termino ad quem.

TRACTATVS VI.
De causa exemplari.
QVÆSTIO I.
An sit, quid sit, & quotuplex causa exemplaris, & quæ sit causalitas eius.

EXemplar pro eodem accipitur ab omnibus, ac Idea, & idem Græcè significant, quod Latinè forma; Vnde Idearum, aut exemplarium nomine formas aliarum rerum præter ipsas in mente existentes intelligimus, vt docet D. August. lib. 83. qq. q. 46. & D. Th. 1. p. q. 15. art. 1. cum magistro, & cæteris scholasticis in 1. d. 35. & 36. Celebrem verò sententiam de Ideis in schola Philosophica introduxit Plato, quas in Thimeo, & Phœdone posuit in mente diuina existentes, tanquã omnium rerum exemplaria. Ex quorum imitatione res extra fiunt, vt grauissimi autores testantur, Cœlius Rodiginus lib. 16. lectionum antiquarum cap. 16. D. Aug. lib. 1. retracta. cap. 3. Clemens Alexan. lib. 4. stromatum ad finem, & lib. 5. in principio, Eugubinus, ex Plutarcho idem inferens libro 1. de perenni Philosophia cap. 12. quamuis Aristot. eius discipulus asseruerit eas posuisse à diuina mente, & rebus ipsis singularibus separatas. Sed ante Platonem Ideas posuerunt Socrates, vt testatur Eusebius libro 11. de præparatione Euangelica, capite 11. Philo. etiam, & Plotinus, atque etiam Mercurius Trismegistus, & post Platonem, Seneca Episto. 66. Tullius libro primo, Tusculanarum qq. D. August. 12. lib. de ciuit. cap. 2. 5. vbi Idearum nomen per Antonomasiam testatur diuinis conuenire. Boetius lib. 3. de Consolatione, Metro. 9. &

62

63

cum

cum his omnibus Scholastici Doctores cum Magistro, vbi supra. Ita vt in intellectu diuino sint respectu creaturarum omnium, per quas factæ sint à Deo, sicut fit domus ab artifice, per exemplar eius, quod intra proprium intellectum fabricatur. In creaturis verò respectu rerum artificialium, quas per diuersas artes efficiunt. Et potest probari euidenti ratione. Nam omne agens operatur per aliquam formam, quæ sibi sit virtus operandi, ad cuius similitudinem producit effectum, naturale quidem per formam naturalem, agens verò intellectuale per formam intellectualem, seu intentionalem: sed forma intellectualis est Idea, siue exemplar in mente existens, ad cuius similitudinem res extra fiunt: ergo necesse est in Deo, qui est agens intellectuale perfectissimum, à quo fiunt omnia, ponere Ideas rerum omnium tanquam exemplaria, per quæ operetur, & etiam in quocunque artifice respectu suæ artis, & effectuum eius.

Quid sit causa exemplaris.

64 Exemplarem causam definit Aug. 12. lib. de ciuit. cap. 35. sed definitionem eius ad formam scholasticam reduxit D. Th. quæst. 3. de veritate artic. 1. his verbis: *Exemplar est forma, quam effectus imitatur ex intentione agentis determinantis sibi finem.* Et sub hac forma eam omnes receperunt. Ponitur autem pro genere *forma*, quæ communis est naturalibus, & intellectualibus ac cæteris. Per secundam particulam, *quam effectus imitatur*, excluduntur omnes formæ, à quibus non procedunt effectus: & per tertiam, *ex intentione agentis*, illæ formæ seu imagines, quæ casu repræsentant aliquos effectus, vt imago Petri, quam pictor nihil ad Petrum respiciens depinxit. Cuius non dicetur exemplar Petrus in mente artificis existens, cum non procedat ab eo ex intentione agentis. Et per vltimam particulam, *determinantis sibi finem*, excluduntur formæ naturales inferiorum agentium, quæ per intellectum non operantur, vt formæ ignis, vel plantarum. Quia licèt agentia naturalia operentur aliquo modo propter finem, non tamen ex cognitione formali finis, & ideò nec proponendo, aut determinando sibi finem: quare nihil sibi imitandum proponunt in suis actionibus: sed ex præconcepto fine ab Authore naturæ in determinatum finem tendunt.

Quotuplex sit causa exemplaris.

65 Exemplar diuisit Seneca Epist. 66. in internum, & externum, cuius diuisionem recepit schola. Et internum exemplar est, quod sibi format in mente, qui aliquem effectum vult extra producere, vt ad similitudinem eius eum efficiat, vt exemplar domus, quod sibi format artifex, ad cuius similitudinem eam fabrica-

fabricatur extra. Exemplar externum est, quod sibi extra mentem format artifex, vt rem aliam ad eius similitudinem producat, & talis est imago, quam sibi pictor proponit imitandam. Sed omnes conueniunt exemplar ex primæua, ac propria significatione internum tantùm significare: quia quasi viuum est, externum verò, quasi emortuum, vnde internum semper est necessarium, externum verò, nec per se, nec semper adhibetur, sed per accidens, & aliquando, quare sine illo potest opus ab agente fieri. Diuisio igitur exemplaris, in internum & externum non est vniuoca, sed analoga: quia diuisum per se primò dicitur de solo interno, de externo verò per similitudinem, & attributionem ad illud.

Quænam sit causalitas exemplaris causæ.

HOc est vltimum, quod titulus quæstionis proposuit, in quonam consistat causalitas exemplaris causæ. Dicimus autem consistere in actione intellectualis agentis, in quantum mensurata, ac regulata, in certumque finem directa ab eo procedit. Quæ sic explicanda est; nam proprium munus exemplaris est præstare regulam, ac directionem operi efficiendo ab agente intellectuali, vt non temerè, vel casu dicatur fieri, nec in incertum tendere artificem eum faciens, sed ratione, & consilio duci, & ideò in ordine ad ipsammet exemplarem causam, ad cuius similitudinem fit, sumit suam speciem effectus: meritò ergo dicitur, vt actualem causam constitui per eandem actionem intellectualis agentis, vt regulatam, & directam ab eodem exemplari.

QVÆSTIO II.

Vtrum exemplar sit aliquid existens formaliter in intellectu vel obiectiuè tantùm.

DEfinientes causam exemplarem diximus esse formam ad cuius similitudinem agens intellectuale producit effectum extra. Dupliciter autem potest hoc intelligi: primò, ita vt exemplar sit forma in intellectu existens, siue per inhærentiam, ita vt sit conceptus formalis, vel Idolum repræsentans effectum efficiendum in agente intellectuali creato, & in Deo essentia ipsa diuina ad modum similitudinis repræsentantis creaturas faciendas intellecta à Deo ipso; in quo certum est Ideam non esse conceptum, vel Idolum, quòd sit accidens productum per intellectionem, vel non sit conceptus formalis, seu Idolum repræsentans effectum efficiendum in creaturis, nec in Deo essen-

tia

tia diuina, vt sic intellecta, sed effectus ipse efficiendus, vt à nobis intellectus, qui dicitur conceptus obiectiuus, & solum est obiectiuè in intellectu, non formaliter, & in Deo creaturæ faciendæ, vt ab eo intellectæ.

Et prima opinio tenet Ideam non esse conceptum formalem: sed obiectiuum, quod dupliciter potest intelligi: primò, ita vt sit conceptus obiectiuus eiusdem rei faciendæ, vt obiectiuè existentis in mente artificis. Secundò, ita, vt sit conceptus obiectiuus alterius rei ei similis, ad cuius similitudinem efficienda est. Et si sit conceptus eiusdem rei singularis faciendæ, adhuc potest duobus modis intelligi: primò, ita vt sit eiusdem rei singularis distinctè conceptæ, vel confusè, & quasi sub quodam conceptu vago.

67 Nempe rei singularis similis, non huius sub proprio, & distincto conceptu, & hoc quidem in agentibus creatis. In Deo verò dupliciter etiam potest intelligi, quod Idea sit conceptus obiectiuus. Primò, ita vt Ideæ non sint ipsa essentia diuina, aut increatum aliquid: sed creaturæ ipsæ faciendæ in esse cognito, seu obiectiuè existentes in intellectu diuino. Secundò, ita vt sint ipsamet essentia diuina, vt cognita à Deo, tanquam imitabilis ab eisdem creaturis. Asserit ergo hæc opinio Ideam in creaturis nõ esse conceptum formalem, seu Idolum in mente artificis formaliter existens, sed conceptum obiectiuum, hoc est rem singularem faciendam, non distinctè conceptam: sed vago quodam, atque confuso conceptu: nempè, vt singularem illius speciei, vt sic, non vt hanc singularem determinatam. Gratia exempli, dum artifex vult construere domum, non concipit mente hanc domum singularem, quam vult facere sub proprio, atque distincto conceptu: neque aliam domum singularem ab ea diuersam, sed eandem, quam vult facere, quasi vagam, atque confusam his partibus constantem: & hæc ita concepta est Idea, ad cuius similitudinem vult construere hanc domum singularem, ac determinatam his partibus determinatis constantem: in Deo verò ipsamet essentia diuina, vt cognita à Deo, tanquam imitabilis à creaturis. Hanc sententiam sic explicatam tenent Fonf. 1. lib. Meta. cap.7. quæst.1. sect. 5. & Conimbr. 2. lib. Phys. cap.7. quæst.3. art. 2. quam secuti sunt prius, quantum ad diuinas Ideas, Richar. in 1.d.36. artic.2. Ægidius ibidem q.5. ad 2. & Ferrar. 1. lib. contra gentes cap.54. nihil asserentes de exemplari creato. Sed quantum ad primum sensum, qui asserit exemplar, vel Ideam in creaturis esse conceptum obiectiuum, non eiusdem rei faciendæ, sed alterius ad similitudinem hæc facienda est, & in Deo creaturas ipsas faciendas, vt à Deo cognitas, tenent eam Scotus in 1. lib. d.35. q.1. Ocham q.5. Gabr. q.5. art.2. Alia-

censis in 1.q.6.art.3. Durand.d.36.q.6. Basol. q.2. art.2. Maior. d. 35. q. 1. sed omnes isti pro hac opinione citati in eo conueniunt, quod exemplar non sit conceptus formalis in creaturis, sed obiectiuus, nec in Deo habeat modum conceptus formalis, sed obiectiui, & solum differunt in modo explicandi conceptum obiectiuum, ideò pro omnibus indifferenter probanda est.

Probatur autem primò de exemplari in creaturis, quia etiam 68
si artifex nullum conceptum formalem, vel idolum in mente effingeret, per solam cognitionem domus efficiendæ posset eam extra facere: ergo exemplar non est conceptus formalis, sed obiectiuus. Antecedens probatur in Angelis Deum videntibus; qui cum non producant verbum mentis, vel conceptum formalem ipsius Dei, nec creaturarum quas in eo vident, certum est posse producere per artem aliquas creaturas ad extra: ad quas producendas non erit necessarius conceptus formalis, sed obiectiuus sufficiet. Ex quo sequitur exemplar non esse conceptum formalem, sed obiectiuum. Probatur consequentia, quia sine exemplari non possunt operari per artem, & possunt sine conceptu formali, non tamen sine obiectiuo, bene ergo sequitur hunc, & non illum esse causam exemplarem. Secundò: quia exemplar est id, quod agens respicit, dum operatur, sed non respicit conceptum formalem proprium, sed solùm obiectiuum: ergo non ille, sed iste erit exemplar. Probatur minor, quia conceptum formalem, non potest respicere, nisi per cognitionem reflexam: quæ versetur circa illum, tamquam circa rem cognitam, sed non est necessarium, quod artifex operetur per notitiam reflexam, imò per illam non operari docet experientia, sed per directam operatur sufficienter; ergo cum non possit sine exemplari operari, non erit exemplar formalis conceptus, sed obiectiuus.

Probatur deinde eadem sententia, quantum ad exemplaria, 69
vel Ideas diuinas: quia in Deo ponuntur plures Ideæ, vt D. August. lib.83. qq. quæst.46. & D.Thomas 1.p.q.15.art. 2. & cum eis cæteri scholastici docent: sed repugnat esse plures, si ponatur Ideam esse diuinam essentiam: quæ nec secundum rem, nec secundum rationem multiplicatur: ergo necessariò dicendum est Ideas diuinas esse creaturas ipsas faciendas, vt à Deo cognitas, & ideò non esse conceptum formalem, sed obiectiuum.

Secunda opinio duo asserit. Primum est, exemplar, vel Ideam in creaturis esse conceptum formalem, seu idolum, quod agens intellectuale format apud se, dum operatur, non quidem sub materiali ratione qualitatis inhærentis in intellectu, quamuis hanc habeat, sed secundum rationem formalem, qua repræsentat, atque exprimit rem faciendam, non aliam ab ipsamet re singulari,

singulari, quam artifex intendit facere, nec eandem sub ratione confusa, & quasi vaga conceptam, sed eandem conceptam distinctè. Gratia exempli: causa exemplaris domus ædificandæ, est conceptus formalis, seu idolum, quod artifex format in suo intellectu, per quod eadem singularis domus repræsentatur, atque exprimitur, distinctè quidem cum omnibus suis partibus distinctè repræsentatis.

70 Secundò asserit Ideam, vel exemplar in Deo, non esse creaturam extra efficiendam, nec diuinam essentiam, vt à Deo cognitam, sed eandem, vt modo intellectuali repræsentat creaturas extra efficiendas, à quibus imitabilis esse dicitur, hoc est per modum conceptus formalis nostri, non tamen vt sit in intellectu diuino per inhærentiam, sicut conceptus noster inhæret in intellectu nostro, sed vt sit in eo per identitatem. Itaque hæc sententia eodem modo explicat exemplaria in Deo, atque in creaturis. Ita D. Thomas expressè 1. p. q. 15. art. 1. vbi docet, quod vt artifex operetur per Ideam, vel exemplar, necesse est per notitiam reflexam ad illud conuertatur, in eóque inspiciat rationem effectus, & partes eius, differre autem exemplar nostrum ab specie impressa, quod hæc impressa principium cognitionis est: non vt quod cognoscitur, sed vt ratio cognoscendi: exemplar verò, vt quod cognoscitur per notitiam reflexam: quæ non possunt conuenire conceptui obiectiuo, respectu cuius non datur cognitio reflexa, sed solum formali. Ita etiam Alensis 1. p. q. 23. Memb. 4. art. 1. D. Bonauen. in 1. d. 35. art. 1. quæst. 1. Capreol. in 1. d. 36. quæst. 1. art. 1. ad 1. contra 3. conclu. Duran. Suarius tomo 1. Met. disp. 25. sect. 1. num. 10. *Et hæc videtur mihi probabilior, & magis conformis doctrinæ Aristotelis, & sanctorum Patrum, præsertim, quantum ad diuinas Ideas, de quibus loquuntur ipsi.*

71 Probatur quantum ad primum de exemplaribus creatis testimonio Aristotelis 7. lib. Met. textu 23. vbi sic ait: *Faciens igitur, & vnde conualescendi motus incipit, si ab arte, forma est in anima.* Esse autem formam in anima, de solo conceptu formali verum esse potest, & nullo modo de obiectiuo, ergo illum intelligit Aristoteles esse exemplar, & non hunc. Minorem probo, quia conceptus obiectiuus est res extra existens, quæ solum dicitur esse in intellectu obiectiuè, & per extrinsecam denominationem cogniti: sed quod solum est in intellectu per extrinsecam denominationem cogniti, non est in eo tanquam forma, vt ex se patet, ergo verba Aristotelis non possunt conuenire conceptui obiectiuo, nec ideò ex eius mente exemplar esse potest.

72 Probatur deinde ratione. Primò, quia, si exemplar est conceptus obiectiuus, vel est res alia distincta ab efficienda, vt cogni-

ta, vel eadem res facienda, vt confusè cognita (his enim duobus modis explicat prima opinio conceptum obiectiuum) sed neutro modo potest esse verum : ergo nec potest esse conceptus obiectiuus, sed formalis, Probatur minor : quia euidens experientia docet, sæpe operari artificem sine cognitione alterius rei ab ea, quam intendit facere per artem : sed solum per cognitionem eiusdem, vt artifex dum construit domum, vel pictor depingit imaginem, non semper aliam distinctam à se conceptam inspicit, sed solum faciendam cum suis partibus;ergo cum semper concurrat exemplaris causa, non erit alia res à facienda, vt concepta ab artifice. Sed nec est eadem res singularis facienda, vt confusè concepta quia siue exemplar reducatur ad causam efficientem, vel ad formalem, distingui debet realiter ab effectu, cum causa efficiens, & formalis relationem realem semper ad illum habeant, & relatio realis non possit reperiri, nisi inter extrema realiter distincta, sed euidens est rem efficiendam, vt cognitam non distingui realiter ab eadem, vt extra, sed sola ratione, ergo nec exemplaris causa distinguetur ab effectu, nisi sola ratione, quod patet esse falsum. Secundò probatur ratione D. Tho. q. 3. de veritate art. 1. & 1. p. q. 15. art. 1. quia sicut agens naturale constituitur in actu 1. ad agendum per formam naturalem, ita agens intellectuale per formam intellectualem, seu intentionalem; sed res efficienda, vt cognita non est forma intellectualis; ergo non est exemplar. Probatur minor, quia forma intellectualis est, quæ informat intellectum; sicut naturalis, quæ informat materiam, vel subiectum, sed res cognita non informat intellectum, sed conceptu formali informatur, ergo iste, & non ille exemplar est.

Probatur secundò de diuinis Ideis, seu exemplaribus ex communi sententia sanctorum Patrum, qui de eis loquuntur, omnes enim asserunt esse formas, & rationes incommutabiles, æternas, substantiales, & vitales intra ipsum Deum, aut diuinum intellectum existentes. Præsertim Dionys. cap. 5. de diuinis nominibus, August. 11. lib. de Ciuitate Dei cap. 29. tractat. 1. in Ioannem, & lib. 83. qq. q. 46. & Ambrosius libro 1. Examer. cap. 1. & 2. sed hæc non possunt conuenire creaturis, vt à Deo cognitis, vt ex se est manifestum, ergo nec possunt esse diuina exemplaria, sed hæc aliquid formaliter in Deo existens, hoc est ipsamet essentia diuina, prout eas repræsentat intellectuali modo esse debent. Probatur etiam ratione, quia exemplar præsertim diuinum, in quocunque genere causæ concurrat ad effectum: non est causa vniuoca eius, sed æquiuoca, sicut ipse Deus, qui per exemplar operatur, sed creaturæ, vt à Deo cognitæ sunt eiusdem speciei cum eisdem ad extra factis, vt ex se patet: ergo non possunt 72

possunt esse exemplar diuinum. Probatur euidenter consequentia: quia causa æquiuoca specie distincta debet esse ab effectu, alioqui, si sit eiusdem speciei, vniuoca erit.

73 Sed probatur iam, quod nec exemplar diuinum, possit esse essentia diuina per modum conceptus obiectiui à Deo cognita, vt asserunt alij authores eiusdem sententiæ, quia exemplar non constituitur per eam cognitionem, per quam inspicitur, tanquam id; ad cuius similitudinem res facienda est, sed præsupponitur constitutum per aliam cognitionem directam, præsuppositam, vt probant efficaciter verba illa Scripturæ. Exod. 25. ***Inspice & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est:*** ergo diuina essentia ex eo solùm quod directè cognoscitur à Deo, non constituitur in ratione exemplaris, sed præsupponi debet constituta per aliam cognitionem, & cum non sit in Deo alia cognitio per quam constituatur, sequitur non esse exemplar, etiam, vt obiectiuè cognitam à Deo; sed vt per modum conceptus formalis modo intellectuali repræsentat creaturas: nam vt cognita simpliciter solùm repræsentat eas modo naturali, tanquam causa efficiens effectus quos continet eminenter. Secundò, quia exemplar est forma intellectualis, seu intentionalis: sed essentia diuina, nec secundum se, nec vt cognita habet rationem formæ intellectualis, ergo non est exemplar. Probatur minor: nam forma intellectualis esse debet intra intellectum ipsum, sed essentia diuina vt cognita non intelligitur esse intra intellectum diuinum, sed potius extra illum nostro modo intelligendi: cùm solùm sit in eo obiectiuè, & per extrinsecam denominationem cogniti: ergo non habet rationem exemplaris, sed solùm, in quantùm modo intellectuali, hoc est, per modum intellectualis formæ repræsentat creaturas eidem intellectui diuino eam inspicienti, tanquam rationem earum, dum vult eas extra producere, sicut intelligimus exemplaria creaturarum.

74 Ad primum argumentum alterius opinionis negandum est antecedens, quod possit artifex construere domum per artem domificatoriam: quia licet partes eius, & ea, ex quibus fit, cognoscat, necesse est eas prius apud se ordinare, atque disponere, sicut exteriùs ordinandæ sunt, vt possit easdem postea ordinare & disponere in executione. Apud se autem ordinare non potest nisi totam, atque integram ordinationem vnico conceptu exprimat, & conceptus iste est exemplar totius domus completæ, atque perfectæ: quòd verò addit Angelos videntes diuinam essentiam, non producere verbum, vel conceptum eam repræsentantem cum creaturis in ea visis, falsum est, & expresè contra D. Thomam, vt suo loco probabitur: quia cum intellectio

sit actio vitalis, vel eam præsupponat, non potest esse sine termino: terminus autem proprius eius est verbum, vel conceptus, in quo repræsentatur obiectum, actu atque expressè, per hunc ergo conceptum poterit Angelus exemplar creaturarum extra producendarum formare, si verum sit, quod possit creaturas per artem producere, & licet verbum non formarent, satis esset cognoscere creaturas in diuina essentia repræsentatas, vt ex earum clara notitia possent Angeli per aliam notitiam reflexam earundem creaturarum, exemplaria apud se formare, quibus mediis possent eas extra producere iuxta regulas artis.

Circa solutionem secundi argumenti quidam ex his, qui nostram sententiam sequuntur, asserunt, non esse necessarium, quod artifex per cognitionem reflexam inspiciat exemplar, ad construendum opus, quod efficit per artem, vtcunque necessarium tamen esse ad perfectè illud efficiendum secundum regulas artis. Itaque ad qualemcunque vsum exemplaris dicunt non esse necessariam inspectionem eius reflexam: sed ad perfectum vsum eius. Sed D. Thom. absolutè docuit esse necessarium, ad constructionem operis, *& ita nobis videtur dicendum*, quod probatur ex propria natura, & ratione exemplaris, quod ex se est quasi regulatiuum operis faciendi iuxta regulas artis, quare non potest secundum eas fieri, etiam imperfectè, nisi aliquo modo inspecto exemplari. Et certè si nullo modo inspiciatur, non intelligo, quo pacto suam causalitatem exercebit, vel proprium influxum præstabit. Sed an talis inspectio reflexa exemplaris debeat esse continua, & tamdiu durare, quamdiu durat constructio operis, non explicat D. Thom. Nostra tamen sententia est, *formalem non esse continuam, sed certis temporibus adhibendam, virtualem verò continuam esse, semperque concurrere.* Voco autem virtualem reflexionem continuam, directionem virtute formalium reflexionum in opere ipso relucentem. Quod verò certis temporibus adhibeatur necessariò reflexa inspectio, non est contra experientiam: quia licèt eiusmodi reflexi actus non semper sentiantur, & ideò videatur non concurrere, ratio à nobis adducta probat necessariò adhibendos esse: cui standum est potius, quàm ratione sensibili; cui in hac parte non est adhibenda tanta fides: cum eadem nos doceat ratio intellectum sæpè comparare vnam rem cum alia sine actuali aduertentia, aut cognitione eiusdem comparationis. 75

Ad argumentum denique de pluralitate diuinarum idearum concedenda est maior; quod plures ponantur ratione distinctæ per ordinem ad creaturas repræsentatas in diuina essentia, tanquam in intelligibili forma, quæ ideò potest concipi, vt diuerso 76

modo

modo imitabilis à diuersis creaturis, & sic concepta distingui in plures ideas.

QVÆSTIO III.

An exemplar reducatur ad causam formalem, vel efficientem.

PRæsupponit titulus quæstionis causam exemplarem non efficere per se aliquod genus causæ distinctum à cæteris aduersus sententiam Platonicorum quam retulit Perer. lib. 8. cap. 1. qui ponebant quintum genus causæ exemplaris, præter quatuor consueta genera, & ideò ad nullum eorum reduci, propter hoc argumentum; Quot modis potest fieri de rebus quæstio propter quid, tot sunt distincta causarum genera, per quæ eisdem quæstionibus fiat satis; sed fieri potest quæstio propter quid de aliquo, cui non possit satisfieri per quatuor consuetas causas; sed per solam exemplarem; ergo hæc erit quinta. Probatur minor; nam si de imagine sima quæratur, propter quidnam sima euaserit, non fit satis; si dicatur propter materiam, ex qua facta est; aut propter formam, vel figuram, nec propter artificem, aut finem; sed solùm propter exemplar, quod sibi artifex imitandum proposuit, internam, aut externam simitatem habens; quam in ea artifex exprimere voluit.

12 Hæc tamen sententia, vel eodem eius argumento probatur falsa; quia nulla potest excogitari interrogatio propter quid de re quacunque, cui non possit plenè satisfieri per aliquam ex quatuor causis, vt in primo tractatu nostro de causis in generali probauimus, ex doctrina Aristot. quam recipit iam vniuersa schola. Quare non est addendum aliquod genus causæ, nec detrahendum. Minorem ibidem probauimus, sed probatur in eodem exemplo argumenti propositi, vt simul illud soluamus; quia simitas illius imaginis ab exemplari processit; tanquam à causa efficiente, quemadmodum defectus alij, quos effectus naturales ex sua generatione contrahere solent, reducuntur ad alios similes, quos habuit efficiens causa, vel materialis, vt per se est manifestum: meritò ergo præsupponit quæstio non esse multiplicandum aliud genus causæ pro exemplari, sed ad vnum ex quatuor reduci debere. Quærit autem, ad quodnam ex duobus reducatur; ex formali, vel efficiente; præsupponens, tanquam certum, quod non possit pertinere ad materiam, nec ad finem. Et de materia quidem notum est, cuius propria ratio est esse potentiam; & propria causalitas recipere formam; sed ratio exemplaris consistit potius in actu, & in actuali influxu, per quem effectui tribuit esse; ergo non pertinet ad efficientem causam. Sed nec ad finalem; quia finis præcedit efficientem causam, quam

mouet ad operandum, & ideò præcedit formationem exemplaris; quod apud se constituit agens intellectuale gratia finis, nempe vt effectum ad similitudinem eius efficiat iuxta regulas artis; sicut ergo finis prior est efficiente, ita etiam est prior exemplari, & longè diuersum modum causandi ab eo habet: nam effectus non assimilatur fini, vt finis est, sed gratia eius assimilatur agenti; ergo per se est manifestum distinctas esse has causas, & ideò sicut exemplar non potest pertinere ad materialem, ita neque ad finalem. Solum ergo restant formalis, & efficiens, ad quas reduci possit, ideò quærit titulus quæstionis ad quam, ex his duabus reducenda sit.

Et prima opinio eam reducit ad causam formalem. Ita Albert. Magn. in 1.d.20.artic.1. Durand.d.45.q.2. Argent. artic.2. Ægidius propos.35.de Eucharistia. Caiet.1.p.quæst.6.artic.3.& q.44.artic.3. Abulen.in cap.5. Matthæi q.12. quam ita probabilem reputant. Fonsec.5. Metaph.cap.2.qu.7.sect.5. & Conimbr. 2.lib.Phys.cap.7.quæst.4.artic.2. Vt affirment non esse reducendam ad causam formalem, sed per se, & propriè esse causam formalem, extrinsecam tamen, & ideò specie distinctam à causa formali intrinseca, sub eodem genere formalis causæ; sicut distinguuntur sub efficiente, causa prima & secunda, & sub secunda particularis, & vniuersalis, in quo nihil aduersus doctrinam Aristotelis asseritur: cum nullum genus causæ multiplicetur. Et hoc videntur desumpsisse ex Henrico quodlib.9.q.2. 78

Sed probatur primum quòd ad genus causæ formalis, & non efficientis reducenda sit ex priori ratione exemplaris, quod non est aliud, quàm id, ad quod respiciens agens operatur, vt certam speciem effectui conferat ad similitudinem eiusdem exemplaris, confert ergo speciem, & similitudinem suo modo exemplar, sed vtrumque pertinet ad causam formalem, & non ad efficientem, cuius ratio propria causandi distincta est; nempe esse principium à quo incipit motus: ergo ad formalē potius reduci debet, quod satis expressum videtur in eius definitione, in qua dicitur esse formam. Quod verò sit propriè causa formalis distincta specie à forma intrinseca sub eodem genere causæ, probant Conimb. quia forma intrinseca recipitur in materia, quam informat; & cum qua totum compositum constituit, & ideò pars essentialis eius vocatur, exemplar verò nihil horum habet, sed forma extrinseca est, ad cuius similitudinem producitur effectus per artem, est etiam forma intelligibilis, seu intentionalis, ex quo etiam diuersum modum causandi formalem habere debet à forma naturali. Vnde vt vtrumque significaret Aristot. nempè vtramque esse formalem causam, sed specie distinctam locis superius citatis, his verbis eas coniunxit, *alio autem modo forma, & exemplar.* 79

Secunda

80 *Secunda* opinio ad causam potius efficientem, quàm ad formalem pertinere exemplar docet. Ita D. Thomas in 1. d.2. qu. vnica, Scotus qu.2. D.Bonau.in 3.d.11.q.2. Alensf.1.p.quæst.23. Membr.4.artic.1. Herueus in 1.d.36.q.1. Pererius lib.8. cap.1. Suarius tomo 1. Meta. disp. 25. sect.2. num. 8. & videtur nobis longè probabilior, præsertim in doctrina Arist. Quod ostendo duobus testimoniis eius. Primum habetur 7.lib. Met. text. 23. vbi duo asserit. Primum, quod externa sanitas, & externa domus effectiuè procedunt à sanitate, quæ est in mente medici, & à domo, quæ est in mente artificis, his verbis: *Quodammodo ex sanitate, sanitatem accidit fieri, & domum ex domo, quæ sine materia eam, quæ habet materiam: ars enim medendi, & ædificandi est forma, sanitas, & domus.* Secundum principium: vnde incipit motus artificialis esse formam in anima, per quam operatur artifex, sic inquiens: *Faciens igitur, & vnde conualescendi motus incipit, si ab arte, forma est in anima:* Et vtrumque conuincit eum sentire, quod exemplar contineat causam efficientem in agentibus per intellectum; sicut forma naturalis efficientis causæ respectu effectus ab eo procedentis continet efficientem causam in agentibus naturalibus. Alterum testimonium accipitur, ex hoc libr.2. textu 33.& ex 5.libr. Met.cap.2. vbi assignans differentiam inter causas efficientes per se, & per accidens, asserit, aliter Polycletum esse causam statuæ, aliter statuarium: nam ille per accidens, quia accidit statuario, quod sit Polycletus, sicut accidit, quod sit musicus, vel albus: statuarius verò est causa per se per artem, quam, vt talis habet, sed ars non est principium efficiens statuæ, nisi per Ideam eius, à qua determinatur ad operandum; ergo asserens Aristoteles statuarium esse causam efficientem per se statuæ, sentit exemplar artis, quo medio operatur continere causalitatem efficientem.

81 Sed probatur ratione D.Thomæ 1.p.q.15.art.1. sic procedente. Eadem forma, quæ constituit agens in esse, est sibi principium formale agendi, per quod constituitur in actu primo ad operandum: quia sicut operari sequitur esse, ita principium operandi sequitur principium essendi, quod in naturalibus probauit Arist. 1.lib.de anima in principio, ostendens animam esse principium effectiuum operationum vitalium, ex eo, quod est principium essendi eidem viuenti, à quo procedunt; sed quemadmodum agens naturale constituitur in esse per formam naturalem, ita agens intellectuale per formam intellectualem: quæ duplex est, Habitualis, vt ars; Actualis, vt exemplar: ergo quælibet harum formarum in suo gradu erit artifici principium operandi, sicut est ei principium essendi, habituale, atque vniuersale, & quasi primum ars, actuale, & particulare, seu determinatum,

& proximum exemplar, quia ars potest esse principium multorum effectuum, exemplaria verò ad singulos determinant, quare sicut forma naturalis agentis est efficiens causa operationum ab eo procedentium; ita exemplar continet efficientem causam effectus procedentis ab agente intellectuali, quod tanquam constituit.

Ex quibus infero exemplar non sic reduci ad efficientem causam, vt reduci solent illa, quæ impropriè continent rationem aliquam, ad ea, in quibus propriè continetur: sed reduci dicimus, id est, propriè contineri sub genere efficientis causæ: quia propriam rationem causandi huius generis continet, & propriam causalitatem efficientem exercet. Probatur euidenter: quia agens intellectuale propriissimè est agens: propriissimè causa efficiens, & longè perfectior causa efficiente naturali: quia agere per intellectum perfectissimus modus agendi est: vnde cum primum agens (quod est Deus) sit etiam perfectissimum efficiens per intellectum operatur omnia, & agens intellectuale est respectu omnium effectuum, sed exemplar continet causalitatem efficientem, tanquam forma agentis intellectualis: ergo non impropriè, nec in hoc sensu per reductionem pertinet ad causam efficientem, sed propriè, tanquam vna ex speciebus huius generis: quia causa efficiens diuiditur in naturalem, & intellectualem, tanquam genus in suas species. 82

Ad 1. argumentum alterius opinionis distinguenda est maior, quòd exemplar conferat speciem, & similitudinem effectui: nam conferre speciem, & similitudinem duobus modis contingit, nempe tanquam formam eiusdem effectus, à qua constituitur in specie, vel tanquam formam efficientis causæ, cuius virtute procedit effectus talis speciei: & agenti similis; & primo modo negandum est, quòd exemplar conferat effectui speciem, & similitudinem: cum manifestum sit, non esse formam eius intrinsecam, sed confert ei speciem, & similitudinem secundo modo: qui proprius est formæ efficientis, à qua constat effectiuè procedere. Itaque exemplar, sicut qualibet forma efficientis causæ non conferr speciem, & similitudinem effectui formaliter: sed efficienter, & ideò exemplar non pertinet ad causam formalem, sed ad efficientem. Cætera argumenta solum probant exemplar distingui à causa formali intrinseca, quod ad nos non pertinet, qui distingui concedimus, non tanquam formalem causam extrinsecam, sed tanquam efficientem, vt probauimus. Ponere enim formam extrinsecam intra genus causæ formalis contra propriam rationem formalis causæ est, cuius proprius modus causandi est per informationem, vt superius vidimus: exemplar verò non informat: nisi efficientem causam 83

intelle

intellectualem: & ideò principium effectiuum est operationum ab ea, vt tali, procedentium. Itaque forma accidentalis, est comparatum ad intellectuale agens: respectu cuius genus causæ formalis exercet, sicut cæteræ formæ accidentales respectu suorum subiectorum, quibus inhærent: sed comparatum ad effectus artis, ab eodem agente procedentes, vera causa efficiens est, formalis verò nullo modo.

TRACTATVS VII.

De Comparatione causarum cum suis effectibus.

84 Comparationes causarum cum suis effectibus, quædam sunt generales: vt illæ, quibus comparantur cum eis secundum perfectionem, & proprietatem, & istæ propriè pertinent ad Metaphy. qui sicut agit de ente, de bono atque perfecto, & causis eius: sic pertinet ad eum disputare, an, & quomodo causæ in vniuersum nobiliores sint, atque priores suis effectibus: ei igitur relinquendæ sunt. Aliæ sunt comparationes particulares pertinentes ad genus Physicum, vt illæ, quibus comparantur causæ naturales cum suis effectibus naturalibus secundum modum, & applicationem, qua eos producunt; & comparationes istæ pertinent ad nostrum institutum. Ideò de illis agendum est. Sunt autem duæ: prima, an idem effectus possit procedere à pluribus totalibus, & adæquatis eiusdem ordinis, simul concurrentibus; secunda, an possit procedere à multis concurrentibus successiuè, ac diuisim. Ideò duplicem quæstionem continebit tractatus iste.

QVÆSTIO I.

An idem numero effectus possit procedere à multis causis eiusdem generis, & ordinis simul, & adæquatè concurrentibus.

85 Certum est eundem effectum, non solùm posse, sed debere procedere à multis causis diuersi generis: vt ab efficiente, finali, formali, & materiali: ideò solùm quæritur de causis eiusdem generis, non quidem formalibus, & materialibus; quia de his disputatum est in 1. lib. nec etiam de finalibus; quia ad moralem potius Philosophum pertinet disputare, an simul possit aliquis operari propter plures fines. Quæstio ergo reducitur ad solas efficientes, de quibus non est minus certum plures, non solùm posse, sed actu concurrere ad eundem numero effectum, si subordinatæ sint, vt causa prima, & secunda, & ex

secundis, vniuersalis, & particularis. De solis igitur causis non subordinatis dubitamus, proximis quidem: nam de remotis curandum non est: quæ nihil ad effectum videntur operari. Et de proximis quidem totalibus, & adæquatis: cum sit manifestum plures partiales, & inadæquatas concurrere ad eundem numero effectum totalem, vt plures homines ad portandum eundem lapidem. Et eadem ratione adhuc de totalibus non dubitamus, nisi totaliter concurrentibus. Ita, vt quælibet applicet virtutem sufficientem atque concursum ad productionem totius effectus: quem producet, etiam si non applicetur simul altera vel postquam applicata est, remoueatur. De pluribus igitur causis efficientibus, non subordinatis, quarum quælibet applicat sufficientem virtutem per quam sola posset producere effectum: quærit titulus quæstionis, an simul possint concurrere ad eundem numero effectum producendum.

Quæstio autem sic proposita duplicem sensum habere potest. Prior est naturalis, an secundum ordinem à natura constitutum in rebus possibilis sit talis concursus: posterior an saltem per potentiam Dei absolutam. Et licet in sensu priori videantur nonnulli dubitare, an possibilis sit tanquam certum statuendum est naturaliter non esse possibilem, vt probat euidenter hoc argumentum: In rebus naturalibus nihil superfluum natura permittit, sed in tali applicatione superflua foret multitudo causarum: cum supponamus quamlibet esse sufficientem; & sufficientem applicare virtutem ad producendum effectum: ergo superfluæ essent plures, & ideò applicatio vel concursus earum impossibilis censetur. Sed an repugnet ab intrinseco, & ita censeatur implicare contradictionem, vel solum propter ordinem naturalem in causis constitutum & ideò propter alium finem possit à Deo fieri, hæc est difficultas quæstionis.

Circa quam est prima opinio Scoti in 2. d. 20. q. 2. & in 3. d. 1. q. 2. quod nec per potentiam Dei absolutam fieri possit. Quam videntur sequi Capreol. in 2. d. 1. q. vnica art. 3. & in 3. d. 1. q. 1. art. 3. Ferrar. 3. contra gentes cap. 68. Soncinas 5. Met. q. 5. & Iauell. ibidem q. 7. Marsilius 1. lib. de generat. q. 8. 86

Probatur primò, quia repugnat applicari plures causas sufficientes ad eundum effectum; quin eo ipso sint partiales, & inadæquatæ; ergo vt tales, & adæquatæ concurrere non possunt. Antecedens probo, quia effectus correspondet virtuti causæ applicatæ ad agendum; atque etiam actuali concursui eiusdem: ergo virtuti applicatæ, & concursui, vt quatuor debet correspondere effectus, vt quatuor: si ergo applicentur duæ causæ ad producendum effectum, vt duo, quarum quælibet habeat virtutem vt duo; sequitur virtutem applicatam ab vtraque esse, vt quatuor, cum necessa

necessariò debet correspondere effectus vt quatuor: respectu cuius non possunt esse causæ totales: sed partiales, cum non correspondeat singulis totus effectus, sed solum pars, nempe duo gradus in effectu producto, quos constat non posse excedere virtutem singularem. Et hinc etiam sequitur, quod causa minoris virtutis possit producere perfectiorem effectum, quàm causa maioris virtutis, etiam si hæc applicet totam virtutem ad operandum. Probatur consequentia: nam duo agentia sic applicata ad eundem effectum sunt virtutis, vt quatuor, applicatæ ad agendum, & non producunt, nisi effectum vt duo: si verò agens vt tria, applicetur ad operandum; producet effectum, vt tria; ergo perfectiorem: cum constet minoris virtutis esse, quàm duo alia simul applicata, quod patet absurdum esse: ergo impossibile est duas causas adæquatas simul concurrere ad eundem numero effectum.

87 Secundò, quia si duæ causæ applicentur ad eumdem effectum: non possunt ad illum concurrere: nisi per distinctas actiones: quia actio indiuiduatur ab agente, & aliis; & ideò distincta agẽtia non possunt agere, nisi per distinctas numero actiones sed diuersæ actiones postulant diuersos terminos: & diuersi termini sunt diuersi effectus agentium: ergo non possunt producere eundem: nisi per partes eis correspondeat: quare necesse est partiales esse causas eius, & totales esse repugnat. Et confirmari potest: quia ex tali applicatione sequerentur duæ contradictiones. Prima, quod à nulla dependeret effectus per se, à nulla adæquatè, & ex alia parte supponitur, quod tanquam à causis per se, & adæquatis producatur.

Sed probatur consequentia: nam illud per se dependet ab aliqua causa, sine qua produci non potest, & illud dependet à causa adæquata, à qua sola produci potest, sed supposita tali applicatione, sic dependet à qualibet illarum, vt sine illa produci possit, vt constat; ergo à neutra per se: sic etiam producitur à qualibet, vt non ab ea sola, ergo non vt à causa adæquata. Alia contradictio est, quòd bis produceretur talis effectus: cum à duabus causis, & per duas actiones producatur. Bis autem produci simul repugnat.

Secunda opinio tenet non implicare contradictionem, quod duæ causæ simul concurrant ad eundem numero effectum. Ita Caiet. 1. p. q. 52. articulo tertio. Fonseca 5. Metaphys. capite secundo, q. 15. sect. 1. Suarius Tomo primo Metaphys. disputatione vigesima sexta, sect. 4. & videtur nobis sequenda. Non tamen videtur probari posse efficaci aliqua ratione, nisi ex solutionibus argumentorum, à quibus repugnantiæ, quæ excogitari possunt, adducuntur, ideò eis solutis constabit, nullam esse rationem ob

quam

quam diuinæ potentiæ denegandum sit.

Ad primum argumentum concedendum est antecedens, quòd effectus debeat correspondere virtuti causæ applicatæ ad agendum, sed distinguendum consequens, quòd virtuti, vt quatuor duorum agentium debeat correspondere effectus, vt quatuor: nam secundum ordinem naturalem causarum verum est, cum talis virtus earum æquiualeat virtuti, vt quatuor vnius atque eiusdem causæ; sed per potentiam absolutam primæ causæ non repugnat quod cuilibet correspondeat idem effectus, vt duo, atque etiam vtrique; quia in hoc neutra priuatur suo effectu adæquato, sed solum fit, quod non ab ea sola producatur, sed simul ab alia: itaque repugnantia solum posset consistere in simultanea concurrentia, in qua nulla apparet: sed solum fit diuina virtute, vt concursus vnius causæ non impediat alterum: nec eum expellat ab eodem subiecto. 88

Et posset adduci exemplum duorum corporum occupantium eundem locum, quod secundum communem sententiam scholæ non repugnat per diuinam potentiam, & tamen effectus iste fit ex eo, quod virtus diuina impedit expulsionem formalem vnius corporis ab alio, ita ergo existimamus fieri posse vt Deus applicans duas causas adæquatas sua virtute, faciat, vt concursus vnius, nec excludat, neque impediat alterum, sed simul cum eo stare possit respectu eiusdem effectus. Quod verò infertur ex hoc fieri, vt minor virtus producat perfectiorem effectum, quàm virtus maior, non est concedendum in virtutibus simplicibus ac singularibus totaliter applicatis ad operandum: sed in his, quæ quasi duplicatæ concurrunt, concedi potest absque vllo incommodo; quia non apparet manifesta repugnantia in eo, quòd est Deum eas simul applicare ad eundem effectum, quod est quasi duplicare illas, & efficere, vt vna non impediat alteram, nec distinctus ei effectus correspondeat, & ideò nec perfectior vtrique quàm singulis, quod tamen fieri repugnaret in vna sola causa tantam virtutem habente, ac habent duæ illæ, quæ simul applicantur: quia supposito, quod tota applicatur, & cum tota concurrit Deus, contradictionem implicat, quod non producat totum effectum sibi adæquatum, in duabus verò simul applicatis repugnat quidem, quod quælibet non producat effectum sibi adæquatum: sed non videtur repugnare, quod non producat distinctum ab alia, sed eundem. 89

Secundum argumentum petit, an si duæ causæ applicarentur ad eundem effectum, eadem, vel diuersis actionibus numero agerent: nam, quod eadem actione agerent, videtur necessarium: quia actiones sunt in passo, & passum est idem: ergo actiones non possunt esse numero distinctæ. Probatur consequentia: quia 90

si essent numero distinctæ, admittendum esset duo accidentia solo numero distincta simul esse in eodem subiecto, quod, videtur repugnare: cum aliquo saltem modo accipiant indiuiduationem à subiecto. Deinde effectus productus est vnus numero propter identitatem subiecti, vt si essent duo ignes agentes in eadem aqua: eundem numero calorem producerent; ergo propter eandem identitatem subiecti, atque etiam termini, eadem numero actio erit vtriusque agentis. Ex altera verò parte, non minus necessarium videtur, quod distinctis numero actionibus agerent: quia per virtutes numero diuersas operantur, & per diuersos concursus: repugnat autem à diuersis virtutibus non subordinatis, & per diuersos concursus operantibus eandem numero actionem procedere. Et tandem, quia diuersæ numero causæ per diuersas numero causalitates debent constitui in ratione actualium causarum: sed causalitates sunt actiones: ergo necesse est per diuersas actiones agere. *Et hoc videtur nobis probabilius*, non solùm propter rationes has: sed præcipuè propter aliam: quia vt videbimus in 5. lib. actio ex mente Aristotelis non solùm à subiecto, tempore, & termino, sed etiam ab eodem agente sumit indiuiduationem: ergo vbi sunt diuersa numero agentia, necesse est ponere diuersas numero actiones, sicut etiam est necessarium, vbi diuersa sunt tempora in quibus fiunt, vel diuersa subiecta. Quod verò de identitate subiecti affertur in contrarium, difficultate caret: quia actio non à solo subiecto indiuiduatur, sed ab aliis, ex quibus possunt duæ distingui solo numero: licèt sint in eodem subiecto, de termino verò diuersa est ratio, qui non sumit indiuiduationem ab actionibus, vt ex se est manifestum, & ideò potest esse idem numero, etiam si per distinctas actiones producatur, præsertim cum distinguatur ab eis ex natura rei.

Hoc supposito ad argumentum neganda est minor, quod actiones distinctæ necessariò postulent distinctos terminos: nam si nulla apparet repugnantia in eo, quòd distincta agentia & per distinctas virtutes agendi applicentur ad eundem effectum producendum, nulla erit etiam repugnantia in alio: quod distinctæ actiones habeant eundem numero terminum: sicut habent idem numero subiectum: quia nec à solo subiecto, nec à solo termino accipiunt vnitatem numericam, sed ab aliis, per quæ numero distingui possunt.

92 Duas alias contradictiones, quæ adducuntur in eodem argumento, negamus ex nostra sententia inferri: sed in eo casu, à qualibet causa procedere per se effectus: nam causa per se non est illa, à qua non potest non procedere effectus: cum fieri possit, vt per se possit à diuersis procedere per se, & tunc non tollet: quin

sic

sic procedat à qualibet, vt possit non procedere ab ea: sed ab alia. Gratia exempli, calor procedit ab igne, & potest etiam non procedere ab eo, sed à sole: & hoc non tollit, quin à quolibet procedat per se. Per se igitur procedere effectum ab aliqua causa est, quod per se contineatur in virtute actiua eius, & quod virtus actiua eius per se ad illum ordinetur, siue possit procedere ab alia, vel non. In casu ergo, quod duo agentia simul applicarentur ad eundem effectum per se procederet ab vtroque: quia per se continetur in virtute vtriusque: & virtus ipsa ad illum per se ordinatur. Quod verò duo simul agentia applicentur ad eum producendum: ex voluntate primi agentis prouenit, quæ non tollit, quin per se procedat à quolibet, licet accidentale sit, quòd ab vtroque simul. Nec etiam sequitur, quod à neutrâ procedat, tanquam à causa totali, & adæquata: quia causa totalis, vel adæquata non est illa, à qua sola procedit effectus: ita vt non ab alia, sed à qua procedit, tanquam à virtute sufficienti, & sine dependentia necessaria ab altera eiusdem ordinis. Vnde cum sic procederet à qualibet earum, procederet absque dubio, tanquam à causa totali, & adæquata. Nec tandem sequitur eundem effectum bis produci; quia licet à diuersis agentibus, & per diuersas virtutes, & actiones procedat, semel tantùm exit extra suas causas, ideò semel tantùm producitur, quod ex modo procedendi à diuersis causis subordinatis intelligitur, à quibus licet procedat effectus, non bis, sed semel producitur, quia semel ab illis egreditur.

QVÆSTIO II.

An idem numero effectus possit diuisim procedere à diuersis numero agentibus.

TRibus modis intelligi potest, quòd idem numero effectus procedat à diuersis causis diuisim, aut successiuè applicatis: 93
primò quantùm ad productionem eius. secundò quantùm ad productionem, & conseruationem. tertiò quantùm ad solam conseruationem. Et de his duobus modis vltimis certum est, quod idem numero effectus possit procedere à diuersis causis diuisim, aut successiuè applicatis; nam fieri potest naturaliter, vt idem calor productus ab hoc igne in aqua, conseruetur ab alio igne, si statim ac productus fuit ab eo remoueatur, & alter ei applicetur, à quo euidens est posse conseruari, non minus quàm ab eo, à quo fuit productus. Et postquam ab hoc secundo igne conseruatur, potest remoueri, & applicari alteri, à quo conseruabitur, & ecce idem numero effectus producitur, & conseruatur à diuersis causis successiuè applicatis, & etiam conseruatur à diuersis

uersis. Solùm ergo potest esse dubium de productione, an possit à diuersis produci successiuè applicatis, quod duobus modis potest intelligi, primò, ita vt productus iam semel ab vna, iterum producatur ab altera, & hoc dupliciter, vel ita, vt permanens in esse recepto per primam productionem, iterum producatur ab alia causa de nouo applicatà, vel ita, vt postquam semel productus est, corrumpatur, & iterum producatur ab alia causa. Et vtrumque constat esse impossibile naturaliter: cum nec possit applicari naturaliter alia causa ad producendum de nouo effectum iam productum, & permanentem, nec etiam si applicaretur, posset illi de nouo conferre illud esse, quod iam habet: sed nec possit vlla causa naturalis eandem numero formam iam extinctam, iterum educere de potentia materiæ, vel animam semel à corpore separatam eidem corpori, vel alteri vnire, vt suo loco probabitur. Sed an hæc fieri possint per potentiam Dei supernaturalem: de hoc vltimo videtur mihi certum, quòd possit fieri, quia sicut Deus per seipsum iterum vnit animam corpori in resurrectione alicuius mortui, posset eandem vnire media aliqua causa secunda distincta ab ea, per quam in generatione fuit primò vnita. De primo verò an fieri possit, quod res semel producta, & permanens, iterùm producarur ab alia. Quibusdam Modernis visum est non implicare contradictionem. Mihi tamen semper visum est omnibus modis impossibile. Propter hoc argumentum: produci aliquid in rerum natura, & fieri extra causas, sed solum fit extra causas illud, quod inrra eas tantùm continebatur, aut solum in potentia earum; ergo non est intelligibile, quod res habens esse extra causas, iterum extra illas fiat, & de nouo producatur. Nec intelligibile est, quid ei conferatur per secundam productionem vel quomodo ei conferatur idem numero esse, quod iam habet, aut quomodo anima actu vnita materiæ, iterum vniatur.

94 Alio modo intelligi potest, quòd idem numero effectus possit produci à diuersis causis, non quidem absolutè applicatis, sed sub conditione; ita vt intelligamus hunc effectum numero productum ab hac causa, potuisse produci ab alia distincta in eodem tempore, & loco applicata eidem numero subiecto. Gratia exempli: An iste numero calor, quem producit hic ignis in hac aqua, produci posset ab alio igne, si ei in eodem loco, & tempore applicaretur loco alterius, vel sicut applicatus est ei alter, si enim hoc possibile sit, erit etiam possibile, quòd idem numero effectus producatur à diuersis causis, si diuisim applicarentur. Et quod possibile hoc sit per potenriam Dei absolutam, videtur certum supposita determinatione præcedentis quæstionis, quòd simul possint applicari duæ causæ adæquatæ ad productionem

eiusdem effectus, nam si absolutè non repugnat actu procedere à diuersis, multò minus repugnabit, quod posset procedens ab vna conditionaliter procedere ab altera, si loco eius applicaretur, Solùm ergo procedit quæstio naturaliter, ad idemmet effectus, quem producet causa hæc, hoc loco, & tempore, & circa hoc subiectum: produceretur, si alia causa distincta fuisset applicata, sicut fuit applicata illa, à qua productus est. Gratia exempli: An hic numero calor, qui producitur in hac aqua ab hoc igne, produceretur, si alius ignis, & non iste fuisset eodem loco, & tempore applicatus eidem aquæ, vel necesse foret eo ipso, quod alia causa applicaretur, licet cum eisdem conditionibus, alium calorem numero distinctum produci.

Et prima opinio tenet naturaliter id repugnare, sed eo ipso, quod alia causa applicaretur, & non hæc, alium quoque effectū numero distinctum producit. Ita Comm. 7. libro Meta. Comm. 21. Marsilius primo libro, de Generatione q. 8. Sotus in 4. d. 41. quæst. 1. artic. 3. Fonseca 5. lib. Meta. cap. 2. q. 5. sect. 2. Probatur primò, quia vel hic numero effectus habet hanc numero causam determinatam, à qua produci potest, & non ab alia; si primum dicatur, sequitur, quod non posset idem numero effectus, qui producitur ab hac causa, produci ab alia, si cum eisdem circumstantiis applicaretur loco huius: quia eo ipso, quod alia sit causa, alius debet esse effectus, si quilibet numero effectus habet determinatam numero causam, à qua produci postulat. Si verò dicatur, non habere determinatam, sed indifferenter posse à qualibet produci, sequitur aliud inconueniens: quod quælibet causa possit producere omnes, & singulos effectus suæ speciei, vt quilibet ignis producere omnes alios producibiles, & quilibet homo generare omnes homines, quod patet esse absurdum: ergo impossibile censendum est, quod idem numero effectus posset produci ab alia causa, si hæc non applicaretur ad productionem eius: sed alia diuersa numero. Secundò, quia si alia causa applicaretur ad eundem numero effectum, sicut applicata est hæc, per diuersam numero actionem ageret ab hac, sed diuersis numero actionibus non potest naturaliter correspondere idem numero terminus, vel effectus: sed cum actio sit fieri termini, distinctæ numero actiones, tanquam diuersa fieri, postulant distinctos terminos numero; ergo repugnat eundem effectum procedere à diuersis causis diuisim applicatis. 95

Secunda opinio negat hoc esse impossibile, Quam tenet Scotus in 2. d. 20. q. 2. & sequitur Suarius Tomo 1. Metaph. disp. 26. sect. 5. annotans rationes, quibus eam probat Scotus nullius roboris esse, & meritò quidem: nam ex duabus quas attulit, altera est Theologica res satis difficiles, & incertas continens: 96

tinens: altera Philosophica parum momenti habens. *Ipsa tamen opinio probabilior mihi videtur*, quam sic probo: Si idem numero effectus non potest à diuersis numero causis successiuè applicatis procedere: ergo ex intrinseca, aut naturali indiuiduatione postulat hanc numero causam: sed consequens est falsum; ergo etiam antecedens: quòd repugnet. Euidens est consequentia, quia si non postularet determinatam causam, ergo indifferenter posset produci à diuersis. Sed probatur minor: quia idem numero effectus potest produci naturaliter ab vna causa, & conseruari ab alia diuisim applicata, imò etiam potest conseruari à diuersis; ergo non postulat determinatam causam suæ productionis, vel conseruationis: sed à diuersis potest naturaliter produci, si successiuè applicentur, vel diuisim.

97 Secundò, quia eundem numero effectum, quem producit causa vniuersalis cum particulari, potest per se immediatè producere, vt eũdem calorem, quem producit sol cum igne in aqua, potest sine igne producere: & tunc non producet illum tanquam causa vniuersalis, sed vt particularis, & proxima: licet æquiuoca, & diuerso quidem modo operante: ac dum concurrit cum secunda; ergo potest etiam à diuersis causis particularibus produci, quod etiam de causa prima efficacius probabitur: ergo non est negandum; quod possit à diuersis causis particularibus produci. Et si dixeris effectum sumere vnitatem numericam ab hac numero causa, quam per se respicit, & ideò non possit hunc effectum numero produci ab alia. Hoc imprimis nullus vnquam dixit, quòd substantia, vel accidens, quæ producitur, sumat vnitatem numericam à causa efficiente, à qua producitur: & probatur falsum in conseruatione rei, quæ cum sit realis effectus, non indiuiduatur à causa efficiente. Et secundò, quia causa efficiens prorsus est extrinseca: ergo non potest ab ea effectus suam indiuiduationem sumere.

98 Ad 1. argumentum respondetur, hunc effectum numero non postulare determinatam numero causam, sed indifferenter posse ab hac, vel illa produci, si cum eisdem circumstantiis applicentur. Et dum ex hoc infertur posse quamlibet causam producere omnes & singulos effectus suæ speciei, distinguendum est consequens: nam diuisiuè potest: collectiuè verò repugnat: non ex parte effectuum; quia postulent diuersas numero causas; nec ex parte causæ; cui deficiat proportio respectu productionis singulorum; sed quia cum sit limitata, non continet sua virtute differentias indiuiduales omnium indiuiduorum: & quia ex aliis circunstantiis limitatur in agendo; nempe ex parte loci: quia non potest operari; nisi in loco determinato & etiam determinato tempore, ex parte etiam materiæ, quæ non potest

ci, nisi determinata applicari, nec enim potest circa plura subiecta, & valde distantia operari eodem tempore: quod ergo diuisim possit omnes, & singulos effectus suæ speciei producere, nullum est inconueniens: & quod possit omnes collectiuè, non est possibile; propter alias limitationes necessariò admittendas: quare nihil probat 1. argumentum contra nostram sententiam. Hoc solùm annotari debet, quòd nec in affectibus viuentium potest quælibet causa producere omnes effectus suæ speciei: quia causa generationis subministrat materiam, & à diuersis causis diuersa subministratur, & cum non possit vna, & eadem subministrare omnem materiam, nec potest ex hac parte omnia indiuidua suæ speciei producere. Quòd in causis vniuersalibus non est verum: sed propter vniuersaliorem virtutem, & modum etiam causandi vniuersaliorem producere possunt omnes effectus earum specierum, quas eminenter continent.

Ad secundum concedenda est maior, quod diuersa agentia successiuè applicata agerent per diuersas numero actiones: sed minor neganda, quod diuersis actionibus non possit idem terminus correspondere, vt actioni alterius ignis, si applicaretur ad hunc calorem producendum loco huius ignis, à quo productus est idem calor numero. Et ratio huius est: quia sicut effectus, vel terminus productus non indiuiduatur ab agente: ita nec indiuiduatur ab actione: sed à propria entitate intrinseca, & aliquo etiam modo à subiecto, si accidens sit, vt suo loco explicabitur. Vnde sicut à quocunque agente potest indifferenter procedere, ita per quamcunque actionem. 99

TRACTATVS VIII.

De Comparatione causarum inter se se.

COmparatis causis cum suis effectibus, restat comparare eas inter se se, quod duobus modis fieri potest: primò, secundum entitatem: deinde secundum modum: vel rationem causandi: & prima comparatio metaphysica est: nam sicut ad metaphysicam pertinet considerare entitates rerum, sic pertinet consideratio causarum secundum entitates. Consideratio verò secunda magna ex parte physica est: nam cum Physicus consideret per se causas rerum naturalium, ad eum pertinet considerare ordinem earum secundum proprios modos, & rationes causandi. Et hoc modo eas comparabimus quærentes primò, an hoc modo consideratæ habeant ordinem perfectionis, & prioritatis: deinde an sint sibi inuicem causæ. 1

QVÆ

QVÆSTIO I.

An inter quatuor genera causarum vnum sit perfectius, & prius aliis.

MVltis modis comparari possunt causæ; primò intrinsecæ cum extrinsecis, atque etiam inter se se; deinde extrinsecæ etiam inter se se, explicandúmque est in vtraque comparatione, quæ sint aliis perfectiores, ac priores in ratione causandi. Intrinsecæ causæ sunt materialis, & formalis, extrinsecæ finalis, & efficiens: primò igitur, comparandæ sunt intrinsecæ, cũ extrinsecis, in quarum comparatione dicimus extrinsecas esse perfectiores, atque priores, nempè finalem, & efficientem perfectiores, atque priores materiali, & formali. Quod probatur primò; quia modus causandi Materiæ, & Formæ est incompletus, & ideò ab intrinseco imperfectus; modus autem causandi Efficientis, & Finis completus est; atque perfectus: ergo perfectiores, & priores sunt istæ. Antecedens probatur; quia Materia, & Forma causant per modum partium componendo totum: cui non tribuunt totum esse, sed partem, quæ intrinsecam dicunt imperfectionem: Finis verò, & Efficiens nihil horum habent, quia non componant totum, nec tribuunt ei partem, sed integrum esse, vt per se est manifestum. Secundò, illud genus causæ nobilius censetur, sub quo continentur res perfectissimæ, etiam in ratione causandi, sed sub genere Efficientis, & Finalis continetur primum efficiens, & vltimus finis à quo dependent cæteræ omnes causæ: tanquam à quo recipiunt esse, & virtutem causandi: ergo hæc duo genera perfectiora erunt Materiali, & Formali. Quod vero Materia, & Forma sint causæ intrinsecæ, nihil refert, quia in hoc ipso, quod intrinsecæ sunt, includuntur omnes istæ imperfectiones, quare licet ex modo intrinseco perfectiores sint, simpliciter censentur imperfectiores.

2 Si verò Materialis, & Formalis comparentur inter se, dicendum est formalem esse simpliciter nobiliorem, & priorem. Probatur euidenter ex modo causandi vtriusque: nam materia causat, tanquam potentia passiua, & per passiuam receptionem formæ; hæc verò tanquam actus eius & per informationem, & actuationem: ergo perfectior est, atque prior. Tertia comparatio est extrinsecarum causarum inter sese; nam cum intrinsecis iam sunt comparatæ. In comparatione autem earum dicendum est, finalem esse nobiliorem, atque priorem simpliciter efficiente. Hæc est expressa sententia Aristotelis: non solùm in his capitibus, sed 5. Metaph. cap.2. & vbicunque causas inter se comparat: semper enim finalem præfert cæteris omnibus. Ita etiam sentiunt omnes eius interpretes nullo excepto, & ideò nullum

in particulari refero. Quod probatur ex duobus, quæ habet finis, vnum ex parte principij, aliud ex parte termini, ex parte principij habet, quod sit primum mouens, primúmque excitans agentem ad operandum; vnde in toto processu causarum est, tanquam primus motor. Ex parte etiam termini habet, quòd sit vltimum, & optimum, quod agens intendit per suam operationem, cuius gratia operatur, media quærit, eligit, atque executioni mandat; quare à fine accipiunt nobilitatem, & dignitatem omnes actiones eius. Ex quo factum est, vt finis appelletur causa causarum, quod est dicere, cæteras causas esse quasi effectus eius, eique deseruire; quia verum est gratia finis causare, quidquid causant, & ab eo dependere in propriis generibus causandi, finem verò à nulla earum.

Si autem contra hoc dicatur, efficientem causam causare secundum esse reale, per realem influxum, ac dependentiam effectus ab ipsa, & ideò non solũ tribuere esse effectui, sed esse, quasi fontem, & originem, à quo esse eius emanat. Finem verò solùm habere metaphoricum quendam, & intentionalem modum causandi, nec tribuere esse effectui, sed solùm esse id cuius gratia tribuitur ei ab efficiente, ex quibus sequi videtur efficientem esse nobiliorem, atque priorem. Quod etiam probari potest; Secundò; quia modus causandi fundatur in modo essendi, illudque sequitur; sed Materia, & Forma, atque Efficiens habent esse substantiale, & Finis sæpè est accidens, & aliquando nihil, cum sit res impossibilis, solùm habens esse possibile in apprehensione agentis; imò Materia & Forma habent modum causandi, atque causalitates substantiales: cum causent per vnionem substantialem; ergo non solùm in ratione essendi sunt nobiliores fine, sed etiam in ratione causandi. Respondendum est hac distinctione: Non solùm causæ considerari possunt in ratione essendi, & causandi, vt in principio diximus, sed etiam modus causandi, & causalitates ipsæ: in ratione autem essendi considerantur, dum dicimus esse substantiam vel accidentia, & hæc est consideratio materialis eorum atque etiam causarum, sed formaliter, & in ratione causandi considerantur, non ex entitate, sed ex modo se habendi ad effectum. Et licèt ex prima consideratione Materiali perfectior inueniatur efficiens causa, atque etiam Materialis, & Formalis comparatione finis, ex secunda verò finalis longè superat omnes, cum sit primum, & vltimum, in quod ordinantur, non solùm cæteræ causæ, sed earum causalitates: cum sit etiam optimum quod per eas intenditur, & quasi scopus, in quem diriguntur, quæ omnia euidenter ostendunt nobiliorem esse, atque priorem modum causandi eius; & ideò sub formali, & ratione, & modo causandi finalem esse nobiliorem causam cæteris. 3

Ad

Ad formam igitur primi argumenti concedenda sunt omnia; quæ in antecedenti assumuntur, sed distinguendum consequens, quod efficiens sit nobilior causa, quàm finalis: nam in ratione essendi, ad quam omnia illa pertinent, verum est: sed in ratione causandi desumpta ex modo se habendi in ordine ad effectum, manifestè falsum vt probauimus.

Ad secundum alia simili distinctione respondeo, sic applicanda ad formam eius, vt cum dicitur, modum causandi fundari in modo essendi, & illum sequi, non sit verum de modo essendi secundum se consideratoSed secundum modum, quo concurrit ad effectum, & ad productionem eius se habet, & licèt aliquando modus essendi finalis causæ sit infimus, secundum entitatem, semper est supremus in modo concurrendi ad productionem effectus, vt probatum est, in quo consistit ratio formalis causandi, & ex quo desumenda est nobilitas, & prioritas causarum simpliciter.

QVÆSTIO II.

An omnes causæ sint sibi inuicem causæ, mutuámque dependentiam habeant inter sese.

5 DVplicem sensum habere potest quæstio, prior est intra idem genus causæ, ita vt duæ causæ efficientes sint sibi inuicem causæ; vel duæ causæ materiales; sicque de cæteris, posterior verò in diuersis generibus causarum, ita vt formalis causa, & materialis sint sibi inuicem causæ, vel quæuis aliæ aliorum generum. Et in primo sensu certum est apud omnes, quod causæ non sint sibi inuicem causæ, nec mutuam dependentiam habeant. Quod colligunt ex doctrina Aristotelis in hoc 2. lib. Phys. text. 35. & 5. lib. Meta. cap. 2. vbi, cum dixisset causas aliquas sibi inuicem esse causas, addidit, non in eodem genere causæ id contingere, sed in diuersis. Verba autem primi loci hæc sunt: *Sunt autem quædam, & ad inuicem causæ, vt laborare causa est bonæ habitudinis, & hæc laborandi; sed non eodem modo, sed hoc quidem vt finis, illud autem, vt principium motus.* Et ratione probatur; quia si causæ eiusdem generis essent sibi inuicem causæ, idem esset prius, & posterius altero, notius, & ignotius sub eadem ratione. Et deinde daretur vitiosus circulus; ita vt idem per seipsum demonstraretur à priori, & idem esset causa efficiens, vel finalis suimet, & seipsum produceret.

6 Probatur consequentia; quia causa est prior, & notior effectu: ergo si duæ causæ efficientes sunt sibi inuicem causæ, quælibet erit prior & notior altera: vt causa eius est, atque etiam posterior, & ignotior, vt est effectus. Præterea per quamlibet,

vt causam alterius possemus eam cognoscere à priori: & rursus eadem, quam à priori cognoscimus per aliam, posset esse causa cognitionis eiusdem, ac de primo ad vltimum quælibet cognosceretur à priori per seipsam: nam si, a, cognoscitur à priori per b: & rursus, b, à priori cognoscitur, per idem, a: cognosceretur idem, a, atque idem, b, per seipsum. Et si a, est causa efficiens, b: & rursus, b, est causa efficiens, a: erit quodlibet causa efficiens sui ipsius per illam regulam: *Quidquid est causa causæ, est causa causati, seu effectus ab ea procedentis.*

Sed an impossibile hoc sit solùm naturaliter, vel etiam per potentiam Dei absolutam, dubitatum est à quibusdam, & assertum solùm naturaliter repugnare; & per potentiam supernaturalem fieri posse, vt duæ causæ eiusdem generis sint sibi inuicem causæ. Quod sic probant: non repugnat, quod postquam effectus aliquis productus est à sua causa, adhibeatur à DEO ad conseruationem eiusdem causæ, & tunc erit causa efficiens suæ causæ, saltem quantùm ad conseruationem. Et id quidem, etiam naturaliter videtur contingere, dum potentia per primum actum producit in se habitum in genere causæ efficientis, qui habitus iam productus potest concurrere cum eadem potentia ad continuationem, & conseruationem eiusdem actus, & tunc actus, & habitus erunt sibi inuicem causæ efficientes. Hæc tamen sententia cum suis rationibus friuola est, & dicendum est contradictionem implicare; quòd causæ eiusdem generis sint sibi inuicem causæ, & ideò per nullam potentiam fieri posse. Quod intelligi debet, secundum illud esse per quod causant; nam si secundum aliud intelligatur, iam non accipiuntur, vt tales causæ efficientes, natura priores suis effectibus; sed quasi æquiuocæ, ita vt in vna causalitate accipiantur secundum esse, in alia secundum conseruationem eiusdem; & non secundum productionem eius, quæ constat esse diuersa. Si ergo eodem modo accipiãtur; euidens est non posse esse sibi inuicem causas. Quod in efficiente probatur; nam si duæ causæ efficientes sint sibi inuicem causæ secundum idem esse, quod vna accipit ab altera, & è conuerso, euidenter sequitur idem esse causam efficientem sui. 7

Probatur: quia si est effectus sui effectus, quem propria virtute causauit; ergo propria eius virtus est effectus suimet, atque adeò seipsam producit. Quod verò idem seipsum producat, manifestam contradictionem continet, propter distinctionem realem, & prioritatem naturæ inter causam, & effectum necessariò intercedentem; quæ non possunt conuenire vllo modo eidem rei respectu sui ipsius. Rationes verò adductæ in contrarium difficultate prorsus carent, cùm non procedant de eodem esse producto; sed vel de diuerso, vel de conseruatione eius illud 8

iam

iam præsupponente, & ideo non sumuntur causæ eodem modo, sed diuerso, & planè æquiuoco; quare non oportet eis respondere in particulari; sed ad alium sensum quæstionis procedere de diuersis generibus causarum; an sint sibi inuicem causæ, & mutuam habeant dependentiam.

9 Quem sensum, vt faciliùs prosequamur, distinctio illa præsupponenda est, quam tradit Alexand. Alensis 5. lib. Meta. cap. 2. dupliciter intelligi posse, quòd causæ diuersorum generum sint sibi inuicem causæ: nempè secundum esse earum, vel secundum causalitates; & secundum esse vna dicetur causa alterius; si eam producit aliquo modo in suo esse; secundum causalitatem verò, si in propriam eius causalitatem influit. Hac autem distinctione præsupposita hoc ordine producendum erit, vt quamlibet causam cum tribus aliis comparemus, & simul explicemus, an, & quomodo habeant mutuam causalitatem cum ea: primò igitur comparabimus materiam cum cæteris, deinde formam, & tursus efficientem, ac tandem finem.

Comparatio materialis causæ cum cæteris.

10 Materia primò comparanda est cum forma, & dicendum primò mutuam habere causalitatem cum ea secundum esse, ita vt ipsa sit causa formæ secundum esse, & etiam forma sit causa esse materiæ. Ita D. Tho. 5. lib. Meta. lect. 2. & probatur euidenti ratione; quia si forma sit materialis, educitur de potentia materiæ, sed educi de potentia materiæ est dependere à materia in esse, & fieri tanquam à causa materiali: ergo materia est causa materialis formæ secundum eius esse. Si verò forma non sit materialis, nec proinde educatur de potentia materiæ, vt anima rationalis, vnitur saltem materiæ in eodem instanti, in quo creatur à Deo, & ideò habet esse actuale in materia, ad quod concurrit materia suo genere causæ: cum illud habeat anima per receptionem actualem in materia, quæ est proprius influxus materialis causæ. Forma etiam est causa materiæ secundum esse, sed non eodem modo: cum præsupponat materiam esse: de cuius potentia educitur: quare non potest esse causa entitatis, vel existentiæ, aut subsistentiæ eius quæ à solo primo agente per creationem habet materia; est tamen causa materiæ, quantùm ad duo alia, nempe quantùm ad esse specificum, ac determinatum, quod certum est à forma recipere, nam per illam accipit materia esse hominis, vel alterius speciei; quod à se non habet, deinde licet à se habeat existentiam, & subsistentiam, imperfectas tamen, & diminutas, ita vt non possit ab eis naturaliter sustentari sine adminiculo formæ & ex hac parte; etiam dependet in suo esse à causalitate formæ: si verò comparetur materia

cum eadem forma secundum causalitatem, non videtur habere mutuam causalitatem cum ea; quia causalitas materiæ consistit in receptione formæ, causalitas verò formæ in informatione, vel actuatione materiæ: sed materia non tribuit formæ informationem, nec forma tribuit materiæ receptionem; ergo non sunt sibi inuicem causæ secundum causalitates. Et ita tenent Conimbricenses, vbi supra, propter hoc argumentum, & afferunt pro se D. Thomam in eodem loco nuper citato. Sed oppositum videtur nobis probabilius, nempe, quòd etiam secundum proprias causalitates sint sibi inuicem causæ. Quod tenet Suarius Tomo primo Metaphysicæ, disputat. 27. sect. 2. numero quarto, & probatur hoc argumento: informatio formæ, in qua consistit causalitas eius, dependet à receptione materiæ, cum materia concurrat necessariò ad illam recipiendo, & ideò tanquam materialis causa, & rursus forma per informationem concurrit ad receptionem materiæ actuando illam; ergo receptio dependet necessariò ab informatione, & hæc causa formalis eius est, sicut receptio est causa materialis informationis: necesse est ergo ponere mutuam causalitatem, ac dependentiam inter has duas causas, non solùm secundum esse, sed etiam secundum causalitatem. Nec probat contrarium argumentum oppositæ sententiæ: nam quod dicitur materiam non tribuere formæ actuationem, nec formam materiæ receptionem, sed à se illas habere, verum est, sed licet non tribuat, concurrit tamen quælibet per propriam causalitatem ad causalitatem alterius, quam exercet cum intrinseca dependentia ab illa, & hoc satis est, vt mutuò sint sibi causæ, mutuámque dependentiam habeant secundum causalitatem. Quod Diuus Thomas nec asseruit, nec negauit, sed solùm docuit mutuam habere causalitatem secundum esse. 11

Secundò comparatur materialis causa cum efficiente, & si comparatio fiat secundum esse: videtur certum, non habere mutuam causalitatem cum ea, quod sic probo: Materia non potest esse causa primi efficientis, à quo constat accipere esse ex nihilo per creationem, sed nec aliorum agentium; ergo nec potest habere mutuam causalitatem, cum hac causa. Probatur minor; quia vel nomine causæ efficientis intelligitur compositum, vel forma, sed vtrumque præsupponitur causalitati materiæ rei generandæ, vt patet; nam ignis, qui est causa efficiens alterius, quem generat ex ligno: præsupponitur generationi constitutus in suo esse, & ex consequenti præsupponitur forma eius vnita materiæ eiusdem, ergo materia ignis producendi non potest habere causalitatem respectu ignis generantis, aut formæ eius secundum esse. Ita tenet P. Suar. vbi supra. 12

13 Si verò comparetur ad eandem causam efficientem secundum causalitatem, dicendum est, mutuam habere cum ea causalitatem, ac dependentiam. Quod sic probo: causalitas materiæ consistit in receptione formæ, vel vnione substantiali cum ea: sed vtraque est effectus causæ efficientis, vt patet: ergo efficiens est causa materiæ secundum causalitatem: causalitas etiam agentis consistit in actione, per quam educit formam de potentia materiæ, & generat compositum: sed ad hanc actionem concurcurrit materia, tanquam materialis causa eam recipiendo, ergo est causa efficientis secundum causalitatem considerati: habetque proinde mutuam causalitatem, mutuamque dependentiam cum eo sub eadem consideratione.

14 Solùm restat comparatio materialis causæ cum finali, inter quas dicimus ponendam esse mutuam causalitatem, & secundum esse, & secundum causalitates. Probatur hac ratione: quia forma est finis generationis, vt sæpè Aristote. repetit in hoc 2. lib. ad quem ordinatur ab ipsa natura: quia materia fit, vt sit receptaculum formæ, cum qua constituat compositum, ergo gratia formæ, & compositi habet esse, & etiam gratia illorum exercet propriam causalitatem. Vnde sequitur secundum vtrumque esse effectum causæ finalis: sed etiam concurrit per suum genus causæ materialis ad eandem formam educendam, & ad compositionem totius, atque etiam ad causalitatem finalem vtriusque respectu sui, cum constet vtrumque esse finem generationis dependentem à receptione materiæ, sine qua neutrum poterit finalizare generationem: ergo mutuam habet causalitatem materia cum fine, non solum secundum esse, sed secundum causalitatem.

Comparatio causæ formalis cum cæteris.

15 POst comparationem materiæ cum cæteris causis, sequitur comparatio formæ cum eisdem. Sed ex comparatione iam facta materiæ cum ea, explicata est mutua causalitas, ac dependentia vtriusque. Ideò cum duabus reliquis solùm est comparanda, & primò cum efficiente. Cum qua dicimus non habere mutuam causalitatem, vel dependentiam, nec secundum esse, nec secundum causalitatem. Probatur vtrumque testimonio Aristot. capit. 7. huius lib. textu 70. vbi docet formam, & efficientem non concurrere in eandem rem numero: sed solùm in eandem speciem, quia forma agentis non potest esse terminus generationis, sed forma rei generandæ virtute eius, quæ licèt effectiuè producatur ab efficiente, nō potest vllo modo esse causa formalis eius secundum esse. Sed nec secundum causalitatem; quia forma rei generandæ educitur de potentia materiæ per actionem eiusdem

agen

agentis: in qua actione consistit causalitas eius: ergo repugnat, quod circa eandem causalitatem agentis exerceat propriam formam generanda,& ex consequenti repugnat, quod sit causa agentis secundum causalitatem, & eadem est repugnantia ex parte formæ non eductæ de potentia materiæ, quia cum vniatur eidem materiæ per eandem actionem, quæ est causalitas agentis,non potest ad illam in genere formalis causæ concurrere.

Comparata verò forma cum causa finali, videtur quibusdam Modernis non posse habere reciprocam causalitatem cum ea, nec secundum esse; nec secundum causalitatem. Probant testimonio Aristot.in his capitibus asserentis finem,& formam coincidere in eadem re, ex quo sequitur non posse habere mutuam causalitatem.Probatur consequentia,quia vera;& realis causalitas præsupponit distinctionem realem inter causam, & id, quod ab ea procedit; sed inter finem, & formam non datur distinctio realis ex mente Aristot. ergo vna non potest esse causa alterius, & ideò nec possunt habere mutuam causalitatem,vel dependentiã.Minor prætérquam,quod expressè asserta est ab Aristot.probatur euidenter: nam in generatione forma generantis non potest exercere causalitatem formalem nec finalem:sed solùm efficientem,sed sola forma rei genitæ,quæ est finis generationis,simul est causa formalis: ergo non potest dari distinctio realis inter finem,& formam,nec proinde vera, & realis causalitas. Et si dicatur informationem esse finem formæ,& etiam effectum formalem eius realiter ab ea distinctum, & ideò esse simul causam finalem, & effectum formalem respectu eiusdem formæ: & ex consequenti mutuam habere causalitatem formalem:& finalem causam. Respondent informationem propriè loquendo non esse effectum formæ. licèt ab ea aliquo modo procedat, sed esse medium, & quasi viam ad effectum, & ideò causalitatem eiusdem formæ, sicut actio non est propriè effectus agentis, licèt aliquo modo ab eo procedat,sed via potiùs ad effectum, & ideò causalitas efficientis,quare nec ratione informationis poterunt habere finis,& forma veram causalitatem.

Nostra tamen sententia est, veram, ac realem, mutuámque 16
causalitatem habere causam finalem, & formalem. Quod sic probo:Licet finis,& forma distinctione reali careant, nec informatio propriè sit effectus formæ,certum tamen est primò compositum esse effectum formalem eiusdem formæ generantis,circa quod propriam causalitatem exercet, illud tanquam formalis causa componendo cum materia. Secundò certum est, idem compositum esse finem formæ, & causalitatis eius: nam partes gratia totius sunt,& etiam gratia eius causant,sunt enim,& causant ad illud constituendum. Certum est tertiò compositum

distin

distingui realiter à forma. Ex his autem tribus euidenter sequitur mutuam causalitatem intercedere inter finem, & formam, non solum secundum esse, sed secundum causalitatem: ergo non est eis deneganda. Probatur consequentia, quia compositum est vera causa finalis formæ, & causalitatis eius, distincta realiter ab ea; & forma est vera causa formalis eiusdem compositi, & finalizationis eius, ergo secundum vtrumque intercedit vera, ac mutua causalitas inter has duas causas. Nec Aristoteles contrarium sensit, quia nec omnem finem docuit conincidere cum forma in eadem re, sed aliquem: alius verò potest esse res distincta ab ea, cum quo poterit habere mutuam causalitatem, & hoc est compositum, in quo perfectior ratio finalis causæ reperitur, quàm in forma cum sit præcipuus finis generationis, in quem forma ipsa ordinatur, in id cuius gratia fit, est, & causat: licet ergo concedatur totum argumentum, non probat denegandam esse mutuam causalitatem his causis: quia quamuis eam non exerceant respectu solius formæ, bene tamen respectu formæ, & compositi, vt probatum est.

Comparatio causæ efficientis cum cæteris causis.

17 QVid de comparatione efficientis causæ cum materiali, & formali sentiendum sit, constat ex comparationibus earundem causarum cum ea iam explicatis; nam cum forma non potest habere mutuam causalitatem secundum esse, nec secundum causalitatem: & cum materia potest eam habere secundum causalitatem: non tamen secundum esse, vt suis locis probatum est. Solùm restat comparatio eiusdem causæ efficientis cum finali: Circa quam non videtur, quod inter has duas causas possit versari mutua causalitas, & dependentia: quia finis simpliciter est prior cæteris causis, & quasi primus motor respectu earum. Cum ante motionem eius nec agens aliquid operetur, neque aliqua omninò causa propriam causalitatem exercere possit: ergo repugnat finem esse effectum alterius causæ, nam eo ipso esset sub tali ratione posterior, quod pugnat cum natura, & dignitate eius.

18 Nostra tamen sententia est, causam efficientem, aliquo modo habere posse mutuam causalitatem, ac dependentiam cum finali: tam secundum esse, quàm secundum causalitatem; non tamen semper, neque omnibus modis. Vt autem hoc explicetur & probetur simul, duo notanda sunt, primum, quod finis aliquando est factus per actionem agentis, & iste est finis cuius: nam finis cui, actioni eiusdem agentis solet præsupponi, vt sanitas, quæ est finis cuius, fit per curationem: homo verò, qui est finis, cui desideratur, curationi præsupponitur. Quando ergo dicimus causam

efficien-

efficientem, aliquando habere mutuam causalitatem cum fine, de fine cuius, per actionem eius facto intelligitur, non de fine, cui præsupposito eidem agenti, & actioni eius.

Secundò notandum est, propriam causalitatem finis consistere in actione, in quantum gratia eius egreditur ab agente, & principium huius causalitatis esse motionem, & attractionem obiectiuam eiusdem finis, vt vidimus: complementum verò eiusdem causalitatis esse officium terminandi; quod finis exercet in consecutione. Et sine hac terminatione poterit esse causalitas finis essentialiter; sed quasi manca & imperfecta: quia licèt agens moueatur à fine per intentionem: & gratia eius eligat media, atque executioni mandet: si tamen finem non consequatur, totus processus eius, quasi vacuus, & inanis remanebit ac sine fructu, & ideò causalitas eiusdem finis valdè imperfecta substantialiter, ac remanebit homo, si sine aliquo membro principali generetur. Si igitur finis consideretur secundum primam rationem, in qua consistit causalitas eius essentialis, neque causa efficiens, neque aliqua alia potest habere mutuam causalitatem cum eo, vt probat argumentum factum: quia secundùm hanc rationem prior natura est omnibus causis, ita vt nulla possit eum præcedere. Quare nec potest esse effectus alicuius, sed secundum complementum eiusdem causalitatis consistens in officio terminandi quod exercet in consecutione, bene potest habere mutuam causalitatem, cum causa efficiente, tam secũdum esse, quàm secundum causalitatem. Probatur hoc; quia secundum officium terminandi, quod exercet in consecutione, posterior est efficiente, & actione eius, quam terminat; ergo rationem effectus habere potest respectu eiusdem agentis, secundum esse quidem, si sit finis, per actionem eiusdem agentis factus, atque etiam secundum complementum causalitatis; si verò sit finis cui, actioni præsuppositus, non secundum esse, sed secundum complementum causalitatis, Argumentum verò solùm procedit de fine sub prima consideratione causalitatis essentialis, qua ratione dicitur primum simpliciter in intentione, & ideò probat intentum, quod cum fine hoc modo considerato non possit efficiens habere mutuam causalitatem: neque alia causa, quod tamen non tollit, quin possibilis sit talis causalitas mutua, cum fine secundo modo considerato: non tamen semper, aut cum omni fine secundum esse, sed solùm cum fine, qui simul est effectus. Restabat comparatio finis cum reliquis causis, sed constat iam, quid de ea dicendum sit, ex explicatione aliarum comparationum cæterarum causarum cum eo, ideò non est ampliùs in ea immorandum.

CAPVT

CAPVT IIII.

De Fortuna & Casu.

TEXT. ARISTOTELIS.

Dicuntur autem, & Fortuna, & Casus de numero causarum esse, *&c.*

Breuis expositio Text.

1 CAsus, & fortuna aliquo modo pertinent ad naturam causarum, ideò agit Arist. de illis in hoc libr. post disputationem de causis, atque etiam vt errores antiquorum circa vtrumque referret atque refutaret. Cap. igitur præsenti, nihil aliud præstat quam tres errores antiquorum circa fortunam, & casum referre, ac reiicere.

Fuit igitur primus error antiquorum, qui casum, & fortunam prorsus abstulerunt, propter duo; nempè; quia antiquiores Philosophi, qui exactè tradiderunt naturam causarum, nullam mentionem eorum fecerunt. Atque etiam; quia effectus, qui eis attribui solent, veras, certas, ac determinatas habent causas, quare falsò finguntur fortuna, & casus quibus attribuantur. Hunc errorem reiicit Aristot. primò: quia ex communi omnium consensu, eorum etiam, qui causas horum effectuum cognouerunt, casui, & fortunæ attribuebantur: ergo non debuerunt auferri, sed qui de causis agentes eos omiserunt, diminutos fuisse censendum est.

Secunda sententia fuit aliorum, casum quidem solum admittentium, cui attribuebant, primam omnium rerum productionem, vt dicerent cœlestia corpora, & elementa, ex quibus tanquam ex præcipuis partibus constat mundus, atque etiam ordinem inter ea constitutum, casui debere attribui: asserendúmque esse quòd talia sint, & tali modo ordinata: quia ita casu accidit fieri & ordinari propter motum atomorum, (ex quibus factus est mundus) versus hunc potius, quàm versus alium locum directum.
2 Reliqua verò corpora, ad propagationem mundi postea facta, ab eisdem præcipuis corporibus non casu, sed per se fieri per generationes. Quam sententiam reiicit Aristoteles quia si in partibus mundi ignobilioribus, quales sunt plantæ, & animalia de nouo genita, in quibus facilius erat admittere casum, eum non admittunt, absurdum est in præcipuis partibus eum ponere.

Tertia sententia non solùm fortunam posuit, sed eam vsque adeò extulit, vt affirmaret diuinam quid esse, nobis occultum, à quo casuales, & fortuiti effectus proueniunt. Quam sententiam.

Stoicis

Stoicis attribuit Simplicius cap. præsenti. Eam tamen non impugnat Arist. hoc loco, quia eorum impugnatio ex definitione casus, & fortunæ in sequentibus tradenda maximè dependet.

CAPVT V.
De fortuna, & casu.
TEXTVS ARIST.
Primum igitur cum videamus aliqua semper similiter fieri, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum huius capitis est assignare definitionem fortunæ. 3
Diuiditur autem in duas partes. In prima quinque diuisiones effectuum affert. In secunda colligit ex eis quædam, in quibus conueniunt casus & fortuna,& ex eis fortunæ definitionem.

Prima diuisio effectuum est, quod quidam semper eueniunt, vt solem oriri: alij non semper, sed frequenter, vt quòd senex canescat: alij denique nec semper, nec frequenter, sed rarò, vt quòd terram effodiens inueniat thesaurum. Secunda diuisio, effectus quidam fiunt propter finem, vt deambulatio gratia sanitatis. Alij non propter finem; quia non fiunt ex iudicio, & aduertentia rationis,sed sine illa,vt fricatio barbæ fieri solet. Tertia diuisio est effectuum, qui fiunt propter finem; nam quidam fiunt ex electione; nempe illi, qui fiunt à cognoscente, ac dirigente media in finem, & talia sunt opera humana, ab homine ex consilio,& electione facta. Alij sunt effectus, propter finem quidem facti, non tamen ex electione, sed ex naturali inclinatione, vel instinctu, vt operationes brutorum. Et has duas di- 4
uisiones postremas ait Aristoteles omnibus effectibus conuenire,hoc est,non solùm his,qui semper, vel frequenter eueniunt, sed etiam, qui rarò; de quibus verum est: quod quidam fiant propter finem, alij non propter finem: atque etiam, quod quidam fiant propter finem ex consilio & electione,& alij sine his. Vt exemplis est manifestum. Quia dum quis aliis rebus attendens, aliquem motum habeat insolitum à se fieri, rarum est, & non factum propter finem:quod verò terram effodiens inueniat thesaurum,rarum quoque,sed propter finem, & ex electione factum. Quarta diuisio est causæ per accidens, in eam, quæ coniungitur causæ per se: & alteram, quæ coniungitur effectui per se, & illa dicitur causa per accidens ex parte causæ, hæc verò ex parte effectus. Gratia exempli, album, aut musicum dicitur causa per accidens statuæ ex parte causæ;quia albedo,vel musica coniungitur arti,quæ est causa per se eius.Et ignis, qui est causa per se

per se combustionis ligni; cui paries innititur, est causa per accidens ruinæ eiusdem parietis ex parte effectus. Vltima diuisio est causæ per accidens ex parte effectus, quæ tribus modis potest coniungi effectui per se; nempe semper euenienti, frequenter & rarò; vt combustio ligni, cui paries innititur, semper coniungitur ruinæ domus; frequenter verò nimia potatio vini coniungitur nocumento salutis, & rarò coniungitur effossio terræ inuentioni Thesauri. Applicans autem has duas diuisiones vltimas, ad formam asserit, non quamcunque causam per accidens dici fortunam: sed eam tantùm, quæ coniungitur causæ per se ex parte effectus: non enim dicitur à fortuna euenire, quòd musicus ædificet, bene tamen, quod terram effodiens inueniat Thesaurum. Ex quo infert, qui dicantur fortuiti, & casuales effectus, nempè illi omnes, & soli, qui rarò coniunguntur effectui causæ per se, & præter intentionem eiusdem causæ.

5 Ex his diuisionibus colligit in secunda parte capitis tria, in quibus casus, & fortuna conueniunt. Primum est, quòd reperiuntur in solis causis operantibus propter finem. Secundum, quod dicuntur respectu effectus non per se, sed per accidens euenientis. Tertium, quod non dicuntur respectu effectus semper, vel frequenter euenientis, sed rarò. Sed hoc habere fortunam sibi proprium asserit, in quo à casu distinguitur: quòd solum reperitur in causis agentibus ex consilio, & electione: cum tamen casus in agentibus propter finem reperiatur, quamuis non ex electione. Ex his omnibus colligit tandem hanc definitionem fortunæ: *Fortuna est causa per accidens, in his, quæ operantur propter finem, raróque contingunt.*

CAPVT VI.
De Casu & Fortuna.

TEXT. ARISTOTELIS.

Sunt igitur ambo causæ (quemadmodum dictum est) secundum accidens, & fortuna & casus, *&c.*

Breuis expositio Textus.

6 Intentum huius capitis est ostendere, quomodo casus, & fortuna distinguantur, & ad quod genus causæ reducantur. Et hæc etiam sunt de quibus eodem ordine agit Aristoteles in toto capite, & ideò in duas partes constat esse diuidendum.

In hoc ait differre fortunam & casum, quod cum vterque sit causa per accidens: casus tamen superior est fortuna, hæc verò inferior; ita vt quicunque fortuiti effectus casuales vocentur,

sed non quicunque casualis dicatur fortuitus. Quam differentiam probat ex subiectis, in quibus reperiuntur; nam ea tantùm, quibus fortuna conuenit, fortunata dicuntur; sed non omnia, quibus conuenit casus, dicuntur fortunata: ergo casus superior fortuna est, minorem probat: quia ea solùm bene fortunata propriè dicuntur, quibus conuenit libera operatio, sed hæc non omnibus conuenit, in quibus reperitur casus: ergo nec omnia hæc dicuntur bene fortunata. maiorem ita ostendit, quia prospera fortuna, à qua denominatur aliquis fortunatus, vel est fælicitas, vel fælicitati proxima, sed fælicitas non conuenit propriè, nisi operantibus ex electione; ergo isti tantum dicuntur bene fortunati. In 2. parte cap: docet Aristot. ad quod genus causæ reducantur casus, & fortuna: nempe ad causam efficientem. Quod sic probat, casus & fortuna proueniunt à natura, vel ab intellectu, & electione, sed natura enumeratur præcipuè inter causas efficientes naturales, intellectus verò est causa efficiens intellectualis: ergo ad causam efficientem reduci debent.

Ex omnibus, quæ de casu, & fortuna in his capitibus tradidit Aristoteles colligit in fine huius sexti, falsam esse sententiam Democriti asserentis hanc mundi machinam casu fuisse factam. Probat consequentiam euidenter; nam si casu, aut fortuna factus est mundus, sequitur aliquem alium effectum per se eum præcessisse, cui coniungi debuit, vt casualis, vel fortuitus effectus foret: consequens autem patet esse falsum, etiam apud eundem Philosophum, qui nihil præter mundum prius esse factum posuit.

QVÆSTIO I.

An casus & fortuna sint in rebus, & quonammodo distinguantur.

VT rationes casus, & fortunæ intelligantur & inter se separentur, notandum est, casum duobus modis accipi: primò vniuersaliter pro quacunque causa naturali, vel libera, cuius effectui per se adiungitur alter per accidens; & quia omnis causa naturalis, vel libera operatur propter finem, propriè quidem cognoscendo rationem formalem finis, vel minus propriè, cognoscedo finem solum materialiter, aut impropriè non cognoscendo vllo modo finem, sed tendendo in eum ex naturali inclinatione ei data à cognoscente finem, ideò casus comprehendit in hac significatione omnem causam per accidens, quomodocunque operantem propter finem. In qua acceptione comprehendit etiam fortunam, & ea superior est, vt docuit Arist. cap. 5. Secundo modo accipitur casus cum minori extensione, 7

sione, nempe, prout solum significat causam operantem propter finem: non ex cognitione finis formaliter, sed solum materialiter, aut ex sola inclinatione naturali, & hoc modo distinguitur à fortuna, quæ propriè significat causam per accidens operantem propter finem formaliter, & ideò operantem ex consilio, & electione, in qua acceptione sic possumus casum describere: *Casus est causa per accidens in his, quæ sola ratione materiali operantur propter finem, raróque contingunt.*

8 Circa existentiam casus & fortunæ varij præcesserunt errores antiquorum Philosophorum, & primus fuit eorum, qui effectus omnes quos casuales, aut fortuitos nos vocamus, reducebant in causam per se determinatam, vt in corpora cœlestia, & ideò casum, & fortunam abstulerunt. Hunc errorem retulit Aristoteles cap. 4. huius secundi libri, & D.Thom. 1. p. q. 116. artic. 1.

Secundus error fuit aliorum, qui tanti fecerunt fortunam, vt causam occultam esse putauerint, & numen quoddam diuinum ei inesse, & ideò Deam, vel certè Dearum omnium præstantissimam vocarunt, quos retulit Aug. 4. lib. de ciuitate Dei, cap. 18. & lib. 7. cap. 3. quidam verò ex his Philosophis sic effectus omnes casuales, & fortuitos pro libito ab ea prouenire dicebant, vt nulli prouidentiæ subderentur, vt etiam docuit idem Aug. primo lib. retract. cap. 1. vti seipsum reprehendit, quod aliquando vsus fuerit fortunæ nomine in eo sensu, vt diceret hunc, aut illum effectum à fortuna effectum esse, quasi diuinæ prouidentiæ non subiectum. Nihilominus de casu euidens est, quod sit in rebus, videlicet causa naturalis agens propter finem, præter cuius intentionem sequatur effectus. Nam euidens experientia docet percussionem à lapide descendente factam euenisse præter intentionem eiusdem lapidis, & percussi hominis, & sæpè etiam præter intentionem proijcientis; ergo verè est casualis effectus, & causa eius effectui coniungitur, verè, & propriè vocatur casus.

9 Sententia etiam Aristotelis de fortuna in his capitibus tradita, *vera quidem, & tenenda* (quam tota Schola, non solùm Philosophica, sed Theologica ab eo accepit) medium tenet inter hæc extrema. Ita vt nec putandum sit fortunam nihil omnino esse, nec tamen ita esse aliquid, vt sit omninò distinctum à quatuor generibus causarum consuetis, à quo per se eueniant effectus fortuiti, & ei soli subiecti sint, & non diuinæ prouidentiæ, sed esse causam secundam liberam; non vt proprios actus per se elicientem sed vt actibus, aut effectibus per se eius: alter effectus præter scientiam, aut intentionem eius, aut (quod vocant) præter opinionem coniungitur. Itaque fortunam putat

Aristoteles esse causam liberam,& per accidens fortuitorum effectuum, nullam habentium causam secundam per se; à prima tamen per se hoc est ex præmissione, & intentione procedere,per seque intentos esse ab ea mediis causis liberis per accidens concurrentibus. Quod hoc exemplo ostendere possumus: Si Dominus duos seruos mittat, ad lora quidem diuersa, sed vt sibi in medio itineris occurrant, hanc intentionem domini nescientibus ipsis, tunc occursus respectu eorum per accidens, & fortuna dicetur euenisse, quia præter intentionem vtriusque, sed respectu Domini per se, quia præuisus fuit ab eo, & intentus, atque ordinatus per se.

Ita ergo effectus fortuiti reducuntur ad causas particulares, 10
quarum effectibus coniunguntur per accidens, hoc est, præter intentionem earum, & ideò respectu earum dicuntur fortuiti: non tamen respectu Dei, à quo per se cognoscuntur, intenduntur,& ordinantur: & sola causa particularis, cuius effectui coniunguntur per accidens, vocatur fortuna, non causa prima, respectu cuius non sunt fortuiti, sed per se. Quam doctrinam efficiet manifestam commune exemplum inuentionis Thesauri, qui enim terram effodiens Thesaurum fortè inuenit, duplicem habet effectum, primarium quidem ac per se, qui est effossio terræ, secundarium & per accidens, qui ex accidenti, & ratò coniungitur eidem primario, & est inuentio Thesauri, & idem effodiens, qui est causa vtriusque effectus non dicitur fortuna respectu effossionis: quia neque effossio dicitur fortuitus effectus, sed per se intentus, & intentione productus; sed fortuna dicitur respectu inuentionis Thesauri præter scientiam, & intentionem eius euenientis, quemadmodum inuentio ipsa Thesauri dicitur fortuitus effectus.Sed respectu Dei præcognoscentis: & sua prouidentia ordinantis, vt eadem inuentio Thesauri media illa causa per accidens eueniret, nec dicitur effectus fortuitus,nec à fortuna, sed ex prouidentia eius per se intentus, & ordinatus. Et hæc doctrina Aristotelis de fortuna valdè consona est veritatibus fidei,& sacræ Theologiæ.

Quod si aliqui ex Sanctis Patribus fortunam detestantur aut 11
fortunæ nomine vtendum non esse docent, in sensu intelligi debent, in quo antiquiores illi Philosophi de fortuna sunt locuti: in sensu verò Aristot. iam exposito, nec negari debet fortunam esse in rebus, nec vsus nominis debet prohiberi, sed absque erroris periculo, & secundum veritatem Philosophicam dicere possumus, ac debemus, inuentionem Thesauri,aut alium similem effectum à fortuna euenisse, hoc est à causa per accidens, terram effodiente, cuius effectui per se adiungitur per accidens.

QVÆ

QVÆSTIO II.
An Fatum verè sit in rebus.

12 DVabus de causis agendum est hac in parte de Fato: & quia ad ordinem causarum pertinet: de quibus nunc agimus; & quia casui, & fortunæ opponitur, tanquam necessarium contingenti, aut tanquam id, quod est per se ei, quod est per accidens; opposita verò ad eandem disputationem pertinent, quia explicatio vnius oppositi maximè dependet ex explicatione, & notitia alterius. Quinque autem sunt explicanda de Fato, primum est significatio nominis: secundum, an sit, hoc est, an admittendum sit: tertium, quidnam sit fatum, & an nomine fati vtendum sit: quartum, ad quod genus causæ reducatur: quintum, quænam sub nomine, & significatione fati includantur.

Fatum, vt à significatione vocis incipiamus, ab omnibus accipitur pro dispositione, & ordine in causis rerum constituto, à quibus ineuitabili quadam necessitate eueniant effectus. Sed circa rem significatam, an in rebus verè sit, vel non diuerso modo locuti sunt antiquiores Philosophi: nam quidam fatum omninò negarunt: vel quia casu cœpisse causas omnium rerum, vt de Democrito retulit Aristot. capite quarto huius libri, vel, quia impossibile reputabant, quod aliquid certum constituatur in rerum euētibus ex parte causarum, ita vt aliquis ordo immobilis, vel aliqua ineuitabilis necessitas eis imponatur in suis operationibus vel effectibus producendis, vnde cum ex diuina scientia, per quam Deus infallibili notitia cognouerit ab æterno omnes effectus euenturos in tempore: putauerint libertatem hominis tolli, statuerunt Deum ab æterno non præscisse omnia, quæ futura erant in tempore. Quod videtur sensisse Tullius in lib. de Natura Deorum, vt de eo refert D. Aug. 5. lib. de Ciuitate Dei cap. 9. cuius hæc fuit ratio: Libertas hominis non potest vlla ratione tolli, cum sit ei essentialis, vel certè modum operandi liberè natura eius postulet: ergo nihil constitui potuit ab æterno, quod hanc libertatem tolleret, sed si Deus sciret ab æterno omnia, quæ futura erant in tempore, non possent non euenire: quia nec talis eius præscientia falli posset, ergo non liberè, sed necessariò euenirent: quare nulla esset in homine libertas, per quam posset non operari, quæ operaturus erat; quod cum impossibile sit, non potest esse verum, quod præcogniti fuerint à Deo ab æterno omnes effectus futuri. Propterea de eodem Tullio sic sentiente dixit Augustinus quod vt faceret hominem liberum, fecit sacrilegum.

13 Alij demùm ex Philosophis fatum ita in rebus posuerunt, vt omnes effectus ei tribuerent, quia consistere dicebant in ordine,

dispositione, & connexione omnium causarum adeò necessaria; t effectus omnes ineuitabili necessitate à causis ita dispositis, & ordinatis euenirent. Vim autem & efficacitatem, ac necessitatem producendi effectus, ab astris præcipuè; sitibus, & dispositionibus eorum prouenire dicebant, ita vt ex tali eorum aspectu, causarúmque inferiorum concursu, ineuitabili necessitate quilibet effectus proueniret, quare ita fatum definiebant: *Fatum est causarum colligatio ex astrorum motibus, & vi efficaciam trahens.* Et hæc fuit sententia Stoicorum, vt asserit Tullius lib. 1. de Diuinatione circa finem, & Diogenes Laërtius in vita Zenonis. Idemque de Apuleio, & aliis refert Albert. Mag. 2. lib. Physic. tract. 2. cap. 19. non tamen omnes comprehendebant sub fato omnes effectus causarum, sed quidam eorum solùm naturales infallibili necessitate euenire volebant, voluntatibus hominum in sua libertate relictis; Quod de Stoïcis, & Platone scripsit Ludouicus Viues 5. lib. de Ciuitate Dei cap. 1. & 10. Alij verò omnes fatum extendebant ad actiones humanas, putantes cœlestes virtutes directè influere in humanam voluntatem; ita vt iuxta earum dispositionem, & motum futura essent diuersa hominum studia, & mores; alitérque euenire non possent opera eorum, quàm vt eadem causarum dispositio permitteret.

Horum philosophorum mentionem fecit D. August. 1. lib. de Ciuitate Dei cap. 5. & 6. & in hoc errore fuisse Priscillianistas testatur D. Gregor. homil. 10. in Euangelia. Sed ex præfatis philosophis nonnulli talem causarum dispositionem, talem vim, & efficacitatem, talémque fatalem necessitatem non diuinæ potentiæ, ac sapientiæ tribuebant, sed naturæ earundem causarum. Alij verò à diuina voluntate sic procedere dixerunt, vt omninò immutabilis illa esset, putantes fortè Deum agere ex necessitate naturæ, & sine vlla libertate, & vtrumque modum loquendi retulit D. August. 5. lib. de Ciuitate Dei. Sed aliis visum est eandem necessitatem, nec ab astris, nec aliis inferioribus causis; sed nec à diuina voluntate, ex necessitate naturæ operante prouenire; quia certum esse cognouerunt, Deum liberè operari. Nihilominùs eandem fatalem necessitatem omnium effectuum tribuebant efficacitati eiusdem voluntatis diuinæ, quæ etiamsi liberè operetur, adeò tamen efficaciter, vt quod semel euenturum determinauerit, non possit vlla ratione non euenire. Sic Seneca lib. 2. naturalium qq. cap. 35. & 36. & lib. 4. de beneficiis cap. 7. quam sententiam (licèt non sub nomine fati) videntur secuti hæretici nostri temporis, Lutheri sectatores, vt colligitur ex Concilio Tridentino, Sess. 6. Can. 6. 14

Vera sententia, euidens quidem in verâ Philosophia, & certa in fide Catholica, non admittit fatum in his significationibus, sed illud 15

illud omnino detestatur, vt communis consensus sanctorum Patrum, & Philosophorum, qui post Aristotelem secuti sunt, expressè tenent. Colligitur autem euidenter, ex tribus principiis certissimis in fide Catholica, & in lumine naturali euidentibus, quæ ideò probanda à nobis non sunt; sed præsupponenda. Est autem primum, à Deo Opt. & Max. tanquam à primo omnium rerum principio, & causa dependere omnes alias, omnemque earum dispositionem, & ordinem, ita vt sua infinita prouidentia omnes disponat, omnes ordinet, cum omnibus concurrat iuxta earum naturam, & conditionem. Secundò Deum non ex necessitate naturæ, sed ex libera voluntate fecisse omnes creaturas, easque ex eadem libertate disponere, regere, & gubernare: liberè etiam præstare eis suum concursum ad operandum, sine quo; sicut non possunt esse, sic etiam nihil possunt operari.

16 Tertium, hominem ex propria natura habere liberum arbitrium, quod est eius voluntas, per quam liberè etiam operatur bonum, & malum; ita vt in potestate eius sit, vitam suam, & operationes bonas, vel malas facere. Ex his igitur tribus principiis, quæ à Theologis probantur suis locis, non solùm ex lumine fidei Catholicæ, sed etiam naturali, præsertim à D. August. lib. 15. de ciuitate Dei cap. 9. & à D. Thom. 1. p. quæst. 116. art. 1. euidenter probatur fatum, vt ab his omnibus Philosophis ponitur non esse admittendum; sed à veris Philosophis, & Catholicis omnibus omninò detestandum, & falsas esse eorum positiones, contrariasque Catholicæ fidei, & veræ Philosophiæ. Nam ex primo principio sequitur euidenter falsam esse eorum positionem, qui asserebant fatalem necessitatem causis rerum inditam, vel quam ex propria natura habebant, mutabilem non esse à diuina voluntate; quia neque aliquid necessitatis habere possunt, nec aliquid omninò eius potest esse inditum, nisi à diuina voluntate, cui omninò subduntur: sicut in esse, & conseruatione eius, sic in suis operationibus & modis omnibus producendi proprios effectus. Ex secundo verò euidenter refutantur alij, qui ponebant fatalem necessitatem à diuina voluntate operante ex necessitate naturæ prouenire. Et ex tertio colligitur, quàm, non solùm falsa, sed absurda sit aliorum sententia, qui eandem necessitatem fatalem reducunt ad efficacitatem diuinæ voluntatis; quasi cogentem, ac necessitantem humanam voluntatem ad operandum, cum ex fide, atque ex lumine naturali constet, ad malum nullo modo inclinari à Deo, nec moueri vllo modo posse: ad bonum verò, quantumlibet efficaciter moueatur; nunquam tamen ex tali motione efficaci libertatem eius tolli, quin possit simpliciter loquendo, cuicunque motioni efficaci resistere,

& quodlibet diuinum auxilium respuere, quæ omnia expresse definita sunt ab Ecclesia in Concilio Trident. Sess. 9. Canone præsertim 6.

In quo sensu fatum admitti possit, ac debeat.

Quamuis nomen fati in tali significatione execrabile sit, & res ipsa significata execrabilior, tanquam contraria Catholicæ fidei, & veræ Philosophiæ: in bono tamen sensu, non solum admitti potest vtrumque, sed admitti debet: sensus autem bonus erit, si per fatum intelligamus infallibilem ordinem, & dispositionem, quam diuina prouidentia tribuit causis omnibus, non solum naturalibus sed etiam liberis ad suos effectus producendos, ita vt ex eis sequantur certò & infallibiliter, sicut dispositum est, & ordinatum à Deo ab æterno eos cognoscente, eo modo quo euenturi sunt in propriis differentiis temporum: Hæc enim infallibilis dispositio causarum, atque præscientia effectuum non tollit, quin impediri possint aliquando per alias causas; nec etiam tollit libertatem humanam, per quam potest homo operari hoc, vel illud, & operationem suam pro libito suspendere: facit tamen, vt quod Deus ab æterno ordinauit faciendum per causas naturales impedibiles, & per causas omninò liberas, infallibiliter fiat, ita vt deficere non possit, & quod ordinauit impediendum, vel non faciendum, non minori certitudine, & infallibilitate impediatur, vel fieri desinat. Et huius ratio est, quia ad ea, quæ ordinauit facienda, ita applicat causas impedibiles, vt impediri non permittat, sed impedimenta per alias vias, etiam à se ordinatas, tollat; vel ita applicat causas liberas, vt tales eis concursus tribuere decernat, & sic impedimenta ab eis tollere, vt quamuis liberè tales operationes, vel effectus facturæ sint, ita vt possint non facere, infallibiliter tamen ex diuina ordinatione, & dispositione eas dirigente, & gubernante sequantur. Quæ omnia, ex efficacitate, suauitate, & infallibilitate diuinæ prouidentiæ certissimæ fiunt, absque vllo præiudicio impedibilitatis, & libertatis secundarum causarum, per quas fiunt. Specialem autem modum componendi infallibitatem diuinæ præscientiæ, & prouidentiæ, & certitudinem futurorum euentuum cum libertate humanæ voluntatis nostrum non esse, sed ad Theologos pertinere manifestum est; ideò eis libenter relinquimus. Fatum igitur in hac significatione admittendum esse docet, & egregiè explicat D. Thom. 1. part. quæst. 116. artic. 1. & 2. ex doctrina D. August. vbi etiam colligit, quàm falsum sit Ægyptiorum Commentum. Qui vt testatur Gregor. Nyssenus libr. 6. suæ Philosoph. cap. 2. fatum attribuentes diuinæ voluntati, vt principio, asserebant quibusdam sacrificiis mutari

tari posse, ita vt, quæ semel à Deo ordinata sunt, quibusdam sacrificiis impediri, aut mutari possint, hoc est enim ponere mutabilitatem in diuina voluntate, & fallibilem efficere diuinam prouidentiam, quod contrarium est diuinæ fidei, & rationi naturali. Dicendum igitur omninò est, fatum, vt à nobis sumitur pro dispositione, & ordinatione causarum omnium ad suos effectus ex diuina prouidentia, infallibilem certitudinem futurorum effectuum tam naturalium, quam liberorum continere, & ideò mutari nulla ratione posse, sed firmum, & stabile permansurum, sicut ab æterno constitutum est.

In quonam consistat ratio essentialis fati, in absoluto, an in relatiuo.

39 SEd an fatum hoc modo sumptum consistat in aliqua ratione absoluta, vel in ordine, & relatione causarum à Deo dispositarum non est certum apud omnes, sed prima opinio tenet in sola relatione formaliter consistere, sicut album in sola albedine. Ita sentiunt Conimbr. capite 6. huius lib. quæst. vnica artic. 2. & videtur expressa sententia D. Thom. 1. p. quæst. 116. art. 2. ad 3. vbi ita ait: *Fatum dicitur dispositio, non quæ est in genere qualitatis, sed secundum, quòd dispositio designat ordinem, qui non est substantia, sed relatio.*

Secunda opinio asserit fatum non significare de formali relatione, sed applicationem accommodatam causarum ad producendum suos effectus. Et probat; quia fatum ad genus causæ efficientis pertinet; sed relatio nullam vim efficientem continere potest; ergo nec fatum potest in relatione formaliter consistere; sed in dispositione, & accommodatione causarum, quæ fundamentum relationis est, & quam nomine relationis intellexit D. Thom. potiùs, quàm relationem ipsam, vt videtur significare in opusc. de fato cap. 5. ita P. Suarius.

40 *Nostra* autem sententia est, hæc omnia includere fatum essentialiter, nempe multitudinem causarum; non solùm efficientium, sed etiam materialium, & aliorum generum sub certo ordine dispositarum, inter se quidem, vt particularium cum vniuersalibus, & omnium cum prima. Deinde ordinationem ipsam, quæ relatio est earundem causarum inter se. Tertiò includit accommodationem, & dispositionem earundem causarum ad productionem suorum effectuum, quæ est fundamentum relationis, sed primum horum quasi materiale est, duo alia ad rationem formalem pertinent. Vnde sequitur idem iudicandum esse de fato, ac de exercitu, vel prædicamento: ille enim milites significat, ita dispositos, & accommodatos, vt oportet ad exercitium belli: deinde ordinem omnium inter se se; & ad primum ducem, qui

est caput totius exercitus; & primum illud quasi materiale est, duo alia pertinent ad rationem formalem eius. Prædicamentum quoque multitudinem prædicatorum significat quasi de materiali: & dispositionem eorum secundum debitam subiectionem & subordinationem, ex qua consurgit relatio inter illa: & cum primum omnium quod est supremum genus, & quasi totius prædicamenti caput. Et ita possunt ad concordiam reduci prima, & secunda sententia; quia fatum ad causam efficientem pertinet ratione causarum, quas includit, & relationem includere potest; etiam, si relatio non sit actiua, quia causæ ipsæ per proprias virtutes quas dicunt, efficientiam continent, sed vt fatum constituunt, relationem important, atque etiam accommodationem tanquam fundamentum eius, quare verba D. Thomæ sine vlla expositione accepta vera sunt.

An fatum sit vnum, vel plura.

ET si aliquis dubitet, an fatum sit vnum, vel plura, hac distinctione respondendum est, fatum dupliciter considerari potest: primò in ordine ad primum principium sub quo disponuntur, & ordinantur omnes causæ, & ex cuius ordinatione infallibilem sortiuntur consecutionem suorum effectuum, & etiam rationem formalem fati; & hæc est consideratio formalis fati; secundum quam vnicum est fatum, sicut vnum est principium; quod respiciunt omnes. Secundò accipitur pro ipsismet causis ordinatis, in se consideratis, atque effectibus ab eis producendis, & hæc est consideratio quasi materialis eius; sub qua multiplicantur fata; sicut causarum series, vel ordinationes multæ sunt, multi etiam effectus producendi, in quo sensu cecinit Poeta: *Te tua fata trahunt.* Ita sentit D. Thom. 1. p. quæst. 116. art. 2. d. 3. 21

Ex doctrina huius quæstionis constat primò, quid nomen fati significet, quid res ipsa nomine fati intelligenda sit. Quod fatum in sensu, in quo ipsum posuerunt Philosophi Aristotele antiquiores, non sit vllo modo recipiendum, sed omnibus modis detestandum; nec nomine fati in tali significatione vtendum. In quo etiam sensu fatum recipi possit & debeat. Quid etiam essentialiter importet, absolutum, vel relationem: & tandem, an vnum sit, vel plura. Solum restabat dicere, an sicut in bono sensu iam explicato recipiendum est fatum, ita vtendum sit nomine ipso in eadem bona significatione. Cui respondeo, quòd si solùm esset attendendum ad rem significatam, vti liceret nomine fati; nihilominus non est eo vtendum vllo modo, ne videamur cum hæreticis, & gentilibus, vel in solo nomine communicare, quantumuis libet in re significata ab eis valdè dissentiamus.

CAP.

CAPVT VIII.

Quòd natura agat propter finem.

TEXTVS ARIST.

Dicendum igitur, primum quidem, quòd natura earum causarum est, quæ sunt propter aliquid, *&c.*

Breuis expositio Text.

22 INtentum Aristotelis est, quæstionem quandam disputare, nempe, an natura in suis operationibus temerè, aut casu operetur, vel propter finem. Diuiditur autem in tres partes. In prima adducit opinionem quorundam Philosophorum negantem, quòd natura operetur propter finem cum suis fundamentis. In secunda propriam opinionem contrariam proponit, & probat. In tertia argumenta eorum soluit. Fuit ergo opinio Empedoclis Anaxagoræ, Democriti, & Epicuri: qui licet pro prima rerum productione aliquas posuerint causas, vt litem, & amicitiam, Empedocles; mentem verò Anaxagoras, sed pro particularibus generationibus futuris, per quas propagatus est mundus, nullam prorsus: sed casu fieri asserebant; quia materia sic, vel alio modo disposita erat, & talem formam introducendam petebat, & expellendam aliam, & non propter aliquem finem. Exempli gratia, naturam nunc pluere: non ad terram fœcundam pro herbarum, aut segetum productione, vel animalium generatione, sed quia tenuem vaporem per calorem solis, è terra excitatum, & ad mediam regionem aëris deductum, necesse sit in nubes per densationem transire, & nubes in pluuiam conuerti. Sicque de cæteris naturæ operationibus: quarum nullam efficiebant propter aliquem finem. Quod probabant primò: quia per solam necessitatem materiæ sufficiens ratio redditur, ob quam has modo operationes, & hos effectus potius, quàm illos producat; quare non est necessarium quærere particulares fines, propter quos operetur, quamuis ex consequenti, & per accidens tali, vel alteri vsui deseruiant. 2. quia plures effectus producuntur præter intentionem naturæ, vt monstrosi partus, quos ideò certum est non fieri ab ea propter aliquem finem: sed solum, quia materia sic fuit disposita: ergo eadem erit ratio de cæteris. 3. quia agere propter finem requirit libertatem, cognitionē finis præsupponentem: quam constat non habere naturam in suis operationibus, cum nec finem cognoscat, & ideò semper eodem modo operetur, & non ex aliqua deliberatione.

23 In secunda parte capitis proponit Aristoteles propriam sententiam

tentiam omninò contrariam,quod natura non casu operetur,sed sed semper propter finem: quam probat hac potissimum ratione. Ea,quæ fiunt à natura,aut casu,seu fortuitò fiunt,aut propter finem:primum est impossibile; ergo secundum erit necessarium, & ideò natura operabitur propter finem; minorem probat: quia quæ casu fiunt, raró accidunt, & non fiunt semper eodem modo, sed variis, vt contingit materiam sic, vel alio modo esse dispositam, sed opera naturæ semper fiunt, vel certè maiori ex parte,eodem modo: ergo non casu, sed propter finem. Ad primum argumentum eorum respondet negando, quod sufficiens reddatur ratio operationum naturalium vel modi, quod ab ea fiunt per solam necessitatem materiæ; vel quia casu accidit ita fieri, cum euidens experientia doceat propter finem aliquem semper operari naturam, sicut semper operantur propter finem artes naturam ex propria ratione imitantes; nam domus non fit casu ex hac materià, nec sub tali forma, sed quia finis, in quem construitur, sic petit fieri: nempe, vt ab iniuriis temporum nos defendat.

Ad secundum respondet potius monstrosos partus probare, quod natura operetur propter finem;sicut peccata, quæ accidunt in operibus artis ostendunt artem operari propter finem. Nam peccata ipsa in rebus artificialibus ostendunt ideò accidere, quia casu accidit, quod artifex tunc non fuit operatus secundum regulas artis, regulæ verò artis iuxta finem in quem opera eius ordinantur, traditæ sunt, & propter hunc finem postulant artificem operari: sic ergo monstra, quæ sunt peccata naturæ, accidunt ex eo,quòd causæ particulares ob defectum,vel super abundantiam materiæ, propter aliudve accidens simile à recta operatione naturæ,ad quam ex naturali principio inclinantur, deficiunt:ideoque finem,ab eadem natura intentum non consequuntur, ex eisdem igitur defectibus probatur, quod natura in suis operationibus semper intendat aliquem finem propter quem operetur.

Ad vltimum respondet negando, quod necessaria sit libertas, vel deliberatio ad operandum propter finem.Quod probat etiam ex artibus,de quibus certum est operari propter finem, & tamen sine deliberatione, in quantum artifex non delibetat de modo modo quo construenda sit domus, vel cathedra; sed quasi naturaliter præsupponit secundum regulas artis esse faciendam, & ita eam facit.

QVÆST.

QVÆSTIO VNICA.

An, & quomodo natura operetur propter finem.

24 PRima sententia fuit veterum Philosophorum, quos citauit Aristoteles cap. præsenti, Empedoclis, Democriti; Anaxagoræ, & Epicuri; negantium, quod natura operetur propter finem: sed res naturales casu generari, & multiplicari existimantium ex tali, aut diuerso atomorum concursu ex quo generantur: quia hoc, vel illo modo atomos in vnum concurrisse accidit: vel propter dispositionem materiæ, cuius partes sic, vel aliter coniungi contingit. Argu. autem pro hac sententia plura sunt, ad duo alicuius momenti reducenda. Primum est Finis, vt in superioribus vidimus, non coniungitur agenti, nisi media cognitione, neque agit per esse materiale, sicut cæteræ causæ, sed per esse cognitum, vel intentionale, sed causæ naturales nullam habent cognitionem finis: ergo nec possunt agere propter finem. Et si dixeris à primo agente dirigi in suis operationibus. Hoc imprimis videtur falsum; quia cum primum agens perfectissimè omnia cognoscat, perfectissimè etiam eas dirigeret, ita, vt à proprio fine nunquam deficerent, neque aliud efficerent, præter illud ad quod ordinatæ sunt ab eo; sed euidens experientia docet contrarium: nam multæ sunt res naturales, & quotidie fiunt ad nullum finem ordinabiles; sed satis nociuæ: vt sunt venenosa animalia: fiunt etiam extraordinarij effectus: quales sunt terræmotus, Eclipses solis, & lunæ: accidunt partus monstruosi, in quibus certum est causas naturales, vel excedere proprias inclinationes, vel ab eis deficere: ergo non diriguntur à primo agente, nec ex eo dicuntur propter finem agere.

25 Secundum, naturam agere propter finem, probauit sæpè Aristoteles exemplo artium, de quibus notum est agere propter finem, & simul est notum in eis contingere aliquando monstra quæ dicuntur peccata artis: quando effectus artificiales regulas artis excedunt, vel ab eis deficiunt. Notum est etiam non operari ex deliberatione: quia artifex non deliberat circa modum, quo construenda est domus: sed eam facit secundum regulas artis: ergo licèt monstra accidant aliquando in effectibus naturæ: licèt natura ipsa non operetur ex deliberatione, imò neque ex cognitione, operabitur nihilominus propter finem. Sed hæc sunt falsa: ergo ex eis non probatur, quod natura agat propter finem. Minorem probo, quia falsum est, quod artifex non operetur ex deliberatione: nam cum sit agens intellectuale, necesse est operetur per cognitionem intellectiuam, & ex consequenti ex deliberatione rationis, & ideò monstra, quæ accidunt in effectibus

artis ex cognitione eius procedere: quare non possunt casu, vel per accidens contingere; in natura autem nihil horum inuenitur: cum nec vlla inueniatur cognitio, ergo malè ex arte probatur, quod operetur propter finem.

Sententia tamen Aristotelis quòd natura non temerè, vel casu agat in suis operationibus, sed aliquo modo propter finem, euidens est in vera Philosophia: vt talis recepta ab omnibus Philosophis, qui diuinam prouidentiam admiserunt, & in fide Catholica certa vt testantur sancti Patres, qui de hac re disserunt, & imprimis ita sentiunt cum Aristotele cap. præsenti. 2. lib. de generat. & 1. de partibus animalium, cap. 1. omnes eius interpretes. Plutarchus etiam 1. lib. de placitis Philosophorum cap. 5. Seneca in lib. de prouidentia: Trismegistus in lib. de potestate, & sapientia: & Plato in Timæo, Phædone; Philebo & Politico. & probatur duplici ratione naturali. Prior desumitur ex mũdo magno: secunda ex mundo paruo: qui est homo. Ordo enim totius vniuersi, & omnium partium, ex quibus componitur: Cœlorum videlicet, atque Elementorum, cæterorumque corporum naturalium, quæ ex elementis generantur, proportio, ac pulchritudo ex ordine ipso, & proportione resultans, stabilis & firma omnium consensio euidenter probat, nec esse casu factum: nec etiam casu propagari, atque conseruari, sed consilio, ac deliberatione, & ex consequenti propter determinatum finem. Probatur consequentia, quia hæc omnia aliena sunt ab his, quæ temerè vel casu fiunt, vt per se est manifestum. 26

Secundò, & non minus efficaciter probatur ex hominis structura, (quem mundum paruum solent appellare) constat enim tot ac tam variis membris miro quodã ordine dispositis; tot ac tam diuersis organis atque instrumẽtis ad varia officia exercenda ordinatis; tot potentiis, tot virtutibus prò determinatis operationibus exercendis, quæ euidenter probant, non casu sed diuino quodam consilio esse factum; & eodem quotidie de nouo generari homines pro his, qui etiam quotidie corrumpuntur; vt paruus iste mundus tandem non deficiat, sed perpetuò conseruetur. Nec minus euidenter probatur ex aliis rebus homine inferioribus, ad bonum vsum, statum & conseruationem eius ordinatis, tanquam proprium finem.

Eandem veritatem profitetur fides Catholica in sacris litteris expressa, & à sanctis Patribus confirmata, præsertim à Gregor. Nazian. orat. 2. de Theologia, D. Aug. 1. lib. de ordine, & lib. 5. de Genesi ad literam cap. 21. Chrys. in opusc. de prouidentia, Athanasius in oratione aduersus idola: D. Basilius & D. Ambrosius in Exameron. Theod. sermone primo de prouidentia 27

Lactant.

Lactant.in lib.de Opificio Dei,& in libro de ira Dei.

28 Sed vt eam explicemus, & opposita argumenta faciliùs soluamus, tria notanda sunt: primum est in duplici sensu intelligi posse,quod natura operetur propter finem; in primo accipiendo naturam pro auctore eius, & operatione pro prima rerum productione,per quam produxit hunc mundum.In secundo verò accipiendo naturam pro causis naturalibus ab eo productis: quæ propriis virtutibus,& potentiis operantur, ad nouas generationes rerum naturalium sibi similium,per quas augetur,& conseruatur.Et in vtroque sensu videntur negasse veteres illi Philosophi, quòd natura operetur propter finem. Sed vtrumque probatur euidenter falsum. Primum quidem:quia primæ res ex quibus constat mundus,vt corpora cœlestia,& elementa, limitatum esse habent,non solùm secundum quantitatem, sed etiam secundum essentiam:& vtrunque omnibus est manifestum: ergo necesse est concedere;quod hoc esse sit participatum ab alio,& ideò factum & receptum ab alio:quia nihil potest seipsum producere: sed necesse est producens præsupponi producto saltem secundum ordinem naturę,& esse distinctũ ab eo realiter:falsum igitur est,quod semper,& à se res habuerint esse,præsertim sublunares,de quibus constat passim corrumpi,& ideò in hoc sensu non propter finem. Et quomodocunque concedatur factas fuisse ab alio: probatur euidenter propter finem fuisse factas, ex ordine ac dispositione earum, & aliis, quæ ostendimus repugnare casu habuisse atque etiam ex eo,quod primum, à quo productæ sunt, non potui minus,quàm ex consilio,& deliberatione agere; quia cũ inter creaturas sint aliquæ intellectuales, & liberæ,non potuerunt, nisi ab agente libero produci:cum euidens sit non potuisse tribuere illis libertatem, nisi eam habuerit formaliter aut eminenter: & necesse sit eam formaliter habuisse, propter magnam perfectionem, quam importat, & nullam imperfectionem ex se: falsum ergo ostenditur euidenter, quòd in hoc sensu natura non operetur propter finem, & non minus euidenter ostensum est esse falsum, sumendo naturam pro causis naturalibus duobus illis argumentis à nobis factis.

29 Secundò notandum est,quod cum causa finalis media cognitione vniatur agenti ad exercendam propriam causalitatem, secundum diuersos modos cognitionis,quibus ei vnitur,eam exercet.Et primus modus cognoscendi finem,perfectissimus est:quãdo non solùm cognoscitur res,quæ est finis,sed etiam proportio, quam habet cum mediis, atque etiam media cum ipso, in quibus cõsistit ratio formalis finis.quare hoc modo cognoscitur sub ratione formali finis. Secundo modo cognoscitur imperfectius cognitione quadam sensibili, & secundum quandam conuenientiam

tiam sensibilem, quam habet respectu cognoscentis:non tamen cognita proportione cum mediis, & hoc modo cognoscitur ab animalibus prӕter hominem.

Tertio modo contingit finem cognoscere, non cognitione 30 propria, sed aliena, sibi tamen attributa, in quantum per illam dirigitur, & ordinatur in finem, Et iuxta hos tres modos cognoscendi finem, distinguendi sunt tres alij modi agendi propter finem. Nam quӕ primo modo cognoscunt finem, dicuntur propter illum agere formaliter, se ordinando, ac dirigendo in finem. Qui verò secundo modo tantum, non agit propter finem mouendo se, aut dirigendo se in finem, sed tendendo in rem, quӕ est finis per quemdam instinctum naturalem ac sensitiuum iuxta rationem sensitiuӕ cognitionis, quam de eo habet. Hic autem instinctus naturӕ non est aliud, quàm actus quidam ӕstimatiuӕ virtutis, per quem imperfecto modo iudicat brutum hoc esse à se prosequendum:fugiendum:non quidem propter se, vel propter aliud, ad quod sit vtile: quia hӕc non potest discernere:sed solum in illud tendit, tanquam in bonum sensibile conueniens propriӕ naturӕ sensitiuӕ. Id verò quod tendit in finem, non cognitum à se, sed ab alio, non se mouet in finem:sed mouetur ab alio, eum cognoscente media inclinatione naturali ab eo tributa: eo modo, quo sagitta mouetur à proiiciente in certum scopum à se cognitum: & non à sagitta, & mouetur quidem per impulsum ab eo impressum. Et hoc modo mouentur res naturales in suos fines, cognitos quidem ab auctore naturӕ, à quo accipiunt esse, vt lapis mouetur in centrum media grauitate, & hoc tantum modo dicuntur agere propter finem, imperfecto quidem, sed sufficiente vt non dicantur agere, vel moueri casu, sed ex consilio, & deliberatione, saltem aliena.

Et sic intelligit hanc veritatem Aristoteles, sic etiam omnes 31 eius interpretes, sic eam semper in scholis explicarunt, prӕsertim D. Tho. 1. p. q. 103. art. 1. & 3. contra gentes c. 25. Alber. Mag. 2. lib. Phys. ca. 2. Simplicius ibidem, tex. 18. & 1. li. de Anima, tex. 3. Comm. 12. lib. Meta. tex. 18. Hippoc. in lib. Alimento. Vbi imperfectam vocat naturam, in quantum cognitione caret: doctam verò, in quantum per sapientiam primi agentis dirigitur in suis operationibus. Galenus lib. de Vsu partium, & lib. 6. de locis affectis. Primo igitur modo agũt propter finem Deus, Angeli, & homines. Secundò, bruta animalia. Tertiò, insensibilia: quibus nullum principium cognitionis datum est.

32 Tertiò notandum est, finem cuius gratia res operantur, quadruplicem esse. Vnus est particularis, qualis est bonum alicuius indiuidui; aut etiam speciei: & primum intendit homo per nutritionem, quӕ ordinatur ad augmentum, & conseruationem

proprij

proprij corporis: secundum per generationem ordinatam ad conseruationem speciei. Alter finis est vniuersalis, vt propagatio, & conseruatio totius vniuersi; quem finem intendunt corpora cœlestia. Et etiam homo est finis vniuersalis, cuius rei gratia factæ sunt omnes creaturæ corporeæ: sed continentur sub bono totius vniuersi, cuius præcipua pars est, & ideò est minus vniuersalis. Sed vniuersalissimus est Deus, in quem, & propter quem sunt, & facta sunt omnia: & in quem tandem ordinantur omnes fines, tanquam particulares in vniuersalem.

31 Ad 1. argumentum concedendæ sunt maior, & minor, sed neganda consequentia, quòd causæ naturales non operentur propter finem: nam licet finis non habeat esse intentionale in eis, qui carent cognitione, habet tamen in primo agente, à quo diriguntur in proprios fines, quod sufficit, vt finis propriam causalitatem exerceat circa operationes earum. Et si dicatur hoc non esse eas agere propter finem, sed potius primam causam. Respondeo, eas etiam agere propter finem, vt ab ea ordinantur per proprias inclinationes per quas vera sunt principia effectiua suarum operationum, quæ gratiæ finis esse dicuntur: etiam, vt ab eis procedunt, eo ipso, quod procedunt ab eisdem inclinationibus, tanquam à propriis principiis in ordine ad tales fines eas elicientibus. Itaque quamuis infimus modus sit iste operandi propter finem, & quodammodo improprius: sufficiens tamen, vt dicatur, non temerè, vel casu agere causas naturales: vel naturam pro eisdem acceptam. Quod verò de animalibus nociuis tangit, idem argumentum difficultate caret, quia licet nonnullis noceant, aliis tamen valde prodesse solent, cum ex eis, vel eorum partibus saluberrima fiant medicamenta pro aliis infirmitatibus curandis, vt adnotarunt D. Ambrosius lib. 4. Exam. cap. 9. & lib. 6. cap. 6. D. Hieronym. lib. 2. contra Iouin. & D. Damasc. lib. 2. Orthodoxæ fidei cap. 10. De Motibus etiam terræ, & eclipsi solis, & lunæ dicendum est naturales esse his corporibus, & ideò statutis temporibus contingunt, quare in eundem finem, in quem corpora ipsa ordinata sunt, qui est bonum totius vniuersi, ordinantur: cui addit Damasc. 2. lib. Orthodoxæ fidei cap. 7. naturam has motus disposuisse, vt per defectus solis, & lunæ aliquando accidentes, eorum confutaretur error, qui eisdem corporibus diuinos honores tribuere solent.

Ad aliud tandem de monstris concedendum est deuiare à regulis naturæ consuetis, ex quo Arist. deducit argumentum ad probandum contra eosdem philosophos naturam agere propter finem, quia si hæc dicuntur peccata naturæ; quia per excessum, vel defectum, à principiis statutis ab ipsa natura contingunt: & ideò finem ab eadem natura intentum non consequitur, neu-

CAPVT IX.

Quemadmodum in natura sit necessarium.

TEXT. ARISTOTELIS.

Quod autem ex necessitate est, vtrum ex conditione, sit, an, & simpliciter.

Breuis expositio Textus.

35 INtentum Aristotelis in hoc vltimo capite est decernere, vndénam, aut ex qua causa proueniat rebus naturalibus necessitas, vel determinatio ad vnum in suis operationibus, & effectibus producendis, & ideò nihil aliud in eo agit, quàm dubium proponere, & quid sentiant veteres philosophi circa illud referre, & tandem ex propria sententia illud soluere. Probauerat Aristoteles cap. præcedenti, quòd natura operetur propter finem; quia eodem modo operatur semper, quod non haberet, si casu ageret: quia, quæ casu fiunt, non semper se habent eodem modo. Restabat autem reddere rationem huius necessitatis, in præsenti cap. quod vt faciat, proponit dubium, quænam sit ratio, vel vnde proueniat, quod natura operetur ex determinatione, ad vnum, & ideò eius opera, non ex deliberatione procedant, sed necessitate fiant, nam eodem modo operatur semper ignis, & eodem modo aqua. Cui antiquiores Philosophos respondisse ait, hanc necessitatem ex sola materia prouenire, ita vt si inquiras causam, vel rationem ob quam murus hoc modo sit constructus, respondeant quia lapides ipsi, ex quibus tanquam ex materia fit, postulabant, vt grauiores, & firmiores ex ipsis pro fundamento iacerentur, in infimo loco. Leuiores verò, atque infirmiores super illos collocarentur vt sustineri ab eis possint.

37 Respondet autem Aristoteles insufficientem esse hanc solutionem: quia licèt aliqua ratio necessitatis desumenda sit ex materia, præcipua tamen ex præsupposito fine: cuius gratia opus fit, imò ipsamet necessitas materiæ ex fine desumitur, & propterea ad finem tandem reducenda est, vt si quæsieris, propter quid serram oporteт esse ferream, ex parte materiæ, reddenda est proxima ratio: nempè quia dentes duros habere debet, sed si causam huius iterum quæsieris, ex parte finis, cuius gratia fit eadem serra, reddenda est: videlicet; quia instrumentum artis est ad ligna scindenda ordinatum: ideò dentes duros habere debet, & hæc est etiam causa ob quam ferrea esse debet: quare de primo ad vltimum ad finem reducitur completa causa necessitatis: etiam si proximè à materia etiam desumatur. Et rationem huius, ait esse: quia forma est finis generationis, &

materia propter formam fit, & est; quare talem esse debere materiam: vel etiam talem necessitatem habituras esse res naturales eius ratione, ad finem reducitur, tanquam ad primam causam. Sed vtramque causam necessitatis per se considerare docet Physicum, sed præcipuè necessitatem ex parte finis, propter duo, primum, quia potissimum principium rerum naturalium est forma, ad quam ordinatur materia, & cum forma sit finis generationis, finalem causam præcipuè considerat; licet etiam materialem: quia materia principium est etiam rerum naturalium. Secundum, quia in demonstrationibus forma potius, quàm materia vtimur: nempè definitione rei, de qua aliquid demonstrandum est, definitio verò ad formalem causam pertinet.

QVÆSTIO VNICA.

An monstra quæ accidunt in rebus naturalibus, sint per se intenta à natura.

VT quæstio intelligatur, primò explicandum est, quid sit monstrum, deinde, quibus de causis sequatur ex operibus naturæ. Et circa primum, talis definitio monstri colligi potest ex doctrina Aristotelis 4. lib. de generatione animalium, capit. 4. & ex textu 82. huius libri; *Monstrum est effectus naturalis, à recta & solita dispositione secundum speciem degenerans.* In qua, pro genere ponitur, *effectus naturalis*, vt excludantur monstra, quæ suo etiam modo in artificialibus solent accidere, & vocantur monstra per quandam Analogiam ad naturalia, de quibus nunc agimus. Dicitur secundo: *Degenerare à recta dispositione naturæ:* quia effectus naturalis non dicitur monstrum, nisi in quantum deficit à perfectione, quam habiturus erat secundum consuetas leges, quas natura seruat in suis operationibus, sed additur solita, vt denotetur rarò debere contingere talem defectum, vt monstrosus appelletur: vnde fit, quod si in aliqua prouincia propter nimiam terræ fœcunditatem generentur proceræ staturæ homines, qui gigantes vocantur, vel propter sterilitatem pigmæi, non debeant censeri monstra naturæ; quia non fiunt præter naturæ leges, sed iuxta eas cum natura: vt nunc de ea loquimur naturalia integra cum omnibus suis partibus comprehendat, ad quas leges etiam ea extenduntur. Rarus igitur esse debet effectus naturalis respectu totius naturæ, & cuiuslibet partis eius, vt monstrosus appelletur. Additur tandem, *secundum speciem*, non vt significetur alterius speciei debere esse monstrum ab effectibus consuetis: quia hoc non est necessarium, vt per se patet: sed vt intelligatur degenerare à naturali dispositione speciei debita ex vi generationis: vt si biceps homo, vel monoculus generetur, hoc est cum duplici capite, vel cum vno tantùm

tantùm oculo: cum vnum ei debeatur caput, & duo oculi ex vi generationis.

38 Secundò enumerare oportet causas ob quas monstra solent accidere, & cum monstra contingant ex corruptione vel defectu alicuius principij ad generationem concurrentis, vt docet Aristoteles 2.lib. Physicorum textu 82. quot sunt principia, quæ corrumpi, vel deficere possunt, tot erunt causæ monstrosi effectus. Principia autem sunt quinque vt colligitur ex eodem Aristotele, lib.4.de generatione animalium cap.4.& 8.ex Plutarcho lib.5.de placitis Philo.cap.8.ex Galeno, de historia Philosophiæ cap.113.ex Alberto Mag.2.lib.phys. tract. 3. cap.5. nam primò concurrit virtus seminalis, formatiua fœtus: per quam formantur, & distinguuntur membra. Secundò materia ipsa seminis, in qua recipitur forma viuentis. Tertiò, locus, in quo formatur, & recipitur idem fœtus, qui appellatur matrix fœminæ. Quartò permixtio primarum qualitatum, quibus complexio animalis constat, debita temperatura, salus, & integritas. Quintum atque postremum extrinsecum est: nempè salubritas regionis, aut inclementia, influxus siderum, & aliarum causarum vniuersalium. Ex defectu igitur, vel corruptione, aut incongruentia alicuius ex his contingunt monstra in generatione naturali, quorum defectuum explicatio in particulari ad medicos pertinet, & ideò eis relinquenda est.

39 His expositis, *prima* opinio circa propositam quæstionem asserit duo esse consideranda in monstro: nempè substantiam eius, & obliquitatem seu defectum, ratione cuius vocatur monstrum, & quantum ad substantiam, ait esse per se intentum à natura, non quantùm ad obliquitatem, seu defectum. Ita Themistius in commentariis 8. capitis. Et probatur hac ratione, quia monstrum vocatur tale propter defectum: ratione cuius dicitur etiam malum, aut peccatum naturæ: sed nemo intendens ad malum operatur, vt docet B.Dionys.4.cap.de diuinis nom. parte 4. ergo natura in suis operationibus non potest monstrum intendere ratione defectus considerari.

40 *Secunda* opinio duobus aliis modis asserit esse considerandum monstrum, primò in ordine ad causam intendentem generationem: qualis est virtus formatiua fœtus: secundò, in ordine ad causam impedientem, & ab illa censet non esse per se intentum: bene tamen ab ista. Ita Toletus 2.lib.phys.q.13. Quod probatur etiam: quia causa per se intendens generationem per se intendit producere effectum secundum perfectionem debitam suæ speciei, ergo repugnat per se intendere, quod ab eadem perfectione deficiat: sed monstrum dicit defectum talis perfectionis: ergo repugnat, quod per se intendatur à tali causa: sed à causa

impediente intendi potest; quia licet illam non efficiat per se, efficiat tamen illud, ad quod frequenter sequitur talis deformitas; vt si producat nimium calorem, vel frigiditatem, aut quid simile, ad quod sequi solet deformitas monstri.

Tertia opinio tenet nec à sola causa impediente, neque à sola causa impedita; sed ab vtraque simul concurrente cum omnibus circunstantiis per se secundò intendi. Ita sentiunt Conim. 2. lib. phys. cap. 9. q. 6. art. 1. & probant, quia sæpè contingit, quod causa impediens non produceret monstrum, nisi etiam causa impedita ad proximum fundamentum deformitatis concurreret; vt dum ex materiæ superfluitate, equus biceps generatur, non fieret tale monstrum; nisi parentes suppeditarent materiam, & effectiuè concurrerent ad producendum superfluum caput; ergo necesse est concedere, quod ab vtraque fiat; atque etiam, quod ab vtraque intendatur per se secundò. Probatur hoc vltimum; quia licèt causa impedita monstrosum defectum refugiat ex primaria intentione; sed prout coniungitur cum impediente, quasi primariam intentionem, tanquam impossibilem relinquens, ad productionem monstri inclinatur; & hoc est illud per se secundo intendere. Quod videtur asserere Aristoteles 4. lib. de gener. animalium cap. 4. vbi generationem monstri vocat excursum, aut digressionem naturæ, quasi dicat naturam digredi à primò ac proprio instituto, dum generat monstrum, & ideò quasi secundaria intentione illud intendere. 41

Vltima opinio concedit monstrum non intendi per se à causis particularibus, sed respectu earum casualem esse effectum; esse tamen per se intentum à causis vniuersalibus, nempè à corporibus cœlestibus, & astris eis adhærentibus, sic sentit P. Suarius Tomo 1. Meta. disput. 19. sect. 12. num. 4. fundamentum huius sententiæ est, quia causæ particulares limitatæ sunt ad particulare institutum vnius, vel alterius effectus; quare non possunt intendere per se defectus circa eum contingentes; benè tamen causæ vniuersales maiorem ambitum, atque extensionem habentes; ergo quæ per se non possunt intendi à causis particularibus, intenduntur à causis vniuersalibus, quia sub vniuersali earum virtute continentur. 42

Pro solutione huius quæstionis valdè notandum est, primò naturam duobus modis sumi posse, pro causis secundis naturalibus inter se ordinatis: aut pro causa prima eas producente, & ordinante, & iuxta vtramque acceptionem naturæ decernere oportet, an, & quomodo monstra sint ab ea intenta. Secundò notandũ est, duplicem esse intentionem naturæ: primariam, & secundariam. Primaria vocatur illa, quam præ oculis habet in suis operationibus; & hæc est rem generare secundum perfectionem 43

debitam

debitam suæ speciei. Secundaria intentio naturæ dicitur illa, quæ statim post primariam sequitur: dum primaria locum non habet, vel dum locum habere non potest, nisi medio alio, quod ideò dicitur secundaria intentione intendere. Gratia exempli: Natura per se primò intendit generationem ignis, sed hanc non potest consequi, nisi media corruptione ligni, ideò hanc dicitur secundaria intentione intendere, vel per se secundò. Vtrumque membrum huius distinctionis continetur expresè in doctrina Aristotelis 7. libro de generatione animalium capite 3. ad finem, vbi asserit naturam in humana generatione marem semper intendere primaria intentione; sed dum non potest marem producere propter debilitatem virtutis formatiuæ, producit fœminam; quæ non est aliud, quàm læsus mas.

44 His suppositis nostra sententia tribus conclusionibus explicatur: Prima est, natura sumpta pro secundis causis naturalibus non intendit monstra per se primaria intentione: Probatur hæc, quia euidens est naturam, tam pro primis, quàm pro secundis causis, ex se intendere perfectam assimilationem effectus cum causa, à qua producitur; ergo ex se intendit effectum producere secundum omnem perfectionem debitam suæ speciei; sed quod natura ex se intendit, dicitur intendere primaria intentione; ergo perfectam hanc assimilationem effectus primaria intentione intendit: sed monstrum vt tale deficit ab ea, vt per se est manifestum: ergo non potest per se intendi à natura primaria intentione.

45 Secunda conclusio: monstrum est per se intentum secundaria intentione, non solùm à causis vniuersalibus, sed etiam à particularibus per se concurrentibus ad generationem: & ab eis non solùm, vt simul sumptis, sed etiam à qualibet secundum se. Hæc conclusio simul cum præcedenti habetur expresè apud D. Thomam in 4. d. 36. quæst. 1. artic. 1. ad 2. his verb. *Nihil prohibet esse aliquid contra naturam, quantum ad primam intentionem ipsius, quod non est contra naturam, quantum ad secundam eius intentionem, sicut omnis corruptio & defectus, & senium est contra naturam, vt dicitur in secundo cœli, & mundi: quia natura intendit esse, & perfectionem: non tamen est contra secundam intentionem naturæ, qui ex quo natura non potest conseruare esse in vno, conseruat in altero, quod generatur corruptione alterius, & quando natura non potest perducere ad maiorem perfectionem, intendit ad minorem.*

46 Ex quibus efficax ratio deducitur ad probandam secundam hoc modo, natura quantum est ex se, hoc est primaria intentione, intendit effectum producere cū omni perfectione debita suæ speciei: quod si hoc non potest consequi ob defectum aliquem, vel

impedientem causam; intendit saltem eum producere sub esse imperfecto, & hoc quidem non primaria intentione, vt patet, sed secundaria succedente loco primariæ, quando hæc non potest ad effectum perduci naturaliter; sed monstrum dicit effectum naturalem cum imperfectionibus ex excessu, vel defectu per accidens contingentibus; ergo per se intentum est secundaria intentione. Et id quidem non solùm ab vniuersalibus causis, nec solum à particularibus simul sumptis, vel cum causa impediente; sed à quacunque causa secunda per se ad illum concurrente; quia æquè probat ratio de omnibus, ac de singulis; neque opus est ad solas vniuersales recurrere; quia æquè probat de particularibus. Sed nec opus est recurrere ad causã impedientem, à qua non potest esse vllo modo per se intentum monstrum; quia nulla causa per se intendit impedire generationem, nec primaria, nec secundaria intentione, sed solum producere proprium effectum, ad quem omnino per accidens est, quod generatio impediatur, vel monstrum generetur.

Sed aduersus hanc secundam conclusionem potest esse argumentum difficile, quia monstrum, vt ex definitione eius superiùs designata constat, est effectum per accidens, & raro contingens; ergo est effectus casualis; sed casuale est, quod sequitur præter intentionem causæ per se operantis, vt probat percussio lapidis descendentis; ergo pugnat cum ratione effectus casualis; quod vllo modo sit per se intentus à natura; & ex consequenti cum ratione monstri, quod effectus casualis est. Respondeo, concedendo primum antecedens, quod monstrum sit effectus per accidens simpliciter loquendo; quia per se intentum simpliciter illud solum dicitur, quod intenditur primaria intentione; quod verò secundaria tantùm, non nisi secundum quid, & ideò simpliciter dicitur euenire per accidens, & præter intentionem, & si rarò eueniat; dicitur etiam casuale; si à causa naturali; fortuitum verò, si à causa libera: & cum monstrum non sit per se intentum primaria intentione, sed solùm secundaria, & rarò etiam eueniat, casuale simpliciter vocatur. 47

Itaque non pugnant secum duo hæc, videlicet, aliquid esse per se intentum secundaria intentione, & esse simpliciter præter intentionem; cum intentio simpliciter de sola primaria dicatur, de secundaria verò secundum quid. Nec etiam esse per se intentum secundaria intentione; & simpliciter euenire per accidens: & casuale vocari, aut fortuitum, si rarò eueniat. Ideò dicimus monstrum esse effectum per se, & per accidens diuersis considerationibus, & appellationibus: atque etiam esse per se intentum à natura: & esse effectum per accidens, atque casuale. 48

Est quidem effectũ per se solum secundum quid, in quantum intentum à natura saltem secundaria intentione; sed per accidens simpliciter, in quantùm non cadit sub primaria eius intentione: & quia solum est necessarium, semper aut frequenter euenire ea, quæ primaria intentione naturæ intenduntur; quæ verò secundaria, possunt raro euenire, & casualia vocari, non repugnat, quod monstrum sit per se intentum secundaria intentione naturæ, & raro eueniat, & propterea causale dicatur: si enim sumantur à natura, tanquam medium, ad illa; quæ per se primò intenduntur, semper aut frequenter euenient, vt patet de corruptione rerum, non minus semper aut frequenter saltem eueniente, quàm generatione earundem. Si verò eueniant ex aliqua causa impediente aut ex imbecillitate causæ per se, raro solent euenire; sed nihilominus per se intenta dicuntur secundaria intentione, & ita se habent monstra.

49 Sed rursus argui potest contra hanc doctrinam, nam ex ea sequitur nullum dari effectum purè casualem, & omnino præter intentionem naturæ. Probatur consequentia quia omnis effectus erit per se intentus saltem secundaria intentione, quod sufficiet: ergo non omninò præter intentionem naturæ, nec omninò per accidens: nec ideò omninò, vel purè casualis. Quod contradicit, doctrinæ Aristotelis & omnium. Huic tamen argumento neganda est consequentia, quod nullus effectus purè casualis, & omnino præter intentionem naturæ detur: quia causa per accidens duplex est, & etiam duplex effectus per accidens: vna est causa purè per accidens, quæ nec per se primò, nec per se secundo influit in effectum; sed omnino per accidens, & ideò effectus sequitur omninò præter intentionem eius, & dicitur purè per accidens, & purè casualis, & talis est percussio à lapide descendente: & lapis ipse descendens talis causa. Non dicitur autem talis causa influere vllo modo per se: quia effectus, qui sequitur, non habet naturalem connexionem cum eo, quem per se primo intendit: nec ad illum aliquo modo pertinet, ideò coniunctio causæ cum eo non potest esse vllo modo per se; sed per accidens omnino est: & casualis semper vocatur. Alia est causa non purè per accidens, quia licet non per se primò influat in effectum: ex consequenti tamen influit: quia effectus, qui sequitur, naturalem habet connexionem, cum eo, quem per se primò intendebat: aut propter imbecillitatem eiusdem causæ per se, aut propter aliam causam contrariam naturaliter ei coniunctam. Et effectus talis causæ non sequitur purè per accidens, licet raro eueniat: sed aliquo modo per se, nec dicitur purè casualis, sicut primus, sed aliquo modo procedens ex intentione naturæ saltem secundaria.

Tertia conclusio, si natura sumatur pro causa prima produ- 50
cente, ordinante, ac dirigente secundas, tam vniuersales, quàm particulares ad productionem suorum effectuum, verum est ac necessarium simpliciter, quòd monstrum sit per se intentum à natura, & non sit effectus per accidens, neque casualis, sed per se. Quam vt simul explicemus, & probemus, notandum est, voluntatem diuinam, per quam concurrit ad productionem monstri duplicem esse nostro modo intelligendi: prima est quasi conditionata (quàm antecedentem, & inefficacem vocant Theologi) per quam concurrit cum causa impedita, tribuens ei concursum suæ imbecillitati proportionatum: per quem posset effectum producere secundum perfectionem per se primò intentam: nisi obstaret causa impediens, quam non potest vincere cum tali concursu, sed nòn datur ei maior: quia prima causa concurrit cum secundis sese accommodans conditioni earum: & ideò non tribuit eis omnes concursum quem posset: imò neque omnem, qui necessarius foret ad vincendum contrarias superuenientes, & efficaciter producendos effectus iuxta primariam intentionem: sed solum illùm, quem natura earum petit, & cum natura impedientis causæ, postulet maiorem: maior ei conceditur, & minor causæ intendenti generationem: quia conditio eius non postulat maiorem: vnde ita concurrit Deus cum vtraque vt simul permittat hanc ab illa superari, & monstrum sequi: quod ideò dicimus intendere alia voluntate, quæ vocatur absoluta, & efficax, per quam efficaciter vult causam per se intendentem generationem, vel ab impediente, vel à propria imbecillitate vinci: & ita non producere effectum in sua perfectione: vt indendebat: sed cum imperfectione, & defectu, cum quo generatur monstrum. Et ecce quo pacto effectus, qui dicitur per accidens simpliciter respectu causarum secundarum: respectu primæ dicitur simpliciter per se: quia ex voluntate absoluta, & efficaci eius prouenit, vt causæ secundæ ita ordinentur, quòd prima earum intentio impediatur, & solùm sequatur effectus secundariæ intentionis qui licet respectu illarum præter intentionem dicatur, per accidens, & casualis, sed respectu primæ causæ per se intentus & non casualis dicitur.

Ad argumentam primæ opinionis concedenda est maior, 51
quod monstrum, vt tale, sit malum naturæ: sed minor distinguenda, quòd nemo intendens ad malum operetur: nam de primaria intentione verum est; non de secundaria, etiam in malo morali, quod est peccatum, & malum simpliciter, & nihilominus illud secundariò intendit peccans, quia eo ipso, quod per se primò vult obiectum contra rationem & legem Dei, ex

tonse

ex consequenti, & secundario vult malitiam peccati necessariò subsecutam. Non est ergo contra rationem monstri, etiam formalem, quòd sit intentum à natura secundaria intentione, licet primaria intendi repugnet. Sed à primò agente potest per se intendi, quia malum naturæ non est malum simpliciter: sed aliquid habet entitatis & bonitatis positiuæ licet imperfectæ, quam potest Deus per se intendere licet non possit intendere malum morale, quod est peccatum: quia nihil habet bonitatis in sua ratione formali: quæ per se ab eo intendi possit, sed omninò est recessus à sua voluntate.

Ad argumentum secundæ opinionis concedendum est antecedens, sed distinguendum consequens, quòd repugnet causam per se generationis, per se intendere, quòd effectus deficiat à perfectione debita suæ speciei: nam de primaria intentione verum est, de secundaria falsum, vt explicatum est à nobis.

53 Argum. tertiæ opinionis concedendum est, quantum pertinet ad causam secundam per se intendentem generationem, ab hac enim per se se secundo intétum est mónstrum, sed à causa impediente nullo modo, sed omnino præter intentionem eius sequitur: quia impedimentum non habet naturalem connexionem cum effectu: quem per se intendit talis causa: nempe cum productione caloris, sed ex concursu omninò per accidens cum generatione effectus per se intenti ab alia sequitur: sicut percussio lapidis ex concursu omnino per accidens cum homine.

Fundamentum denique vltimæ opinionis nihil probat: quia sicut certum est de causis secundis particularibus primaria intentione intendere, quòd effectus consequatur omnem perfectionem debitam suæ speciei, ita est certum hoc idem intendere

53 causas secundas vniuersales. Et sicut est etiam intentum de illis secundaria intentione intendere: quòd idem effectus generetur cum tali defectu, supposito, quod non possunt perfectionem per se primò intentam ei tribuere: ita est certum hoc idem intendere causas vniuersales, supposito, quòd non possunt mediis particularibus eandem perfectionem intentam ei tribuere. Itaque nullum est discrimen inter particulares, & vniuersales causas comparatas ad monstrum: sed sicut ab illis non potest esse per se intentum primaria intentione, & necesse est, per se illud intendere intentione secundaria, ita de vniuersalibus dicendum sit. Et hæc de secundo libro annotasse sufficiat.

Finis secundi libri Physicorum.

IN TER

IN TERTIVM LIBRVM ARIST. DE PHYSICO AVDITV, ſeu auſcultatione.

BREVE PROOEMIVM.

DEFINIENS Ariſto.naturam in initio ſecundi libri collocauit motum in definitione eius:cuius natura ſtatim explicari debuit: vt definitio eadem perfectè cognoſceretur: atque etiam, vt prima paſſio entis naturalis, (quod proprium eſt obiectum totius Philoſophiæ naturalis) de illo poſſet in hoc opere demonſtrari. Et quia motus de genere continuorum eſt,quibus conuenit finita eſſe, vel infinita, ſtatim explicato motu debuit explicari infinitum: horum igitur duorum notitiam tradit Ariſt.in hoc 3.lib. quem propterea in duas partes diuidere poſſumus: nam in prima parte agit Ariſt. de his, quæ ad motum pertinent per tria capita:& in 2.de his, quæ pertinent ad infinitum per alia quinque. 1

CAPVT I.

TEXT. ARISTOTELIS,

Quoniam autem natura quidem eſt principium motus, & mutationis, *&c.*

Breuis expoſitio Text.

INtentum Ariſt.cap.præſenti eſt,quædam nobis tradere neceſſaria ad inueniendam definitionem motus;quam cap. ſequenti aſſignat.Hæc autem ſunt duo nempè tres diuiſiones,& propoſitio quædam vniuerſalis pertinens ad naturam, & ſpecies eiuſdem motus,& ideò in duas partes diuiditur caput. 2

Prima diuiſio eſt eorum, quæ ſunt, quædam ſunt in actu, & non

non in potentia: quædam in potentia,& non in actu:alia partim in actu, & partim in potentia. Illud dicitur esse in actu tantùm, quod habet formam in summo gradu perfectionis, quem talis forma potest habere naturaliter,vt ignis habet calorem in summo gradu, quem vocamus, vt octo, & ideò non est vllo modo in potentia calidum,sed in actu tantùm. Aliud est solum in potentia, quod nihil caloris habet, licet habere illum possit,vt aqua. Aliud tandem partim in actu est,& partim in potentia, quia aliquid formæ habet, & aliud ei restat acquirendum,& ita se habet lignum,dum calefacit.

3 Secunda diuisio est entis in actu, vel vt commune quid ad actum & potentiam in hoc aliquid: quod est substantia, & in quantum, quale: & ad aliquid, ac reliqua decem prædicamenta omnibus nota.

Tertia verò diuisio solius relationis est, quæ relatiuè dicuntur (ait Aristo.) quædam dicuntur per superabundantiam, & defectum,vt duplum,& dimidium,alia secundum actiuum, & passiuum, vt motiuum, & mobile. His diuisionibus traditis in prima parte, quandam propositionem vniuersalem proponit in secunda pertinentem ad naturam motus, & est hæc, *Motus non est præter res ipsas, circa quas versatur:* quasi dicat motum non esse extraneum ab illis prædidamentis,circa quæ versatur,sed ad naturam eorum pertinere tanquam modum, & ita sicut quatuor sunt genera entis circa quæ versatur,népe substantia,quantitas, qualitas,& vbi,ita quatuor sunt genera motuum,generatio,quæ versatur circa substantiam; augmentatio, circa quantitatem; alteratio,circa qualitatem;& latio, aut motus localis circa prædicamentum,vbi,

---

CAPVT II.

TEXT. ARISTOTELIS.

Diuisio autem secundum vnumquodque genus,hoc quidem esse actu,aliud autem potentia eius,*&c.*

Breuis expositio Text.

4 INtentum Aristotelis in hoc secundo capite est assignare definitionem motus. Diuiditur autem in duas partes, in prima assignat definitionem motus,& singulas partes eius explicat: in secunda docet motum non esse actum mouentis,sed mobilis.Definitio motus talis est,motus est,*actus entis in potentia, secundum quod in potentia.* Si enim verum est, quod aliquid solum est in actu,& aliud solùm in potentia, aliud tandem partim in actu & partim in potentia, certum est illud, quod solum est in actu, vt tali,

tali, non moueri, sed quiescere in actu illo, nec mouetur, dum solam habet potentiam ad talem actum; sed in ea etiam quiescit, alioqui omne, quod habet potentiam ad aliquid, eo ipso esset in perpetuo motu, quod patet esse falsum; restat igitur vt illud moueatur, quod partim de actu habet, & partim ei restat habendum. Gratia exempli: lignum non mouetur ad calorem, dum solùm habet potentiam ad illum, nec dum iam habet quidquid habere potest: sed dum aliquem gradum eius habet, & alius, vel alij gradus restant ei acquirendi, & ideò asserit bene definitio, quòd motus sit actus entis, existentis quidem partim in actu, & partim in potentia, & secundum, quod in potentia est ei conueniens. Duplex namque actus est: vnus perfectus, qui solum habet constituere subiectum in actu, & non relinquit ipsum in potentia, vt calor summus: alter est imperfectus, qui constituit quidem subiectum in actu, non tamen omnino, sed ex parte: atque etiam ex parte relinquit illud in potentia ad aliquid eiusdem formæ suscipiendum. Sed actus iste imperfectus adhuc est duplex: vnus qui licet imperfectus sit, simpliciter tamen constituit subiectum in actu, non ordinans illud ad vlteriorem perfectionem, & talis est calor remissus existens in aqua, dum iam non calefit: alius est actus imperfectus ita actuans imperfectè subiectum, vt illud simul ordinet ad vlteriorem perfectionem recipiendam, & talis est motus: qui ideò dicitur actus entis in potentia, vt significetur esse imperfectum: & secundum quòd in potentia, vt significetur alia eius imperfectio: quia non solùm non plenè actuat, sed sic imperfectè, vt ex propria ratione ordinet idem subiectum ad vlteriorem perfectionem eiusdem formæ acquirendam, quod non habet calor remissus, duas itaque imperfectiones motus voluit significare Aristoteles illis duabus particulis definitionis: *Actus entis in potentia, & secundum, quod est in potentia*: vt calefactio est actus ligni existentis in potentia: quia dum mouetur: aliquid iam caloris habet: sed ita calefactio illud actuat, vt ordinet simul ad vlteriorem calorem recipiendum, & hoc est esse actum eius, & quia calor remissus non habet secundum, licet primum habeat, non est motus.

Probat singulas partes definitionis, & primam quod motus sit *actus*, hac ratione: id per quod aliquid constituitur formaliter in actu: cum prius esset in potentia, est actus eius: sed dum aliquid mouetur; per motum ipsum constituitur in actu cum prius esset in potentia, vt ædificabile dicit potentiam, & dum ædificatur, dicimus reduci ad actum, ædificatio autem motus est, ergo motus est actus. Secundam particulam, quod sit, *actus existentis in potentia*, sic probat, actus dicitur proprius alicuius, in quo semper inuenitur, & non in alio, vt lumen est proprius actus 5
diaphani:

diaphani: quia nunquam inuenitur in alio corpore; sed motus semper reperitur in eo, quod est in potentia, & nunquam in alio: ergo proprius actus est existentis in potentia. Probat tandem tertiam, nempe, *in quantum est in potentia*: quia id, quod mouetur, præsupponitur esse ens actu, alioqui non posset moueri: ergo motus est actus existentis in actu: sed quia non conuenit ei, vt est in actu: quia pro eo acquirendo, quod aliquid iam habet actu, non mouetur: sed pro eo solo, quod non habet: vt illud consequatur: ergo non satis esset dicere in definitione, quod motus sit actus existentis in potentia: sed necesse fuit addere, *secundum quod est in potentia*, vt hoc exemplo sit manifestum: æs est in potentia ad formam statuæ, & est etiam actu æs, non tamen conuenit ei motus, per quem formatur in statuam, in quantum est actus æs, alioqui semper moueretur; ergo conuenit ei, in quantum est in potentia ad statuam.

In secunda parte capitis docet motum esse actum mobilis, & non mouentis: nam cum contingat aliquid simul mouere aliud, & etiam moueri: vt dum ignis calefacit aquam, frigefieri ab ea, posset aliquis dubitare, an igni conueniat motus infrigadationis, vt mouens est, vel vt mobilis. Et respondet Aristoteles non conuenire ei, vt mouenti: sed vt mobili, quòd sic probat: mouere aliud habet aliquid per virtutem motiuam, quam actu possidet, vt ignis mouet aquam motu calefactionis per virtutem caloris quem actu habet: sed motus est actus entis in potentia, in quantum est in potentia, hoc est in quantum tendit ad acquirendum id, quod non habet, ergo non est actus mouentis, aut motiui, vt talis, sed mobilis, vt mobile est; & ideò hoc etiam modo definiri potest motus, *est actus mobilis, prout mobile est.*

CAPVT III.

Quod actio & passio sint idem motus.

TEXT. ARISTOTELIS.

Et quod dubitatur, etiam manifestum est quòd motus est in ipso mobili, *&c.*

Breuis expositio Text.

7 INtentum huius capitis est ostendere eumdem motum realem esse: qui procedit à mouente, & recipitur in mobili, & esse actũ vtriusque: sed ratione formali distinctum, vt procedit à mouente, & vt recipitur in mobili, & sub ratione illa formali esse actionem, sub hac verò passionem. Diuiditur autem in tres partes, in prima per modum dubij, vel quæstionis proponit, an idem sit actus motiui, & mobilis, vel diuersi, dubiamque reddit

quæstio

quæstionem arguens in fauorem vtriusque partis. In secunda
respondet quæstioni pro affirmatiua parte, & in tertia soluit ar-
gumenta negatiuæ. Motus procedit à mouente, & recipitur in
mobili, meritò ergo dubitatur, an idem motus sit actus mouen-
tis & mobilis, & cum motus sit actus entis, idem est, ac si dubi-
tetur, an idem motus, qui est actus mouentis, sit etiam actus mo-
bilis, vel alius sit actus mouentis, & alius sit actus mobilis. Et
rursus cũ motus, vt egreditur à mouente, vel ab agente sit actio,
& vt recipitur in mobili, vel passo sit passio: idem est etiam, ac si
dubitetur, an actio & passio sint idem actus realis, vel diuersi. Et
probatur quod sint diuersi hoc argumento: actus mouentis est
actio, actus mobilis est passio, actio & passio sunt diuersi actus:
ergo actus motiui, seu mouentis, & mobilis non est idem, sed
diuersus. Minorem sic probat: quia si actio & passio sint idem
actus, sequuntur quatuor inconuenientia: primum, quòd rerum
specie diuersarũ, quales sunt motiuum & mobile, sit idem actus.
Secundum, quòd simpliciter dicendum sit idem esse actionem
cum passione, vt quod idem sit doctio, quæ est actus agentis,
cum doctrina, quæ est actus addiscentis. Tertium, quod idem
sit agere & pati, docere, & addiscere. Quartum, quod omne do-
cens addiscat, & omne agens patiatur: quæ omnia falsa sunt:
ergo falsum erit, quòd idem sit actus mouentis, & mobilis.
Proposita vero parte, quod sint idem actus, ita arguit: Si es-
sent diuersi aut vterque esset in agente, aut vterque in passo:
seu mobili, vel actio in agente, & passio in patiente, vel è con-
tra in agente passio, & in patiente actio: sed nullo ex his modis
se habere possunt: ergo non sunt diuersi. Minorem solum pro-
bat Aristoteles quantum ad secundum, & tertium membrum:
quia euidens per se est, quòd si essent diuersi actus, neque vter-
que posset esse in mouente: cum motus sit actus entis in po-
tentia, & actus mobilis, prout mobile est ex capite præcedente,
quare non potest non esse in mobili, atque etiam est euidens
quod non possit esse passio in agente, quod non denominat pas-
sum. Probat igitur quantum ad secundum, quòd non sint diuersi 9
actus, ita vt actus, qui est actio, sit in agente, & passio in passo:
quia si motus, qui est actio, esset in agente, agens vt agens moue-
retur, & ex consequenti omne agens moueretur, & ita mouere-
tur primum agens. Probat consequentiam: quia sicut repugnat
non esse album illud, in quo est albedo, ita non moueri illud, in
quo est motus. & sicut euidens est, quod si homo, vt homo est al-
bus, omnis homo sit albus: ita est euidens, quod si agens, vt agens
moueatur, omne agens moueatur. Probat denique quod vterque
actus non sit in mobili: quia sequeretur aliquem actum nempè
actionem, non esse in proprio subiecto, quod est agens, atque
etiam,

etiam, quòd idem mobile simul moueretur duplici motu tendente in eandem formam & vtrumque est falsum.

In secunda parte respondet quæstioni pro affirmatiua parte, dicens motum esse eundem actum realem vtriusque, nempe mouentis, & mobilis; ab illo quidem egressus, & in hoc receptus: sed distinctum secundum diuersas rationes formales, vt est actus vnius & alterius, & ita posse vtrumque diuersa ratione denominare: nam vt consideratur egrediens ab agente est actus eius, vt à quo egreditur, & dicitur actio denominans illud agens, sed vt consideratur recipi in passo, dicitur passio, & denominat subiectum, in quo recipitur passum.

10 In tertia tandem parte respondet argumentis negatiuæ partis, negando quòd aliquod inconueniens sequatur ex eo, quod idem sit actus motiui, & mobilis; quia non est vtriusque vt subiecti, hoc enim modo impossibile esset: sed vnius est, vt principij, nempe mouentis, & alterius, vt subiecti, nempe mobilis, quod possibile est: cum diuersas rationes formales habeat, egredientis, & recepti, & secundum eas potest vtrumque denominare. Nec sequitur idem esse agere, & pati, aut actionem, & passionem, vel docere & discere, aut doctionem & disciplinam: quia in his locutionibus sumuntur formaliter, & ideò absolutè sunt fasæ; nisi addatur esse idem realiter, in quo sensu veræ sunt absque vllo incommodo.

TRACTATVS I.
De motu.

VT meliùs ea, quæ pertinent ad naturam, & rationem, motus discutiantur sub vno tractatu proponenda sunt, & per suas quæstiones debito ordine examinanda ex principiis, in his capitibus traditis, & explicatis ab Aristot.

QVÆSTIO I.
An definitio motus assignata ab Aristotele sit bona.

11 PRimum, quod circa motum præsupponi debet, in quo fundantur cætera, est, motum esse in rerum natura, quod negauit Zeno Philosophus antiquior Aristotele, propter hoc argumentum: spatium, per quod fit motus localis, & latitudo cuiuscunque formæ, quæ posset acquiri per motum, est diuisibile in infinitum: ergo habet infinitas partes proportionales: sed infinitum non est pertransibile: ergo nullam partem spatij potest pertransire mobile per motum: nec poterit proinde moueri, & ita nec dabitur motus, nec erit possibilis. Hæc tamen positio stultitiæ arguit: quia euidens experientia omnibus notissima, conuincit moueri corpora de vno loco in alterum, & spa-

tium pertransire: sed ea, quæ omnibus sunt manifesta, negare stultum est; ergo stultum erit negare motum: bene igitur quidam alius antiquus Philosophus de Zenone isto negante motum dicebat, ambulando potius, quàm rationibus aduersus illum agendo, impugnandum esse, vt vel ipso motu ante oculos eius posito conuinceretur. Argumento autem eius respondet facilè Aristoteles 6. lib. Phys. spatium quidem esse in infinitum diuisibile, & infinitis partibus proportionalibus constare: sed partes proportionales non facere rem maiorem: quia vna non est extra aliam, sed plures, immò infinitæ includuntur in qualibet: quare licet spatium infinitis constet, finitum tamen est, & motu etiam finito: sed habente etiam infinitas partes proportionales pertransiri potest, & motus per illud fieri.

Supposito, quod motus sit, scientifico ordine sequitur explicandum, quid sit, & quamuis alij motũ definierint: sola definitio Aristotelis recepta est in schola Philosophica, quam ideò proponimus examinandã: vt ex ea intelligamus naturã motus. Definitio autem his verbis tradita est ab eo, 2. cap. huius lib. motus est, *actus entis in potentia secundum quod in potentia*, quam his argumentis impugnamus, vt ex eorum solutionibus intelligamus sensum eius: primò, motus ab intrinseco respicit vtrumque terminum à quo, & ad quem, cum sit via quædam, & tendentia inter illos: sed in definitione motus non explicatur respectu eius ad eosdem terminos: sed solum ad subiectum: vt ex verbis est manifestum: ergo nec essentia motus, & ita non erit bona. Secundò, integra definitio conuenit formæ, quæ acquiritur per motum, vt calori: quæ acquiritur per calefactionem, de qua constat non esse motum; ergo aliis à definito conuenit, quod vitiosum est. Probatur minor, quia calor remissus, qui producitur in ligno, est actus entis, & conuenit illi, in quantum est in potentia: nam sic illud actuat, vt relinquat in potentia ad suscipiendum alios gradus intentionis vsque ad octauum: ergo est actus entis in potentia, & secundum quod in potentia, illique conuenit integra definitio. Tertio, actus & forma conuertuntur, sed motus est actus: ergo est forma, & tunc, vel substantialis aut accidentalis: sed quælibet harum constituit rem in determinata specie sui prædicamenti: ergo motus etiam habebit determinatam speciem, & prædicamentum: aduersus sententiam eiusdem Aristotelis illum à prædicamentis excludentem, & ad postprædicamenta relegantem inter modos rerum. Et præterea si forma est, duplex erit forma, & duplex actus simul in qualibet re, dum mouetur. 12

Quod verò bona sit definitio, constabit ex singularum partium explicatione, & argumentorum solutione. Prima igitur 13

particula

particula eius loco generis posita est, *actus*, qui duplex est, perfectus atque substantialis, vt quælibet substantialis forma: & imperfectus, atque accidentalis: sed accidentalis, & imperfectus adhuc duplex est, imperfectus accidentaliter, vel essentialiter: accidentaliter imperfectus dicitur forma accidentalis remissa, vt remissus calor, cui deficit intensio: aut perfectio caloris quam habet calor vt octo: sed cum intensio sit perfectio accidentalis, accidentali modo imperfectus dicitur. Alius est actus, non solùm imperfectus; quia accidentalis: sed in sua ratione particulari, & essentialiter quidem, quia imperfectio sibi intrinseca est: sine qua, nec esse, nec intelligi potest, & talis est motus: quia ex sua & intrinseca ratione habet sic esse actum, vt ordinet subiectum ad terminum, quod esse imperfectum, atque incompletum: vnde statim cessat acquisito termino. Actus igitur pro genere positus in definitione abstrahit à perfecto, & imperfecto, & ab imperfecto essentialiter, aut accidentaliter, & per cæteras particulas, quæ habent locum differentiæ, determinatur ad actum essentialiter imperfectum qui est motus. Secunda particula est, *entis in potentia*; quæ non de actiua, sed de passiua intelligitur; nam cum potentia actiua sit forma substantialis, vel accidentalis, actus est: potentia verò in ente respectu motus receptiua tantùm, & passiua.

14 Vltima particula est, secundum quod in potentia, sic explicanda, actuare subiectum relinquendo illud in potentia, dupliciter contingit, negatiuè & positiuè: relinquere illud in potentia negatiuè, solùm est, non plenè actuare potentiam eius; sed aliquid eius relinquere, quod per vlteriores gradus formæ perfectè possit actuari, & hoc habet omnis actus imperfectus etiam accidentaliter, vt omnis forma in gradu remisso: sed positiuè relinquere subiectum in potentia, non tantum dicit illud non plenè actuare, quòd in sola negatione perfectæ actuationis consistit; sed ex propria ratione ordinare, promouere ac docere illud in actum perfectum, & hoc solùm habet actus essentialiter imperfectus, qui ex se est via ad perfectum, & talis est motus sic actuans subiectum, vt illud ordinet, & quasi via eius sit ad actum perfectum, qui est terminus, & hoc est conuenire subiecto, non solùm in potentia existenti, quod habent cæteri actus imperfecti, non omninò illud actuantes: sed prout est in potentia: quia sic per motum actuatur, vt simul ab eo ordinetur ad actum perfectũ, & quasi via eius sit ad illum consequendum. Ex quibus facilè soluuntur argumenta: nam ad primum neganda est minor, quod in definitione non explicetur respectus ad terminos: nam eo ipso, quod dicitur, motum conuenire subiecto, in quantum est in potentia, significatur esse viam, & quasi

fieri termini, in quem tendit, & ab alio procedere, à quo discedit per motum. Ad secundum neganda est maior, quod tota definitio conueniat formæ, quæ per motum acquiritur: nam licet sit actus entis in potentia: quia non omninò actuat subiectum, sed aliquid potentiæ relinquit actuandum, ipsum tamen non ordinat positiuè ad vlteriorem actum: vnde solùm materialiter, & negatiuè dicitur relinquere subiectum in potentia, & ideò non conuenit illi secundum, quod est in potentia; quia verbum hoc positiuam, & formalem ordinationem potentiæ ad actum denotat, quam essentialiter dicit motus.

Ad tertium distinguenda est minor cum consequenti: quia sicut actus est duplex, perfectus & imperfectus; ita etiam forma; & sicut actus imperfectus: alius est imperfectus accidentaliter; & alius essentialiter; ita etiam forma, & motus est actus, & forma essentialiter imperfecta; & quasi in fieri, & ideò incompleta: non habens ex se speciem: sed reductiuè reducenda ad speciem formæ perfectæ, ad quam acquirendam quasi via, & tendentia est, & modus eius, & propterea non nisi reductiuè pertinet ad prædicamenta terminorum, & ad postprædicamenta relegatus est inter modos rerum. Quòd verò additur duplicem esse admittendam formam, & duplicem actum simul in eodem subiecto; nempe formam, quæ acquiritur, & motum, concedendum est in esse imperfecto, & ita vt vna ordinetur ad aliam, & propter illam sit: nempè motus propter terminum: adueniente autem forma perfecta, quæ est terminus perfectè acquisitus, cessat motus: sicut acquisito termino cessat via, & tandem ex his duobus actibus subordinatis vnus solùm actuat vt modus, nempè motus, non est autem inconueniens simul esse formam, & modum eius in subiecto. 15

QVÆSTIO II.

An definitio motus conueniat mutationibus instantaneis, vel solùm successiuis.

Motus duobus modis sumitur, primò, pro quacumque mutatione Physica siue successiua sit, vel instantanea. In qua acceptione generationem substantialem, & suo modo corruptionem, atque etiam illuminationem, & omnes mutationes subitò factas comprehendit. Secundo modo sumitur propriùs pro solis mutationibus per se successiuis; quæ versantur inter positiuos terminos oppositos, habentes latitudinem quandam, non simul, sed successiuè percurrendam, vel transeundam. In qua acceptione sumpsit modum Aristot. 5. lib. Phys. & illum distinxit à mutationibus instantaneis, quæ non versantur inter positiuos terminos latitudinem habentes, sed inter esse, & non esse 16

rei,

rei, asserens ad tria tantùm prædicamenta terminari per se, nempè ad quantitatem, qualitatem, & vbi & ideò has solas tres species habere: cum tamen in prima acceptione tot species habeat, quot sunt mutationes diuersæ, non solum successiuè; sed etiam instantaneæ. Quærit igitur titulus quæstionis an motus definiatur ab Aristotele per definitionem explicatam quæstione præcedenti, secundum primam acceptionem generalem, vel iuxta secundam specialem.

17 Et prima opinio asserit non sub prima receptione, sed sub secunda definiri, & propterea definitionem illam non conuenire generationi, nec cæteris mutationibus momentaneis: sed his tantùm, quæ per se sunt successiuè & propriissimè appellantur motus. Ita Sotus tertio libro Physic. quæstione prima: Pererius libro decimo tertio, cap. quinto, Conimb. lib. Physic. c. 1. q. 1. art. 2. Probatur hoc vnico arg. motus non solùm est actus entis in potentia, sed etiam secundum quod in potentia, qua voce significatur sic actuare subiectum, vt partim illud constituat in actu, & partim relinquat in potentia ad partes: vel gradus termini, perfectiores suscipiendos: itaque ex parte dicit terminum acquisitum, & ex parte acquirendum, sed per mutationes instantaneas simul acquiritur totius terminus; & non per partes, vel gradus, cum sit forma indiuisibilis carens gradibus, vel partibus successiuè acquirendis: vt patet de forma substantiali per generationem facta, & de tota ipsa substantia hominis, vel equi, adæquatè terminante generationem: ergo tales mutationes non constituunt subiectum partim in actu, & partim in potentia: sed simul, & totaliter in actu nullam potentiam ei relinquentes: quia perfectam formam, qui est perfectus actus simul, & perfectè actuans materiam vel subiectum inducunt: quare nec possunt ei conuenire secundum quod est in potentia, vt dicitur in definitione motus.

18 *Secunda* opinio tenet motum definiri ab Aristot. sub prima acceptione comprehendente quascunque mutationes Physicas, successiuas, vel instantaneas, ita D. Thom. 3. lib. Physic. lect. 7. his verbis: *Accipit enim hic motum Aristoteles communiter pro mutatione: non autem strictè secundum quod diuiditur contra generationem, & corruptionem.* Et lib. 5. text. 7. vbi ita ait: *Arist. lib. 3. Physic. vbi motum definiuit, accipit nomen motus secundum quod est commune omnibus mutationibus.* Idem etiam Simplicius, & Themistius cap. 2. huius libri, & nos eam, non solùm, vt probabiliorem, sed vt magis ex mente Aristotelis sequimur, quia Arist. c. 2. tex. 6. huius lib. statim postquam definitionem assignauit, exempla eius posuit, non solùm in mutationibus successiuis, sed etiam in instantaneis: vt in generatione, & corruptione.

Præterea; quia eundum motum voluit hic definire, quem in 19
definitione naturæ posuit, sed ibi significat communem mutationem Physicam, vt in 2. lib. probauimus; ergo in eadem acceptione modo definitur. Sed probatur etiam ratione; quia mutationibus instantaneis conuenit, quod sint actus entis in potentia; nempè materiæ, quæ mutatur ad formam, & etiam conueniunt eidem materiæ secundum quod est in potentia; ergo conuenit illis integra definitio. Probatur minor; quia generatio sic actuat materiam, vt non solum relinquat eam in potentia ad formam; sed vt eam ordinet ad illam, tanquam via, ac tendentia in eandem formam, & tanquam fieri eiusdem, ergo conuenit illi in quantum est in potentia ad formam. Secundò mutatio instantanea est actus essentialiter imperfectus, constituens materiam partim in actu, & partim in potentia, & vtrumque habet secundum se, & essentialiter: primum quidem; quia actus est: secundum verò; quia talis actus ordinans materiam ad vlteriorem actum, qui est forma, & terminus eiusdem generationis; ergo conuenit materiæ, in quantum est in potentia ad formam, & ideò est actus entis existentis in potentia, & secundum quod est in potentia.

Et his argumentis non solùm probatur nostra sententia, sed 20
ostenditur deceptio oppositæ, & soluitur eius argumentum. Deceptio autem consistit in eo, quod necessariam putat successionem mutationis, vel latitudinem gradualem formæ per eam acquirendæ, vt mutatio ipsa dicatur conuenire subiecto secundum, quod est in potentia: cum tamen necessarium non sit; quia licèt simul acquiratur forma, & non per partes, & propterea mutatio non sit successiua, sed in momento inducat formam; satis est, quod mutatio, & forma sint duo actus, forma quidem perfectus, mutatio verò imperfectus; & ad eam ordinatus, & eadem mutatio sit prior saltem naturâ forma, ex vtroque enim habet, quod priùs natura constituat materiam in actu imperfecto ordinando eam ad perfectum, quod est esse actum eius non solùm existentis in potentia, sed secundum quod est in potentia ad vlteriorem actum, qui est forma. Et ecce quo pacto integra definitio motus saluatur sine successione, & sine eo, quod terminus acquiratur per partes, vel per gradus, & ex consequenti accommodari potest mutationibus instantaneis. Et ex his etiam constat solutum esse argumentum, cui negandum est illud, quod assumit in antecedenti, videlicet per vltimam particulam definitionis significari, quod mutatio constituat subiectum, partim in actu, & partim in potentia secundum diuersas partes, vel gradus formæ, sed solùm significatur, quod sit actus essentialiter imperfectus, sic actuans subiectum, vt illud relinquat in potentia ad

vlterio

vlteriorem actum, qui est terminus cum intrinseca ordinatione ad illũ acquirendum, siue simul, siue per partes; hoc enim nõ pertinet per se ad rationem mutationis in communi, quæ definitur, sed ad particulares modos, vel species eius, vt per se est manifestũ.

QVÆSTIO III.

An motus vt definitur in eadem definitione, sit quid vniuocum ad omnes mutationes, vel analogum.

21 QVæstione præcedenti diximus motum definiri ab Aristotele secundum rationem communem omnibus mutationibus, tam instantaneis, quàm successiuis, nunc autem consequenter quærimus, an motus sic in communi definitus sit vniuocus respectu omnium mutationum, vt respectu generationis, illuminationis, augmentationis, alterationis, & lationis, & cæteris mutationibus positiuis: vel analogus: nam si accipiatur, vt commune etiam negatiuis, quales sunt corruptiones, certum est, non esse vniuocum, sed analogum; cum negatiuæ non sint mutationes simpliciter, vel motus, nisi per attributionem ad positiuas.

Circa quæstionem sic explicatam, est prima opinio, negans vniuocum esse motum ad mutationes particulares, sed potius æquiuocum, vel ad summum analogum. Ita videntur sentire antiquiores interpretes, Alex. Simp. Themist. Auer. & Alber. Magn. in Commentariis 1. cap. & ita sentit Pererius lib. 13. c. 5. Probatur testimonio Arist. qui in eodem capite docet motus non esse præter res, ad quas terminantur, quæ sunt substantia, qualitas, quantitas, & vbi, neque aliquid habere commune mutationes particulares, sicut nihil commune habent prædicamenta ipsa, sed de prædicamentis constat nihil habere commune vniuocum; ergo neque mutationes ipsæ aliquid commune vniuocum habent; vnde ratio motus respectu earum non erit vniuoca ex mente Aristotelis. Probatur etiam ratione; quia mutationes accipiunt vnitatem specificam à terminis; sed terminis nihil datur commune vniuocum: sed vnus est substantia, & reliqua accidentia, quibus non datur ratio vniuoca: ergo nec mutationibus datur: sed ratio communis mutationis prius conueniet generationi substantiali, quæ mutatio substantialis est, cæteris verò tanquam mutationibus accidentalibus, non nisi per attributionem ad illam. Secundò, quia vniuocum æqualiter debet conuenire inferioribus: sed communis ratio motus prius, & perfectius conuenit motui locali, quàm cæteris, vt docet Aristoteles 8. lib. Phys. textu 57. & 58. & D. Thom. 1. part. quæst. 110. articulo tertio: ergo non vniuocè omnibus, sed tanquam quid analogum. Tertiò, nihil potest dari vniuocum, quod non sit genus,

vt in tractatu nostro de analogia ostendimus, sed motus non potest esse genus; ergo nec erit vniuocus. Probatur minor, quia omne genus pertinet per se ad aliquod prædicamentum, sed motus in nullo prædicamento ponitur ab Aristotele, sed ad post prædicamenta relegatur cum mutationibus specialibus, ergo non potest habere rationem vniuocam respectu earum.

Secunda opinio affirmat motum, vt hic definitum ab Arist. vniuocum esse respectu mutationum particularium. Ita D. Tho. in 1. d. 15. quæst. 4. artic. 1. ad 2. his verbis: *Omnes species motus æqualiter conueniunt in ratione communi motus, tamen secundum suum esse proprium, motus localis est prior aliis motibus.* Et in 2. d. 2. q. 1. art. 1. ad 3. vbi ita ait: *Motus vniuocatur ad minus in intentione generis, & ideò omnibus motis ordinatis ad inuicem potest vna mensura correspondere.* Ita etiam sentiunt omnes moderni interpretes, inter quos iam est *fere communis, & videtur nobis probabilior.* Propter hoc argumentum vniuoca sunt, quorum nomen est commune, ratio verò substantiæ nomini accommodata, hoc est conceptus significatus per nomen est idem in omnibus, eis æqualiter conueniens; sed ita se habet motus, ad omnia inferiora; ergo est vniuocus respectu eorum. Probatur minor; quia conceptus per motum significatus explicatur per definitionem, sed definitio conuenit æqualiter omnibus; ergo & motus erit respectu eorum vniuocus. Probo iterum minorem, quia esse actum entis in potentia, secundum quod in potentia, nulli conuenit primò, neque alicui per attributionem ad alterum; ergo æqualiter omnibus. Secundò si alicui primò conueniret, maximè generationi, quia est mutatio substantialis, cæteræ verò accidentales; sed ei non conuenit primò, quia esse substantialem non pertinet ad rationem formalem mutationis, nec tollit, quin ipsa sit accidens formaliter, & ideò accidentalis actus materiæ, & imperfectus, sicut reliquæ mutationes; ergo æqualiter conuenit omnibus, & tanquam quid vniuocum. 22

Pro solutione argumentorum alterius opinionis notandum est, quod prædicamenta duobus modis comparari possunt inter sese. Primò, vt sub nomine entis, vel accidentis significantur, & sic nihil commune vniuocum habere possunt. Secundò, non in entitate, sed in modo aliquo se habendi in ordine ad aliquid extrinsecum, vt in modo fundandi relationem, aut in modo prioritatis, aut causalitatis, vel alio simili, in quibus non repugnat vniuocè conuenire; quia hæc non pertinent ad entitatem, in qua habent attributionem, & analogiam: & talis est conuenientia, quam habent in modo terminandi motum, vel mutationem, in qua vniuocè conueniunt, & motus ipse vniuocus est, respectu omnium motuum, qui terminantur ad diuersa

prædi

prædicamenta:sed non est genus eorum, quia (vt quæstione sequenti ostendemus) incompletum quid est, & modus potius, quàm res, & propterea, nec genus, nec speciem habet, sed tanquam modus reducitur ad prædicamenta diuersa terminorum.

23 Ad testimonium igitur Aristo. respondet bene D.Thom.cap. 1. huius lib. cuius expositionem sequuntur cæteri, sensum eius esse, quod motus non sit plures, nec plus se extendat, quàm res ad quas terminatur, nec vnum genus vel prædicamentum eis commune constituat, quod non tollit quin incompleta, & modalis ratio eius possit esse communis, & vniuoca omnibus motibus specialibus, & quodammodo prædicamentis ipsis, ad quæ terminantur, non secundum se sumptis, sed secundum modum terminandi motum.

24 Ad primum argumentum distinguenda est minor, quod terminis motuum nihil detur commune:nam secundum propriam entitatem vera est, secundum rationem modalem terminandi modum falsa, sicut falsum est, quod non detur eis communis ratio vniuoca fundandi, & terminandi relationem realem vel aliam similem.

Ad secundum distinguenda est maior, quod motus localis sit prior, & perfectior cæteris: nam sub communi ratione motus falsa est, sub speciali verò talis motus, vera, & ita intelligitur à D.Thom. vt verba eius à nobis citata docent, ita etiam intelligitur ab Arist. Qua autem ratione, motus localis vt talis perfectior sit cæteris, dicetur in libris de cœlo: nam hæc maior perfectio adhuc non est essentialis, sed accidentalis in ordine ad subiectum, quod minus in potentia supponit, quàm cæteri motus.

Ad tertium etiam est distinguenda maior, quod nihil detur vniuocum, quod non sit genus: nam si ratio vniuoca eius sit naturæ, genus erit; si verò modalis tantùm, non est necessarium esse genus: quia genus naturam dicit aliquo modo completam, & non modum, & cum ratio motus sit incompleta essentialiter, & ita non sit ratio naturæ, sed modi, ideò non est generica, licèt sit vniuoca, sed per modum generis eam concipimus & particulares mutationes species motus vocamus, & ad prædicamenta terminorum reducimus.

QVÆSTIO IV.

An motus distinguatur à termino ad quem, vel à mobili realiter, vel solùm ratione.

25 CVm duobus comparatur motus in titulo quæstionis, nempè cum termino ad quem, & cum subiecto, quod vocatur mobile, & quærit, an ab vtroque distinguatur realiter: propterea duplicem partem habebit quæstio: in prima disputabitur de

distinctione motus à termino, in secunda de distinctione eius à mobili. Et circa distinctionem à termino est prima opinio solam distinctionem rationis ponens, ita Soncin. 5. Met. qu. 16. Burid. 3. lib. Phys. q. 2. Albertus Saxoniæ 3. lib. Physic. q. 4. & 5. Ferra. ibidem q. 2. Sotus q. 1. & 2. Toletus q. 3. Pererius lib. 10. ca. 10. & Conimbr. 5. lib. Physic. cap. 2. q. 3. artic. 2. Probatur testimonio Arist. 3. lib. Physic. cap. 1. vbi ait motum non esse præter res ad quas terminatur, quasi dicat non esse aliam rem distinctam à terminis. Probatur etiam ratione: Primò; quia motus ex propria ratione est via ad terminum, & fieri eius: sed res prout in fieri, & res iam facta sunt eadem, & solo modo se habendi distinguuntur: ergo motus non est res distincta à termino, sed eadem, & distincta ratione. Secundò, si motus esset res distincta à termino, sequeretur quamlibet rem quæ mouetur, duplici motu realiter distincto moueri, quod patet esse falsum. Probatur consequentia: nam mobile mutatur per receptionem formæ, ad quam terminatur motus, vt corpus dum calefit, mutatur per receptionem caloris: quia mutari non est aliud, quàm aliter se habere, nunc, & priùs: sed corpus, quod calefit, aliter se habet per receptionem caloris, quàm priùs se habebat: nam priùs non habebat calorem, & modo habet, ergo per receptionem caloris mutatur, & per mutationem constat etiam mutari: ergo si hæc est res distincta à termino, duplici mutatione realiter distincta mutabitur.

Secunda opinio ponit distinctionem realem inter motum, & 26 terminum. Ita Venetus 3. lib. Physic. cap. 3. quem videntur sequi Aureol. apud Capr. in 2. d. 1. q. 2. art. 2. & d. 39. q. 1. art. 3. ad 1. & etiam Capr. ipse. Hispalen. ibidem notab. 1. Argent. d. 19. q. 1. & Burleus 3. libr. Physic. text. 11. & hanc sequuntur iam omnes ferè Moderni, & videtur mihi probabilior, & tenenda.

Sed hoc modo explicanda est, antequam probetur, duplex est distinctio realis, vna qua distinguuntur duæ res, vt Petrus à Ioanne, alia qua distinguitur modus à re, vt subsistentia à natura, quam terminat, & hæc solet vocari distinctio potiùs ex natura rei, quam realis, quia licèt modus sit entitas realis distincta à re: sed cum non sit res, non tam dicitur distingui distinctione reali, quàm distinctione ex natura rei, vel modali per distinctam entitatem modalem.

Sic autem explicata probatur primò, quia tria habet motus di- 27 uersa à termino, quæ non possunt conuenire eidem entitati reali: ergo motus, & terminus sunt distinctæ entitates reales. Probatur antecedens, quia motus maiori ex parte habet esse successiuum, atque continuum, habet etiam esse viam ad terminum, & hæc habet ex natura rei, & sine dependentia ab intellectu

sed

sed ante operationem eius;& nihil horum habet terminus,etiam realiter : quia potius habet entitatem permanentem, vt substantia,quantitas, vel calor : nec realiter est via , alioqui idem esset via ad seipsum , quod repugnat , ergo necesse est ponere , quod motus sit entitas realis distincta à termino.Secundò probatur ex separatione motus à termino : nam ea , quorum vnum separatur ab alio,ita vt permaneat corrupto,vel desinente alio,distinguuntur realiter,vt docet expresse Aristot.7.lib.Top.cap. 1.loco.12. his verbis : *Si alterum interimitur , alterum autem non profectò non idem sunt*.Et probat ratio , quia dum vnum corrumpitur permanente alio ; cum corruptio sit realis , necesse est aliquam entitatem realem corrumpi , sed repugnat eandem entitatem realem desinere,& permanere : ergo necesse est esse plures entitates reales,& non vnam,sed desinente motu permanet terminus, vt desinente calefactione permanet calor productus per eam:ergo sunt entitates reales distinctæ.Nec soluit argum. quod aliqui respondent, aliquid reale desinere desinente motu , non tamen realiter ab eo distinctum;sed sola ratione,& ideò ex tali separatione non probatur distinctio realis.

28 Nam contra hoc est , quod separatio sit sine dependentia ab intellectu, & ante operationem eius ; & separatur aliquid reale: cum corruptio sit realis : ergo non distinctum per operationem intellectus tantùm,sed ante illam , quod est ex natura rei distingui.

Ad testimonium Aristotelis respondeo , sensum eius esse secundum communem expositionem , quod motus non sit præter res ad quas terminatur secundum extensionem, hoc est,non habeat plures species,quàm sint prædicamenta,ad quæ terminatur, nec habeat commune genus, vel prædicamentum præter illa,de distinctione verò à termino non loquitur Arist.

Ad 1. argumentum concedenda est maior , quod motus sit via ad terminum,& fieri eius , sed minor neganda , quod via , & fieri,non sit entitas realis distincta à termino, imò ex hoc est distincta;quia repugnat idem esse viam ad seipsum realiter,res autem in esse , & in fieri non sunt distinctæ , sed eadem cum modo reali distincto;qui est fieri eius : verum est ergo , quod fieri non sit aliud,quàm res facta tali modo se habens:sed modus iste cum sit realis,& ex natura rei ei conueniat,entitas realis modalis debet esse à re ipsa distincta , & sic distinguitur motus à termino. Ad 2.concedendum est antecedens , & neganda consequentia, quod duplici motu reali moueatur, vel mutetur immobile:& cũ dicitur mutari , non esse aliud , quam aliter se habere nunc , & priùs,distinguendum est:quia aliter se habere dupliciter contingit, in fieri,& in facto esse,& mutari nihil aliud est , quàm aliter

se habe

se habere nunc,& priùs in fieri:sed aliter se habere in facto esse, non est mutari, sed mutatum esse,quod est terminum acquisisse, mobile igitur per solum motum aliter se habet nunc, & prius in fieri,& ideò per solum motum mouetur, aut mutatur : per receptionem verò formæ, non se habet aliter in fieri ; sed in facto esse, & ideò receptio formæ, non est mutatio, vel motus. Vnde sequitur, quod licet motus & terminus sint entitates distinctæ, non tamen sint distinctæ mutationes, vel motus & ex consequenti,licet vtramque entitatem mobile in se recipiat,non mutatur per eas duplici mutatione,sed vnica, terminata tamen per aliam entitatem distinctam in quam tendit mobile per mutationem,tanquàm per viam.

Secunda pars quæst. de distinctione motus à mobili.

Circa distinctionem motus à mobili est prima opinio negans realiter vel ex natura rei distingui ; sed tantùm per intellectum. Ita sentiunt ferè omnes,quos citauimus in 1.p. pro distinctione rationis motus à termino, quos sequitur Vallesius contrauersia 20.ad Tyrones, vbi, licet motum nobiscum distinguat ex natura rei à termino,sola ratione eum distinguit à mobili. Conimb. verò, qui distingunt illum à termino sola ratione,asserunt distingui ex natura rei omnem motum à mobili,excepto locali,quem ratione tantùm ab eodem mobili distinguūt, sicut à termino. Argumentum huius opinionis vnicum est, quia non sunt multiplicandæ entitates reales, sine vrgenti necessitate, sed nulla vrget necessitas distinguendi realiter motum à mobili : nam sufficienter intelligimus moueri corpus ex eo solùm, quod diuerso modo se habet in diuersis partibus spatij, seu gradibus formæ, absque aliqua noua entitate reali, quam præter terminum de nouo in se recipiat : ergo non est ponenda distinctio ex natura rei inter motum & mobile. Quod præsertim verum est in motu locali, qui non est aliud, præter quantitatem mobilis aliter se habentem in diuersis partibus spatij, hoc est, diuerso modo distantem, vel præsentem esse respectu spatij, vel partium vniuersi : non ergo distinguitur à mobili, quod est corpus per quantitatem. 29

Nostra sententia est, eodem prorsus modo distingui motum à mobili,& à termino,nempe ex natura rei, & quicúque motus, à suo mobili : sicut de quolibet motu diximus, distingui à suo termino. Quod eisdem rationibus probatur, quibus probata est distinctio ex natura rei à termino : nam fortius probant distinctionem ex natura rei à mobili, vt facilè potest quisque intelligere, quare non est necessarium eas repetere, nec minus de motu locali, quàm de cæteris, cum clarius sit separari à mobili, 30

quàm

quàm à termino. Sed probatur vnico argumento speciali ad hominem, quia omnes ferè, qui sola ratione distinguunt motum à termino, etiam sola ratione illum distinguunt à mobili, contra quos sic arguo; motus sola ratione distinguitur à termino,& mobili: ergo mobile, & terminus sunt idem realiter cum motu;sed quæcunque sunt idem realiter cum aliquo tertio, sunt idem realiter inter se se: ergo mobile, & terminus erunt idem realiter inter se: cum sint idem realiter cum motus: consequens est falsum,ergo etiam antecedens. Probo minorem, quia falsum est, quod calor qui est terminus calefactionis, sit idem realiter cum ligno,quod calefit, & falsum quoque quantitatem terminantem motum augmentationis esse idem realiter cum viuente,quod mouetur eo motu.

Ad argumentum neganda est minor, quòd non vrgeat necessitas distinguendi motum à mobili ex natura rei, & cum dicitur satis intelligi moueri corpus ex eo,quod aliter se habet nunc, & prius concedendum est, sed negandum hoc habere sine noua entitate modali, quod ex eodem colligitur efficaciter:nam si aliter se habet mobile per motum in diuersis partibus spatij, vel formæ: ergo habet se alio modo, quare non sine nouo modo reali, qui est noua entitas realis, quam ideò necessariò esse multiplicandam probat argumentum eorum satis efficaciter.

QVÆSTIO V.

An omnis motus realiter sit in mobili.

31 DE motu augmentationis & alterationis certum est apud omnes, quòd in mobili sit per realem inhæsionem: nam cum per hos motus acquirantur quantitas & calor,quæ sunt formæ intrinsecæ,& formaliter inhærentes mobili, necesse est motum: qui est fieri earum in eodem mobili inhærere: nam repugnat formam factam esse in vno subiecto, & fieri in alio. Quæstio ergo reducitur ad motum localem, de quo tenet prima opinio, quòd non sit in mobili: sed in loco ipsum circunstante. Et fundamentum huius sententiæ est:quod terminus motus localis non est vbi,sed locus:vnde cum locus non sit in locato, sed illud extrinsecè circumscribat, ita existimat,nec motum localem esse in eo,sed in loco ipso,quem acquirere dicitur. Eo quod acquirit circumscriptionem ab eo. Ita Soncinnas 5.Meta.q.4.Greg. in 2. d.1.q.4.art.1.Heru.quodlib. 1. q. 9. Probatur testimoniis Arist. ad D. Thom. nam Aristot. 8. lib. Phys. text. 59. asserit motum localem esse omnium perfectissimum: quia per illum nullam formam acquirit mobile, & ideò minus esse in potentia censetur,quàm in ordine ad cæteros motus; sentit ergo Aristot. nihil intrinse

intrinsecum mobili esse terminum motus localis, sed solùm acquirere per eum mobile locum extrinsecum ambientem, & ex consequenti talem motum non esse in mobili formaliter, sed in loco extrinseco. Et D. Tho. expressis verbis idem videtur asserere 1. p. 110. art. 3. vbi sic loquitur: *inter omnes motus corporeos perfectior est motus localis, vt probatur 7. lib. Phys. cuius ratio est, quia mobile secundum locum non est in potentia ad aliquid intrinsecum, in quantum huiusmodi: sed solum ad aliquid extrinsecum, scilicet ad locum.*

Probatur etiam ratione: quia motus localis, vt nomen ipsum sonat, est motus ad locum, & acquisitio loci: ergo terminus eius est locus, sed locus nihil intrinsecum ponit in locato; quod mouetur: sed solam denominationem extrinsecam à circunscriptione extrinseca loci, ergo nec motus localis est aliquid intrinsecum in mobili: quare nec in eo esse dicetur per inhæsionem, sed in loco ipso circumscribente per motum acquisito. Secundò, quia si aliquid intrinsecum pro termino acquireret mobile per motum localem, esset vbi, sed hoc non: ergo nihil acquirit intrinsecum, & ideò, nec motus ipse erit aliquid intrinsecum in mobili. Probatur minor, quia vbi solam relationem præsentiæ ad spatium, vel distantiæ ad polos importare potest: cum nihil aliud intrinsecum absolutum excogitari possit; quod per motum localem acquiratur, sed ad relationem non terminatur motus per se, vt docet expresse Aristot. 5. lib. Phys. cap. 2. ergo, vbi, nō est terminus per se motus localis, sed locus, in quo erit motus, & non in mobili. 32

Hæc sententia in doctrina Aristot. non est probabilis, quia Arist. 3. lib. Phys. ca. 2. asserit motum esse actum mobilis, prout mobile est, & ca. 3. eundem motum esse actum motiui & mobilis motiui quidem, vt quo, mobilis verò, vt in quo, ergo euidens est Aristotelem sentire: quod motus sit in mobili, tanquam in subiecto, cui realiter inhæret. 5. etiā lib. Physic. cap. 2. docet expressè ad tria tantùm prædicamenta terminari motum per se, ad quātitatem, qualitatem, & vbi: ergo expressa mens eius est, quod, vbi, sit terminus motus localis, & non locus: sed, vbi, est in mobili tanquam in subiecto, ergo fieri eius, quod est motus localis, etiam erit in mobili, tanquam in subiecto. Sed non est minus improbabilis eadem sententia secundum veritatem Philosophicam; quod sic probo: Motus est via inter duos terminos, à quo, & ad quem; ita vt ab alio recedat, & ad hunc accedat: sed quando mobile accedit ad terminum ad quem, iam non est motus: ergo repugnat motum recipi in termino ad quem. Probatur minor: quia primum esse mobilis in termino ad quem est primum non esse motus, secundum communem sententiam potest fieri per 33

vacuum,

vacuum, per diuinam potentiam, sed in medio vacui non datur locus: ergo si in medio sisteret corpus motum per vacuum, verum esset, quod motum fuerit, & ex consequenti quod acquisierit proprium terminum, & non acquisiuit locum: ergo locus non est terminus proprius motus localis, sed aliquid aliud acquirit mobile, ad quod per se mouebatur, & quod in eo sit, tanquam in subiecto, & cum eo motus ipse.

34 Ad testimonia Aristot. & D. Thom. respondeo hanc esse differentiam inter motum localem, ex vna parte, & alterationem & augmentationem ex altera, quòd per hos duos motus acquirit mobile formas quasdam, quæ sunt entitates absolutæ, ac permanentes in eo, quantum est ex natura earum: sed per motum localem non acquirit formam, nec entitatem omnino absolutam: sed modum quendam se habendi ad spatium, & ad partes vniuersi: vnde nec omninò absolutum: sed respectum ad extrinsecum includentem: quare non præsupponit subiectum in potentia ad formam absolutam: sed solùm ad talem modum, quod est minorem habere potentiam passiuam; & ideò perfectius esse, quantum ad motum pertinet, saltem perfectione accidentali, ex quo habetur motum localem perfectiorem esse cæteris ex ordine ad subiectum minus imperfectum. Itaque Arist. & D. Thom. nolunt excludere omninò intrinsecum terminum à motu locali; quem mobile sibi inhærentem acquirat per eum, sed formam tantum absolutam: & ex consequenti, nec negare, quod motus localis sit in mobili per realem inhærentiam.

35 Ad primum neganda est prima consequentia, quod motus localis habeat pro termino per se locum, sed per se terminatur ad, vbi; sed quia secundum ordinem naturalem non potest acquiri vbi sine loco, ideò ex consequenti dicitur terminari ad locum, & ex hoc vocatur localis; per se verò terminatur ad vbi, & cum 2. argumentum asserit non posse terminari ad, vbi, consistens in sola relatione, negandum est, quia vbi est modus se habendi corporis ad spatium, absolutus quidem, sed includens etiam respectum præsentiæ, atque distantiæ, per quem cognoscitur & explicatur, ita vt nisi per eum cognosci à nobis repugnat, & hoc est valde consonum doctrinæ Aristotelis qui prædicamentum, vbi, posuit distinctum à prædicamento ad aliquid ex vna parte, & ex alia aliud enumerauit inter sex vltima, quæ (vt in nostris Commentariis dialecticis ostendimus) modos quosdam absolutos important simul cum respectibus complentibus essentiam eorum, & cum eis collocatis in proprio prædicamento, & non in prædicamento ad aliquid. Modus itaque absolutus est, vbi includens respectum secundum dici, & non puram relationem prædicamentalem, de qua docuit Aristo. non terminare motum per se, qua

se, quare bene potest terminare motum localem per se, & cum sit in corpore, quod mouetur per realem inhæsionem: necesse est in eo etiam recipi motum localem, & non in loco.

QVÆSTIO VI.

An actio sit in agente, tanquam in subiecto, vel in passo.

IN eodem motu sunt actio, & passio, quia vt egreditur ab agẽte est actio, & vt recipitur in mobili, quod etiam vocatur passum, dicitur passio: sed motum, & passionem certum est esse in mobili, & de motu quidem id probauimus quæstione præcedenti: de passione verò euidens est: cum pati idem sit, quod recipere, & receptio idem, quod passio, sed mobile est, quod patitur à mouente: ergo passio, in eo debet esse, tanquam in subiecto, solùm ergo procedit quæstio de actione, an sit in agente, tanquam in subjecto. Est autem duplex actio, immanens & transiens: actio immanens est illa, per quam nihil extra agentem fit: sed ipsa cum suo effectu manet in agente, vt visio, aut operatio intellectus: transiens verò, per quam aliquid extra agentem ipsum procedit, vt calefactio. Et de immanente certum est, esse in agente, tanquam in subjecto, vt visio in vidente: vnde idem est in his actionibus agens, & passum: sed diuersa ratione formali: nam in quantum per potentiam, aut virtutem actiuam elicit actionem, agens dicitur, & in quantum eam in se recipit per potentiam passiuam, dicitur passum, solum ergo dubitatur de actione transeunte, vt de calefactione, an sit in igne, qui est agens, tanquam in subiecto vel in ligno, quod patitur. 36

Et prima opinio tenet esse in agente, tanquam in subiecto, & non in passo. Ita Auicen. 2. lib. suæ sufficientiæ cap. 5. Comment. 12. lib. Meta. Comm. 36. Scotus in 4. d. 13. q. 1. Antonius Andreas in lib. de sex principiis cap. de actione. Caiet. 1. p. q. 25. art. 1. Hispa. in 1. d. 27. q. 1. notab. 3. Flandr. 5. lib. Meta. q. 12. art. 2. Venetus in summa Physic. cap. 8. Probatur testimonio Aristotelis 2. lib. de Anima tex. 24. & tex. 39. vbi asserit actum esse in eo, cuius est actus, sed 3. l. Ph. text. 18. & text. 20. docet actionem esse actum agentis: ergo ex vtraque sequitur eum sentire, quod actio sit in agente, & 8. lib. Physic. textu. 9. Probat Deum fecisse mundum ab æterno: quia si in tempore illum fecisset, mutaretur: sed non posse mutari, nisi quia reciperet in se actionem: ergo ex mente Arist. in agente est actio. Et D. Th. idem videtur sentire, 2. lib. contra gent. c. 9. vbi sic ait: *Actio, quæ non est substantia agentis, inest ei, sicut accidens subiecto, & ideò inter nouem prædicamenta computatur.* Sed probatur ratione; primò, quia forma denominans in eo esse debet quod denominat, tanquam in subiecto: sed actio denominat agentem: vt ex se est manifestum; 37

festum; ergo est in eo, tanquam in subiecto. Et si dicas denominari extrinseca denominatione ab actione, etiam existente in passo, vt paries denominatur dexter, à dexteritate hominis. Contra hoc est, quod agens est concretum prædicamenti actionis, sed prædicamentum actionis, non constituitur per solam denominationem extrinsecam, sicut nec reliqua prædicamenta: ergo formalis denominatio esse debet agentis ab actione ei inhærente, sicut formalis est denominatio qualis à qualitate, vt albi ab albedine. Secundò, actu agere est maxima perfectio agentis, & constituitur in ratione agentis actualis, vel actualis causæ per actionem, vt in 2. lib. probauimus, ergo actio est perfectio agentis, sed perfectio alicuius debet esse in eo: alioqui non perficiet illud: ergo actio debet esse in agente, tanquam in subiecto inhæsionis.

39 *Secunda* opinio est opposita, quod actio transiens non sit in agente, sed ad passum transeat, & in eo sit, tanquam in subiecto inhæsionis. Ita Alexand. Themist. Simplic. Philipp. Albert. Magn. 3. lib. Physic. cap. 3. Soncin. 5. Metaph. quæst. 3. Iauel. 9. Meta. q. 15. Pererius lib. 13. cap. 7. Sotus 3. lib. Physic. q. 1. Toletus q. 2. Capr. in 2. d. 1. q. 2. art. 3. Ferra. 3. lib. Physic. q. 4. & 2. lib. contra gent. cap. 1. Heru. quodlib. 4. q. 4. *& est vera, & tenenda, præsertim in doctrina Aristotelis*, in qua non est probabilis opposita. Probatur hoc secundum non solùm ex hoc 3. lib. cap. 3. sed ex 9. Meta. textu 16. vbi sic ait: *Ædificatio namque in ædificato simul, & fit, & est cum domo*, & 2. lib. de anima text. 140. *Sicut enim actio & passio in patiente est, sed non in agente, sic & ipsius sensibilis actus in ipso sensitiuo existit*: Nec minus est expressa apud D. Thom. 9. lib. Metaph. lectio. 9. his verbis: *Quando per actionem potentiæ constituitur aliquid operatum, illa actio perficit operatum, & non operantem: vnde est in operato, sicut actio & perfectio eius, non autem in agente.*

40 Et probatur duplici ratione efficacissima: prima est ipsiusmet Aristotelis cap. 3. sic procedens: impossibile est motum, vel mutationem esse in aliquo, tanquam in subiecto, quin illud mutetur: si ergo motus, qui est actio, esset in agente, repugnaret agens non moueri dum agit, & ita primũ agens moueretur dum agit, quod de illo, & omnibus apertè falsum est: quia agens actione transeunte non necessariò, nec per se mouetur, licet contingat moueri aliquando. Secundò probatur ex identitate reali actionis & passionis hoc modo: actio & passio sunt idem motus realis, & idem realis actus: ergo repugnat, quod vnus iste actus sit in duobus subiectis; sed vbi passio est, necesse est actionem esse, & de passione constat, quod in passo sit: quia denominat ipsum formaliter: ergo necesse est etiam concedere, quod actio

sit in eodem passo: tanquam in subiecto, vel quod sit alius actus realiter distinctus à passione, & illa sit in agente, & hæc in passo, quod probatur esse falsum: quia passio non est aliud, quàm actio vt recepta in passo, ita, vt sicut Aristoteles expresse docuit capite tertio, huius libri actio sit actus agentis, vt à quo, & passi, vt in quo, vel actus agentis, vt motiui, & patientis, vt mobilis.

Ad testimonia verò Aristotelis, & D. Tho. respondeo vtrumque asserere, quòd actio sit actus agentis, non vt in quo, sed vt à quo, & si aliquando videntur dicere, quod sit in eo, vt in quo, de actione immanente intelligunt, non de transeunte. Quod verò Aristoteles probauit, Deum non produxisse mundum in tempore, quia mutaretur: non processit ex eo, quòd putauerit actionem transeuntem esse in agente; sed ex eo, quòd errore fortè deceptus putauit Deum nihil posse ex tempore agere circa creaturas; nisi per nouum, & temporaneum actum voluntatis, quem ab æterno non habuerit, quo supposito, mutaretur absque dubio mundum in tempore creando: quia nouum actum voluntatis haberet, quem ab æterno non habet, quod non potest esse verum, sine mutatione eius. Sed veritas est potuisse eum creare in tempore, sicut creauit sine nouo, ac temporaneo actu voluntatis: sed per eum, quem ab æterno habuit creandi mundum in tẽpore, quo illum creauit: & eodem modo, quidquid in tempore disponit, & efficit circa creaturas, efficit ac disponit per actum æternum, quo decreuit ab æterno illa efficere, ac disponere in tempore, & ideò non mutatur faciens ex tempore, quod ab æterno non fecit. 41

Ad primum distinguenda est maior, quia forma duplex est, intrinseca, & extrinseca, & ideò denominatio etiam vna est formalis à forma inhærente, & alia extrinseca à forma existente in alio; sicut paries dicitur visus à visione existente non in se, sed in oculo, & hoc modo se habet actio respectu agentis: nempe tanquam forma extrinseca, quæ cum inhæreat passo, principium à quo procedit, denominat extrinsecè agens. Quod verò dicitur agens esse concretum prædicamenti actionis, concedendum est: sed negandum, quod intrinsecum: nam concretum actionis ex propria conditione habet, quòd sit extrinsecum; sed non ideò prædicamentum actionis constituitur per solam denominationem extrinsecam: quia abstracta accidentium propriè pertinent ad prædicamenta: & ideò actio est genus supremum prædicamenti actionis in abstracto, licet concretum extrinsecum habeat: quod nihil refert. 42

Ad secundum argumentum distinguenda est maior, quòd actu agere sit maxima perfectio agentis: nam agens per actionem extrinseca

extrinſeca tantum ratione ſe perficit, in quantum per eam ſe communicat alteri, quod maxima perfectio eſt: ſed extrinſecè ſibi, intrinſecè verò perficit aliud circa quod agit, & producit effectum, in quo propterea eſt actio tanquam in ſubiecto cum effectu ipſo, & non in agente, niſi tanquam in principio à quo egreditur, qua ratione proprius etiam actus eius eſt. Itaque actio actus eſt vtriuſque, nempe agentis, & paſſi, ſed illius tanquam principij,& huius tanquam ſubiecti.

QVÆSTIO VII.

Quonam modo diſtinguantur actio, & paſsio inter ſe ſe & à motu.

43 CErtum eſt apud Ariſtotelem & omnes quod motus ſit idem actus realis qui egreditur ab agente, & recipitur in paſſo, & ideò, quod tria hæc non ſint res diſtinctæ, ſed vna, & eadem: quomodo autem, vel quòd diſtinguitur actio,-& paſſio inter ſe ſe, & à motu, ſatis difficilè eſt explicare; & propterea hanc rationem diſtinguendi ea quærit titulus quæſtionis. Habebit autem quæſtio duplicem partem. In prima diſputabitur de diſtinctione actionis, & paſſionis inter ſe. In ſecunda de diſtinctione motus ab vtraque. Et circa primam eſt prima opinio aſſerentium actionem, & paſſionem eſſe duos actus realiter diſtinctos, ita vt actio ſit in agente, & paſſio in paſſo. Ita locuti ſunt plures ex his, qui tenuerunt actionem tranſeuntem eſſe in agente, quod conſtat non poſſe ſuſtineri, niſi ponantur actio, & paſſio realiter diſtinctæ: nam in ſubiectis realiter diſtinctis repugnat inhærere idem accidens reale: cum ergo agens, & paſſum diſtinguantur realiter, ſi actio eſt in agente,& paſſio in paſſo, neceſſe eſt eſſe actus diſtinctos realiter.

44 Sed hæc opinio in doctrina Ariſtotelis non poteſt ſuſtineri. Probatur euidenter, quia cap. 3. huius lib. non ſolum docet, ſed probat actionem, & paſſionem eſſe eundem actum realem, agentis, vt à quo,& paſſi, vt in quo. Quod verò ſit falſa, ſic probo, quia pati non eſt aliud, quàm recipi in paſſo illud idem, quod egreditur ab agente, non eſt enim aliud, quod in paſſo recipiatur; ergo nec paſſio erit aliud, quàm receptio eius, quod ab agente egreditur. Vnde ſequitur paſſionem eſſe actum realem receptum in paſſo, & egreſſum ab agente; ſed vt egreſſus ab agente eſt actio: ergo idemmet actus realis, qui eſt paſſio, eſt etiam actio,& non alter ab eo diſtinctus.

Secunda opinio aſſerit actionem, & paſſionem non eſſe diſtinctos actus, ſed vnum: ſed connotare diuerſas relationes reales prædicamentales: nam actio connotat relationem agentis ad paſſum, paſſio verò relationem paſſi ad agentem: ideò

licet non distinguantur realiter ex per se significato, quod est idem actus egrediens ab agente, & receptus in passo, distinguuntur tamen realiter ex connotato: nempe ex parte relationum, quarum vna est in agente, & alia in passo, connotantur verò in obliquo nomine actionis, & passionis.

Ita Conimb. 3. lib. Physico, Comm. 9. Capr. in 2. d. 1. quæst, 1. art. 1. & 3. Soncin. 3. lib. Metaph. q. 3. Probant, quia ex actione resultat in agente relatio ad passum, & ex passione in passo relatio ad agens: ergo eas connotant. Sed hæc etiam falsa est: quia licet non ponat actionem, & passionem esse actus distinctos, vel secundum propria entitates distingui: ex adiuncto tamen, quod connotant, distingui asserit; quod ita probo esse falsum: Actio & passio sunt priores natura relationibus agentis, & passi, cum sint rationes eius fundandi: ergo integra significatio earum non dicit necessariam connexionem cum eisdem relationibus, quare non possunt eas connotare. Probatur consequentia, quia significatio nominis connotantis aliud necessariam habet connexionem cum re connotata, vt significatio albi cum corpore. Probatur etiam quia si per impossibile actionem, & passionem non consequerentur tales relationes haberent sua integra significata: ergo non possunt per se connotare tales relationes. 45

Nostra igitur sententia expressa in doctrina Arist. est, quod actio, & passio non distinguantur realiter: sed sint idem actus egressus ab agente, & receptus in passo, distingui autem non ante operationem intellectus, sed ab eodem intellectu cum fundamento in re ipsa, quia cum ille idem actus, egrediatur ab vno, & recipiatur in alio, fundamentum habet, vt intellectus illum cognoscat vno conceptu, vt egredientem; non considerando, quod recipiatur in passo, & alio, vt receptum in passo: non considerando, quod egrediatur ab agente: & hoc est per diuersos conceptus illum concipere, & ratione formali; quasi in duos actus eum distinguere. Itaque licet ante operationem intellectus, actus iste egrediatur ab agente, & recipiatur in passo, & ideò ante intellectum sint egressio, & receptio; non tamen distinctæ, sed idem prorsus, nisi diuersis, ac limitatis conceptibus, & quasi partialibus concipiantur. Ad argumentum verò secundæ opinionis negandum est, actionem, & passionem connotare illas relationes, quia licet sint rationes fundandi eas, priores tamen natura sunt, & ab eis nullo modo dependent: quare, nec possunt eas connotare. 46

Secunda pars quæstionis.

Restat distinctio motus ab actione, & passione, in qua maior est difficultas. Et prima opinio est Commentatoris, 47

quam

quam Soncinas retulit vbi supra, asserentis eodem modo distingui motum ab actione, & passione realiter: non ex per se significato, sed ex connotato; quia connotat relationem realem ad terminum ad quem, à quo specificatur, & distinctam quidem realiter ab illis relationibus, quas actionem, & passionem connotare dixit. Sed hæc sententia apertè falsa est, quia etiam si motus nullam diceret relationem ad terminum: eandem haberet significationem, ac modo habet, & tamen non connotaret talem relationem: ergo nec modò eam connotat. Secundò, quia non est certum, motum distingui à termino ex natura rei, ergo nec est certum dicere relationem realem ad illum, & ex consequenti non erit certa talis connotatio, nec talis distinctio, & tandem, quia eandem relationem dicunt ad terminum actio & passio, vt probabitur; ergo per connotationem non potest distingui ab eis motus.

Secunda opinio est ex directò opposita, non solùm non distinguens motum ab actione & passione realiter, sed neque ratione formali immò nullo modo, sed vtramque includere in sua ratione formali, & essentiali. Probat de actione testimonio Arist. 2. lib. Phys. text. 29. describentis causam efficientem quòd sit principium vnde motus, ergo sentit motum, vt motus est procedere ab agente: sed actio est actus procedens ab agente; ergo motus, vt motus est actio, quare non distinguentur vllo modo. Probat etiam ratione: quia mouere formaliter est agere: ergo motus formaliter est actio. Prob. consequentia: quia sicut se habet concretum inferius ad superius, sic abstractum, sed mouere est concretum inferius respectu agere: cum hoc de pluribus dicatur, vt patet: ergo etiam motus erit abstractum inferius respectu actionis, & eam formaliter includet. De passione verò efficacius, probatur 1. testimonio Arist. 5. lib. Phys. text. 10. vbi probat ad actionem & passionem non dari motum per se, hoc argumento, ad motum non datur motus: ergo neque ad actionem & passionem, quod friuolum esset, nisi motus esset formaliter, actio & passio. Probatur deinde ratione: quia moueri non est aliud, quàm aliter se habere nunc, & priùs, sed passum per passionem aliter se habet nunc, & priùs: cum recipiat in se id, quod priùs non habebat, nempè actionem & formam productam: ergo passum, vt passum mouetur, atque ex consequenti passio, vt passio erit motus.

48 *Nostra* autem sententia, duo asserit contra has duas sententias. Primum, quòd motus non distinguitur realiter ab actione & passione contra primam. Secundum, quod distinguitur ratione formali per intellectum ab eis; ita vt nec formaliter eas includat, neque ab eis includatur contra secundam. Ita sentiunt

antiquiores interpretes, Them. Simpl. Philop. Alex. Auerr. & D. Thom. quos cæteri omnes sequuntur cap. 3. huius lib. & vtrumque docuit expresse Aristoteles 3. lib. Phys. cap. 3. text. 22. his verbis: *Omnino verò dicere est, quod nec doctio cum disciplina, neque actio cum passione idem propriè est, sed cui insunt hæc, motus, nam huius in hoc, & huius ab hoc actum esse, ratione diuersum est.* Et probatur 1. hac ratione ex eisdem verbis Aristotelis deducta, motus est actus actiui, vt ab hoc, & passiui, vt in hoc; sed idem est actus realis, qui egreditur à principio, & recipitur in subiecto; vt doctio, & disciplina; ergo idem est motus egressus à principio, & receptus in subiecto; sed vt egreditur à principio est actio, & vt recipitur in subiecto est passio; ergo actio & passio sunt idem realiter cum motu. Secundò; quia si motus distingueretur realiter ab actione & passione: cum istæ recipiantur in eodem mobili cum motu, vt probauimus, sequitur mobile, quodcunque moueri duobus, vel tribus motibus respectu eiusdem termini, quod est falsum. Et probatur consequentia, quia duobus, vel tribus actibus realiter distinctis mouetur; nempè motu, actione & passione.

Probatur 2. quod actio & passio distinguantur ratione formali, ex vtraque definitione motus, nempè *actus entis in potentia, & secundum quod in potentia, & actus mobilis vt mobile est*, in quibus nihil de actione & passione continetur; ergo potest motus definiri sine illis atque etiam vtraque sine motu, vt si dicamus actionem esse actum egressum ab agente, & passionem, actum receptum in passo, in quibus definitionibus nihil de ratione propria motus continetur; quia propria ratio eius est esse viam mobilis ab vno in alium terminum, cuius non fit expressa mentio in eis, vt verba ostendunt. Ergo si motus definitur sine actione & passione, & vtraque sine motu; cum definitio explicet propriam rationem formalem definiti, propriúmque conceptum ei essentialẽ, sequitur distingui ab eo ratione formali, & motum similiter ab vtraque: quare falsum est, quod motus includat eas formaliter, vel ipsæ includant formaliter motum, vt asserit secunda opinio. Secundò, quia si motus, nec realiter, nec secundum rationem formalem distinguitur ab actione & passione, sed eas includit, & ab eis includitur formaliter, sequitur motum esse directè, & per se in prædicamento actionis & passionis: imò motum constituere prædicamentum per se, in quo collocentur, & vtrumque non solùm est contra Aristotelem, & omnes: qui prædicamenta actionis & passionis distinguunt, sed in eis motum non collocant, sed ad postprædicamenta reiiciunt; sed contra rationem motus; quæ cum sit incompleta, tanquam ratio viæ atque tendentiæ, & non rei, non potest ad 49.

prædica

prædicamentum per se pertinere. Sed probatur consequentia, quia ea, quæ sunt idem realiter, & formaliter, ad idem prædicamentum pertinent, & eodem modo, & quæ in ratione formali alicuius includuntur ad prædicamentum eius debent cum eo referri.

50 Sed explicandum est, à quibusnam accipienda sit distinctio rationis motus ab actione & passione, pro cuius explicatione notandum est, quòd hæc tria, in tribus conueniant; nam omnia respiciunt terminum; omnia sunt via in terminum; omnia sunt fieri termini; sed adhuc in eisdem tribus ostenditur distinctio eorum; quia diuerso modo eis conueniunt; nam actio respicit terminum, vt via, & fieri, per quam procedit ab agente, quod est eum respicere sub ratione formali facti, vel effectus, passio respicit eum, tanquam via, & fieri eius, vt impressi passo ab agente, & motus tanquam actum potentiæ receptiuæ mobilis, quod in eum tendit ex termino à quo, est enim motus formaliter, via inter duos terminos. Distinguuntur etiam ratione ex alio; quia actio intrinsecum ordinem dicit ad agentem, & passio ad passum; motus verò ad nullum ex his, sed solum ad terminum, tanquam ad actum perfectum mobilis: in quem tendit, vt potentia eius perficiatur. Itaque actio respicit terminum & principium sic ordinata, vt terminum respiciat tanquam egredientem, & accipientem esse à principio. Passio quoque respicit vtrumque, sed alio modo ordinata, nempè terminum, vt aliquid impressum passo ab agente; motus verò non terminum, vt à principio, nec vt aliquid ab eo impressum passo; sed præcisè, vt actus perfectus, in quem tendit mobile, vt potentia eius compleatur. Ex quibus intelligitur quædam differentia valdè notanda inter hæc, quòd motus non potest abstrahi à ratione incompleta: hoc est ita actuali, vt subiectum ordinet ad vlteriorem actum, quo compleatur eius potentia; sed neque actio & passio aliquid de hac ratione incompleta dicunt: sed illa egressionem formalem effectus ab agente, hæc verò solam impressionem ab eodem, in quibus complentur rationes formales earum. Et ex hoc intelligitur rationem formalem motus, per quam ab eis distinguitur, essentialiter esse incompletam, & ideò non prædicamentalem: actionem verò, & passionem in suis rationibus formalibus nihil incompletum dicunt: nam licèt sint via in terminum, & fieri eius: nón tamen sicut motus, qui est via & fieri mobilis ad actũ completum, per quem potentia eius compleatur, & ita est via, & fieri essentialiter incompletá, actio verò via, & fieri in terminum, non tamen alicuius potentiæ passiuæ incompletę, vt per eũ tanquam per actum compleatur, sed tanquam egressio eiusdem termini ab agente, à quo accipit esse, & ideò

tanquam via, & fieri, quibus mediis simpliciter accipit esse ab eo, passio verò tanquam impressio eiusdem termini ab agente in passo, & in his duadus rationibus nihil incompletum dicitur, licèt respectu termini aliquid minus perfectum; sed completum quidem, quantum sufficit ad constituendas rationes prædicamentales: ad quod non pertingit ratio formalis motus essentialiter incompleta, & ideò non pertinet per se, & formaliter ad prædicamenta actionis & passionis, nec ad alia; sed tanquam modalis reiicitur ad postprædicamenta, quæ sunt quasi congregationes quædam modorum.

Restat soluere argumenta secundæ opinionis, quibus contendebat probare motum non distingui vllo modo ab actione & passione. Et ad testimonium Aristotelis pro actione concedimus definitionem causæ efficientis, quæ sit principium vnde motus; cuius sensus est, principium esse, à quo procedit motus; negamus tamen, quod ratio formalis motus sit ab eo procedere; sed materialis prorsus est, vt iam vidimus, & in sua ratione formali non dicit respectum ad principium, sed esse viam inter duos terminos. Ad argumentum verò negandum est antecedens, quòd mouere sit formaliter agere, sed solùm includit materialiter agere; nam mouere secundum propriam & formalem rationem dicit transmutare mobile ab vna forma in alteram, vel ab vno in alterum terminum, quod quidem non fit, nisi media actione, passione, & motu; sed agere formaliter solùm dicit esse actuale principium egressionis effectus, in quo cõstat nihil de se mouere, vel transmutare aliud dici, sed ab eis abstrahit, licèt includatur in eisdem materialiter. Ad testimonium de passione, respondeo non esse necessariam identitatem formalem passionis cum motu ad efficacitatem Aristotelicæ rationis; sed satis esse realem, vt euidenter concludatur, quòd si ad actionem & passionem daretur motus per se, etiam daretur realiter ad motum, cum quo identificantur; quod repugnat; quia in infinitum procederetur. Eodem modo respondetur ad argumentum concessa maiori, quod mutari sit aliter se habere nunc, & priùs, sed distinguendo minorem, quòd passum aliter se habeat nunc, & priùs, per passionem; nam realiter verum est, sed formaliter falsum, quod in eo consistat ratio formalis passionis, non enim consistit, nisi in impressione effectus ab agente, quamuis ratio hæc coniuncta sit realiter cum mutatione & motu.

CAPVT

CAPVT IV.

Quo quæritur, an sit infinitum.

TEXT. ARIST.

Quoniam autem de natura scientia est circa magnitudines, & motum, & tempus, *&c.*

Breuis expositio Text.

54 AB hoc cap. incipit secunda pars huius libri, in qua agit Aristoteles de infinito; quia finitum & infinitum conueniunt continuis; inter quæ connumeratur motus, & ideò necesse fuit de infinito agere, vt meliùs intelligatur natura motus. In hoc autem primo capite, quod in ordine est quartum, intendit Arist. quæstionem proponere circa existentiam infiniti in rerum natura, quam in sequenti cap. soluit. Diuiditur autem caput in tres partes, in prima asserit, & probat Aristoteles quòd ad Philosophum naturalem pertineat agere de infinito. In secunda proponit quæstionem de infinito, an sit in rerum natura, eamque dubiam reddit, arguens in fauorem vtriusque partis, & in tertia enumerat diuersas acceptiones infiniti.

Probat igitur, quod consideratio infiniti pertineat ad Philosophiam naturalem duplici argumento: primo quia Philosophus naturalis per se considerat magnitudines, motum, & tempus, cum sint accidentia corporis, vt naturale est, sed his accidentibus conueniunt finitum, & infinitum; ergo necesse est rationem infiniti exponat, vt perfectam notitiam eorum tradere possit. Secundum argumentum procedit ab auctoritate Philosophorum omnium, qui doctrinam Philosophicam pro eius dignitate tradiderunt, hos enim omnes de infinito egisse constat, & non quomodocunque, sed tanquam de eo, quod existimabant pertinere ad substantiam rerum nuturalium, tanquam earum principium; ergo omnes senserunt Philosophicam esse considerationem infiniti. Vt probet minorem repetit opiniones eorum de principiis rerum naturalium, quas tradidit in 1. libro & quas nos non iudicamus necessariò repetendas.

55 In secunda parte proponit quæstionem de existentia infiniti in rebus, an detur in rerum natura infinitum, & arguit pro vtraque parte, vt dubiam reddat quæstionem: primò, pro affirmatiua, quod detur, quia tempus apud omnes ferè Philosophos principio, & fine caret; non enim incepit, sed semper fuit, neque finem vnquam habebit; ergo est infinitum, quare in successiuis saltem admittendum erit infinitum, atque etiam in permanentibus; nam mathematici in suis diuisionibus vtuntur infinito,

diuidentes quamlibet magnitudinem in alias etiam diuisibiles in infinitum: ergo in rebus mathematicis permanentibus datur infinitum. Secundò, quia noster intellectus dato quocunque numero potest excogitare alium maiorem in infinitum, & data qualibet magnitudine aliam maiorem etiam in infinitum: ergo possibile saltem existimandum est infinitum. Pro negatiua verò parte arguit; quia si daretur in rebus infinitum, multa sequerentur inconuenientia c. sequenti probanda: ergo non datur.

In 3. tandem parte enumerat quinque acceptiones infiniti: 56 nam primò accipitur negatiuè pro eo, quòd impertransibile est: quia magnitudine caret, & ideò dicitur infinitum negatiuè, sicut vox dicitur indiuisibilis. Secundò accipitur pro eo, quod magnitudinem habet, sed impertransibilem, vt si excogitemus spatium, seu magnitudinem infinitæ extensionis, impertransibilis erit, & ideò infinita. Tertiò accipitur pro magnitudine, vel spatio, quod difficilè pertransiri potest. Quartò accipitur pro eo, quod licèt ex se sit pertransibile, propter aliquod tamen impedimentum figuræ, aut dispositionis pertransiri non potest: in qua acceptione profundum pelagus vocamus infinitum, atque etiam altissimum montem. Vltima acceptio infiniti est, pro eo, cuius quantitas interminabilis est appositione, aut additione, vel diuisione, quo pacto motus, magnitudo, & tempus vocantur infinita: quia neque vltimam partem habent, neque vltimam diuisionem habere possunt: sed in infinitum procedit additio eis facta & facienda, sicut eorum diuisio.

CAPVT V.

Quo disputatur, an sit infinitum.

TEXTVS ARIST.

Separabile igitur est à sensibilibus infinitum ipsum quid existens infinitum non est possibile, &c.

Breuis expositio Text.

Capite præcedenti proposuit Aristoteles quæstionem an infinitum detur in rerum natura, quam vt dubiam redderet, probauit pro parte affirmatiua dari infinitum, & etiam pro negatiua cœpit disputare ad probandum non dari infinitum, propter multa inconuenientia, quæ sequerentur ex admissione eius ostendenda à se in hoc sequenti capite: in quo promisit se probaturum hanc partem pluribus argumentis. Intentum igitur huius capitis est id probare: quod facit duobus modis: nam primò probat aduersus Platonicos, & Pythagoricos non dari 57 infinitum

infinitum secundum substantiam separatam à sensibilibus: nam hi omnes ex vna parte dicebant dari vnũ principium rerum naturalium infinitũ secundum substanriam, & nõ infinitum secundum magnitudinem, ex altera verò Platonici ponebant, quod tale principium esset magnum, & paruum: Pythagorici verò, quòd esset numerus par, & ideò asserit Aristoteles omnes fuisse locutos de rebus naturalibus, non naturali modo quia substantia separata à magnitudine non est naturalis considerationis: & etiam duo asseruisse contraria: quia pro infinito posuerunt magnum & paruum, aut numerum parem, quæ non possunt esse, nisi in magnitudine: ideò eos impugnat, ac si dicerent dari infinitum in magnitudine: quia reipsa vera illud in magnitudine ponebant: & primò probat non dari infinitum secundum substantiam, & ita in duas partes diuiditur caput.

58 Probat igitur non dari infinitum secundum substantiam separatam à sensibilibus, duobus argumentis secundò: non dari infinitum in eadem substantia, vt est corpus naturale habens magnitudinem, & reliqua accidentia sensibilia duobus aliis. Nullum impartibile, seu indiuisibile potest esse infinitum: cum careat magnitudine, extra quam non dantur finitum, aut infinitum, sed substantia separata à sensibilibus est impartibilis: quia caret extensione partium: ergo nec finita, nec infinita, esse potest: quare non dabitur infinitum secundum substantiam separatam à sensibilibus, vt ponebant prædicti Philosophi: Secundò sicut non est separabile infinitum à quantitate, ita neque quantitas ab infinito: quia hoc est quasi proprietas illius, & illa quasi subiectum huius: ergo sicut non datur quantitas, quæ non sit finita, vel infinita: sic nòn dabitur finitum, aut infinitum extra quantitatem: falsum est ergo ponere infinitum in substantia, vt separata à sensibilibus vel à quantitate.

In 2. parte cap. probat duobus aliis, quod non detur infinitum in substantia, vt est corpus naturale. Primum sic procedit: si daretur corpus naturale infinitum, aut esset simplex: qualia sunt elementa: aut mixtum ex elementis compositum (loquitur enim de solis corporibus naturalibus, generabilibus, & corruptibilibus) sed neutrum corpus potest esse infinitum, ergo impossibile est dari corpus naturale infinitum. Minorem probat, quia si esset mixtum, aut componeretur ex elementis infinitis, aut ex solis quatuor à nobis cognitis: primum est impossibile; quia repugnat elementa secundum qualitates contrarias, ex quibus componuntur infinitis modis variari: nam cum sint quatuor, non possunt ex eis infinitæ combinationes fieri, quod necessarium esset, vt darentur infinita elementa: nec minus impossibile est, secundum, quod ex quatuor his elementis componatur

mixtum

mixtum corpus infinitum: nam vel omnia essent finita, vel omnia infinita, aut vnum tantùm, vel alterum infinitum, & cætera finita non omnia finita, quia ex quatuor corporibus finitis non potest resultare, nisi quintum etiam finitum, neque esse possent omnia infinita: quia omnem locum repleret quodlibet eorum, & ideò nullum relinqueret aliis, nec mixto ex eis composito. Nec tandem posset esse vnum infinitum, & reliqua finita, quia sua infinita actiuitate illa consumeret, & ideò non posset fieri ex eis compositio mixti. Secundò, quia omne corpus naturale habet proprium locum in mundo, sibi in natura concessum: sed repugnat corpus infinitum habere proprium locum in mundo: ergo repugnat tále corpus in rebus dari. Maiorem probat, quia omne corpus naturale aut est graue, aut leue: sed graue determinat sibi locũ deorsum, & leue locum sursum: ergo necesse est omne corpus naturale habere proprium locum naturalem. Minorem quoque probat, quia ex propria infinitate replebit omnem locum, tam sursum, quàm deorsum, nec esse poterit dimidium sursum, & dimidium deorsum: quia infinitum medietate caret.

CAPVT VI.
Quonammodo sit infinitum.
TEXT. ARISTOTELIS.

Quod igitur actu non sit corpus infinitum, manifestum est ex his, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum Aristotelis in hoc capite est soluere quæstionem 60
propositam de existentia infiniti in rebus. Diuiditur autem in duas partes. In prima pro eius solutione affert quandam diuisionem infiniti, & quatuor subdiuisiones alterius membri eius. In secunda parte ex propositis diuisionibus, quid sit respondendum ad quæstionem propositam colligit. Infinitum ait duplex esse, vnum actu, aliud potentia. Infinitum actu illud est cuius magnitudo, vel multitudo nullis terminis clauditur. Infinitum in potentia, cuius aliquid semper est actu, finitum quidem, & aliud in potentia, sed infinitum. Itaque quasi mixtum esse ait Arist. infinitum hoc ex actu, & potentia: tale est continuum, quod aliquid habet actu, sed id quod potest habere infinitum est: quia potest diuidi sine vllo termino, talis etiam numerus: nam quilibet actu existens finitus est, sed potest ei additio fieri in infinitum: & ideò à potentia denominatur hoc infinitum tale: & non ab actu: sed vt ratio huius infiniti in potentia melius intelligatur, annotat, quod dum dicitur infinitum in potentia, non debet intelligi poten

potentia eius simul reducenda ad actum, sed successiuè, quia si simul posset reduci ad actum, aliquando daretur actu infinitum, & ita debet reduci ad actum, & non simul, vt verum sit, quod aliquid eius semper sit in actu: sed finitum, & aliud in potentia, & hoc semper infinitum, si verò potentia simul reduci posset ad actum; nihil eius restaret iam in potentia, & ideò non esset infinitum potentia, sed infinitum actu.

61 Hoc infinitum in potentia subdiuiditur primò in permanens, & successiuum: Infinitum permanens esse ait: quod habet partes permanentes, vt lignum, vel lapis: Successiuum, cuius partes in fluxu, & successione consistunt, vt motus & tempus. Secundò, subdiuiditur quodlibet horum in duo alia membra: nam tam successiuum, quàm permanens: aut continuum est, aut discretum: continuum est motus, vel tempus, discretum verò est multitudo generationum, quæ in infinitum multiplicantur. Infinitum etiam continuum est linea, superficies, vel corpus: discretum verò numerus aut multitudo rerum permanentium, quæ etiam possunt multiplicari in infinitum.

62 Tertia subdiuisio est, infinitum in potentia, aliud est infinitum diuisione, aliud infinitum appositione vel additione: Infinitum diuisione est, quodlibet continuum, quod diuidi potest absque vllo termino: Infinitum verò appositione vel additione est numerus, cui semper aliquid apponi, vel addi potest, & ex hoc dicitur infinitus, & hoc ait fieri ex illo, & quasi infinitudinem ab eo accipere, quia quantum à continuo detrahitur per diuersionem, tantum additur, vel apponitur numero. Sed duobus modis fieri posse diuisionem continui docet. Primò per partes æquales: & nunc non procedet in infinitum, sed citò finietur cum ipso cõtinuo, vt si lignum diuidas in medietates, vel in palmos aut vlnas, statim consumetur, ita vt in partes æquales non sit ampliùs diuisibilis. Secundò potest fieri diuisio per partes, quarum sequentes sint minores præcedentibus secundum proportionem, & istæ dicuntur partes proportionales, vt si diuiso ligno in duas medietates, quamlibet rursus diuidas in duas alias medietates, deinde quamlibet harum in duas alias, & sic semper procedas. Infinitum igitur diuisione, non primo modo, sed secundo intelligitur: quia solùm hoc modo infinita potest esse diuisio, non primo, vt per se est manifestum.

63 Ex his diuisionibus colligit, quid sit respondendum quæstioni propositæ, an detur infinitum in natura rerum: nempè infinitum in potentia dari: non infinitum actu, & hoc modo possunt ad concordiam reduci diuersæ opiniones Philosophorum, ita vt qui negant infinitum dari, de infinito actu intelligantur: qui verò dari affirmant, de infinito in potentia.

CAPVT

CAPVT VII.

Quidnam sit infinitum.

TEXT. ARISTOTELIS.

Accidit autem contra esse infinitum quam vt dicunt: non enim cuius est nihil extra, sed cuius semper aliquid extra est, hoc infinitum, *&c.*

Breuis expositio Text.

INtentum Aristotelis in hoc capite est tradere definitionem infiniti: diuiditur autem in tres partes, in prima proponit definitionem, quam antiquiores Philosophi assignare consueuerunt; & eam excludens proponit propriam. In secunda parte duas propositiones vniuersales ad melius intelligendum naturam infiniti, & tandem quonam modo ratio infiniti conueniat magnitudini, motui, & tempori explicat. 64

Antiquiores Philosophi hoc modo infinitum definiebant, infinitum est, *cuius nihil est extra*, quasi dicere vellent omnia, quæ ad rationem propriam pertinent intra se claudere, & nihil horum ei deficere, vel sic omnia intra se comprehendere, vt nihil extra ipsum esse possit. Hanc autem definitionem minùs bonam esse docet & probat: quia si in primo sensu intelligatur: ita vt infinitum sit, cuius nihil extra ex his, quæ pertinent ad rationem eius, cuilibet toti, aut perfecto conuenit: nam totum est, quod includit omnes partes ad se pertinentes: ita vt nulla sit extra ipsum: aut perfectum, quod integrum est, ita, vt nihil ei desit ex his, quæ ad rationem eius pertinent, & ideò, cuius nihil est extra ipsum, sed totum, siue perfectum, diuersa sunt ab infinito: nam infinitum non est perfectum: quia perfectum idem significat, quod consummatum: infinitum verò consummatum non est: cum fine, vel termino careat: ergo diuersum est à toto, vel prefecto: quare si bona esse definitio eius, non deberet his conuenire: si verò in alio sensu intelligatur, nempe infinitum est, quod omnia includit, ita vt nihil sit extra ipsum, minus etiam bona est definitio, & quæ potius pugnat cum natura infiniti, nam si infinitum, quod in rebus datur, permixtum est ex actu, & potentia, ita vt aliquid eius sit actu, sed finitum, & aliud in potentia semper infinitum, sequitur semper aliquid esse extra infinitum, nempe illud, quod non includit actu: quæ enim actu non habemus, sed solum habere possumus, non dicuntur simpliciter intra nos esse, sed potiùs extra.

Opposito igitur modo definiendum est infinitum, videlicet, infinitum est, *cuius partibus quibuscunque acceptis, semper restant alia*

alia accipienda in infinitum. Quod est semper aliquid eius extra ipsum esse.

65 In secunda parte proponit duas propositiones vniuersales pertinentes ad rationem infiniti: prima est hanc esse differentiam inter infinitum diuisione & additione, quòd illud non habet quancitatem determinatam; sed quancunque designatam excedere potest: nam diuisio eius nullis terminis clauditur, & ideò quacunque data dari potest maior: continuum verò additione determinatam debet habere magnitudinem: nam si additio fiat per diuisionem continui: non potest magnitudinem actualem eius excedere: si verò aliunde non potest ita magnum fieri, quin sub concauo lunæ comprehendatur. Secunda propositio, est alia differentia inter infinitum magnitudine vel multitudine aut numero quòd infinitum magnitudine nullum habet terminum versus minimum: sed quæcunque minima pars assignata diuisibilis adhuc est in infinitum: numerus verò pro termino habet vnitatem, quam non potest excedere, sed versus maximum ex opposito, continuum habet terminum: eum non possit excedere concauum lunæ, sed numerus nullum habet: quia datis quibuscunque vnitatibus aliæ possunt excogitari in infinitum.

In vltima parte capitis docet Aristoteles rationem infiniti sic conuenire magnitudini, motui, & tempori, vt primò conueniat magnitudini, quia ratione sui, motui verò, non nisi ratione magnitudinis, tempus verò infinitudinem etiam habet quodãmodo causatam à motu, ita enim conuenire debet eis ratio infiniti, sicut ratio continui, & extensi, sed hæc conuenit eodem ordine: ergo etiam illa.

CAPVT VIII.

Quo respondetur rationibus infiniti.

TEXTVS ARIST.

Non remouet autem ratio Mathemathicas à contemplatione auferens, sic esse infinitum.

Breuis expositio Text.

66 Intentum Aristotelis in hoc vltimo cap. est soluere argumenta in 4. cap. proposita ad probandum dari in rebus infinitum. Diuiditur autem in tres partes. In prima docet ex demonstrationibus Mathematicorum non posse colligi, quòd in rebus detur infinitum. In secunda, ad quod genus causæ reduci debeat infinitum. Et in tertia respondet prædictis argumentis.

Posset aliquis dubitare, an Mathematici in suis demonstrationibus præsupponant infinitas lineas dari posse, ex quibus

con

conclusiones figurarum efficiendarum in omni genere linearum demonstrent, & ideò contra principia harum scientiarum esse sententiam Aristotelis negantem, quòd possit dari infinitum actu in rerum natura. Et respondet huic obiectioni falsum esse, quod Mathematici præsupponant lineas actu infinitas: sed neque quòd eis indigeant ad suas demonstrationes, vel figuras efficiendas, de quibus constat non posse fieri ex lineis actu infinitis in quibus deficient potius proportiones necessariæ pro constituendis figuris: sed quod de lineis præsupponunt, est, produci posse vel extendi, quantùm sufficit, vt ostendatur aliquam, ita esse maximam, vt secundum quamlibet proportionem diuidi possit: in quem finem constat non esse necessarium, quod sit actu infinita. Et Euclides lib. 6. propositione 10. præsupponit, quod æqua proportione diuidi potest linea parua & magna. Verùm itaque est mathematicum maiorem lineam aliquando apud se fingere, quam naturaliter dari possit: sed nunquam actu infinitam.

In secunda parte docet infinitum reduci ad genus causæ materialis. Quod sic probat, infinitum dicitur tale, solùm ratione potentiæ passiuæ diuisionis vel additionis, aut alicuius similis, non ratione actus: sed potentia passiua est propria materiæ, ergo infinitum, vt tale ad causam materialem reducitur. Sed addit non reduci ad materiam informatam, sed sub priuatione existentem, quia materia accipit à forma determinationem: infinitum verò indeterminatum est, & potius priuationem actus, dicit, quàm actum, licet finitum etiam actum includat: ergo non est simile materiæ informatæ, sed potius sub priuatione existenti. 67

Ad primum argumentum de successiuis, nempè motu, & tempore nunquam incipientibus respondet. Admittendo, quòd sint infinita, non quidem actu: sed potentia: quia neque alio modo possunt esse infinita: nam ratio successiui consistit in eo, quòd aliquid semper actu habeat, & aliud superuenturum semper ei restet, non quidem euenturum simul, sed successiuè, quod proprium est infiniti in potentia, vt ostendit continui diuisio, atque etiam additio, per quam infinitum appositione fit. Et eodem modo de lineis mathematicis dicendum est, solùm præsupponi in eisdē scientiis, quod data quacūque possit dari maior, atque etiam minor per diuisionem, quod solum continet infinitudinem potentialem, non actualem. Ad aliud denique de nostra 68
cogitatione, quæ potest infinitum actu excogitare, vt aliqui excogitarunt extra cœlum esse infinitum spatium: Respondet, stultum esse credere intelligentiæ, hoc est verum semper reputare, quod in rebus existat, quidquid mente vel cogitatione apprehendimus,

hendimus, nec enim vera debet reputari cognitio, nisi conformis sit rei extra existenti. Itaque non rem extra existere ex eo quòd cogitatione apprehenditur, existimandum est; sed potius veram esse cognitionem ex rei, quæ apprehenditur, existentia: quare non sequitur, intellectu vel imaginatione apprehendi potest infinitum actu: ergo datur, vel dari potest.

TRACTATVS II.

De natura & ratione infiniti.

QVÆSTIO I.

An detur in rebus naturalibus infinitum, vel saltem per vires naturæ dari possit.

69 AD duo reduci possunt omnia, quæ de infinito tractari possunt circa hæc quinque exposita capita, nempè ad existentiam eius actualem, vel possibilem in natura rerum, & ad cognitionem eiusdem, quæ est quasi existentia in intellectu. Et primò agendum est de existentia eius in rebus: deinde de existentia in cognitione, saltem diuina, & ideò primo quærimus, an detur actu infinitum in rebus naturalibus, vel saltem dari possit per virtutem causarum naturalium. Infinitum duplex est, vt Aristoteles docuit cap. 7. actu, vel potentia, & infinitum actu vocari solet infinitum categorematicè: infinitum in potentia vocatur etiam, infinitum sincategorematicè, ea fortè ratione, quia illud significatur tale secundum actum cōpletum, hoc verò tanquam semper existens in actu incompleto. Infinitum categorematicè est, quod in sua ratione actuali, nullis terminis clauditur: infinitum in potentia, cuius actus determinatus semper est: sed potentia semper caret terminis, quod sic definiuit Aristoteles: *Infinitum est cuius partibus quibuscúnque acceptis alia restant accipienda in infinitum.* Rursus diuidi potest infinitum actu, in infinitum secundum essentiam, & secundum intensionem vel extensionem: infinitum secundum essentiam erit illud: cuius perfectio essentialis terminis caret: infinitum secundum intensionem; quod habet infinitos gradus perfectionis æquales circa eandem partem subiecti, & talis esset calor infinitæ intensionis. Infinitum secundum extensionem est illud quod habet magnitudinem vel quantitatem infinitè extensam, & tale esset infinitum corpus. Sed adhuc infinitum extensionis diuiditur in successiuum, & permanens: successiuum est motus vel tempus; si daretur sine terminis. Permanens verò magnitudo vel numerus corporum actu infinitus.

70 Et vt certa separemus à dubiis, de infinito in potentia certum est dari in natura rerum, cum dentur corpora, quæ ratione

suæ quantitatis possunt diuidi in infinitum,& ex eorum diuisionibus possit consequenter fieri infinitum additione, vel appositione.De infinito verò actu secundũ essentiam euidens est etiam dari in rebus cum de primo agente, quod est Deus, cognouerit Aristot. esse infinitum secundum virtutem, vel potentiam:& ex consequenti secundum essentiam,à qua emanant potẽtia,& virtus. De infinito verò actu secundum intensionem vel extensionem successiuam,an detur in rebus vel dari possit, non disputamus modò, quia ad octauum libr. pertinet hæc disputatio, vbi Aristot. agit de initio rerum secundum durationem & motum, solùm ergo procedit quæstio præsens de infinito actu secundum intensionem, vel extensionem permanentem continuam: vel discretam, de quo inquirimus, an detur in natura rerum, vel dari possit per virtutem naturalium causarum.

Et fuit prima opinio antiquiorum Philosophorum, cum quibus in his capitibus disputat Aristoteles asserentium non solùm esse possibile per virtutem naturalium causarum: sed dari in natura rerum. Ita Anaximander, Anaxagoras, Xenophanes, Colophonius, Seleucus, & alij,quos citauit Arist. in hoc 3.lib.atque etiam in primo, agens de principiis rerum naturalium.Et probari potest his argumentis: primò quodlibet continuum habet infinitas partes proportionales actu, & realiter distinctas: quæ fundant singulas relationes ad totum, atque inter sese: ergo datur actu infinitum discretione, vel numero: & idem continuum est diuisibile in easdem partes; ergo habet potentiam naturalem ad infinitas diuisiones: sed omnis potentia potest reduci ad actum, alioqui frustra erit; cum ponatur propter actum; si eum habere non potest; vnde sequitur ex tali diuisione posse infinitum actu fieri naturaliter. Quod præsertim necessarium est: cum finitum, & infinitum sint propriæ passiones quantitatis, & ideò sicut ratio finiti actu ei conuenit, ita etiam ratio infiniti. Secundò, Deus vt agens naturale habet potentiam infinitam, quam mediis causis naturalibus potest reducere ad actum: ergo illis mediis poterit infinitas rerum species,& indiuidua producere, & ita dari saltem poterit actu infinitum, virtute naturalium causarum. Quod probatur 3. exemplo alicuius luminosi circa corpus opacum sibi è regione positum lucem effundentis: tunc enim necesse erit in prima parte temporis illuminationem mensurantis aliquem gradum luminis: circa ipsum producere; & in quocunque instanti: verum quoque erit aliquid luminis esse productum: & rursus, quo propinquius tale corpus ad luminosum accedat, magis intendetur lumen: quia agens naturale fortius agit in proximum, quàm in remotum, si ergo continuetur talis illuminatio per horam, in qua moueatur idem

corpus,

corpus, versus luminosum, necesse erit in quolibet instanti horæ perfectiùs esse illuminatum: sed instantia horæ sunt actu infinita: ergo producetur in eis lumen actu infinitum per infinitos gradus intensionis.

72 Sententia Aristotelis opposita est, quod infinitum actu secundum intensionem, vel extensionem permanentem, nec detur in natura rerum, nec dari possit per virtutem naturalium causarum, quam sequuntur omnes eius interpretes in his capitibus: & scholastici omnes antiquiores in 1. d. 34. Moderni verò cum D. Thom. 1. p. q. 7. art. 3. & 4. & quantum ad infinitum actu consentanea est fidei nostræ, nam Sapientiæ 11. dicitur de diuina sapientia per quam res omnes fiunt, & factæ sunt quòd omnia in numero, pondere, & mensura fecerit, quasi dicatur omnia secundùm has rationes actu finita, & nihil infinitum. Probatur duplici ratione, prima, quia omne corpus naturale habet intrinsecum principium motus, vt colligitur euidenter ex definitione naturæ, ergo potest moueri motu recto, vel circulari, sed corpus actu infinitum non posset vllo ex his motibus moueri, ergo nec datur, nec dari potest naturaliter.

73 Probatur minor de motu recto, quo si moueatur corpus, necesse est vnum deserat locum, & in alterum se transferat, sed corpus infinitum nec posset proprium locum deserere, ergo nec posset moueri motu recto. Probo minorem, quia vt corpus deserat locum per motum, necesse est paulatim ab eo egrediatur, alioqui si ab eo non egreditur, non habebit exitum, vel finē motus eius, neque vllum consequetur terminum, sed corpus infinitum non potest totaliter à loco egredi: cum sit infinitus, & ideò fine careat sicut corpus ipsum, ergo repugnat corpus infinitum moueri motu recto. Sed probatur de circulari, nam si cogitemus infinitum corpus diuisibile in duas medietates, & lineam duci à centro eius, vsque ad vtramque circunferentiæ medietatem extensam, intelligemus non posse moueri: quia vt in eodem loco voluatur, necesse est vnam ex prædictis lineis ad locum alterius peruenire, vt per se est manifestum: sed hoc repugnat: quia infinita distantia, est inter vtramque: ergo non est pertransibilis per motum: quare nec talis motus circularis erit possibilis, nec corpus naturale infinitum.

Secundò probatur de infinito secundum numerum, quia si infinita darentur corpora, non possent esse naturaliter in eodē loco: cum penetratio sit naturaliter impossibilis; ergo quodlibet postularet locum distinctum ab alio: & ideo omnia locum infinitum, quod patet non dari intra cœli ambitum: nec extra cœlum posse fieri naturaliter talia corpora: quia ibi nihil est, & ex nihilo nihil possunt naturales causæ sua virtute producere.

Probatur tandem de infinito secundum intensionem: quia qualitates, quibus intensio conuenire potest, sunt naturales virtutes, atque dispositiones corporis, sed repugnat dari corpus infinitum secundum essentiam; ergo repugnabit etiam dari infinitum secundum virtutem, quod est non posse dari virtutem, vel formam infinitam secundum intensionem.

Ad primum argumentum concedimus maiorem, quòd in 74
continuo dentur partes proportionales actu infinitæ; atque etiam infinitæ relationes earum; sed negamus, quòd ex eis fiat magnitudo actu infinita: quia partes proportionales non efficiunt maius continuum: cum vna non sit extra aliam: sed in eadem includantur plures atque infinitæ: componunt igitur magnitudinem actu finitam, nec efficiunt numerum, vel multitudinem: quia non sunt realiter discretæ, aut separatæ, licet sint realiter distinctæ; numerus enim, vel multitudo dicit actualem discretionem, & separationem: solùm ergo efficiunt numerum vel multitudinem per intellectum eas separantem: non est autem inconueniens dari infinitum rerum incompletarum efficientium rem completam actu finitam: neque hoc infinitum intendit negare Aristoteles: sed solùm infinitum rerum separatarum, atque completarum in genere discreto. De relationibus verò partium negat esse reales Capr. in 1. d. 30. q. vnica art. 1. sed rationis esse docet, quem sequuntur Conimb. hoc loco: quia non sunt inter entia actu plura, id est separata inter se, & ab aliis. Hæc tamen solutio non placet; quia partes continui non fundant relationem, in quantùm separatæ; sed in quantum realiter distinctæ; cum sint, totum quoque reale componunt, à quo realiter etiam distinguitur quælibet; ergo reali relatione inter sese, & ad totum referuntur, & non rationis. Quod etiam probant materia, & forma actu componentes totum, & non separatæ inter se, nec à toto, & fundantes nihilominus relationes reales. Ita ergo concedendum est de partibus, & indiuisibilibus continui infinitas habere relationes: sed incompletas, quemadmodum natura eorum incompleta est; quare sicut non reputatur inconueniens dari infinitas partes, & puncta, quia incompleta sunt: ita nec reputandum est inconueniens dari relationes incompletas actu infinitas; & in eodem continuo finito clausas, ex eisdem partibus, & punctis infinitis composito. Quod verò dicitur in eodem argumento de potentia continui ad diuisionem infinitam, concedimus eam habere, non simul reducendam ad actum, sed successiuè, vt c. 7. docuit Arist. & nos explicuimus textum elucidantes: quare ex tali potentia non sequitur, quod possit dari actu infinitam. Quod tandem dicitur in eodem argumento, de finito, & infinito, quæ sunt passiones quantitatis

tis etiam est concedendum, sed hoc modo explicandum, vt de infinito actu, vel potentia intelligatur, & licèt illud non detur, nec fortè dari possit; hoc verò in rebus datur, & ita naturaliter conuenit quantitati vtrumque.

75 Ad secundum concedenda est prima pars antecedentis, quòd Deus, vt primum agens habeat potentiam infinitam: sed neganda est alia, quòd eam possit totaliter reducere ad actum per causas naturales: nam cum istæ sint limitatæ secundum materiam: secundum locum, & alias circunstantias, nec potest infinita virtus primi agentis, seruata earum conditione naturali, nisi finito modo secundum perfectionem, & numerum rerum per eas operari: quare non potest infinitum naturaliter produci. An verò possit per potentiam supernaturalem eiusdem primi agentis, dicetur quæstione sequenti. Ad vltimum de luminoso concedendum est posse illuminare opacum corpus per totam horam, atque etiam, quòd in quolibet instanti horæ designato verum sit intensius lumen esse productum, sed negandum, quòd ad infinitam actu intensionem perueniat per totam horam: licèt instantia sint actu infinita, quia non sequitur vnum post aliud, sed pars temporis sequitur post instans, & in illa parte horæ aliquid intensionis acquiritur successiuè: ita quidem, vt non intendatur lumen per partes æquales, sed proportionales secundum proportionem ad motum, & tempus: vnde sicut pars proportionalis motus, & horæ actu finita est; licèt habeat partes proportionales actu infinitas, ita pars æqualis intensionis luminis, per quam lumen productum fit maius simpliciter secundum intensionem, finita est: licèt habeat infinitas partes proportionales terminatas infinitis instantibus, in quibus verum est aliquid luminis esse productum secundum proportionem: in vltimo instanti horæ totum lumen productum finitum erit simpliciter, sed habens infinitas partes proportionales: quæ sufficiunt ad verificandum quòd in quocunque instanti aliquid proportionale luminis productum fit, nunquam tamen sequitur produci, vel productum esse actu infinitum.

QVÆSTIO II.

An aliquid actu infinitum cognoscatur à Deo extra se.

76 QVæstio hæc præsupponitur sequenti, de possibilitate infiniti per potentiam absolutam Dei: quia cum Deus operetur omnia per intellectum, secundum modum cognitionis eius, est modus potentiæ, aut virtutis productiuæ, & ideò prius agere oportet de modo, quo Deus se habet in cognitione infiniti, vt ex hoc intelligamus, an possit illud producere extra causas. Sed cognitio Dei duplex est nostro modo intelligendi distincta.

Prima appellatur scientia simplicis intelligentiæ; quæ versatur circa res possibiles & nunquam faciendas. Secunda; scientia visionis, per quam cognoscit Deus quæcunque ab eo facienda sunt per se, & mediis creaturis in aliqua differentia temporis, & de vtraque scientia intelligitur quæst. cuius sensus erit, an Deus cognoscat per primam scientiam infinita actu posse à se fieri, vel solum infinita in potentia; hoc est, non tot posse facere; quin plura possit, sed nunquam actu infinita, hoc enim vocatur infinitum sincategorematicè. De scientia etiam visionis, an Deus cognoscat infinita actu futura esse in aliqua differentia temporis; vel per totam suam æternitatem; vel solùm tot esse futura, vt plura etiam futura sint in infinitum; sed finita semper omnia, quæ futura sint actu.

Sed adhuc distingui debet in Deo duplex alia cognitio, speculatiua, & practica, hæc ordinatur ad opus, & proterea quasi factiua vocatur; illa nihil de opere faciendo dicit, sed solùm speculatur res. Vnde sequitur, quòd hæc non versetur circa impossibilia; per illam verò etiam impossibilia cognoscat Deus, vt chimæram, aut hircoceruum, cætera, quæ nos fabricamur. Si ergo possibile sit infinitum, Deus illud cognoscet scientia intelligentiæ practica (eo modo, quo scientia possibilium practica potest vocari) si verò sit impossibile; non nisi scientia speculatiua per negationem, sicut cognoscit cætera impossibilia. Deinde præsupponenda est diuisio infiniti, in infinitum actu, & potentia: nam quæstio de illo solo intelligitur, non de hoc; cum constat Deum cognoscere continuum, quod est infinitum in potentia.

Circa cognitionem verò infiniti actu est prima opinio Dur. in 1. d. 39. q. 2. & Almaini in 3. 14. q. 1. quos nonnulli ex Modernis sequuntur, negans omninò Deum extra se cognoscere actu infinita, sed finitum actu esse asserit, quidquid cognoscit possibile, vel futurum, infinitum tamen in potentia, quia non possunt tot designari à Deo cognita; quin plura sint ea, quæ cognoscit in infinitum; semper tamen actu finita, quam sententiam videtur tenuisse D. Thom. 1. lib. contra gent. cap. 69. & 3. p. 10. art. 3. Probatur primò; quia non alio modo cognoscit Deus, ea quæ facturus est; quàm facienda sunt extra causas, sed ea; quæ facturus est, nunquam sunt actu infinita in aliqua differentia temporis; sed finita semper, quamuis semper etiam sunt alia futura, vt patet de cogitationibus, quæ in infinitum multiplicabuntur, successiuè tamen, ita vt, quæ actu sint, semper sint finita, quæ verò futuræ, infinitæ, quod est esse infinitas solùm in potentia; nihil ergo datur actu infinitum, quod à Deo vt tale cognoscatur; sed solùm in potentia; neque id est necessarium 71

ad

ad ostendendam infinitam potentiam eius: sed satis euidenter ostenditur ex eo, quòd quibuscunque datis, alia, & alia potest facere in infinitum. Secundò, quia non alia ratione cognoscit Deus omnes cogitationes futurás: quàm cognoscit diuisiones continui futuras in infinitum, vel circulationes cœli: si motus eius semper esset duraturus, sed nunquam cognoscit Deus diuisiones continui actu infinitas, alioqui cognosceret continuum diuisum in omnem partem: sed semper sunt finitæ, quas actu cognoscit, & semper restant aliæ faciendæ in infinitum; ergo eodem modo cognoscit cogitationes actu finitas, sed infinitas in potentia successiuè, & non simul reducendas ad actum, quod est infinitum in potentia cognoscere, & non infinitum actu. Et idem dicendum est de cogitatione possibilium, per quam infinita solùm à se factibilia cognoscit, non quidem simul factibilia, sed successiuè, & ideò nunquam infinita actu, sed solùm potentia.

58 Secunda opinio affirmat Deum cognoscere actu infinita, non quidem simul existentiá à parte rei: sed successiuè, simul tamen existentia obiectiuè in intellectu diuino, vel (vt aiunt) in esse cognito, quod sufficit, vt simpliciter dicendum sit cognosci à Deo infinitum actu: non solùm scientia speculatiua per negationem: sed etiam scientia practica positiuè, atque etiam scientia speculatiua, tanquam obiectum per se, & positiuè à se cognitum. Ita D. Tho. expressè 1. lib. contra gent. cap. 69. 1. p. q. 14. art. 12. & 13. D. Bona. in 1. d. 39. artic. 1. quæst. 3. Rich. ibidem. Vvaldens. tom. 1. de Sacramentis lib. 1. artic. 1. cap. 14. Caie. & Ferra. in eisdem locis D. Thom. *& est iam fere communis inter Modernos, & videtur nobis probabilior.* Probatur primò ex infinita perfectione diuinæ cognitionis, cui omnia futura in quacunque differentia temporis præsentia sunt in esse obiectiuo, & cognito, siue successiuè sint futura, siue permanenter, vnde sequitur, diuinæ cognitioni præsentes esse omnes cogitationes hominum, & Angelorum futuras per totam æternitatem: ita vt nulla sit futura, quæ non sit ei præsens: sed præsentia, vt præsentia, sunt actu, secundum illud esse quo præsentia sunt: & non in potentia: licèt in modo essendi extra causas in determinata differentia temporis, non dicantur esse actu: quia secundum hoc esse non sunt omnia præsentia: ergo sicut non sunt actu infinita secundum modum essendi extra causas: quia non sunt omnia simul præsentia: ita non possunt esse in potentia secundum modum essendi obiectiuum, quod habent in diuina cognitione. Probatur consequentia: quia præsens; vt præsens repugnat esse in potentia; sed necessariò in actu: quia ratio præsentiæ tribuit ei esse actuale sub tali modo: vnde cum infinitæ sint simul præsentes in diuina cognitione, infinitæ actu erunt cognitæ, & non in potentia

79

Secundò probatur non minus efficaciter ex diuinis Ideis; nam Deus habet apud se distinctas Ideas omnium rerum specie distinctarum, quas potest facere; ergo omnes istæ Ideæ continentur actu in essentia diuina, & nulla in potentia; necesse est ergo has Ideas esse actu finitas, vel actu infinitas: cum non habeat in eis locum infinitum in potentia: & si dixeris esse actu finitas, sequitur dari vltimum, vltra quam non sit alia; ergo dabitur etiam vltima res, vltra quam Deus non possit efficere aliam; quia nihil facere potest, nisi per Ideam: consequens autem nullus admittit, sed neque admitti potest; quia ad infinitam potentiam eius pertinet vt quibuscunque factis possit plura in infinitum facere; ergo necessariò concedendum est diuinas Ideas esse actu infinitas, & ex consequenti Deum cognoscere actu infinitum. Testimonia autem D. Tho. de infinitis à Deo cognitis, non vt sunt obiectiuè præsentia in diuina cognitione, sed vt sunt futura in propriis differentiis temporum, intelligenda sunt; quòd si aliquod verbum non posset hoc modo intelligi per alia testimonia à nobis citata magis clara & expressa, corrigi debet.

Ad vtrumque argumentum Duran. distinguendum est, quod 80
in maiori vel minori assumitur de cognitionibus futuris; nam si sumantur secundum modum essendi, quem habituræ sunt in propriis differentiis temporum, verum est, quòd solùm sint infinitæ in potentia: quia non sunt omnes simul futuræ, sed successiuè; si verò sumantur secundum modum obiectiuæ præsentiæ, quem habent in diuina cognitione, omnes sunt præsentes, & nulla datur ibi futura: quare omnes sunt actu & nulla in potentia, & cum sint infinitæ, sunt etiam actu, & categorematicè infinitæ, & non in potentia. Hæc tamen est differentia valdè notanda inter cogitationes futuras ex vna parte, & diuisiones continui ex altera, quòd omnes, & singulæ cogitationes collectiuè atque diuisiuè sumptæ sunt futuræ per totam æternitatem; ita vt in tota æternitate habituræ sint esse extra causas: sed diuisiones continui, etiam si à Deo fiant, non erunt omnes faciendæ; imò neque omnes futuræ per totam æternitatem collectiuè, ita vt omnes habituræ sint esse extra causas per totam æternitatem; sed solùm sunt omnes possibiles, & omnes essent futuræ, si à Deo fierent diuisiuè. Et ratio huius est natura eiusdem continui; quòd cum non componatur ex indiuisibilibus, sed ex semper diuisibilibus, implicat contradictionem esse diuisum in om-
nem partem: nec in determinata differentia temporis, nec per 81
totam æternitatem, & ideò non sunt possibiles omnes diuisiones eius collectiuè acceptæ; sed diuisiuè tantùm, ita vt de singulis, & omnibus distributiuè verum sit esse possibiles, non de omnibus collectiuè. Vnde sequitur, nec verum esse, quòd omnes

diuisio

diuisiones collectiuè sumptæ sint præsentes diuinæ cognitioni, imò nec verum esse, quòd hoc modo sumptæ cognoscantur: quia cognoscibiles non sunt, sicut non sunt factiles: sed solùm cognoscuntur omnes diuisiuè, vt possibiles, atque etiam, vt faciendæ, & vt futuræ per totam æternitatem, si à Deo diuideretur continuum. Cogitationes verò cum sint inter sese distinctæ, & nulla dependeat ex altera non solùm diuisiuè, sed etiam collectiuè sumptæ, futuræ sunt per totam æternitatem: ex quo non sequitur aliquando verum esse, quòd fuerint omnes: quia nec tempus, si esset æternum, haberet vltimum diem, vel vltimum instans, nec etiam æternitas habet finem, sed comparatæ omnes cum toto tempore, vel cum æternitate verè futuræ sunt in ea.

QVÆSTIO III.

An infinitum in actu in aliquo genere rerum sit factibile per potentiam Dei absolutam.

DVplex potentia in Deo distinguitur nostro modo intelligendi, ordinata, vel ordinaria, & absoluta. Et illa vocatur ordinata: quia ordinatur cum diuina sapientia, & prouidentia: ita vt tantùm, & non plus possit se extendere, quantum se extendit ordo à diuina sapientia constitutus in rebus, & eadem ferè ratione vocatur ordinaria: quia ea vtitur Deus agens secundum communem ordinem in rebus à se constitutum. Absoluta verò vocatur diuina potentia, secundum se considerata, hoc est, abstracta à quocunque ordine diuinæ sapientiæ, & solùm considerata ex ordine ad proprium obiectum: & secundum potentiam ordinariam ea solùm fieri posse à Deo dicimus, quæ ordinata sunt ab eius sapientia, & prouidentia: sed secundum potentiam absolutam quidquid non implicat contradictionem. Et cum de hac sola potentia procedat quæstio: nam de alia processit prima: Sensus eius est, an implicet contradictionem fieri infinitum in aliquo genere rerum, hoc est in genere rerum corporearum, vel spiritualium. in genere continui, vel discreti: si enim contradictionem inuoluat dari aliquod infinitum, negandum erit, quòd sit à Deo factibile, etiam per potentiam absolutam: Si verò non implicare contradictionem inueniatur, dicendum erit per talem potentiam fieri à Deo posse.

23 Et prima opinio tenet possibile esse omne genus infiniti, vel saltem vnum aut alterum. Ita Ocham, in 2. d. 13. quæst. vnica, & ibidem Almain. Gregor. in 1. d. 43. qu. 4. Petrus Aliacen. d. 42. q. 13. artic. 3. pro qua etiam citat D. Thom. Alg. & Auic. 1. p. q. 7. artic. 4. Pererius lib. 15. cap. vlt. & ex Modernis nonnulli. Probatur primò, quia quidquid Deus cognoscit extra se, præsertim per scientiam practicam potest extra se producere: cum

scientia practica sit factiua rerum, quas cognoscit: sed Deus cognoscit actu infinitum per scientiam practicam & speculatiuam: cum cognoscat cogitationes hominum & Angelorum in infinitum multiplicandas per totam æternitatem: & sibi repræsentatas simul in obiecto suæ cognitionis: ergo poterit infinitum actu producere: vel nullius virtutis erit illud cognoscere. Quod præsertim verum est: quia si aliquod inconueniens sequi dicatur ex eo, quòd producatur infinitum, idem sequetur ex cognitione eius, sed nullum ex hac sequitur: cum probatum sit dari: ergo nec sequetur ex productione infiniti, nisi secundum apparentiam. Secundò quia probabile est potuisse Deum mundum ab æterno producere, quem produxit in tempore: sed hoc admisso sequitur euidenter dari posse infinitum: ergo possibile reputandum est. Probatur minor: quia si tempus esset ab æterno, negari non potest, quòd in singulis diebus potuerit Deus vnam animam vel vnum Angelum creare: quòd si factum fuisset, iam daretur infinitus numerus animarum vel Angelorum, & dari posset infinita multitudo corporum, si in singulis diebus efficeretur vnum.

Sed probatur hoc idem in tempore finito vnius horæ: quia in 84
singulis instantibus eius potest Deus singula corpora, singulas animas aut Angelos efficere: & instantia horæ sunt actu infinita: ergo finita hora dabuntur corpora actu infinita vel infinitæ animæ: aut Angeli, quare possibile est dari actu infinitum. Tertiò, quia potentia Dei est actu infinita: ergo potest ei correspondere effectus adæquatus: qui etiam erit actu infinitus, alioqui nec infinita erit potentia, si finitum tantum effectum producere potest. Quod hoc modo declarari potest, si Deus non ageret liberè, sed ex necessitate naturæ, sicut ignis, vel aqua: ageret in quantum posset, & produceret, quidquid posset, vel ergo produceret effectum actu finitum, & tunc limitata esset eius potentia, vel actu infinitum: quia non haberet locum infinitum in potentia: cum totum esset actu productum: ergo possibile censeretur infinitum: sed quidquid posset tunc Deus naturaliter producere, potest modo liberè: cum non sit minus infinita eius potentia: & liberum ei sit eam totaliter applicare ad operandum: ergo nunc etiam possibile reputandum est infinitum.

Secunda opinio negat omninò possibile esse infinitum actu 85
in aliquo genere rerum. Ita D.Thom. quodlib. 9. artic. 1. & 1. p. q. 7. artic. 3. & 4. D. Bona. in 1. d. 43. quæst. 3. Rich. ibidem q. 5. & 6. Durand. q. 2. Scotus in 2. d. 1. q. 3. Mars. in 1. d. 42. Caiet. 1. p. q. 7. articulo 3. & 4. Sotus, Toletus, & Conimbricens. hoc loco: & omnes ferè moderni à quibus plura adducuntur argumenta ad id probandum, sed, quæ facilè solui possunt, quæ propterea omitto,

omitto,& vno,vel altero argumento efficaciori contendam eam probare : quia magis placet, quàm prima. Probatur ergo , quod repugnet dari infinitum corpus præsupposito illo principio mathematicorum : lineæ ductæ ab eodem puncto , quo magis protrahuntur versus diuersam partem, eò plus distant inter se , quo supposito,si daretur infinitum corpus , & protraherentur ab eodem puncto eius duæ lineæ versus diuersam partem , quo magis protraherentur, magis distarent inter se:ergo si protraherentur in infinitum , in infinitum distarent : & tota illa distantia clauderetur duobus extremis, nempè eisdem lineis , vltra quas certum est non se extendere ; ergo daretur infinita distantia clausa duobus extremis , quod patet contradictionem implicare. Et si rursus addatur , quod inter duas illas lineas fieret alia transuersalis, vel aliud transuersale corpus , quod vtramque attingeret , haberet infinitam longitudinem terminatam duabus illis lineis , vltra quas non se extenderet , quod esset dari infinitam longitudinem duobus extremis terminatam, & hoc etiam patet esse impossibile. Secundò repugnat dari corpus quantum sine figura : quia figura non videtur res distincta à quantitate eius, sed si daretur corpus actu infinitum , nullam posset habere figuram : ergo impossibile reputandum est. Probatur minor; quia figura resultat ex terminis vel extremis quantitatis : sed corpus infinitum careret terminis,vel extremis:ergo nec figuram habere posset.Et eisdem agumentis probatur , quod non sit possibilis multitudo infinita corporum : quia, si efficerentur corpora infinita separata,possent eadem ratione fieri coniuncta , & ita fieret infinitum corpus.

87 Probatur 2.de infinito rerum spiritualium,quæ in duplici differentia sunt,nempe incompletæ,vt animæ,vel completæ,vt angeli , sed repugnat fieri infinitas animas , & infinitos angelos: ergo impossibile erit infinitum in rebus spiritualibus. Probatur minor de animabus : quia anima dicit essentialem ordinem ad corpus:ergo distinctæ animę dicunt ordinem ad distincta corpora , & animæ actu infinitæ ordinem ad infinita corpora : sed implicat contradictionem fieri corpora actu infinita : ergo repugnabit etiam fieri animas actu infinitas. Probatur 2. de angelis, ratione D. Thom. 1.p.q.7.art.4.hoc modo procedente ; Id quod creatur , sub certa ac determinata intentione creantis cadere debet : nam Deus, qui operatur per intellectum , & voluntatem, aliquid determinatum intendere debet in sua operatione : ergo quidquid creatur , determinatum atque finitum esse debet, alioqui non erit producibile à Deo , quare infinita multitudo angelorum non erit à Deo producibilis. Et si dixeris talem multitudinem infinitam esse vnum aliquem effectū determinatum,

sicut

sicut esset determinatus effectus corpus infinitum: ergo non probatur impossibilis. Contra hoc est, talem multitudiuem sub ratione multitudinis non esse determinatam: quia determinatio multitudinis ex his vnitatibus, quibus cōstat, desumitur. sed vnitates istæ non sunt determinatæ in ratione multitudinis: cum termino careant: ergo nec possunt in ratione multitudinis habebere determinationem, nec proinde produci per creationem.

Probatur tandem de infinito secundum intensionem, quod patet in solis qualitatibus reperiri, sed implicat contradictionem dari qualitatem actu infinitam secundum intensionem: ergo infinitum secundum intensionem repugnat. Probatur minor in qualitatibus naturalibus, deinde in supernaturalibus: nam si daretur virtus motiua, vt grauitas actu infinita posset efficere motum instanti; sed motum localem in instanti fieri repugnat; ergo etiam repugnabit talis qualitas infinitæ intensionis. Probatur maior: quia quò maior est grauitas, eò velociorem motum efficit, & in minori tempore: ergo si daretur infinita; efficeret motum infinitæ velocitatis, & in tempore minori in infinitum: sed tempus minus in infinitum non est tempus, sed non tempus, vel momentum vocatur: ergo efficeret motum in non tempore, vel in instanti. De supernaturalibus verò: quia si daretur gratia aut charitas infinitæ intensionis, posset etiam dari lumen gloriæ, per quod videtur Deus à beatis, etiam infinitæ intensionis, & per lumen infinitæ intensionis posset effici actus claræ visionis Dei infinitè perfectus per quem creatura videret Deum perfectiùs, ac perfectiùs in infinitum: ergo videret Deum, quantum visibilis est per claram visionem, quod esset eum cōprehendere: sed Deum comprehendi à creatura repugnat: ergo impossibile est dari talem visionem, & tale lumen gloriæ, talémque gratiam & charitatem infinitam secundum intensionem. 88

Solùm restat soluere argumenta alterius opinionis. Et ad primum distinguenda est maior, quòd Deus possit producere, quidquid extra se cognoscit: nam si successiuum sit, diuersum modum habet in se, & in diuina cognitione: vt de cogitationibus est manifestum: quæ; cum non possint simul fieri à parte rei, possunt tamen simul cognosci, & simul repræsentari obiectiuè diuino intellectui: & cum sub præsentia illa obiectiua omnes sint actu, dicuntur actu infinitæ in esse obiectiuo: sed à parte rei solùm sunt infinitæ in potentia propter esse successiuum, sub quo repugnat omnes esse simul, vel omnes esse actu in aliqua differentia temporis: sed quæ actu sunt, finitæ sunt semper, & quæ futuræ semper infinitæ, & cum ea, quæ futura sunt, solùm sint cogitationes habentes modum essendi successiuum, non bene colligitur ex eo, 89

ex eo, quòd in esse cognito sint actu infinitæ, posse fieri ad extra actu infinitas. Ad aliud verò de diuinis Ideis actu infinitis eodem modo respondetur infinitas esse in Deo, sed non posse simul fieri ad extra, quidquid per eas simul repræsentatur, propter diuersum modum essendi successiuum ad extra, & simultaneum ad intra: vel quia productio certam intentionem producentis dicit, quam non dicit cognitio: ideò finitum debet esse, quod simul potest fieri ad extra, licet infinitum sit, quod cognoscitur, tanquam possibile diuisiuè, non collectiuè.

90 Ad secundum distinguenda est maior, quod probabile sit potuisse mundum ab æterno fieri, nam de creaturis permanentibus satis probabile est, de successiuis verò, non multum probabilitatis habet, & ideò illud non admittimus: sed dicendum est vtrumque implicare contradictionem, & quod tempus, & motus sint ab æterno, & quòd infinitum actu produci possit, de quo ex professo erit nobis agendum in principio octaui lib. Ad aliud verò de instantibus horæ actu infinitis distinguendum est etiam, dum dicitur posse Deum in singulis creare singulos Angelos: nam in singulis diuisiuè verum est, collectiuè verò falsum, & ratio huius desumitur ex modo essendi instantium: quæ non sunt immediata, sed fluunt cum partibus proportionalibus temporis, & ad modum earum, vnde creationes Angelorum in eis faciendæ non possent simul esse: sed successiuè deberent fieri, & si in omnibus, & singulis creandis essent singuli Angeli, à primo instanti horæ incipiendū esset, vel certè ab aliquo determinato: quia determinata creatio non potest, nisi in determinato instanti fieri. Incipiendo autem à primo, vel ab aliquo determinato, impossibile esset percurrere omnia, & ideo impossibile esset in omnibus, & singulis creari singulos Angelos, quare nec probatur possibilem esse infinitum numerum eorum.

91 Ad tertiam distinguendum est consequens primi enthymematis, quod effectus adæquatus infinitæ potētiæ debeat esse actu infinitus: nam secundum modum producendi verum est, sed secundum numerum, vel extensionem rerum producendarum falsum; & modus quidem quo Deus producit res, aut ex nihilo, aut si ex aliquo, cum totali dependentia omnium causarum ex concursu eius, actu infinitus est: & sufficienter ex eo probatur infinita potentia eius, ex parte autem rerum producendarum satis est esse infinitas in potentia, ita vt datis quibuscunque & cuiuscunque perfectionis, semper possit plures, ac perfectiores producere in infinitum, ex quo etiam sufficienter probatur potentiam eius esse actu infinitam: quamuis nunquam dari possint actu infinitæ extra productæ. Casus verò, qui in eodem argumento additur de modo agendi naturali Dei, non solùm est impossibilis: quia

quia repugnat potentiam eius esse infinitam, & non posse agere perfecto modo: qui est cum cognitione, & libertate: sed ex tali modo agendi impossibili admisso aliud impossibile sequitur, quòd possit infinitum actu producere. Dicimus ergo, quòd si verum est impossibilia esse admittenda in disputatione, hoc tantum est pro intelligenda natura rerum, non tamen ad inferendum ex eis aliquid contra eam partem, quam quisque defendit, quia etiam est verum, quod ex impossibili sequitur quodlibet. Et 92 quod tandem additum Deum liberè operantem posse applicare suam potentiam infinitam ad producendum quidquid potest, distinguendum est: nam ad totum simul producendum repugnat, non tamen ad producendum successiuè, & ratio huius distinctionis est diuersa conditio vel diuersus modus, quem habent res in diuina cognitione, & extra causas: ratio etiam, quem modus producendi postulat, valde diuersa à modo cognoscendi, vt satis est à nobis expositum in solutione primi argumenti.

QVÆSTIO IIII.

An vnum infinitum sit, vel esse poßit maius altero.

NOn procedit quæstio de infinito per essentiam: quia hoc tantum potest esse vnum, & ideò non potest cum alio essentialiter distincto comparari: quæstio ergo procedit de aliis infinitis accidentalibus secundum magnitudinem, multitudinem, vel intensionem, an vnum sit maius altero.

Et prima opinio asserit vnum infinitum, nec æquale alteri, nec inæquale, nec maius, nec minus. Ita Conimb. 3. lib. Phys. c. 8. q. 2. art. 4. ad 2. quam colligunt ex Platone in Philebo, vbi ait, maius & minus: æquale, & inæquale non cõuenire quantitati infinitæ, sed prima diuisione aiunt diuidi quantitatem in finitam, & infinitam, deinde finita in maiorem, minorem, & æqualem secundum diuersum modum commensurationis cum aliis, & secũdum excessum, & defectum: inter infinita namque non reperitur excessus, aut defectus: neque vlla commensuratio; quia hæc omnia limitatam rationem dicunt. Probatur primò: quia si vnum infinitum daretur maius altero, vel illud excederet excessu finito, vel infinito; si infinito sequitur aliud non esse infinitum: nam id per quod vnum excedit alterum: non est in eo, quod exceditur, & ideò per illud excedi dicitur: sed si excessus est infinitus, sequitur vnum excedere alterum per ipsammet rationem infinitudinis: quare eam non habebit alterum, nec erit infinitum. Secundò quilibet numerus infinitus continet omnes numeros possibiles, & ex consequenti omnes vnitates posibiles: ergo nullus

lus potest excedere alterum: quia nihil ei nouum potest restare accipiendum, sed probatur antecedens: quia quilibet numerus infinitus continet infinitas vnitates: ergo etiam infinitos numeros, imò infinitos numeros numerorum, vt si excogitemus infinitum numerum Angelorum, continebit infinitos Angelos, & infinitos binarios Angelorum, atque etiam infinitos ternarios, & quaternarios, & sic de cæteris ergo continet omnes vnitates posibiles, atque omnes posibiles numeros, quare nullum excessum, nullam additionem admittet, nec poterit esse maius, vel minus altero.

94 Secunda opinio opposita est: nam admittit ex suppositione quòd darentur infinita, comparari posse, & se excedere, vnumque alteri esse æquale, maius vel minus. Ita Greg. in 2. d. 42. quæ. 4. Gab ibidem. d. 1. q. 3. ad 1. Ferra. 2. lib. contra gentes c. 38. §. vltimo. Caiet. 3. p. q. 10. artic. 3. Soncinas 12. Met. q. 31. ad 1. Probatur primò: quia principium est ita euidens, vt probatione non egeat: quod in quolibet rerum genere totum sit maius sua parte, si autem vnum infinitum non sit maius altero, sequitur esse falsum; ergo non potest sustineri. Probatur minor, quia si detur infinitus numerus Angelorum, & ab eo auferantur decem, euidens est, quòd qui remanent sunt infiniti, & constat esse partem totius numeri: ergo vel æqualis est toti, vel minor: si minorem esse dixeris: iam admittit vnum infinitum esse maius altero: & si negaueris: negas quod totum sit maius sua parte: cum constet ex his duobus infinitis vnum esse partem alterius. Quod clarius patebit vi argumenti, si dato infinito numero, inquiramus, an binarij, quos continet, sint infiniti, quod necessarium est concedere: alioqui non esset totus numerus infinitus: si igitur binarij infiniti sunt, rursus inquiritur, an numerus binariorum sit æqualis, vel minor toto numero: & si minorem esse dixeris, iam concedis vnum infinitum esse maius altero: si negaueris, negas totum esse maius sua parte, cum numerus binariorum sit pars totius numeri. Secundò probatur his exemplis, si Deus faceret infinitos homines, atque etiam infinitos equos, negari non posset æqualem esse numerum corporum, & animarum, & maiorem numerum efficere equos, & homines, si simul accipiantur, quàm solos homines, vel solos equos, cum numerus equorum sit extra numerum hominum, atque è conuerso: ergo datur æqualitas inter infinita; & vnum potest esse maius altero.

95 *Nostra* sententia hac distinctione explicanda est: infinitũ duobus modis sumi potest: materialiter pro materia, vel rebus, ex quibus componitur, vt pro quantitate, & dimensionibus, si esset continuum, vel pro vnitatibus, si discretum, vel formaliter

pro

pro ratione formali infinitudinis, quæ consistit in eo: quod est non habere terminos: sed in infinitum ponendi. Hoc supposito duabus conclusionibus respondemus: prima est, inter infinita sub ratione formali infinitudinis considerata, non dari æqualitatem positiuam; sed negatiuam tantùm: qua vnum non excedit alterum, nec maius, vel minus eo esse dicitur. Probatur hæc, quia infinitudo consistit in quadam ratione indiuisibili, quam explicamus per negationem terminorum: vel extremorum, quare non suscipit magis, nec minus: sed vel attingitur, vel non attingitur: & si attingitur, modo indiuisibili attingitur,& ideò non suscipit magis, nec minus: quare repugnat quod vnum infinitum magis, vel minus infinitum sit, quàm aliud: sed æqualia esse censentur negatiuè, quia vnum in ratione formali non excedit alterum.

Probatur hac ratione: infinitum formaliter explicamus per negationem terminorum: quia terminis caret, sed in eo, quod est terminis carere nullus excessus esse potest, quia quodlib. infinitum eos non habet, quare non magis vnum, quàm alterum ad eos habendum accedere potest: vnde nec maius esse, vel minus altero sub ratione formali infiniti, & in sensu huius conclusionis vera est prima opinio, quem sensum probant arg. eius. 96

Secunda conclusio, sub ratione materiali vnum infinitum est maius altero, quia plus materiæ habere potest, licèt non propterea maiorem, vel minorem rationem infinitudinis. Hæc est est expressa apud D.Thom.3.p.q.10.artic.3.& in sensu eius vera est secunda opinio, quam efficaciter probant argum.eius. Quibus hoc addendum est, illud est maius altero, saltem sub ratione materiali, quod continet totum, quod est in eo, & aliquid plus, sed vnum infinitum, sic se habere potest ad alterum: ergo potest esse maius illo sub ratione materiali. Probatur minor: quia infinitus numerus angelorum continet omnes binarios angelorum, ex quibus componitur, & præter illos continet omnes ternarios & quaternarios: ergo continet plus materiæ, quare maior erit eodem infinito numero binariorum, sub ratione materiali.

Restat breuiter soluere argum.primæ opinionis, quia videntur intendere in quolibet sensu probare. Et ad primum opinionis primæ distinguendum est antecedens: nam infinitum formaliter sumptum non excedit alterum, & ideò nec finito, nec infinito excessu: materialiter verò potest illud vtroque modo excedere, nempe excessu materiali finito, vel infinito, quod contingeret, si vnum infinitum eiusdem generis coniungeretur alteri, nunquam tamen esset magis infinitum, licèt haberet plus materiæ in infinitum, quàm alterum. Ad 2. negandum est antecedens, 97

quod

quod quilibet numerus infinitus contineat omnes vnitates, & numeros possibiles; quia non sequitur, continet infinitos: ergo omnes possibiles: nam vt bene Aristo. cap. 7. text. 62. infinitum non est, extra quod non est aliud sed cuius partibus quibuscunque acceptis, semper restant aliæ in infinitum accipiendæ: aliæ igitur vnitates, & alij numeri, esse possunt præter eas, & eos, quos habet vnum infinitum & ideò materialem additionem suscipere potest.

Argumenta 2. opinionis solum probant, quod vnum infinitum sit maius altero sub ratione materiali, vt nostra secunda conclusio asserit, & ideò non necessarium est eis respondere.

QVÆSTIO V.

An infinitum in potentia secundum essentialem perfectionem fieri possit per potentiam Dei absolutam.

NOn iam de infinito in actu, sed de infinito in potentia inquirimus, an fieri possit per potentiam Dei absolutam, non quidem quantum ad perfectionem accidentalem, vel indiuidualem: cum certum sit, quod dato quocunque corpore, quantumlibet magno, possit Deus illud maius efficere per additionem, posse etiam aliud maius producere, & etiam dato quocunque numero hominum, vel aliorum indiuiduorum cuiuslibet speciei maiorem efficere in infinitum, idque non solùm per potentiam absolutam: sed naturalem mediis causis naturalibus. Sed quantum ad perfectionem essentialem & specificam, ita vt data quacunque specie rerum quantumlibet perfecta possit Deus perfectiores alias in infinitum facere, & dato quocunque specierum numero, maiorem in infinitũ facere possit, vel perueniri possit ad aliquam speciem, qua non possit perfectiorem facere, aut ad aliquem numerum finitum specierum, vltra quem non possit aliam facere.

Et priusquam diuersas opiniones afferamus, excludi debet error Petri Abaylardi, quem retulit Vualdensis Tomo 1. suorum operum lib. 1. art. 1. cap. 10. & D. August. (quanquam sub nomine aliorum Philosophorum) 12. lib. de ciuit. cap. 18. asserentis nihil aliud posse Deum efficere præter ea quæ facit, vel facturus est, quod postea renuit Vvicleph. sub cuius nomine damnatur ab Ecclesia Concilio Constantiensi. Et probari potest euidenti ratione ab experientia deducta: quia de quolibet homine verum est, non solùm in vno, sed in multis rerum generibus plura posse facere, præter ea, quæ facit: ergo hoc non potest vllo modo denegari Deo.

98 Hoc igitur reiecto errore primæ opinionis, tenet non posse

à Deo effici infinitum sincategorematicè, vel in potentia secundum perfectionem essentialem, sed vsque ad certum numerum, vel perfectionem specierum procedi posse, vt vltra illas, nec plures, nec perfectiores sint possibiles. Ita Henric. quodlib. 8. qu.8.Duran.in 1.d. 44. qu.2. pro eadem sententia refert Caier. Scotum 3.p.q.25.art.6. qui de gratia, quam Deus infundit animæ id concessit in 3. d. 13. q. 15. asserens ad talem gradum intensionis peruenire posse, vt non possit secundum intensionem crescere, etiam per potentiam Dei absolutam. Probatur testimonio sanctorum Patrum, August.in Euch. cap. 10. Nazianz. in hom.de Natiuitate,& Theodoreti lib.6. Græcanicarum affectionum. Quibus locis asserunt mundum hunc à Deo factum pulchrum adeo esse, vt possibile non sit pulchriorem alterum fieri;sed pulchritudo eius resultat ex corporibus,ex quibus componitur; ergo repugnat alia perfectiora fieri,

Probatur etiam ratione, 1. quia si dato quocunque numero 99 specierum posset Deus perfectiores alias in infinitum producere, sequeretur totam latitudinem perfectionis essentialis creaturarum esse actu infinitam.

Probatur consequentia: quia non habebit vllum terminum vltra quem crescere non possit, quare dabitur extra Deum infinitum actu secundum essentiam, quod patet esse falsum. Secundò tota latitudo, quam Deus potest communicare creaturis distat ab eo, sicut finitum ab infinito: quia finitum est, quidquid habet esse participatum: ergo ascensus ab imperfectissima specie finitus erit: quare certum habebit terminum perfectionis, & numeri, vltra quem non erit possibilis ascensus ad aliam: sed per vnam aliquam maximæ perfectionis terminabitur ascensus, sicut terminatur descensus ad rem imperfectissimam, quæ est materia prima,infra quam non est possibile rem aliam imperfectiorem fieri.

Secunda opinio affirmat, *fieri posse à Deo infinitum sincategorematicè, ita vt data quacunque specie, cuiuscunque perfectionis, possit aliam, & alias perfectiores in infinitum producere absque vlla limitatione perfectionis, vel numeri.*

Ita D.Thom.2.l.contra gentes cap. 26. & 1. p.q.25. art.6. & ibid.Caiet.D.Bonau.in 1.d.44.q.1. Rich. quodlib.2.q.4. Ægid. quodlib.3.q.5. Herueus quodlib.7. q. 2. Capreol. in 1. d.45.q. vnica,art.2. Argen.in 2.d.1.q.2. artic.4.Soncin.12.lib. Meta.q. 5.& plures alij, éstque communis in schola, & non solùm probabilior,sed vera.

Quam quidam probare volunt ex infinita potentia Dei, quæ 100 nisi absque vllo termino perfectionis,& numeri posset species in infinitum producere, non esset infinita, sed certo termino definere

definiretur, si ad aliquam speciem perueniri posset vltra quam non posset producere aliam. Sed hæc ratio non videtur mihi efficaciter eam probare: quia posset aliquis dicere, sufficienter probari infinitudinem diuinæ potentiæ ex modo operandi, quo potest producere aliquid ex nihilo, atque etiam, quidquid non implicat contradictionem, quod repugnat fieri per potentiam limitatam: quod verò finitum sit secundum perfectionem, & numerum specierum, quas efficere potest, nihil refert.

101 Ideò alio modo probanda est, nempe, ex eo, quòd potentia diuina, non solùm infinita est, sed omni modo excogitabili, hoc est, secundum intensionem & extensionem, nec solùm secundum perfectiones formales, quas in se habet, sed etiam secundum eminentiam earum, per quam potest se communicare creaturis: ita vt infinito modo intensiuo, & extensiuo possit se communicare illis, posse autem aliquid ex nihilo facere, posse etiam, quidquid non implicat contradictionem, ad infinitudinem intensiuam pertinet: sed posse absque vllo termino perfectionis, & numeri producere species, pertinet ad extensiuam, quam ei tribuere necessarium est, ne admittamus, quod secundum aliquem modum se communicandi ex terminis non repugnantem vel impossibilem, finita ac limitata inueniatur diuina potentia: quare ex hac parte non posset omnipotentia vocari. Secundò, quia essentia diuina infinitis modis est imitabilis, ac participabilis à creaturis; ita vt à nulla ita perfectè participetur, quin perfectiùs possit ab alia participari, & imitari in infinitum: ergo nulla creabitur ita nobilis, quin nobilior, imò nobiliores aliæ in infinitum creari possint. Quod præsertim necessarium est, cum non repugnet ex parte diuinæ potentiæ; nec ex parte creaturarum, vt probabitur ex solutionibus argumentorum oppositæ sententiæ.

102 Testimonium sanctorum Patrum hac distinctione explicandum est, perfectio huius mundi à Deo conditi ex duplici parte considerari potest: nempe ex parte corporum, atque specierum: ex quibus componitur, & ex parte ordinis ac dispositionis eorum: & ex parte primi, communis est sententia totius scholæ, quòd perfectiores alios mundos in infinitum possit Deus efficere, id est perfectiora alia corpora cœlestia, & elementa perfectiora: de sola specie humana sub dubio hucúsque est, an possit aliam perfectiorem sub natura Angelorum efficere ex corpore, & anima compositam: quia nihil inter hominem, & Angelum medium videtur dari posse: sed supremum creaturæ corporeæ, quod est homo proximè attingere infimum supremi, quod est infima Angelorum species. Ex parte verò dispositionis, & ordinis communis est etiam sententia; quod

non sit possibilis alter mundus perfectior, & cum pulchritudo rei ex ordine, proportione, ac dispositione partium præcipuè resultet, ideò sancti Patres nihil pulchrius excogitari posse hoc mundo dixerunt: quod patet non tollere quin perfectiores alias species in infinitum possit Deus efficere. Quod enim Aristot. 1. lib. de cœlo cap. 9. asseruit non esse possibilem alium mundum: quia non est possibilis alia materia, ex qua fiat, ex ignorantia creationis fortè processit: quia sicut Deus non indiguit materia, ex qua hunc mundum faceret: sed totum ipsum sine vlla materia præsupposita, sed ab eo ex nihilo creata condidit: ita posset alios mundos in infinitum facere nulla materia præsupposita, sed ex nihilo creanda.

Ad primum argumentum neganda est consequentia, quòd latitudo perfectionis creaturarum infra Deum sit actu infinita; sed solùm est infinita in potentia, vt, quam habebunt actu, semper sit finita, sed quam habere possunt, maior & minor in infinitum, ita tamen, vt non sit possibile actu infinitam habere: non ergo bene infertur, quòd si non est actu infinita, ita finita sit actu, vt certam, ac finitam mensuram excedere non possit, sed inter áctu infinitam, & omninò finitam actu, media est infinitudo in potentia iam explicata: ita vt simpliciter finita sit, & secundum quid infinita, quod non repugnat creaturis.

Ad secundum concedendum est antecedens, quod tota latitudo perfectionis possibilis creaturarum distet à Deo, tanquam finitum ab infinito, sed intra latitudinem infiniti non habet terminum possibilem, nec excogitabilem, ita vt detur aliqua species, vel dari possit, vltra quam non sit possibilis alia perfectior, & hoc esse actu, & simpliciter finitam, sed in potentia, & secundum quid infinitam: sicut continuum, quantum ad diuisionem sic natam procedere, vt quamuis omnes diuisiones factæ semper sint finitæ, & nunquam possint esse infinitæ, faciendæ vero, vel possibiles nullum terminum habent, nec enim cognoscitur à Deo vltima diuisio continui, quia non est dabilis, nec possibilis: pari ratione non est dabilis, nec possibilis vltima species, vltra quam non sit factibilis à Deo perfectior, nec à Deo cognoscitur: quia quod possibile non est, nec est cognoscibile, quare non mirum est, quòd à Deo non cognoscatur, & hæc de tertio libro. 113

IN QVARTVM LIBRVM ARIST. DE PHYSICO AVDITV, seu auscultatione.

BREVE PROOEMIVM.

EXPLICATIS principiis intrinsecis rerum naturalium, ac generationis eius iam incipit Aristoteles extrinseca quædam tradere, necessaria tamen, ad motum & conseruationem earum, ex quibus tria explicat in hoc lib. 4. locum, vacuum, & tempus: & locum quidem necesse est cognoscere, ad cognitionem earundem rerum naturalium, & motus eius: quia in eo conseruantur, atque mouentur. Vacuum verò, quia locus est priuatus corpore, imò apud plures ex veteribus Philosophis locus ipse. Et tandem tempus, quod in priori & posteriori eiusdem motus consistit, & duratio propria eius est, ac naturalium rerum, quæ mouentur, & in tempore dicuntur esse. In tria igitur membra diuidi potest materia huius 4. libri, quia horum trium naturam, & rationem explicat in eo Aristoteles, loci, vacui, & temporis.

CAPVT I.

In quo disputatur, quid sit locus.

TEXT. ARISTOTELIS.

Similiter autem necesse est naturalem, & de loco, vt & de infinito cognoscere, si est, an non: & quomodo est, & quid est.

Breuis expositio Textus.

1 TRia contendit Aristoteles explicare de loco, An sit, Quid sit, & Qualis sit: & in hoc primo cap. proponit quæstionem, an sit locus, quam & dubiam reddit disputans in contrarium, vt

eam soluat in seqq. cap. Diuiditur autem præsens in tres partes. In prima probat locum pertinere ad considerationem Physicam. In secunda, proposita quæstione an locus sit, probat locum esse. Ac tandem in tertia, vt dubiam efficiat quæstionem, probat ex opposito, quod locus non sit.

Probat igitur primò, locum pertinere ad Physicam considerationem duplici ratione. Prima, naturalis scienta debet considerare ea, quæ communia sunt rebus naturalibus per se ad eam pertinentibus: sed locus conuenit omnibus rebus naturalibus; ergo consideratio eius pertinet ad naturalem scientiam. Minorem probat authoritate omnium Philosophorum asserentium, quod res omnes naturales sint in loco. Secundò probat, quia per se pertinet ad naturalem Philosophum agere de motu, sed motus omnium communissimus, & notissimus est localis, qui non potest fieri naturaliter, nisi in loco; ergo consideratio loci naturalis erit. Quo supposito, tria ait esse à naturali Philosopho consideranda de loco; An sit, Quomodo sit, hoc est, qualis sit, & Quid sit. Quæstio autem qualis sit, ad quæstionem, Quid sit reducitur; quia non est aliud quàm quærere, an locus sit substantia, vel accidens, vt Auerroes & Themistius docent.

Quæstio igitur proposita capite præsenti est, an locus sit. Arguit in secunda parte capitis, ad probandum locum esse, duplici argumento. Primò; quia sicut mutatio secundum formas duxit homines in cognitionem materiæ; quia in eadem materia sibi succedunt diuersæ formæ; ita ex successione corporum in eodem loco deueniendum est in notitiam eiusdem loci. Sed euidens experientia docet in eodem loco; in quo nunc est aqua, tanquam in quodam vase, postmodum subintrare aërem, ergo necesse est concedere locum esse in rerum natura, & esse distinctum à corporibus successiuè in eo existentibus. Secundò; quia eadem experientia cognoscimus grauia corpora, vt lapides, & ligna, quasi naturali impetu tendere deorsum, vt ibidem conseruentur, & leuia sursum, vt ignis & aër; ergo euidens est locum esse, & quasi quandam virtutem attractiuam habere, per quam quodammodo attrahit ad se corpora.

Sed in tertia parte arguit pro opposita, probare contendens locum non esse; vt sic dubiam efficiat quæstionem. Argumentum autem sic procedit: Si locus est in rerum natura, erit res sensibilis habens trinam dimensionem, longitidinis, & laritudinis, & profunditatis, quia talis debet esse ad recipiendum intra se corpora sensibilia trinæ dimensionis: erit igitur corpus; quia trinam dimensionem non habent, nisi corpora, sed repugnat esse corpus; ergo non erit aliquid in rerum natura. Minorem

sic

sic probat, locus, & corpus in eo existens simul sunt; ergo si locus, & corpus, erunt simul duo corpora, & se penetrabunt, quod paret esse impossibile cum penetratio corporum naturaliter sit impossibilis.

CAPVT II.

Quo disputatur; quid sit locus.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem aliud quidem secundum se, aliud verò secundum aliud dicitur, &c.

Breuis expositio Text.

3 Postquam quæstionem primam proposuit Arist. An locus sit in rerum natura; eamque dubiam fecit, disputans in fauorem vtriusque partis; proponit iam secundam, nempè, Quid sit locus, & eodem modo dubiam reddit quæstionem: pro vna parte probans, quòd locus sit materia, vel forma; & pro alia, quòd nec in forma sit, & hoc est intentum capitis, & hæc diuisio eius habet duas partes. Quæstio igitur proposita est, quidnam locus sit, materia, vel forma, aut quid aliud. Vt autem intelligatur, annotat locum esse duplicem, communem, & proprium, vel particularem. Locus communis est, sub quo multa continentur corpora, vt concauum lunæ dicitur locus communis omnium corporum sublunarium, quæ sub eo continentur. Locus verò proprius, aut particularis, qui vnum, vel alterum corpus continet, vt aqua circundans arborem, dicitur locus proprius eius. Hoc igitur supposito, probat Aristoteles locum esse formam; & deinde probat esse materiam; & quòd sit forma, ita probat: Locus continet locatum; ergo est terminus eius, quo circunscribitur, ita vt nihil eius extra locum sit, sed totum sit intra eum; sed forma se habet respectu materiæ tanquam terminus; quia cum sit actus, quasi determinat potentiam eius ex se indifferentem ad omnes actus; ita, vt ad alium actum non se extendat; locus igitur terminans locatum, quasi forma eius dicetur. Secundò probat, quod sit materia; quia locus non videtur aliud esse quàm interuallum illud inter latera corporis continentis interceptum, vt locus aquæ videtur esse spatium illud inter latera vasis existens, quòd aqua ipsa replet: sed interuallum hoc est quasi receptaculum corporum in eo succedentium; ergo est quasi materia eorum. Probatur consequentia; quia materia est quasi receptaculum formarum in ea succedentium.

4 In secunda parte probat oppositum, quod locus, nec sit materia, nec forma. Primò; quia materia & forma non separantur

à corpore; cum sint partes illud componentes; sed locus separatur à corporibus in eo receptis: cum in eodem loco permanente vnum succedat alteri, vt in vase aqua succedit aëri, ergo locus non potest esse materia, neque forma corporum. Secundò probat ex motu locali; nam ea, quæ mouentur ad aliquid acquirendum, quod non habent, moueri constat, sed corpora mouentur localiter; ergo ad acquirendum locum, quem non habent: sed notum est habere materiam, & formam, cum ex eis, tanquam ex partibus componantur; ergo locus non potest esse materia, & forma. Quod etiam probat locutio ipsa; qua dicimus aliquid esse in loco; per quam significamus esse in alio à se distincto, & extra se existente, quod nec materiæ, nec formæ conuenire potest; nam vtraque intra corpus ipsum est, illud intrinsecè componens.

CAPVT III.

Quo determinare incipit quid sit locus.

TEXT. ARIST.

Vno igitur modo, vt digitus in manu, & omnino pars in toto, alio verò, vt totum in partibus, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum Aristotelis in hoc tertio capite est, quædam notare ad soluendam primam quæstionem de existentia loci in rerum natura. Diuiditur autem in tres partes. In prima proponit omnes modos, quibus vnum dicitur esse in alio. In secunda dubium quoddam, an aliquid dicatur esse in seipso. In tertia incipit soluere argumenta à se proposita circa primam, & secundam quæstionem.

Octo modis, inquit, contingere, quod vnum dicatur esse in alio. Primus est, quo partes sunt in toto, siue essentiales, siue integrantes, vt materia, & forma dicuntur esse in corpore, & digitus in manu. Secundus est, quo totum dicitur esse in partibus, vt homo in corpore, & anima. Tertius, quo species dicitur esse in genere, & vniuersaliter pars subiectiua in suo toto potentiali, vt equus, & leo in animali. Quartus, quo è conuerso, genus est in specie, & vniuersaliter totum potestatiuum dicitur esse in suis partibus, vt animal in homine, & leone. Quintus, quo forma substantialis est in materia, aut accidentalis in subiecto, vt anima in corpore, aut albedo in pariete. Sextus, quo res sunt in sua causa efficiente Physica, aut morali, vt calor producendus in igne. Septimus, quo aliquid dicitur esse in fine, quem amat,

quo pacto amans dicitur esse in amante per effectum, & voluntatem qua eum diligit. Octauus, quo aliquid dicitur esse in alio tanquam in loco sicut aqua est in vase. Et hunc modum essendi in alio asserit esse propriissimum: cæteros verò solùm dici per similitudinem ad ipsum, quia sicut corpus recipitur in loco, & in eo conseruatur, sic ea, quæ aliis modis dicuntur esse in alio, aliquo etiam modo recipiuntur, & conseruantur in eo.

6 In secunda parte proponit hoc dubium, an dicatur aliquid esse in semetipso, vel necesse sit, quòd quidquid est in alio, sit tanquam in aliquo à se distincto. Pro cuius solutione annotat tribus modis intelligi posse, quod aliquid sit tale nempè per se primò, per aliud, & per accidens. Per se primò tale dicitur, si secundum se tale sit, & non secundum aliquam partem, aut secundum aliquod accidens, vt homo dicitur substantia. Per aliud verò tale dicitur illud, quòd ratione alicuius partis tale est, quo pacto dicitur homo sciens, vel sapiens, quia scientia, vel sapientia in anima sunt, quæ est pars hominis. Per accidens tandem dicitur aliquid tale, quia ratione alicuius accidentis sibi id conuenit, vt Socrates dicitur candidus, quia candor recipitur per se primò in superficie sibi inhærente, & ratione superficiei eum denominat. His suppositis, dubio proposito respondet tribus conclusionibus. Prima est, aliquid dicitur esse in seipso per aliud, hoc est per partem, vt totum hoc, nempè, amphora vini dicitur esse in seipsa per vinum, quod est quasi pars eiusdem totius, & est in amphora, à qua continetur vinum. Secunda conclusio, nihil potest esse per se primò in seipso tanquam in continente, aut tanquam in loco. Probat, quia nullo modo ex enumeratis, quibus aliquid dicitur esse in alio, conuenit per se primò, vt constabit eos omnes consideranti; ergo non potest esse verum, quod aliquid sit in seipso primò. Tertia conclusio, repugnat, quod aliquid dicatur per accidens esse in seipso tanquam in loco. Probat, quia si hoc esset verum, sequitur duo corpora simul esse in eodem loco, quod constat non posse fieri, nisi per penetrationem naturaliter impossibilem. Probatur consequentia exemplo amphoræ; nam si dicatur, quòd totum hoc, nempe amphora vini est in seipso tanquam in loco, ratione vini, quod est quasi accidens eius, sequitur in eadem amphora duo esse, videlicet vinum, & amphoram ipsam, quæ cum sint duo corpora, erunt in eodem loco, quod non potest fieri, nisi per penetrationem.

7 In tertia parte capitis colligit ex dictis, soluta esse duo illa argumenta, quibus probabatur locum esse materiam, vel formam; nam cum nihil possit esse in seipso tanquam in loco, primò, & per se, sed esse in loco sit esse in aliquo à se distincto, &

quasi extrinseco, sequitur locum non esse materiam aut formam corporis, quia vtraque est ei intrinseca.

CAPVT IIII.

Quo definitur quid sit locus.

TEXTVS ARIST.

Hæc igitur sunt dubitata, quid autem sit locus hic vtique fiet manifestum, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum huius capitis est assignate definitionem loci. Diuiditur autem in tres partes. In prima enumerat Aristoteles quinque proprietates loci, vt ex eis meliùs possit natura loci cognosci, & eius definitio assignari. In secunda quatuor annotat necessaria ad inueniendam definitionem loci. Et in tertia tandem ex eis, quid pro genere, quid etiam pro differentia in definitione ponendum sit, colligit; integramque definitionem constituit, probans talem debuisse assignari, vt exacta foret.

Notum est essentiam rerum per proprietates nobis notiores cognoscendam esse à posteriori, propterea Aristotel. ad inuestigandam naturam, atque definitionem loci præsupponit quinque proprietates eis omnibus manifestas. Quarum prima est, locum sic locatum circunscribere, vt nihil eius sit, hoc est, nec materia nec forma; nec aliquo modo eius pars, neque accidens inhærens: sed aliud extrinsecum ipsum continens. Secunda proprietas eius est, æqualem esse locato, quòd locis particularibus tantum conuenire docet, non communi, de quo constat plura continere, & ideò non esse alicui eorum æqualem: vt concauum lunæ non est æquale aëri, vel aquæ. Tertia proprietas est, quod licet corpus quodcunque in eo existens possit ab eo separari; sed locus ipse non potest esse sine aliquo corpore, quod circunscribat, alioqui posset naturaliter dari vacuum in natura rerum. Quarta est, omnem locum habere sursum aut deorsum, hoc est talem habere positionem, aut situm in vniuerso, vt sursum aut deorsum esse dicatur, vt ignis sursum est, terra deorsum, in quibus multa alia continentur corpora tanquam in locis. Vltima proprietas sequitur ex hac, quia si locus, sursum, aut deorsum esse debet, sequitur aptum esse ad terminandum motum localem sursum aut deorsum, quibus corpora naturalia mouentur.

His præsuppositis asserit, talem designandam esse definitionem loci, vt per eam facilè solui possint argumenta proposita contra eius naturam cap. 2. & cætera dubia, quæ proponi possunt, 9

possunt, nec sit contraria proprietatibus eiusdem loci designatis, sed eis conformis. Vt autem talis definitio inueniatur quatuor ait annotanda esse. Primum, quòd ex motu locali permoti fuerint omnes Philosophi ad inquirendam naturam loci, nam si corpora mouentur ad locum, vt euidens experientia docet, cum nihil moueatur ad acquirendum illud, quod iam habet sed quod non habet, & habere potest, meritò ex motu locali permoti sunt ad inuestigandum naturam loci. Secundum, quod præsupponit, est, duobus modis aliquid moueri localiter, per se, & per accidens, per se mouetur totum corpus, & per accidens alia, quæ mouentur ad motum eius: & hæc in duplici differentia sunt: nam quædam sic mouentur per accidens, vt eis non repugnet naturaliter moueri per se, & tales sunt partes eiusdem corporis integrantes: quæ cum possint ab eo separari per diuisionem, & separatè consistere, etiam possunt moueri per se. Alia verò sic mouentur per accidens, vt naturaliter non possint per se moueri, & talia sunt accidentia: quæ cum non possint esse sine subiecto, nec moueri possunt per se: sed ad motum eius. Tertium est, quod non inquirit definitionem loci communis, sed particularis: quia in loco communi non est corpus per se primò, nec proximè, sed tantùm remotè, & quasi secundario. Locus autem proximus, atque proprius cuiuscunque corporis est ille, à quo proximè circumscribitur, & isto est extremum corporis continentis, quod est vltima superficies eius tangens locatum, vt locus arboris existentis in fluuio non est tota aqua, sed ea tantum, quæ ipsum tangit, & circumscribit, & hæc est vltima superficies eiusdem aquæ eam circunscribens: quæ sola est proprius locus cuiuslibet corporis: quia locus debet esse æqualis locato, sed sola hæc superficies proximè continens corpus, potest esse ei æqualis: ergo hæc sola potest esse locus. Vltimum, quod præsupponit, est, duobus modis vnum continere aliud: primò ita vt non sit ab eo diuisum, sed continuatum cum eo, vt totum dicitur continere partem: Secundò, ita vt diuisum ab eo sit, & illud tangens quasi extrinsecè circumscribat, & locus non debet continere locatum primo modo, cùm non sit pars eius, sed secundo: cum sit aliquid ei extrinsecum.

10 His suppositis procedit ad inuestigandum illud, quod pro genere debet poni in definitione loci, hac diuisione: Secundum ea, quæ de natura loci admittuntur ab omnibus, non potest locus esse, nisi vnum ex his quatuor, nempè forma, aut materia corporis, aut spatium inter latera continentis inclusum: vel vltima superficies eiusdem corporis continentis tangens locatum, illúdque circumscribens: sed non est aliquod ex tribus: ergo

erit

erit quantum. Minorem probat, quantum pertinet ad formam; nam forma est quasi terminus corporis intrinsecus, & hoc modo dicitur illud continere, quia non est diuisa ab eo: sed locus debet continere,tanquam aliquid diuisum à corpore,& illud extrinsecè tangere,& circumscribere:ergo forma non est locus,sed nec materia propter eandem rationem,& quia materia non propriè continet formam,vel compositum, sed ab eis potius continetur. Probat tandem, quod locus non sit interuallum illud vel spatium, quod est inter latera continentis; in quo recipitur corpus, vt interuallum inter latera vasis in quo recipitur aqua: Nam licèt plures ex antiquioribus Philosophis posuerint locum esse hoc interuallum,vel spatium,sed falsum hoc est: quia inter latera vasis nihil aliud reperitur præter dimensiones locati,quas si omninò separaueris,vacuum remanebit spatiũ illud,vel interuallum:confictæ ergo sunt tales dimensiones, sine aliquo fundamento. Vnde sequitur,quod si locus nõ potest esse aliquod illorũ trium, quattum esse debeat, nempe vltima superficies corporis continentis, & hæc erit ponenda pro genere in definitione loci.

Differentia autem colligenda est ex eodem motiuo, quo adducti sunt illi Philosophi ad ponendas dimensiones illas inter latera corporis continentis:tanquam locum omnium corporum sibi succedentium intra illas, illis verò semper manentibus, & nunquam motis, motiuum autem eorum fuit, quòd locus debet esse immobilis:nam si immobilis non sit, nec poterit terminare motum localem: quia terminus debet habere esse fixum & immobile. Et ex hoc colligit Aristoteles propriam differentiam loci esse immobilitatem,& ideò integram eius definitionem talem esse debere: *Locus est terminus primus corporis cõtinentis immobilis*. Primum terminum corporis continentis vocat superficiem eius vltimam tangentem locatum, eumque circunscribentem, & continentem,ac primò,id est proximè terminantem: nam vltima superficies eius est, quæ primò ponit terminum eidem locato vt sic eam attingat, quod extra eam non egrediatur:sed intra eam contineatur totum, quare sic solet iam in schola definiri *Locus est vltima superficies corporis continentis immobilis*. Per superficiem corporis cootinentis censetur exclusum interuallum illud, seu spatium aut dimensiones inter latera corporis continentis, quas pro loco posuerunt antiqui. Et per immobilitatem excluditur vasã ratione loci:quia licet per vltimam superficiem propriã circumscribit aquam vel aërem intra se receptum,transferri tamen potest de vno ad alterum locum vt per se est manifestum,& ideò non est immobilis, nec ei conuenit definito loci: locòque sic definito optimè conueniunt omnes proprietates loci assignatæ. 11

CAPVT

CAPVT V,

Quo ostenditur, quo modo res quæcunque sit in loco.

TEXT. ARISTOTELIS.

Cui igitur corpori est aliquod corpus extra, &c.

Breuis expositio Text.

12 INtentum Aristotelis cap. præsenti est, ostendere, quòd omnibus corporibus sublunaribus conueniat esse in loco, & quo etiam modo singulis sit concedendus locus. Diuiditur autem in duas partes. In prima hæc duo explicat, & in secunda augmentis in primo & secundo capite propositis contra existentiam loci, & naturam eius respondet.

Vt autem explicet, quonam modo singula corpora sint in loco, præsupponit duo. Primum est, ei solum conuenire esse simpliciter in loco, quod circunscribitur ab alio corpore: quare si aliquod corpus detur non circumscriptum alio, non dicetur esse simpliciter in loco. Vt si imaginemur aquam non circunscribi aëre, non diceretur esse simpliciter in loco, nec moueretur secundum se totam, ita, vt vnum locum desereret, & acquireret alium: sed solùm secundum partes intra eundem locum. Præsupponit secundò duobus modis contingere, quòd aliquid sit in loco: potentia & actu dicitur esse in loco illud, quod actu diuisum est ab alio corpore, à quo circunscribitur: vt lapis dicitur esse actu in loco: quia ab aëre, à quo actu circumscribitur per vltimam eius superficiem, actu quoque diuisus est. In potentia verò dicitur aliquid esse in loco, quod non est actu diuisum ab alio à quo per continuationem cum eo dicitur contineri, sed diuidi potest, & sic diuisum potest ab eodem circumscribi. Et hoc modo asserit quamlibet partem aquæ, vel alterius corporis esse in alio tanquam in loco: quia continetur ab illa per continuationem, & ab ea diuidi potest, & circumscribi, quod est posse esse in loco, sed actu non esse.

13 Sed adhuc esse in loco dupliciter contingere ait, per se, & per accidens. Illud est per se in loco, quòd per se potest moueri motu locali, vel motu augmentationis, cui constat coniunctum esse motum localem: quia, quod augetur ad maiorem locum occupandum se extendit, quod non potest fieri, nisi per motum localem, motus autem localis per se terminatur ad locum: & ideò per se dicitur esse in loco illud, quod his motibus mouetur: per accidens verò in loco dicitur esse illud, quod est in alio existente per se in loco actu, vel potentia: Vt anima dicitur esse per accidens in loco actu: quia est in corpore existente actu in loco per se, &

per se, & vltima sphæra siue vltimum cœlum supra quod est aliud, dicitur esse in loco per accidens, non actu, sed potentia, ratione suarum partium, quarum quælibet est per se in potentia in loco: & si diuidatur à cæteris, erit in loco per se actu. Sed ita vltimam sphæram esse in loco ait per accidens: vt ipsa sit locus omnium aliorum corporum inferiorum: quia omnia continet, omnia circunscribit. Hoc tamen de loco communi remoto intelligendum est, non de proprio, aut, particulari, vel proximo, cum notum sit vltimum cœlum non proximè circunscribere omnia corpora sub se contenta: nec in particulari, sed remotè tantùm, vt locus omnibus communis, sub quo continentur.

His suppositis asserit, omnibus corporibus vno, aut alio modo deberi locum, omniáque vno, aut alio modo in loco esse. Sic tamen esse loca naturalia distributa, ordinata, & disposita à natura inter præcipua corpora, ex quibus mundus componitur, qualia sunt corpora cœlestia, & elementa, vt vltima superficies superioris sit locus inferioris proximè sub se contenti, vt vltima superficies aquæ circundans terram locus naturalis eius sit. Vltima superficies aëris locus naturalis aquæ. Vltima superficies ignis locus, naturalis aëris. Cócauum lunæ locus naturalis ignis: & cœlum lunæ à superiori alio cœlo circumscribi tanquam à proprio loco, sicque de cæteris vsque ad vltimum, quod cum à nullo alio corpore circumscribatur, non dicitur esse actu in loco, sed solùm in potentia, vt explicatum est, cætera verò corpora particularia in eisdem elementis, aut eorum partibus continentur tanquam in propriis locis. 14

In secunda parte capitis ostendit soluta esse argumenta omnia à se posita in 1. & 2. capite contra existentiam loci, & naturam eius. Nã cũ locus non sit corpus, sed vltima superficies continentis corporis, non sequitur ex eo, quòd locus sit duo corpora se penetrare, & cum sit terminus extrinsecus locati, non sequitur, quòd sit forma eius. Et tandem cum non sit interuallum, vel spatium inter latera continentis existentis, in quo recipiuntur corpora, non sequitur, quòd sit materia, sicque ad alia argumenta, responsum est.

TRACTA

TRACTATVS DE NATVRA LOCI.

QVÆSTIO I.

An locus sit vltima superficies corporis continentis, vel interuallum, quod est inter latera eius.

15 QVÆSTIO hæc ad primam particulam Aristot. definitionis pro genere positam pertinet, qua dicitur locum esse, *Vltimam superficiem corporis continenis.* Quærit autem titulus, an ita sit quòd locus sit superficies vel interuallum, quod est inter latera eiusdem corporis continentis. Vt autem eum explicemus, vnum est notandum, videlicet in vno ex quatuor necessariò ponendam esse rationem loci, vt Aristoteles docuit 4. capit. huius libri. Nam vel est materia, vt videtur posuisse Plato, vel forma, vt alij ex antiquioribus Philosophis: aut interuallum, quod est inter latera corporis continentis, vel denique extremum eiusdem corporis continentis, per quod tangit locatum, quod est vltima superficies eius: nemo enim quicquam aliud excogitauit, in quo ponenda esset ratio loci. De duobus autem primis non loquitur titulus quæstionis: quia cum materia, & forma sint partes essentiales, tam corporis continentis, quàm contenti, meritò excluduntur à ratione loci, qui ex communi modo sentiendi & loquendi omnium Philosophorum quid extrinsecum esse debet respectu locati, passim ab eo recedentis per motum: solùm ergo de duobus aliis inquiritur, nempè de interuallo, quod est inter latera continentis, & de vltima superficie eiusdem continentis, in quonam horum duorum ponenda sit ratio loci.

16 Et prima opinio fuit multorum Philosophorum asserentium, *locum esse interuallum illud, seu spatium, quod videmus inter latera corporis continentis: vt si aquam, & aerem excludamus à vase, & quodcunque aliud corpus ab eo contentum, remanet inter latera eius spatium illud aut interuallum, quod aqua, vel aër occupabat,* hoc igitur asserunt esse locum, sed non conuenit inter sic opinantes, quidnam sit interuallum hoc, tribus auté modis fuisse explicatum à diuersis asserit Simplicius in digressione de loco, quam fecit super 4. lib. Physic. Aristotelis: Primo modo illud explicuit Proclus, dicens, quatuor conditiones habere: est enim corpus inanime,

inanime, indiuisibile, immobile, & immateriale, Corpus quidem, quia locus æqualis esse debet locato, æqualitas verò non est, nisi inter corpora: indiuisibile verò vocatur, non quod partibus careat, sed quia partes eius non possunt inter se separari, alioqui si separarentur, daretur vacuum inter vnam, & alteram, & eadem ferè de causa vocatur Immateriale: quia cum ex materia procedat diuisio, si indiuisibile est, ita se habebit, ac si careret materia. Inanime etiam dicitur, quia dimensiones istæ, quæ vocantur interuallum, non habent esse naturale, & ideò, nec sunt vitæ capaces. Et tandem vocatur immobile, quia immobilitas intrinseca debet esse loco, siue in his dimensionibus ponatur, siue in quocunque alio, vt euidenter probat hæc ratio.

Si locus moueretur, cum motus localis terminetur ad locum, sequeretur locum moueri ad locum, eúmque acquirere per motum: & ita loci daretur locus, & esset procedendum in infinitum, quod est absurdum. Itaque Philosophus iste interuallum hoc putat esse dimensiones quasdam, hoc est, corpus habens trinam dimensionem, non in sola quantitate consistentem: sed etiam in substantia verè materiali fundatam, non tamen habentem modum materialem.

Alij verò, vt Chrysippus, & Epicurus, quos citauit Themistius 17
in Commentariis huius loci, atque etiam Academici quos citauit Albertus Magnus ibidem, spatium hoc, vel interuallum solas dimensiones quantitatiuas habere dixerunt: in quo sensu locum esse interuallum ex professo defendit Galenus, vt testantur Simplicius, atque Themistius textu trigesimo sexto huius libri, & post Galenum Philopon. ibidem acerrimus defensor eiusdem interualli aduersus doctrinam Aristot.

Alij denique, vt testatur Auicenna 2. lib. suæ Sufficientiæ, capite sexto, dixerunt interuallum hoc nihil positiuum esse, sed purè priuatiuum: nempe vacuum quoddam, in quo recipiuntur corpora, vel quod corpora illud ingressa replent, & postmodum dimittunt per motum, & ab aliis corporibus succedentibus repletur: vnde isti locum non posuerunt esse aliquid positiuum, sed purè priuatiuum idem esse dicentes cum vacuo: nihilominus nunquam dari vacuum, quia interuallum illud semper repletum est vno, aut alio corpore.

Conueniunt igitur hi omnes Philosophi in eo, quod non ad- 18
mittunt locum Aristot. pro vltima superficie, sed dicunt esse illud interuallum diuersis modis ab eis explicatum, ideò argumenta, quibus hanc sententiam de interuallo probant, duplicia sunt: nam quædam contendunt probare, quod locus non sit vltima superficies, vt tenet Aristot. alia verò, quod sit interuallum,

ex qui

ex quibus vnum, aut alterum proponemus:& sit primum contra sententiam Aristotelis. Corpus naturale per se est in loco, in quantum habet trinam dimensionem: ergo locus debet habere trinam dimensionem, sed superficies duas tantum habet, longitudinis,& latitudinis: ergo non potest esse locus, sed internallum potius erit locus trinam habēs dimensionem. Probatur prima consequentia: nam cætera per se patent. Locus debet esse æqualis locato, sed æqualitas solum reperitur in corporibus eiusdem mensuræ: ergo necesse est locum esse corpus trinæ dimensionis,& non potest esse superficies. Quod etiam potest probari secundò, quia locus immobilis ponitur ab omnibus, sed vltima superficies corporis continentis mouetur ad motum eiusdem continentis corporis, vt patet de superficie aëris circumscribente turrim: ergo non potest esse locus, sed interuallum potius erit locus, quod immobile perseuerat inter latera continentis, etiam si à corporibus contentis passim abeuntibus deseratur.

29 Tertiò, locus est id, *ad quod tendunt corpora per motum localem, vt in eo conseruentur*: sed corpora non mouentur ad vltimam superficiem, nec in ea conseruantur, sed potius ad interuallum vel spatium, quod est inter latera corporis continentis, in quo conseruantur; ergo interuallum potius est locus quàm vltima superficies. Probatur minor quia ligna, & lapides non mouentur ad vltimam superficiem aquæ, quæ secundum Aristotelem est locus terræ, sed ad centrum eiusdem terræ, in quo reperitur interuallum recipiens, & conseruans ea, neque vltima superficies aquæ, vel alterius corporis habet vllam virtutem, conseruatiuam, aut vllam virtutem, per quam corpori ab eo contento imprimat qualitatem aliquam conseruatiuam, sed virtus hæc in solis corporibus reperitur, & ideò in interuallo, quod verum corpus est, & proinde verus erit locus potius, quàm superficies.

Sententia Aristot. est *locum non esse interuallum, vel dimensiones inter latera continentis, sed vltimam superficiem corporis continentis, ita vt locus corporis, quod ab aëre circumdatur, sit superficies concaua aëris, per quam tangit, & circundat connexam eius*. Et hãc receperunt antiqui, & moderni interpretes eius, & tota ipsa schola Peripatetica, & nobis videtur omninò tenenda: ita vt sententia antiquorum de interuallo aut dimensionibus quomodocunque explicata omni prorsus careat probabilitate. Probatur tribus argumentis aduersus tres explicationes eiusdem sententiæ. Et primò probat locum non esse dimensiones illas, prout dicunt substantiam compositam ex materia & forma cum dimensionibus quantitatis: quia licet talis substantia sit corpus

inanime & indiuiſibile in eo ſenſu, quòd partes eius integran-
tes ſeparari non poſſunt inter ſeſe:& in hoc etiam ſenſu imma-
teriale: euidens tamen eſt, quòd cum habeat trinam dimenſio-
nem,habeat etiam extenſionem partium inter ſeſe, ita vt quæ-
libet ſit occupatiua ſpatij.

Probatur euidenter conſequentia, quia extenſio hæc eſſen- 20
tialis eſt quantitati,& quantitatiuis dimenſionibus; ergo repu-
gnat eſſe ſine illa: & ſi illam habent, occupabunt aliquod ſpa-
tium, vel ergo idem quod occupat corpus ſuperueniens in eis
receptum, vel aliud diſtinctum: hoc ſecundum repugnat; quia
cum intra ſe recipiant locatum,non poſſunt ad aliud ſpatium ſe
extendere; ergo occupant idem ſpatium: ſed duo corpora non
poſſunt occupare idem ſpatium, niſi per penetrationem natu-
raliter impoſſibilem: quare impoſſibiles erunt tales dimenſio-
nes hoc modo explicatæ.

Secundò, locus debet eſſe immobilis apud hos omnes Philo-
ſophos, ſed repugnat tales dimenſiones ſic intellectas eſſe im-
mobiles: ergo repugnat eſſe locum. Probatur minor, quia di-
menſiones hoc modo explicatæ, non dicunt ſolam quantita-
tem, ſed etiam ſubſtantiam & corpoream quidem, cum capax
ſit trinæ dimenſionis, ſed ſubſtantia corporea componitur ex
materia & forma, & eſt ens naturale: ergo habet principium
intrinſecum motus; non ergo poteſt eſſe immobilis, nec pro-
inde locus.

Probatur deinde, quòd interuallum illud pro ſolis dimen- 21
ſionibus quantitatiuis non ſit locus, quia magnitudo hæc tri-
næ dimenſionis eſt entitas realis poſitiua, ergo vel eſt ſubſtan-
tia,vel accidens:non ſubſtantia: quia iuxta hanc explicationem
nullam dicunt ſubſtantiam dimenſiones illæ: ergo erit acci-
dens ſine ſubſtantia, ſed accidens non poteſt realiter ſeparari à
ſubſtantia per vires naturæ; quia cum non ſubſiſtat per ſe, ſed
ſit aliquid ſubſtantiæ, non poteſt eſſe in rerum natura niſi ei
inhærens, quare magnum miraculum reputatur ſeparatio quan-
titatis à ſubſtantia in ſacra Euchariſtia, falſum igitur eſt, quòd
dentur tales dimenſiones quantitatiuæ ſine ſubſtantia, & ideò
etiam falſum, quòd ſint locus. Sed iam poſito quod darentur,
probatur ſecundò locum eſſe non poſſe, quia locus etiam apud
auctores ſic explicantes dimenſiones debet eſſe immobilis, ſed
interuallum illud non poteſt eſſe immobile: ergo nec locus.
Probatur minor: nam vas plenum aqua dum mouetur, transfe-
runtur etiam dimenſiones cum eo,vel non: ſi transferri negaue-
ris: ergo transfertur aqua ſine loco, & ex conſequenti in tran-
ſitu ipſo erit in vacuo, ſi verò dicas transferri, ſtatim ſequi-
tur non eſſe immobiles: quia quod de vno in alium locum
transfer-

transfertur, necessariò moueri debet, & ideò immobile esse non potest.

22 Probatur tandem interuallum illud non esse puram priuationem, quia si sit pura priuatio; aut est aliquid, aut nihil: si nihil est, ergo locus etiam nihil erit: si verò dicas esse aliquid, aut est substantia, aut accidens, & vtrumque probatum est falsum superioribus argumentis. Secundò, quia pugnat cum natura loci esse puram priuationem; ergo falsa est hæc explicatio interualli. Probatur antecedens. Primò, quia proprietates loci positiuæ sunt, vt continere locatum, & esse ei æqualem, atque conseruatiuum: ergo impossibile est, quod essentia loci consistat in pura priuatione. Probatur consequentia, quia nihil positiuum potest à priuatione procedere. Secundò, locus, vt ait Aristoteles, aliquo modo est terminus motus localis, ad quem acquirendum mouentur naturaliter corpora: sed priuatio non potest esse terminus motus localis, qui est aliquid positiuum sumens speciem à termino, nec ad priuationem acquirendam possunt corpora moueri per naturalem inclinationem, quæ est entitas positiua; ergo omni ex parte repugnat interuallum hoc modo explicatum esse locum.

23 Supposito autem, quòd locus non sit interuallum illud, aliquo ex his modis explicatum, nec possit esse materia, aut forma corporis continentis, aut contenti: quia non potest esse pars intrinseca eorum, sed extrinsecum esse debet locato: sequitur esse vltimam superficiem corporis continentis, vt asserit Arist. cuius sententia maximam absque dubio probabilitatem habet. Sed vt meliùs intelligatur, & argumenta contra eam proposita faciliùs solui possint, duo notanda sunt. Primum est, superficiem duo habere. Primum, quod sit diuisibilis secundum longitudinem, & latitudinem. Secundum, quod sit indiuisibilis secundum profunditatem, ex quibus vnum officium exercere potest circa proprium corpus, & duo alia circa alienum, vel extrinsecum: nam terminus est profunditatis totius corporis, quasi eam intra se includens, & ideò per eam potest proprium corpus tangere aliud, quia corpora non se tangunt secundum profunditatem immediatè, sed per eius terminum, qui est superficies, aut etiam per puncta indiuisibilia, vt si sint imperfectè sphærica, cóparata ad perfectè plana. Habet præterea corpus ratione superficiei, quod possit aliud circumscribere, quia circumscriptio non fit secundum profunditatem, sed secundum latitudinem, per quam habet vnum corpus, quod possit totam profunditatem alterius ambire, & circumscribere: nam per superficiem concauam vnius corporis, & connexam alterius ita se tangunt duo corpora, vt illud intra suam concauitatem includat totam

profunditatem alterius ipsum ambiendo. Cuius ratio est, quia cum per superficiem concauam tangat totam superficiem connexam alterius, tangit quoque illa media totam profunditatem eius per eandem superficiem connexam terminatam, & quasi in ea inclusam, & ita fiunt contactus, circumscriptio actiua, & passiua continentia duorum corporum per superficies vltimas, aut extremas vtriusque.

Secundò notandum est, æqualitatem duplicem esse, vt annotarunt Comm.& Alber. Mag. 4. lib. Phys. text. 77. vna est dimensionis, altera continentiæ. Æqualitas dimensionis est illa, per quam vnum corpus adæquatur alteri secundùm omnem dimensionem quam habet, vt si corpus sit, secundùm longitudinem, latitudinem, & profunditatem: Æqualitas verò continentiæ est illa, per quam vnum corpus potest circumscribere aliud, & illud intra se continere, & hæc solùm consideratur secundùm longitudinem, & latitudinem, per quas tota profunditas corporis circumscribitur, & continetur: vnde fit, æqualitatem non esse proprietatem loci primo modo sumptam, cum constet reperiri posse inter corpora, etiam si in loco non sint, sed solum est proprietas eius accepta secundo modo. Et ex his habemus vltimam superficiem vnius corporis tangere aliam, circumscribere aliam, continere aliam, & esse æqualem, vel, vt propriùs loquamur, vnum corpus hæc habere in ordine ad aliud per suam superficiem vltimam, quæ cum sint proprietates loci, per illam verè, & propriè erit locus,& hoc sibi voluit Arist. locum definiens, quod sit vltima superficies corporis continentis. 24

Ex his ad primum argum. neganda est consequentia, quòd locus debeat habere trinam dimensionem, quia non est æqualis locato æqualitate dimensionis, sed solius continentiæ, quam non habent corpora per profunditatem, sed per longitudinem & latitudinem; secundum quam possunt se tangere, circumscribere, & continere: vnde per superficiem vltimam vnum est alteri æquale, & locus eius esse potest. Ad aliud, de immobilitate superficiei dicemus, quæst. 3. nunc autem satis est, minorem argum. distinguere, nam superficies mouetur, vt est accidens corporis continentis, non vt est locus formaliter, vt ibidem explicabitur, & ideò potest esse locus. 25

Ad secundum concessa maiori, distinguenda est minor, quòd corpora non moueantur ad vltimam superficiem, nam duobus modis considerari hæc potest. Primò, vt condistincta à corpore, in quo est, quo pacto non est locus. Secundò, vt est terminus profunditatis eius eam in se continens, & sic considerata, est locus, quare non mouentur corpora ad illam primo modo

modo consideratam, sed vt terminus corporis est, per quem tangit aliud, circumscribit, & continet aliud, & medio contactu, circumscriptione, & continentia communicat ei virtutem, per quam conseruatur, & ideò Aristot. non dixit locum esse superficiem tantùm, sed superficiem corporis continentis, vt intelligeretur hoc modo sumere superficiem, & hoc modo esse locum, in quo dicuntur conseruari corpora: quia medio contactu, & continentia loci, conseruantur à corpore continente, cuius extremum est locus ipse.

QVÆSTIO II.

An vltima superficies corporis continentis sit locus formaliter, vel solùm ratione materiali.

26 Sensus quæstionis est; an dum locus definitur ab Aristot. per superficiem corporis continentis, definiatur per eam tanquam per verum genus: nam si ita est, cum genus prædicetur formaliter de specie, verum erit, quòd superficies formaliter sit locus, vel non nisi tanquam per subiectum eo modo, quo definitur album per corpus, & tunc non erit superficies formaliter locus, sed solùm materialiter.

Et prima opinio tenet duo esse in loco, nempè superficiem continentem, & qualitatem, seu virtutem conseruatiuam locati. Et primum esse materiale, & quasi subiectum: Qualitatem verò quasi formalem, & ideò per superficiem definitur locus, tanquam per subiectum, sicut solent cætera accidentia definiri. Ita sentiunt Iandunus q. 4. super 4. lib. Phys. Hæc tamen sententia quantum ad id, quod asserit rationem formalem loci consistere in qualitate conseruatiua locati, non potest esse vera. Nam cum primis ex ea sequitur, quòd locus formaliter & essentialiter sit qualitas, & in prædicamento qualitatis collocetur, quod nullus vnquam dixit, sed neque aliquod genus designari potest in illo prædicamento, sub quo ponatur locus: non enim sub habitu, aut dispositione: quia species istæ proprium subiectum essentialiter respiciunt, non extrinsecum corpus contentum, in quo videtur consistere formalis ratio loci, sed neque in genere naturalis potentiæ: nam hoc solùm dicit virtutem agendi abstrahendo à continentia, vel circumscriptione: de cæteris verò satis est manifestum: ergo non potest locus pertinere ad prædicamentum qualitatis.

27 Secundò, quia virtus conseruatiua non pertinet ad essentiam loci, vt locus est: ergo non potest esse de essentia loci in communi definiti. Probatur antecedens, quia quod est de essentia loci, vt locus est omnibus locis debet essentialiter conuenire, sed virtus conseruatiua non conuenit omnibus locis: ergo nó est

loco in communi considerato essentialis. Probatur minor; quia bene potest corpus esse in loco, in quo non conseruetur, sed potius destruatur, & etiam si virtus conseruatiua loci, in quo est, desinat in eo esse, permanere poterit in eo, tanquam in loco: cum possit permanere circumscriptum superficie eius, sicut circumscriptum erat priusquam virtus corrumperetur; ergo virtus non pertinet vllo modo ad essentiam loci.

Propterea Scotus quodlib. 11. art. 4. alio modo defendit eandem sententiam, quod superficies non sit genus loci, aut ratio formalis eius, sed solùm materialis, & quasi subiectum; formale verò loci ponit in relatione continentiæ ad locatum, quam vocat extrinsecus aduenientem, atque etiam in relatione distantiæ ad Polos. Probat hoc argumento: Locus ex propria differentia debet esse immobilis, sed non habet immobilitatem à superficie, quæ passim mouetur cum corpore continente, cuius est accidens; sed solùm eam habet ab his relationibus continentiæ, ac distantiæ; ergo in his consistit ratio formalis loci, superficies verò materiale quid est.

Sed hæc etiam sententia falsa probatur ex eo, quod locum 25
formaliter, & essentialiter in sola, & nuda relatione vna, aut pluribus collocat, nihil ei absolutum tribuens: vnde sequitur in prædicamento ad aliquid per se collocari: quod nullus vnquam dixit, nec verum esse potest, quia proprietates loci non possunt conuenire relationi, sed alicui absoluto conuenire debent, vt per se est manifestum.

Secunda opinio asserit, superficiem pertinere ad rationem formalem loci, tanquam genus, & ideò non definiri locum ab Aristotele per eam, tanquam per subiectum, sed tanquam per genus: modum verò, quo genus esse possit, sic explicans, quia tribus modis considerari potest. Primò, vt est extensa secundum dimensiones longitudinis, & latitudinis, per quas terminat profunditatem corporis continentis, & hoc modo est secunda species quantitatis. Secundò, pro eisdem dimensionibus, in quantum per eas circumscribit locatum, & hoc modo est alia species quantitatis continuæ distincta à superficie in eodem prædicamento quantitatis. Tertiò, vt abstrahit ab ordine ad corpus continens, & etiam ad corpus contentum, & solùm dicit quantitatem continuam extensam secundum longitudinem, & latitudinem, & hoc modo est proximum genus sui ipsius secundum duas considerationes priores, sumptas, nempè ad superficiem, prout est secunda species quantitatis continuæ, & prout est quarta, nempè locus continens locatum. In definitione igitur posita est ab Aristotele sub tertia consideratione, & ideò tanquam verum genus, quod per reliquas particulas definitionis contrahitur

ad

ad speciem loci. Ita Tolet. 4. lib. Phys. qu. 4. Quod etiam videntur sentire Soncinnas 5. Meta. quæst. 40. concl. 2. & Sotus quæstione prima super 4. lib. Phys. concl. 4. & Conimbric. ibidem quæst. 1. artic. 2. in quantum tenent superficiem pertinere ad rationem formalem loci. Imò & D. Thom. in 2. d. 12. quæst. 1. art. 5. ad 2. vbit ita ait: *Locus est idem per essentiam, quod superficies corporis locantis.* Et nos in primis nostris Commentariis eandem secuti sumus.

29 Sed re meliùs considerata, non videtur nobis defendenda hæc sententia. Sed duo dicimus. Primum, non distingui specie superficiem, & locum sub genere quantitatis continuæ, vt capite de quantitate in prædicamentis probauimus, sed rationem loci solùm addere supra superficiem continentiam locati includentem præsentiam ad locatum, & distantiam ad partes vniuersi fixas. Præsentia autem modus quidam est se habendi ad illud includens respectum quendam secundum dici, & accidentaliter conueniens superficiei, & ideò locus ad speciem eius reducitur.

Secundò dicimus, locum duo includere essentialiter, sicut quodlibet aliud concretum accidentale, sed vnum pro materiali, nempè superficiem, & aliud pro formali, videlicet continentiam & circumscriptionem locati; quæ est modus iam explicatus, sicut album dicit corpus sub albedine, & vtrumque essentialiter in suo gradu, hoc est corpus tanquam materiale & albedinem tanquam formale: & ita definitur locus per superficiem, tanquam per subiectum, & per continentiam immobilem tanquam per formam; sed per vtrunque, tanquam per quid intrinsecum in suo ordine & gradu, vt in omnibus definitionibus concretorum accidentalium sæpè declarauimus. Itaque ratio loci ponenda est in superficie, tanquam in eo, quod continet; & circumscribit locatum, & cui conueniunt omnes proprietates loci; non quidem ab intrinseco, & ratione sui, sed modo accidentali: sed quia locus concretum quoddam est accidentale, eam intrinsecè includit, & per eam tanquam per intrinsecum materiale definitur, sicut cætera concreta accidentalia definiuntur per subiectum, & potius quàm per verum genus. Et ita intelligo D. Thomam & alios auctores citatos pro secunda opinione, qui solùm dicunt superficiem intrinsecè pertinere ad locum, & per eam, tanquam per aliquid intrinsecum definiri ab Aristotele: an verò definiatur per illam tanquam per genus, vel tanquam per subiectum, non videntur explicare, sed Toletus solus id explicat.

30 Quod duplici argumento probatur. Primò quia quantitas continua solùm dicit essentialiter proprias dimensiones cum

ordine aptitudinali ad substantiam, quam nata est secundum eas extendere, ad alia verò extrinseca solùm accidentaliter ordinari potest; ergo cum superficies sit quædam species quantitatis continuæ, solùm dicit essentialiter proprias dimensiones cum ordine ad substantiam, quam potest secundùm eas extendere: vnde sequitur accidentale ei esse quemcunque modum vel ordinem ad aliud corpus, præter proprium, cuius extremum est: sed esse locum habet per ordinem ad aliud corpus quod circumscribit: ergo non potest se habere ad rationem formalem eius, tanquam genus ad speciem, sed tanquam subiectum ad formam accidentalem. Secundò, quia vnum corpus specie, aut numero distinctum ab alio non potest essentialiter ordinari ad illud: sed corpus continens distinguitur specie, vel numero ab alio; ergo non potest essentialiter ordinari ad illud, sed accidentaliter tantùm: rationem autem continentis habet per ordinem ad aliud corpus, quod continet per propriam superficiem; ergo ratio loci conuenit ei accidentaliter, & ex consequenti superficiei eius, per quam continet, & locus alterius dicitur, quod adeò verum est ac necessarium, vt multis corporibus repugnet continere, aut circumscribere alia, & ex consequenti superficiei vltimæ eorum, vt patet in corporibus solidis, quibus repugnat continere alia, aut esse loca aliorum, & eodem modo repugnat superficiei eorum: vnde sequitur non conuenire rationem loci superficiei, tanquam differentiam proprio generi, sed solùm accidentaliter.

QVÆSTIO III.

An locus sit per se, & essentialiter immobilis.

Circa hanc quæstionem supponendum est tanquam certum apud omnes Philosophos, locum esse immobilem, quia siue locum posuerint esse materiam, vel formam corporum, siue interuallum, vel vltimam superficiem corporis continentis, immobilem illum posuerunt. Itaque de immobilitate loci nemo vnquam dubitauit; quia euidenti ratione probatur in motu locali, per quem certum est moueri corpora ad consequendum locum: si autem locus quomodocunque moueretur, hoc est, siue per se, siue ad motum alterius, non posset eum consequi corpus; ergo inclinatio ad locum ex qua mouetur, & motus ipse, per quem eum assequi intendit, frustra essent. Secundò, si locus moueretur, euidenter etiam sequitur moueri corpus, & non mutare locum, sed in eodem loco permanere, & ex opposito non moueri, & mutare locum, & vtrumque patet esse absurdum. Probatur consequentia; nam si locus moueretur, vel ad motum corporis, in quo est, vel ad motum locati, quod continet, aut simul 3

simul cum eo, secum deferret corpus proprium locum, quem ideò non mutaret, licèt verè moueretur localiter. Et si locus per motum transeat, & locatum permaneat, vt patet in arbore existente in fluuio, mutabit locum, & non mouebitur.

Solùm ergo potest esse quæstio de modo, quo immobilitas conueniat loco: & ratio efficax, quæ dubitare fecit omnes, est hæc: Etiam si ponamus locum esse superficiem vltimam corporis continentis cum Aristot. & tota schola Peripatetica, non videtur esse immobilis; nam bene sequitur, superficies vltima circumscribens corpus est locus eius, sed hæc mouetur: ergo mouetur locus: quare non erit immobilis. Probatur minor exemplo turris cuius proprius locus est superficies aëris eam circundantis, sed hæc transit, & succedit alia, & huic alia in infinitum, ergo mutantur hæc omnia loca, & nullus eorum erit immobilis. Et si dicas superficiem moueri; vt superficies est, quo pacto materialiter solùm pertinet ad locum, non tamen moueri, vt continentem locatum, ex qua continentia habet esse locum formaliter. Probatur etiam, vt continentem moueri, & ideò, vt locum formaliter. Primò quia continentia est in eadem superficie, & hæc mouetur ad motum aëris, in quo est, ergo mouetur etiam cum ea continentia: & consequenter mouetur ipsa, vt continens formaliter, & vt locus formaliter. Secundò, quia aliquando nō contingit corpus moueri, & cū eo aërem vel aquam, à quibus circumscribitur, & eadem velocitate moueri vtrumque; ergo tunc mouetur vltimæ superficies aëris, quæ est locus permanens in sua continentia, & circunscriptione, quia eadem semper est, quæ circunscribit corpus motum, & in eodem motu ipsum circumscribit, manétque idem locus eodem modo motus, ad locatum, quare vt locus mouebitur formaliter, & non solùm materialiter, vt superficies.

32 Hoc argumentum adeò est difficile, vt propter difficultatem eius diuisi fuerint auctores quantùm ad motum tribuendi loco immobilitatem. Et prima opinio asserit, *locum quidem non moueri per se: sed solum per accidens, ad motum corporis, cuius accidens est*; vt superficies aëris circunscribentis turrim mouetur ad motum aëris, in quo est tanquam accidens in proprio subiecto, quia moto subiecto, necesse est moueri omnia eius accidentia, nec solum mouetur locus accidentaliter; sed adhuc hoc modo, non necessariò, sed contingenter, quia fieri potest, vt non moueatur moto corpore, sed immotus permaneat, vt patet dum aër existens in aula immobilis permanet, exeuntibus corporibus in eo existentibus, tanquam in loco, & ingredientibus aliis, & quia isti duo modi immobilitatis videntur conuenire omnibus accidentibus, tertium excogitarunt loco proprium, quia

locus non mouetur eodem motu, quo corpus mouetur ad ipsum, vt locus aulæ non mouetur eodem motu, quo mouentur corpora ingredientia ad illum occupandum, nec talem motum vllo modo participiat; cætera verò accidentia aliquo modo participant eundem motum quo corpus mouetur ad ea acquirenda: vt albedo extenditur in eodum corpore per eundem motum, quo corpus mouetur ad ipsam, & quantitas fit maior per eundem motum augmentationis, quo corpus mouetur ad eam acquirendam: vnde sequitur locum solum per accidens moueri, & multò magis per accidens quàm cætera accidentia. Ita sentiunt Comm.super 4.lib.Phys.Comm.41.Iandun.quæst.6. eiusdem libri.

Hæc tamen sententia non potest sustineri in doctrina Aristotelis, qui pro vltima differentia loci posuit immobilitatem; ergo ex mente illius essentialis est loco immobilitas, sed cui essentialiter conuenit aliquid: repugnat oppositum, non solùm per se, sed etiam per accidens, vt homini, nec per se, nec per accidens potest conuenire aliqua differentia irrationalis; ergo ex mente Aristotelis non solùm per se repugnat moueri locum, sed etiam per accidens. Sed probatur esse falsam, quia eadem inconuenientia illata in principio quæstionis sequuntur, si locus moueatur per accidens, ac si moueatur per se, ergo non minus illud est falsum, quàm hoc. Probatur antecedens; nam etiamsi locus moueatur per accidens, sequitur corpus immotum permanens locum mutare, & etiam moueri non mutando locum, & tandem nunquam posse consequi locum, ad quem mouetur, vt per se est manifestum; ergo apertè falsa est hæc sententia. 33

Ideò secunda opinio asserit *locum esse immobilem, non simpliciter, vel non per identitatem, quo pacto homo est rationalis aut risibilis, sed per æquiualentiam, ita vt licet mutetur hac, & illa superficies, alia, quæ succedit ei, æquiualeat, & ideò reputatur pro eodem loco.* Gratia exempli, hæc superficies quæ circundat modò turrim, postmodum mouetur, sed succedit ei alia circundans eandem turrim in eodem situ, & ideò eadem officia exercet circa locatum, quod est ei esse æquiualens, idémque censetur locus per æquiualentiam; & hinc est, quod nemo asserit turrim mutare locum, sed in eodem permanere, quia eodem modo, in eodem situ & cum eisdem circunstantiis circunscribitur ab hac, & illa, quæ ei succedit, & eundem locum eius vtramque reputamus per æquiualentiam. Ita Scotus in 2. d. 2. quæst. 6. artic. 1. §. *Ad quæstionem igitur istam.* Et videtur idem tenuisse D. Thomas in Comment. huius lib. lect. 6. Hæc tamen sententia probatur falsa testimonio Aristotelis & ratione. Arist. enim pro differentia 34

essentia

essentiali loci posuit immobilitatem in definitione, sed differentia essentialis conuenit indiuiduis eiusdem speciei per identitatem, & non per æquiualentiam: ergo falsum est, & contra Aristotelem quòd hoc modo, & non illo conueniat loco immobilitas. Probatur minor: quia essentia specifica conuenit necessariò cuicunque indiuiduo per identitatem, cum sit idem cum eo, & conuenit etiam ei absolutè, simpliciter, & per se, & nullo modo per æquiualentiam, hoc est, non vt alteri æquiualet, sed quia tale est in se, & per se: vt patet in hominibus & quibuscumque aliis indiuiduis alterius speciei.

Sed probatur esse falsam. Primò, quia loca quæ variantur mutatis superficiebus, sunt distincta numero, cum non solùm diuersæ sint superficies, sed diuersæ relationes continentiæ, quas ponit Scotus pro ratione formali loci: quas relationes certū est esse in sperficiebus, & cum eis mutari: cum non possint transire de subiecto in subiectum: & verum est de quolibet loco, non permanere, sed transire: ergo verum est quemlibet mutari, & mobilem esse. Quod enim vnus æquiualeat alteri ratione officij, non facit esse idem numero cum eo, sed solum eiusdem speciei: ergo dicere, quod locus sit immobilis per æquiualentiam, & non per identitatem, solùm est dicere, immobilem esse in specie: & non in indiuiduo, quod repugnat: quia repugnat immobilitatem conuenire loco per se in specie, & non conuenire particularibus in indiuiduo acceptis.

Secundò, quia hæc superficies circunscribens turrim cum suis
85 respectibus continentiæ, & situs in ordine ad Polos constituit hunc numero locum distinctum à quibuscunque aliis sibi succedentibus, vel non succedentibus, & euidens est mutari: ergo hic locus numero non erit immobilis. Nec tollit distinctionem numericam huius loci ab aliis, quod ei succedat altera superficies continens eundem locatum sub eodem respectu: atque in eodem situ, quia continentia, & respectus superficiei succedentis numero distincti sunt: sicut & superficies ipsæ numero distinguuntur; ergo sunt loci numero diuersi, etiamsi vnus æquiualeat alteri, & quilibet mouetur: ergo euidens est locum in indiuiduo mobilem esse, etiam si sit immobilis per æquiualentiam. Et etiam si alius locus non succederet ei, vt per diuinam potentiam fieri potest: erit hic numero locus & mutabitur, sine æquiualentia: quod præsertim necessarium est: quia æquiualentia accidens est sicut similitudo: ergo non tollit distinctionem numericam eorum, inter quæ reperitur. Gratia exempli, æquiualētia est, quòd vnus homo succedat in eodem officio Prætoris, quod exercebat alter, & solum ponit similitudinem accidentalem inter eos: non tollens distinctionem indiuidualem: nemo enim dicit hunc

hunc & alium sibi succedentem esse eundem Prætorem numero, sed numero distinctos: nec dicit Prætorem non fuisse mutatum, quamuis ratione quadam accidentali similitudinis & æquiualentiæ censeantur idem: ergo & loci sibi succedentes numero distincti sunt, & cum quilibet mutetur, nemo negare potest loca in indiuiduo mutari: nec dicere, quod idem numero locus permaneat, licet succedat alter eis similis, & ratione solius accidentalis similitudinis, quam facit æquiualentia, censeatur eundem locum permanere: cum ergo immobilitas sit essentialis loco repugnat conuenire ei in specie, & non in indiuiduo, ideò hæc sententia, quæ ita conuenire ponit, falsa reputanda est.

Tertia opinio asserit *immobilitatem solum conuenire locis naturalibus elementorum, ad quæ mouentur naturaliter corpora, de quibus constat non posse moueri, quia nec mutari potest ordo constitutus inter præcipua corpora vniuersi, ex quibus componitur.* Ita P.Perer. 11.lib. de loco, cap.3. cuius potissimum fundamentum est, quia corpora sunt in triplici differentia, artificialia, naturalia, & Mathematica, & primis non debetur locus, vt artificialia sunt, sed propter naturalia corpora, ex quibus efficiuntur: nec etiam Mathematicis: cum à sensibilibus & ideò à loco abstrahant. Solùm restant naturalia corpora, quæ duplicia sunt, nempe cœlestia, & sublunaria, & de loco illorum non agit nunc Aristoteles: sed in lib. de cœlo: solum ergo definit hic locum *sursum* & *deorsum*, ad quæ mouentur sublunaria corpora. Quæ adhuc sunt in duplici differentia: nam quædam habet determinatum locum, & determinatum motum, per quem in illum tendunt, vt elementa, quæ sic sunt à natura disposita in determinatis locis, vt superius contineat inferius, & sit locus naturalis eius. Alia sunt corpora naturalia, quæ non habent determinatum motum, nec locum in indiuiduo sed solum in specie, vt mixta, tam viuentia, quàm non viuentia, de quibus notum est sursum, & deorsum moueri, non quidem ad locum determinatum in indiuiduo: sed solùm in specie: vt pisces, qui per totam sphæram aquæ discurrentes ad varia loca intra illam mouentur, & aues per totam sphæram aëris, lapides quoque mouentur ad locum infimum, non tamen in indiuiduo determinatum: cum ad varias partes terræ moueri contingat: de locis ergo naturalibus vniuersalium corporum, nempe elementorum solùm loquitur Arist. & in his solis immobilitatem requirit: quia ab eis tanquam à propriis sedibus non possunt recedere: locos verò particulares aliorum corporum, cum determinati non sint, nec oportet esse immobiles, imò nec nec possibile est immobilitatem eis tribuere, vt conuincit argumentum in principio quæstionis propositum, quo probatur pos-

sim

ſim moueri: vnde vanum eſſe ait, & ſine fructu immobilitatem in eis quærere.

37 Hæc tamen ſententia non eſt ad mentem Ariſtotelis nec vera. Probatur primò quia Ariſt. de loco naturali in vniuerſali diſputat: omnem locum naturalem definit per ſuperficiem vltimam corporis continentis, vt ſentiunt omnes eius interpretes, tam antiqui, quàm moderni; ergo ſicut vltima ſuperficies corporis continentis non coarctatur ad loca elementorum, ſed omnibus locis particularibus conuenit, ſic etiam immobilitas omnibus debet conuenire. Et Philoſophi omnes antiqui pro certo tenendum eſſe docuerunt, omnem locum debere eſſe immobilem: quod euidenter probant rationes ſuperiùs adductæ. Nam ſi loca particularia mouentur, euidenter ſequitur corpus immotum, locum mutare; & etiam moueri localiter ſine mutatione loci: neque vnquam poſſe per motum conſequi locum, ad quem ex naturali inclinatione mouetur. Inueſtiganda igitur omninò eſt immobilitas, tam pro locis particularibus quàm pro communibus quæ illis conueniat per ſe & eſſentialiter, atque etiam identitatem, ſicut cætera prædicata eſſentialia, & non per æquiualentiam, vt differentia eſſentialis poſita ab Ariſtotele in definitione omnibus conueniat.

Sed priuſquam duas alias opiniones aliorum referamus, refutanda eſt quædam diuiſio locrà quibuſdam Modernis inuenta, in locum intrinſecum & extrinſecum: & locum intrinſecum appellant, præſentiam localem, per quam corpus dicitur eſſe præſens ſpatio diuiſibili: quæ ideò intrinſecus locus vocatur: quia corpori locato inhæret, locum verò extrinſecum vocant vltimam ſuperficiẽ corporis continentis, aut circumſcribentis: quia non inhæret locato, ſed extrinſeco continenti, & ideò non denominatur ab eo formaliter, ſed extrinſeca tantum denominatione. Et locus quidem intrinſecus immobilis eſt: extrinſeco verò difficile eſt immobilitatem tribuere: quia præſentia localis corporis ad ſpatium non variatur, ſed deſinit moto corpore: ſuperficies vero etiam eo immoto variatur. Hæc tamen diuiſio imprimis eſt expreſsè contra Ariſtotelem, qui cap. 4. huius lib. docet ad eſſentiam loci pertinere, quòd ſit diuiſus à locato, & extrinſecè eum circumſcribens, & ideò docuit non eſſe materiam & formam, quæ inſunt corpori, ſed vltimam ſuperficiem illud extrinſecè circumſcribentem: ergo doctrinæ Ariſt. repugnat ponere locum intrinſecum. Et ratione probatur falſa: quia locus & Vbi valdè diuerſa ſunt apud omnes, cum hoc præſentiam locati quaſi paſſiuam importet, & terminus per ſe ſit motus localis, qui per ſe terminatur non ad locum, ſed ad prædicamentum Vbi, vt docet Ariſt. 5. lib. Phyſ. locus verò extrinſecã,

& qua

& quasi actiuam circunscriptionem importet, sed præsentia corporis ad tale spatium est Vbi, per se acquisita per motum localem, ergo falsum est, quod sit locus intrinsecus: vel si de nomine tantùm sit quæstio: impropriissima locutio est, locum intrinsecum eam appellare.

Hac igitur refutata sententia, duo sunt modi discendi circa immobilitatem loci, prior asserit, *locum non esse solam superficiem vltimam corporis continentis, sed præter illam talem distantiam ad partes fixas mundi etiam importare: nempe ad Polos, & ad centrum terræ, & hanc distantiam esse respectum secundum dici, quo completur ratio loci.* Et ita loca diuersa, non solùm distingui per diuersas superficies, sed per diuersas distantias, sub quibus continent, & circumscribunt locata: quod adeò verum est, vt contingat eandem superficiem numero, diuersum numero locum esse propter diuersam distantiam, sub qua continet idem, vel diuersum corpus, vt superficies aëris, quæ circumscribit turrim, est hic locus numero: erit autem distinctus, si turrim pertransiens aliud circunscribat corpus in alia distantia, imò eadem superficies circumscribens hominem, si cum eo moueatur, erit etiam distinctus locus: quia licèt contineat idem locatum, in diuersa distantia illud continet. Itaque locus dicit superficiem continentem cum tali distantia ad centrum, & Polos, & ex vtroque sumit suam vnitatem, & ex diuersitate cuiuscunque eorum distinctus est, hoc est variata superficie, vel variata distantia, & locus ita sumptus cum omnibus, quæ ad rationem eius pertinent, omninò immobilis est, quia nec per se nec per accidens transferri potest, vel moueri, sed mutata superficie desinit esse idem locus, & est alius, & variata etiam distantia. Ita videtur sentire D. Tho. 4. lib. Phys. textu 41. idem etiam tenet Sotus, quæst. 1. huius lib. Toletus quæst. 5.

Sed hæc sententia impugnatur à Modernis: quia distantia ad Polos, & centrum non pertinet ad essentiam loci, nec vllam mentionem eius fecit Aristoteles agens de loco, & eum definiens: ergo ex ea non potest sumi immobilitas eius. Secundò quia respectus distantiæ, aut est relatio secundum dici, aut secundum esse, non primum quia relatio secundum dici est de essentia alicuius absoluti: hic verò respectus accidit loco sicut accidit superficiei. Et tertiò, quia etiam si auferantur Poli, & centrum, remanebunt cætera corpora in eisdem locis: ergo non pertinet ad rationem eorum. 39

Iidem verò Moderni asserunt duo tantùm esse de ratione loci, nempè vltimam superficiem continentem, & præsentiam ad spatium: verum quidem vel imaginarium, & ab vtroque sumi vnitatem numericam loci, ab hac superficie continente, & ab hac præsen-

præsentia ad spatium, & quolibet variato desinere esse hunc locum, & mutari in alterum numero diuersum. Locum denique cum sua præsentia sumptum immobile esse: ita vt nec per se, nec per accidens variari possit, sed variata superficie desinere esse hunc locum, & etiam variata hæc præsentia.

40 *Nostra* autem sententia est, præter superficiem vtrumque respectum includere locum, præsentiæ quidem ad spatium verum vel imaginarium, & distantiæ ad partes mundi fixas, quæ sunt centrum, & Poli, veri quidem, aut Imaginarij, & indiuiduationem huius, aut illius loci, ex his tribus sumi, nempè ex hac numero superficie, ex hac numero præsentia ad spatium & ex hac numero distantia ad Polos, & vtrumque esse respectum secundum dici, inclusum in ratione loci. Hanc sententiam sic explico, & probo simul, quia impossibile est in sola superficie consistere rationem loci, & locum esse immobilem: cum euidens sit superficiem passim variari, ergo aliquid aliud debet habere locus, ratione cuius simul cum superficie sumpti immobilis esse potest: sed non potest excogitari aliud præter hos respectus, & eos includere est necessarium, quorum ratione immobilem esse constat: ergo ponendi sunt.

41 Minorem, quod eos debeat includere, sic probo: nam communis locus omnium corporum sublunarium est cœlum, sub quo continentur omnia, & locus iste immobilis est: quia immobilem, atque inuariabilem dispositionem continent præcipua corpora sub eo contenta: loca autem particularia, quasi partes sunt huius loci totalis, & spatia imaginaria partialia, partes etiam totius spatij imaginarij sub eodem concauo cæli comprehensi: sed partes dicunt ordinem inter sese, & ad totum; ergo loca partialia sumi debent, atque distingui in ordine ad totum locum, ad totúmque spatium, & ad partes eius præcipuas, ex quibus variatur dispositio eius: & quia immobilitas totius præcipuè ostenditur in partibus fixis, quales sunt centrum & poli: propterea primus modus dicendi asseruit includere locum respectum distantiæ ad illas, sed verè totum ipsum locum, & cæteras partes secundum proprias dispositiones respicit totum etiã spatium imaginarium, & illam quidem partem, circa quam continet respectu præsentiæ: cæteras verò respectu distantiæ: sic ergo sumptus locus pro superficie cum his respectibus, immobilis est, quia nullo modo variari potest, sed quocunque variato, variatur locus.

42 Et argumenta contra primum modum dicendi proposita hoc verbo soluuntur, quia cum loca particularia sint partes loci cõmunis intrinsecum respectum præsentiæ atque distantiæ ad illum includunt, atque adeò ad partes, non solum veras, sed imaginarias,

ginarias,& tales respectus: includit Arist. sub verbo continentiæ,atque etiam sub verbo immobilitatis, quia continentia immobilis non potest sine illis intelligi. Sunt autem respectus secundum dici inclusi in ratione intrinseca loci, tanquam complementum eius, & respectu centri imaginarij, & Polorum sumerentur,si veri deficerent.

Ad argum. verò in principio positum respondeo, quod mutata superficie, non mutatur locus turris,sed desinit esse, & ei succedit alter: vnde non sequitur locum esse mobilem. Et si dicas, ergo turris mutat diuersa loca immota perseuerans, respondeo aliud esse mutare loca,aliud habere diuersa loca circa illam succedentia, non per mutationem aliorum; sed per desitionem, & primum repugnat sine motu, non secundum. Turris ergo habet diuersa loca, non quæ mutet ipsa; sed quæ circa eam succedant ex eo, quod per transitum aëris successiuum, quædam desinunt esse per transitum supeficierum, & alia de nouo succedunt per fluxum aëris continuum, hoc autem non repugnat fieri sine motu eiusdem turris, vt consideranti patet.

QVÆSTIO IV.

An omnibus rebus conueniat esse in loco.

DVobus modis aliquid est in loco, definitiuè,& circumscriptiuè. Esse in loco definitiuè est determinari ad vnum aliquem locum, vt per eum definiatur,hoc est: ita sit in eo, quod non vbique, sine commensuratione tamen cum eo, ita vt partes loci non correspondeant partibus locati; sed quasi modo indiuisibili in eo sit,totum in toto loco, & totum etiam in singulis partibus: quo pacto Angelus dicitur esse in loco definitiuè. Esse autem circumscriptiuè in loco est non quomodocunque determinari ad vnum locum, ita vt non sit vbique,sed in eo esse per circumscriptionem ab vltima superficie corporis, in quo continetur: ita vt partes superficiei continentis correspondeant partibus corporis, & puncta punctis, & hoc modo sunt corpora in loco. Hoc supposito, res quædam sunt spirituales, vt Deus, Angeli,anima rationalis separata à corpore:aliæ sunt corporeæ, vt corpora cœlestia,& sublunaria. Et de Deo certum est non esse in loco definitiuè, nec circumscriptiuè propter eius immensitatem, quæ à nullo definiri, aut contineri potest: de quo ideò dixit D.Aug.esse vbique sine loco.Corpus etiam Christi, secundum illud esse sacramentale, quod habet in Eucharistia, nullo modo est in loco,quia nec circumscribitur alia superficie,neque definitur his,aut illis speciebus sacramentalibus, sed ita sub his, vel illis continetur, vt sub aliis, & aliis sit in diuersis locis consecratis,& sub infinitis esse possit, si infinitæ consecrarentur:Angeli 45

geli

geli verò, & anima separata in loco sunt definitiuè, quia vbique esse non possunt, & ad certum locum determinantur, ita vt in eo sint, & non alibi: per quid autem sint in loco, & quonam modo in eo se habeant, non pertinet ad nos, qui de loco naturalium corporum tantùm agimus: sicut de eo solum egit Arist. Theologis ergo relinquenda sunt loca rerum spiritualium, & modus in eo existendi.

44 Solùm ergo restant corpora, quæ in triplici differentia sunt, quædam sunt Mathematica, quæ dicunt trinam dimensionem, consideratam tamen sine ordine ad motum, vel accidentia sensibilia, hoc est enim Mathematicas abstrahere à materia sensibili, & his non debetur locus per se, & formaliter loquendo, vt docet exprefsè Arist. cap. 1. huius lib. text. 4. quia locus sensibilibus tantùm corporibus conuenit: Mathematica verò, vt talis abstrahunt à sensibilibus & ex consequenti à loco. Sed quia realiter coniuncta sunt sensibilibus & solum per abstractionem intellectus ab eis separantur, realiter & materialiter debetur eis locus quod est dicere sensibilibus deberi, & Mathematicis, non vt talibus, sed vt reipsa sensibilibus, coniunctis deberi, quo pacto eis tribuit locum Arist. 1. lib. de gen. text. 44. Et eodem modo loquendum est de artificialibus, quibus vt artificialia sunt, non debetur locus, sed solùm materialiter, ratione materiæ naturali, cui imprimitur artificialis forma, vt statuæ debetur locus ratione ligni, cui materialiter coniungitur, non ratione artificij. Alia denique sunt corpora naturalia quibus per se debetur locus propter naturales eorum dimensiones, sed accidentibus eorum omninò per accidens excepta quantitate, cui per se primò debetur locus, & eius ratione cæteris.

45 Corpora autem naturalia quædam sublunaria sunt vt elementa, quæ sic sunt à materia disposita, vt grauia sint sub leuioribus, & ab eis circumscribantur: & ideò propria eorum loca sint: vt ignis est locus naturalis aëris, & aër locus naturalis aquæ. Hæc verò totam terram circumscriberet, & sub se contineret, forétque proprius eius locus, si dispositio, quam natura eius postulabat, seruanda esset; sed propter viuentium generationem & conseruationem, quæ in terra generantur, vt homines, & animalia, & sub aquis, nec multiplicari nec conseruari possent, factum est à primo Agente, à quo disponuntur, & conseruantur omnia: sicut & facta sunt, vt aquæ in vnum congregarentur locum (quasi in vtre, vt Regius vates cecinit,) & terra discooperta maneret, & ita possint in ea conseruari, & multiplicari animalia. Et secundùm hanc dispositionem terra partim cooperta est aquis: partim verò ab aëre proximè circumscribitur, & ideò quasi diuisus est locus eius, & ex duplici, quasi partiali loco

compositus,ignis verò (si elementaris datur) proximè continetur sub concauo Lunæ,à quo tanquam à proprio circumscribitur loco,& primum cœlum à secundo,& hoc à tertio , sicque vsque ad vltimum,quod apud Arist.est firmamentum,vel cœlum stellatum,& ideò appellatur ab eo primum mobile, quod suo motu ab Oriente in Occidens tempore viginti quatuor horarum consumato rapit cæteros orbes,& cogit eos motum in eadem mensura temporis perficere : cum tamen proprij motus singulorum tardiores sint. Sed supra hunc cœlum (quod vltimum reputauit Arist.)alterum dari immobilem , à quo circumscribatur , & qui proprius locus eius sit,tenet communis consensus SS.Patrum,& Scholasticorum, cum Magistro in 2.d.15.qui omnes hūc orbem supremum & vltimum,sub quo nullus est alius , empyreum, hoc est,igneum appellarunt,non quidem ab ardore,sed à luce,& omninò immobilem,miráque claritate præditum, quod fecit Deus Opt.& Max.vt esset sedes & domicilium beatorum,& quasi Regia eius curia, in qua residet , & facie ad faciem eis se ostendit, & sua clara visione beatos facit. De quo dubium esse potest , an sit in loco vel non : sed quia Aristoteles de firmamento locutus est, tanquam de vltimo cœlo , supra quod non est aliud,& illud mouetur , maior erit ratio dubitandi de illo (ex suppositione, quòd esset vltimum,) an sit in loco,vel non.

Et est prima opinio Auicennæ 2. lib.suæ sufficientiæ, cap. 8. 46 & Alex. vt refert Suplic. digressione de loco , omninò negantium, *quod vltima sphæra sit in loco, hoc est,nec secundum se totam, nec secundum partes*. Et probatur ex definitione Aristotelis : nam si locus est vltima superficies corporis continentis , cum vltima sphæra nulla circumscribatur superficie alterius corporis , nullo modo erit in loco. Et si eis obiicias moueri localiter, & motum localem esse tendentiam ad locum , & ideò aliquo modo debere esse in loco, negat Alex.motum vltimæ sphæræ esse localem: Auicenna verò concedens localem esse , dicit non terminari ad locum, sed ad situm.

Secunda opinio est Themist. 4.lib. Phys. text.45. qui asserit, esse quidem in loco , non tamen sicut alia corpora per vltimam superficiem alterius,à qua circumscribatur , sed ratione superficiei connexæ inferioris orbis , quam tangit , & ambit ipse per concauam propriam. Itaque eo ipso quòd ambit aliud,& est locus eius,censetur in loco esse.

Gilbertus Porretan. (quem vocant auctorem sex principiorum) alio modo tribuit ei locum , non quidem per superficiem alienam , quia circumscribatur , nec per propriam , vt circumscribentem aliud,sed per propriam , in quantum totam profunditatem etiam propriam continet.

Auerroes

47 Auerroes verò, Alphar. & Auenpa. 4. lib. Phys. text. 43. dicunt esse in loco, vt postulat motus eius circularis, qui cum non sit ad locum, sed circa locum, non petit corpus proprium esse in loco, à quo circunscribatur, sed in loco, circa quod moueatur. Et propterea aiunt centrum esse proprium eius locum. Hoc sequitur Perer. lib. 11. cap. 9. & probat; quia motus localis per locum determinatur, specificatur, & distinguitur ab aliis motibus sui ordinis, sed motus circularis specificatur per centrum, & distinguitur à motu recto, qui fit in loco, & ad locum: ergo centrum erit proprius locus vltimæ sphæræ.

Nostra sententia est, ***quod vltima sphæra non sit in loco actuali vllo modo, hoc est, nec secundum se totam, nec secundum partes, sed solùm sit in loco in potentia secundùm partes, in quantum pars qualibet diuidi potest à toto, & tali modo diuidi, quod contineat, & circunscribat aliam.*** Ita expressè Aristot. cap. 5. huius libri: D. Tho. in Comment. eius, & quodlib. 6. art. 3. Ferrar. quæstione 5. huius 4. libr. Herueus quodlib. 10. quæstione 7. & Conimbric. hoc loco. Probatur prima pars nostræ sententiæ hoc argumento, quo refutantur aliæ. Locus est *vltima superficies corporis continentis*, vt definit Aristoteles & recipit tota schola; ergo repugnat aliquid esse in loco, nisi per vltimam superficiem alterius corporis circumscribatur: sed vltima sphæra non circumscriberetur superficie alterius corporis, supposito quod nullum haberet supra se; ergo nullo modo esset actu in loco.

48 Ex quo infertur primò, falsam esse secundam opinionem asserentem, quòd esset in loco per superficiem inferioris orbis ab eo circumscripti. Probatur consequentia, quia ex eo, quòd vnum corpus circumscribat alterum, non sequitur, quòd circumscribatur ab eo: ergo nec sequitur, quòd contineatur ab eo, nec etiam, quòd sit in eo tanquam in loco, quia esse in loco non est circumscribere alterum, sed circumscribi ab eo. Secundò sequitur falsam esse tertiam opinionem, quòd sit in loco per propriam superficiem continentem totam profunditatem eius. Probatur consequentia; nam vltima superficies corporis continentis diuisa esse debet à corpore contento, & illud extrinsecè circumscribere: nam propterea Aristoteles probauit locum non esse materiam neque formam; quia non sunt diuisæ à corpore, cuius partes sunt, sed ei insunt; ergo nec propria superficies corporis locus eius esse potest, præterquam, quòd propria superficies corporis necessariò mouetur cum eo; ergo repugnat esse eius locum, cui intrinseca est immobilitas. Tertiò infertur falsam esse vltimam opinionem, quòd vltima sphæra sit in centro terræ, tanquam in loco. Probatur consequentia; quia non circumscribitur ab eo. Nec sufficit, quod

circa eum moueatur: quia nullus vnquam posuit rationem loci, in eo, quòd est circa illum moueri: sed in aliquo alio, quod possit actu habere corpus: etiam si non moueatur. Prima autem opinio solum differt à nostra in eo, quòd negat vltimam sphæram esse in loco secundum partes, non in actu, sed in potentia, quod negari non potest: cum expressè id docuerit Aristoteles, & ratio sit manifesta: nam ex eo vna pars integralis corporis non est in altera tanquam in loco: quia cum non sit diuisa ab ea, sed continuata, non potest eam circunscribere, si autem diuisa circunscribatur ab ea, erit (absque dubio) in ea tanquam in loco actuali: sed non implicat contradictionem: quòd diuidatur, & diuisa circunscribatur: ergo possibile est, quòd sit in ea tanquam in loco actuali; ex quo euidenter deducitur esse in ea tanquam in loco potentiali, & ideò: quòd omnes partes cœli sint in aliis tanquam in loco potentiali, vel, & quod totum cœlum secundum partes sit secundùm potentiam in loco. Quid autem referat, quod modo isto communissimo, & impropriissimo dicatur vltima sphæra esse in loco. Respondeo, parum, vel nihil referre; sed propter congruentiam quandam assertum est ab Aristotele: nam congruens est quod corpus, quod localiter mouetur, aliquo saltem modo dicatur esse in loco.

Sed non videtur satis esse, quòd vltima sphæra hoc modo sit 49
in loco, vt moueatur localiter: nam eo modo requiritur corpus esse in loco; quo mouetur localiter: sed vltima sphæra actu, & simpliciter mouetur localiter, ergo actu, & simpliciter, debet esse in loco. Respondeo duplicem esse motum localem, rectum, qui fit de vno loco in alterum ad eum acquirendum; & circularem, qui non fit de vno loco in alterum, nec ad acquirendum locum, sed solùm est circumuolutio circa eundem locum, vel punctum loci; & primus motus postulat corpus in loco esse, cum moueatur ad illum acquirendum: ad secundum autem motum impertinens est, quia cum non sit motus ad locum, nec petit quòd mobile locum deserat, vel eum acquirat, sed solùm, quòd in eodem spatio euoluatur: & ideò actu potest moueri vltima sphæra, etiam si actu non sit in loco, imò etiam, si per impossibile non esset in loco secundum potentiam. Et ex hoc soluitur argumentum vltimæ opinionis, cui concedenda est vtraque pars antecedentis: sed neganda consequentia, quòd vltima sphæra sit in centro tanquam in loco, ex eo, quod à centro ipso determinetur, & specificetur motus eius: non enim determinatur, vel specificatur ab eo, tanquam à loco, in quo, sed tanquam à loco circa quod: vel quod verius puto, non specificatur ab eo tanquam à loco vllo modo, sed tanquam à puncto circa quod sit, & id quidem, non tanquam à termino intrinseco,

trinseco, sed omnino extrinseco, nam proprius terminus circularis motus est modus quidam intrinsecus præsentiæ, vel vbicationis, quem acquirit mobile, diuerso modo se habens semper in ordine ad centrum.

An vltima sphæra, si daretur mobilis, moueretur secundum se totam, vel solùm secundum partes.

50 Dubium hoc tetigit Aristoteles cap. 5. huius libri, an videlicet supposito, quod firmamentum esset vltima sphæra, supra quam non esset alia, & ideò esset primum mobile, moueretur secundum se totam, vel solùm secundum partes, eo modo, quo corpus solet moueri secundum aliquas partes quiescens totum in eodem loco. Itaque sensus dubij est, an motus circularis conueniret toti corpori cœlesti, & ideò totum moueri diceretur: vel solùm partibus, & ideò non secundum se totum diceretur moueri, sed solùm secundum partes.

Et videtur hoc vltimum necessarium propter hoc argumentum. Vt corpus moueatur localiter, necesse est mutare locum, vel diuerso modo se habere in eodem loco, vel circa eundem locum, sed vltima sphæra, nec mutat locum secundum se totam, nec diuerso modo se habet in eodem loco, sed solùm potest id habere secundum partes; ergo non nisi secundum partes mouetur.

Nostra tamen sententia est, quòd eodem prorsùs modo moueretur vltima sphæra secundum se totam, & secundum partes, sicut nunc mouetur quælibet alia sphæra inferior.

Probatur testimonio Aristotelis cap. 5. huius libri, vbi loquens de motu primi mobilis sub figura, aut exemplo elementi aquæ circulariter moti, ita ait: *Vnde, & si aqua fuerit huiusmodi, partes quidem mouebuntur ipsius, omnis enim est tanquam quod mouebitur & tanquam non, sic quidem enim tota simul locum non mutat, circulariter autem mouebitur, (partium enim hic locus est) & seorsum quidem, & deorsum non.* In his autem verbis tria continentur expresè. Primum, ita se habere vltimam sphæram in suo motu, sicut aqua, si circulariter moueretur: ergo censet ita se habere in suo motu, sicut se habent alia corpora inferiora, quæ se continent circulariter mota, sed de his constat, non solùm secundum partes moueri, sed etiam secundum se tota, ergo idem sentit de vltima sphæra. Secundum, totam sphæram non mutare locum, sed solùm partes. Tertium nihilominus totam sphæram moueri, ita, vt non solis partibus conueniat motus circularis, sed etiam toti, quod est secundum se totam moueri. Sed ratione probatur, quia vt totum corpus moueatur circulariter, non requiritur mutatio loci, vel vbi, quia motus

circularis non est de vno loco, vel de vno vbi in alterum, sed solùm est circumuolutio quædam in eodem loco, vel in eadem præsentia ad spatium, aut in eadem distantia ad centrum; ergo nec aliud requiritur, vt moueatur circulariter secundum se totum, sed primum cælum ita se habere, vt per se patet; ergo secundum se totum moueretur. Secundò, quia certum est inferiores sphæras in loco existentes moueri secundum se totas, & non solùm secundum partes, alioqui repugnaret, quod corpus moueretur secundum se totum: sed ita se haberet vltima sphæra in suo motu, sicut se habent inferiores; ergo etiam secundum se totum moueretur. Probant minor, quia cum motus circularis non fit de loco ad locum, nec ad acquirendum locum, impertinens est, quod corpus sit in loco, vel non, vt circulariter moueatur, sed solùm differt vltima sphæra ab inferioribus in eo, quod illæ sunt in loco, & hæc non; ergo nulla est differentia quantum ad modum circularem, sed eodem prorsus modo se habebunt ad illum, & ita sicut inferiores mouentur secundum se totas, & non solum secundum partes, ita vltima se haberet, si moueretur.

Pro solutione autem argumenti notandum, diuerso modo se habere totum corpus, & partes eius in motu circulari, nam illæ mutantur de vno loco in alterum, vel certè de vno situ, vel præsentia in alteram, cum pars, quæ nunc est in Oriente, postmodum sit in Occidenti, sed totum, nec locum, nec situm, nec præsentiam, immò nec vbi mutat, nisi solùm secundum modum se habendi; quia semper est præsens eidem spatio; & semper est in eadem distantia ab aliis corporibus, sed diuerso modo se habet; quia diuersam habet dispositionem diuerso modo se habentibus omnibus eius partibus. Itaque ex motu partium resultat diuersa dispositio totius, vt totum est, quia totum, vt totum ex omnibus partibus simul sumptis resultat. Totum igitur, vt totum mouetur, & partes, vt partes, & ideò totum secundum se totum, & totum secundum partes: diuersa tamen ratione: nam secundum partes mouetur mutando situm, præsentiam, & vbi partiale, sed secundum se totum non mutando hæc, sed mutando dispositionem circa hæc, quod est non acquirere nouum vbi, sed nouum modum vbicationis, vel præsentiæ, qui est proprius terminus motus circularis totius corporis. Et ex hoc intelligitur alia differentia inter motum totius, & partium, quòd iste quasi mixtus est ex recto, & circulari; nam de recto habet mutationem præsentiarum, de circulari verò eas mutare per circumuolutionem, quod est quasi mutationes earum repetere: idem verò motus circularis, vt est motus totius corporis; nihil habet de recto, sed purè circularis est. Et hoc est,

est, quod Aristoteles asseruit dicens, totum non mutare locum, sed partes, moueri tamen; quia motus non conuenit toti corpori, vt est mutatio loci, vel vbi, sed partibus, toti verò, vt est diuerso modo se habere in eodem vbi.

Ad argumentum ergo neganda est minor, quod tota sphæra non se habeat diuerso modo in eadem præsentia, vel distantia, aut vbi: nam cum omnes eius partes sint in diuersa dispositione, necesse est totum ipsum corpus secundum se totum diuersam semper habere.

QVÆSTIO V.

An diuersa corpora possint simul esse in eodem loco.

12 VT intelligatur quæstio, duplex potentia distinguenda est, naturalis, & supernaturalis; & secundum primam procedit quæstio præsens; in sequenti verò disputabitur de secunda. Quærimus ergo, an secundum potentiam naturalem repugnet duo corpora simul esse in eodem loco.

Et prima opinio tenet *esse possibile:* quam tenuerunt quidam ab Alexandro in opusculo de mixtione, & Afernelio secundo libro suæ Philosophiæ citati. Probántque multis experientiis, ex quibus vnam, vel alteram afferre sufficiet, cum eadem sit ratio de cæteris. Amphora enim aquæ plena numeros intra se recipit absque aliqua expulsione aquæ, vt testatur Plinius libro secundo, historiæ naturalis capite sexagesimo secundo, quod non potest fieri, nisi per simultaneam existentiam eorum cum aqua in eodem loco. In vase etiam cineribus pleno tanta recipitur aqua, quanta reciperetur, si vacuum esset; ergo idem interuallum, quod est inter latera eius, occupant simul cineres, & aqua. Sed ratione probatur, quia si hoc repugnaret, maximè, quia quantitas cuiuslibet corporis est occupatiua loci, & diuersa quantitas occupatiua diuersi loci: sed non repugnat plures quantitates occupare eundem locum; ergo nec duo corpora simul in eo esse. Probatur minor. Primò, quia non potest vna quantitas expellere aliam ab eodem loco in aliquo genere causæ; ergo non repugnat plures occupare eundem locum. Antecedens probatur, quia quantitas non est forma actiua; ergo non potest expellere aliam in genere causæ efficientis, & cum existentia in loco non fiat per informationem, aut receptionem vnius quantitatis in alia, non possunt se expellere in genere causæ formalis, aut materialis; quare expulsio erit naturaliter impossibilis, & simultanea existentia possibilis naturaliter. Secundò, quia quodlibet accidens corporeum est occupatiuum loci, & tamen omnia accidentia eiusdem corporis

recipiuntur in eodem loco cum ipsomet corpore; ergo poterunt etiam recipi diuersæ quantitates diuersorum corporum.

Secunda opinio est communis, *& vera quòd non sit naturaliter possibile, duo corpora esse in eodem loco.* Probatur testimonio Aristotelis in hoc 4. lib. textu 27. vbi probans, quod nihil possit esse in seipso tanquam in loco, adhuc per accidens, pro magno inconuenienti colligit, ex eo sequi, quod duo corpora essent simul in eodem loco his verbis: *At verò neque secundum accidens contingere, simul enim duo corpora in eodem inerunt.* 53 Et ita etiam sentiunt omnes eius interpretes in commentariis huius loci. Sed probatur ratione, quia non possunt duo corpora occupare eundem locum, nisi per penetrationem dimensionum, sed penetratio reputatur naturaliter impossibilis in schola Philosophica; ergo impossibile est etiam naturaliter, quod duo corpora simul sint in eodem loco. Maior manifesta est, quia se penetrare duo corpora, non est aliud, quàm simul occupare eundem locum. Minor verò pro certa recipitur ab omnibus, propter naturam quantitatis, quæ est extensio partium, & esse occupatiuam loci, ita, vt diuersis partibus eius debeatur distincta pars loci, & hoc est esse radicem impenetrabilitatis, quia eo ipso, quòd quātitas est occupatiua loci, nata est etiam impedire aliam ab occupatione eiusdem loci: naturale est igitur vnam quantitatem expellere aliam ab eodem loco, vt vidimus in aqua, & aëre, & in omnibus aliis corporibus sic se habentibus circa locum, vt illud quod faciliùs cedit, statim relinquat alteri locum ab eo exiens, quod non esset necessarium, si possent duo simul occupare eundem locum, quare impossibile hoc reputandum est ex natura quantitatis. Vnde pro magno miraculo habetur in sacris literis, à sanctis Patribus, quotiescunque in eis legitur, quod duo corpora simul in eodem loco extiterint, vel se penetrauerint, vt in natiuitate Christi, & resurrectione eius; ascensúque in cœlum.

Ad experientias verò in contrarium adductas, sic respondendum est, vt amphora plena solùm possit recipere nummos; aut 54 retinere sine effusione aquæ, quandiu sicca fuerint labra eiusdem amphoræ, quibus iam madefactis impossibile est quidquid Plinius dixerit. Vas autem cineribus plenum aquam in poris recipit, & per receptionem aquæ constipantur cineres, atque exhalatur aqua, & ex vtroque fit, vt ad minorem locum vtrumque corpus reducatur: sicque in eodem interuallo vasis simul recipiantur, non quidem ita, vt easdem partes occupent, sed diuersas. Quod verò tantùm aquæ infundi possit in vase cineribus pleno, ac vacuo, non facilè crediderim, sed in hac re experientiæ potius, quàm authoritati standum est.

Ad argumentum verò neganda est minor, quod non repugnet

natura

naturaliter duo corpora, vel duas quantitates occupare eundem locum. Et cum additur neutrum posse aliam expellere in aliquo genere causæ, etiam est negandum, quia licet in genere causæ efficientis non se expellant, propterea, quod nemo dixit quantitatem esse actiuam formam, sed vna expellit alteram per naturalem incompossibilitatem formalem: nam licet occupatio loci non fiat per informationem, sed valdè similis est informationi, & ad genus causæ formalis reducitur.

55 De cæteris verò accidentibus dicendum est, non esse occupatiua distincti loci, sed eiusdem cum corpore ipso, & quãtitate eius. Et ratio huius est; quia nec substantia, nec accidentia corporea, excepta quantitate, habent ex se vllam extensionem molis occupatiuam loci; sed sicut à quantitate extenduntur, sic ab eadem habent esse occupatiua loci. Itaque soli quantitati debetur per se locus; substantiæ verò, & reliquis accidentibus solùm ratione quantitatis: & cum vna tantum sit quantitas in vno corpore, tantùm est vna ratio occupandi locum, & omnia nata sunt occupare eundem locum ratione eiusdem quantitatis. Negandum igitur est, quod eadem sit ratio de multis accidentibus eiusdem corporis, & de multis quantitatibus; nam cùm quantitati ex se debeatur locus, multis quantitatibus plura debentur, ac distincta loca, & propterea licèt non repugnet omnia accidentia eiusdem corporis occupare eundem locum, repugnat tamen diuersis quantitatibus.

DVBIVM INCIDENS.

An singulis accidentibus eiusdem corporis distincta præsentia locales, seu distincta vbi, correspondeant.

56 DE locis iam diximus non correspondere distinctos distinctis accidentibus eiusdem corporis. In quo omnes conueniunt, sed de vbi, vel præsentia ad spatium, dubitatum est à Modernis, an tot habeat vbi, totque præsentias res quælibet, quòd accidentia habet realiter distincta, ita vt vnum vbi, vel vna præsentia correspondeat substantiæ hominis, alia quantati, & qualitati alia, sicque cæteris accidentibus, vel sicut vnus eis locus correspondet, quod sine penetratione omnia occupant, pari ratione correspondeat eis vnum vbi.

Et prima opinio distinguit duplicem præsentiam, vel duplex vbi: vna est quantitatiua, quæ vocari potest vbi circũscriptiuum, aut circumscriptibile, quam habet corpus per commensurationem cum loco, quæ ideò diuisibilis est, ita vt toti corpori tota correspondeat, sicut toti loco præsens est, & partes partibus: cum & istæ partibus etiam loci sint præsentes per veram occupationem earum. Aliud est vbi definitiuum, nempè præsentia nõ com-

mensurata loco, ita vt toti correspondeat integra per commensurationem ad totum locum, & pars præsentiæ, partibus rei per commensurationem ad partes loci, quas occupant, sed definita loco, vel spatio, per quam res quælibet dicitur habere vbi, & hoc vbi commune est corporeis, atque spiritualibus; ita vt illud habitura sit substantia, etiam si spolietur quantitate. Et primum quidem vbi dicunt habere substantiam, & corporea accidentia à quantitate, sicut ab ea habent. Secundum verò non nisi à propria entitate, vt actu existenti. Et ideò primum vbi non multiplicari pro quantitate, & substantia, cæterisque eius accidentibus, sed vnum correspondere omnibus, sicut vnus locus, ita, vt quantitati correspondeat per se primò, & cæteris eius ratione. Vbi verò secundum multiplicari, & ideò tot habere præsentias rem quamlibet, quot habet accidentia distincta realiter præter ipsummet vbi; vel præsentiā, quæ præsens est per se ipsam, & non per aliam præsentiam; alioqui procederetur in infinitum. Nec solum hoc verum esse in substantia corporea, sed etiam in spirituali: cum iste modus præsentiæ vtrique sit communis. Et ideò vnam habebit præsentiam Angelus, aliam intellectus eius, & voluntas aliam, sicque de cæteris accidentibus.

Probant primò, quia cuilibet rei existenti extra causas debetur præsentia realis: ergo distinctis rebus actu existentibus per distinctas existentias debetur distincta præsentia; alioqui, si eam non haberet, esset in rerum natura extra suas causas actu existens, & nullibi, vel nusquam esset, quod patet esse impossibile. Secundò, quia substantia, & quantitas habent distinctas præsentias, ergo eodem modo habebunt distinctas cætera accidentia. Probatur consequentia; quia substantia, & quantitas habent distinctas præsentias, vel distincta vbi; quia habent distinctas entitates reales actu existentes, quarum ratione eis debentur, sed cætera accidentia habent etiam distinctas entitates actuales à substantia, & quantitate & inter sese; ergo habebunt distinctas præsentias. Probatur deinde antecedens, quia si Deus separet quantitatem à substantia, remaneret substantia præsens, & cum suo vbi, sicut cum sua entitate; ergo habet præsentiam distinctam à præsentia quantitatis, & tandem, quia dum aliquod accidens separatur à substantia, habet præsentiam per se distinctam à præsentia substantiæ; ergo eandem habebat, dum erat in substantia, cum esset eadem entitas realis extra causas. 57

Hæc tamen sententia singularis est, & nunquam audita in schola, atque etiam contraria doctrinæ Aristotelis, & rationi. Probo primum, quia si tot vbi multiplicantur, quot sunt accidentia realiter distincta, sequitur tot etiam motus locales 58

multiplicari. Probatur consequentia, quia vbi est terminus proprius motus localis: ergo si pro quolibet accidenti ponitur proprium, vbi: distinctum, tot vbi acquiret corpus, dum mouetur, quot accidentia habet, sed acquisitio, vbi, est motus localis: ergo per tot motus locales acquirentur: & ita tot motibus mouebitur homo, quot habet accidentia, quot habet potentias sensitiuas, quot habet species sensibiles in memoria sensitiua, & intellectiua, quod est contra Aristot. 5. lib. Phys. cap. 1. & 2. lib. Topic. cap. 3. loco 24. expressè asserentem, accidentia non moueri per se, sed per accidens motu subiecti: quia motis nobis mouentur eodem motu, quæ in nobis sunt. Et etiam contra rationem: quia cum accidentia non sint entia naturalia, non habent principium motus, quare non possunt propriis motibus moueri, sed eodem motu, quo mouetur substantia, & id quidem per accidens.

59 Quod verò sit contra rationem probatur: quia præsentia fundatur in esse rei: ergo secundum modum essendi debetur singulis rebus præsentia: sed accidentia non habent esse per se, sed sunt aliquid substantiæ: ergo nec debetur eis præsentia per se, sed soli substantiæ, sicut certum est, non deberi eis motum per se, per quem acquiritur, sed sicut mouentur per accidens motu substantiæ, sic etiam sunt præsentia per accidens, præsentia substantiæ, quæ eis communicatur.

Nostra igitur sententia est, in quacunque substantia non esse, nisi vnicam præsentiam, vnicúmque vbi, ei per se primò debitum: in substantiis verò corporeis hanc vnicam præsentiam substantiæ extendi per quantitatem, & fieri circunscriptibilem: & ita extensam communicari cæteris accidentibus corporeis. Itaque non habent distinctas præsentias substantia, & quantitas: sed eandem: in qua mutuam habent communicationem: nam in quantum præsentia definitiua est, conuenit per se substantiæ, & communicatur quantitati, tanquam accidenti eiusdem substantiæ: sed in quantum est localis, vel circumscriptibilis, conuenit primò quantitati & communicatur substantiæ, cæteris verò accidentibus communicatur à substantia secundum priorem considerationem eiusdem præsentiæ: secundum posteriorem verò communicatur eis à quantitate: & eodem modo in rebus spiritualibus dicendum est, vnicam esse præsentiam & vnicum vbi: per se conueniens substantiæ, & per communicationem accidentibus: & sicut vnica est præsentia, & vbi vnicum in re quacunque corporea, & spirituali ita vnico motu locali mouetur per se conueniens substantiæ, & per se accidens accidentibus.

60 Ad primum argumentum alterius sententiæ distinguendum est antecedens: quia non debetur præsentia, vel vbi cuicunque

entita

entitati reali extra causas existenti, nisi secundum modum essendi eius: sicut nec debetur motus localis, per quem acquiritur, vel producitur: & cum accidentia non habeant modum essendi per se, licet sint entitates reales extra causas, non debetur eis præsentia per se: sed per accidens ratione substantiæ habentis modum essendi per se; non sunt ergo per se præsentia, sed per accidens, sicut non habent esse per se, sed in alio. Ad secundum negandum est antecedens, quod substantia, & quantitas habeant distinctas præsentias, sed vnam tantùm habent, quæ per se conuenit substantiæ, vt præsentia definitiua est, & per accidens quantitati, vt autem est circunscriptibilis, vel localis, ex opposito, primò, & per se conuenit quantitati, & per accidens substantiæ: aliis verò accidentibus communicatur vtroque modo per accidens. Ad tertium concedendum est antecedens: quia dum separantur accidentia à substantia, habent modum essendi per se, & ideò debetur eis præsentia, vel vbi per se, & distinctum ab vbi substantiæ, quod prius eis communicabatur, sicut habent modum essendi separatum ab ea; neganda tamen est consequentia; quod etiam, dum sunt in substantia, habeat propriam præsentiam distinctam à præsentia substantiæ. Quia sicut non sunt per se, sed in alio, tanquam accidentia eius, ita nec debetur eis præsentia per se, sed solùm communicatur eis præsentia substantiæ accidentaliter.

QVÆSTIO VI.

An per potentiam Dei absolutam possint duo corpora esse in eodem loco.

Prima opinio asserit, implicare contradictionem, & ideò non posse fieri etiam per potentiam Dei absolutam. Quam 61
vt probabilem defendit Duran. in 4. distin. 44. quæst. 6. probat tribus argumentis, quæ ad vnum reduci possunt hoc modo: Si duo corpora possunt esse in eodem loco: ergo etiam duæ partes eiusdem corporis. Probatur consequentia: quia sicut distinctis partibus eiusdem corporis debentur distinctæ partes loci, sic distinctis corporibus debentur loca distincta: ergo non est maior repugnantia in vno, quàm in alio, sed repugnat secundum: ergo etiam primum. Probatur minor, quia partes eiusdem corporis ab intrinseco habent, hoc est, ex propria extensione, qua vna est extra aliam, distingui, situ, & positione: ergo repugnat, quòd in eodem loco vnius includantur plures, vt in loco digiti, caput, & pedes: nam si hoc posset fieri, possibile etiã esset, vt omnes reducerentur ad locum digiti, & ex consequenti totum corpus in eo includeretur, & tunc pars esset æqualis toti: & in loco minori

minori includeretur maior, fierétque montem posse transiro per foramen paruum. Et tandem si duæ partes quantitatis permanentis simul esse possunt in eodem loco, partes quantitatis successiuæ simul esse poterunt duratione. Probatur consequentia, quia sicut permanentes habent intrinsecum ordinem extensionis, & nihilominus possunt habere eandem extensionem localem, eodem modo licèt partes successiuæ habeant ordinem successionis, poterunt esse simul, quod manifestè repugnat: quia eo ipso tolleretur ordo prioris, & posterioris, atque adeò ordo successionis eis intrinsecus: ergo non minus repugnabit, quòd partes quantitatis permanentis simul sint in eodem loco.

62 Propterea secunda opinio Scoti in 4. d. 49. quæstione 16. ad secundum *negat etiam posse vllo modo fieri, quòd duo corpora simul sint in eodem loco, si vtrumque occupet locum, sed necessarium esse, quod alterum absoluatur ab occupatione loci, & ita poterit esse simul cum alio.* In duobus itaque conueniunt duæ istæ opiniones: nam vtraque asserit corpora actualiter extensa in ordine ad locum, non posse vllo modo esse simul in eodem. Secundò asserunt, penetrationem corporum, vel dimensionem implicare contradictionem, & ideò non esse vllo modo possibilem.

Sed tertia opinio affirmat *per potentiam Dei absolutam fieri posse, quod duo corpora sint in eodem loco, contra primam, & hoc esse poßibile, etiam si vtrumque occupet locum*, contra secundam, atque etiam contra vtramque, quod in eodem loco se penetrent: quia penetratio dimensionum non implicat contradictionem, licèt sit naturaliter impossibilis. Ita D. Thom. multis suæ doctrinæ locis, præsertim in 4. d. 43. quæst. 2. artic. 2. quæst. 3. ad 2. & 4. & super Boëtium de Trinitate quæst. de causarum pluralitate art. 3. D. Bona. in 4. d. 40. parte 2. artic. 2. quæst. 1. Richard. ibidem art. 2. quæst. 5. Pater Suarius 3. part. quæst. 54. art. 4. disp. 46. sectio 5. *& est iam communis in schola, & vera.*

63 Probatur ex mysteriis nostræ fidei, imprimis contra Durandum ex mysterio Eucharistiæ, in qua corpus Christi, licèt non sit in loco, nec localiter extensus, nec se penetret cum speciebus, simul tamen est cum eis: ergo duo corpora vtcunque esse simul nõ repugnat. Quod verò respondet huic argumento Duran. in 4. d. 10. quæst. 2. num. 14. & 15. Difficile sibi visum esse defendere, quod quantitas corporis Christi simul cum substantia corporis eius sit sub speciebus, & ideò probabiliter defendi posse, quòd solum sit corpus Christi in Eucharistia secundum substantiam, & non secundum quantitatem, ad euacuandas difficultates, quæ ex admissione duarum quantitatum simul existentium oriūtur, non

tur, non solum est periculosum in fide Catholica, sed errori proximum, quia Ecclesia semper intellexit totum Christum, ita integrum, ac est in cœlo contineri in Eucharistia, & ita habere sua membra sanctissima, vt caput, brachia, & pedes formata, ac figurata, sicut habebat, dum in hoc mundo nobiscum viuebat, & habet modo in cœlo, quod sine sua quantitate habere non posset. Non est ergo audienda hæc solutio Durandi, nec vllo modo probibilis reputanda.

Probatur etiam aduersus vtramque sententiam ex natiuitate Christi, & ex resurrectione eius: nam in natiuitate egressus est ex vtero Virginali clauso, atque integro permanente, & clauso sepulchro egressus est etiam in resurrectione, & ingressus ad discipulos ianuis clausis. Quæ per penetrationem sacri corporis cum corpore purissimo Virginis, cum lapide sepulchri, & cum ianuis facta sunt: ergo nec impossibilis est penetratio corporum: nec etiam, quòd plura simul occupent eundem locum, vt probat efficacius testimonium D. Pauli ad Hebræos 4. vbi de ascensu Christi in cœlum ait: *Habentes ergo pontificem, qui penetrauit cœlos Iesum filium Dei.* Vnde sequitur admittenda esse, quæ Durandus eisdem locis respondet ad priora testimonia: quia pugnant cum communi sensu SS. Patrum vt communi consensu Theologi ostendunt, quibus relinquenda sunt.

Vt autem explicemus, ac probemus simul hoc non implicare contradictionem, notandum est, quòd ab essentia quantitatis, quæ est extensio partium secundum magnitudinem, & molem, procedunt duæ istæ proprietates, nempe aptitudo occupandi locum, & ineptitudo simul existendi cum alia quantitate in eodem loco, aut se penetrandi cum ea, quæ ineptitudo vocatur impenetrabilitas formalis: istæ autem proprietates non sunt entitates distinctæ ab eadem quantitate, sed sola ratione sicut proprietates entis sola ratione ab eo distinguuntur non enim intelligitur, quòd sint potentiæ, vel aptitudines de prædicamento qualitatis superadditæ essentiæ quantitatis, sicut intellectus est qualitas superaddita animæ, & risibilitas homini; quia neque occupare locum est agere, vt ad id requiratur superaddita potentia, sed solùm sunt rationes posteriores consequentes essentiam quantitatis; sicut verum bonum, & vnum consequuntur entitatem. Actus autem vtriusque aptitudinis est occupare locum, aut actu extendi in eo, & actualis expulsio alterius quantitatis ab eodem loco, & ab his actibus absolui possunt: non tamen ab aptitudine occupandi locum, & expellendi aliam: quia non potest intelligi essentia quantitatis, quin eam sequantur aptitudines istæ, quæ sunt proprieta- 64

tes

tes eius, ficut nec entitas, quin eam consequantur veritas, & bonitas.

65 Ex quo infero, quod licet à pluribus dicatur, & à nobis aliquando dictum sit (vulgarem modum loquendi sequentibus) quod extensio partium in ordine ad locum est proprietas quantitatis, & hæc proprietas separatur per diuinam potentiam à quantitate corporis Christi in Eucharistia existentis: propriùs tamen, & veriùs dicitur, actualem extensionem in ordine ad locum non esse proprietatem quantitatis, sed aptitudinem habendi partes actu extensas in loco: habere autem actu extensas actum potius esse eiusdem aptitudinis, quæ est proprietas, & ideò accidens eiusdem quantitatis, & alia entitas modalis distincta ab ea ex natura rei, & ab hac actuali occupatione, vel actuali extensione in loco absoluitur quantitas corporis Christi in Eucharistia, & non ab aptitudine occupandi locum, quam in eadem Eucharistia existens habet, & facilius est eandem quantitatem absolui ab expulsione alterius quantitatis ab eodem loco: quæ expulsio non est proprietas quantitatis, sed actus impenetrabilitatis formalis, quæ est proprietas consequens formalem aptitudinem occupandi locum. Nam si ab actu prioris proprietatis, quæ est aptitudo occupandi locum absoluta est quantitas corporis Christi in Eucharistia, facilius absolui potest ab actu proprietatis posterioris: nempe impenetrabilitatis formalis, cuius actus est expulso alterius quantitatis ab eodem loco. Quo autem modo actus iste expulsionis suspendendus sit, facilè explicatur: quia per solam suspensionem diuini concursus suspendi potest, & per eam suspenditur, & fit, vt vna quantitas non expellat aliam ab eodem loco: sed ab vtraque occupetur simul, quod est se penetrare. Quod autem talis suspensio diuini concursus fieri possit, & per eam suspendatur expulsio actualis euidens est: quia licet occupatio loci, & expulsio alterius quantitatis ab eodem non procedant effectiuè à quantitate, neque sint actiones eius: sed quasi in genere causæ formalis, hoc est, per incompossibilitatem formalem duarum quantitatum in eodem loco vna expellat alteram, talis expulsio formalis, cum sit aliquid reale, non potest fieri sine concursu efficienti primæ causæ, sicut nec formam informare materiam, vel materiam recipere formam, fieri potest sine concursu eiusdem primæ causæ: quare sicut potest Deus suum concursum suspendere, & si eum suspendat, nec forma informabit materiam, neque hæc recipiet formam, eodem modo suspendente Deo suum concursum efficientem, necessariò requisitum ad formalem expulsionem alterius quantitatis ab eodem loco, non fiet talis expulsio, sed remanebit vtraque quantitas

in eo

in eodem loco, cum occupans sine expulsione alterius, & se penetrabunt. Et ecce explicatum, & probatum possibile esse, quòd duo corpora sint in eodem loco contra Durand. & occupando illum, & ex consequenti se penetrando sine eo, quod aliquod eorum absoluatur ab actuali occupatione loci, licet non sine eo, quòd absoluatur ab effectu expellendi aliud ab eodem loco.

Ad argumentum Durandi concedenda est prima consequentia, quod vna pars corporis possit esse simul cum alia eiusdem corporis in loco eius, & cõsequenter omnes in loco vnius, quantumlibet minimæ, immò, & totum corpus, & mons magnus per foramen acus transire, quod fiet ex eo solum, quod quantitas absoluatur ab actuali expulsione alterius quantitatis ab eodem loco: & ex eo solùm, quòd absoluta est quantitas corporis Christi ab actuali occupatione loci suspendente Deo suum concursum ad talem effectum omninò necessarium, factum est, quod tota eius substantia, & tota eius quantitas sit sub qualibet minima partè hostiæ. Neganda tandem est minor eiusdem argumenti, quod hoc sit impossibile, vel aliquam inuoluat contradictionem: quia non pertinet ad essentiam quantitatis, quòd partes eius habeant distinctum situm, & dispositionem in loco, neque est propria passio eius, sed ad essentiam solùm pertinet, habere vnam partem extra aliam inter sese, hoc est distinctæ magnitudinis, & molis, & aptitudo formalis occupandi locum, ita vt quælibet pats sit apta occupare distinctam partem loci, & expellendi aliam ab ea, proprietates sunt consequentes essentiam quantitatis, actu verò occupare distinctam partem loci, vel actu habere distinctum situm ab alia, atque etiam actu expellere alium ab eodem loco, vel situ partialis solum est actus eiusdem proprietatis, à quo absolui possunt partes quantitatis, & tota ipsa quantitas, cum talis actus sit entitas modalis distincta ab eadem essentia quantitatis, sine qua esse per diuinam potentiam non repugnat. 67

QVÆSTIO VII.

An idem numero corpus possit esse simul in diuersis locis per potentiam Dei absolutam.

PRæsupponit titulus quæstionis tanquam certum, & in quo omnes conueniunt, quòd non possit per virtutem naturalem idem numero corpus simul esse in distinctis locis. Cuius ratio est manifesta: quia quantitas est ratio formalis occupandi locum: sed quantitas cuiuslibet corporis est finita, & limitata ad vnum effectum adæquatum sicut cæteræ formæ: ergo solùm se extendit ad occupandum vnum locum: intra cuius terminos clauditur: 68

clauditur: quare non potest plures simul occupare. Solùm ergo quæritur, an id possit fieri per potentiam Dei absolutam. Sed duplicem partem habebit quæstio. Prima circa existentiam eiusdem corporis in pluribus locis simul possibilem, vel impossibilem versabitur.

Secunda verò circa modum, quo ei conuenirent proprietates, accidentia, actiones, & passiones, ac res aliæ, si per possibile vel impossibile in diuersis locis poneretur.

Et circa primam partem est prima opinio negans vllo modo fieri posse, quod idē numero corpus simul sit in diuersis locis. Quam sequuntur D.Thomas in 4.d.10. quæstione prima, articulo primo,& dist.4.quæstione secunda, articulo secundo, quæstiunc.3.& ad 4.& 3.part.quæstione 75.artic.1. ad 3. D.Bona.in 4.d.44.artic,de dote subtilitatis quæst.1.ad 5.Duran. d.10.quæstione 1.num.30.& 31.& quæst.4.nu.8.& d.44.q. 6. ad primum, Henric. quodlib.9. q.32. Ægid. quodlib.1. quæstione prima, & quodlib.2. quæst.17. & Theorem.3. de Euchar. Heru. quodlib. 11.quæstione 13. Dionys. Carthu. in 4. d. 13. quæstione tertia, dub.1.Capreol.in 4.d.10. quæst.1.art.3. Palud. qu.1. Ferrar. 4. contra gentes c. 68. Probatur duplici argumento. Primo, quia duobus modis aliquid est in loco,circumscriptiuè, & definitiuè, sed vtroque modo repugnat; ergo nullo modo fieri potest. Probatur minor, quia esse in loco circumscriptiuè, est circundari superficie vltima continentis, & intra terminos eius claudi, ab eaque comprehendi; ita vt totum corpus intra illam sit, & nihil extra; ergo repugnat corpus esse in vno loco,& extra illum contineri ab alio. Quod præsertim verum est, ac necessarium; quia cum quantitas sit limitata forma, solùm potest habere vnum effectum formalem occupandi vnum locum, sicut albedo solùm potest constituere vnum album. Esse autem in loco definitiuè est habere realem præsentiam ad certum spatium definitam, ita vt res dicatur ibi esse, & non alibi:ergo eo ipso, quòd in duobus locis existeret simul corpus, neutro definiretur; repugnat igitur esse simul in duobus definitiuè.

Secundò, quia si in duobus locis simul ponatur idem corpus, sequitur cōtraria prædicata simul ei conuenire, priuatiuè etiam opposita, & quod summum est,contradictoria, sed eidem simul conuenire hæc continet manifestam repugnantiam, ergo non minorem continebit quòd simul sit in diuersis locis. Minorem probo, quia in vno loco posset calefieri, & in alio infrigidari, idque in summo gradu; in eodem posset cæcus fieri,& in alio integrum habere visum. In vno esse sanum, & in alio sanitate priuari, in vno demum annihilari à Deo, & non in alio, & ita in vno esse,& in alio non esse.

Secunda opinio est opposita, affirmans posse idem numero corpus simul esse in duobus locis distinctis per diuinam potentiam. Quam tenent Alexand. Alensis 4. part. quæstione vndecima, art. 1. §. vltimo, & quæst. 41. memb. 7. Scotus in 4. d. 10. qu. 2. Richar. ibidem art. 2. q. 2. Gab. quæst. 1. art. 2. & lect. 46. super can. missæ. Ochamus quæst. 4. Maior. quæstione 2. Petrus Aliatensis qu. 5. art. 2. Adam. qu. 5. art. 3. Alanus de Sacram. Euchar. cap. 38. Claudius de Saintes repetitione 4. de Euchar. cap. 4. Argent. in 4. d. 10. quæst. 1. art. 2. Turrianus noster lib. 3. de canonib. app. illust. Card. Bellarm. ex nostra Societate, lib. 3. de Euchar. cap. 3. & 4. Pater Suarius Tomo 2. disp. 48. sectio. 4. & ex Modernis multi. 69

Probatur primò ex mysterio Eucharistiæ, ex quo constat corpus Christi non solùm in multis hostiis in diuersis locis simul consecratis esse præsens, sed simul etiam in cœlo; ergo non repugnat idem corpus præsens esse in diuersis locis. Et si dicas possibile hoc esse per simplicem præsentiam, sed per localem repugnare; quia præsentia localis dicit commensurationem cum superficie ambiente, atque etiam formalem occupationem loci, quam repugnat multiplicari. Contra hoc est, quòd extensio in ordine ad locum non pertinet ad essentiam quantitatis; sed accidentalis est eisi ergo eadem quantitas potest habere duplicem præsentiam simplicem, poterit etiam habere duplicem præsentiam localem, quod est esse circumscriptiuè in duobus locis simul. Et ideò hanc opinionem asserunt omninò tenendam esse, quia veritati nostræ fidei multum fauet, & per eam facilè possumus satisfacere argumentis hæreticorum aduersus eam oppositis. Nam si teneamus non repugnare, quòd idem corpus circumscriptiuè sit in duobus locis simul, faciliùs intelligemus verum esse, quòd sit in pluribus hostiis per simplicem præsentiam.

Sed probatur secundò ratione, quia si id repugnaret, maximè propter circumscriptionem localem, quæ videtur esse comprehensio quædam corporis intra terminos superficiei ambientis, & ita extra illos esse non posse. Sed hoc est falsum; ergo non dabitur vlla repugnantia. Probatur minor, quia corpus Christi est in cœlo circumscriptiuè, & nihilominus non ita coarctatur ad illam superficiem, à qua circumscribitur, neque sic ab ea comprehenditur, vt extra illam esse non possit: cum constet extra illam esse in hostia consecrata; ergo circumscriptio vnius loci non tollit, quin circumscriptum corpus extra terminos eiusdem superficiei circumscribentis sit; poterit ergo extra illam esse ab alia superficie circumscriptum, & ita erit simul in diuersis locis circumscriptiuè. 70

Vtraque opinio probabilis iudicatur, & argumentis vtriusque respondetur.

71 Nostra sententia est, vtramque opinionem esse probabilem, vtróque defendi posse, neque priorem conuincere repugnantiam, nec posteriorem conuincere possibilitatem, quòd satis est, vt liberè quisque possit quamlibet partem defendere, nec enim requiritur euidentem ostendere repugnantiam, vt defendatur aliquid non posse fieri per potentiam Dei absolutam: nam si talis esset, defendi non posset, cum sit certum, effici posse à Deo per potentiam absolutam, quidquid non implicat contradictionem, sed sufficiunt argumenta probabilia, per quæ probetur contradictio, vt probabiliter defendi possit non posse fieri; quia sicut probabile est implicare contradictionem, ita est probabile, quòd non sit vllo modo factibile, solùm restat argumentis vtriusque partis satisfacere.

Et primò respondendum est argumentis secundæ opinionis: & ad primum neganda est consequentia: quia ex simplici præsentia, & indiuisibili eiusdem corporis in diuersis locis, non bene infertur duplicem localem esse possibilem; quia specialem continet repugnantiam, quod præsentia localis multiplicetur propter commensurationem corporis cum loco quam dicit essentialiter, commensuratio verò comprehensionem intra terminos loci, ita vt extra illos non possit extendi idem corpus, extenditur autem extra illos, si sit simul in alio loco extensiuè, & ideò repugnat simul esse in duobus. Itaque extensio in loco, & commensuratio cum eo, non dico comprehensionem corporis locati intra terminos loci, ita vt extra illos esse repugnet quocunque modo, sed solùm dicit comprehensionem localem, & ideò solùm ei repugnat, quod extra locum, in quo est, sit per localem extensionem, non verò per simplicem præsentiam.

72 Et quod rursus additur, extensionem localem, vel occupationem loci non pertinere ad essentiam quantitatis, concedendum est, sed nec esse proprietatem eius, effectum tamen formalem huius proprietatis, quæ est aptitudo occupandi locum, & ideò non potest multiplicari. Et si fortè dicatur, multiplicari posse effectum formalem albedinis, si eadem ponatur in duobus subiectis numero diuersis. Respondetur primò, non esse certum, quod in duobus subiectis simul possit inhærere, etiam per potentiam Dei absolutam, sed negari posse, & etiam si id concedatur; diuersa est ratio de effectu extensionis in loco, nam effectus formalis albedinis: cum sit per inhærentiam in subiecto, à quo indiuiduatur aliquo modo albedo; ab eodem subiecto potest multiplicationē accipere: actualis tamen extensio in loco

non est circa locum per inhæsionem, sed solùm per commensurationem extrinsecam, & limitatam ad terminos eius, quos egredi repugnat: quare non potest à loco ipso multiplicationem accipere; sed à sola quantitate, quæ cum sit ex se limitata, ad vnum tantum potest se extendere.

Et quod tandem dicitur, oppositam sententiam facere veritati fidei; negandum est, quia faciliùs longè est corpus habere simul duplicem præsentiam simplicem, quam duplicem localem, & ideò non est confirmanda hæc veritas ex alio longè difficiliori: quia si ex eo confirmaretur, potius videretur difficiliorem eam efficere ad credendum. Nec etiam videtur vtendum esse hac opinione, ad respondendum argumentis hæreticorum: quia significaretur veritatem nostræ fidei aliquo modo ei inniti, & argumentis facilioribus non bene respondetur, per aliud magis difficile, ex quo augetur potiùs difficultas eorum (si quam habent saltem apparentem) quàm minuatur, vel tollatur. 73

Ad secundum constat iam solutio ex primo, & ad formam eius distinguenda est maior, quia extensioni locali corporis in vno loco non repugnat extra illum esse quomodocunque, sed solùm per extensionem localem, quia comprehensio extensiua est, & limitata: quare non potest esse, nisi vna vnius corporis, nec maior, quàm sit locus, vt probatum est, esset autem maior si ad alium locum simul extenderetur.

Difficultas primi argumenti solùm consistit in explicanda ratione existendi in loco circumscriptiuè, ac definitiuè, nam si ita explicari debent, ac in argumento explicantur, conuincit absque dubio manifestam continere repugnantiam, quod idem numero corpus simul sit in diuersis locis vtroque modo. Si verò explicentur alio modo satis probabili, nullam probabit repugnantiam. Itaque esse in loco circumscriptiuè, non est sic in eo extendi, & ab eo comprehendi, quod extra terminos loci non extendatur, sed circumscribi loco solùm est, quod totum corpus sit in toto loco, & pars in parte; & ita à loco comprehendi, quod nihil locati sit, quod non contineatur intra terminos loci, neque aliquid loci sit, quod non contineat corpus; vel partem eius. Quod verò non egrediatur terminos loci, non pertinet ad circumscriptionem, sed gratis videtur additum. Esse etiam in loco definitiuè solùm dicit corpus esse præsens alicui determinato spatio, ita vt non sit vbique, nec esse possit ex proprio modo præsentiæ, quem habet, & ideò, nec Deus est in loco definitiuè, nec Christus in Eucharistia. Quod verò alibi etiam sit, vel non, impertinens est ad modum essendi in loco definitiuè. Ad formam igitur argumenti neganda est minor, quòd vtroque modo repugnet idem numero corpus simul esse in di- 74

uersis

uersis locis; quia nec esse circumscriptiuè in vno prohibet, quod extra illum non extendatur, sed solùm dicit intra terminos eius contineri totum corpus, & singulas eius partes intra terminos singularum partium eiusdem loci.

75 Nec etiam esse in loco definitiuè dicit ita esse ei præsens, vt non sit præsens alibi; sed solùm, quòd præsentiam determinatam habeat, vt explicatum est; quare nec repugnat circumscriptioni vnius loci ab altero simul circumscribi, nec etiam præsentiæ definitiuæ, alibi esse præsens.

Secunda pars quæstionis.

SEcundum argumentum eiusdem opinionis petit, quonam modo se haberet corpus in duobus locis existens circa ea, quæ possent ei accidere: An videlicet accidentia; aut proprietates, seu mutationes, quas haberet in vno loco, haberet etiam in alio. Circa quod sunt tres opiniones. Prima asserit corpus positum in diuersis locis easdem proprietates, eadem accidentia, easdem mutationes habiturum naturaliter. Sed per potentiam Dei absolutam posse habere diuersas, atque etiam oppositas: itaque naturaliter vtrobique calefieret, vel infrigidaretur; ex eo, quòd in vno loco pateretur has mutationes, sicque de cæteris. Sed supernaturaliter fieri posset, vt calefieret in vno loco, & non in alio, & simul in diuersis calefieret, & infrigidaretur. Ita Gabr. in 4. d. 10. quæstione 1. art. 2. & lectio. 46. super can. missæ. Sotus eadem d. & quæst. artic. 5. Marsil. in 4. quæst. 7. artic. 3.

76 Secunda opinio distinguit proprietates, seu accidentia permanentia, & mutationes transeuntes, & immanentes hoc modo: Si proprietates non distinguantur ex natura rei à corpore, diuidi non possunt in diuersis locis, sed necesse est vtrobique easdem habere; & etiam si distinguerentur, habebit easdem naturaliter: quia non dependent à loco extrinseco. De mutationibus verò immanentibus, quales sunt actiones intellectus, & voluntatis, quæ non dependent à loco extrinseco, & consequenter de qualitatibus per eas acquisitis probabile esse, quod in vtroque loco habebit easdem: de eisdem verò mutationibus, quæ etiamsi immanentes sint, à loco extrinseco dependent, & aliquid videntur habere de transeuntibus, diuersas habere, etiam naturaliter, quia à loco extrinseco dependent, vt videre, & audire. De transeuntibus verò, & terminis per eas productis, naturaliter loquendo, diuersas esse habiturum in diuersis locis asserit: ita, vt si in vno loco augeatur, & maius fiat corpus, non esse necessarium augeri in alio, vel maius fieri: & si in vno loco infirmum sit, sanum possit esse in alio, atque etiam si moriatur

in vno, posse in altero viuum permanere: sed propter naturalem confusionem formarum, & mutationem, quæ ex hoc sequeretur in rebus, facturum esse Deum per nouum miraculum, vt vtrobique easdem mutationes pateretur, & eosdem effectus omninò susciperet. Hoc solùm reputant impossibile omnibus modis, quod in vno loco annihilaretur, & non in alio.

Ita sentit pater Suarius 3. part. quæstione 85. disput. 47. se- 77
ctio. 5. & Conimb. hoc loco, & eandem sententiam prius videntur secuti Hugo Victorius 2. lib. de Sacram. p. 8. capit. 3. Alensis 4. par. quæst. 44. memb. 7. Ocham, & Maior in 4. d. 10. quæst. 4. & Innocentius lib. 4. de mist. missæ capit. 12. Et præcipua ratio eiusdem sententiæ est; quia mutationes istæ dependent à loco extrinseco, & consequenter effectus per eas producti; ergo iuxta loca diuersa, in quibus constitutum est corpus, variari deberent naturaliter: quòd verò contrarios effectus, vel formas simul suscipiat idem corpus, non est impossibile; supposito, quod ponatur in diuersis locis per miraculum, licèt sit impossibile sine illo.

Nostra sententia, duo asserit. Primum est, *quod res omnes, vel actiones, & mutationes, quæ dependent necessariò à loco extrinseco, vel in quantum ab eo dependent, variarentur circa idem corpus in diuersis locis simul positum.* Secundum, *ea, quæ non dependent ab extrinseco loco aut spatio, vel in quantum ab eo non dependent, non solùm non variarentur, sed implicaret contradictionem variari, & omninò necessarium foret vtrobique ei conuenire.* Ita D. Thom. 3. part. quæstione 81. artic. quarto. Scotus in 4. d. 10. quæstione quarta. Bellarminus Tomo secundo controuersiarum libro tertio, capite quarto, & maior Modernorum pars, sed prius declaranda est, deinde probanda. Declaratur autem hoc modo: Res sunt in duplici differentia, quædam absolutæ, quæ conueniunt subiectis, sine dependentia necessariò à loco vel spatio extrinseco, vt calor, albedo; aliæ verò non conueniunt ei, nisi cum necessaria dependentia ab eis, vt locus ipse, & localis præsentia, vel vbi, atque etiam omnes actiones dependentes ex approximatione agentis ad passum, vel obiecti extrinseci ad potentiam. Hoc supposito, asserit nostra sententia, illa non variari circa corpus positum in diuersis locis, nec vllo modo variari posse, sed in vtroque loco necessariò ei conuenire; hæc verò non conuenire ei vtrobique.

Probatur primum, quia corpus in duobus locis existens est idem numero; ergo illa, quæ ei conueniunt absolutè, & sine dependentia à loco, vel spatio, necessariò debent ei conuenire, vbicunque sit. Probatur consequentia, quia vbicunque sit, est idem numero, & independens à loco, quantum ad hæc; ergo vbicum

vbicunque sit, debet habere illa, & oppositum implicat contradictionem.

Secundò probatur, quia si hæc diuidi possent, sequitur contradictoria simul eidem conuenire; consequens autem falsum est; ergo falsum est etiam antecedens, quod diuidi possint. Probatur consequentia; nam si diuidi possent, in diuersis locis, posset corpus habere visum, & esse cæcum, & idem numero homo posset simul mori, & viuere: sed mortuus homo non est homo: cum mors fiat per separationem animæ à corpore; ergo simul est homo, & non est homo in diuersis locis: & ita duæ istæ propositiones erunt contradictoriæ, Petrus est homo, Petrus non est homo, quod est falsum.

Sed respondent non esse contradictorias, quia contradictoriæ debent esse eiusdem de eodem, pro eodem loco, sicut pro eodem tempore, & cum non conueniat vtraque eidem Petro in eodem loco, sed in diuersis, non erunt contradictoriæ, sicut non essent contradictoriæ, si pro diuersis temporibus conuenirent, vt Petrum currere, & Petrum non currere, possunt eidem conuenire pro diuersis temporibus, & ideò non sunt contradictoriæ. Sed contra hoc sic arguo: Esse hominem, vel non esse

80 hominem, conueniunt Petro absolutè, & sine dependétia à loco; nam licèt mors possit prouenire ab aliqua causa, vel actione extrinseca dependente à tali loco, & ideò talem actionem non versari circa Petrum vtrobique existentem; sed in tali loco determinato, in quo est approximatus agenti, esse tamen hominem, vel non esse hominem, tribuitur ei ab anima rationali per informationem independentem per se à loco; ergo idem esse non dependet à loco; dependet tamen à tempore; quia in tempore informat, & in diuersis partibus temporis potest informare, & non informare: vnde sequitur non esse necessarium, quòd pro eodem loco verificentur de eodem subiecto propositio affirmatiua, & negatiua, vt sint contradictoriæ, cum sit necessarium verificari pro eodem tempore.

81 Quo secundò probatur efficaciter argumento ad hominem, nam idem Moderni concedunt hoc solum repugnare corpori in diuersis locis posito, quod in vno annihiletur à Deo, & non verificari; nempe *esse, & non esse*; sed non minus sunt contradictoria *esse hominem, & non esse hominem*, quàm esse & non esse simpliciter; ergo si repugnat verificari simul hæc de corpore; ita etiam repugnabit simul verificari illa, nec locum habet solutio eiusdem, vel diuersi loci in contradictoriis enunciantibus, quod fit, & non fit; non certè alia de causa, nisi quia *esse*, *aut non esse*, non dependet à loco; *sed esse* hominem, vel non esse hominem

dependet à loco, vt probauimus; ergo, nec in his contradictoriis, enunciantibus *esse hominem, vel non esse hominem*, habebit locum eadem solutio eiusdem loci, vel diuersi, aut si in his locum habet, & propterea non sunt contradictoriæ, habebit etiam locum in aliis, & non erunt contradictoriæ: & ita sicut potest in vno loco esse homo, & non esse homo ille, qui in duobus locis poneretur simul à Deo, pari ratione poterit esse, & non esse simul, si in vno annihiletur à Deo, & in alio non, quod negant, sicut verè negandum est.

Probatur tandem falsum esse, quòd possint diuidi tales formæ, vel talia prædicata circa corpus in duobus locis positum: quia oppositio priuatiua, ita est immediata circa tale subiectum capax formæ, sicut contradictoria est immediata absolutè, sed implicat contradictionem, quòd vtrumque extremum immediatæ oppositionis conueniat simul eidem rei; ergo non minus repugnabit vtrumque extremum priuatiuæ oppositionis conuenire eidem subiecto capacitatis formæ simul, quàm vtrumque extremum oppositionis contradictoriæ conuenire eidem rei simpliciter. Probatur euidenter consequentia, quia extrema contradictoriæ solum repugnat simul conuenire, quia immediata oppositio est, & hæc ratio æquè concurrit in vtraque oppositione, cùm vtraque sit immediata, tunc vltra, mors, & vita, cæcitas, & visus opponuntur priuatiuè circa hominem; ergo non minus repugat vtrumque ei conuenire simul in diuersis locis, quàm vtrumque extremum contradictoriæ oppositionis, nempe esse, & non esse. Probatur consequentia, quia sicut extrema oppositionis contradictoriæ, vel oppositio ipsa non dependet à loco, ita nec extrema oppositionis priuatiuæ, vel oppositio ipsa dependet.

Secundum quod asserit nostra sententia est, ea quæ dependent à loco, vel spatio extrinseco, non conuenire eidem corpori in duobus locis posito, sed diuidi posse naturaliter secundum dispositionem locorum, & eorum, quæ in eis sunt, vt conceditur ab aliis opinionibus, quia per se est euidens; nam quod per se dependet à loco, ex diuersa dispositione eiusdem loci variabile est. 83

Ad argumentum verò secundæ opinionis distinguendum est de dependentia illarum rerum à loco; nam in *fieri* à loco dependent, non tamen in *esse*, quod est dicere, *fieri* earum, quæ sunt diuersæ actiones, passiones, & mutationes, dependere à loco, quia exercentur per contactum, & approximationem agentis ad passum; *esse* verò, cum absolutum sit, vel absolutè conueniat rebus, & sine dependentia ab extrinseco, non dependet à loco: vnde sequitur actiones, & passiones per quas fiunt, non conuenire corpori

pori existenti in duobus locis vtrobique, sed in vno tantùm; res verò per easdem actiones productæ tanquam indepedentes à loco necessariò conueniunt ei vtrobique.

Et iuxta hanc distinctionem asseruit D. Thomas vbi supra, de corpore Christi in sacramento existenti, & in propria specie simul antequam moreretur. Primùm, quod flagellari, conspui, & crucifigi, solùm ei conueniebant in propria specie, & non in Sacramento; viuere verò, mori, dolere, animatum, vel exanimatum esse corpus eius non potuisse ei conuenire in propria specie, quin ei etiam conuenirent in Sacramento; quia actiones illæ, & passiones dependebant à loco, & agente extrinseco; isti verò effectus earum, licet dependerent in *fieri* non in *esse*, & ideò illæ solum conueniebant ei in propria specie, secundum quam erat in loco, & agere, ac pati poterat, effectus verò ab his non dependentibus in *esse*, necesse fuit vtrobique conuenire propter identitatem numericam eius. Ex quo infert, quod si esset Christus in Hostia consecrata in triduo mortis, mortuus etiam esset in Hostia: & si in triduo mortis consecrarentur panis, & vinum, diuisus esset Christus sub vtraque specie; ita vt in Hostia solùm esset corpus vnitum diuinæ personæ, & in calice solus sanguis etiam vnitus; sed in neutra specie esset anima; quia verè tunc erat separata à corpore, licet vnita etiam diuinæ personæ.

83 Nostra itaque sententia asserit, quòd si vnum corpus poneretur à Deo in diuersis locis, posset calefieri in vno, & non in alio; sed calor productus vtrobique inhæreret corpori; posset etiam calefieri in vno, & infrigidari in alio, sed vtrobique ei inesset calor, & frigus, posset in vno amittere visum, per actionem alicuius agentis contrarij circa ipsum & non in alio, sed vtrobique foret priuatus visu, vtrobique cæcus; posset in vno loco sumere cibum, & eum masticare, & non in alio, sed conuersio substantialis alimenti in sanguinem, & substantiam aliti, & nutritio, atque augmentatio per eandem conuersionem facta vtrobique ei conueniret, & vtrobique fieret maius. Posset tandem in vno loco vulnerari, & occidi, vel morbum contrahere, quo moueretur, & nón in alio; sed vtrobique moreretur, sicque de cæteris actionibus, & passionibus, mutationibus, & effectibus iudicandum est, iuxta traditam distinctionem, circa quos videtur decipi opposita sententia in eo, quod putat, non solum actiones, passiones, & mutationes diuidi, sed etiam res per eos productas: quia actiones, inquit, per quas producuntur, dependent à loco; ergo etiam res productæ: sed ex dependentia à loco, & diuisione actionum, & passionum, solum sequitur, quod effectus, prout in fieri dependeant etiam à loco, & prout in fieri

in eodem loco, cum occupans sine expulsione alterius, & se penetrabunt. Et ecce explicatum, & probatum possibile esse, quòd duo corpora sint in eodem loco contra Durand. & occupando illum, & ex consequenti se penetrando sine eo, quod aliquod eorum absoluatur ab actuali occupatione loci, licet non sine eo, quòd absoluatur ab effectu expellendi aliud ab eodem loco.

Ad argumentum Durandi concedenda est prima consequentia, quod vna pars corporis possit esse simul cum alia eiusdem corporis in loco eius, & cõsequenter omnes in loco vnius, quantumlibet minimæ, immò, & totum corpus, & mons magnus per foramen acus transire, quod fiet ex eo solum, quod quantitas absoluatur ab actuali expulsione alterius quantitatis ab eodem loco: & ex eo solùm, quòd absoluta est quantitas corporis Christi ab actuali occupatione loci suspendente Deo suum concursum ad talem effectum omninò necessarium, factum est, quod tota eius substantia, & tota eius quantitas sit sub qualibet minima partè hostiæ. Neganda tandem est minor eiusdem argumenti, quod hoc sit impossibile, vel aliquam inuoluat contradictionem: quia non pertinet ad essentiam quantitatis, quòd partes eius habeant distinctum situm, & dispositionem in loco, neque est propria passio eius, sed ad essentiam solùm pertinet, habere vnam partem extra aliam inter sese, hoc est distinctæ magnitudinis, & molis, & aptitudo formalis occupandi locum, ita vt quælibet pars sit apta occupare distinctam partem loci, & expellendi aliam ab ea, proprietates sunt consequentes essentiam quantitatis, actu verò occupare distinctam partem loci, vel actu habere distinctum situm ab alia, atque etiam actu expellere alium ab eodem loco, vel situ partialis solum est actus eiusdem proprietatis, à quo absolui possunt partes quantitatis, & tota ipsa quantitas, cum talis actus sit entitas modalis distincta ab eadem essentia quantitatis, sine qua esse per diuinam potentiam non repugnat. 67

QVÆSTIO VII.

An idem numero corpus possit esse simul in diuersis locis per potentiam Dei absolutam.

PRæsupponit titulus quæstionis tanquam certum, & in quo omnes conueniunt, quòd non possit per virtutem naturalem idem numero corpus simul esse in distinctis locis. Cuius ratio est manifesta: quia quantitas est ratio formalis occupandi locum: sed quantitas cuiuslibet corporis est finita, & limitata ad vnum effectum adæquatum sicut cæteræ formæ: ergo solùm se extendit ad occupandum vnum locum: intra cuius terminos clauditur: 68

clauditur: quare non poteſt plures ſimul occupare. Solùm ergo quæritur, an id poſſit fieri per potentiam Dei abſolutam. Sed duplicem partem habebit quæſtio. Prima circa exiſtentiam eiuſdem corporis in pluribus locis ſimul poſſibilem, vel impoſſibilem verſabitur.

Secunda verò circa modum, quo ei conuenirent proprietates, accidentia, actiones, & paſſiones, ac res aliæ, ſi per poſſibile vel impoſſibile in diuerſis locis poneretur.

Et circa primam partem eſt prima opinio negans vllo modo fieri poſſe, quod idẽ numero corpus ſimul ſit in diuerſis locis. Quam ſequuntur D. Thomas in 4. d. 10. quæſtione prima, articulo primo, & diſt. 4. quæſtione ſecunda, articulo ſecundo, quæſtiunc. 3. & ad 4. & 3. part. quæſtione 75. artic. 1. ad 3. D. Bona. in 4. d. 44. artic. de dote ſubtilitatis quæſt. 1. ad 5. Duran. d. 10. quæſtione 1. num. 30. & 31. & quæſt. 4. nu. 8. & d. 44. q. 6. ad primum, Henric. quodlib. 9. q. 32. Ægid. quodlib. 1. quæſtione prima, & quodlib. 2. quæſt. 17. & Theorem. 3. de Euchar. Heru. quodlib. 11. quæſtione 13. Dionyſ. Carthu. in 4. d. 13. quæſtione tertia, dub. 1. Capreol. in 4. d. 10. quæſt. 1. art. 3. Palud. qu. 1. Ferrar. 4. contra gentes c. 68. Probatur duplici argumento. Primo, quia duobus modis aliquid eſt in loco, circumſcriptiuè, & definitiuè, ſed vtroque modo repugnat; ergo nullo modo fieri poteſt. Probatur minor, quia eſſe in loco circumſcriptiuè, eſt circundari ſuperficie vltima continentis, & intra terminos eius claudi, ab eaque comprehendi; ita vt totum corpus intra illam ſit, & nihil extra; ergo repugnat corpus eſſe in vno loco, & extra illum contineri ab alio. Quod præſertim verum eſt, ac neceſſarium; quia cum quantitas ſit limitata forma, ſolùm poteſt habere vnum effectum formalem occupandi vnum locum, ſicut albedo ſolùm poteſt conſtituere vnum album. Eſſe autem in loco definitiuè eſt habere realem præſentiam ad certum ſpatium definitam, ita vt res dicatur ibi eſſe, & non alibi: ergo eo ipſo, quòd in duobus locis exiſteret ſimul corpus, neutro definiretur; repugnat igitur eſſe ſimul in duobus definitiuè.

Secundò, quia ſi in duobus locis ſimul ponatur idem corpus, ſequitur cõtraria prædicata ſimul ei conuenire, priuatiuè etiam oppoſita, & quod ſummum eſt, contradictoria, ſed eidem ſimul conuenire hæc continet manifeſtam repugnantiam, ergo non minorem continebit quòd ſimul ſit in diuerſis locis. Minorem probo, quia in vno loco poſſet calefieri, & in alio infrigidari, idque in ſummo gradu; in eodem poſſet cæcus fieri, & in alio integrum habere viſum. In vno eſſe ſanum, & in alio ſanitate priuari, in vno demum annihilari à Deo, & non in alio, & ita in vno eſſe, & in alio non eſſe.

Secunda opinio est opposita, affirmans posse idem numero 69
corpus simul esse in duobus locis distinctis per diuinam potentiam. Quam tenent Alexand. Alensis 4. part. quæstione vndecima, art. 1. §. vltimo, & quæst. 41. memb. 7. Scotus in 4. d. 10. qu. 2. Richar. ibidem art. 2. q. 2. Gab. quæst. 1. art. 2. & lect. 46. super can. missæ. Ochamus quæst. 4. Maior. quæstione 2. Petrus Aliatensis qu. 5. art. 2. Adam. qu. 5. art. 3. Alanus de Sacram. Euchar. cap. 38. Claudius de Saintes repetitione 4. de Euchar. cap. 4. Argent. in 4. d. 10. quæst. 1. art. 2. Turrianus noster lib. 3. de canonib. app. illus. Card. Bellarm. ex nostra Societate, lib. 3. de Euchar. cap. 3. & 4. Pater Suarius Tomo 2. disp. 48. sectio. 4. & ex Modernis multi.

Probatur primò ex mysterio Eucharistiæ, ex quo constat corpus Christi non solùm in multis hostiis in diuersis locis simul consecratis esse præsens, sed simul etiam in cœlo; ergo non repugnat idem corpus præsens esse in diuersis locis. Et si dicas possibile hoc esse per simplicem præsentiam, sed per localem repugnare; quia præsentia localis dicit commensurationem cum superficie ambiente, atque etiam formalem occupationem loci, quam repugnat multiplicari. Contra hoc est, quòd extensio in ordine ad locum non pertinet ad essentiam quantitatis; sed accidentalis est eisi ergo eadem quantitas potest habere duplicem præsentiam simplicem, poterit etiam habere duplicem præsentiam localem, quod est esse circumscriptiuè in duobus locis simul. Et ideò hanc opinionem asserunt omninò tenendam esse, quia veritati nostræ fidei multum fauet, & per eam facilè possumus satisfacere argumentis hæreticorum aduersus eam oppositis. Nam si teneamus non repugnare, quòd idem corpus circumscriptiuè sit in duobus locis simul, faciliùs intelligemus verum esse, quòd sit in pluribus hostiis per simplicem præsentiam.

Sed probatur secundò ratione, quia si id repugnaret, maximè propter circumscriptionem localem, quæ videtur esse comprehensio quædam corporis intra terminos superficiei ambientis, & ita extra illos esse non posse. Sed hoc est falsum; ergo non dabitur vlla repugnantia. Probatur minor, quia corpus Christi est in cœlo circumscriptiuè, & nihilominus non ita coarctatur ad illam superficiem, à qua circumscribitur, neque sic ab ea comprehenditur, vt extra illam esse non possit: cum constet extra illam esse in hostia consecrata; ergo circumscriptio vnius loci non tollit, quin circumscriptum corpus extra terminos eiusdem superficiei circumscribentis sit; poterit ergo extra illam esse ab alia superficie circumscriptum, & ita erit simul in diuersis locis circumscriptiuè. 70

Vtraque opinio probabilis iudicatur, & argumentis vtriusque respondetur.

71 NOstra sententia est, vtramque opinionem esse probabilem, tutóque defendi posse, neque priorem conuincere repugnantiam, nec posteriorem conuincere possibilitatem, quòd satis est, vt liberè quisque possit quamlibet partem defendere, nec enim requiritur euidentem ostendere repugnantiam, vt defendatur aliquid non posse fieri per potentiam Dei absolutam: nam si talis esset, defendi non posset, cum sit certum, effici posse à Deo per potentiam absolutam, quidquid non implicat contradictionem, sed sufficiunt argumenta probabilia, per quæ probetur contradictio, vt probabiliter defendi possit non posse fieri; quia sicut probabile est implicare contradictionem, ita est probabile, quòd non sit vllo modo factibile, solùm restat argumentis vtriusque partis satisfacere.

Et primò respondendum est argumentis secundæ opinionis: & ad primum neganda est consequentia: quia ex simplici præsentia, & indiuisibili eiusdem corporis in diuersis locis, non benè infertur duplicem localem esse possibilem; quia specialem continet repugnantiam, quod præsentia localis multiplicetur propter commensurationem corporis cum loco quam dicit essentialiter, commensuratio verò comprehensionem intra terminos loci, ita vt extra illos non possit extendi idem corpus, extenditur autem extra illos, si sit simul in alio loco extensiuè, & ideò repugnat simul esse in duobus. Itaque extensio in loco, & commensuratio cum eo, non dico comprehensionem corporis locati intra terminos loci, ita vt extra illos esse repugnet quocunque modo, sed solùm dicit comprehensionem localem, & ideò solùm ei repugnat, quod extra locum, in quo est, sit per localem extensionem, non verò per simplicem præsentiam.

72 Et quod rursus additur, extensionem localem, vel occupationem loci non pertinere ad essentiam quantitatis, concedendum est, sed nec esse proprietatem eius, effectum tamen formalem huius proprietatis, quæ est aptitudo occupandi locum, & ideò non potest multiplicari. Et si fortè dicatur, multiplicari posse effectum formalem albedinis, si eadem ponatur in duobus subiectis numero diuersis. Respondetur primò, non esse certum, quod in duobus subiectis simul possit inhærere, etiam per potentiam Dei absolutam, sed negari posse, & etiam si id concedatur; diuersa est ratio de effectu extensionis in loco, nam effectus formalis albedinis: cum sit per inhærentiam in subiecto, à quo indiuiduatur aliquo modo albedo; ab eadem subiecto potest multiplicatione accipere: actualis tamen extensio in loco

non est circa locum per inhæsionem, sed solùm per commensurationem extrinsecam, & limitatam ad terminos eius, quos egredi repugnat: quare non potest à loco ipso multiplicationem accipere; sed à sola quantitate, quæ cum sit ex se limitata, ad vnum tantum potest se extendere.

Et quod tandem dicitur, oppositam sententiam facere veritati fidei; negandum est, quia faciliùs longè est corpus habere simul duplicem præsentiam simplicem, quam duplicem localem, & ideò non est confirmanda hæc veritas ex alio longè difficiliori: quia si ex eo confirmaretur, potius videretur difficiliorem eam efficere ad credendum. Nec etiam videtur vtendum esse hac opinione, ad respondendum argumentis hæreticorum: quia significaretur veritatem nostræ fidei aliquo modo ei inniti, & argumentis facilioribus non bene respondetur, per aliud magis difficile, ex quo augetur potiùs difficultas eorum (si quam habent saltem apparentem) quàm minuatur, vel tollatur. 73

Ad secundum constat iam solutio ex primo, & ad formam eius distinguenda est maior, quia extensioni locali corporis in vno loco non repugnat extra illum esse quomodocunque, sed solùm per extensionem localem, quia comprehensio extensiua est, & limitata: quare non potest esse, nisi vna vnius corporis, nec maior, quàm sit locus, vt probatum est, esset autem maior si ad alium locum simul extenderetur.

Difficultas primi argumenti solùm consistit in explicanda ratione existendi in loco circumscriptiuè, ac definitiuè, nam si ita explicari debent, ac in argumento explicantur, conuincit absque dubio manifestam continere repugnantiam, quod idem numero corpus simul sit in diuersis locis vtroque modo. Si verò explicentur alio modo satis probabili, nullam probabit repugnantiam. Itaque esse in loco circumscriptiuè, non est sic in eo extendi, & ab eo comprehendi, quod extra terminos loci non extendatur, sed circumscribi loco solùm est, quod totum corpus sit in toto loco, & pars in parte; & ita à loco comprehendi, quod nihil locati sit, quod non contineatur intra terminos loci, neque aliquid loci sit, quòd non contineat corpus; vel partem eius. Quod verò non egrediatur terminos loci, non pertinet ad circumscriptionem, sed gratis videtur additum. Esse etiam in loco definitiuè solùm dicit corpus esse præsens alicui determinato spatio, ita vt non sit vbique, nec esse possit ex proprio modo præsentiæ, quem habet, & ideò, nec Deus est in loco definitiuè, nec Christus in Eucharistia. Quod verò alibi etiam sit, vel non, impertinens est ad modum essendi in loco definitiuè. Ad formam igitur argumenti neganda est minor, quòd vtroque modo repugnet idem numero corpus simul esse in diuersis 74

uersis locis; quia nec esse circumscriptiuè in vno prohibet, quod extra illum non extendatur, sed solùm dicit intra terminos eius contineri totum corpus, & singulas eius partes intra terminos singularum partium eiusdem loci.

75 Nec etiam esse in loco definitiuè dicit ita esse ei præsens, vt non sit præsens alibi; sed solùm, quòd præsentiam determinatam habeat, vt explicatum est; quare nec repugnat circumscriptioni vnius loci ab altero simul circumscribi, nec etiam præsentiæ definitiuæ, alibi esse præsens.

Secunda pars quæstionis.

SEcundum argumentum eiusdem opinionis petit, quonam modo se haberet corpus in duobus locis existens circa ea, quæ possent ei accidere: An videlicet accidentia; aut proprietates, seu mutationes, quas haberet in vno loco, haberet etiam in alio. Circa quod sunt tres opiniones. Prima asserit corpus positum in diuersis locis easdem proprietates, eadem accidentia, easdem mutationes habiturum naturaliter. Sed per potentiam Dei absolutam posse habere diuersas, atque etiam oppositas: itaque naturaliter vtrobique calefieret, vel infrigidaretur; ex eo, quòd in vno loco pateretur has mutationes, sicque de cæteris. Sed supernaturaliter fieri posset, vt calefieret in vno loco, & non in alio, & simul in diuersis calefieret, & infrigidaretur. Ita Gabr. in 4. d. 10. quæstione 1. art. 2. & lectio. 46. super can. missæ. Sotus eadem d. & quæst. artic. 5. Marsil. in 4. quæst. 7. artic. 3.

76 Secunda opinio distinguit proprietates, seu accidentia permanentia, & mutationes transeuntes, & immanentes hoc modo: Si proprietates non distinguantur ex natura rei à corpore, diuidi non possunt in diuersis locis, sed necesse est vtrobique easdem habere; & etiam si distinguerentur, habebit easdem naturaliter: quia non dependent à loco extrinseco. De mutationibus verò immanentibus, quales sunt actiones intellectus, & voluntatis, quæ non dependent à loco extrinseco, & consequenter de qualitatibus per eas acquisitis probabile esse, quod in vtroque loco habebit easdem: de eisdem verò mutationibus, quæ etiamsi immanentes sint, à loco extrinseco dependent, & aliquid videntur habere de transeuntibus, diuersas habere, etiam naturaliter, quia à loco extrinseco dependent, vt videre, & audire. De transeuntibus verò, & terminis per eas productis, naturaliter loquendo, diuersas esse habiturum in diuersis locis asserit: ita, vt si in vno loco augeatur, & maius fiat corpus, non esse necessarium augeri in alio, vel maius fieri: & si in vno loco infinitum sit, sanum possit esse in alio, atque etiam si moriatur

in vno, posse in altero viuum permanere: sed propter naturalem confusionem formarum, & mutationem, quæ ex hoc sequeretur in rebus, facturum esse Deum per nouum miraculum, vt vtrobique easdem mutationes pateretur, & eosdem effectus omninò susciperet. Hoc solùm reputant impossibile omnibus modis, quod in vno loco annihilaretur, & non in alio.

Ita sentit pater Suárius 3. part. quæstione 85. disput. 47. se- 77 ctio. 5. & Conimb. hoc loco, & eandem sententiam prius videntur secuti Hugo Victorius 2. lib. de Sacram. p. 8. capit. 3. Alensis 4. par. quæst. 44. memb. 7. Ocham, & Maior in 4. d. 10. quæst. 4. & Innocentius lib. 4. de mifte. missæ capit. 12. Et præcipua ratio eiusdem sententiæ est; quia mutationes istæ dependent à loco extrinseco, & consequenter effectus per eas producti; ergo iuxta loca diuersa, in quibus constitutum est corpus, variari deberent naturaliter: quòd verò contrarios effectus, vel formas simul suscipiat idem corpus, non est impossibile; supposito, quod ponatur in diuersis locis per miraculum, licèt sit impossibile sine illo.

Nostra sententia, duo asserit. Primum est, *quod res omnes, vel actiones, & mutationes, quæ dependent necessariò à loco extrinseco, vel in quantum ab eo dependent, variarentur circa idem corpus in diuersis locis simul positum.* Secundum, *ea, quæ non dependent ab extrinseco loco aut spatio, vel in quantum ab eo non dependent, non solùm non variarentur, sed implicaret contradictionem variari, & omninò necessarium foret vtrobique ei conuenire.* Ita D. Thom. 3. part. quæstione 81. artic. quarto. Scotus in 4. d. 10. quæstione quarta. Bellarminus Tomo secundo controuersiarum libro tertio, capite quarto, & maior Modernorum pars, sed prius declaranda est, deinde probanda. Declaratur autem hoc modo: Res sunt in duplici differentia, quædam absolutæ, quæ conueniunt subiectis, sine dependentia necessariò à loco vel spatio extrinseco, vt calor, albedo; aliæ verò non conueniunt ei, nisi cum necessaria dependentia ab eis, vt locus ipse, & localis præsentia, vel vbi, atque etiam omnes actiones dependentes ex approximatione agentis ad passum, vel obiecti extrinseci ad potentiam. Hoc supposito, asserit nostra sententia, illa non variari circa corpus positum in diuersis locis, nec vllo modo variari posse, sed in vtroque loco necessariò ei conuenire; hæc verò non conuenire ei vtrobique.

Probatur primum, quia corpus in duobus locis existens est idem numero; ergo illa, quæ ei conueniunt absolutè, & sine dependentia à loco, vel spatio, necessariò debent ei conuenire, vbicunque sit. Probatur consequentia; quia vbicunque sit, est idem numero, & independens à loco, quantum ad hæc; ergo vbicum

vbicunque sit, debet habere illa, & oppositum implicat contradictionem.

Secundò probatur, quia si hæc diuidi possent, sequitur contradictoria simul eidem conuenire; consequens autem falsum est; ergo falsum est etiam antecedens, quod diuidi possint. Probatur consequentia; nam si diuidi possent, in diuersis locis, posset corpus habere visum, & esse cæcum, & idem numero homo posset simul mori, & viuere: sed mortuus homo non est homo: cum mors fiat per separationem animæ à corpore; ergo simul est homo, & non est homo in diuersis locis: & ita duæ istæ propositiones erunt contradictoriæ, Petrus est homo, Petrus non est homo, quod est falsum.

Sed respondent non esse contradictorias, quia contradictoriæ debent esse eiusdem de eodem, pro eodem loco, sicut pro eodem tempore, & cum non conueniat vtraque eidem Petro in eodem loco, sed in diuersis, non erunt contradictoriæ, sicut non essent contradictoriæ, si pro diuersis temporibus conuenirent, vt Petrum currere, & Petrum non currere, possunt eidem conuenire pro diuersis temporibus, & ideò non sunt contradictoriæ. Sed contra hoc sic arguo: Esse hominem, vel non esse

80 hominem, conueniunt Petro absolutè, & sine dependētia à loco; nam licèt mors possit prouenire ab aliqua causa, vel actione extrinseca dependente à tali loco, & ideò talem actionem non versari circa Petrum vtrobique existentem; sed in tali loco determinato, in quo est approximatus agenti, esse tamen hominem, vel non esse hominem, tribuitur ei ab anima rationali per informationem independentem per se à loco; ergo idem esse non dependet à loco; dependet tamen à tempore; quia in tempore informat, & in diuersis partibus temporis potest informare, & non informare: vnde sequitur non esse necessarium, quòd pro eodem loco verificentur de eodem subiecto propositio affirmatiua, & negatiua, vt sint contradictoriæ, cum sit necessarium verificari pro eodem tempore.

81 Quo secundò probatur efficaciter argumento ad hominem, nam idem Moderni concedunt hoc solum repugnare corpori in diuersis locis posito, quod in vno annihiletur à Deo, & non verificari; nempe *esse, & non esse*; sed non minus sunt contradictoria *esse hominem, & non esse hominem*, quàm esse & non esse simpliciter; ergo si repugnat verificari simul hæc de corpore; ita etiam repugnabit simul verificari illa, nec locum habet solutio eiusdem, vel diuersi loci in contradictoriis enunciantibus, quod sit, & non sit; non certè alia de causa, nisi quia *esse, aut non esse*, non dependet à loco; *sed esse* hominem, vel non esse hominem

dependet à loco,vt probauimus;ergo,nec in his contradictoriis, enunciantibus *esse hominem, vel non esse hominem*, habebit locum eadem solutio eiusdem loci, vel diuersi, aut si in his locum habet, & propterea non sunt contradictoriæ, habebit etiam locum in aliis, & non erunt contradictoriæ: & ita sicut potest in vno loco esse homo, & non esse homo ille, qui in duobus locis poneretur simul à Deo, pari ratione poterit esse, & non esse simul, si in vno annihiletur à Deo,& in alio non, quod negant, sicut verè negandum est.

Probatur tandem falsum esse, quòd possint diuidi tales formæ, vel talia prædicata circa corpus in duobus locis positum: quia oppositio priuatiua, ita est immediata circa tale subiectum capax formæ, sicut contradictoria est immediata absolutè, sed implicat contradictionem, quòd vtrumque extremum immediatæ oppositionis conueniat simul eidem rei; ergo non minus repugnabit vtrumque extremum priuatiuæ oppositionis conuenire eidem subiecto capacitatis formæ simul,quàm vtrumque extremum oppositionis contradictoriæ conuenire eidem rei simpliciter. Probatur euidenter consequentia, quia extrema contradictoriæ solum repugnat simul conuenire, quia immediata oppositio est, & hæc ratio æquè concurrit in vtraque oppositione, cùm vtraque sit immediata, tunc vltra, mors, & vita, cæcitas, & visus opponuntur priuatiuè circa hominem; ergo non minus repugat vtrumque ei conuenire simul in diuersis locis, quàm vtrumque extremum contradictoriæ oppositionis, nempe esse,& non esse. Probatur consequentia, quia sicut extrema oppositionis contradictoriæ, vel oppositio ipsa non dependet à loco, ita nec extrema oppositionis priuatiuæ, vel oppositio ipsa dependet.

Secundum quod asserit nostra sententia est, ea quæ dependent à loco, vel spatio extrinseco, non conuenire eidem corpori in duobus locis posito, sed diuidi posse naturaliter secundum dispositionem locorum, & eorum, quæ in eis sunt, vt conceditur ab aliis opinionibus, quia per se est euidens; nam quod per se dependet à loco, ex diuersa dispositione eiusdem loci variabile est. 83

Ad argumentum verò secundæ opinionis distinguendum est de dependentia illarum rerum à loco; nam in *fieri* à loco dependent,non tamen in *esse*,quod est dicere,*fieri* earum, quæ sunt diuersæ actiones, passiones, & mutationes, dependere à loco, quia exercentur per contactum,& approximationem agentis ad passum; *esse* verò, cum absolutum sit, vel absolutè conueniat rebus, & sine dependentia ab extrinseco, non dependet à loco:vnde sequitur actiones,& passiones per quas fiunt, non conuenire corpori

pori existenti in duobus locis vtrobique, sed in vno tantùm; res verò per easdem actiones productæ tanquam indepedentes à loco necessariò conueniunt ei vtrobique.

Et iuxta hanc distinctionem asseruit D. Thomas vbi supra, de corpore Christi in sacramento existenti, & in propria specie simul antequam moreretur. Primùm, quod flagellari, conspui, & crucifigi, solùm ei conueniebant in propria specie, & non in Sacramento; viuere verò, mori, dolere, animatum, vel exanimatum esse corpus eius non potuisse ei conuenire in propria specie, quin ei etiam conuenirent in Sacramento; quia actiones illæ, & passiones dependebant à loco, & agente extrinseco; isti verò effectus earum, licet dependerent in *fieri* non in *esse*, & ideò illæ solum conueniebant ei in propria specie, secundum quam erat in loco, & agere, ac pati poterat, effectus verò ab his non dependentibus in *esse*, necesse fuit vtrobique conuenire propter identitatem numericam eius. Ex quo infert, quod si esset Christus in Hostia consecrata in triduo mortis, mortuus etiam esset in Hostia: & si in triduo mortis consecrarentur panis, & vinum, diuisus esset Christus sub vtraque specie; ita vt in Hostia solùm esset corpus vnitum diuinæ personæ, & in calice solus sanguis etiam vnitus; sed in neutra specie esset anima; quia verè tunc erat separata à corpore, licet vnita etiam diuinæ personæ.

83 Nostra itaque sententia asserit, quòd si vnum corpus poneretur à Deo in diuersis locis, posset calefieri in vno, & non in alio; sed calor productus vtrobique inhæreret corpori; posset etiam calefieri in vno, & infrigidari in alio, sed vtrobique ei inesset calor, & frigus, posset in vno amittere visum, per actionem alicuius agentis contrarij circa ipsum & non in alio, sed vtrobique foret priuatus visu, vtrobique cæcus; posset in vno loco sumere cibum, & eum masticare, & non in alio, sed conuersio substantialis alimenti in sanguinem, & substantiam aliti, & nutritio, atque augmentatio per eandem conuersionem facta vtrobique ei conueniret, & vtrobique fieret maius. Posset tandem in vno loco vulnerari, & occidi, vel morbum contrahere, quo moueretur, & nón in alio; sed vtrobique moreretur, sicque de cæteris actionibus, & passionibus, mutationibus, & effectibus iudicandum est, iuxta traditam distinctionem, circa quos videtur decipi opposita sententia in eo, quod putat, non solum actiones, passiones, & mutationes diuidi, sed etiam res per eos productas: quia actiones, inquit, per quas producuntur, dependent à loco; ergo etiam res productæ: sed ex dependentia à loco, & diuisione actionum, & passionum, solum sequitur, quod effectus, prout in fieri dependeant etiam à loco, & prout in fieri

solùm diuidantur, non tamen secundum esse: in quo constat non dependere à loco; solum ergo inferre licet in vno loco calorem fieri, & non in alio, non tamen, quod in vno, & non in alio loco inhæreât corpori; aut quòd in vno loco vulneretur homo, aut mors ei infligatur; non tamen, quòd non moriatur vtrobique, sicque de cæteris.

Et si dixeris, non posse calorem productum Compluti in corpore ab igne ei approximato, esse in eodem corpore Romæ simul existenti, quia calor non est vllo modo in eo, nisi impressum ab igne, sed ignis existens Compluti, non potest imprimere calorem Romæ, vbi non est: ergo nec poterit eum recipere corpus, nec proinde habere. Respondeo impressionem & receptionem, quia dicunt actionem & passionem, solùm fieri Compluti: sed quia idem numero corpus est, quod existit Romæ, eadem numero accidentia, vel formæ debent ei inesse, quia licet impressio eorum dependeat à loco, non tamen inhærentia, quæ absolutam informationem corporis dicit absque respectu ad locum extrinsecum, in quo imprimuntur eadem accidentia: vnde non sequitur ignem agere, vbi non est, vel ad magnam distantiam: qui non agit Romæ, nec conueniunt corpori accidentia ab eo producta ratione productionis, sed præcisè ratione identitatis numericæ. 84

CAPVT VI.

De Vacuo.

TEXTVS ARIST.

Eodem autem modo existimandum est esse Physici considerare de vacuo, *&c.*

Breuis expositio Text.

Vacuum magnam habet affinitatem cum loco, vt ex definitione eius patebit, & ideò post disputationem de loco, statim de vacuo agit Aristot. de quo vnam quæstionem disputat per quatuor capita: nempe, an detur vacuum in natura rerum: & tria ad solutionem eius præstat: nam primò proponit varias Philosophorum sententias cum eorum fundamentis. Secundò diuersas acceptiones vacui enumerat, & tandem argumenta eorum qui vacuum ponebant, soluit. 85

Cap. autem 1. intendit dubiam reddere quæstionem, proponens opiniones Philosophorum, qui negabant dari vacuum, & qui eum ponebant, atque etiam argumenta eorum. Diuiditur autem in duas partes. In prima probat considerationem vacui pertinere ad Philosophiam naturalem. In secunda adducit opinio

opiniones Philosophorum circa existentiam eius in rerum natura.

Considerationem vacui ad naturalem Philosophiam pertinere probat:primò,quia maximam habet affinitatem cum loco:sed consideratio loci pertinet ad naturalem Philosophiam, ergo etiam consideratio vacui. Secundò, quia eædem quæstiones, eadem diuersitas opinandi, eædem etiam rationes dubitandi se offerunt circa vnum,ac circa aliud.

86 Sed diuersæ opiniones fuerunt de vacuo inter philosophos. Et prima fuit Anaxagoræ, qui negabat dari vacuum. Quam solùm probabat ostendens non dari vacuum vbi solus aër reperitur, vt vulgares homines decepti putant; existimantes vbi nullum est corpus sensu perceptibile,dari vacuum, & cum non percipiatur sensu,vacuum dari, vbi solus aër reperitur. Sed hoc esse falsum,probabat Anaxagoras, quia vacuum est locus nihil continens,sed potens continere, aër autem est aliquid: ergo vbi est, non datur vacuum. Minorem probabat exemplo vtrium, qui si inflati sint,difficilè comprimuntur, difficultas autem nulla esset, si nihil intus contineretur.

Sed hunc modum impugnandi vacuum nullius momenti esse probat Aristoteles:quia licet vulgare vacuum reiiciat,non tamen aliud, quod à Philosophis ponitur: quod præcipuè deberet impugnari.

Alij igitur Philosophi propter diuersa motiua vacuum ponebant in rebus, vt Leucippus propter distinctionem corporum: nam si inter corpora non daretur spatium, sine corpore essent continua,& consequenter essent vnum,atque idem corpus, quia continuum, & vnum idem sunt:illud autem spatium nullum corpus continens esse vacuum. Democritus verò ponebat vacuum intra idem corpus existimans corpora esse composita ex atomis indiuisibilibus, inter quos necesse erat ponere quosdam poros, quos vacuitates appellabant, vt ita omnia corpora ex vacuo, & pleno essent composita. Sed vacuum esse omninò ponēdum probabant alij Philosophi propter necessitatem omnium motuum, quia nullus esset possibilis, si non daretur vacuum. Et de locali probabant,quia cum corpus moueatur ad locum,si locus, quem acquirit per motũ,plenus esset alio corpore, duo corpora se penetrarent:ergo necesse est ponere eum vacuũ,vel admittere penetrationem.Nec posset fieri motus augmentationis, nisi daretur vacuum intra corpus viuentis: quod augeri debet, quia cum intra se debeat recipere alimentum, quod est corpus, cum eo se penetrabit, nisi in vacuo illud recipiat. Quod potest etiam probari similitudine vasi cineribus pleni, in quo non posset recipi aqua nisi intra cineres ipsos darentur vacuitates, quas repleret

aqua.

aqua. Nec tandem posset fieri motus alterationis, quo condensantur corpora, nam per condensationem necesse est se recipere ad minorem locum; quod patet non esse possibile, nisi aliquid eiusdem loci quod occupabant, remaneat vacuum.

CAPVT VII.

Quid nomine vacui significetur.

TEXT. ARISTOT.

Ex quibus igitur alij dicunt esse: alij verò non dicunt, &c.

Breuis expositio Textus.

INtentum Aristotelis cap. præsenti est, quæstionem propositam de existentia vacui in rerum natura soluere. Diuiditur autem in tres partes. In prima docet: quid vacuum significet apud antiquos Philosophos. In secunda tradit significationem eius ex propria sententia, ex qua asserit vacuum non esse admittendum. In tertia respondet argumentis eorum, qui ponebant vacuum. 1

Prima acceptio vacui apud antiquos Philosophos fuit, pro loco, in quo nihil graue, aut leue continetur. Putabant enim in primis vacuum esse locum nihil continentem: deinde nihil esse in mundo præter corpora; præterea nullum esse corpus quod non possit, per sensum tactus percipi: & tandem nullum corpus esse tangibile, quod non sit graue, aut leue, & ideò de primo ad vltimum vacuum esse dicebant locum, in quo nihil graue, aut leue continetur.

Secunda acceptio, vacui circumferebatur in schola Platonis. Pro loco, in quo non est hoc aliquid, hoc est, nulla substantia singularis, quam videtur impugnare; quia ex ea sequeretur, quod materia prima esset vacuum: in qua nulla est substantia singularis, nisi sola forma, quam constat non esse substantiam singularem, sed principium eius.

Vacuum denique ex propria sententia ait; *Significare locum non repletum corpore, sed aptum repleri.* Ex qua, supposita opinione antiquorum in superioribus refutata de loco, quod esset interuallum inter latera continentis existens: probat non dari vacuum: nam vacuum est locus non repletus corpore, sed locus apud antiquos Philosophos est interuallum iam probatum impossibile: ergo impossibile etiam erit vacuum. 2

In tertia parte respondet argumentis Philosophorum ostendens non esse ponendum vacuum propter necessitatem alicuius motus, hoc est, nec motus localis, nec augmentationis, aut alterationis, & quod non propter necessitatem motus localis: quia

licèt

licet corpus moueatur ad locum alio corpore repletum, vt aëre, vel aqua, sed ingrediente corpore quod ad talem locum mouetur; per ingressum eius cedit aliud, quod illum replebat, quasi locum ei relinquens, quem occupare possit absque vlla penetratione. Quod verò non sit admittendum vacuum, propter augmentationem ostendit: quia nutritio & augmentatio fiunt per corruptionem alimenti ingredientis, & conuersionem eius in substantiam aliti, cum qua fit vnum, atque idem corpus, & ideò sine penetratione potest augmentum fieri. Ad exemplum verò de cineribus non respondet, quia iam superiùs docuit aquam recipere intra poros, non quidem vacuos, sed aëre plenos, qui aquæ ingredienti cedit, locumque ei relinquit. De alteratione verò respondet condensari corpora, & ad minorem locum reduci, pars autem loci relicta ab eis repletur aëre in poris eorum existenti vel ingredienti.

CAPVT VIII.

Quòd vacuum à corporibus separatum non sit possibile.

TEXT. ARISTOTELIS.

Quòd igitur ea; ex quibus demonstrant vacuum esse, soluere facile sit, manifestum est.

Breuis expositio Text.

4 INtentum Aristotelis in hoc capite est probare propriam sententiam, quòd non detur vacuum ex refutatione aliarum, & præcipuè refutare vacuum extra corpora positum ab antiquis Philosophis: diuiditur in duas partes. In prima probat tale vacuum non esse possibile ex natura motus. In secunda, ex velocitate motus. Vt autem rationes eius intelligantur, notandum est tribus modis diuersis positum fuisse vacuum ab antiquis: nam quidam posuerunt illud omninò seperatum à corporibus, hoc est non solùm extra corpora ipsa, sed vt ipsum non esset corpus, neque omninò aliquid positiuum, sed pura priuatio corporis, apta tamen continere corpus, & ideò vocabatur à quibusdam inane. Alij verò illud ponebant, separatum quidem à corporibus: ita tamen, vt esset corpus trinæ dimensionis nullam habens qualitatem sensibilem. Alij denique priuationem esse dicebant corporibus inclusam, & quidam eorum illud necessariò esse admittendum dicebant propter motum localem. Alij verò quia putabant esse interuallum, in quo recipiebantur corpora, & ab aliis tandem ponebatur propter augmentum corporum viuentium, & propter rarefactionem & condensationẽ aliorum. Hoc supposito Ari

ro Aristoteles cap. præsenti probat non dari vacuum à primis positum, & capite sequenti non dari aliud, quod ponebatur à cæteris.

Probat igitur primò, quod non detur vacuum separatum à corporibus, quod sit pura priuatio, quia illud ponebant Philosophi propter motum localem, quem non posse fieri dicebant, nisi admisso tali vacuo, sed non est propter eum ponendum: ergo nullo modo. Minorem probat, quia si propter motum localem ponendum esset, aliqua causa eius foret, sed tale vacuum non posset esse causa motus localis: ergo non est admittendum. Probat iterum minorem: quia non posset esse causa intrinseca, cum sit extra corpora: ergo nec formalis, nec materialis, quæ intrinsecæ sunt, sed nec posset esse causa extrinseca: nempe efficiens, aut finalis: nam causa efficiens motus est mobile ipsum per propriam formam & virtutem: & vacuum cum sit pura priuatio, non potest causalitatem finalem exercere, quia finis bonum esse debet, & ideò aliquid positiuum. 4

Probat 2. vacuum esse impossibile ex velocitate eiusdem motus localis, quia si tale vacuum daretur, fieret motus per eum in instanti, sed hoc est impossibile, quia repugnat successioni motus: ergo repugnat dari tale vacuum. Probat minorem, quia velocitas motus magna ex parte prouenit ex resistentia medij: quod debet à mobili diuidi: vnde quo medium est subtilius & minus resistit, velocior fit per eum motus: sed vacuum cum sit pura priuatio, nullam potest habere resistentiam: ergo nulla dabitur proportio inter velocitatem motus facti per ipsum: ac per quodcunque plenum, quantumlibet subtile. Probatur consequentia, quia inter nullam resistentiam, & aliquam, non datur proportio, sed vbi nulla est proportio, distantia est infinita: ergo per tale vacuum fiet motus velocior in infinitum ac per plenum, sed motus infinitæ velocitatis fit in non tempore: ergo ita fiet per vacuum. Probat iterum minorem, quia eadem est proportio velocitatis & temporis consumpti in motu: ita vt quo velocior est motus, eò fiat in minori tempore, motus igitur infinitæ velocitatis fiet in minori tempore in infinitum, quod est fieri in non tempore.

CAPVT

CAPVT IX.

Quod neque intra corpora sit vacuum.

TEXT. ARISTOT.

At verò per se considerantibus videbitur vtique dictum vacuum, per quam verè vacuum, *&c.*

Breuis expositio Text.

5 INtentum Arist. est impugnare duos alios modos, quibus alij Philosophi ponebant vacuum in natura rerum, nempe extra corpora ipsa, sed trinam habens dimensionem; & intra corpora puram priuationem importans. Diuiditur autem in duas partes. In prima refutat primum vacuum. Et in secunda postremum.

Iidem Philosophi, qui posuerunt in superioribus locum esse interuallum trinæ dimensionis intra latera continentis existens, in quo recipiebantur corpora, nec materiam habens, nec sensibiles qualitates: consequenter posuerunt vacuum esse idem interuallum, in quantum nullum locatum habens, sed habere aptum est quodcunque. Hoc igitur vacuum impugnat primò hac ratione, si corpus cubicum, vel alterius figuræ immittatur in aquam, necesse est tantum ei aquæ cedere, locúmque ei dimittere, quantum potest occupare secundum propriam figuram: quod præter euidentem experientiam probat, quia si ei non cedit aqua: ergo se penetrabit cum ea. Probatur consequentia: quia licet interuallum, nec materiam habeat, nec sensibiles qualitates: habet tamen dimensiones quantitatiuas longitudinis, latitudinis, & profunditatis, quarum ratione conuenire potest corporibus penetratio, & non ratione materiæ, vel quantitatum: ergo si ei non cedit aqua, erunt simul duæ quantitates trinæ dimensionis, quod non potest esse, nisi per penetrationem, quod si tantum aqua ei cedit, sequitur cedere etiam ei interuallum intra latera eiusdem aquæ cedentis existens: ergo bene sequitur non esse vacuum. Probatur consequentia, quia vacuum non est, quod cedit corpori, sed quod ipsum intra se recipit.

In secunda parte capitis impugnat vacuum internum: quod alij ponebant propter augmentationem viuentium, & propter raritatem, & densitatem aliorum corporum. Et primò proponit rationem: qua probabant ponendum esse: deinde illud reiicit, & tandem argumentum eorum soluit. Argumentum eorũ hoc erat: Videmus condensari, & comprimi corpora, ita vt ad minorem locum reducantur, quod non potest fieri: nisi quibusdam partibus

alias subintrantibus, fortiúsque eis se coniungentibus, sed talis subintratio, fortiórque coniunctio supponit vacuum intra easdem partes ab ingredientibus repletum, vel admittendam esse penetrationem partium ingredientium cum eis; ergo cùm penetratio sit impossibilis, necessariò erit admittendum vacuum.

Sed admittendum non esse, ita probat Aristoteles, quia vel intra corpus ponitur vacuum: ita vt sit quasi vacuitatibus, vel foraminibus plenum ad modum spongiæ; vel ita vt intra corpus ipsum dentur parua quædam interualla trinæ dimensionis sed hoc secundum non esse possibile eiusdem rationibus probatur: quibus probatum est aduersus alios Philosophos non dari simile vacuum extra corpora, primum verò est falsum; ergo falsum est etiam dari vacuum intra corpora. Probat minorem, quia vacuum primo modo ponitur ab his philosophis, vt possibilis sit motus localis, atque etiã, vt sit possibilis rarefactio, sed eo admisso, adhuc non probatur sufficienter motum localem esse possibilem; quia etiam si sit possibilis rarefactio, per quam fiat raritas, hæc tamen solùm est causa leuitatis corporum, & leuitas solum est causa motus sursum non motus deorsum; ergo non probabitur omnem motum localem esse possibilem, quare insufficiens erit talis positio vacui. Ad argumentum verò eorum respondet non esse necessarium vacuum ad rarefactionem, vel condensationem, quia istæ alterationes quædam sunt, quæ fiunt sicut aliæ, ex eo solùm, quòd raritas, & densitas, quæ prius erant in potentia, fiunt in actu, & per eas segregantur partes corporis, vel magis coniunguntur, absque subintratione, vel penetratione.

TRACTATVS DE NATVRA VACVI.

TRia sunt scitu digna de vacuo. Primum, an detur in rerum naturâ. Secundum, an virtute Diuina, aut etiam Angelica dari possit. Tertium, an si daretur per Diuinam potentiam: moueretur corpus per ipsum in tempore, vel in instanti.

QVÆSTIO I.

An dispositio rerum naturalium permittat dari vacuum inter vnum, & alterum corpus naturale.

VT melius intelligatur quæstio, notandum est, vacuum duobus modis accipi, vt docet Arist. in his cap. & D. Th. in 2. d.1.q. 8

d. 7. q. 1. art. 5. ad 4. & 1. p. q. 44. artic. 1. ad 4. Primò, purè negatiuè atque impropriè, ita vt nec pro formali, nec pro materiali dicat aliquid positiuum: in qua significatione inane potius quàm vacuum vocari solet; quia neque corpus contentum, neque continens includit, & de hoc vacuo certum est dari: quia extra cœlum dicimus immensum quoddam esse vacuum, vel inane, quia nullum est ibi corpus continens, neque contentum, sed pura negatio eorum, quare non procedit de eo quæstio. Alio modo sumitur vacuum priuatiuè & propriè, & vocatur interuallum illud inter latera corporis continentis aliud; si ab eodem corpore contento non occupetur, vt si excogitemus in vase nullum contineri corpus, hoc est, nec aquam neque aërem, neque quicquam aliud, interuallum illud, quod modo occupat aqua, vel aër, erit vacuum, quia dicit priuationem corporis contenti, & quia priuatio non est sola, vel pura negatio, sed in tali subiecto, in quo est aptitudo habendi illud, quod non habet, ideò vacuum hoc modo sumptum pro materiali dicit locum non continentem locatum, sed aptum ad illud continendum, & pro formali negationem continentiæ in eodem loco, qui respectu talis negationis modum subiecti habet, sicut respectu continentiæ. Et secundum hanc receptionem talem definitionem vacui colligere possumus: *Vacuum est locus non repletus corpore, sed aptus repleri.*

Quam tota schola Peripatetica recipit, & in qua loco generis ponitur *locus*, vt per eum exclusum censeatur vacuum purè negatiuum vel inane: per alias verò particulas significatur negatio corporis contenti in eodem loco ad continendum apto, quæ verè & propriè priuatio est, & in qua consistit ratio formalis vacui, quasi per subiectum loco generis definiti, & per priuationem, per modum differentiæ, sicut definiuntur priuationes in concreto & cætera accidentia. Et ecce explicatum quid significet *vacuum*, & in quo consistat ratio formalis & essentia eius: de quo inquirimus, an dispositio rerum naturalium permittat dari in corporibus.

De quo diuersæ fuerunt opiniones Philosophorum, asserentium, non solùm dari in rerum natura, sed omninò necessarium esse propter motum localem, vel propter augmentationem aut alterationem, quos motus existimabant non esse possibiles, nisi admisso *vacuo*. Sed nec opiniones ipsas, nec rationes earum putamus hac in parte repetendas, cum ex professo adductæ fuerint, & refutatæ ab Aristotele in textu. Solum proponemus vnum, vel alterum argumentum ex diuersis experientiis deductum ad probandum naturaliter posse dari *vacuum*, vt occasione eius sententia Aristotelis & fundamentum eius melius

explicetur,& intelligatur. Prima experientia est de follibus, qui si vndique complicentur, & orificium eorum immittatur vasi perfectè clauso, ita vt nullo modo possit aër illuc ingredi, & tandem latera follium eleuentur, dabitur intra folles ipsos *vacuum* : cum spatium illud intra folles ex eleuatione relictum nullo repleatur corpore. Secundò, si vas fortissimum aqua calida repleatur, & perfectè occludatur, ita vt aër ingredi non possit, sic autem occlusum in loco nimis frigido collocetur, condensabitur aqua,& in minorem locum se recipiet: reliquum verò interuallum intra latera vasis contentum remanebit vacuum: cum nullum sit corpus,quo repleatur.

Tertiò, si coniungamus duos lapides perfectè planos, ita vt 10
nullus aër inter vtrumque permaneat, poterit rursus vnus ab alio separari, ita vt æqualiter secundum omnes partes eleuetur, & tunc non poterit tam citò ingredi aër ad occupandum spatium intermedium,vel certè non poterit tam citò occupare totum,quia successiuè,& per motum ingreditur; necesse ergo erit partem eius permanere vacuam.

His tamen non obstantibus negatiua sententia Aristot. quod dispositio rerum naturalium nullum vacuum dari permittit,recepta est in tota schola, & tanquam vera à nobis tenenda:cuius potissimum fundamentum est naturalis, & conuenientissima totius vniuersi dispositio; & quasi compositio ab Auctore naturæ constituta in prima eius conditione. Est enim mundus, quasi quoddam totum vniuersale, ex diuersis corporibus tanquam ex partibus constitutum,ad similitudinem corporis viuentis,(quod heterogeneum vocamus) vt humani. Exempli gratia: nam ita se habent in mundo hoc corpora cœlestia & elementa, sicut in corpore nostro caput, brachia & pedes:vnde quemadmodum in his partibus duo sunt,primum naturalis vnio earum omninò necessaria ad consistentiam & conseruationem totius, ita vt nec partes ipsæ inter se separatæ conseruari possint,nec etiam eis sic separatis conseruari totum:cuius ratio est,quia nec separatæ poterunt recipere influxum ab anima, nec vna influere in alteram secundum modum suæ virtutis,nec eam fouere ac iuuare.

Secundum, naturalis inclinatio cuiuslibet partis ad eandem 11
vnionem cum aliis,vt in proprio esse conseruetur, & simul cum aliis conseruet totum ad cuius constitutionem & conseruationem tanquam ad finem ordinantur omnes: & quia conseruatio proprij esse dependet ex conseruatione totius,cuius esse tãquam commune omnibus, & ab eis participatum nobilius est, ideò pars quælibet fortius inclinatur in bonum: & conseruationem totius, quàm in proprium. Quod euidenter ostendit brachium, dum se exponit periculo pro conseruatione capitis, à quo tanquam

quàm à nobiliori parte proximius dependet conseruatio totius. Ita in hoc vniuersali corpore, nempe in mundo se habent corpora, ex quibus tanquam ex partibus cōponitur. In primis enim non nisi inter sese vnita per contactum conseruari possunt, nec eis inter se separatis poterit conseruari totum, inferiora namq; cōseruari non possunt, nisi per influxum superiorum, quem constat non posse recipere, nisi eis coniungantur, vt sapienter docuit Arist. 1. lib. Meteor. dicens oportere mundum hunc contiguum esse lationibus superioribus, vt inde regatur & gubernetur, & sicut elementa non possunt, nisi inter se vnita, & cum corporibus cœlestibus influxum eorum recipere, & mutuò sese fouere, ita vt in vnum medio altero deriuetur, eodem modo, nec mixta possunt eundem influxum recipere, nisi vnita sint eisdem elementis, & intra illa consistant.

12 Et propterea sic omnia disposuit Autor naturæ, vt vnita per immediatum contactum ea in mundo collocauerit, sícque vnita, & non aliter totum hoc vniuersale corpus componere ostenderit, omnibúsque & singulis tribuit inclinationem partibus propriam, fortiorem quidem ad bonum, & conseruationem totius, quàm ad proprium, nam hoc ex illo dependet. Et hinc sequitur, quod sicut pars quælibet humani corporis periculo se exponit pro bono totius, eodem modo pars quælibet huius vniuersalis corporis se exponit periculo pro bono & conseruatione totius: ne scilicet aliquem defectum, vel deformitatem patiatur: & cum vacuum sit maxima quædam deformitas cedens in dispendium totius, & singularum partium, & ideò maximum malum earum, quia per illud impeditur, ne inferiora recipiant influxum à superioribus, & ne inter sese foueantur, atque iuuentur, ideò illud detestatur natura, hoc est totum hoc vniuersum ex inferioribus & superioribus corporibus compositum; atque etiam singulæ eius partes, & nullo modo illud permittit.

13 Ad succurrendum autem *vacuo*, vel certè ad impediendum, ne aliquando detur, diuersis mediis vtitur natura: aliis quidem facilioribus, difficilioribus verò aliis, semper tamen facilioribus vtitur si possit, vt maiori cum suauitate id fiat. Primum medium est, atque facilius obsistentia negatiua, in eo consistens, quod vnum corpus non remoueatur à proprio loco, vel non separetur ab altero. Secundum, motus localis vnius corporis à proprio loco, vt repleat alterum locum, ne sine corpore relinquatur, quo vtitur natura, dum per solam retentionem corporis in proprio loco impedire non potest vacuum. Tertium est rarefactio, aut condensatio corporis, quo vtitur, dum non potest *vacuum* impedire per duo priora.

14 Sed dubium est, à quanam causa procedant tales motus cor-

porum, vel talis obsistentia, quibus natura vtitur ad impediendum *vacuum*. Cui respondent quidam ab aliqua virtute seu inclinatione particularium corporum data à natura, & non a causa vniuersali, aut prima, ne videamur ad vniuersales causas recurrere in effectibus frequenter contingentibus. Alij verò à solo agente extrinseco, nempè à corpore immediato impellente illud, quod moueri debet. Nostra tamen sententia est, ex inclinatione cuiuslibet corporis in bonum totius vniuersi imprimis procedere: quia partes naturalem inclinationem habent ad bonum & conseruationem totius (vt expositum est:) vnde corpus illud, quod faciliùs potest *vacuum* impedire, mouetur ad illud impediendum, vel firmum in proprio loco permanet ex naturali inclinatione, hæc tamen non sufficit, sed requiritur concursus causarum vniuersalium, præsertim primæ, cui sicut propriissimè incumbit conseruatio totius: ita etiam succurrere defectibus eidem conseruationi contrariis. Hæc igitur, dum necesse est impedire vacuum, medio aliquo corpore ad id apto, vtitur ad mouendum aliud, vel rarefaciendum illud, & si tale corpus non adsit, per Angelos talem motum efficit, quibus demandata est cura cœlestium corporum aliorúmve locorum, in quibus talis necessitas impediendi *vacuum* occurrit. Et ex his intelligitur atque efficaciter probatur sententia Arist. & communis, quod secundum communem ordinem & dispositionem rerum naturalium non est possibile dari vacuum.

Ad 1. igitur experientiam de follibus dicimus non posse in 19 illo casu eleuari, vel si magna vis adhibeatur ad eos eleuandos rumpentur, vt locus detur aëri ingredienti ad impediendum *vacuum*. Ad 2. verò de congelatione aquæ dicendum est, non posse naturaliter cõdensari sine aliqua euaporatione, & ita pars loci, quam aqua relinqueret, vaporibus repleretur, & si euaporatio omninò deesset, per confractionem vasis impediret natura *vacuum*. Ad vltimam dicendum est quod si æqualiter omninò coniungi possint tabulæ (quod videtur negare Arist. 2. lib. de Anima text. 113.) non poterunt æqualiter à se separari: & si magna vis adhibeatur ad separationem, confringetur altera.

QVÆSTIO II.

An virtute diuina vel angelica dari posit vacuum in rebus naturalibus.

VIrtus diuina, vel potentia duplex est, Ordinaria, & Absoluta: Ordinaria vel Ordinata est, quæ solùm se extendit ad effectus producendos, vel conseruandos secundum ordinem in rebus positum à Diuina sapientia; Absoluta verò non limitatur ad talem ordinem, sed consideratur secundum se, hoc est secundum

cundum ea, quæ absolutè, & sine vlla limitatione potest, & propterea vocatur Absoluta. Et per virtutem quidem aut potentiam diuinam Ordinariam vel Ordinatam, certum est non posse fieri, aut dari *vacuum* in natura rerum; quia vt quæstione præcedenti probauimus, pugnat cum ordine in corporibus naturalibus constituto à diuina sapientia in prima rerum conditione. De virtute autem, seu potentia diuina Absoluta, non est minus certum: cum possit vnum integrum elementum, vel aliquam eius partem annihilare,& simul impedire,ne aliud corpus in eius loco succederet, duo aliqua corpora tantisper separare, & simul impedire ingressum alterius inter vtrumque.

16 Solum ergo procedit quæstio de virtute Angelica, naturali quidem; nam si à supernaturali diuina adiuuetur, etiam est certum posse efficere *vacuum.*

Et prima opinio aliquorum asserit *vacuum* dupliciter considerari posse. Primò ex parte virtutis naturalis corporum ad impediendum *vacuum.* 2. ex parte ordinis à Deo constituti in mundo inter naturalia corpora, & ex parte primi posse Angelum *vacuum* inducere, quia potest impedire corpora, quæ mouentur ad impediendum *vacuum*, & his impeditis *vacuum* daretur, & ab Angelo censeretur factum. Sed ex parte secundi ait non posse; quia cum non possit immutare ordinem totius vniuersi à Deo constituti: nec potest *vacuum* efficere, per quod mutaretur idem ordo.Et primum, in quo potest esse difficultas, probat duplici argumento. Primò, quia licèt corpora non obediunt Angelis ad quemlibet motum: obediunt tamen eis ad motum localem, vt docet expresse D.Thom.1.p.q.110.artic.5. & cum eo Schol.omnes:ergo possunt Angeli pro libito mouere corpora, & motum eorum impedire, quare dum aërem attrahimus per fistulam, & ascendit aqua sursum ad replendum locum ab eo dimissum, poterit Angelus motum eiusdem aquæ impedire, quo impedito, remanebit vacuus locus relictus ab aëre. Ex quo intelligitur posse Angelum virtute naturali efficere *vacuum*: quantum est ex parte corporum illud impedientium. Secundò, quia virtus cuiuslibet corporis ad mouendum, & pondus eius, finita sunt, & minora comparatione virtutis Angelicæ, atque etiam ordinis inferioris: ergo poterit Angelus resistere inclinationi eorum ad motum, cùmque impedire & eleuare totam terram,vel extrahere à suo loco naturali, impediréque cætera corpora ne in locum eius succedant: & licèt dicatur hoc non posse vnum vel alterum Angelum, saltem non videtur negandum,quod id possunt multi simul concurrentes: poterunt ergo ex hac parte *vacuum* in natura rerum inducere.

17 *Nostra* tamen sententia est ex vtraque parte repugnare, hoc

est tam ex parte virtutis naturalis corporum ad impediendum *vacuum*, quàm ex ordine totius vniuersi, quem non possuns immutare, & ideò simpliciter negandum esse, quod per virtutem naturalem vnius vel omnium Angelorum possit *vacuum* in rebus naturalibus induci, quam in primis efficaciter colligo ex doctrina D. Tho. q. 16. de malo, art. 10. ad vltimum: vbi de dæmonibus sic loquitur: *Licet dæmones possint mouere aliquam partem terræ, non sequitur, quod possint mouere totam terram, quia hoc non est proportionatum naturæ ipsorum, vt mutent ordinem elementorum mundi.* Præsupponens eandem rationem esse de illis, ac de Angelis; quia per peccatum nihil amiserunt naturalis virtutis, vt tenet communis consensus scholæ. Asserit autem non posse mouere totam terram, non propter magnitudinem, vel pondus eius; sed quia non possunt mutare ordinem elementorum mundi, quasi dicat mutare ordinem mundi esse effectum altioris, ac superioris ordinis comparatum cum natura Angelica. Ex quo tale argumentum colligo: Quilibet effectus, ex quo mutatur naturalis ordo constitutus à Deo inter partes mundi, est vniuersalis; quia tangit ordinem naturalem totius vniuersi; sed virtus naturalis vnius, vel plurium Angelorum, aut etiam omnium est particularis, quantumlibet magna sit; ergo non potest illum attingere. Probatur euidenter consequentia, quia sicut fuit effectus vniuersalis corpora naturalia ordinare, ac disponere in suis locis ad constitutionem mundi; quem nulla creatura, neque omnes simul attingere potuerunt; ita ea, vel aliquod eorum à tali ordine extrahere vniuersalis est effectus, quem non possunt attingere creaturæ: tunc vltra, sed corpora naturalia disiungere, aut separare, ita vt desinant esse contigua, vel vnum sub altero collocatum, aut quomodocunque amittant dispositionem sibi debitam ex ordinatione mundi, est effectus vniuersalis, & ex consequenti efficere *vacuum* quod non potest, nisi ex aliquo horum sequi; ergo impossibile est effici per virtutem naturalem creaturarum, aut Angelorum. Quod hoc exemplo declarare possumus: si lapis vnus moueatur deorsum ex inclinatione naturali grauitas, & moueatur alter sursum ad impediendum *vacuum*, poterit Angelis detinere primum, etiam si velociùs moueatur, & non secundum, quia detinere illum est effectus particularis, non tangens ordinem vniuersi; detinere verò alterum vniuersalis effectus est pertinens ad ordinem vniuersi, quem non potest attingere.

Ad primum argumentum distinguendum est antecedens: nam ad particulares motus locales obediunt corpora Angelis, non tamen ad eos, qui ordinem vniuersi attingunt: vt expositum est. Ad secundum eodem modo respondendum est, maiorem esse

esse virtutem Angelorum, & superiorem magnitudine elementorum, & virtute motiua eorum: nihil tamen posse circa mutationem eorum à dispositione naturali eis collata à Deo in ordine ad compositionem & conseruationem totius vniuersi, & ideò non posse ab ea extrahi à propriis locis, vel inter se separare, vt efficiatur *vacuum*, quia quodlibet horum est vniuersalis effectus tangens bonum totius vniuersi, & ideò excedens particularem virtutem omnium Angelorum.

QVÆSTIO III.

An si daretur vacuum, *mouerentur corpora per illud in tempore, vel in instanti.*

19 Conditionalis est quæstio præsens, & quasi ex suppositione *vacui* in natura rerum existentis, quod superius vidimus dari posse per potentiam Dei absolutam; supposito ergo, quod daretur, quærimus, quonam modo moueretur per illud corpus.

Et prima opinio negat vllo modo fieri posse motum in *vacuo*, etiam per potentiam Dei absolutam, sed implicare contradictionem, & ideò nec in instanti, nec in tempore. Ita sentiunt Commentator, Themist. atque Simpl. Ægidius, Burle. Iandun. & Saxonia, text. 7. 75. & 76. huius lib. Albert. Mag. tract. 2. cap. 6. & 7. suorum Commentariorum super 4. lib. Phys. & Greg. in 2. d. 6. q. 3. art. 2. & videtur expressa sententia Aristot. cap. 8. & 9. huius libri; quibus locis, non solùm asseruit, sed probauit tribus argumentis aduersus antiquos Philosophos, quod admittentes *vacuum* propter motum localem, eundem motum admisso *vacuo* abstulerint, quia repugnat per *vacuum* fieri. Primò, quia *in vacuo* non essent differentiæ positionis sursum & deorsum, quibus significantur determinata loca, ad quæ tendunt motus, & à quibus speciem capiunt, imo neque posset esse quies, per quam corpus absoluto motu in determinato loco quiescit; ergo impossibilis omninò esset motus per *vacuum*.

20 Secundò, quia si daretur motus in *vacuo*, fieret in instanti, quod est impossibile; ergo erit etiam impossibilis motus. Antecedens probat, quia sicut successio alterationis prouenit ex resistentia contraria qualitatis in eodem subiecto existentis, quam non potest virtus agentis in momento superare, sed successiuè, alioqui in instanti efficeret motum alterationis, & ideò per successiuum motum debet propriam formam introducere; vt ignis calorem in aqua: quia per successiuam expulsionem frigiditatis, ita successio motus localis procedit, ex resistentia medij, quod mobile diuidere debet per motum, & non potest simul, aut in instanti, sed paulatim, & successiuè; & ideò successiuè moueri debet, sed in *vacuo* nulla esset resistentia:

eum nullum ſit corpus in eo diuidendum per motum ; ergò nec ſucceſſiuè fieret motus. Tertiò, quia ſi per *vacuum* fieret motus, eodem tempore, & æqua velocitate poſſet moueri corpus per *plenum*, & per *vacuum*, imò corpus minoris grauitatis, ac maioris, vt vtrumque patet eſſe falſum. Antecedens probat, quia ſi motus per *vacuum* ſit in tempore, ergo aliqua datur reſiſtentia ex parte medij, quæ aliquam etiam proportionem habebit cum reſiſtentia *pleni*, & ſi detur aliud plenum tanto minus reſiſtens, quanto minor eſt reſiſtentia *vacui*, quam primi *pleni*, æqualis erit reſiſtentia ex parte vacui, & ſecundi *pleni*, ſed medio æqualiter reſiſtenti fiet motus æqualis velocitatis, & æqualis etiam durationis; ergo talis fiet per *vacuum* & per *plenum*, & ex conſequenti, in tempore etiam æquali mouebuntur corpus magis, & minus graue per *vacuum*, & *plenum*, vt probari facilè poteſt eodem modo.

Probant præterea: quia non poſſunt moueri corpora ſublunaria, niſi per influxum cœleſtium corporum, & ad determinatum, vbi tanquam ad terminum, à quo ſpecificatur eorum motus, ſed per *vacuum* non poteſt communicari eis influxus, nec in *vacuo* datur determinatum *vbi*; ergo nec erit poſſibile dari motum. Probatur minor, quod non detur, *vbi*, quia *vbi* includit certam diſtantiam ad partes fixas vniuerſi, ſed in *vacuo* nulla eſt diſtantia: cum diſtantia ſit inter extrema poſitiua; ergo nec datur in eo, *vbi* nec poteſt dari motus.

Secunda opinio duo aſſerit. Primum, *quod dato vacuo poſſent corpora naturalia per illud moueri, non ſolum per potentiam Dei, ſed etiam naturaliter*: ſecundum, *quòd talis motus non fieret in inſtanti, ſed ſucceſſiuè, & in tempore.* Ita Philop. 4. l. Phyſ. text. 75. & in digreſſione de loco, D. Thom. lect. 2. & in 4. d. 44. quæſt. 2. art. 3. Scot. in 2. d. 2. quæſt. 9. Sotus 4. li. Phyſ. q. 3. art. 3. Tolet. q. 9. Conim. cap. 9. q. 4. & 5. & cæteri omnes Moderni, *quam nos, non ſolum vt probabilem, ſed vt veram ſequimur.*

Probatur autem primum, quia ſi motus eſſet impoſſibilis per *vacuum*, aut propter defectum reſiſtentiæ ex parte medij, aut propter defectum, *vbi*, quod per motum acquiri poſſit, ſed neutrum deficit; ergo poſſibilis erit motus per *vacuum*. Probatur minor quia dari poſſet *vacuum*, ita vt annihilarentur inter media elementa, & remanerent extrema, vel ſaltem terra: & tunc euidens eſt lapidem poſitum in concauo Lunæ, poſſe acquirere per motum centrum terræ tanquam proprium locum, & naturale vbi deorſum, reſiſtentia verò ex parte medij, non requiritur neceſſariò ad motum, vt ſtatim probabimus, & in motu cœlorum euidens eſt, quem abſque vlla reſiſtentia ex parte medij fieri videmus: ergo iam eſſet poſſibilis motus per *vacuum*.

Secundò,

Secundò, si Deus foramen aliquod efficeret à superficie terræ vsque ad centrum eius, nec permitteret partes terræ coniungi ad replendum illud, euidens est moueri aquam ex duplici inclinatione naturali, quam nullum aliud corpus impedire potest naturaliter, particulari quidem ad motum deorsum, & vniuersali ad replendum *vacuum* acquireretque verum locum, & *vbi* in eodem centro terræ: ergo nulla posset dari repugnantia ad motum per *vacuum* per virtutem naturalem corporum efficiendum si datetur.

42 Probatur secundum, quod talis motus non fieret in instanti, sed necessariò in tempore, quia si daretur *vacuum* inter cœlum & terram, & appenderetur columna quædam per totum *vacuum*, poneretúrque lapis in concauo Lunæ, qui iuxta eandem columnam moueretur, tunc si talis motus fieret in instanti, simul corresponderet lapis toti columnæ, quod manifestam continet repugnantiam. Probatur consequentia, quia simul esset in toto illo spatio vacuo, per quod appenditur columnia: falsitas autem consequentis euidens est: quia repugnat vnum corpus correspondere alteri secundum totam longitudinem eius, nisi sit æqualis. Secundò, quia successio motus localis non prouenit ex sola resistentia medij, sed præcipuè ex extensione, ac diuisibilitate quantitatiua corporis: quod mouetur, cuius partes simul pertransire medium, vel partes eius repugnat, siue resistat medium, vel non, ergo ratione huius extensionis, & latitudinis repugnat moueri corpus per *vacuum* in instanti. Probatur antecedens, quia si in illa columna appensa per *vacuum* designetur aliquod punctum in aliqua eius parte, & moueatur corpus longitudinis cubitalis iuxta illam: implicat contradictionem, quod totus lapis simul correspondeat puncto designato in columna, alioqui erit æqualis, quod repugnat, necesse est ergo priùs ei correspondere primum palmum lapidis, quàm secundum: sed prius, & posterius non possunt esse in instanti, sed necessariò in tempore, ergo extensio partium corporis, & latitudo diuisibilis eius sufficit, vt non possit moueri per *vacuum* in instanti, etiam si ex parte eiusdem *vacui* nulla detur resistentia.

43 Ad rationes verò Aristotelis respondeo naturaliter tantum procedere primam, & de *vacuo* purè negatiuo, in quo nullus daretur locus, nullúmve corpus, & per tale *vacuum* bene probat non posse mouere corpus naturaliter, quia non esset determinatus locus, nec determinatum *vbi*, ad quod tenderet, vel in quo quiesceret, potius quàm in alio; quare nec posset vnquam absoluere motum, & nihilominus adhuc per tale *vacuum* posset Deus corpus mouere, illudque detinere in quacunque distantia,

sed per *vacuum* inter corpora admissum moueri posset corpus virtute naturali, vt probatum est: quia nec est necessaria resistentia medij ad motum, nec etiam, quod per locum fiat; cum neque ad locum per se terminetur, sed ad *vbi*, vt docet expresse idem Arist. 5. li. Phys.

Duo autem alia argumenta Arist. procedunt aduersus illos Philosophos ponentes successionem motus ex sola resistentia medij prouenire, quod tamen probatum est falsum, ideò nihil concludunt.

Ad vltimum verò ab aliis auctoribus additum respondetur primò; motum corporum sublunarium, non ita dependere ex causis vniuersalibus quæ sunt corpora cœlestia, vt sine concursu illorum nullo modo fieri possit; sed ita tantum dependet, vt nec possit ordinatè fieri nec multum durare, quare aliquo modo fieri posset per *vacuum* sine eorum concursu. Secundò respondeo, per solum concursum primæ causæ fieri posse motum per *vacuum*, quem concursum potest Deus corporibus tribuere, etiam per *vacuum* per potentiam eius absolutam, quamuis secundum potentiam ordinatam fieri non possit.

Aliud verò, quod in eodem argumento additur de *vbi*, hac distinctione explicandum est: dupliciter sumi potest *vbi*. Primò, pro præsentia locali corporis: alio modo pro præsentia simplici, hoc est, non locali, quia non commensurata loco, & hæc non solùm respectu veri spatij, sed imaginarij sumitur, & modo quidem naturaliter minatur motus localis ad primum *vbi*, & ideò Aristot. naturaliter loquens de motu, dixit terminari ad locum: quod consequenter tantum intelligendum est: quia terminatur per se ad præsentiam localem, quæ non reperitur, nisi in loco: simpliciter tamen loquendo sufficit aliud *vbi* ad terminandum motum quia prædicamentum *vbi*, ad quod per se terminatur motus localis, abstrahit ab vtroque & vtrumque sub se includit. In *vacuo* igitur daretur secundum *vbi*, includens distantiam ad partes fixas: non quidem veras, sed imaginarias, & nec distantia ista necessaria est ad *vbi*, nisi supposito ordine vniuersi: absolutè verò sola præsentia corporis ad spatium imaginarium efficit *vbi*, potens per se terminare motum, & ita in *vacuo* potest corpus acquirere verum vbi. 24

Notandum denique est successionem motus aliqua tantum ex parte prouenire ex resistentia medij, præcipuè tamen prouenit ex latitudine distantiæ in eodem medio repertæ, quam non potest mobile in momento pertransire: quia repugnat simul esse præsens diuersis partibus spatij imaginarij, sicut patet esse impossibile simul habere diuersa, *vbi*, inter sese distantia. Alia est etiam ratio successionis intrinseca in corporibus: 25

nempe

nempe latitudo extẽsionis eorum;quia repugnat simul esse præsentes partes posteriores corporis eidem puncto, vel parti spatij imaginarij, atque etiam partes priores: sed sicut has necesse est prius pertransire eandem partem *spatij pleni*, ita eandem partem *spatij vacui*,& imaginarij: & ideo repugnat moueri per *vacuum* in instanti,etiam per potentiam Dei absolutam,& hæc duplex ratio successionis posset vocari resistentia intrinseca: resistentia verò ex parte medij extrinseca est; & qua non existente *in vacuo*, adhuc esset necessarium motum fieri successiuè per illud propter resistentiam intrinsecam; ratione cuius implicat contradictionem motum localem,siue per *vacuum*, siue per *plenum* in instanti fieri.

CAPVT X.

De Tempore.

TEXT. ARISTOT.

Consequens autem est ad ea,quæ dicta sunt,aggredi de tempore,*&c.*

Breuis expositio Textus.

2 INtentum huius capitis est ostendere, quàm sit difficilis existentia temporis in rerum natura, atque etiam quidditatem, & essentiam eius inuenire. Et primum ostendit in prima parte capitis,postremum in secunda: & hæc est diuisio eius. Probatur igitur difficile esse, quod tempus sit in rerum natura duplici argumento.Primò,quia si tempus sit,compositum erit ex partibus; sed non potest habere aliquam partem realiter existentem:ergo nec tempus ipsum habebit existentiam. Minorem probat, quia partes temporis erunt præteritum, & futurum: & illud nondum est:hoc verò iam non est:ergo non sunt partes reales, nec realiter existẽtes:quare nec tempus erit aliquid realiter existens. Secundò,quia tempus præter futurum, & præteritum solum habet instans præsens, sed præteritum, & futurum non existunt, vt probatum est, & instans præsens non est pars temporis, immò neque extitit in rerum natura: ergo tempus nullam habet partem existentem, quare nec ipsum erit existens. Probat minorem,quia de ratione partis est, vt sæpius repetita possit adæquare toti: vt de palmo, vel vlna constat, sed instans etiam millies repetitum non efficiet tempus,cum sit indiuisibile, ergo non est pars temporis. Quòd verò existant, probat, quia si daretur instans, vel esset vnicum in toto tempore, vel plura: non plura, quia vel simul essent, quòd patet esse impossibile: quia nec duæ partes temporis simul esse possunt, nisi vna contineat alteram,

ram, vt hora, minutum: vnum verò instans, cum sit indiuisibile, non potest continere alterum: vel esset vnum post alterum; & tunc necesse foret vnum corrumpi adueniente altero, & hoc est impossibile, quia cum corruptio fiat in instāti, vel corrumperetur in se, vel in alio instanti; in se corrumpi repugnat, quia dum in se est, actu potius existere dicitur, quàm corrumpi, sed nec potest corrumpi in alio instanti: quia duo instantia non sunt immediata: sed inter illa mediat tempus, quod etiam habet infinita instantia, quibus præsens erit illud, quod corrumpitur, & simul cum omnibus existet, quod patet esse impossibile. Quod verò non sit vnicum instans in toto tempore probat primò: quia omne diuisibile clauditur duobus extremis: vt linea duobus punctis: sed tempus est diuisibile: ergo repugnat vnicum tantum instans habere. Secundò, quia si vnicum esset instans in toto tempore, sequeretur, omnia, quæ sunt in toto tempore, simul esse: quod est absurdum. Probatur consequentia: quia omnia essent in eodem instanti, quæ autem in eodem instanti sunt; simul existunt.

In secunda parte capitis ostendit non minus esse difficilem essentiam temporis propter varias opiniones Philosophorum, quæ versantur circa illam. Nam quidam, vt Plato videtur sentire: quod tempus sit circulatio cœli: hoc est, motus, quo ab Oriēte in Occidens mouetur, quod videtur falsum: quia quælibet pars temporis est tempus, vt præteritum, & futurum: sed pars circulationis, non est circulatio: ergo circulatio non est tempus. Pythagorei verò dixerunt, non circulationem cœli; sed substantiam eius esse tempus, quod magis absurdum est: cum tempus non sit totum simul; & substantia cœli simul sit tota. Et tandem posset aliquis existimare, inquit Aristoteles, quòd tempus esset motus cuiusque corporis particularis, quod patet esse falsum, cum motus quisque habeat determinatum subiectum; & in determinato loco fiat, tempus verò apud omnia versetur, & vbique sit. 3

CAPVT XI.

TEXT. ARISTOTELIS.

At verò neque sine mutatione, cum enim ipsi nihil mutamur, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum Aristotelis cap. præsenti est assignare definitionem temporis: diuiditur autem in duas partes: in prima, definitionem temporis assignat: in secunda verò agit de instanti explicans, 4

cans, quo modo se habeat in tempore. Ad constituendam definitionem temporis præsupponit tempus non esse sine motu, idque probat à signo; quia dum non percipimus motum in nobis, vel in aliis, nec percipimus tempus, & statim ac motum aliquo modo percipimus, etiam percipimus tempus; ergo tempus non est sine motu: sed necessariam habet coniunctionem cum eo. Primum probat exemplo dormientium: qui cum nullum motum percipiant, nec percipiunt tempus: sed cum à somno excitantur: videntur sibi permanere in eodem nunc, in quo erant, dum dormire cœperunt, quasi coniungentes illum cum hoc, & efficientes vnum, in quo sibi videtur permanere. Secundum verò ex internis operationibus sensuum: vel intellectus, ex quarum successione colligimus pertransisse tempus: etiam si externum motum non percipiamus: ergo tempus necessariam habet coniunctionem cum motu. Vnde sequitur aliquid motus esse, ex quo colligendam esse ait definitionem temporis.

5 Vt autem eam colligat, quatuor annotat. Primum, duo esse consideranda in motu. Primum, quod continuum sit: secundum, quod partes priores, & posteriores habeat: & vtrumque ait habere à magnitudine; vel spatio, per quod fit (loquitur enim de motu locali tanquam de notiori) primum quidem, quia si spatium sit continuum: potest per illud effici motus continuus: si verò sit diuisum, etiam discontinuabitur motus, ergo motus accipit continuationem à spatio. Partes etiam priores, & posteriores ab eo habere ostendit: quia prior pars motus censetur illa, quæ fit per priorem partem magnitudinis, posterior verò, quę fit per posteriorem. Annotat secundò, duobus modis considerari motum. Primò, vt est actus entis in potentia, secundum quòd in potentia, in quo consistit essentia eius, Secundò, vt successiuè fit per partes priores, & posteriores magnitudinis, & sub prima consideratione non habet partes priores, & posteriores, sed solùm dicit fluxum, & tendentiam inter duos terminos, *à quo & ad quem*: sub secunda verò consideratione habet partes priores, & posterieres, & ideò hoc non est ei essentiale, sed quasi proprietas vel modus consequens essentiam, & ex consequenti ratione saltem formali à motu distinctum.

6 Tertiò annotat, quod tempus non consequitur motũ sub prima consideratione sumptum: sed sub secunda, nempè, vt habet partes priores, & posteriores: quia non percipimus tempus, dum motum illo modo consideramus: sed solùm, dum successionem partium eius experimur: ergo cum hoc tantum modo consideratum, & non illo sequitur tempus. Vltimò annotat, partem priorem, & posteriorem motus duobus modis considerari: primò, vt copulantur vno, & eodem mutato esse quod est indiuisibile proprium

proprium motus, & est finis partis prioris & initium posterioris, & ita copulatæ efficiunt vnum motum continuum, & adhuc non consequitur tempus motum hoc modo consideratum: quia dum sic motum percipimus, non iudicamus præteriisse tempus. Secundò; considerantur eædem partes, tanquam distinctæ, & copulatæ diuersis mutatis esse; quorum vnum est prius copulans partem priorem, & aliud posterius, copulãs partem posteriorem, & partes motus priores, & posteriores hoc modo consideratas consequitur tempus, quia dum sic eas percipimus, iudicamus tempus præteriisse, & hoc modo videntur habere quandam discretionem, & quodam modo numerari ab intellectu, hoc est tãquam plures, ac diuersas concipi ab eo, secundum rationem prioris, & posterioris: nam ea, quorũ vnum est prius vel posterius altero, eo ipso plura sunt, ac diuersa per diuersas rationes, & quasi diuersas qualitates priores, & posteriores.

Ex quibus colligit Aristoteles quod si tempus nõ est sine motu, sed aliquid eius est, non quidem considerati, vt vnum in se est, & continuum, sed in quantum habet prius, & posterius sic diuersa, & sic considerata, distincta, & quasi numerata ab intellectu, propria definitio temporis talis erit, ***tempus est, numerus motus secundum prius, & posterius.*** Dum autem numerum esse asserit; non pro numero numerante realiter discreto accipit numerum: quia tempus non est realiter discretum: sed pro re numerata ab intellectu: & verè continua, sicut pannum continuum dicimus esse decem vlnas, vel decem vlnis mensurari. 7

In vltima parte capitis explicat, quonam modo se habeat nunc, vel instans ad tempus, & asserit ita se habere, vt tribuat ei vnitatem, & distinctionem. Vnitatem quidem, in quãtum copulat partes eius, nempe præteritum cum futuro, sicut punctum partes lineæ, & eas copulans facit vnum tempus, quia vnum & continuum idem sunt: distinctionem verò, in quantum eas copulans tanquam finis prioris, & initium posterioris eas distinguit, & vt distinctas copulat, & ideò ex eis vt distinctis vnum tempus efficit.

CAPVT XII.

TEXT. ARISTOTELIS.

Minimus autem numerus quidam simpliciter quidem est, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum huius capitis est enumerare proprietates temporis. 8
Diuiditur autem in duas partes. In prima enumerat, & explicat

rat quinque proprietates temporis. In secunda comparat tempus ad extrinseca, nempe ad res, quæ dicuntur esse in tempore, docétque quonam modo ad illas se habeat. Prima proprietas temporis est, quod cum continuum sit, & quodammodo discretum, ratione primi non habet minimum, sed quælibet pars eius est diuisibilis in infinitum, sicut quælibet pars aliorum continuorum: sed in quantum est numerus, & aliquo modo discretum, habet minimam partem, non amplius diuisibilem, vt horam, vel minutum, quod tanquam indiuisibile in hoc genere accipimus. Secunda proprietas est, quod tempus suscipit, denominationes rei continuæ: atque discretæ: nam vt continuum est, dicitur longum, aut breue: sed vt discretum dicitur multum, vel paucum, nam paucos dies, & paucas horas pertransisse dicimus. Tertia est, quod idem semper esse dicatur tempus atque etiam diuersum: nam comparatum ad res alias dicitur idem esse in omnibus, atque etiam esse vbique. Sed in ordine ad se consideratum, vt habet partes priores, & posteriores diuersum dicitur, nam tempus futurum diuersum esse dicimus à præterito, & hoc etiam à præsenti. Quarta, dicitur tempus idem redire, sicut redit eadem circulatio cœli: sed non redit idem numero, sed idem specie, vel vt propriùs loquamur, redit idem tempus totale, non partiale: quia partes diuersæ sunt: sed per continuationem efficiunt vnum tempus, & ideò dicitur idem tempus totale redire, sed secundum diuersas partes. Vltima proprietas temporis est: quod sit mensura motus, & ab eodem motu mensuretur diuersa ratione. Nam vt est numerus numeratus partium motus mensurat motum: quia tantum fuisse motum dicimus, quanta est duratio temporis in eo consumpti. Sed mensuratur à motu, sicut res mensuratæ quodammodo sunt mensura eiusdem numeri, vt dum dicimus quaternarium numerum maiorem esse ternario, quia plures sunt res numeratæ per eum; sed illa ratio mensuræ est à priori, & formalis, hæc verò à posteriori, & materialis. Et ideò tempus quasi à priori est mensura motus, à posteriori verò motus est mensura temporis.

10 In secunda parte capitis comparat tempus ad res extrinsecas, quæ in eo esse dicuntur, asseritque duplices esse: nam quædam sunt, quæ mouentur, quales sunt generabiles, & corruptibiles: aliæ verò non subiiciuntur motui, quia ingenerabiles, & incorruptibiles sunt, & ad omnes quidem, quæ subiiciuntur motui, sic se habere ait, vt omnes esse dicantur in tempore, subiici tempori, comprehendi à tempore, vel sub tempore: non ratione sui sed ratione motus: & ideò motus ipse per se, & ratione sui: nam in tantum res habent illa, in quantum tempore mensurantur;

rantur, sed non mensurantur tempore, nisi ratione motus, cui subiiciuntur, motus verò ratione sui: ergo illa omnia habent ratione motus, istæ verò ratione sui. Sed non dicuntur pati à tempore, nec ab eo consumi, vel alterationem pati, quia tempus hæc operatur circa illa: sed quia à causis per se hæc patiuntur in tempore ipso mensurante actiones, passiones, & mutationes, per quas hæc fiunt: Deus verò,& Angeli non dicuntur esse in tempore, nec ei subiici, quia non subiiciuntur motui. Sed tempus tandem inquit Aristoteles, non solùm mensurat motum, sed etiam quietem, & eius ratione cætera, quæ propriè dicuntur quiescere.

CAPVT XIII.

TEXTVS ARIST.

Ipsum autem, nunc, est continuatio temporis sicut dictum est, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum huius capitis est explicare quasdam voces, per quas 11 solemus significare tempus ipsum,& hoc præstat in prima parte: in secunda verò proponit quoddam dubium, & illud soluit. Sex sunt voces, quibus vti solemus ad significandum tempus, nunc, aliquando, iam, nuper, olim, subitò. Et nunc quidem duobus modis accipitur. Primò, pro instanti copulante præteritam partem temporis cum futura. Secundò, pro tempore proximo eidem instanti, siue præterito, siue futuro, in qua significatione accipimus, nunc, dum dicimus, Petrum nunc venisse, quia paulò ante venit, vel etiam nunc venturum, quia paulò post veniet.

Et ratio huius acceptionis videtur esse, quia quod parum di- 12 stat à præsenti, nunc, in eo videtur esse. Vnde de tempore longè distanti, vel de actionibus in eo factis, inquit Aristoteles, non dicitur, nunc, quia non dicimus Bellum Troianum nunc esse peractum, vel nunc contigisse diluuium. Secunda vox est, aliquando,vel tunc,quæ significat determinatum tempus quasi vaga quadam ratione,non tamen propinquum præsenti, nunc, sed ab eo separatum, dicimus namque Troianum Bellum, aliquando,vel tunc fuisse peractum.Tertia vox est,iam, significans tempus futurum,vel præteritum parum distans à præsenti, nunc: vt dum dicimus iam nos disputasse,vel iam nos disputaturos, significamus actionem disputandi, vt tempore parum distante à præsenti nunc mensuratam.Quarta vox est,nuper,quæ tempus proximum instanti præsenti etiam denotat, non tamen futurum,sed præteri

præteritum. Quinta vox est, olim, aut quondam, significans tempus præteritum multum distans. a, nunc, præsenti, & tandem, subitò, denotat breuissimum tempus, siue sit præteritum, siue præsens, vel futurum.

13 In secunda parte capitis proponit dubium Aristoteles. An tempori potius tribuenda sit generatio rerum, quam corruptio: nam cum vtraque fiat in tempore, non videtur vna potius, quàm altera ei tribuenda. Nihilominus corruptionem potius ei tribuendam esse asserit; quàm generationem, potiusque dicendum esse tempore res consumi, quàm renouari. Quòd sic probat: Res generabiles & corruptibiles ita procedunt, vt nunquam consistant, nec in eodem statu permaneant: ergo id potius eis debet attribui, quod ex perpetuo decursu, & instabilitate eis aduenit; quam quod ex primaria intentione agentium naturalium: sed tandem eis aduenit corruptio & interitus, ad quem omnia properare experimur: ergo tempore potiùs corrumpi & interire dicendum est; quàm generari aut conseruari; licèt vtrumque in tempore habeant. Quod non est sic intelligendum, vt tempus sit causa corruptionis earum, aut generationis: nam vtrumque habent à causis naturalibus, generari quidem per se, corrumpi verò per accidens, sed in quantum tempore mensurantur, & subiicitur corruptio earum, & quasi eam affert tempus sua duratione continua, & semper decurrente, à qua vincitur, ac superatur particularis duratio cuiuscunque rei corruptibilis.

CAPVT XIIII.

TEXTVS ARIST.

His autem à nobis sic determinatis, manifestum est, &c.

Breuis expositio Text.

14 Intentum huius capitis est agere de vnitate temporis: & in eo tria dubia proponit, ac soluit Aristot. ad rationem, & vnitatem temporis pertinentia: nec eget alia diuisione. Vt dubia proponat, & soluat, præsupponit illud, quod in superioribus docuit: nempe mutationem, & motum in tempore esse: ab eoque mensurari. Quod hoc argumento probat: Tardiùs & velociùs sunt in motu, atque etiam prius & posterius: nam velocior motus est, per quem mobile in minori tempore pertransit maius; vel æquale spatium, & prius, ac posteriùs in motu accipiuntur respectu, nunc, præsentis: sed tardiùs, & velociùs, atque etiam, nunc, sunt in tempore, vt per se est manifestum; ergo & motus in tempore erit, temporéque mensurabitur.

Hoc supposito, primum dubium est, quare tempus dicatur esse vbique, hoc est in terra, in mari, & in omni loco. Et respondet: quia vbique reperitur motus; sed tempus est aliquid eius;ergo etiam reperitur vbique.

Secundum dubium est, an tempus dicatur esse extra animam vel intellectum, aut solum in intellectu ipso. Et respondet, quod cum tempus sit numerus numeratus partium motus, & anima, vel intellectus sit numerans; non potest esse omninò extra animam; vel intellectum, sed ita saltem ad illum se habet, vt si impossibilis esset intellectus etiam esset tempus impossibile: quia licet daretur secundum quandam rationem materialem motus, non tamen, vt numerus motus secundum prius & posterius;in quo consistit formalis ratio temporis, quia si impossibile est numerantem esse, impossibile quoque erit numerum esse, ita ergo censebitur esse tempus extra animam vel intellectum ab eo tanquam à numerante dependeat.

Dubium tertium est, an tempus sit vnum, vel plura: & ratio dubitandi ex parte vnitatis est:quia tempus est numerus motus: 14
sed constat plures esse motus, cum possunt plura corpora simul moueri:diuersis motibus secūdum speciem, nempè motu alterationis, augmentationis, & locali; ergo plura erunt tempora, & non vnum. Ex opposita verò parte probat tempus esse vnū:quia licèt plura moueantur simul, atque etiam in tempore præterito & futuro:sed idem est totum tempus secundum speciem, propter eandem rationem formalem in his partibus repertam: idem est etiam tempus secundum numerum; quia licèt partes istæ distinguantur, sed quia copulantur eodem instanri præsertim efficiunt vnum, atque idem numero tempus: quia vnum continuum, & vnum numero idem sunt. Respondet, tempus esse vnum, quia licèt plures sint inferiores motus, sed vnus datur superior, & primus, nempè circularis primi orbis, à quo omnes mensurantur, tam cœlestes, quàm sublunares; quia primum, & perfectissimum in quolibet genere est mensura cæterorum:quare erit etiam numerus eorum, & consequenter tempus vnicum, quo mensurantur. Probat secundò, quod motus iste primus solum sit tempus, à quo mensurentur cæteri motus: & ideò tempus sit vnicum ex conditionibus mensuræ: quæ debet esse vna vniformis, & regularissima, hoc est, eodem modo se habens semper, alioqui non poterit certos nos reddere de quantitate mensuratorum: sed conditiones istæ solùm concurrunt in motu primi mobilis:nam ex cæteris quidam sunt velociores, & tardiores alij: ergo solus iste erit mensura omnium, & ex consequenti solus iste erit tempus, & ideò vnicum tempus.

Ad argumentum verò pro opposita parte respondet, plures 19
esse

esse motus, sed cum motus sint quasi res numeratæ respectu temporis, non variatur, nec multiplicatur ex diuersitate eorum tempus, sicut nec variatur numerus ex diuersitate rerum numeratarum: sed idem numerus ternarius est hominum, & equorum formaliter. Ita tempus est idem formaliter, licèt varientur motus, quia est numerus formalis eorum.

TRACTATVS PRIOR DE TEMPORE.

SEx durationes inuenio apud antiquos, & Modernos interpretes Aristotelis in Commentariis horum capitum; & apud Scholast. Doctores in 2. d. 2. & 1. part. quæst. 10. *æternitatem*, quam attribuunt Deo: *æuum* Angelis, rebúsque incorruptibilibus: *durationem* quandam indiuisibilem innominatam, quam multi concedunt substantiis corruptibilibus: *æternitatem participatam* beatitudini creaturarum: *tempus continuum*, quod est propria duratio motus: & tandem *tempus discretum*, quod componitur ex multis operationibus momentaneis Angelorum. Ex his autem durationibus solùm pertinet *tempus per se* ad nostrum institutum. Sed quia plura disputant Moderni interpretes Aristotelis de cæteris durationibus, ideò aliquid etiam nos de eis dicemus. Propterea in duos tractatus diuidimus materiam hanc de durationibus rerum, prior erit de his, quæ ad tempus pertinent, posterior verò (admodum breuis) de cæteris durationibus.

QVÆSTIO I.

An tempus sit verum ens reale in natura rerum existens.

26 DIfficile admodum est intelligere entitatem, & rationem temporis; ita vt dicere possimus, non minus esse incertam rationem & entitatem eius, quàm certa est eius existentia, vt his verbis docuit D. August. vndecimo libro, de Ciuitate Dei cap. 26. *Tempus metior, scio, sed non metior futurum, quia nondum est, non metior præsens, quia nullo spatio tenditur, non metior præteritum, quia iam non est, quid ergo metior, an prætereuntia tempora, non præterita, &c.*

Propterea prima sententia negat *tempus esse ens reale, in natura rerum existens, sed existere in sola imaginatione vel apprehensione intellectus concipientis transitum mobilis per vnam partem spatij: prius quàm per aliam, & ex illo priori & posteriori tanquam ex præterito, & futuro componere apud se vnum tempus: sed nihil eius reale esse, vel in rebus existere.* Ita sentiunt quidam ex antiquio-

ribus Philosophis; quos citauit Albertus Magnus 4. libro Phys. tract. 3. capite tertio. Probatur primò ratione Aristotelis capite decimo, tradita; nam tria considerantur in tempore, præteritum, futurum & instans præsens: illa quidem tanquam partes, hoc verò tanquam indiuisibile eas coniungens: sed nullum horum est aliquid reale: ergo neque tempus ex eis constans reale erit.

Probatur minor, quia præteritum, & futurum non existunt 17 actu: ergo non sunt entia realia, & ex consequenti neque instans: quia si entitas eius est indiuisibilis, qua copulantur hæc: non erit realis: cum copulata non sint realia. Præterea, si instans esset aliquid reale: aut vnum esset in toto tempore, aut plura: si vnum, ergo non posset copulare omnes partes temporis; sed solùm eas, quas proximè tangit: si verò sint plura instantia: ergo vnum succedet alteri: & proximè quidem, quia nihil est aliud in tempore actu existens, quod possit succedere instanti: tunc ergo multa erunt instantia immediata: quod repugnat, cum sint indiuisibilia, & tempus non erit aliud quàm multitudo instantium sibi succedentium; quare nec erit continuum: nec diuisibile; quia continuum non componitur ex indiuisibilibus, ex quibus euidens est nihil diuisibile resultare posse.

Secundò, quia tempus componitur ex præterito, & futuro; sed hæc non sunt realia: ergo neque tempus. Probatur minor, nam vel sunt realia, in quantum præteritum & futurum, vel vt præsentia; primum patet esse falsum: quia vt præteritum, & futurum non existunt actu: ergo non sunt entia realia in natura rerum: secundum verò est impossibile; nam de eo, quod præsens est, verum est enunciare, quod nunc sit: sed de nulla parte temporis verum est vnquam dicere: nunc est præteritum, vel nunc est futurum, ergo neque vnquam sunt realiter præsentia, & ex consequenti, neque vt præsentia sunt entia realia.

Et si dixeris non esse per se præsentia, sed per instans copulans 18 vtrumque: ex hoc sequitur non esse entia realia per se, sed per instans, quod est instans solùm esse aliquid reale, non tempus. Probatur consequentia: quia quod non est per se præsens, sed per aliud, non est per se, sed per aliud existens: nec ens actu. Imò sequitur non esse verè præteritum, nec verè futurum. Probatur consequentia: quia non est verè præteritum, nisi quod verè pertransiuit; neque verè futurum, nisi quod verè pertransiet: sed non pertransit, nisi quod aliquando est præsens; ergo cum nunquam sint per se præsentia: neque erunt per se præteritum: nec futurum: sed ad summum ratione instantis, quod patet esse falsum.

Secunda opinio asserit, *tempus esse quidem ens reale, non tamen* 19 *omninò*

omninò completum realiter, sed accipere complementum ab intellectu illud numerante secundum prius & posterius. Ita Comment. 4. lib. Phys. Com. 131. Iandun. quæst. 27. pro qua referuntur D. Thom. lectione vltima horum Commentariorum, & 1. p. quæst. 10. art. 1. Ferra. 1. lib. contra gentes, cap. 19. Capreol. in 2. d. 2. & ibidem Hisp. Iauellus 4. lib. Phys. q. 24. art. 2. & eam sequuntur Conimb. & hac distinctione explicant. Tempus dupliciter consideratur: primò, prout est continua quædam duratio motus: quo pacto sicut motus non dependet ab intellectu, sed ante operationem eius datur, ita etiam tempus. Secundò, prout definitur ab Aristotele, quod sit *numerus motus secundum prius, & posterius*, ab intellectu dependet, cum accipiente pro certis, ac definitis partibus; vt horis, diebus, aut mensibus ad mensurandos cæteros motus: & ideò non est. ens reale, sed rationis. Probatur hæc sententia testimonio Aristotelis, qui cap. 14. huius lib. quæsiuit, an tempus dependeret ab anima: & respondit, quòd cum sit numerus, necessariò dependet à numerante: qui est intellectus, vel anima: vnde si anima non esset, nec daretur numerus, nec daretur tempus; ergo sentit, tempus in secunda consideratione non dari ante operationem intellectus: & ideò esse ens rationis. Probatur etiam ratione deducta ex his, quæ docet idem Aristoteles cap. 11. nempè motum non esse numerum numerantem, sed numeratum: sed non datur numerus numeratus ante operationem intellectus actu numerantis; ergo nec datur ante illam tempus, & ex consequenti erit ens rationis: quia nihil reale ponit intellectus in rebus numeratis per actualem numerationem. Secundò, quia duratio motus realiter est continua; ergo non fit discreta, nisi per intellectum distinguentem partes priores, & posteriores eius: nec etiam fit numerus: quia numerus dicit discretionem: quare ab intellectu actu cognoscente habet tempus, quòd sit numerus motus, & ideò hoc modo consideratum ens rationis est, & hoc est rationem eius complementum accipere ab intellectu.

20 *Tertia* opinio asserit *tempus non solùm vt durationem cõtinuam, sed etiam vt numerum motus secundum prius, & posterius esse ens reale, darique ante operationem intellectus, à quo nullum prorsus complementum accipit.* Ita Simplicius 4. lib. Phys. in digressione de tempore, D. Thom. opusc. 44. cap. primo, Albertus Magnus 4. lib. Phys. cap. 3. & 10. Toletus quæst. 15. Pererius 12. lib. de principiis cap. 1. & plures alij, *& hac est probabilior sententia, & magis conformis doctrinæ Aristotelis*, & D. Tho. iuxta quam duabus conclusionibus respondetur quæstioni.

Prima conclusio, *Tempus non solùm in imaginatione, vel apprehensione datur, sed verè existens in natura rerum.* Hæc est contra

Primam sententiam, non solùm repugnantem lumini naturali, sed etiam lumini diuinæ fidei. Probatur primùm; quia non solùm Philosophi omnes Platone, & Aristotele antiquiores; sed hi etiam cum omnibus, qui post ipsos secuti sunt, nec solum sapientes; sed rudes homines de tempore loquuntur tanquam de re aliqua in natura rerum existente. Atque etiam scholastici omnes in 2.d.2.& 1.par. quæstione 10. Et ratio naturalis efficaciter probat; quia duratio realis non est aliud, quàm permanentia, rerum in esse reali actuali, & ideò non solum creaturis; sed Deo tribuitur;quem Philosophi æternum esse cognouerunt; sed euidens est motum successiuum dari in rerum natura, verumque habere esse reale,& realiter durare in eo;ergo habet realem durationem;sed duratio motus est tempus;ergo datur in rerum natura, & non solùm in apprehensione intellectus. Nec solum datur motus realis, sed vnus; qui realiter sit altero velocior, vel tardior,magisque aut minus duret; ergo datur vera, & realis duratio motus, quæ est tempus. Quod verò opposita sententia repugnet etiam lumini diuinæ fidei,probatur ex principio Genesis, vbi dicitur, *Deum fecisse luminaria magna in firmamento cœli, vt diuiderent dies & noctes, & essent in signa & tempora.* Et actuum primo: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Meritò ergo Paris. schola art. 119. erroris eàm damnauit.

Secunda conclusio, *Tempus nullum complementum accipit ab intellectu, sed à parte rei datur ante operationem eius, tanquam verum ens reale,non solùm vt continua duratio est, sed etiam, vt numerus motus.* Hæc est contra secundam sententiam, cuius veritatem vt intelligamus, duo explicanda sunt de tempore. Primum, quæ sit essentia eius. Secundum, quonam modo ei conueniat esse mensuram motus. Et essentia quidem temporis in eo posita est ab Aristotele, quod sit duratio successiua motus, esse autem durationem successiuam motus, habere ex priori, ac posteriori motus:quia nisi percipiamus, ait, prius, & posterius in motu, non percipimus durationem, vel tempus transisse, vt dormientibus accidit. Ex quo infert, durationem ex priori,& posteriori motus insurgere,putat igitur non solam continuationem motus inferre durationem; sed in quantum habet partes priores, & posteriores, ita vt vna eius pars priùs quàm altera fluat, & nisi hoc haberet motus, nullam haberet durationem, etiamsi esset fluxus continuus inter duos terminos, *à quo*, & *ad quem.* Itaque distinctio partium motus secundum *prius*, & *posterius* infert durationem: & hæc distinctio quædam discretio earum est, licet non sit realis diuisio, quia vbi vnum est prius, & aliud posterius, ibi est aliqua ratio multitudinis, & ex consequenti discretio

discretionis; quia multitudo discretionem dicit, talis autem discretio partium non est secundum quantitatem: cum non sit realis separatio, sed secundum qualitatem; quia ratio prioris, & posterioris modus est diuersus earundem partium qualitati similis, & cum secundum hos modos sint distinctæ partes motus, censentur esse discretæ, hoc est, distinctæ secundum diuersos modos; vel qualitates, reales quidem: quia realiter, & ante operationem intellectus verum est, vnam partem motus prius fluere, quàm altram, & propter hanc discretionem vocauit Aristoteles durationem temporis ex ea insurgentem numerum motus; secundùm *prius* & *posterius*, non quidem numerum abstractum à rebus numeratis, qualis esse censetur, duo, tria, aut quatuor; quod ad res diuersas numerandas applicamus; sed numerum numeratum per illum, sicut tres homines, vel tres lapides: quasi dixerit tempus esse numerum partium motus.

22 Nec tamen intelligi debet esse numerum actu numeratum; sed aptitudine, quod est esse numerum numerabilem, in quantum partes motus aptitudinem habent, vt distinguantur, & numerentur ab intellectu, secundum distinctionem, ac discretionem *prioris*, & *posterioris*, & hæc numerabilitas constituit rationem realem, atque essentialem numeri, vt vidimus in prædicamento quantitatis, non actualis numeratio, quæ nihil ponit in rebus numeratis præter extrinsecam denominationem numeratarum ab actu intellectus numerante, aptitudo verò; vt numerentur, quæ vocatur numerabilitas realis est, & intrinseca in rebus numeratis, nec dependet ab intellectu operante, sed ante operationem eius est, & ita partes motus, vt numerabiles ab intellectu secundum *prius*, & *posterius*, inferunt durationem habentem quoque partes priores, & posteriores numerabiles ab intellectu, qua ratione vocatur tempus. Vnde sequitur tempus quantum ad essentiam non habere actualem dependentiam ab intellectu vel operatione eius, sed esse numerum realem numerabilem ab eo, & ideò nullum complementum ab eo accipere.

23 Et ex his intelligitur in duobus decipi secundam opinionem. In primo quidem quia durationem temporis putat non includere rationem *prioris*, & *posterioris*, & ideò nec rationem numeri, quod est expressè contrarium verbis Aristotelis asserentis, nullam durationem inferre motum, nisi in quantum habet partes priores, & posteriores, nec proinde tempus esse durationem successiuam nisi ratione *prioris*, & *posterioris*, & cum ex ratione *prioris*, & *posterioris* sit numerus, nec habet rationem durationis successiuæ, nisi in quantum est numerus motus secundum *prius*, & *posterius*, & hæc est ratio essentialis eius. Vnde

sequitur in alio etiam decipi, quia putat rationem numeri in tempore consistere, in eo, quod actu vtatur eo intellectus ad numerandum cæteros motus, cum hoc solum sit extrinseca denominatio in eo, & purè accidentalis, vt statim ostendemus.

Secundò explicandum est, quonam modo conueniat tempori ratio mensuræ. Duplex est mensura, Actiua, & Passiua: Actiua est, per quam mensuramus alia, vt vlna dicitur mensura actiua panni: Passiuà verò consistit in eo, quod est in alio mensurari. Et vtraque diuiditur in Actualem, & Aptitudinalem. Mensura actiua actualis est, per quam actu mensuramus aliud, vt eadem vlna, in quantum ea vtimur ad mensurandum pannum, quæ aptitudinalis vocatur, in quantum assumptibilis est ad mensurandum alia. Mensura verò passiua actualis, est actu mensurari ab alio: Aptitudinalis esse mensurabile ab alio, & hæc solet vocari mensurabilitas, & vtraque mensura actualis nihil reale ponit in rebus; sed solùm denominationem extrinsecam. Vtraque verò aptitudinalis realis est, & reale aliquid in rebus ponit; nam esse aliquid tale, vt aptum sit assumi ab alio ad mensurandum, aliquid reale est in eo; atque etiam esse aptum; vt ab alio mensuretur. Præterea, mensura actiua, tam actualis, quàm aptitudinalis omnium motuum, solum conuenit durationi motus primi mobilis; quia ille solus est regularissimus, vniformis, inuariabilis, & semper eodem modo se habens; quæ sunt proprietates mensuræ, vt per eam possimus certi effici de quantitate rei mensuratæ; alij verò motus non habent tales conditiones; sed varij sunt secundum velocitatem, vel tarditatem, & ideò non conuenit eis ratio mensuræ, & propterea Aristoteles solùm vocauit tempus durationem primi mobilis; quia hæc sola est mensura omnium motuum, propterea etiam dixit tempus esse vnum, & non plura. Sed ratio mensuræ actualis actiuæ, aut passiuæ nihil reale est in hac duratione cœli, sed extrinseca solum denominatio, vel ens rationis: mensura verò actiua aptitudinalis realis est, & ei conuenit ante operationem intellectus; & est propria eius passio; quia realem habet aptitudinem, vt assumatur ad mensurandum alios motus; & etiam proprium, quem sequitur, si distinguatur ab eo ex natura rei. Si verò sit eadem entitas cum eo, non poterit esse realis mensura eius, sed solum per intellectum vtrumque distinguentem. Mensura verò passiua aptitudinalis non conuenit durationi cœlesti, quia non est mensurabilis ab alio, sed solùm à se inadæquatè per repetitionem alicuius partis propriæ.

Pro solutione argumenti primæ opinionis notandum est, quòd sicut ens reale diuiditur in permanens, & successiuum, ita

ita existentia realis, & actualis vtrique communis est, & vtrique enti conuenit iuxta propriam naturam. Vnde sicut ens reale permanens habet totum suum esse simul: sic etiam habet simultaneam existentiam: & sicut ens successiuum non habet totum suum esse, aut totam suam entitatem realem simul, sed in fluxu, ac successione consistentem: eodem modo non habet simultaneam existentiam, sed in fluxu, ac successione positam: & quod de totali ente permanente, & successiuo, eorumque existentiis dicimus, eodem modo intelligendum est de partibus eorum: quia cum totum componatur ex partibus, eundum modum essendi, eundemque modum existentiæ habere debent, & cum motus, & tempus entia successiua sint, & partes etiam in successione consistentes habeant: sicut entitas realis eorum non est permanens, nec tota simul, sed in fluxu, & successione consistit, eodem modo eorum existentia nec permanens est, nec simultanea, sed in fluxu, & successione consistit, & eadem ratione entitas, & existentia partium, & sicut habent entitatem, & existentiam fluentem, & successiuam, sic etiam præsentiam: ita vt nunquam sit verum dicere de motu, & tempore, vel partibus eius nunc esse, sed de præsenti fluere, neque nunc transire, sed transire in fluxu, & successione. Ex quibus intelligitur partes temporis per se esse præsentes præsentia successiua, per se esse præsentes præteritas, & per se futuras, & non solùm ratione instantis hæc habere, quamuis instans necessarium sit, vt per illud copulentur, & fiant, vnum tempus continuum, continuumque, atque successiuum fluxum habeant.

26 Sed de instanti notandum est secundò, quod sicut eius entitas realis consistit in indiuisibili, & ideò tota simul est: ita etiam actualis eius existentia est tota simul & quasi permanens vtraque vocari potest: non quòd permaneat, sicut res aliæ, quæ dicuntur permanentes, quia instans mox desinit, sed quia non habet partes fluentes, permanens vocari potest entitas eius, atque existentia: & ita intelligitur: quòd sicut entitas temporis ex diuisibili, & indiuisibili constat suo modo concurrentibus ad compositionem eius, & ex successiuo, & quodammodo permanenti: ita existentia totius temporis communicatur partibus per modum fluentis, ac successiui, instantibus verò quasi per modum permanentis explicatum, & eodem modo habent instantia præsentiam, præteritionem, & futuritionem simultaneam, atque etiam simultaneum transitum.

Ad primum argumentum primæ opinionis neganda est minor, *quòd partes temporis, & instantia non sint entia realia.* Et cum dicitur non existere actu præteritum, & futurum, nec esse actu præsentia per se, distinguendum est: nam præsentia, & existentia

permanenti, aut tota simul, verum est, successiua verò, & fluente falsum. Hanc enim non minus actualem habent, quam permanentia, licèt non permanentem, sed in fluxu, & successione consistentem; & per se quidem existentia, atque præsentia sunt, & non tantùm per instans, quia per se fluunt, licèt non sine instanti ea copulante, & vnum tempus efficiente fluant. An verò instans vnum sit, vel plura, dicetur quæstione sequenti, vbi etiam explicabitur, quomodo vnum non succedat alteri proximè, sed media parte temporis.

Ad secundum neganda est minor, & cum dicitur *præteritum, & futurum, vt talia non esse entia realia*, verum est sub tali reduplicatione, ex quo non sequitur, non esse realia simpliciter, quia realem entitatem, & existentiam habent, dum realiter sunt præsentia, non quidem præsentia permanenti, vel simultanea, sed successiua, & fluente, qualis est eorum entitas. Et dum rursus additur de eo, quod præsens est; verum esse enunciare, quòd nunc sit, etiam est distinguendum, nam si sit præsens præsentia simultanea, aut tota simul, verùm est, sic enunciari posse, si verò successiua, & fluente, falsum, quia non est verum, quod sint, nisi quia verum est, quod realiter fluunt, & eodem modo est verum, quòd pertranseant per realem fluxum, & ratione realis transitus successiui, atque fluentis, atque etiam realis præsentiæ eiusdem conditionis, dicuntur vero, & realiter præsens, atque futurum. 27

Ad testimonium Aristotelis pro secunda opinione, & ad primum eius argumentum ex eo desumptum respondeo, Aristotelem dixisse tempus esse numerum, non numerantem, sed numeratum, non quidem secundum actualem numerationem, sed secundum aptitudinalem, quam habet ante operationem intellectus. In quantum partes eius numerabiles sunt ab intellectu secundum *prius*, & *posterius*, quare non dependet ab actuali operatione eius, & propterea solùm dixit Aristoteles, ita se habere ad animam, quòd si illa foret impossibilis, etiam esset impossibile tempus; quod patet nullam dependentiam actualem significare. 28

Ad secundum distinguendum est antecedens, quod tempus non sit discretum realiter; nam discretione quantitatiua verum est; sed est discretum discretione qualitatiua; in quantum partes eius distinguuntur à parte rei per modos prioris & posterioris, & ratione huius discretionis efficiunt numerum, quia hoc modo sunt numerabiles ab intellectu; & quia hæc discretio pertinet ad essentiam, ideò per numerum definitum est ab Aristotele: sed non dependet ab intellectu, actu numerante, vt expositum est, & ideò non est tempus ens rationis, in

quantum

quantum numerus motus, nec accipit complementum ab intellectu: sed est ens reale ante operationem eius existens in natura rerum.

QVÆSTIO II.

An definitio temporis tradita ad Aristotele bona sit.

MVlti ex Philosophis descripserunt tempus, vt Aristoteles cap. 10. huius libri significauit, & testantur Plutarchus lib. 1. de placitis Philosophorum cap. 21. Galenus in libro de historia Philosophica cap. 34. Simplicius in sua digressione de tempore, & in suis descriptionibus aliquid attigerunt de his, quæ pertinent ad rationem temporis, sed nullus integram rationem temporis consecutus est: & ideò eorum descriptiones non refero. Solus Aristoteles visus est propriam, & integram rationem eius cognouisse: quam hac definitione explicauit. Tempus est, *numerus motus secundum prius & posterius.* Satis quidem difficilis: quia tempus adeò difficile cognitu est, vt D. August. 11. lib. confess. cap. 14. de se fateatur, quòd quamuis sibi cognoscat temporis quidditatem, aliis verò eam explicare nesciat, his verbis: *Quid est tempus, si nemo ex me quærat, scio: si quærenti explicare velim, nescio.* Ideò necesse est eam examinare, vt ab omnibus intelligatur.

Notandum igitur est pro explicatione eius tria esse in tempore. Primum, *quòd sit duratio successiua, & continua motus*, quod habet ex priori & posteriori eiusdem motus: nam licet consideremus in motu, quod sit via quædam continua, & successiua à termino, *à quo*, in terminum *ad quem*, non percipiemus durationem aliquam eius, quousque percipiamus habere partes priores, & posteriores: vt idem Aristoteles expresse docuit. Et ratio est manifesta: quia, si vna pars prior est, & posterior altera, non erunt simul: sed necesse est moram aliquam trahere vtramque; & hæc mora est duratio temporis. Habet secundò tempus, *quod possit mensurare motum, in quantum vti potest intellectus quibusdam partibus eius, vt certus reddatur de quantitate motus*: vt horis, aut minutis. Et tertiū quod habet est, *actu mensurare motus*: si eo actu vtatur intellectus ad mēsurandum. Et ex his tribus secundum, & tertium præsupponunt primum: quia prius est tempus esse durationem motus secundum prius, & posterius, quàm aptum esse ad mensurandum eundem motuum: & quia talis duratio est, talem habet aptitudinem, & consequenter est prius, quàm esse actualem mensuram. Tertium etiam præsupponit secundum, quia prius est tempus esse aptum ad mensurandum, quàm actu mensurare.

Ex his etiam tribus, primum est, quòd primò intelligimus in tempore, & ideò pertinet ad essentiam eius. Secundum est quasi propria passio: & tertium accidens commune, & extrinsecum, quia potest adesse, & abesse tempori, salua eius essentia, vt constat, quando eo non vtitur intellectus ad mensurandum, & nihil reale in eo ponit, quod sit actualis mensura, sed solam denominationem extrinsecam. Secundum etiam, atque tertium solum conueniunt simpliciter durationi primi motus, quia sola illa habet conditiones ad mensuram requisitas, cæteris ver. durationibus aliorum motuum ad summum potest conuenire impropria quadam ratione, & imperfectissima per quandam attributionem ad illam, à qua mensurantur omnes. Ex quo intelligitur, aptitudinem ad mensurandum non esse communem proprietatem ex duratione procedentem sub ratione communi durationis: sed particularem ex tali duratione vniformi, & regulari, atque eodem modo se habente semper: quod est, non esse proprietatem specificam durationis, vel temporis: sed indiuidualem talis durationis. Et propter hanc proprietatem mensuræ indiuidualem asseruit Aristoteles illam solam durationem esse tempus, quasi per Antonomasiam: & propterea, licet definitio temporis omni durationi conueniat (vt verba iacent) eam tamen soli durationi cœlesti accommodauit Aristoteles: vt ex verbis atque contextu huius capitis intelligitur. 14

Propterea dubitatum est ab expositoribus, secundum quam ex his tribus rationibus definitum sit tempus ab Aristotele. Et prima opinio asserit secundum tertiam rationem tantum fuisse definitum: nempe, vt intellectus eo vtitur secundum certas quasdam eius partes multiplicatas ad mensurandum alios motus, vt horis, aut minutis. Quod est explicatum esse sub ratione mensuræ actualis aliorum motuum. Vnde sensus definitionis est: tempus est numerus, id est mensura motus, secundum prius, & posterius: & quia hæc ratio mensuræ actualis nihil reale ponit in eo, sed solam denominationem extrinsecam, vel solam relationem rationis mensuræ intellectualis, ideò asserit, tempus, vt definitur ab Aristotele, non esse ens reale, sed rationis. Ita Comment. 4. lib. Phys. comm. 102. & 103. quem sequuntur Conimbric. cap. 14. huius lib. quæst. prima, articulo secundo. Probant testimonio Aristotelis capite vndecimo, vbi ita ait: *Signum est autem plus enim, & minus indicamus numero, motum autem plurem, & minorem tempore: numerus itaque quidam tempus est.* Quibus verbis tempus esse numerum motus per mensuram exponit. Et ratione probatur 1. quia numerus dicit discretionem, sed tempus non est discretum realiter: ergo non potest sumi pro numero, vt dicit realem discretionem, sed solùm factam per intelle- 15

ctum

ctum diuidentem tempus in certas quasdam partes ad mensurandum motus, quod est sumi numerum pro mensura. Secundò probari potest, quia non videtur tempus posse definiri essentialiter tali definitione: nam vel per prius, & posterius intelliguntur partes motus priores & posteriores, vel partes temporis, in quātum causantur ex partibus motus.

32 Non primum, quia si ita intelligantur, non erit tempus aliud, quàm motus secundum partes priores & posteriores consideratus: & ideò sicut motus est incompletum quid, & non prædicamentale: sed ad postprædicamenta reiiciendum inter modos rerum, & sicut motus est quantum per accidens, ita etiam tempus, & vtrumque patet esse falsum apud nos, qui cum communi sententia tempus in prædicamento quantitatis collocamus, & alia ratione in prædicamento quando. Si verò intelligantur secundo modo, non poterit esse definitio essentialis: quia partes priores posteriores temporis sunt integrantes: partes integrantes non sunt de essentia rei: ergo per illas non potest definiri essentialiter. Præterea, partes priores, & posteriores temporis sunt distinctæ: ergo copulantur diuersis instantibus, sed non possunt esse diuersa instantia in tempore apud Aristotelem, expressè asserentem: quòd vnicum sit cap. 11. huius libri textu 104. ergo non definiuit tempus, vt durationem successiuam, sed vt mēsuram omnium motuum.

33 Secunda opinio tenet Aristotelem non definiisse tempus, vt mensuram motuum, & propterea non sumpsisse numerum in definitione pro mensura, sed pro discretione partium motus secundum prius & posterius, in quo consistit ratio durationis essentialis tempori, & ita definitionem essentialem esse. Ita D. Thom. opusculo de tempore capite 2. Pererius libr. 12. capite secundo. Toletus quæstione 12. huius libri. *Et est communis sententia Modernorum, & vera, ita vt opposita non possit defendi in doctrina Aristotelis.*

Probatur hoc secundum, quia Aristoteles capite vndecimo, huius libri dum definitionem à se assignatam exponeret, ait, tempus non esse numerum, quo numeramus, sed qui numeratur: ergo non accipit numerum pro mensura actiua aliorum; neque tempus sub tali ratione definiuit. Probatur consequentia, quia numerus, quo mensuramus alia; numerans est non numeratus; numerus verò numeratus solam discretionem significat rerum numeratarum, vt lapidum, vel hominum; ergo non potest apud Aristotelem sumi numerus in definitione pro numerante: vel mensurante alia: sed pro discretione partium priorum, & posteriorum motus numerum numeratum constituentium. Nec potest definiri tempus ab Aristotele pro mensura motus; sed pro

numero

numero partium eius secundum prius, & posterius, in quo consistit essentialis ratio durationis,& temporis.

Sed ratione probatur, quia esse mensuram actiuam actualem, nec pertinet ad essentiam temporis, nec est propria passio eius, nec aliquid reale, vt fatetur opposita sententia, sed commune accidens:ergo Aristoteles per suam definitionem, nec essentiam temporis,nec aliquam eius proprietatem,sed solùm aliquod accidens commune, quod ei non conuenit, nisi per operationem intellectus,explicuisset, quod certè non esset explicare naturam temporis, vt per se patet: non est ergo sustinenda opposita sententia. Sed dicendum est propriam eius essentiam explicasse, & ideò numerum non pro mensura, sed pro discretione partium motus numeratarum accepisse, in qua consistit essentialis ratio durationis,& temporis. 34

Vt autem meliùs intelligatur nostra sententia, & argumenta opposita commodiùs soluantur: triplicem extensionem distinguere debemus in motu.Primam quam habet à mobili, vel subiecto,sicut reliqua accidentia: nam alia pars motus est in capite, alia in pede. Secundam, quam habet à forma, vel termino, qui per eum acquiritur, vt à latitudine graduali qualitatis, si sit alteratio, vel ab extensione spatij, si sit motus localis, & hanc extensionem habet, vt est via, atque tendentia successiua, & continua ab vno termino in alterum. Tertia tandem extensio eius est,in quantum habet partes priores,& posteriores moram trahentes: quod est extensas esse secundum durationem, & hanc extensionem habent à tempore, quod est duratio earum:& omnes istæ extensiones conueniunt motui per accidens: quia omnes habet communicatas ab alio, primam à subiecto, secundam à termino, & tertiam à tempore. Tempus verò habet extensionem partium intrinsecam:quia diuerso modo eam accipit à motu, ac motus ab eo: duratio enim causatur à mobili medio motu, non vt causa: sed, vt causatione, & ideò sicut non habet esse ab eo formaliter, nec tanquam à causa efficiente, sed tanquam à via, & tendentia successiua habente partes priores, & posteriores: ita non sumit ab eo extensionem formaliter, sicut sumit ab eo motus, sed habet à se formaliter:quamuis effectiuè eam recipiat à mobili, & à motu tanquam à causatione. Et ex hoc intelligitur, tempus esse quantum per se: licet motus sit quantum per accidens: & tempus esse ens completum, & prædicamentale, licet motus sit incompletum quid, non pertinens ad prædicamentum, sed ad postprædicamenta tanquam modus. 35

Ad testimonium Arist. respondeo, numerum explicasse à posteriori per mensuram, non tamen accepisse, nisi pro discre- 36

tione

tione partium secundum prius,& posterius, in qua consistit essentialis ratio durationis, & temporis. Ad primum argumentum distinguenda est minor, de discretione reali quantitatiua: vel secundum diuersos modos prioris & posterioris, quæ potest appellari discretio secundum qualitatem, & de prima verum est, quòd partes temporis non sint realiter discretæ: de secunda verò falsum: nam cum distinguantur realiter per rationem prioris & posterioris, realiter etiam censentur discretæ, quemadmodum discretæ essent partes corporis, discretione qualitatis, quarum vna est alba, alia nigra, quamuis essent continuæ secundum quantitatem, & hanc discretionem prioris & posterioris habent partes motus sine dependentia ab intellectu actu operante: quamuis non sine ordine ad illum potentem eas numerare: vnde numerum realem suo modo efficiunt, non quantitatiuum, sed secundum qualitatem, vt expositum est.

57 Ad secundum respondeo, per prius & posterius, in definitione intelligi partes motus priores, & posteriores, ex quibus causatur duratio temporis modo iam explicato. Et dum dicitur tempus non esse aliud, quàm partes motus, distinguendum est consequens; nam si intelligitur, non esse aliud formaliter, falsum est; si verò non esse aliud causaliter, verum: quia mediis partibus motus prioribus, & posterioribus causantur partes priores,& posteriores durationis, ex quibus formaliter constat tempus, quod per partes motus priores, & posteriores definitur. An verò realiter distinguantur tempus, & partes eius à motu, & eius partibus, vel sola ratione formali, postea examinabitur. Definitur ergo tempus per partes motus, potiùs quàm per proprias: tanquam per notiores, & ex quibus melius intelligitur natura temporis: nec tamen ideò desinit esse quidditatiua definitio: quia tempus intrinsecum ordinem dicit ad motum: qui non potest explicari, nisi per partes eius priores, & posteriores: quæ licèt sint integrantes,& ideò non sint essentiales continuis, qualia sunt tempus,& motus, tamen essentialis est ordo ad partes integrantes, & ideò per eas definiuntur, non tanquam per quid essentiale,sed tanquam id per quod essentia intelligitur, & explicatur.

Dubium de instanti, an vnum sit vel plura in toto tempore.

58 VLtimum,quod in eodem argumento dicitur, petit, An vnũ sit,nunc,vel momentum, aut instans (pro eodem, namque accipiuntur tria hæc) in toto tempore; vel plura. Et quod vnum sit,videtur asserere Arist.cap.11.huius lib.tex. 14. vbi comparat nunc,respectu temporis,cum mobili respectu motus, sed mobile nunc,

QVÆSTIO III.
An vnum sit tempus, vel plura.

40 Dvplex est vnitas, numerica, & specifica, & de vtraque procedit quæstio; cuius sensus est, An tempus sit vnum numero, atque etiam specie vnum: & prius de vnitate numerica agendum est, deinde de vnitate specifica.

De vnitate numerica temporis.

ET circa vnitatem numericam, duplex est opinio. Prima asserit, *tempus esse vnum numero.* Ita Commentar. quarto libro Physicorum, Comment. 132. & ibidem Alexander, Albertus Magnus capite vltimo eiusdem libri ad finem. Ferrar. quæstione vltima, Sotus quæstione quarta, D.Thom. lect. vltima, & prima part. quæst. 10. articulo sexto, Duran. in 2. d. 2. quæstione secunda: & probatur testimoniis Aristotelis cap. 10. 13. & 14. huius lib. Quibus locis agens de vnitate temporis docet esse vnum; quamuis plures sint motus. Præterea in solo motu primi mobilis ponit durationem temporis, qui cum sit vnus numero, vnum etiam numero erit tempus ex mente illius.

Probatur etiam ratione: quia ad tempus pertinet esse mensuram motum, vt docet Aristoteles ipse, & concedunt omnes, sed ratio mensuræ vni tantum durationi vniformi & regulari, atque eodem modo se habenti semper conuenit: quæ est duratio primi motus: ergo vnum numero erit tempus, sicut primus motus, cuius duratio est, vnitatem numeratam habet.

41 *Secunda* opinio plura ponit tempora secundũ numerum, iuxta pluralitatem numericam motuum, & omninò docet tot esse tempora numero distincta, quot sunt motus numero diuersi, non solùm cœlorum, sed inferiorum corporum; nec solùm locales, sed alterationis, & augmentationis. Ita Themist. & Simpl. super tex. 132. huius lib. Iandun. 4. lib. Phys. q. 22. Greg. in 2. d. 2. quæst. 1. & cum eo cæteri Nominales. Et eandem sequitur expresse D. August. 11. lib confes. cap. 32. his verbis: *Audiui à quodam homine docto, quòd Solis ac Lunæ ac Syderum motus ipsa sint tempora & anni: cur enim non potius omnium corporum motus sint tempora: an verò si cessarent cœli lumina, & moueretur rota figuli, non esset tempus, &c.*

Probatur testimonio Aristot. cap. 10. huius libri, vbi cum quæsisset, an tempus sit vbique, respondit vbique esse: quia vbique est aliquis motus: sed constat motum cœli non esse vbique: ergo sentit Aristo. non eum tantum esse tempus, sed etiam durationes aliorum motuum: & capite 13. 14. vbi docet non esse plura tempora, sed vnum, vtitur exemplo numeri: dicens

ptem equos distinctos esse à septem hominibus: & tamen non plures numeros, nec plures septenarios efficere, sed vnum.

Ex quo tale argumentum sumitur: Sicut se habent septem homines,& septem equi ad numerum, ita plures motus ad tempus:sed illi efficiunt plures septenarios numero distinctos, licèt sub eodem numero septenario secundum speciem comprehendantur; ergo plures etiam motus efficient plura tempora numero distincta, licèt comprehendantur sub eodem tempore secundum speciem. 42

Secundò, probatur ex definitione temporis: nam quilibet motus habet partes priores, & posteriores, non minus, quàm motus cœli; ergo sicut partes priores,& posteriores illius motus inferunt durationem,quæ est numerus motus secundũ prius, & posterius,& ideò est tempus:ita partes priores, & posteriores cuiusque motus inferent durationem, quæ sit numerus eius secundum prius, & posterius, & ex consequenti, quæ sit tempus: quare tot erunt durationes, quot motus:& tot etiam tempora. Quod præsertim verum esse probaretur, si cessaret motus cœlorum, & mouerentur corpora sublunaria, quorum motus propriam, & formalem habent durationem, non minus, quàm eam habet motus cœlorum: sed duratio motus est tempus: ergo alia darentur tempora præter durationem motus cœli, & eadem dabuntur modo: quare non erit vnum numero tempus,sed plura.

Nostra sententia duo asserit. Primum, *si tempus consideretur secundum essentialia, non est vnum numero, sed tot sunt tempora numero distincta, quot motus.* Hoc probant efficaciter argumenta secundæ opinionis; quæ hoc modo intellecta vera est. Secundum, *si tempus accipiatur secundum rationem mensuræ, vnum numero est simpliciter loquendo, licèt secundum quid tot etiam fiat tempora sub consideratione hac, quot motus.* Pro cuius explicatione notandum est, quod proprietates mensuræ perfectissimè conueniunt motui primi mobilis, qui regularissimus est, eodem modo semper se habens:cum tamen motus sublunarium corporum modò sint veloces, modò tardi, ita vt vnus, & idem secundum diuersas partes hanc variationem patiatur. Est etiam motus ille per quam breuissimus, quod maximè pertinet ad rationem mensuræ, & propterea motus orbium inferiorum, qui tardissimi sunt, non sunt ad mensuram accommodati; sed nec omninò vniformes; nam cum rapiantur à primo mobili, raptus ipse nonnullam etiam variationem circa eos causat. Deinde frequentior vsus temporis est apud omnes pro mensura aliorum motuum: & ideò frequentius etiam accipitur secundum rationem mensuræ, quàm secundũ essentialem: & quia ratio mensuræ 43

illi

illi soli motui conuenit simpliciter, ita vt ab eo mensurentur non solum cæteri motus, sed durationes eorum: sola eius duratio in communi modo loquendi, quasi per antonomasiam dicitur tempus: & in hoc sensu verum est vnicum duntaxat esse tempus, vt asserit prima opinio, quæ in hoc sensu intelligitur ab eisdem auctoribus, in quo etiam intelliguntur testimonia Aristot. pro eadem opinione adducta.

44 Et si dicas mensuram saltem pro aptitudinali esse propriam passionem temporis: sed hæc solum conuenit simpliciter motui primi mobilis; ergo etiam essentia temporis simpliciter ei soli conueniet, quare non solùm sub ratione mensuræ vnicum erit tempus, sed etiam sub ratione essentiali numeri, quod est contra primum dictum nostræ sententiæ. Respondeo mensuram passiuam, quæ est mensurabilitas, esse propriam passionem specificam temporis, & ideò omnibus durationibus conuenire, quia omnes sunt mensurabiles ab aliis, vel suis saltem partibus, aut aliqua earum multiplicata mensurari possunt: atque etiam à posteriori per motum, vt docuit Aristoteles: mensura verò actiua simpliciter sumpta proprietas indiuidualis ex primi motus, non specifica: & ideò licet soli huic motui conueniat, non sequitur essentiam temporis ei soli conuenire simpliciter. Et hæc doctrina soluit argumenta primæ opinionis.

De vnitate specifica temporis.

45 EX dictis circa vnitatem numericam temporis difficilis efficitur vnitas specifica eius; nam si tempora multiplicantur secundum diuersitatem motuum, cum constet motus specie distingui, nempè alterationem, augmentationem, & motum localem: distinguentur etiam specie tempora, imò etiam inter motus locales cœlestium corporum, & sublunarium probabile est dari differentiam specificam, vt inter eos, qui fiunt ab Occidente in Orientem, & eum qui fit ab Oriente in Occidentem: atque etiam inter motus sursum, & deorsum: ergo durationes horum motuum distinguentur specie. Præterea in Angelis dantur operationes successiuè, per quas successiuè applicant suam virtutem ad mouendum corpora, & in nobis, per quam successiuè intendimus virtutes: & operationes istæ sunt spirituales, cum pertineant ad intellectum & voluntatem: ergo correspondent eis durationes successiuæ spirituales secundum partes priores, & posteriores: quas licèt non habeant secundum substantiam, vel quantitatem: quia spiritualia consistunt in indiuisibili: habent tamen secundum gradus intensionis in ordine ad effectum, vel secundum modum applicationis ad corpora; sed

ſpirituales iſtæ operationes diſtinguuntur ſpecie à motibus corporum: ergo durationes eis correſpondentes (quæ ſunt tempora) ſpecie diſtinguentur.

Secundò, quia ſi durationes diuerſorum motuum non diſtinguuntur ſpecie, ſed ſolo numero, dabuntur multa accidentia ſolo numero diſtincta ſimul in eodem ſubiecto: cum contingat idem corpus ſimul moueri diuerſis motibus ſecundum ſpeciem, vt alteratione, augmentatione, & motu locali, ſed conſequens eſt falſum: ergo falſum eſt etiam, quod tempora non diſtinguantur ſpecie.

Ex oppoſita verò parte videtur eiuſdem eſſe ſpeciei omnia 46 tempora. Primò, quia Ariſtoteles materialiter tantum diſtinguit tempora per diuerſos motus, ſicut materialiter diſtinguuntur numeri, per diuerſas res materiales, quæ numerantur: vt vidimus: ſed diſtinctio materialis non poteſt, eſſe ſpecifica: ergo nec tempora diſtinguentur ſpecie ex mente illius. Secundò, quia duratio non ſequitur motum ſecundum rationem ſpecificam alterationis, vel motus localis, nec ſecundum, quod ad hunc, vel illum terminum ſpecie diſtinctum tendit per eum mobile, ſed ſecundum communem rationem prioris & poſterioris, per quam euidens eſt, non diſtingui ſpecie, ſed potiùs conuenire, ergo nec durationes conſequentes eos ſub hac ratione poterunt diſtingui ſpecie.

Noſtra ſententia duo aſſerit. Primum, *omnes durationes corporeorum motuum eſſe eiuſdem ſpeciei.* Hoc probant efficaciter argumenta ſecundæ partis, quorum efficacitatem explico hoc exemplo: Quantitas ſequitur naturam corporum, non ſub ratione ſpeciali, per quam diſtinguuntur, ſed ſub ratione communi, qua capacia ſunt trinæ dimenſionis: & quia capacitas hæc eiuſdem rationis eſt in omnibus corporibus, quantitas etiam eſt eiuſdem ſpeciei in omnibus, & ſolò numero diſtincta: ſed eodem modo duratio ſequitur motum ſecundum quod habet partes priores, & poſteriores: quæ ratio eiuſdem prorſus conditionis eſt in omnibus motibus, ergo duratio ipſa, quæ eſt tempus, eiuſdem erit ſpeciei. Secundò dicimus, durationem ſucceſſiuam ſpiritualem ſpecie diſtingui à corporeis, propter diuerſum modum eſſendi, quem habent ſpiritualia, non ſolùm ſub ratione communi: ſed ſub ratione prioris, & poſterioris: nam operationes rerum ſpiritualium partibus carent formaliter, & ſolùm habent gradus quoſdam intenſionis ex diuerſo modo, quo applicatur virtus indiuiſibilis agentis ad operandum, aut mouendum aliud eminenter eos continens: ergo etiam ex modo prioris, & poſterioris diuerſæ ſunt à motibus corporum: quare duratio eas conſequens, diuerſæ ſpeciei erit. 47

48 Ad primum argumentum affirmatinæ partis distinguendum est antecedens; nam durationes non multiplicantur pro diuersitate specifica motus, sicut nec eos sequuntur, vt specie distinctos: sed vt conueniunt in eadem ratione atoma prioris, & posterioris, sed solùm multiplicantur pro multiplicatione eorum numerica, & ideò solo numero distinguuntur, non specie. Aliud verò, quòd in eodem argumento dicitur de operationibus Angelorum, non est contra nostram sententiam, sed potius probat secundum, quod asserit.

Ad secundum distinguendum est consequens; quia subiectum durationis, aut temporis duplex est, proximum & remotum: proximum est motus, quem sequitur: remotum verò mobile ipsum, cui inhæret motus, & cum vnum motum tantum sequatur vnica duratio ei inhærens, tanquam proximo subiecto, vnicum tantum est accidens numero in vno subiecto proximo, in subiecto verò remoto plura sunt, etiam solo numero distincta, sed hoc nullum est inconueniens.

QVÆSTIO IIII.

An tempus distinguatur realiter à motu, & quacunque alia duratio creata à re durante.

49 DVratio conuenit rebus ratione existentiæ actualis, quam habent in rerum natura & cum actualis existentia omnibus sit communis, siue substantiæ sint, vel accidentia: & siue substantiæ sint, vel accidentia corporea aut spiritualia: ideò communis est difficultas de omnibus; an duratio cuicunque propria, sit entitas realis distincta à propria eius existentia actuali; vt æuum ab actuali existentia, Angeli duratio propria substantiæ corporeæ ab eius existentia; duratio etiam accidentium ab eorum existentia, & cùm tempus sit duratio motus, an distinguatur realiter ab ea vel sola ratione.

Prima opinio non ponit distinctionem realem inter durationem, & existentiam rei, & ideò neque inter tempus, & existentiam motus, sed solùm rationis ratiocinatæ habentis fundamentum in re. Ita Scotus in 2.d.2.quæst.2.& quodlib.6. Basolius eadem dist. quæst.1. Gabr. Greg. & Ocham. q. 10. P. Pererius lib. 12. cap. 1.& capite quinto P. Suarius Tom. 2. Metaph. disput. 50. sectio. 1. num. 5. & sect. 9. num. 1. qui de omni duratione vniuersaliter loquuntur, sed de solo tempore idem sentiunt Durand. in 2. dist. 2. quæst. 3. numero 14. Caietan. 1. part. quæstione 10. articulo quinto & sexto, Tolet. q. 13. huius libri. Probatur primò de omni duratione; quia duratio rei non est aliud, quàm permanentia in esse, vel continuatio eiusdem esse: sed permanētia in esse non est aliud esse, vel alia entitas distincta ab

eodem esse;sed quasi idem esse, vt continuatum;ergo non est distincta realiter ab actuali existentia rei durantis.

Probatur minor simul cum consequentia,ex creatione,& con- 50
seruatione cuiuscunque rei creatæ; de quibus tenet communis
sententia non esse actiones realiter distinctas,sed sola ratione,ex
eo,quòd creatio terminatur ad esse rei;conseruatio verò non est
aliud,quàm continuatio eiusdem esse;ergo idem est iudicandum
de existentia rei,& eius duratione.

Secundò, quia vniuersaliter verum est non distingui realiter ea, quæ separari non possunt, etiam per potentiam Dei absolutam; & eo ipso, quod separari possunt, realiter distingui, sed nec res actu existens extra causas potest separari à propria duratione; nec propria duratio ab ea;ergo non distinguuntur realiter. Et duæ istæ rationes, etiam probant de tempore respectu motus.

Sed probatur specialiter de illo, testimonio Arist. & alia ra- 51
tione.Arist.enim.4.lib.Phys.tex.99.his verbis asserit,non distin-
gui tempus realiter à motu. *Est autem prius & posterius ipsorum
in motu,id quidem,quod est,motus est,esse tamen ipsi alterum, & non
motus.*

Ratione verò, quia tempus est numerus motus, non numerans, sed numeratus: sed numerus numeratus non est alia entitas realis à rebus numeratis,sed solum addit supra illas ordinem *prioris*, & *posterioris*, vt numerus ternarius lapidum, non est res alia ab ipsis,sed tres ipsi lapides, vt numerabiles secundum *prius* & *posterius*:ergo nec tempus erit alia entitas realis,præter partes motus, vt numerabiles secundum *prius* & *posterius*.

Secunda opinio *distinguit tempus, & quamlibet durationem rei creatæ ab actuali existentia eius, distinctione reali, non quidem qua distinguitur vna res ab alia,sed qua distinguitur modus à re, quæ distinctio solet vocari ex natura rei:ita vt tẽpus sit entitas realis modalis distincta ab actuali existẽtia rerum.* Ita Rich.in 2.d.2.art.1.qu. 2.concl.3.Maior.quæst.2.Argent.quæst.1.art.1. Henr. quodlib. 3.quæst.11.Iauel.quæst.10.huius lib. atque etiam Conimb. cap. 14.quæst.14.artic.1.& 2.& Sotus quæst.4.conclus.3.& 4.qui fatentur distingui ante operationem intellectus: quamuis negare videantur distinctionem realem,aut ex natura rei,in quo non video, quonam modo sibi consentire possint auctores isti. Ita etiam videtur sentire D. Thom. in 2.d.4. quæst. 1.artic. 2. & 1. part.quæst.10.art.6.vbi non solùm de tempore, sed de æuo Angelorum docet distingui ab Angelis, & motu,tãquam mensura à rebus mensuratis, & tanquam accidentia à propriis subiectis, & *hæc sententia videtur nobis probabilior.*

Probatur primò vniuersaliter de omni duratione, quia du- 52
ratio

ratio rei præsupponit actualem existentiam eius, quam habet ex vi suæ productionis extra causas, atque etiam permanentiam vel continuationem in ea, quæ est conseruatio eius; ergo est accidens reale rei durantis. Probatur consequentia, quia nulla res creata durat per suam substantiam, sed solus Deus. Durat igitur per aliquod accidens reale. Probatur iterum consequentia, quia ante operationem intellectus durat, & ideò realiter durat, non per suam substantiam; ergo per realem durationem ei accidentalem; itaque duratio est accidens reale substantiæ durantis; sed repugnat accidens reale esse eandem entitatem cum substantia; ergo repugnat durationem esse idem realiter cum substantia rei durantis. Probatur minor, quia substantia est entitas realis per se; accidens verò entitas realiter inhærens substantiæ: ergo sunt entitates distinctæ: alioqui eadem entitas esset per se realiter, & inhæreret realiter alteri, & eadem entitas realis inhæreret realiter sibi ipsi, & vtrumque est apertè falsum. Nec soluitur hoc argumentum, si dicatur sufficere distinctionem rationis, vt accidens, vt sit, distinctum ab intellectu, dicatur inhærere substantiæ. Quia duratio rei datur ante operationem intellectus, & ante illam dicitur res durare, & realiter durare: & duratio est accidens, & reale accidens: ergo ante operationem intellectus datur entitas realis substantiæ, & durationis, & illa est per se, & hæc in alio; ergo inhæret ante operationem intellectus: vel dicendum est ante illam esse eandem entitatem per se, & in alio, quæ falsa sunt, quare non possunt argumentum soluere.

53 Secundò probatur ex attributis diuinis, quæ in doctrina D. Thom. communiter in schola recepta, non distinguuntur ex natura rei inter sese, & ab essentia, aut esse diuino, sed solum distinctione rationis ratiocinatæ habente in fundamentum in re ipsa, hoc est, in eisdem diuinis attributis, non vt sunt in Deo ipso; sed vt comparantur ad creaturas, in quibus inueniuntur eadem distincta realiter. Gratia exempli, sapientiam & potentiam distinguimus in Deo inter se, & ab esse diuino: quia fundamentum reperimus non in Deo ipso, in se quidem simplicissimo, sed in creaturis; in quibus potentia eadem, & sapientia inueniuntur realiter distinctæ: sed æternitas est vnum ex attributis diuinis sic distinctum à diuino esse, non vt est in se, sed comparatum ad creaturas, in quibus similia reperiuntur distincta: sed similia non possunt esse alia, nisi duratio creata, & esse creatum, cuius est: ergo hæc distinguuntur realiter in creaturis, vel illa non possunt distingui ratione ratiocinata in Deo.

54 Probatur autem specialiter de tempore, quòd distinguatur

à motu, ratione deducta ex quodam testimonio Aristot. 4. libro phys. cap. 11. vbi non solùm asserit tempus non esse motum, sed probat hac ratione: Motus est tardus, aut velox, sed tardum esse, aut velox, non potest conuenire tempori: ergo distincta sunt. Probat minorem, motus dicitur tardus, aut velox, quia in minori, vel maiori tempore fit per idem spatium, ergo tarditas, aut velocitas eius sumitur ex tempore, quare non potest tempori conuenire, cum nec à seipso sumi possit, ex quibus ita arguo: Motus est velox, vel tardus realiter, & ante operationem intellectus, & non tempus; sed tarditas, & velocitas sunt modi reales eius, qui non conueniunt realiter tempori; ergo distinguuntur realiter: quemadmodum, si vna qualitas intenditur; aut remittitur realiter, & non alia, euidenter ex eo colligitur esse realiter distinctas. Et confirmari potest, atque explicari simul hoc modo: Quæcunque ita se habent, vt realem variationem patiatur vnum, & non aliud, distinguuntur ex natura rei; sed ita se habent tempus, & motus; ergo ex natura rei distinguuntur. Probo minorem; quia si duo motus fiant per idem spatium, etiamsi vnus sit velocior altero, habent eandem extensionem, & tamen inæqualis est duratio vtriusque. Et rursus si vnus fiat per spatium maius, sed velocior sit, habebunt æqualem durationem, & tamen inæqualem extensionem, sicut inæqualis est extensio spatij, à quo extenduntur: ergo necesse est distingui ex natura rei: cum vera sint hæc ante operationem intellectus, & sine dependentia ab illa.

Ad primum argumentum distinguenda est maior, quod duratio non sit aliud, quàm permanentia in esse; nam permanentia in esse dupliciter sumi potest. Primò, pro actuali dependentia substantiali ab agente non interrupta: in qua acceptione idem est, ac conseruatio rei, quam sequitur duratio; quare alio modo sumitur pro continuata dependentia accidentali; quæ ex continuata substantiali sequitur, & hæc conuertitur cum duratione, & causatur à permanentia in esse per dependentiam substantialem continuatam: & propterea distinguitur realiter ab alia. Et ratio huius distinctionis est, quia sicut creatura non durat per suam substantiam, nec per suum esse; sed solus Deus: ita nec durat formaliter per dependentiam substantialem à Deo, sed per accidentalem ab ea causatam. De prima igitur permanentia in esse, falsa est maior, quod duratio non sit aliud quàm permanentia in esse, alioqui duratio esset realiter conseruatio rei, quod est falsum; vera autem de secundo, sed ex ea non sequitur durationem non distingui realiter ab esse rei, sed distingui potiùs, vt per se patet. 11

Ad secundum de separatione diuerso modo responderi solet à diuersis, 96

à diuersis: ego verò respondeo, negando illam vniuersalem propositionem, quòd separari possint necessariò illa, quæ distinguuntur ex natura rei, quia potest esse intrinseca dependentia vnius entitatis ab alia, vel necessaria cohiunctio vnius cum alia, nam relatiua distinguuntur realiter, & non potest vnum esse in rerum natura sine alio, præsentia quoque ad spatium, verum, vel imaginatium, est modus distinctus ex natura rei à re præsente, & non potest ab ea separari, nec potest res aliqua esse in rerum natura sine illa, præsertim apud Modernos plures, ex his, qui oppositam sententiam defendunt, ita ergo dicendum est tempus necessariam habere dependentiam ex priori & posteriori motus, & motum non posse habere partes priores & posteriores, quin ex eis inferatur duratio, sed ex hoc non sequitur, quòd non sit entitas realis distincta à motu.

QVÆSTIO V.

An, & quomodo motus, & mobilia dicantur esse in tempore.

57 VT meliùs intelligatur quæstio præsupponendum est, quid est esse in tempore, vt ex eo deducere possimus, quæ dicantur esse in tempore, & quæ à tempore absolui, vel in eo non esse. Aristote. cap. 12. huius libri, text. 114. *asserit esse in tempore idem esse, quod mensurari tempore.* Ex quo sequitur primò, solum motum esse per se primò in tempore, quia solus motus per se primò mensuratur tempore, cuius ratio euidens est, quia tempus *est numerus motus secundum prius & posterius*, ergo ea solùm possunt esse in tempore, quæ aliquo modo habent prius & posterius: sed solus motus per se primò hæc habet, sicut solus ipse per se primò habet successionem partium; ergo solus motus per se primò dicitur esse in tempore. Secundò sequitur immobilia non esse in tempore, vt Deum & Angelos, si secundum se considerentur; nam vt mouent corpora & mouentur ipsi, in tempore esse dicuntur, verè quidem, si per verum motum in seipsis receptum mouentur, vel solum per extrinsecam denominationem à motu corporum secundum diuersos modos opinandi. Secundò sequitur, non esse in tempore ea, quæ semper sunt, & nullam habent variationem in suo modo essendi vel semper non sunt absque vlla variatione. Primi generis sunt necessariæ varietates, in necessaria connexione prædicatorum fundatæ, vt hominem esse rationalem, vel risibilem.

58 Secundi generis sunt impossibilia, vt hirocervus, vel chimæra. De vtrisque autem docuit Aristoteles, quòd non sint in tempore, sed ab eo absoluantur cap. 12. huius lib. quia quæ sunt in tempore aliquam patiuntur variationẽ ratione sui, vel saltem

ratione sui motus: sed hæc nullam patiuntur variationem, sed à motu absoluuntur: ergo etiam absoluuntur à tempore & non dicuntur in eo esse. Tertiò sequitur, corpora cælestia esse in tempore ratione suorum motuum, quamuis substantia eorum secundum se non sit in tempore, sed alia habeat mensuram indiuisibilem, & totam simul, nempe æuum. Quòd verò ratione motus sint in tempore, probatur: quia motus eorum tempore mensuratur: ergo ipsa etiam ratione motus mensurabuntur tempore: & in eo erunt. Antecedens probo: quia motus inferiorum cœlorum, saltem secundum partes præsentes, & præteritas mensurantur per durationem motus primi mobilis, per quam cognoscimus quantum durauerit motus proprius eorum, imò etiam quantum sit duraturus: motus verò primi mobilis propria etiam duratione mensurarunt secundum se totum, realiter quidem si distinguatur ab ea ex natura rei, vel saltem secundum rationem, & ex natura rei mensurantur secundum partes, ita vt per vnam partem durationis, possimus mensurare aliam partem motus.

Quod verò dixit Arist. cap. 12. ea, quæ sunt in tempore ab eo contineri, ab eo vinci, & superari, & tandem ab eo confici, non de omnibus, quæ sunt in tempore, intellexit: sed solùm de his, quæ sunt in tempore dependenter ab eo, in quantum dependet etiam suum esse à motu per se, qualia sunt corruptibilia: cœlestia verò non sunt in tempore per dependentiam à motu: cum constet non dependere ab eo in esse, neque in conseruari, & ideò neque dependent à tempore.

His igitur tanquam certis præsuppositis, solùm potest esse quæstio de his, quæ motui quidem, & tempori subiiciuntur: ab eo patiuntur: & tandem consumuntur, ex alia verò parte habent totum suum esse simul, & non in successione consistens, an dicantur esse in tempore, & ab eo mensurari, non solùm ratione suorum motuum, sed etiam per suum esse immediatè: vel solùm dicantur esse in tempore ratione motus, sed eorum substantiam aliam habere durationem indiuisibilem distinctam à tempore, per quam proximè mensuratur, & non per tempus, nisi ratione suorum motuum, eo ferè modo, quo corpora cœlestia ratione sui motus dicuntur esse in tempore, & eorum substantia habet propriam, & indiuisibilem durationem, quæ est æuum: quamuis diuersa ratio sit, de substantiis corruptibilibus, quæ in tempore sunt per dependentiam ab eo, & mensura earum non potest esse æuum, sed ad summum alia indiuisibilis, & temporanea.

Et prima opinio non concedit his rebus aliam durationem à 60
tempore, sed cum esse eorum continuis mutationibus, & motibus subdi

subditum sit, tempore mensurari ait, non solùm ratione motuum, sed etiam per se immediatè, & ideò per se immediatè esse in tempore, & non solùm ratione motus. Ita Alber. Magn. p. summæ de quatuor coæuis, Caiet. 1.p.q.10. art. 1. Sonc. 12. lib. Meta.q.54. Tolet.q.14. huius lib. ad 3. Fonsc. 5. Meta. cap. 13. q. 12. sect. 3. & 4. Probant testimonio Arist. qui capit. 12. tres conditiones cõuenire docuit his, quæ sunt in tempore, nempe quòd tempore mensurentur, quòd tempore comprehendantur, quòd à tempore vincantur, & consumantur: sed omnes conueniunt substantiis corruptibilibus, non solùm ratione motus, sed secundum suum esse: ergo etiam hoc modo sunt in tempore: nec alia duratio à tempore eis est concedenda. Probatur minor, quia substantia rerum corruptibilium distinguitur in diuersas ætates: alia est enim herbarum ætas, alia fructuum, alia arborum, & eiusdem rei secundum diuersum statum diuersa assignatur ætatis periodus: alia est enim periodus infantiæ, alia adolescentiæ, & senectutis alia, & quælibet est determinata pars temporis, & ideò non duratio simultanea, sed successiua: ergo tempore mensuratur substantia harum rerum secundum se.

61 Quod verò ab eo superetur patet, cum desinat esse permanente tempore, & euidens est ab eo consumi. Et D. Tho. id videtur expressè docere 1.p.q.10. art. 5. his verbis: *Quædam sic recedunt à permanentia essendi, quòd esse eorum est subiectum transmutationis, vel in transmutatione consistit: & huiusmodi mensurantur tempora sicut omnis motus, & etiam esse omnium corruptibilium, &c.*

Probant etiam ratione, quia motus per se est in tempore, sed esse rerum corruptibilium per se est principium motus: imò etiam continuis mutationibus augetur, & diminuitur, & tandem desinit esse: ergo ex propria sua conditione, sicut motui, sic tempori subditur, & ab eo mensuratur, & consequenter in eo esse dicitur per se, nec ideò aliam habebit durationem.

62 Secunda opinio *distinguit res corruptibiles secundum proprium esse, & secundum proprias mutationes, & motus, quibus subiiciuntur, & diuersas eis durationes tribuit secundum has diuersas considerationes: esse quidem earum, quia in indiuisibili consistit, & totum simul est, durationem indiuisibilem, & totam simul: mutationibus verò earum successiuis, & eisdem, vt eis subduntur, durationem successiuam, quæ est tempus.* Ita Scotus in 2. dist. 2. q. 4. Henricus quodliber. 15. quæst. decimatertia, Duran. in 2. dist. 2. q. 6. Heruæus quodlib. 1. qu. 12. Pater Suarius Tom. 2. Met. disp. 50. sect. 7. Conim. 4. l. Ph. c. 12. q. 3. art. 1. & iam Moderni ferè omnes: *& videtur nobis probabilior.* 1. propter testimonia Arist. & D. Thomæ. Nam Aristoteles 4. Physic. c. 12. textu 118. & 119. expressè asserit corpus non esse in tempore, nec mensurari tempore, vt

quan

uantum quoddam est, sed in quantum motus eius quantus est, rgo sentit diuersas ei correspondere durationes secundum esse; : ratione motus, & hac secunda ratione tantum mensurari temore, & in eo esse. Et D. Thom. opusc. 44. de tempore, cap. 3. exresse id docet his verbis : mobilia verò quantum ad id, quod int, sicut homo, aut lapis non mensurantur tempore: quia essenia eorum est in quolibet nunc temporis, neque habet prius, eque posterius, siue successionem: vnde his correspondet nunc :mporis, & non tempus : mensuratur autem tempore, quantum d suum esse, & suam successionem vel durationem, quia duratio orum non est tota simul.

Deinde probatur hoc argumento; mensura debet esse conenea mensurato, hoc est, eiusdem generis, ac rationis cum co :a vt sit successiua, si res mensurata successiua sit, permanens veò, si totum esse simul habeat : sed substantiæ corruptibiles haent totum esse simul, & in indiuisibili, successione carens : temus verò ab intrinseco est successiuum: ergo non est mensura per : accommodata, ac proportionata eis, nec per eam dicentur nensurari, vel in ea esse secundum se: sed alia est eis concedenda bi proportionata, hoc est, indiuisibilis, tota simul, & successioe carens, quamuis ratione suorum motuum mensurentur temore, vt constat de corpore cœlesti, cuius esse propriam men:ram habet indiuisibilem, quamuis ratione motus sit in tempo:. Quo autem nomine significanda sit hæc mensura substantiaum corruptibilium, & accidentium earum, non conuenit inter pinantes; nam Scotus æuum esse vult; Henricus verò considens æuum esse mensuram indefectibilem, non vult eam vocare uum, sed modum æui. Durandus verò, & Henricus dicunt esse istans permanens temporis discreti, quod singulis operationius Angelorum tribui solet. Sed quæstio est de nomine, in qua :rtum debet esse, quòd non sit æuum, vt bene Henricus contra cotum: nam æuum, vt statim videbimus, mensura perpetua est ne carens, nec etiam sit tempus, cum non sit successiua : nomen gitur ei imponendum, iuxta propriam naturam debet esse, quæ um sit tota simul, in indiuisibili consistens, & successione carens, ocanda est mensura indiuisibilis tota simul, successione carens, : ex propria ratione defectibilis. 63

Testimonia Aristotelis & D. Thom. per alia magis expressa nobis adducta explicari debent; ita vt loquantur de his rebus orruptibilibus, vt corruptibilia sunt per mutationem, & mom, quibus subiiciuntur, non de illis secundum proprium esse udè consideratum, quo pacto alia mensura eis proportionata ebetur. Et primo modo dicuntur esse in tempore, non secundo: ed quia consideratio hæc harum rerum frequentior est in Philosophia, 64

losophia, ideò in communi modo loquendi dicuntur esse in tempore.

Argumenta etiam eadem distinctione soluuntur, quia nec mensurantur tempore, nec vincuntur aut consumuntur ab eo nisi ratione motuum & mutationum, per quas transmutantur & corrumpuntur, non per suum esse nudè consideratum. Præterea hoc quidem esse, vt est principium mutationum, & motuum, in tempore est, & tempore mensuratur; nudè tamen consideratum, vt est totum simul, & in indiuisibili consistit aliam postulat durationem eisdem conditionibus proportionatam & accommodatam, quam patet non esse tempus.

TRACTATVS POSTERIOR
DE CÆTERIS DVRATIONIBUS à tempore diuersis.

65 DVRATIO, vt in tractatu præcedenti diximus, conuenit rebus secundum actualem existentiam, quam habent in rerum natura, & sequitur permanentiam, vel continuationem eius, & ideò secundum diuersum modum essendi: diuersa est etiam duratio: vnde sicut esse rerum diuiditur in successiuum & permanens: ita duratio in successiuam, & permanentem: duratio successiua est tempus, de quo egimus iam in tractatu præcedenti. Restat aliquid agere de durationibus permanentibus, de quibus licet non egerit Aristoteles, sed de solo tempore: Moderni tamen copiosius, quàm Philosophos decet, de eis disputant, & propterea aliquid nos de singulis dicemus, vt intelligamus, quonam modo distinguatur tempus ab eis. Duratio igitur permanens, duplex est, vna increata, quæ est æternitas diuina; altera creata: & inter durationes creatas prima occurrit æuum, cuius naturam primò explicabimus: quia ex ea meliùs intelligetur æternitas. De æuo igitur, ac cæteris solum dicemus, quid sit, & quo modo à cæteris durationibus distinguatur.

Quidnam æuum sit, & quomodo distinguatur à cæteris durationibus.

66 TOta ferè difficultas explicandi naturam & rationem æui consistit in distinguendo illud ab æternitate. Propterea fuit prima opinio aliquorum, asserentium, æuum sic ab æternitate distingui, vt æternitas sit duratio infinita principio, & fine carens: æuum verò duratio finita est, quia licèt fine careat, habet tamen principium, per quod ab æternitate distinguitur & per 1; à cæteris

lum: quod si fiat, non erit futurus; ergo ex natura sua non est necessariò futurus: quare nec idem erunt, esse, fuisse, & fore, sed duo illa possunt esse sine hoc tertio, & cum illo, quod est posse pati aliquam variationem.

Secundò, in æuo reperitur continuatio: ergo reperitur successio: reperitur maius & minus, prius etiam, atque posterius: ergo non est duratio omninò indiuisibilis, nec omninò inuariabilis, sed nec tota simul. Probatur antecedens, quia conseruatio Angeli est permanentia in esse, & continuatio eius: sed æuum sequitur continuationem durationis, quæ non potest intelligi sine successione. Præterea, duratio Angeli maior est hodie, quàm erat anno præterito, & illa, quæ fuit anno præterito prior est duratione huius anni. Et tandem si Deus crearet modò aliquem Angelum, posterior esset duratione cæteris, & minus durasset, quam illi, quæ adeò certa sunt, vt negari non possint; ergo nec potest negari vtraque variatio in æuo.

69 Si vera esset hæc sententia, bene intelligeretur per eam natura æui, atque distinctio eius ab æternitate: sed adeò difficilis est, vt non videatur sustineri posse. Probatur primò, quia si æuum non est totum simul, sed aliquam habet successionem: ita vt aliquid eius semper de nouo adueniat, vel illud, quod de nouo aduenit, semper est præsens: & hoc non; quia semper esse præsens, & nunquam transire, pugnat cum successione in eo consistente, quod vnum sit post alterum, & ideò eo adueniente transeat: si verò id quod aduenit, non semper est præsens: ergo transit, & fit præteritum: repugnat igitur æuum habere successionem, & variationem, sine præterito, & futuro, vt asserit hæc sententia. Secundò, quia duratio sequitur naturam, ac modum essendi rei durantis, & propterea tempus successiuum est, partes priores & posteriores habens: quia sequitur modum essendi successiuum motus, & partes priores, ac posteriores eius, vt docuit Aristoteles cap. 11. huius libri, æuum igitur consequitur naturam & modum essendi Angeli, sed esse Angeli est indiuisibile, nullam habens latitudinem, carens omni successione, sed totum simul: ergo talis debet esse duratio eius, vt sit prorsus indiuisibilis, tota simul, & absque vlla successione; aut variatione prioris, & posterioris, quam ideò non admittimus in diuina æternitate, quia non est in diuino esse.

70 Secunda opinio est D. Thom. 1. p. q. 10. artic. 5. qui vt distinguat æuum ab æternitate, quasi medium constituit inter illam & tempus: quod vt explicet, annotat triplicem esse gradum essendi, Infimum quidem, qui ita recedit à permanentia, vt in transmutatione, ac successione consistat: & in hoc gradu sunt motus, & res omnes generabiles, & corruptibiles, quæ tempore

mensu

gnat. Et modus distinguendi à posteriori per operationes hanc distinctionem à priori indicat:nam ex eo,quòd operationes procedentes ab esse Angeli,sunt accidentia,quibus inferior quædam duratio correspondet statim transiens, ostenditur esse Angelicum inferioris ordinis esse respectu diuini, ab eóque dependens ex propria natura: & ideò nō postulans ex ea omnimodam æternitatem, nec eam, quam postulat ita habens, vt non possit eam non amittere: & ex consequenti durationem ei correspondentem easdem habere conditiones, per quas ab æternitate distinguatur;& D.Thom.solùm à posteriori voluit æuum distinguere ab æternitate, vt per successionem,& variationem operationum ostenderet distinctam habere essentiam ab ea, ac cæteris durationibus.Sic ergo possemus definire æuum essentialirer: Æuum est,*duratio indiuisibilis,tota simul,& inuariabilis ex propria natura non omninò perpetua,sed aliquam habens perpetuitatem dependentem à parte post.* Et hanc definitionem possemus per illam demonstrare à posteriori, & per hanc illam à priori. Si autem aliquis dicat,non distingui æuum ab æternitate participata, cui conueniunt omnes particulæ definitionis. Respondeo, quod æternitas participata dupliciter sumi potest.Primò vniuersaliter,pro quacunque duratione perpetua & creata: & hoc modo non est inconueniens, æuum cum ea conuerti:quia sic sumpta,non est specialis duratio. Alio modo sumitur vt est specialis duratio creatæ beatitudinis: & ab ea hoc modo sumpta distinguitur æuum: quia naturalis duratio est: æternitas verò participata duratio supernaturalis,& ideò quasi genere distinguuntur.

73 Testimonia Sanctorum Patrum duobus modis exponi debent. Primò, quia Angelus habuit esse post non esse, & quia non esse eius tanquam duratione prius, atque transactum apprehendimus, vocamus præteritum: esse verò vt futurum; quia quasi de nouo adueniens post non esse, vel præteritum: vel secundo successionem præteriti, & futuri ad operationes referre possumus, ita vt in ordine ad illas dicatur indiuisibilis duratio æui per modum instantis apprehensa fluere,& facere quandam sempiternitatem: quia ita fluens per varias operationes, & manens in se inuariabilis,perpetuitatem ex parte finis ostendit.

Ad primum argumentum neganda est consequentia, quod in Angelo idem sint esse,fuisse, & futurum esse: nam istæ differentiæ non conueniunt durationi Angelicæ ex sua natura indiuisibili, & habenti totum suum esse simul, & ideò nec dicuntur simul in ea esse, sed solùm per negationem dicere possumus, non esse in ea præteritum aut futurum, sed præsens tantum, quemadmodum in æternitate est manifestum.

74 Ad secundum neganda sunt omnia, quæ in maiori assumun-

tur, & quantum ad continuationem pertinet, concedimus durationem Angeli consequi conseruationem eius, quæ est continuatio in esse, sed negamus, quod continuatio in esse dicat successionem; quia non est continuatio materialis: sed dependentia indiuisibilis & perseuerans, hoc est nunquam interrupta: & ita æuum eam consequens non est continuatio materialis, & quantitatiua, sicut ea, quæ est in tempore, sed indiuisibilis duratio, & tota simul perseuerans quemadmodum æternitas, licèt sit continuata duratio Diuini esse in infinitum perseuerans, nullam dicit successionem; sed ideò difficilè hoc intelligitur, quia permanentiam, aut continuationem solemus per modum successionis apprehendere: cum tamen in continuatione, aut perseuerantia rerum indiuisibilium nulla successio sit. Quod verò duratio vnius Angeli maior sit duratione alterius si positiuè intelligatur, falsum est, sicut etiam est falsum, quòd æternitas maior sit modo, quàm fuit ab initio mundi, sed verum esse potest negatiuè, cuius sensus erit, durationem, vnius permansisse, alterius verò interruptam fuisse. Vel secundò, & fortè meliùs responderi potest, quòd licèt æuum sit formaliter indiuisibile, & totum simul, quadam tamen ratione virtuali diuisibile est, & non totum simul, sed quandam habens diuisibilitatem, & successionem, in quantum potest coëxistere tempori nostro: & in hoc sensu, maior erit duratio Angeli hodie, quàm heri; quia maiori tempori coëxistit, & maior etiam duratio Angelorum nunc existentium, quàm eius, qui de nouo crearetur, & cum successiuè coëxistat diuersis partibus temporis, quandam successionem virtualem habere dicitur, quæ non repugnat indiuisibilitati, ac simultati formali, vt in æternitate est manifestum.

Quidnam æternitas sit.

ÆTernitas diuersis modis accipitur. Primò, pro longissima, ac diuturna duratione, quæ ideò quasi fine videtur carere; licèt verè finem habeat, sed impropriissima est hæc acceptio, cum tempori possit conuenire. Ideò secundò accipitur pro duratione finem saltem non habente, & hoc modo dicuntur Angeli æterni, anima rationalis, & corpora cœlestia, quia licèt initium habuerit duratio eorum, sed fine caret: & hæc acceptio impropria etiam est: cum non censeatur æternum simpliciter illud, de quo verum est aliquando non fuisse. Tertiò accipitur minus impropriè pro duratione, principio, & fine carente: siue creata sit, vel increata; & siue per se ei conueniat, vel per accidens, in qua acceptione æternus foret Angelus, si ab æterno crearetur à Deo, & æuum eius posset vocari æternitas. Sed adhuc impropriè accipitur hoc modo; quia non determinatur ad 75

rationem

rationem essentialẽ, aut intrinsecam. Propterea accipitur quartò pro duratione, principio, & fine carente ex propria natura; & hæc est propria acceptio eius, secundum quam soli durationi increatæ, ac Deo propriè conuenit, & ideò non potest habere definitionem: quia infinita est, sicut ipse Deus.

76 Explicatur autem, vel describitur nostro modo imperfecto à Boëtio tertio libro de Consolatione, prosa 2. his verbis, æternitas est *interminabilis vitæ, tota simul, ac perfecta possessio.* Et hæc descriptio recepta est ab vniuersa schola, explicatúrque egregiè à D. Thom. 1. p. quæst. 10. artic. 1. Dicitur autem *tota simul*, vt significetur permanentia eius nullam successionem admittens, *perfecta possessio*, vt significetur, indeficientem omnino, atque immutabilem durationem esse; nam possessio quietem significat, cui motus, ac mutatio quæcunque opponitur. Et tandem dicitur *interminabilis*, quia principio, & fine caret ab intrinseco, & hoc habet, quia independens ab alio est, *vitæ* verò, vt significetur, quòd licèt duratio conueniat rebus creatis propter esse: quod reperitur etiam in non viuentibus, sed Deo conuenit propter vitam: quia esse illius infiniti perfectum vita est, & ideò potest vocari æternitas, quasi infinita quædam permanentia Dei in vita. Æternitatem sic definitam esse durationem diuinam, infinitam, Deóque conuenire propriè, & formaliter, & non solùm per extrinsecam denominationem, vt videtur voluisse Aureolus apud Capreol. in 1. dist. 9. quæst. 2. tanquam certum supponendum est. Primò, quia sacræ litteræ passim de æternitate loquuntur, tanquam de quodam attributo diuino, sicut de bonitate, & sapientia, sed diuina attributa sunt in Deo formaliter, ergo formaliter erit in eo æternitas. Secundò, quia duratio sequitur permanentiam in esse, sed diuinum esse permanet absque principio, & fine: ergo habet infinitam durationem. Deinde duratio indiuisibilis, tota simul, & inuariabilis nullam dicit imperfectionem successionis, (vt falsò videtur excogitasse Aureolus) ergo conuenit Deo formaliter. Probatur consequentia, quia, quæ non dicunt ex se imperfectionem, formaliter conueniunt Deo.

An æternitas in sua ratione formali dicat respectum rationis.

77 HOc solùm potest esse dubium ad intelligendum rationem æternitatis, an sit purè absoluta, & realis, vel aliquẽ respectum rationis includat, & ideò dicatur complementũ essentiale accipere ab intellectu. Et ratio dubitandi pro affirmatiua parte est hæc: Æternitas est duratio sine principio, & fine: sed non habere principium, nec finem, dicit negationem, & negatio

formaliter est ens rationis; ergo æternitas in sua ratione formali includit aliquid rationis. Ex opposita verò parte, nihil tale includere videtur; quia cum sit diuinum attributum, omni ex parte debet esse realis, alioqui, si aliquem respectum rationis includeret, completa non esset in sua ratione essentiali quousque ab intellectu nostro cognosceretur, quod absurdum est.

Circa hoc dubium est prima opinio Petri. 1. lib. contra gentes cap. 15. asserentis, *æternitatem in sua ratione formali non solùm aliquid reale, sed respectum quoque rationis importare.* Quia duo in ea considerantur. Primum, quod sit duratio sine principio, & fine, & hoc est reale. Secundum, quod sit mensura diuini esse, & cum ratio mensuræ sit respectus rationis, ex hac parte includit respectum rationis, & ideò integratio æternitatis vtroque completur reali, & rationis. Quod etiam videntur sensisse D. Thomas 1. part. quæstione 10. art. 2. ad 3. Albertus Magnus in 1. dist. 9. art. 8. & in libro de quatuor coæuis quæst. 3. artic. 1. Henric. in summa art. 31. qu. 2. cum dicant rationem mensuræ in æternitate non esse realem, sed rationis.

Secunda opinio asserit æternitati potius repugnare rationem 78
mensuræ, & propterea vocari in definitione interminabilem, quia nec determinari, nec definiri potest per aliquã mensuram, vnde non solùm dicit negationem principij, & finis, in ratione perpetuæ durationis, sed etiam negationem mensurabilitatis per durationem aliam, & quantum ad hanc negationem quodam modo dependere ab intellectu in sua ratione formali, quia talis negatio, per quam completur ens rationis, est dependens ex actuali cognitione intellectus, per quam fiunt entia rationis. Conuenit itaque hæc sententia cum præcedenti in eo, quòd vtraque asserit æternitatem includere in sua ratione formali respectum rationis, & ideò compleri ab intellectu: sed differt in alio: quia prima opinio dicit hunc respectum rationis, quem importat, esse respectum mensuræ: secunda verò asserit esse potius respectum negationis mensurabilitatis.

Nostra sententia duabus conclusionibus explicatur. Prima, *æternitas prout attributum diuinũ est, in Deo ipso formaliter existens, non includit aliquem respectum rationis, neque aliquid aliud ab intellectu dependens, à quo neque complementum hoc modo sumpta accipit.* In hac conclusione omnes debent conuenire, quia euidenti ratione (nisi ego fallor) probatur. Nam respectus rationis, & quodcunque aliud ab intellectu dependens nimis imperfectum est, sed nihil imperfectum esse potest in essentia diuina, in diuino esse, aut in aliquo attributo diuino; ergo æternitas, vt diuinum attributum est, non potest in sua ratione formali includere respectum rationis, vel aliquid aliud dependens ab intellectu.

Secunda

79 Secunda conclusio: *Æternitas, etiam vt à Boëtio definita, & à nobis intellecta sub hoc nomine nullum accipit complementum ab intellectu, neque aliquod ens rationis includit in sua ratione formali, sed purè realis est.* Ita Caiet. 1.p. q.10. art.1. & colligitur efficaciter ex doctrina D.Thom. in eodem art.ad 1.vbi cum in argumento obiecisset æternitatem dici à Boëtio interminabilẽ,quod videtur importare negationem, his verbis respondet: *Simplicia consueuerunt per negationem definiri, sicut punctus est, cuius pars non est, quod non ideò est, quod negatio sit de essentia eorum, sed quia intellectus noster, qui primò apprehendit composita, in cognitionem simplicium peruenire non potest, nisi per remotionem compositionis.* Quibus expresè imprimis docet negationem, vt est ens rationis non pertinere ad rationem æternitatis, etiam vt à Boëtio definita, sed neque vt à nobis concipitur, qui licet non possimus simplicia cognoscere, nisi per remotionem compositionis, sicut nec incorporea, nisi per remotionem corporis: non ideò concipimus earum negatione: sed per viam negationis, aut remotionis deuenimus in positiuum, ac proprium conceptum eorum. Et proprius conceptus, quem de æternitate per viam negationis formamus (inquit Diuus Thom.) est, quod sit duratio vniformis diuini *esse* semper existens, & semper perseuerans. In quo conceptu patet nullum respectum rationis includi, nihil ab intellectu dependens, sed totum esse reale, & totum positiuum, vt bene Caiet. quamuis imperfectè à nobis cognitum per remotionem principij & finis, & aliarum imperfectionum, quæ in cæteris durationibus includuntur. Et probatur hac ratione: quia vniformitas, vt etymologia ipsius nominis ostendit, non est aliud quàm vnitas in forma, vnitas verò in forma durationis realis, positiua quoque & realis est: ergo quidquid æternitas dicit, quidquid à nobis de ea cognoscitur sub hoc nomine, positiuum, & reale est, nullum ens rationis includens.

80 Quod vt meliùs intelligatur, in memoriâ reuocandum est, id quod alibi ex sententia D.Thom.& Caietani in opusc.de ente, & essentia attulimus. Videlicet ad essentiam cuiuslibet naturæ non solum pertinere essentialia prædicata positiua eius, sed etiam negationes aliarum, vt ad essentiam hominis non esse equum, non esse leonem, negatiões quidem reales, & fundamentales, non formales, quas intellectus fabricatur in propositionibus, quare nec dependentes ab operatione intellectus, sed ante illam conuenientes eisdem naturis, quia si ab intellectu actu cognoscente dependerent, vel formales negationes essent non daretur essentia vllius rei ante operationem intellectus, sed ab ea dependerent omnes, quod patet esse falsum.

Vnde sequitur ad essentiam Dei pertinere negationem creaturarum, & omnium imperfectionum earum, quia eo ipso, quod *esse* diuinum est à se, non est ab alio, nec dependet ab alio, & verè est non creatum, & non factum, & eo ipso, quòd est infinitum, non est limitatum, & negationes istæ reales sunt, & fundamentales, non entia rationis, nec ab intellectu vllo modo dependent. Et ita se habent in æternitate negatio principij, & finis, negatio etiam mensuræ, vel mensurabilitatis ab alia quacunque duratione; negatio diuisionis, & successionis: quare nec sunt respectu rationis, nec formales negationes factæ ab intellectu; sed ante operationem eius æternitati conueniunt, & in rationibus positiuis eius fundantur nostro modo intelligendi, quæ eo ipso, quod est vniformis & perpetua duratio diuini esse, nec principium, nec finem habet, nec ab alio mensurari potest.

Et in hoc videntur decipi oppositæ opiniones, quod putant has negationes principij, & finis, aut mensurabilitatis formales esse, & ideò entia rationis. Ratio autem mensuræ actiuæ, quam Ferrar. tribuit æternitati, respectu diuini esse, non est ei essentialis, sicut nec essentialis est ratio mensuræ cæteris durationibus, vt superiùs vidimus, immò nec potest realiter conuenire æternitati talis ratio mensuræ, quia vnum esse mensuram alterius præsupponit distinctionem ex natura rei inter illa, sed æternitas non distinguitur ex natura rei ab esse diuino; ergo non est mensura realis eius, quare falsum est, quod propter hanc rationem mensuræ aliquis respectus rationis pertineat ad formalem rationem æternitatis. Nos verò æternitatem distinguentes à diuino esse intelligimus eam tanquam mensuram eius, & adhuc hoc modo à nobis concepta æternitas, non includit respectum rationis in sua ratione formali, sed solum præsupponit distinctionem rationis à nobis factam, quod est præsupponere relationem rationis, non includere. Et ex hac doctrina intelligitur veritas vtriusque conclusionis nostræ, & explicantur fundamenta aliarum opinionum. 81

De æternitate participata.

Æternitas participata duobus modis accipitur. Primò, vniuersaliter pro qualibet duratione permanenti, atque perpetua, non à se, sed dependenter à primo agente. In qua significatione comprehendit æuum, quod ex propria natura perpetuitatem postulat à parte post, & valdè probabile est posse eam habere à parte ante, sed dependentem semper à primo agente, 82

agente, à quo sicut potest annihilari Angelus, ita potest habere finem duratio eius, & hoc modo accepit æternitatem participatam D. August. libro 83. qq. quæst. 13. eam tribuens animæ rationali. Secundò accipitur specialiùs pro duratione operationis sua natura perpetuæ, nullámque successionem, aut variationem admittentis, qualis est clara visio Dei, in qua consistit essentialis beatitudo creaturarum, & quales sunt dilectio, fruitio atque delectatio, eam consequentes, & hæc est propria acceptio eius, in qua eam sumpsit D. Thom. 1. part. q. 10. art. 5. ad 1. & à tempore, æuo, cæterisque durationibus separauit, & hoc nomine speciali significandam esse docuit; quia licet æuum quodcunque possit vocari æternitas participata; sed ex accommodatione scholastici vsus factum est, vt quasi per Antonomasiam sola hæc duratio nomine æternitatis participatæ gaudeat.

Scotus tamen in 4. dist. 49. quæst. 6. non admittit hanc distinctionem, sed eam cum æuo confundit, & ita asserit, quod sicut æuum est mensura Angelorum, & corporum cœlestium, ita etiam est mensura beatitudinis creatæ, nec esse necessarium multiplicare aliam durationem pro ea, probat, quia sicut esse Angelicum ex parte finis postulat perpetuitatem, & ex parte principij non repugnat eam habere, sed dependentem semper à primo agente, eodem modo se habet clara visio beatorum; ergo correspondet eis perpetua duratio participata, quæ sicut vocatur æuum, potest vocari æternitas participata, non est ergo necessaria alia duratio præter æuum pro formali beatitudine; neque aliam durationem significat æternitas participata distinctam ab æuo; sed idemmet æuum vtroque nomine insignitur.

83 *Nostra* tamen sententia est *æternitatem participatam conuenire in genere cum æuo, & distingui ab eo specie*, vt sentit D. Thom. quod hac ratione probatur. Æuum est duratio naturalis, atque etiam duratio substantiæ, sed duratio claræ visionis Dei est supernaturalis, & non est duratio substantiæ; sed operationis supernaturalis; & naturale, & supernaturale non possunt esse eiusdem speciei: cum nec eiusdem ordinis, sed diuersi sint; ergo æternitas participata specie ab æuo distinguitur. Conueniunt igitur in genere; quia vtraque est duratio indiuisibilis, tota simul, & perpetua dependenter à primo agente; sed distinguuntur specie, quia æuum est duratio naturalis substantiæ, & æternitas participata est duratio supernaturalis operationis.

Ad argumentum Scoti distinguendum est consequens, quod tam Angelis, quàm creatæ beatitudini correspondeat perpetua duratio participata; nam correspondet eis duratio per-

petua participata eiusdem rationis genericæ non specificæ:quia duratio beatitudinis est supernaturalis, & operationi propria, æuum verò est duratio naturalis substantiæ, istæ autem sunt rationes formales, atque essentiales diuersæ, & ideò distinguunt diuersas durationes secundum speciem, non est ergo superfluum multiplicare æternitatem participatam præter æuum;sed omninò necessarium; nam cum æuum sit duratio naturalis, non potest conuenire beatitudini creatæ, quæ est operatio supernaturalis ex propria ratione,& essentia.

An detur tempus discretum, & quid sit.

CVm tempus definitum ab Aristotele sit de genere continuorum,repugnantiam videtur continere,quòd detur tempus discretum. Et ita est, si de tempore Physico, quod est duratio motus Physici, loquamur: nam cum motus sit ex propria natura continuus, & repugnet dari motum discretum, necesse est tempus, quod est duratio eius esse continuum, & discretum esse non potest. Sed præter tempus Physicum aliud inuenerunt Doctores Scholastici,præsertim D.Thom.qui videtur fuisse primus inuentor eius 1.part.quæst.10.artic.5. ad 1.& quæst.56.artic. 3. à quo illud acceperunt posteriores scholastici: vt Henric. quodlib. 12. quæst. 8. & Thomistæ omnes in eisdem locis, quod discretum appellarunt,quia componitur ex diuersis morulis, siue momentis correspondentibus diuersis operationibus Angelorum, intellectus quidem, & voluntatis: cum alias non habeant, præter istas. Plures itaque operationes angelicæ vel animæ nostræ rationalis sibi succedentes vnum tempus discretum vocant, sicut plures vnitates sibi succedentes vocantur numerus, & partes huius temporis sunt operationes ipsæ in se quidem indiuisibiles, sed constituentes vnum quoddam discretum ac diuisibile, eo modo, quo vnitates constituunt numerum & quælibet morula, quæ est duratio vnius operationis, vocatur instans temporis Angelici, diuersum ab instanti temporis nostri, in eo, quòd instans nostri temporis statim euanescit, sed instans Angelicum potest permanere: quia operatio Angeli potest ab eo continuari, & coëxistere tempori nostro: vt si Angelus, vel anima per quartam horæ partem perseueret in eadem cognitione, vel volitione; instans quod est duratio eius, erit quidem indiuisibile;sed coëxistet quartæ parti horæ. Hoc denique tempus est propria duratio operationum Angelicarum,quæ cum non permaneant,sed variationem ex propria natura patiantur, non possunt pro duratione propria habere æuum, ideò alia debet eis assignari iuxta modum suæ naturæ successioni nostri temporis 84

temporis

temporis correspondens, aut coëxistens, per quam cognoscere possumus, quantum durauerit Angelus, vel anima in sua operatione, vna vel pluribus, si nobis sit manifestum eam, vel eas habuisse. Valde etiam necessarium est hoc tempus Angelicum in schola ad explicandam & intelligendam naturam Angelici motus: nam cum Angelus moueatur, non solùm motu continuo, sed discreto, discretam quoque durationem ponere oportet ei proportionatam, per quam ratio eius satis difficilis à Theologis explicanda eisque relinquenda intelligi possit, & hæc de quarto libro.

IN QVINTVM LIBRVM ARIST. DE PHYSICO AVDITV, seu auscultatione,

BREVE PROOEMIVM.

IN tertio lib. egit Aristoteles de motu in genere, aut in communi, acturus statim de speciebus eius in particulari, nisi occurreret explicatio loci, vacui, & temporis tantopere necessaria ad eas intelligendas. His igitur explicatis in 4. lib. prosequitur Aristot. in hoc libr. 5. tractatum de motu, quem in tertio libr. inchoauit, explicans omnes eius species, distinctionem & oppositionem, vel contrarietatem earum, & hoc est institutum huius libri: iuxta quod possumus eum diuidere in tres partes: in quarum prima enumerat, atque distinguit species motus. In secunda agit de vnitate, ac distinctione specifica & numerica earum: & in tertia de contrarietate inter eas reperta. 1

CAPVT I.

TEXT. ARISTOTELIS.

Transmutatur autem, quod transmutatur omne, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum Aristotelis in hoc primo capite est enumerare, atque distinguere species motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima adducit tres diuisiones motus. In secunda ex eis colligit, & probat generationem non esse motum, & ideò tres tantùm esse species motus. 1. diuisio motus est ex parte mobilis, nam aliud, inquit, mouetur per accidens, aliud per partem, aliud per se. 1. Per accidens moueri dicitur illud, quod accidentaliter coniungitur

iungitur mobili per se, vt album dicitur moueri per accidens motu locali; quia albedo coniungitur accidentaliter corpori, quod per se mouetur. Secundum partem verò moueri dicitur illud, cuius aliqua pars mouetur, vt homo dicitur sanari, quia oculus, aut manus eius sanatur. Et tandem per se primò mouetur illud, cui per se ac primò conuenit motus, vt totum corpus mouetur per se localiter, hoc est, non per accidens, quia non ratione accidentis, sed ratione sui, & per se primò: quia non secundum partem, nam quod mouetur secundum partem, per se mouetur non primò, quia motus non conuenit primò parti, licet conueniat per se, sed toti, ideò totum est, quod per se primò mouetur. Secunda diuisio motus est ex parte mouentis eiusdem rationis ac prima, nam mouens vnum est, quod mouet per accidens, nempe quod accidentaliter coniungitur mouenti per se, vt musicus ædificat per accidens. Aliud est mouens secundum partem, vt homo dicitur percutere: quia manus eius percutit. Et tandem aliud mouet per se primò, nempè totum, quod non ratione accidentis, nec ratione partis, sed ratione sui mouet, vt ædificator dicitur per se primò ædificare.

2 Tertia diuisio motus est ex parte termini. Et vt intelligatur Aristoteles quinque reperiri in motu, videlicet. Mouens, à quo procedit, Mobile in quo recipitur, Tempus in quo fit, & duo termini, à quo incipit, & in quem tendit. Mobile autem distinguitur ab vtroque termino, quia mobile est id, quod mouetur, sed nec mouetur terminus à quo, nec terminus ad quem: vt motu calefactionis non mouetur frigiditas, quæ est terminus à quo, neque calor, qui est terminus ad quem, sed corpus ab vtroque diuersum: ergo neutrum est mobile, sed hoc ab vtroque distinguitur. Terminus etiam à quo, & ad quem distinguuntur inter se; quia terminus à quo, est, à quo mobile discedit: terminus, ad quem, est quasi finis, in quem tendit, ideò ab hoc suscipit denominationem motus, non ab illo: non enim denominatur calefactio à frigiditate, à qua discedit aqua, sed à calore, in quem tendit. Hoc supposito, diuidit tertiò motum ex parte formæ, hoc est, ex parte termini in quem tendit; nam alius est terminus ad quem per accidens, qui coniungitur accidentaliter termino ad quem per se, vt visum esse, est terminus per accidens dealbationis, quia visum esse coniungitur per accidens albedini. Alius est terminus ad quem, secundum partem, vt tendere in Europam dicitur, qui in Hispaniam tendit: quia pars quædam Europæ est. Alius denique est terminus ad quem per se primò, & dicitur ille, quem per se, & adæquate acquirit mobile per motum: vt albedo est terminus per se primò dealbationis. Ex his diuisionibus constat triplicem esse mutationem, & per accidens,

secun

secundum partem, & per se primò. Ex quibus mutationem per accidens relinquendam esse asserit; quia indeterminata est, cum in omnibus mouentibus, & mobilibus reperiatur.

Hac igitur relicta, mutationem per se diuidit in secunda parte capitis ex parte vtriusque termini, & subiecti simul in quatuor membra. Nam cum omnis mutatio sit à quodam in quiddam, hoc est, ab vno termino in alterum, inter quos mutatur subiectum: vel mutatur ab vno termino positiuo in alterum quoque positiuum, & dicitur mutatio de subiecto in subiectum; vt à nigro in album, vel à termino, à quo positiuo, in terminum ad quem negatiuum, & dicitur mutatio à subiecto in non subiectum, vt à non albo in album. Tertiò à termino negatiuo in terminum positiuum; & dicitur à non subiecto in subiectum; vt à non homine, in hominem: vel tandem inter duos terminos negatiuos versatur, & dicitur à non subiecto in non subiectum; nam subiectum hoc loco non dicitur illud; cui inhærent accidentia, sed vniuersaliùs pro omni eo, quod tanquam positiuum designatur. Ex his autem quatuor modis, tres tantùm mutationes resultare affirmat; quia ille, qui inter terminos negatiuos versatur, non efficit mutationem; nam cum termini negatiui non sint vllo modo oppositi, eidem subiecto possunt simul conuenire, & semper conueniunt ei per accidens: vt consideranti est manifestum. Ex tribus aliis modis ille, qui est à non subiecto in subiectum constituit mutationem, quæ dicitur generatio substantialis quidem si termini sint substantiales, vt dum homo fit ex non homine: vel accidentalis si sint accidentales, vt dum album fit ex non albo. Motus verò, qui est à non subiecto in subiectum, constituit aliam mutationem, quæ dicitur corruptio: substantialem quidem, vel accidentalem, si termini substantiales vel accidentales sint, vt ab homine in non hominem; vel ab albo in non album. Et neutram harum mutationum, ait, esse motum: quod de generatione probat: quia procedit à non ente ad ens; ergo ab eo, quod non est, vt fit, sed non ens non mouetur; quia moueri præsupponit esse, ergo generatio non est motus, & ex consequenti neque corruptio; quia corruptio opponitur generationi: sed motus non opponitur non motui; sed alteri motui, ergo si illa non est motus, nec ista motus erit. Restat igitur motus à subiecto, in subiectum, & contrarium quidem, quia nihil ab vno positiuo in alterum positiuum procedere potest, illud relinquendo, & hoc acquirendo, nisi contrarij aliquo modo sint, & iste modus constituit mutationem, quæ verè motus est, procedens ab vno contrario positiuo ad aliud contrarium positiuum, vt ab albo in nigrum, & diuiditur in tres species secundum tria prædicamenta, quæ apta sunt

termina

terminare motum, nempe in Quantitatem, Qualitatem, & vbi, nam substantia, ad aliquid, agere & pati inepta sunt ad terminandum motum.

CAPVT II.

TEXT. ARISTOTELIS.

Secundum substantiam autem non est motus, &c.

Breuis expositio Textus.

4 AD finem capitis præcedentis diuisit Aristot. motum in tres species, secundum tres terminos ad quos potest terminari: nam ab his sumit denominationem, & speciem motus, & ideò per hos debuerunt distingui species eius. Capite autem præsenti intendit probare hanc conclusionem, quòd tres tantùm sint species motus, sed quia exclusiua propositio est, duas includit virtualiter, nempe, quòd tres sint species motus, & quòd non sint aliæ, & vtramque intendit probare: & hæc secunda probanda esset discurrendo per omnes formas, quod difficillimum foret, & ideò prædicamentis vtitur Aristoteles, quæ sunt quasi quædam capita, ad quæ reducuntur omnes formæ, & ideò vtramque propositionem (miro quodam, atque scientifico artificio vsus) quasi per capita probat. Secundam quidem ostendens quòd ad reliqua prædicamenta præter tria non terminetur per se motus. Deinde primam, quòd ad tria illa terminetur per se, & vtroque probato, vtraque propositio, & tota ipsa exclusiua sufficienter probata erit. Diuiditur autem caput in duas partes. In prima probat, quòd ad reliqua prædicamenta, præter tria non terminetur motus per se. In secunda quod terminetur per se ad illa tria.

5 Probat igitur primò, quod ad septem prædicamenta, quæ præter Quantitatem, Qualitatem, & vbi numerantur, non terminetur motus per se. Et primò, quod non ad substantiam, hac ratione: Motus, vt ca. præcedenti dictum est, inter contraria debet versari, sed substantia caret contrario; ergo in substantia repugnat esse motum. Probat secundò de Relatione; quia motus est quædam mutatio: ergo motus per se est mutatio per se, forma igitur per se terminans motum per se, debet mutare subiectum per se, quòd ad eam acquirendam mouetur; sed relatio acquiritur aliquando à subiecto prorsus immutato; ergo ad illam non terminabitur mutatio per se, nec motus per se. Probatur minor quia si Compluti sit vnum album, & aliud fiat Romæ, cōsurgit in vtroque relatio similitudinis, sed album Compluti existens prorsus est immutatum, cum nihil circa illud sit factum, & acqui

& acquisiuit relationem: ergo sine vlla mutatione subiecti acquirirut. Vt probet de actione; & passione: simul probat de motu vtramque includente: quia ad mutationem, vel morum dari mutationem dupliciter intelligi potest; primò, ita vt vna mutatio sit subiectum, quod mutetur ad aliam mutationem acquirendam, & hoc est impossibile; quia cum motus sit actus mobilis: ipse potiùs motus est in subiecto, quàm subiectum sit alterius motus.

Secundò potest intelligi, ita vt mutatio sit terminus, ad quem 6 acquirendum per se moueatur aliquid, quod etiam est impossibile: nam ex eo sequeretur idem subiectum simul moueri motibus contrariis; ergo impossibile est ad vnum motum per se terminari alterum. Probat consequentiam, quia cum motus sit inter contrarios terminos, vt sanatio inter ægritudinem, & sanitatem, & ægrotatio inter sanitatem, & ægritudinem; si aliquid mouetur ab vna mutatione in alteram; & mouebitur etiam à terminis vnius ad terminos alterius, qui cum sint contrarij, simul mouebitur, & erit sub contrariis terminis, quòd patet esse impossibile. De aliis tribus prædicamentis non probat in particulari, quia cum quosdam respectus includant: probato de relatione, quod non terminet motum per se, censetur probatum de illis. In secunda parte capitis probat, quod ad tria prædicamenta reliqua, nempe ad Quantitatem, Qualitatem, & Vbi, per se terminetur motus, hac ratione: Motus versatur per se inter contraria, sed in his tribus est sufficiens contrarietas ad terminandum motum; ergo per se terminant motum. Minorem probat, quia in qualitatibus reperitur non solum vera, sed stricta contrarietas, in Vbi verò reperitur sufficiens, cum dentur Vbi extrema, maximéque distantia, vt vbi sursum, & deorsum, & in quantitate etiam, in qua dantur maxima, & minima quantitas, quæ sunt extrema viuentis corporis maximè distantia in suo genere, & ordine.

QVÆSTIO VNICA.

An ad tria tantùm prædicamenta, quantitatis, qualitatis, & vbi, terminetur motus per se.

PRopositio hæc ad tria tantum prædicamenta per se terminatur motus, exclusiua est, & ideò duas exponentes includit. 7 primam, quòd ad tria prædicamenta terminetur motus per se. Secundam, quòd ad cætera per se non terminetur. Et vtraque examinanda est, vt veritas eius intelligatur. Quare in hac quæstione agitanda hoc ordine procedemus, vt prius de tribus prædicamentis sigillatim disputemus: an quodlibet terminet motum per se, deinde de reliquis, an possint terminare motum, & ideo

ideo duplicem partem diuidenda erit quæstio. Sed vt vtraque pars intelligatur, notandum est, tribus modis accipi motum. Primò, vt vniuersaliter pro qualibet actione, vel re altera recepta in subiecto; ratione cuius receptionis dicitur aliter se habere, nunc, & prius, qua acceptione mutationis, vel motus vsus est Aristoteles 2. libro Physicorum, cap. 1. & 11. lib. Metaphysicæ summa 4. ca. 1. de motu: quibus locis habetur vniuersalis illa propositio, Tot sunt species mutationis, quot entis. Et in hac acceptione certum est ad omnia prædicamenta per se terminari motum: quia eo ipso, quod ad nouum prædicamentum incipit pertinere res aliqua; aliter se habet nunc, ac priùs. Secunda acceptio motus minus vniuersalis, atque minus impropria est pro quacunque mutatione, per quam tendit subiectum ad aliquid speciale acquirendum, & à qua propriè dicitur mutari: & in hac acceptione sumpsit motum Aristoteles 3. lib. Phys. in principio, eumque definiuit, quid sit, *Actus entis in potentia secundum quod in potentia*, atque etiam, *actus mobilis prout mobile est*. Tertia acceptio est propriissima pro mutatione per se successiua in qua accepit Aristoteles motum in his duobus capitibus, dum docuit ad tria tantum prædicamenta terminari motum per se, & in eadem accipimus eum nos in præsenti quæstione.

An quantitas terminet per se motum.

8 MOtus, qui per se potest terminari ad quantitatem, est augmentatio, quæ simul fit cum nutritione, de qua ex professo agit Aristoteles primo libro de generatione cap. 5. & cum eo omnes interpretes, & ideò specialis disputatio de modo, quo fit, an in instanti, vel in tempore, an per acquisitionem nouæ quantitatis, vel per vnionem antiquæ, quam materia alimenti secum adducit, cum quantitate viuentis, in illum locum tanquam in proprium referenda est: & in præsenti solum vniuersaliter disputandum, an quantitas terminet per se motum augmétationis.

Et prima opinio negat quantitatem per se terminare motum, & ideò asserit duas tantum species motus dari, nempè alterationem, & lationem, seu motum localem. Ita Galenus 1. Methodi cap. 6. & cum eo Valesius controuersia 29. ad Tyrones, qui sequuntur in hac re Platonem in dialogo Eutisipho: atque etiam in Theæteto duas tantum species prædictas motus ponentem. Probant primò, quia positis alterationibus, & transmutationibus circa alimentum factis, sequitur necessariò quantitas, etiam sublata quacunque alia mutatione, vel motu; imò etiam si Deus abstrahat suum concursum ad quemuis alium motum posita conuersione substantiali alimenti in substantiam aliti, viuens fit maius;

10 Ex hac igitur doctrina, non solùm vera, sed necessaria, & quam autores primæ opinionis recipiunt, deducitur hoc argumentum ad probandam communem sententiam Aristotelis, quam sequimur. Nam illud potest per se terminare motum, quod ex propria natura habet latitudinem contrarietatis, non simul, sed successiuè percurrendam; sed quantitas eam habet: ergo per se potest terminare motum augmentationis, qui pro ea acquirenda necessariò ponendus erit. Probatur minor, quia inter minorem, & maiorem quantitatem datur contrarietas pro incompossibilitate cum euidens sit, non posse corpus naturaliter habere quantitatem quatuor palmorum tantùm, & simul quantitatem quinque palmorum: nec postquam habet illam, potest in momento peruenire ad hanc, sed successiuè, sicut successiuè conuerti debet alimentum in substantiam aliti, & produci partialem substantiam, & cum ea partialis quantitas, quæ coniuncta præexistenti eam efficiat maiorem: ergo non potest quantitas à viuenti acquiri, nisi successiuè, & cum sit distincta à substantia, quæ acquiritur per distinctam mutationem ex propria natura successiuam, hoc erit per se acquiri per motum.

11 Et si dicatur, non acquiri maiorem quantitatem successiuè, nisi ratione partialis substantiæ, quæ adhuc non acquiritur per se successiuè: cum substantia careat latitudine, & in indiuisibili consistat: sed per accidens ratione alterationum successiuarum præcedetium circa alimentum. Vnde nec per se terminabit mutationem successiuam; sed omninò per accidens. Respondeo, substantiam partialem, per accidens acquiri successiuè: distinguendum esse: nam si sensus sit non acquiri successiuè ratione latitudinis, quam in se habeat successiuè percurrendam, verum est, non enim petit ipsa ex propria natura acquiri successiuè, sed ratione alterationis præcedentis, per quam disponitur per partes alimentum, & per partes etiam conuertitur: alterationem verò successiuam non præsupponit per accidens, sed per se, & ideò per se acquiritur per mutationem successiuam, quantitas verò non solùm, quia acquiritur simul cum partiali substantia successiuè acquisita, sed quia successiuè acquiri, consonum est latitudini contrarietatis; quàm ex se habere probauimus, sufficientem terminare motum.

12 Ad primum autem argumentum oppositæ opinionis concedenda est prima pars antecedentis; quòd posita conuersione alimenti in substantiam aliti, naturaliter sequatur acquisitio quantitatis: sed neganda est secunda pars eiusdem, quòd sine nouo motu, vel mutatione, quæ ita necessaria est pro acquisitione eius, vt repugnet, Deum suspendere suum concursum ad nouam mutationem, & illum tribuere ad acquirendum maio-

rem quantitatem modo naturali: quia ipsamet acquisitio quantitatis, si naturaliter fiat, motus augmentationis est. In prima autem generatione non petit quantitas successiuè fieri, & ideò nec per motum, vel mutationem, quia non datur subiectum præcedens, quod mutari possit: sicut datur in nutritione. An verò per distinctam actionem à generatione tunc fiat suo loco disputatur.

Ad secundum argumentum de diminutione, respondent quidam concedendo, quòd diminutio non terminetur ad minorem quantitatem, sed ad non esse partialis quantitatis, & ideò non esse motum sed mutationem negatiuam, quæ vocatur corruptio. Ego verò cum Aristotele, qui eam pro motu posuit vbicumque de ea loquitur, *teneo verum esse motum, quod videtur mihi euidens, si intelligatur, quo modo fiat.* Tunc enim diminuitur viuens, quando minorem partem alimenti conuertit, quàm fuit substantia deperdita per continuam actionem caloris naturalis; & ex consequenti minorem partem quantitatis acquirat, ea, quam simul cum substantia perdidit: sed talis acquisitio minoris quantitatis est mutatio positiua, & per se successiua, & non corruptio; ergo est verus motus, sed diminutio vocatur respectiuè comparata cum quantitate, quam habebat antea viuens, sicut etiam acquisitio maioris quantitatis respectiuè vocatur augmentatio, vt per se est manifestum. Ad formam igitur argumenti neganda est minor, quòd diminutio non sit positiua mutatio; sed negatiua, nempè corruptio: nam cum per illum motum acquiratur quantitas, licèt respectu deperditæ sit minor, & ideò dicatur diminutio talis acquisitio, positiua tamen est, & verus motus.

An detur per se motus ad qualitatem.

CErtum est apud omnes, qualitatem per se terminare motum; quod fatentur etiam omnes illi, qui negant ad quantitatem per se terminari. Et ratio huius est efficax: nam qualitas habet vtramque conditionem requisitam ad terminandum per se motum perfectius, quàm cætera prædicamenta, habet enim perfectam cõtrarietatem in primis qualitatibus per se primò repertam: habet etiam latitudinem gradualem cum eadem contrarietate circa subiectum; in quo non potest introduci sine expulsione contrarij, & ideò naturaliter saltem est impossibile in instanti introduci; quia nec potest naturaliter simul expelli contrarium; sed paulatim, & per gradus, & ideò successiuè; quare ex propria natura petit qualitas successiuè produci, & per motum. Sed habet qualitas intensionem, & extensionem: & intensio eius est perfici secundum diuersos gradus in eadem parte subiecti, 13

subiecti, vt dum idem calor, qui priùs erat in manu, vt vnum, fit in eadem manu, vt duo intendi dicimus: extendi verò, dum in diuersis partibus subiecti producitur, vt si sit in sola manu, & postmodum producatur in brachio: extendi dicimus. Et de intensione nemo dubitat, quin sit per se motus in qualitate, quod Aristoteles in fine secundi capitis expresè docuit: & probat hæc ratio quia licèt intensio non versetur formaliter inter frigus & calorem, sed inter calorem perfectum, & imperfectum, & ideò non videatur versari inter contraria, virtualiter tamen inter contraria caloris, & frigoris versatur; quia sicut acquisitio caloris est recessus à frigore; ita perfici calorem per intensionem est magis recedere à frigore, quare ad eandem contrarietatem virtualiter pertinent extrema intensionis.

14 Solùm potest esse dubium de extensione propter duo. Primum, quia qualitas non videtur extendi per se ad diuersas partes subiecti, sed per accidens ratione quantitatis, à qua habet subiectum distinctionem, & extensionem partium; ergo extensio qualitatis non erit per se motus, sed per accidens. Secundum, quia inter terminos extensionis, nec est formalis, nec virtualis contrarietas, ex eo enim, quod calor se extendat ad nouam partem subiecti, non magis recedit à frigore, cum non producatur necessariò in perfectiori gradu ex vi extensionis, sed possit produci in eodem: quare solùm dicetur recedere ab eo secundum plures partes subiecti, quod non pertinet ad contrarietatem, sed ad extensionem quantitatiuam.

Propter hæc argumenta fuit opinio aliquorum, negantium extensionem esse per se motum ad qualitates, sed per accidens omnino extendi, & ideò extensionem non esse motum per se distinctum à cæteris.

Tenendum tamen est, verum motum esse, per se terminatum ad qualitatem, quod hac ratione (nisi ego fallor) euidenter probatur: nam dum calor primò producitur in aqua, per veram alterationem verúmque motum producitur: vt etiam fatentur, qui de extensione id negant: sed dum extenditur ad nouas partes, de nouo producitur in eis, sicut de nouo fuit productus in prioribus: & ita de nouo producitur: vt etiam si in prioribus non esset productus, produceretur in posterioribus, quantum est ex parte agentis, & actionis, per quam producitur: sed in prima productione constat productum fuisse per motum per se: ergo non est minus certum extendi ad nouas partes per verum motum per se ad eandem qualitatem terminatum. Secundò, quia prima productio simul fuit extensio eiusdem caloris: cum constet non fuisse productum simul in omnibus partibus, sed prius in vna, deinde in cæteris, & adhuc prius in medietate eius

proximiori agenti, deinde in alia medietate minus proxima: sed prima extensio fuit verus motus, ergo etiam sequentes.

Ad argumenta verò respondeo, extensionem qualitatis ad diuersas partes subiecti ex natura & virtute eiusdem qualitatis prouenire tanquam à causa per se: quantitatem verò solùm esse conditionem necessariò præsuppositam, sine qua non posset fieri talis extensio. Et ratio vtriusque est, quia qualitas corporea ex propria natura est informatiua subiecti extensi, & omnium partium eius: ergo quod in eo produci possit, & in omnibus partibus ex propria natura habet; & ideò extensio eius ad nouas partes ex virtute eius procedit, non minus, quàm prima productio, sed ad vtramque præsupponitur necessariò subiectum extensum per quantitatem, tanquam conditio necessaria, sine qua non poterit inhærere subiecto; nec de potentia eius educi quali[illegible] ideò nec produci in eo, nec extendi: hoc tamen non toli[illegible] notus extensionis, eiusdem qualitatis, terminetur per se a[illegible], sicut nec tollit, quòd per se ad eandem terminetur prima [illegible]eratio, quod subiectum debeat præsupponi necessariò per quantitatem extensum. 15

Negandum est ergo antecedens primi argumenti, ***quod qualitas non per se, sed per accidens extendatur***, nam extensio ex virtute eius procedit, & ideò per se censetur; non minus, quàm prima productio, licet quantitas sit conditio necessariò præsupposita in subiecto respectu vtriusque. Ad secundũ negandum est etiam extensionem qualitatis non versari inter contraria: quia sicut prima productio caloris à frigore procedit ad calorem; ita extensio procedit à frigore expulso ab illis partibus, ad calorem de nouo in eisdem producto.

Quomodo sit intelligendum ad vbi terminari motum per se.

NEmo dubitat de motu locali, quod per se terminetur ad vbi; cum vtraque conditio necessaria ad terminandum motum per se in eo reperiatur: nam imprimis extrema vbi, quæ vocantur sursum, & deorsum aliquo modo sunt contraria: & ad ea reducuntur omnes motus naturales sublunarium corporum, & ideò omnes dicuntur versari inter contraria. Habet præterea, vbi, latitudinem extensionis per spatium verum, vel imaginarium, cui corpus dicitur esse præsens. Vnde, & præsentia ipsa, quæ propriè vocatur, vbi, eandem habet latitudinem, non simul, sed successiuè percurrendam, & ideò per se potest terminare motum localem. Sed vbi duplex est, vnum circumscriptiuum, quod est præsentia corporis ad locum, eidem loco commensurata, ita vt totum corpus toti loco præsens sit, & partes partibus: & hæc appellatur præsentia localis. Aliud est 16

vbi

vbi definitum, quod est simplex præsentia corporis ad spatium imaginarium: vocatur autem simplex, hoc est, non localis, nihilominus diuisibilis est ex parte corporis: quia totum corpus præsens est tanto spatio imaginario, & singulæ partes, partibus etiam singulis eiusdem. Et motus localis corporum ad primum; vbi per se terminatur naturaliter; quia naturaliter non possunt esse corpora, nisi in loco: nec possunt, nisi per locum, seu spatium verum, à quo circunscribantur, moueri.

17 Et quia hoc vbi includit quodammodo locũ, cui corpus præsens dicitur, & commensuratum, ideò motus localis naturaliter terminatur ad locum, non tamen per se, quia per se solum acquiritur præsentia; & naturaliter præsentia localis: sed quia præsentia localis non datur sine loco, nec reperitur, nisi in loco, ideò quasi ex consequenti, & non necessariò dicitur mobile tendere in locum per motum, & locus ipse terminare aliquo modo motum; & ex consequenti acquiri per motum, non per se, nec per se eum terminare, sed vbi: sufficit autem eò modo terminari ad locum, vt localis dicatur; propriè tamen, & per se potiùs debet vocari motus ad vbi: & ideò Aristoteles in his capitibus, ad prædicamentum, vbi, asseruit terminari tertiam speciem motus, qui vocari solet localis. Et hoc efficaciùs probatur ex vbi definitiuo, quod patet reperiri in vacuo, & per se posse terminare motum per vacuum factum, de quo dixit Aristoteles in 4. lib. in tempore, & non in instanti fieri debere; concedens quod si vacuum esset possibile, verus motus posset per illud fieri; & ex consequenti verum vbi in vacuo dari; quod per se terminaret motum: & ideò sine loco daretur, & motus talis nullo modo terminaretur ad locum, & esset eiusdem speciei cum eo, quod per locum fit. Ex quo sequitur euidenter, non per se, sed per accidens terminari motum huius speciei ad locum: per se verò ad solùm vbi. De vbi verò rerum spiritualium sicut nec de loco, & ex consequenti, nec de motu non est nostrum agere, sed Theologis relinquenda hæc sunt.

Secunda pars quæstionis, an ad reliqua prædicamenta terminetur motus per se.

18 Prima opinio tenet ad alia prædicamenta per se terminari motum, præter quantitatem, qualitatem, & vbi, ita Simplicius in Commentariis libro tertio Physic. vbi ad omnia prædicamenta asserit per se terminari motum. Ita etiam alij, qui saltem ad substantiam per se terminari affirmant. Et videtur ita esse sentiendum: quia substantia semper acquiritur per mutationem successiuam nutritionis; sed mutatio successiua est motus; ergo acquiritur semper per motum, imò in prima generatione

saltem rerum non viuentium, quæ semper est successiua apud nos, qui tenemus non postulare terminum paruitatis intrinsecum, sub quo generenrur. Et tandem, quia contrarietas impropria, quæ reperitur in quantitate sufficit ad terminandum motum per se, sed hæc reperitur in substantia, licet propria contrarietate careat; ergo per se potest terminare motum. Alij denique etiam ad situm, quia cum situs sit talis dispositio in loco aut in spatio vero, vel imaginario, repugnat corpus habere, vbi, vel illud acquirere, quin etiam habeat, aut acquirat aliquem situm; vel ergo vbi non terminat motum per se, vel illud debet per se terminare, situs. Nec minus necessariam apparet per se terminari ad relationem; quia hæc etiam acquiritur sæpe successiuè, nec sine aliqua mutatione subiecti: cum repugnet aliquam entitatem realem nouam auquirere, quin realiter mutetur: & cum sit entitas realis distincta à fundamento, per distinctam mutationem acquiri debet, sed mutatio successiua est motus; ergo per verum ac distinctum motum, quem per se terminabit.

Vera tamen est sententia Aristotelis; quam tenent hoc loco omnes eius expositores, *quod nullum aliud prædicamentum, præter quantitatem, qualitatem, & vbi terminet motum per se.* Probatur hoc argumento: Vt aliquid terminet motum per se, debet etiam per se habere contrarietatem latitudinis successiuè percurrendam, vt superiùs probauimus; sed nullum ex aliis prædicamentis eam habet; nam substantia consistit in indiuisibili, & ideò caret latitudine, nec habet contrariotatem positiuam, sed priuatiuam tantum oppositionem. Relatio, nec per se habet contrarietatem, nec latitudinem; licet aliquid horum ei conueniat ratione fundamenti, & adhuc hoc modo non semper, & ideò nec vllo modo per se; sed nec situs, quia nec latitudinem habet, nec contrarietatem per se: quòd verò per motum acquiratur, præcisè habet ratione, vbi. De actione verò & Passione euidenter probatum est ab Aristotele in textu; & de cæteris res est per se manifesta, ergo nullum præter illa tria potest per se terminare motum. 19

Ad primum de nutritione respondeo, non esse successiuam propter latitudinem, vel contrarietatem substantiæ, quam constat non habere positiuam, nec priuatiuam, quam habet, sufficere ad terminandum motum per se, sed solum est successiua, ratione alterationum præcedentium, vt prima generatio non viuentium solùm est successiua, propter carentiam termini intrinseci ex parte quantitatis.

CAPVT

CAPVT III.

TEXT. ARISTOT.

6. Post hæc autem dicamus, quid est simul, aut separatim; *&c.*

Breuis expositio Text.

10 INtentum Aristotelis in hoc capite est explicare hos sex terminos, *simul, separatim, tangere, consequenter, contiguum, atque continuum*, & hoc facit in prima parte cap. In secunda verò comparat tres eorum, docétque quonam modo se habeant inter sese, & hæc est diuisio totius capitis.

Primus terminus est, simul, quem explicare intendit, non secundùm totam extensionem suæ significationis, sed applicatum ad locum, & simul locò illa esse asserit; *quæ sunt in eodem loco*, intelligitur autem non de loco communi: sed de proprio, ac particulari, & ita se habebunt corpora, si se penetrent. Separatim verò oppositam habet significationem, ita vt illa dicantur esse separata secundum locum, *quæ in diuersis locis sunt.* Illa dicuntur se tangere, *Inter quæ nihil est medium*; medium autem dicit esse illud, *ad quod necesse est priùs perueniat corpus, quod continuè mouetur, quàm ad extremum.* Consequenter verò se habent illa, *inter quæ nihil eiusdem generis est medium.* Vt si homines, nullus homo: si numerus, nullus numerus: & ita consequenter se habent ternarius & quaternarius, & in bello milites ordinati, etiam si lapis sit inter eos medius. Contigua sunt, *quorum vltima sunt simul*, & licet videantur idem esse, tangere, & contiguum, adhuc distinguuntur ratione: quia alia ratio est contactus, alia simultatis extremorum. Continua tandem ea esse asserit, *quorum vltimum sunt vnum*: vt duæ partes lineæ quas coniungit idem punctum, dicuntur continuæ; quia punctum illud est extremum, vel vltimum vtriusque partis; & est vnum, & idem.

In secunda parte capitis comparat hos tres terminos, consequenter, tangere, & continuum, & asserit ita se habere inter sese, vt consequenter sit superior aliis duobus, & tangere etiam sit superior continuo, & ideò continuum sit inferior aliis duobus, & tangere inferior respectu consequenter: nam non continua se tangunt, & se habent consequenter, & quæ se tangunt, consequenter etiam se habent: sed non omnia, quæ se habent consequenter, se tangunt: neque omnia, quæ se tangunt, continua sunt.

CAPVT IV.

TEXT. ARIST.

Vnus autem motus dicitur multipliciter, *&c.*

Breuis expositio Text.

INtentum Arist. est explicare in hoc capite vnitatem & diuersitatem motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima explicat vnitatem & diuersitatem genericam & specificam. Et in secunda numericam. Vnitas motus, inquit, triplex est, sicut cæterarum rerum; generica, specifica, & numerica. Illi motus dicuntur esse vnius generis, qui tendunt in terminos eiusdem prædicamenti, vt omnes alterationes censetur eiusdem generis; quia tendunt ad qualitates. Et motus illi distinguuntur genere, qui tendunt ad terminos diuersorum prædicamentorum, vt alterationes distinguuntur genere ab augmentationibus. Illi motus sunt eiusdem speciei, qui habent terminos, ad quos eius speciei atomæ, vt omnes dealbationes eiusdem sunt speciei, quia habent pro termino ad quem albedinem, & ad hanc vnitatem specificam formæ pertinere ait vnitatem spatij formalis, quod si varietur, species etiam motus variabitur; & ideò diuersæ species sunt motus, circularis, & rectus; quia per diuersum spatium formale fiunt. Motus autem, qui tendunt in terminos eiusdem specie subalternæ, dicuntur quodammodo eiusdem speciei, sed simpliciter sunt specie diuersi, vt omnes alterationes, quæ ex vnitate specifica subalternæ speciei quandam vnitatem specificam habent, simpliciter tamen diuersæ speciei censentur; cum species subalterna habeat sub se plures species atomas; in quas motus illi tendunt; sunt igitur eiusdem speciei secundum quid, diuersæ verò speciei simpliciter. 21

In secunda parte capitis agit de vnitate motus numerica, asseritque motus, qui sunt eiusdem generis, vel speciei, habere vnitatem secundum quid, simpliciter verò diuersos esse; & solum motum vnum numero, esse vnum simpliciter. Sumitur autem vnitas numerica motus ex tribus, nempe ex vnitate mobilis, temporis, & termini: ita, vt si mobile sit vnum numero & tempus idem, hoc est non interruptum, & forma, seu terminus ad quem tendit motus, vna numero sit, erit etiam motus vnus numero; si verò vnitas numerica alicuius horum defuerit, diuersus numero censebitur motus. Defectu primæ conditionis, motus; quo mouentur Petrus, & Ioannes, licet ad eundem terminum moueantur, & in eodem tempore, diuersus numero est, propter diuersitatem numericam mobilis. Defectu 22

fectu ſecundæ, motus quo mouetur idem Petrus ad eundem terminum diuerſis temporibus: etiam eſt diuerſus numero; licet per minimam interruptionem tempus interrumpatur. Et defectu conditionis vltimæ non eſt idem motus numero; quo Petrus mouetur ad diuerſa vbi, vel ad calorem numero diuerſum. Quod verò ex vnitate numerica horum trium deſumenda ſit vnitas numerica motus, probat hac ratione: Motus ille eſt vnus numero, qui eſt continuus, quia vnum continuum, & vnum numero in quibuſcunque rebus idem ſunt, ſed motus, in quo concurrunt tria illa ſecundum numericam vnitatem, non poteſt non eſſe continuus; ergo nec poteſt non eſſe vnus numero. Probatur minor; quia ſi tria illa habeant numericam vnitatem, nihil excogitari poteſt, per quod ſoluatur vnitas numerica motus.

QVÆSTIO I.

A quonam deſumenda ſit vnitas generica & ſpecifica motus.

23 MOtus cum ſit incompletum quid ad prædicamentum non pertinens, niſi per quandam reductionem tanquam modus rei; non habet proprium genus, nec ſpeciem; ſed in ſuo ordine incompleto quodammodo dicitur habere vtrumque & eo modo, quo vnitatem genericam habet, inquirimus, à quonam eam accipiat. Quatuor autem ſunt, à quibus excogitari poteſt eam accipere; nempe agens, & paſſum, aut mobile, terminus à quo, & ad quem, à quibus certum eſt, non ſic eam accipere, vt hæc vel aliquid horum ei ſint eſſentialia; cum conſtat extrinſeca eſſe; ſed ſolum poteſt per ordinem ad illa vnitatem genericam vel ſpecificam accipere: ita vt ordo ad vnum vel alterum ſit ei eſſentialis. Certum eſt autem, vt D. Thom. docuit q. 6. de potentia artic. 8. cui aſſentiunt omnes, motum non ſumere vnitatem vel diſtinctionem genericam, aut ſpecificam ab agente, aut paſſo, ſeu mobili, cuius ratio eſt; quia licet motus non ſit entitas realis diſtincta ab actione & paſſione: ſed ſecundum formalem rationem motus, abſtrahit ab vtraque & ſolùm dicit viam, aut tendentiam inter duos terminos, à quo, & ad quem, non ſignificando, quod ab agente egrediatur vel recipiatur in paſſo: ergo vnitas generica, aut ſpecifica eius, non poteſt per ordinem ad agens, vel paſſum ſumi. Solùm ergo reſtant terminus, à quo, & ad quem, à quo ſumi poſſint, & ideò ad eos reducitur quæſtio. Sed de termino ad quem conueniunt omnes
58 opinantes; quòd per ordinem ad eum ſumatur: & ratio eſt manifeſta: quia terminus, ad quem, eſt quaſi finis motus: à fine autem ſpeciem accipere mutationes, & motus; ſicut etiam

actiones euidens est. Sed an à solo termino, ad quem, accipiatur, & non à terminò, à quo, vel ab vtroque simul, in hoc posita est difficultas quæstionis.

Circa quam prima opinio tenet *per ordinem ad vtrumque terminum accipiendam esse vnitatem, ac distinctionem genericam & specificam motus*. Ita Albert. Saxon. 5. lib. Phys. quæst. 6. Astud. ibidem quæst. 5. Burl. quæst. 2. & plures Moderni. Probant testimonio Aristot. tria asserentis de motu cap. 1. & 4. huius lib. Primum intrinsecum ei esse inter contrarios terminos versari: ergo vtrumque ab intrinseco respicit, & ab vtroque sumetur vnitas specifica eius. Secundum motum distingui à mutatione instantanea, qualis est generatio: quia ille à subiecto in subiectum procedit: hoc est à termino positiuo in terminum positiuum: generatio verò à non subiecto in subiectum, id est, à termino in terminum positiuum: sed hæc differentia ex solo termino ad quem desumitur: cum terminus à quo vtriusque sit positiuus, & est essentialis, generica vel specifica: ergo à termino à quo etiam sumenda est distinctio essentialis motus à mutatione & ex consequenti distinctio generica, & specifica. 24

Tertium, motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum esse contrarios, sed contraria sunt specie distincta: ergo distinguuntur specie, & solum differunt ex parte termini à quo, vt patet: ergo ab eo etiam desumi debet vnitas, atque distinctio specifica motus, & non solùm ex termino ad quem. Probant deinde rationes. 25 Primò, quia motus terræ ad sphæram aeris, & motus, eiusdem aëris ad eandem sphæram distinguuntur specie: cum vnus sit naturalis, & alter violentus, & habent eundem terminum ad quem. Præterea, motus circularis & rectus distinguuntur specie, vt docet expresè Arist. cap. præsenti, & tamen possunt habere eundem terminum ad quem, vt si ad eundem locum in quo mouetur corpus motu circulari, tendat aliud corpus per motum rectum. Et tandem, si mutatio instantanea distinguitur specie à motu, & possunt tendere in eundem terminum: ergo non à solo termino ad quem accipit motus distinctionem specificam. 2. motus, qui tendunt in eundem terminum vltimatum per diuersa media differunt specie, vt motus ab albo in nigrum per fuscum, & per cæruleum, sed media se habent tanquam termini, à quibus respectu eiusdem vltimati termini, cum verum sit ab eis discedere mobile: ergo à termino à quo sumitur etiam vnitas, vel distinctio specifica motus.

Secunda opinio negat à termino à quo vllo modo sumere 26 motum vnitatem genericam, vel specificam, sed à solo termino ad quem accipiendam esse. Ita D. Thom. 1. p. q. 23. art. 1. ad 3. his verbis: *Motus non accipit speciem à termino à quo, sed à termino*

ad

ad quem, nihil enim refert, quantum ad rationem dealbationis, vtrum ille, qui dealbatur, fuerit niger, aut pallidus, vel rubeus. Ita etiam Sot.q.3.huius libr.Tolet. qu.2. Conimb.q.1. Vallef. controuer.25.ad Tyron.Perer.lib.13.cap. 8. & videtur mihi probabilior,& magis ex mente Aristot.Probatur hoc secundum, quia agens Aristot. de vnitate specifica motus cap. præsenti, docet à termino ad quem desumi, nulla facta mentione termini à quo, imò illum excludit expressè asserens omnes dealbationes, & omnes denigrationes,esse eiusdem speciei, quod non potest esse verum, si habenda sit ratio termini à quo: nam fieri potest, vt dealbationes procedant à diuersis terminis à quibus,atque etiam denigrationes, si à diuersis mediis coloribus moueatur corpus ad albedinem,vel ad nigredinem: sentit ergo à solo termino ad quem desumendam esse.

27 Probatur etiam ratione, quia motus habentes eundem terminum,ad quem sunt eiusdem speciei,etiam si habeant diuersos terminos à quibus, & qui habent terminos ad quos specie diuersos, distinguuntur specie, etiam si habeant eundem terminum à quo,ergo non est habenda ratio termini à quo: sed vnitas, & distinctio specifica à solo termino ad quem accipienda est. Probatur antecedens, quia dealbationes possunt habere diuersos terminos à quibus, vt si vna à nigredine, alia à fusco, vel pallido incipiat. Deinde dealbatio, & denigratio possunt procedere ab eodem termino à quo, vt si vnum corpus ex cœruleo fiat album: aliud verò ex eodem cœruleo fiat nigrum. Argumentum hoc videtur mihi euidens, præsupposita communi sententia scholæ quod medij colores distinguuntur specie ab extremis, eos virtualiter solùm continentes,non formaliter.

Secundo probatur ratione insinuata à D. Thoma: quia nihil refert ad essentiam motus, quod ex hoc, vel illo termino discedatur, sed per accidens hoc est, ergo non est habenda ratio eius in specificatione motus,sed solius termini, ad quem mobile tendit ex inclinatione naturali,& propria virtute motiua: hic enim censetur finis eiusdem motus,à quo solo vnitas specifica eius accipienda est. Probatur antecedens, quia motus est discessio, vel separatio à termino à quo, & tendentia in terminum ad quem, quæ talis erit,qualis fuerit terminus in quem tendit, ergo eiusdem speciei erit, si ad eundem terminum perueniat mobile, vndecunque discesserit.

28 Primum ex his, quæ afferuntur ex Aristotele pro opposita sententia, quòd motus ab intrinseco versetur inter contrarios terminos, concedendum est, ex quo solum sequitur intrinsecum esse ordinem ad vtrumque,non tamen,quòd ab vtroque accipienda sit vnitas, vel distinctio specifica eius:quia non à quocunque

cunque intrinſeco accipitur ſpecies,ſed ſolum ab eo,quod ſe ha-
bet tanquam forma: & iſte eſt terminus ad quem ; terminus au-
tem à quo,materialiter potius ſe habet ad motum, & ideò non
ſumitur in ordine ad eum ſpecies. Pro ſolutione verò ſecundi
de mutatione inſtantanea, notandum eſt, terminum ad quem
motus,duobus modis conſiderari, materialiter quidem pro en-
titate eius ; formaliter verò pro eadem ſecundum modum,
quo attingitur à mobili per motum,& hæc eſt conſideratio for-
malis, ſecundum quam confert vnitatem ſpecificam motui;
quod ex operationibus potentiarum fit manifeſtum: nam ea-
dem res eſt obiectum diuerſarum potentiarum, quam tamen
attingunt; vel reſpiciunt ſub diuerſa ratione formali; & ideò 29
dicitur obiectum formaliter diuerſum diſtinguens ſpecies actus
earum; vt circa eandem entitatem realem verſantur intelle-
ctus, & voluntas per actus ſpecie diuerſos, quos diſtinguunt
rationes formales veri & boni, per quas ab eiſdem potentiis
attinguntur: ita ergo de termino ad quem motus dicendum
eſt, quòd ſi diuerſis modis attingatur à diuerſis mutationibus
ex propria natura earum: diſtinguet eas ſpecie, quia licet ſit
idem materialiter, cenſetur diuerſus formaliter: & hoc modo
ſe habent mutatio & motus, quando ex natura propria illa eſt
inſtantanea, & iſte ſucceſſiuus, diſtinguuntur enim ſpecie,
propter diuerſum modum reſpiciendi eundem terminum ma-
terialem, ſed habentem rationes formales diuerſas, vt quanti-
tas totalis, & partialis terminant ſuo modo mutationes, aut
actiones ſaltem ſpecie diuerſas, quia per vnam nata eſt produci
modo indiuiſibili,& momentaneo, per aliam verò modo diuiſi-
bili,ac ſucceſſiuo.

Semper ergo ex termino ad quem ſumitur vnitas ſpecifica,
& nunquam ex termino à quo. Et eodem modo dicendum eſt
ad tertium; quòd diuerſi modi mutationum diſtinguuntur per
vtrumque extremum poſitiuum vel alterum tantùm; in quan-
tum inter contraria,vno vel alio modo verſari debent,& ad hoc
vterque terminus requiritur ; ſed ad vnitatem ſpecificam, vel
genericam conſtituendam ſolius termini ad quem ratio per ſe
habetur.

Ad primum ex his, quæ in primo argum. adducuntur de mo- 30
tu naturali & violento, negamus ex hoc ſolo diſtingui ſpecie,
quòd naturalis ſit vnus, & alter violentus, ſed accidentales re-
putat has differentias naturalis,& violenti reſpectu motus com-
munis ſententia,quam tenet D.Thom.quæſt. 6. de potentia art.
8.Sotus q.3.huius lib.ad 5.& Tolet. quæ. 2. concl. 5. Conimb.
cap.4.qu.4.art.2.& rationem huius reddit D.Th.quia naturale,
& violentum tenent ſe ex parte principij motus,qui non accipit
vni

vnitatem genericam, vel specificam à principio, sed à termino: ideò negandum est, quòd motus aëris ad propriam sphæram, vel locum, & motus terræ ad eandem distinguantur specie licet naturalis sit ille, & violentus iste, quia accidentales sunt huiusmodi differentiæ; nec sufficiunt ad constituendos motus contrarios, nisi adsit contrarietas terminorum ad quos.

31 Circa secundum verò de distinctione motus circularis, & recti, tenent Moderni plures non distingui specie; quia idem est vbi, ad quod potest vterque terminari, cum eadem sit præsentia. Hæc tamen sententia expressè est contra Arist. 1. lib. de cœlo & mundo, capite tertio & quarto, vbi probat ex diuersitate specifica motus recti, & circularis, ponendū esse corpus cœleste, præter quatuor elementa distinctum ab eis specie; quod moueatur motu etiam specie distincto à motibus eorum rectis, nec solùm intelligit de differentia specifica accidentali: sed essentiali, alioqui non probaret distinctionem corporum essentialem, sed solum accidentalem. Cap. etiam præsenti agens de vnitate, ac distinctione motuum generica, & specifica, de quibus negari non potest, quod sint essentiales, obiecit sibi motum circularem, & rectum, qui ad idem vbi terminari possunt, & respondet adhuc differre specie, quia non respiciunt idem spatium, quod non est intelligendum de spatio materiali, sed de formali, hoc est de diuersa ratione formali eiusdem vbi materialis, quod pro termino habent, diuersa autem formalis ratio eiusdem vbi, consistit in hoc quòd diuerso modo attingitur per motum rectum, ac per circularem, & ideò diuerso modo terminat vtrumque: nam per motum rectum attingitur tanquam de nouo factum, & acquisitum secundum totam latitudinem, quam habet percurrendam per eundem motum, per circularem verò, non tanquam de nouo acquisitum, vel factum per motum: sed tanquam id, in quo corpus euoluitur, solum de nouo acquirens nouam dispositionem in eo, vt in 4. libro explicatum est, & hoc esse terminum formalem diuersum vtriusque motus circularis, & recti, & eos distinguere specie.

Ad secundum distinguenda est maior, de motibus ab albo in nigrum per fuscum, & per cæruleum: nam vsque ad terminos proximos, qui sunt medij calores, nempe fuscum & cæruleum specie distinguuntur: cum termini proximi, à quibus species eorum sumuntur, distinguantur specie: sed motus qui ab eisdem coloribus mediis procedunt vsque ad extremum, eiusdem speciei sunt, propter eundem colorem extremum ad quem terminantur, à quo speciem capiunt, & non à mediis coloribus: nam respectu extremi ad quem acquirendum deinceps mouentur: per accidens omnino est, quòd ab his, vel aliis coloribus moueri

ueri incipiant, imò, quòd à diuersis, vel ab eodem, vt iam probauimus.

QVÆSTIO II.

Quotnam, & quæ requirantur ad vnitatem numericã motus.

TRia requiri docuit Aristoteles, ad vnitatem numericam motus, nempè vnitatem mobilis, temporis, & formæ, seu termini ad quem, quod non ita intelligit, vt tria hæc pertineant ad numericam vnitatem motus; quia cum sint valdè diuersa ab eo, & prorsus extrinseca, & indiuidualis differẽtia motus sit suo modo ei intrinseca: non possunt ad eam pertinere, sed indiuiduatio motus per ordinem ad illa accipiendam esse, sicut etiam de specifica, & generica diximus, non à termino ad quem: sed per ordinem ad illum desumendam esse. Sed vt veritas huius sententiæ notior fiat, placet eam impugnare his argumentis. 32

Primò, quia vnitas mobilis non videtur necessaria; nam si aliquod corpus viuum à loco superiori descendens in medio aëre moriatur, nihilominus eodem motu cotinuo mouebitur vsque ad terram quia subsistere in aëre repugnat, cum sit graue corpus: ergo motus eius vsque ad terram erit vnus, atque idem numero: cum vnum continuum, & vnum numero idem sint apud Aristotelem, sed mobile est diuersum, præsertim iuxta opinionem veldè probabilem, quòd subiectum motus, sicut aliorum accidentium materialium non sit materia, sed compositum, quod constat esse diuersum, non solùm numero, sed specie: quia corpus vnum, & mortuum specie diuersa sunt: ergo mobile diuersum erit, & propterea non erit necessariò requisita vnitas eius numerica ad vnitatem numericam motus. Et idem probatur exemplo arboris, cuius pars viridis est, & pars sicca, & tamen mouetur tota eodem motu, cum diuersa sit numero, & specie pars viridis à siccà: quia non sunt continuæ, licèt continuæ esse videantur, quæ enim specie diuersa sunt, non possunt continuari, vt docet Aristoteles libro 8.

Secundò probatur non esse necessariam vnitatem numericam temporis: nam tempus à motu accipit vnitatem numericam, sicut etiam accipit successionem prioris, & posterioris, atque etiam continuationem; ergo repugnat motum accipere ab eo vnitatem: nisi per vitiosum circulum, ex quo infertur à se ipso eam accipere: quia si motus accipit vnitatem à tempore, & rursus tempus ab eodem motu: de primo ad vltimum sequitur motum à seipso eam accipere. Tertiò probatur, quod neque vnitas formæ sit necessaria duobus exemplis. Primò de quolibet 33

motu

motu à contrario in contrarium, vt de motu à frigore in calorem, qui cum sit idem numero, duplex est forma, secundum quã mouetur subiectum: nam calor in eo intenditur, & frigus remittitur. Secundò, exemplo lapidis, qui si à concauo Lunæ vsque ad centrum terræ descenderet per foramen in eadem terra factum, nemo dicet in centro subsistere: quia impossibile hoc est propter magnum impetum, quo descendet, ratione cuius necesse est aliquantulum pertransire, & rursus retrocedere, vt in centro, ad quod naturaliter tendebat, quiescat: & ecce mouebitur eodem motu continuo per spatium sursum, & deorsum formaliter diuersum: quare vnitas formæ non erit necessaria ad vnitatem numericam motus.

Sed iam, quod tres istæ conditiones sint necessariæ, probatur non esse sufficientes, sed addendam esse quartam de vnitate mouentis: nam à duobus agentibus numero diuersis, non potest prouenire eadem actio: ergo neque idem motus. Probatur consequentia, quia motus non est entitas realis distincta ab actione, sed eadem: & si idem motus non potest procedere à diuersis agentibus, sequitur necessariam esse vnitatem mouentis ad vnitatem numericam motus, præter tres illas enumeratas ab Arist. & & ita non erunt illæ sufficientes, licet sint necessariò requisitæ.

34 Duplicem partem continet sententia Arist. de conditionibus requisitis ad vnitatem numericam motus. Prima est quod tres illæ sint necessariò requisitæ. Secunda, quod sint etiam sufficientes, vel non: sed præter illas addenda sit 4. de vnitate mouentis. Et quantum ad primam partem certissima est apud omnes, quia euidenti ratione probatur: nam idem numero accidens non potest esse in diuersis subiectis adæquatis. Imò nec in diuersis inadæquatis, & discontinuis, sed motus est accidens mobilis: ergo repugnat naturaliter, quòd sit in diuersis subiectis, aut mobilibus: quare vnitas numerica mobilis necessariò requiritur ad vnitatem numericam motus.

De Tempore verò notissimum est; quia si semel tempus interrumpatur per cessationem motus, etiam si parum mobile quiescat: dum iterum moueri incipit, non iam eodem motu, sed numero diuerso moueri necesse est, quia motus præteritus iam omnino perit, non solum ratione sui: sed etiam ratione indiuisibilis, per quod posset continuari cum futuro, vel sequenti, nullum enim tale indiuisibile permanere potest post quietem, quare nec poterunt iam continuari motus, nec proinde idem numero ex vtroque fieri: quia vnum continuum, & vnum numero idem sunt. De vnitate denique formæ patet necessariam esse; quia si duplex sit forma numero distincta, duplex erit

erit fieri eius, & fieri est motus; ergo duplex erit motus, & non vnus, quare ad numericam vnitatem eius necessaria est vnitas numerica formæ, vel termini ad quem.

Ad argumenta verò contra hanc partem Aristotelis sententiæ respondendum est. Et primum contra vnitatem mobilis requisitam procedens, difficultate caret apud eos, qui motum non in toto composito, tanquam in subiecto adæquato, sed in materia inhærere asserunt: nam cum eadem numero materia maneat in corpore viuo, & mortuo; idem etiam permanebit subiectum, & idem numero mobile. Solùm ergo procedit aduersus alios, qui totum compositum pro subiecto motus ponunt; apud quos euidens est non permanere idem numero mobile. Quod concedendum est hac supposita opinione, & ex consequenti, quòd non sit idem motus numero in illo casu; sed numero diuersus: non tamen est necessarium corpus viuum, vel mortuum in medio itinere quiescere, sed motus discontinuantur per mutatum esse extrinsecum vtrique. Quod sic intelligendum est, vt cum corpus viuum desinat esse per primum non esse verum sit dicere, nunc non est, & immediatè ante fuit; & cum cadauer incipiat per primum sui esse; verum sit etiam in eodem instanti dicere, nunc est cadauer, & immediatè ante non erat; ad hoc igitur instans temporis, quod est primum non esse viui, & primum esse mortui, euidens est non peruenisse corpus viuum, nec in eo fuisse; ergo nec peruenit ad hoc vbi, quod habet cadauer in eodem instanti & à quo incipit moueri deorsum. 35

Vnde sequitur hoc idem vbi, non pertinere ad motum eiusdem corporis viui: sed esse prorsus extrinsecum respectu eius; pertinet autem ad motum cadaueris tanquam id, à quo incipit moueri; & ideò non potest continuare vtrumque motum, sed numero distincti sunt propter distinctionem mobilis; non tamen discontinuantur per tempus, nec necesse est aliquod illorum mobilium quiescere in medio itineris, sed toto tempore mouetur vnum, aut alterum, nec tamen motus eorum continuari possunt: sed per mutatum esse extrinsecum discontinuantur, vt expositum est, quare nec probat argumentum vnitatem numericam mobilis non requiri ad vnitatem numericam motus. 36

De ligno verò viridi ex parte sicco negandum est, quòd vnico motu moueatur: non enim mouetur, nisi duplici: quia duplex corpus numero distinctum est, quod mouetur, licèt vnum appareat.

Ad argumentum verò contra vnitatem temporis propositum distinguendum est antecedens: quia vnitas numerica motus non sumitur in ordine ad tempus pro duratione propria acceptum: 37

quam

quam ipse aliquo modo efficit indiuiduam: sed per ordinem ad tempus extrinsecum, à quo omnia mensurantur; nempè ad durationem primi motus, vel etiam ad durationem imaginariam; quæ ei corresponderet, si non esset. Vnitas igitur huius temporis mensurantis motum necessaria est, vt motus sit idem numero. Propria etiam duratio, erit quoque vna, si vnus sit numero motus: sed non tam ex ea indiuiduatur motus: quàm vnitatem numericam eius inferat, vel si aliquo modo ab ea indiuiduantur, solùm est à posteriori, & tanquam à signo: cum tamen ab eodem motu aliquo modo indiuiduetur tempus à priori; ideò nullus datur circulus, vel non vitiosus: quia in diuerso genere ad summum, hoc est, à priori, & à posteriori mutuam habent correspondentiam indiuiduationis motus, & tempus.

38 Ad primum exemplum, quod aduersus vnitatem formæ obijcit tertium argumentum de motu à contrario in contrarium, dicimus, non solùm includere motum positiuum, sed etiam mutationem, vel motum negatiuum, qui est corruptio contrariæ qualitatis ei, quæ positiuè & per se acquiritur, & ideò distinctæ sunt mutationes realiter, distinctione saltem reali negatiua: sicut generatio cuiuscunque rei, & corruptio præexistentis. Gratia exempli, in motu à frigore in calorem, præter motum positiuum, qui est calefactio, vel productio caloris, datur etiam corruptio frigoris, quod ad generationem caloris corrumpitur: & talis corruptio distincta mutatio negatiua est ab eodem motu calefactionis distinctione reali negatiua, & ideò specie, & numero distincta eodem modo negatiuo; quare non mirum est, si duæ etiam sint qualitates, vna, quæ generatur, alia, quæ corrumpitur. Propterea nihil probat argumentum aduersus vnitatem numericam formæ necessariò requisitam ad vnitatem numericam motus. Solutio verò secundi, quòd in eodem argumento afferebatur, de motu lapidis ad centrum terræ per foramen, dependet ex his, quæ libro octauo dicenda sunt de motu recto atque reflexo; nunc autem ex mente Aristotelis dicen-
39 dum est, quòd dum lapis ille perueniat ad centrum, necessariò quiescet; quia motus sursum, & deorsum non possunt continuari: sed per quietem temporaneam debent interrumpi: & hoc supposito cessat difficultas argumenti, quia motus desinit esse idem numero, propter diuersitatem formæ, hoc est, vbi, sursum, & deorsum. Qui verò tenent non esse necessarium motum sursum & deorsum discontinuari per quietem, dicunt eiusdem rationis esse vbi sursum, & deorsum, & ideò formam esse eandem numero: sicut est idem numero motus sursum, & deorsum vel saltem, quantum est ex parte formæ non discontinuari, licèt propter aliam rationem extrinsecam forrè discontinuentur.

Circa vltimum argumentum dubium est satis difficile, an præter illas tres cōditiones designatas ab Aristotele capite præsenti ad vnitatem numericam motus, requiratur vnitas numerica, mouentis, aut efficientis causæ: ita vt si diuersum sit mouens, diuersus etiam sit numero motus, etiamsi idem sit mobile; idem tempus, eademque forma: nec intelligitur de mouente, aut agente partiali, sed de totali, & adæquato; cum notum sit à pluribus mouentibus partialibus procedere eundem motum nauis, vel lapidis.

40 *Et* prima opinio tenet *tres illas sufficere, & non esse necessariam vnitatem numericam agentis*. Probatur testimonio Aristotelis capite præsenti, vbi ex professo agens de vnitate numerica motus, asserit, tria illa requiri, & eundem numero esse motum illis concurrentibus: si verò quarta conditio necessaria esset ex parte agentis, diminutus esset Aristoteles eam non assignans. Probatur deinde ratione. 1. quia ad quemcunque motum concurrunt plura mouentia, nempè primum, & secundum: & ferè semper duplex secundum, nempè vniuersale, & particulare: ergo non requiritur vnitas numerica mouentis. Et si dicas esse subordinata, contra hoc est, primò, quòd nihil videtur referre, quòd subordinata sint, vel non: nec aliqua poterit reddi ratio propter quam vnitas numerica motus postulet vnitatē mouentis particularis, supposito, quòd à multis agentibus subordinatis efficitur idem numero motus. Secundò, quia per potentiam Dei absolutam non repugnat plures causas proximas, particulares, & adæquatas concurrere ad eundem numero effectum: in quo casu necesse erit agere per eandem actionem, & ideò eundem numero motum ab vtraque procedere; quia circa idem subiectum producent talem effectum: in eodem autem subiecto non possunt esse simul diuersi motus numero, sicut nec alia accidentia absoluta solo numero diuersa. Tertiò probatur: quia productio rei, & conseruatio eiusdem non sunt diuersæ actiones, sed eadem, & tamen fieri potest, etiam naturaliter eundem effectum produci ab vna causa, & conseruari ab alia distincta: ergo eadem actio procedet ab vtraque; sed motus non est alia entitas distincta ab actione: ergo idem etiam motus potest à duobus mouentibus particularibus procedere, quare non erit necessariò requisita vnitas numerica mouentis, ad vnitatem numericam motus.

41 *Secunda* opinio addit quartam conditionem ex parte mouentis, quod necesse est etiam esse idem numero ad identitatem numericam motus. Ita Peter. lib. 13. cap. 8. ad 2. Conimbric. 5. lib. Phys. cap. 4. quæst. 5. ad 1. & plures Moderni. Probant alio testimonio Aristot. non minus expresso ex lib. 8. textu 49. desumpto,

ſumpto, vbi ſic ait Ariſtot. *At vero, ſi continuus eſt motus, vnus eſt: vnus autem ſi & ab vno mouente, & vnius ſit, quod mouetur: ſi enim quiddam alind, & alind mouebit, non continuus totus motus, ſed conſequenter erit.* Et ratione probatur: quia diſtincta agentia agunt per diſtinctas virtutes: ergo per diſtinctas actiones: ſed motus non eſt res diſtincta ab actione: ergo agunt per diuerſos motus, ſi actiones per quas agunt, cum motu ſint; repugnat ergo eandem numero actionem à diuerſis agentibus procedere, & ex conſequenti eundem motum.

42 *Noſtra* ſententia eſt, *ad vnitatem numericam motus, vt motus eſt, tres conditiones hoc loco aſſignatas ab Ariſtot. requiſitas eſſe, & ſufficientes, ſed quia motus eſt idem realiter cum actione & paſſione, quorum identitas numerica ex agente & paſſo dependet, etiam motus realiter poſtulat vnitatem agentis, itaque per ſe, & formaliter loquendo de motu ſolùm petit tres priores conditiones, quaſi materialiter verò poſtulat quartam*: & hac diſtinctione poſſunt conciliari prædictæ opiniones, ita vt prima loquatur de vnitate numerica motus per ſe, & formaliter: ſecunda verò ſolùm materialiter. Et Ariſtoteles hoc loco ſolùm aſſignauit conditiones requiſitas, & ſufficientes ad vnitatem motus in primo ſenſu requiſitus, nulla facta mentione de vnitate mouentis: quia de mouente acturus erat in libro octauo, & ibidem, tanquam in proprio loco explicaturus conditionem hanc etiam requirere motum ad vnitatem propriam, non ſub ratione motus conſideratum: ſed vt realiter includit actionem; non ergo fuit diminuta doctrina eius hoc loco tradita.

Ad primum argumentum concedendum eſt antecedens: ſed neganda conſequentia: quia ad eandem actionem poſſunt concurrere plura agentia ſubordinata, & ex conſequenti ad eundem motum: particularia verò non ſubordinata, non poſſunt ad eandem actionem concurrere: & ideò nec ad eundem motum: vnde negandum eſt, quod ſi plures cauſæ totales applicarentur ad eundem numero effectum producendum per diuinam potentiam, agerent per eandem actionem: ſed neceſſariò per diuerſas, & conſequenter per diſtinctos motus propter identitatem realem actionis cum motu. Diſtincti autem numero motus ſimul eſſent in eodem ſubiecto: quia motus non ſumit identitatem numericam à ſolo ſubiecto, ſed etiam ab aliis, vt explicatum eſt.

43 Ad ſecundum concedenda ſunt omnia, quæ aſſumit in antecedenti; ſed diſtinguendum eſt conſequens; quod diſtincta agentia concurrant ad eandem actionem & motum: nam quantum ad productionem eius in eſſe indiuiduali negandum eſt: quia conſeruatio præſupponit hâc numero actionem proceden-

rem ab agente, sicut, & hunc numero effectum productum extra causas, & ideò aliud agens, quod solum concurrit ad conseruationem eiusdem effectus, non potest concurrere ad indiuiduationem eiusdem actionis; sed solùm ad continuationem in eodem esse indiuiduali iam productus: quod esse indiuiduale à producente, & aliis conditionibus accepit: non ergo probatur, quod duæ causæ concurrant ad eandem numero actionem eliciendam: nec proinde ad efficiendum eundem numero motum: quia licet conseruatio non sit actio distincta realiter à productione eiusdem rei, eam tamen præsupponit, & ex consequenti indiuiduationem eius: ad quam proinde repugnat concurrere.

CAPVT V.

TEXT. ARISTOT.

Amplius autem determinandum est qualis, &c.

Breuis expositio Text

INtentum Aristotelis in hoc cap. est explicare contrarietatem motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima cum contrarietas motuum ex parte terminorum accipienda sit, ad eam inueniendam enumerat quinque modos diuersos: quibus comparari possunt motus inter sese ratione terminorum. In secunda quibusdam illorum exclusis secundum quos non possunt motus esse contrarij: ex aliis colligit, quinam motus contrarij sint. 44
Quinque modis asserit comparari posse motus ex parte terminorum. Primus est, quo comparantur ex parte termini à quo vnius: & ex parte termini ad quem alterius, ita vt terminus à quo vnius sit terminus ad quem alterius: vt motus à sanitate, & motus in sanitate. Secundo modo possunt comparari ex parte terminorum à quibus, vt motus ab albo, & motus à nigro. Tertio modo ex parte terminorum ad quos: vt motus ad albedinem & motus ad nigredinem. Quarto modo ex parte termini à quo vnius, & ex parte termini ad quem alterius, vt motus à sanitate, & motus ad ægritudinem: & tandem comparari possunt ex parte vtriusque termini, vt motus à sanitate in ægritudinem, & ab ægritudine in sanitatem.

In secunda parte excludit quasdam ex his comparationibus, probans motus talibus modis comparatos esse contrarios. Et primò excludit quartum quo comparantur ex parte termini à quo vnius, & ad quem alterius, quia motus ita comparati non possunt esse contrarij: quod sic probat: Contrarietas debet versari inter res diuersas: ergo contrarietas motus inter motus realiter diuersos, sed illa comparatio potest reperiri in eodem motu: ergo secundum illam non sunt motus contrarij.

Probat

45 Probat minorem: quia omnis motus versatur inter contrarios terminos: ergo verum est, ac necessarium in omni motu, quòd terminus à quo, & ad quem sint contrarij: quare hoc modo comparati motus, non sunt necessariò distincti, nec proinde contrarij. Sed nec secunda comparatio ex parte terminorum, à quibus continet per se contrarietatem, quod sic probat: Motus qui habent terminos à quibus contrarios, possunt tendere in eundem terminum ad quem, vt patet de motu ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum, ergo possunt esse eiusdem speciei: sed contraria debent distingui specie sub eodem genere, vt ex definitione eorum patet, ergo non erunt contrarij: quare nec talis comparatio continebit per se contrarietatem. Tertiò excludit primam comparationem: quia non continet motus: sed mutationes tantùm: vt patet in generatione & corruptione hominis, sic se habentibus: vt terminus à quo generationis, qui est non esse hominis, sit terminus ad quem corruptionis, & terminus à quo corruptionis, qui est esse hominis, sit terminus ad quem generationis: ergo talis comparatio non continet contrarietatem motuum: qui cùm versentur inter contrarios terminos, non possunt hoc modo comparari. Restant igitur tertia, & quinta comparatio: in quibus per se reperitur contrarietas, sed 3. inquit ad 5. reducitur: nam cum motus versetur inter terminos positiuos, & contrarios, idem est esse contrarios ex parte terminorum, ad quos iuxta 3. comparationem, & ex parte vtriusque termini iuxta secundam: concluditur ergo illos motus esse contrarios, qui sunt à terminis à quibus contrariis ad terminos ad quos contrarios, vt motus ab ægritudine in sanitatem contrarius est motui à sanitate in ægritudinem, sicque de reliquis.

CAPVT VI.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem motui non solùm videtur motus esse contrarius, &c.

Breuis expositio Text.

46 INtentum Aristotelis cap. præsenti est, docere, quòd contrarietas non solùm inter motus reperiatur: sed etiam per quandam participationem, & similitudinem inter quietem, & motum: atque etiam inter quietes ipsas inter sese. Diuiditur autem in tres partes. In prima vniuersaliter docet contrarietatem suo modo reperiri inter motum, & quietem, & inter quietes ipsas inter se, atque etiã in speciali: quæ quies, cui motui sit contraria, & etiam

cui quieti. In secunda asserit, quietem non solùm motui; sed etiam mutationi esse oppositam, & tandem contrarietatem inter motum,& quietem secundum naturale,& violentum,non solùm in motu locali, & quiete ei opposita reperiri, sed in omni genere motus.

Quies non habet per se prædicamentum, nec genus, neque speciem; sed ad prædicamentum, genus, & speciem formæ, vel rei, qua priuat, reducitur. Quo supposito, asserit Aristoteles quietem opponi quidem motui, non cuicunque, sed sui generis;hoc est motui ad cuius genus reducitur: vt quies à motu locali solùm ei opponitur,non motui alterationis, vel augmentationis;sicque de reliquis. Vt autem quæ quies, cui motui opponatur explicet, annotat duplicem esse quietem,vnam in termino à quo motus,aliam in termino ad quem, vt si motus fit ab albo in nigrum,quies in albedine erit in termino à quo, & quies in nigredine in termino ad quem.

Hoc supposito asserit,quietem in termino à quo, contrariam 47 esse motui ab illo, vt quies in albedine est contriaria motui ab albo in nigrum. Probatur, quia per talem motum destruitur, & per ipsam motus: nam quamdiu corpus quiescit in albedine,repugnat ab ea moueri, & eo ipso quòd ab albo in nigrum mouetur, repugnat in eo quiescere, sed contraria sunt,quæ circa idem subiectum se expellunt, ergo quies in termino à quo est contraria eidem motui:& etiam quies in termino à quo vnius motus,est contraria quieti in termino à quo alterius, vt quies in albo est contraria quieti in nigro, quia repugnat simul conuenire eidem. Sed quietem in termino ad quem, ait, non esse contrariam motui in ipsum, imò nec alteri motui. Probat, quia nihil mouetur in suum contrarium, sed ab illo; corpus verò mouetur ad terminum ad quem,vt in eo permaneat; ergo suo etiam modo mouetur, vt in eo quiescat: quod est ad quietem in eo moueri:quare non potest esse contraria eidem motui talis quies.

In secunda parte docet eandem esse oppositionem suo modo inter quietem,& mutationem, sed duplicem esse quietem asserit. Prima est opposita motui, & hæc est suo modo successiua, ac temporanea,& vocatur propriè quies. Secunda est tota simul, & momentanea, quæ vocatur non moueri, vel non mutari, & est impropria, & quies primo modo accepta non opponitur mutationi: quia non sunt eiusdem conditionis, sed opponitur ei accepta secundo modo, sicut opponi diximus motui, nempe quietem in termino, à quo mutationis ab illo, vt quies in termino à quo generationis opponitur generationi:& quies in ter- 48 mino à quo corruptionis opponitur corruptioni, quia quamdiu materia quiescit in termino à quo, repugnat mutari ab illo:

illo: quies etiam in termino à quo vnius mutationis opponitur quieti in termino à quo mutationis oppositæ, vt quies in termino à quo generationis opponitur quieti in termino à quo corruptionis.

In tertia parte asserit, quòd licet in communi modo loquendi solum tribuamus contrarietatem secundum naturale, & violentum motui locali; atque etiam quieti ei oppositæ; in omni tamen genere motus, & quietis reperitur suo modo contrarietas hæc, vt per se est manifestum. Sed quæcumque dicta sunt de contrarietate inter motum, & quietem, & inter quietes ipsas motibus contrarias, atque etiam inter quietem, & mutationem; non debent intelligi de propria contrarietate: quia hæc solùm reperitur inter positiua; sed solum de impropria pro oppositione priuatiua.

QVÆSTIO I.

An contrarietas motus desumenda sit à solo termino ad quem.

49 *Contraria sunt ea, quæ sub eodem genere maximam differentiam aut distantiam habent*, hoc est, *specificam cum oppositione, quæ nata sunt ab eodem subiecto se expellere*, vnde sequitur eandem esse rationem de distinctione specifica motuum, ac de eorum contrarietate, hoc est, ab eodem esse accipiendam, & cum Aristoteles de vnitate specifica ac distinctione constituerit in superioribus à termino à quo desumendam esse, eodem modo de contrarietate sentit. An verò à solo termino ad quem desumenda sit contrarietas, vel ab vtroque dicendum est, certum esse apud ipsum: quod à solo termino à quo, nulla contrarietas sumi potest, & rationem huius reddit: quia motus habentes terminos, à quibus contrarios, possunt esse eiusdem speciei: quia possunt habere eundem terminum ad quem, vt motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum: ergo non erunt vllo modo contrarij. Probatur consequentia: quia intra eandem speciem non potest reperiri contrarietas: cum contraria sub eodem genere debeant esse specie diuersa. Solas igitur duas comparationes motuum docuit Aristoteles continere veram contrarietatem eorum, nempè ex parte terminorum ad quos tantùm, & ex parte vtriusque termini à quo & ad quem: & has duas comparationes pro eadem reputari: quia si motus sint contrarij ex parte terminorum ad quos, simpliciter dicuntur contrarij, simpliciter dicuntur specie differre sub eodem genere, maximéque distare: sed si ex parte vtriusque termini contrarij sint, perfectiorem quandam rationem contrarietatis extensiuam & accidentalem continebunt, quia licet à termino à quo non-

ſumatur contrarietas eſſentialis, quandam tamen accidentalem perfectionem contrarietatis addit ſupra eſſentialem à termino ad quem deſumptam. De his igitur non eſt maior controuerſia, quam de vnitate, ac diſtinctione ſpecifica motus; ſed iuxta ea, quæ de diſtinctione dicta ſunt, ſecundum diuerſas opiniones, eſt de contrarietate ſentiendum.

An reperiatur vera contrarietas in motu locali.

SOlum poteſt eſſe difficultas, an vera contrarietas reperiatur in quocunque genere motus; nempe in alteratione, 50
augmentatione, motu locali. Et de alteratione certum eſt veram, ac propriiſſimam continere contrarietatem; quemadmodum inter qualitates, ad quas terminatur, vera reperitur contrarietas, ideò propriè contrarij ſunt motus à calore in frigus, & à frigore in calorem. Sed an intenſio, & remiſſio eiuſdem qualitatis ſint motus contrarij, vel non 1. libro de generatione cap. 4. diſputatur: ad quem locum remittenda eſt quæſtio. De augmentatione etiam an reperiatur in ea vera contrarietas, ita vt augmentatio, & diminutio ſint motus, & verè contrarij, non eſt præſentis loci diſputare; ſed ad cap. 5. eiuſdem libri pertinet quæſtio; vbi Ariſt. de hac materia ex profeſſo agit. Solum reſtat motus localis de quo non eſt minor dubitatio an vera contrarietas in eo reperiatur, & de motu circulari, an habeat contrarietatem, vel non, agit Ariſtoteles in 1. & 2. libro de Cœlo: de contrarietate verò motuum naturalium, magna ex parte agit Ariſtoteles in his libris 5. 7. & 8. & propterea, licet poſſemus hanc etiam quæſtionem ad libros de Cœlo referre, hoc tamen loco diſputanda eſt; quia ab ea dependent plura, quæ docet Ariſtoteles libro octauo de motu recto, atque reflexo. Quærimus ergo, an in motu locali reperiatur vera contrarietas; & quia contrarietas reperitur inter ea, quæ maximè diſtant ſub eodem genere, reducitur difficultas ad motus ſurſum, & deorſum an contrarij ſint. Et præcipua ratio dubitandi eſt propter differentiam ſpecificam neceſſariam ad contrarietatem; an inter hos motus reperiatur, vel non, niſi accidentalis: qualis enim hæc fuerit, talis erit contrarietas.

Et prima opinio Modernorum negat vtrumque, nempè differentiam ſpecificam, & veram contrarietatem, & ſolum ponit 51
inter hos motus accidentalem differentiam, & ex conſequenti accidentalem contrarietatem. Probant hoc argumento: Differentia ſpecifica motuum ſumitur ex terminis ad quos, ſed termini ad quos horum motuum ſunt eiuſdem ſpeciei; ergo etiam motus ipſi; quare nec erunt contrarij, cum contrarietas vera non reperiatur intra eandem ſpeciem. Minorem ita probant:

Terminus

Terminus motus localis est, vbi, aut localis præsentia ad spatium verum, vel imaginarium, seu distantia ad Polos: sed eiusdem speciei sunt vbi, quod habet corpus in concauo Lunæ, & in centro terræ, cum eiusdem speciei sint præsentiæ, vel distantiæ, vt ex se est manifestum; ergo motus ipsi eiusdem speciei erunt.

25 Secunda opinio tenet diuersos esse specie, & vere contrarios tales motus. Ita antiqui interpretes Aristotelis Philop. Simp. Themist. Alber. Mag. & D. Tho. cap. præsenti, lib.8.cap.8. ad tex.64.& 1.libr.de Cœlo, & mundo, cap. 2. & 3. Probant testimoniis Aristotelis, qui eisdem locis asserit, tales motus esse specie diuersos atque contrarios. Deinde ratione. 1. quia elementa sunt corpora naturalia specie diuersa, atque contraria, ergo debentur eis motus specie diuersi, atque contrarij. Probatur consequentia, quia motus naturales proueniunt à natura rerũ, ergo secundum diuersitatem specificam eius debent esse specie diuersi. Secundò, quia contraria sunt, quæ sub eodem genere maximè distant, & ab eodem subiecto mutuo se expellunt, sed motus sursum, & deorsum maximè distant sub genere motus localis; & ab eodem subiecto mutuo se expellunt, vt potest conuenire motibus, quia eidem subiecto simul conuenire pugnat, atque etiam in diuersis corporibus mutuò se impediunt; ergo verè contrarij sunt, eo modo quo potest conuenire motibus vera contrarietas.

53 Duo sunt in hac re examinanda: primum quid sentiat Aristoteles de differentia specifica, & contrarietate horũ motuum. Secundum quid sit de ea iudicandum secundum veritatem Philosophicam. Et circa primum dicimus expressam esse sententiam Aristotelis locis nuper citatis, in quibus clarissimis verbis docet specie differre, & contrarios esse, quod ita est manifestum vt Moderni, qui sequuntur oppositam sententiam, hoc solum respondere potuerint, vt non videantur contra Aristotelem sentire, quòd dum asserit motum sursum, & deorsum specie differre, per differentiam specificam, non intelligit specificam essentialem, sed accidentalem, quo pacto differunt homo albus, & niger: & ideò solùm habere sentit accidentalem contrarietatem. Sed hæc solutio friuola est, & expresè contraria eidem Aristoteli. Probatur primùm, quia neque Aristoteles, neque vllus vnquam classicus auctor tali modo loquendi vsus est, vt specie differre asserat ea, quæ solum differunt accidentaliter, nec specifica differentia pro accidentali vnquam desumpta est in schola; sed essentialem eam omnes vocant, ergo friuola expositio verborum Arist. est quòd per differentiam specificam intelligat accidentalem. Sed probatur, quòd sit contra ipsum, quia idem Arist. 8.l.Physic.c.8. docet motum rectum, & reflexum, qui

sunt sursum,& deorsum:non posse esse continuos, sed necessariò interrumpi in puncto reflexionis per quietem temporaneam,cuius rationem reddit,quia quæ specie distincta sunt, non possunt continuari, & cum motus sursum & deorsum specie sint diuersi, non possunt continuari.Hæc autem ratio si de specie accidentali intelligatur,nullius momenti est, cum euidens sit continua esse posse,quæ specie accidentali differunt,vt motus tardus & velox, imò apud eosdem modernos motus sursum,& deorsum non desinunt esse continui propter differentiam accidentalem, sed vel continuari posse asserunt, vel si non continuatur, propter aliam rationem extrinsecam contingere:vnde sequitur in doctrina Aristotelis,nec micam probabilitatis habere eorum sententiam.

Quantum ad secundum verò probabilius esse existimo, motum sursum, & deorsum specie differre. Quod probo hoc argumento satis efficaci: Grauitas,& leuitas distinguuntur specie,& sunt principia motus sursum, & deorsum;ergo motus etiam ipsi differunt specie. Probatur antecedens, quia grauitas, & leuitas sunt potentiæ naturales corporum in prædicamento qualitatis diuersissimæ, & ex causis diuersissimis prouenientes, nempè ex naturis diuersis elementorum, à quibus naturaliter, vt proprietates eorum procedunt, ergo distinguuntur specie, quod nullus vnquam in tota schola negauit. Probatur etiam consequentia, quòd motus ipsi distinguantur specie:quia potentiæ distinguuntur per proprios actus, sed actus grauitatis, & leuitatis proprij, imò, & vnici pro quibus à natura conceduntur corporibus: sunt motus sursum, & deorsum: ergo necesse est fateri, quòd specie distinguantur. 54

Sed respondent Moderni, grauitatem, & leuitatem distingui quidem specie,non per hos motus sed per diuersos fines,in quos à natura ordinantur: nam grauitas à natura ordinata est, vt graue corpus collocet in medio mundi, aut in maxima distantia à cœlo, leuitas verò ex opposito ordinatur ad constituendum corpus cœlo propinquissimum: vnde inferunt motus sursum, & deorsum, vt ad talia vbi, vel ad tales præsentias ordinantur, non distingui specie: cum præsentiæ istæ sint eiusdem speciei; sed vt motus naturales propter diuersos fines naturales ab eisdem virtutibus grauitatis, & leuitatis eliciti, & à natura his mediis virtutibus intenti. Sed hæc solutio illud imprimis asserit falsum, quod motus distinguuntur specie & non per terminos ad quos, aduersus Arist. cap. 3. huius libri & aduersus totam scholam. Deinde non satisfacit argumento; quia si potentiæ ipsæ, & motus distinguuntur specie per illos fines: ergo fines ipsi distinguuntur etiã specie:sed fines sunt constituere corpus in summa distantia & summa propinquitate à cœlo: 55

ergo

ergo specie distinguuntur istæ distantiæ, quæ non sunt aliud, quàm vbi sursum & deorsum.

Et tandem si motus distinguuntur specie, quia ordinantur ad fines diuersos, cum non possint ordinari motus ad illos nisi mediis terminis in quos proximè ordinantur ipsi; sequitur non posse differre specie; nisi eorum termini specie differant. Probatur consequentia; quia in eosdem fines ordinantur cum motibus.

Ad argumentum Modernorum distinguenda est minor, quòd præsentiæ sursum, & deorsum non distinguuntur specie, nam præsentiæ istæ duo habent. Primum, esse præsentia ad spatium, cum tali distantia. Secundum, esse extremas præsentias atque oppositas, summéque distantes, postulantesque ex propria natura tendentias oppositas; quòd non est eis accidentale, sed essentiale; & cùm tendentia sit idem, quòd motus postulantes motùs oppositos: quos natæ sunt terminare, & per eos fieri: & prima consideratio materialis est, sub qua non distinguuntur specie, sed per secundam, sub qua diuersas rationes formales, atque essentiales habent in ordine ad motus, per quos, & non aliter fieri natæ sunt, quos ipsæmet oppositos, speciéque diuersos efficiunt.

De contrarietate verò horum motuum dicimus, non esse perfectam qualis reperitur inter qualitates: sed esse maximam, quæ in motu locali reperiri potest: nam ita se impediunt, & ita repugnat in eodem subiecto, sicut alterationes contrariæ, quamuis per efficientiam non se expellant, & ideò sufficientem, vt verè contrarij motus vocari possint, & debeant, & contrarietates hæ in extremis præsentiis & motibus ad illas per se primò reperiuntur, in cæteris verò per participationem earum, in quantum ad eas reduci possunt.

QVÆSTIO II.

An ab vno contrario in alterum moueatur corpus vnico, ac simplici motu, vel diuersis.

57 Ensus quæstionis est, an dum mouetur corpus à frigore in calorem, vnico motu moueatur, vel pluribus. Et prima opinio asserit non vnicum, sed plures esse motùs. Ita Comment. Albert. Mag. & D. Thom. cap. 5. probant ex verbis eiusdem Aristot. qui eodem capite comparat inter sese motum à sanitate, & motum in ægritudinem: quos patet in eodem motu à contrario in contrarium reperiri: nam in motu à sanitate, in ægritudinē reperitur motus à sanitate, & motus in ægritudinem saltem formaliter diuersus, considerando per se terminum à quo, & quasi

quasi separatum à termino ad quem: ergo ex mente Aristot. plures aliquo modo sunt. Probatur etiam ratione: quia corpus, quod calefit, ad calorem accedit, & recedit à frigore, sed accessus & recessus isti sunt motus circa qualitates specie, & realiter diuersas; ergo sunt diuersi motus.

Secunda opinio vnicum tantum ponit motum, ita Venetus ibidem, & alij. Probat primò, quia motus sumit speciem à termino ad quem, sed vnicus est terminus ad quem, nempe calor, in quem tendit corpus: ergo vnicus est motus secūdum speciem. Secundò, quia si duo ponantur; debent esse contrarij: cum qualitates ipsæ, circa quas versantur, vt calor & frigus, contrariæ sint: idem igitur corpus moueretur simul motibus contrariis, quod repugnat.

Tertia tandem sententia non ponit duplicem motum; sed duplicem mutationem: vnam, quæ sit generatio termini ad quem, & aliam, quæ sit corruptio termini à quo, vt generatio caloris & corruptio frigoris. Probant, quia calor & frigus sunt qualitates diuersæ: ergo generatio vnius debet esse distincta à corruptione alterius, non solùm specie, sed realiter, vtraque autem est mutatio eiusdem corporis: quia non minus mutatur amittens frigus; quàm acquirens calorem; ergo duæ sunt mutationes distinctæ in eodem motu à contrario in contrarium. 58

Veritas huius rei potius dependet ex distinctione & explicatione eorum, quæ in eodem motu à contrario in contrarium reperiuntur, quàm ex rationibus; vel argumentis, ideò hæc distinguemus, & separabimus ex propria natura cuiusque, & ex separatione colligemus, quot motus, vel mutationes reperiantur. Primò ergo dicimus reperiri motum præcipuum calefactionis à frigore procedentem, tanquam à termino à quo, & in calorem tendentem, tanquam in terminum ad quem, & hoc nullus negat. Secundò dicimus reperiri generationem accidentalem caloris, in quantum consideramus calorem de nouo fieri in corpore, quem priùs non habeat, & ideò corpus idem mutari de non calido in calidum, & hæc est mutatio accidentalis, & non est motus; quia ita considerata non versatur inter terminos positiuos, sed inter esse, & non esse caloris, sicut reliquæ generationes.

Reperitur tertiò corruptio frigoris quæ est mutatio eiusdem corporis de frigido in non frigidum. Quartò reperitur intensio caloris, in quantum consideramus corpus moueri à calore priùs remisso; ad calorem intensum. Et tandem remissio frigoris, vt consideramus moueri corpus à frigore intenso, vsque ad certum gradum eiusdem frigoris remissum. Ex his autem quinque certum est præcipuum motum à contrario in contrarium, & intensionem termini ad quem veros motus esse: cum inter terminos 59

positiuē

poſitiuè contrarios verſentur; & ex propria natura ſint ſucceſſiui; ſed motus intenſionis includitur in motu præcipuo, & ad ſummum diſtinguitur ab eo partialiter: quia præcipuus motus procedit à frigore in calorem: intenſio verò à calore remiſſo ad intenſum: qui ſunt quaſi partes graduales caloris, ad quem totaliter, & completè terminatur præcipuus. Prima etiam mutatio: quæ eſt generatio caloris non eſt diſtincta realiter ab eodē motu præcipuo, ſed ſola ratione in quantum conſideratur corpus fieri calidum ex non calido: non conſiderato termino à quo poſitiuo: nempè frigore, à quo procedit motus, ſed ſola negatio calidi. Alia verò mutatio, quæ eſt corruptio caloris ſpecie, & realiter diſtinguitur à motu præcipuo, ab intenſione caloris, & à generatione eiuſdem caloris; cum circa qualitatem ſpecie, & realiter ab eo diſtincta verſetur: realiter quidem diſtingui dicimus ab his tribus, non diſtinctione poſitiua, ſed reali negatiua: cùm corruptio frigoris negatiua mutatio ſit, non poſitiua.

60 De remiſſione tandem frigoris diuerſæ ſunt opiniones, an ſit motus tendens in calorem remiſſum, vel non, niſi corruptio partialis frigoris, quod non diſputamus modò, diſputaturi (Deo bene propitio) primo libro de generatione capite quarto; & ecce ſatis explicata atque diſtincta omnia, quæ in eodem motu à contrario in contrarium reperiri poſſunt. Ex quibus conſtat quamlibet illarum opinionum in eo, quòd aſſerit, veram eſſe, ſed non omnia, quæ in tali motu reperiuntur explicaſſe. Vnde nec argumenta earum ſoluere neceſſe eſt: cum intentum probare cenſeantur, & teſtimonium Ariſtotelis abundè ſatis ex noſtra doctrina ſit expoſitum. Hæc igitur circa quintum librum annotaſſe ſufficiat.

IN SEX

IN SEXTVM LIBRVM ARIST. DE PHYSICO AVDITV,

BREVE PROOEMIVM.

TRADITIS iam in superioribus libris ab Aristotele principiis, & causis motus; tam intrinsecis, quàm extrinsecis, vnitate ac distinctione eius specifica & numerica: atque etiam contrarietate, restabat de partibus eius integrantibus agere, quæ ad substantiam eius pertinent, & hoc est intentum huius sexti libri. Sed motus duplices partes integrantes habet, quasdam quidem, vt continuus ac successiuus est, alias verò, vt in subiecto extenditur, sicut reliqua accidentia, & vt priores explicet; agit ex professo de compositione continui, & ad posteriores explicandas disputat, an necesse sit subiectum motus esse diuisibile, vel indiuisibile etiam per se, ac separatum moueri possit; & hæc est materia totius libri: hæc eius diuisio bimembris.

CAPVT I.

TEXT. ARISTOTELIS.

Si autem est continuum, & tangens, & consequenter, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum huius capitis est ostendere, quod motus componitur ex partibus integrantibus semper diuisibilibus. Diuiditur autem in duas partes. In prima probat vniuersaliter de continuo, quòd non componatur ex partibus indiuisibilibus, sed semper diuisibilibus. In secunda ex proportione magnitudinis, mo- 1

tus,

tus, & temporis: probat tria hæc ex partibus semper diuisibilibus componi. Vt probet primum præsupponit, Continua esse, quorum vltima sunt vnum, Contigua, quorum vltima sunt simul: & consequenter se habere ea, inter quæ nihil est medium eiusdem generis. Hoc supposito probat intentum hac ratione: Si continuum,vt linea, exempli gratia, componitur ex partibus indiuisibilibus, sic se habebunt vt continua sint in eo, vel contiguæ, vel consequenter (non est enim possibilis alius modus se habendi) sed nullo ex his modis possunt se habere: ergo nec poterunt componere continuum. Probatur minor: nam continua sunt quorum vltima sunt vnum, & Contigua, quorum vltima sunt simul: sed indiuisibilia carent extremis, vel vltimis: ergo nec Contigua esse possunt: Sed quia posset aliquis dicere, quod indiuisibilia possunt esse contigua, aut se tangere non per vltima,vel extrema: sed per se, aut se totis. Probat hoc esse impossibile hac ratione: Non potest vnum tangere alterum se toto: nisi penetrando se cum illo, vt per se est manifestum: sed partes continui non possunt illud componere per penetrationem; ergo nec se tangentes secundum se totas. Probatur minor, quia continuum ex se est extensum habens vnam partem extra alteram loci occupatiuam,ita vt cuique debeatur distincta pars loci: ergo repugnat se penetrare, & se penetrando componere continuum.

2 Quod verò non possint indiuisibilia consequenter se habere in compositione continui, probat: quia consequenter se habent ea, inter quæ nihil est medium eiusdem generis, sed inter quælibet duo puncta necessariò mediat linea,in qua sunt,puncta:ergo non possunt puncta indiuisibilia consequenter se habere. Minorem sic probat;Indiuisibilia non possunt se tangere,nec se habere consequenter:vt probatum est: ergo necesse est aliquod dari medium inter illa: illud autem medium vel erit diuisibile, vel indiuisibile;si diuisibile,erit linea:& ideò habetur intentum: si indiuisibile, non poterit se tangere cum eis: sed necesse erit aliquid esse medium inter illud,& quodlibet eorum: & tale medium, cum sit indiuisibile, petit aliud medium, sicque in infinitum: quare necesse est mediam esse lineam inter quælibet duo puncta, & ideò non poterunt consequenter se habere in compositione Continui.Secundò probat idem intentum, quod continuum non componatur ex partibus indiuisibilibus: & supponit illam definitionem Continui, quam in tertio libro tradidit, nempè quod continuum sit indiuisibile in infinitum,aut in sëper diuisibilia:qua supposita sic arguit:In ea diuiditur continuum,ex quibus componitur: si ergo componitur ex indiuisibilibus, in eadem erit diuisibile, sed hæc non possunt diuidi: ergo non erit diuisibi

diuisibile in semper diuisibilia, vel ex indiuisibilibus non componitur.

In secunda parte capitis probat in particulari, quòd magnitudo, motus, & tempus non componantur ex indiuisibilibus. Et supponit tria hæc mutuò se correspondere; nam motus fit per magnitudinem, & partes motus per partes magnitudinis (loquitur enim de motu locali) motus etiam fit in tempore, & partes motus in partibus temporis. Hoc supposito sic arguit: Motus non componitur ex partibus indiuisibilibus: ergo nec magnitudo, & si magnitudo non componitur, neque tempus. Probat primum antecedens, quia prius est moueri corpus, quàm motum esse: cum simul moueri, & motum esse repugnet successioni eius: sed prius & posterius non possunt esse in indiuisibili: ergo repugnat motum componi ex indiuisibilibus; & ex consequenti, quòd magnitudo ex indiuisibilibus componatur: & ex hoc secundo, sic probat tertium, quòd tempus non componatur ex indiuisibilibus. Magnitudo est diuisibilis in partes diuisibiles: ergo dum mobile per eum mouetur: aliquo tempore eam pertransit, & prius pertransit partem eius, quàm totam, sed prius & posterius non dantur in duratione indiuisibili: ergo tempus, quod est duratio eiusdem motus facti per magnitudinem, non componitur ex indiuisibilibus, sed ex partibus diuisibilibus, sicut magnitudo, & motus.

CAPVT II.

TEXT. ARISTOTELIS.

Quoniam autem magnitudo in magnitudines diuisibilis est, *&c.*

Breuis expositio Textus.

INtentum Aristotelis capite præsenti est ex professo probare illud idem; quod in fine præcedentis probare cœpit: nempè tempus non componi ex indiuisibilibus, sed ex semper diuisibilibus. Diuiditur autem in duas partes, in prima id probat ex magnitudine, atque etiam ex propria ratione temporis. In secunda docet ita se habere tempus, & magnitudinem, vt si vnum sit infinitum, necesse sit alterum quoque infinitum esse: & ex hoc soluit quoddam argumentum Zenonis, quo probabat omnem motum esse impossibilem. 4

Vt probet ex magnitudine, quòd tempus non componatur ex indiuisibilibus, præsupponit tria certissima. Primum, velocius mobile in eodem tempore maius spatium pertrãsire, quàm aliud, quod

quod tardiùs moueatur. Secundum, velociùs mobile in minori tempore transire æquale spatium. Tertium, quod etiam in eodem tempore pertranseat maius spatium. Ex his autem ita arguit: Demus velociùs mobile tempore vnius horæ pertransire spatium viginti vlnarum, tardiùs verò ex eisdem viginti vlnis pertransire in eadem hora tantùm quindecim; tunc ergo idem mobile velociùs in minori tempore pertransiet easdem quindecim vlnas, & etiam aliquid plus, quod est in eodem tempore pertransire maius spatium, & in minori etiam tempore maius, & æquale. Ex quibus euidenter sequitur secundum eandem proportionem diuidi tempus, & magnitudinem, & ex eisdem partibus semper diuisibilibus constare: nam motus tardior, & velocior simul diuidit vtrumque in maiores partes: quas indiuisibile habere repugnat. Probat secundò ex propria ratione temporis, & præsupponit tria alia etiam certa.

5 Primum quòd motus non fit in instanti; sed in tempore propter rationem eius successiuam. Secundò, in quolibet tempore motum effici posse. Tertium, quod quidquid mouetur, potest velociùs, & tardiùs moueri. Quibus præsuppositis, ita arguit: Illud cuius qualibet parte designata potest semper designari alia, & alia minor, diuisibile est in semper diuisibilia; sed ita se habet tempus: ergo erit diuisibile in semper diuisibilia, quod est partibus diuisibilibus constare. Minoré probat: quia si mobile quodcunque potest velociùs, & tardiùs moueri; ergo potest in maiori, vel minori tempore aliquam magnitudinem pertransire: quare quolibet designato tempore dari potest semper aliud minus: quod est esse diuisibile in semper diuisibilia. Quod etiam sequitur euidenter de magnitudine: nam velociùs mobile pertransit maiorem magnitudinem eodem tempore, quo tardiùs pertransit minorem, & mobile quodcunque potest velociùs, & tardiùs moueri, maiorémque, & minorem magnitudinem pertransire: ergo data quaecunque magnitudine, dabilis est semper minor: quod est esse diuisibilem in semper diuisibilia.

6 Ex quibus colligit in secunda parte capitis eodem modo se habere magnitudinem, & motum, quantum ad rationem finiti, aut infiniti: ita vt, si vnum est finitum, necesse sit aliud etiam finitum, aut infinitum esse. Quia eodem modo se habent quantum ad compositionem ex partibus semper diuisibilibus. Sed infinitum ait duplex esse: aliud diuisione, aliud extremis: infinitum diuisione illud est, cuius diuisio nullum habet terminum: infinitum extremis, quod extremis, aut terminis caret. Vnde illud asserit esse infinitum in potentia, hoc verò infinitum actu: & ideò hoc infinitum non est vllo modo pertransibile. Eodem autem modo conuenit ratio vtriusque infiniti ma-

gnitudini, ac tempori; ita, vt si illa sit infinita in potentia, vel etiam actu; etiam, & hoc. Ex quibus asserit solui posse argumentum Zenonis, quo probat motum non esse possibilem hoc modo: Motus fit per spatium, aut per magnitudinem, & hæc est diuisibilis in semper diuisibilia: ergo constat infinitis partibus; sed infinitum non est pertransibile; ergo nunquam poterit motus absolui; & ideò non erit possibilis. Cui respondet Aristoteles, magnitudinem non esse actu infinitam: sed actu finitam; & infinitam in potentia; licèt habeat partes proportionales in infinitas, tempus quoque, & motus eodem modo infinita sunt in potentia: & non actu; ideò pertransiri potest magnitudo motu actu finito; sed infinito in potentia & tempore etiam actu finito: & potentia infinito, & ita patet motum non esse impossibilem.

TRACTATVS DE COMPOSITIONE CONTINVI.

An in continuis dentur vera, & realia indiuisibilia, vt in linea puncta; superficie puncta, & lineæ; & in corpore lineæ, superficies, & puncta.

DVo possunt excogitari in continuo, nempè partes diuisibiles, & indiuisibilia; quibus copulentur, & circa vtrumque agitandæ erunt quæstiones aliquot: & circa indiuisibilia est prima, an sint, hoc est, an vera, & realis dentur in continuis, vel solùm per imaginationem apprehensa. Et prima opinio negat omninò esse in continuo: sed puncta nihil aliud esse asserit, quàm longitudinem corporis vlteriùs non procedentem; lineam verò nihil aliud, quàm corpus vlterius non extensum secundum latitudinem: & superficiem corpus idem, vlterius non extensum secundum profunditatem. Itaque indiuisibilia hæc, nihil reale sunt in continuo; sed negationes quædam diuisionum; ideò excogitatæ ab intellectu: quia dimensiones ipsæ longitudinis, latitudinis, & profunditatis non distinguuntur realiter in corpore; sed sola ratione, vnde sic se habent in corpore, vt vna non includat conceptum alterius, eas autem ita distinguit intellectus; quia intelligit quasdam passiones demonstrari à Mathematicis de corpore ratione solius longitudinis; alias verò ratione solius latitudinis; quas, vt separet, tribuit singulis negationem diuisionis secundum alias dimensiones per modum indiuisibilium: hoc est, punctarum, linearum, & superficierum cum 7

eum tamen hæc non sint in eis realiter; sed pro distinguendis
8 eisdem dimensionibus excogitata. Ita Durand. in 2. d. 4. Ocham. in tract. de Sacrament. Euchar. cap. 1. & 2. P. Perer. lib. 10. de quantitate cap. 6. Ad eandem opinionem videtur pertinere sententia Gregor. in 2. d. 2. quæstione 2. art. 1. asserentis indiuisibilia hæc esse realiter ipsum corpus secundum diuersas connotationes negationum formaliter distinctarum. Probatur hæc sententia. Primò, quia si indiuisibilia dentur actu in continuis: sequitur dari accidentia sine subiectis; quod patet esse impossibile. Probatur consequentia, quia indiuisibilia non possunt esse substantiæ, cum pertineant ad quantitatem; quæ verum accidens est: ergo sunt accidentia, sed nullum habent subiectum: ergo datur accidens sine subiecto. Probatur minor, quia vel indiuisibilia hæc accidentia habent subiectum diuisibile vel indiuisibile, non possunt inhærere in subiecto diuisibili, quia non habent proportionem cum eo, & accidens debet habere proportionem cum subiecto inhæsionis: sed nec indiuisibile subiectum habere possunt: quia vel inhærent immediatè in substantia: vel in eisdem quantitatibus continuis: vt puncta in linea, & vtraque est diuisibilis, vt ex se patet: in neutra ergo esse poterunt tanquam in subiecto: & ita nullum habebunt subiectum. Et certè si talia indiuisibilia ponerentur, vt terminarent, vel copularent partes continuorum, separari possent per diuinam potentiam: quibus separatis permaneret continuum diuisum in omnem partem: & sine vllis terminis, fierétque actu infinitum, & vtrumque continet manifestam repugnantiam. Dicendum igitur est seipsis copulari partes continuorum, & per se ipsa esse terminata eadem continua, & non per indiuisibilia.

9 Secundò, si indiuisibilia ponantur, sequitur, quòd dum continuum diuiditur, vel ex duobus fit vnum per continuationem, vt dum ex duabus portionibus aquæ fit vna: quædam indiuisibilia fiunt de nouo, & alia desinunt: quia vt vniantur de nouo, & vt de nouo terminentur partes, necesse est noua indiuisibilia fieri, & quæ priùs copulabant, desinere: sed non possunt fieri, nisi per creationem, nec desinere, nisi per annihilationem: sic autem fieri, vel desinere non est concedendum, ergo nec dari in continuis. Probatur minor: quia nec educuntur de potentia continuorum, nec remanent in ea, postquam esse desinunt, sed totaliter incipiunt, & totaliter desinunt: ergò ex nihilo, & in nihilum. Si verò dicas fieri, & desinere per diuisionem, vel per coniunctionem: probo esse impossibile: quia vtraque est motus localis, per quem repugnat produci entitatem quantitatiuam, aut substantialem. Probatur tandem: quia si darentur indiuisibilia, admittendum esset actu infinitum duo-

bus extremis clausum. Nam inter duo puncta extrema lineæ darentur alia infinita, quibus continuarentur partes, & inter superficies extremas terminantes corpus darentur infinitæ aliæ lineæ, ac superficies continuantes, quæ omnia absurda sunt.

Secunda opinio, nullum indiuisibile actuale concedit continuis, vel quia nec partes vllas actuales habere censet, sed esse quandam entitatem simplicem: hoc est carentem compositione ex partibus integrantibus, in quo sensu defenditur à quibusdam Modernis: vel quia licet partes integrantes habeant, seipsis vniri existimat, & non per indiuisibilia, sed vtrique concedunt eisdem continuis indiuisibilia extrema, quibus terminentur, vt lineæ duo puncta, sed nullum quibus continuentur partes, vel quia eas non habent, vel, quia seipsis vniuntur, si eas habeant, & in hoc sensu eam defendit Fonseca 5. libro Metaphysicor, cap. 16. quæst, 6. sect. 5. Huic autem sententiæ addunt Moderni quidam eam defendentes, quòd licet in continuis non dentur indiuisibilia actu, præter extrema, quibus terminantur, dantur tamen in potentia, & per designationem intellectus in toto continuo, & singulis eius partibus, sicut etiam dantur partes proportionales in potentia, & per designationem, & huius signum est, quòd per diuisionem continui duo indiuisibilia extrema resultant actu, de quibus negari non potest, quòd prius essent in potentia. 10

Probatur testimoniis Aristotelis, qui vbicunque de hac re loquitur, asserit indiuisibilia, non actu, sed potentia esse in continuis præsertim 3. libr. Metaphysic. cap. 5. text. 17. vbi hac similitudine vtitur: Sicut Mercurius non est in rudi lapide actu, sed potentia, ita superficies sunt in medio partium corporis. Atque etiam D. Thomas præsertim opusc. 36. vbi sic ait, *in linea sunt, puncta quidem duo actu, vt eius termini, qui cadunt in eius definitione, & infinita alia in potentia, secundum quod ipsa est in infinitum diuisibilis potentialiter.* Probatur etiam ratione, quia si in medio continui dantur indiuisibilia actu, erunt distincta realiter, quare dabitur numerus actu infinitus entitatum realium in quolibet continuo: actu autem infinitum non solum non datur, sed satis probabile est dari non posse, etiam per potentiam Dei absolutam.

Tertia opinio ponit indiuisibilia actu in continuis, non solùm terminatiua, sed continuatiua omnium partium proportionalium. Ita D. Thomas expressè opusc. 36. capit. 2. his verbis, *in linea sunt plures puncti, & realiter ab inuicem diuisi*, vt duo eius termini, & similiter in eius continuatione, q. etiam 28. de veritate articul. 2. ad 20. & quodlib. 7, articul. 9. ad 2. Capreol. 11

preol. in secunda dist. 2. quæ. 2. art. 3. Soncinas 5. libr. Metaphysic quæst. 20. Sotus in prædicamento quantitatis, Caiet. ibidem, atque etiam 3. p. quæst. 4. art. 2. Alensis libr. 3. suæ Metaphysic. cap. 5. Scotus in 2. dist. 1. quæst. 3. & d. 2. quæst. 4. & est *iam communis inter Modernos, & vera, & in doctrina Aristotelis necessaria.*

Probatur primùm, quia quatuor repetiuntur expressa apud Aristotelem de his indiuisibilibus: quæ non possunt esse vera, nisi realia, actualia, & positiua ponantur in continuis: non solum tanquam externa, aut terminatiua, sed etiam in medio, pro continuationis partium. Primum est, quod linea, superficies, & corpus sunt species reales, atque distinctæ sub genere quantitatis continuæ, quod asserit, non solùm capite de quantitate in Dialectica, sed etiam 5. Metaphysic. capite 13. & de linea quidem esse diuisibilem secundum longitudinem, & indiuisibilem secundum latitudinem, de superficie, quod sit diuisibilis secundum longitudinem, & latitudinem, & indiuisibilis secundum profunditatem, & ex hoc distingui specie: sed species prædicamentales sunt entitates reales, & positiuæ, atque distinctæ per differentias reales, & positiuas: ergo dantur in superficie lineæ veræ, & reales, & in corpore veræ, & reales superficies: quæ cum sint realiter indiuisibiles secundum longitudinem, & latitudinem, necesse est apud Aristotelem dari indiuisibilia actu, & realiter existentia in continuo. Secundò asserit corpora Physica realiter se tangere, & esse contigua: & contigua esse, quorum vltima sunt simul, continua verò, quorum vltima sunt vnum
12 5. libro Physic. cap. 3. sed contactus realis non datur, nisi per aliquid reale, & positiuum, & hæc non potest esse pars, quia cum quælibet pars continui sit indiuisibilis in infinitum; non potest habere vltimam, nec primam; ergo repugnat contactum positiuum fieri per partes, sed necessariò debet fieri per indiuisibilia realia, ac positiua, actúque in continuis existentia. Tertiò, asserit locum esse vltimam aut extremam superficiem corporis continentis, & esse æqualem locato; licet corpus continens cuius extremum est, sit longè maius contento 4. lib. Physic. in principio, quod saluari non potest, nisi detur in corpore actualis superficies indiuisibilis secundum profunditatem, quæ sit terminus extrinsecus corporis continentis, & extrinsecus corporis contenti, nec solum in fine corporis, sed etiam in medio: cum constet aërem, vel aquam esse loca actualia sine omnimoda diuisione à corpore ingrediente facta, quod non potest esse, nisi in medio habeant actuales superficies. Vltimum, quod docet in prædicamento quantitatis, & 5. lib. Phys. cap. 3. est, *continuum esse, cuius partes copulantur termino communi*, vel, *quod idem est,*

continua esse quorum vltima sunt vnum: & cum corpora sint actu continua, necesse est eorum partes actu,& realiter copulari termino communi, vel extrema earum actu, & realiter esse vnum: nomine autem extremorum euidens est indiuisibilia intelligi, cum non dentur partes extremæ.

Sed probatur secundò, quòd *vera sit nostra sententia, & communis.* Quoniam corpus perfectè sphæricum non potest tangere perfectè planum, nisi in puncto, vt docet exprefsè Aristoteles primo lib. de anima, capite primo, textu 13. & demonstrat Euclides libro tertio, prop. 16. ex natura figurarum vtriusque corporis. Quod verò dicunt aduersarij negari posse, quòd contactus talium corporum sit possibilis fundamento rationis caret: cum constet, non posse excogitari impedimentum talis contactus, potiùs quàm aliorum corporum, nisi propter defectum indiuisibilium, quæ ab eis negantur, sed hoc manifesta petitio principij est; quia pro impedimento affertur id, circa quod quæstio versatur, & Aristoteles de contactu sphæræ æneæ loquitur, vt intelligatur verum, ac Physicum esse posse. Secundò probatur ex natura temporis, de quo nullus negat habere instans indiuisibile præsens, copulans partem præteritam cum futura, & efficiens vnum tempus continuum ex vtraque; ergo necesse est ponere indiuisibilia in medio continuo,& multa quidem; nam vt probauimus in 4. lib. non est vnum instans in toto tempore, sed plura, & infinita. Argumenta pro prima opinione posita sequentibus dubiis eorum occasione excitatis soluentur. 13

An omnia indiuisibilia sint actu in continuo, vel quadam actu, alia in potentia.

NOn procedit hoc dubium secundum primam opinionem negantem omnibus modis indiuisibilia, sed iuxta secundam,quæ extrema saltem actu admittit; continuatiua verò solum asserit esse in potentia, propter testimonia Aristotelis, & D.Thomæ, & ne compellatur admittere in rerum natura entitates reales actu infinitas. Et huic etiam opinioni fauet tertium argumentum primæ opinionis; quia si omnia dentur actu,erunt actu infinita puncta in quacunque linea, & cum tota linea claudatur duobus punctis extremis; dabitur actu infinitum duobus terminis clausum,quod repugnat. 14

Nostra tamen sententia duo asserit. Primum, omnia indiuisibilia, quibus terminatur continuum, & copulantur eius partes actu esse in eo, hoc probat efficaciter contactus sphærici corporis super planum positi. Probatur etiam ex corporibus perfectè planis; quæ cum possint se tangere,non possunt, nisi in

superficie indiuisibili secundum profunditatem. Præterea in columna perfectè rotunda (quam cylindrum vocant) quæ si super planum perfectum circumuoluatur; non potest ipsum tangere, nisi in linea indiuisibili secundum latitudinem.

15 Secundò probatur; quia bene sequitur; indiuisibilia continuatiua non possunt esse in potentia in continuo, vt tenet opposita sententia; ergo sunt in actu, sed terminatiua admittit esse in actu; ergo omnia erunt in actu. Probatur antecedens, quia in superficie dantur lineæ, & in corpore superficies actu terminantes, sed istæ lineæ, & superficies non sunt actu separatæ inter sese, ita vt lineæ terminentur actu punctis & superficies lineis, sed continuata quadam extensione protenditur quælibet per totum corpus; ergo ita est extremum superficiei linea, vt partes eius continuet; & superficies partes corporis: quare necesse est ponere indiuisibilia actu continuantia, alioqui non erit corpus quantitas continua actu, sed solum in potentia; quod est falsum.

Secundum quod asserit nostra sententia, est indiuisibilia in quolibet continuo esse actu infinita. Probatur hac ratione: Continuum, vt definit Aristoteles 5. lib. Phys. cap. 2. est diuisibile in semper diuisibilia: ergo quibuscunque partibus ab eo separatis, aliæ sunt separabiles in infinitum; sed in omnibus & singulis sunt indiuisibilia actu continuantia, vt probatum est: ergo dantur actu infinita in quolibet continuo.

16 Vt autem intelligamus, quem sensum tenuerint Aristoteles, & D. Thom. in illis testimoniis: primò notandum est, quod indiuisibilia ita sunt actu in continuo, vt licet sint realiter distincta inter sese, & à partibus, quas copulant; non tamen sunt realiter separata inter sese, & à partibus, sed actu eis coniuncta: cum quibus vnum continuum componunt, possunt tamen separari cum ipsis partibus ab eodem continuo per diuisionem. Secundò notandum est, indiuisibilia in continuo esse in triplici differentia: nam quædam actu terminant eadem continua: quædam actu continuant partes eorum: & alia neque actu continuant, neque actu terminant, sed solùm in potentia terminare possunt, & hæc potentia reducitur ad actum per diuisionem. Et duo priora indiuisibilia actu sunt in continuo: postrema verò solùm in potentia, & fiunt actu, dum actu diuiditur continuum: atque etiam actu terminant partes diuisas: quomodo autem fiant, vel per quam actionem, inferius explicabitur. Dum ergo Aristoteles & D. Thomas asserunt indiuisibilia non esse actu in continuo, sed in potentia tantùm, non negant actum existentiæ in eo: sed solùm actum separationis, ita vt sensus sit, non esse actu separata ab eis, sed actu coniuncta ea cum

partibus componentia, posse verò separari naturaliter ab eis cum eisdem partibus, quas copulant. Vel secundò, si actum existentiæ in eis negare velint, non de duobus primis generibus indiuisibilium loquuntur, sed solùm de tertio genere eorum, quæ nec actu sunt in continuo, nec actu terminat, sed possunt ad actum reduci, & actu terminare per diuisionem actualem eiusdem continui.

Ad primum argumentum concedendum est; quòd dentur entitates actu infinitæ in quolibet continuo; sed incompletæ constituentes vnam completam, atque finitam, quæ est entitas totius continui; & hoc modo dari entitates actu infinitas nullum est inconueniens. Nec etiam, quod dentur infinities infinitæ, vt necessarium est dari in quolibet continuo quantum libet minimo. Aliud verò argumentum de actu infinito duobus extremis clauso hac distinctione soluendum est. Extrema sunt in duplici differentia, positione aut numero: Extrema positione vocantur illa, quæ extremum situm habent in corpore, vltra quæ non se extendit quantitas eius, vt superficies terminantes corpus, vltra quas non se extendit profunditas eius. Extrema verò numero dicuntur vnitates, quæ sic se habent in numero, vt vltra illas non sint aliæ vnitates numeratæ, vt in numero quaternario, quarta vnitas dicitur extrema. Puncta igitur, quibus clauditur linea; extrema sunt eius positione, non tamen sunt extrema numeri, quem constituunt cum cæteris punctis, quia vltra quodcunque eorum dantur alia, & alia numeranda in infinitum, ideò nullum potest vocari extremum numeri, quia si ab eo numeratio incipiat, nunquam finietur. Ex quo intelligitur repugnare, quòd omnia indiuisibilia vnius continui claudantur duobus extremis, quorum vnum sit primum, & aliud vltimum, & ex consequenti, quòd in eo genere, in quo aliqua sunt infinita, claudi possint extremis: in diuerso verò genere non est inconueniens, & hoc solùm probat argument. quod infinitum in numero claudatur extremis positione. 17

De lineis verò actu continuantibus superficiem, & corpus, dubium esse potest, quo modo se habeant in eis: nam si infinitæ actu dantur, cum non sint actu separatæ inter sese, ita vt quælibet actu sit terminata duobus extremis punctis (nam si ita darentur, fieret, vt linea, superficies, & corpus actu essent separatæ, quod repugnare probauimus in prædicamento quantitatis) necesse est, vt in eodem puncto actu continuante concurrant omnes non recta via, sed quasi per circuitionem tendentes, & si ita est, sequitur lineas actu infinitas vniri in eodem puncto, quod non potest intelligi, nisi per continuationem, & si omnes continuantur, fiet vna, & eadem linea ex omnibus, quasi 18

gitans

gitans vel circundans totum continuum, habénsque partes actu infinitas, quare erit actu infinita, & ex alia parte claudetur extremis: quia longitudo corporis extremis clauditur, vtrumque verò continet manifestam repugnantiam.

Huic dubio respondent Moderni quidam, in eodem continuo non esse plures lineas, sed omnes lineas quæ à nobis considerantur per modum plurium, esse partes vnius lineæ, quam componunt continuatæ per puncta: & sicut partes ipsæ ita copulatæ infinitæ sunt, sic componunt vnam lineam, quæ infinitis modis circuit, & girat ipsum continuum, & constat infinitis partibus æqualibus continuatis punctis; non tamen est actu infinita; quia licet infinitæ partes æquales concurrant ad compositionem eius, tali modo vniuntur inter sese, vt intra magnitudinem finitam, & intra definitos terminos claudantur, & quodam confuso modo inter se vniantur ad componendam finitam magnitudinem. Nec est inconueniens dari lineam quodammodo infinitam, in quantum ex partibus infinitis æqualibus componitur, & clausam punctis extremis, quia non est infinita simpliciter, sed secundum quid; nec clauditur extremis solùm terminantibus, sed etiam continuantibus. Hæc solutio tria continet difficillima, & quæ non videntur sustineri posse. Primum est, quòd detur in continuo linea continens infinitas partes æquales (quas vocant aliquotas) & quòd non sit actu, & simpliciter infinita; nam partes æquales sunt, quarum vna est extra aliam, & ideò quarum quælibet facit totum maius simpliciter; ergo si sunt actu infinitæ, efficient longitudinem actu infinitam. Secundum, quod in continuo finitæ magnitudinis detur linea ipsum circundans; quæ habeat partes æquales actu infinitas, nam finita magnitudo non potest habere nisi finitam longitudinem, sed finita longitudo habet partes æquales actu finitas, ergo repugnat habere æquales actu infinitas. Et tertium, quod linea habens partes æquales actu infinitas claudatur duobus punctis extremis; hoc enim ex terminis repugnat, siue extrema ipsa simul sint continuata vel non: repugnantia enim non consistit, nisi in eo, quòd linea habens infinitos palmos, claudatur extremis. Dicendum igitur est, in quolibet continuo esse lineas actu infinitas, & has non ita se habere, vt continuentur punctis, & efficiant vnam lineam per continuationem; sed ita, vt vna desinat in alteram, & terminetur puncto eius; quod punctum continuatiuum est partium propriæ lineæ, & terminatiuum alterius lineæ, quæ in ipsum desinens angulum facit cum eadem linea, in cuius punctum desinit, licet non perfectum.

20 Exemplum habemus in puncto centri alicuius circuli, in quod

desinunt omnes lineæ ductæ à circumferentia vsque ad ipsum, sed non propterea continuantur ab eo, sed potiùs dicuntur ad ipsum terminari, & ita terminatæ efficiunt angulum vna cum altera, & distinctæ permanent. Ita etiam videmus se habere venas, & poros in corpore humano, quarum vna desinit in aliam, hoc est, in punctum alterius cum qua non continuatur: sed angulum imperfectum facit. Et ecce quo pacto dantur infinitæ lineæ in continuo, quarum quælibet actu finita est: nec continuatur cum alia, sed nec omninò separatur ab ea, sed aliquo eius indiuisibili terminatur.

An indiuisibilia eiusdem continui distinguantur inter sese, & ab eo realiter separari possint saltem per diuinam potentiam.

DVo petit dubium hoc: primum est, an sit distinctio realis inter indiuisibilia, & partes continui, atque etiam inter indiuisibilia inter sese. Secundò, an possint realiter separari & quantum pertinet ad distinctionem supposito, quod sint actu, & realiter in continuis, dicendum est realiter ab eo, & inter sese distingui. Probatur primum, quia repugnat eandem entitatem realem esse realiter diuisibilem, & realiter indiuisibilem, esse etiam realiter compositam, & realiter simplicem, sed continuum est entitas realiter diuisibilis; & composita ex partibus integrantibus; indiuisibile est entitas carens tali compositione, & tali diuisibilitate, ergo sunt entitates distinctæ realiter. Secundò, ea, quorum vnum separatur ab alio realiter, sunt entitates reales distinctæ, alioqui dum separatur vnum ab alio, nulla entitas realis separaretur: sed indiuisibile continuatiuum separatur à continuo per diuisionem, cum per eam desinat esse: & etiam dum ex duobus fit vnum, tunc enim terminatiua vtriusque desinunt esse: ergo sunt entitates distinctæ. Quod verò inter sese distinguantur ipsamet indiuisibilia, non minus euidenter probatur, quia copulant partes eiusdem continui realiter diuersas, & situ distantes, quod repugnat facere eandem entitatem realem. 21

Secundum autem de reali separatione duobus modis intelligi potest. Primò, per desitionem eorundem indiuisibilium. Secundò, ita vt permaneant per se separata ab eo. Et de primo modo separationis non potest esse dubium, cum videamus in diuisione eiusdem continui desinere indiuisibilia continuatiua, & in coniunctione duorum continuorum desinere terminatiua: dubium ergo procedit de secundo modo separationis, an fieri possit per diuinam potentiam, quòd indiuisibile separetur à continuo, ita vt separatum ab eo permaneat. Et dubium hoc 22

dependet

dependet ex modo, quo distinguuntur realiter eadem indiuisibilia à continuo, nam duplex est distintio realis, aut vnius rei ab alia; aut modi alicuius rei à re ipsa, & illa distinctio vocatur realis simpliciter, cum sit distinctio rerum: hæc verò non tam realis, cum non sit inter res, quam ex natura rei, cum sit duarum entitatum realium, sine dependentia ab intellectu distinctarum. Et si indiuisibilia non distinguantur à continuo, nisi vt modi eius, certum erit non posse consistere ab eo separata, quia ratio intrinseca modi consistit in actuali modificatione ac determinatione rei, cuius est modus: ergo repugnabit ab ea separari, qui repugnabit ab ea separatum modificare aut determinare, itaque idem erit excogitare modum separatum à re, cuius est, & excogitare eum non esse. Si verò sint res, certum quoque videtur separari posse: quia si res sunt, per se completæ erunt, & non habebunt intrinsecam dependentiam in suo esse ab eodem continuo. Dubium est ergo, an indiuisibilia in continuo sint tanquam res distinctæ à partibus eius, vel potius tanquam modi earum.

23 Et prima opinio tenet distingui à partibus tanquam res. Probatque testimonio Aristot. qui in fine huius lib. disputat, an indiuisibile separatum possit moueri: ergo supponit separari posse à continuo, alioqui frustra disputaret de motu eius. Si verò separari potest, res erit, & non modus: ergo ex mente Aristotelis censeri debet res. Probatur etiam ratione, quia modus simul est cum re ipsa, eamque penetrat, vt patet de modo vnionis materiæ cum forma: sed indiuisibilia continuorum non sunt simul cum partibus eorum, nec se penetrant cum eis, sed situ distinguuntur; ergo non sunt modi. Secundò, quia si essent modi, per seipsos vnirentur partibus: & non per alios modos: alioqui procederetur in infinitum, sed non vniuntur seipsis partibus, sed per alios modos; ergo non sunt modi, sed res. Probatur minor, quia si seipsis vnirentur, distincta essent indiuisibilia terminatiua, à continuatiuis: cum diuerso modo formali, ac per diuersum officium vniantur partibus, nempe per actualem continuationem, & actualem terminationem, quæ differunt formaliter: quod tamen non esset necessarium, si essent res: nam tunc non consisteret ratio eorum in eo, quod est actu vnire, & ideò nec distincto modo formali vnirent, sed vnirentur per alios modos tanquam res. Quod præsertim verum est: quia si essent modi, non posset dari aliquod indiuisibile continuatiuum in rerum natura, quin actu continuaret: & tamen dari constat in calefactione; quæ si perueniens ad quartũ gradum caloris cesset, indiuisibile caloris, vt quatuor, non vniet illam partem caloris cum sequenti, quæ nondum est producta, & si procederet motus

ets,

actu vniret, ergo datur in rerum natura sine officio actuali vniēdi, quare non erit modus, sed res.

Et tandem probant de indiuisibilibus successiuorum, vt de instantibus temporis, quæ non vniunt realiter partes temporis: ergo non sunt modi. Probatur antecedens, quia non possunt actu vniri, nisi, quæ actu existunt, cum vnio extremorum præsupponat coexistentiam realem eorum: partes autem temporis non existunt actu, cum præteritum iam non sit, & futurum nondum sit, ergo nec possunt actu coniungi, nec attingi ab instanti, & ideò nec erit modus earum, sed res. Secunda opinio distinguit indiuisibilia continuorum permanentium ab indiuisibilibus successiuorum, & hæc distingui docet tanquam res, illa verò, non nisi tanquam modos. 24

Nostra sententia tria asserit de omnibus indiuisibilibus, tam permanentium, quàm successiuorum. Primum, *non distingui à partibus tanquam res, sed tanquam modos eorum.* Secundum, *non vniri partibus per alios modos vnionis,* sed *seipsis.* Tertium, *non posse sic separari ab eis, vt separata consistant.* Ita sentit maior modernorum pars inter quos hæc dubia de indiuisibilibus versantur, nam antiqui interpretes, nec verbum de eis faciunt. Ex his autem tribus primum solùm probandum est de modo distinctionis, ex quo euidenter sequuntur cætera. Probatur autem quod indiuisibilia non distinguantur à partibus continuorum tanquam res, sed tanquam modi testimonio Aristotelis, qui docet de his indiuisibilibus tam continuorum permanentium, quàm successiuorum, solùm deseruire ad continuandum, & terminandum partes eorum, ita vt, per continuationem fiant vnum continuum: sed continuare est vnire partes, vt cum sint plures, fiat ex eis vnum continuum, & vnire eas est esse modum vnionis earum; ergo sentit indiuisibilia esse modos partium, & non res, asserit verò vtrumque 4. lib. Phys. agens de tempore, & lib. 5. text. 26. 25

Probatur etiam ratione, & primò de indiuisibilibus continuatiuis permanentium continuorum: nam continua hæc componuntur ex partibus realiter distinctis, & inter sese vnitis, sed non possunt vniri, nisi per hæc indiuisibilia: ergo proprium officium eorum est esse vniones partium, sed vnio est modus: ergo ex proprio officio sunt modi, & non res. Probatur minor, quia cætera per se patent: nam partes non vniuntur seipsis, alioqui cessaret necessitas ponendi indiuisibilia, esséntque superflua; nec vniuntur per alias partes, alioqui procederetur in infinitum: quia eadem esset quæstio de partibus vnientibus, ac de partibus vnitis; ergo vniuntur per indiuisibilia. Probatur euidenter consequentia: quia non restat aliud, per quod possint vniri partes inter sese: 26

si au

si autem per indiuisibilia vniuntur: ergo sunt vniones partium, atque adeò modi earum,& non res, quia vnio ex propria ratione est modus. Et confirmari potest efficaciter:nam si indiuisibilia non sunt modi, sed res, neque vniunt partes, sequitur non esse ponenda in continuis.

27 Probatur consequentia:quia indiuisibilia non sunt partes cótinuorum: quia partes debent esse diuisibiles; sed neque vniunt partes:quia iam essent modi vnionis, ergo nihil prorsus in continuo efficiunt: quia non est excogitabilis alius modus componendi,nisi tanquam pars,vel tanquam vnio partium: nec est excogitabile aliud officium, quod eis tribui possit,præter officium partis,vel vnionis partium. Secundò,quasi indiuisibilia sunt res, & non modi vnionis: ergo non adhærent partibus,nec vniuntur eis per se, sed per alios modos vnionis, qui erunt imprimis entitates reales ab eis distinctæ, & ex consequenti multiplicabuntur infinitæ aliæ entitates reales in continuis sine vrgenti necessitate:sed si per alios modos vniuntur partibus, sequitur easdem partes non vniri inter se; neque continuari:quare neque efficere vnum continuum,quod est falsum.

28 Probatur consequentia: nam indiuisibilia non habent officium vniendi partes, quia non sunt modi, sed res: ergo partes non vniuntur per ea,sed nec per alios modos,quibus ipsa vniuntur partibus: quia quilibet horum modorum solùm vnit indiuisibile cum parte cui adhæret: ergo non tangit neque vnit immediatè partes inter sese, sed nec vniuntur immediatè ab indiuisibilibus: ergo nihil est, quòd immediatè, & per se eas vniat, vel continuet:nam si indiuisibilia sunt res, non possunt eas vnire per se immediatè; nec etiam modi eorundem indiuisibilium immediatè per se eas vnire possunt: quia immediatè solùm vniunt eadem indiuisibilia cum partibus: nihil ergo immediatè vniet partes, quare nec continuari poterunt, aut vnum continuum efficere. De indiuisibilibus verò terminatiuis faciliùs probatur quia terminare non est aliud, quàm modum ponere extensioni eorundem continuorum sicut terminare naturam est eam modificare,& ideò subsistentia est modus eius: ergo indiuisibilia terminatiua ex proprio officio terminandi sunt modi, & non res.

28 De indiuisibilibus deinde successiuorum sic probo: quia vel instans temporis vnitur partibus per se, vel per alium modum vnionis:neutro modo vniri potest,si non sit modus; ergo necesse est ipsum ponere modum. Probatur minor:quia multi ex his, qui tenent hæc indiuisibilia esse res, dicunt non esse modos:quia non possunt copulare partes non existentes.Et eodem argumento probatur euidenter contra eos,non posse esse res; quia si non possunt

possunt per indiuisibile tanquam per modum vniri, quia non existunt, longè minus poterunt ei vniri, si sit res, cum per alium modum vnionis ei vniri debeant. Sed aduersus omnes probatur, quia non potest fieri vnum tempus ex parte præterita, & futura, nisi per instans continuentur: nam si continua non sint, nec erunt vnum: ergo non potest instans aliud habere officium in tempore, nisi vniendi partes eius, quod est officium modi. Nec soluit argumentum id, quod aduersarij asserunt, continuationem successiuorum solùm fieri per successionem partium non interruptam, quam habent mediis indiuisibilibus: quia res, quæ sibi immediatè succedunt & non copulantur termino communi, non possunt esse continuæ: sed consequenter se habent, docuit expressè Aristoteles in quinto libro: ergo repugnat partes temporis continuari, vel vnum tempus efficere, nisi vniantur instanti, sed solùm se habebunt consequenter, quod patet esse falsum.

Ex his colligitur implicáre contradictionem, quòd indiuisibilia separentur à partibus continui, ita vt separata consistant: quia intrinseca ratio modi est modificare, & determinare rem, cuius est modus; ergo ex propria ratione repugnat ei separatum à re existere: si ergo indiuisibilia distinguuntur à partibus continui tanquam modi earum, repugnabit consistere ab eis separata. 30

Ad testimonium autem Aristotelis respondeo conditionaliter loqui, sicut de motu per vacuum: an in instanti fieret, vel in tempore. Sensus ergo illius est inquirere, an si indiuisibile datetur separatum per possibile, vel impossibile, moueri posset. Et licèt conditionalis sit quæstio, valdè tamen vtilis, est ad intentum Aristotelis, quod est ostendere subiectum motus debere esse diuisibile, quod non potuit aliâ viâ meliùs probare, quàm ostendendo, quod etiamsi indiuisibile datetur separatum per possibile, vel impossibile, moueri non posset. Ad primum argumentum neganda est maior: quòd modus simul sit cum re ipsa per penetrationem: quia penetratio non datur, nisi inter ea, quæ habent extensionem molis: quare non est necesse indiuisibilia se penetrare cum partibus, licèt sint modi earum. Vel secundo dicimus, quòd etiam si alij modi se penetrarent cum partibus, non esset eadem ratio de indiuisibilibus, qui sunt modi partium per se extensarum: & ideò necesse est distingui ab eis situ, & positione. Non est ergo vniuersaliter vera propositio, quòd modi debeant se penetrare cum re, licèt de aliis modis rerum non per se extensarum vera concederetur.

Ad secundum argumentum concedenda est maior: quòd indiuisibilia omnia seipsis vniantur partibus, & non per alios modos: 31

dos: & dum ex eo infert indiuisibilia terminatiua, & continuatiua specie differre propter officiorum diuersitatem. Quidam ex his, qui sequuntur nostram sententiam, concedunt consequentiam. Ego verò negandum potius esse assero: quia officia hæc non sunt ex æquo distincta, sed vnum includitur in altero: nempè officium terminandi in officio continuandi. Nam continuare est esse extremum vtriusque partis, & saltem finem vnius, & principium alterius: ergo necesse est omne indiuisibile continuatiuum esse etiam terminatiuum: omne etiam terminatiuum potest esse continuatiuum, naturaliter quidem, vel saltem per diuinam potentiam. Nam si is, qui ducit lineam ab vno puncto in alterum, sisteret in medio, punctum medij, quod modo continuat, posset terminare, & in successiuis, si ille qui mouetur, sistat in medio motus, mutatum esse indiuisibile, quod continuat partes medias, posset esse terminatiuum totius motus: & si Deus vellet posset lineam vnius palmi extendere; & tunc punctum, quod prius erat terminatiuum, esset continuatiuum. Ex quibus satis apertè intelligitur, omne indiuisibile posse habere vtrumque officium: & successiuè postquam habuit vnum, non repugnat habere alterum, & ideò accidentaliter solùm differre eadem officia, & vnum indiuisibile ab alio ratione eorum: quare argumentum apud me difficultate prorsus caret. Nec ex hoc sequitur indiuisibilia esse res: quia ratio eorum non consistit in vniendo actu: sed etiam in eo, quod est vniri posse. Sed potius intrinsecum esse eis censendum est actu modificare, & determinare: quod verò hoc efficiant continuando, vel solùm terminando, accidentale esse intelligitur: cum probatum sit, ita hoc modo vnire, vt simul continuent, ac terminent: vel ita terminare, vt continuare possint, & ita cōtinuare, vt etiam possint solùm terminare. Quod verò in eodem argumento additur dari aliquod indiuisibile, quod actu non vniat, difficultate caret ex dictis: nam ratio modi non determinatur ad vniendum, sed vniuersalior est, ad quamcunque modificationem se extendens: & ideò satis est indiuisibile terminare, vt dicatur modus: quia terminatio modificatio est, & ita se habet indiuisibile terminatiuum, vt sine re, quam terminat existere non possit quod est conditio modalis. Quod verò vno, vel alio modo dicatur modificare, nempè vniendo, aut terminando accidentale est.

32 Ad vltimum de successiuis concedenda est maior, sed minor neganda; quòd partes temporis non existant actu; nam de existentia permanenti verum est: de successiua falsum: vt in 4. lib. agentes de tempore probauimus: successiua ergo existentia earum sufficiet, vt possint vniri per instās, quod etiam fluendo vnit, & ideò modo successiuo.

In

In quonam subiecto inhæreant indiuisibilia continuorum.

HOc est vltimum dubium de indiuisibilibus. Circa quod est prima opinio eorum, qui non tribuunt substantiæ proprias partes, sed à quantitate dicunt eas accipere: dicunt enim consequenter, nec habere propria indiuisibilia, quæ præsupponantur indiuisibilibus quantitatis, sed quemadmodum substantia ex se indiuisibilis præsupponitur, etiam sine distinctione partium quantitati, & ideò confusa quadam ratione censetur subiectum ei præsuppositum secundum rationem partium; à quantitate verò distinguitur in partes diuersas secundum extensionem; ita in ordine ad indiuisibilia quantitatis solùm præsupponitur confusa quadam ratione, & per indiuisibilia quantitatis accipit sicut partes extensas, sic etiam continuatas secundum extensionem. Et ratio vtriusque est; quia substantia non sic est subiectum quantitatis, vt præsupponatur continua, aut diuisibilis, vel habens partes, sed ita vt continua fiat, & diuisibilis, atque habens partes ab eadem quantitate: quare nec est necessarium præsupponantur indiuisibilia in ea: sed fiunt potius per receptionem quantitatis. Sed hæc sententia non videtur satis intelligibilis, quod sic probo; Quia accidens, & subiectum, vt ei præsuppositum, mutuam correspondentiam, & proportionem habere debent; sicut ergo necesse est substantiam corpoream sic proportionari quantitati, tanquam ei præsuppositam, vt partibus quantitatis correspondeant partes integrantes substantiæ, in quibus recipiantur; ita indiuisibilibus eiusdem quantitatis debent correspondere indiuisibilia substantiæ, vt in eis recipiantur; alioqui non videntur posse in substantia recipi, nec aliquem effectum formalem ei tribuere posse. 33

Nostra igitur sententia est, *quod sicut substantia habet proprias partes integrantes entitatiuas, ac substantiales, secundum quas præsupponitur quantitati: ita vt partes quantitatis recipiantur in partibus substantiæ: eodem modo habet propria indiuisibilia entitatiua, ac substantialia, quibus continuantur substantialiter partes eius, & ita præsupponitur quantitati continuata substantialiter:* fit autem continua, ac diuisibilis, sicut fit extensa, nempè extensione molis, atque occupatiua loci: & sicut in partibus substantialibus eius recipiuntur partes quantitatis eas accidentaliter extendentes, ita in propriis indiuisibilibus substantialibus recipiuntur indiuisibilia quantitatis, tanquam in propriis, & adæquatis subiectis, & ea afficiunt accidentaliter secundum proprium modum indiuisibilem, & continuatiuum partium extensarum secundum molem. Ita sentiunt iam ferè omnes Moderni, & communis ferè 34

iam

iam est in schola hæc nostra sententia. Quam probo primò: Substantia habet proprias partes secundum quas præsupponitur, vt subiectum quantitatis; ergo habet etiam propria indiuisibilia. Probatur consequentia; quia partes integrantes substantiæ propriæ componunt eandem substantiam tanquam totum integrale substantiale: sed non possunt eam sic componere nisi vniantur substantialiter; nec possunt vniri: nisi per aliquem modum substantialem vnionis: ergo necesse est ponere modos vnionis, per quos vniantur, qui sunt indiuisibilia propria eius. Probatur minor; quia nisi vniantur substantialiter, non possint efficere vnum substantiale, vt per se est manifestum.

35 Quod verò non possint per se vniri, hoc est, sine modo vnionis, etiam probatur, quia si ita vnirentur, etiam possent sine modis, vel indiuisibilibus vniri partes quantitatis, & ita cessaret necessitas ponendi indiuisibilia in continuis. Præterea, quia adhuc ea, quæ se habent tanquam potentia & actus, siue substantialiter, siue accidentaliter, non possunt vniri per se, hoc est, sine aliquo modo vnionis, vt patet in materia, & forma, atque in accidenti, & subiecto: ergo multò magis indigebunt partes integrantes modo vnionis, vt efficiant per se vnum integrale.

36 Probatur consequentia, quia non se habent tanquam actus, & potentia, sed tanquam incompleti quidam actus: ergo non possunt vniri per informationem, sed per continuationem, & ideò, nec sine modo vnionis continuatiuo, quod est indiuisibile continuans partes. Ex quibus sequitur repugnare, quòd substantia habeat proprias partes integrantes, ex quibus componatur tanquam totum, & vnum integrale, quin habeat propria indiuisibilia, quæ sunt modi vnionis, per quos vniantur, & sic vnitæ efficiant vnum. In his igitur indiuisibilibus propriis recipiuntur indiuisibilia quantitatis tanquam in propriis subiectis modalibus & incompletis.

De compositione continui, quantum ad partes eius.

37 Explicuimus omnia, quæ pertinent ad compositionem continui, quantum ad indiuisibilia eius, ex quibus notior facta est disputatio de partibus, de quibus tria disputanda sunt. Primum, an continuum componatur ex partibus actu infinitis, vel solùm infinitis in potentia. Et vt intelligatur quæstio, distinguendæ sunt duplices partes continui: nam quædam sunt æquales; quarum vna est extra aliam, & propter primum dicuntur aliquotæ; quia aliquoties sumptæ adæquantur toti. Propter secundum verò dicuntur non communicantes: quia vna non continetur, nec includitur in alia, sed omninò distincta ab ea est. Et propterea non communicat cum ea in entitate,

sed solùm in puncto indiuisibili, quo continuantur. Aliæ sunt partes, quarum vna includitur in alia, & ideò dicuntur communicantes, atque proportionales; quia communicant in entitate, & diuisio earum semper procedit secundum proportionem. Exemplum harum & illarum partium habemus in duabus primis diuisionibus cuiuslibet continui: nam prima diuisione, diuiditur in duas medietatẽs, & istæ sunt partes æquales, aliquotæ, & non communicantes; secundò, diuiditur qualibet medietas in duas alias medietates, & dicuntur communicantes respectu æqualium; quia in eis includuntur, atque etiam proportionales, quia eis proportionantur, & respectu eiusdem æqualis istæ sunt communicantes & proportionales; quia qualibet includitur in ea & partes æquales semper efficiunt continuum maius: vnde quo plures habet vnum altero, eò maius est, vt palmi, aut vlnæ maius efficiunt continuum, & quò plus ei adduntur, eò fit maius; proportionales verò non efficiunt maius continuum: quia in qualibet includuntur plures. Quæstio igitur non procedit de æqualibus, quia nullum continuum potest habere infinitas partes æquales actu, nec potentia, nisi sit actu infinitum: sed solùm de proportionalibus, an habeat actu infinitas, vel solum infinitas in potentia, quas certum est habere posse, licet sit quantitas finita.

Prima opinio asserit continuum esse quandam entitatem simplicem, & ideò non habere vllas partes, ex quibus componatur, nihilominus diuisibile est in semper diuisibilia, & ideò extrahi possunt ab eo in infinitum minores ac minores magnitudines per diuisionem, quæ quidem iam separatæ ab eo entia completa sunt, sed cum eo comparata, quasi partes eius reputantur: cùm sint minores: & quia ab eo extrahi possunt, quasi in potentia eius esse censentur, & propterea dicuntur partes in potentia: quam etiam denominationem accipiunt ab intellectu: qui etiam per diuisionem realem potest eas designare. Et tandem, quia diuisio realis atque etiam designatio intellectus possunt procedere in infinitum, dicuntur infinitæ in potentia. In hoc igitur sensu asserit hæc sententia *continuum habere infinitas partes in potentia, sed nullam habere actu, quia non est entitas composita, sed simplex.* Hæc sententia attribui solet antiquioribus interpretibus Arist. vt Com. Simpl. Phys. ac D. Thom. & eam defendunt ex Modernis quidam. Probant testimoniis Aristot. qui 1. lib. Phys. text. 12. & lib. 8. cap. 8. tex. 68. 7. lib. Meta. c. 13, & lib. 10. text. 2. & alibi sæpe asserit continuum habere infinitas partes aut infinita dimidia in potentia. Et eodem modo loquuntur antiquiores interpretes citari in eisdem locis, quare videntur sentire cum eo; quòd non habeat partes, vel dimidia actu infinita, ex 38

ta,ex quibus componantur, sed solùm in potentia,propter diuisionem, & designationem in infinitum procedentem.

39 Deinde ratione. 1.quia si continuum habet partes proportionales actu infinitas, ex quibus componitur : ergo componitur ex infinitis entitatibus realiter distinctis : nam cum compositio sit realis, necesse est componentia distingui realiter, & cum sit actualis, dabuntur in eo entitates reales actu infinitæ, actúque distinctæ,& etiam relationes reales actu infinitæ:quia distinctio realis fundat relationem realem in extremis:& quod maius est dabuntur infinities infinitæ entitates reales,& actuales : & infinities infinitæ relationes reales: quæ non solùm falsa : sed portétosa sunt;quare vt omnia hæc incommoda cessare possint, negandum est côntinuum habere actuales partes. Secundò, quia partes proportionales sunt medietates, in quas diuidi potest continuum,ergo quodlibet habet medietates actu infinitas: erit igitur ens actu infinitum,nô solùm ratione numeri actu infiniti partium, sed etiam ratione entitatis:nam cum quælibet pars sit entitas realis distincta ab alia, ex entitatibus actu infinitis resultabit entitas realis actu infinita, & ita dabitur infinitum actu in rerum natura secundum multitudinem, & secundum magnitudinem:imò tot infinita, quot sunt continua, & vnum quidem maius altero, quia maius est cœlum formica. Et si dixeris tot habere partes partium,sicut magnum:& ideò non esse vnum maius altero.Contra hoc est experientia manifesta,atque etiam ratio,quia vna pars magni habet tot partes,ac habet totum continuum paruum:ergo totum magnum habêbit plures, & erit maius cum totum sit maius sua parte.

40 Secunda opinio tenet quodlibet continuum habere partes proportionales actu infinitas. Ita Scot.in 2. d.2. q.9. & 5.Meta. q.10. Duran.in 1.d.39. q.2.& d.34.qu.2. Greg. in 2.d.24. qu.1. Nim.5.Meta.q.6.Sonc.q.20.Sot. 3.lib.Phys. qu.3. §.*his praiactis fundamentis*, Tolet.lib.6. q.1.concl.3.Perer.l.10. cap.13. & 15. Fons.5.Met.q.6.sect.5.Con.lib.6.Phys.c.2.q.1.art. 2. & 3.& est iam communis inter Modernos, & vera. Quam vt probemus solum oportebit ostendere, quòd côntinuum habeat partes actuales integrantes,ex quibus componatur : nam eo ipso probatum erit habere actu infinitas, cum euidens sit apud Aristotelem, & omnes esse diuisibile in infinitum, aut in semper diuisibilia : vnde qua ratione habet duas medietates, in quas actu diuiditur, & hæ duæ medietates, duas alias, in quas diuidi constat, euidens sit habere actu infinitas : sicut in infinitum procedunt diuisiones, non est enim maior ratio de prima diuisione, quàm de reliquis.

Hæc sententia colligitur euidenter ex duobus, quæ de con-

tinuo docet Aristot. Primum, ipsum definiens 5.lib. Meta.cap. 13.sub vniuersali ratione quanti, hoc modo, *Quantum est diuisibile in ea, qua insunt, quorum vtrumque, aut singulum vnum quid & quod quid aptum est esse.* Sed est diuisibile in partes; ergo ei insunt partes, sed inesse, & actu esse, sunt idem; quia quæ solùm sunt in potentia alicuius, non dicuntur ei inesse: ergo ex mente Aristotelis habet partes actu, in quas diuidi potest. Definiens etiam continuum in prædicamento quantitatis, asserit esse id, *cuius partes copulantur termino communi*; ergo continuum actu erit, cuius partes actu copulantur termino communi: sed actu copulari non possunt, nisi actu in eo sint: ergo quodlibet continuum actu existens in rerum natura habet partes actuales, ex quibus componitur. Hæc est etiam expressa sententia D. Thomæ, 5.Metaph. lect. 15. vbi sic ait: *Quantum dicitur, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quod quidem dicitur ad differentiam diuisionis mixtorum: nam corpus mixtum resoluitur in elementa, quæ non sunt actu in mixto, sed virtute tantum.*

Probatur etiam ratione. Primò, quia vel continuum est totum integrale compositum ex partibus, vel non: sed simplex quædam entitas carens tali compositione, sed hoc secundum est impossibile; ergo primum est necessarium; ex quo euidenter sequitur habere partes integrantes actuales, ex quibus componatur. Sed probatur minor: quia ab entitate simplici repugnat separari plures, ad distinctas entitates in eodem genere, in quo est entitas simplex, sed à continuo separantur per diuisionem plures entitates, ex quibus simul vnitis integratur aliud; ergo in genere integralis non est entitas simplex. Probatur minor, quia per diuisionem separantur ab aqua plures portiones, ex quibus rursus vnitis integratur vna alia aqua. Secundò, quia compositum est illud in aliquo genere, quod resultat ex pluribus in eodem genere distinctis, & vnitis, sed continuum est tale: ergo in ratione continui est realiter compositum: quare habebit partes integrantes reales & actuales. 41

Probatur minor, nam si duæ portiones aquæ separatæ, atque distinctæ vniantur, fit vnum continuum: ergo vnum compositum. Probatur euidenter consequentia: quia vnum resultans ex vnione multorum, & compositum idem sunt, illa igitur aqua erit continuum compositum: ergo ex partibus integrantibus, quas actu habere necesse est. Idem probat efficaciter augmentum viuentium, quæ quotidie maiora fiunt, per accessum nouarum partium substantiæ, & quantitatis quas necesse est actu in se retinere, & ex eis esse compositam. Et hanc sententiam videtur tanquam veram præsupponere Sacrum Concilium Tridentinum, dum definit sess. 13, totum, & integrum Corpus Christi 42

Christi verè realiter, & substantialiter contineri in Hostia consecrata, & in singulis eius partibus, etiam ante diuisionem, quod nescio quo pacto verum esse potest, si Hostia non habet actu partes integrantes: nam continentia Corporis Christi sub singulis partibus Hostiæ, non erit actualis, si non dantur partes actuales in Hostia, sub quibus actu contineatur.

43 Ad argumentum alterius sententiæ respondeo, Aristotelem vsum esse illo modo loquendi de infiniti partibus, aut infinitis dimidiis in potentia in eo sensu, quem ipse tetigit definiens continuum: quòd sit diuisibile in ea, quæ insunt: quorum vtrumque, vel vnumquodque, vnum quid aptum est esse per se, quasi dicat partes, in quas continuum diuiditur, actu esse in eo in ratione partium: sed posse esse entia completa, & per se existentia ab eo separata, & ideò quantum ad hunc modum essendi solùm sunt in potentia, quandiù ab eodem continuo non separantur per diuisionem. Vel sensus eius est, quem tribuit Diuus Augustinus secundo libro de libero arbitrio, capite octauo dicens: Medietates actu esse in continuo, sed adhuc non esse plures partes simpliciter, aut infinitas, vsque ad separationem realem per diuisionem faciendam: quia numerus dicit realèm discretionem, quam non habent, dum sunt in continuo, sed vnum quid sunt, quod per compositionem efficiunt: sed habere possunt per diuisionem discretionem realem, & esse plura dimidia, vel plures partes, aut infinitæ. Bene ergo dixit Aristoteles continuum habere infinita dimidia, vel infinitas partes in potentia: quia nec plures, nec infinitæ sunt actu, cum non sint actu discretæ, vel separatæ, sed in potentia: quia separari possunt, & discretæ fieri per diuisionem.

44 Ad primum argumentum concedenda est consequentia, quòd continuum componatur ex infinitis entitatibus partialibus, & incompletis, distinctis quidem realiter, non ex æquo: ita vt entitas vnius sit extra entitatem alterius, sed distinctione reali includentis, & inclusi: quia in vna includuntur plures, imò infinitæ, & ideò non efficiunt quantitatem actu infinitam, sed finitam, includentem tamen infinitam multitudinem partium proportionalium, quæ non faciunt numerum, vel multitudinem simpliciter infinitam: cum non habeant realem discretionem: sed potiùs dicuntur vnum simpliciter, quòd vnitæ componunt: hoc igitur modo adeò diminuto admittere infinitum nullum est inconueniens, nec infinities infinitum: quia finitum est simpliciter illud, quod ex omnibus resultat, nec etiam infinitas relationes, aut infinities infinitas: cum non minus sint partiales, & incompletæ, quàm partes ipsæ, in quibus fundantur, & sunt.

Et eodem modo dicendum est ad secundum; quòd cum partes actu infinitæ non sint æquales, sed proportionales, quarum quælibet includit plures, imò infinitas, non faciunt infinitam entitatem. Vnum tamen continuum maius est alio; quia habet partes maioris magnitudinis, & etiam plures, quàm aliud, licet non magis infinitas formaliter; quia vnum infinitum non est maius altero formaliter; sed bene materialiter plures habens partes, quàm aliud, itaque cœlum maiores habet partes, quam formica, & etiam plures, licet ratione formali infiniti in potentia non sit maius, sed est continuum finitum simpliciter maius.

An continuum componatur ex indiuisibilibus, tanquam ex partibus.

Non intelligitur quæstio de indiuisibilibus secundùm substantiam, necdum minimis quantitatibus, quæ ratione suæ paucitatis nō videntur iam diuidi posse, sed solùm de his indiuisibilibus, quæ continuant partes continuorum, vel continua ipsa terminant, sub qua ratione nullo modo diuidi possunt, sed partibus omninò carent; talia sunt puncta lineæ, & tales etiam lineæ, & superficies, quatenus illa caret longitudine, & hæc profunditate. Quærimus ergo, an ex his componantur corpus, superficies, & linea tanquam ex partibus, supponentes tanquam certum, quòd componantur ex eis tanquam ex modis indiuisibilibus, quibus vniuntur partes, quemadmodum homo non solum ex corpore, & anima componitur, sed etiam ex modo vnionis, quamuis ex illis solis tanquam ex partibus. 45

Et prima opinio fuit antiquorum Philosophorum, quos citauit Arist. 1. lib. Ph. in principio, nempè Zenonis, Pythagor. Leucippi, atque Democr. asserentium corpora omnia composita esse ex quibusdam atomis indiuisibilibus, tanquam ex partibus. Quæ probari potest ex motu sphærici super planum solum tangentis puncta spatij; solùm ergo mouetur per illa; ergo spatium supra quod fit talis motus: cùm sit diuisibile, ex solis indiuisibilibus tanquam ex partibus componitur.

Vera tamen sententia est, quam Aristo. tenet in his duobus capitibus, & cum eo omnes interpretes, tam antiqui, quàm Moderni, continuum non componi ex indiuisibilibus tanquam ex partibus, sed solùm tanquam ex vnionibus partium; eámque tanquam certam in vera Philosophia videtur præsupponere Ecclesia Catholica in Concilio Constantiensi sess. 15. vbi inter errores contra fidem, quos tenuit Ioannes Huz, eos etiam refert, quos tenuit contra veram Philosophiam, ex quibus vnus fuit, quòd continuum componatur ex indiuisibilibus. Verba 46

Concilij

Concilij sunt hæc: *Linea aliqua Mathematica continua componitur ex duobus, tribus, vel quatuor punctis immediatis, aut solum ex punctu simpliciter finitis, vel tempus est, vel erit compositum, ex instantibus immediatis.* Sed probatur duplici ratione euidenti. Prima quia indiuisibilia hæc omni prorsus magnitudine carent, omni longitudine, omni latitudine, omni profunditate, ergo vnum additum alteri, nec magnitudinem facere potest, nec eam augere; quare nec poterit eam componere tanquam pars. Probatur consequentia, quia sicut substantia debet componi ex partibus, quæ sint substantiæ incompletæ, ita magnitudo ex partibus, quæ sint magnitudines incompletæ. Indiuisibilia verò cuiuslibet magnitudinis completæ, atque incompletæ experta sunt; ergo non potest magnitudo ex eis componi, tanquam ex partibus.

46 Secunda ratio ex duobus Mathematicis principiis desumitur; quorum primum est, lineam quamcunque posse diuidi in duas partes æquales. Secundum, vnam lineam in tot partes diuidi posse, ac alteram; quamuis partes vnius possint esse maiores; alterius verò minores: vt si linea maior potest diuidi in tres partes maiores, etiam minor in tres partes minores: quibus suppositis ita arguo: Demus lineam maiorem constare quatuor punctis: minorem verò tribus, tunc illa poterit diuidi in quatuor partes; hæc verò non; quia diuidere oportebit aliquod indiuisibile, quod repugnat. Præterea non poterit eadem linea minor diuidi in duas partes æquales, nisi punctum medium diuidatur; euidens igitur est lineam non componi ex punctis, & ex consequenti, neque vllum continuum ex indiuisibilibus.

47 Argumentum verò de motu sphærici corporis super planum nihil probat; sed concessa maiori, quod non tangat nisi puncta plani; negatur, quòd solùm moueatur per illa, imò non mouetur per planum, tanquam per spatium; sed per aërem, planum verò solum est terminatiuum spatij extrinsecum, quod præter puncta, quæ tangit in eo sphæricum, habet etiam partes, quas pertransire dicitur corpus quasi extrinsecè, licèt eas adæquatè non tangat, sed puncta, quibus copulantur.

An accidentia corporea, præter quantitatem, habeant proprias partes integrantes, propriáque indiuisibilia, vel solùm hac, & illas accipiant à quantitate.

48 Noua est quæstio ista, & solum à Modernis agitata, sed satis difficilis, & est eadem, quam disputauimus in 1. l. de substantia, an habeat proprias partes integrantes, propriáque indiuisibilia, quæ habebit, si ab ea separetur quantitas, vel

solùm eas accipiat à quantitate. Idem ergo quærimus modo de qualitatibus corporeis, cæterisque accidentibus, vt de calore, & albedine, an habeant proprias partes integrantes, propriáque indiuisibilia, quibus copulentur, non acceptas à quantitate, sed quas habere possint, si à substantia, & quantitate separentur per diuinam potentiam, vel solum accipiant partes, & indiuisibilia à quantitate, & separata ab ea necesse sit vtrisque omnino carere.

Prima opinio negat, sicut de substantia, ita de qualitatibus, cæterisque accidentibus corporeis, quod proprias partes integrantes habeant, & propria indiuisibilia, sed ex propria natura esse entitates indiuisibiles, nullam habentes compositionem partium integrantium: vnde si à quantitate separentur, nullam talem habebunt compositionem. Ita tenent omnes illi, quos in 1. lib. citauimus pro opinione negante substantiæ proprias partes, & indiuisibilia. 49

Probatur 1. quia hæc accidentia præsupponunt quantitatem in substantia; ergo præsupponunt iam subiectum diuisibile, & habens partes atque indiuisibilia, quare non indigent aliis, sed eo ipso, quòd recipiuntur in subiecto, recipiunt ab eo partes integrantes, & indiuisibilia. Secundò, si qualitates haberent propria indiuisibilia, sequitur hæc recipi in subiecto diuisibili, quod patet esse falsum: cum necessaria sit proportio inter accidens, & subiectum. Sed probatur consequentia; quia si demus calorem intensum, vt quatuor, & ei concedantur propria indiuisibilia intensionis significata per calorem, vt vnum, vt duo, & vt quatuor: cum calor ita intensus reperiatur in omnibus & singulis partibus corporis, eadem quoque indiuisibilia intensionis reperientur in eis, & ita indiuisibilia recipientur in eisdem partibus, quæ sunt subiecta diuisibilia. Imò duo indiuisibilia diuersarum, & contrariarum qualitatum recipientur in eodem indiuisibili subiecti, vt in eodem puncto eius, quod patet esse impossibile, quia sicut qualitates contrariæ se expellunt ab eodem subiecto, nec possunt esse simul in eo, eodem modo debent se expellere indiuisibilia earum, si dentur; quare non poterunt simul in eodem puncto subiecti permanere. Sed probatur consequentia, quod necessariò permaneant, si detur lignum: cuius medietas sit calida, vt sex, & medietas alia frigida, etiam vt sex; tunc enim necesse est indiuisibilia terminatiua vtriusque qualitatis contrariæ recipi in eodem puncto continuante vnam medietatem subiecti cum alia.

Secunda opinio concedit qualitatibus, & cæteris accidentibus corporeis proprias partes integrantes entitatiuas, sicut substantiæ, quas nõ recipit à quantitate, atque propria indiuisibilia, 50

quibus

quibus continuantur, à quantitate verò extendi, ficut extenduntur partes fubftantiæ. Ita fentiunt omnes Moderni qui fubftantiæ tribuunt proprias partes, & propria indiuifibilia, & hæc videtur mihi probabilior, fuppofito, quod fubftantiæ conceduntur, quam fic explico: Sicut effentia fubftantiæ componitur ex materia & forma, tanquam totum effentiale, ita eius entitas componitur ex partibus integrantibus vnitis propriis indiuifibilibus fubftantialibus, tanquam totum integrale, & hanc compofitionem habet, vt præfupponitur quantitati: quare neque illam, neque partes integrantes, & indiuifibilia: ex quibus fit, recipit à quantitate; fed folùm extenfionem molis earundem partium, ita de qualitatibus, & cæteris accidentibus intelligit hæc opinio, præter compofitionem effentialem, ex genere, & differentia habere aliam entitatiuam, & quafi fubftantialem in propria entitate, per quam conftituuntur in ratione totius integralis, quam non recipit à quantitate: fed eam habebunt, fi fiant à Deo fine quantitate, vel fi poftquam in fubiecto extenfo facta funt, feparentur ab eo, & omnino à quantitate à qua eædem partes recipiunt extenfionem molis, & fiunt loci occupatiuæ, ficut partes fubftantiæ.

51 Sic autem explicata probatur primò; quia alia eft entitas realis albedinis, quæ eft in facie, alia quæ eft in manu; ergo diftinguuntur realiter, & efficiunt eandem albedinem cum his entitatibus eiufdem, quæ funt in cæteris partibus realiter diftinctis; ergo albedo, quæ eft in homine, habet partes integrantes proprias, ex quibus componitur propria entitas tanquam totum integrale. Probatur antecedens: nam bene poteft feparari brachium à capite, qua feparatione facta, bene poteft Deus feparare albedinem brachij à quantitate eiufdem brachij, & fimiliter albedinem capitis à quantitate eiufdem: cum conftet albedinem non habere intrinfecam dependentiam à quantitate; factis autem his feparationibus, permanet albedo brachij feparata ab albedine capitis; ergo diftinguuntur realiter, & entitatiuè, & eodem modo diftinguebantur ante feparationem, alioqui non poffent feparari; ergo albedo totius corporis continebat plures entitates reales, & cum fit vna, erit ex eis compofita tanquam ex partibus integrantibus, quæ cum non poffint componere, nifi vniantur; nec vniri, nifi per modos vnionis indiuifibiles, fequitur habere etiam propria indiuifibilia, quibus vniuntur partes.

52 Secundò probatur, ex naturali correfpondentia. & proportione requifita inter accidens, & fubiectum, ita vt fi vnum fit totum integrale compofitum ex partibus integrantibus, aliud quoque debeat habere fimilem compfitionem, ita vt partes

correspondeant partibus:& indiuisibilia indiuisibilibus:sed qualitates inhærent subiecto habenti partes integrantes,& indiuisibilia, quibus copulantur: ergo easdem habere debet accidens, alioqui totum in toto subiecto recipietur, & totum in qualibet parte. Quod autem aduersarij respondent,non esse necessarium, vt habeat partes præsuppositas, sed vt eas recipiat per inhæsionem:non satisfacit: quia per inhæsionem solùm potest recipere extensionem accidentalem à quantitate: cum tamen per eam extensa, non solum habeat partes distinctas secundum extensionem accidentalem: sed etiam secundum propriam entitatem qualitatis, & licet quantitas possit efficere illam distinctionem partium accidentalem, non tamen potest facere hanc entitatiuam,& substantialem,vt ex se patet:ergo eam habet qualitas à se & non à quantitate. Probatur tandem ex motu intensionis, qui est perfectio qualitatis circa eandem partem subiecti hoc modo: Dum calor intenditur in manu: talis motus intensionis est continuus: ergo habet partes copulatas termino communi, qui appellatur, mutatum esse indiuisibile, sed per hoc mutatum esse indiuisibile, acquiritur gradus indiuisibilis caloris, vt tria, vel vt quatuor:sicut per partes motus acquiritur pars gruadualis intensionis: ergo calor acquisitus per talem motum habet indiuisibilia, quibus copulantur partes intensionis eius. Et hoc argumentum efficacissimum est ad id conuincendum. Probatur tandem, quia qualitates per se terminantes motum intenduntur in subiectis per motum successiuum, ergo habent latitudinem gradualem intensionis diuisibilem in partes intensionis: & ex consequenti habent veras,& reales partes intensionis,& vnitas inter sese per continuationem, alioqui non efficerent vnam qualitatem intensam: sed partes istæ non possunt vniri per se, sicut nec partes extensionis quantitatiuæ: ergo vniuntur per indiuisibilia intensionis, à quibus continuatæ efficiunt vnam qualitatem intensam.

Ad primum argum. alterius opinionis concedendum est 53 primum enthymema, sed negandum, quod rursus infertur qualitatem non indigere partibus, & indiuisibilibus propriis: imò ex eo, quod præsupponit subiectum diuisibile secundum partes extensas, debet ipsa habere etiam partes entitatiuas copulatas propriis indiuisibilibus, vt per eas proportionem subiecto, in quo debet recipi: nam si sit omnino indiuisibilis, non erit capax extensionis præsuppositæ in subiecto: nec in eo poterit recipi.

Pro solutione secundi notandum est: qualitates corporeas duplices partes habere, intensionis, & extensionis: partes extensionis sunt, quas habet in diuersis partibus subiecti: vt in brachio,

brachio,& pede,intensionis verò sunt gradus perfectionis, quos habet circa eandem partem, vt cum calor in eadem manu, vel pede dicitur esse, vt duo; habet duas partes intensionis æquales, quæ sunt primus,& secundus gradus:& quilibet horum graduum habet infinitas partes proportionales intensionis: quia latitudinem habet diuisibilem in infinitum. Et iuxta hos duos modos partium, habet etiam indiuisibilia duplicia, quibus copulantur, extensionis,& intensionis: & indiuisibilia extensionis sunt, quibus copulantur partes extensionis, vt indiuisibile, quo copulantur calor brachij, & manus extensionis dicitur: Indiuisibilia verò intensionis sunt quibus partes graduales perfectionis, quas habet in eadem parte subiecti copulantur, & significantur his vocibus,calor,vt vnum, vt duo, & vt tria: quia calorem esse sub tali gradu præcisè, vt vnum, vel vt duo modus indiuisibilis est perfectionis eius, & præter hæc, habet intra totam latitudinem

54 cuiuslibet gradus infinita alia indiuisibilia, quibus copulantur partes proportionales, in quas diuidi potest totus ille gradus: hoc supposito concedendum est ad formam arg. quod indiuisibile intensionis recipitur in parte subiecti diuisibili secundum extensionem;nam calor sub ratione indiuisibili,vt vnum, vel vt duo per totam manum extenditur, neque mirum id videri debet: nam cum intensio, & extensio qualitatis sint diuersæ rationis, diuersæque perfectiones eius, gradus indiuisibilis secundum intensionem potest diuidi secundum diuersas partes subiecti ad quas extenditur,quod est esse in subiecto diuisibili, non in eodem ordine intensionis, sed in alio distincto extensionis, ideò diuisibilis secundum extensionem, quia ad plures partes subiecti extendi potest, inuariabilis permanens secundum proprium modum intensionis.

55 Aliud verò, quod in eodem argumento dicitur de duobus indiuisibilibus contrariarum qualitatum, concedendum est, quod in eodem indiuisibili subiecti recipiantur, in quo nullum est inconueniens; sicut nec reputatur inconueniens quòd duo indiuisibilia terminatiua duorum corporum occupantium diuersas partes loci, sint in eodem indiuisibili loci eis correspondenti, nã locus continuus est, & corpora contenta sunt contigua:quare cum duo indiuisibilia loci non sint immediata, necesse est ab vno, & eodem contineatur vtrumque indiuisibile terminationum locatorum:in hoc autẽ nulla est repugnantia,licèt repugnet duas partes corporis esse in eadem parte loci; quia partes non possunt esse simul sine penetratione, propter extensionem:quam habent occupatiuam diuersarum partium loci;indiuisibilia verò extensione carent & ideò simul esse possunt in eodem indiuisibili loci sine penetratione. Eadẽ similitudine intelligendum est

duas

duas partes qualitatum contrariarum non posse esse in eadem parte subiecti in gradu intenso, sed bene duo indiuisibilia terminatiua intensionis earum. Et ratio huius differentiæ est: quia cõtrariæ qualitates per partes agunt, & se expellunt ab eisdem partibus subiecti: quia partes qualitatum, qualitates simpliciter sũt: indiuisibilia verò non sunt qualitates: sed modi earum; modi verò non sunt actiui per se, nec per sese expellunt, sed ex consequenti tantùm agere dicuntur, & se expellere, dum agunt, & se expellunt qualitates ipsæ, quas modificant.

CAPVT III.

TEXT. ARISTOTELIS,

Necesse est autem, & ipsum nunc, quod non secundum alterum, sed per se, *&c.*

Breuis expositio Textus.

PRobato iam, quod continuum sit diuisibile, & quod non 56 componatur ex indiuisibilibus tanquam ex partibus, sed ex diuisibilibus, & ex consequenti motum talem esse, atque eodem modo compositum: prosequitur Aristoteles tractatum de diuisione eiusdem motus, quam, vt in sequentibus capitibus meliùs explicare possit, præsupponit in præsenti tres oppositiones vniuersales, eásque probat, nec eget caput alia diuisione.

Prima propositio vniuersalis est, nunc seu instans temporis esse indiuisibile: sumit autem nunc, propriè pro eo, quod est finis præteriti temporis, & initium futuri, & sic vtrumque copulat, & efficiunt vnum: nam impropriè sumi solet pro parte temporis præsentis, qua ratione, nunc in se inclusi, vocatur nunc; in quo sensu dicere solemus de tota hora præsenti, nunc aliquid fieri, quia fit in nunc, vel instanti præsenti eam copulante cum tempore futurò. De nunc igitur copulante præteritum, cum futuro probat, quòd sit indiuisibile hac ratione: Nunc copulans tempus præteritum cum futuro est vnum, & non plura: ergo est indiuisibile. Antecedens sic probat: nam si duo proximè, vel vnum essent: ita vt vnum esset finis præteriti temporis, & aliud initium futuri, vel succederet alteri, vel distans ab eo erit, neutrum est possibile; ergo nec erit possibile, quod sint duo. Probatur minor: quia si sibi immediatè succedunt; sequitur ex eis tanquam ex partibus componi tempus: quia nihil aliud inter ea medium est, ex quo tanquam ex parte indiuisibili copulata componatur tempus; sed tempus se lùm erit multa nunc, vel multa instantia, ex quibus erit compositum: sed tempus componi ex instantibus tanquam ex partibus probatum est falsum in præcedentibus,

dentibus: ergo falsum est, quod instans copulans præteritum, cum futuro sit plura sibi proximè succedentia, sed vnicum esse necesse est.

57 Quod verò non sit plura inter se distantia, probat: quia si non sibi proximè succedunt, dabitur tempus inter illa: cum necesse sit inter quælibet duo diuisibilia continui dari partem mediam: vt inter puncta partem lineæ, & inter lineas partem superficiei: sed non potest dari tempus medium inter illa: ergo nec vnum distare ab alio. Probatur minor: quia tempus præteritum, & futurum consequenter se habent; ergo nihil eiusdem generis, hoc est, nulla pars temporis mediat inter illa; & ex consequenti, nec inter nunc, quod est finis vnius, & initium alterius. Probat deinde consequentiam, quod sit indiuisibile: nam si diuisibile esset, ita vt aliquid eius esset finis præteriti, & aliquid etiam initium futuri, sequeretur aliquid præteriti esse in futuro, & aliquid futuri in præterito, quod repugnat, cùm præteritum sit extra rationem futuri, & etiam futurum extra rationem præteriti.

Secunda propositio vniuersalis est, quod in instanti indiuisibili nihil possit moueri, nec propriè quiescere. Probat primum: nam si aliquid moueatur in instanti, demus in eo transire spatium pedale; & tunc dari poterit aliud corpus, quod velociùs moueatur, & pertransibit idem spatium in minori duratione, & ita instans non erit iam indiuisibile, quod patet esse falsum. Quod verò in instanti non possit aliquid quiescere, sic probat: Quies est priuatio motus; sed in instanti non datur motus: ergo nec dabitur quies. Probatur consequentia, quia priuatiuè opposita eiusdem mensuræ debent esse.

Tertia propositio vniuersalis est, quòd omne mobile sit diuisibile: quam probat hoc argumento: Id quod mouetur, partim debet esse in termino à quo, & partim in termino ad quem: nam dum totum est in termino à quo nondum mouetur, & dum totum est in termino ad quē, iam non mouetur: ergo dum mouetur, partim in vno, & partim in alio termino debet esse; sed indiuisibile caret partibus; ergo non potest esse partim in vnō termino, & partim in alio, sed vbicunque est, debet esse totum, quare non poterit moueri.

QVÆSTIO VNICA.

An motus possit fieri in instanti per potentiam Dei absolutam.

58 MOtus nón accipitur iam sub illa ratione vniuersali abstracta à motu successiuo, & mutatione instantanea: sub qua definitum esse in 3. lib. diximus: nam ita acceptus in instanti esse

potest,

potest, cum multæ sint mutationes instantaneæ; de quibus verum est esse motus in hac acceptione, & in momento fieri: sed sumitur motus propriè pro successiua mutatione inter terminos positiuè contrarios, de qua docuit Aristot. in 5. lib. quod ad tria tantùm prædicamenta per se terminetur, ad Quantitatem, Qualitatem, & Vbi.

Et præsupponit titulus quæstionis naturaliter esse impossibile, quod in instanti fiat: in quo omnes videntur conuenire: quia nec potest naturaliter corpus acquirere simul quantitatem per augmentationem cum nutritione faciendam: nutritio enim secundum ordinem naturalem successiua debet esse: cum fiat virtute caloris naturalis successiuè conuertentis alimentum in substantiam aliti, nec etiam potest totam latitudinem caloris per alterationem simul acquirere: sed vnam partem post aliam, & multò minus totam latitudinem spatij.

Quæstio igitur solùm procedit secundum potentiam super- 59
naturalem vel absolutam Dei. Et circa quæstionem sic intellectam. Et prima opinio Scoti in 4. distin. 43. quæst. 2. artic. 3. vbi asserit, *quod si subito vacuum fieret à Deo per miraculum in instanti, moueretur vicinum corpus ad illud replendum*. Idem sentiunt Greg. in 2. d. 6. quæst. 3. art. 2. & Maior. in 4. d. 49. quæst. 8. atque etiam illi, quos citauit Durand. in 4. d. 43. quæst. 4. Probatur testimonio Aristotelis 8. lib. Phys. cap. 10. vbi probat primum motorem, habentem infinitam virtutem non posse esse corporeum: quia si virtus infinita esset in corpore, posset illud mouere in non tempore, aut quod idem est in instanti. Ex quo tale argumentum desumitur, licèt virtus infinita Dei non sit in corpore, sed potest applicari liberè ad mouendum corpus, & potest Deus totam illam simul applicare ad mouendum vnũ aliquod corpus, quam si applicaret, moueret illud in non tempore, vel in instanti, quod sic probo: Applicans aliquam virtutem finitam potest Deus mouere corpus in tempore aliquo, & si applicet maiorem virtutem, mouebit illud in minori tempore: sed liberum sibi est applicare totam suam virtutem infinitam: ergo mouebit illud in tempore in infinitum minori: quod proinde tempus non erit, sed non tempus, vel instans: quare non repugnabit dari motum in instanti factum. Probatur etiam ratione: quia communis resurrectio corporum subitò efficienda est per diuinam virtutem, & potentiam, sed non potest subitò fieri, nisi in instanti coniungantur ossa, & cineres valdè distantes: nec possunt coniungi, nisi per motum localem: ergo non repugnat motum localem in instanti fieri. Et certè non videtur negari posse diuinæ omnipotentiæ, quòd in momento possit corpus transferre ab vno loco in alterum, quod est in instanti illud mouere.

Prius

60 Priusquam nostram sententiam proponamus, quandam æquiuocationem tollere oportet in sensu huius quæstionis inclusam: ne in æquiuoco laborare videamur: nam motum fieri posse in instanti, duplicem sensum habere potest. Primum an motus, cum sua successione, & continuatione possit in instanti fieri: in quo sensu euidens est, contradictionem implicare: quia successio essentialiter includit prius & posterius: sed prius & posterius repugnat dari in instanti, vt per se est manifestum: ergo implicat contradictionem, quòd motus cum sua successione instanti fiat: vnde si in hoc sensu intelligeretur opinio præposita; non esset vllo modo probabilis, sed euidenter falsa. Secundo modo potest intelligi motum in instanti fieri, ita vt motus successiuus transeat in mutationem instantaneam, & sic terminus eius qui non posset naturaliter acquiri, nisi successiuè & per partes: simul & in instanti acquiratur: vnde idem erit quærere, an motus possit

61 fieri in instanti, ac si quæramus, an motus possit transire in mutationem instantaneam, & hoc absque dubio dependet ex alio: nempè an successio sit de essentia motus: vel solùm accidens naturaliter ei conueniens: nam si de essentia eius sit, non poterit transire in mutationem instantaneam, sed specie distinguetur ab ea, etiam circa eundem terminum propter diuersum modum intrinsecum, successiuum, & momentaneum.

62 Si verò successio sit ei accidentalis, transire poterit in mutationem instantaneam circa eundem terminum non mutata specie: & hunc sensum tenere videntur Scotus, & alij; dum asserunt motum posse fieri in instanti per diuinam potentiam: non quidem cum sua successione permanentem: sed vt successio sit naturale accidens eius, sine quo esse possit per virtutem diuinam; & manens in sua specie transire mutationem instantaneam, per quam idem terminus acquiratur in momento, qui non posset naturaliter acquiri nisi per partes, & successiuè: in quo sensu eandem sententiam defendunt Moderni non pauci, asserentes per diuinam potentiam fieri posse, vt tota latitudo caloris, & etiam partialis substantia cum sua quantitate in instanti acquiratur: & ita in instanti augeatur corpus; & tandem in instanti possit moueri corpus de vno loco in alterum. Quod sic probatur, nam ideò non potest qualitas per se terminans motum in instanti acquiri; quia contrarium habet in subiecto, cuius resistentiam non potest in instanti superare, sed paulatim: & ideò successiuè, quare non nisi successiuè, & per partes expellit formam contrariam, & introducit propriam, & hæc est vnica causa, propter quam alteratio est motus successiuus, & similis est ea, propter quã augmentatio successiuè fit, quia calor naturalis disponens materiam alimenti, non potest in instanti contrarias dispositiones ab

eo expellere:& proprias introducere pro forma viuentis requisitas: sed virtus infinita Dei potest in momento vincere totam resistentiam contrarij, atque etiam dispositiones conuenientes in materiam inducere pro forma introducenda: ergo poterit totam latitudinem caloris introducere in aqua expulsa frigiditate, & ideò per alterationem instantaneam & etiam in instanti producere partialem substantiam & quantitatem, per quam augeatur viuens: sicque augmentationem instantaneam efficere. Et eadem ratione transferre corpus de vno loco ad alterum per mutationem localem momentaneam.

Nostra sententia duabus conclusionibus explicatur. Prima *asserit successionem non pertinere ad essentiam alterationis, nec augmentationis, sed esse accidens quoddam, vel proprietatem naturalem consequentem essentiam earum naturaliter, & ita per potentiam Dei absolutam possunt transire in mutationes instantaneas permanendo in propriis speciebus.* Hæc est conformis præcedenti opinioni:& probatur efficaciter argumento in fauorem eius facto: cui hoc secundum addendum est: Communis est sententiæ scholæ, quod per potentiam Dei absolutam possunt contrariæ qualitates in summa intensione simul esse in eodem subiecto:vt calor, vt octo, & frigus etiam, vt octo, quia potest Deus suspendere mutuam actionem, & passionem earum, & ex consequenti expulsionem vnius, vel alterius à subiecto, ex quo euidenter sequitur, posse Deum, dum aqua calefit, ab igne suspendere resistentiam frigiditatis,& actionem eius circa ignem,atque expulsionem,& ita facere, vt ignis introducat in eam calorem, vt octo sine expulsione alicuius gradus frigiditatis,& id quidem in instanti;quia si suspenderetur actio, & resistentia frigiditatis, sic se haberet frigiditas in aqua, quantum ad impediendum ingressum caloris, ac si non esset; nihil ergo retardaret actionem ignis,quo minus in instanti fieret, ac si contrarium non haberet calor in eodem subiecto:& hoc esset alterationem fieri in instanti.Et idem prorsus argumentum fieri de nutritione, & augmentatione,vt cuilibet est per se manifestum. 63

Secunda conclusio, successio intrinseca est motui locali, ita vt non possit vllo modo transire in mutationem instantaneam, sed contradictionem implicare, quòd corpus mutetur de vno loco in alterum transeundo per medium in instanti. Hæc prius explicanda est,deinde probanda: explicatur autem hac ratione: Duobus modis possumus excogitare, quod vnum corpus transferatur de vno loco in alterum, vel per spatium medium, verum, vel imaginarium transeundo vel non; sed ita, vt existens in vno loco, vel habens vnum, vbi, ponatur à Deo in alio, nec relinquendo primum, nec percurrendo medium pro acquirendo 64

alio:

alio: sed sic eum de nouo accipiendo, ac si tunc fieret à Deo in eo: duo ergo asserimus. Primum, *quod non possit primo modo transferri corpus ab vno loco in alterum in instanti, etiam per potentiam supernaturalem, sed implicare contradictionem.* Secundò, *probabile esse, quod possit transferri secundo modo*, sed quia talis translatio non esset propriè mutatio, ideò absolutè dicendum esse, quod motus localis non possit in mutationem instantaneam transire: & propterea, neque vllo modo fieri in instanti.

65 Probatur primum, quia, vt diximus, & probauimus in 4. lib. agentes de vacuo, motus localis per vacuum non fieret in instanti, sed necessariò in tempore; quia licèt nulla esset resistentia extrinseca ex parte medij, esset tamen intrinseca ex parte mobilis & spatij; veri quidem, vel imaginarij, ex parte quidem corporis ratione suæ extensionis: quia repugnat ad idem punctum spatij simul peruenire partes posteriores corporis cum prioribus: sed necesse est has prius peruenire, vbi autem prius, & posterius reperitur: necesse est successionem temporis reperiri, & ideò motus non potest fieri in instanti. Ex patre autem spatij, quia non potest mobile, siue sit diuisibile, siue indiuisibile, illud pertransire per motum, & simul totum occupare: cum non sit vllo modo proportionatum toti spatio: nec in toto simul esse possit, sed necesse est aliquid eius de nouo occupare; vel alicui eius præsens esse, & aliud relinquere, vel desinere ei esse præsens, alioqui nunquam mouebitur, sed quietum erit: si nihil de nouo acquirat, aut desinat, quod patet in alteratione, & augmentatione non esse necessarium, sed posse corpus simul acquirere totam latitudinem qualitatis: & totam simul admittere: sed spatium acquirere, & relinquere per partes, constat non posse fieri in instanti, sed necessariò successiuè: ergo implicat contradictionem, quòd motus localis corporis transeuntis per medium in mutationem instantaneam transeat, vel in instanti fiat.

66 Probatur secundò, quia de essentia motus localis duo sunt, nempè, quod inter duos termins versetur, à quo & ad quem, & ad quod mobile vnum relinquat & acquirat aliud: quia si in termino à quo permaneat, non mouebitur, sed solum per quandam extensionem acquirere poterit maiorem locum, sicut acquirit corpus, dum augetur, necesse est ergo eum relinquere, sed non potest totum simul relinquere, & totum aliud simul acquirere transeundo per medium, quia non potest esse præsens simul medio & extremis per motum, si acquirens vnum extremum debet relinquere aliud, atque etiam medium, eadem ratione constat non posse simul relinquere: ergo repugnat moueri de extremo ad extremum per medium in instanti.

Explico secundum, quod non transeundo per medium possit idem corpus transferri de vno loco ad alterum, quod non est sic intelligendum, vt simul sit in vtroque: nam si ita fiat, non dicetur propriè transferri ab vno in alterum, quia transitus non est, vbi nihil deseritur; sed solùm esse ponit in duobus locis simul per diuinam potentiam, vel duas præsentias, vel vbi simul habere, quod sine motu locali, imò sine mutatione propria intelligitur. Ita ergo intelligendum est, vt vnum totaliter deserat, & acquirat totaliter aliud in eodem instanti, quod adhuc non ita censetur possibile, vt in vno instanti esset in termino à quo, & in alio in termino ad quem, quia duo instantia immediata non possunt dari, sed ita videtur posse fieri, vt in toto tempore præcedenti fuerit in termino à quo, & in instanti terminatiuo eiusdem temporis acquirat terminum ad quem; quod non videtur continere manifestam repugnantiam, & ideò non videtur negandum diuinæ omnipotentiæ. Et hoc modo intelligi debent sancti Patres, dum concedunt corporibus beatorum, quod in momento possint se transferre de vno loco ad alterum, videlicet D. August. in Enchirid. c.9. & D. Bernard. serm.4. in festo omnium Sanctorum. Quod verò D. Thom. 1. par. q.53, art.2. asserit posse Angelum moueri de extremo ad extremum non transeundo per medium: corpus verò non posse, naturaliter hoc intelligendum est, sicut naturaliter intelligitur illud; sed per diuinam potentiam concedendum videtur corpori, quòd naturaliter cõceditur Angelo. Et denique dum Aristoteles negat, motum posse fieri in instanti, de ipso loquitur cum sua successione, quæ cum sit quasi naturalis proprietas eius, non potuit Aristoteles cognoscere, quòd per supernaturalem potentiam possit esse, sine illa, vel trãsire in mutationem instantaneam, sed fortè putauit implicare contradictionem, quod in instanti fiat, vel certè, quod ego verius puto, de motu locali præsertim loquitur, vt exempla eius ostendunt, de quo nos quoque concedimus essentialiter esse successiuum, & implicare contradictionem, quod in mutationem instantaneam transeat, vel in instanti vllo modo fiat. 67

CAPVT IV.

TEXT. ARISTOT.

Motus autem est diuisibilis dupliciter, vno quidem modo tempore, *&c.*

Breuis expositio Text.

Intentum huius capitis est explicare diuisibilitatem motus, diuiditur autem in tres partes. In prima docet, & probat motum 68

tum

tum esse diuisibilem ad diuisionem mobilis. In secunda docet similiter, & probat, quod sit diuisibilis ad diuisionem temporis. Et in tertia enumerat ea, quæ diuiduntur simul cum motu ad diuisionem motus. Probat ergo motum diuidi ad diuisionem mobilis hac ratione: Sicut totum corpus est album tota, ac integra albedine, & singulæ eius partes singulis etiam partibus albedinis dealbantur: vt caput vna parte eius, brachia, & pedes aliis: ita totum corpus mouetur integro motu, & singulæ partes mouentur, singulis partibus eiusdem motus, vt brachium vna parte motus, caput, & pedes aliis; sed albedo, quia illo modo inhæret corpori, diuiditur ad diuisionem eius; ergo motus eodem modo inhærens corpori, diuisibilis erit ad diuisionem eius. In secunda parte docet motum diuisibilem esse ad diuisionem temporis. Probátque hoc argumento: Omnis motus fit in tempore, & quo maius est tempus consumptum in motu, extensior est motus: quo verò minus est tempus, minorem habet extensionem motus cæteris paribus ex parte velocitatis, sed tempus est diuisibile; ergo motus, qui ei proportionatur, & ad extensionem eius extenditur, diuidetur ad diuisionem eius. Inter hos autem duos modos diuisibilitatis motus, hæc est differentia; quòd ille communis est omnibus accidentibus; iste verò peculiaris est, ac proprius eius.

69 Enumerat tandem in vltima parte ea, quæ diuiduntur simul cum motu, & asserit hæc omnia simul diuidi, tempus, motum, moueri, hoc est, motum in concreto, mobile, & id in quo fit motus, id est, terminus, qui per motum acquiritur, qui in locali est spatium vel vbi, in alteratione qualitas, in augmentatione quantitas: & hæc omnia sunt eiusdem rationis quantum ad finitum, vel infinitum esse, ita vt si vnum finitum sit, cætera etiam sint finita; & si vnum sit infinitum, etiam reliqua: & eo modo, quo vnum est finitum, vel infinitum, cætera quoque vnum horum vel alterum habent, sed primò conueniunt hæc mobili, & eius ratione cæteris.

CAPVT V.

TEXT. ARISTOTELIS.

Quoniam autem omne quod mutatur, ex quodam in quiddam, *&c.*

Breuis expositio Textus.

70 POstquam Aristot. cap. præcedenti explicuit diuisibilitatem motus in communi, procedit ad explicandum eam in particulari; & capite præsenti intendit explicare principium, &

finem motus, quibus cognitis faciliùs intelligi poterit ordo partium eius, in quas diuidi potest. Diuiditur autem in duas partes. In prima proponit, & probat duas propositiones vniuersales, ex quibus ostendit, in secunda, quomodo se habeat motus ex parte finis, & ex parte principij. Prima propositio vniuersalis talis est: *Quod mutatum est in aliquem terminum, cum primum in eum mutatum est, in eo dicitur esse.* Quod primò explicandum est, deinde probandum: explicatur autem sic: Quod mutatur, ab vno in alterum transit, illud deserit, & hoc acquirit; ergo cum primum verum est mutatum esse in illud, verum erit ipsum acquisisse, & ideò in eo esse, vt si ab albo in nigrum mutetur corpus, cum primum verum est mutatum esse in nigrum, verum erit nigrum esse. Dicitur autem, cum primum mutatum est in illud, & non solùm, cum mutatum est; quia contingere potest, postquam mutatum est tempore sequenti mutationem eius ad alium terminum transisse, & in primo esse desiisse, sed cum primum verum est mutatum esse in illo, necesse est sub eo esse. Quod probat in mutationibus; quia cum primum mutatum est aliquid per generationem: verum est recessisse à termino à quo: ergo cum primum mutatum est aliquid per generationem, verum est, quod à non esse recesserit; ergo necessariò verum est, quod acquisierit esse, quia esse, & non esse opponuntur contradictoriè, ideò non habent medium, sed esse est terminus generationis; ergo necesse est sub eo esse. 71

Secunda propositio vniuersalis est: *Id in quo primò mutatum est, id, quod mutatum est, indiuisibile debet esse, hoc est, duratio, in qua primò verum est dicere, quod mobile mutatum sit: indiuisibilis necessariò erit, nempe instans, & non tempus.* Probat hac ratione; si duratio, in qua verum est dicere, quod primò mutatum sit corpus: diuisibilis sit, vel in singulis partibus eius, verum est mutatum esse, vel in altera tantum, vel in neutra: non in singulis: quia si in singulis mutatum esset: ergo non primò in omnibus, nec primò in tota, & eadem ratione non in altera: quia cum sit diuisibilis: primò mutatum esset in prima eius parte, & ideò non in tota primò. Et tandem, quod non in neutra euidens est: quia cum præsupponamus in ea esse mutatum, repugnat in nulla eius parte mutatum esse.

His suppositis docet ex parte finis dari primum mutatum esse motus, quod sit terminus, vel extremum eius, & primum non esse eiusdem motus, in quo verum sit dicere, nunc primò mobile est in termino ad quem motus: quem consecutus est, & immediatè ante non erat in eo, sed ad eum mouebatur, vt si corpus graue moueatur ab aere ad terram, verum sit dicere: dum ad terram peruenit, nunc primo est in terra, & immediatè ante 72

non

non erat in ea, sed ad eam mouebatur. Probat autem, quod dari debeat, hoc argumento: Omne continuum habet terminum indiuisibilem: vltra quem non procedit extensio eius, sed in quo finitur, & in quo verum est dicere, hoc indiuisibile non est continuum, sed, quod immediatè præcedit illud: continuum est, vt linea extremum punctum, sed motus est continuum quoddam: ergo habet terminum indiuisibilem, vltra quem non procedit, verum ergo erit in eo dicere nunc primò mobile est in termino, & immediatè ante non erat, & nunc primò non est motus, & immediatè ante fuit.

73 Ex parte verò principij negat habere primum mutatum esse, à quo incipiat. Probat ex parte mobilis, de quo certum est esse diuisibile, & ideò necesse, vt prima pars eius priùs pertranseat primam partem spatij, deinde alia, & alio: si ergo datur prima pars motus, vel primum mutatum esse, sit illa, per quam prima pars mobilis pertransit primam partem spatij, & cum illa sit diuisibilis, priùs medietas eius pertransibit primam partem spatij, & priùs etiam medietas illius medietatis, quam tota, & sic in infinitum: ergo sicut non datur prima pars mobilis pertransiens, ita nec dabitur prima pars motus, vel primum mutatum esse à quo incipiat, sed ante quamlibet partem motus dabitur mutatum esse, & ante quodlibet mutatum esse alia pars motus in infinitum.

CAPVT VI.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem omne quod mutatur, in tempore mutatur, *&c.*

Breuis expositio Text.

74 Explicatis principio, & fine motus, quæ per indiuisibilia ita explicantur, vt ex parte finis habeat primum indiuisibile, quo terminetur, ex parte verò finis nullum habeat à quo incipiat, agit iam Aristoteles de ordinatione partium motus ex parte principij, & hoc est intentum huius capitis, quod in duas partes diuiditur: in prima docet, & probat sic se habere partes motus versus principium, vt non detur prima, sed quamlibet præcedat indiuisibile eiusdem motus, quod vocatur mutatum esse. In secunda, docet etiam, & probat, quod cum non detur primum mutatum esse, à quo motus incipiat, vt in præcedentibus probauit, necesse sit quodlibet mutatum esse motus, præcedere aliquam partẽ eiusdem motus. Vt probet primum, supponit, quod quidquid mouetur primò, & adæquatè in tempore aliquo,

mouetur in qualibet parte illius temporis. Primò, & adæquatè 75
dicit, quia quando aliquid mouetur solum inadæquatè, hoc est, non ratione totius, sed alicuius partis, non est necessarium in qualibet parte illius temporis moueri, vt quod in hac hora moueri dicitur; quia in aliqua parte eius mouetur, non est necessarium moueatur in qualibet parte eiusdem horæ; quia non mouetur in tota hora primò & adæquatè, hoc est, ratione totius horæ, sed inadæquatè ratione partis. His suppositis probat non dari primam partem motus versus principium, sed quamlibet partem præcedere mutatum esse, hoc argumento: Motus ita proportionatur tempori, & spatio, supra quod fit, vt si per totam horam mouetur corpus per totum spatium, in singulis medietatibus eiusdem horæ moueatur per singulas medietates eiusdem spatij; sumpta igitur posteriori medietate spatij, verum erit ante illam fuisse mutatum in priori, & ita sumpta medietate illius medietatis in infinitum; cum diuisio spatij, temporis, & motus in infinitum procedat; quare sicut necesse est, quamlibet partem spatij præcedere indiuisibile eius & quamlibet partem temporis instans, ita erit necessarium, quamlibet partem motus præcedere indiuisibile eiusdem motus; quod est mutatum esse, & ideò non dari primam.

In secunda parte docet, quod cum non detur primum mutatum esse, à quo incipiat motus, quod est non dari primum indiuisibile motus à quo incipiat: necesse sit, ante quodlibet mutatum esse eius dari partem aliquam motus. Quod sic probat: Motus propriè sumptus fit in tempore, sed quodlibet tempus est diuisibile in infinitum; ergo sicut ante quamlibet partem temporis præcedit instans, per quod coniungitur cum parte præcedenti, ita ante quodlibet instans præcedit pars temporis, quam copulat cum altera, sed motus diuitur ad diuisionem temporis; ergo sicut quamlibet eius medietatem posteriorem præcedit mutatum esse eam coniungens cum priore medietate, eadem ratione est necessarium ante quodlibet mutatum esse præcedere medietatem aliquam motus, & quæ coniungatur ab eo cum alia medietate sequenti. Et diuisio singularum partium motus in duas medietates procedit in infinitum; ergo semper datur aliqua pars motus præcedens mutatum esse eius, per quod cum sequenti medietate coniungatur. 76

QVÆSTIO VNICA.

An detur primum indiuisibile, à quo incipiat motus, & vltimum, in quo desinat.

LIcet Aristoteles expresè docuerit, & probauerit, nec dari primam partem motus, nec etiam primũ indiuisibile, quod vocatur 77

vocatur mutatum esse, à quibus incipiat, & de prima parte euidens sit, & ab omnibus recipiatur eius sententia, quia cum qualibet pars motus sit diuisibilis, repugnat dari aliquam, cuius posteriorem medietatem non præcedat prior in infinitum. Sed de indiuisibili videtur difficilis, & propterea non recipitur ab omnibus. Sed est prima opinio aliorum omninò ei contraria, *concedens cuilibet motui primum mutatum esse ex parte principij, quod sit initium eius, sicut ei concedit Aristoteles vltimum, quod sit finis, vel terminus*: ita Themistius capite præsenti, textu 48. Vallesius controuersia 46. ad Tyrones.

Probatur primò, quia quodlibet continuum habet duos terminos, inter quos clauditur tota eius extensio, & vltra quos non procedit; sed motus est continuum quoddam; ergo habet duos terminos, inter quos clauditur tota eius extensio, nempe terminum à quo, & ad quem: sed terminus ad quem secundum Aristotelem est vltimum mutatum esse in quo desinit motus; ergo terminus à quo debet esse primum mutatum esse, à quo incipiat, sicut linea non solum habet extremum punctum in quod desinit longitudo eius, sed etiam primum, à quo incipit. Secundò, omne finitum clauditur extremis omni ex parte, ita vt si ex parte aliqua careret extremo, ex ea esset infinitum; sed motus est finitus tam ex parte principij, quam ex parte finis; ergo sicut habet extremum ex parte finis, in quo desinit, ita debet habere aliud tale extremum ex parte principij à quo incipiat.

78 Probatur euidenter paritas rationis finis, & principij. Quia si ex parte principij non haberet vltimum mutatum esse, in quo desineret, infinitum foret ex ea parte; ergo si non habeat primum mutatum esse ex parte principij, à quo dicatur incipere, cum nec habeat primam partem, non habebit initium, & ita erit æternum ex hac parte. Probatur consequentia, quia præter partem, & indiuisibile, non est aliud principium excogitabile.

Secunda opinio distinguit duplicem motum, vnum, qui incipit à contrario in contrarium, vt à frigore ad calorem, ita vt dum moueri incipit corpus, nihil habeat illius qualitatis, quam acquirit per motum, sed solum contrariam. Alterum, qui non incipit à contraria qualitate, sed ab aliquo gradu eiusdem, quam intendit acquirere per motum, & talis est motus intensionis, talis etiam motus augmentationis, qui à minori quantitate incipit acquisita per alium motum, & in maiorem tendit: talis est etiam communiter motus localis; quia semper corpus incipit moueri ab aliquo vbi, quod acquisiuit per alium motum. Hæc distinctione præsupposita asserit hæc opinio, quod motus, qui immediatè incipit à contrario, vt dum corpus incipit moueri à frigore in calorem, non habet

primum mutatum esse, à quo incipiat, cum neque aliquid habeat qualitatis, ad quam mouetur: motus verò, qui non incipit à contrario immediatè, sed ab aliquo eiusdem termini acquirendi, habet primum mutatum esse, à quo incipit, quod est gradus vltimus qualitatis, quem acquisiuit per alterationem præcedentem, vel, vbi, quod acquisiuit per vltimum motum localem, aut quantitas, quam acquisiuit per vltimam augmentationem. Et ab hac regula solùm excipitur prima augmentatio, aut primus motus localis, qui non habet primum mutatum esse, cum non præcedat in mobili aliquid eiusdem termini acquirendi, quod per alium motum fuerit ab eo acquisitum, sed per generationem. Ita sentiunt Moderni non pauci, & ita videtur sentire Sotus lib.6.q.5. Probántque testimonio Aristotelis, qui de alteratione videtur id expressè asserere in hoc 6.cap. his verbis: *Manifestum igitur, quod in sola mutatione, quæ secundum qualitatem est, contingit indiuisibile per se esse:* Quibus loquebatur de primo indiuisibili motus, quod augmentationi, & motui locali docuerat non esse concedendum. Probant deinde ratione, primò; quia quilibet motus incipit à termino à quo qui est aliquis gradus indiuisibilis eiusdem formæ, sed in omnibus motibus præter primum, & eum, qui immediatè procedit à contraria qualitate reperitur mobile sub aliquo gradu eiusdem qualitatis, sub aliquo vbi, aut sub aliquo parte eiusdem quantitatis; ergo gradus ille erit primum indiuisibile, à quo incipiet motus eius, & mobile esse sub illo primum mutatum esse.

Secundò, quia si accipiamus mutatum esse in medio motus, 80
& in eo pauluium sisteret mobile, & mox inciperet ab eo prosequi motum, euidens est, motus illos distinctos esse, cum interrumpantur per paruam quietem, & secundus motus incipit ab eodem vbi, in quo quieuit, ergo illud vbi erit primum mutatum esse eius. Probatur consequentia, quia si non quieuisset sed motus esset continuus, illudmet vbi, in quo quiescit, esset primum mutatum esse à quo inciperet pars motus sequentis; ergo erit etiam primum, à quo incipit eadem pars sequens motus, quia propter interruptionem est alius motus distinctus. Quod etiam probat exemplum illud de cane in medio descensu mortuo; nam motus cadaueris ab illo vi incipit: in quo genitum est, & ad quod non peruenit canis; ergo illud erit primum mutatum esse eius.

Tertia opinio nulli motui, neque in casu aliquo concedit primum mutatum esse, à quo incipiat: ita Aristoteles asseruit & probauit cap. præsenti. Ita etiam omnes ferè eius interpretes, Commen. Philop. Simplicius, Ammon. D. Thom. & cum eis Albertus Saxoniæ, Toletus libro 6.quæst.4. Peterius lib.14.

cap.

cap.9.& Conimbr. eodem lib.6.cap.5. quæst. vnica art. 2. & est communis, & vera, quam puto Aristotelem demonstrasse.

81 Sed vim argumentorum eius non satis perceperunt omnes, contrarium opinati sunt plures. Oportebit ergo (si fieri potest) eam efficere manifestam. Quod vt fiat notandum est, quod sicut quodlibet continuum habet distinctam entitatem realem, distinctam naturam, & distinctum modum essendi ab aliis, ita habet partes, & indiuisibilia, quibus continuantur longe diuersæ naturæ, & conditionis, & hæc differentia maior est, & magis manifesta inter continua successiua ex vna parte, & permanentia ex altera; nam entitas continuorum permanentium natura eorum, & modus essendi permanens est, & ideò partes etiam, & indiuisibilia quibus continuantur sunt permanentia: Entitas verò, natura, & modus essendi successiuorum, vt motus, & temporis in successione, influxu, & transitu consistit, & consequenter entitas, natura, & modus essendi partium, & indiuisibilium, quibus continuantur consistit in successione, fluxu, & transitu, ita vt nullam habeant partem permanentem, nec vllum indiuisibile permanens, sed sicut partes transeunt, sic etiam indiuisibilia, quibus continuantur & terminantur.

82 Vnde sequitur, quod sicut partes motus calefactionis, non sunt caloris, sed quibus acquiruntur partes caloris, & ideò distinguuntur à partibus caloris, non solùm realiter, sed natura, & modo essendi; quia partes caloris sunt permanentes, & partes calefactionis successiuæ: eodem modo indiuisibilia motus calefactionis non sunt indiuisibilia caloris, sed distincta ab eis non solum realiter, sed secundum diuersam naturam, & modum essendi; quia indiuisibilia caloris habent naturam, & esse permanens, sicut partes eiusdem caloris, quas copulant, vel terminant: indiuisibilia verò motus habent naturam, & esse in successione, fluxu & transitu consistens.

Ex quo sequitur euidenter, quòd sicut nulla pars motus permanere potest, ita non potest permanere vllum indiuisibile eius continuatiuum, vel terminatiuum, sed desinentibus partibus, & toto ipso motu transeunte, omnia indiuisibilia eius, continuatiua, & terminatiua transire cum eo, ac desinere esse: quia repugnat indiuisibilia hæc à partibus separari, sicut repugnat separari alia indiuisibilia permanentia siue terminatiua, vel continuatiua à suis continuis.

83 Ex quibus primò infero; quòd indiuisibilia motus calefactionis, non sunt indiuisibilia caloris: nec indiuisibilia motus localis sunt præsentiæ, vel vbi indiuisibilia, sed hæc potiùs sunt indiuisibilia formæ, vel termini, qui acquiritur per motum, à quibus indiuisibilia motus distinguuntur ex natura rei, sicut

distinguitur motus ipse à termino, distinguuntur etiam natura, & modo essendi successiuo, & permanente, ideò solum appellari possunt indiuisibilia termini mutata esse motus appellatione nimis materiali, quia mutata esse motus, potius sunt id, per quod fiunt, & acquiruntur indiuisibilia termini.

Secundo infero partes motus aut motum ipsum non continuari, nec terminari per indiuisibilia termini; quia repugnat entitatem permanentem continuare, vel terminare entitatem successiuam, atque fluentem, sed terminantur, & continuantur mutatis esse factis cum partibus eiusdem motus: per quæ eadem indiuisibilia terminorum fiunt. Infero tertiò, quod transeunte motu, sicut nulla pars eius permanet, nec permanere potest, ita nec vllum eius indiuisibile, aut mutatum esse continuatiuum, aut terminatiuum, licet permaneat aliquando terminus acquisitus cum suis indiuisibilibus. Itaque cum primum verum est mobile esse in termino ad quem, tunc primò verum est motum non esse, neque vllam eius partem, aut vllum indiuisibile continuatiuum, sed solum terminatiuum, quod desinit statim post idem instans, ita vt sit verum dicere, nunc primò est, & immediatè post hoc non erit, quia erit quies priuatiua, cum qua permanere repugnat, cum sit aliquid motus præcedentis, & cum sit modus eius terminans totam eius extensionem, repugnat permanere separatum à motu; quia separatum à motu repugnat exercere actuale officium terminandi, in quo consistit eius essentia, & cum sit modus eiusdem motus, repugnat existere separatum ab eo.

Ex hac doctrina colligitur hoc argumentum, quo efficaciter 84 probatur sententia Aristotelis, & communis, & ostenditur deceptio aliarum opinionum, præsertim secundæ. Indiuisibilia motus fiunt simul cum partibus motus, quas copulant, & ideò fiunt cum motu ipso, sicut instantia temporis cum tempore, ita vt transacto motu nullum permanere possit; ergo impossibile est, quod motus habeat primum indiuisibile.

Probatur consequentia, quia si haberet primum, vel fieret 85 per partes motus, vel per mutationes instantaneas partibus motus annexas, nullus enim alius modus excogitatus est ab aliquo, per quem fieri possit: deinde, vel fit per partes eiusdem motus cuius principium est, aut per mutationes ei annexas, vel per partes motus præcedentis, aut mutationes eis annexas; sed nullo ex his modis fieri potest, ergo non datur. Minorem probo, quòd non per partes, aut mutationes eiusdem motus: nam cum sit initium motus omnes partes eius præcedit, & ex consequenti omnes mutationes, cum eis excogitabiles, quia nec mobile adhuc motum est, vel mutatum est, sed nec fit per partes

alterius

alterius motus iam interrupti, per quietem temporaneam mobilis in termino ad quem,& multo minus per mutationes,si dãtur partibus annexas, vt quibusdam placuit, iam omnino extinctas:ergo nullo modo fieri potest,nec dari. Deceptio autem aliarum opinionum consistit in duobus, deceptio quidem primæ in eo, quòd indiuisibilia successiua eiusdem rationis putat esse, ac permanentia,cum sint longè diuersa: quia natura, & modus essendi eorum,ac partium, & indiuisibilium permanens est, successiua verò cum suis partibus,& indiuisibilibus in fluxu, ac successione consistit: ideò non possunt habere primam partem ratione continuitatis, ac diuisibilitatis in infinitum,nec primum indiuisibile,ratione successionis,ac fluxus, qui non potest ab indiuisibili intrinseco incipere: cum de ratione indiuisibilis rei successiuè sit fluere post partem. Deceptio verò secunda, quia confundit indiuisibilia motus cum indiuisibilibus termini, & quia vltimum indiuisibile termini permanet transacto motu, & per quietem interrupto, putat permanere vltimum indiuisibile motus præteriti: & hoc esse primum indiuisibile motus futuri ab eo incipientis: cum tamen indiuisibile motus valdè diuersum sit ab indiuisibili termini, quod in fluxu consistit, & ideò fluit,& trãsit cum partibus motus,quibus transactis,& per quietem temporaneam interrupto motu transeunt indiuisibilia omnia continuatiua, atque etiam terminatiuum, quod alia etiam ratione permanere non potest: nempè quia modus est inseparabilis à motu ipso quem terminando modificat.

86 Probatur tandem sententia Aristotelis, quia si motus haberet primum indiuisibile præcedens omnes partes eius,cùm non possit esse factum cum partibus motus à mobili nondum moto, nec mutato, nec potest esse aliud, quàm terminus ad quem quietis præcedentis:ergo vnum, & idem indiuisibile est finis quietis, & principium motus: sed indiuisibile ita se habens est continuatiuum: ergo si motus habet primum indiuisibile, continuabitur cum quiete,quod patet esse impossibile, quia priuatiuè opposita continuari non possunt.

87 Argumenta autem aliarum opinionum simul soluenda sunt ex differentia continuorum permanentium,& successiuorum:nã esse illorum permanens est, & ideò permanentia indiuisibilia habere debent,tam ex parte principij,quàm finis: successiua verò in fluxu continuo consistunt; cuius sicut repugnat dari primam partem; ita etiam primum indiuisibile intrinsecum, quod necesse est post partem motus fluere, & ideò repugnat dari primum, quemadmodum nec datur prima pars temporis, nec primum instãs,nec dari potest:solùm ergo possunt incipere successiua per initiatiuum extrinsecum, in quo verum sit dicere nõdum

esse,

esse, sed immediatè post, hoc est, in tempore proximè sequenti futura esse, secundum primam partem æqualem, non tamen secundum primam proportionalem, quam habere non possunt; cum sint diuisibilia in infinitum. Sufficit autem habere terminum extrinsecum, vt incipere dicantur, & non esse ab æterno, cum in illo extrinseco verum sit nondum esse. Et quod gradus vltimus, vel vbi aequisitum per motum permaneat, à quo potest incipere motus sequens, vt arguit secundo opinio, impertinens est: quia gradus ille, vel vbi non est indiuisibile alicuius motus, sed termini per motum acquisiti. Nec illud vbi, quod cadauer canis mortui in medio ascensu acquisiuit per generationem, potest esse primum indiuisibile motus deorsum: quia ad talem motum non pertinet: nam cum omnes partes eius præcedat, repugnat post partem eius fluere: ergo repugnat esse: quia indiuisibile motus non habet aliud fieri, nec alio modo esse potest in rerum natura, nisi fluendo post partem motus, propterea enim appellatur mutatum esse: solum est ergo illud vbi initiatiuum extrinsecum motus sequentis, à quo incipit per vltimum sui non esse, sicut cæteri motus.

TRACTATVS DE MODO INCIPIENDI RERVM OMNIVM TAM PERMANENTIVM: QVAM SVCCESSIVARVM: tam spiritualium, quàm corporearum.

Dvo sunt modi incipiendi rerum; & duo alij desinendi ex doctrina Aristotelis deducti, & ab vniuersa schola recepti. Primus modus incipiendi appellatur primum esse, in quo verum est dicere, nunc primò res est, & immediatè ante non erat, quia est primum instans, in quo res habet esse, quod in tempore immediatè præcedente non habebat. Secundus vocatur vltimum non esse: quia est vltimum instans, in quo res non est, & in tempore statim sequenti post illud instans erit: & ideò in eo verum est dicere, nunc vltimò res non est, & immediatè post erit. Primus modus desinendi appellatur primum non esse: quia est primum instans, in quo verum est dicere, nunc non est res, sed immediatè ante hoc instans habuit esse. Secundus modus desinendi vocatur vltimum esse, quia est vltimum instans, in quo res habet esse, & in tempore statim sequenti non erit. Et isti quatuor modi incipiendi, & desinendi accommodantur quibuscunque rebus: non solùm corporeis, sed spiri 89

spiritualibus, nec solis substantiis, sed etiam accidentibus; nec est possibile dari alios.

Modus incipiendi, & desinendi rerum successiuarum.

90 A Rebus successiuis tanquam à notioribus ac facilioribus incipientes dicimus incipere per vltimum non esse, & desinere per primum non esse, vt motus, & tempus, in quibus conueniunt omnes, & ratio vtriusque est manifesta: quia motus, & tempus cum suis partibus habent esse successiuum, secundum prius, & posterius; sed successio prioris & posterioris non reperitur in momento, vel in indiuisibili propter extensionem, quam habet: ergo nec motus habet esse in instanti, sicut neque vllum continuum habet esse in aliquo indiuisibili; nam non reperitur in puncto. Vnde sequitur non esse verum, dicere in principio motus; nunc est motus, & immediatè ante non erat, sed potius, nunc non est, & immediatè post hoc erit: quia non esse cum sit negatio, habet modum indiuisibilem: & ideò potest esse in instanti: licèt eiusdem rei in instanti esse non possit. Et eadem ratione in fine motus non est verum dicere, nunc est motus, & immediatè post non erit; quod est desinere per vltimum esse, sed potius nunc non est, & immediatè ante fuit. Et eisdem modis incipit, & desinit quies, quæ cum non sit entitas positiua, sed priuatio motus, eodem modo intelligamus habere esse successiuum, & quasi fluens secundum rationem prioris, & posterioris, & ideò eundem modum habet incipiendi, & desinendi, ac motus.

91 Sed quies duobus modis accipitur; priuatiuè, & negatiuè, & illa est propria eius acceptio, hæc verò impropria, & secundum illam dicitur priuatio motus: & cum opposita sint in eadem mẽsura, quies hoc modo sumpta non potest esse in instanti: sed solùm in tempore, & ideò nec incipit per primũ sui esse, nec desinit per vltimum sui non esse, sicut nec motus, sed incipit per vltimum non esse, & desinit per primum non esse sicut motus: negatiuè verò idem est, quod non motus, & ideò in quocunque instanti, & in quocunque mutato esse motus dicitur mobile quiescere negatiuè, & impropriè: quia verum est in eis non moueri, propriè verò sumpta quies non est in instanti, sed in tempore: quia solùm est in mensura in qua potest esse motus: cum sit priuatio eius propterea quies negatiuè sumpta eodem modo incipit, & desinit ac indiuisibilia motus, & temporis, de quibus statim dicetur, & quæ de successiuis dicta sunt, quantùm ad modum incipiendi, & desinendi, intelligenda sunt de rebus per motum: & ideò in tempore productis, in quantum sic producuntur.

In

Quomodo incipiant, & desinant indiuisibilia continuatiua, & terminatiua successiuorum, vt instantia temporis, & mutata esse motus.

INdiuisibilia continuorum (vt superiùs dicebamus) eundem modum essendi habent, ac partes, & continua, quas copulant, & terminant; ita vt permanentia sint in permanentibus: & in successiuis successiua: non quòd partes fluentes habeant, quia indiuisibilia prorsus sunt: sed quia partes fluentes copulant, & terminant: sed quia sicut partes ipsæ non permanent, sed mox transeunt, ita indiuisibilia motus, & temporis statim cum eis transeunt: ideò specialem, & diuersum modum incipiendi, & desinendi habent, ac indiuisibilia permanentium: & diuersum quoque successum ab eisdem continuis successiuis, & eorum partibus, quas copulant: & propterea in particulari agimus de illis. Dupliciter autem sumi possunt: primò, per se, & in particulari: atque distinctè, vt si de hoc, vel illo signato loquamur. Secundò, non per se, nec distinctè, sed quasi confusa quadam ratione: vt multa, vel infinita includuntur in qualibet parte motus: vel temporis incipiente, aut desinente: nam sicut partes non possunt esse sine indiuisibilibus, quibus continuantur, sic etiam non possunt incipere, vel desinere sine illis. Vnde necesse est desinentibus, & incipientibus partibus, indiuisibilia quoque incipere, & desinere, sed confusè, & quasi simul accepta, non distinctè, nec in particulari, hoc vel illud. De illis igitur hoc modo sumptis dicimus incipere per primum sui esse, & desinere per vltimum esse. 92

In quo etiam conueniunt omnes: quia ratio vtriusque est manifesta: ratio quidem inceptionis; quia indiuisibilia hæc partibus carent; & ideò totum suum esse simul est, quare dum incipiunt esse, verum est dicere: nunc est mutatum esse, vel, nunc est instans, & immediatè ante non fuit, quod est incipere per primum sui esse. Ratio verò desitionis: quia desinunt ad inceptionē partis motus sequentis, quæ cum sit successiua, incipit per vltimum sui non esse, ita vt verum sit de ea dicere: nunc non est pars motus sequens, & immediatè post erit; in eodem ergo instanti, in quo verum est dicere, nunc est mutatum esse, & immediatè post non erit; verum est etiam dicere de parte motus immediatè sequenti: nūc non est, & immediatè post erit. sed incipiente parte motus immediata desinit necessariò mutatum esse, eam immediatè præcedens: ergo verum erit de eo dicere: nunc est, & immediatè post non erit: quod est desinere per vltimum sui esse: vnde cum hæc indiuisibilia indiuisibilem quoque habeant durationem instantis, idem instans simul est primum esse eorum, & etiam 93

etiam vltimum esse, quia vtrumque est verum in eo, nempè quòd nunc primò sit mutatum esse, & immediatè ante non fuerit, & etiam quod nunc vltimò sit, & immediatè post iam non sit.

94 Et si dicas indiuisibilia hæc habere totum suum esse simul, & ideò incipere per primum sui esse, sed etiam habere suum non esse simul, cum non sit minus indiuisibile, non esse, quam esse; ergò sicut verum est dicere, nunc primò esse, & immediatè ante non fuisse, ita etiam erit verum dicere, nunc non esse, & immediatè ante fuisse, quod est desinere per primum non esse: quare falsum erit, quòd per vltimum sui esse desinant. Respondeo verum esse quod non esse horum indiuisibilium per se sit indiuisibile, & totum simul: vnde si per se desineret, & non ad inceptionem alterius, desineret per vltimum esse: sed quia ex propria imperfectione habet non incipere, nec desinere per se: sed incipere post partem priorem, & ante posteriorem, vt sic possit vtrãque copulare & desinere ad inceptionem partis sequentis: quia simul esse cum ea repugnat, in eadem mensura debet habere naturaliter suum non esse, in qua habet suum esse pars, quæ immediatè sequitur, quæ cum sit successiua, habet suum esse in tempore: & ideò etiam indiuisibile debet habere in eodem tempore suum non esse.

95 Quare sicut de parte sequenti non est verum dicere: quod nunc sit, sed quod nunc non sit, & immediatè post sit futura, ita etiam de non esse indiuisibilis non est verum dicere, quòd nunc sit, sed quòd nunc non sit, sed immediatè post, & si nunc non est eius non esse, verum erit, quod nunc sit eius esse: & immediatè post non sit eius esse, sed eius non est: quod est idem, ac verum esse, quod nunc sit indiuisibile, & immediatè non sit, id est, quod nunc habeat esse, & in tempore statim sequenti habeat suum non esse, quod est desinere per vltimum, & non posse desinere per primum non esse: quia cum habeat suum non esse in eodem tempore, in quo habet suum esse pars motus sequens: sicut de hac non potest esse verum, quòd nunc sit, ita nec de mutato esse, quòd nunc non sit, & proptereà repugnat ei desinere per primum sui non esse, licèt incipiat per primum sui esse.

Quonam modo producantur indiuisibilia motus, & temporis.

96 Sed iam, quòd modos incipiendi, & desinendi horum indiuisibilium motus & temporis, quæ dicuntur mutata esse, & instantia explicuimus: necesse est modum explicare, quod producuntur, vt ratio eorum meliùs intelligatur, an videlicet per partem motus ea præcedentem producantur: vel ipsamet mutata esse motus sint actiones instantaneæ succedẽtes partibus motus:

quibus

quibus actionibus indiuisibilibus copulantur partes eiusdem motus & per quas actiones instantaneas producuntur indiuisibilia termini, vt indiuisibilia qualitatis; per quæ continuantur gradus intensionis, & extensionis: ac partes eorundem graduum, & quod de mutato esse inquiritur, de instantibus etiam temporis intelligendum est.

Prima opinio Modernorum *tenet indiuisibilia hæc non esse aliquid productum per partes motus, sed esse distinctas quasdam mutationes instantaneas succedentes partibus motus per quas continuãtur, & per quas etiam producuntur indiuisibilia termini, qui acquiritur per motum: vt mutata esse motus localis esse mutationes locales, quibus continuantur partes eius, & per quas producuntur indiuisibiles præsentia, vel diuisibilia*, vbi, *quibus continuatur tota latitudo diuisibilis* vbi, *per totum motum acquisiti, & partes eius*. Probant; quia mutata esse succedunt vni parti, & præcedunt aliam; sed per neutram produci possunt; ergo nec per motum: quare necesse est dicere, quòd producta non sint, sed productiones potiùs indiuisibilium, quibus continuantur partes motus. Probatur minor; quia non possunt produci per partem sequentem nondum existentem; nec per partem præcedentem iam non existentem, sed transactam; ergo per nullam. Probatur consequentia; quia per id, quod non est actu, non potest aliquid reale in actu produci: sed indiuisibilia hæc sunt realia, & actu existentia; ergo impossibile est, quod per partes motus producantur, vel per motum ipsum.

Nostra sententia opposita est, *quòd indiuisibilia hæc non sint mutationes instantaneæ distincta à motu, sed quod per partes motus præcedentes producantur ab agente & his mediis indiuisibilia termini, & eodem modo indiuisibilia temporis mediis partibus eiusdem motus, & temporibus præcedentibus*. Probatur duplici ratione, prima ex natura eorundem indiuisibilium ac partium: quas continuant, vel terminant: secundò ab inconuenienti, partes motus, & temporis secundum proprium modum essendi sunt continuæ, ita; vt repugnet esse in rerum natura, nisi sint continuæ: vel terminatæ: ergo nec fieri possunt à mobili, vel agente, nisi continuæ, vel terminatæ: sed continuantur & terminantur per indiuisibilia: ergo repugnat fieri, quin simul fiant cum eis indiuisibilia: sed partes motus non fiunt per aliam actionem distinctam ab ea, quam includit motus: ergo nec indiuisibilia: nisi per eandem. Probatur consequentia, quia per eandem actionem debet fieri illud, sine quo res facta nullo modo fieri potest, nec esse: vt multis exemplis probari potest: ergo non est conforme naturæ horum continuorum, nec horum indiuisibilium, quòd sint distinctæ actiones, sed potiùs: quòd per eandem fiant; partes quidem 97

per

per se primò, indiuisibilia verò ex consequenti. Secundò probatur, quia indiuisibilia hæc, vt Moderni oppositam opinionem defendentes concedunt, non sunt res; sed modi partium, quas copulant vel terminant, & ita necessariò eis coniuncti, vt contradictionem inuoluat sine illis esse, vel produci: aut modos ipsos ab eis esse separatos; sed res cum suo modo sic necessariò eam comitante fit per eandem actionem; ergo indiuisibilia hæc per eandem actionem fiunt ac partes motus, vel vt propriùs loquamur, non fiunt, sed sunt quasi factiones, aut causationes termini.

98 Quod probatur de indiuisibilibus temporis, supposita distinctione ex natura rei temporis à motu, ex qua sequitur instantia temporis etiam esse distincta ex natura rei à mutatis esse motus, sed euidens est de instantibus, quòd non sint actiones distinctæ à motu, sed quòd medio motu producantur cum partibus temporis; ergo nec mutata esse erunt mutationes instantaneæ, sed cum partibus motus producentur per eandem actionem, vel potius efficient cum eo vnam productionem termini continuam. Probatur tandem ab inconuenienti: nam indiuisibilia hæc sunt entitates reales distinctæ inter sese, & à motu: ergo si sunt actiones distinctæ dabuntur in quolibet motu actiones realiter distinctæ actu infinitæ, & entitates reales actu infinitæ, & cum actiones, & passiones sint entia prædicamentalia, dabuntur indiuidua prædicamentalia actu infinita quæ non sunt vllo modo admittenda sine euidenti necessitate in casu præsenti, non occurrente.

99 Nam ad argumentum oppositæ sententiæ distinguenda est minor, asserens in momento, in quo est mutatum esse non existere partem præcedentem, nec subsequētem motus: nam de existentia simultanea verum est, de successiua falsum: quia licet partes motus, vel temporis non sint adæquatè in mensura indiuisibili instantis, vel mutati esse, verum tamen est realiter fluere, & ideò realem fluxum earum esse in rerum natura. Probatur efficaciter; quia verum est instans temporis, vel mutatum esse motus realiter, & actualiter continuare partem posteriorem cum priori: sed realis & actualis continuatio præsupponit necessariò realem existantiam continuatorum: ergo necesse est vtramque partem existere; non quidem adæquatè in mensura indiuisibilis continuantis: sed in successione, & fluxu: quia verum est fluere, verum vnam alteri succedere, verum continuari fluxum & successionem earum per idemmet indiuisibile, actu existens in sua indiuisibili duratione, sic autem esse partem motus priorem satis est; vt simul cum ea producatur indiuisibile, per eandem actionem, vt efficiat cum ea vnam actionem, & mutationem

continuatam,& terminatam, quæ sit productio eiusdem termini continuati,ac terminati.

Explicatur modus incipiendi & desinendi rerum permanentium materialium.

Res permanentes sunt in duplici differentia,corporeæ,& spirituales : & primò explicandum est, quonam modo incipiant, & desinant res corporeæ, deinde spirituales. Et quantum ad modum incipiendi diuerso modo loquendum est, secundum diuersos modos opinādi de terminis intrinsecis, vel extrinsecis, quos postulant via generationis. Nam si intrinsecum eis concedamus,quod vocatur minimum, quod sic, dicendum est incipere per primum sui esse,ita vt sit verum dicere: nunc primò res est, & immediatè ante non erat. Et huius ratio manifesta est, quia supposito, quod nón potest forma substantialis introduci, nisi in materia tantæ magnitudinis: ita vt in minori non possit,sequitur non prius in medietate eius introduci, quàm in tota,sed simul in tota : sed vbi non est prius,& posterius,non datur duratio temporis, sed instantis indiuisibilis : ergo in instanti introducitur forma, & in instanti generatur res, quia verum erit dicere, nunc primò res est, & immediatè antè non fuit; quod est per primum sui esse incipere. Si verò solum eis concedatur terminus extrinsecus paruitatis,qui vocatur maximum, quod non, generatio eorum erit successiua, & ideò incipient ad modum successiuorum per vltimum non esse. Quod etiam est manifestum:quia data qualibet magnitudine sub qua generari possunt, necesse est prius introduci formam substantialem : sub medietate magis proxima agenti naturali : quod priùs & fortiùs agit in proximum,quàm in remotum; sic ergo in medietate proximiori introducitur prius forma, quàm in remotiori, & priùs etiam in medietate proximiori illius medietatis, & sic in infinitum; quia in infinitum diuisibilis est materia:ergo successiuè semper introducitur;quia vbi prius,& posterius datur,necesse est durationem temporis intercedere : quare non erit verum dicere in generatione earum,nunc res est,& immediatè ante non fuit, sicut nec verum est in motu propter successionem eius, sed nunc res non est,& immediatè post erit:hoc est in tempore immediatè sequēti,introducetur forma, generabitur res, & simpliciter erit:quod est incipere per vltimum sui non esse, sicut motus, & ea, quæ per motum fiunt. Nos igitur, qui tenemus viuentia postulare terminum paruitatis intrinsecum, hoc est minimum, quod sic, & non viuentia extrinsecum tantum, qui est maximum quod non,& consequenter illa generari in instanti, hæc verò per generationem successiuam fieri : dicimus illa incipere per primum

100 101

sui

sui esse, hæc verò per vltimum sui non esse, sicut motum & ea, quæ per motum fiunt. Quæ autem dicta sunt de modo incipiendi, & desinendi harum rerum, naturaliter intelligenda sunt: nam per potentiam Dei absolutam oppositis modis incipere, & desinere possunt: nempe per vltimum non esse incipere, & per vltimum esse desinere, vt per se est manifestum.

De modo incipiendi rerum incorruptibilium, & spiritualium, atque actionum per quas fiunt, & quas ipsæ eliciunt.

101 INcorruptibilia sunt in duplici differentia, quædam corporea, vt cœlestia corpora: alia spiritualia, vt Angeli, & anima rationalis, cum quibus numerantur actiones per quas fiunt vt creatio, & annihilatio, atque etiam generatio & corruptio, per quas fiũt res corruptibiles: hæc enim omnia eiusdem conditionis sunt, quantum ad modum incipiendi, & desinendi. Conueniunt prætereà in eo, quòd totum suum esse simul habent, & non per partes, vel per successionem prioris, & posterioris, de quo nemo dubitat. Tertiò conueniunt in modo incipiendi: nam omnes incipiunt, per primum sui esse, quod certum est etiam apud omnes, & probatur euidenter ratione: nam si totum suum esse simul habent, ergo simul eis tribuitur, dum fiunt, quare verum erit de singulis dicere, dum incipiunt esse, nunc est Angelus, vel anima, & immediatè ante non erat, quod est incipere per primum sui esse: & eadem est ratio de cæteris omnibus. Solùm in modo desinendi potest esse quæstio: an si Deus annihilaret Angelum, vel animam, desinerent per vltimum esse, ita vt verum esset dicere: nũc est Angelus, & immediatè post non erit: vel per primum non esse, ita vt verum foret, nunc non est Angelus, & immediatè ante non fuit, & inter vtrumque modum desinendi hæc est differẽtia, quòd si desinerent per vltimum esse, fieri posset, vt solùm durarent per instans, in quo crearentur, vel si sunt operationes, per instans in quo fiunt, vel eliciuntur: quamuis possint istæ continua-
102 ri, ita vt duratio indiuisibilis earum æquiualeat, tempori, & Angelus, ac anima durare in perpetuum. Si verò desinerent per primum non esse, vel operationes sic desinunt, necesse est durare per tempus, vel, quod duratio indiuisibilis omnium tempori nostro coëxistat, & non solùm instanti, quia si ita desinunt, verum erit dicere, nunc non est anima, vel Angelus, aut operatio eorum, & immediatè ante hoc fuit, hoc est in tempore immediatè præcedenti habuit esse, quia immediatè ante, vel immediatè post, designat tempus. Vt ita fieret, repugnaret, quod Angelus, vel anima, aut operatio eorum solum duret per instans, sed supposito, quod Deus creat animam, vel Angelum, necesse est per tempus eos conseruare: & supposito, quod Angelus, vel

anima eliciunt intellectionem, aut volitionem, implicat contradictionem: quòd solum per instans sint in ea, sed necesse est, in ea perseuerare aliquo tempore.

His ita explicatis prima opinio, tenet hæc omnia desinere 104 per primum non esse, & hoc adeò necessarium esse, vt contradictionem inuoluat, quod per vltimum sui esse desinat. Ita Ferrar. 3, libro contra gentes capite 65. §. *vtrum autem res.* Vallesius controuers. 46. ad Tyrones, & cum eis nonnulli ex Modernis. Probatur primò, quia hæc omnia consistunt in indiuisibili: ergo habent totum suum esse simul, & non per partes, & propterea incipiunt in instanti per primum sui esse: ergo necesse est, quod non per partes, aut gradus idem esse amittant, sed etiam totum simul, quod est illud amittere in instanti, & non in tempore: verum igitur erit dicere, nunc non sunt, & immediatè antè erant, sicut fuit verum dicere in inceptione, nunc sunt, & immediatè antè non erant, nec poterunt vllo modo desinere per vltimum esse, ita vt verum sit dicere, nunc sunt, & immediatè post non erunt, quia immediatè post denotat tempus, in quo non possunt desinere. Secundò, sicut Angelus vel anima incipiunt esse: quia Deus tribuit eis suum concursum creationis, ita desinunt esse, quia Deus subtrahit suum concursum ab eis, & subtractio hæc est annihilatio: sed Deus simul, & 105 non per partes præstat suum concursum ad creationem: quia concursus ipse totus simul est: in indiuisibilique consistit, & ideò non potest per partes, vel gradus, aut successiuè præstari, quare necesse est Angelum in instanti, & per primum sui esse desinere: nec possibile est incipere successiuè per vltimum non esse: ergo simul etiam Deus subtrahit suum concursum ab Angelo, & non per partes vel gradus, ideò in instanti, & non in tempore, desinunt, nec possunt vllo modo in tempore desinere: ergo nec per vltimum sui esse, sed necessariò per primum non esse, quia hoc est in instanti desinere, cum verum sit dicere, nunc res non est, & immediatè ante fuit. Tertiò, successiua sic incipiunt in tempore, & per vltimum non esse, vt repugnet eis in instanti, & per primum sui esse incipere: ergo simultanea hæc, & indiuisibilia ita incipiunt modo opposito per primum sui esse, vt repugnet eis incipere per vltimum non esse, & eadem ratione ita desinunt per primum non esse, vt repugnet eis desinere per vltimum esse.

Secunda opinio asserit, naturalem modum incipiendi, & de- 106 sinendi harum rerum incorruptibilium, & spiritualium esse momentaneum, non successiuum, & ita sicut inceperunt per primum sui esse, dum facta sunt à Deo, ita si annihilarentur, desinerent per primum non esse, nihilominus per potentiam abso-

lutam

lutam possent oppositis modis incipere, & desinere: incipere quidem per vltimum non esse sicut successiua, & desinere per vltimum esse, sicut indiuisibilia successiuorum. Itaque in modo desinendi naturali, hoc est, vt postulat natura earum: conuenit hæc opinio cum prima, sed differt ab ea in eo, quo asserit non implicare contradictionem, quod opposito modo desinant per vltimum esse. Ita sentiunt Sotus 6. libro Phys. quæst. 3. Toletus q. 4. concl. 4. Pererius lib. 14. c. 9. Conimb. 8. lib. Physic. c. 8. q. 2. art. 5. & 6. & maior Modernorum pars.

107 Nostra sententia duabus conclusionibus explicatur prima pertinet ad desitionem harum rerum. Secunda ad inceptionem. Asserit ergo prima, non implicare contradictionem, quod per vltimum esse desinant. Hæc est contra primam sententiam, & in fauorem secundæ: quam hac in parte, vt probabiliorem sequimur. Sed probatur conclusio ex generatione, & corruptione: generatio vnius rei, & corruptio alterius, in his præsertim rebus, quæ non dependent à suis causis efficientibus in conseruari, solùm durant per instans, in quo incipiunt esse: ergo illud idem instans quod est primum esse eorum, est etiam vltimum esse. Probatur antecedens, quia cum primùm acquiritur terminus ad quem per has actiones, nihil amplius fit, nihil est, quod per talem actionẽ mutetur, ergo cessat prorsus actio: vt dum ignis generatur separatus ab alio igne, statim ac genitus est, cessat actio, per quam generatur; cessat etiam corruptio stupæ, ex qua generatur; ergo verum est de his actionibus dicere, quòd nunc sint, & immediatè post non sint, quod est desinere per vltimum esse: eadem ergo ratione fieri poterit, vt res spirituales, & indiuisibiles, quamuis totum suum esse simul habeant, per vltimum esse desinant. Secundò probatur ex indiuisibilibus motus, & temporis, de quibus concedit prima opinio, quòd per vltimum esse desinant, cum verum sit de eis dicere, nunc esse, & immediatè post non esse succedente parte motus, vel temporis futura; & nihilominus totum suum esse simul habent in indiuisibili consistens, non factum, nec desinens per partes, vel gradus; ergo eodem modo desinere poterunt indiuisibiles substantiæ. Quòd verò respondent Moderni diuersam esse rationem de his: quia non desinunt per se, sed ad existentiam partium motus, non soluit argumentum, quia vltimum instans terminatiuum motus desinit per se, & per vltimum esse, cum sit verum dicere de eo, nunc est, & immediatè post non erit.

108 Secunda conclusio, implicat contradictionem, quòd res istæ incipiant per vltimum non esse, sed omnino necessarium est, quod per primum esse incipiant. Quam vt simul explicemus, & probemus, & argumenta oppositæ faciliùs soluantur, notan-

dum est, diuerso modo loquendum esse de inceptione, & desitione earundem rerum; quia diuersum quid est, rem esse, vel primò esse, ac desinere esse, vel non esse, & diuerso modo res se habet ad suam causam,& causa ad ipsam,in eo,quod est incipere esse,ac desinere: nam incipit esse ex eo,quod tribuitur ei à causa actu concurrente ad productionem eius: desinit verò per subtractionem concursus ab eadem causa (loquimur enim de prima causa, à qua omnia dependent in esse,fieri,& conseruari) subtractio autem concursus nihil positiuum dicit, sed solam negationem eum tribuendi. Hæc est autem differentia inter positiuum concursum,& negationem eius,quòd concursus est actio ipsa,per quam res fit,& incipit habere esse, negatio verò solum dicit, quòd idem agens negatiuè se habeat, nihil positiuè efficiendo circa effectum.

Vnde sequitur,quòd si effectus habeat totum suum esse simul, 109
non possit ei, nisi simul tribui, dum extra causas fit, & ideò non possit tribui, nisi in momento, quia non est medium, nec latitudo vlla inter tribuere, vel non tribuere; sed si tribuitur simul, & totum, atque in momento tribuitur, & ideò in momento effectus habet esse, vel omninò non tribuitur, nec est. De conseruatione enim alia est ratio; cum non sit concursum primò tribuere, sed continuare iam tributum, quia saltem secundum rationem præsupponit esse rei; negatio verò concursus potest vtroque modo se habere, ita vt fiat in momento, vel in tempore sequenti; vt probat modus desinendi generationis, & corruptionis, atque etiam indiuisibilium motus, & temporis, quibus in tempore subtrahitur concursus indiuisibilis. Et ratio est; quia Deus potest se habere positiuè ad Angelum, illum conseruando per totum tempus horæ, & in vltimo instanti terminatiuo eiusdem horæ, & non ampliùs, ita, vt non amplius tribuat ei concursum, quam per horam suo instanti terminatam: in quo instanti verum erit dicere, nunc est Angelus, & immediatè post non erit; ergo desinet per vltimnm sui esse. Probatur antecedens; quia agens naturale, & Deus ipse cum eo concurrens se habent positiuè ad generationem in instanti,in quo generatur res, tribuendo ei concursum, vt sit, & in tem- 110
pore immediatè sequenti se habent ad eam negatiuè, non tribuendo ei concursum, & ideò desinit per vltimum esse; & ita se habet vltimum indiuisibile terminatiuum motus, qui per se desinit eodem modo; ergo sic potest se habere cum Angelo, & Angelus ipse, & homo cum suis intellectionibus, & volitionibus, quare omnes istæ res, quantumlibet indiuisibiles, potuerunt desinere per vltimum esse, sed non possunt incipere per vltimum non esse,sed necessariò per primum esse,quia licet posit,

Deus

Deus in tempore se habere negatiuè non tribuendo eis concursum vt sint; non est possibile se habere positiuè, nisi in instanti: quia concursus creationis, per quem incipit esse Angelus, momentaneus est, nec potest nisi in momento tribui, & ideò per primum sui esse, ita vt sit verum dicere, nunc tribuitur, & immediatè priùs non tribuebatur, & ideò nunc est Angelus, & immediatè ante non erat, quod est incipere per primum esse.

11 Relatio huius differentiæ est, quia esse rei indiuisibilis, & creatio eius positiua sunt, & determinata, & ita debent habere positiuam, ac determinatam durationem, quæ non est tempus, sed instans; ideò non est verum de eis dicere, quod futura sint immediatè post hoc; quia hoc verbum non dicit determinatam durationem, nec proportionatam eisdem, & propterea non possunt primò in ea esse, sed instanti determinato, ac sibi proportionato, quod est duratio eis proportionata, & primum esse inceptionis: sed non esse eiusdem Angeli, nec positiuum quid dicit, nec determinatam actionem postulat, & ex consequenti, nec determinatam durationem, sed æternum fuit à parte antè; nam ab æterno fuit verum non esse Angelum; bene ergo potest non esse immediatè post, quo verbo non dicitur determinata duratio instantis nec temporis; nam tempus immediatum, non habet primam partem determinatam: cum sit diuisibile in infinitum. Propterea non repugnat, quòd desinat per primum non esse.

12 Duo argumenta primæ opinionis eadem distinctione soluuntur: concedenda est enim maior vtriusque, quo totum suum esse habeant simul, & quòd simul eis tribuatur à Deo in instanti, & per primum sui esse. Sed neganda est minor, vel consequentia, quòd eadem sit ratio de non esse: nam licet neutrum habeat partes, vel gradus, esse verò positiuum est, ac determinatum, determinatum postulans concursum; & ideò determinatam durationem indiuisibilem, quæ non potest esse tempus præsertim sub ratione confusa, vt significatur per vltimum non esse, quare non possunt sic incipere. Ad tertium verò concedendum est, quòd colligit de inceptione harum rerum per primum sui esse; ita vt repugnet incipere per vltimum non esse ad modum successiuorum; sed negandum est aliud de desitione, quod non possint desinere per vltimum sui esse, sicut non possunt desinere successiua; nam diuersa ratio est de his, quæ cum non possint esse in instanti, nec possunt habere vltimum esse, vt est manifestum.

CAPVT VII.

TEXT. ARISTOT.

Quoniam autem omne quod mouetur, &c.

Breuis expositio Text.

AD finem quarti capitis docuit Aristoteles, quòd esse diuisibile, aut finitum, vel infinitum eodem modo conuenit mobili, spatio, seu magnitudini, supra quam fit motus; atque etiam tempori, quo conuenit motui; ita vt si diuisibilis iste sit, eodem modo diuisibilia sint cætera, & etiam si finitus sit, vel infinitus. Et de diuisibilitate probauit capite quinto & sexto, eodem modo conuenire tribus aliis, ac motui conuenit. Capite verò præsenti probat eodem modo conuenire eis, quòd finita sint, vel infinita, ac motui conuenit, & hoc probare est intentum huius capitis, quod in duas partes diuiditur; in prima proponit, & probat quinque propositiones vniuersales. In secunda colligit ex eis, quòd esse finitum vel infinitum eodem modo conuenit illis tribus, ac motui. 1

Prima propositio vniuersalis est, mobile finitum, tempore finito pertransibit magnitudinem, vel spatium finitum, si per illud moueatur: ita vt non sit possibile consumere infinitum tempus, nisi repetat idem spatium, vt contingit in motu circulari. Probat hoc argum. Mobile, quod per spatium finitum mouetur, pertransibit aliquam partem finitam eius parte aliqua temporis, etiam finita; quia licet dicas tempus infinitum consumere debere in transitu totius magnitudinis finitæ; necesse est aliquam eius partem minori tempore pertransire, quàm totam: deinde aliam partem finitam æqualem priori etiam pertransibit parte alia finita temporis: sed partes æquales spatij finiti sunt etiam finitæ; ergo pertransibit omnes, & ex consequenti totum spatium finitum ex eis compositum partibus temporis æqualibus finitis, ex quibus, non nisi finitum tempus consumptum resultabit in transitu totius spatij finiti.

Secunda propositio, si tempus consumptum in motu vniformi, aut difformi finitum est, necesse erit spatium, per quod fit talis motus finitus, esse finitum, & infinitum esse repugnat. Probat hoc modo: Mobile pertransibit aliquam partem finitam magnitudinis in parte temporis finita. Exempli gratia, per horam, & aliam ei æqualem per aliam horam: sed tempus finitum, finitis etiam horis solùm constat: ergo in eo non poterit mobile pertransire, nisi partes æquales & finitas spatij, & ex consequenti, non nisi finitum spatium, & non infinitum, 2

tum, quia ex finitis partibus finitum tantum spatium resultare potest.

3 Tertia propositio, obscura quidem in textu, ex eo, quod Arist. per magnitudinem intelligit mobile, cum semper soleat intelligere per illam spatium, per quod fit motus; sic propotita clarior efficietur: Mobile infinitum non potest consumere infinitum tempus in transitu spatij finiti: sed necesse est illud pertranseat tempore finito, quam sic probat: Assignetur pars aliqua mobilis infiniti, quæ sit certæ, ac finitæ magnitudinis; quæ aliam partem finitam spatij pertransibit in quadam parte temporis etiam finita; sicque pro singulis partibus finitis magnitudinis percurrendis singulis partibus finitis temporis accipiantur etiam singulæ partes finitæ eiusdem infiniti mobilis; & tunc sicut ex partibus finitis spatij, & temporis resultat spatium, & tempus finitum: ita ex partibus mobilis numero, & magnitudine finitis non resultabit, nisi mobile finitum, & ita non poterit mobile infinitum esse: si tempus, & spatium, in quibus moueri debet, finità sint: deinde assignetur alia ei æqualis, quam alia etiam pars mobilis æqualis primæ, pertransibit in alia parte temporis finita; sed partes æquales temporis, & magnitudinis finitæ sunt; & ex quibus spatium finitum, & finitum tempus resultat: ergo ex partibus mobilis finitis, non nisi mobile finitum resultabit, quare non erit infinitum, si spatium & tempus finita sint.

Quarta propositio, mobile infinitum non potest pertransire spatium, etiam infinitum tempore finito: quam eodem modo probat ex proportione partium temporis finitarum; at tot partes finitas mobilis, & spatij, quæ satis est manifesta. Vltima propositio: mobile infinitum non potest consumere infinitum tempus in transitu spatij finiti. Quam probat etiam ex proportione partium finitarum spatij cum partibus etiam mobilis, & temporis finitis, per quas easdem partes finitas spatij, & totum spatium finitum ex eis resultans pertransire debet quod ex rationibus, quibus probauit alias proportiones, est manifestum.

In secunda parte capitis ex his propositionibus sic probatis colligit intentum: nempè eodem modo, quo motui conuenit esse finitum, vel infinitum, conuenire mobili, tempori & spatio: hoc argumento: Extensio motus commensuratur spatio, & tempori, atque etiam extensio mobilis, vt ex propositionibus iam probatis constat: ergo si motus finitus fuerit, vel infinitus, spatium quoque tempus & mobile finita, vel infinita erunt.

CAPVT VIII.

TEXT. ARIST.

Quoniam autem omne, aut mouetur, aut quiescit, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum huius capitis est ostendere, quòd eodem modo conueniat quieti esse diuisibilem in infinitum, sicut conuenit motui, quamuis motui tanquam positiuo: quieti verò tanquam priuationi, & hoc præstat in prima parte capitis, in secunda verò quandam propositionem vniuersalem proponit & probat: & ita in duas partes diuiditur totum caput. Vt igitur primum probet, supponit quietem, propriè sumptam, non solùm negationem motus sed priuationem significare: ita vt illud solum quiescere propriè dicatur, quòd non mouetur eo tempore & loco, in quibus moueri potest, quo supposito sic eam probat: Motus non potest fieri in instanti, nec habet primam partem: quia quælibet pars designata est diuisibilis in infinitum: ergo hæc eadem habebit suo modo quies. Probatur consequentia: quia cum sit priuatio motus, eadem debent ei per modum priuationis conuenire, quæ motui, vt positiuo conueniunt, cum oppositorum eadem sit conditio: quare nec quies in instanti esse poterit: nec habere primam partem, sed quamlibet partem eius designatam, esse diuisibilem in infinitum, & ex consequenti eodem modo conueniet ei diuisibilitas, ac probatum est conuenire motui. In 2. parte cap. proponit hanc propositionem vniuersalem: Impossibile est, quod corpus moueatur per se primò in aliquo tempore, hoc est, in toto tempore, & in qualibet eius parte, & quòd in aliqua parte illius temporis sit primò in aliquo determinato loco, vel sub aliquo determinato gradu formæ, per quam mouetur: quam sic probat: Si corpus mouetur per horam, & in quarta parte eiusdem horæ sit primò in aliquo loco determinato, erit etiam in eodem in singulis partibus eiusdem temporis: ergo simul mouebitur in eodem tempore, & quiescet, quod est impossibile. Probat consequentiam, quia moueri supponimus in eodem tempore, & in singulis partibus eius: sed etiam quiescit: nam quiescere est eodem modo habere nunc, & prius: sed eodem modo se habet corpus in toto illo tempore, & in singulis eius partibus, cum sit in eodem loco, vel in eodem gradu formæ: ergo quiescit, & mouetur simul. Quamuis autem mobile indeterminata parte temporis, quo mouetur, non sit in aliquo determinato loco, vel spatio: aut gradu formæ: bene tamen in quolibet instanti eiusdem temporis, in quo

cum

cum non sit motus, nec propriè quies, non probatur, quòd simul moueatur, & quiescat.

CAPVT IX.

5 EXplicata iam, atque probata diuisibilitate motus recenset Arist. errores Philosophorum, qui contra eam circunferebantur suo tempore in schola, & eorum arg. proponit, & soluit. Circunferebantur autem tres. Primus Zenonis, qui eam prorsus tollebat, motum omninò tollens tanquam impossibilem: cuius argum. proponit, & soluit cap. præsenti, & hoc est intentum eius. Diuiditur autem in duas partes. In prima proponit, & soluit quatuor argumenta Zenonis. In secunda duo alia aliorum vel fortè eiusdem Zenonis, cuius primum argumentum hoc erat: Si motus datur; ergo vel mouetur corpus, dum est in loco sibi æquali, vel quiescit, si mouetur: ergo in quolibet instanti mouetur: quia in quolibet instanti est in loco sibi æquali: vel si non mouetur in quolibet instanti, in quolibet quiescet, & ex consequenti in tempore, quare nunquam mouebitur. Respondet Arist. corpus, dum est in loco sibi æquali, non moueri propriè, nec quiescere, nec etiam in singulis instantibus mouetur, aut quiescit: quia motus non est in instanti, neque quies propriè sumpta, sed mouetur corpus, dum successiuè est in diuersis partibus spatij, priùs in vna, quàm in altera.

6 Secundum argum. eius erat, si corpus mouetur per spatium, prius perueniet ad medietatem eius, quàm ad totum; & priùs ad medietatem, medietatis, quàm ad integram medietatem, sicque in infinitum, cum infinitæ sint medietates in eo: sed infinitum non est pertransibile: ergo nunquam perueniet ad medietatem spatij, nec proinde moueri poterit. Respondet Aristot. hoc argumentum iam superiùs esse solutum: quia sicut spatium habet infinitas partes proportionales, ita motus, cum eodem modo diuidantur, & ideò mobile pertransit, infinitas partes spatij infinitis partibus motus quia cum omnes sint proportionales, & non æquales, finitum continuum componunt, quod pertransiri potest per aliud finitum, quod est motus.

Tertium argumentum, quia si detur motus, sequitur ex duobus mobilibus, quorum vnum velocius, quàm alterum moueatur per idem spatium, nunquam posse velox consequi tardum, vel illud comprehendere, seu æquale spatium cum eo pertransire quod patet esse absurdum. Probat, non posse, nam si à mobili tardiori distet per stadium, dum incipit illud persequi, necesse est, quod dum illud stadium pertransit velocius mobile, aliquid stadij sequentis pertranseat tardiùs, & ita sēper ab eo distabit neque

vnquam

vnquam poterit illud comprehendere. Respondet Aristoteles argumento hoc non addere nouam difficultatem, præter eam, quam proposuit præcedens de infinitis partibus spatij non pertransibilibus: cui responsum est iam, quod cum non sint æquales, sed proportionales, quarum quælibet plures alias, imò infinitas includat: non faciunt infinitam magnitudinem, sed finitam, & ideò pertransibilem.

Quartum argumentum, quia si detur motus, sequitur maius 7 tempus esse æquale minori, quod est absurdum. Probat consequentiam; quia non potest mobile æqualis velocitatis cum alio pertransire maius spatium, quàm illud; nisi in maiori tempore: si ergo in tempore æquali maius pertranseat, sequetur minus tempus maiori esse æquale, sed ita contingat, sic probat: Si detur spatium quatuor palmorum, & dentur etiam duo mobilia eiusdem mensuræ, & eiusdem velocitatis, quorum vnus incipiat moueri à principio spatij versus Orientem; aliud verò à medietate eiusdem spatij versus Occidentem, quod non simul suum motum incipiat ac primum, sed postquam hoc iam pertransiuit dimidium spatium, (moueantur autem per diuersas lineas, vt non se impediant) & tunc, si primum corpus tempore dimidiæ horæ pertranseat medietatem spatij, secundum pertransiet ipsum primum, quod habet duplo maiorem magnitudinem: & ita in eadem dimidia hora pertransiet magnitudinem duplo maiorẽ: sed tempus, in quo mobile æqualis velocitatis cum altero pertransit duplo maius spatium, debet esse duplo maius: ergo tempus duplum ac dimidium erunt æqualia. Respondet Aristoteles fallax esse hoc argumentum: quia mobile primum pertransit fixum spatium, secundum verò, non fixum, sed motum versus contrariam partem, quod in medietate temporis pertransiri posse constat.

In secunda parte capitis proponit, & soluit duo alia argumenta aliorum Philosophorum, qui motum & ipsi negabant vel fortè eiusdem Zenonis. Primum tale erat: Si datur motus, moueatur corpus à non albo in album: & tunc non mouetur, dum est in termino à quo, nec dum est in termino ad quem, sed quiescit: ergo mouebitur, dum sub neutro est: sed opponũtur contradictoriæ: quare dabitur aliquid, cui nullum extremum ex contradictoriis aliquando conueniat, quod patet esse falsum. Respondet, quòd si de motu successiuo procedat argumentum nihil probat: quia corpus non mouetur, dum totum est in termino à quo, nec dũ totum est in termino ad quem, sed dum partim est sub vno, & partim sub altero, sic autem se habens falsum est, quod neutrum extremum ei conueniat: nam dum dealbatur, aliquam albedinem habet, quare falsa erit negatiua, quòd non sit album. Et si dicas ex toto non esse album, verum dicis, sed iam

hoc

hoc extremum ei conueniet, si pro extremis contradictoriis ponas, ex toto album, & ex toto non album, quare nullo modo probatur, quòd neutrum extremum contradictorium mobili conueniat.

Secundum argumentum procedit contra motum circularem, qui si detur, sequetur idem corpus moueri simul, & quiescere. Probatur consequentia, quia ex suppositione, quòd detur talis motus, mouebitur; sed etiam quiescit, quia illud dicitur quiescere, quod perseuerat in eodem loco secundum se totum, & secundum partes, sed ita se habebit corpus, si mouetur motu circulari, nec enim ipsum, nec aliqua eius pars egrediuntur extra locum, sed in eo perpetuò euoluuntur; ergo quiescit corpus, & mouetur simul. Respondet partes mutare locum, & totum ipsum mutare dispositionem in eodem loco, quæ sufficiunt, vt non dicatur quiescere, sed verum moueri.

CAPVT X.

TEXT. ARISTOTELIS.

Demonstratis autem his, dicimus, quòd id, quod impartibile est, non contingit moueri, &c.

Breuis expositio Text.

9 INtentum Aristotelis est refutare duos errores antiquorum aduersus diuisibilitatem motus. Et in prima parte reiicit primũ Democriti. In secunda errorẽ Heracliti simul docens, admitti posse, quòd motus aliquis sit perpetuus, & ita in duas partes diuiditur caput: Democritus ergo posuit corporea omnia fieri ex atomis indiuisibilibus, qui per motum coniungebantur: vnde consequenter ponebat indiuisibile secundum quantitatem moueri, & per se quidem: cum moueretur, vt se coniungeret aliis. Aristoteles verò aduersus hunc errorem docet indiuisibile quantitatis non posse moueri per se, hoc est separatum à continuo; nam quod moueatur ad motum continui, in quo reperitur, certum est.

10 Probat Aristoteles quòd moueri non possit; Primò, quia mobile non mouetur, dum totum est in termino à quo, nec dum totum est in termino ad quem, sed quiescit: mouetur autem, dũ partim est sub vno, & partim sub alio termino, sed indiuisibile partibus caret, ergo non potest esse partim sub vno termino, & partim sub altero, nec ex consequenti poterit moueri. Secundò, dum mobile mouetur per spatium, prius pertransit magnitudinem sibi æqualem, aut se minorem, quàm maiorem: ergo si indiuisibile mouetur, sic se habebit in motu; sed non potest pertransire

sire maiorem, nec minorem: quia indiuisibili nihil datur maius, nec minùs; ergo solum poterit pertingere spatium sibi æquale; sed spatium sibi æquale est indiuisibile; ergo dum mouetur, solum indiuisibilia tanget: quare pertransibit, atque enumerabit omnia indiuisibilia spatij, quæ cum sint infinita, nullo modo numerari possunt, & spatium ipsum ex indiuisibilibus erit compositum: quare ex vtroque repugnabit moueri indiuisibile, ideò nullo modo poterit moueri. Tertiò, quia motus debet fieri in tempore, & tempus quodlibet est diuisibile; ergo si indiuisibile mouetur, mouebitur in tempore diuisibili. Tunc vltra, si mobile in tempore aliquo pertransit spatium sibi æquale, in minori tempore pertransibit spatium solum correspondens alicui parti eius, sed indiuisibile caret partibus: ergo moueri non poterit, nisi fortè aliquo motu instantaneo, & indiuisibili, de quo probatum est in superioribus dari non posse.

In secunda parte reiicit errorem Heracliti, qui solùm corporibus motum tribuens asserebat nunquam à motu cessare, sed quemlibet motum esse infinitum, quod probat Arist. esse falsum: quia motus versatur inter duos terminos oppositos, à quo, & ad quem, sed quod clauditur inter duos terminos, non potest esse infinitum, ergo falsum est, quòd motus sit infinitus. 11

Et si dicatur argumentum hoc solùm probare de motu naturali habente certos, ac determinatos terminos, non de violento, qui tantùm potest se extendere, quantus fuerit impetus proiicientis: & ideò videtur, quòd possit esse infinitus, & multo melius circularis, qui neque inter contrarios terminos versatur, sub ab eodem in idem fit, nec principium habet nec finem. Respondet Aristoteles de omnibus probare, quia impossibile est aliquid fieri, quod repugnat aliquando esse factum; vel generari, quod repugnat esse genitum: quia terminus ad quem est quasi finis, cuius gratia fit motus: si autem motus sit infinitus, nunquam mobile dicetur motum vel mutatum: sed semper mouebitur: ergo repugnat esse infinitum. An verò motus aliquis posset dari infinitus saltem secundum durationem, licet non secundum formam, vel spatium. Respondet duobus modis excogitari posse talem motum. Primò, ita vt ex diuersis motibus sibi succedentibus in perpetuum esset compositus; & talis non posset dari; quia non esset vnus, cum esset continuus: nam siue tales motus sibi succedentes essent numero, vel specie diuersi, non essent continui: nec proinde efficerent vnum motum numero: quia vnum continuum, & vnum numero idem sunt. Alio modo posset excogitari non compositus ex multis, sed vnus, & idem, eiusdémque corporis perpetuo moti ab eodem in idem: & talis motus non esset rectus, sed circularis, de quo asserit esse

perpe

perpetuum, & ideò duratione infinitum, quod ex professo probabit lib. 8.

QVÆSTIO VNICA.

An indiuisibile separatum possit moueri per se.

12 QVæstio non intelligitur de indiuisibili substantiali, qualia sunt Angelus, & anima rationalis, nec indiuisibili secundum perfectionem essentialem, quales sunt species omnes: nam de his certum est moueri posse, sed solùm de indiuisibili quantitatis, quod ideò impartibile vocatur ab Aristotele, quia partibus caret, vt de puncto: non quidem coniuncto, vt de eo, quod est in continuo: quia hoc non potest per se moueri sed solùm ad motum eiusdem continui, cuius aliquid est, sed intelligitur de indiuisibili continui ab eo separato; quia non potest moueri per se, nisi per se existat separatum à corpore: & cum non sit certum separari posse, etiam per potentiam Dei absolutam: non est quæstio absoluta, sed conditionalis cuius sensus est: an indiuisibile quantitatis, si per possibile, vel impossibile daretur separatum à continuo, moueri posse. Est autem certum, quod non posset moueri motu augmentationis: quia cum magnitudine careat, non est capax augmenti: quare solùm procedit quæstio de motu alterationis & locali, an his motibus moueri possit.

13 Et prima opinio asserit naturaliter etiam posse moueri, si daretur separatum, Ita Scot. in 2. d. 2. q. 9. §. *ad 3. argum. principalis quæstionis*. Greg. q. 2. art. 1. Valles. controuersia 58. ad Tyrones, Toletus 6. lib. Phys. q. 1. quorum potissima ratio est hæc: Indiuisibile coniunctum potest moueri & verè mouetur: ergo etiam posset moueri separatum. Probatur consequentia: quia eadem inconuenientia, quæ infert Aristoteles ex motu indiuisibilis separati, sequuntur ex motu indiuisibilis coniuncti, quod cum sit certum moueri, nullius momenti erunt respectu separati, sed moueri poterit. Probatur minor, quia indiuisibile coniunctum non habet partes, & mouetur: ergo non requiritur, quod mobile partim sit in vno termino, & partim in alio, secundum proprias partes, sed satis est, si sic se habeat secundum formam, vel terminum; quem acquirit per motum, quod dum mouetur, aliquid eius acquisitum habeat, & aliud ei restet acquirendum: & ex consequẽti non requiritur ad motum, quod mobile priùs pertranseat spa-
14 tium sibi æquale, vel minus se, quàm spatium maius: aut quòd si in tanto tempore pertransit spatium sibi æquale, in medietate illius tẽporis pertranseat spatiũ æquali alicui parti propriæ: sed sufficit quòd prius transeat partem minorẽ spatij, vel formæ, quã maiorem; nec est inconueniens, quod pũctum separatũ, si moueretur,

retur, solùm tangeret puncta spatij, quæ sunt sibi æqualia, & ideò numeraret omnia puncta; & spatium, per quod mouetur, componeretur ex illis; quia indiuisibile coniunctum corpori sphærico solùm tangit puncta plani, & nullum ex his inconuenientibus ex motu eius sequitur; ergo nec sequeretur ex motu separati; quia licet per se primò, & adæquatè non tangeret, nisi puncta, ex consequenti, & quasi tacto inadæquato tangeret omnes partes. Nec tandem necesse est, quòd si mobile in vna parte temporis pertransit spatium sibi æquale, in medietate eiusdem temporis pertranseat spatium æquale vni parti propriæ; nam hoc solum pertinet ad motus corporum; nec in motu Angeli, aut animæ rationalis, reperitur; ergo nec reputari debet necessarium ad motum indiuisibilis: quare nec reputari debet impossibile quod naturaliter moueri possit.

Secunda opinio duo asserit. Primum, *quod si indiuisibile sepa-* 15
ratum daretur, non posset moueri naturaliter, bene tamen per potentiam Dei absolutam. Ita tenent plures Moderni. Probant, quia licet punctum separatum, non possit naturaliter esse præsens loco, vel spatio, aut partibus eius; quia nec potest eis commensurari, sed solis indiuisibilibus; quibus præsens esset, & ideò per solas has præsentias indiuisibiles discurrere posset suo motu; quod est impossibile, cùm nihil diuisibile possit acquirere per motum, neque continuam aliquam præsentiam; quòd omnino requiritur ad motum; non tamen repugnat, quòd virtute Diuina fieret præsens spatio & partibus eius, ita vt ei correspondeient diuisibiles præsentiæ; sicut Corpus Christi Domini in Eucharistia existens, & habens modum indiuisibilem, & non localem, nihilominus præsens est toti Hostiæ, & singulis eius partibus, ita vt ex parte earum diuisibiles præsentias ei correspondeant, & ideò non solùm per accidens moueatur ad motum Hostiæ consecratæ; sed etiam per se, ac proprio motu, vt multi Moderni asserunt: per præsentiam ergo similem poterit punctum esse præsens spatio, & partibus eius, & acquirere verum vbi in spatio, sicut Angelus, vel anima, veréque ac per se moueri absque descriptione lineæ, vel numeratione punctorum, sicut mouentur Angelus, & Anima, & Corpus Christi habens modum indiuisibilem mouetur per se iuxta aliquorum sententiam.

Tertia opinio negat possibile esse naturaliter, vel etiam per 16
potentiam Dei absolutam quòd indiuisibile separatum moueatur. Hæc est certissima sententia Aristotelis capit. præsenti quam ex professo probauit: ita etiam tenent cum eo antiqui omnes interpretes Comment. 6. lib. Phys. Comment. 86. Alexan. Themist. Simpli. Aspasius cap. præsenti, D. Thom. lect. 22. Albert.

Mag.

Mag.lib.6.titulo 2.Ægid.text.18.Iand.quæst.16.Sotus quæst.4. Capreol.in 2.dist.2.quæst.1.& videtur nobis probabilior. Quòd enim Greg. vbi supra ad Arist. asserit non loqui de indiuisibili quantitatis, sed de formis indiuisibilibus, dum negat indiuisibile moueri posse. Quod etiam Scotus de indiuisibili quantitatis loqui, sed non velle ei denegare omnem motum: sed eum tantùm, qui ex parte subiecti diuisibilis est. Et quòd Moderni quidam de motu omnibus modis diuisibili loqui, sed eum solùm denegare indiuisibili per virtutem causarum naturalium, hæ inquam omnes solutiones friuolæ sunt, & nullius momenti. Nam Aristot.text.vltimo, separauit formas indiuisibiles ab indiuisibili quantitatis, quod propterea proprio nomine appellauit impartibile, & huic denegauit motum, non illis; motum verò, qui non sit diuisibilis ex parte subiecti; neque cognouit, neque somniauit vnquam Arist.præsertim, cum intentum huius capitis fuerit probare, quòd motus debeat esse diuisibilis ex parte subiecti, & ideò impartibile non posse esse subiectum motus, quòd non solum per virtutem naturalem causarum impossibile esse existimauit, sed implicare contradictionem, & hoc intendunt argumenta eius, & si hoc non probant, nullius momenti sunt, neque aliquid omnino probare possunt: euidens igitur est, Aristotelem sensisse, quod indiuisibile quantitatis nullo modo, nullóque motu moueri possit. Vt bene Vallesius atque Tolet. vbi supra, qui cum tentant moueri posse, fatentur Aristotelem oppositum tenuisse.

17 Vt igitur hanc sententiam Arist.& communem, quam sequimur, probemus, notanda est differentia maxima inter indiuisibile quantitatis, & indiuisibiles substantias, vt Angelum, & animam, quòd illud licet corpus non sit, neque quantitatem habeat, ordinis tamen corporei est, cum sit copulatiuum partium quantitatis, & vnio earum, propterea enim vnionem formæ substantialis cum materia corpoream appellamus: quia materiam vnit cum forma, & per vnionem vtriusque resultat corporea substantia: ordinis igitur censentur indiuisibilia quantitatis: quia partes quantitatis copulant, & ex vnione, quam inter eas faciũt, resultat vnum quantum, & extensum. Angelus vero, aut anima, non quomodocunque indiuisibilia sunt, sed ordinis spiritualis. Ex qua differentia sequitur alia valde notanda, quòd accidentia recipienda in puncto, tanquam in subiecto, non possunt esse ordinis spiritualis; sed etiam corporei: quia accidens, & subiectum ita debent proportionari, vt eiusdem ordinis sint, omnino namque repugnat in Angelo, vel anima recipi corporeum accidens,

18 vel spirituale in corpore. Ex quibus sequitur, quòd si punctum moueri debet, non possit moueri motu spirituali: vt Angelus,

vel anima, sed ordinis corporei; quod ita probo: Motus est actus mobilis, prout mobile est, ergo debet recipi formaliter in subiecto, & illud denominare formaliter, alioqui non moueblitur: quia quòd nihil in se recipit, etiamsi extrinsecè denominetur de nouo, nec mutatur, nec mouetur: sed eodem modo se habet nunc, & prius; quia denominatio extrinseca ipsum non attingit, & ideò licet Deus nouas habeat, atque reales denominationes intrinsecas, vt creatoris, ac similes, non dicitur mutari propter illas, ex eo solùm, quòd nihil in se recipit, & propterea non dicitur per eas se habere aliter nunc, & prius. Itaque necesse erit, si indiuisibile debet moueri, quòd motum corporei ordinis in se recipiat, & ab eo formaliter denominetur.

Secundò notandum est, necessarium omninò esse motum ordinis corporei continuum esse, & successiuum, & habere latitudinem ex parte formæ, vel termini acquirendi, & ex consequenti secundum eandem latitudinem, & continuationem esse diuisibilem in partes copulatas indiuisibilibus, & hæc adeò sunt motui intrinseca, vt contradictionem implicet sine eis esse. Vnde sequitur talem motum diuisibilem quoque esse in ordine ad subiectum, quod sic probo. Nam diuisibilitas, & latitudo motus ex parte formæ, præsupponit eandem formam esse diuisibilem, & continuam, habentem partes materiales, & corporeas, in quas diuidatur: si enim eas non habuerit in se, non poterit eas tribuere motui. Gratia exempli, si punctum moueretur supra lineam, motus eius continuus esset, ac diuisibilis secundum longitudinem; cum forma per eum acquisita ad minus sit præsentia continua eiusdem puncti ad totam lineam, & singulas eius partes, continua quidem, & diuisibilis, sicut ipsa linea, & motus iste continuus, & diuisibilis secundum continuationem, & diuisibilitatem lineæ deberet in puncto ipso formaliter recipi, vt probatum est. Ac tandem motus iste successiuus, continuus, & diuisibilis non posset non habere partes priores, & posteriores, quæ ab intrinseco inferrent durationem successiuam habentem partes priores, & posteriores formaliter, in quas sit formaliter diuisibilis, quæ non posset esse alia à tempore, & duratio temporis est formaliter in motu ipso, à quo probabile est non distingui ex natura rei. Præterea tempus hoc, sicut & motus, quem sequitur, non est spirituale, sed corporeum, cum sit formaliter diuisibile in partes & necessariò deberet recipi cum motu ipso in eodem indiuisibili, si moueretur. Ex tota hac doctrina in principiis veræ Philosophiæ certissima desumuntur duo, vel tria argumenta, quibus efficaciter satis probatur contradictioné implicare, quòd indiuisibile separatum moueatur, & sit primum de motu alterationis: nam si punctum moueretur motu calefactionis successiuo

continuo,

continuo, ac diuisibili diuisibilitate termini; ergo reciperet in se motum, & terminum, sed terminus talis motus est calor, & calor est accidens corporeum, ex propria essentia natum recipi in subiecto media quantitate, quod est natum esse recipi in subiecto diuisibili, ergo repugnat recipi in puncto, & ex consequenti, repugnabit motum, per quem acquiritur, qui est eiusdem conditionis, recipi in subiecto indiuisibili, & in extenso. Secundò probatur de eodem motu: nam si punctum calefieret, vel moueretur per latitudinem caloris, vel solum discurreret per indiuisibilia eius, hoc secundum repugnat: quia nec motus posset esse continuus, cùm indiuisibilia non sint continua: vel darentur motus, & terminus per eum acquisitus compositi ex solis indiuisibilibus, quod repugnat: necessarium igitur esset punctum moueri per latitudinem ipsiusmet caloris: quod etiam repugnat, quin eam in se recipiat cum motu, sed latitudo caloris est calor ipse substantialis: ergo reciperet in se calorem, quem constat non posse recipi, nisi in subiecto diuisibili, & corporeo: quare contradictionem implicat moueri indiuisibile separatū motu alterationis: & hoc (nisi ego fallor) euidenter probatum est his duobus argumentis. Sed probatur de motu locali duobus aliis, & sit primum: Si indiuisibile moueatur per spatium verum, vel imaginarium cum motu successiuo, continuo, & diuisibili continuitate, ac diuisibilitate formæ moueri debeat, non spirituali, sicut motus Angeli, & animæ, sed ordinis corporei, necesse est acquirat præsentiam ordinis corporei, continuam, atque diuisibilem in partes corporeas copulatas etiam indiuisibilibus eiusdem ordinis, & quòd hanc præsentiam cum motu recipiat in se formaliter, sed hoc repugnat: ergo repugnat moueri. Probatur minor, quia præsentia ordinis corporei diuisibilis in partes corporeas est accidens corporeum, & diuisibile formaliter in partes corporeas: ergo natum recipi in subiecto corporeo, atque extenso per quantitatem, qua extensione caret punctum: & ideò non potest recipere in se talem motum, nec formam, nec omninò moueri.

Secundò, quia talis motus successiuus, & continuus habet partes priores, & posteriores; ergo inferret durationem successiuam, & continuam ordinis etiam corporei, quæ esset, tempus continuum, & diuisibile: non spirituale, sed ordinis corporei, ergo esset accidens corporeum, quod in eodem puncto deberet recipi cum motu, cuius duratio esset, sed tempus corporei ordinis, ac diuisibile natum est recipi in subiecto diuisibili, vt ex se patet: ergo in puncto recipi non posset; & proinde neque motus, quem sequitur.

Ad argumentum primæ opinionis concedendum est antecedens, quòd indiuisibile coniunctum moueatur, sed neganda est

consequentia de separato. Negandum est etiam, quòd infertur, eadem sequi inconuenientia de motu coniuncti, quæ inferuntur ab Aristotele de motu separati, quia valde diuersa ratio est de motu vnius,& alterius: nam indiuisibile separatum deberet moueri motu proprio, & per se, coniunctum non mouetur motu proprio, nec per se, vt annotauit Aristoteles in textu; sed motu continui, in quo est,& cuius modus est: nam vt superius probauimus, modi rerum, non mouentur motibus propriis, sed motu totius corporis; qui ad partes, ad puncta, ad accidentia eius deriuatur,& à singulis iuxta propriam naturam participatur: vnde licet indiuisibile coniunctum solum tangat puncta plani, dum mouetur ad motum corporis sphærici, sed motus eius, qui est eiusdem corporis sphærici, fit per spatium, & vbi diuisibile, & non per indiuisibilia plani; quare nec sequitur numerare omnia puncta, cum per motum continuum, nec partes proportionales, nec puncta numerentur: quia numeratio discretionem dicit, quæ non potest esse in motu continuo: & eadem ratione non sequitur ex motu eius, quòd continuum componatur ex indiuisibilibus: sequitur autem vtrumque ex motu indiuisibilis separati; qui, cum continuus esse non possit: quia nec à spatio materiali, nec formali accipere potest continuationem, vt probauimus, necesse est motu discreto moueri indiuisibile separatum, si motus eius esset possibilis, tangeret ergo omnia puncta spatij, motu discreto, & cum inciperet à primo, numeraret omnia, quod repugnat: cum sint infinita, & cum sola puncta tangeret, spatium, per quod moueretur, ex solis indiuisibilibus esset compositum. Quod enim dicitur puncta tantùm tangere posse per se,& adæquatè, sed inadæquatè partes, falsum est, quia cum non habeat partes, nec sit in continuo eas habente, nec per se, nec per aliud potest partes spatij tangere, nec eas, nisi tangendo pertransire; quod tamen potest indiuisibile coniunctum per coëxistentiam extrinsecam, quam habet respectu omnium partium, & totius spatij, ratione motus continui totius sphærici quo mouetur, ideo nec adæquatè, nec inadæquatè potest indiuisibile separatum tangere partes spatij: sed inadæquatè potest, coniunctum ratione corporis ad cuius motum mouetur; manent ergo in suo robore rationes Aristotelis.

Ad argumentum secundæ opinionis respondeo, decipi auctores eius, dum putant indiuisibili posse conferri præsentiam diuisibilem, per quam correspondeat partibus spatij, sicut eam habet angelus: nam iste licèt sit formaliter indiuisibilis, quia spiritualis, virtualiter tamen est diuisibilis per suam virtutem, quam habet respectu corporum: punctum verò omnibus modis est indiuisibilis, & ideò non potest habere, nisi præsentiam

omnibus

omnibus modis indiuisibilem: quod egregiè annotauit Diuus Thom. 1. p. quæst. 53. artic. 1. ad 1. dicens hanc esse differentiam inter Angelum, & indiuisibile quantitatis separatum quantum ad motum pertinet, quòd hoc nullo modo moueri potest, quia necessariò ei corresponderet locus indiuisibilis: Angelo verò ratione suæ virtutis diuisibilis potest correspondere; & ideò moueri potest Angelus; sed de indiuisibili quantitatis separato affirmat demonstrasse Aristotelem capite hoc vltimo, quod nullo modo moueri possit. De corpore autem Christi in Eucharistia existente longè diuersa est ratio, quia modo longè diuerso præsens est speciebus, præsentia quidem non acquisibili per motum, sed per transubstantiationem, aut alio modo à motu diuerso, quare nec moueri potest per se, sed solùm per accidens ad motum specierum, vt tenet communis sententia. Et hæc de 6. lib. annotasse sufficit.

IN SEPTIMVM
LIBRVM ARIST. DE PHYSICO AVDITV, ſeu auſcultatione,

BREVE PROOEMIVM.

Explicatis iam principiis, & cauſis motus, eiuſque partibus, & indiuiſibilibus, & ideò omnibus, quæ pertinent ad naturam eius, reſtabat explicandum, quem ordinem inter ſeſe habeant motus omnes, mobilia atque mouentia, videlicet, an detur vnus aliquis motus primus ab aliquo primo mouente procedés, & vni primo corpori conueniens, à quo primo mouente, & primo motu dependeant cætera mouentia, mobilia, ac motus, vel nullum ordinem habeant. Et primum intendit Ariſtoteles oſtendere, videlicet dari vnum primum motorem, à quo procedat vnus motus primus vni primo corpori conueniens, & ab illo primo motore, & primo motu dependere cæteros omnes motores, & motus, eique ſubeſſe, ita vt ſine concurſu eius nihil efficere poſſint, & hoc explicat & probat ex profeſſo in 8. lib. ſed quia res eſt grauiſſima, & intellectu difficilis, ideò eandem explicat quadam ratione imperfecta, & quaſi perfunctoria in hoc lib. 7. quod quaſi præambulum videtur ad octauum, & propterea idem eſt inſtitutum, eademque materia vtriuſque, huius quidem, vt imperfectè explicata; illius, vt perfectè. Diuiditur autem in duas partes. In prima agit Ariſtoteles de ordine mouentium, mobilium & motuum. In ſecunda, mouentia & mobilia comparat inter ſeſe, quantum ad velocitatem & tarditatem.

CAPVT I.
TEXT. ARISTOT.

Omne quod mouetur, neceſſe eſt ab alio moueri, &c.

Breuis expoſitio Text.

Intentum Ariſtotelis eſt probare, quòd detur vnum primum mouens & vnus primus motus. Diuiditur auté in duas partes

In

In prima præsupponit, & probat quandam propositionem vniuersalem. Et in secunda colligit ex ea principalem conclusionem intentam de primo motore & primo motu. Propositio vniuersalis, quam præsupponit, est hæc: *Nihil mouetur à se primo, sed quidquid mouetur, ab alio mouetur.* Moueri autem primò est moueri totum ratione alicuius partis: vt dum mouetur homo mota solum manu, vel pede, non dicitur moueri primò, sed dum totus ipse mouetur: quo supposito, in his quæ mouentur violenter euidens est propositio: cum ab altero motore extrinseco moueantur, vt dum lapis sursum proiicitur, est manifestum: sed eam probat in viuentibus (in quibus dubia esse posset) hac ratione: Quod à seipso primo mouetur, non dependet in suo motu ab altero: vnde etiam, si quodcunque aliud quiescat, poterit moueri; sed omne mobile est diuisibile; ergo si diuidatur in duas partes, vel quiescente altera mouetur totum, vel necessariò quiescet: si moueri dixeris, non mouebitur primò, cum non moueatur totum; si verò secundum dicatur, non mouebitur à se primò, cum dependeat in suo motu ab altero; ergo impossibile est, quòd aliquid à se primò moueatur.

2 Ex qua propositione sic probata colligit conclusionem intentam, quòd detur necessariò in mouentibus vnum primum mouens, à quo moueantur cætera in motu locali omnium notissimo hoc argumento: Si omne quod mouetur localiter, mouetur ab alio: ergo illud, à quo mouetur, vel mouetur, vel mouet non motum; si hoc secundum dicatur, habetur intentum; quia illud erit primum mouens, si verò moueri dixeris, mouebitur ab altero, de quo eadem erit quæstio, an moueatur, vel non: & si non moueri dixeris, erit primum mouens immotum, si verò moueatur, cum necesse sit ab alio moueri, vel deueniendum erit tandem ad vnum, quod moueat, & non moueatur, & illud erit primum mouens vel dabitur processus in infinitum in mouentibus per se: quod nullo modo admitti debet; nam ex eo sequeretur dari infinita mobilia, infinita mouentia, & infinitos motus, sed quilibet esset finitus, cum inter duos terminos versetur à quo, & ad quem, ex omnibus tamen resultaret vnus motus numero vel specie secundum regulas in vnitate motus seruandas in 5. lib. traditas, qui duo haberet secum pugnantia: nam ex vna parte fieret tempore finito, cum quodcunque mobile efficeret suum motum tempore finito; & ita omnes simul finirentur; ex altera verò parte esset infinitus, cùm ex infinitis constaret: repugnat autem aliquid moueri motu infinito per tempus finitum, vt probatum est in 6. lib.

Et si dicatur ex illis infinitis motibus non fieri vnum; quia nec motus ipsi, nec mobilia essent continua; quare nec effice-

rent vnum motum numero; quia vnum numero, & vnum continuum idem sunt: Respondet mobilia, vt superiùs dictum est, contigua esse debere, vel continua, vt quando vna pars eiusdem corporis mouet alteram; si ergo continua esse possunt, non est inconueniens, quòd supponamus ita se habere: eo autem supposito efficient vnum mobile infinitum, & vnum motum infinitum, qui tempore finito absoluetur, quod probatum est impossibile in sexto libro.

CAPVT II.

TEXT. ARISTOT.

Sed si id, quod mouetur primùm secundùm locum, *&c.*

Breuis expositio Text.

CApite præcedenti tanquam certum præsuppofuit Arist, quòd mouens, & motum debent esse contigua, quod est esse simul; in præsenti autem capite intendit probare necessariam esse hanc simultatem mouentis, & mobilis. Diuiditur autem caput in duas partes. In prima explicat eandem propositionem, *Mouens, & motum debent esse simul.* In 2. probat veram esse in omni genere motus. Et vt eam explicet, asserit 1. non esse intelligendam de mouente per modum finis, quia causa finalis non debet esse simul cum re mota ab ea; sed absens esse potest, vel nondum existens, vt de sanitate constat; sed de mouente efficienter intelligi debet, non quocunque; sed proximo; nam vniuersales causæ non sunt simul, sed longè distant, nec requiritur, quòd sint simul loco, quia simultas hæc non datur sine penetratione naturaliter impossibili; sed requiritur, vt cum sint in diuersis locis, sint immediata, & se tangant. 4

Conclusionem sic explicatam probat in secunda parte capitis, in omni genere motus, & primò in motu locali hoc modo: Quod mouetur localiter, vel mouetur à principio interno, vt viuentia, in quibus euidens est, mobile & motum esse simul: cum mouens nempè motiua virtus intra ipsum viuens, quod mouetur, sit: vel mouetur à principio externo, vno ex quatuor modis; quia vel pelluntur, vt proiecta, vel attrahuntur, vt dum magnes attrahit ferrum, vel vehuntur, dum aliquis curru vehitur, vel in circulo voluuntur, & omnes hos modos reducit Aristoteles ad pulsum, & tactum; quia aliquo, vel vtroque constant, vt per se est manifestum; sed dum mouetur corpus per pulsum, vel tactum, mouens, & motum sunt simul; ergo semper in motu locali facto ab extrinseco simul sunt: Minorem probat;

probat; quia pellere aliquid est à se separare; & trahere illud, est ad se congregare, sed non potest vnum separare alterum à se, nisi simul sit cum eo, saltem in principio motus: nec ad se congregare, nisi simul sit cum eo saltem in fine eiusdem motus; ergo adhuc in his motibus à principio extrinseco factis mouens, & motum sunt simul.

5 Probat deinde in motu alterationis hoc argumento: Alteratio fit secundum qualitates sensibiles, quæ sunt obiecta sensuum, vt secundum calorem, & frigus, secundum colorem, vel sonum, & illa quidem, quæ fit secundum qualitates tangibiles est propria; quæ verò fit secundum alios sensus, impropria, sed in vtraque semper sunt simul mouens, & motum, aut agens & passum; ergo semper reperitur simultas vtriusque in alteratione. Probat minorem experientia, quia in calefactione, & in frigidatione semper proximum calefaciens, vt aër, vel aqua, aut ignis tangit passum, & in sensibus etiam, vel quia obiectum, quod sentitur tangit potentiam, vt in tactu & gustu, vel per suas species intentionales in aëre productas, & multiplicatas vsque ad sensum. In motu denique augmentationis euidens est, cum fiat per approximationem alimenti, quod est mobile, vel passum, ad corpus viuens, quod est agens, vel mouens sua virtute vitali, illud conuertens in substantiam aliti: semper ergo, & in quocunque motu verum est agens, & passum, aut mouens, & motum simul esse.

QVÆSTIO I.

An secundum ordinem naturalem necessarium sit, agens & passum simul esse.

6 DE solo agente proximo inquiritur, an necesse sit simul esse cum passo, non simul loco, sed simul per contactum, ita vt contiguum sit cum eo, vel possit agere ab eo distans. Et prima opinio negat esse necessariam simultatem contactus: sed asserit, quod licet agens sit distans à passo, nec eum tangat per se, nec per virtutem propriam, sed vtroque modo sit absens, potest agere naturaliter in ipsum: quod non solùm de vniuersalibus & particularibus agentibus verum esse ait, sed etiam de primo: nam licet Deus præsens sit omnibus rebus, & in omni loco, hæc tamen præsentia non est ei necessaria ad agendum, sed quantùm ad efficientiam pertinet, posse tribuere omnibus esse, conseruare in eo, & concurrere cum eis ad suas operationes, & effectus, etiam si absens esset. Habet itaque intimam præsentiam in omnibus rebus propter suam immensitatem, sed præsentia hæc, quasi concomitanter se habet, & per accidens ad agendum, quia etiam si illam non haberet, agere posset, nec virtute actionis eam haberet: sed quidquid agit præsens, posset

absens agere,& ex eo,quod ageret, non colligeretur per se præsentia; nec modo potest per se colligi ex eo,quòd cum omnibus causis concurrit, & ad omnes effectus suum concursum præstat. Ita Scotus in 1. distinct. 37. quæstione vnica, & ibidem Ochamus, Basolius & Gabriel, quem sequuntur Moderni plures, non quantum ad agentia creata, de quibus fatentur, non posse, nisi præsentia agere:sed quantum ad Deum pertinet, quem absentem agere posse affirmant, & ex sola eius immensitate colligi præsentiam in rebus,non ex actione.

Quod probant quibusdam testimoniis Aristotelis, qui 1.li.de 7
cœlo, capite nono, textu 100.locum determinatum Deo tribuit in conuexo primi Orbis, & ex eo loco virtutem eius deriuari ad hæc inferiora docet;& lib.de mundo ad Alexand.capite septimo asserit, non per seipsum administrare, & gubernare omnia, sed per creaturas,quibus dedit virtutem agendi,& gubernandi, sicut Rex in curia existens per suos ministros disponit,atque administrat Regnum;ergo ex mente eius non est necessaria præsentia ad agendum.Quod etiam probat Scot.hac ratione:Deus habet virtutem infinitam,quæ non limitatur vllo modo ad modum agendi, sed omnibus modis agere potest,prout sibi placuerit:cum liberè etiam operetur: ergo nec limitatur ad talem locum, in quo res est,vel in quo producendus est effectus, sed ex loco valdè distanti poterit deriuari eius virtus ad operandum,& concurrendum cum creaturis: quod præsertim verum est, cum simultas agentis & passi, vel agentis cum effectu non sit ratio agendi:sed solùm conditio,quam poterit Deus suspendere etiam virtute naturali pro se,& virtute supernaturali pro aliis causis,vt Moderni sentiunt.Probat secundò Scotus de causis vniuersalibus,vt de sole,& aliis,quæ operantur in his inferioribus, à quibus valdè distant per se, & per suas virtutes, nihil efficere possunt, cum sint accidentia,quæ non possunt vllo modo attingere productionem substantiarum:agunt præterea in extrema corpora,nihil agendo in intermedia, cum constet plures effectus producere circa inferiora corpora; quos non imprimunt corporibus cœlestibus intermediis, vt calorem, frigus, & cæteras qualitates: quarum corpora illa capacia non sunt;bene ergo sequitur,quòd si possunt agere in extrema non agendo in medium, poterunt etiam vbi non sint præsentes agere.

Probatur tandem de causis particularibus,& proximis, quòd 8
nulla præsentia indigeant ad operandum: nam magnes valdè distans à ferro, circa illud operatur propria virtute ipsum attrahendo ad se, fascinantes etiam procul positi, plures ac valdè nociuos effectus operantur circa alia corpora. Et de basilico referunt, quòd à longè positus, non solùm visu, sed sibilo noceat.

Echeneis

Echeneis etiam piscis quem, & Remoram vocant, magnum nauigium detinet,& piscem alium(torpedinem appellant)quia piscatoris manum media arundine attingit : eique certam quandam qualitatem imprimit, per quam ineptam prorsus efficit ad motum. His ergo experientiis probatur satis efficaciter, quod non semper sit necessarium agens,& passum, vel mouens,& mobile simul esse ad agendum.

Secunda opinio opposita est, ***asserens necessarium omnino esse ad agendum in quibuscunque agentibus, quòd agens sit simul cum passo, siue vniuersalia illa sint, siue particularia, atque etiam in primo agente, qui agere non potest, nisi præsens sit, & ita ex actione eius euidenter colligi præsentiam in omnibus rebus.*** Ita Themist.in sua paraphrasi super 12.lib. Mer. Philop.1.lib.de Anima, text. 4.& 1. libro Meteor.in principio,D. Tho.cap.præsenti, & 1. p. quæst. 8.art.1. Albertus Magnus in 1.dist.37.art.1. D. Bona. 1.p.d.art. 1.q.1. Duran.q.1.Richard.art.1. quæst.1. Ægid. in 1.p. dist. art. 1.q.1.Henri. in sum.art.3.q.5.Altis.lib.1.summæ,cap.15.q.1. ad 1.Capre.in 1.d.37.q.1.art.1.concl.1.& artic.3.in solu. arg. contra illam,***& est communis, & vera.***

10 Quam vt probemus, notandum est primò, quod immediatè agere idem est,ac per seipsum, & non per alterum attingere effectum;sed dupliciter contingit,immediatione suppositi, & virtutis. Illud agit immediatione suppositi, quod per proprium suppositum attingit effectum,& non medio altero, vt dum ignis calefacit lignum dicitur immediatè agere : quia per proprium suppositum, & non per alterum attingit calorem productum: immediatione autem virtutis agere, est, per propriam virtutem attingere effectum,& non per virtutem alienam, vt sol, qui per propriam virtutem suæ lucis producit calorem in corporibus inferioribus, dicitur agere immediatione virtutis. Vterque autem modus solet concurrere in eodem agente, vt videmus in igne calefaciente lignum per proprium suppositum,atque etiam per propriam virtutem caloris: in causis autem vniuersalibus operantibus in hæc inferiora diuiduntur semper : quia nunquam operantur nisi per virtutem propriam receptam in alio corpore intermedio : & ideò semper immediatione virtutis, & nunquam immediatione suppositi. Operari etiam immediatione virtutis duobus modis contingit,aut per virtutem propriam à se diffusam, vel apud se retentam. Primo modo operatur sol, vt vniuersaliter agentia corporea. Secundo modo Angelus, dum mouet corpora per virtutem suorum actuum,intellectus, & voluntatis intra ipsum manentium, & cætera agentia spiritualia, quibus modus iste agendi communis est. Ex quo sequitur magna quædam differentia inter agentia spiritualia ex

vna

vna parte,& corporea ex altera:quòd illa non possint agere immediatione virtutis : quin etiam agant immediatione suppositi: nam cum operentur per virtutem apud se tetentam, & non effusam , repugnat sua virtute attingere effectum ; quin eum attingant per propium suppositum in quo permanent , & hoc præsertim verum est in Deo,cui non solùm propter communem rationem agentis spiritualis conuenit modus iste agendi : sed propter particularem valdè notandum : nam cum virtus , per quam operatur Deus,increata sit,impossibile est;quòd eam extra se effundat , & ideò duplici ratione repugnat Deo agere immediatione virtutis, & non suppositi. Prima , quia intellectuale agens est.Secunda,quia primum,& increatum. Agentia verò corporea operari possunt immediatioue virtutis , & non suppositi : quia cum per diffusam virtutem operentur , potest virtus eius attingere effectum,vbi non sit proptium suppositum , vt contingit in sole , operante per lucem à se effusam ; & ideò vbi sol ipse non est per se præsens.

Secundò notandum est , diuina attributa sic esse distincta ratione nostra inter sese,& à diuino esse,vt vnum sit ratio alterius, & prius illo,nostro modo intelligendi : vt immutabilitas est ratio æternitatis,& prior illa, & ideò posterius demonstramus per prius,vt ex immutabilitate æternitatem. Et ita se habet attributum omnipotentiæ, & immensitatis , vt prior sit omnipotentia nostro modo intelligendi ; & quasi fundamentum immensitatis: sed dupliciter accipi possunt, in actu primo , & in actu secundo: in actu primo accipiuntur secundum se : quatenus omnipotentia est virtus diuina , per quam Deus poteus est se communicare,aut diffundere : immensitas verò , per quam aptus est replere omnia, omnibúsque intimè præsens esse.In actu secundo consideratur omnipotentia , quatenus iam in actu posita , vel quasi iam habens effectum actualis communicationis : & eodem modo immensitas , vt per illam iam Deus est intimè præsens omnibus præsentia actuali , & omnia replet,& vbique est. Vtroque autem modo omnipotentia est prior,& quasi fundamentum vel ratio immensitatis nostro modo intelligendi. Quod probatur: quia vtraque hæc causalis propositio vera est , quia Deus potens est se communicare omnibus, ac se per omnia diffundere ; aptus est omnia replere,cunctisque intimè præsens esse:& rursus, quia Deus per suam omnipotentiam se communicat omnibus, & per omnia se diffundit,omnia replet,& vbique præsens est : nisi enim per omnipotentiam se communicet , & illis tribuat esse , non replebuntur diuino esse : ergo nec dicetur Deus ea replere : quare ex opposito neutro causalis vera esse potest, quia Deus aptus est replere omnia, & omnibus esse præsens per immensitatem potest 11

se

se communicare creaturis,& eas replere. Nec etiam, quia Deus Deus intimè præsens est omnibus,& omnia replet per suam immensitatem,se communicat eis per suam omnipotentiam. Hunc ordinem posuit D. Thomas inter hæc diuina attributa, 1. parte quæstione 8.artic.3.

12 Quibus præsuppositis, probatur etiam nostra sententia de primo agente, *quod non possit agere, neque ad agendum concurrere cum creaturis,nisi eis sit per se.*hoc est, *per proprium suppositum præsens, & ita ex actione eius per se colligi præsentiam.* Primò ex sacris litteris, in quibus videtur apertè significari, duobus præsertim locis, Psal. 138. *Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum ades:si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris,etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Quibus verbis pro necessaria ratione diuinæ præsentiæ affertur actio Dei fouens,conseruans, & dirigens creaturam: ergo impossibile reputatur,quòd operetur, vbi præsens non est, & ex operatione eius euidenter colligitur præsentia.Et D. Paul. Actuum 17. *Quamuis non longè sit ab vno quoque nostrum, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus, &c.* Quibus verbis, Deum esse intimè in nobis ipsis præsentem probabit ex creatione, & conseruatione, per quam accepimus ab eo esse, & in eo conseruamur, & ex actuali concursu eius, per quem omnia opera vitæ exercemus, quare non possunt verba eius integrum sensum habere secundum Modernorum expositionem de sola præsentia per cognitionem,aut notitiam actualem eius: nam licèt de hac notitia ageret,vt Deum(quem ignotum ipsi vocabant) explicaret, & præsentem per notitiam actualem efficeret, nihilominus ex intima præsentia in ipsismet, tanquam in templis à se constitutis, in quibus habitat, potius quam ex habitatione in templis externis cognoscendum esse docet, & intimam præsentiam ex intima eius operatione, per quam ipsimet mouebantur, & viuebant, colligit: & ita colligunt Sancti Patres, Hilarius super Psalm. 24. & libro primo de Trinitate in principio. Augustinus primo libro confessionum cap.3. & 8. lib. super Genes. cap. 26. Ambrosi. 1. libro de spiritu sancto. Bernard. sermone 6. in dedicatione Ecclesiæ, Isidor. 1. libro de summo bono capite secundo,Damascen.primo libro fidei cap.16.Anselm.in monolog. cap.secundo.

13 Sed probatur hac ratione satis efficaci:Deus concurrit ad omnes effectus in creaturis, & à creaturis productos: ergo aliquo modo eos attingit per se, vel per suam virtutem: nam si nullo ex his modis eos attingit, non erit vllo modo eorum causa: sed non potest eos attingere per suam virtutem, quin eos attingat per proprium suppositum, cum non operetur per virtutem à se diffusam,

diffusam, sed apud se retentā. Tunc vltra, non potest virtus diuina per se contingere effectum physicè, & realiter, nisi per contactum physicum, & realem; & contactus physicus ac realis fit per coniunctionem physicam & realem eiusdem virtutis cum eodem effectu: ergo repugnat virtutem diuinam contingere reales effectus, nisi realiter sit eis coniuncta, & realiter præsens: repugnat verò diuinam virtutem esse eis realiter præsentem, nisi præsens sit realiter diuinum suppositum: quia non est virtus diffusa, sed intra suppositum agens retenta: ergo repugnat Deum attingere effectus creaturarum, vel in creaturis aliquo modo agere: nisi sit intimè præsens, & ex actione eius euidenter colligitur intima præsentia eius in omnibus.

Probatur secundò de agentibus creatis, tam vniuersalibus, quàm particularibus testimonio Aristotelis: non solùm capite præsenti, sed etiam primo libro Meteor. in principio, vbi ait, necessarium esse, vt hæc inferiora recipiant influxum à superioribus causis, quod ei sint coniuncta, vel contigua, sentit ergo non posse illas in hac inferiora corpora agere, si ab eis separentur, vel simul cum eis non sint. Quod constat magis necessarium esse in agentibus particularibus. Sed probatur ratione de vtrisque: quia euidens experientia ostendit, particularia agentia determinatam, ac limitatam habere sphæram suæ actiuitatis, vltra quam nihil prorsus agere possunt: imò, & vniuersalia: quia, quò plus distant, eò remissius operantur, & imperfectiorem producunt effectum: si autem non esset præsentia, vel simultas agentis, & passi necessaria, sed in absentia agere possent, ad quamcunque possent distantiam agere: nec remissiùs agerent, quò plus distarent ab effectu: ergo experientia ipsa probat aliquam præsentiam agentis necessariò esse requisitam ad agendum. Secundò, si agens non sit per se præsens, nec per suam virtutem, vel licèt per hanc sit præsens, nihil per eam agere possit, vt Scotus asserit, sequitur nullo modo contingere effectum, hoc est nec per se nec per suam virtutem: quia contingere physicè, & realiter effectum repugnat, nisi per contactum realem, & physicum, quem constat non dari, nisi per realem, & physicam coniunctionem virtutis agentis cum eodem effectu; neque realem coniunctionem nisi per realem præsentiam eiusdem virtutis: hæc igitur omnino necessaria est cuicunque agenti, & sine illa non potest agere naturaliter. 14

Ad testimonia Aristotelis respondeo, non negasse præsentiam primi agentis in omnibus rebus & locis: nec locum determinatum ei tribuisse in conuexo cœli, quasi in cæteris non sit: sed quasi ibi præcipuè esse dicatur: quia ibi præcipuè ostenditur virtus eius, & à primo motu illius orbis dependēt cæteri motus inferiores. 15

feriores. Nec gubernationem mundi inferioris existimauit fieri sine actuali concursu, & præsentia eius: sed fieri per creaturas docuit tanquam per ministros, in quo assimilatur ei gubernatio regum per suos ministros: sed valdè diuerso modo fit à Deo per creaturas: ita vt immediatè per se eas dirigat, & ad operationes earum immediatè, & per se concurrat, & simul dignitatem causandi, non solùm instrumentalem, sed principalem eis conferat: qui modus gubernandi omnia longè perfectior est, & regia maiestate dignus, sed de hac re copiosiùs dicetur libro 8.

16 Ad primum argumentum Scoti concedendum est antecedens, quòd virtus diuina non sit limitata ad agendum, nec ad modum agendi, atque etiam, quòd liberè operetur: sed neganda consequentia, quòd ideò possit pro libito agere, vbi præsens non sit: quia non posse agere, vbi præsens non est, non prouenit ex limitatione in modo agendi; sed potiùs ex infinitate eius, quòd cum in omnibus, & cum omnibus operetur, repugnat eum operari per virtutem à se diffusam: quia modus iste operandi imperfectissimus est, & cum virtus eius sit increata, repugnat eam à se diffundere; & ideò impossibile est effectum sua virtute contingere, quin eum contingat per proprium suppositum, & ideò repugnat eum agere, nisi vbi præsens sit per se; imò ex actione eius euidenter, & à priori colligitur intima eius præsentia in omnibus. Et licèt simultas agentis, & passi solùm sit conditio necessaria ad agendum, & non ratio agendi, indispensabilis tamen, sicut existentia actualis solùm est conditio, & repugnat aliquid agere, nisi sit actu existens.

17 Ad secundum negatur imprimis, quòd corpora cœlestia nihil operentur per proprias virtutes tanquam per instrumenta, per eas enim concurrere, etiam ad effectus substantiales inferiores probauimus contra Scotum in 2. lib. Possemus etiam negare, quòd agens naturale operetur circa extremum, nihil operando circa medium: cum de eisdem vniuersalibus agentibus notum sit, aliquid operari circa intermedia corpora, vt sol, licet non imprimat eis calorem, imprimit tamen lucem: sicque de cæteris secundum proportionem intelligi potest. Concedimus tamen posse operari circa extremum non operando circa medium; quando non est capax talis effectus, sed negamus ideò posse operari agens, vbi non est præsens per se, vel per suam virtutem: quia si neutro modo sit præsens, non est intelligibile, quòd physicè, & realiter contingat effectum, vt probauimus: si autem sit præsens per suam virtutem, cum hæc debeat in alio corpore recipi, si diffusa sit, necesse erit corpus, illud, in quo recipitur, & quod per eam operatur, præsens esse, & simul

cum

cum passo: si verò non sit virtus diffusa, vt in agentibus spiritualibus, eo ipso, quòd per propriam virtutem dicantur esse præsentia, dicentur etiam præsentia per proprium suppositum, vt probauimus.

Circa vltimum argumentum disputandum esset in particulari de modo operandi magnetis, & aliarum rerum; sed de his copiose diximus in primis nostris Commentariis, nunc vero satis sit dicere, illa omnia agentia per suam virtutem diffusam agere, satis quidem mirabilem: sed veram, vt experientia docuit, & ideò præsentia esse per suam virtutem, quæ cum recipiatur in corpore aliquo contiguo eisdem corporibus, circa quæ operantur, tale corpus est immediatum agens per eam, & ideò semper est verum, quòd agens & passum simul sint, nec potest aliter fieri secundum naturalem ordinem causarum. An verò per potentiam Dei absolutam possint agentia operari, vbi nullo modo præsentia sunt, quæstione sequenti dicetur.

QVÆSTIO II.

An per potentiam Dei absolutam possit aliquid agere, vbi præsens non est, per se, nec per suam virtutem.

QVæstio hæc, non solùm de causis principalibus disputatur sicut præcedens, sed præcipuè de instrumentis, nec procedit naturaliter, aut secundum potentiam Dei ordinariam sicut præcedens; sed supernaturaliter, & secundum potentiam absolutam: & sensus eius est, an implicet contradictionem aliquam causam principalem, vel instrumentalem agere, vbi præsens non est per se, nec per suam virtutem. Et quantùm ad causas principales pertinet, vidimus iam Scotum cum paucis asserentem quæstione præcedente naturaliter id fieri posse; qui faciliùs teneret fieri posse per potentiam Dei absolutam. Nihilominus eisdem rationibus, quibus impugnata est hæc sententia, probatúmque contra illam, quòd necessarium sit ad operandum agens esse simul cum passo secundum ordinem naturalem causarum per se quidem, vel per suam virtutem probatur, nullo modo fieri posse, vt aliquid operetur, vbi nullo ex his modis præsens est; ideò non oportet nouas rationes addere, nec aliquid aliud de principalibus causis dicere, præter ea, quæ in quæstione præcedenti dicta sunt, sed ad aliam partem de instrumentis disputandum procedere.

Circa quam est prima opinio asserentium, fieri posse per po- 91
tentiam Dei absolutam, quòd instrumentum operetur, vbi nullo modo est præsens, & ita posse Deum re aliqua Compluti existente,

ſtente,& parmanente ad operandum Romæ vt tanquam inſtrumento. Ita Veg. lib. 7. in Concil. Trident. cap. 14. dub. 1. Card. Bellarm. 2. lib. de Sacramentis in genere cap. 11. Conimbric. 7. lib. Phyſic. cap. 2. quæſt. 2. Suarius 3. p. q. 13. diſputat. 31. ſect. 5. Præcipuum fundamentum huius ſententiæ eſt, quod nihil aliud ex parte inſtrumenti poſtulet præter potentiam obedientialem, qua ſubduntur Deo omnes creaturæ, vt poſſit eis pro libito vti, ad quoſcunque effectus producendos, ex eo igitur ſolo, quod Deus velit vti aliqua creatura, vt ſecum concurrat ad aliquem effectum efficiendum, dicetur eam per talem actum voluntatis mouere, eleuare, & eam facere inſtrumentum proprium.

20 Quo ſuppoſito probatur primò, non eſſe neceſſarium, quod inſtrumentum ſit præſens ad operandum; quia inſtrumentum non attingit effectum virtute propria, ſed virtute agentis principalis, à quo eleuatur; nec indiget propria aliqua operatione, vt eleuetur; ſed per ſolam potentiam obedientialem eleuari poteſt; & hac ſuppoſita, ex eo ſolo eleuatum cenſetur; quòd Deus vult, vt ſecum concurrat ad talem effectum; ſed poteſt Deus velle, vt ſecum concurrat ad producendum effectum vbi præſens non eſt, ad quod ſufficit; vt Deus ipſe, cuius virtute operatur, ſit præſens; ergo negari non debet diuinæ omnipotentiæ, quòd eo vti poſſit ad operandum ad quamcunque diſtantiam. Præſertim cum ſimultas agentis, & paſſi ſolum ſit conditio extrinſeca ad agendum requiſita, quam facilè poteſt Deus ſupplere per præſentiam propriam. Secundò, quia valde probabile eſt, præſertim apud D. Thomam humanitatem Chriſti eſſe inſtrumentum Dei ad miracula efficienda, non ſolùm morale, ſed etiam per modum Phyſic. 3. p. quæſt. 13. artic. 2. & quæſt. 56. artic. 1. Quæ etiam certum eſt ediſſe ad magnam diſtantiam, & vbi præſens non erat humanitas ipſa. De Sacramentis etiam tenet Diuus Thomas 3. p. quæſt. 62. artic. 4. habere modum inſtrumentorum naturalium reſpectu gratiæ: quam producunt in anima, & tamen ſæpe operantur, vbi præſentia non ſunt, præſertim matrimonium inter abſentes contractum; ergo ſentit D. Thom. non requiri præſentiam inſtrumenti; quia poſſit per potentiam ſupernaturalem ſuppleri à Deo.

21 Secunda opinio negat id eſſe vllo modo poſſibile, quam defendit D. noſter Molin. 1. p. quæſt. 8. artic. 1. diſp. 2. & videtur mihi probabilior, & magis conformis doctrinæ D. Thom. Probo hoc ſecundum, quia vt libr. 2. vidimus, certum eſt apud D. Thom. nihil poſſe eleuari, vt ſit inſtrumentum, niſi aliquid proprium habeat, alioqui nihil efficiet, ſed ſolum efficiet principale agens, ſed repugnat, quòd inſtrumentum poſſit conc-

rere per aliquid proprium, vbi non est præsens per se, nec per propriam virtutem, vt probauimus de causis principalibus; ergo repugnat instrumentum eleuari ad agendum, vbi non est præsens ex mente D. Thomæ.

Sed ratione probatur primò, quia actualis existentia instrumenti omninò necessaria est ad operandum; & ad operandum in tali tempore necessaria est existentia in tali tempore: ergo ad operandum in tali loco necessaria est existentia in eodem loco. Probatur consequentia, quia sicut ad operandum in tempore, in quo res non est, ita se habet ac si nunquam fuisset: nec futura esset, ita ad operandum in loco, vbi non est, ita se habet, ac si non sit in rerum natura; cum non minus sit impossibile attingere passum: vel effectum in loco, vbi non est, ac si nullibi esset: sed implicat contradictionem aliquid esse instrumentum sine actuali existentia: ergo etiam repugnabit sine actuali præsentia. Secundò, quia bene sequitur: instrumentum operatur; ergo ab eo procedit effectus, sed effectum procedere ab aliquo, tanquam ab efficiente, est continuari cum virtute actiua eius, continuatione physica, sicut continuatur actio, per quam operatur agens, & procedit ab eo effectus, sed non potest continuari cum virtute actiua, vt communicata instrumento: si non sit præsens, quemadmodum nec radij solares continuari possunt cum virtute solis, si ab eis loco separetur: ergo repugnat instrumentum agere, vbi non est præsens. Probatur tandem: quia non potest aliquid operari tanquam instrumentum physicum, nisi passum, & effectum physicè, & realiter attingat: sed attingentia physica fit per contactum physicum; ergo necessarius est contactus physicus: & physicus contactus fit per physicam, & realem coniunctionem effectiuæ virtutis cum eodem passo: vel effectu, quæ impossibilis est, sine reali præsentia: ergo repugnat agere instrumentum, vbi non est præsens. Quod etiam repugnare intelligitur: quia vel virtus agentis principalis, vt communicata instrumento defertur ad locum, vbi est passum, vel remanet cum ipso instrumento: deferri non potest, nisi deferatur instrumentum, & si non deferatur, non potest per eam coniungi cum eo instrumentum coniunctione physica, & reali: ergo repugnat operari tanquam instrumentum physicum, vbi non est præsens. 22 23

Fundamentum autem alterius opinionis, quod per solam potentiam obedientialem eleuentur instrumenta, nec necesse sit proprium aliquid habere, vt eleuari possint, refutauimus in secundo libro. Nunc verò ad primum argumentum eius neganda est maior; quòd sufficiat talis potentia obedientialis, sed aliquid ex parte instrumenti requiritur: vt dicatur effectiuè concurrere, 24

currere, alioqui, ſi nihil proprium habeat, dicetur quidem agens principale agere totum, quod agitur: inſtrumentum verò nihil: neceſſe eſt ergo, ſi paſſum, atque effectum attingere debet inſtrumentum, per aliquid proprium, eleuatum tamen à principali agente præſens eſſe paſſo cum eo. Ad ſecundum de Sacramentis reſpondeo iuxta ſententiam D. Thomæ humanitatem Chriſti, & Sacramenta eſſe inſtrumenta diuinitatis. Illam quidem coniunctam, hæc verò ſeparata, ſed dum præſentia ſunt, per modum inſtrumentorum Phyſicorum operantur, abſentia verò ſolum tanquam inſtrumenta moralia.

CAPVT III.

TEXTVS ARIST.

Omne autem, quod alteratur à ſenſibilibus alterari, *&c.*

Breuis expoſitio Text.

25 VT probaret Ariſtoteles capite præcedenti, quòd mouens, & motum debent eſſe ſimul, non ſolùm in motu locali, ſed etiam in alteratione, præſuppoſuit ad probandum hoc ſecundum alterationem circa ſolas qualitates ſenſibiles verſari, nec probauit, & ideò capite præſenti probare intendit, vt doctrina illa firma, atque ſtabilis maneat. Et cum qualitates ſenſibiles pertineant ad tertiam ſpeciem qualitatis: quæ eſt paſſio, & paſſibilis qualitas; præter quam tres aliæ reſtant, neceſſe eſt de illis probare, quòd non poſſunt per ſe terminare alterationem. Et de ſecunda ſpecie, quæ eſt naturalis potentia, per ſe notum eſt; quia potentiæ naturales conſequuntur naturaliter generationem rei, vt grauitas: & leuitas, vel alterationem factam circa primas qualitates, ex quarum mixtione fiunt: & propterea non terminant per ſe alterationem, ideò ſolùm erat probandum de prima ſpecie, quæ eſt habitus, & diſpoſitio: & de quatta, quæ eſt forma, & figura, & hac de cauſa in duas partes diuiditur cap. In prima probat, quod forma, & figura non terminent per ſe alterationem. In ſecunda, quòd nec eam per ſe terminent habitus, & diſpoſitiones.

Probat igitur de forma, & figura. Primò, quia ſubiectum, cui imprimitur forma per alterationem prædicatur in recto de qualitate ipſa: dicimus enim, lignum eſt calidum; ſed in artificiatis, in quibus propriè reperitur figura impreſſa per artem materiæ naturali vt ligno, non prædicatur materia ipſa de forma impreſſa in recto: non enim dicimus ſtatua eſt lignum, ſed

denominatiuè tantùm, statua est lignea; ergo non fit per se per alterationem. Secundò, ea, quæ suscipiunt formam, vel figuram, fieri dicuntur, non alterari; non enim dicimus alterari lignum dum ei imprimitur forma statuæ, sed idem lignum fieri statuam: ergo non terminant per se alterationem.

In secunda parte capitis probat de habitibus, qui constituunt primam speciem, duplici alio argumento; sed distinguit primò eos, qui ad corpus pertinent; quales sunt pulchritudo & sanit., ab his, qui pertinent ad animam, vt sunt virtutes, & scientiæ. Deinde probat intentum de vtilitate duplici alio argumento. Primò; quia alteratio propriè sumpta disponit subiectum circa quod fit, ad corruptionem, vt calefactio aquam; sed tam habitus corporis, quàm animæ perficiunt potius corpus, & animam; quàm ad corruptionem disponant: nam per pulchritudinem, & sanitatem maximè perficitur corpus, & per virtutes, & scientias anima; ergo non terminant alterationem per se. Secundò, quia ad relationem non terminatur motus per se: ergo nec terminabitur per se alteratio, à superiori ad inferiùs negatiuè; sed habitus omnes in sua essentia includunt respectus quosdam; quia sanitas & pulchritudo consistunt in commensuratione humorum, & proportione partium, & virtutes, ac scientiæ dicunt respectum ad actum, & obiectum: ergo neutri habitus terminant per se alterationem: sed de habitibus animæ, siue in appetitu sensitiuo sint, siue in intellectu, & voluntate, asserit, quòd licèt non fiant per se per alterationem, sed fiunt præcedente alteratione circa corpus, vel circa sensus, vt suis locis explicatur, & probatur. 26

QVÆSTIO VNICA.

An alteratio terminetur per se ad omnes & solas qualitates tertiæ speciei.

ALteratio duobus modis accipitur, primò vniuersali quadam: atque impropria ratione, pro quacunque impressione cuiuslibet formæ accidentalis; quia per illam quadam etiam ratione vniuersali, & impropria dicitur subiectum fieri alterum, & alteratio sic accepta per se terminabitur ad quamcunque qualitatem: immò ad quamcunque formam accidentalem: sed non sic sumitur ab Aristotele capite præsenti, nec à nobis in quæstione hac, sed secundo modo, ac proprio pro ea tantùm, quæ motus propriè, & strictè acceptus est. Motus autem, vt in 5. lib. explicatum est, solùm accipitur propriè pro mutatione per se successiua; quæ versatur inter terminos positiuè 27

sitiuè oppositos, & latitudinem habentes non simul, sed successiuè percurrendam ex propria natura. De alteratione ergo sic accepta quærimus, an terminetur ad omnes, & solas qualitates tertiæ speciei: & per se quidem: nam duobus modis contingit motum terminari ad rem aliquam; primò quidem,& per se, vel secundariò, & per accidens, ne videamus in dealbatione per quam per se albescit corpus & ex consequenti & quasi per accidens fit simile alteri albo; & quæst. procedit de terminatione per se, nam de alia certum est posse ad omnes ferè qualitates terminari, imò ad relationem.

18 Circa quæstionem igitur sic explicatam, non inuenio aliquam diuersitatem opinandi: sed ab omnibus interpretibus recipitur sententia Aristotelis, quòd ad solas qualitates tertiæ speciei terminetur per se alteratio, sed propterea proponitur: quia Aristoteles facilioribus solùm coniecturis, quasi à signo desumptis eam probauit, quare necesse est fundamentali aliquâ ratione veritatem eius ostendere. Vt autem commodiùs id fieri possit: notandum est inde prouenire, quòd qualitas terminet per se alterationem. vnde prouenit, quòd res aliqua per se possit terminare motum: ideò ex principiis vniuersalibus in 5. lib. præsuppositis, & explicatis ostensum est, quænam qualitas possit per se terminare alterationem, & quæ non. Ad vnicam autem conditionem reduximus ibidem omnes requisitas ad terminandum motum per se, nempè ad contrarietatem positiuam cum latitudine successiuè percurrenda ex propria natura, contrarietatem non pro strictâ accipientes, sed pro oppositione, aut incompossibilitate: quæ cum prædicta latitudine sufficiet ad terminandum motum per se. Ex quo intelligitur contrarietatem hanc, non esse accipiendam inter extrema nudè considerata; sed comparata ad subiectum: à quo mutuò se expellere debent, vel mutuam habere incompossibilitatem in eo existendi.

19 Vt autem hanc doctrinam generalem ad qualitates terminantes alterationem applicemus: notandum est, duobus modis reperiri in eis hanc contrarietatem latitudinis, per se primò, aut per se secundò. Per se primò conuenit illis solis qualitatibus, quæ se expellunt effectiuè ab eodem subiecto, nam formalis expulsio, formis etiam substantialibus conuenit, & tales sunt primæ qualitates, nempe calor, frigiditas, humiditas & siccitas, quare his solis conuenit per se primò terminare alterationem. Secundis verò qualitatibus, quæ ex mixtione primarum resultant in subiecto, vt sunt colores, sapores, & odores cum cæteris, solùm conuenit contrarietas cum effectiua expulsione per se secundò, hoc est, per quandam participationem

virtualem primarum, ex quarum commixtione generantur hoc tamen sufficit, vt dicantur per se terminare alterationem.

Ex principiis ergo vniuersalibus ad qualitates, & alteratio- 30
nem applicatis colligitur hoc argum. efficaciter probans, ad solas qualitates tertiæ speciei terminari per se alterationem. Illæ qualitates solùm terminant per se alterationem; quæ in se, & per se habent contrarietatem positiuam cum latitudine successiuè percurrenda ex propria natura; sed qualitates omnes aliarum specierum præter tertiam, carent tali contrarietate; ergo non possunt per se terminare alterationem. Probatur minor, quia naturales potentiæ natæ sunt simul fieri in subiecto consequentes per se generationem substantiæ; ergo carent tali latitudine contrarietatis successiuè percurrenda. Habitus etiam corporei, vt sanitas, & pulchritudo naturaliter consequuntur commensurationem humorum, & proportionem partium: vnde in momento, in quo ad commensurationem perueniunt qualitates; naturaliter sequitur sanitas, & si non statim perfectè sequatur, sed perficiatur postea, non ratione sui contingit: sed quia non statim ad perfectam commensurationem reducuntur qualitates primæ, vnde ex propria natura tali latitudine caret. Habitum autem animæ, vt virtutes, & scientiæ contrarietatem habent, sed secundum eam non ita respiciunt subiectum, vt necessariò se præsupponant in eo; quia scientia sine errore præsupposito in intellectu acquiri potest, & virtus in voluntate, non præsupposito vitio in ea, quare ad effectus acquisitionis, vel desitionis, ita se habet contrarietas, ac si non esset; & ideò non sufficit ad terminandam per se alterationem. Forma autem, & figura nullam prorsus contrarietatem habent, defectu cuius constat non posse terminare alterationem per se. Constat igitur solas qualitates tertiæ speciei terminare per se alterationem: an verò omnes eam per se terminent, ex eadem conditione requisita discernendum est, si enim omnes habuerint contrarietatem explicatam terminabunt omnes, sin minus illæ tantum, in quibus reperietur. Non est autem necessarium omnes percurrere, nec de singulis examinare, an eam habeant, sed facilè erit cuique id discernere ex principiis traditis. Capite præsenti possemus disputare, an in corpore dentur proprij habitus, vel in sola anima. Deinde, an sanitas sit qualitas distincta à primis, & alias quæstiones similes, quas in proprias sedes referendas censemus.

CAPVT

CAPVT IV.

TEXT. ARIST.

Dubitabit autem aliquis, nunquid erit omnis motus omni comparabilis an non, &c.

Breuis expositio Text.

31 INtentum huius capitis est docere, quonam modo comparabiles sint motus secundum velocitatem, aut tarditatem. Diuiditur in tres partes. In prima proponit Aristoteles quæstionem: an omnes motus sint comparabiles inter sese, eamque dubiam reddit arguens in fauorem vtriusque partis. In secunda tradit leges in comparatione seruandas, & in tertia eas applicat ad comparationem motuum. Quæstio igitur est, an omnis motus sit comparabilis cum alio quocunque, vel determinatus cum determinato tantùm, & non cum cæteris comparari possit. Et pro negatiua parte arguit primò probans non quemlibet motum posse comparari cuilibet alteri: nam si omnes possent inter se comparari, motus localis rectus comparabitur circulari, eique æqualis, vel inæqualis vocabitur: & ex consequenti linea recta supra quam ille fit, comparabitur circulari, eique æqualis, vel inæqualis dicetur, quod patet esse falsum. Et quod magis falsum est, alteratio comparabitur motui locali; & ex consequenti comparabuntur termini, nempè, vbi, & qualitas, & dicentur æquales, vel inæquales, quod patet esse absurdum; ergo falsum est, quòd omnes motus sint inter se comparabiles. Pro negatiua etiam parte, quòd comparari possint omnes, sic arguit: Si aliqui non possent comparari, maximè motus circularis, & rectus, sed isti possunt; ergo omnes. Probatur minor; quia non minus sunt differentiæ motus localis, circularis, & rectus quam sursum, & deorsum, sed isti sunt comparabiles, ita vt si inæquali tempore fiant, dicantur æquales secundum velocitatem, aut tarditatem; & si in tempore inæquali, dicentur inæquales; ergo etiam motus rectus, & circularis comparari poterunt: & si in eodem tempore fiant, dicentur æquales secundum velocitatem, vel tarditatem.

32 In secunda parte tradit leges in comparatione quarumcunque rerum seruandas, quarum prima est: Quod ea quæ comparantur, non sint æquiuoca, & ratio est manifesta; quia cum in solo nomine conueniant, & non in re aliqua, vel conceptu, nihil est in quo possit fieri comparatio eorum, in re, vel conceptu communi necessariò facienda. Secunda regula est, quod non solùm conueniant in vna natura, vel forma, sed quòd

natura illa, vel forma recipiatur in diuersis subiectis, non secundùm diuersam rationem, sed secundum eandem, & ideò idem sit susceptiuum eius in vtroque. Gratia exempli, equus, & canis comparari possunt in albedine; quia licet diuersa sit natura vtriusque, idem tamen est susceptiuum albedinis in vtroque, nempè superficies eadem, in qua immediatè suscipitur albedo: aqua verò, & vox non possunt comparari in magnitudine, quia diuersum est susceptiuum magnitudinis in vtroque: nam in aqua est eius substantia, & in voce sonus.

Tertia regula est, quòd ea quæ propriè comparari possunt, conueniant in eadem specie atoma, vt in albedine, vel nigredine; aut alia simili ratione, & ideò dicimus propriè niuem esse magis albam, quàm parietem.

In 3. parte cap. applicat has tres regulas traditas ad comparationem motuum secundum velocitatem, aut tarditatem, & asserit motus, qui sunt diuersi generis, vt alteratio, & motus localis, comparari non posse: quia non propriè loquemur, si dicamus, aquam velocius calefieri, quàm hominem moueri de vno loco in alterum. Sed nec possunt comparari motus eiusdem generis; si sint diuersæ speciei, vt motus circularis non dicitur propriè velocior recto, imò nec recti comparabiles sunt, nisi sint eiusdem speciei, & similiter alterationes tantùm eiusdem speciei, vt vna dealbatio cum altera, aut vna calefactio cum altera calefactione.

QVÆSTIO VNICA.

An in sola specie atoma possit fieri comparatio.

PRima opinio est Vallesij Controuersia. 43. ad Tyrones, 33 asserentis in comparationibus, non esse attendendam vnitatem specificam, vel genericam extremorum secundum rationes materiales eorum; sed solùm secundum rationem formalem, vel naturam, aut formam, in qua comparantur. Rationes autem materiales vocat omnes alias præter illam. Gratia exempli, vt aliqua comparentur in albedine, non est considerandum, an in aliis rationibus substantialibus diuersæ sint speciei, vel generis, sed tantùm, an vtrumque efficiatur ab albedine: nam si ita se habeant, comparari poterunt; etiam si in aliis rationibus sint diuersissima: hanc autem rationem, vel formam eiusdem speciei atomæ esse debere ait, vt propria fiat comparatio. Et applicando hanc regulam ad motus asserit, eos esse comparabiles velocitate, & tarditate; in quibus velocitas, aut tarditas sint eiusdem speciei atomæ; licèt motus ipsi distinguantur specie, si verò celeritates sint diuersæ speciei comparari propriè non poterunt. Ex quibus infert primò; motus diuersi generis

comparari non posse, quia velocitates etiam sunt diuersæ speciei, vt lationes cum alterationibus.

34 Secundò infert, omnes motus ejusdem generis esse comparabiles, etiamsi sint diuersæ speciei, vt omnes alterationes inter sese, & omnes etiam motus recti, quantumlibet diuersi, etiam naturales cum violentis, vt motus sursum aëris, & motus deorsum terræ: motus deorsum terræ, & motus sursum lapidis. De motu autem recto, & circulari ait duobus modis considerari posse. Primò, vt motus locales sunt, & ita comparari possunt; quia velocitas illis conueniens sub hac ratione communi eiusdem rationis est; sed in quantùm rectus, & circularis diuersam rationem velocitatis habent, quasi specie distinctam; & ideò non sunt propriè comparabiles. Conuenit itaque hæc sententia cum Aristotele in legibus seruandis in comparatione; quia non admittit propriam comparationem in æquiuocis, neque omninò in his, quæ non sunt eiusdem speciei atomæ secundum formam, vel naturam; in qua comparantur, & solùm videtur differre ab eo in applicandis eisdem legibus ad motum; nam Aristoteles asserit motus non posse propriè comparari, nisi sint eiusdem speciei; Vallesius verò comparari posse affirmat.

35 Aristoteles non admittit comparationem motus recti cum circulari in velocitate; Vallesius comparari posse asserit sub ratione communi motus; quamuis non sub ratione speciali circularis, & recti. Et rationem vtriusque reddit; quia omnes motus eiusdem generis habent velocitatem eiusdem speciei atomæ, & cum comparatio fiat in ea, propria erit. Motus etiam rectus, & circularis sub communi ratione motus habent velocitatem eiusdem rationis, sed vt rectus, & circularis sunt, diuersam; ideò illo modo sunt comparabiles, hoc modo comparari non possunt. Asserit verò Aristotelem sic esse intelligendum, dum ait motus specie diuersos non posse comparari, si specie differant in velocitate; in qua comparantur, non secundum rationem specificam motus, in qua licèt diuersi sint, comparabiles erunt, si habuerint velocitatem eiusdem atomæ speciei.

Pro solutione huius quæstionis notandum est, quòd licet diuersi diuersos modos comparationum afferant, duo tamen distingui debent: vnus, qui fit in eadem specie atoma, & iste est proprius, alter, qui fit in aliis rationibus vniuersalioribus, vt in ratione analoga; vel generica: nam de æquiuocis manifestum est non posse comparari: quia nihil commune habent præter nomen. Comparatio verò in ratione analoga, vel generica propterea non est propria: quia, vt bene annotauit D. Thom. in Commentariis huius capitis, nec analogum, neque genus dicit vnam naturam realem, in qua possit fieri comparatio; &

de analogo euidens est: quia solùm dicit quandam rationem proportionalem inter naturas simpliciter diuersas, vel certè plures naturas habentes attributionem ad vnam: vt ens respectu substantiæ, & accidentis. De genere vero ait D. Tho. quòd licet abstrahatur per intellectum a speciebus, & ideò quandam vnitatem rationis habeat sufficientem, vt sit vniuersale, & prædicabile, dicit tamen naturam diuisibilem, imò actu diuisam per differentias essentiales, ideò continet sub se naturas diuersas specie; quare non dicit vnam naturam realem, & indiuisibilem, vel indiuisam, sicut species atoma, quæ vnam naturam indiuisam, imò, & indiuisibilem per differentias essentiales importat, & hac de causa vocatur atoma, hoc est, indiuisibilis, quia differentiæ indiuiduales non sunt essentiales, sed extra essentiam; & hoc est, speciem atomam importare vnam naturam, ratione cuius potest esse fundamentum propriæ comparationis; analogum verò, aut genus, non vnam, sed plures, ideò solùm comparationes factæ in specie atoma propriæ sunt: quæ verò in Analogo, vel genere fiunt impropriæ, & quia vel non in vno, vel non in omnimoda vnitate essentiali fiunt.

Et ex his intelligitur primò, veras esse tres illas leges ab Aristotele traditas pro comparationibus faciendis; nempè, quòd non fiat in æquiuoco, sed in ratione aliqua, vel forma reali, recepta quidem in diuersis; sed secundum potentiam receptiuam eiusdem rationis, & tandem, quòd ratio illa, in qua comparatio fit, eiusdem sit speciei atomæ: in hac enim tertia regula comprehenduntur duæ aliæ, & ideò concurrente hac, propriè fit semper comparatio, & si hæc non concurrat, vel non potest fieri, vel semper fit impropriè. 21

Secundò, intelligitur veram esse sententiam Vallesij in eo, quòd has leges admittit, & in hoc ab Aristotele non recedit, sed solùm recedere potest in modo applicandi eas ad motus comparandos. In quo adhuc verùm est, quòd asserit, in eorum comparatione, non tam esse considerandam differentiam eorum specificam, vel genericam, quam modum velocitatis aut tarditatis; qui si eiusdem rationis fuerit, comparari poterunt, si verò diuersæ rationis, non propriè comparabuntur: nam cum in velocitate fiat comparatio, & non in natura motuum, iuxta tertiam regulam Aristotelis requiritur, vt hæc sit eiusdem speciei atomæ, & in motibus quidem diuersi generis, nempè in locali, & alteratione fatetur specie diuersam esse, & ideò non esse comparabiles, & etiam in motu circulari, & recto, vt talibus consideratis: quamuis sub ratione communi motus localis habeant velocitatem eiusdem rationis, & ideò ita considerati comparari possint, sed in omnibus motibus 22

rectis,

rectis, & in alterationibus quibuscunque eiusdem rationis esse velocitatem,& propterea comparari posse. Et in his duobus vltimis differre videtur ab Aristotele, qui circularem, & rectum simpliciter negat comparari posse,& vniuersaliter omnes motus specie diuersos sub quolibet genere, quod absque dubio asserit; quia putat velocitates eorum esse diuersæ rationis:nam si eiusdem rationis sint, comparari poterunt, vt Vallesius contendit, hoc igitur restat determinandum.

23 Sed difficile satis est hanc differentiam velocitatis cognoscere; quia motus isti valdè similes sunt:vt autem quantum fieri potest cognoscatur,valdè notandum est, à quonam desumenda sit ratio velocitatis & tarditatis, vt ex hoc possimus cognoscere,in quibus sit eadem, & in quibus diuersa. Accipitur autem ex virtute motiua, hoc est, ex modo se habendi virtutis motiuæ ad motum à qua;cum motus ipse procedat effectiuè, necesse est velocitatem quoque procedere, ex virtute enim motiua fortiori videmus velociorem motum procedere; sed ad velocitatem etiam concurrit diuersa qualitas spatij in locali;& diuersus modus resistentiæ ex parte medij, & in alterationibus diuersæ dispositiones subiecti. Ex quibus sequitur valdè probabile esse, quòd diuersa sit ratio velocitatis in alterationibus,& lationibus; quia virtus motiua alteratiua, nempè potentia loco motiua, & virtus alteratiua diuersæ conditionis sunt, & diuerso modo se habent ad motum. Ex parte adhuc spatij ratio etiam diuersa est: nam velocitas motus localis ab eo dependet, alteratio verò non dependet à spatio.

24 Ex parte etiam subiecti diuersa est dispositio: nam receptio qualitatis in subiecto impedimentum contrarij habet, receptio verò, vbi id, nullum, & ex hoc fit hos motus non esse comparabiles. Et etiā in motu recto, & circulari diuersa omninò est virtus motiua,diuerso modo se habens ad motum, diuersa inclinatio corporis,diuersum spatium,& diuersus modus illud transeūdi. Ex quo etiam fit motum rectum, & circularem non esse comparabiles vllo modo. Quod concedit Vallesius. si sumantur secundum proprias rationes circularis, & recti: sed addit posse comparari, sub ratione communi motus localis. Hoc verò non solùm est contra Aristotelem; sed etiam contra rationem; quia ratio communis generica est; ergo ex ea non nisi ratio generica velocitatis prouenire potest: sed in ratione generica non potest fieri comparatio,vt Vallesius ipse concedit;ergo nec motus isti sub ratione generica comparabiles sunt. Probatur secundò; quia genus non habet ex se maiorem: vel minorem perfectionem in speciebus: sed solùm ratione differentiarum; ergo species non possunt ratione illius maiorem, vel minorem perfe

perfectionem habere, nec omninò comparari.

Et tertiò, quia ea, quæ comparantur distincta esse debent sub aliqua ratione communi; sed motus rectus, & circularis ex sola ratione generica motus nullo modo distinguuntur, nisi considerentur rationes particulares: sicut nec distinguuntur species ex sola ratione generica consideratæ: ergo falsum est, qui d sub hac ratione communi, non consideratis particularibus comparari possint. In motibus autem rectis, & in quibuscunque alterationibus eadem videtur esse ratio velocitatis, & ideò secundum velocitatem considerati videntur esse eiusdem speciei atomæ, & comparari posse; quamuis ex differentiis essentialibus specie diuersi sint; hæc enim differentia materialis reputanda est; sicut differentia specifica materialis censetur respectu conuenientiæ accidentalis in albedine, & ideò comparari in hac possunt species. 25

Probatur hoc, quia differentia specifica motuum prouenit ex solo termino ad quem, vt superius probauimus, velocitas verò ab aliis longè diuersis sumitur, vt vidimus, nempè à virtute motiua, à conditionibus spatij, & subiecti; ergo licèt motus sint specie diuersi propter diuersos terminos, possunt habere velocitatem eiusdem rationis: quia causæ eius eodem modo se habent ad motum, licèt etiam diuersæ speciei sint, quantùm ad proprias entitates, & idem comparari poterunt motus diuersarum specierum, si eiusdem conditionis sint quantum ad velocitatem. Probatur etiam multis experientiis: quia absurdum videtur negare quòd motus sursum, & deorsum lapidis non sint comparabiles in velocitate, motus etiam ignis, & terræ ad sua loca naturalia, atque etiam infrigidationem cum calefactione; cum tamen specie diuersi sint; sed velocitates eiusdem conditionis, quia eodem modo se habent ad motum. Et quantum ad hanc partem, vera est sententia Vallesij; sed non contraria doctrinæ Aristotelis, qui dum asserit motus diuersæ speciei non esse comparabiles, non intelligit secũdum rationem materialem, sed secundum rationem velocitatis diuersos esse debere, vt non comparentur, quod verissimum est, & consentaneum regulis à se traditis, & explicationi earum à se etiam additæ. 26

IN

CAPVT V.

TEXT. ARISTOTELIS.

Quoniam autem id quod mouet, mouet semper, *&c.*

Breuis expositio Textus.

17 EXplicato iam modo communi, quo comparabiles sunt motus iuxta vniuersales regulas in comparatione secundas, intendit Aristoteles capite præsenti explicare modos particulares quibus comparari debent. Diuiditur autem caput in duas partes, in prima explicat quatuor modos, quibus verè possunt comparari motus locales, & excludit duos alios falsos. In secunda explicat vnicum modum verum comparandi alterationes & augmentationes,& excludit alium falsum.

Vt omnes explicet,præsupponit,quatuor cōcurrere ad quemlibet motum,nempè,*quod mouet,quod mouetur,tempus,& spatium, seu latitudinem formæ acquirendæ:* quæ in alterationibus, & augmentationibus similitudinem spatij habet. Hoc supposito prima comparatio motus localis est; Si aliquod mouens moueat certum pondus per tantum spatium, & in tanto tempore, idem mouens, aut aliud eiusdem virtutis poterit mouere pondus dimidium in eodem tempore, per duplo maius spatium, & motu duplo velociori,& ex consequenti per idem et spatium, & motu æquè velociori. Secunda cōparatio:Si aliqua virtus motiua moueat tantùm pondus, per tantum spatium, & in tanto tempore, poterit etiam illud idem pondus mouere in dimidio tempore, per dimidium spatium, & motu æqualis velocitatis cum primo. Tertia comparatio,si aliqua virtus moueat tantum pondus, per tantum spatium in tanto tempore, dimidium eiusdem virtutis poterit mouere dimidium eiusdem ponderis per idem spatium eodem,vel æquali tempore,& motu dimidiatæ velocitatis.

18 Quod probat; quia eadem est proportio dimidiæ virtutis ad dimidium pondus:ac totius virtutis ad totum:ergo cæteris paribus ex parte aliorum ad motum concurrentium poterit etiam dimidiatum producere effectum. Quarta comparatio: Si duæ virtutes sic se habeant, vt quælibet per se possit portare tantum pondus in tanto tempore;&per tantum spatium: ambæ virtutes simul coniunctæ poterunt mouere vtrumque pōdus eodem tempore:per idem spatium, & motu æquè veloci. Probatur ex principio illo vulgari: *Eadem proportio,quæ est vnius ad vnum,est duorum ad duo.* Excludit deinde duas comparationes falsas circa eosdem motus locales, Primam, qua quis ita compararet motus loca

locales, vt si virtus aliqua tanto tempore moueat pondus vt duo, poterit mouere pondus, vt quatuor eodem, vel æquali tempore per dimidium spatij. Falsum namque hoc est, quia fieri potest, vt duplicatum pondus omninò excedat virtutem motiuam, & ideò nullo modo possit illud mouere, Secunda comparatio falsa esset, si aliquis in eam faceret, si nimidium alicuius virtutis certo tempore moueat dimidium alicuius ponderis toti eidem virtuti adæquati, poterit quoque eadem dimidiata virtus mouere idemmet pondus totale, & adæquatum integræ virtutis, per dimidium tempus: vel saltem per aliquod. Hoc enim falsum est; quia fieri potest, vt totum pondus non habeat proportionem cū dimidiata virtute, sed solùm cum totali, & ideò non possit vllo modo à dimidiata moueri.

In secunda parte capitis tradit vnicam comparationem pro alterationibus, & augmentationibus, quæ talis est: Si virtus aliqua tempore aliquo determinato tantùm alteret, vel augeat, alterare vel augeri poterit duplo maius in duplo maiori tempore, atque etiam in dimidio temporis poterit alterare, vel augere dimidium. Deinde tradit aliam comparationem falsam, qua quis vti posset hoc modo; Si virtus aliqua spatio vnius horæ tantùm alteret, vel augeat, dimidium eiusdem virtutis poterit eodem tempore alterare, vel augere dimidium eius: quod à tota virtute alterabatur: vel augebatur. Falsam verò esse asserit: quia fieri potest, vt resistentia totius passi, & singularum partium eius adæquata sit toti virtuti agentis, ita vt à minori non possit vllo modo separari, & tunc dimidiata virtus nihil poterit circa dimidiatum passum operari. Et hæc de toto libro septimo.

IN OCTAVVM

LIBRVM ARIST. DE PHYSICO AVDITV, ſeu auſcultatione,

BREVE PROOEMIVM.

1 SI dignitas rerum, de quibus in hoc vltimo libro agit Ariſtoteles, conſideretur, in primo loco fuiſſet collocandus: ſunt enim primus motor, primum mobile, & primus motus; ſed Ariſtoteles ordinem, quem natura ſeruat in ſuis operationibus imitatus ab imperfectioribus procedit toto hoc opere, principia motus, cauſas eius particulares, definitionem, tempus & locum in quibus fieri debet, initium, & finem, motus atque diuiſibilitem eiuſdem motus & mobilis priùs tradens, vt his cognitis faciliùs poſſit intellectus perfectiora ad eundem motum ſpectantia intelligere, nempè motorem primum mobile, & motum primum: hæc enim explicare primum fuit in intentione Ariſtotelis, & ideò oportuit eſſe in executione poſtremum. Diuiditur ergo liber iſte octauus in tres partes. In prima oſtenſo priùs vniuerſali illo principio, *quidquid mouetur, ab alio mouetur*, ex eo deducit totam ſeriem mouentium, mobilium ac motuum, in vnum primum moués, in vnum primum motum, atque in vnum primum mobile (quæ principio durationis careant.) In ſecunda hunc motum primum, atque perpetuum non poſſe eſſe rectum, ſed circularem docet & probat. Et in tertia, primum mouens vnum eſſe, immobile, impartibile, magnitudine, & materia carens oſtendit.

CAPVT

CAPVT I.

TEXT. ARISTOTELIS.

Vtrum autem factus est aliquando motus cum non esset prius, *&c.*

Breuis expositio Text.

INtentum Aristot. in hoc primo capite est hanc quæstionem 2
disputare de motu, an principio, & fine careat, ita vt nec inceperit, nec finem sit habiturus. Diuiditur in duas partes. In prima proposita quæstione adducit diuersas opiniones Philosophorum. In secunda præsuppositis duobus fundamentis, respondet quæstioni propositæ ex propria sententia, eámque duobus, vel tribus argumentis probat.

Quæstio disputanda est, an motus habuerit principium, & habiturus sit finem vel non: quæ intelligitur non de aliquo motu particulari, sed de motu in communi, vt omnes ferè expositores docent; ita vt sensus sit, an motus inceperit, ita vt ab æterno nullus motus fuerit, sed in tempore habuerit initium, & etiam aliquando nullus motus futurus sit. Circa quam quæstionem ait primam opinionem fuisse Democriti, & sectatorum eius asserentium in Chao quodam infinito præcessisse ab æterno, infinita quædam corpora indiuisibilia, quæ atomos vocabant, & ex eorum congregatione infinitos mundos ab æterno esse factos, totidémque corruptos per separationem eorum: & cum congregatio, & separatio fiant per motum eorundem atomorum, ab æterno fuisse motum: & sine principio, neque vnquam habiturum finem. Secunda opinio aliorum fuit, *qui per infinitum tempus res omnes quieuisse dixerunt, quasi in vnum congregatas: in tempore verò excitatas, aut separatas fuisse à mente quadam, & per hanc separationem genitum fuisse mundum, & ita mundũ cum motu in tempore cœpisse, ita vt prius non fuerit:* ita Anaxagoras, & Empedocles.

In secunda parte capitis soluit quæstionem, sed pro solutione eius præsupponit quòd motus sit, *actus mobilis prout mobile est*, vt dictum est in 3. lib. ex quo colligit, priùs saltem natura fuisse motiuum, & mobile, quàm motum: cum motus ab illo procedat tanquam à principio, & in hoc recipiatur tanquam in subiecto: quo præsupposito propriam sententiam explicat hac conclusione: *Non datur aliquis motus, quem alius non præcesserit, sed semper fuit aliquis motus, & aliquis etiam futurus motus semper erit.* Probat primum hoc argumento: Si detur aliquis motus primus ante quem non fuerit alter, vel motiuum, à quo procedit, & mobile,

mobile, in quo recipitur, aliquando inceperunt, vel fuerunt ab æterno: si incœpisse dixeris; ergo per aliquem motum facti sunt. quare iam non fuit primus ille, qui ab eis processit, vt supponebatur; sed ante illum præcessit alter, & sic in infinitum. Si verò motiuum, & mobile fuerunt ab æterno, sequitur per infinitum tempus quieuisse: & cum moueri apta fuerint, non poterunt quiescere, nisi propter aliquod impedimentum, quod necessariò fuit auferendum, vt primò mouerentur, sed non potuit auferri, nisi per motum: ergo motus, per quem ablatum est, præcessit illum: qui ab eis processit, & dicebatur esse primus, & ex consequenti non fuit primus, nec dari potest aliquis primus, quem non præcesserit alter, quod est motum non habere principium. Sed quòd nec finem habeat, quod est secunda pars conclusionis, sic probat: Si detur vltimus motus, post quem non sit alius, eo desinente non est necessarium desinere motiuum, & mobile: ergo permanere possunt, sed habent naturalem inclinationem ad motum: ergo alium motum efficient posteriorem eo, qui vocabatur vltimus, quare iam non dabitur vltimus. Si verò dicas cessante vltimo motu corrumpi motiuum, & mobile, à quibus processit, sequitur per motum fuisse corrupta, posteriorem quidem eo, qui vltimus vocabatur, & ideò iam non fuit vltimus, nec dabitur vltimus, nec finem habebit motus.

CAPVT II.

TEXT. ARISTOT.

Si igitur hæc impossibilia sunt, manifestum est, quod est, perpetuus motus, &c.

Breuis expositio Text.

4 INtentum huius capitis est magis confirmare sententiam propositam, & probatam capite præcedenti, de æternitate motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima docet vanam esse opinionem Anaxagoræ atque Empedoclis, ponentium res omnes per infinitum tempus quieuisse; in tempore verò moueri cœpisse, & per aliud finitum tempus à motu non quieuisse. In secunda tria argumenta proponit in fauorem eorum contra propriam sententiam, & ea soluit.

Asserit igitur vanas esse, & figmento similes opiniones Anaxagoræ, & Empedoclis: quia nullo fundamento rationis nitebantur, sed ita dicebant factum esse; quia natura rerum ita fieri postulabat, cuius tamen aliqua fuit reddenda ratio: quia Philosophus nihil præter principia constituere debet cuius aliquam rationem non reddat; alioqui vana, & quasi à se ficta asserere

probabitur. In ipsis enim rebus naturalibus dicimus viuentia,
tempore aliquo augeri, & tempore alio non moueri motu au-
gmenti cuius rationem reddimus: quia potentia vitalis deter-
minata est, ita vt tantùm augere possit, & non plus: sed nulla est
ratio ob quam res per infinitum tempus quieuerint, & in tem-
pore cœperint mouet: quia infiniti temporis in quiete consum-
pti ad finitum tempus, in quo mouentur, nulla est proportio; er-
go nulla potest ratio assignari pro tali opinione.

Proponit deinde in secunda parte capitis tria arg. pro eadem
opinione, & ea soluit. Primum arg. est, quia motus versatur in-
ter terminos contrarios, à quo & ad quem: ergo tota eius exten-
sio clauditur intra eosdem terminos: quare ante primum esse
non potest, nec post vltimum, & ita non erit æternus. Secun-
dò experientia constat lapidem moueri deorsum, postquam
quieuit in loco sursum; sed quod contingit in motibus particu-
laribus potuit contingere in toto mundo; ergo possibile fuit res
omnes quieuisse per infinitum tempus, & in tempore cœpisse
moueri, vt asserebant Empedocles & Anaxagoras.

Tertium quod contingit in mundo paruo, qui est homo, po- 5
test contingere in mundo magno: sed constat moueri homi-
nem, cum priùs quieuerit: ergo in mundo magno potuit quies
præcedete motum per tempus infinitum. Ad primum arg. re-
spondet nullum motum, qui inter contraria versatur posse esse
perpetuum, & tales sunt omnes motus recti, quibus repugnat
perpetuitas, vt inferiùs probabitur: sed restat motus circularis,
qui non versatur inter contrarios terminos; sed ab eodem in
idem punctum procedit, & iste potest esse perpetuus. Ad secun-
dum respondet in viuentia ab aliquo extrinseco moueri, & ideò
dum ab eo non mouentur, quiescunt, & post quietem moueri
iterum possunt, sed primum motum eorum præcedit semper
alius in eodem principio extrinseco, à quo mouentur: & ideò
motus eorum nunquam est primus. Ad tertium respondet, nec
viuentia moueri, nisi præcedente alio motu extrinseco, quo
voluntas vel appetitus excitantur, vt ad sumptionem cibi pro
augmento sumendum mouetur obiectiuè appetitus eorum; qua-
re motum eorum semper præcedit alius, & sic infinitum quod
est non dari primum motum.

TRACTA

TRACTATVS DE PRINCIPIO DVRATIONIS RERVM.

QVÆSTIO I.

An fuerit consentaneum naturis rerum, quòd principium durationis habuerint.

6 DE æternitate primi motoris, primi mobilis, & primi motus ait Aristoteles tribus suæ doctrinæ locis, nempè primo libro de Cœlo, & mundo, cap. 10. 12. lib. Metaph. cap. 6. & in hoc 8. libro his præsertim duobus capitibus iam expositis. Et quia interpretes eius hoc loco disputationem de eadem re instituunt, non est à nobis remittenda in alium locum; sed specialis tractatus instituendus, in quo quatuor erunt disputanda. Primum, an consonum fuerit naturis rerum in tempore fieri, & non ab æterno. Secundum, an possibile fuerit aliquam creaturam ab æterno fieri à Deo. Tertium, an successiua, vt tempus, & motus potuerint ab æterno fieri. Quartum, an rerum generationes, & corruptiones, quæ nunc fiunt, possent ab æterno etiam fieri.

Et circa primum de principio durationis rerum, diuersæ fuerunt antiquorum Philosophorum opiniones. Prima omnium ferè, qui Aristotelem præcesserunt, vt restatur ipse 12. lib. Meta. cap. 6. asserentium mundum sic ordinatum, ac modò est, non fuisse ab æterno, sed habuisse principium durationis, & in tempore incepisse, & quamuis de Platone videatur ipse sentire primo lib. de Cœlo, c. 10, quod mundum posuerit ab æterno, certum tamen est tenuisse, quod in tempore inceperit, vt constat ex Timeo, & Critia. Quod autem motum posuerit ab æterno idem Plato, ex alia causa processit, vt annotauit D. Thomas 12. lib. Metaph. lect. 6. nempè ex eo, quòd elementa æterna esse existimauit, & ante constitutionem mundi quibusdam inordinatis motibus moueri: sed ad ordinem fuisse reducta à primo principio in constitutione mundi.

Secunda opinio est eiusdem Aristotelis qui tribus locis citatis tenuit, mundum hunc sic ordinatum, vt est modò, non habuisse principium durationis, sed ab æterno fuisse: quam secuti sunt post Aristotelem antiquiores eius interpretes Proclus, Simplicius, Auicenna, & Auerroës hoc loco: an verò putauerit Aristoteles se id demonstrasse, vel probabilibus tantùm

argumentis probasse, nihil refert. Rationes autem Aristotelis, quibus id probauit cap. 1. istæ sunt. Prima, si daretur primus motus quem non præcessit alter, certum est motiuum, à quo processit tanquam à principio, & mobile, in quo tanquam in subiecto receptus est, priora fuisse eo, tunc ergo, vel motiuum, & mobile fuerunt æterna, vel habuerunt principium durationis, si inceperunt, ergo per motum priorem alio, qui dicebatur primus: quare iam non dabitur primus. Si verò fuerunt æterna, cum habuerint naturalem inclinationem ad motum, sequitur ab æterno fecisse motum, nisi impedita fuerint, quare, vel talis motus fuit ab æterno, vel saltem præcessit eum, quem dicebas fuisse primum, & ita iam non fuit primus. Probatur consequentia: quia si fecerunt motum ab æterno, iam motus non habuit principium durationis; & si impedita fuerunt, tale impedimentum debuit per motum auferri, & sic motum habuerunt priorem illo, qui ponebatur primus.

8 Et si dicatur, motiuum, & mobile, non fuisse agentia naturalia, sed libera, & ideò potuisse ab æterno non efficere motum, etiam si impedita non fuerint, nec fuisse postea necessarium per motum auferri impedimentum, sed pro sua libertate in tempore fecisse motum, & primum motum, quem non præcessit alter, Respondet Aristotel. quòd etiam agentia libera non mouentur, quin ab alio extrinseco excitentur ad motum tanquam ab obiecto, vel quouis alio modo: excitatio verò non fit, nisi per motum præcedentem, qui prior erit eodem motu; qui ponebatur primus, & ideò dabitur motus prior priori in infinitum, & sine principio. Secunda ratio, si motus habuit principium durationis: ergo verum est incepisse, cum prius non fuerit: quare primum motum præcessisset hoc, quod est, prius: sed prius non datur, nisi in tempore: ergo ante primum motum datur tempus, & tempus non est sine motu: ergo datur etiam motus ante primum motum, & sic in infinitum: quod est motum non habere principium durationis. Tertia ratio sumitur ex instanti, cuius propria ratio est esse finem præteriti, & initium futuri: accepto ergo quocunque instanti temporis, verum est ante illud fuisse tempus, cuius finis est; ergo repugnat tempus incipere, sed necesse est fuisse ab æterno.

9 *Vera sententia in hac re est*, quam tenet fides Catholica: *nullam creaturam spiritualem, vel corpoream fuisse ab æterno, & ideò nec motum, nec tempus, sed omnia fuisse à Deo facta in principio temporis*, Habetur hæc veritas expressè in Scriptura sacra, Genes. 1. *In principio creauit Deus cœlum, & terram.* Quæ verba licèt alios sensus habere possint: sed quem de principio durationis intendimus, excludi non potest; cum non solùm in eisdem verbis

continea

contineatur, sed in contextu totius capitis. Prouerb. 8. *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio.* Ioannis 17. *Clarifica me Pater claritate: quam habui, priusquam mundus fieret apud te.* Ad Ephes. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.* Ex quibus definita est ab Ecclesia in Concilio Lateranensi, & habetur definitio cap. firmiter, de summa Trinitate, & Fide Catholica his verbis: *Creator omnium sua omnipotenti virtute simul ab initio vtramque de nihilo condidit creaturam spiritualem, & corpoream.*

10 An verò sola Fide teneatur hæc veritas, vel demonstrari possit, hac distinctione præsupposita, duabus conclusionibus respondendum est. Nouitas, vel inceptio mundi dupliciter sumi potest, secundum potentiam, vel secundum actum, & priori modo accepta hic erit sensus dubij, an demonstrabile sit, quòd mundus potuit incipere in tempore, vel necessarium sit, quòd fuerit ab æterno; si verò nouitas, vel inceptio mundi accipiatur modo posteriori, sensus erit, an mundum incepisse possit demonstrari, vel sola fide teneatur. Hoc supposito, prima conclusio est, quòd mundus potuerit incipere, demonstrari potest. Hæc est contra Aristotel. qui non solùm sensit mundum fuisse æternum, sed quòd non potuerit incipere: ego verò assero demonstrari posse, quod potuerit incipere. Demonstratio autem ex tribus principiis in se euidentibus, & magna ex parte in doctrina Aristotelis colligenda est. Primum principium est, Deum esse vnum, & æternum, à quo omnes creaturæ participant totum esse, quod habent. Secundum, Deum, quem primum principium, vel primam causam vocat Arist. incorporeum esse, & agens intellectuale per intellectum & voluntatem: & hæc duo principia habentur apud Aristot. 12. lib. Meta. à text. 19. vsque ad 42. & in discursu huius 8. lib. vt videbimus.

11 Tertium principium etiam est euidens, quòd Deus communicet suum esse creaturis per amorem, non qui sit actus necessarius, vel naturalis, sed liber: quia euidens est creaturas habere bonitatem finitam, & limitatam, quæ ideò non est adæquata infinitæ capacitati diuinæ voluntatis: vnde sequitur non naturaliter, vel necessariò eas diligere, sed liberè, & ideò liberè eis communicare suum esse, ita vt quando, & quomodo ei placuerit, eas possit creare, vel non creare, hoc est in quocunque tempore, ita vt sicut hoc tempore determinato eas produxit, potuerit priùs, vel posteriùs eas producere. Ex quibus sequitur euidenter non fuisse necessarium mundum ab æterno efficere; sed liberè potuisse eum producere in tempore, & in quolibet tempore, priori, vel posteriori.

12 Secunda conclusio, quòd mundus in principio temporis fuerit

creatûs à Deo, non eſt demonſtrabile, ſed ſola fide tenetur. Ita D.Thom.1.part.quæſt.46.articulo 2. & omnes eius Interpretes. Probatur hac ratione, non eſt certum repugnare, quòd creatura permanens poſſit fieri ab æterno per potentiam Dei abſolutam; ſed valde probabile, quòd fieri poſſit: cum id teneat maior, & melior pars Theologorum, vt quæſtione ſequenti videbimus. Imò probabile eſt etiam, quòd mundum hunc, quem Deus produxit in tempore: potuerit producere ab æterno cum motu, & tempore, vt multi tenent; ergo non poterit demonſtrari, quòd eum in tempore produxerit, quia nullum principium euidens dari poteſt ex natura ipſarum rerum; ſed ſola voluntas diuina libere agens euidens cauſa eſt productionis eius; quod verò in tempore ſe determinauerit ad productionem mundi, & non ab æterno, ſolo teſtimonio vel reuelatione diuina certò conſtare poteſt, itaque à Deo fuiſſe productum euidens eſt; ſed quòd in tempore, & non ab æterno certum eſt ex reuelatione, non ex demonſtratione.

Ex his intelligitur, quam conſonum fuerit naturis rerum, 13
quòd habuerint principium durationis; & prima ratio huius congruentiæ ſumitur ex D. Thoma 2. lib. contra Gen.cap. 38. quia ex noua, ac temporanea productione mundi innoteſcit nobis Deum non agere naturaliter, aut ex neceſſitate naturæ, ſicut calefacit ignis, ſed liberè; nam ſi neceſſariò operaretur: cum ſit æternus, neceſſarium foret mundum ab æterno produxiſſe; quare ſi enm produxit in tempore, non neceſſariò, ſed liberè eum produxit. Secundò, quia conſonum eſt fini, in quem mundus fuit à Deo conditus, nempè vt per ipſum tanquam per effectum deueniirent homines in notitiam conditoris; nam ſi intelligatur mundum aliquando incœpiſſe, ita vt priùs non fuerit: cum æternum ſit eius principium, facilius colligi poterit, quòd ab eo acceperit eſſe, quam ſi numquam incœpiſſet, imò ſi æqualem habuiſſet cum eo durationem, facile poſſet quis exiſtimare non eſſe ab eo factum. Tertio, quia experientia conſtat has omnes creaturas, ex quibus conſtat mundus variis motibus, ac mutationibus eſſe ſubditas ex propria natura: ſi verò ab æterno fierent, valde probabile eſt, quòd per infinitum tempus deberent ceſſare ab omni mutatione, & quæ ſua natura citò corrumperentur per illud idem infinitum tempus deberent à corruptione præſeruari; ergo non fuiſſet conſonum naturæ earum, quod ab æterno producerentur, & valde conſonum fuit, quod producerentur in principio temporis, vt productæ ſunt.

Argumenta autem Ariſt. friuola ſunt, & ideò facilè ſolui 14
poſſunt: nam ad primum conceſſo primo motu Cœlorum, concedenda

cedenda est etiam illa pars antecedentis, quòd motiuum, & mobile, à quibus processit talis motus, in tempore cœperunt: sed negandum, quod ex eo inferr incepisse per motum, non enim facta sunt, nisi per creationem, quam certum est per rationem naturalem esse cognoscibilem: quia euidens est potentiam infinitam Dei non indigere materia præsupposita ad quamlibet rem efficiendam, sed per suam virtutem posse materiam ipsam ex nihilo producere. An verò Aristot. eam cognouerit, non est certum, mihi verò certum est non cognouisse eam distinctè; sed ad summum confusa quadam ratione: quia fortè putauit animam rationalem factam fuisse, & non per eductionem de potentia materiæ, quod ex modo essendi, & operandi eius consecutus fortè fuit; sed per quam actionem fuerit producta, non videtur distinctè assecutus.

15 Ad secundum negandum est antecedens, quòd sit motus habuit principium durationis, verum sit incepisse: cum prius non fuerit, non enim incepit per primum sui esse, sed per vltimum sui non esse, & non fuit verum, quod prius non fuerit, sed quod tunc non fuerit, sed immediatè pòst fuerit futurus, illud autem tunc præcedens motum & tempus, non fuit verum, sed imaginarum. Et eodem modo dicendum esset, si daremus, sic cœpisse motum, vt priùs non fuerit, quòd illud prius duobus modis potest intelligi, de priori vero, reali, ac positiuo; vel de negatiuo, & imaginario: & de primo negandum est, quod verum fuerit priùs non fuisse motum: quia ad inceptionem eius non requiritur veram durationem præcedere, sed impertinens est, solum ergo potuit esse verum de priori negatiuo, & imaginario, quia cum tempus verum inceperit cum eodem primo motu cœlorum, non potuit inceptionem eius præcedere verum tempus, vt contendit argumentum, nec fuit necessarium.

16 Ad tertium concedenda sunt omnia, quæ de instanti assumit: quia omne instans temporis copulatiuum est, nisi forte desinente tempore daretur vltimum instans terminatiuum eius: sicut datur vltimum indiuisibile motus, itaque concedimus cuilibet instanti præcedere tempus, sed negamus ex eo sequi, quod tempus non possit incipere: quia tempus cum sit successiuum non dicitur esse in instanti, ideo nec in instanti incipere potest, ita vt verum sit de eo dicere, nunc primo est tempus, & immediatè prius non fuit, sed incipit sicut motus per vltimum sui non esse; nam sicut verum est de motu dicere, nunc non est, & immediatè post erit, ita de tempore, quare vtrumque incipere natum est per instans extrinsecum, quod instans non est necessariò verum, nec reale, aut positiuum, sed negatiuum, & imaginarium esse potest; ita verò inceperunt motus & tempus

in prima mundi productione, vt primum esse cœlestis corporis, fuerit vltimum non esse motus, & temporis, & verum fuerit dicere de corpore cœlesti, nunc primò est, & immediatè antè non fuit; & de motu, & tempore, nunc vltimò non sunt, & immediatè post erunt: sed hoc instans, quod est vltimum non esse motus & temporis, non pertinet ad tempus nec instans temporis est, sed ad propriam durationem cœli: quare potius æuum vocatur, quàm instans temporis, sed quia indiuisibile est, habet modum instantis, & instanti temporis coëxistit. Quo autem anno, & quo anni tempore factus fuerit mundus, disputatum reperies in nostris primis Commentariis. In his autem breuioribus, non iudicamus necessarium de hoc agere, quia non tam ad Philosophos, quàm ad Interpretes sacrorum Bibliorum pertinet disputatio hæc.

QVÆSTIO II.

An possibile fuerit per potentiam Dei absolutam, aliquam creaturam produci ab æterno.

IN vniuersali proponitur quæstio, quia solum in ea quærimus, 17
an repugnet creaturæ, vt creatura est abstrahendo à quacunque particulari permanenti, vel successiua esse coæternam suo Creatori: vel nulla sit in hoc repugnantia, quòd ab æterno fiat per potentiam Dei absolutam, de specialibus verò rebus, hoc est, successiuis, aut, motui, vel mutationi subditis, in sequentibus quæstionibus huius tractatus disputabitur.

Prima opinio *negat vllam creaturam posse fieri ab æterno, sed hoc implicare contradictionem, quia tam intrinseca est creaturæ limitatio durationis, ac limitatio quantum ad esse, quare sicut implicat contradictionem dari creaturam non limitatam in suo esse, sic dari creaturam non limitatam in duratione.* Ita Albert. Mag. in sum. tractat. 1.q.4.memb.4. & in 2.d.1.artic.10. D.Bonau. ibid.q.2. & Rich. q.4.Mars.q.1.artic.2.Henr.quodlib.1.q.7.& 8. Guliel.Pariens.l. 1.de vniuerso, Philo.16.cap. eius lib. quo respondet argumentis Procli pro æternitate mundi. Clito.1.lib.de fide cap.8. & ex Modernis pauci quidam. Probatur testimonio Sanctorum Patrum, August.12. lib. de ciuit. Dei cap. 15. Basil. lib. 2. contr. Eunomiam, Ambr.1, lib.Exam.c.3.Damas. 1.l.de fide c.8. Ath. oratione 2. contra Arrianos, Hugo Victorius lib. de Sacram. cap. 10. Quibus locis hoc argumento vtuntur contra Atrium impiè asserentem, quòd verbum diuinum sit creatura. Si creatura esset, in tempore cœpisset: cum creatura non possit esse coæterna suo Creatori, sed diuinum Verbum est coæternum Patri, vt habetur expressè in Sacris literis: ergo est Deus æqualis Patri, & non creatura. Hoc autem argumentum nullius momenti

menti esset, si creatura posset esse coæterna suo Creatori; ergo sentiunt Sancti Patres repugnare, quòd fiat ab æterno, & intrinsecum ei esse, quòd sit limitata secundum durationem.

18 Probatur deinde ratione, primò ex modo operandi libero Dei: nam si creatura posset fieri ab æterno, non crearetur liberè à Deo; sed repugnat Deum non operari liberè circa creaturas; ergo etiam repugnat aliquam ab æterno facere. Probatur minor, nam si liberè crearet, & ab æterno, vel potuit non creare, dum creauit, vel postquam creauit, vel priusquam creauerit: non postquam creauit; quia repugnat rem non esse factam, postquam facta est: cum ad præteritum non detur potentia; neque in ipso puncto creationis potuit non creare: quia omnis res quando est, necessariò est, vt docet Aristot. 1. lib. de Interpreta. cap. vltimo; solùm ergo restat, quod potuerit non creare prius, quàm creauerit, sed in æternis non datur prius; ergo repugnat Deum ab æterno creare, & creare liberè. Cui additur, quòd etiamsi liberè crearet, non esset liber ad annihilandum creaturam, quàm ab æterno crearet: nam si annihilatio posset esse ab æterno, euidenter sequeretur creaturam ab æterno esse ex creatione; & etiam ab æterno non esse ex annihilatione; si ergo crearet Deus aliquam creaturam ab æterno, non posset ab æterno eam annihilare; quare ex hac parte tollitur Diuina libertas, atque etiam dependentia creaturæ à Deo.

Secundò, ex natura creationis, quia repugnat rem simul esse, & non esse: sed hoc sequeretur, si creatura fieret ab æterno; ergo non potuit fieri. Probatur minor, quia creatio versatur inter esse, & non esse, tanquam inter duos terminos contradictoriè oppositos; ergo vel simul sunt isti termini ab æterno, vel prius erit non esse creaturæ, quam esse eius: si sint simul, sequitur eandem rem simul esse, & non esse; si verò non esse sit prius, sequitur, quod esse non sit ab æterno: quia æterno non datur prius; ergo repugnat fieri creaturam ab æterno.

19 Probatur tandem quia si creatura fieret ab æterno, non posset operari ab æterno: vel si operaretur, per infinitum tempus, deberet perseuerare in eadem operatione: quia si solùm per tempus finitum in ea duraret, non habuisset eam ab æterno; sed ex tempore: hæc autem repugnant; ergo etiam repugnat creaturam esse æternam.

Secunda opinio asserit, non implicare contradictionem, quod creatura fiat ab æterno. Ita D. Thom. 1. p. quæst. 46. artic. 2. & ibidem Caieta. & 2. contra Gent. cap. 38. & ibidem Ferrar. Ocham. Gabr. Gregor. Herue. Argent. Hispal. Capreol. & Durand. in 2. distin. 1. Sotus libro octauo. Physic. quæst. 3. Pererius libr. 15. cap. 13. Conimbr. 8. libr. Phys. cap. 2. quæstione 6.

& Moderni ferè omnes, quare iam ferè communis est in schola, & à nobis tenenda.

Probatur primò, quia si Creaturæ essent ab æterno, non repugnaret, quod ab æterno vna procederet ab alia; ergo processio vnius ab alio, nec petit minorem durationem procedentis, nec repugnat esse ab æterno. Antecedens fatetur D. Augustinus, & probat 6. lib. de Trinitate cap. 1. dicens, si ab æterno fieret Sol, ab æterno quoque illuminaret, lumenque ab eo procederet ab æterno; sed probatur etiam ex æterna processione diuini Verbi à Patre, & Spiritus sancti à Patre, & Filio: quæ saluatur cum æternitate personæ procedentis, & ideò cum æquali & simultanea duratione procedentis, & eius à quo procedit; ergo poterit ab æterno procedere creatura à Deo. Et si dicas processiones Diuinarum personarum esse naturales & necessarias: processionem verò creaturarum à Deo liberam. Contra hoc est: quod agens liberum si creatum sit, potest habere operationem in eodem instanti, in quo incipit esse, vt de Angelis docet communis sententia scholæ: quòd in primo instanti, in quo cœperunt esse, habuerunt liberam operationem voluntatis, per quam se disposuerunt ad recipiendam gratiam in eodem instanti: ergo multò maliùs potuit Deus in eodem instanti, in quo habuit suum esse sine principio, habere liberam operationem suæ voluntatis, per quam produceret creaturam. 20

Secundò, quia bene sequitur, non repugnat creaturæ ab æterno fieri: ergo non repugnat Deum ab æterno eam facere. Probatur consequentia ex parte Dei nulla potest esse repugnantia propter infinitam potentiam, per quam potest, quidquid non implicat contradictionem: sed antecedens sic probo: Duratio non est essentialis creaturæ, sed accidentalis: ergo salua eius essentia & proprietatibus potest habere durationem æternam: vel temporalem, quia accidentia nihil horum variare possunt. Et si dicas esse limitatam, quantum ad durationem essentiale esse creaturæ, sicut esse limitatam, quantum ad esse, vel saltem propriam passionem eius esse postulare limitatam durationem: quod satis est, vt non possit fieri ab æterno. Contra hoc est, primò, quòd in ordine ad causam efficientem sola dependentia potest esse effectui intrinseca, hanc autem saluari ab æterno probauimus: ergo non potest repugnare creaturæ, quòd ab æterno fiat. Secundò, quia æternitas diuina non est minus infinita duratio à parte post, quàm à parte ante, sed non solùm non repugnat creaturæ duratio æterna à parte post, sed quibusdam conuenit naturaliter, vt Angelo, & animæ rationali: ergo nec repugnabit eam habuisse à parte antè. 21

Ad testimonium Sanctorum Patrum respondeo notum esse, quòd

quòd aduersus Arrium, & Macedonium loquebantur supposita veritate scripturarum, quam admittebant & in quia expressum erat vtrunque: nempè creaturas factas fuisse à Deo in principio temporis, & verbum Diuinum esse coæternum Creatori, ex quibus euidenter colligebant Verbum Diuinum non esse creaturam; quare non tollit argumentum eorum, quòd per potentiam Dei absolutam non possit fieri creatura ab æterno, neque hoc affirmare tollit vim argumentum eorum. Quod verò videntur asserere æternitatem repugnare creaturæ, in hoc sensu intelligendum est; vt repugnet conuenire eis à natura; quod verò per quandam participationem potuerit eis communicari à Deo à parte antè, sicut communicatur à parte post, non videtur repugnare: quia cum duratio secundum se sit accidentalis creaturæ, non repugnat, quòd ei communicetur æterna, quamuis magis conformis sit naturæ eius temporalis.

22 Ad primum argumentum neganda est maior, quòd si creatura fieret à Deo ab æterno, non crearetur liberè. Et cum quæritur, an si Deus crearet eam ab æterno, potuerit eam non creare, antequam eam crearet, vel postquam eam creauit, vel in puncto creationis. Respondeo hoc vltimum verum esse, quia sicut 1. lib. de interpretatione, capit. vltimò diximus, dum operatur causa libera, potest non operari, ex eo, quod cum liberè se determinet ad operandum, sic se determinat, vt possit non se determinare, & ideò dum crearet Deus, posset non creare: quia liberè se determinauit tunc ad creandum; Quod verò Aristoteles dixit necessarium esse, quod res sit, quando est, admittimus: sed non est necessarium simpliciter, & ab intrinseco, sed solùm ex suppositione præsentiæ, quæ extrinseca est rei præsenti essentialiter consideratæ: vtrumque ergo verum est, quod res dum est, necessariò sit, & etiam quod sit liberè, sed hoc est verum simpliciter, illud solùm secundum quid, ideò non repugnat talis necessitas cum libertate, nec repugnaret rem creari à Deo ab æterno necessariò ex suppositione, quòd creatur, & liberè simpliciter: quia ita crearet eam tunc, vt posset simpliciter tunc eam non creare.

23 Ad secundum negandum est, quod creatio versetur inter esse, & non esse tanquam inter terminos oppositos à quo, & ad quem, quia certum est non esse mutationem, sed vel simplicem actionem inter Deum, & creaturam, vel solam relationem dependentiæ habentem modum actionis in apprehensione nostra: non ergo indiget termino à quo, sed solo termino ad quem, qui est creatura, cui tribuitur esse ex nihilo, quare non est necessarium, vt creatura habeat esse post non esse, sed sufficit, quod habeat esse acceptum à Deo sine vllo subiecto præsuppo-

supposito. Dum verò dicitur in definitione creationis: quòd sit productio rei ex nihilo, non accipitur nihil pro termino à quo licèt, vt talis aliquo moeo apprehendantur: sed sensus est, creationem esse productionem rei nullo præsupposito subiecto, quod patet non minus verum esse, si creatio non sit æterna, quàm si sit temporalis.

Ad vltimum concedimus creaturam factam ab æterno, vel non posse ab æterno operari, vel si operaretur, necessarium fore, quòd per infinitum tempus perseueraret in eadem operatione, & neutrum repugnat: quia non repugnat suspendere Deum suum concursum, sine quo non posset operari, nec etiam repugnat conseruare eam per infinitum tempus in aliqua operatione simultanea: nam de successiuis specialis est difficultas statim examinanda. Nec tandem sequeretur, si ab æterno fieret creatura, quod non haberet virtutem operandi, si per infinitum tempus non operaretur: sed haberet quidem, quamuis suspensam toto illo infinito tempore ab operatione: posset tamen per eam operari in tempore. 24

QVÆSTIO III.

An successiua, vt motus & tempus potuerint esse ab æterno per potentiam Dei absolutam.

Difficilior est quæstio de successiuis, vt de motu & tempore, an potuerint esse ab æterno, & non consequenter: an cœlum cum suo motu, & tempore, sicut modo factum est in principio temporis, potuerit ab æterno fieri, vel non. 25

Et prima opinione tenet non repugnare, quod ab æterno fuerit. Ita D. Thomas de potentia q.3. art.14. in 2.d.1.q.1. art. 5. 2. contra Gentes cap. 38. & ibidem Ferra. Capreol. in 2. d. 1. q. 1. Venet. 8. lib. Physic. text. 15. Soncin. 12. lib. Meta. qu. 2. Pererius lib. 15. cap. 13. & omnes ferè Nomin. Gregor. Gabriel, Ocham. & cum eis Ægid. in 2. d. 1. Herue. quodlib. 9. & 3. & ex Modernis nonnulli. Probat D. Thom. quia mundum incepisse cum motu est articulus fidei, sed ea, quæ sunt fidei: non possunt demonstrari, cùm ex se sint obscura: si autem repugnat mundum cum suo motu fieri ab æterno, necessarium, atque euidens erit in tempore incepisse: quare id, quod pertinet ad fidem, demonstrabitur. Secundò, si aliqua ratione repugnat successiua fieri ab æterno, maximè propter varietatem partium eorum, quarum vna succedit alteri secundum prius & posterius, prius autem, & posterius videntur cum æternitate repugnare, sed hæc ratio est insufficiens: ergo non est negandum, quod potuerint esse ab æterno.

Probatur minor: quia licèt varia sit dispositio, & continua 26

succes

successio in partibus eorum; non tamen est necessarium dari primam aliquam dispositionem, nec primam partem fluentem; sed quamlibet designatam præcessisset alia in infinitum, & ita nullam videntur repugnantiam habere cum æternitate. Et tandem; quia non videtur dari ratio aliqua, vel inconueniens, quo probetur repugnare, quod hæc fuerint ab æterno: sed omnia, quæ adduci solent, probabiliter saltem solui possunt: quare non videtur hoc denegandum Diuinæ omnipotentiæ.

17 *Secunda* opinio negat, *quòd successiua potuerint esse ab æterno, & solùm admittit creaturas permanentes, & sub aliqua permanenti operatione, vel sine vlla ab æterno esse potuisse: cœlum verò cum suo motu ab æterno fieri implicare contradictionem asserit.* Ita Duran. in 2. distinct. 1. quæstione secunda, articulo tertio, Sotus 8. lib. Physic. quæst. 3. Conimbric. ibidem, & Moderni ferè omnes, & *videtur mihi, non solùm probabilior, sed vera.* Sed quia solent plures eam probare quibusdam argumentis ab extrinsecis acceptis, & quæ facilè soluuntur à D. Thoma 1. part. quæst. 46. artic. 2. ideò fortioribus, atque ex natura successiuorum, & æternitatis desumptis probanda est.

Probatur ergo primò, quia intrinsecum est successiuis habere partes priores & posteriores secundum durationem: sed prioritas durationis pugnat cum æternitate: ergo pugnabit etiam cum ea, quòd successiua sint æterna. Probatur minor, quia si motus fuisset ab æterno: ergo sequitur, quòd duæ aliquæ circulationes; quarum vna proximè succedit alteri, fuissent ab æterno, & vna esset prior altera per durationem æternam: sed duratio æterna est infinita: ergo esset vna prior altera prioritate infinitæ durationis: & ex altera parte vna succedit proximè alteri, & neutra potest excedere alteram, nisi duratione viginti quatuor horarum: ergo apertam continet repugnantiam, quòd
18 successiua sint ab æterno. Secundò, si cœlum cum suo motu factum fuit ab æterno, inquiro, in quanam dispositione factus fuerit Sol, in nostro hemisphærio, vel in inferiori: & in quocunque factum dixeris, sequitur euidenter per infinitum tempus fuisse in eodem hemisphærio. Probatur consequentia, quia ab æterno fieri in aliqua dispositione est sine principio fuisse in ea: ergo per infinitum tempus: sed fuisse in eodem hemisphærio per infinitum tempus, & moueri ab eo ad aliud, repugnat, quia finitum hoc spatium, finito etiam tempore pertransit cœlum; ergo repugnat cœlum cum motu ab æterno fuisse factum. Nec soluit hoc argumentum quod Moderni respondent: Solem non fuisse factum sub determinata dispositione: & ideò nec in hoc, nec in illo hemisphærio determinatè, sed in hoc vel illo vago: quare

illo vago: quare non sequitur in determinato hemisphærio fuisse per infinitum tempus. Nam hæc solutio apertè falsa est: quod sic probo: Sol est corpus determinatum, habens determinatam quantitatem: ergo non potuit fieri in aliquo situ, vel dispositione, nisi determinata in singulari: quia determinatum corpus non potest habere locum, situm, vel vbi in singulari vago, sed determinatum habere debet: nam singulare vagum non datur, nisi in aliquo determinato, vt per se est manifestum. Apertè igitur falsum est asserere, quòd sol fuisset conditus in loco, vel vbi, aut situ, seu dispositione, non determinata: sed vaga, ideò argumentum manet prorsus in suo robore.

Sed probatur tandem argumento ad hominem: nam Moderni, qui tenent successiua potuisse fieri ab æterno, negant generationes, & corruptiones rerum naturalium potuisse ab æterno fieri, quia deberet dari aliqua generatio ab æterno, & ideò durare per infinitum tempus: per quod non posset res corrumpi, & ex consequenti, nec possent corruptiones succedere generationibus, vt sua natura succedunt. Ex hoc ego sic arguo: Si darentur generationes ab æterno, necessarium esset, quòd aliqua generatio foret æterna: si verò esset æterna, deberet durare per infinitum tempus, quod repugnaret naturali, atque continuæ successioni: ergo eadem ratione probatur repugnare, quòd cœlum cum suo motu, & tempore fuisset ab æterno. Probatur consequentia: quia necesse foret, quod aliqua circulatio cœli, & dies aliquis fuisset æternus, & ideò durasset per infinitum tempus, quod repugnat suæ naturæ, cum sit duratio finita viginti quatuor horarum, & repugnat etiam continuæ successioni aliarum circulationum. 31

Ad rationem ex D. Thoma, ex doctrina eiusdem. 2. 2. quæst. 1. articulo quinto: Respondeo quod ea, quæ pertinent ad fidem Diuinam: sunt in duplici differẽtia, quædam supernaturalia, quæ non possunt cognosci per lumen naturale, vt ministerium Trinitatis, & incarnationis, & hæc non possunt demonstrari: alia, quæ per lumen naturale attingi possunt, vt Deum esse, & esse vnum, & animam rationalem esse immortalem, & hæc creduntur quidem per fidem: quia reuelata sunt, sed etiam possunt demonstrari, & ita dabuntur de his in homine: qui ea demonstrauerit, & crediderit, fides Diuina, & scientia simul, saltem secundum habitum. Ita ergo contingit in proposito, quòd licet mundum incepisse in tempore pertineat ad fidem, sed quòd non potuerit esse ab æterno demonstrari potest: secundum opinionem, quam sequimur, & ideò licet non possit absolutè demõstrari, quòd fuerit factus in tempore, sed supposito, quòd factus est, demonstrari posse tenet nostra sententia: itaque quòd demonstrari possit, non est cer- 32

est certum, sed in opinione positum, ita vt prima opinio neget posse demonstrari: secunda verò demonstrari posse concedat: & simul pertinere ad fidem, sicut de aliis ad fidem pertinentibus diximus. Et quæstione præcedenti negauimus posse demonstrari absolutè, & simpliciter, quòd mundus inceperit, quia non est certum repugnare, quòd potuerit esse ab æterno: non tamen negauimus, quod sit in opinione positum demonstrari posse.

Ad secundum neganda est minor quod insufficiens sit ratio probans, quòd natura successiuorum pugnet cum æternitate. Et cum dicitur non esse necessarium dari primam circulationem, vel dispositionem, in qua factus sit mundus, negandum est: quia sicut mundus, quia res singularis est, non potuit fieri, nisi per determinatam, & singularem actionem, eadem ratione non potuit fieri, nisi sub determinata, & singulari dispositione: ita vt corpora eius in determinato situ, & sub determinato vbi, atque in loco determinato fierent, supposito, quòd iuxta conditionem propriæ naturæ facienda erant: vnde sequitur contradictionem implicare successionem, & variationem motus & temporis fuisse æternam, & consequenter mundum cum motu, & tempore ab æterno fuisse conditum.

Ad vltimum negandum est antecedens, quòd non detur ratio euidenter probans repugnantiam: nam vt ostensum est, non videntur solui posse vllo modo prima, & secunda ratio nostra, & tertia etiam est euidens ad hominem: sed quia sic esse euidentes non omnibus constat, & fortè non erunt euidentes, datur locus opinandi, & relinquitur prima opinio cum sua probabilitate propter grauissimos auctores eam tenentes, quamuis, si rationibus solum standum sit; multò minorem probabilitatem habeat, quam secunda.

33 Sed quia opponi potest nobis, quòd sequamur opinionem contra D. Thomam præter consuetudinem nostram. Respondeo non esse contra D. Thom. opinionem nostram, sed potius ex mente eius: quia licet in illo articulo videatur vniuersaliter docere, quòd non repugnet mundum fuisse ab æterno, sed in solutione vltimi argumenti perspicuis verbis propriam mentem explicuit asserens non esse: quòd mundus vt modo est cum suo motu, & tempore, ac cæteris, quæ variationem eorum sequuntur, potuerit esse ab æterno, sed quòd saltem non repugnet, aliquam creaturam potuisse ab æterno fieri: & hæc est nostra sententia quam in prima quæstione huius tractatus tenuimus cum eodem D. Thoma. Placet autem verba illius solutionis subiicere, quia quasi codicilli rationem habent, & vltimam voluntatem, ac mentem testatoris continent, quibus propterea standum est, & per quæ testamentum aliis locis confectum intelligi

atque

atque explicari debet, habent autem sic. Considerandum tamen quòd hæc ratio particularis est; vnde posset dicere aliquis, quòd mundus fuit æternus, vel saltem aliqua creatura, vt Angelus, non autem homo: nos autem intendimus vniuersaliter, an aliqua creatura fuerit ab æterno: loquitur autem de possibili: & in fauorem Aristotelis respondet quibusdam argumentis, quæ fieri solent ad probandum implicare contradictionem, quòd mundus fuerit productus ab æterno.

QVÆSTIO IIII.

An possibile sit per potentiam Dei absolutam, quòd generationes, & corruptiones rerum naturalium fuerint ab æterno.

DVobus modis considerari possunt generationes, & corruptiones in ordine ad æternitatē. Primo, vt eas posuit æternas Aristot. nempè, vt vnus homo procederet ab altero, & iste ab altero in infinitum, & ita nullus daretur primus à quo cæteri omnes procederent: sed daretur processus in infinitum in caussis accidentaliter subordinatis, quales sunt pater, auus, proauus, ac cæteri ascendentes, quòd non est inconueniens, cum ab his non dependeat per se effectus: Secundo modo considerari possunt, ita vt aliqua indiuidua prima, vt mas & fœmina fierent à Deo immediatè & ab his procederent reliqua ab æterno per naturales generationes, sicut in tempore factum est. Sed adhuc posset hoc duobus modis fieri. Primò, ita vt primi homines facti à DEO genuerint ab æterno alterum, quem cum eisdem primis conseruaretur à DEO per infinitum tempus sine generatione, & ita vna tantùm generatio daretur ab æterno, & modus iste particularis est; de quo non est habenda ratio: sed solùm de aliis duobus, iuxta quos duæ sunt opiniones diuersæ in hac re. 35

Prima opinio defendit non implicare contradictionem: quod generationes, & corruptiones fuerint ab æterno, sicut Aristoteles fuisse docet (quamuis in eo, quod ab æterno fuerint, falsa sit eius sententia) Ita Gabr. in 2. d. 1. quæst. 3. Greg. q. 2. artic. 2. Herue. q. 1. Ocham. in 2. q. 8. & quodlib. 2. q. 5. Caiet. 1. p. q. 46. artic. Ferrar. 2. lib. contra gentes cap. 38.

Secunda opinio quorundam Modernorum admittit generationes ab æterno in secundo sensu: ita vt primi homines procederent à Deo immediatè, & ab eis reliqui per naturales generationes, sicut in tempore factum est. Et ratio huius opinionis est, quia non videtur impossibile generationes, & corruptiones sibi in infinitum succedere per totam æternitatem: nam successio, ac variatio non pugnat cum æternitate, si ponatur non dari pri- 36

mam

mam dispositionem rerum: sed ante quamlibet designatam præcessisse aliam & aliam in infinitum: ergo nec repugnabit, quòd generationes fuerint ab æterno, dummodo non ponatur prima secundum durationem, sed ante quamlibet fuisse aliam in infinitum, quamuis omnes habuerint determinatum atque primum principium secundum esse, nempe primos homines à Deo immediatè productos.

37 Tertia opinio negat generationes, & corruptiones ab æterno esse potuisse vllo ex prædictis modis. Ita Durand. in 2. d. 1. q. 2. & ferè omnes Moderni: & videtur nobis vera, quam tribus conclusionibus explicamus.

38 Prima conclusio, generationes & corruptiones vt eas posuit Aristoteles æternas, ab æterno esse potuisse; nihil omninò probabilitatis habet. Probatur primò: quia si ita vnus homo processit ab alio in infinitum, vt nullus processerit à Deo immediatè, sequitur totam hanc seriem infinitam generationum, & corruptionum non reduci in Deum tanquam in primum principium totius esse, sed solum tanquam in quandam causam supremam coadiuuantem: consequens est contra ipsummet Aristotelem, qui fatetur vnum primum motorem dari, qui sit principium, à quo procedant omnes motus, & res omnes: & etiam contra veritatem, quia cum omnia, præter primum principium habeant esse participatum, necesse est illud participare ab eo. Sed probatur consequentia, quia si quilibet homo procedit ab alio in infinitum per generationem, & nullus à Deo immediatè, sequitur esse omnium, & virtutem generatiuam, per quam vnus generat alterum, non esse à solo Deo, sed etiam à causis creatis: ex quibus, cum nulla procedat immediatè à Deo, sequitur, nec esse omnium, & virtutem generandi à solo Deo esse receptam & ex consequenti non dari vnicum principium primum, à quo solo procedant. Secundò generationes & corruptiones præsupponunt materiam, de cuius potentia educuntur formæ, vel certè in eam introducuntur: de materia ergo inquiro, an esset facta, vel non: non esse factam repugnat: cum habet esse participatum: si ergo facta est, cum non potuerit fieri per generationem, vt Aristoteles ipse euidenter probauit in 1. lib. nec potuit fieri ab aliquo generante, quod constat nihil agere posse, nisi circa materiam præsuppositam: necesse ergo fuit à Deo immediatè procedere ex nihilo per creationem, & ecce euidenter probatum impossibile esse, quòd generationes fuerint ab æterno, vt eas posuit Aristoteles.

39 Secunda conclusio: *Non potuerunt esse ab æterno generationes, & corruptiones, sicut modo fiunt à primis hominibus immediatè procedentibus à Deo, & ab eis cæteris per generationes & corruptiones na-*

turales, vt eas ponit ab æterno possibiles secunda opinio. Probatur hoc modo; Si primi homines processerūt immediatè à Deo ab æterno, & ipsi etiam ab æterno generatunt alios, necesse fuit vt creatio illorum esset ab æterno, & etiam aliqua generatio alicuius hominis ab eis procedentis, & talem generationem necesse est præcessisse alterationem, per quam disponeretur materia, (ponit enim hæc opinio naturaliter fieri debuisse generationes & corruptiones) sed alteratio naturaliter nōn durat, nisi per tempus finitum, & generatio solum per instans; ergo neutra potuit esse ab æterno. Probatur consequentia; quia quod ab æterno est, æternam habet durationem: sed æterna duratio est infinita; ergo habet infinitam durationem: quare repugnat alterationem & generationem esse ab æterno. Præterea inter creationem illorum hominum, & generationem eorum qui processerunt ab eis, aliqua duratio intercessit, in qua disposita fuit materia per alterationes & introducta forma per generationem: ergo illa duratio fuit finita, vel infinita: finita esse non potuit, si fuit æterna; nec etiam potuit esse infinita, quia alteratio & generatio tempore finito naturaliter fiunt: ergo repugnat hoc modo generationes fuisse ab æterno. Tertiò, quia vel homo genitus à primis durauit per infinitum tempus, vel per tempus finitum. Primum non potest concedere secunda opinio quæ asserit naturaliter efficiendas fore generationes & corruptiones, sicut modo fiunt, & modo post tempus finitum sequitur corruptio cuiuscunque hominis geniti: ergo non potuit durare, nisi per tempus finitum; quare non potuit esse ab æterno; quia quòd æternum est, in infinitum tempus necessariò durare debet.

Tertia conclusio, *nulla creatura potuit ab æterno fieri sub varietate operationum, siue fuerit spiritualis vel corporea, sed si ab æterno fieret, necesse foret sine vlla operatione fieri, vel in ea, cum qua fieret per infinitum tempus, deberet detineri.* Probatur primò, quia si Angelus fieret ab æterno actu intelligens, sequitur non minus intellectionem eius esse æternam, ac eius esse; sed implicat contradictionem esse illius desinere ab æterno, quia sequeretur esse eius esse ab æterno, & etiam non esse; & ex consequenti, quòd ab æterno fuisset & non fuisset; quod repugnat: ergo non minus implicat contradictionem, quòd intellectio, cum qua ab æterno non fieret ab æterno etiam desineret esse; alioqui ab æterno esset, & ab æterno non esset; quare necesse est per infinitum tempus non cessare ab ea Angelum, & consequenter repugnat, quòd ab æterno fieret cum operationum varietate, quam habet modo. 40

Secundò, quia si cum aliqua operatione fieret ab æterno, & ab ea cessaret: vel cessaret etiam ab ea ab æterno vel in tempore: 41

si ab

si ab æterno, ergo verum est, quòd ab æterno eam habuerit, & etiam ab æterno eam non habuerit; quod repugnat: necesse est ergo cessasse ab illa in tempore, & ideò per infinitum tempus eam habuisse. Et ex his duobus argumentis intelligitur veram esse conclusionem, quòd non possit creatura fieri ab æterno cum varietate operationum, sed si ab æterno fiat cum operatione, immobiliter consistere debere in ea per infinitum tempus, vel sine vlla operatione fieri, & per infinitum etiam tempus conseruari sine illa.

Argumentum autem secundæ opinionis nihil probat: sed negandum esse ei antecedens, quòd varietas generationum & corruptionum, & successio finitæ durationis vnius post aliam non pugnet cum æternitate, quantumcunque negetur non dari primam præcedentem, nec subsequentem.

CAPVT III.

TEXT. ARISTOTELIS,

Principium autem considerationis id erit quod & dictæ dubitationis, &c.

Breuis expositio Text.

41 CONstituta æternitate motus duobus capitibus præcedentibus intendit Aristoteles probare, quod detur vnus motor primus, & vnum etiam mobile primum, à quibus cætera dependeant, quod vt faciat, duas proponit diuisiones in præsenti capite ex quibus id colligit, sed non probat probaturus in sequentibus capitibus, ideò in duas partes diuiditur caput præsens.

Prima diuisio est hæc: ea quæ sunt, vel semper mouentur omnia, aut omnia quiescunt semper: aut quædam mouentur, & quædam quiescunt. Ex his autem tribus membris probat duo priora esse impossibilia, & ideò 3. esse necessarium. Et primò probat, quòd non omnia quiescant, vt Zeno aiebat negans omninò motum: quia experientia euidenti constat plura corpora moueri de vno loco ad alterum. Probat deinde falsum esse secundum, quòd omnia moueantur semper, vt asserit Heraclitus putans omnia corpora esse in continuo motu: nam, & si videret quædam aliquando à motu cessare, dicebat fallacem esse hanc experientiam, quia licet non omnis motus percipiatur sensu, nihilominus semper mouentur omnia: quædam quidem veloci motu, & ideò per sensum perceptibilem; alia verò tardissimo, vel adeò remisso, vt non percipiatur sensu: vt patet de augmento rerum naturalium: quod non semper percipimus, quando fit, sed post aliquod tempus euidenter cognoscimus esse

factum, quod non esset verum: nisi quia semper fiebat, licèt non semper sensu perciperetur. Nihilominus falsum esse probat experientia in omni genere motus; quia nec semper augetur viuens, sed dùm dispositum est alimentum, sicut guttæ cadentes super lapidem, non semper extrahunt aliquid ab eo; sed aliquo tempore disponunt, & facta dispositione aliquid extrahunt, nec mouetur homo dum dormit, nec lignum calefit, dum longè est ab igne; vel alio corpore calido, & lapides tandem multo tempore permanent in eadem duritie: ergo non semper indurantur. Restat igitur tertium membrum necessariò verum, quòd quædam moueantur, & alia quiescant.

Hoc autem membrum diuidit in tria alia, in secunda parte capitis. Nam quædam moueri, & alia quiescere tribus modis intelligi potest. Primò, ita vt quædam moueantur semper: & quædam semper quiescant, nihilque sit, quod aliquando moueatur, & aliquando quiescat. Secundò, ita vt omnia sint in perpetua varietate motus, & quietis; quia aliquando mouentur omnia, & aliquando omnia quiescunt. Tertiò, ita vt aliqua moueantur semper, alia nunquam, aut tandem alia aliquando moueantur, & aliquando quiescant. Et primum membrum probat esse falsum, quia euidenti experientia constat lapidem moueri dum extra proprium locum naturalem erat, & ad eum tendit ablato impedimento, & etiam est euidens eundem lapidem quiescere postquam peruenit ad proprium locum naturalem: ergo falsum est, quòd quædam semper moueantur, & alia semper quiescant, nihilque sit, quod aliquando moueatur, & aliquando quiescat. Excludit etiam secundum membrum asserens: quædam moueri semper, & quædam semper quiescere, & hoc pertinere ad positionem Empedoclis asserentis per litem moueri, & per amicitiam quiescere, quod superiùs impugnatum esse ait. His autem duobus membris impugnatis, tertium ait necessariò esse admittendum, quòd quædam moueantur semper, quædam nunquam, & alia moueantur aliquando, & aliquando quiescant: & ita se habere res in mundo asserit: nam semper moueri conuenit primo corpori, nempe cœlesti, nunquam moueri conuenit primo motori, & aliquando moueri, aliquando quiescere corporibus sublunaribus. Ex quibus colligit dari vnum primum motorem omninò immobilem & vnum primum mobile, quod semper mouetur: quod erat intentum totius capitis; sed hæc non probat, in capitibus sequentibus probaturus. 43

CAPVT IV.

TEXTVS ARIST.

Mouentium igitur, & eorum, quæ mouentur, alia quidem, *&c.*

Breuis expositio Text.

44 INtentum huius cap. est probare, quòd quidquid mouetur, ab alio moueatur, vt ex eo probari possit omnes motus reducendos esse ad vnum primum motorem, à quo moueantur omnia.

Diuiditur autem in duas partes, in prima proponit diuisiones: in secunda, quandam propositionem vniuersalem quam probat in omni genere motus.

Prima diuisio est; mouentium, & mobilium: nam quædam mouent, aut mouentur per accidens, vt album, vel musicum: quędam verò per se, vt calidum calefacit per se; & aqua mouetur per se ad calorem. Secunda est subdiuisio secundi membri: nam, quæ per se mouentur, quædam mouentur secundum naturam: qualia sunt ea, quæ principium motus intra se habent, vt viuentia: alia mouentur ab alio quæ intra se non habent principium motus, vel non principale, vt dum lapis mouetur sursum. Tertia diuisio est ea, quæ mouentur, alia mouentur naturaliter, alia per violentiam naturaliter mouentur, quæ ex propria inclinatione mouentur, vt lapis deorsum; violenter verò quæ à principio extrinseco contra propriam inclinationem, vt lapis sursum: nam motus violentus, vt definit idem Aristoteles libro tertio Ethicorum, capite primo, textu secundo, est, cuius principium est extra nil conferente vim passo. Quod est à principio extrinseco moueri contra propriam inclinationem.

45 In secunda parte proponit hanc propositionem vniuersalem: Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Quam probat in omni genere motus, & primò quidem veram esse constat in motu violento, vt patet ex definitione eius assignata. Veram quoque esse ait, in his, quæ mouentur naturaliter à principio interno; qualia sunt viuentia: quæ intra se habent principium sui motus, sicut nauis, quæ à principio interno motu quodam artificiali mouetur: ita viuentia mouentur motu naturali ab anima, vel corde, aliáve corporis parte interna: in qua virtus motiua residet. Solùm restat probanda in motu naturali corporum non viuentium, quæ vocantur grauia, & leuia, vt lapidis deorsum, vel aëris sursum. De quibus primò probat non moueri à se tribus argumentis. Primò, quia moueri à se proprium est viuentium corporum. Secundò, quia postquam moueri

incipiunt, non possunt sibi quietem inferre, vnde neque à motu sistere, quousque ad locum naturalem perueniant: vtrumque autem proprium est eorum, quæ à se mouentur; qualia sunt viuentia. Tertiò, quia, quæ se mouent, partem per se mouentem habent, & per se motam; ita vt in illa, & non in hac sit virtus motiua, sed grauia: & leuia non habent talem distinctionem partium; quia cum sint homogenea, omnes partes habent eiusdem rationis; ergo non possunt moueri à se.

Sed vt explicet à quonam moueantur, annotat duplicem esse potentiam, proximam & remotam; & etiam duplicem actum, proximum, & remotum. Proximus dicitur actus primus, remotus verò actus secundus; & potentia ad actum primum vocatur proxima, ad actum secundum remota; quia non respicit secundum, nisi medio primo. Explicat exemplo hominis, qui duplicem habet potentiam ad scientiam; quia scientia etiam duplex est, habitualis, & actualis; & Habitualis est quasi actus primus, & proximus: Actualis verò quasi secundus & remotus, vnde potentia ad habitum dicitur proxima in homine, quia intellectus per se est in potentia ad habitum; ad actualem verò scientiam remota: quia non habet actualem, nisi media habituali. Et quamuis potentia remota non possit peruenire ad actum secundum nisi medio primo: sed statim ac peruenit ad primum, potest prorumpere in secundum: vt homo statim ac habet habitualem scientiam, potest prorumpere in actualem nisi aliquod sit impedimentum, quo sublato statim exiet in actum liberè, vel naturaliter iuxta naturam potentiæ naturalis, vel liberæ. Et in rebus naturalibus aqua est quasi in potentia proxima, vt fiat leuis: in quantum potest conuerti in ignem, & in potentia remota ad motum sursum, quem non nisi media leuitate habere poterit: sed cum primum facta sit aër, consequitur illum, nisi aliquod sit impedimentum extrinsecum, à quo detineatur, quod statim ac sublatum fuerit, mouebitur sursum. Ex quo infert Aristoteles ab eodem agente reduci rem naturalem ad actum primum, & ad actum secundum, nempè à generante, vt ab eodem igne, à quo generantur ignis, & fit leuis, reducitur ad actum secundum, qui est motus sursum. Sed quia potest detineri ab aliquo impedimento extrinseco, ne statim moueatur sursum, ab eodem à quo remouebitur tale impedimentum, dicetur etiam procedere motus: diuersa tamen ratione, ac procedit ab igne generante; quia ab hoc tanquam à causa per se, à quo recipit grauitatem, per quam mouetur: sed à remouente prohibens tanquàm à causa per accidens. Grauia igitur, & leuia mouentur per se à generante, & ideò vera est etiam in eis propositio vniuersalis, quod quidquid mouetur, ab alio mouetur: sicut probatum est veram esse in

viuentis

viuentibus, & violenter motis, & ex consequenti vera est in omni genere motus.

QVÆSTIO I.

An verum sit, quòd quidquid mouetur, ab alio moueatur.

47 VT meliùs intelligatur difficultas quæstionis, notandum est, hanc propositionem vniuersalem, quidquid mouetur, ab alio mouetur, solum prolatam esse, & intellectam ab Aristotele de rebus materialibus, & totalibus quidem, aut completis, qualia sunt corpora naturalia, & ideò de solo motu physico eorum: quia hunc solum intendebat reducere ad vnum primum principium, & ex illo per demonstrationem à posteriori probare vnum primum motorem dari à quo tanquam à primo principio mouentur omnia corpora, & suum esse recipiunt, & cum eo simul virtutem operandi. Hæc est communis sententia expositorum omnium in hoc loco, & ex contextu totius libri euidenter deducitur. Vnde sequitur de operationibus rerum spiritualium, quales sunt intellectiones, & volitiones eorum non procedere quæstionem: an in his moueantur ab alio, vel à seipsis: nec de simplici emanatione proprietatum ab essentia: vel natura, cum non sit motus, vel mutatio physica. Sed nec de motibus partium, quos prius reiecit Aristoteles cum motibus per accidens, quàm suam propositionem vniuersalem proferret, & si de his ageret, necessarium foret procedere in infinitum in partibus viuentium: vel concedere, quod prima pars eorum, à qua mouentur cæteræ, moueatur ab alio extrinseco: cum non possit amplius distingui in partem per se mouentem, & per se motam.

48 Nec etiam sensus eiusdem propositionis est de mouente, vt quo, nam de hoc certum erat distingui realiter à remota, & satis per se euidens erat propositio, quòd ab alio realiter distincto debeat moueri, quidquid mouetur: nempe à sua forma, de qua certum est, principium, quo motus, esse realiter distinctum à toto, quod mouetur. Loquitur ergo de mouente, quod, realiter distincto à mobili: nam, quòd ratione distingui debeant mouens, & motum, nemo potest dubitare, alioqui idem esset mouens, & motum, agens, & passum respectu eiusdem motus, & sub eadem ratione, quod constat esse falsum: & propterea dixit distinguendum esse illud, quod à se mouetur in partem per se mouentem, & per se motam, integrantes quidem: nam essentiales, nec mouent, nec mouentur, vt quod, quare non potest esse vna per se mouens, & alia par se mota: ergo in hoc sensu verum esse contendit Aristoteles, quòd quidquid mouetur, ab alio mouetur: vt bene D. Thom. 2. quæstione secunda, de veritate, artic. tertio, quem

sequuntur cæteri Interpretes. Quod de his, quæ mouentur motu violento euidens est, cum moueantur ab extrinseco contra propriam inclinationem; solùm ergo procedit quæstio de his, quæ mouentur naturaliter; sed hæc in duplici differentia sunt; nam quædam sunt viuentia; alia non viuentia, quæ vocantur grauia, & leuia, vt terra, lapis, aqua, aër, & ignis: de his agendum erit quæstione sequenti; & ideò quæstio præsens solùm procedit de viuentibus, an verum sit, quod ab alio moueantur, vt docet Aristoteles.

Est autem prima opinio negans, *quòd vera sit in eis, quidquid Aristoteles dixerit, sed à seipsis moueri absque distinctione partis per se mouentis, & per se motæ, imò nec fuisse ab Aristotele hac via probandum dari vnum primum motorem, quia satis difficilis est, & aliqua præsupponit valdè dubia, alia verò fortè falsa.* Ita Scotus in 1. distin. 3. quæst. 7. & 9. Metaphys. qu. 14. & ibidem Antonius Andræas, Greg. in 2. dist. 6. quæstion. 1. arr. 13. Iandun. 8. lib. Phys. quæstion. 12. Comment. 3. lib. 1, de cœlo Comment. 28. & ex Modernis multi. Sed probant primò non esse veram propositionem Aristotelis in vllo genere motus. Primò, quia si hoc esset necessarium, maximè, quia idem non potest esse simul in actu, & in potentia respectu eiusdem motus; sed hoc non repugnat, præsertim in causis æquiuocis, quas non est necessarium continere formaliter formam producendam; sed sufficit virtualiter, vel eminenter. Ex quo sequitur, quòd eadem res possit mouere seipsam ad illam formaliter acquirendam per virtutem, quam habet eā continentem; & in tali motu idem realiter erit mouens, & motum, agens, & passum sola ratione distinctum, agens quidem per formam eminenter continentem effectum, & passum per potentiam receptiuam eius, quod constat in aqua calida reducente se ad pristinam frigiditatem: mouet enim se, & est in actu per virtutem suæ formæ substantialis; in qua continetur virtualiter frigiditas; ad quam mouetur, & est mobilis, atque in potentia, per capacitatem, quam habet eam recipiendi, & ita non ab alio, sed à se primò mouetur. 49

Secundò, in viuentibus non distinguitur mouens à mobili; ergo idem mouet seipsum primò, & non mouetur ab alio; quare non erit in eis vera propositio Aristotelis. Probatur antecedens, quia si distinguerentur, maximè secundum diuersas partes; quarum vna moueat, & aliæ moueantur; vt in animalibus, in quibus cor, vel cerebrum per immissionem spirituum animalium videntur mouere cæteras partes; sed hæc distinctio, nec est necessaria, nec possibilis; ergo nec possibilis erit distinctio mouentis, & mobilis. Probo minorem; quia vel pars primò mouens mouetur à se, vel ab alia: non ab alia; quia daretur processus 50

cessus in infinitum; cum eadem esset quæstio de illa: sed nec potest moueri à se: quia non ampliùs distingui potest in partem per se mouentem, & per se motam: & si distinguatur: sequitur etiam dari processum in infinitum: cum eadem sit quæstio de parte mouente, in qua distinguitur, an moueatur à se, vel ab alio. Et si fortè dicatur partem primò mouentem, vt cerebrum, vel cor moueri à generante: obiicio eundem Arist. expresse negantem, quod viuentia mouentur à generante cap. præsenti.

51 Secunda opinio defendit veritatem eiusdem propositionis cum Aristotele. Ita D. Thom. non solùm capite præsenti, & in principio libr. 7. sed multis aliis suæ doctrinæ locis, Ægid. tertio, quæst. 16. Capreol. in 1. d. 3. quæst. 3. Ferrar. 1. lib. contra gent. cap. 23. P. Suarius tomo 1. Metaphysic. disput. 18. sect. 7. num. 11. & Conimb. cap. præsenti, & nobis videtur vera eadem propositio iam à nobis explicata. Probatur veritas eius in omni genere motus. Et primo in motu alterationis, qui tribus modis effici potest: nam vel fit secundum qualitatem naturalem, aut repugnantem naturæ, aut indifferentem, vt illuminatio, quæ solum in subiecto præsupponit potentiam passiuam. Quocunque autem ex his modis fiat, verum est, ab alio moueri, quod alteratur: ergo semper est vera propositio in alteratione. Probatur minor: quia si fiat à qualitate repugnante, vel indifferenti, euidens est fieri ab extrinseco principio, vt dum calefit aqua, vel illuminatur aër: qualitas autem naturalis, duobus modis est in re, quæ alterari potest, nempè formaliter, vel virtualiter, calor est formaliter in igne, & virtualiter in pipere quem imprimere potest aliis, & si alteratio fiat à qualitate formali, euidens est non posse corpus secundum se totum alterari à se, dum est in naturali dispositione habens gradum talis qualitatis conuenientem suæ naturæ, & si sit extra naturalem dispositionem totum corpus, vt aqua calida, alteratur per naturalem emanationem, per quam se reducit ad naturalem statum, non quidem à se, sed à generante (vt quæstione sequenti videbimus) & ideò ab alio moueri constat: si verò sit extra naturalem dispositionem secundum vnam, vel aliam partem, alteratur à proximioribus partibus, & etiam in tali motu euidens est moueri vnam partem ab alia.

52 Secundum qualitatem verò virtualem nunquam res se alterat, quia talis qualitas non est data corpori à natura ad agendum in se, sed in alia, vt piper per calorem virtualem, quem habet, non potest se calefacere, sed alia: quare non se mouet tali genere motus, sed mouet alia: quocunque ergo modo fiat alteratio, manifestum est ab alio moueri corpus, quod alteratur, & non à se primò. In motu verò augmentationis magis notum est:

cum fiat per actionem viuentis in alimentum, quod sua virtute conuertit in propriam substantiam, & simul cum substantia producit sibi maiorem quantitatem, per quam augetur, quare in hoc motu etiam distinguuntur realiter mouens, & motum.

Et tandem in motu locali viuentium, qui mouetur à virtute motiua vitali existenti in determinata parte corporis, vt in masculis; & ex parte in corde; & mouentur per immissionem spirituum vitalium ab vna parte in alias, vnde semper distinguuntur realiter mouens, & motum, saltem distinctione partiali. An verò hæc pars primò mouens moueatur ab alia parte, vel à generante, siue quouis alio, nihil refert ad intentum Aristotelis nec ad veritatem propositionis eius, quam de solo mobili, & mouente completo intelligit, vt ex communi sententia omnium interpretum probauimus, quem reducere intendit ad vnum primum motórem; nihil curans de motu partium tanquam de incompleto. An verò, & quo modo grauia, & leuia moueantur ab alio motu naturali, & ideo vera in eis sit eadem propositio, quæstione sequenti examinabitur. 53

Ad primum argumentum admittunt quidam ex his, qui nostram sententiam defendunt, ideò ab alio moueri, quidquid mouetur, quia non potest idemmet respectu eiusdem motus simul esse in actu, & in potentia. Sed hanc rationem insufficientem esse probat argumentum; quia licet repugnet in causis vniuocis aliquid esse in actu formali, & simul in potentia formali respectu eiusdem motus, vt esse actu calidum, & potentia calidum respectu eiusdem gradus caloris ad quem acquirendum mouetur; non tamen repugnat in causis æquiuocis, in quibus potest esse aliquid simul in actu virtuali ratione suæ formæ virtualiter continentis effectũ; vel terminum motus, per quem actũ se moueat, atque etiam in potentia formali ad recipiendum terminũ; quem non habet formaliter, vt corpus per potentiam motiuam continentem, vbi, quod est terminus motus, potest esse in actu, & se mouere, & per potentiam formalem illud in se recipiendi erit in potentia, & ideò à seipso potest moueri; & non ab alio; quare non erit vera in his propositio Aristotelis. Propterea alio modo respondeo: non esse necessarium ab alio moueri quidquid mouetur, propter hanc rationem vniuersalem, sed propter particularem naturam mouentis, & mobilis corporei; ratione cuius requiritur distinctè esse realiter mouens, & mobile in omni motu Physico, vt probauimus, & ideò ab alio mouetur semper corpus physicum, & non à se primo in quocunque motu Physico: nam etiam in locali à determinata parte moueri ostendimus. De aqua verò reducente se ad pristinam frigiditatem negamus etiam à se reduci; sed à generante, vt quæstione seq. ostendimus.

54 Ad secundum neganda est minor: quòd in viuentibus non sit distinctio mouentis & mobilis secundum diuersas partes corporis. Et cum quæritur, à quo mouetur pars primò mouens, respondemus impertinens esse, quod mouetur à se, vel ab alia parte; aut à generante ad intentum Aristotelis: vel ad veritatem propositionis eius; quam solùm de motu completo corporis intelligit: quem reducere intendis ad primum motorem etiam completum, nihil curans de motibus partium tanquam de incompletis, & quasi per accidens: satis ergo in motu totius corporis distinguere mouens à mobili realiter secundum diuersas partes, nec est quærenda eadem distinctio in motibus earundem partium incompletis, de quibus non loquitur propositio Aristotelis, nihilominus dicetur quæstione sequenti, cui sit tribuendus motus partis primò mouentis.

QVÆSTIO II.

An moueantur grauia, & leuia à generante, vel à seipsis.

55 SOlùm restat disputare, an propositio vniuersalis prolata ab Aristotele quòd quidquid mouetur ab alio, & non à se moueatur, vera sit in motu naturali corporum non viuentium: vt in motu aëris sursum, & terræ deorsum; nam, quòd in cæteris omnibus vera sit, probauimus quæstione præcedenti: vt autem vera sit, necesse est distinguere realiter in tali motu mouens à mobili: & cum non possit fieri talis distinctio secundum diuersas partes eorundem corporum, sicut in viuentibus: nam omnes sunt eiusdem rationis, & eiusdem virtutis; & ideò non est maior ratio ob quam vna sit mouens, quàm alia; necesse est asserere, quòd ab aliquo motore extrinseco moueantur, & propterea Aristoteles docuit moueri à generante, cui sicut tribuitur esse eorum & virtus motiua, ita debet tribui motus. Quod si verum sit, facilè intelligitur, ab alio moueri: sed quia difficile est tales motus naturales tribuere generanti, propterea titulus quæstionis id proponit disputandum, an à generante moueantur, vel à se.

56 Et prima opinio tenet non à generante, sed à se moueri, quare non esse verum in his motibus, quod ab alio moueantur. Ita tenent in primis omnes illi, qui quæstione præcedenti tenuerunt contra Aristotelem non esse veram propositionem eius in motu viuentium; imò nec simpliciter verum esse, quòd quidquid mouetur, ab alio moueatur; sed omninò falsum, & ex quo non potest vllo modo colligi, quòd detur primus motor, à quo procedant omnes motus. Ita Sotus in 2. d. 2. quæst. 19. Greg. d. 6. qu. 1. artic. 3. Mayron. d. 14. quæst. 6. Achilinus 3. lib.

lib. de Elementis q. 2. Iandun. 8. lib. Physic. quæst. 12. Albert. Saxoniæ quæst. 6. eiusdem lib. Nimphus & Burid. cap. præsenti; Perer. lib. 7. cap. 16. Vallesf. controuer. 11. & 42. ad Tyrones, & ex Modernis non pauci. Probant primò, quia effectus in actu postulant causam in actu, præsertim efficientem: nam actualis influxus, per quem causa efficiens communicat suum esse effectui, actualem existentiam eius necessariò postulat, sed illud quod lapidem genuit, vel graue aliud corpus, potest esse iam extinctum, vel longè abesse ab illo; ergo in his casibus non poterit esse causa efficiens motus deorsum: quo mouetur idem lapis: alioqui dum præcipitatur aliquis ab alto à suo parente præcipitaretur. Et hoc præsertim argumentum videtur concludere in corpore graui ab alio corpore leui genito, vt dum aër conuertitur in aquam: tunc enim non potest tribui motus deorsum aquæ à generante, quod est corpus leue nullam habens virtutem ad motum deorsum.

Secundò, quia non est minus naturale igni calefacere, quàm sursum moueri: neque aquæ se reducere ad pristinam frigiditatem, quàm moueri deorsum: nec minus naturalis est motus dilationis, & constrictionis cordis; atque etiam motus respirationis, quàm motus deorsum lapidis; ergo si motus naturalis grauium & leuium tribuitur generanti, eadem ratione hi omnes debent generanti tribui, quod patet esse falsum. 57

Tertiò, quia motus grauium & leuium non excedit virtutem propriæ formæ substantialis, nec virtutem grauitatis & leuitatis: & tam istæ, quam illa sunt principia actiua eorundem motuum: ergo eisdem corporibus tanquam principalibus causis efficientibus debent tribui; & non generanti, sicut tribuuntur cæteri motus quibuscunque corporibus, ratione suarum formarum substãtialium, & potentiarum naturalium, à quibus tanquam à causis efficientibus procedunt.

Secunda opinio est aliorum, qui cum Aristot. cap. 4. huius lib. lib. 5. c. 2. textu 18. lib. 2. de cœlo & mundo ca. 2. tex. 9. & lib. de animal. motu cap. 3. *tenent motum grauium, & leuium non esse his corporibus tribuendum, tanquam causis principalibus & proximis eius, sed generanti.* Ita D. Tho. in eisdem locis, & 1. p. q. 2. art. 3. & q. 18. art. 1. vbi & Caiet. & 1. lib. contra gent. c. 9. vbi etiam Ferra. Albert. Mag. 8. lib. Phys. tract. 2. ca. 4. Ægid. quodlib. 5. q. 6. Capreol. in 2. d. 6. q: vnica art. 3. Sotus 2. lib. Phys. q. 1. Toletus q. 2. & vterque hoc loco, Conimbr. q. 1. huius cap. P. Suarius Tomo 1. Meta. disp. 18. sect. 7. num. 21. & videtur nobis tenenda.

Sed, vt eam explicemus, atque probemus; priùs præsupponenda sunt quædam ferè apud omnes opinantes certa primum, grauia & leuia non moueri à cœlo tanquam à causa proxima: neque

neque etiam ab aliqua virtute loci naturalis per modum attractionis; quia nulla talis virtus potest esse in loco, quæ ad tam magnam distantiam operetur: vt in terra ad attrahendum ad se lapidem in concauo lunæ existentem: sed nec mouentur à locis contrariis: in quibus existant per modum expulsionis, nec denique ab aëre circumstante. Et ratio horum est: quia corpora ista naturali pondere suæ inclinationis mouentur, & quo grauiora vel leuiora velociùs, ergo præter hæc extrinseca agentia, aliud est designandum in eorum natura, à quo moueantur tanquam à propria ac principali & proxima causa: sed nec à remouente prohibens, nisi tanquam à causa per accidens, vt docuit Aristoteles: quia non habet per se influxum circa motum eorum. Vnde sequitur certum quoque esse, non sic à generante moueri, vt nullum habeant in se principium intrinsecum actiuum sui motus: sed passiuè tantùm ad eos concurrant, vt sine fundamento rationis asseruit Soto ybi supra cum Iauello, aduersus communem sententiam cæterorum omnium: qui siue à se, siue à generante moueantur, principium actiuum intrinsecum eis concedunt.

59 Eiusmodi principium apud omnes, vt minimum, est grauitas & leuitas: quæ sunt naturales potentiæ actiuæ ad tales motus, de quibus licèt docuerit Aristoteles 2. lib. de gener. cap. 2. text. non esse qualitates actiuas, non in ordine ad motum localem intellexit; sed ad producendas alias qualitates similes, quas certum est non posse producere, sicut possunt primæ qualitates, vt calor & frigiditas. Ad motum verò effectiuè concurrere euidens experientia docet; quia sine noua causa concurrente, per solam maiorem grauitatem aut leuitatem velocius mouentur. Nec solùm grauitas, & leuitas effectiua principia sunt motus sursum, & deorsum: sed formæ etiam substantiales eorundem corporum, vt omnes opinantes fatentur, præter duos citatos, qui solùm tribuunt his corporibus principium intrinsecum passiuum suorum motuum, & actiuum nullum. Quòd verò principium actiuum debeat esse forma substantialis, euidens est, supposito, quòd actiua sint principia, grauitas & leuitas; nam istæ virtutes, aut potentiæ sunt emanantes à natura eorumdem corporum, præcipuè ratione formæ substantialis: ergo tanquam virtutes earum efficiunt motum, qui eadem ratione debet effectiuè procedere à forma substantiali. An verò ab his principiis grauitatis, ac substantialis formæ procedat tanquam à præcipua, & proxima causa: & ideò eisdem grauibus tribuatur, vel solùm vt instrumento generantis, à quo tanquam à principali causa procedat, in hoc hæc posita est difficultas quæstionis.

Pro cuius solutione notandum est discrimen inter corpora viuentia, & non viuentia ab omnibus admissum: quòd perfectio naturalis illorum consistit in motu, quod à Deo verum est, ac necessarium, vt cum primum ab omni motu vitali cessant, tunc primùm vitam amisisse censeantur: horum verò, non nisi in quiete, hoc est, in permanentia in suis locis naturalibus, in quibus conseruantur: non enim mouentur, nisi dum extra locum naturalem violenter detinentur; & cum primum consequuntur locum naturalem, cessant omninò à motu. Vnde sequitur naturam non generare viuentia in sua perfectione; sed nimis imperfecta, & ea relinquit, vt se perficiant per continuos motus: ad quos efficiendos naturales, ac vitales virtutes eis tribuit: quare non sunt nata habere, vel accipere ex vi suæ generationis omnem perfectionem naturæ propriæ debitam: sed per proprias operationes, & motus postquam genita sunt eam acquirere. Sed non viuentia, cum sint infimi ordinis, non possunt se perficere, sed suam perfectionem à generante accipere debent, & ideò non debent imperfecta generari, sed nata sunt omnem perfectionem debitam suæ naturæ accipere à generante ex vi suæ generationis; & cùm pertineat ad perfectionem eorum consistentia in suis locis naturalibus, in quibus conseruantur, sicut accidentia alia, quibus ornata generari debent: natura eorũ postulat, vt in eis generentur: & cum ad generantem pertineat tribuere rei à se genitæ omnem perfectionem debitam suæ naturæ ex 61 vi generationis, sequitur ad generantem corpus graue pertinere illud in suo loco naturali generare: vel si contingat, quòd extra illum generetur ratione alicuius impedimenti, ad eum reducere, per se, vel per suam virtutem ei collatam; ita vt per eam possit consequi proprium locum; si aliquando extrahatur ab eo per violentiam: itaque sicut generanti cuicunque tribuitur, non solùm esse rei genitæ, sed proprietates ipsum esse consequentes, & omnes potentiæ naturales, omniáque accidentia, atque ornatus omnes sibi debiti, ex vi suæ generationis, & in instanti in quo generatur: quia hæc omnia sunt quasi corollarium essentiæ; ita generanti rem grauem, non solùm attribuitur esse eius, sed proprietates, atque potentiæ naturales illud consequentes, & cætera accidentia, quæ pertinent ad ornatum, & conseruationem eius; quia hæc omnia debita sunt ei ex vi suæ generationis in eodem instanti, in quo generatur: præterea quemadmodum, si contingat aliquam proprietatem, aliquam potentiam, aliquod accidens, vel ornatum rei genitæ, ei debitum ex vi suæ generationis impediri, ne illi tribuatur per generationem, vel vel postquam ei collatum fuit per violentiam auferre ab eo: & illud postea consequi rem genitam consecutione naturali sublato

to impedimento, consecutio eius tribuitur eidem generanti, &
62 meritò: quia illud conferre ex vi generationis pertinebat per se ad ipsum, & per accidens contingit quòd illud statim non contulerit: eodem modo si contingat graue corpus ratione alicuius impedimenti generari extra locum naturalem, vel postquam in eo genitum est extrahi per violentiam ab eo, eidem generāti tribui debet consecutio eiusdem loci naturalis; quæ est naturalis motus sublato impedimento: quia quasi per emanationem, vel consecutionem naturalem procedit ab eodem corpore graui. Et quia generans non semper poterat corpori genito adesse, suam virtutem ei tribuit per generationem, per quam possit illud in locum naturalem sibi debitum ex vi generationis, & in instanti, in quo fuit genitum, restituere. Quod hoc exemplo ostendere possumus; ad hominem generantem alium pertinet tribuere illi esse, passiones, & accidentia, atque ornatum ei debitum ex vi suæ generationis: si verò propter aliquod impedimentum non sequeretur proprietas, vel potentia aliqua, vel accidens sibi debitum ex vi suæ generationis, & in instanti in quo generatur, & postea sublato impedimento eam per quamdam naturalem sequelam, vel motum acquireret, non est dubium, quin eidem generanti deberet tribui accidens illud, & consecutio eius, quæ
63 esset motus, vel mutatio aut actio, ita ergo generanti tribuitur constitutio grauis in suo loco naturali, etsi impediatur in instanti generationis, vel postquam in eo fuit genitum extrahatur ab illo, ex consequenti tribuitur restitutio eius, quæ quasi per naturalem sequelam fit, & hæc restitutio est motus naturalis, ideò generanti, & non rei graui tribui debet, & quamuis ad talem restitutionem concurrant effectiuè forma substantialis, & grauitas, non tribuitur eis motus: quia non concurrunt ad eum, quemadmodum concurrunt virtutes aliæ aliorum corporum ad motus proprios, vel actiones, sed tanquam virtutes generantis in hunc finem ab eo tributis per generationem, vt id loco eius facerent, quod per se facere per generationem ad ipsum pertinebat, & hoc est pulchrum fundamentum, cui innititur sententia Aristotelis, licet non euidens, satis tamen probabile.

Et ex quo non est difficile argumentum Modernorum soluere. nam ad primum distinguenda est minor: quia duobus modis contingit causam agere, per se, vel per suam virtutem, & vt per se operetur, necessariò debet existere: sed per suam virtutem actu existentem, & operantem operari potest, etiam si actu non existat: & ita licet generans aliquando non existat, sed extinctum sit, potest operari per grauitatē, vel leuitatem, quæ est virtus eius: quam graui dedit per generationē, vt per eam posset ei restitue

restituere locum naturalem sibi debitum ex vi suæ generationis in eodem instanti, in quo genitum fuit: & ab eodem generante tribuendum per se,& ex proprio officio. Exemplum habemus in semine,quæ est virtus animalis, vel plantæ, per quam operatur,etiam si extinctum iam sit,vt est manifestum.

Quod verò corpus graue, fiat ex leui,nihil refert; quia non generatur ab eo, sed ab alio corpore graui formaliter, vel eminenter, vt à sole, & hoc sufficit, vt ei tribuatur grauitas, per quam generans illud moueat deorsum. Nec dicetur filius præcipitari à patre, dum ab alto cadit:quia præcipitatio dicit motum violentum per impulsum,generans verò non impellit graue descendens, quamuis ei attribuatur motus, tanquam causæ efficienti naturali per grauitatem.

Secundum argumentum imprimis afferebat calefactionem ignis, quam dicit tribuendam esse generanti, si tribuitur motus sursum eiusdem ignis. Sed neganda est paritas rationis: quia esse in loco naturali, quod consequitur per motum,debitum est ei ex vi generationis: & in primo instanti, in quo generatur, tanquam perfectio propria: & propterea attribuitur generanti quotiescunque eam consequitur: calefacere verò non pertinet ad perfectionem propriam: sed alterius, ad quod transit: ideò non est debitum igni ex vi generationis, nec generanti tribuitur. Secundò adducit reductionem aquæ in pristinam frigiditatem,quam dicimus ex opposito generanti esse tribuendam: quia frigiditas est perfectio debita aquæ ex vi generationis; & in instanti, in quo generatur: quare sicut pertinet per se ad ipsum eam tribuere aquæ, ita pertinet eam ei restituere per motum procedentem à forma eius, tanquam ab instrumento generantis, sicut tribueretur risibilitas generanti, quæ naturaliter sequeretur post generationem, sublato impedimento, ratione cuius non emanaret ab essentia in instanti generationis, nam motus grauis,per quem consequitur locum naturalem, modum habet naturalis emanationis. Adducebat vltimo argu. motus illos vitales dilatationis,& constrictionis cordis, atque etiam respirationis, quos licet aliqui tribuant generanti, non possunt apud Aristotelem generanti tribui;quia expresse negat viuentia, vt talia moueri à generante, nec tales motus nati sunt conuenire viuenti in instanti generationis, quamuis conueniant immediatè post, ideò non possunt aliquo titulo generanti tribui. Sed ipsimet viuenti, in quibus non est necesse moueri ab alio ad veritatem Aristotelicæ propositionis, cum non sint motus corporis, nec completi,de quibus solis loquitur, sed motus incompleti partium. 65 66

Ad tertium concedendum est antecedens, quòd motus grauium,

uium, & leuium non excedit virtutem formæ substantialis: & grauitatis, aut leuitatis; sed neganda est consequentia, quòd eis sit tribuendus: nam cum esse in loco naturali, quòd consequuntur per motum, sit perfectio eis debita ex vi generationis in instanti, in quo generantur: generanti potiùs tribui debet, ad cuius officium pertinet eam tribuere genito; quare forma, & grauitas solùm concurrunt ad motum, tanquam virtutes, aut instrumenta eiusdem generantis: non quidem instrumentaliter ex parte effectus secundum substantiam considerati, sed ex parte modi, hoc est, vt debiti ex vi generationis; nam sub hac consideratione loco generantis concurrunt, ad quem pertinet, & cuius aliquid sunt. Exemplum esse possunt propriæ passiones, quæ non excedunt virtutem essentiæ, à qua emanant, & quæ efficienter concurrit ad emanationem earum: nihilominus hæc tribueretur generanti, etiamsi postquam impeditæ fuissent, sequerentur sublato impedimento, & essentia solum concurreret, tanquam virtus generantis: & ideò per modum instrumenti, sicut modò concurrit: dum ab ea emanant. Et ratio huius est eadem: quia debitæ sunt rei genitæ ex vi generationis, & in eodem instanti, in quo generatur.

CAPVT V.

TEXT. ARISTOTELIS.

Hoc autem dupliciter, aut enim non per se ipsum mouens, sed per alterum, &c.

Breuis expositio Textus.

67 INtentum huius capitis est probare, quòd detur primus motor per se immobilis, à quo moueantur cætera. Diuiditur caput in duas partes, in prima ponit duas diuisiones; in secunda probat propositionem intentam.

Prima diuisio est, mouentium, quædam mouent ab alio mota; alia verò mouent, non mota ab alio; sed mota per se, vel à se; vt baculus mouet lapidem motus à manu: manus verò mouet baculum non mota ab alio, sed per se; hoc est, propria virtute motiua. Secunda diuisio est subdiuisio mouentium per se: nam quædam mouent per plura media: alia per vnum tantùm, & vtroque modo contingit mouere hominem: nam vel mouet lapidem per manum, vel per manum, & etiam per baculum. Hæc est autem differentia inter primum mouens, & intermedia, vt inter hominem, ex vna parte, & manum, atque etiam baculum ex altera, quòd licet omnia per se moueant, sed primùm mouet per se primò; quia ita à se mouet, vt non ab alio

moueatur,& ideò nec in mouendo dependet ab alio; quare perfectius mouet,& ex hoc dicitur primum mouens:nam intermedia omnia vsque ad vltimum, & mota mouent, & dependenter ab alio mouent, & ideò imperfectius mouere dicuntur, & iure vocantur intermedia.

His suppositis proportio, quam probare intendit, est, quòd 68 detur primus motor per se immobilis, quam probat hac ratione:quidquid mouetur,debet moueri ab alio:ergo vel illud,à quo mouetur,etiam mouetur,vel non,sed immobilis est:& si hoc secundum dicatur, intentum habebitur, quia illud erit primum moués immobile;si verò moueatur,vel à se mouetur,vel ab alio: non ab alio: quia de illo erit eadem quæstio, an moueatur ab alio: & sic dabitur processus in infinitum in mouentibus per se, ex quo impossibilis efficietur motus; quia erunt infinita mouentia absque primo,& vltimo:& ideò nunquam poterit virtus horum peruenire ad alios,neque è conuerso, quare nec poterunt efficere motum:& cum experientia constet motum dari, falsum erit,quòd in infinitum sit procedendum;necesse est ergo prouenire ad aliquod ita mouens, quod non moueatur per se ab alio, sed vel prorsus sit immobile, & hoc erit primum mouens, vel primus motor simpliciter, à quo moueantur cætera; ipse verò non moueatur ab alio: Sed probat deinde,quòd non moueatur à se:nam in mouentibus corporeis, (de quibus hucusque tantùm loquitur) nihil potest moueri à se primò, vt superiùs probatum est;sed si à se mouetur debet distingui in partem per se mouentem, & per se motum: ergo si primum mouens à se mouetur; ratione alicuius partis primò mouentis cæteras, moueri debet, vel ergo illa pars mouetu. per se ab alia, ita vt non possit non moueri ab ea,vel mouetur à se,hoc repugnat, quia dabitur processus in infinitum in mouentibus partialibus:atque etiam,quod per se moueatur ab alia parte:ergo erit primum mouens partiale,ac per se immobile,& ideò primum mouens erit per se immobile,à se,& ab alio.Probatur minor, quòd illa pars non moueatur per se ab alia, quia impossibile est, quòd mouens aliud eodem genere motus moueatur per se ab eo: alioqui quod calefacit aliud,per se calefiet ab eo, & qui docet aliquem per se ab eo docebitur,quod absurdum est.

CAPVT VI.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem oportet motum semper esse, &c.

Breuis expositio Text.

PRobauit Aristoteles capite præcedente, quod detur primus 68 motor per se immobilis ab alio extrinseco motore, atque à se:sed

se: sed vt probaretur prorsus immobilis, restabat probandum, quòd neque ab alio, neque à se per accidens moueri possit, & hoc intendit probare capite præsenti, quod in quatuor partes diuiditur. In prima, probat primum motorem esse perpetuum. In secunda, quòd sit vnus, & non plures. In tertia, quod sit prorsus immobilis. Ita vt neque per se, neque per accidens moueatur. Et in vltima quod detur vnus aliquis motus primus perpetuus alicuius primi corporis ab eo motu.

Probat igitur primò, quod primus motor sit perpetuus, ex perpetuitate generationum & corruptionum hoc modo: Res naturales ita se habent, vt quædam generentur modo, & alio tempore corrumpantur, & ita aliquando sint, & aliquando non: tota tamen generationum, & corruptionum series perpetua est: quia nec generationes inceperunt aliquando, nec finem habebunt: ergo datur aliqua causa huius perpetuitatis: quæ nec potest esse vnum aliquod corpus ex his, quæ generantur & corrumpuntur, neque omnia simul: ergo aliud debet dari, nec generationi, nec corruptioni subditum, quod sit eius causa: & hoc erit perpetuum, & primum, vocabitúrque primus motor perpetuus. Minorem sic probat: quia, quod non est, non potest esse causa generationis aliorum post interitum eius succedentiũ, sed de quolibet verum est, quòd aliquando non sit: ergo non potest esse causa generationum, & corruptionum succedentium, sed neque omnia simul. Primò, quia infinita sunt, & repugnat aliquid dependere ab infinitis causis. Secundò, quia licet ea, quæ modo sunt, possint disponere res præsentes ad futuras generationes, non tamen possunt esse causæ efficientes earum, dum iam non sint, sicut guttæ, quæ modò cadunt supra lapidem, possunt disponere ad extrahendam aliquam partem: non tamen possunt eam extrahere, quia dum extrahenda est, iam ipsæ non sunt.

70 In secunda parte probat, quòd hoc principium perpetuum sit vnum, & non plura. Primò, quia cum optimè sint disposita & ordinata ea, quæ sunt secundum naturam, meliorem semper dispositionem habere censendum est; sed meliùs disponuntur per vnum, quàm per multa (si vtrumque sit possibile) cum præstet vnum multis: sicut meliùs disponuntur per finita, quam per infinita principia: ergo cum constet possibile esse, quòd detur vnicum principium, vnicum etiam esse censendum est. Secundò, quia natura nihil frustra facit, sed frustra fiunt per multa, quæ per vnum fieri possunt: ergo vnum tantum ponendum est. Quòd tandem probat ex vnitate & perpetuitate motus in communi accepti hoc modo, motus fuit semper, vt in principio huius libri probatum est, sed motus non dicitur semper

esse, nisi sit continuus; quia si semel intertumpuntur plures, nec aliquis eorum dicitur semper esse, nec omnes simul; ergo necesse est motum esse vnum & continuum, qui semper fuerit, & perpetuus sit; quia continuum & vnum conuertuntur, sed non potest esse motus vnus, nisi ab vno motore: nam à multis motoribus adæquatis & proximis, non vnus, sed multi motus procedunt: ergo primus motor, vnus & perpetuus erit.

In tertia probat hoc vnum principium omninò esse immobile, ita, vt neque per se, neque per accidens moueri possit, & quòd non sit per se mobilis à se, vel ab alio probatum est. Probat igitur, quod nec per accidens hoc modo: moueri per accidens est moueri ad motum alterius, cui coniungitur, vt anima mouetur ad motum corporis, quod ipsa per se mouet: sed quod ita mouetur, non potest efficere motum perpetuum. Prob. quia illud, quod per se mouet, & ad cuius motum mouetur, vt est totum animal, suo motu mutat dispositionem partium, & ideò non potest moueri motu continuo ab eadem anima: quia motus continuus postulat continuam dispositionem eiusdem rationis immobili, sed primus motor efficit motum continuum, & vnum in hoc mundo: ergo non potest moueri per accidens ad motum eius, quod per se mouet.

Probant tandem in vltima parte, quòd detur vnus motus perpetuus vnius corporis moti à primo motore hac ratione: motus desinit esse perpetuus, quia motor, à quo procedit, mouetur saltem per accidens, vt de motu animalis ab anima probatum est; sed primus motor, à quo procedunt cæteri motus, non mouetur per se, nec per accidens, & est vnus: ergo motus, quem efficit, erit vnus, atque perpetuus; datur ergo vnus motor vnius corporis perpetuus. In hoc autem modo probandi, quòd detur vnus motus perpetuus, quia datur vnus motor immmobilis atque perpetuus: non committit Aristoteles circulum vitiosum, vt bene adnotat. D. Thom. licet prius probauerit ex perpetuitate, & vnitate motus vnitatem, & perpetuitatem primi motoris: quia hanc probauit ex motu rerum in communi accepto, vel à toto (vt aiunt) genere, modo verò de motu particulari vnius determinati corporis probat, quòd sit vnus, & perpetuus, ex vnitate & perpetuitate primi motoris. 71

CAPVT X.

TEXT. ARISTOT.

Quod autem hoc necesse est impartibile esse, & nullam habere magnitudinem, &c.

Breuis expositio Textu

72 IN vltimo capite huius libri concludit Aristoteles omnia quæ pertinent ad primum motorem probans de eo, quòd sit infinitæ virtutis, atque etiam indiuisibilis, & incorporeus, carens magnitudine, & ideò, ne nos filum disputationis nostræ de proprietatibus, seu attributis primi motoris interrumpamus, sed sub vno tractatu, possimus omnia comprehendere, simúlque examinare, an sufficienter fuerint probata ab Aristotele, cogimur explicationem vltimi capitis statim post sextum subiicere. In quo duo intendit Aristoteles probare de primo motore, nempè quòd sit infinitæ virtutis, & incorporeus. Sed caput in tres partes diuiditur. In prima probat primum. In secunda proponit & soluit dubium de motu proiectorum. Et in tertia probat primum motorem esse incorporeum.

Asserit ergo primò, quòd ille idem primus motor, de quo probauit esse immobilem, perpetuum & vnum, habet virtutem infinitam, & ideò simpliciter est infinitus; quod probat hac ratione: Motus est perpetuus, non solùm in communi, ita vt semper sit: sed ita vt detur vnus aliquis motus, qui semper fuerit, & ex consequenti, quod sit continuus & vnus factus à primo motore, vt superiùs probatum est: ergo primus motor mouet semper, sine principio & fine, & ex consequenti mouet tempore infinito incessante: sed motor, virtutis finitæ non potest mouere corpus motu continuo per tempus infinitum: ergo primus motor id præstans non habebit virtutem limitatam, sed infinitam. Minorem probat, quia quælibet virtus infinita non potest mouere, nisi finitam magnitudinem & finito tempore cum eadem sit seruanda proportio inter motum, magnitudinem, & tempus: ergo virtus, quæ mouet tempore infinito, infinita debet esse.

73 In secunda parte proponit dubium de motu proiectorum, à quonam motore fiat, vt dum lapidem sursum proiicimus, à quonam moueatur. Et respondet non moueri per quandam antiperistasim vel repercussionem partium aëris: quam quidam hoc modo fieri existimabant: vt partes anteriores aëris, quas lapis diuidit, & à se depellit, iterum coniungantur à tergo ad replendum locum ab eodem lapide dimissum, & per hanc con-

iunctionem repercutiunt eundem lapidem,& à se pellunt, & sic depulsus lapis prosequitur suum motum, & ita mutua hæc percussio partium aëris à lapide, & lapidis ab eisdem est causa motus eius: Hanc enim causam, vt insufficientem reiicit Aristoteles, quia quemadmodum istæ partes simul mouentur à lapide per diuisionem, & simul eum mouent per coniunctionem, ita simul cessant à motu, quem constat lapidem prosequi; ergo non possunt esse causa continuæ prosecutionis, sed alia designari debet. Et hanc docet esse proiectorum quidem primã, atque remotam, qui sicut manu mouet lapidem, ita mouet partem aëris manui contiguam & rursus hæc pars aëris mouet aliam sibi contiguam, & hæc aliam, quousque perueniatur ad partem aëris tangentem lapidem, à qua proximè mouetur. Et qua elanguescente, elanguescit motus lapidis, & tandem extinguitur. Et ex solutione huius dubij constare ait primo, motum proiecti corporis non esse perpetuum: quia non procedit ab vno motore, sed à multis. Secundo constat, quòd cum primus motus sit vnus atque perpetuus, necesse sit primum motorem esse vnum: quia à multis motoribus non potest vnus motus continuus procedere.

Asserit tandem in vltima parte capitis, quod primus motor non solùm sit virtutis infinitæ, sed etiam careat magnitudine & impartibilis seu indiuisibilis sit, vel incorporeus, quod probat hac ratione, primus motor habet virtutem infinitam, sed virtus infinita non potest esse in magnitudine; ergo caret magnitudine, & impartibilis atque incorporeus est. Minorẽ sic probat: si virtus infinita sit in magnitudine, aut in corpore: vel est in magnitudine, aut corpore finito, vel infinito: infinitum dari repugnat, vt sæpè probatum est; ergo erit in corpore finitæ magnitudinis; sed repugnat infinitam virtutem esse in magnitudine finita; ergo repugnat primum motorem habere magnitudinem. Probat minorem, quia, si virtus infinita, esset in magnitudine finita, moueret eam in non tempore vel in instanti, quod repugnat; quia motus non potest fieri in instanti, vt probauit in 6. lib. Sed consequentiam sic probat: virtus finita mouet magnitudinem finitam; motum finitæ velocitatis & ideò in tempore aliquo finito, & si sit maior, mouebit eandem magnitudinem motu velociori, & propterea in minori tempore; ergo si sit infinita, mouebit eandem motu infinitæ velocitatis, & tempore in infinitum minori: sed tempus in infinitum minus non datur, sed potiùs vocatur non tempus, vel instans; ergo mouebit eam in non tempore, vel in instanti. 74

TRAÇ

TRACTATVS I.

De proprietatibus, seu attributis primi motoris.

75 IN his tribus capitibus, quinto, sexto, & decimo præcipuè agit Aristoteles de existentia; & proprietatibus primi motoris; quæ etiam solent appellari à Theologis attributa Dei; quia ei attribuitur; quòd sit perpetuus, vnus, infinitus, atque incorporeus: & hæc quidem essentialia sunt Deo; quem hoc loco intelligit Aristoteles nomine primi motoris, sed quia nostrô modo intelligendi, primò intelligimus diuinam essentiam, per quam Deus est: deinde has perfectiones, quas ei, vt iam constituto per essentiam conuenire censemus, ad similitudinem proprietatum, quas post essentiam in creaturis solemus intelligere, ideò eas vocamus proprietates, seu attributa Dei, aut primi motoris. Consequenter verò egit capite decimo, de motu proiectorum volento: ex quo argumento deduxit ad probandum primum motorem esse vnum. Duplicem ergo tractatum instituimus circa tria hæc capita; primum de proprietatibus, vel attributis primi motoris, in quo circa singulas examinabimus, an sufficienter sint probatæ de ipso ab Aristotele. Secundus tractatus erit de principio, & causa motus proiectorum, qui vocari solet impulsus.

An probauerit euidenter Aristoteles dari primum motorem.

76 HOc est primum pertinens ad existentiam, primi motoris; seu ad quæstionem an sit; quod asseruit, & probauit de eo Aristoteles: & quia fundamentum est cæterarum proprietatum, vel attributorum, primò disputandum est de illo, an probauerit euidenti ratione dari primum mototem.

Et prima opinio Modernorum *asserit Aristot. non probasse euidenti ratione dari primum motorem, sed nec ratione satis probabili:* & citant pro se Scotum in 1. d. 2. q. 2. artic. 1. conc. 1. qui nihil tale asserit, vt inferiùs ostendam. Probatur hæc sententia: Primò quia ratio Aristotelis innititur illi principio, quidquid mouetur, ab alio mouetur: quod non probauit verum esse in motu grauium, & leuium: nisi rationibus, valde infirmis, & quæ à pluribus non recipiuntur tenentibus oppositum: quòd à se potius, & non ab alio moueantur: & licet contenderit eam probare in viuentibus, falsum quoddam principium assumpsit, nempe id, quod à se motur distinguendum esse in partem per se mouentem, & per se motam: quod non probauit, nec verum esse potest: cum nullum sequatur inconueniens ex eo, quòd idem moueatur à se primo, & diuersa ratione sit mouens, & motum absque tali distinctione

partium, quare ratio eius parum momenti habet. Secundò; quia etiamsi hoc principium euidens esset: aliud præsupponit non necessarium; quòd in causis essentialiter subordinatis necesse sit dari primam, & vltimam; quid enim prohibet in his causis non dari vltimam; sicut nec datur in numeris per se ordinatis, nec in diuisionibus continui ordinatè faciendis: bene ergo poterit procedere effectus ab infinitis causis subordinatis, in quibus nulla detur prima; quare non bene probat ex his principiis dari primum motorem, à quo moueantur cæteræ causæ.

Secunda opinio communis est in schola, quod Aristoteles demonstratione à posteriori ex motu probauerit euidenter dari primum motorem. Ita D. Thom. 1. lib. contra Gentes cap. 13. Durand. in 1. d. 3. quæst. 1. numero septimo, & ferè omnes alij scholastici in eadem distinct. Scotus etiam vbi supra expressè approbat rationem Aristotelis, & nullus locus in tota eius doctrina reperietur, in quo eam reiiciat, vel infirmam esse asserat; & ita nobis tenendum est. Vt autem efficacitas demonstrationis eius intelligatur notandum est, duobus illis principiis inniti nempè, *Quidquid mouetur, ab alio mouetur: & in causis per se ordinatis nõ esse procedendum in infinitum: sed deueniendum esse necessariò ad primam.* Primum autem duabus viis probatum est ab Aristotele, priori quidem ex dependentia mouentium particularium ab vniuersalibus quibus essentialiter subordinãtur secundum ordinem naturalem; quo partes vniuersi inter se ordinari notum est; atque etiam ex dependentia essentiali omnium causarum à prima, quæ sicut non habent esse à se; sed receptum ac dependens ab alio; ita non habent virtutem mouendi, neque actualem motum à se, sed ab alio. Hanc viam non expressit Aristoteles in hoc libro, sed tanquam per se notam, atque euidentem præsupposuit: expressit verò primo lib. Meteor. cap. 2. his verbis: *Est autem ex necessitate continuus quodammodo iste superioribus lationibus, vt omnis ipsius virtus inde gubernetur: vnde enim motus principium omnibus inest, illam causam putandam primam.* Posterior via id probandi est ex dependentia particularium mouentium inter se se; modóque, quem particulares ipsæ causæ seruant in mouendo & agendo, qua vsus est Aristoteles hoc loco, non tanquam certa, aut euidenti ad conuincendum, sed tanquam probabili, ac tanquam via, per quam quasi manu ducatur intellectus, ex his quæ apud nos sunt, ad percipienda illa, quæ in causis superioribus, & magis à sensibus remotis reperiuntur: quasi hoc modo arguere velit. In causis particularibus Physicorum motuum, quæ apud nos, imò in nobis ipsis sunt, aliquo modo reperimus, quòd qualibet moueat cum dependentia ab alio totali, aut saltem partiali, vsque ad primum in eo ordine; ergo eodem modo contin

contingere existimandum est in ordine mouentium totalium, & completorum, vt particularia ab vniuersalibus moueantur: & hæc etiam ab aliis vsque ad primum.

79 Secundum autem principium euidenter ostendi potest ex duobus: ex primo quidem quia si in causis per se subordinatis admittatur processus in infinitum, euidenter sequitur dari causas Physicas actu infinitas, & ideò infinitum actu in rebus completis: quod falsum ostendimus supra, probantes, nec dari infinitum actu, nec dari posse per virtutem naturalem causarum. Probatur consequentia, ex differentia causarum, per se, & per accidens subordinatarum: nam in causis per se subordinatis sic dependent inferiores à superioribus: vt non possint operari, nisi per actualem influxum moueantur ab eis: vt ignis non potest calefacere, nisi cœlestes influentiæ actu concurrant cum eo. In causis verò accidentaliter subordinatis non datur actualis, aut necessaria dependentia posteriorum à prioribus: vt pater, non necessariò dependet in generatione filij à proprio parente, vel auo, aut proauo, sed sine vllo influxu actuali eorum operatur, & solùm dicuntur causæ: quia generans accepit esse, & virtutem operandi ab eis. Ex qua differentia sequuntur duæ aliæ: prima, quòd causæ omnes per se ordinatæ requirunt necessariò actualem existentiam: quia repugnat actualem influxum præstare sine illa: causæ verò accidentaliter subordinatæ non postulant actualem existétiam, sicut nec habent actualem concursum.

80 Vnde sequitur secunda differentia, quòd in causis per se subordinatis dari non potest processus in infinitum, nisi dentur infinita entia completa actu; in subordinatis verò accidentaliter non est id necessarium: quia licèt dentur infinitæ, cum non sit necessarium actu existere, nec est necessarium dari actu infinita.

Et ecce probata consequentia, quòd in causis per se subordinatis non possit procedi in infinitum: sed necesse sit dari primam, & vltimam. Quod non solùm est necessarium: quia daretur actu infinitum: nam hoc, quasi materiale inconueniens videtur, propter quod omnes concedunt euidens esse principium Aristotelis, non tamen propter ipsam subordinationem essentialem, aut formalem, ex qua negant quidam euidenter probari, quòd non possit admitti processus infinitus in eis. Ideo probandum est, ex vi solius subordinationis per se implicare contradictionem, quòd in infinitum procedatur: nam hoc præcipuè intendit Aristoteles, vt asserit expresſè, textu 34. huius libri, his verbis: *Impossibile est enim in infinitum abire mouens, & ipsum, quod mouetur ab alio: infinitorum enim non est aliquid primum.*

81 Ex quibus duas rationes euidentes colligo, primam quia effectus ab omnibus causis per se ordinatis actu concurrentibus de-

pendet,& præcipuè ab immediata,quæ cum sit determinatá, singularis, & vltima: iam necesse est in his causis dari vltimam; quare ex hac parte repugnat esse infinitas:sed quòd necessarium sit dari primam, sic probo; nam vel omnes istæ causæ concurrentes ad eundem effectum operantur dependenter ab alio, vel in tota serie earum datur aliqua non dependens ab altera in sua operatione: & si talis detur, hæc erit prima, à qua dependeant cæteræ: si verò non datur: ergo tota series earum operatur cum dependentia. Probatur consequentia: quia omnes & singulæ dependenter operantur, & tota ipsa series non est aliud ab eisdem; quare necesse est extra totam seriem dari aliam, à qua dependeant omnes, & cum hæc extra seriem causarum dependentium sit, non erit dependens: sed independens, & ex consequenti prima, à qua dependent omnes. Secundo: quia subordinatio per se causatum postulat per se, vt concursus superiorum deriuetur ad inferiores, vsque ad vltimam attingentem immediatè effectum: sed non potest deriuari vsque ad illam, nisi per intermedias: per has ergo deriuari debet, vt his mediis participetur ab ea,& effectu,si autem sint infinitæ,& non detur prima,repugnat talis deriuatio concursus:ergo ex vi subordinationis per se necesse est dari primum.

Probatur minor: quia infinitum non est pertransibile: ergo 82
si infinitæ sunt tales causæ, repugnat concursum superiorum peruenire ad vltimam: imo etiam ad intermedias, à quibus per vniuersaliores deriuari debet, quare si agere debent,necesse est esse finitas,& dari primam,à qua per finitas quoque intermedias deriuetur concursus vsque ad vltimam, à qua immediatè procedit effectus.

Et ecce probatum euidenter vtrumque principium assumptum ab Aristotele ad probandum dari primum motorem, cuius demonstratio sic formanda est:Euidens est dari motum in rerum natura, & quod per eum mouetur non habere virtutem motiuam,nec motum ipsum à se:sed ad alio,sicut euidens est non habere esse à se:sed participatum ab alio,cum sit finitum,& limitatum: illud ergo à quo mouetur, vel non, si non mouetur, erit primum à quo procedit motus, si mouetur: vel à se, vel ab alio: & si à se, erit etiam primum, à quo moueantur cætera: si verò mouetur ab alio, cum non sit procedendum in infinitum in causis per se ordinatis, dabitur necessariò prima, à qua moueantur omnes,& hæc erit primus motor.

Et ex his constat soluta esse argumenta modernorum: cum probatum sit euidenter, vtrumque principium assumptum ab Aristotele & explicatum, rationem in his capitibus adductam probabilem tantùm esse, & pro tali esse adductã ab eo, vt notior

nobis

nobis fieret euidens ratio, quàm hoc loco præsupponebat, & alibi expresse attulit.

De immobilitate primi motoris, an fuerit euidenter probata ab Aristotele.

83 HÆc est prima proprietas, vel primum attributum, quod de primo motore probauit Aristoteles circa quam est prima opinio Scoti, non in 4. vt refertur à multis, sed in 1. d. 8. qu. 5. *asserentis rationes Aristotelis non conuincere omnimodam immobilitatem primi motoris, nisi aliquid eis addatur:* quid verò addendum eis sit, explicant Conimb. 8. lib. Physic. c. 6. qu. 1. art. 3. asserentes complendas esse ex 12. lib. Meta. c. 7. vbi Aristoteles supponens rationes huius loci, & vniuersaliter sumens mutationem, non pro sola Physica, sed pro quacunque alia, demonstratiua ratione probat primum motorem esse immutabilem hoc modo: Primus motor mouet per intellectum, & voluntatem, ergo agit propter finem à se cognitum, & amatum: vel ergo agit propter finem distinctum à se, vel propter se tantum: si hoc secundum dicatur: euidenter sequitur esse prorsus immobilem, quia non allicietur ab alio ad mouendum: si verò propter alterum finem mouet, eadem erit quæstio de illo; an à se, vel ab alio moueatur, & cū non detur processus in infinitum, sistendū erit in aliquo primo omnino immutabili. Probari potest hæc sententia Scoti: quia Aristoteles hoc loco, solum probauit euidenter primum motorem non moueri per se ab alio, quod verò non moueatur à se, ratione alicuius partis, sicut mouentur viuentia: vel non moueatur per accidens: sicut mouetur anima in corpore, solùm probauit quibusdam coniecturis satis infirmis, vt in nostra expositione textus facilè intelligi potest: sed nisi hoc euidenter probetur, non censetur probatum esse omninò immobilem: ergo concluditur non probasse omnimodam immobilitatem eius. Secundò, quia licet daremus euideter probasse, quòd sit immobilis motu Physico: non tamen esse omnino immutabilem: quia præter motum Physicum dantur aliæ mutationes spirituales, quales sunt operationes intellectus & voluntatis, per quas realiter mutatur intelligens, & volens: cum aliter se habeat nunc, & prius per receptionem horum actuum in se, tanquam in subiecto; necesse ergo fuit probare, quòd nec per has mutationes possit mutari, vt probatum censeatur omninò immutabilem esse.

84 Hæc tamen sententia non omnino probanda est: quia id quod Scotus asserit, confusum quid est, cum solùm dicat insufficientes esse rationes Aristotelis, & aliquid eis deesse: nec probans insufficientiam earum, nec explicans, quid eis addendum sit. Quod verò

verò addendum esse eis asserunt Conimb. non videtur mihi sufficiens, nam illa ratio, quam se ex Aristotele deducere aiunt, non probat non mutari per intellectiones, & volitiones: quia licèt probetur non moueri ab alio fine; sed propter se tantum operari, non probatur, quòd per proprios actus intellectus, & voluntatis propter se elicitos, & in se receptos non mutetur.

Nostra igitur sententia duo asserit: Primum est, Aristotelem solùm hoc loco voluisse probare de primo motore, quòd sit immobilis motu Physico de quo solùm agebat, non aliis mutationibus spiritualibus ad Physicum non pertinentibus, sed ad Metaphysicum. Asserit secundò omnimodam immobilitatem non posse probari euidenter ex his solùm, quæ Aristoteles attulit pro ea probanda; nisi eis adiungantur alia, quæ attulit capite vltimo huius lib. ad probandum esse infinitum: ostenso autem, quod infinitus est, vt ostendisse videbimus, euidenter probari potest ex motu physico, quòd sit prorsus immobilis. Sic autem demonstratio formanda est: Euidens est primum motorem non moueri ab alio, vt probauit Aristoteles, sed cætera omnia ab eo: ergo euidens est, non ab alio, sed à se habere virtutem mouendi omnia; sed virtus mouendi emanat ab esse rei: ergo si habet à se virtutem motiuam, habebit esse à se, & non participatum, aut receptum ab alio, & ex consequenti non limitatum, sed infinitum. Probatur euidenter consequentia: quia esse par- 85
ticipatum ex virtute causæ efficientis in qua continetur, & à qua procedit, limitatur: ergo illud esse, quod non procedit ab alio, nullam limitationem habere potest, sed erit infinitè perfectum. Tunc vltra, infinitæ perfectioni nulla potest perfectio deesse, neque aliquam potest imperfectionem admittere: ergo primo motori infinitè perfecto, nec aliqua perfectio deesse potest, nec noua perfectio aduenire, imò nec potest aliquam imperfectionem in se admittere: quia infinitè perfectum, & omni ex parte perfectum conuertuntur: sed esse capacem alicuius motus, vel mutationis intrinsecam imperfectionem præsupponit, nempè potentiam passiuam essentialiter imperfectam: supponit etiam defectum alicuius perfectionis, quia nihil mouetur, vel mutatur, nisi pro acquirendo aliquo, quod sibi deficit, saltem accidentali; quod repugnat cum perfectione infinita: ergo repugnat etiam primo motori infinitè perfecto omnis motus 86
atque etiam omnis mutatio: itaque demonstratio hæc sufficienter colligit ex omnibus, quæ hoc loco de primo motore docuit & probauit Aristoteles simul coniunctis: cum probauerit de eo capite vltimo huius libri, quod sit virtutis infinitæ, & prius probauerat non habere motum ab alio, sed à se, & cum ex motu procedat, magna ex parte physica est, quamuis quædam etiam vniuersa

perfaliora desumat ex Metaphysica, sine quibus non posset esse integra.

87 Et ex his soluta sunt argumenta: primum quidem, cui conceditur ex his solis, quæ Aristoteles assumpsit ad probandam immobilitatem primi motoris, non probasse eam euidenter: sed probabiliter tantùm, has autem rationes probabiles non attulit pro euidentibus: sed quia ex notioribus nobis, imò potiùs ex his, quæ in nobis ipsis sunt procedentes viam nobis aperiunt ad colligendam, & intelligendam demonstrationem ex his & aliis: quæ de primo motore in discursu totius libri affert, per quam omnimoda immobilitas eius euidenter probatur, licèt à posteriori, quia ex motu, vt Philosophum decebat. Solutum est etiam secundum argumentum, cum constet prædictam demonstrationem probare immobilitatem etiam prouenientem ex actibus intellectus, & voluntatis, quæ non possunt recipi in eodem intelligente, & volente, nisi præsupposita potentia passiua essentialiter imperfecta.

De vnitate primi motoris an fuerit probata euidenter ab Aristotele.

88 PLures afferuntur rationes ad probandam vnitatem primi principij, quod sub nomine Dei intelligimus; præsertim à D. Thoma 1. lib. contra gent. cap. 42. quas etiam accommodare possemus ad probandam vnitatem primi motoris: nam solo nomine differunt, Deus primum principium, primum mouens, primus motor, & prima causa: sed quia non omnes rationes videntur omnibus conuincere, sed plures solutiones afferri solent ad ostendendam infirmitatem earum, ideò ferè omnes censeo omittendas. Et duas solùm afferendas ex motu desumptas: & propterea propriè Philosophicas. Et sit prima: primus motor non mouetur ab alio, nec ex consequenti habet virtutem mouendi ab alio participatam; sed à se: ergo neque habet esse participatum, sed à se, non quidem à se productum, vel factum, quia repugnat aliquid à se produci, tanquam à causa efficienti: cum euidens sit inter producens, & productum dari relationem realem: ac realem distinctionem, sed à se habet esse, id est, improductum, vel non receptum ab alio. Tunc vltra, esse non receptum ab alio ex propria ratione est purè actuale, determinatum & singulare: ita, vt non possint in eo distingui prædicata generica, specifica & indiuidualia: nam hæc distinguimus in creaturis: quia concipimus in eis diuersos gradus essendi participatos, & ideò limitatos: distinctio enim hæc ex limitatione prouenit, vel certè fundamentum eius. Ex quibus sequitur, quòd sicut non potest multiplicari secundum genus, vel speciem, sic etiam, nec secundum numerum: sed

sed implicat contradictionem esse plura entia improducta, & à se. Et certè si posset multiplicari, qua ratione plura esse possent, possent esse actu infinita: & si possent multiplicari in infinitum, actu essent multiplicata, sed dati infinita entia actu improducta, vel à se, & infinita secundum essentiam non est intelligibile: ergo, nec possibile, sed vnum tantùm erit.

Secundam rationem atulit Aristoteles c.6. huius lib. text. 84. quia in entibus à se, & per se natura abhorret infinitudinem: immò, & pluralitatem: ergo implicat contradictionem dari plures primos motores. Antecedens probatur quia omnes effectus possibiles, tam secundum numerum, quàm secundum genus & speciem possunt produci, ordinari, regíque ab vno primo principio: ergo frustra ponuntur plura: & si frustra ponuntur, abhorret natura pluralitatem, sicut superfluitatem. Probatur verò consequentia, quòd si natura abhorret hanc pluralitatem repugnet dari: quia in his ea solùm sunt possibilia, quæ sunt actu: nam in hoc sensu intelligitur vulgatum illud, quod ex doctrina Aristotelis adduci solet, *in æternis idem est esse, & posse*, hoc est in his, quæ à natura æterna sunt, non separatur potentia ab actu, sed idem prorsus sunt: & ea solùm sunt actu, & possibilia, quæ naturæ rerum consentanea sunt: cum non detur recursus ad aliquam potentiam absolutam in multiplicatione eius, quod non est factum per aliquam potentiam, sed à se habet esse. Et certè hæc ratio Aristotelis sic exposita efficacissima est ad conuincendam vnitatem primi motoris ex motu & conditione rerum naturalium, licet primo aspectu facilis, & infirma appareat. 89

De infinita virtute intensiua primi motoris, an eam probauerit euidenter Aristoteles.

DVo sunt examinanda circa virtutem infinitam primi motoris: primum, an ei tribuerit Aristoteles virtutem infinitam intensiuè, per quam possit producere plures effectus maioris, & maioris perfectionis in infinitum, vel solùm infinitam extensiuè, quantum ad durationem: ita vt possit efficere motum perpetuum sine principio & fine, vel effectum alium infinitæ durationis. Secundum, an in eodem sensu, in quo ei attribuere intendit infinitam virtutem, probauerit euidenter eam habere. 90

Prima opinio tenet Aristotelem non tribuisse primo motori virtutem infinitam in primo sensu, sed tantum in secundo. Ita ferè sentiunt Ocham. quodlib. 3. quæst. 1. Gregor. in 1. distin. 42. quæst. 3. artic. 1. Marsi. in 1, quæst. 41. artic. 2. Aliacensis ibidem. quæst. 13. artic. 3. nouo Castrensis distin. 44. quæst. 1. Iand. 12. Meta. qu. 15. & Cano. 10. lib. de locis. Probant primò, quia ratio eius nihil aliud probat: sic enim arguit cap. 10. virtus

enim

finita non potest mouere tempore infinito, sed primus motor mouet primum mobile tempore infinito: quia sine principio & fine mouet: ergo habet virtutem mouendi infinitam. Idem enim argumentum posset fieri de quacunque intelligentia mouente aliquod corpus cæleste, quia cum sit incorporea moueri potest saltem sine fine; ergo per infinitum tempus: quare habebit virtutem infinitam in eodem sensu: cum tamen constet esse finitam & limitatam intensiuè. Secundò, quia quædam tribuit Aristoteles primo motori aliis suæ doctrinæ locis, & quædam alia ei denegat, quæ non possunt stare cum infinita virtute intensiua eius: ergo non sentit de eo, quòd talem virtutem habeat. Probatur antecedens, ex primo libro de cœlo, & cap. 5. vbi negat posse producere plures mundos. Et libro secundo, capite sexto, asserit primum motum finitæ tantùm velocitatis esse: propter limitatam virtutem primi motoris: propterea Platon in libello de his, in quibus Aristoteles dissentit à Platone, præfert Platonem Aristoteli: quia ille Deum pro dignitate honorauerit tribuens ei infinitam virtutem, & rerum omnium conditorem esse docens: quem tamen Aristoteles primi corporis tantùm motorem esse docuit, & cæteras intelligentias non excedere, secundum virtutem infinitam, sed solùm secundum quandam proportionem finitam primæ intelligentiæ.

Hæc tamen sententia falsa est, quòd hac ratione probo, nam ideò probauit Aristoteles primum motorem esse infinitæ virtutis, vt ex hoc possit ostendere non habere magnitudinem, sed indiuisibilem & incorporeum esse, quod probauit cap. 10. quia si virtus infinita eius esset in magnitudine, moueret eam in non tempore, aut in instanti, quia moueret motu infinitæ velocitatis: ergo non sentit habere virtutem infinitam secundum durationem tantùm: nam hæc impertinens est ad mouendum motu velociori, vel infinitæ velocitatis, vt ex se est manifestum, sed virtutem infinitam intensiuè ei tribuit, sine qua repugnat mouere posse motu infinitæ velocitatis.

91 Sed restat secundum: an probauerit euidenter habere infinitam virtutem intensiuam: & prima opinio non solùm eam non probasse affirmat: sed potiùs rationem eius ostendere, quòd in eo errore fuerit, quod putauerit cæteras intelligentias habere, infinitam virtutem: cum ex mente eius deputatæ sint ad mouendum cætera corpora cælestia ab æterno, & absque fine: quod est eas mouere tempore infinito. D. Thomas alio modo exponit Aristotelem, docens, probasse quidem infinitam virtutem primi motoris ex motu infinitæ durationis, quo indigeret corpus infinitum (si daretur ad percurrendam quamlibet partem spatij finitam) & nihilominus à virtute infinita primi motoris moueri

moueri posset. Alij denique aliis modis exponunt mentem Aristotelis. Placet tamen sententia Scoti in 1. distinct. secunda q. 2. & quodlib. 7. atque etiam Caietanus in Opusculo de infinita virtute intensiua Dei. Quòd ratio Aristotelis euidenter probauerit primum motorem habere virtutem infinitam intensiuè ex eo, quòd potest afficere motum infinitæ durationis; non quemcunque, sed primum, ex quo dependent cæteri omnes, & ideò proportionatum primo motori, prima virtute mouente, hoc est, non recepta, vel dependente ab alio, sed à se habita, & non solùm si- 92
ne dependentia, sed à qua dependent cæteræ omnes virtutes, hoc autem modo, & cum his circunstantiis mouere incessanter per infinitum tempus euidenter probat habere virtutem infinitam intensiuè. Et si dicatur, ex hoc modo mouendi, per virtutem non acceptam ab alio, probari quidem virtutem infinitam etiam ex motu durationis finitæ, imò ex quolibet minimo opere primi motoris, non ex ratione ipsius operis, ad quod requiratur virtus infinita; sed ex virtute non accepta ab alio, per quam fit, sed Aristoteles contendit procare virturem infinitam, ex vi huius; quod est mouere per infinitum tempus, ex quo tamen non probatur; ergo ratio eius, nec ita intelligitur, nec probat intentum efficaciter.

Respondent Scotus & Caietanus bene, quòd ex vtroque pro- 93
cedit ratio Aristotelis, nempe ex motu infinitæ durationis, facto à primo motore, vt tali, hoc est, per propriam eius virtutem, quæ licet ostendatur infinita in quocunque minori opere independenter facto; sed præcipuè ostenditur in primo motu infinitæ durationis, tanquam in primo, à quo dependent cæteri: & ideò tanquam proportionato primo motori, quem nulla intelligentia potest independenter facere; quare euidenter probauit Aristoteles ex præcipuo opere primi motoris, sibíque proprio infinitam virtutem intensiuam eius: quamuis negari non possit, quòd hæc ratio præsupponat errorem eiusdem Aristotelis de æternitate mundi, & motus, sed hoc non tollit efficacitatem rationis eius, ex suppositione huius impossibilis procedentis.

Et ex his soluta sunt argumenta: quia licet motus infinitæ 94
durationis secundum se non probet infinitam virtutem intensiuam, probat tamen, vt à primo motore factus, sine dependentia ab alio. Quòd verò in secundo argumento dicitur negasse Aristotelem, quòd plures mundi esse possint, negare non possumus: sed ratio eius propter quam id negauit ostendit, non negasse propter defectum virtutis eiusdem motoris primi: sed quia mundus iste, inquit, constat omni materia possibili, ex qua omnia etiam corpora possibilia componi possunt: & ideò superflua esset alia

materia,

materia, & alius mundus, & quia nihil superfluum potest fieri à natura, vel per virtutem naturalem, ideò impossibile reputauit Aristoteles dari alios mundos; quia, quod naturaliter est impossibile, censetur simpliciter impossibile ab his, qui solo lumine naturali res naturales cognoscunt. Et vt vno verbo hoc explicemus, dicimus Aristotelem cognouisse, & probasse infinitam virtutem primi motoris, imperfectè quidem: quia non cognouit, quòd absolutè esset infinita, sed solùm per ordinem ad effectus mediis causis naturalibus efficiendos, vnde solùm imperfectam rationem designare potuit ad eam probandam, & quæ ideò ab his, qui apprehendunt diuinam virtutem non alligatam causis naturalibus inefficax iudicatur. Nec denique errasse Aristotelem intelligimus (vt ei opponit Cano) in eo, quod infinitam virtutem concesserit intelligentiis ex eo, quod infinito tempore mouent: quia cum moueant dependenter à primo motore, non arguit in eis virtutem infinitam talis motus, etiam apud Aristotelem.

De indiuisibilitate primi motoris, an eam probauerit euidenter Aristoteles.

95 IDem est primum motorem esse impartibilem, vt docuit Aristoteles, ac esse indiuisibilem, aut incorporeum: nam indiuisibilia appellat Aristot. impartibilia, vt ostendat non habere magnitudinem, quia cum magnitudo ex se habeat partes; quod partibus caret, necesse est etiam careat magnitudine, & quod caret magnitudine, caret etiam corpore: cum magnitudo sit accidens corporeum, quod non potest inhærere, neque conuenire, nisi corporeæ substantiæ: vnde quod impartibile est, incorporeum censetur. Supposito ergo, quod Aristoteles senserit primum motorem esse incorporeum & id contenderit probare cap. 10. quærimus, An probauerit euidenti ratione vel solùm probabili.

96 Prima opinio Modernorum negat Aristot. probasse euidenter, quod primus motor sit impartibilis vel incorporeus. Probat primò, quia ratio eius talis est: primus motor habet virtutē infinitam extensiuam ad mouendum, sed repugnat dari infinitam virtutem mouendi in magnitudine; ergo repugnat primum motorem habere magnitudinem. Minorem sic probat, si daretur infinita virtus in magnitudine, vel magnitudo esset finita vel infinita: infinita non est possibilis, vt probatum est in 3. lib. ergo daretur in magnitudine finita, hoc repugnat, ergo repugnat infinitam magnitudinem primi motoris esse in magnitudine, aut in corpore, & ideò repugnabit esse corporeum. Probat iterum minorem: quia si daretur virtus infinita in magnitudine finita moueret eam in non tempore; vel in instanti, sed repugnat

fieri motum in instanti, vt superius probatum est; ergo repugnat etiam dari virtutem infinitam in magnitudine finita. Probat tandem minorem, quia virtus vt quatuor in magnitudine existens mouet eam per tantum spatium motu alicuius velocitatis, & in aliquo tempore finito, & si sit maior mouet corpus per idem spatium motu velociori, & in minori tempore; si ergo fuerit infinita, mouebit illud motu infinitæ velocitatis, & in tempore in minori infinitum; sed tempus minus infinitum non est tempus; sed non tempus, vel instans, ergo mouebit corpus in instanti.

Hæc autem ratio, aut nihil probat, aut solùm probat virtutem infinitam non esse possibilem: ergo potiùs destruit Aristoteles principium, quod præsupponit; nempè virtutem primi motoris esse infinitam, quam probat esse incorpoream. Probatur antecedens: quia hæc ratio æquè probat ~~de virtute~~ te infinita in magnitudine: & extra illam: nam quælibet virtus, siue sit in magnitudine, siue extra illam, poterit eam mouere, & quò maior sit virtus velociori motu, & in minori tempore: & si fuerit infinita motu infinitæ velocitatis, & in non tempore: & cum sit impossibile dari motum in non tempore, impossibile etiam erit dari virtutem actu infinitam: tam in magnitudine, quàm extra illam. Secundò, iam, quòd de sola virtute infinita in magnitudine procederet ratio Aristotelis: suppônit quendam errorem, videlicet, quod primus motor naturaliter operetur; alioqui nihil probaret ratio eius: quia si liberè agit, non est necessarium totam suam virtutem applicare ad mouendum; sed tantùm, quantum iudicabitur conueniens per rationem; cuius iudicium sequitur libertas. Deinde, etiam hoc errore supposito non probat aliquid impossibile: ergo ad nullum inconueniens ducit: ex eo, quòd detur virtus infinita in magnitudine, & ita nullius momẽti erit ad probandum intentum eius. Probatur minor; quia non est necessarium, quòd virtus infinita habeat effectum sibi adæquatum ad extra, nempè actu infinitum: sed satis est, habeat infinitum in potentia, qui simpliciter sit finitus; ita vt possit quocunque dato, maiorem, & maiorem in infinitum producere; semper tamen actu finitum, & nunquam actu infinitum: quemadmodum de infinita virtute, vel potentia Dei dictum est in tertio libro non esse necessarium, quòd possit efficere effectum actu infinitum, sed satis esse, quod possit efficere infinitum in potentia eodem modo: solum ergo sequitur ex ratione Aristotelis, quòd virtus infinita primi motoris existens in magnitudine finita possit eam mouere, motu velociori in infinitum, & in tempore minori in infinitum, semper tamen motu finitæ velocitatis actualis: & in tempore aliquo facto, & nunquam infinitæ velocitatis 97

locitatis actu, neque in non tempore, & hoc nullum est inconueniens, vt per se constat.

98 Secunda opinio est euidenter probare Aristotelem eodem argumento facto, quod primus motor sit impartibilis, vel incorporeus. Ita D. Thomas cap. 10. & videtur mihi probabilior & tenenda. Quam vt simul explicemus & probemus, notandum est, quòd si infinitas virtus primi motoris esset in materia, non esset intellectiua nec sensitiua; quia formæ sensitiuæ, aut intellectiuæ dependent in suis operationibus ab obiecto extrinseco, vt de anima rationali, & sensitiua constat: sed nec nutritiua cum hæc etiam suo modo dependeat ab extrinseca materia sibi approximanda, vt operetur: quare sequitur in infimo gradu materialitatis consistere, esséque quasi virtutem ignis, vel aquæ tria habentem. Primum, quòd operaretur naturaliter, hoc est, ex determinatione ad vnum, & sine libertate. Secundum, quòd in tota magnitudine, & in singulis partibus esset secundum eandem rationem infinitudinis, sicut quælibet virtus homogenei corporis, vt ignis, vel aquæ. Tertium, quod cum esset virtus primum agentis, non dependeret ab agente extrinseco, nec esset, à quo limitaretur in sua operatione: sed simpliciter ageret in quantum potest, vel secundum vltimum potentiæ, solùm posset excogitari, quod limitaretur ex finita capacitate subiecti, vel motus; quia neque illa est capax motus infinitæ velocitatis, neque motus ipse infinitæ velocitatis capax est: sed nec posset ex hac parte limitari, quia capacitas finitæ magnitudinis in ordine ad motum, & ipsiusmet motus in ordine ad velocitatem non determinatur ad motum tantæ velocitatis nec motus ipse ad tantam velocitatem, quin possit quacunque data maiorem habere in infinitam: ergo nec ex hac parte determinatus posset esse, quantum ad velocitatem motus, quem efficeret virtus infinita primi motoris in magnitudine finita: quia vniuersaliter loquendo solum determinatur velocitas cuiuscunque motus, secundum limitationem virtutis motiuæ: quæ cum esset infinita agens secundum vltimum potentiæ, efficeret motum infinitæ velocitatis, qui in non tempore, vel in instanti absolueretur.

99 Quod hoc breui argumento euidenter probatur, vel motus quem efficeret talis virtus infinita sic agens, haberet velocitatem actu finitam, hoc est, tantam, & non maiorem, vel actu infinitam: sed non actu finitam; ergo actu infinitam; & ita fiet in non tempore. Probo minorem, quia si haberet actu finitam; ergo tantam, vt non maiorem: sed quacunque signata necesse est habere actu maiorem in infinitum. Probatur, quia virtus infinita agit secundum vltimum potentiæ: ergo producit actu, quidquid potest producere: bene ergo sequitur, motus ab ea

factus potest habere maiorem, & maiorem velocitatem in infinitum: ergo habet eam actu, & ita actu infinitam.

Ad primum argumentum negandum est antecedens, quòd 100 ratio Aristotelis probat primum motorem non habere virtutem infinitam, sed hoc potius præsupponit iam à se probatum & ex eo probat non esse materialem, vel corpoream. Negandum est etiam rationem Aristotelis æquè probare de magnitudine infinita in materia existenti, & extra illam: quia si non est in materia, liberè agere potest, sicut verè agit liberè, & tunc non sequitur producere posse effectum actu infinitum, vt probat argumentum: bene tamen sequitur, si sit in materia; quia materialis erit, & in infimo gradu materialitatis, ideò aget secundum vltimum potentiæ, vt probatum iam est.

Ad secundum argumentum negandum est primò, quòd talem errorem supponat ratio Aristotelis, sed potius supponit veritatem iam à se probatam; quod virtus primi motoris sit infinita secundum intensionem: quo supposito probare vult esse virtutem incorpoream, vel motum efficere in instanti: & ad id probandum, supponit quidem agere naturaliter, non ex propria sententia, vel secundum veritatem: sed ex sententia eius, qui diceret esse in magnitudine: quia euidenter ex eo infertur, vt probauimus: vnde nec haberet locum in ea motus agendi liberè, vel per intellectum, sed in infinito gradu materialitatis consisteret, & ideò ageret ex determinatione ad vnum, vel secundum vltimum potentiæ: & cum non posset vlla ex parte limitationem accipere, produceret motum infinitæ velocitatis. Et si dicatur aduersus Aristotelem, quòd de eodem primo motore scripserit; animal quoddam perfectissimum esse lib. 2. Metaph. cap. 7. text. 39. his verbis: *Dicimus itaque Deum, sempiternum, primúmque animal esse.* Ex quibus sequitur esse corporeum, & virtutem eius infinitam esse in magnitudine. Respondetur, verbum, animal prohibente vitam desumpsisse, quæ cum apud homines in solis ferè operationibus sensitiuis fiat manifesta, vulgari modo loquendi vsus, Deum animal perfectissimum vocauit, id est, perfectissimum viuens optima & sempiterna vita. Ita enim de eo sensit expressè lib. 12. Metaph. text. 39. vbi vitam ei tribuit infinitè perfectam, in perfectissima contemplatione sui ipsius positam quam constat longè distare à sensitiua. Bene ergo. D. Thom. Albertus Magnus, & Alensis in Commentariis illorum verborum ea exponunt, vt diximus in hoc solùm duo isti posteriores eum reprehendunt, quòd vulgari, & improprio nomine vsus fuerit de Deo loquens quia Philosophum oportet, cum de Deo loquitur, ab his nominibus abstinere, qui diuinam excellentiam aliqua ex parte diminuere videntur.

Quid de immensitate primi motoris senserit Aristoteles.

101 DVo attributa restabant primi motoris, ex his, quæ in hoc libro octauo tangit Aristoteles, nempè Æternitas & Immensitas: & de æternitate quidem euidens est bene sensisse, cum primum motorem æternum posuerit; quamuis malè de operationibus eius, in quantum æternitatem eis tribuit: docens mundum ab æterno fuisse factum. De Immensitate verò eius, per quam omnia replet, & vbique præsens est, non videtur bene sensisse: quia capite vltimo huius libri, text.84. determinatum locum tribuit primo motori, asserens non in centro mundi residere, sed in circunferentia vel conuexo primi cœli, quod suprema pars mundi est: & idem videtur sentire primo libro de cœlo, cap.3.text.22.lib.2.cap.12.text.66. lib.2. de gen.cap.10. 58. & 59. & lib.de mundo ad Alexandrum, ca.1. asserit corpora quæ longè distant à primo principio, quodam inordinato motu moueri; corruptionique subdita esse, & cap.7. eiusdem lib. docet non esse consonum diuinæ dignitati cunctis rebus administrandis interesse; quod probat exemplo Regum qui non per se, sed per suos ministros regni gubernationem, & administrationem exercent. Ex quibus colligi videtur, non tribuere immensitatem primo motori, nec de eo sentire quòd vbique sit præsens. Nam si vbique præsens esset, nullum locum determinatum haberet: nec esset magis in vno, quàm in altero præsens. Præterea, si vbique præsens esset; non diceretur res vna magis distare ab eo, quàm alia: non propter maiorem distantiam motu minus ordinato moueri. Et ita opinatur D. Iustinus Philosophus, & Martyr in oratione parenetica ad gentes.

102 *Secunda* opinio est opposita; ***quòd Aristoteles senserit primum motorem esse immensum, vbique præsentem, omnia per se conseruantem, & cum omnibus rebus concurrentem immediatione suppositi ad omnes suas operationes.*** Ita sentiunt omnes eius expositores præsertim Alexander 2. libro de Anima, cap. 23. Simplicius 8. lib. Physicorum textu 84. Themist. in sua paraph. super lib. 12. Metaphysic. Philop. primo lib. de Anima, t.4. & 1. lib. Meteor. in principio, vbi Plotinum citat pro eadem sententia. Iamblicus in lib. de mysteriis Ægyptiorum cap.6. D.Thom. lib.8. Phys. super textu. 84. Nicolaus Leonicus in dialogo de animorum essentia. Fernelius in lib. de abditis rerum causis cap. 2. Eugub.4. lib. de perenni Philos. cap.7. & nobis videtur probabilior. Probatur ex lib. primo de partibus anim. cap.5. vbi refert, & laudat dictum illud cuiusdam insignis Philosophi: ***Nec ab exigua domuncula Deum abesse.*** his verbis: ***Heraclitum dixisse ferunt ad eos, qui cum alloqui eum vellent quod fortè in quadam casa furnaria***

caloris gratia, sedentem vidissent, accedere temperarunt, ingredi enim eos fidenter iussit; quoniam, inquit, nec huic quidem loco dij desunt immortales. Et in eodem lib. de mundo ad Alexandrum cap. 7. ait, *Atqui cum ita sit numen diuinum natura sua comparatum, quoquo, vt versus permeet, & nimirum ea, in quibus ipsi versamur, ac nobis superiora.* Et ratione probatur ex duobus apud ipsum certissimis. Primum est, quod 7. lib. Physicorum cap. 2. docet nihil agere posse, nisi vbi præsens est. Secundum, quod libr. 8. cap. 5. docuit, & probauit totam seriem mouentium, & mobilium reducendam esse ad vnum primum motorem, qui non mouetur ab alio; sed cætera omnia ab eo. Ex quibus simul coniunctis, efficaciter sequitur sensisse, quòd primus motor sit immensus, & vbique præsens, sicut vbique agens.

Ad testimonia verò pro contraria opinione non est difficile respondere, non enim tribuit Aristoteles determinatum locum primo motori, quasi in aliis locis, & rebus quantumlibet infimis non sit præsens per se; sed quia speciale quadam ratione dicitur esse in supremo cœlo, tanquam in loco, & corpore, in quo perfectiùs per suos effectus ostenditur eius præsentia, quemadmodum, etiamsi Rex in toto suo regno præsens per se foret, nihilominus posset ei attribui tanquam proprius locus, curia regia, in qua perfectiùs ostenditur regalis præsentia per nobiliores, atque excellentiores effectus. Aliud vero de assistentia primi motoris ad infimas quasque operationes & functiones, non omninò negare vult; sed solum in hoc sensu quòd non per seipsum eas exerceat, sed per infimas quoque causas, in quo regibus assimilatur, vel potiùs reges assimilantur ei: sed in hoc eos longè superat: quia per se immediatè concurrit cum omnibus, eisque præsens per se adest; quia cum infinita virtute eius pugnat aliquid fieri sine concursu eius, & cum modo operandi eius infinitè perfecto agere, vbi est per se præsens.

TRACTATVS II.

De principio motus violenti, quod impulsum vocant.

CAp. decimo huius lib. dubium proposuit Aristoteles de motu violento proiectorum, à quanam causa procedat immediatè, illudque soluit ex propria sententia: & occasione huius disputant Moderni interpretes hoc loco de impulsu. 1

Et ideò nos hunc secundum tractatum de eodem instituimus, in quo sex de eo disputabimus. Primum, an impulsus sit, hoc est, an imprimatur corpori à proiiciente; & ab eo ita impresso tanquam à causa proxima fiat motus. Secundum, quid sit impulsus. Tertium, quonam modo producatur & corrumpatur. Quartum; an motus violentus procedat ab impulsu tanquam ab instrumento 2

menta

mento proiicientis, vel tanquam à præcipua causa. Quintum, an motus corporis resilientis fiat ab impulsu ei impresso à proiiciente, vel à corpore occurrente. Vltimum, quænam sit vera causa, ob quam motus violentus velocior est in medio; quàm in principio & fine.

QVÆSTIO I.

An motus violentus fiat per impulsum impressum corpori à proiiciente, vel à solo aëre circunstante.

3 AD quæstionem, an sit impulsus, pertinet id, quod quærimus, & ideò quæstio hæc quasi fundamentum est cæterarum, quæ de eo disputanda sunt. Circa quam est Prima opinio, *negans motum violentum fieri per impulsum: sed solùm aëre circunstante hoc modo, vt dum lapidem sursum proiicimus, proximas partes aëris manu moueamus: & ab his partibus motu moueantur aliæ eis proximæ, & ab his aliæ, vsque ad vltimam, quæ immediatè tangit lapidem, & eum mouet; & ita motus eius durat, quousque partes aëris motæ, quo plus elongantur à proiiciente, à quo tanquam à primo mouentur, paulatim languescunt, ac deficiunt.* Hæc est expressa sententia Aristot. cap. vlt. huius libri, & 3. lib. de cœlo text. 28. & sectio. 11. probl. 6. & 4. lib. Phys. text. 68. vbi negare videtur, quod in vacuo possit fieri motus violentus, quod negari non posset vlla ratione; si motus localis per impulsum fieret: constat autem nullam fieri mentionem impulsus impressi corpori moto à proiiciente, sed solius aëris: quare censet ab hoc solo motum fieri, & non ab impulsu. Ita etiam sentiunt antiquiores eius interpretes, Simplicius, & Auerroës, & Burleus in eodem cap. Temist. in sua Paraph. cap. 9. Maior in 2. d. 13. qu. 7. & Mayron. ibid. Pererius lib. 14. cap. 5. & tandem D. Thomas 3. lib. de cœlo. lect. 7. ad finem. Probatur primò ex natura motus violenti; atque eiusdem impulsus; nam motus violentus fit à principio extrinseco, passo non conferente vim: ergo non à qualitate ei impressa: quæ principium intrinsecum erit. Impulsus verò, si detur, erit qualitas impressa lapidi ad motum sursum; ergo erit leuitas, & si sit impressa pro motu deorsum, erit grauitas. Ex alia verò parte necesse est distingui specie à grauitate & leuitate; quia repugnat qualitatem naturalem & violentam; & à tam diuersis agentibus productas esse eiusdem speciei; ergo non est possibilis talis impulsus. Secundò, probatur ex modo, quo producitur: nam si à proiiciente imprimitur, non potest imprimi; nisi per motum localem, quo mouet manum; sed per motum localem negauit Aristoteles produci posse qualitatem in hoc lib. text. 59. ergo repugnat talem impulsum produci. Et si adhuc produci dixeris, sequitur per motum eiusdem manus

nunc produci leuitatem, si lapis sursum proiiciatur, nunc grauitatem, si deorsum: nunc verò alias qualitates specie distinctas, si dextrorsum vel sinistrorsum, quod videtur impossibile. Tertiò, ex parte subiecti, cui imprimitur, videtur repugnare productio eius: nam vel educitur de potentia lapidis, & hoc non, quia sicut in lapide non datur potentia naturalis ad motum sursum sed naturalis repugnantia, ita neque ad talem qualitatem recipiendam, per quam sursum moueatur. Si verò educitur de potentia eius: ergo fit ex nihilo per creationem à proiiciente. Præterea, si imprimitur lapidi, vel in superficie tantùm, & in aliqua determinata parte, vel per totam profunditatem omnium partium: primum patet esse impossibile: quia repugnat per solam superficialem impressionem, vel per vnam partem tantùm moueri totum corpus: nec minus impossibile est impulsum penetrare totam profunditatem corporis in momento, in quo imprimitur.

Secunda opinio tenet motum violentum, non posse fieri, nisi 5
per impulsum à proiiciente impressum corpori, iuuante tamen medio. Ita Albertus Magnus 8. lib. Physicorum, tex. 81. Capreol. in 4. distin. 1. quæst. 1. ad 3. Scalig. exercita. 28. aduersus Cardanum. Sotus 8. lib. Physic. quæst 3. ad 2. Astudillo quæst. 5. Albert. Saxoniæ, quæstione vltima, Toletus, ibidem, text. 83. Vallesf. controuers. vltima ad Tyrones, Conimbr. 7. lib. Physicorum, quæst. 1. artic. 8. P. Suarius Tomo 2. Metaphy. disput. 35. section. 4. num. 34. & Moderni ferè omnes, ita vt communis sit iam in schola, & videtur mihi vera. Ad cuius veritatem ostendendam duo sunt probanda. Primum, quòd motus violentus non possit fieri, nisi per impulsum alicui impressum nempè aëri, vel corpori moto. Secundum, quòd vtrique imprimi necessarium sit: & quamuis de primo non possit dubitari; probatur hac ratione. Nullum agens immediatum dari potest à quo procedat motus lapidis secundum primam opinionem; præter partem aëris attingentem eundem lapidem; neque hæc mouere potest lapidem: nisi in quantum mota est à proiiciente mediis aliis partibus aëris prioribus; ergo mouet in virtute proiicientis, & aliarum partium, à quibus constat esse separatam; quare non potest virtute 6
earum mouere, nisi ei imprimatur aliqua virtus, per quam moueat, & ratione cuius virtutis dicatur proiiciens cum partibus aëris intermediis ad talem motum concurrere, eúmque efficere, & virtus hæc vocatur impulsus, quem aëri imprimi expresse concedit D. Thomas & cum eo Pererius, quia euidenter conuincitur. Sed negat secunda opinio, quod mobili imprimatur, & in hoc distinguuntur duæ istæ opiniones, quia secunda, non solùm medio, sed præcipuè mobili imprimi contendit, & hoc est à nobis probandum.

Probatur

Probatur autem primò, quia non solum lapis mouetur sursum, sed etiam partes aëris à quibus mouetur: ergo aër etiam mobile est, & mouetur per impulsum, vt concedunt, & euidenter est probatum: ergo negari non potest, quod præcipuo mobili imprimatur, cum non minus sit capax impulsus lapis, quàm aër. Secundò probatur euidenti experientia: quia non est intelligibile, quòd solus aër moueat globos tormentarios tanti ponderis, ad tam magnam distantiam, tam recta via, ad tam certum scopum, tam veloci motu, tantaque vi, vt vrbes demoliantur, & aliquando aduersus ventum validum; ergo necesse est concedere, quod per impetum eis impressum moueantur.

7 Ad testimonia Aristotelis dicendum est, non negasse impulsum mobili impressum; sed solam externam causam motus violenti expressisse: tanquam nobis notiorem: de impulsu verò tanquam de virtute interna, atque occulta expressam mentionem non fecisse; quam tamen necessariò admittere debuit iuxta propria principia: quod nihil potest agere, nisi vbi præsens est per se: vel per propriam virtutem, & ideò nec possunt proiiciens, nec intermedius aër aliquid efficere ad motum corporis: nisi per impulsum impressum parti proximè mouenti, atque adeò mobili præcipuo. Quòd verò motus violentus per vacuum fieri possit, non negauit; sed solùm asseruit, non posse fieri, nisi ad similitudinem corporis, quod vehitur: quia non potest vllo modo concurrere medium, sed per solùm impulsum à proiiciente impressum, quasi veheretur corpus per vacuum.

8 Ad D. Thomam clarius respondere possumus: nam impulsum mobili impressum concessit expressè, 1. 2. quæst. 25. art. 4. vbi docet omne mouens, quod ad se trahit, vel à se repellit aliquod mobile, tribuere illi præter motum, & ante motum, inclinationem & aptitudinem: vt moueatur: & ponit exemplum in motu grauium & leuium: quibus generans imprimit grauitatem & leuitatem, addens ita esse sentiendum de impulsione. Licèt ergo alio loco videatur negare impulsum, huic vltimo standum est; per quem alium esse corrigendum constat.

9 Ad primum argumentum concedendum est antecedens, quòd motus violentus fiat à principio extrinseco, à quo impulsus imprimitur, qui etiam, si inhæret mobili, extrinsecum principium appellatur: quia ab extrinseco impressum, non verò intrinsecum: cum non sit ex natura, vel inclinatione corporis: vnde per eum non dicitur conferre vim passum, sed non minus contra inclinationem naturalem eius fit, ac si nihil ei imprimeretur. Nec impulsus est grauitas vel leuitas: licèt moueat sursum, aut deorsum, sed qualitas specie distincta ab eis, vt probat argumentum, & quæstione sequenti explicabitur. Quod autem

modo fiat, vel per quam actionem, quod tangit secundum argumentum, dicetur quæst. 3. vbi etiam explicabitur eductio eius de potentia corporis; atque etiam an omnibus & singulis partibus eius imprimatur, & per totam profunditatem, quod tangit tertium argumentum.

QVÆSTIO II.

Quidnam sit impulsus, & an distinguatur specie à grauitate & leuitate.

Ostenso iam impulsum esse, pro necessitate motus violenti, 10
sequitur scientifico ordine disputandum, quid sit, & quonam modo distinguatur à grauitate & leuitate. In quo certum est aliquid reale esse, cum sit causa realis motus. Certum est etiam, non esse substantiam; sed accidens: cum inhæreat corpori, & à proiiciente imprimatur. Ad cognoscendam autem essentiam eius, tria explicanda sunt; nempe in quo prædicamento sit, in quo genere, & specie eius, & quo modo distinguatur à grauitate & leuitate. Et circa primum conueniunt omnes, quòd impulsus sit in prædicamento qualitatis: quia cum sit virtus accidentalis & actiua, seu productiua motus, non potest esse aliud accidens à qualitate: cum nullum aliud actiuum detur, vt facilè probari potest: quia quantitas & relatio actiua accidentia non sunt, & multò minus sex alia prædicamenta, vt omnibus est manifestum. Circa secundùm etiam conueniunt omnes, quòd sit in secundo genere eiusdem prædicamenti, sub naturali potentia, quia licèt non sit naturalis alicui corpori, sed contraria potiùs inclinationi naturali eius: impressa tamen est ab agente ordinis naturalis: & per actionem quoque eiusdem ordinis, & ideò naturalis vocari debet: & cum sit virtus, per quam corpus mouetur, meritò etiam vocatur potentia ad motum: & ideò naturalis potentia ad illum efficiendum impressa corpori à proiiciente. De specie verò eius non est certum, an sit subalterna vel atoma; ita vt omnes impulsus sint eiusdem speciei, vel diuersæ sint species impulsus: ita vt impulsus, per quem mouetur corpus sursum specie distinguatur ab eo, per quem mouetur deorsum.

Quod videtur necessariò dicendũ, si similitudinẽ grauitatis & 11
leuitatis sequamur; quæ specie differunt: quia vna est principium motus sursum; alia principiũ motus deorsum. Dicendum tamen est omnes impulsus esse eiusdem speciei atomæ: siue per eos sursum vel deorsum moueatur corpus. Ita sentiunt Moderni ferè omnes: nam antiquiores interpretes nullã mentionem de quidditate impulsus faciunt. Quod probare contendunt nonnulli ex fine, in quem ordinantur impulsus omnes: qui est separatio corporis à proiiciente: nihil enim aliud intendit proiiciens per impul

impulsum, quàm corpus à se separare: quòd verò in hunc, vel illum locum tendat, per accidens est; ergo ex tali fine speciem sument impulsus omnes potiùs, quàm ex hoc, vel illo motu: per quem mouetur ab eis corpus, quemadmodum virtus attractiua magnetis per se ordinatur ad coniungendum sibi ferrum; quod verò hoc, vel illo motu fiat, per accidens est: vnde ab eodem fine sumit speciem, & non à motu. Sed hæc opinio falsa est, quod sic probo: nam si impulsus est potentia ad motum, sequitur à proprio actu in quem à natura ordinatur per se, qui est motus ipse, vnitatem, vel specificam distinctionem sumere, quemadmodum cæteræ omnes potentiæ, & non ab alio fine: falsum est igitur, quòd per accidens sit ordinari ad motum. Secundò, quia ille, qui sagittam emittit, non intendit per se eam à se separare, sed in certum scopum via recta dirigere, ita vt ab eo non aberret: talis ergo motus sagittæ per se intentus est; separatiò verò quasi per accidens consequitur: vnde falsum est, quod se habeat tanquam finis per se intentus, à quo species impulsus accipiatur.

12 *Ideò* secunda opinio *asserit à motu sumere speciem, & propterea omnes impulsus esse eiusdem speciei: quia omnes motus locales, etiam pertinent ad eandem speciem atomam, siue sint sursum, siue deorsum.* Ita plures alij ex Modernis. Sed hæc etiam opinio falsa est. Primò, quia vnitas specifica impulsus, ex aliquo certo sumi debet, sed quod motus omnes locales sint eiusdem speciei, non est certum; sed in opinione positum; & imprimis est expressè contra Aristotelem vt ostendimus in 5. libro; ergo ex eo, non potest sumi vnitas specifica impulsus. Secundò, quia licèt motus locales sursum & deorsum distinguantur specie, nihilominus impulsus eiusdem speciei erunt: quia per quemlibet impulsum indifferenter potest proiiciens mouere corpus sursum vel deorsum: ergo differentia specifica horum motuum; vel vnitas per accidens se habet ad vnitatem specificam, vel distinctionem impulsus.

Nostra igitur sententia duo asserit. Primum, *impulsus omnes esse eiusdem speciei, quia omnes conueniunt in hac vna ratione formali atoma: quod sint virtutes quadam impressa à proiiciente in motu localem per se ordinata: sed non in aliquem in particulari ex propria natura, sed ab eodem proiiciente, à quo producuntur, determinantur etiam, vel applicantur ad hunc, vel illum motum, per se verò indifferentes sunt.* Itaque adæquata ratio cuiuslibet impulsus est esse virtutem efficiendi motum, in qua omnes conueniunt: quod verò ad hunc vel illum motum ordinentur inadæquata ratio cuiuscunque est, sed vnitas specifica sumitur à ratione adæquata: ergo ab illa habent, quòd sint eiusdem speciei: ordinari verò ad talem

motum,

motum, vel diuersum inadæquatæ rationes sunt: ex quibus non possunt habere distinctionem specificam, sicut intellectus sumit suam speciem ex actu: vt versatur circa rationem veri, tanquam sibi adæquatam: quòd verò circa hoc vel illud verum versentur diuersi actus eius, tanquam circa obiecta specie distincta: non distinguit specie eundem intellectum: quia inadæquati actus sunt: eadem ergo similitudine intelligenda est vnitas specifica impulsus, quam sic probo: Quolibet impulsu potest indifferenter vti proiiciens ad motum sursum, vel deorsum: ergo impulsus ipsi non ordinantur per se ad hunc vel illum motum: sed indifferentes sunt, vt à proiiciente determinentur: quare eiusdem speciei erunt ex ordinatione ad motum localem: vt sic, tanquam ex ratione per se, & adæquata, nec distinguentur specie per diuersos motus, ad quos, nec ex propria natura ordinantur; licèt sint ordinabiles: nec tanquam ad actus adæquatos, qui siue specie differant, vel eiusdem speciei sint, impertinens est ad vnitatem, vel distinctionem specificam impulsus.

Asserit secundò, impulsus omnes specie distingui à grauitate & leuitate: quod probo primò, ex diuersa natura harum qualitatum: nam grauitas & leuitas sunt potentiæ consequentes naturaliter essentiam corporum, & pro determinatis motibus eis tributæ à natura, vt in determinata loca tendant pro sua conseruatione: ratio verò impulsus diuersissima est: quoniam verò, nec à natura conceditur corporibus vt tendant in loca naturalia: nec essentiam eorum sequitur, imò neque ex se ordinatur ad determinatum motum, vel locum, sed solum est virtus impressa ab extrinseco agente, & nō pro determinato motu, sed determinando à proiiciente, à quo imprimitur: quæ omnia euidenter ostendunt specificam distinctionem impulsus à grauitate & leuitate.

QVÆSTIO III.

Quo nam modo impulsus generetur & corrumpatur.

PRimò agendum est de generatione, vel productione impulsus: deinde de corruptione, vel desitione eius: & circa generationem tria sunt explicanda. Primum, per quam actionem producatur impulsus. Secundum, an educatur de potentia corporis, cui imprimitur. Tertium, an simul & in instanti fiat, vel successiuè, & in tempore. Circa primum tanquam certum videntur præsupponere plures: impulsum non fieri sine motu locali vtriusque corporis: nempè imprimentis, & eius cui imprimitur, vel saltem sine motu alterius: quia si vtrumque quiescat, neutrum dicetur impellere alterum, nec proinde ei imprimere impulsum, ego 14

verò

verò non sentio semper esse necessarium motum localem vtriusque, nec alterius, sed sine illo imprimi posse impulsum. Hac igitur distinctione vtendum est: dupliciter potest fieri impressio impulsus: aut per virtutem motiuam corporis imprimentis, quo pacto proiiciens impulsum imprimit proiecta, atque etiam vnum corpus suo motu naturali, aut violento occurrens alteri. Aut per virtutem peculiarem expulsiuam vel attractiuam: vt patet in magnete attrahente ferrum, & in virtute vitali expulsiua sanguinem vel sudorem expellente.

15 Et si primo modo fiat impressio impulsus, non potest fieri, sine motu locali alterius corporis; si verò fiat secundo modo: absque omni motu fieri potest, & sæpè, vel semper fit. Vtrumque probatur ratione & experiētia: nā virtus motiua per se solùm ordinatur ad motum corporis in quo est: ergo nihil potest efficere, nisi motum, vel medio motu; quare non potest impulsum imprimere, nisi per motum, quod experientia etiam constat: cum nullum tale corpus videamus impulsum imprimere: nisi medio motu. Virtus autem attractiua, non ordinatur per se ad motum corporis, in quo est: sed ad aliud attrahendum, vel pellendum: quare per se, & sine motu est impressiua impulsus ad pellendum, vel attrahendum. Experientia id testatur, quia si ferrum intra sphæram actiuitatis magnetis ponatur, absque vllo præcedente motu locali imprimit ei virtutem, per quam illud ad se attrahit.

16 Sed quamuis iuxta primum modum non possit imprimi sine motu locali, non tamen imprimitur vel producitur hoc modo, vel illo per motum ipsum localem, cuius ratio est manifesta: quia motus localis per se non terminatur, nisi ad vbi: non ergo ad qualitatem: sed impulsus est vera qualitas, ergo non potest per se produci per motum localem: sed producitur per alterationem, quæ licet non terminetur per se ad potentias naturales: hoc est natura concessas, vt in libro septimo diximus: ad potentias verò ab agente extrinseco impressas per se terminari potest: quia istæ, quantum ad productionem, non tam modum potentiarum habent, quàm qualitatum tertiæ speciei, ad quas per se terminatur alteratio, itaque proiiciens duplici mutatione, vel motu mouet lapidem, dum eum proiicit sursum alteratione & motu locali, & illa prior saltem natura est: cum per eam producatur qualitas, quæ est principium motus localis.

17 An verò alteratio hæc, per quam producitur impulsus, sit successiua, vt calefactio; vel instantanea, vt illuminatio secundum se sumpta, hoc est tertium circa productionem impulsus explicandum. Circa quod Moderni quidam tenent impulsum imprimi cum expulsione contrarij, nempe alicuius gradus virtutis

motiuæ

motiuæ naturalis, vt si imprimatur lapidi cum expulsione alicuius gradus grauitatis, & si corpori leui cum expulsione alicuius gradus leuitatis. Probant primò, quia impulsus est contrarius naturali inclinationi corporis, cui imprimitur: sed vnum contrarium non imprimitur, nisi cum expulsione alterius: ergo nec impulsus sine expulsione alicuius gradus naturalis inclinationis. Secundò probant experientia, experimur namque impulsum maiori ex parte imprimi cum resistentia passi, dum lapidem magnum proiicere volumus vim patientes & sentientes, sed resistentia passi procedit ex contrarietate, vt per se est manifestum, ergo imprimitur cum expulsione contrarij. Ex hac opinione sequitur non simul, vel in instanti imprimi, sed per se successiuè, quia resistentia contrarij, non potest simul vel in momento vinci, vt in calefactione est manifestum, sed successiuè: quare nec in momento, sed successiuè introducetur aliud contrarium.

Hæc tamen sententia falsa est, atque etiam quod ex ea infertur nempè instantanea productio impulsus. Probatur primum, 18
quia grauitas & leuitas sunt potentiæ naturales consequentes naturam corporum in instanti generationis, secundum omnem perfectionem, quam habituræ sunt: ita vt nunquam intendantur per se, nec remittantur: imò nec vllam mutationem suscipere possint, nisi facta mutatione circa primas qualitates, quarum commixtionem naturaliter sequuntur: sed impressio impulsus nullam mutationem efficit circa primas qualitates corporis, cui imprimitur: ergo neque circa grauitatem aut leuitatem, ideò nec imprimitur cum expulsione earum. Secundò, quia grauitas & leuitas solùm ordinantur per se ad motum localem corporum: pro quo tantùm concessæ sunt à natura his corporibus: ergo secundum se, nec sunt actiuæ nec passiuæ in ordine ad alias qualitates similes producendas vel à contrariis expellendas: & ex consequenti, nec resistentiam vllam efficiunt ad impressionem impulsus. Probatur tandem euidenti experientia; experimur namque corpora naturalia eiusdem ponderis esse ante impressionem magni impulsus, & pòst eam: ergo per impressionem impulsus nihil grauitatis amittunt: quare non fit impressio impulsus cum expulsione alicuius gradus grauitatis; nec argumentum de vi illata à corpore magni ponderis proiiciendo, nihil probat: quia vis illa quæ sentitur, non ex resistentia manus, vel brachij prouenit: sed quia pondere ipsius corporis deprimitur manus vel brachium absque alicuius qualitatis impressione, vel expulsione. Quod verò dicitur impulsum esse contrarium inclinationi corporis, distinguendum est: nam inclinationi ad motum localem contrarius est: non inclinationi, actiuæ, vel productiuæ qualitatis op-

tis oppositæ: quæ nulla datur in grauitate & leuitate, vt probatum est: quare nec sequitur impulsum esse expulsiuum grauitatis aut leuitatis.

19 De impressione verò impulsus dicendum est per se esse instantaneam, & per accidens posse esse successiuam: sicut de illuminatione tenet communis consensus scholæ. Et ratio est manifesta: quia per se non habet contrarium: nec fit cum expulsione eius: ergo per se non petit productionem successiuam, sed momentaneam. Probatur consequentia: quia productio per se successiua qualitatum ex contrario prouenit. Per accidens verò contingit, quod imprimatur successiuè: quia contingit imprimi cum motu locali corporis imprimẽtis: vt dum sagitta per aërem fertur, partes aëris suo motu diuidit atque impellit; & cum motu impulsum eis imprimit: & ideò successiuè, sicut illuminatio per accidens fit successiuè, quando luminosum per motum defertur: per se verò in instanti, quia contrario caret. Educitur autem de potentia subiecti, sicut cætera accidentia, nempè de potentia materiæ primæ: si illa sit subiectum omnium accidentium inhærentium media quantitate, vel (quod verius puto) de potentia totius corporis, cui imprimitur ad motum: ridiculum namque videtur, & sine fundamento dicere, quòd materiæ primæ imprimatur impulsus immediatè à proiiciente, & non corpori, quod proximè & adæquatè mouetur.

SECVNDA PARS QVÆSTIONIS
de desitione impulsus.

NOn est minus difficilis desitio impulsus, quàm productio circa quam est. Prima opinio eorundem Modernorum, *quod sicut impulsus producitur cum expulsione alicuius gradus grauitatis aut leuitatis, ita corrumpitur per expulsionem ab eadem grauitate, sicut corrumpitur calor, quia expelletur ab eodem subiecto à contraria frigiditate.* Probatur hæc sententia, quia duobus tantùm modis corrumpi potest res aliqua: nempe à contrario, vt frigiditas à calore, vel per absentiam conseruantis, vt lumen productum in medio desinit esse per absentiam luminosi: sed impulsus non potest desinere hoc secundo modo; ergo desinet primo, vel non erit excogitabile, quo pacto desinere potest. Probatur minor, quia impulsus non dependet à sua causa producente in conseruari; cum motum sit permanere posse, etiam si proiiciens statim, ac eum impressit, desinat esse, ergo non desinit esse per absentiam conseruantis. Et si dicas non conseruari à causa producente, sed à prima, & ideò desinere per subtractionem concursus eiusdem primæ causæ. Contra hoc est, quod causa prima non

non subtrahit suum concursum: nec desinit conseruare, nisi desinente secunda, vel corrumpente contrario. Gratia exempli: Deus non subtrahit suum concursum, quo conseruatur lumen in aëre, vel calor in aqua: nisi per absentiam Solis, vel quia calor expellitur à frigiditate; sed nulla causa secunda desinit conseruare impulsum; quia à nulla dependet in conseruari; ergo si non destruitur à contrario, non potest desinere per subtractionem concursus primæ causæ.

Hæc tamen sententia non est minus falsa in desitione impulsus, quàm in productione eius; sed sicut probatum est, non imprimi impulsum cum expulsione contrarij, eisdem rationibus probatur; non desinere per expressionem à contrario, quia non habet contrarium, quòd expellat, vel à quo expellatur ab eodem subiecto.

Nostra igitur sententia est impulsum eodem modo desinere, 23 ac desinit sonus productus in aëre; qui nec habet contrarium, nec dependet in conseruari à corporibus à quibus producitur vt omnibus est manifestum; sed immediatè dependet à Deo in conseruari; & ideò non potest desinere; nisi per subtractionem diuini concursus; quem Deus non subtrahit; quia causa secunda conseruari definit; vel quia contrarium se expellit sonum ab eodem subiecto: sed quia imperfecta conditio eius non petit diuturniorem conseruationem, sed natus est paulatim elanguescere, & citò extingui: vnde prima causa, ad quam pertinet conseruatio eius sese accommodat imbecillitati & imperfectioni ejus, & solùm ei tribuit concursum pro paruo illo tempore; quia non est natus plus durare; ita ergo de impulsu dicendum est, desinere per immediatam subtractionem diuini concursus, quia natura eius non petit maiorem durationem, nec diuturniorem conseruationem.

Et si dicatur ex hoc modo desinendi sequi; quod impulsus vel sonus inclinentur ad propriam desitionem vel corruptionem, & ex consequenti ad proprium non esse; quod repugnat. 24 Probatur consequentia: quia si ex propria natura non petunt maiorem durationem, nec diuturniorem conseruationem: ergo ex propria natura non inclinantur ad longius, seu diuturnius esse, quod est inclinari ad citò desinendum, & ad citò non essendum. Neganda est consequentia, quia sicut rem esse corruptibilem: vel habere in se principium corruptionis, non est inclinari ad corruptionem: vel ad non essendum, sed solum esse capacem corruptionis, & ideò non petere perpetuitatem essendi, nec proinde perpetuam conseruationem, quod in negatione potius, quàm in positiua inclinatione consistit, eodem modo impulsum; vel sonum non petere longiorem durationem vel diuturniorem

niorem conseruationem; non est positiua inclinatio ad non essendum, vel, vt non amplius conseruentur; sed solùm est negatio quædam diuturnitatis, vel permanentiæ in propria natura debilissima fundata, quam non habent res incorruptibiles, sed neque corruptibiles maioris perfectionis.

QVÆSTIO IIII.

An impulsus sit causa principalis immediata motus violenti, vel solùm instrumentum proijcientis.

25 Prima opinio asserit, impulsum esse causam principalem proximam motus violenti; proiectorem verò remotam. Ita plures Moderni Probant: quia causa principalis distinguitur ab instrumento in duobus. In primo quidem; quia illa operatur per propriam virtutem, quam non excedit effectus; instrumentum verò, non operatur per propriam virtutem, sed per virtutem agentis principalis, à quo eleuatur: nam propria virtus inferior, est comparata ad effectum, quem ideò non potest attingere, nisi eleuatus ab eo. In secundo verò, quia causa principalis operatur sine dependentia ab alia eiusdem ordinis; instrumentum verò dependenter à causa principali, & per motionem, & eleuationem eius; sed impulsus efficit motum localem propria virtute, & sine vlla eleuatione à proiiciente, & ideò sine vlla dependentia ab eo: ergo est præcipua causa eiusdem motus, & non instrumentum. Probatur minor, quia etiamsi proiiciens statim ac impulsum impressit desinat esse, efficiet impulsus motum localem, non minus quàm si idem proiiciens permaneret: ergo nec virtute eius operatur, nec cum dependentia ab eo, sed propria virtute, & sine vlla dependentia, & propterea non est instrumentum, sed causa principalis.

26 Secunda opinio tenet, solum efficere motum tanquam virtutem proiicientis, & ideò non, vt causam principalem, sed vt instrumentum. Ita Conimbric. 7. lib. Physic. cap. 2. quæst. 1. artic. 8. P. Suarius Tom. 1. Metaphys. disp. 18. sect. 7. vbi postquam de accidentibus in communi docuit quæstionem ferè de nomine esse, an sint causæ principales aliorum eiusdem speciei, vel instrumenta, de grauitate & leuitate, ac de impulsu determinatè asserit solùm esse instrumenta generantis & proiicientis. Et hæc videtur mihi probabilior sententia, quàm de grauitate & leuitate expressè tenent Aristoteles & Diuus Thomas. 4. huius lib. Quam vt explicemus & probemus simul, notandum est, quòd causam aliquam esse præcipuam alicuius effectus, vel instrumentalis, ex duobus considerari potest. Primò, ex virtute eius, quam si effectus non excedit, ex hac parte dicetur causa principalis. Secundo, ex modo agendi, an operetur

tanquam virtus alterius, quam sibi substituit ad talem effectum producendum, vel, vt id quod per se operatur sine ordine ad alterum. Et hic modus operandi tanquam virtus alterius, non solùm in eo consistit, quòd est ab eo procedere, vel ab eo accipere esse, sed præcipuè in eo, quòd non sit ordinata ad effectum producendum, nisi tanquam substitutum pro eo, cuius est virtus, quod, quia non potest præsens esse effectui, eam loco sui dereliquit, ad talem effectum præstandum pro ea. Vtraque ratio concurrit in semine quia non solùm effectus excedit virtutem eius, sed loco generantis derelicta est, quod cùm non possit esse per se præsens generationi, eam sibi substituit ad talem effectum producendum, alioqui non posset eum per se attingere. Et conditio prima quasi materialis est respectu secundæ, quæ cum sumatur ex modo agendi per se, vel tanquam aliquid alterius pro eo substitutum, formalis est ratio distinguendi instrumentum à causa principali.

27 Ex quo tale argumentum colligitur: Causa principalis operatur per se, hoc est, non tanquam aliquid alterius pro eo substitutum ad productionem talis effectus: sed impulsus non operatur per se, sed tanquam virtus proiicientis, quam pro se substituit ad mouendum, quia non potest esse præsens, & si posset non imprimeret impulsum, sed per se moueret corpus: ergo ex modo operandi, formaliter, & præcipuè cōsiderando ad distinguendum causam principalem ab instrumento non habet impulsus rationem causæ principalis: sed instrumenti proiicientis. Secundò, probatur: quia effectus non tribuitur causæ remotæ, quæ nullo modo concurrit ad effectum, sed per accidens se habet ad illum, vt generatio filij non tribuitur auo, sed soli patri: at motus violentus tribuitur proiicienti, non solùm ab Aristotele definiente motum violentum, quod sit, à principio extrinseco non conferente vim passo: sed ab omnibus: nemo enim dicit lapidem se mouere sursum, vel ferrum se mouere ad magnetem; sed à proiiciente illum, & hoc à magnete ipso: ergo nec solùm proiiciens est causa remota motus sursum; nec magnes attrahendi ferrum, sed proximæ sunt atque præcipuæ, hos motus efficientes per suas virtutes, tanquam per instrumenta.

28 Ad arg. igitur alterius opinionis concedendum est motum localem non excedere virtutem impulsus: sed negandum id sufficere, vt sit causa principalis, nisi operetur per se; hoc est, non vt virtus alterius pro eo substituta ad talem effectum: hic enim modus degenerat à dignitate causæ principalis, & ideo impulsum ita concurrentem ad motum efficit instrumentum. Quod adeo verum est, vt nihil reperiatur in tota natura rerum hoc modo operans, quod sit causa principalis, sed instrumentum: nam

nam calor, & cæteræ qualitates non operantur loco alterius nec pro eo substituuntur ad producendas sibi similes, & ideò tanquam causæ principales operantur: non tanquam instrumenta. Negandum est etiam, quòd impulsus non operetur cum dependentia à proiiciente: nam eo ipso, quòd operatur tanquam virtus eius pro se substituta ad talem effectum, censetur operari dependenter ab eo, quamuis non actu concurrente, quod necessarium non est, vt in semine patet, de quo certum est operari tanquam virtutem, & instrumentum generantis, & eo ipso cum dependentia ab illo, quamuis non actu concurrente: Tunc enim instrumenta separata, non nata eleuari per actualem concursum agentis principalis: sed quæ eo ipso eleuata censentur, quòd tanquam virtutes eorum operantur: eleuari autem dicitur impulsus, non quidem ad attingendam perfectionem motus, quam ex se attingit: sed ad illum producendum, quod non posset, nisi esset virtus proiicientis ab eo substituta, & hoc habet ex sua intrinseca ratione & essentia; & ideò ex ea censetur eleuatus quantum ad modum agendi.

QVÆSTIO V.

An motus corporis resilientis fiat per impulsum impressum à proiiciente, vel à corpore à quo resilire dicitur.

29 Sensus quæstionis est, an dum pila proiicitur ad parietem, & quasi ab eo repercussa retrocedit, motus ille retrocessionis, qui etiam vocatur resilientiæ, fiat per impulsum eidem pilæ impressum à proiiciente, vel per nouum, quem ei paries imprimat, ita, vt impulsus proiicientis cessauerit cum primum parietem tetigit, & retrocedere incipiat per nouum impulsum parietis.

Prima opinio Modernorum tenet motum resilientiæ non fieri per primum impulsum à proiiciente impressum, sed hunc cessare statim ac pila tangit parietem, & fieri per nouum ab eodem pariete impressum. Probant 1. quià si fit per impulsum proiicientis: ergo paries solùm est causa per accidens reflexionis impediendo motum directum: vnde sequitur, quòd, siue mollis vel durus sit, eodem modo pila retrocedat. Probatur consequentia, quia vbi eadem est causa per se, idem debet sequi effectus, consequens autem esse falsum ostendit experientia: quia si mollis sit paries, nihil ferè retrocedit pila. Secundò, quia repugnat ab eodem numero potentiâ motiua procedere motus contrarios, sed motus rectus & reflexus oppositi sunt: ergo non possunt procedere ab eodem impulsu proiicientis, præsertim, cùm interrumpantur per quietem: tunc enim cessabit impulsus proiicientis, sicut cessat motus rectus, quem efficiebat,

Et tandem, quia pila à nemine proiecta, sed suo pondere mota deorsum, dum terram pertingit resilire cogitur, & sursum moueri; cuius motus non potest à grauitate causari, sed ab impulsu, quem ei imprimit terra; ergo eodem modo, dum proiicitur, & terram tangit, ac resilire cogitur per motum sursum, mouebitur per nouum impulsum à terra impressum, & non à proiiciente.

Secunda opinio expressa est apud Aristotelem quòd talis mo- 30
tus resistentiæ non fiat per impulsum nouum à pariete impressum, sed per primum impressum à generante 8. lib. Phys. cap.4. text. 32. his verbis: *Sicut reflexa sphæra non à pariete reflexa est, sed à proiiciente.* Quæ verba absque fundamento detorquent Moderni ad alium sensum, quia non solùm clara ac dilucida sunt, sed ita exposita ab omnibus interpretibus eandem sententiam tenentibus præsertim à D. Thom. Soto, Tolet. & Coni. & videtur nobis vera, quæ ex contextu eiusdem capitis euidenter deducitur: nam cum docuisset Aristot. motus grauium & leuium duplicem habere causam, per se, & per accidens, & causam per se esse generantem; per accidens verò illum, qui impedimentum remouet, à quo graue corpus detinebatur sursum ad id probandum adducit similitudinem reflexæ pilæ, cuius reflexio habet causam per se, & per accidens: per se est proiiciens, & per accidens paries, qui eum motum, quo tendebat, impediret, coëgit pilam, vt eodem impetu, quo tendebat, retrocederet, & ideò per eundem impulsum proiicientis, quem repugnat esse causam per accidens resilientiæ, cum nec impediat, nec impedimentum tollat: quare nec potuit intelligi ab Aristotele sub nomine causæ per accidens, vt Moderni volunt.

Sed ratione probatur, quia impulsus à proiiciente impressus 31
potens erat deferre pilam longiori motu, nisi à pariete impediretur, sed propter impedimentum eius non cessat: nam etiamsi paries ei impulsum imprimeret, eiusdem rationis esset cum impulsu impresso à proiiciente: vt fatentur aduersarij; ergo eum non destrueret: si autem permanet, necesse est suum effectum mouendi prosequatur; non minus per motum reflexum, quàm prosequeretur per rectum, si non impediretur: quia de se indifferens est ad vtrumque: quare necesse est esse causam reflexionis. Secundò, quia paries immotus non potest imprimere impulsum: non enim potest eum imprimere, nisi per potentiam motiuam, quæ nihil operatur, nisi medio motu: ergo impossibile est, quòd motus resilientiæ fiat per impulsum ab eo impressum.

Ad 1. argum. concedenda est consequentia, quòd paries so- 32
lùm sit causa per accidens motus reflexi impediendo directum:

sed

sed negandum, quòd eodem modo sequatur reflexio, siue lapis durus, siue mollis sit: nam per mollitudinem valde retardat motum pilæ, & ideò minorem efficit reflexionem aut nullam.

Ad 2. distinguenda est maior, quia duplex est potentia motiua, vna determinata naturaliter ad talem motum, vt grauitas, à qua non possunt oppositi motus procedere; alia indifferens ad quemlibet motum, quæ secundum diuersam determinationem efficit motus diuersos, atque etiam oppositos, & talis est impulsus, vt superiùs probauimus, & ideo diuerso modo determinatus à proiiciente per se: & à pariete per accidens, motum rectum: & reflexum causare potest: qui tamen, cum non fiant per eandem lineam, contrarij non sunt, nec proinde necesse est per quietem interrumpi, sed continuati possunt, & ita necessarium non erit impulsum proiicientis per quietem cessare.

Ad tertium neganda est minor; quòd reflexio pilæ terram tangentis procedat ab impulsu ei impresso à terra; sed ab his omnibus causis simul concurrentibus, nempè ab impulsu ei impresso à partibus aëris motum deorsum eius vrgentibus, à leuitare lanæ, qua repleta est: ab aëre intra eandem lanam incluso, & à figura etiam orbiculari, ex quibus omnes præter primam permanerent in vacuo, si per eum fieret motus, & ab eis posset causari aliqualis reflexio eiusdem pilæ.

QVÆSTIO VI.

Quænam sit vera causa ob quam motus violentus velocior est in medio, quàm in principio & fine.

33 PRæsupponit quæstio velociorem esse motum violentum in medio, quàm in principio & fine, vt docuit Aristoteles 2. libro de cœlo & mundo, textu 35. & probat euidens experientia: quia sagitta vel globus tormentarius maiorem ictum efficit in medio motus, quàm in principio & fine. Quærit verò causam huius, veram quidem: nam plures designantur apparentes, & quæ passim refutantur, quas consultò prætermitto. Pro vera autem, assignatur hæc, quòd à principio motus violenti vsque ad medium succedunt plures partes aëris impulsi habentes vim producendi in corpore proiecto plures gradus impulsus: quam ex impresso ei à proiiciente diminuantur: post medium verò plus iam impulsus deficit: quàm imprimi possit ab eisdem partibus aëris, & propterea motus ipse remittitur, & tandem deficit, & præterea concurrit rarefactio aëris, & attractio eius ab eadem sagitta ad replendum locum à se dimissum: à quibus etiam iuuatur motus eius. Has autem omnes causas debilissimas

esse censeo pro tam magna differentia velocitatis motus in diuersis partibus efficienda; propterea ex parte impulsus præcipua causa accipienda est; quæ adiuta ab eisdem eundem effectum causare possit: impulsus igitur sic imprimitur à proiiciente, vt in superficialibus partibus tanquam in proximioribus intensior imprimatur: remissior verò in partibus profundioribus; tanquam remotioribus: quemadmodum lumen intensius producitur in partibus aëris proximioribus, quàm in remotioribus quamuis in instanti fiat illuminatio; quia virtus limitata agentis creati non potest æqualem effectum producere ad inæqualem distantiam; sed perfectiorem ad minorem: impulsus igitur primò productus in instanti, cum hac inæqualitate intensionis in partibus 34
proiecti corporis; cum sit qualitas actiua, extenditur ad profundiores partes eiusdem corporis successiuè: in quibus priùs erat remissior, sicque successiuè perficitur in toto corpore per motum intensionis & extensionis; & fit maioris virtutis in ordine ad motum, iuuatúrque ex alia parte ab aëre impellente. Et istæ sunt sufficientes causæ, propter quas motus violentus velocior fit in medio, quàm in principio, dum impulsus minus extensus, atque perfectus erat in corpore. Crescit autem velocitas motus toto tempore, quo durat extensio impulsus: hac autem ad statum perueniente incipit statim idem impulsus languescere, & ex consequenti incipit motus remitti, & paulatim vsque ad finem decrescit.

CAPVT VII.

TEXT. ARISTOT.

An ex vno, & alio facto principio magis erit de his manifestum, *&c.*

Breuis expositio Text.

DOcuerat Aristoteles, atque probauerat in præcedentibus capitibus primum motorem esse perpetuum, atque ex consequenti motum semper fuisse; vt autem semper fuerit, non satis esse, quod vnus motus semper successerit alteri, & ita quasi perpetua series motuum efficeretur: quia cum isti motus diuersi non possent esse continui, non propriè dicerentur semper esse, & propterea necessarium esse, vt verum sit semper fuisse motum; quòd detur vnus aliquis motus continuus atque perpetuus, qui sit omnium primus, & à primo motore factus, quasi effectus ei adæquatus. Capite autem præsenti intendit explicare, qualisnam sit iste motus primus, semper continuus, & ideò æternus cum primo motore: nempe, an sit motus augmentationis, alterationis vel localis. Diuiditur autem in duas partes. In prima 35
probat

probat lationem, vel motum localem esse priorem cæteris, & propterea eam solam esse primum motum atque perpetuum. In secunda, solam lationem circularem inter locales perpetuam atque continuam esse posse, & ideò hanc esse primam primo mobili conuenientem, & à primo motore factam.

36 Asserit ergo primò lationem esse priorem cæteris motibus. Quod ita probat: Cæteri motus non possunt esse sine locali, sed eum necessariò præsupponunt; ergo localis est prior: antecedens probat: quia augmentatio non potest fieri sine alteratione præcedente, per quam disponat alimentum: nec alteratio alimenti potest fieri sine approximatione alimenti ad corpus viuens, in quo est calor naturalis; ergo neutra potest fieri sine motu locali, & vtraque eum necessariò præsupponit: quare vtraque prior erit, & ideò prior simpliciter motu. Quo supposito, cum plures sint lationes, nempè circularis & recta, prosequitur Aristoteles intentum, contendens probare circularem esse omnium primam hoc argumento: Primus motus debet esse continuus, alioqui non erit semper: sed solus circularis potest esse continuus; ergo solus iste erit primus: minorem sic probat omnis motus rectus est à contrario in contrarium: sed nullus motus à contrario in contrarium potest esse continuus; ergo nullus motus rectus continuus erit.

37 Probat iterum minorem, quia si motus, qui est à contrario in contrarium, posset esse continuus, maximè per conuersionem vel reflexionem: ita vt idem subiectum moueatur à nigro in album, & rursus ab albo in nigrum motu continuo: sed repugnat talem reflexionem esse continuam: cum necesse sit sub albo quiescere aliquo tempore, vt rursus ab eo in nigrum procedat conuersio: ergo repugnat motum rectum esse continuum. Probat tandem minorem, quia motus ab vno contrario in alterum, contrarij sunt: ergo repugnat simul idem corpus vtroque moueri: & repugnat vnum alteri continuari, quia continua sunt, quorum vltima sunt vnum: & vltima contrariorum, tanquam speciе diuersorum: diuersa sunt semper, ergo repugnat motum rectum continuum esse, & ideò repugnat esse vnum & perpetuum.

CAPVT VIII.

TEXT. ARISTOT.

Quòd autem contingit esse quendam infinitum vnum existentem, *&c.*

Breuis expositio Text.

38 Intentum Aristotelis est prosequi confirmationem eiusdem conclusionis probatæ capite præcedenti; nempè, quòd motus

non possit esse continuus per reflexionem; neque vnus, & ideò, quòd solus circularis possit esse semper continuus, idque probat duplici ratione, quare non eget alia diuisione caput. Prima ratio sic procedit: latio, aut recta est, aut circularis, vel quodammodo mixta ex vtraque, vt ea, quæ fit per arcum simul, & cordam; sed nec recta, nec mixta potest esse continua; ergo sola circularis erit semper continua, supposito, quòd aliqua datur semper continua. Probatur minor, quia recta fit per lineam rectam totaliter, & mixta maiori ex parte; sed non potest dari linea recta infinita; ergo nec motus isti secundum se possunt esse semper continui; sed nec per reflexionem; quia motus rectus & reflexus, vt sursum & deorsum contrarij sunt; ergo differunt forma, sed vnitas formæ requiritur necessariò ad continuationem motus, sicut ad vnitatem numericam eius, vt ex lib.5. constat; ergo non possunt esse continui; sed necessariò debent interrumpi per quietem. Quod exemplo dealbationis; & denigrationis ostendi potest, quæ in diuersis formis fiunt, & ideò non possunt continuari. Secunda ratio; si motus rectus & reflexus continuantur, sequitur idem corpus simul moueri motibus contrariis, quod patet esse impossibile. Probatur consequentia, quia dum mobile mouetur motu continuo, ad totum illud moueri dicitur, ad quod peruenturum est per motum; vt ad stadium primum medium & vltimum; ergo si motus, quo mouetur mobile sursum, & deorsum continuus est, à principio dicetur moueri ad locum sursum, & ad locum deorsum; cum ad vtrumque peruenturum sit per eundem continuum motum; sed moueri ad locum sursum, & ad locum deorsum sunt motus contrarij: ergo verum est moueri motibus contrariis, & verè impossibile.

CAPVT IX.

TEXT. ARISTOTELIS.

Amplius non si continuum est tempus, & motus, sed consequenter, &c.

Breuis expositio Textus.

Ostenso iam est duobus capitibus præcedentibus, quòd nullus motus potest esse continuus præter circularem: & con- 40
sequenter nullus potest esse primus præter eum: duo restabant probanda, primum, quòd motus ipse circularis sit continuus, & ideò solus ipse possit esse perpetuus. Secundò, quod sit etiam omnium primus ac nobilissimus, & duo hæc intendit probare capite præsenti, illud primò & hoc secundò: quare in duas partes diuiditur caput.

In

In prima igitur parte probat motum circalem continuum esse posse:hac ratione, nullum inconueniens ex his, quæ sequuntur ex continuate perpetua aliorum motuum, sequitur ex continuatione motus circularis: ergo absque vllo incommodo admitti potest:& debet continuus & perpetuus,supposito,quòd necesse sit motum aliquem esse continuum & perpetuum. Antecedens probat,quia in motu circulari nulla reperitur contrarietas: non enim versatur inter contrarios terminos, & maximè distantes;cum maxima distantia sit per lineam rectam: sed ab eodem in idem procedit semper per reflexionem mobilis, nec differunt specie accessus, & recessus:sicut in motu recto: sed idem motus circularis continuus sunt, & cum hæc duo incommoda de contrarietate & differentia specifica sint fundamenta aliorum, quæ sequuntur ex continuatione perpetua motus recti, sequitur absque vllo incommodo posse circularem esse semper continuum. In secunda parte capitis probat eundem motum circularem esse simpliciter priorem cæteris, & ex consequente nobiliorem:nam quòd prior sit & nobilior augmentatione & alteratione, superius probatum est: sed etiam est prior ac nobilior cæteris motibus localibus:ergo erit omnium primus, omniúmque nobilissimus:probatur minor:quia omnis latio, aut est circularis aut recta,vel ex vtraque mixta, & hæc est posterior aliis duabus: cum sit ex his composita, & compositum sit posterius & ignobilius simplici:sed inter circularem & rectam, illa est simplicior atque perfectior:ergo etiam est prior. Probatur minor,ex linea circulari, supra quam fit: quæ perfectior est recta: sicut figura circularis omnium est perfectissima: non enim potest suscipere additionem: sicut linea recta, cui nunquam repugnat additio: quia semper habet principium & finem. Motus præterea factus super lineam rectam non potest esse perpetuus: nisi per reflexionem: recta autem & reflexa latio non est vnus motus continuus, sed multiplex, cum nec possit continuari: sed necessariò debeat interrumpi per quietem in puncto reflexionis:circularis autem latio absque vllo incommodo potest esse semper continua & vna: quòd verò multiplex est, posterius & imperfectius est simplici: ergo circularis motus est omnium primus & nobilissimus.

41

QVÆSTIO VNICA.

An necesse sit mobile quiescere in puncto reflexionis.

42 QVatuor modis potest contingere reflexio: primò, ita vt vtraque pars eius sit motus naturalis, & talis est motus dilatationis & constrictionis cordis: nam dilatatio, quasi motus rectus est: constrictio verò quasi reflexus. Secundo modo

contingit reflexio: ita vt motus rectus violentus sit: reflexus verò non naturalis: sed aliqua ex parte violentus, vt dum paruo corpore sursum proiecto occurrit magna moles à qua deprimitur, & longè maiori vt retrocedere cogitur, quàm si suo pondere deorsum moueretur. Tertio modo videtur reflexio constare vtraque parte non naturali, nec violenta, sed quasi præter naturam, & talis est motus resilientis corporis, vt pilæ versus parietem proiectæ. Quarto modo contingit reflexio, dum post motum violentum succedit naturalis: vt dum lapis sursum proiicitur, & deorsum vertitur. Quies verò duplex est, propria & impropria, seu priuatiua & negatiua. Negatiua & impropria idem est, ac non motus: & datur in singulis mutatis esse, & instantibus motus, in quibus verum est, mobile quiescere negatiuè: quia verum est non moueri: quies verò priuatiua, cum sit priuatio motus, non datur nisi in tempore: quia solùm in tempore potest esse motus.

His suppositis circa primum modum reflexionis: qui fit in 43
dilatatione & constrictione cordis, communis est sententia medicorum: quam ex Galeno refert, atque defendit Vallesf. 3. libro controuers. medicarum capit. 6. & controuersia 50. ad Tyrones atque etiam Vegatiua libro de arte mediendi capite vltimo, *per quietem propriam interrumpi, semper & necessariò, ita vt cor in puncto medio, quod est primum non esse, dilatationis, per breue tempus quiescat: post medium verò ab eodem puncto incipiat moueri motu constrictionis per vltimum non esse*: & ratio huius est: quia sicut motus iste est quasi leuamen naturæ, ita debet paululum ab eo quiescere, quia valdè laboriosum esset per totum vitæ tempus continuè moueri sine aliquo quietis leuamine. Certum est etiam apud omnes reflexionem secundo modo factam per quietem temporaneam non interrumpi, quia si dum paruum corpus sursum tendit, & occupatur à magna mole descendente, per tempus quiesceret in puncto, in quo reflectitur: necesse etiam foret, quòd magna moles detineretur etiam per illud tempus in medio aëre: quod non potest concedi, nec petit talis reflexio quietem, quia nec reflectitur corpus per se, sed 44
quasi per accidens, per motum alterius corporis, nec reuertitur per eandem lineam: quare nec motus contrarij sunt, vt interruptione indigeant.

Circa tertium modum reflexionis, quo pila ad parietem proiecta retrocedit, dubium est: an in puncto illo, in quo verum est dicere parietem tangere, & motum eius directum tunc non esse, sed immediatè ante fuisse, quiescat pro aliquo breui tempore, antequam moueatur motu reflexionis; ita vt motus directus & reflexus per illam quietem interrumpantur: vel nulla detur

detur talis quies: sed solùm interrumpatur per negatiuam; quæ est non motus, sicut interrumpuntur partes motus per mutata esse.

45 Et prima opinio vtitur hac distinctione: aut corpus, quod proiicitur versus parietem est perfectè planum, aut non; & si sit perfectè planum, & vt tale perringat parietem, necesse erit, quod in puncto, quo eam tangit, quiescat per breue tempus, & post quietem, reuertatur, quod sic probant: quia corpora perfectè plana se se tangunt secundum omnes partes, ergo neque aër medius potest intercedere inter illa: dum ergo se tangunt, non poterit vnum ab alio separari, nisi simul ac separatur, ingrediatur aër ad succurrendum vacuo, sed non potest ingredi aër in instanti ad occupandum totum illud spatium medium, inter corpus, & parietem in instanti: cum ingredi debeat per motum localem: & ideò prius ad proximiores partes: & ad occupandum totum locum in tempore: ergo nec potest simul, & in instanti separari corpus: quin pro tempore statim sequenti detur vacuum: quod cum nôn sit admittendum, necessariò debet per breue tempus quiescere, & in tempore separari: ita vt per primum esse desinat esse coniunctum, & etiam desinat quiescere sub coniunctione, & per vltimum non esse incipiat motus separationis seu reflexionis. Si verò corpora non sint perfectè plana, necesse est aërem esse medium inter vtrumque: & ideò licèt simul separetur nullum erit periculum vacui; quare nec est necessarium dari quietem mediam, per quam interrumpantur motus rectus & reflexus: sed primum non esse recti, erit vltimum non esse reflexi, & efficient vnum motum continuum.

46 Nostra tamen sententia asserit hanc reflexionem semper, & necessariò interrumpi per quietem propriam, & nunquam posse continuari: siue corpus, & paries sint perfectè plana, siue non. Solum posset esse exceptio, si vnum esset perfectè sphæricum, & aliud perfectè planum. Probatur hac ratione, quia etiamsi non sint perfectè plana, necesse est se tangere, & ex ea parte, qua se tangunt, non dari aërem medium, licet inter alias partes medius sit aër. Probatur hoc quia ea, quæ se tangunt, debent esse contigua, sed contigua sunt, quorum vltima sunt simul: ergo nullum corpus inter ea potest esse medium ex ea parte, qua se tangunt: sed illa pars est diuisibilis: ergo non potest simul fieri separatio ex parte eius, quin aër ingrediatur ad replendum locum diuisibilem, qui per separationem remanebit vacuus, si non repleatur; sed non potest aër simul ingredi, ad totum occupandum, sed prius ad medietatem: ergo in tempore ad occupandum totum ingredietur, quare si in instanti separetur corpus, pro aliquo tempore dabitur vacuum; necesse est ergo per breue

breue tempus sit coniunctum; & quiescat, & in tempore separetur, siue sit perfectè planum, vel non. Si verò esset perfectè sphæricum, solùm tangeret parietem perfectè planum in puncto: & ideò nullum daretur periculum vacui, etiamsi in instanti separaretur, quare neque esset necessaria quies inter motum rectum & reflexum.

Solùm restat vltimus modus reflexionis, quando vna pars eius est motus violentus, & alia naturalis, vt quando lapis proiicitur sursum, & reuertitur per motum deorsum, & de hac reflexione procedit principaliter quæstio; an necesse sit motum sursum & deorsum per propriam quietem interrumpi. Ita vt lapis in puncto, in quo deficit ei impulsus, quiescat in aëre per breue tẽpus, & postmodum reuertatur, vel non quiescat, sed primum non esse motus sursum erit vltimum non esse motus deorsum, & solum interrumpantur per quietem negatiuam, quæ est non motus, sicut interrumpuntur duæ partes eiusdem motus continui, & efficiunt vnum motum continuum: ita motus rectus & reflexus vnus motus continuus sint.

Prima opinio est multorum Modernorum asserentium non 47 esse necessariam talem quietem in puncto reflexionis, sed solum interrumpi motum sursum & deorsum per quietem negatiuam, & reuera efficere vnum motum continuum. Aliqui tamen ex his, qui tenent hanc opinionem, addunt, quod licet ex natura motus ita sit, quod motus sursum & deorsum nõ postulent quietem intermediam, sed propter aliam causam quasi extrinsecam, semper necessariò eam habent: & ideò nunquam continuantur, licet continuari possint ex natura motus. Causa autem interruptionis est, quia dum impulsus ad illum gradum remissionis peruenit, vt nec vincat resistentiam grauitatis & medij, nec ab his vincatur: non potest mouere lapidem sursum, nec grauitas deorsum, quia non superat impulsum: & ideò nullus motus sequitur: sed necesse est lapidem quiescere per breue tempus in eodem vbi quousque aliquid impulsus remittatur, & grauitas iam eum superans moueat lapidem deorsum. Gratia exempli, si grauitas lapidis sit, vt quatuor, & medium resistat, vt vnum: impulsus verò iam sit, vt quinque, nullus sequetur motus: quia dum resistentia æqualis est actiuitati, nullus motus effici potest. Conueniunt itaque isti omnes Moderni in eo, quòd non putant quietem esse necessariam ex natura reflexionis, sed aliqui dicunt semper dari ob prædictam causam, & in hoc sensu explicant Aristotelem, quasi non posuerit necessitatem quietis propter naturam motus sursum & deorsum, sed ob eandem causam accidentalem: semper tamen, & necessariò concurrentem. Alij verò non putant causam illam esse necessariam, & ideò negant omnino aliquando

do mobile quiescere in puncto reflexionis.

48 Argumentum omnium vnicum est, quia motus sursum & deorsum, nec sunt verè contrarij, nec distinguuntur specie; sed solum accidentaliter; ergo continuari possunt & fieri vnus numero motus; ita vt primum non esse motus sursum, sit vltimum non esse motus deorsum; quare solum dabitur inter vtrumque quies negatiua: quæ est non motus, sicut datur inter partes eiusdem motus: quæ per idem mutatum esse, in quo negatiuè quiescit mobile, interrumpuntur & continuantur. Aristoteles verò, nec probauit motum sursum & deorsum esse contrarios, nec differre specie: & ideò nec probauit propriam sententiam, quòd necessariò debeant interrumpi per quietem propriam; quare nec sententia eius tenenda est, tanquam parum probabilis.

49 Nostra sententia duo asserit, primum, motum sursum & deorsum ex propria natura postulare quietem intermediam per quã interrumpantur: hoc est, expressum apud Aristotelem in his tribus capitibus, in quibus non solùm asseruit sed probauit solùm motum circularem posse esse continuum per reflexionem: & ideò hunc solùm posse esse perpetuum; motum verò rectum nullo modo continuari posse, sed inter motum sursum & deorsum per se, & necessariò dari quietem. Quod probauit duplici argumento, primo: quia motus sursum & deorsum distinguuntur specie: secundo, quia contrarij sunt: quæ autem specie distinguuntur, & contraria sunt, continuari non possunt; sed necesse est diuersa semper esse, & ideò motus sursum & deorsum nullo modo possunt continuari, sed necessariò, & ex natura eorum datur quies intermedia in puncto reflexionis per quam interrumpuntur. Hanc sententiam sequitur D. Thomas & plures alij interpretes in his capitibus, & nos eam probabiliorem reputamus, quia in 5. lib. probauimus efficaciter ex distinctione specifica grauitatis & leuitatis distingui specie motus sursum & deorsum, & contrarios esse licet non propriissima contrarietate, sufficienti tamen ad motum localem, quo supposito necessarium est, quòd continuari non possint: sed per quietem interrumpi debeant. Ibidem etiam soluimus argumenta Modernorum, quibus probant non distingui specie, nec esse contrarios: & ideò hoc loco nec argumenta nostra nec solutiones argumentorum alterius opinionis putamus repetenda.

Secundò asserimus vtrãmque sententiam Modernorum expressè contrariam esse Aristoteli: probatur euidenter: quia Aristoteles ideò ponit quietem inter motum sursum & deorsum, quia specie differunt; & contrarij sunt ergo sentit naturam eorum eam postulare: sed Moderni omnes conueniunt in eo, quòd nec ex natura motus, nec per se sit necessaria, sed qui eam ponunt,

nunt, solùm esse necessariam asserunt propter aliam causam extrinsecam, vel accidentalem: ergo omnes sentiunt contrarium opinioni Aristotelis.

Hoc loco solent Moderni quidam disputare: quænam sit causa ob quam motus naturalis velocior est in fine: quàm in principio & medio: locus tamen proprius eius est in 3. lib. de cœlo & mundo, tex. 88. vbi hanc quæstionem disputant interpretes Aristotelis, & in eundem locum eam nos remittendam censemus quia in præsenti eam non tetigit Aristoteles, & (Deo bene iuuante) discuntur à nobis in nostris Commentariis super libros Aristotelis de cœlo & mundo mox prælo committendis. Hæc igitur super octo libros Physicorum Aristotelis scripsisse sufficiat ad laudẽ & gloriam Omnipotentis Dei, Virginis Deiparæ, ac beati Thomæ, cuius doctrinam sequimur.

LAVS DEO.

INDEX

INDEX RERVM OMNIVM NOTABILIVM QVÆ IN HIS OCTO LIbris Aristot. de Physico auditu, seu auscultatione continentur.

Litera l, librum. Litera c, caput. Litera q, quæstionem. Litera t, tractatum. Litera n, numerum denotat.

A

Efficient

FINIS.